

OSHO RAJNEESH

VRHOVNA ALHEMIJA

I tom

Prevod: Swami Devananda (Slobodan Vekić)
Lektura prevoda: Maja Mandić

ESOTHERIA

SADRŽAJ

I tom

Naslov originala:

THE ULTIMATE ALCHEMY, volume I

NEO-SANNYASS Comune

17 Koregaon Park, Poona 411 001, India

(c) Copyright:

NEO-SANNYAS INTERNATIONAL

of Rennweg 34, 8001 Zurich, Switzerland

(c) Copyright 1990. za Jugoslaviju:

Slobodan Vučković za IP Esotheria, Beograd

Sva prava preвода i objavljivanja za Jugoslaviju zadržava izdavač

Izdavač: IP ESOTHERIA, Beograd

Izdavački savet: Maja Mandić i Vladimir Madić

Glavni i odgovorni urednik: Vladimir Madić

Korektura: Izdavač

Kompjuterski slog: Srđan Krstić

Štampa: "Kultura", Beograd

Tiraž: 3000

Prvo izdanje

Beograd 1990.

YU ISBN: 86-81585-08-8

1.

TRADICIJA UPANIŠADA I TAJNE
MEDITACIJE

15.

2.

RASTAPANJE U KOSMIČKOM

37.

3.

BEZŽELJNOST —
OTVARANJE KA NEPOZNATOM

59.

4.

ŽELJA —SPONA SA ŽIVOTOM

83.

5.

TIHI UM —
VRATA DO BOŽANSKOG

105.

6.	
SUSRETANJE NESVESNOG	129.
7.	
UZVODNI TOK UMA	159.
8.	
DOPUNJAVANJE SUPROTNOSTI	181.
9.	
ŠTA ČOVEK MOŽE DA PONUDI	205.
10.	
TAJNA TOTALNOSTI	223.
11.	
SVETLOST, ŽIVOT I LJUBAV	245.
12.	
TI SI ODGOVORAN	267.

13.	
UZVIŠENOST KROZ BIĆE	291.
14.	
SUOČAVANJE SA STVARNOŠĆU	309.
15.	
SVEDOČENJE — OSNOVA SVIH TEHNIKA	329.
16.	
VOLJA ILI PREDANOST	349.
17.	
KA POTPUNOM RASCVETAVANJU SVESTI	371.
18.	
SVETLOST SVESTI	391.

VRHOVNA ALHEMIJA

Prvi tom

Trideset šest predavanja o
Atma Puđa Upanišadi *(dva toma)*

Ošo Radžniš

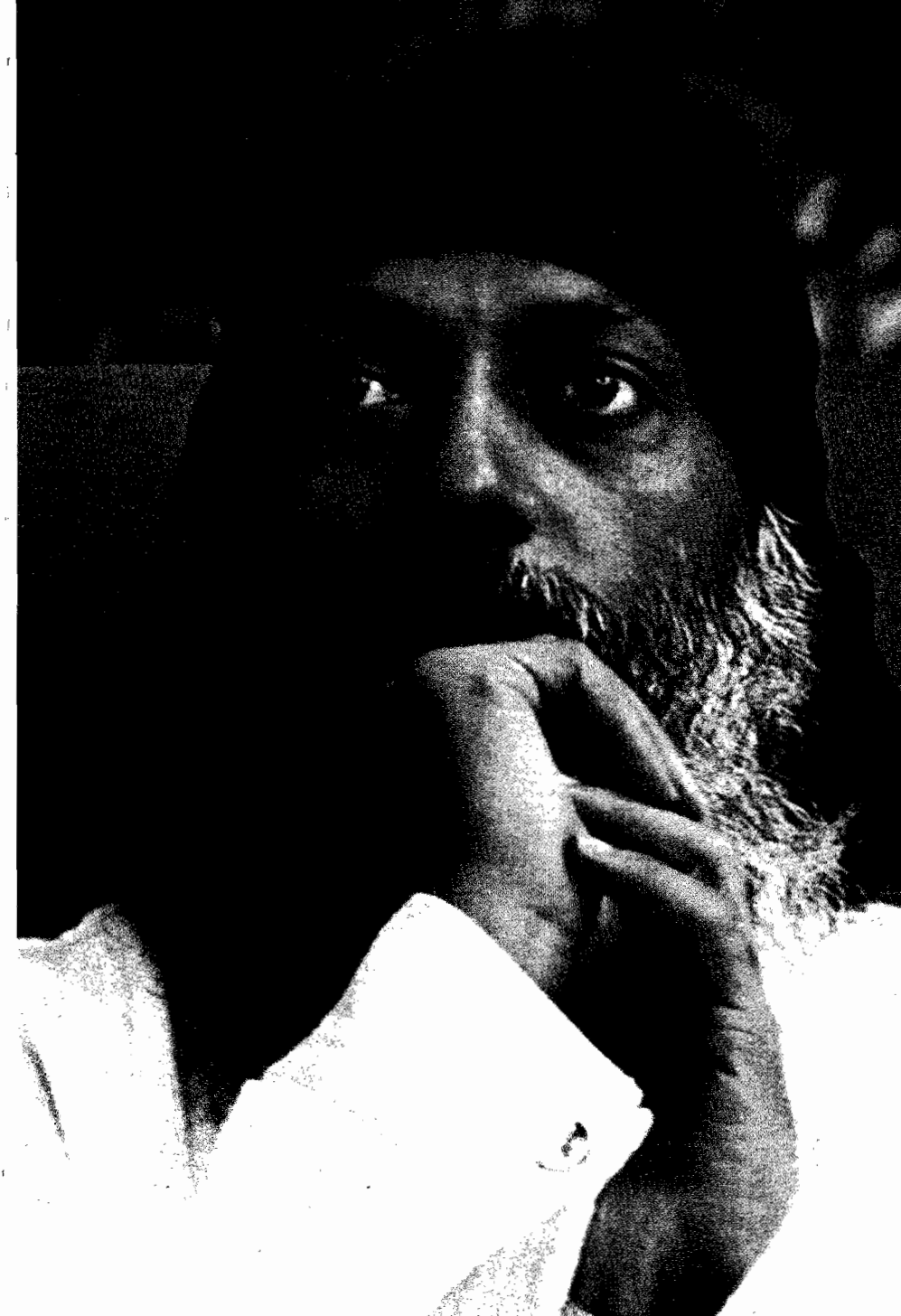
Izvorno zapisano
u februaru, junu, i avgustu 1972. godine
u Bombaju, Indija

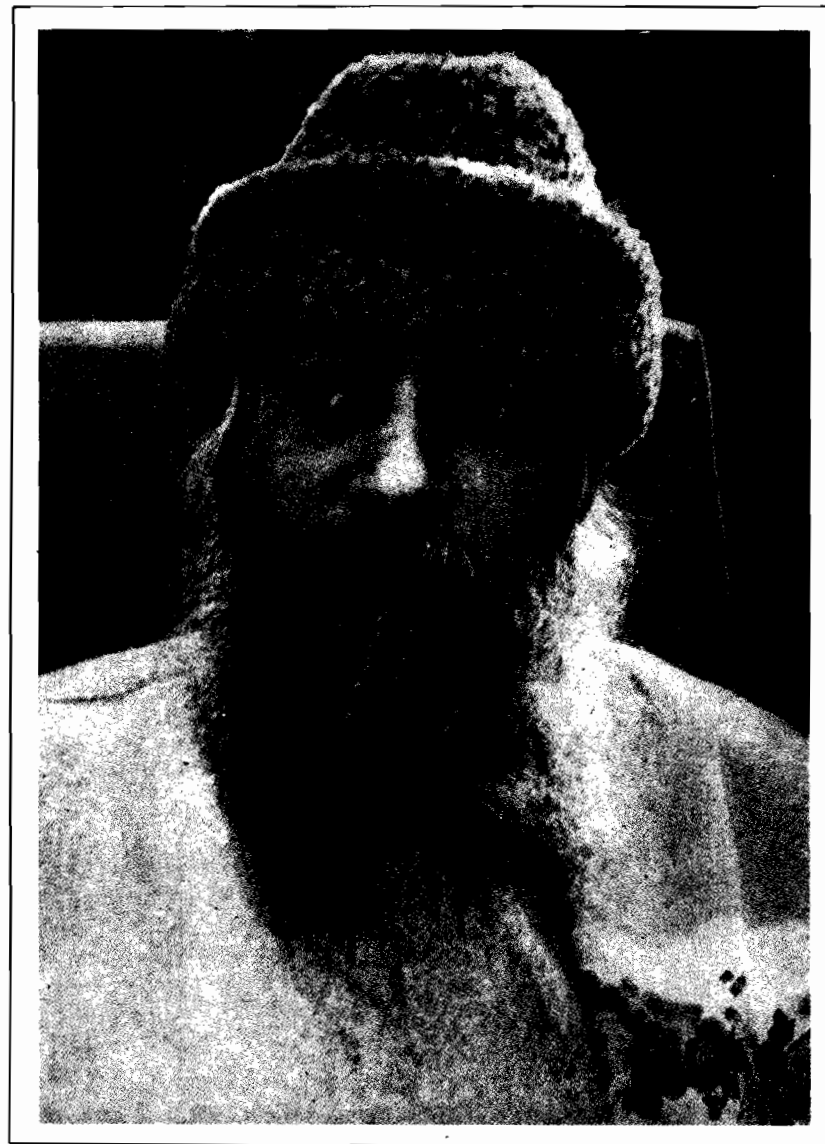
ॐ । तस्य निश्चिन्तनं ध्यानम् ।
 सर्वकर्म निराकरणं आवाहनम् ।
 निश्चल ज्ञानं आसनम् । उन्मनो
 भावः पाद्यम् । ॐ सदाऽमनस्कं
 अर्घ्यम् । सदा दीप्तिः अपार
 अमृत वृत्ति स्नानम् । सर्वत्र
 भावना गन्धः । दृक् स्वरूपेवस्थानं
 अक्षताः । ॐ चिदाप्तिः पुष्पम् ।
 चिदग्नि स्वरूपं धूपः । चिदादित्य
 स्वरूपं दीपः । परिपूर्णचन्द्र अमृत
 रसंक्रोकरणं नेत्र्यम् । निश्चलत्वं
 प्रदक्षिणम् । ॐ सोऽहं भावो
 नमस्कारः । मोनं स्तुतिः । सर्व
 सन्तोषो विसर्जनमिति स एवं वेद ।
 सर्वं निरामय परिपूर्णोऽहमस्मीति
 मुमुक्षुणां मोक्षेक सिद्धिर्भवति ।

ॐ इत्युपनिषत् । ॐ

AUM. Meditacija je neprestana
 kontemplacija na To * Nestanak uzroka svih
 akcija je *Ahwahanom*, Invokacija * Postojano
 znanje je *Asana*, položaj. * Uzvodni tok uma je
Padyam, voda za obožavanje Božanskog. * Um
 neprestano usmeren ka Tome je *Arghya*, ponuda.
 * Biti neprekidno usređšten u unutrašnjem
 prosvetljenju i beskrajnom unutrašnjem
 nektaru je pripremno kupanje za obred. *
 Osećanje toga posvuda je *Gandha*, jedini miris.
 * Biti učvršćen u sopstvenoj prirodi svedoka je
Akshat, neglaziran i nelomljen pirinač koji se
 koristi prilikom obreda. * Zašta služi cveće koje
 se koristi u obredu? Da bude ispunjeno svešću.
 * Stvoriti vatru u sebi samom je *Dhoop*, insens
 (mirišljavi štapić). * Biti učvršćen u suncu
 budnosti je jedina svetiljka. * Skupljanje
 nektara unutrašnjeg punog Meseca je *Naivedya*,
 ponuda hrane. * Duboka tišina je *Pradakshina*,
 kretanje oko Toga za vreme obreda. * Osećanje
 ja sam To (*so-aham*), je pozdrav. * Tišina je
 molitva. * Potpuno zadovoljstvo je *Visarjan*,
 raspršenje obreda obožavanja. Onaj ko ovo
 shvati je Prosvetljen. * "Ja sam Taj apsolutno
 čist Braman": uvideti to je ostvarenje
 Oslobođenja. * Ovo je kraj "Atma Puda
 (Obožavanje Sopstva) Upaniśade".

Prvo predavanje

15. februar 1972.

TRADICIJA UPANIŠADA I TAJNE MEDITACIJE

1

ॐ

तस्य निश्चिन्तनं ध्यानम् ।

AUM
TASYA NISHCHINTANAM
DHYANAM

*"Aum meditacija
je neprestana kontemplacija
na To"*

Postoje izvesne tačke o kojima moramo razmisliti pre no što zakoraćimo u nepoznato, a nepoznato je poruka Upanišada. Ono osnovno, najbitnije, uvek ostaje nepoznato; ono što znamo uvek je površno. Upravo stoga, neke stvari moraju da se shvate pre nego što se uopšte zademo duboko u oblast nepoznatog. Ove tri reči — poznato, nepoznato i nespoznatljivo — treba odmah, na prvom mestu shvatiti, zbog toga što su Upanišade samo u početku u dodiru s nepoznatim. One se uvek završavaju sa nespoznatljivim, s onim što je nepojmljivo. Znana oblast postaje nauka, nepoznato je filozofija, dok nespoznatljivo pripada religiji.

Filozofija je veza između onoga što se može i ne može saznati, između nauke i religije. Filozofija je potpuno upućena na nepoznato, a istog časa kad se nešto sazna, to postaje deo nauke, te spoznati deo više ne pripada filozofiji. Dakle, što se više nauka razvija, to filozofija mora brže ići napred. Polje koje je spoznato postaje nauka, a filozofija je veza između nauke i religije. I tako, čim nauka napreduje i filozofija je primorana da bude napredna, samim tim što je upućena na ono što je nepoznato, a kako se filozofija razvija, tako se razvija i religija, jer je ona povezana samo sa nespoznatljivim.

Upanišade počinju sa nepoznatim a završavaju se sa onim što se ne može spoznati — i zbog toga nastaje svo nerazumevanje. Profesor Ranade je napisao vrlo duboku knjigu o filozofiji Upanišada, ali to je bio samo početak. njegovo delo nije moglo prodrati dublje u misteriju Upanišada jer je ostalo filozofskog tipa. Upanišade počinju sa filozofijom, ali to je tek početak. One se uvek završavaju u nespoznatljivom, u religiji, a kada kažem "nespoznatljivo", time mislim da označim ono što se ne može saznati.

Kakav god da je napor, šta god da pokušamo, u trenutku kad nešto saznamo to postaje deo nauke; onog trenutka kad osetimo nešto kao

nepoznato, to je deo filozofije — u momentu kad se susretnemo s nečim što je nesaznajno, samo tad — to je religija. Kad kažem za nešto da je nepoznatljivo, ja mislim na ono što se ne može *saznati* ali se može *sresti*; to nepoznatljivo se može osetiti, čak se može i živeti. Možete se s njim naći licem u lice. Dakle, možete se sresti, no to ipak ostaje nepoznatljivo. Tek toliko možemo osetiti — da smo duboko u misteriji koja jednostavno ne može biti rešena. I baš zbog toga, pre nego što zakoraćimo u misteriju, neke stvari zaista moramo shvatiti, inače, ulaza nema.

Jedna od tih stvari je: kako slušati, zato što postoje različite dimenzije slušanja. Ti možeš da slušaš pomoću intelekta, kroz razum. To je jedan od načina da se nešto čuje: najrasprostranjeniji, najuobičajeniji, ali istovremeno i najplići način — zbog toga što razum uvek ili napada ili se brani. Kroz razum si stalno u sukobu, i stoga, kad god neko pokušava da shvati izvesnu stvar, on se s tom istom stvari nadjačava i bori. Ono što se tim sukobom može postići je tek malo, nevažno razumevanje; moguće je neko upoznavanje. Dublje značenje biće ispušteno jer ono podrazumeva veoma blagonaklono slušanje.

Razum teško da ista može slušati sa simpatijom jer je u pozadini njegovog slušanja dokazivanje. Razum ne može da sluša stvari s ljubavlju; to je gotovo nemoguće. Vidimo zato, da je slušanje pomoću razuma dobro samo ako pokušavamo da shvatimo matematiku, samo ako pokušavamo da shvatimo logiku ili bilo koji sistem koji je potpuno razuman.

Ako zdravorazumski slušaš poeziju tada ćeš zasigurno biti slep. To je isto kao kad bi pokušao da vidiš ušima ili da slušaš očima. Pesmu ne možeš da shvatiš pomoću razuma. Stoga, postoji i dublje razumevanje, sasvim druga vrsta razumevanja, koja ne zahteva razum nego ljubav, osećanja, emociju, srce.

Razum je uvek u sukobu. On ne dopušta da nešto prođe u tebe tek tako. Baš zato, razum mora biti poražen, jer samo na taj način nešto može ući. Razum je jedna vrsta oklopa koja se nalazi oko uma, metod odbrane, i on je budan svakog trenutka; ništa ne može proći a da razum toga nije svestan. Tek kad je razum prevaziđen, prolaz je slobodan. Međutim, čak i kada je razum poražen, sama stvar ne mora ti dopreti do srca, jer ako se osećaš poraženim ne možeš izraziti spontanu blagonaklonost.

Druga dimenzija slušanja je srcem, osećanjima. Neko sluša muziku; tada je svaka analiza bespotrebna. Naravno, sem ako nije u pitanju

muzički kritičar, no on ne bi bio u stanju da shvati ono što čuje. Ti možeš da razumeš matematiku, metar ili ritamsku meru, jezik, sve u vezi muzike — ali nikada muziku samu po sebi, zbog toga što je nju nemoguće analizirati. Muzika je potpuna, celovita. Ako čekaš samo trenutak da bi nešto raščlanio, propustio si mnogo toga. Muzika je jednostavno — tekuća potpunost. Svakako, muzika na papiru, u notnoj svesci, može da se analizira, ali ne i ona stvarna, živa muzika, muzika koja se odigrava. Ti tada ne možeš biti suzdržan, izdvojen, kao posmatrač. Moraš biti učesnik, i samo ako učestvuješ, moći ćeš da shvatiš.

I zato, osećajući, razumevaćeš kroz učestvovanje. Ne možeš biti posmatrač koji stoji negde u uglu, jer ne možeš da od muzike napraviš nrtvu stvar. Moraš da ploviš sjedinjen s njom, moraš s muzikom biti u ljubavi, u dubokom zajedništvu. Tada će iskrsnuti trenutak kada ćeš jednostavno nestati i kada će preostati samo muzika. Takvi trenuci su vrhunski, jer tada nešto dubinski prodire u tvoje biće. Ipak, to nije najdublji način slušanja.

Prvi način slušanja je razumom — racionalan. Drugi je osećanjima — emocionalan, a treći je slušanje samim bićem — egzistencijalan. Kad nešto slušaš razumom, ti u stvari slušaš tek jednim delom svoga bića. Opet, kad slušaš pomoću osećanja, u pitanju je drugi deo bića, ali ne i celina. Treće, najdublja, najizvornija dimenzija slušanja je slušanje potpunošću tebe samoga: telo, um, duh — kao celina, kao jedinstvo. Ako možeš da shvatiš treći način slušanja, bićeš u stanju da prođeš u tajnu Upanišada.

Tradicionalni termin za taj treći način slušanja je "poverenje". I sad možemo da napravimo razgraničenje: metod razuma je sumnja; metod osećanja je ljubav, simpatija, blagonaklonost; metod bića je poverenje, duboka vera — jer ako se zaputiš u nepoznato, kako možeš da sumnjaš? Možeš da sumnjaš u nešto poznato, ali kad je nešto potpuno nepoznato — kako ćeš sumnjati?

Sumnja je ispravna samo ako je povezana sa poznatim. U vezi nepoznatog, sumnja je bespredmetna, prosto nemoguća. Kako možeš da voliš nepoznato? Možeš voleti poznato, no nemoguće je da voliš ono što ne znaš. Ne možeš da voliš ono što je nepoznato baš zbog toga što ne možeš da stvoriš odnos sa nečim o čemu ništa ne znaš. Takav odnos je nemoguć i ne možeš biti u odnosu sa nepoznatim. Ti možeš da nestaneš, da se rastopiš u tome — što je sasvim druga stvar — ali ne možeš biti u odnosu s nepoznatim. Budi predan onom što nisi spoznao,

ali ne i u odnosu. A zapamti, predanost nije odnos, to uopšte nije odnos! Predanost je jednostavno rastapanje dvojnosti.

Baš zato, s razumom opstaje dvojnost: ti si u sukobu s drugima. Isto tako, i u ljubavi dvojnost ne nestaje: jer si u ljubavi s drugim. Ali, sa samim bićem dvojnost potpuno nestaje: nisi ni u sukobu, nisi ni u ljubavi; nisi ni u kakvom odnosu. Taj treći put tradicionalno je poznat kao poverenje, istinska vera — *shraddha*. Kao što vidiš, što se nepoznatog tiče, poverenje je ključ.

Ako neko kaže, "Kako mogu da verujem?", tada je on sve pogrešno shvatio, promašio je značenje stvar. Poverenje nije verovanje. Verovanje je, naglašavam, racionalna stvar. Možeš da veruješ, možeš da ne veruješ. Možeš da veruješ zato što imaš razloge da veruješ, i možeš da ne veruješ zato što si našao dokaze za svoje neverovanje. Verovanje nikada nije dublje od razuma. Zbog toga i kažem da teisti, ateisti, vernici, nevernici, svi oni pripadaju istoj površnoj kategoriji. Poverenje nije verovanje, zbog toga što za nepoznato nema razloga za ili protiv. Pred nepoznatim ne možeš ni da veruješ ni da ne veruješ.

I stoga, šta treba da se uradi? Pred nepoznatim možeš biti ili otvoren ili zatvoren. To nije pitanje verovanja ili neverovanja, već otvorenosti ili zatvorenosti u odnosu prema tome. Ako imaš poverenja — otvoren si, ako nemaš poverenja — jednostavno se zatvaraš. To je vrlo jednostavan ključ. Ako želiš da budeš otvoren prema nepoznatom, tad moraš imati poverenja. Ako ne želiš da budeš otvoren, ostani zakopčan — ali tada niko drugi ništa ne propušta osim tebe; osim tebe, tad niko drugi ne gubi. Ostaćeš zatvoren kao semenska; ja zaista i mislim to što kažem.

Semenka mora da se slomi, da umre; samo na taj način drvo počinje da živi. Ali semenska nije znala ništa o drvetu. Semenka može umreti samo ispunjena dubokim poverenjem. Drvo je nepoznato, i seme nikad neće sresti drvo. Mala semenska može večno ostati zatvorena u strahu — u strahu od smrti. Tada će same ostati seme i na kraju će *svejedno umreti*, ali nepreporodeno, bez obnove i produžetka. Ali ako semenska umre sa poverenjem, tada će se iz te smrti iznediti ono nepoznato, jer je samo tada otvorena mogućnost za obnovu. Na jedan način semenska umire, ali na drugi se rađa — i to u mnogo bogatijem smislu. Isto se dešava i sa poverenjem. Baš zbog toga, poverenje nije vera: nemoj da ih poistovećuješ. To nije ni osećanje. To je nešto mnogo dublje i od verovanja i od osećanja: to je tvoja celokupnost.

Kako slušati celokupnošću? Ni sa razumom koji se sukobljava ni sa

blagonaklonim osećanjima, već sa celokupnošću sopstvenog bića. Kako se ispoljava celovitost? To pitam zato što mi znamo koje su uloge delića, ali ne i celine. Mi znamo samo delove — ovaj deo radi ovako, onaj onako, intelekt dela na sledeći način, srce nešto drugačije, noge se pokreću, oči zure — mi znamo samo za rad delića. A kako dela celovitost? Ona dela samo u dubokoj nepokretnosti, kad ništa nije oživljeno, kad je sve sasvim tiho i spokojno. Ništa ne činiš. Ti si samo tu — tek prisustvo — i vrata se otvaraju. Samo tada ćeš biti u stanju da pojmiš poruku Upanišada. Dakle, sve što je potrebno je najprostije prisustvo. Ti ništa ne treba da radiš, a to je baš ono što se podrazumeva pod potpunim delanjem — samo tvoje prisustvo.

To se mora još malo razjasniti. Šta se podrazumeva pod "samo prisustvo"? Ako nekoga voliš, postoje trenuci kad ne činiš ama baš ništa. Samo postojiš pored voljenog bića: prosto si tu, tiho prisutan; čak ni ne voliš, samo postojiš. I dešava se vrlo čudna stvar. Obično, naše postojanje je jednosmerno. Mi živimo jednolinijski, u prekidima — "moja prošlost, moja sadašnjost, moja budućnost": to je ta crta. Ja se krećem po mojim tračnicama, a ti po tvojim, i zaista, nikada se ne susrećemo. Mi smo paralelne linije, bez ikakvih izgleda da se jednom dotaknemo. Čak i ako se približimo opet se nećemo sresti jer ja se ne razdvajam od sopstvenih tračnica, kao ni ti od tvojih; ti pripadaš svojoj prošlosti, ja pripadam svojoj; moja je sadašnjost rođena iz *moje* prošlosti, a tvoja iz *tvoje*. Tvoja budućnost slučajna je posledica tvoje sadašnjosti i prošlosti, a sa mnom je isti slučaj.

Mi se, drugim rečima, krećemo po linearnim tračnicama, a one su jednosmerne. Zato — nema susreta. Samo se istinski ljubavnici mogu dotaći, iznenada, zbog same prisutnosti pored voljenog bića, dogodiće ti se sasvim drugačije vreme. Srešćete se u jednom majušnom trenutku, a taj sekund ne pripada nikome, ni tebi ni tvom voljenom. To je nešto sasvim novo, to nije ničija prošlost. Vreme se kreće u drugoj dimenziji — ne linearnoj, ne od prošlosti ka budućnosti nego od jedne sadašnjosti do druge. I tada se susreću dva sadašnja trenutka — potpuno različita, potpuno nova dimenzija. Ta dimenzija poznata je kao večnost, ono neprolazno, pa zato ljubavnici i kažu da je trenutak duboke ljubavi večnost samo po sebi. Taj trenutak nema kraja, nema prošlosti, nema budućnosti. To je jednostavno prisutnost — ovde i sada.

To podrazumevam kada kažem da, ako ne slušate oslanjajući se na ili očekujući budućnost, već sa takvom celovitošću da u sadašnjem trenutku tek jeste — samo će vaša prisutnost preostati; ako možete da

slušate pasivno, sasvim tiho; ako možete biti samo u ovde i sada; ako je samo takav jedan trenutak stvoren — tada se otvara potpuno nova, drugačija dimenzija, a samo kroz nju moguće je čuti poruku Upanišada.

Tu se krije objašnjenje one tvrdnje da je suština Upanišada večna, neprolazna. To ne znači da je ona postojana, već samo da se nalazi u dimenziji u kojoj nema ni prošlosti ni budućnosti. Zbog toga se moraš kretati na drugačiji način — u svom unutrašnjem vremenu, pri toj unutarnjoj promeni, reči preuzimaju drugi oblik i različito značenje rada se iz njih.

Mi koristimo slične reči. Svako koristi gotovo iste reči, ali razmišlja drugačijim umom i reči imaju drugačije značenje. Na primer, doktor pita pacijenta, "Kako si?", a u prolazu, ugledavši poznatika ti pitaš isto, a i kad se dva voljena bića susretnu takođe zapitaju "Kako si?" — reči su iste, ali je li i značenje isto? Doktor i ljubavnik ne pitaju na isti način; razlika je sasvim očigledna.

Upanišade ne mogu biti shvaćene na neki običan način. Zbog toga školovani ljudi promaše smisao, lingvisti takođe, panditi (poznavaoci svetih spisa — prim. prev.) isto tako. Svi oni koriste jezik, zabavljaju se gramatikom, sa svim i svačim što je, doduše, važno, ali ipak gube mnogo toga. Zašto? Zašto gube?

Prvenstveno zato što je njihovo unutrašnje vreme po samoj svojoj prirodi linearnog tipa. Oni rade intelektom a ne bićem. I stvarno, svi oni rade na Upanišadama, ali nikako ne dopuštaju da Upanišade deluju na njih. To je ono što mislim kad kažem da treba biti samo prisutan: tad Upanišade deluju na tebe — i tada može nastati preobražaj; može te otposlati na jedan sasvim drugačiji nivo postojanja.

Prva stvar koju moraš da zapamtiš je slušanje samim prisustvom. Upij sve sopstvenim poverenjem — pij! Nemoj da se sukobljavaš sa razumom, ne saosećaj sa osećanjima. Tek, budi jedno, sa svojim bićem. To je ključ — i prva stvar.

Druga... Upanišade koriste reči, one moraju da ih upotrebljavaju, ali su u potpunosti za tišinu. Upanišade neprekidno pričaju i pričaju, ali taj govor je za tišinu. Napor je besmislen, paradoksalan, protivrečan, nedosledan — ali to je jedini način. Čak i ako moram da vas provociram i vučem ka tišini, moram da koristim reči. Upanišade ih takođe koriste, no one su potpuno protiv reči i jezika; one nisu za njih. To mora da ti bez prestanka bude na umu; inače, lako je moguće da se čovek sasvim izgubi u rečima.

Reči imaju svoju sopstvenu magiju, duboku privlačnost, i svaka reč

stvara vlastitu sekvencu. Pisci to dobro znaju, pesnici takode. Književnici priznaju da, ponekad, oni samo započinju svoja dela. Kad je delo završeno, oni ne mogu sa izvesnošću reći da su ga oni dovršili. Stvarno, reči oživljavaju na jedan čudan način: pisac počne, one dovršavaju.

Tolstoj je na jednom mestu izjavio, "Ja počnem, ali nikad ne završim, jer ponekad ličnosti iz mojih dela kažu stvari koje ja sam nisam želeo da kažem." Ti likovi kao da počnu da žive svoj život i da putuju po sopstvenim tračnicama. One se oslobode pisca, autora, pesnika, nalik deci koja se oslobode roditelja i počnu da žive onako kako im se sviđa.

Reči imaju svoju sopstvenu logiku. Koristi reč, i ti si na tračnicama. A reč će stvoriti toliko toga, čak možeš da se izgubiš u njima. Ali Upanišade nisu za reči, i zbog toga ih koriste u najmanjoj mogućoj meri. njihova poruka je telegrafska i nijedna nije nepotrebno umetnuta u tekst. Upanišade su najkraće rasprave; nema beskorisnih reči, zbog toga što svaka reč može da stvori pretpostavku kao posledicu upotrebe. No bilo kako bilo, reči moraju da se upotrebljavaju, i zato budite oprezni da se ne izgubite u njima.

Značenje je nešto drugačije. Čak i više nego tek značenje — bilo bi preciznije da koristimo reč "značaj". Upanišade koriste reči kao znakove, kao simbole, pokazatelje. Upanišade koriste reči ne da bi nešto rekle već da bi nešto *pokazale*. Ti rečima možeš nešto ili reći ili pokazati. Kad nešto pokazuješ, onda se reči moraju prevazići i zaboraviti. Inače, reči mogu u potpunosti da iskrive tvoje opažanje.

Mi ćemo, dakle, upotrebljavati reči, ali s dobrom dozom opreza: pamтите da nije samo značenje bitno, već i ono na šta se ukazuje. Simbolično rečeno, reči moraju da se koriste — baš kao prst koji pokazuje Mesec. Prst nije Mesec, ali neko može da se zakači za prst i da posle priča: "Moj učitelj mi je pokazao — ovo je Mesec!" Ali Mesec ne može biti prst; njime se nešto pokazuje. Reči nikada nisu Istina, ali se koriste da bi nešto pokazale. I zato zapamtite da prst mora biti zaboravljen. Ako prst postane bitniji od Meseca, cela stvar će početi da liči na izopačenost.

Zapamtite i drugu stvar: reči su tek pokazatelji nečeg što je nemoguće izreći — nečeg što je sasvim tiho, onog iza, onog što prevazilazi svaku reč.

Zaboravljanje da reči nisu stvarnost stvorilo je puno zbrke. Postoje na hiljade i hiljade tumačenja, ali sva se ona igraju rečima, no ne i sa

stvamošću koja je iznad svih reči. Sva tumačenja nastavljaju da raspravljaju. Već vekovima panditi razjašnjavaju šta znači ova a šta znači ona reč, i od svega toga napravili su brdo literature. Ali toliko mnogo buke ni zbog čega — potpuno besmisleno i beznačajno! Oni su sasvim promašili celu stvar. Reči nikada nisu težile da budu stvarnost, one su tek, strelice ka nečemu što je potpuno različito od samih reči.

Treće: ja nemam nameru da razjašnjavam ovu Upanišadu, zbog toga što je svako objašnjenje povezano sa razumom. U stvari, ja neću razjašnjavati nego odgovarati. Ja ću uzvraćati, što je sasvim različito od tumačenja. Ti, recimo zviždiš u dolini ili pevaš ili sviraš na fruli od bambusa, a dolina ti uzvraća odjekom: jednim, drugim, trećim. Dolina se razjašnjava: dolina jednostavno uzvraća, odgovara.

Odgovaranje je živa stvar: tumačenje ko tumačenje, osuđeno je da bude mrtvo. Uzvratanje znači da će Upanišada, (Atma puđa Upanišada) ovde biti čitana — ja je neću razčlanjavati; tek, postaću dolina i uzvratiti odjekom. Biće to teško do kraja razumeti, jer čak i ako je eho istinit ti možda nećeš biti sposoban da čuješ isti zvuk. Možda nećeš biti u stanju da pronadeš bit, jer kad dolina uzvraća, taj eho nije tek pasivan odjek — njegov način je dosta stvaralački. Dolina mnogo toga može da doprinese. Različite doline različito odjekuju. Tako stvari stoje. I stoga, kad ja nešto kažem, to ne znači da će svi isto reći. Ne. Reč je samo o tome da moja dolina na takav i takav način odgovara ehoom.

Sećam se Stivensovih stihova. Oni liče na neku Zen pesmu: "Dvadeset ljudi prelazi preko mosta u selo su, u stvari, dvadeset ljudi koji prelaze dvadeset mostova da bi stigli u dvadeset sela". Kad ja nešto čitam, moja dolina uzvraća na izvestan način: to nije ništa pasivno. U tom sam elu i ja sam prisutan. Kad vaše doline ponovo uzvrate na to, to će biti sasvim različito. To je ono što podrazumevam pod "živim uzvratanjem".

Ponekad će to izgledati potpuno nevažno, jer će dolina svemu tome dati oblik i određene boje. I to je prirodno. Zato i kažem da su tumačenja zločin; samo odgovor treba da postoji, a ne tumačenje — prosto stoga što svaki tumač vremenom počinje da oseća kako je sve što on napiše puka istina. Takode, on oseća da drugi tumači greše te uvrti sebi u glavu neki osećaj samonametnute dužnosti da on radi toga mora kritikovati sve ostale tumače, zbog toga što čovek jednostavno ima utisak da njegovo sopstveno objašnjenje može biti ispravno tek kad se dokaže da su dela svih ostalih pogrešna. Ali, to nije slučaj ako govorimo o uzvratanju. Slojevito odgovaranje je moguće, i svaki odgovor je

ispravan pod uslovom da je izvoran. Ako uzvratanje dolazi iz tvojih sopstvenih dubina, tada je sve u redu. Nema spoljašnjeg merila kojim bi procenili da li je ovo pogrešno ili ne. Ako nešto dolazi iz tvog najdublje jezgra, ako si postao jedno s tim, ako to treperi kroz čitavo tvoje biće, uzvratanje je istinsko. Inače, koliko god bilo domišljato i logično, svako tumačenje je po samoj svojoj strukturi pogrešno, beznačajno, ništavno.

Sve ovo što govorim biće odgovor, a kada kažem "odgovor", želim da saopštim da će moje uzvratanje biti mnogo više nalik poeziji, a mnogo manje filozofiji. To neće biti nikakav sistem. Ti ne možeš da stvaraš sisteme uzvratanjem. Odgovori su suštastveni, nepotpuni, oni imaju svoje unutrašnje jedinstvo, ali naći tu ujedinjenost nije tako lako i jednostavno. Jedinstvo je baš kao povezanost između kopna i ostrva; površinski nepostojeće, ali duboko dole sasvim očigledno. Tamo u dubinama mora, zemlja i ostrvo jesu jedno isto kopno. Ako se to shvati, tada se samo po sebi razume da nema čoveka koji je ostrvo. Duboko dole, sve su stvari ujedinjene, a što dublje ideš, jedinstvo je sve očiglednije. I stoga, ako je uzvratanje izvorno, tada je svaki odgovor, makar bio i krajnje protivrečan, u stvari jednako istinit i vredan. U dubinama će uvek biti jednina.

Ali, da bi se do te ujedinjenosti došlo, čovek mora duboko da zaroni, a tumačenja su obično dosta površna. I upravo stoga, ja neću da razjašnjavam, neću da kažem šta ova Upanišada znači. Reći ću samo šta ona znači *unutar mene*! Neću da zahtevam nikakav autoritet, a oni koji ga traže zaista su nemoralni. Niko, bukvalno niko, ne može da kaže šta Upanišade znače, i sve što se nekako može izneti je: šta ta Upanišada znači unutar mene samoga — kako je ja uzvrtaćam.

Taj odgovor će stvoriti prijemčivost i još mnogo toga i u vama; naravno, samo ako ste tu tek kao prisustvo. Tad će, šta god da kažem, odjeknuti i u vama, i tada ćete shvatiti o čemu je zapravo reč. I zato, samo postani dolina, daj sebi oduška, prepusti se sasvim da bi mogao u potpunosti biti eho. Pokušaj da postaneš jedno s dolinom pre nego s tekstom Upanišade ili s onim što govorim. Samo ti postani dolina, i sve ostalo desiće se samo od sebe. Nema potrebe za grčim; nikakav težak napor nije nužan da bi me razumeo. To upinjanje čak može biti i velika prepreka. Tek, opusti se, samo budi tih i pasivan, i nek unutar tebe odjekuje sve što se dešava. To treperenje stvoriće mogućnost da se otvore novi pogledi, da se ugleda jedna drugačija vizija.

I na kraju krajeva, ja nisam Hindus, nisam ni Musliman, nisam ni

Hrišćanin — u stvari, ja sam beskućnik luralica. Spolja, uopšte ja ne pripadam tradiciji Upaniśada, i zato u njima ne vidim područje ulaganja. Kad Hindus tumači, ili kad Hindus misli o Upaniśadama, on ima određena ulaganja. Kad Muhamedanac piše o istom, on ima protiv ulaganja: ona ne mogu biti istinita i izvorna. Ako je neko Hindus, on ne može pisati ništa istinito o Upaniśadama. Ako je druge vere a spominje Upaniśade, istine nema u tumačenjima. Prinuden je da laže, ali prevara je tako suptilna da je on čak i ne mora biti svestan.

Čovek je jedina životinja koja može da laže sebe i da živi u iluzijama. Ako si Hindus i misliš o Upaniśadama, ili, ako si Muhamedanac i misliš o Koranu, ili, ako si možda Hrišćanin i misliš o Bibliji, ti nikada nećeš postati svestan toga da ne možeš biti istinit. To što si postao Hindus ili Muhamedanac, ili Hrišćanin je prepreka! Zbog toga — ne možeš biti istinit! Čovek ne sme da pripada, jer samo kroz nepripadanje je moguć izvorni odgovor, istinsko uzvraćanje. Pripadnost uznemiruje um, lako ga izopači, skreće pažnju s bitnih stvari a projektuje one nepostojeće, ili jednostavno poriče nešto što je krajnje očigledno.

Za mene, to nije problem, a i tebi bih predložio da, kad čitaš Koran, slušaš Upaniśade ili Bibliju, ne budeš uopšte ni Hindus ni Muhamedanac ni Hrišćanin — tvoje biće je sasvim dovoljno. Tako ćeš biti sposoban da odeš mnogo dublje. Sa konceptima i sa dogmama nikada nećeš biti u stanju da budeš otvoren, a jedan zatvoren um lako može da umisli kako shvata, a da u stvarnosti nikada ništa ne razume, baš ništa.

Baš zbog toga, ja nikom ne pripadam, i ako uzvraćam na ovu Upaniśadu to je jednostavno zato što sam se u nju zaljubio. Ta, najkraća od svih Upaniśada, Atma Puda, zaista je redak fenomen. Nešto u vezi nje moram da ispričam, recimo zašto sam izabrao baš nju.

Prvo, najkraća je; nalik je semenu — snažna, ispunjena, moćna, s mnogo toga unutar sebe. Svaka reč je semenska sa neograničenim mogućnostima. Zato ti možeš odjekivati i ponovo i ponovo odjekivati njome, i što više u nju ulaziš, što joj daješ više prostora u sebi, to se sve novija i novija značenja otvaraju pred tvojim očima. Sve te reči, semenu nalik, otkrivaju ti da su pronađene u potpunoj tišini. Istina, to zvuči malo čudno, no to je stvarno činjenica. Ako imaš malo toga da kažeš, reći ćeš to s mnogo reči, a kad stvarno otkriješ nešto važno, ti to možeš da saopštiš u nekoliko redova, sa samo nekoliko reči. Čak i jedna jedina reč može biti sasvim dovoljna. Što imaš manje da kažeš, to ćeš više reči da upotrebljavaš, a što imaš više da saopštiš, to ćeš ispoljiti

tek kroz nužnu reč ili dve.

Za psihologe je postala poznata činjenica da se reči koriste ne da bi se nešto reklo nego da bi se nešto prikrilo. Mi brbljamo bez prestanka samo zato da bi nešto sakrili od onih koji slušaju. Ako želiš nešto da sakriješ, ti ne možeš da budeš tih, jer će onda tvoje lice da ispriča sve, tvoja tišina može da obelodani teškoću. Drugi mogu da posumnjaju da kriješ nešto veoma važno. Baš zato, osoba koja želi da ne ispolji suštinu, moraće bez prestanka da priča. Kroz reči možeš da varaš, no u tišini prevare jednostavno nisu moguće.

Upaniśade zaista imaju mnogo toga da kažu, i upravo stoga su njihove reči u obliku semenja — u sutrama (aforizmima). Celokupna Atma Puda Upaniśada sastoji se iz samo sedamnaest sutri. Ona može da se ispiše na polovini jedne jedine strane. Cela Upaniśada može da stane na običnoj maloj razglednici — ne samo jednoj strani! Ali ta poruka je izuzetno moćna, i zato ćemo uzeti u obzir svaku reč — semenku i pokušati da prodremo u nju, da bi bili u živom uzvraćanju s njom. Nakon toga, nešto može početi da treperi u vama. A to može da otpočne sa svakom reči jer su sve vrlo moćne. Ako im se čestice razbiju, iz toga može mnogo energije da se oslobodi. I zato, budite otvoreni, prijemčivi, budni, i dopustite da Upaniśada učini svoje.

Sad ulazimo u Atma Puda Upaniśadu (Upaniśada "Obožavanja Sopstva"):

AUM MEDITACIJA JE NEPRESTANA KONTEMPLACIJA NA TO

AUM (ॐ): ta reč je veoma značajna — bitna kao znak, kao simbol, kao tajni ključ. Baš zbog toga, prvo je moramo dekodirati.

AUM ima pet *matri*, pet stupnjeva. Prva faza je A, druga faza je U a treća M. Ali konačni AUM (duga intonacija) koja se završava sa odjekujućim "mmmm" — to je pola stupnja, četvrta faza. Prve tri su grube i mogu se čuti. Četvrta baš i nije tako gruba, i ako si dovoljno svestan, možda ćeš biti u stanju da je čuješ.

Kad zvuk AUM treperi i kad se treptaji rasprostiru u nedogled kroz beskrajnu kosmičku prazninu, tada je to peti stupanj. Kad se zvuk mantre izgubi i kada samo bezvučje preostane, tada je to poznato kao peta faza. Ti izgovaraš reč Aum i A-U-M se sasvim jasno čuje, zatim dolazi sporo i dugotrajno "mmmm" — pola stupnja — i tek onda dolazi bezvučje. To je peta faza. Tih pet stupnjeva samo su ukazali na puno stvari.

Prvo, Upaniśade znaju da ljudska svest ima takode pet stupnjeva. Mi znamo ona tri gruba: budno, sanjajuće i spavajuće. Upaniśade

četvrtu fazu nazivaju *turiya*; nisu ga dublje imenovali jednostavno stoga što je to stanje suptilno. Četvrti stupanj je onaj u kom čovek ostaje svestan čak i za vreme najdubljeg spavanja. Ako si spavao, ako si bio u dubokom snu bez snova, i ako ujutru kažeš "Bio sam u jednom vrlo dubokom snu", tad je neko u tebi bio budan i taj neko je zapamtio gde si i u čemu si bio — svedok je bio tamo. Taj svedok poznat je kao četvrto stanje. Ali, Upanišade kažu da čak ni četvrto nije vrhovno stanje, zbog toga što biti svedok znači biti još uvek razdvojen. Kad svedok nestane, i ako Postojanje samo preostane bez ikakvog svedoka, tada je to najviši, poslednji peti stupanj. I zato je taj AUM znak za mnogo, mnogo stvari; recimo, za pet ljudskih tela. Upanišade ih dele na *anamaya*, *pranamaya*, *manomaya*, *vigyanamaya* i *anandamaya kosha* — pet omotača, pet tela.

AUM je kosmički znak. On nije samo znak, već i simbol. Šta to znači kada kažem da je AUM takođe i simbol? Kad neko uroni zaista duboko u Postojanje, do samog korena života, tada više nema misli, tad više ni mislioca nema, ni objektivnog ni subjektivnog sveta — ali ipak, nešto jeste. U tom momentu bez misli i mislioca, čuje se zvuk. Taj zvuk je vrlo sličan mantri AUM. To u stvari nije AUM; zbog toga ga i nazivam simboloni. Mi to nismo u stanju da ponovimo, i to je tek najpribližnija sličnost. To je ujedno i razlog zašto su mnoge druge reči povezane s tim zvukom, ali AUM je ipak najpribližnija.

Hrišćani i Muhamedanci predstavili su taj kosmički zvuk kao AMEN. Zvuk koji se čuje kad ničeg drugog nema, i kad samo zvuk treperi, približan je mantri AUM. Isto tako, on može biti nalik AMEN-u. U engleskom jeziku postoje mnoge reči: sveprisutan, sveznajući, svemoćan. I opet, OMN je taj zvuk. Zaista, "sveznajući" predstavlja onog koji se suočio sa manтром AUM, jer AUM je simbol za sve te reči. "Svemoćan" je onaj koji se ujedinio sa snagom tog zvuka, a "sveprisutan" onaj koji je stalno prisutan u tom treperenju, zato što ovaj kosmički zvuk sve natkriljuje.

OMN u rečima OMNiscient (sveznajući), OMNipresent (sveprisutan) i OMNipotent (svemićan) je AUM. AMEN je AUM. Različiti tragaoci, različite osobe, došli su i do različitih upoređenja, no zvuk, bilo kako bilo, uvek podseća na AUM. On je simbol univerzalnog zvuka. Naučnici misle u terminima električnih čestica kao osnovi za svekoliki život u kosmosu, ali Upanišade misle da su temelj samog Postojanja čestice zvuka.

Nauka tvrdi da je zvuk modifikacija električkih vibracija, a Upanišade kažu to isto, samo obrnuto: elektricitet nije ništa drugo do

modifikacija zvuka. Jedna stvar je sigurna — da su na neki način zvuk i elektricitet mogu zamenjivati. Šta je osnova? Nauka kaže da je to elektricitet, a Upanišade da je zvuk. Ja mislim da razlika postoji samo zbog različitih pristupa. Upanišade su dostigle Konačnu Stvarnost kroz zvuk, kroz *mantru*. Oni su koristili zvuk da bi došli do bezvučja. I, malo pomalo, zvuk je nestao, te je, posle toga, ostvareno bezvučje. Na kraju, kad su stigli do dna, čuli su kosmički zvuk. To nije misao, to nije stvoreni zvuk. U samoj Prirodi Postojanja je da se ono može čuti, jer zvuči.

Taj zvuk nazvali su AUM, ali su naglasili da kad mi to izgovorimo, to je tek približno, kao loša kopija. To nije izvorni AUM, samim tim što mi stvaramo taj zvuk. Mi ga stvaramo! To je kao fotografija koja jednostavno podseća. Moja fotografija je slična meni: to nisam ja.

Jednom sam čuo priču o Van Gogu, holandskom slikaru. Neka prefinjena dama srela ga je na ulici i rekla mu, "Oh, videla sam vaš portret i bio je je toliko divan da sam ga poljubila".

Van Gog ju je upitao, "A je li ti portret uzvratio?"

"Nije", začudila se žena. "Kako može portret da uzvrat poljubac?"

"E, onda to nisam bio ja", dovršio je Van Gog.

Fotografija može samo da podseća: ona nije stvarna. Ničeg lošeg u tome nema: dovoljno je što podseća, ali čovek je ne sme pomešati sa stvarnošću. Dakle AUM je samo simbol — simbol koji na nešto podseća — baš kao i fotografija.

AUM je takođe i tajni ključ, a to kažem zato što je veoma nalik onom vrhovnom zvuku. Ako ga koristite, ako uđete zaista duboko u njega, on će vas odvesti do konačnih vrata, AUM će da ih raskrili za vas — samim tim što podseća. A on će podsećati više ako vi učinite izvesne stvari povezane sa njegovim korišćenjem. Na primer, ako izgovarate AUM koristite usne; vaš telesni mehanizam spreman je za upotrebu. Ali tada će AUM tek nešto malo podsećati na onaj vrhovni zvuk, zato što kad koristimo grub mehanizam on sve izopači. On menja AUM u vrlo grubu stvar. Nemojte koristiti usne. Stvorite AUM unutar sebe samo uz pomoć uma. Ne upotrebljavajte telo. Tada će AUM daleko više podsećati na univerzalni zvuk, i to jednostavno zato što koristite daleko suptilniji medijum od vlastitog tela. Uni će vam dati mnogo finiju i jasniju fotografiju koja će biti daleko sličnija stvarnosti.

Nemojte čak ni um da koristite: prvo koristite grubo telo, a zatim ga odbacite; tada upotrebljavajte um — samo stvorite zvuk AUM iznutra; zatim i s tim prestanite, i neka zvuk odzvanja. Ne čini nikakav

napor: eho će se sam pojaviti. Tada će sve to postati "*ajapa*" (adapa) — nju ti ne stvaraš, već samo ploviš ujedinjen sa zvukom. A eho ide sve dublje i dublje i postaje vremenom sve stvarniji i stvarniji. To možeš koristiti kao pravi ključ. Kad sve postane nenaporno — kad ne koristiš ni telo, kad ne koristiš čak ni um, kad zvuk sam spontano teče kroz tebe — tad si vrlo blizu.

Sad preostaje samo jedna stvar da se odbaci — onaj koji oseća AUM. JA, taj ego koji čuje kosmički zvuk i oseća "AUM me okružuje". Ako i to odbaciš onda stvarno nema nikakve prepreke, a kopija, ona fotografija, postaje stvarna, zaista originala. Dakle, zato je AUM tajni ključ.

Taj zvuk je čudesan. On je temelj mistike koliko i Ajnštajnova formula za fiziku. Drugim rečima, ta zvučna formula je ujedno tri stvari: znak, simbol i tajni ključ, isto kao i Ajnštajnova teorija relativiteta. No u osnovi, AUM je tajni ključ. Sve dok se njime ne otključaju vrata, beskorisno je misliti o njemu, samo razmišljanje o tome je nevažno, tek gubljenje energije, vremena i života. Sve dok nisi spreman da otključaš vrata, kakve koristi od brbljanja o ključu? Čak i ako razumeš sve mogućnosti, čak i ako shvataš celu filozofsku pozadinu, to je beskorisno i beznačajno. Zbog toga se AUM uvek stavlja i na početak i na kraj. Sve Upanišade, bez izuzetka, počinju s mantrama AUM, i sve se, takode, sa AUM završavaju. To je ključ!

Kad ulaziš u kuću, prva stvar koju koristiš je ključ. I opet, kad izlaziš iz kuće, poslednja stvar koju upotrebljavaš takode je ključ. Pa onda hajde, udi. Iskoristi ključ! Ali ako počneš da razglabaš o ključu nastavljajući da sediš ispred vrata, tada ključ za tebe nije više ključ nego prepreka. Odbaci je! — zato što prepreka ne može ništa da otključa. Takav ključ ne otvara nego zatvara sve mogućnosti. A ti, šta radiš? — samo pričaš o nekim ključevima.

Čovek može da misli o ključu a da ga nikad ne upotrebi. Mnogo ih je koji su samo razmišljali o tome šta AUM stvarno znači. Oni su stvorili ogromne strukture oko svega toga, ali nikad nisu upotrebili ključ! Ti ljudi nikad nisu ušli u kuću. AUM je simbol, AUM je znak, ali u osnovi on je tajni ključ. Može biti iskorišćen kao metod da se zakorači u Nepreglednost, da se uđe u okeansko iskustvo. Što AUM postaje suptilniji i dublji, to postaje stvarniji; što je grublji on je nestvarniji.

"Meditacija je neprestana kontemplacija na TO": tako glasi prva sutra.

Mi živimo u svetu sastavljenom od tri dimenzije. Jedna dimenzija

je "Ja — to" — svet stvari. Ja i moja kuća, ja i moj nameštaj, ja i moje bogatstvo: to je oblast Ja — to. Svet tih stvari me okružuje.

Postoji i druga dimenzija, Ja — ti: ja i moj ljubljani, ja i moj prijatelj, ja i moja porodica — svet ličnosti. To je druga oblast.

A postoji i treća, Ja — TO: ja i univerzum. Upanišade kažu da je meditacija neprestana kontemplacija na TO — ne na to, svet stvari, ni na ti, svet ljudi, već na TO. TO znači Celina. Nije stvar, nije osoba, to je TO! Ali zašto koristiti tu reč TO? Kad god kažemo TO, to znači nešto transcendentalno, nešto iznad svega, nešto što nije tu gde smo i mi: ni u našim odnosima sa stvarima ni u našim odnosima s ljudima... TO, bez ijednog imena, jer ako tome nađeneš ime — na primer, ako kažeš "Bog" — to postaje Ja — ti odnos. Ako za TO kažeš da je "Otac" ili "Velika Majka", tad u sve to ubacuješ drugu dimenziju. A opet, ako kažeš da nema Boga, tada si prisiljen da živiš jednodimenzionalno, u Ja — to svetu, svetu malih stvari.

TO nije stvar. Teisti su spremni da kažu da TO nije stvar, no oni kažu da je TO osoba. Upanišade čak ni za tako nešto nisu spremni, jer ubaciti TO u ličnost znači ograničiti Večnost. Oni jednostavno kažu "TO". Upanišade kažu: "TO je sve, ali ga ne možemo imenovati zato što je beskrajno, bez oblika i bez bilo kakvih ograničenja. TO je jednostavno *Sveukupnost*". Pa, kako nazvati TO? Oni za TO ne kažu Bog, ne kažu Božansko, čak ga ni Gospodom ne nazivaju — ne oslovljavaju ga nijednim imenom. Nema oblika, nema imena. Upanišade samo koriste reč "TO", a neprestana meditacija je kad "TO" bez prekida kontempliraš.

Ako možeš da stalno to pamtiš, tad si zaista u meditaciji. Kad si sa stvarima, pamti TO, kad si sa ljudima, pamti TO — Ucelovljenje. Nemoj da gledaš na ograničeno kao na ograničeno: zuri dublje i osetiš neograničenost. Nemoj da posmatraš oblik kao oblik: zaroni, osećaj i nasluti bezoblično u svemu. Ako budeš istrajan, sve će se otkriti samo od sebe. Nikad nemoj gledati samo čoveka okovanog u ličnost. Prodri dublje i oseti ono što je iznad svake ličnosti.

Neprestana kontemplacija na TO je meditacija — nema rituala, nema metoda, nema tehnike, jednostavno, kratko i jasno: kontemplacija bez prestanka. Ali to je teško i vrlo naporno, zato što čovek TO mora da pamti neprestano, bez ijednog jaza, bez ijednog trenutka zaborava. Stalno pamćenje — neprestano. Jedna od najtežih stvari je pamtit i nešto bez trunke prekida. Mi čak ni nekoliko trenutaka ne možemo da pantimo a kamoli neprestano. Samo počni da brojiš svoj dah, pa ćeš se

i sam uveriti. Vidi koliko dahova možeš da izbrojiš a da ti se pamćenje ni za trenutak ne prekine, neprestalno pamti proces disanja — udahe, izdahe; pamti i broj. Možeš da nabrojiš tri ili četiri daha, a onda ćeš propustiti sledeći. Nešto deseto će ti pasti na pamet i ti ćeš jednostavno zaboraviti. I tek kad zaboraviš, setićeš se da si zaboravio da brojiš.

Pamćenje je jedna od najmučnijih, najtežih stvari — zbog toga što smo usnuli. Mi smo u dubokom snu! Mi hodamo u snu, u snu govorimo, živimo, krećemo se, volimo ili mrzimo, sve to činimo u dubokom snu, u strašnom somnambulizmu — u dubokoj, sasvim prirodnoj hipnozi. Zbog toga i ima na svetu tako mnogo zbrkanosti i toliko puno sukoba, toliko nasilja; ratova. Pravo je čudo kako je ljudska rasa uopšte preživela — tako mnogo sna, a mi ipak nekako preživimo!

Ali ipak smo usnuli. Naše ponašanje nije ponašanje budnog bića, nismo pažljivi i svesni — prosto nismo. Čak niti jedan trenutak mi ne možemo neprestano da budemo svesni sebe. Pokušaj i videćeš koliko je dubok tvoj san. Ako ne mogu sebe da upamtim čak ni za mizernih šezdeset sekundi, u kakvom onda snu ja živim!? Dva ili tri trenutka, tri u vrh glave, i onda usnim i mene nema: ko zna gde sam otišao. Svesnost je isparila i nesvesno je opet pomolilo svoju glavu. To je najdublji mogući mrak, i ja se ponovo i ponovo prisećam kako treba da pokušavam da ostanem svestan.

P. D. Uspenski je sa Gurdijevim radio po njegovoj metodi samo-prisećanja. Kad je prvi put sreo Gurdijeva upitao ga je, "Šta podrazumevaš pod tim samo — prisećanjem? Ja pamtim sebe: ja sam P. D. Uspenski".

Gurdijev mu reče, "Samo sklopi oči i pokušaj da upamtiš da si ti taj P. D. Uspenski, a čim zaboraviš, odmah mi reci. I budi potpuno iskren!"

Tek dve, tri sekunde je prošlo, a Uspenski je otvorio oči i iznenađen, rekao, "Počeo sam da sanjam. Zaboravio sam ko je Uspenski i nekoliko puta pokušao sam da se prisetim, govoreći sebi: ja sam P. D. Uspenski, ja sam P. D. Uspenski, a onda sam izgubio svest i snovi su me saleteli."

Onda mu je Gurdijev rekao, "To nije samo — prisećanje. Prvo i prvo, ti nisi taj P. D. Uspenski, a kao drugo i drugo, to nije prisećanje. Kad ostvariš istinsko samo — prisećanje, ti ćeš prvi poricati da si Uspenski".

Tri meseca Uspenski je pokušavao iz sve snage da se seti sebe. Što više pokušavaš, to jasnije shvataš koliko je to teško i problematično. Što se više trudiš, to ti postaje jasnije u kakvom si dubokom snu stranio

ceo svoj život. Mi imamo tek neku jadnu mehaničku svest; s njom radimo sve što radimo, držimo se rutine, ali nikad ne ronimo duboko. Sva tri meseca Uspenski je uporno, i skoro tvrdoglavo pokušavao i pokušavao, i onda iznenada, jednog dana, osvestio se, nov stub svesti bio je izgrađen. Kad je probuđenost počeo neprestalno da oseća u sebi, Gurdijev ga je pozvao da malo prošetaju gradom. Uspenski je kasnije pisao. "Po prvi put, na ulici velikog grada, postao sam svestan da su svi oko mene usnuli, i da se svi kreću u dubokom snu. A ja sam se istom ulicom šetao toliko puta i nikada toga nisam bio svestan. No sada jasno vidim; bukvalno svi spavaju — samo sa otvorenim očima". Toliko se uplašio tog iskustva da je zamolio učitelja, "Ja stvarno ne mogu više, moram nazad. Svi spavaju pa se svakog trenutka može svašta desiti. Ja uopšte ne mogu da se krećem".

Sedi negde pored prometne ulice i gledaj u oči prolaznika. Vrlo brzo ćeš postati svestan da su svi potpuno zakopčani unutar sebe, i da jednostavno niko nije svestan onog što se oko njega dešava. Neko priča sam sa sobom, neko mrda rukama i pravi besmislene gestove; mora da je zaspao iz sve snage. Usne se pokreću, i svi pričaju u sebi, niko ničeg nije svestan. Svi se kreću nesvesni, baš kao roboti. Možda idu svojim kućama; ne moraju ni biti svesni gde im se uopšte kuća nalazi — oni joj automatski prilaze. Noge im se kreću, ruke su za volanom, stižu do domova, ali ceo proces je samo san — mehanička rutina. Tračnice su postavljene od ko zna kada, i ljudi su jednostavno na njima, u pokretu. Zbog toga se mi toliko i plašimo svega što je novo: to novo nas prisiljava da izgradimo nove šine. Bojimo se novog zbog toga što s novim stara rutina ne može da nam bude ni od kakve pomoći, i zato što ćemo jedno vreme morati da budemo malčice svesniji. Toliko smo vezani za naše mrtve rutine da smo i mi sami, na neki način, mrtvi. Osoba koja spava ceo svoj život zaista je mrtva. Teško da bilo ko za nju može reći da je ikada živela.

Tek samo nekoliko trenutaka u celom našem životu mi provedemo u svesnom stanju, a to su obično trenutci duboke ljubavi, koji su zaista i više nego retki... To se dešava tek nekolicini, možda jedva šačici ljudi. A kad se ti trenuci nekom stvarno dogode, svi pomisle da je taj čovek sasvim poludeo — zato što je postao potpuno drugačiji, jer vidi stvari u drugačijem svetlu, čuje drugačiju muziku, vidi svetlost koja je sasvim različita od dotadašnje. Osoba počinje da se osvrće oko sebe i vidi potpuno novi svet! Naravno, on je otkaćen za nas, i mi mu ne možemo oprostiti zato što je "lud"; i to "u snovima". A slučaj je potpuno

suprotan: mi spavamo, a taj čovek je za trenutak postao svestan jedne daleko dublje stvarnosti. No on je sasvim usamljen, i takva se svesnost ne može produžiti jer je gotovo slučajna pojava.

On do te svesti nije došao sopstvenim naporima. To se jednostavno dogodilo. On će opet usnuti, i kad ponovo zaspi osetiće da ga je voljeno biće prevarilo, zbog toga što više nema one stare magije. Ta magija se pojavila samo zato što je nakar i za kratko postao svestan jednog drugačijeg sveta. U ovom svetu različiti svetovi postoje. On je za trenutak bio budan, sad je opet zaspao i zato se oseća iskorišćenim, prevarenim, odbačenim. Ali njega niko nije prevario. Samo u trenutku iznenadnog buđenja on vidi drugačiji svet, drugačiju lepotu, svet sa drugačijim zvucima, a sad je ponovo zaspao. Svaki ljubavnik misli da ga je neko prevario, ali to stvarno nije istina. No iskrice dubljeg sveta se izgube i čovek unisli da se neko poigrao njime. Niko ga nije prevario — samo je iznenađeno postao svestan.

Čovek postaje svestan ili uz pomoć ljubavi ili uz pomoć smrti. Ako se odjednom nađeš pred čeljustima smrti, iznenađeno ćeš postati svestan kao nikad pre. U neočekivanim nesrećama — automobil nekontrolisano juri niz strmu ulicu — itekako ćeš biti svestan, zbog toga što budućnosti više nema a prošlost se oдавно završila. Tada je sadašnji trenutak — trenutak sudara — sve što ti je preostalo. Iznenađeno se otvara sasvim nova dimenzija. Ti si po prvi put ovde i sada. Snevanje je nemoguće jer više nema budućnosti, o budućnosti više ne možeš da misliš, a prošlost je svršena. Između to dvoje, u opasnosti, postao si izuzetno svestan. Ljubav i smrt su jedini trenuci kad postajemo svesni, ali oni nisu u našim rukama. Jasno i glasno — oni nisu u našim rukama!

I stoga, kad Upanišade kažu "neprestana kontemplacija na TO", znači da ako možeš neprestano pamtit, da je sve, da je u svemu — samo TO i ništa drugo, i ako sve postane tek simbol da bi pamtio TO, tada će se svest odjednom rasprsnuti, san će nestati jednom za svagda i bićeš budan i svestan po prvi put. Ta svest, ta budnost, je meditacija!

Još dve stvari moram da napomenem. "Neprestana" znači bez prekida, bez ijednog jaza. Ali to je strahovito teško, jer tada tvoj život postaje gotovo nemoguć. Ako težiš da se stalno prisećaš TOGA, kako ćeš živeti, kako ćeš se kretati, kako jesti? Teškoća nastaje ako počinješ da pamtiš njegovo ime. Ako počinješ da pamtiš "Ram, Ram, Ram" ili "Isuse Hriste, pomoz mi", ako si TOME nadenuo neko ime, tvoj će se život uskoro pokazati nemogućim, i to jednostavno zato što ne možeš da se istovremeno krećeš ulicom i pamtiš "Ram, Ram, Ram".

Jednom su mi doveli vojnika, vrlo iskrenog čoveka koji je bio zaista predan. On je pokušavao da stalno, u svakom trenutku pamti njegovo ime: "Ram". Neki guru mu je natuknuo da mora to ime neprestalno pamtit, i čovek je tako utonuo u ponavljanje da je njegov spoljašnji život prosto postao nemoguć — n-e-m-o-g-u-ć! Nije mogao na miru ni da spava jer je morao da pamti "Ram", jer ako ponavlja u sebi "Ram, Ram, Ram" ti ne možeš lagodno da utoneš u san. Ta neprestana delatnost neće ti dopustiti da zaspiš. Nije mogao ni da se šeta jer ako bi neko u kolima zaturbio on ga uopšte ne bi čuo. Bio je prosto opkoljen sopstvenim ponavljanjem — sasvim zatvoren. Postao je neosetljiv za sve. Pošto je bio vojnik, njegov kapetan ga je doveo do mene, rekavši "On čak i ne sluša. Kad uzviknem "Nalevo!", on samo stoji i gleda me. Potpuno je odsutan. Recite mi molim vas, šta s njim da radim?"

Kapetan mi je još rekao, "Sve je postalo nemoguće. Ovaj čovek je zreo za bolnicu".

Upitao sam jednog vojnika šta on to radi.

On mi reče, "Tebi to mogu da kažem ali ne i kapetanu. Moj guru mi je dao mantru da je ponavljam bez prestanka, i zato ja neprestalno radim samo to: Ram, Ram, Ram. I sad je to ponavljanje otišlo tako duboko — ja već tri godine ne prestajem — tako da više nisam u stanju ni da spavam. Ne mogu ni da vidim ni da čujem šta se dešava oko mene. Ogromna prepreka pojavila se između mene i sveta. Ja sam prosto zaključan u to svoje ponavljanje".

Upitao me je, "Kako mogu da činim dve stvari istovremeno? Ako moram da ponavljam tu mantru bez prestanka, danonoćno, ja ništa drugo ne mogu da radim. Zato mi recite šta da činim. Ako radim bilo koji drugi posao, ponavljanje je narušeno, jer će se pojaviti razmaci".

Upanišade ne misle na tu vrstu pamćenja, i zato u njima nema nikakvog imena, nikakvog oblika već samo TO. Moguće je pamtit TO bez problema i bez prekida, zato što vi ne ponavljate ime. U stvari, ti samo treba da osećaš TO u svemu, recimo — dok nosiš vodu sa bunara!

Jednog Zen monaha, Bokuju, upitao je neki čovek, "Šta ti neprestano činiš?"

Bokuju mu odgovori, "Ništa; šta god da radim, ja radim potpuno. Kad nosim vodu sa bunara, činim samo to. Kad cepam drva, ja samo cepam drva, a kad spavam — spavam".

"Pa šta ti onda u stvari *radiš*?", bio je uporan neznanač.

"Ništa. Ja ne radim ništa. Kad cepam drva, TO cepa drva. Kad nosim vodu, TO nosi vodu. TO nosi vodu, TO je i voda koja se nosi, TO je i

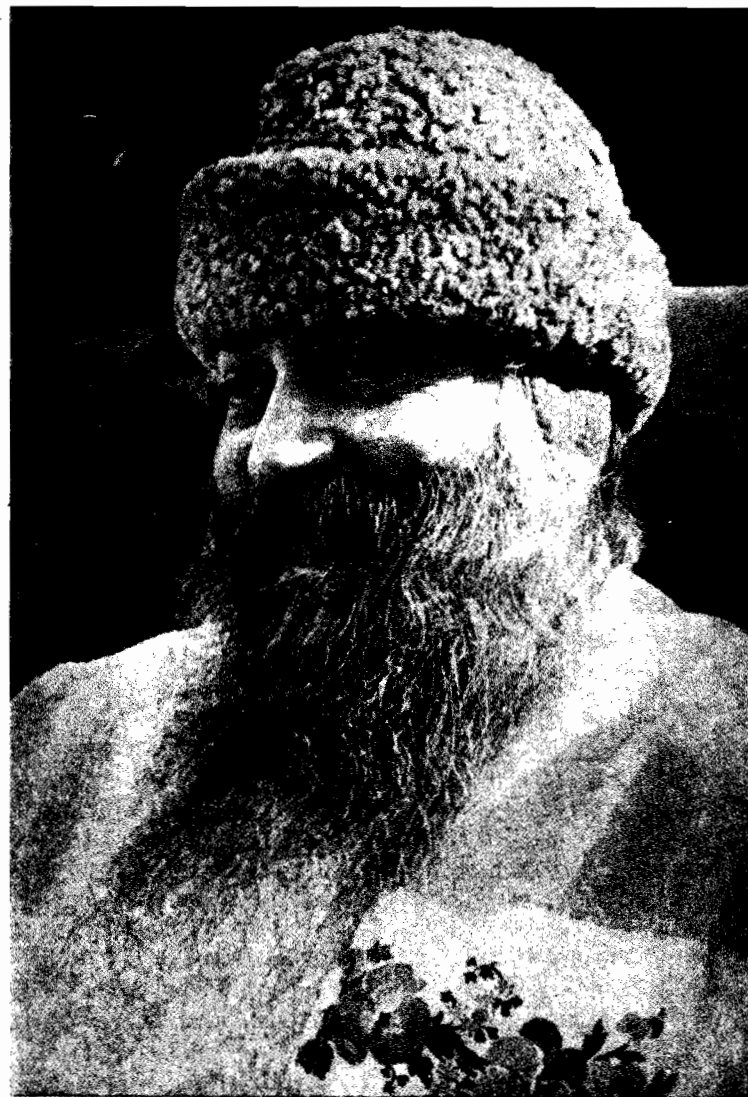
drvo koje se cepa. I na kraju, ja nisam a samo TO jeste, tako da sve postaje slavlje i sve postaje meditacija".

Ova Upanišada teži da od tvog života načini besprekidno obožavanje, slavlje koje ne prestaje. Ona je potpuno protiv rutine: nema potrebe ni za kakvim ritualom; sve što je potrebno samo je drugačiji stav, pamćenje TOGA. Radeći, ne radeći, samo pamti TO. A kad ti kažem da "pamtiš TO", ja ne mislim na mentalno prisećanje. To ne znači da radiš sledeću stvar: da, recimo, kažeš, "Okej, ovaj kamen je TO". Ako si se namerio da pamtiš na takav način, da je "ta stena TO", tada to uopšte nije prisećanje, jer opet postoji dvojnost — ta stena i TO. Kad Upanišade napominju "neprestanu kontemplaciju na TO", to znači da ona stena mora da nestane! *Samo TO jeste!* A to je duboka realizacija, neprestano ostvarenje.

Počni da osećaš. Ne dotiči nijednu stvar bez osećanja TOGA. Ne kreći se, nemoj čak ni da dišeš a da ne prepoznaješ TO. Ovo ne znači da sad ti TO moraš da namećeš svemu. Samo trebaš da u svemu otkriješ, prepoznaš, osetiš TO. Ta razlika mora ti biti kristalno jasna. Ne moraš nametati TO stvari. Mada možeš i to da činiš; ali bi to bio samo besmislen trik. Ti moraš da otkriješ! Pronađi! Kad vidiš cvet, ti možeš svašta da mu pridodaš i onda usklikneš, "Ah, taj cvet je TO!"

Ne, nemoj da pridodaješ. Samo ostani tih pokraj cveta. Gledaj ga, budi mu duboko naklonjen, ostanite u pravom zajedništvu. Zaboravi na sebe. Tek, budi tu kao pasivna svesnost, i videćeš da će mali cvet procvetati u TO. TO će odjednom biti otkriveno.

Onda hajde, otkri TO! To je ono što se podrazumeva pod "neprestanom kontemplacijom". A neprestana kontemplacija na TO je meditacija.

Drugo predavanje

16. februar 1972

*"Da li se u praznini zadržava
jedinstvena individualnost?"*

*"Zašto se dva Prosvetljena
Učitelja nikada ne sreću?"*

*"Kako neko sluša u jedinstvu
totalne svesti?"*

*"Kako neko prepoznaje
verodostojan kosmički zvuk AUM?"*

Pitanje:

Osho, prošle ste noći rekli da oni, koji su postali praznina, slični dolini, ne odgovaraju nego uzvraćaju, i da će odjek Prosvetljenih biti drugačiji – da će svaka dolina odjekivati na svoj jedinstven i ličan način.

Sad se postavlja pitanje, imaju li oni koji su postali ništavilo i doline i dalje ličnost i samosvojnost? Ako imaju, molimo vas, objasnite nam kako je to uopšte moguće?

Odgovor:

Jedan od paradoksa spiritualnog života je; što se više rastopiš u Božanskom, to jedinstveniji postaješ. Rastapanje nije nestanak osobnosti već nestanak (malog) sopstva. Jedinstvenost ne nestaje već ego. Što ti je ego veći, to si sličniji drugima jer su svi egoisti.

Ego je najobičnija moguća stvar na čitavom ovom svetu. Svako je egoista; čak i novorođena beba je egoista, i to savršen egoista. Zbog toga ego nije nikakvo dostignuće; ego nije ništa neobično. I stvarno, može se reći da je biti običan najneobičnija moguća stvar, prosto zato što se niko ne oseća običnim. Zbog toga što se svi osećaju kao nešto posebno to je postalo tako obično. I svi se osećaju tako! Baš zato, ego nije ništa jedinstveno ili hvale vredno.

Ako imaš ego, ti nisi ništa naročito. U stvari, stanje svesti bez ega je nešto najređe, najjedinstvenije, nešto zaista neuobičajeno. Takvo stanje dešava se tek ponekad, vrlo retko. Vekovi produ dok se ne pojavi stanje bez ega — Buda, Isus... Ali kad kažemo da je neko bez ega, to ne znači da on *nije*. U stvari, po prvi put, taj čovek *stvarno jeste* — istinski ukorenjen u samoj srži Bića. On više nije ego.

Pogledajmo celu stvar iz drugog ugla: ego je lažni fenomen — tek pojavnost koja sa stvarnošću nema neke naročite veze. Ego nije nešto

unutar Bića — samo je san, misao, mentalni sklop. Upravo zbog toga, što više pripadate egu, to manje pripadate Postojanju. Što ste usmereniji na ego manje ste izvorni. S egom ti postaješ pogrešan — jedna egzistencijalna laž.

Kad govorimo o izpražnjenom postojanju, o stanju koje podseća na dolinu, mi time podrazumevamo da tada nema ega — *ali ti jesi!* Dopusti mi da to kažem na drugi način: Kažem "Ja sam", no kad ego nestane tad preostaje samo čisto sam-stvo. Više nema onog "Ja", ali "sam-stvo" je i dalje tu, po prvi put čisto, potpuno nezagađeno. A ego sve prlja i zagađuje.

Reč "ličnost" i reč "osobenost" ne bi trebale da se mešaju jer su potpuno drugačije. One nemaju sličnu suštinu, uopšte nisu slične, zaista. Ličnost pripada egu. Osobenost pripada Biću. Ličnost je samo tanka fasada. Ego je središte a ličnost je obod. To nema nikakve veze sa osobenošću.

Reč "personalnost" je veoma značajna. Ona je izvedena iz grčke reči "persona". Persona znači maska. U grčkim dramama, glumci su koristili maske da bi sakrili sopstvena lica, pa je tako maskirano lice postalo nešto živo, stvarnosti nalik. "Personalnost" označava masku — ono što ti nisi a samo izgleda da jesi. (prim. izdav. Reč ličnost u srpskom jeziku takođe vodi poreklo od ličina — maska).

Mi imamo pravo mnoštvo lica. I stvarno, niko nema ličnost. Mi imamo sto ličnosti, multi-personalnosti. Svako mora da menja maske tokom dana. Ne možeš opstati sa samo jednim licem. To je teško jer kad god nekog sretnješ moraćeš da upotrebiš neko drugo lice. Pred podređenim ne možeš da imaš isto lice kao pred gospodarem. Pred ženom ne možeš imati lice koje si nosio kad si bio s voljenom osobom. I zato, neprekidno mi koristimo gibalni sistem menjanja maski.

Ceo dan, u stvari ceo život, mi samo menjamo lica; toga jednostavno moraš biti svestan. Moraš da osetiš trenutak kad menjaš masku, zašto je menjaš i koliko ih još imaš u rezervi. I zaista, ličnost u osnovi označava sistem prilagodljivih lica, i kada kažeš za nekog da poseduje veliku ličnost, to samo znači da je njegov sistem gipkiji od tvoga. On nije čvrst čovek; baš je rastegljiv, lako menja lica; stvarno, veliki glumac.

To je ličnost; ti je gradiš svakog časa. I zato niko ne može da se oseća lagodno sa svojom ličnošću. To je neprestani napor. I zato, ako si umoran, tvoja ličnost gubi sjaj. Ujutru se još može reći da si vlasnik jedne privlačne ličnosti, ali ne i uveče. Ceo dan korišćenja: to je

promena bez trenutka odmora. Zbog toga, kad koristim reč "ličnost", ja pod tim podrazumevam lažnu pojavnost koju si stvorio oko sebe.

Osobenost je nešto sasvim drugo. To nije nešto što si ti izgradio, to nije tvoje delo, već sama priroda tvog bića. I opet, reč "osobenost" je veoma bitna: označava nešto što je nedeljivo, nešto što se ne može rasparčati. Mi imamo jednu svojstvenu prirodu koja je najjednostavnije rečeno — nedeljiva. Karl Gustav Jung izabrao je reč "individuacija" kao jedan pojam kojim označava najdublju moguću pojavu. On je rekao da je "individuacija" put prema Istini, put prema Božanskom — individuacija: biti individua, ono što jesi.

Indijski termin "Yoga" označava isti sadržaj kao i individuacija. Yoga znači pripajanje onog što je postalo podeljeno, združivanje onog što je rascepljeno, Yoga znači čoveka koji je ponovo postao ujedinjen.

Osobenost je jedinstven fenomen, jednostavno neponovljiv. Buda više ne može da se ponovi. Gautama Sidharta može. Isus može da se ponovi, ali ne i Isus Hrist. Isus označava ličnost, a Isus Hrist individualnost. Gautama Sidharta je jednostavno običan; njega svako može da "odrecituje". Svako bi mogao da bude kao on. Ali u trenutku kad je Gautama Sidharta postao Prosvetljen, postao Buda — fenomen je naprosto neponovljiv. On je jedinstven! To se nikada pre nije desilo niti će se ikada više dogoditi. To Budastvo, taj sam vrh ostvarenja, tako je jedinstven, da ga je nemoguće ponoviti.

Kad kažem da budeš kao dolina, i kad kažem da svaka dolina drugačije odjekuje, to znači da svaka dolina ima svoju sopstvenu osobenost. Buda ima svoju a Isus svoju, i Krišna ima svoju i tako dalje.

Zašto se Hrist, Krišna i Buda toliko razlikuju? A oni se razlikuju! Oni se razlikuju koliko je to uopšte moguće, no ipak su, duboko u suštini, jedno te isto. Što se individuacije tiče, oni su jedno. Što se pak osobenosti tiče — različiti su. Oni su došli do Nepodeljenog, ostvarili su osnovno jedinstvo Postojanja. Ali baš zbog tog osnovnog jedinstva, baš zbog tog ostvarenja, ne znači da nisu jedinstveni. *Sada* su oni zaista jedinstveni. Zato i kažem da je ovo jedan od paradoksa.

Dve obične ličnosti mogu postati ostvarene ali njihova različitost nikada ne može biti potpuna — nikada! Čak i različiti oni imaju mnogo toga zajedničkog, i imaju sličnosti. Pa čak i da su potpuno suprotni jedno drugom, njihova razlika je samo u stepenima. Ličnost koja je komunista je ipak na neki način kapitalista, a onaj koji je anti-komunista opet je komunista na neki drugi. Razlika je uvek u stepenima, u stupnjevima. A oni se ionako mogu menjati, mogu vrlo lako promeniti

tabore; tu nema neke veće teškoće. I obično, oni se stvarno menjaju. Njihova razlika je kao ona između tople i hladne vode — samo u stupnjevima.

Ali Buda i Krišna, Hrist i Muhamed, Lao Ce i Mahavir — njihova razlika nije u stepenima. Oni se nikada ne mogu sresti. A to je stvarno paradoks: došli su do Jednosti, do one konačne Jednine, pa opet se nikako ne mogu sresti. Razlika, vidimo, nije u stupnjevima. Razlika je u njihovoj jedinstvenosti.

Šta ja mislim pod tom jedinstvenošću?

Mi jedninu možemo da pojmimo relativno lako. Kap vode padne u okean i postane jedno s njim, no ta jednina je prosto mrtva. To je mrtva jednina. Kapljica potpuno gubi sebe, i više se nigde ne nalazi. Buda uopšte ne "kaplje" na sličan način. Njegovo prepuštanje je sasvim različito. Ako stavite plamen ispred sunca, plamen postaje jedno sa suncem, ali njegova osobenost time nije izgubljena. Plamen i dalje ostaje ono što jeste. Ako zapalimo pedeset sveća u sobi oni će stvoriti jednu svetlost, ali svaki plamen biće sam po sebi jedinstven. Zbog toga, to rastapanje u Kosmičkom nije prosto rastapanje; to je veoma složena stvar. Složenost je u sledećem: onaj što se rastapa, ostaje, i zaista, po prvi put, stvarno jeste.

Sve te osobenosti različito odjekuju, i u tome je sva lepota. To je stvarno divno! Da je drugačije ne bi ni bilo zanimljivo. Samo pomisli: Da Buda uzvraća na isti način kao Isus, svet bi bio daleko siromašniji, postao bi dosadan i tužan. Buda uzvraća na svoj način, Isus na svoj i zato je svet bogatiji, jer lepota je baš u različitosti. Svet je, takođe slobodniji, i ti možeš da budeš ono što jesi.

Ali razlika *ne sme* biti zaboravljena: kad kažem da možeš biti ono što jesi, ja ne mislim na ego. Ja mislim na tvoju pravu prirodu, tvoju Tao, tvoje Postojanje. A to je osobenost, a ona nije ličnost. I ja kažem da svi Prosvetljeni pripadaju istom Postojanju, premda, svako na svoj osoben način. Oni uzvraćaju iz iste dubine, pa ipak — osobeno. Od ega nema ni traga, ali je jedinstvenost preostala.

Svet nije tek bezbojno jedinstvo, jednolična stvar. Svet je višebojan, u mnogim nijansama. I ti možeš da stvarаш muziku samo sa jednom notom, no tad će tvoje sviranje biti veoma dosadno. Muzika s jednom notom ne može da bude živa, ne može da bude divna. Suptilnija i složenija harmonija postiže se kroz mnogo tonova — to je mnogozvučna muzika. Harmonija teče, ali ona nije jednolična. I svaka nota, svaki zvuk, ima svoju sopstvenu osobenost, i svaka doprinosi produbljivanju

sklada, a doprinosi zato što ima osobenost.

I Buda doprinosi harmoniji samo zato što je Buda. Isus — zato što je Isus. On daje nov zvuk, novo treperenje, i nova harmonija se stvara njegovim doprinosom. Ali, to je moguće samo zato što je jedinstven, zato što ima osobenost. Razlike se ne odnose samo na one najdublje stvari. Čak i u nevažnim i malim stvarima Buda i Isus se razlikuju. Buda hoda na svoj način; niko ne hoda kao on. Isus gleda na svoj način; niko ne može da oponaša Isusov pogled. Čak su i njihove oči, gestovi, pa i same reči — jedinstvene. Drugi to ne mogu da pojme...

Ovaj svet je harmonija jedinstvenih tonova, a muzika je bogatija i zbog toga što svaka dolina odjekuje na svoj način.

Svi oni dušebrižnici koji bi želeli da svetu nametnu jedno mrtvo jedinstvo, oni koji kažu da Koran i Gita znače istu stvar, da Buda i Mahavir pričaju jedno te isto — uopšte nisu svesni što zapravo rade: govore gluposti! I ako kojim slučajem oni pobede, svet će biti najsiromašnija planeta u celom univerzumu. Kako može Koran da govori isto što i Gita? Ili obrnuto? Koran ima sopstvenu individualnost; Gita ne može da bude kao Koran i nijedan Koran ne može da ponovi lepotu Gite — zato što Muhamed ima svoju auru a Krišna svoju. Njih dvojica se ne sreću, a opet, ponavljam, oni stoje na istom tlu. Oni se nikada ne sreću, i u tome se krije svekolika lepota. I nikada se neće sresti. Oni će uvek biti paralelne linije koje putuju kroz večnost.

Oni se nikada neće sresti! To je ono što podrazumevam pod jedinstvenošću: njih dvojica su kao vrhovi. Što planinski vrh više stremlje uvis, manja je mogućnost da susretne neki drugi vrh. Možeš da sretneš bilo koga kad si na zemlji; tu se ionako svi sreću. Ali što više ideš uvis, što više postaješ vrh, manja je mogućnost za susretanje. I stoga, Prosvetljeni su kao vrhovi Himalaja koji se nikada ne dodiruju. I ako pokušavaš da im nametneš neko lažno jedinstvo, uništićeš svu prirodnu lepotu.

Oni *jesu* drugačiji, ali njihova različitost nije neprijateljska, njihova razlika ne mora biti u sukobu. Sukob nastaje samo zbog toga što mi nismo spremni da prihvatimo razlike. I tako mi počinjemo da tražimo i pronalazimo neke sličnosti. Kao da moramo naći sličnosti da ne bi bili u sukobu. Ili moramo da pričamo svi istu stvar — ili moramo da budemo neprijatelji. Imamo samo dva izbora — i oba su savršeno pogrešna! Oba pripadaju jednom te istom stavu. Zašto da oni ne budu različiti? — potpuno različiti, bez mogućnosti da se spoje? Zašto je tu potreban neki sukob? Jer, zaista, različiti tonovi stvaraju božanstveni skup. Tada se

zbiva jedno dublje spajanje — nema susreta tonova, u tonovima, već u onom što tonovi stvaraju: susret je u harmoniji.

Ali čovek *mora* početi da oseća harmoniju. Ako oseća samo škripave tonove — Muhamed, Isus, Buda, oni su ti tonovi — onda nema harmonije, onda se ništa ne čuje. A univerzum je čista harmonija. Ako možeš osećati razmake i ono podzemno jedinstvo, svu onu lepotu visova koji streme ka nebu, i ako možeš da prepoznaš tu celinu kao jednu sveobuhvatnost — tada prihvataš sve — i osobenost i običnu harmoniju.

Tad uopšte nema problema. A njih zaista nema!

Pitanje:

Može li se time objasniti zašto se Mahavir i Buda, koji su inače bili savremenici, nikad nisu sreli?

Odgovor:

Oni se ne mogu sresti — čak ni fizički! Oni su dolazili toliko puta blizu jedan drugoga. Jednom su bili u istom *saraju* — u jednom je delu bio Mahavir a u drugom Buda, ali do susreta ipak nije došlo. Oni su prolazili kroz ista sela. Njihovi životi odvijali su se unutar granica Bihara, veoma male oblasti. Posećivali su ista mesta, ostajali u njima, govorili gotovo istim slušaocima. Sledbenici su išli od Mahavira do Bude a onda opet od Bude do Mahavira. Bilo je puno promena, oko svega toga je bilo mnogo rasprave i prepirki, ali Mahavir i Buda se nisu nikada susreli.

Oni se ne mogu sresti! Sama njihova bića predstavljaju takve vrhove da je svaki sastanak nemoguć, njihov susret je istinski nemoguć. Čak i da su sedeli jedan do drugoga opet nisu mogli da se sretnu. Čak i ako nam može izgledati da se oni susreću i gotovo grle, to ipak nije moguće. Njihov susret jednostavno je postao nemoguć. I Buda i Mahavir toliko su jedinstveni, bića su im nalik planinskim vrhovima i zato je svako unutrašnje sretanje jednostavno nemoguće. A koja korist od spoljašnjeg sretanja? Ono je beskorisno i beznačajno.

To nama izgleda sasvim nepojmljivo. Mi smatramo da se dve dobre osobe moraju sresti. Za nas same, stav ne-susretanja je nešto krajnje loše, nešto negativno. Ali stvarno, nije to stav, u pitanju je prosto nemogućnost! To ne znači da Buda ne želi da se vidi s Mahavirom. Nije istina ni da Mahavir odbija susret. Ne — to je, kratko i jasno, nemoguće. To se jednostavno ne može dogoditi. O svemu tome ni Buda ni Mahavir nemaju stav. I zaista, sve je krajnje čudesno. Ostajali su u istim selima,

ali ni u dainskim spisima ni u budističkoj literaturi nema niti jedne jedine aluzije koja bi možda ukazivala da su se njih dvojica morali sresti — ni jednog jedinog nagoveštaja. Čak nema ni retka koji bi navodio na pomisao da bi sve bilo mnogo bolje da su se ipak sreli. To je stvarno čudno — iznenađujuće! Buda nije poricao Mahavira, Mahavir nije poricao Budu. Ni jedan ni drugi nisu rekli, "Ja neću s njim da se vidim". Pa zašto se onda, na kraju krajeva, nisu našli? Zato što je to sasvim, sasvim nemoguće.

Za sve nas koji čvrsto stojimo na zemlji to izgleda i više nego čudno. Ali, ako kojim slučajem ti stojiš na vrhu, stvari ti neće biti tako upečatljivo čudne i neobične. Zašto ne predložiš himalajskom vrhu da se nade s nekim drugim vrhom? Oni su tako blizu — tako blizu! Zašto ne mogu da se sretnu? Samo njihovo biće stvorilo je tu nemogućnost, sama njihova vrh-hovnost. I zato uopšte nije pitanje zbog čega se neće videti — oni to prosto ne mogu, i nikada neće moći. Sama vrata kroz koja bi mogućnost mogla doći stoje zatvorena. A ja opet kažem da su njih dvojica u suštini jedno: koliko god da se jedan planinski vrh razlikuje od drugog, u samom korenu oni su jedno. I jedan i drugi mogu da pripadaju istom deliću zemlje, ali jedno su samo u korenu.

Postoji još jedna stvar koja bi trebala da se uzme u obzir: zato što su tako snažno ujedinjeni u samom korenu, nema nikakve potrebe da se susretnu spolja. Samo oni koji nisu pustili korenje će pokušati da se nađu, da ugovore sastanak, ali oni koji su jedno u samoj osnovi jako dobro znaju da je svako sretanje nemoguće.

Mnogo ljudi me pitalo zašto i ja ne pokušam da napravim veliko sjedinjenje svih religija. Mahatma Gandhi je pokušao, i mnogi drugi, uključujući i Teozofsko Društvo. Svi su oni pokušali da sjedine sve religije. A ja ti kažem da, ako pokušaš tako nešto, da ćeš time samo pokazati kako ti eto znaš da nema nikakve sinteze. Sam tvoj napor upućuje na zaključak da ti osećaš kako su religije podeljene. Ja uopšte ne osećam ništa slično tome. Duboko dole, u samom korenu, sve su religije ujedinjene, dok su na vrhovima svaka za sebe, podeljene. Svaki planinski vrh poseduje svoju sopstvenu lepotu — zašto je uništavati? Zašto stvarati lažnu stvar koje uopšte nema? Vrh mora da ostane vrh — jedna divna osobenost. A na zemlji su vrhovi ionako jedno.

Dakle, Koran neka ostane čisti Koran. Ništa ne sme da se umeće i nameće, nek se u njega ne umeće ni Bhagavad Gita ni Ramayana ni nešto deseto. Bez zagađivanja. Bez mešanja! Koran u svojoj čistoti mora da ostane samo Koran i ništa drugo. On je vrh — predivan vrh. I zašto ga

uništavati? Samo postani svestan onog dubljeg jedinstva u korenju, ispod površine.

Religije su jedno u svom korenu, no nikada i u svojim ispoljavanjima — to i ne bi bilo dobro. Što svet bude brže koračao putevima napretka, i što ljudska svest postane svesnija i sjedinjenija, to će biti više religija. Ne manje — biće ih više! I konačno, ako svako ljudsko biće postane vrh, imaćemo religija koliko i ljudi. Zašto bi neko sledio Muhameda kad on sam može da postane planinski vrh? Ili Krišnu, kad u suštini sve može sam?

Nažalost, čovek izgleda mora da prati bilo koga. To je samo nužno zlo. Ako ne možeš da postaneš vrh, onda ti samo preostaje da slediš nekog drugog čoveka. Ali — prati na takav način da i ti sam možeš postati vrh, i to još bolji. Možemo imati božanstven svet, predивно čovečanstvo, sa svakim ljudskim bićem kao nezavisnim planinskim vrhom. No vrh može nastati samo kroz individuaciju, kroz rastapanje ega i lažne ličnosti. Vrh može da se ostvari zadržavanjem vlastite prirode, u samom središtu bića. Tad postaješ nalik dolini, i tada se čuje eho, jedan za drugim, odjekivanje.

Pitanje:

Osho, juče ste objasnili tri tipa slušanja: prvo, slušanje razumom; drugo, slušanje osećanjima, simpatiju i ljubav; i treće, slušanje celokupnim bićem, poverenjem. Razmatrajući prvi i drugi tip slušanja, postavlja se pitanje kako čovek uopšte dolazi do trećeg tipa – do slušanja suštinom bića, poverenjem. I jesu li razum i osećanja uključene u taj poslednji tip slušanja?

Odgovor:

Intelektualno slušanje znači da, dok slušaš, ti istovremeno raspravljaš o onom što čuješ. Dokazivanje ne prestaje. Ja ti nešto kažem, ti slušaš, a iznutra stalno, bez prestanka, teku rasprave: je li ovo ispravno, je li ovo pogrešno, i tako dalje. Ti sve porediš sa svojim sopstvenim zamislima, ideologijom, sa svojim sopstvenim sistemom. I stoga, stalno, ti gledaš i proveravaš da li ja potkrepljujem tvoje ideje, i da li se ono što ja kažem slaže sa onim što ti sam misliš; da li to "odobravam" ili ne, uveravam li te ili ne uveravam. Da li je bilo kakvo slušanje moguće na ovaj način? Tako si prenaseljen sobom da je pravo čudo kako uopšte možeš bilo šta čuti. Pa čak i da me slušaš pažljivo, ono što ti čuješ neće biti ono što sam ja rekao. Tako jednostavno mora

da bude, zbog toga što ti je um prepun sopstvenih ideja, a one boje sve ono što pristize u um. Um ne čuje ono što se kaže, već samo ono što on sam želi da čuje. Um bira, odbacuje, objašnjava, i tek nakon svega toga nešto ipak proдре u njega — ali sad to ima savršeno drugačiji oblik. To gore opisano predstavlja ono što podrazumevam pod razumskim tipom slušanja.

Ako želiš da duboko udeš u smisao onog što se ovde kaže, ta unutrašnja buka i halabuka mora da prestane. Graja i metež moraju prestati! To ne sme da se nastavi! Inače, ti ćeš biti "*na svom putu*", i bez prestanka ćeš uništavati mogućnost nečeg što itekako može da ti se desi. Mnogo ćeš toga propustiti, a svako čini isto što i ti.

Mi živimo zabarakadirani u sopstvene umove, i svuda sa sobom nosimo taj oklop. Baš zato, šta god da vidimo, šta god da čujemo, šta god da se dogodi u svetu oko nas, svi ti podaci ne prosleđuju se pravo unutrašnjoj svesti. Um se uvek nađe u sredini, negde između, i nastavlja da izvodi svoje trikove.

Čovek mora da postane svestan onoga što se dešava. To je prva stvar koja se mora učiniti da bi se otišlo duboko, i to je prva stvar da bi ostvario drugi stepen slušanja — treba postati svestan onoga šta nam um čini. Gde god da se krećeš, um se kreće *ispred* tebe. Um nije ni nalik senci koja te prati. *Ti sam si* primoran da postaneš senka. Um se kreće, a ti ga pratiš. On ide napred i svemu daje sopstveno obojenje, i zato ti nikada nisi u dodiru sa "stvarnošću stvari". On uvek stvara neke izmišljotine.

Moraš da postaneš svestan onoga što um izvodi. Ali ti skoro i da nisi — jer si u tolikoj meri poistovećen s umom da nikad ne pomisliš da um čini nešto zasebno. Kad ja nešto izrekнем što se ne slaže s tvojim mišljenjem, ti nećeš ni pomisliti kako se to um ne slaže sa onim što je rečeno. Ti ćeš čak uzviknuti, "Ne, uopšte me nisi ubedio". Ti nisi izgradio sebe i um. Potpuno si poistovećen — i u tome je tvoj problem. Kroz poistovećivanje um ti razigrano baca klip u točkove.

Ti si se poistovetio sa nisaonim procesom. A to je neobično, zbog toga što samo pre dva dana ta misao uopšte i nije bila tvoja. Negde si je čuo; progutao si je, možda nehotice, i ona je vremenom postala tvoja vlastita. I sada će ta ista misao da kaže, "Ne, to nije tačno jer se to sa mnom ne slaže". Ti nećeš osetiti nikakvu razliku kad um govori, kad pamćenje govori, kad postojanje deluje. Ti ni uzgred nećeš da shvatiš, "Moram da ostanem po strani".

Čak i ako moraš da porediš, čak i ako moraš da sudiš i procenjuješ,

ti opet moraš da ostaneš po strani, sasvim udaljen — udaljen od pamćenja, od uma, od svoje prošlosti. Ali tu uvek postoji veoma suptilno poistovećenje, "Ja sam moj um". Zato si ti i u stanju da kažeš, "Ja sam komunista" ili, "Ja sam katolik" ili "ja sam Hindus". Ti nikada ne kažeš, "Moj um je tako vaspitan da sam postao Hindus". A šta je činjenica? Činjenica je da ti nisi Hindus. Kako ti uopšte možeš da budeš Hindus? To je samo um. Ako si TI Hindus, onda nema mogućnosti za preobražaj.

Um može biti promenjen, i ti moraš po svaku cenu biti sposoban da to učiniš. Ako si se poistovetio s njim, izgubio si slobodu. Ubedljivo najveća sloboda jeste upravo sloboda od sopstvenog uma. Najveća sloboda je ponavljam — biti slobodan od uma — zbog toga što je on tako suptilan zatvor da ti nikada i ne postaneš svestan da si u njemu. Zatvor je postao tvoj dom.

Uvek budi svestan toga da um nije isto što i svest; um nije tvoja svest. Što si svesniji, to jasnije osećaš da je svesnost nešto potpuno različito. Svesnost je energija, a um tek misaoni sadržaj. Budi gospodar toga! Ne dozvoli da te misli porobe. Nek misli ne idu ispred tebe, pusti ih neka te prate, koristi ih, ali im ne daj da te iskoriste. Um je samo oruđe, ali smo se mi poistovetili sa oruđem. Zato prekini poistovećivanje. I zapamti jednom zauvek da ti nisi svoj um.

A čudno je to; takozvani religiozni ljudi uvek se prisećaju: "Mi nismo telo". Oni nikada ne kažu: "Mi nismo um". A telo uopšte nije zatvor. *Um jeste!* Um je ograničenje. Telo nije, ali um jeste itekako! I stvarno, tvoje telo dolazi od prirode, od Božanskog, dok tvoj um dolazi od društva. Zato telo i ima neku svoju posebnu lepotu, ali ne i um. Um je uvek ružan sam po sebi. To je kultivisana stvar, lažna građevina. Telo zaista ima mnogo toga divnog u sebi, i ako odbaciš um, tad ćeš prestati da osećaš bilo kakav sukob s telom. Tada telo postaje slično vratima iza kojih se nalaze beskrajne mogućnosti. Nema ničeg ružnog u telu — telo je prirodno rascvetavanje. Ali takozvani religiozni ljudi uvek ustaju protiv tela i uvek, u svakoj situaciji, oni su samo za um. Oni su stvorili takvu pogan, takvu nezapamćenu štetu! Oni su tvorci nevidene zbrke! Uništili su svaku senzitivnost, jer telo je izvor svekoliike osetljivosti. Ako jednom počneš da se suprotstavljaš telu, ubrzo ćeš postati sasvim neosetljiv.

Um je samo nagomilano prošlo znanje, davna obaveštenja, nevažna iskustava. On je tek kompjuter, ništa drugo, i ništa više. No mi smo se poistovetili s njim. Neko je Hrišćanin, neko Hindus a neko komunista,

neko je Katolik, jedan ovo a drugi ono, ali niko nije ono što jeste — uvek su svi poistovećeni sa nečim drugim. Zapamti ovo koliko možeš: budi svestan, i napravi razliku između sebe i uma. Nikad ne stvaraj razliku između sebe i sopstvenog tela — samo između uma i sebe! Bićeš daleko životniji, nalik detetu, mnogo neviniji, a i mnogo svesniji.

Prva je stvar, znači, stvoriti razliku: to jest, ne poistovetiti se. Zapamti da nisi um, i prvo će se slušanje preobraziti u drugo.

Drugi tip slušanja je emocionalno slušanje — uz duboka osećanja, blagonaklono. To je stav ljubavi. Ti slušaš muziku ili gledaš neki ples, i u tim trenucima ne koristiš samo intelekt — počinješ i da učestvuješ. Kad posmatraš ples, stopala sama počinju da učestvuju. Kad slušaš muziku, ti postaješ deo svega toga, ruke ti se kreću same od sebe. To je blagonaklon način slušanja. Baš zbog toga, kad nešto slušaš srcem i osećanjima, ti se osećaš uzvišeno, kao da si prenet ko zna gde. Tad kao da nisi u ovom svetu. Ti i dalje, doduše, jesi u njemu, ali to uopšte ne osećaš. Zašto? Pa jednostavno stoga što, kad nešto slušaš srcem, ti više nisi u svetu intelekta. Otvara se sasvim nova oblast — i ti počinješ da bivaš *aktivno* u njoj.

Um, to jest intelekt, uvek je posmatrač s velike daljine — nikad u nečemu, stalno je spolja. I zato, što se intelekt više razvija to mi postajemo sve pasivniji, postajemo posmatrači, opservatori — u svemu. Ti nećeš da plešeš nego ćeš proučavati one druge, one koji igraju. I ako se sve odvija baš onako kako je uobičajeno, uskoro nećeš da radiš bukvalno ništa. Samo ćeš da gledaš druge, gledaćeš ono što neki drugi čine. To će biti stvarnost jednoga dana: nećeš voleti — a to već postaje stvarnost — nego ćeš samo da posmatraš one koji se vole. Šta gledate u raznim bioskopima? One koji se vole! Ti si samo posmatrač — pasivni, mrtvi posmatrač. Ti samo gledaš kako se drugi igraju, gledaš one koji pevaju, plešu, vole.

Jedna ličnost A. Kamija je rekla: "Ljubav nije za mene. Moje će sluge učiniti sve umesto mene" — ljubav! Zaista, bogat neki čovek! — čak i ljubav može da se ostvari uz malu pomoć posluge. Zašto bi on to morao da radi? Logika je ista. Ako posluga može da svira umesto tebe, ako posluga može da voli umesto tebe, zašto onda umesto tebe ne bi i volela? Ako sluga u nekom hramu može da se umesto tebe moli pred božanstvom, zašto on ne bi mogao i da voli namesto tebe? Ako sluga može biti upotrebljen kao posrednik između tebe i Božanskog, zašto onda ne bi mogao da bude posrednik između tebe i tvog ljubljenog? Šta je loše u tome? Gde je greška? Logika je potpuno ista; i zaista, uskoro

bogataši uopšte neće morati da vole sebe, zbog toga što će taj isti posao preuzeti poslugi! Samo će siromasi da vole u svoje ime i verovatno će se osećati jedno zbog toga. Svako može da postane izaslanik. Ti možeš da budeš tek posmatrač, zato što je sam intelekt u suštini posmatrač. Uvek samo posmatrač — nikada učesnik. Ako smo naš svet sabili oko intelekta, tad će se sve što sam rekao na kraju i desiti.

Drugo središte je mnogo više uključeno. Ti počinješ da učestvuješ, a ja kažem da ćeš mnogo više razumeti ako si uključen, jer onog trenutka kad osećaš simpatiju i blagonaklonost um ti je otvoren — daleko otvoreniji nego kad je prisiljen da se neprekidno sukobljava sa svim i svačim. Otvoren je, prijemčiv, spreman da prima.

Čovek može slušati osećanjima. A opet, postoji dubina daleko dublja od svakog osećanja, i ja tu dubinu nazivam celovitim slušanjem, slušanje sa celokupnošću bića — jer i osećanja su ipak tek jedan delić. I intelekt je delić, i osećanja. Ima puno delova u vašem postojanju. Možeš da slušaš mnogo bolje s osećanjima nego intelektom, no to je ipak, i dalje, slušanje pomoću delova. Kad slušaš, kad si tu samo osećanjima, tad intelekt jednostavno ide na spavanje; u suprotnom slučaju bio bi poprilično uznemiren. Um će jednostavno otići na počinak!

Treći tip je slušati celovito — to nije čak ni učestvovanje, to je sjedinjenje. Jedan način je posmatrati ples intelektom; drugi je osećati ples i učestvovati. Sediš na svom mestu, plesač igra svoju igru, i odjednom si spreman za pokret, rukama daješ ritam, i tome slično. Treći način je postati ples sam po sebi — ne čak ni plesač nego ples! Celokupnost bića je uključena. Ti čak ni ne osećaš ples — *ti si to postao!*

Upamti da je najdublje znanje moguće samo kad se ujediniš s tim, a jedinstvo se dešava kroz potpuno poverenje.

Kako to ostvariti? Budi svestan intelekta; nemoj da se poistovećuješ sa umom. Tad dolazi sledeće — osećanje. Shvati da su i osećanja tek samo deo i da celokupnost bića još leži mrtva i neiskorišćena. U slušanju još uvek nema celine, i zato je uvedi. Kad uneseš sopstvenu celinu u proces slušanja, to ne znači da je intelekt osporen, ili da su osporena osećanja. Oni *jesu* uključeni u celinu, ali sada je to sasvim različita harmonija. Ništa nije odbačeno. Sve je tu, ali obrazac je sasvim različit. Celina je počela da učestvuje — u tome je — postala je slušanje.

I zato, kad slušaš, slušaj na takav način kao da si sam postao slušanje. Kad kažem nešto, primi to bez borbe, ne mora biti nikakve simpatije, već je tvoja celovitost sve što je potrebno. Budi to! Nek ide kud ide.

Bez otpora, bez osećanja, potpuno! Eksperimentiši malo s tim, i vremenom ćeš postati sposoban da prepoznaš novu dimenziju slušanja. Ta totalnost ne važi kao pravilo samo za slušanje — to se može u svenu koristiti. Možeš da jedeš na isti način, da hodaš po tom principu, čak i da spavaš — u stvari, ti možeš u potpunosti da živiš, da živiš celovito!

Kabir je jednom poslao svog sina, Kamal mu je ime, na polje da odseče nekoliko strukova trave, zbog toga što krave tog dana nisu ništa jele. Kamal je otišao i nije se nikako vraćao. Podne je prošlo, već je suton počeo da se spušta, Kabir je čekao svog sina, dok su krave u štali mukale od gladi. Gde li je Kamal otišao? Kabir više nije imao strpljenja i izašao je da ga pronade.

Kamal je stajao usled polja. Sunce je zalazilo, vetar je blago duvao preko travki koje su počele da se blago njišu, poput talasa. On je stajao usred trave, pomičući se u ritmu njenog plesa. Gotovo ceo dan je prošao u toj igri, a onda je Kabir došao i uzviknuo, "Jesi li poludeo, sine? Šta to radiš; šta ti je?"

Iznenada, Kamal se trgnuo, kao da se probudio, te je rekao naposljetku, "Oprosti, potpuno sam zaboravio da sam ja taj Kamal; kao da sam postao trava. Prestao sam da budem čovek, i kretao sam se, sjedinjen s travom, pa sam na kraju potpuno zaboravio zašto sam došao. Reci mi ti, molim te, zašto sam ja uopšte ovde?"

"Pa da bi odsekao travu!", ogorčeno je viknuo Kabir.

Kamal se začuden nasmejao i odgovorio, "Pa kako mogu samog sebe da sečem? Barem danas to nikako nije moguće. Doći ću neki drugi put i pokušati, ali čak ni to ne mogu da ti obećam, zbog toga što sam iskusio jednu sasvim drugačiju stvarnost. Potpuno novi svet pukao mi je pred očima".

Od tog dana, Kabir je svog sina zvao Kamal, a to ime u stvari znači "čudo".

A to i jeste čudo! Ako možeš biti potpuno s bilo čim, sa bilo kim, čudo će se svakako dogoditi. To nije stvar samo slušanja: to je pravilo koje se na *sve* može primeniti. Budi celovit! Kreći se celovito! Nemoj da se cepaš. Nikad ne deli sebe. Svaka podela samo je razbacivanje energije, a na kraju krajeva, svaka podela je samoubistvena. Ne cepaj se! Ako voliš, onda voli potpuno — ne budi suzdržan. Ako slušaš, slušaj totalno — nemoj da se kočiš. Samo budi u pokretu, što sveobuhvatnije možeš.

Samo takav celovit pokret može ti doneti ostvarenje u kom se ne može naći ni tračak ega. Delići ega se mogu naći ako slušanje intelektom

ili osećanjima postoji — ali se nikada ne mogu naći u tvom ucelovljenom biću. Delići ne dopuštaju središtu da potpuno ude u pokret. Ego može da se nađe u intelektualnom slušanju zato što um nema svog sopstvenog centra. On ne dopušta biću da deluje, pa zato stvara svoj sopstveni centar, a ta žiža postaje ego. Osećanja isto tako ne dopuštaju celovitost i proizvod je, zbog nametanja novog središta, takode ego.

Zbog toga muškarci i žene nemaju isti tip ega, prvenstveno zbog toga što je muški ego centriran oko intelekta a ženski oko osećanja. njihov ego ima različit kvalitet. Upravo stoga muškarcima je teško da do kraja shvate žene, i obrnuto, ženama je teško da razumeju muškarce. Oni imaju drugačiji tip centara i zato im je i jezik drugačiji.

Kad intelekt kaže da, onda to znači samo da. Kad emocije kažu to isto, to ne mora nužno da znači baš da. Kad emocije izraze ne, to ponekad može biti i da; to može biti samo poziv da se još dublje osvedoče u vezi bilo čega. I zato, ako ženu držiš za reč, bićeš u dosta velikim problemima, samim tim što njena reč nije intelektualna tvrdnja. Sve to ima potpuno drugačiji način kretanja, sasvim različit kvalitet. Intelekt uvek poseduje jedan direktan, matematički ego. Taj se ego srazmerno lako može razumeti. I zato, shvatiti muškarca i nije neka strašna poteškoća, samim tim što je njegova logika ravna, pravolinijska: dva i dva su četiri. Logika je prosta. Kretanje osećanja je kružno, emocije se kreću cirkularno, a intelekt pravolinijski.

Kad se nešto kreće kružno, nikad ti ništa ne izgleda sigurno i izvesno jer ista stvar može lako postati vlastita suprotnost. Uskoro će se reč premetnuti u nešto drugo i biće u suprotnosti sa sopstvenom tvrdnjom. Zato sa ženom ne treba biti svestan reči već *značenja*. Datoj tvrdnji ne sme se pripisivati neki naročit značaj — uvek se moraš usmeriti ka značenju reči. A reči i njihovo značenje uopšte ne moraju da budu podudarni.

Zbog toga intelektualcima nikad nije bilo lako da sa ženama izađu na kraj; ni sa svojim suprugama im nije bilo jednostavno — nikada! Sokrat, vrlo pametna osoba, pravi genije, čovek koji je poznavao svaki zabačeni kutak logike, nikako nije mogao da uspostavi pravi odnos sa sopstvenom ženom, Ksantipom — nikad. On prosto nije razumevao ono što je ona govorila. To znači da je shvatao samo ono što kaže, ali ne i ono što Ksantipa pod tim podrazumeva. Sokrat je bio tako dobar logičar da je uvek promašivao smisao ženinih reči. On se kretao direktno, ravno po crti, a ona kružno.

Um ima svoj sopstveni ego — direktan, pravolinijski; osećanja takode imaju svoj tip ega — cirkularan. I osećanja i razum imaju ego. Ali celovitost ga uopšte nema. Celovitost poseduje samo osobenost, ništa drugo. I tako, kad ostvarite vlastitu celovitost, vi niste ni muškarac ni žena. Tad ste, zaista, ili i jedno i drugo ili ni jedno ni drugo; tad prevazilazite obe polovine. To je ono što se podrazumeva pod *Ardhanarišvarom* (indijsko božanstvo — prim. prev.) — pola muškarac, pola žena: tad duboko unutrašnje prijateljstvo zauzima svoje mesto. Postali ste potpuni, ujedinjeni, bez ijedne podele unutar sebe.

Jednu stvar moraš da zapaziš: to nije nepromenljiv raspored. Kad kažem da muškarac ima intelektualan tip ega, ja pod tim ne mislim da je to uvek tako. U nekim trenucima muškarac može biti u vlasti jednog emocionalnog ega. Isto tako, ima trenutaka kada žena može imati intelektualni ego. Tad su stvari zaista zbrkane. Kad je muškarac u problemima, on može spasti na emocionalni ego. Počće, recimo, da plače i da se ponaša na jedan krajnje neshvatljiv način. Posle svega, muškarac će reći, "Šta se stvarno sa mnom dogodilo, ja uopšte ne umem da kažem. Uprkos tome što sam ono što jesam, počeo sam da cmizdrim. Ponašao sam se na način koji više nikada ne bih želeo da ponovim". Vrlo snažan muškarac, u određenim situacijama se može ponašati na izuzetno osećajan način. I opet, vrlo osećajna žena pod pritiskom neke situacije može da deluje izuzetno muževno. U različitim okvirima ego može da skače od jednog centra do drugog. To stvara još veće probleme — ali čovek svega toga mora biti potpuno svestan.

Sa osećanjima ili razumom, svejedno, ego je ipak tu. Tek u celovitosti nema mesta za ego. I zato ti dajem sledeću stvar kao kriterijum: ako jesi a ne osećaš nikakvo "Ja", onda si celovitost. Ti sediš ovde: slušaj kao da nema nikakvog "Ja" u tebi. Uši su tu, proces slušanja je u tome, tu je i svesnost, i ako još pri svemu tome nema ni traga od "Ja", tada si celovitost. Kako možeš biti rascepljen ako nema "Ja"? Bez ega, kako uopšte možeš biti podeljen? Sam ego je podela.

I kao što sam rekao da ima mnogo ličnosti, isto tako mogu da kažem kako ima nebrojeno mnogo ega. Svako središte u tebi ima svoj sopstveni ego. Um ima svoj, osećanja imaju svoje, seksualno središte takode ima svoj ego — svi oni imaju po jedno posebno "Ja". Ako odeš duboko dole, u biološku strukturu vlastitog tela, videćeš da i svaka ćelija ima po jedan ego. To je ta podela o kojoj sve vreme govorim. Ako si bez ega, ako samo jesi, bez "Ja"-osećaja na bilo kom nivou, zaista, tad si celovitost. I samo je jedan trenutak dovoljan da se ta potpunost oseti da bi čovek

postao Prosvetljen. I tada se sve može probuditi do kraja — bukvalno sve!

Jedna Zen monahinja nosila je zemljani sud za vodu sa nekog bunara. Trideset godina provela je u manastiru — radeći bez prestanka, meditirajući, čineći svaki napor da bi uspostavila unutrašnji mir i spokojstvo, stanje Istinske tišine koje može da odražava Istinu. Ali to se nikako nije dogodilo.

I jednom, sasvim iznenada, dok se vraćala sa bunara, zemljani sud je pao na zemlju i rasparčao uz prasak. Stajala je tu sa strane, videla izlomljene parčiće i vodu koja otiče — i u toj istoj sekundi bila je probuđena. Izenada je ostvarila Prosvetljenje. Trčala je, plesala i na kraju stigla i do hrama. Njen Učitelj je došao, dotakao joj stopala i rekao, "Sada si Buda: napokon si se ostvarila".

Ali monahinja je upitala, "Reci mi molim te, kako se to uopšte dogodilo? — jer ja sam pokušavala i pokušavala bez prestanka čitavih trideset godina i Probudjenje se nije desilo. A baš *ovog jutra* mi se cela trka učinila apsurdnom, pa sam prestala sa svim naporima koje sam praktikovala do dana današnjeg. I zato, reci mi, zašto, zašto se baš danas, na ovaj dan, sve to dogodilo?"

Učitelj je rekao, "Zbog toga što si po prvi put bila ucelovljena i bez trunke ega. Napor je održavao tvoj ego u životu. Sam je tvoj trud bio prepreka. Hodala si bez ikakvog napora, bez namera, bez stremljenja, tek vukući vodu — i iznenada se krčag rasprsnuo — tada si postala sasvim svesna, bez imalo ega. Sam zvuk slomljenog krčaga, lomljava, buka, oticanje vode, i ti po strani *bez ikakvog ega u sebi, slušajući celovito* — i tako se prosvetljenje desilo".

I zato, kad ti kažem da slušaš potpuno, celim svojim bićem, ja mislim baš to.

Pitanje:

Osho, koja su obeležja i znaci koji pokazuju da li je čovek dostigao istinski i stvaran kosmički zvuk AUM?

Odgovor:

To je vrlo teško pitanje — teško je zato što se dotična stvar dešava iznutra, pa je na neki način lična. I ti malo toga možeš znati spolja. Nikad spolja ne možeš znati da li je čovek ostvario taj kosmički zvuk ili nije. Što dublje ideš, što više zalaziš unutra, stvar je sve ličnija, sve skrivenija. Javnost koja odlučuje uvek je van tebe. I sad, kako potvrditi

da li je čovek ostvario AUM, da li je došao do tog najdubljeg poznatog zvuka?

Spolja je nemoguće izvršiti procenu: to je prva stvar. Naravno, mnoge se stvari mogu saznati, ako su one posledica ljudskog unutrašnjeg dostignuća. Pa ipak, osećanje da je ostvario kosmički zvuk će biti samo jedan zaključak — donesen na osnovu njegovog ponašanja. A ponašanje može da bude i lažno; ono može i da se oponaša. Buda hoda na određen način, na određen način spava, govori ili tome slično. I ponekad se može desiti da ga tako dobro podržavate, da ste čak bolji Buda od Bude samog po sebi zato što on sam ni najmanje ne obraća pažnju na sopstveno ponašanje. Šta god da se oko njega dešava, jednostavno se dešava. I zato, ti možeš da ga oponašaš na jedan još bolji, privlačniji način; ti to možeš da radiš, možeš da postaneš pravi stručnjak u podražavanju Bude.

Stoga je spoljno oponašanje savršeno moguće — to je vrlo prosta stvar. Ostvariti ono što je istinski izvorno zahteva strahovit napor, a oponašati je lako — i više nego lako, zbog toga što iznutra ostaješ isti a spolja radiš već šta ti je volja. Zato je vrlo teško reći gledajući spolja šta se u stvari iznutra dešava. Prva stvar: ti ne možeš da procenjuješ spolja. Ali iznutra ako pitaš, "Kako da znam jesam li ostvario ili ne?" — ako to pitaš, tada ti mogu reći da ćeš i sam sve o tome znati — kad ostvariš. Ako neko pita, "Kako da znam jesam li živ ili mrtav?" — šta ćeš mu reći? Reći ćemo da ako može da razmišlja — da li postoji ili je leš — onda mora da je živ.

Kad dođeš do kosmičkog zvuka, do samog izvora bića; kad čuješ AUM — treperenje koje ti sam ne proizvodiš, ni ti ni bilo ko drugi, već kad samo čuješ to AUMMMM svud oko sebe — znaćeš! Pojava je, zaista, tako stvarna da se uopšte ne postavlja pitanje u vezi toga je li on stvarnost ili zamisao. Tad ćeš se pre zapitati, "Jesam li ja uopšte ili ne?" Ti tada blediš, isparavaš, postaješ gotovo nestvaran. U tim trenucima ličiš na prikazu, na nekog duha. Tad tvoja stvarnost više nije kakva je nekada bila. Tad sve oko tebe jeste stvarno.

No to može biti i san. Ti i u snu osećaš kako je sve stvarno, i kako onda odlučiti da li je zvuk koji si čuo san ili stvarnost? Odluka se pojavljuje samo iz jednog sigurnog izvora: nakon tog iskustva ti nikada više nećeš biti onaj stari. Slušanje zvuka biće prekretnica u tvom životu. Nikada, nikada više nećeš biti čak ni sličan onome što si bio. Nećeš biti čak ni u stanju da sebe spojiš ili povežeš sa sopstvenom prošlošću; prošlost će jednostavno da otpadne. Pamtićeš je samo kao nešto, što je

jednom davno pripadalo nekom neznancu. Tvoje pamćenje kao da neće biti tvoje. Nakon tog iskustva bićeš prosto preporođen, a tvoje ponovno rođenje biće sasvim očigledna činjenica. Nikad više nećeš biti onaj stari. Sve staro je otpalo; nikako više nećeš moći da pronađeš onog starog čoveka. Sad ga više nema, nigde ga nema. Bio je tu, al' sad ga stvarno nema. To će za tebe biti dokaz da si zaista čuo.

Ali ja mislim da tu postoji takode i treći putokaz. Čovek može da ponavlja AUM... kako će iznaći da li su zvuk koji se ponavlja i zvuk koji se čuje isti ili različiti? Ti ćeš to osetiti, zbog toga što si ti središte mantre koju izgovaraš, i ona onda iz središta treperi prema spolja; — to je jedna dimenzija. To se stvara kao kad baciš kamen u mirno jezero. Bačeni kamen postaje središte, a onda se pojavljuju krugovi iz središta koji odlaze ka obali. Kad izgovoriš AUM, ti stvaraš središte u sebi, a zatim zvuk ide sve dalje i dalje od tebe, širi se unaokolo. To je jedna od dimenzija.

Kad čuješ taj kosmički zvuk, to je sasvim nešto novo. Aum dolazi, ali nikada ne odlazi. On nikuda od tebe ne ide: AUM ti u stvari dolazi. A središte zvuka nigde se ne može pronaći. Samo dolazi i dolazi i dolazi i dolazi, prosto si preplavljen njime. Vidiš li u čemu je razlika? Ti nisi središte. Ti si više nalik obali, i iz nekog potpuno nepoznatog središta zvučni talasi ti pristižu jedan po jedan. Samo dolaze, uopšte se ne zaustavljaju. Zato je taj pravac — zvuk usredišten unutar tebe i talasi koji idu prema spolja — AUM koji si ti stvorio. Drugi pravac je kad ti nisi središte, a zvuci dolaze bez prestanka odnekud — središte je sasvim nepoznato i nikad neće biti otkriveno.

Neko je jednom prilikom upitao Jakoba Bemea, "Gde je središte samog Boga?" To jest, pitao je, "Gde je središte univerzuma?" Beme mu je dao dva odgovora, "Ili svuda ili nigde". Oba označavaju jedno te isto.

I zato kad osetiš da ti AUM dolazi... dopusti mi da ti to kažem na jedan drugi način. Uobičajeno je da tragaoci idu prema Božanskom, ali ako Božansko krene ka tebi, ti možeš biti negde u sopstvenim snovima, zaokupiran maštanjima. Ako si se uputio prema Božanskom, ka Bogu, da nađeš središte, ti ćeš tražiti i tražiti ali nikada nećeš pronaći.

Kako možeš pronaći središte? Jedino središte može tebe da pronađe. Zato je traganje jedan sasvim lažan odnos, pogrešan pravac — tragalac ide ka Bogu. Istinski pravac potpuno je različit — Bog ide ka tragaocu. Kad si ti spreman, On dolazi. Čim si ti otvoren, On postaje gost. Kad je tvoj poziv istinit, celovit, evo njega! To je uvek dolazak, a ne odlazak,

kako mnogi misle. I stvarno, nema takve pojave, kao — čovek traži Boga. Bog traži čoveka! — istina je potpuno obrnuta.

Ali ti se stalno kriješ, bežiš negde, i On te ne može naći. Čim on zakuca na vrata, ti pobegneš kroz prozor. Uvek si oklopljen, nikad se ne otvaraš. I kad AUM počne da pristiže, ti si jednostavno ispunjen, kupas se u njemu — a izvora nema pa nema. Ako možeš da pronađeš izvor, opet, možda napolju neki neznanač stvara taj zvuk — i zvuk dolazi! Možda neznanač svira AUM na nekom žičanom instrumentu, pa si ga, eto, baš ti čuo.

Nema tome izvora. Zbog toga mistici i kažu da je BOG — bezizvorno Jedno. Nema izvora. Zvuk pristiže niotkuda — nekud iz ništavila — i sad je tu. Ako to osećaš, tad budi siguran da je takav AUM kosmički zvuk. On ne pripada tebi.

U Zenu se koriste koani — zagonetke, krajnje apsurdne zagonetke — kao sredstva za meditaciju. Rinzai je uvek svojim učenicima davao jedan isti koan — da čuju zvuk jedne ruke. To je nemoguće! Kako možeš da čuješ zvuk samo jedne ruke? I zato je on, kad god bi se novi tragaoci pojavili, govorio, "Prvo idi i pronađi zvuk tapšanja samo jedne ruke. Čuj taj zvuk a posle dodi da mi kažeš šta je bilo".

To sve izgleda besmisleno, ali kad čovek kao Rinzai to nekome kaže, onda osoba stvarno ode, zatvori vrata, sedne u meditativni položaj i počne da misli, da misli i misli. Posle nekoliko časova vrati se Rinzaiju i uzvikne, "Koji si mi samo glupost zapovedio! Kako to uopšte može da bude?"

Rinzai bi tada obično rekao, "Ja sam to čuo, zato se vrati na svoje mesto i pokušaj sve ispočetka. I ja sam rekao svom Učitelju da je to besmisleno, no on je odgovorio isto što sam i ja tebi. Kad me ponovo uputio da pokušam, poslušao sam ga i sad stvarno čujem taj zvuk. Zato i ti nemoj da odustaješ — pokušaj pa dodi ponovo".

I osoba bi dolazila. Svakog jutra imala je *daršan* — viđenje s Učiteljem — i tad bi obično Učitelj upitao, "Da li si čuo?"

"Ne", rekla bi osoba, "još uvek ništa". Učitelj bi joj onda rekao da pokuša s više truda, i osoba bi počela da zamišlja zvuk, zbog toga što je vrlo potresno odlaziti svakog jutra kod Učitelja sa stalno istim, određenim odgovorom. I zato bi osoba posle nekog vremena izjavila, "O da, čuo sam zvuk jedne ruke. Sličan je vetru koji prolazi kroz suvo lišće".

Ali Učitelj bi rekao, "Nije to, zato što su vetar i lišće dve stvari a ne jedna. Dve su stvari stvorile trenje, tako da one predstavljaju ipak

dve ruke. Nemoj misliti da sam zaglupeo! Vetar koji prolazi kroz suvo lišće — to su dve ruke. Ne dolazi mi sve dok ne čuješ zvuk samo jedne ruke".

A učenik bi dolazio i dolazio, govoreći, "Čuo sam ovo ili ono", ili, "Čuo sam kišne kapi kako dobiju po krovu". Učenik je dolazio, sa puno zamisli, a Rinzai bi sve zaključke poricao. I tako se to odvijalo iz meseca u mesec.

Iznenada, jednoga dana, Rinzai je uzviknuo, "Pa gde li je onaj čovek? Mnogo je vremena prošlo otkako me je poslednji put posetio". Zatim je nekom naredio, "Idi i vidi šta radi onaj moj učenik".

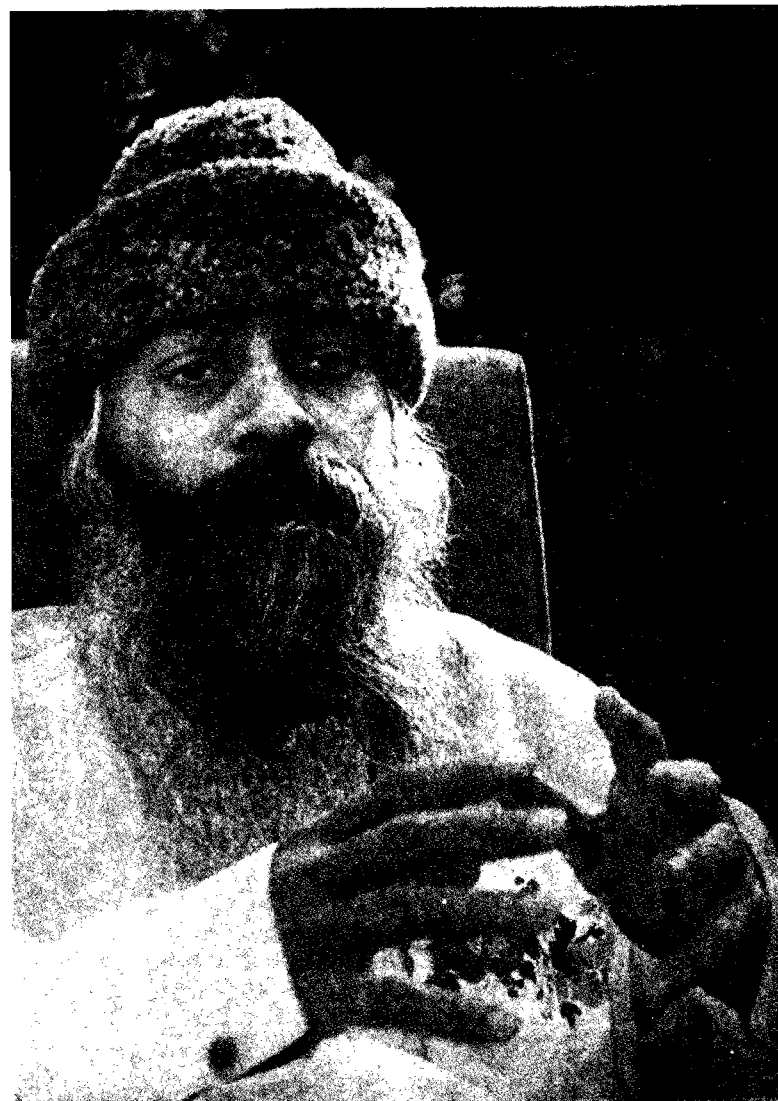
Pronađen je u svojoj ćeliji ispod jednog starog drveta. Onako izgubljen, kakav je inače postao u međuvremenu, doveden je pred Učitelja.

Rinzai ga je pogledao i rekao, "Sad si čuo, zar ne?"

Učenik je odgovorio potvrdno.

Koji zvuk je on čuo? Postoji samo jedan zvuk — AUM, kosmički zvuk koji nastaje bez ikakvog trenja dve stvari jedna od drugu. AUM ne stvara nikakvo tapšanje.

U trenutku kad neko usklikne, "Čuo sam!", on će biti potpuno različita osoba. Ti ne možeš više da budeš ono što si bio. Razlika će uvek biti sledeća: zvuk ti dolazi niotkuda — bezizvorni, nestvoren zvuk. To je AUM.

Treće predavanje

17. februar 1972.

BEŽELJNOST -

OTVARANJE KA NEDOZNATOM

सर्वकर्म निराकरणं आवाहनम् ।

SARVA KARMA NIRAAKARANAM
AAWAHANAM

"Nestanak uzroka
svih akcija je
Ahwahanom, Invokacija"

Religija nije ritual. Čak se može reći da kad je religija na izdisaju, ona postaje ritual: mrtvo telo religije pretvara se u ritual. Ali ritual možemo posvuda naći. Ako podeš da tražiš religiju naći ćeš ritual. Sva ta imena — Hinduizam, Islam, Hrišćanstvo — nisu imena religija već imena određenih rituala. Pod "ritualom" podrazumevamo ono što se radi spolja da bi se proizvela unutrašnja promena. To verovanje, da ono što je spoljašnje rada, tj. stvara nešto unutrašnje, izvor je svekolikih rituala.

Zašto se to verovanje pojavilo? Pojavilo se zbog toga što je to jedna prirodna pojava. Gde god da je unutrašnji preobražaj, kad god se javi promena u unutrašnjem svetu, ona je praćena sa puno spoljašnjih pojava i znakova. Tako mora da bude, zato što su ono unutrašnje i ono spoljašnje u jednom dinamičkom odnosu. Ništa se iznutra ne može dogoditi a da to na neki način ne deluje na spoljnu sredinu. To dešavanje stvoriće izvestan rezultat, određene posledice, i na tvoje spoljašnje ponašanje. Ako osećaš iznutra ljutnju, samo tvoje telo zauzeće određene položaje, a ako je iznutra tek tišina i ništa drugo, položaj će da bude drugačiji. Kad god je tišina unutra, telo će to pokazati na mnogo, mnogo načina. Tišina, unutrašnji mir, spokojstvo, sve će to telo iskazati na puno načina. No to je uvek drugostepena stvar. Unutrašnje je osnova. Spoljašnjost je drugorazredna. Ono spolja je uvek posledica, nikada uzrok.

Kad god se to desi, na primer, ako se jednostavno dogodi da se ovde pojavi Buda, mi nikako nećemo videti šta se to u njemu zbiva. Ali mi možemo videti, to jest, mi ćemo videti šta se spolja dešava. Za Budu samog po sebi, ono unutrašnje je uzrok a ono spolja je posledica. Za nas, ono što je spoljašnje će biti stvar koju ćemo prvu uočiti pa ćemo po tome zaključiti o onom iznutra.

I zato, za posmatrače koji su spolja, ono sekundarno postaje primarno, a ono što je drugorazredno postaje osnova.

Kako možemo znati šta se dogodilo sa Budinom unutrašnjom svešću? Možemo posmatrati telo, telesne pokrete, različite gestove tela. Oni *su* povezani sa onim unutra. Ti pokreti nešto pokazuju — ali su oni povezani ne kao uzroci nego samo kao posledice. Obrnut slučaj nije istina. Ako unutrašnje krene, spoljašnje prati. Ali vice versa nije istina: ako je spoljašnje tu, nije nužno da će ono unutrašnje postati sledbenik. To ne mora da bude tako.

Uzmimo za primer... ako sam ljut, moje će telo pokazivati ljutnju; ali ja mogu telesno da izrazim ljutnju a da uopšte nisam ljut. Svaki glumac može to da učini. Glumac ispoljava ljutnju svojim očma, pokretima ruku i tako dalje. On može da izražava i ljubav — bez unutrašnjeg osećanja. Glumac je u stanju da iskazuje i strah, telo mu se može tresti iz sve snage, drhtati kao list, ali iznutra strah ne mora nužno da postoji.

Upravo zbog toga, spoljašnje može da se dešava bez onog unutrašnjeg. Mi možemo sebi da nametnemo ono što je spoljašnje. Nema razloga, ne postoji osnova, nema nikakve potrebe i stvarno se ne dešava uvek da unutrašnje jednostavno mora da kao senka prati spoljašnje dešavanje. Spoljašnje uvek mora da prati unutrašnje, ali obrnut slučaj je nešto drugačiji. Ritualni su rođeni zbog ove zablude, iz tog pogrešnog zaključka da spoljašnje uvek rada ono unutrašnje kao posledicu.

Mi gledamo Budu kako sedi u svom besprekorno tihom položaju — u *siddhasan* položaju, najopuštenijoj poziciji za fizičko telo. Taj položaj jednostavno je posledica pravog unutrašnjeg spokojstva. Stanje je takvo zato što je svest postala tako tiha da je i telo moralo da postane sasvim mirno, i ono je spontano zauzelo najsnireniji mogući položaj. No za nas je telo prva stvar koju ćemo zapaziti. Pošto je telo prva stvar koju uočavamo, mi kažemo da je Buda postigao Oslobođenje kroz taj položaj. A u stvari, istina je potpuno, sasvim suprotna: baš zbog toga što je dostigao Oslobođenje taj položaj se pojavio! Asana nije uzrok svemu tome. I stoga ti možeš da vežbaš taj položaj, možeš čak da postaneš pravi stručnjak za *siddhasan* — ali nemoj da čekaš Oslobođenje kao posledicu. Položaj će biti gotovo savršen, ali Oslobođenje uopšte ne mora doći.

Neki čovek počinje da moli. Ruke su mu podignute ili mu se glava klanja nekim nevidljivim stopalima. Sve to je samo spoljašnja pozicija. Kad se predanost zaista dogodi, znači iznutra, isti položaj će se spontano pojaviti. Kad se predanost desi, i kad čovek počne da oseća sveopšte

ništavilo, kad čovek prosto ima utisak da se rastapa u Beskonačnom, pojaviće se i položaj koji će odražavati predanost. Ti možeš telesno da oponašaš taj položaj, ali predanost neće postati tvoj sledbenik.

I kada to kažem, kad potvrđujem da će onaj spoljašnji položaj da sledi unutrašnja događanja, ja ne mislim da će se svima dogoditi isto stanje. Sa svakim pojedincem postojaće i različitosti. Te razlike zavisice od kulturne pozadine, od vaspitanja, od klimatskih uslova, od mnogo različitih činioca. Ne postoji zakon po kom se svima desi isti položaj. Ono što će spolja da sledi nakon unutrašnjih promena zavisice od mnogo stvari. Na primer, da Buda nije rođen u Indiji već u nekoj kulturnijoj sredini, tamo negde gde se ne sedi na goljoj zemlji, da li ti misliš da on zbog toga ne bi postao Prosvetljen? Došlo bi mu i na stolici! Naravno, kad on sedi na stolici, on će sedeti na svoj sopstveni način. I kad mu Prosvetljenje bude dolazilo, on će biti savršeno opušten. Ali ta će opuštenost spolja biti savršeno različita od *siddhasana*.

Mahavir je dostigao Oslobođenje u vrlo čudnoj, sasvim neobičnoj pozi. Taj položaj poznat je kao *goduhasan*, položaj mlekadžije koji muze kravu. U toj pozi Mahavir se prosvetlio. Nikada pre i nikada posle niko na celom svetu nije ostvario Oslobođenje u tako čudnom položaju. On nije muzao kravu! Zašto se onda sve to desilo? To mora da je nešto u vezi s njegovim telesnim navikama; može biti povezano i sa Mahavirovim prethodnim inkarnacijama. Nije nam poznato zašto se prosvetljenje dogodilo baš u tom položaju.

Ali osnovna stvar je u tome da spoljašnje stvari prate unutrašnja zbivanja. Ni to nije savršeno nepromenljiv zakon, dat jednom za svagda i jednom za svakog. Sve će se to razlikovati od čoveka do čoveka. Sve to zavisi, i to zavisi od nebrojeno puno činioca. Ali društvo je počelo da oseća kako se tu krije neka neizbežna veza, neka uzročno-posledična povezanost, nešto između spoljašnje i unutrašnje oblasti. I tako su rođeni rituali. "Ritual" znači nešto što ti spolja radiš da bi se nešto iznutra dogodilo. To je ubedljivo najveća zabluda koju si mogao sebi da nametneš. Taj krajnje pogrešan zaključak uništava skoro svaku religiju, i tako na kraju, ama baš svaka religija postaje ritualno uobličena glupost.

U ovoj Upanišadi, ritualno razumevanje potpuno je opovrgnuto, ali osporeno je na jedan savršeno izvestan način. I zbog toga jedna stvar mora da se shvati do kraja jasno i čisto.

Upanišade su došle na svet u jednom veoma revolucionarnom periodu, barem što se indijskog uma tiče. Nastao je strahovit bunt protiv

Veda. I kad kažem "protiv Veda", mislim protiv ritualističke strukture koja se oko Veda u međuvremenu podigla. Sve što se tada radilo bio je mrtav ritual. Sve je bilo ritualno. Religija nije tada bila nešto duboko, ništa povezano sa preobražajem i svesnošću. Uistinu, sve se zasnivalo na nekakvom delanju: "Ako budeš radio to i to, dobićeš to i to; ako budeš radio ono, onda ćeš dobiti ono" — i tako dalje i tako dalje. I svaki ritual postao je čvrst skoro kao da se radi o nauci: "Izvedi tu vrstu molitve i padaće kiša; uradi molitvu broj X i tvoj neprijatelj će biti uništen; ova ti je molitva za beskrajne pobede — učini ovo i posledica će biti ono". I sve to je bilo iznošeno kao

Ritualistička struktura počela je da ubija i sam napredni duh indijskog uma. I revolucija se dogodila: jednom se morala desiti. Revolucija je odmah poprimila dva oblika. Jedan je bio negativan — Daini i Budisti. Ta dva mišljenja uzela su negativnu formu. Oni su imali sledeće stanovište: "Rituali su besmisleni, apsurdni, i svi se moraju odmah ukinuti". I to je bio jedan potpuno oponirajući stav. Upanišade su takode bile protiv rituala, ali to protivljenje poprimilo je savršeno odobravajući stav. Upanišade su smatrali: "Rituali nisu besmisleni, ali čovek je krajnje pogrešno razumeo njihovo značenje".

Ova sutra (aforizam) povezan je sa *yagna* ritualom, *aawahanam* — sa invokacijom. Sama reč *aawahanam* — invokacija — znači da pre no što počneš sa obožavanjem, pre svake žrtve ili molitve, ti prvo moraš prizvati božanstva, prvo moraš da ih dozoveš. *Aawahanam* znači pozvati božanstvo, prizvati ga. Što se toga tiče, priziv nije nešto samo po sebi loše. Kako možeš da moliš ili da se predaš bez priziva onog kog moliš ili kome se predaješ?

I zato — postoje tri načina. Odrečan način je onaj koji kaže da je sve to beskorisno zato što bogovi uopšte ne postoje. To je prvo. Drugo: oni nemaju imena čak i ako postoje. I treće: čak i ako imaju imena, ti bogovi neće uzvratiti na tvoje zazive zato što je sve ono što ti radiš tek podmićivanje, duhovni mito, samo laskanje, umiljavanje i ulizivanje. Zar ti misliš da ćeš pomoću podlagivanja, pomoću svojih molitvenih podmićivanja da bilo koga prizoveš? Čak i ako misliš da si u stanju to učiniti ulagivanjem, onda ti bogovi ne vrede ama baš ništa. Jer — ako si ti u stanju da ih podmitiš, onda su ta božanstva slična tebi. Jezik vam je isti, ista ravan, i zato cela stvar ne vredi ni prebijene pare.

Buda je rekao: "Ne postoje božanstva; čak i ako ih ima, ona nisu ništa uzvišenija od ljudskih bića. Božanstva ni po čemu nisu ništa

razvijenija od čoveka! Možeš ih nagovoriti, možeš se pomoću mita slizati s njima. Dakle, možeš ih prisiliti da nešto izvedu ili da ne učine ništa. Zbog svega toga, ta bića nisu ništa više od tebe. Možeš savršeno da zaboraviš na sva takva božanstva".

Upanišade su zauzele drugačiji stav. One kažu da božanstva postoje i da je invokacija sasvim moguća, ali Upanišade svemu tome daju daleko dublje značenje. Upanišade kažu sledeće:

Nestanak uzroka svih akcija je invokacija.

Upanišade ništa ne poriču. Tek, daju svemu savršeno novo značenje, i tako ritual postaje ne-ritualan. One kažu: "Naravno, priziv je potpuno moguća stvar, ali pod invokacijom se podrazumeva *prestanak uzroka svih akcija*".

Upanišade kažu istu stvar, one govore isto što i Buda. Ali, Buda poriče. On kaže: "Nema nikakvog prizivanja. Jedini put je da se postane bezželjan, i zato ni od koga ne traži bilo kakvu pomoć. Niko tebi ne može pomoći. Samo budi bez ijedne želje ako hoćeš da ostvariš Nirvanu, istinsko blaženstvo, unutrašnji mir, ono Vrhovno. Za tako nešto ne pitaj nikoga za pomoć. Jednostavno — samo postani bezželjan".

I te su reči postale mnogo značajnije zato što osoba koja priziva božanstvo čini to zbog neke svoje želje. On nešto želi: novac, ugled, pobedu, bilo šta. Osoba priziva božanstvo, moli mu se zbog neke svoje želje. Zato Buda i kaže: "Ti samo trčiš od jedne želje do druge, i ta tvoja težnja ka zadovoljenju sanio je jedna stvar — dukha — mizerija. I niko ti ne može pomoći ako se sam ne potruđiš da postaneš bezželjan".

Ukinuti uzrok svake akcije, isto je što i biti bez ijedne želje.

Šta je uzrok akcije? Zašto si toliko upetljan u akcije? Čemu ta trka bez prestanka? Šta li je uzrok svemu tome? Uzrok je želja, ništa drugo. I zbog toga, na jedan vrlo poetičan način Upanišade osporavaju ritual, ali ne i smisao.

Buda je malo pogrešio zbog toga što oponirajući um ne može dugotrajno da uspeva. On može biti privlačan zato što odricanje snažno udara, jednostavno deluje. Takav um može da bude vrlo logičan zato što je "ne" sama duša logike. I stvarno, kad god kažeš "ne", treba ti logika. Kad je u pitanju da, razum ti nije nužan, logika za "da" nije baš potrebna. Ti možeš da kažeš "da" bez ikakvog zdravorazumskog truda, ali ne možeš, bez prethodne analize, reći "ne". Onog trenutka kad želiš da kažeš "ne", logika će ti biti itekako potrebna, i zato je "ne" uvek logično.

Moderni logičar, De Bono, rekao je, jednom prilikom, da se svrha

svake logike sastoji u tome da se kaže "ne" na jedan racionalan način. Sam princip logike je da se nešto odriče i da se zatim na tu negaciju pridodaju dokazi i raznovrsni razlozi. Buda kaže "ne"; zvuči privlačno. Njegov pristup je logičan, vrlo racionalan, sve je savršeno — pa ipak, nije uspeo da uhvati korena na tlu Indije. Uskoro je Buda bio iskorenjen u potpunosti. I to je vrlo neobična činjenica: ukorenio se u Kini, ukorenio se u Japanu, pa na Burni, pa na Cejlonu, i uopšte, svuda po Aziji; svuda, izuzev u Indiji. Ali tajna je u tome što su budistički monasi mnogo toga naučili iz greške počinjene na indijskom tlu. "Ne" je bila greška, i zato oni nigde posle nisu zauzimali određen stav. Odjednom su svi ti budistički monasi postali pozitivni. Već su u Kini počeli da upotrebljavaju "da". Istu stvar primenili su i na Cejlonu. I tada su počeli da uspevaju u svakoj azijskoj zemlji zbog toga što je "da" zaista magijski recept za uspeh.

"Da" možda neće biti privlačno za razum, ali će srce prepoznati lepotu. A uvek na kraju srce pobeđuje — nikada razum! Stvarno, razum nikada ne pobeđuje do kraja. S logičkim umovanjem ti možeš svakog da učutkaš, ali nikad ga ne možeš preobratiti, nikad ga ne možeš dubinski promeniti. Čak i ako taj čovek ništa ne može da kaže protiv svih tih tvojih dokaza, ipak će se držati starog puta. Sve dok se ono magično "da" ne prizove on ne može biti preobraćen. I zato je Buda pokušavao stvarno iz sve snage, ali sa "ne" — uvek i svuda, pred svim i svakim uvek sa "ne". Sve što je on govorio uopšte se ne razlikuje od onog što Upanišade govore. Nema ni nprvice razlike između Budinih reči i upanišadskih tekstova. Samo je metodologija koju je on bio izabrao bila negativna, a razlog možda leži u tome što je pripadao kasti Kšatrija — ratnika — a ratnik uvek živi u odricanju.

Za rođenje Upanišada odgovorni su Bramani. Oni su bili prosjaci, a svaki prosjak navikao je da živi sa "da", dakle potvrdno. Čak i ako ga pogledom prezreš, pravi prosjak će da te blagosilja. On živi sa potpunim "da" u sebi: u tome je sva tajna. On uopšte i ne može da upotrebljava "ne"; a jedan ratnik, Kšatrija, koristi "da" samo kad je potpuno poražen, potučen do nogu, pa čak i tada ne može da se izrazi potvrdno čista srca. On iznutra nastavlja sa "ne". Sve Dainske *Tirtankare* bile su Kšatrije. Buda takode. I što je zanimljivo, i Dainizam i Budizam zauzeli su negativan stav.

Svekolike Upanišade bazirane su na potvrdnom "da". Oni su dazricatelji. Čak i da moraju koristiti odricanje, one će to reći na takav način da će sve to zazvučati kao skrivena potvrda. I zaista, ova

Upanišada kaže da ne postoji *aawahanam* — nema invokacije, a uopšte nisu upotreбили ne. Oni su čak i "ne" pretvorili u "da". Drugi aforizam kaže: "Prestanak uzroka svih akcija je invokacija". To uopšte nije povezano sa vedskim prizivima, nema to veze sa sveštenicima. Nikakve veze! To je povezano sa istim onim buntovničkim učenjem koje kaže da je bežželjnost vrhovno stanje unutrašnje čistote. A ako nisi potpuno čist, kako možeš da dočekuješ goste u liku božanstava?

Istinu govoreći, postati čist je prava pozivnica. Nikakav drugi poziv uopšte nije potreban. Onog trenutka kada si sasvim čist, kad ti je srce potpuno blistavo, Božanstvo dolazi. Čistota je pozivnica! I zato nemoj da zoveš ni jednog trenutka, nemoj da plačeš i cmizdiš za Božanskim. Samo budi čist, potpuno čist, i On će svakako doći.

Kako ta čistota može da se postigne, i, u stvari, zbog čega smo mi nečisti? U čemu je stvar? Indijski duh uvek je razmišljao koristeći izraze želja i bežželjnosti. I zaista, sve ono što mi jesmo može se svesti na želju; sve ono što jesmo i po čemu jesmo može se pripisati željama. Ako smo jadni, ako smo ograničeni, ako smo glupe neznalice, ako smo u potpunom mraku i ako je čitav naš život samo duga i dosadna smrt — to je sve zbog želje.

To je matematika unutrašnjeg delovanja: želje stvaraju bedu. Ako želja omane, ona obavezno donese jad. Ali čak i ako se želja ostvari, plod je opet jad — zbog toga što čak i kad ostvariš ono što želiš, želja je otišla daleko napred i sad je neka druga stvar poželjna i bitna. Zaista, želja je uvek ispred tebe. Gde god da si, šta god da dostigneš, uvek je ispred tebe, i nikad neće doći do trenutka susreta tebe i tvoje želje; to je nemoguće. Želja, to znači nešto čije je razrešenje uvek u budućnosti, nikad u sadašnjosti. Ti si uvek sada a želje negde napred, i gde god da se nalaziš, uvek ćeš biti iza nje.

Čemu taj jad? Zato što ti je želja osujećena. Ako nemaš želja kako može bilo šta da te povredi? Ako želiš da budeš potpuno poražen, onda samo želi iz sve snage — i bićeš zadovoljen. Ako želiš da budeš stvarno jadan, tad očekuj što možeš više, priželjkuj, budi pun težnji, i videćeš koliko ćeš mizerije da nakupiš. A ako ne želiš da budeš bednik, onda jednostavno prestani da želiš.

Sve to je baš kao na obzorju. Ti si tek na nekoliko milja od crte gde nebo dodiruje zemlju, i taj susret izgleda ti potpuno stvaran. Ali podi napred i pokušaj da stigneš do te crte, i videćeš da će se obzorje pomerati napred istom brzinom kojom ti žuriš ka njemu. Razdaljina će u svakom trenutku biti jednaka zbog toga što se, zaista, nebo i zemlja nikada ne

dodiruju. Dodir, linija susreta, sasvim je iluzorna. I zato, ako si pošao da tražiš obzorje, nikada ga nećeš pronaći. Ono će uvek naizgled da postoji, ali ti se nikada s njim nećeš sresti. A ti možeš nastaviti da živiš u iluziji — kako ćeš jednoga dana sigurno dospeti do crte — kao, još samo malo i tu smo. Možeš da prepešačiš čitavu zemljinu kuglu i da opet stigneš kući, a ipak nećeš nigde naći onu tačku spajanja. Ali iluzija može i pored svega da preživi.

Želja je baš nalik obzorju. Kad se pojavi, učini ti se da će uskoro biti potpuno ispunjena. Rastojanje nije strašno: "Samo malo više napora, samo malo jačeg sprinta i evo ga!" Ali — nikad ništa od svega toga. Uvek je sve tako blizu, preblizu, a razdaljina je uvek nepromenljiva. Koliko god ti brzo trčao, razmak je uvek jedan te isti!

Da li je ikada ijedna želja bila ispunjena? Ne pitaj druge, pitaj sebe. Da li si ikada ostvario bilo koju želju koju si poželio? Ali mi čak nemamo ni toliko strpljenja da sebe upitamo takvo pitanje. Nemamo ni trunčicu vremena da razmislimo o prošlosti; budućnost je tako opsesivna. U takvoj smo silnoj žurbi da što pre dotaknemo obzorje — ko sad ima vremena da misli o nečem drugom? Za razmišljanje prosto nema vremena. Žurba je takav jedan napor, a život tako kratak da čovek mora samo da trči i da trči i da trči! Da li si išta ostvario kroz svoju želju i da li je nezadovoljstvo ijedanput zaboravilo da dode? Zar nisi u rukama zatacao tek nešto malo pepela i ništa više? Ali jadni čovek nikad ne vidi pepeo u svojim rukama, nikad ne vidi poraženost u sebi; njegove su oči trajno prikovane za onu crtu gde se dotiču nebo i zemlja.

Ta prikovanost za obzorje je uzrok svim akcijama. I nijedna akcija ne donosi ispunjenje — jer su naše akcije jednostavno ludačke! Ako obzorja nema, onda je tvoje trčanje, u stvari, tvoje ludilo. I baš zbog toga, želja je uzrok svih akcija, želja je uzrok svekolike nužerije, želja je uzrok svog neznanja i sve moguće prljavštine.

Nestanak uzroka — nestanak priželjkivanja — jeste invokacija, pravi priziv. Ako nestane želje, tad neće biti onog ludačkog trčaranja, nestaće jurnjava, pokreti iznutra će prestati, nestaće unutrašnjeg žubora, uzmućivanja, mreškanja — tek mirno jezero svesti, sanio tiha lokvica bez talasa, bez uzburkanosti. Bez pokreta! A Upanišade kažu da je to stanje svesti istinska invokacija.

Ali — da li to znači da sve akcije nestaju istog trenutka kad nestanu želje? — jer mi vidimo Krišnu kako se kreće i čini mnoge stvari. Videli smo da je Buda radio toliko toga čak i nakon Prosvetljenja. Šta onda znači nestanak uzroka svih mogućih akcija? To ne znači prestanak svih

mogućih akcija, već nestanak uzroka — tad želja nestaje. A kad želja prestane da postoji, akcija počinje da poprma savršeno drugačije osobine. Kad želje nema, tada je akcija prosto jedna igra — bez izopačenosti u sebi, bez ludila ili bilo kakve slične bolesti, bez ikakve opsesije. Sve postaje najobičnija igra — stanje čiste razigranosti.

I stvarno, psihijatri kažu da je to merilo za procenu da li je čovek lud ili ne. Bolesna, mentalno bolesna osoba ne može da se igra. Čak i ako se igra, ona će vremenom postati tako ozbiljna da će na kraju igra postati rad. Istinsko zdravlje sastoji se u tome da se čak i rad, ma koliko težak bio, pretvori u igru. Kad nema nijedne želje ti možeš da se igraš — i kad ništa iz sve te igre ne proizilazi, ti nisi povređen time upravo stoga što ništa nisi ni očekivao od toga. Igra sama po sebi je bila savršeno dovoljna. U tome je sva razlika između rada i igre.

Rad sam po sebi nije dovoljan; on se uvek izvodi zbog određenih ishoda. Uspeh ima istinsku vrednost, a rad je u svemu tome tek sredstvo. Ti radiš da bi nešto ostvario time: teško da iko radi zbog rada samog. I zato je rad uvek u sadašnjosti a ishod tamo negde u budućnosti, i celokupan rad sasvim zavisi od uspeha. Rad je u svemu tome samo teret koji nekako mora da se podnese i nosi, zbog toga što kroz njega dolazi ono što nam treba. Ako možeš da ostvariš svoje ciljeve bez rada, nikada nećeš raditi.

Igra je druga dimenzija — savršeno drugačija, potpuno suprotna. U njoj zaista nema ishoda koji se po svaku cenu moraju ostvariti. Igra postoji zbog igre same po sebi. Ali, mi smo postali tako abnormalni da čak nismo u stanju ni da se igramo zbog same igre. I tako, čak i kroz igru mi pokušavamo da nekako ostvarimo sasvim opipljive ishode, da dobijmo nešto — ugled, medalje, bilo šta, ali nešto, neki cilj mora čak i u igri da postoji. Zbog toga se odrasli ljudi nikada ne igraju, samo deca. I baš zato dečija igra nosi u sebi takvu nevinost i čistotu: ona je dovoljna sama po sebi!

Kad se dete igra, ono je potpuno utopljeno u igru — nijedna želja *ne proističe* iz toga, nema nikakve strke i halabuke, ničeg nema van same igre; sve je u njoj. Dete samo je postalo igra, potpuno uključeno, posvećeno trenutku, *ovde i sada*. Ničega nema van njegove igre. To je akcija, ali bez uzroka, bez bilo koje želje.

I baš zbog toga mi kažemo da ovaj svet nije u stvari kreacija Božanskog, nego lila, njegova igra, jer stvaranje nije dobra reč, nije dovoljno lepa. Ružna je zato što ti stvaraš nešto da bi se domogao nečeg. Naravno, sa Božanskim nije ista stvar, ono se jednostavno igra — igra

se kao dete koje nema u glavi nikakvu usmerenost na ishode. Igra je božanstvena sama po sebi. I zato, kad se kaže: "Prestanak uzroka svih akcija je invokacija", to u stvari znači da treba da postaneš sličan detetu — nevin, čist, bez ijedne želje. I tada ćeš zaista prizvati Božansko. Tad si ga već pozvao, uputio si mu pozivnicu.

Sad tvoja invokacija ne može da se ospori: tako je istinita i iskrena. I zaista, čak i nema potrebe da prizivaš Božansko jer će ono biti tu — jer si stvorio priliku! Božansko će teći, polako će strujati naniže, ka tebi. Ti si stvorio priliku — čistotu vlastitog srca. To je jedina invokacija koja postoji. Sve ostalo je samo želja i akcija.

Isus je rekao da, dogod ne postaneš kao malo dete, nećeš ući u Kraljevstvo Božije. "Kao malo dete": šta to znači? To znači da si u stanju da se igraš, da si sposoban za delanje bez ikakvih želja.

Za nas to je sve jednostavno nepojmljivo. Kako da delamo bez želje? Pa pogledaj iz suprotnog ugla: možeš li želiti bez akcije? Možeš! Želja može da postoji sama za sebe, bez akcije. Svako priželjkuje, i ima mnogo želja bez ostvarene akcije. Želja može da postoji za sebe, nepotpomognuta akcijom. To je iskustvo svih nas. Zašto ne i obrnuto? Zašto akcije ne bi mogle da budu bez želja? Ako može želja biti odvojena od akcije, zašto ne bi i akcija od želje? I to je takođe moguće. Kad želje nema, akcija ne nestaje: samo postaje drugačija. Ukus akcije je tada drugačiji, drugačiji su unutrašnje osobine takvog dela. Ludila nema; i taj isti trenutak, baš *taj* trenutak, *ta* sadašnjost, postaje daleko značajnija od budućnosti.

I zato ovo moraš da primiš k znanju: ako je budućnost još uvek vrlo bitna za tebe, onda nisi spreman za invokaciju. Ako te samo sadašnjost zanima a ne budućnost, onda si sasvim spreman. Budućnost je prepreka jer bez budućnosti ne možeš da želiš. Želje zahtevaju malo prostora da bi mogle da se kreću. One se ne mogu kretati u sadašnjosti; u sadašnjosti uopšte nema prostora. Želja ne može da se kreće! Želje možeš da ulažeš samo u sutrašnjicu. I zaista, budućnost je stvorena isključivo zbog našeg upornog priželjkivanja — otvoreno govoreći, nema budućnosti; tako nešto ne postoji.

Obično, mi kažemo da je vreme sastavljeno iz tri dela — prošlog, sadašnjeg i budućeg vremena. A u stvari, mi imamo samo jedno vreme, sadašnje vreme. Prošlost je nešto što više nije. Budućnost je nešto što još uvek nije. Ni prošlost ni budućnost jednostavno nisu. Prošlost samo označava želje koje su mrtve, a budućnost želje koje su još uvek žive. A sadašnjost nije dotaknuta ni prošlošću ni budućnošću.

I zaista, prošlost i budućnost nisu delovi vremena nego delovi ljudskog uma. Vreme je sada. Um je prošlost i budućnost. Um se sastoji iz dva dela, iz prošlosti i budućnosti, a vreme je jedno jedino: sada. Zbog toga se vreme i um nikada ne dodiruju. Vreme i um ne mogu se sresti zbog toga što um nema sadašnjosti a vreme nena ni prošlosti ni budućnosti. Ako ne bi bilo uma na ovoj zemlji, da li bi onda postojala neka prošlost ili, možda, nekakva budućnost? Tada bi postojala samo sadašnjost. Cveće će, naravno, cvetati, ali u sadašnjosti. Drveće će, takođe, rasti, ali samo u sadašnjosti. Tad neće biti ni prošlosti ni budućnosti. I stvarno, kad pogledate dete, videćete da ono nema nikakvu prošlost. Kako ono uopšte može da je ima? Tek s čovekom, to jest njegovim umom, stvaraju se ona dva vremena. Dete nije ograničeno — zato što svačija prošlost postaje zatvor.

Starac je uvek opkoljen jer je svud oko njega prošlost — ogromna prošlost — toliko mnogo mrtvih želja, tako puno poraza, nebrojeno mnogo obzorja nikad nedotaknutih, beskrajno mnogo polomljenih duga. Taj čovek je imao jako dugu prošlost i sad je ograničen njome. Starac stalno misli o prošlosti, stalno pamti prošle događaje, i uvek, ponovo i ponovo, oživljava sećanja. Čovek malo po malo počinje da zaboravlja na budućnost — jer njemu sada budućnost znači samo sugurnu smrt i ništa više. I zato više ne gleda u buduće vreme — sad gleda unazad. Dete uvek gleda unapred, nikad iza sebe, jer nazad ono nema šta da vidi. Za starca je ispred njega samo smrt i ništa drugo.

Mlad čovek je u sadašnjosti, i zbog toga on ne može da razume ni decu ni starce. I deca i starci izgledaju mu malo luckasto — i jedni i drugi! Deca mu izgledaju blesava zato što neprestano gube svoje "dragoceno vreme"; ona se nepotrebno igraju nekakvim igračkama. Starac izgleda gotovo mrtav, bespotrebno zabrinut. Mladić ga ne može razumeti jer on ne može da shvati šta se to dogodilo starcu — ne razume da je to stvorenje sada samo prošlost. Sve se to dešava.

Ali svaki mlad čovek će jednog dana postati starac, i svako će dete jednom zakoračiti u srednje godine, i, takođe, svaki je starac jednom bio dete ili mlad čovek — jer um se kreće, bez prestanka se kreće. U deci je mogućnost za kretanje nesaglediva. Ali, s jednim starim umom više nema mesta za napredak. Zbog toga zapamti: sve su to samo pokreti uma, a ne vremena.

Stvarno, mi uvek unišljamo da je vreme ono što se kreće. Ne — mi se krećemo! Mi se stalno pokrećemo, a ne vreme; ono stoji u mestu. Vreme je sadašnjost; ono je uvek ovde i sada. Tu je oduvek i bilo, i tu

će uvek i biti. A mi se krećemo. Krećemo se od prošlosti prema budućnosti, a sadašnje vreme, jedino moguće vreme samo je most između prošlosti i budućnosti. Vreme je za nas jednostavno prolaz, i mi se pomeramo od jedne želje do neke druge, sledeće. Ako želje nestanu, tada će nestati i tvoja kretanja. A kada i pokreti nestanu, ti ćeš zasigurno sresti vreme — ovde i sada. Taj susret u stvari predstavlja vrata. Taj susret je ono što se podrazumeva pod invokacijom.

Ali, kad Upanišade kažu, "Nestanak uzroka..." da li to znači isto što i "Nemoj da želiš"? Za naš um je vrlo prirodno da celu stvar prevede na takav način. Kad Upanišade kažu, "Prestanak uzroka svih akcija", to znači stanje bezželjnosti. Zapamti to jedno za uvek: stanje bezželjnosti! No naš um će to prevesti ovako: "Nemoj više da želiš!" Ako celu stvar prevedeš tim rečima potpuno si promašio! Tvoja odluka da ne želiš opet će u sebi podrazumevati želju. Možeš da želiš da prizoveš Božansko, da budeš pročišćen, da dostigneš oblast čiste razigranosti. I zato će tvoj um nedvosmisleno da ti naredi: "Ako želiš da uđeš u Kraljevstvo Božije, onda nemoj uopšte da želiš!"

I to je želja! Tako funkcionišu želje: "Ako hoćeš Prosvetljenje ili susret sa Božanskim — nemoj da želiš! Nikako nemoj da želiš! I to je stvarno logika želje. "Nemoj želiti ovo ako želiš da dobiješ ono; radi ovo želiš li dobiti ono". Kad kažem "stanje bezželjnosti", to uopšte nije zapovest koja naređuje: "Nemoj da želiš!"

Pa šta li onda ja to mislim? Biće teško da se sve to razume. Pa šta onda podrazumevam pod stanjem bezželjnosti? To znači sledeće: shvati želju, pokušaj da razumeš svu njenu lažnost, shvati besmislenost same želje, beskorisnost nje same i svu glupost priželjkivanja. Samo shvati šta je želja do sad učinila, šta želja u stvari radi. Treba samo da razumeš želju! I ako si u stanju da je razumeš u potpunosti, ti ćeš sigurno postati bezželjan. Ta bezželjnost pojaviće se jednostavno kao posledica razumevanja. Ona ne može biti ništa proisteklo iz tvoje akcije. To "ne čini" opet je samo akcija.

To pogrešno prevođenje stvari stvorilo je mnogo sasvim nepotrebnih teškoća. Zbog toga ja stalno vidim ljude koji govore: "Nemoj da budeš pohlepan ako želiš da ostvariš Božansko", ali oni nikada ne shvataju da je i to samo pohlepa, i to daleko veća. To je najneobičnija pohlepa, vrlo retka vrsta. Čovek želi da ostvari Božansko; jasna stvar — ne sme da bude pohlepan. Ne biti pohlepan znači ne želiti, ne priželjkivati. Ali ti sad želiš Božansko, *Mokšu*, Oslobođenje, i zato: "Nemoj da si pohlepan. Ako želiš da poseduješ Božansko, tad nemoj

želiti da poseduješ ništa drugo, samo to. Budi ne-posesivan. Odrekni se svega ako želiš da dobiješ Božansko". Takvo odricanje samo je sredstvo da se poseduje nešto drugo, nešto novo. To je, dakle, tek metodologija — ali ti i dalje težiš da poseduješ i ništa drugo.

I sve dok ne prestane ta graniziva potreba da se stalno dobija i dobija i dobija — nikada nećeš biti u stanju da sazriš. Posmatraj celu stvar iz jednog drugog ugla: dete je rođeno i prvo stvoreno stanje unutar uma je dobijanje. Dete jednostavno sve dobija: mleko, hranu, ljubav. Dete bukvalno ništa ne daje, samo dobija. To dobijanje je ubedljivo najnezrelije stanje ljudskog uma. I kad stariji čovek pokušava da ništa drugo ne čini nego da dobija, to je samo znak da je on još uvek detinjasta osoba. Što se deteta tiče, savršeno je u redu da ono neprestano dobija; dete uvek sve dobija. Dete čak ne može ni da pojmi šta to znači dati nekom nešto. I zato, ako si otac ili majka, i ako svom detetu kažeš: "Daj igračku tom dečku", detetu uopšte nije jasno o čemu se tu zapravo radi. Jezik je sasvim nepoznat, taj jezik savršeno je nepoznat detetu. Ono može samo da dobija.

Moraš vaspitati dete u skladu s njegovim jezikom. I kad to pokušaš, ti kažeš: "Daj dečku igračku, a zauzvrat ćeš od mene dobiti mnogo više ljubavi". Sad dakle moraš čak i davanje prevesti na jezik uzimanja. "Ako ne daš igračku nećeš dobiti ljubav". I dete vremenom počinje da uči da, ako nešto želiš da dobiješ, nešto moraš i da daš. Davanje postaje samo sredstvo da se dobije više. Takvo je uvek prosečno stanje našeg uma; uvek ostajemo detinjasti. Mi samo stalno dobijamo, spremni smo da uzimamo bez prestanka. Ako povremeno moramo da dajemo, to je samo zato da bi dobili nešto više.

Čistota srca znači stanje svesti potpuno suprotno uzimanju — samo davanje i davanje i davanje. To je najzrelije stanje uma. Dete, jedan sasvim nezreo um, upućen je samo da prima. Buda, Isus, oni stalno daju. To je druga krajnost — davati ne da bi nešto drugo dobio za uzvrat, već davati zato što je to samo igra, blaženstvo samo po sebi. Kad ja kažem da shvatiš želju, ja mislim da trebaš da razumeš uzimanje, da razumeš davanje. Shvati da je tvoje stanje samo dobijanje, dobijanje i dobijanje, a nikada nećeš biti ispunjen jer tome kraja nema.

Pokušaj to da shvatiš: šta si ti u stvari dobio kroz to beskrajno, neprestano uzimanje? Stvarno te pitam: šta si dobio? Siromašan si kao što si bio, ostao si onaj stari prosjak — u stvari još veći prosjak. Što više dobijaš to si veći prosjak, jer veća je i želja da se dobija više. I zbog toga ti učiš samo kroz dobijanje, tražeći još i još i još. I gde si stigao?

Šta si našao? Šta imaš što možeš nazvati plodom tog ludačkog uzimanja? Ništa!

Ako to razumeš, samo shvatanje dovodi do preobražaja: uzimanje otpada. I u trenutku kad uzimanje nesijane, nova dimenzija se otvara: počinješ da daješ. I to je jedan od paradoksa: nisi dobio ništa uzimanjem — ali čim počneš da daješ, dobijaš. Ali to dobijanje uopšte nije povezano sa željom da se išta uzme od drugih. Davanje samo po sebi je duboko zadovoljstvo, najdublje moguće dostignuće.

Ali kad ja to kažem, istovremeno se bojim da opet možeš sve da prevedeš na svoj jezik. Možeš da zaključiš: "Okej. Dakle, da bih ostvario to ispunjenje, moram da napustim svoju stalnu želju da dobijam". Uvidi jednu stvar; nemoj da prevodiš. Um će sve da izopači; on je ionako u stanju sve da iskrivi. Iskrivljuje Budu, iskrivljuje Krišnu, i Isusa, i Zaratustru — sve izopačuje. Oni nešto kažu a ti odmah sve prevedeš kako ti hoćeš, i tad je svaka reč nešto sasvim različito. Čak potpuno suprotno.

Razumevanje želje postaje bezželjnost; spoznaja želje predstavlja nestanak iste. I zato to moraš da shvatiš što dublje možeš. Nemoj da brzaš, ne žuri, i čistota će biti razotkrivena. Ona je uvek bila u tebi, uvek je bila tu. Srce je oduvek čisto, tek prekriveno slojem želja kao dinmom zavesom, pa ne možeš da vidiš duboko.

To je invokacija: ako si čist, prizvao si. Zato samo budi čist, i Božansko će se odazvati. Ništa drugo nije potrebno; čak ni verovanje da je Božansko zbog bilo čega nužno. Ne moraš čak ni da veruješ u postojanje božanske energije. Nema potrebe. Samo budi čistota, i spoznaćeš šta je šta.

Ali ako kažem "čistota" možeš me opet pogrešno shvatiti, zbog toga što mi po pitanju čistote imamo jako puno moralističkih značenja. Mi kažemo da je čovek čist zbog toga što je moralan, čovek je kao čist zbog toga što nije lopov, zbog toga što nije nepošten, zato što živi pod palicom izvesnih pravila i društvenih uređenja. Ali ako je društvo samo po sebi prljavo, kako ćeš onda živeći po pravilima tog istog društva ti sam biti čist? I ako je društvo samo po sebi nečasno, kako ćeš ti, sledeći društveno uređenje, postati pošten? Ako je celokupna struktura ovoga društva nemoralna, prilagodavanje zahtevima društva je najnemoralnija moguća stvar.

I zaista se dešava da, što je čovek moralniji, on više ide protiv društva i njegovih pravila — zbog toga što se on jednostavno ne može prilagoditi! Isus je morao da bude razapet: postao je "nemoralan" — no

on je izgledao takav samo zbog nemoralne sredine. Sokrata su morali da otuju. Zašto? Zbog toga što istinski moralan čovek ne može ni da postoji u društvu koje je nemoralno.

Kad god nemoralno društvo poklanja nekom pažnju i kaže da je on moralan, to samo znači da se on dovoljno dobro prilagodio — samo je poravnat sa društvom. Šta god da društvo kaže, on izvršava. Taj čovek može biti jednostavno nrtav. On uopšte ne mora da ima sopstvenu savest. Takav čovek ne mora ništa da zahteva ili dokazuje. Njega nema — on samo prati. Postao je zaista izuzetno moralan. Zbog toga za sve nas čistota ima previše moralističkih značenja.

Ne, to nije čistota. Ona jednostavno označava nevinost, a svi ljudi koje poznajemo kao moralne izuzetno su lukavi. Apsolutno nisu nevini! — zbog toga što ako misliš da je loše biti lopov, ili ako misliš da nije pristojno biti lopov, ili ako si mišljenja da ćeš zbog lopovluka goreti u paklu, ili da ćeš dosegnuti raj ako ne krađeš, onda si ti vrlo lukav tip, stvarno majstorski računaš. Ti nisi lopov zato što si jako promućuran i dosetljiv. Može se dogoditi da je osoba koja je lopov i koja trune negde u zatvoru daleko manje promućurna od tebe; taj lopov možda uopšte nije računčija — i možda baš zbog toga trpi. Eto, postao je lopov. Ti si lukaviji, mnogo više premeravaš, i zato si moralniji, časniji i pošteniji — ali uopšte nisi čist!

Čistota je nevinost; nevinost je um koji je prestao sa preračunavanjem. Ne kažem da će on zbog toga postati lopov. Kako jedna nevinna osoba može postati lopov? Ako ne može da računa, kako onda može biti kradljivac? Da bi postao lopov potrebno je proračunavanje, a da čovek ne bi postao lopov, opet mora nešto da premerava, računa i tome slično. Jedna nevinna osoba nije ni moralna, nije ni nemoralna. Ona je jednostavno nevinna. I ta nevinost je čistota.

Isus je osuđen za mnoge stvari koje je društvo proglasilo nemoralnim — zato što ga je, recimo, jedna prostitutka pozvala u goste i on se odazvao. Celo selo je tada počelo da odjekuje od glasina: "Isus je otišao u kuću one kurve! Zašto je morao da ide? Moralni čovek se nikad ne odaziva takvom gostoprimstvu!" I ti možeš da misliš slično: "Zašto je morao da ide? U čemu je stvar? Što je to bilo nužno? I ne samo da je otišao: cele je noći ostao u kući jedne prostitutke!" Morao je tamo da prespava, i ujutru, naravno, sve što se može desiti u jednom krajnje "moralnom" selu — dogodilo se. Svi su listom bili protiv njega. Sad ni njegovi prijatelji nisu više s njim; čak su i sledbenici pobešli kud koji. Celo ga je selo presrelo i upitalo ga: "Zašto ideš u kuću jedne

prostitutke?" Isus im je odgovorio: "A ko nije prostitutka, recite mi? Kako vi odlučujete? Kako uopšte sudite ko je kurva a ko nije? Šta je merilo?"

To je u potpunosti osoba koja uopšte ne preračunava. I sam je rekao da on ne može da prosudi ko je prostitutka a ko nije prostitutka. On nije u stanju da sudi! To je savršeno nevin čovek, potpuno čist. Ali, takav čovek je morao biti zakovan za krst, zato što ga ti ne možeš smatrati nevinim i čistim. Kako može da bude nevin ako je spavao u krevetu neke kurve? Naši su umovi krajnje nemoralni i prljavi tako da mi zaista nismo u stanju da pojmimo jednu potpuno drugačiju dimenziju čistote. A ta ista kurva je jedina ostala sa Isusom kad su ga razapinjali. Svi ostali su pobjegli glavom bez obzira; nikog osim nje nije bilo kraj Isusa. Samo je ta prostitutka, Marija Magdalena, bila pored njega — samo ona! Apostoli su se razbežali, sledbenici isto tako. Pobjegli su zato što je bilo veoma opasno stajati u blizini Isusa. Čak su i oni mogli biti razapeti na krst. Samo je prostitutka bila pokraj njega bez straha, i ta ista prostitutka pomogla je da se Isusovo telo skine sa krsta. I stoga izgleda umesno upitati se: "A ko nije kurva?" I da li je bilo dobro što je proveo tu noć s prostitutkom ili ne? — zbog toga što je jedino ta jadna žena ostala do kraja sa njim.

Šta je moralno a šta nemoralno? Što se istinske religije tiče, nevinost je moralna a proračunavanje i lukavost nisu. Biti nevin je dovoljno, čak i više nego dovoljno. Ta gotovo dečija nevinost je čistota. I baš ta potpuna čistota postaje *aawahanam* — invokacija.

A mi smo sve izopačili — svaku reč. Svaka je reč postala jednostavno gadna. Kad kažeš za nekog da je čist, šta podrazumevaš pod time? Samo pronadi snisao i otkrićeš mnogo ružnih stvari. Pod "on je čist" — šta u stvari misliš? Nevinost? Nikada — jer ona može biti itekako opasna! Nevinost možda neće da se uklopi u tvoj obrazac! I stvarno, neće se uklopiti. Kako uopšte može? Ti to ne možeš nagovoriti, ne možeš prisiljavati, nametnuti, podmititi, potkupiti. A svekoliko društvo zasniva se na sili, a i na podmićivanju, ulagivanju, na principima kazne, ocenjivanja, straha. Zato mi i kažemo da ako uradiš nešto, nagrada ili kazna biće ti ovo ili ono.

Mnogi su pitali Budu, nepojmljiv broj ljudi pitao ga je isto pitanje: "Ako te sledimo, šta ćemo onda mi iz toga dobiti?" Buda je uvek odgovarao jednom te istom rečju: "Ništa". Mi smo stalno pripremljeni da dobijemo bilo šta. Čak i od Bude želimo nešto da dobijemo — obećanja: "Ako nam obećaš ovo, mi ćemo onda da radimo ono". Tada

nam cela stvar postaje logična i vrlo značajna. A Buda kaže: "Budi čist i nećeš dobiti ništa". Pa zašto onda biti čist? Tad je bolje biti potpuno zaprljan i nečist. Na kraju krajeva, od toga bar možeš da izvučeš kakvu-takvu korist. A Buda kaže da ništa čistotom nećeš dobiti. Samo imaš iluziju da dobijaš, a nikada ništa dobiti nećeš.

Zato ti i kažem da samo budeš čist i da u potpunosti zaboraviš na svako dobijanje, zbog toga što dogod ne zaboraviš na dobit nećeš biti u mogućnosti da postaneš sasvim čist. Ako hoćeš da nešto dobiješ, ti onda moraš da računaš, da meriš i da budeš izuzetno donišljat. Moraš postati gramziv, moraš postati nasilan, i, na kraju krajeva, uvek moraš biti negde daleko u budućnosti — nikada ovde i nikada sada. Tad nikako ne možeš ostati na svome mestu. Uvek si negde drugde, ko zna gde se uopšte nalaziš, uvek si na putu.

Biti bezželjan, biti čist, znači ostvariti duboko razumevanje besmislenosti sveg onog što si radio do sada, shvatiti glupost svega onog što jesi. Istog trenutka kad je ta čistota zaživela u tebi, invokacija se dešava. Tom čistotom ti si i prizvao i pozvao i dočekao. Tad je tvoj priziv ušao u najdublji sloj Postojanja. Sad, potpuno neočekivano, osećaš se kao da si prenet ko zna gde: nešto je sišlo u tebe. Sad te poseduje nešto što je daleko veće od tebe. Nešto beskrajno, nešto krajnje životno spustilo se u tebe. Preplavljen si time, a ta je poplava invokacija.

Naravno, za tako nešto moraš biti otvoren, inače se to preplavlivanje neće ni dogoditi. Nevin um uvek je otvoren, za razliku od onog računđijskog. Lukav um je uvek u odbrambenom stavu. On stalno misli u izrazima neprijateljstva, takmičenja, zbog toga što, da bi dobio nešto, ti moraš biti pravi suparnik. I svi su samo suparnici jedni drugima, svi samo žele da dobijaju i da dobijaju; i ti takođe, naravno. I tada moraš biti takmac, a suparnici su strahovito žilavi. Zato moraš biti vrlo nasilan, lukav, zatvoren. U takvom jednom grču ne možeš biti preplavljen Božanskim. Tad si jako plitak a i toliko zatvoren da te nikakva poplava ne može čak ni dotaći.

Čisto, bezželjno srce, nema u sebi nikakvog suparništva, uopšte nije usmereno na budućnost, niti je protiv niti za bilo koga, nema u njemu ni trunke preračunavanja ni želje da se nešto dobije, niti je takav um sav usmeren ka dostignućima. Čisto je srce ovde i sada, sasvim otvoreno, bez odbrambenog stava. Kad kažem da se takvo srce nimalo ne brani, ja mislim da će ono ostati otvoreno čak i ako sama smrt dode ispred njega. Ako niste otvoreni za smrt nikada nećete biti otvoreni ni za Božansko. Ako se pokaže da si uplašen pred smrću, to samo znači da

ćeš i pred Božanskim takode sav drhtati od straha i panike.

A to je jako neobično, zato što se mi uvek molimo Bogu kad god nam je smrt za vratom. Oni koji se mole u džamijama, hramovima i crkvama, oni se u stvari uopšte ne mole: ti se ljudi jednostavno boje smrti. Oni samo prave raznorazne ugovore sa Bogom da ne bi morali da drhture u strahu. Njihova je molitva zasnovana na strahu i svi su njihovi bogovi i rođeni iz te panike pred smrću.

Ako je um stvarno nevin, ti ćeš biti nalik detetu koje se igra sa zrnijom. Tada je ono otvoreno za oba izbora: smrt može doći i ono je otvoreno; može da se poigrava i sa smrću. Božansko može doći i otvorenost je ista, jer i sa onim Vrhovnim dete može lepo da se igra. Smrt i Božansko su, na neki način, istovetni. Ako nisi prema jednome otvoren, nećeš biti otvoren ni prema onom drugom, a osoba koja je stalno upućena na želje i samo na želje, uvek je, u svakom trenutku, u velikom strahu od smrti.

Moraš da zapaziš taj odnos: osoba koja je upućena na želje — koja priželjkuje sve i svašta, koja nešto želi da dobije — uvek je, obavezno, u strahu od smrti. Zašto? Zato što je želja stalno negde u budućnosti, a tamo se takode i smrt nalazi. Može se desiti da će smrt prva stići i da želja, samim tim, nikada neće biti ispunjena. Zapamti to što dublje možeš: želja nikad nije u sadašnjosti; ni smrt takode nije u sadašnjem vremenu. Niko nije uniro u sadašnjosti. Možeš li da se bojiš smrti ovde i sada? Ne, zbog toga što si ili živ ili mrtav. Ako si živ ovde i sada, onda nema smrti; a ako si već mrtav, onda nema ko da se boji. I zato možeš da drhturiš pred smrću samo negde u budućnosti. Želja ima razne planove u budućnosti, a tamo je i smrt, baš tamo gde su i planovi — zato smo u tolikom strahu od nje.

Nijedna se životinja ne plaši smrti, zato što nijedna životinja nema nikakvih planova za budućnost. Nema nijednog drugog razloga neustrašivosti — tek, nedostatak planova za budućnost. Budućnosti nema, onda ni smrti nema! Zašto da se bojiš smrti ako nema nikakvog ulaganja u budućnost? Smrt neće ništa da uznemiri. Što si više planirao, što su ti planovi veći, to će i tvoj strah biti krupniji. Strah od smrti nije tek strah od toga da ćeš umreti, da te neće biti; to je zapravo strah da ćeš umreti neispunjen. Možda ti nećeš ostvariti svoje želje do tog trenutka, a smrt stvarno može da dođe svakog trenutka.

Ako moram da umrem neispunjen, tu je, naravno, obavezan i strah: "Još uvek sam neispunjen. Još ne spoznah ni trenutak ispunjenja, a smrt svaki čas može da zakuca na moja vrata; živeo sam uprazno, beskorisno,

uludo, ni zbog čega. Bio sam ništavan, jednostavno beskoristan. Proživeo sam život bez i trenutka ispunjenosti, bez ijednog trenutka istine, lepote, tišine i unutrašnjeg spokojstva. Živeo sam jedan besmislen život, a smrt može nastupiti svakog časa". Takvim životom i takvim razmišljanjem smrt zaista postaje veliki strah.

Ako sam ispunjen, ako sam i življenjem spoznao ono što se životom sanim spoznati može, ako sam već iskusio šta zapravo znači uopšte živeti, ako sam osetio trenutke lepote, ljubavi i ispunjenja, gde je onda taj strah od smrti? Gde je taj strah? Smrt može da dođe kad god hoće. Njen dolazak ništa neće uznemiriti ili poremetiti; smrt ne može ništa da uništi. Smrt može da ubije samo budućnost, a ona mi ionako ne znači ama baš ništa. Ja sam sasvim zadovoljan već sada. Smrt ne može ništa da učini. Mogu da je prihvatim u svakom trenutku; možda će se pokazati da je smrt u stvari nešto nalik istinskom blaženstvu.

Baš zbog toga, onaj ko je otvoren za smrt, otvoren je i za Božansko. Otvorenost je isto što i neustrašivost. Nevinost je ta koja ti daje i otvorenost i neustrašivost, nevinost ti daje ranjivost koja se uopšte ne brani. I to je invokacija, pravi priziv.

I ako si takav čak i u trenutku kad zaista i smrt može da dođe — i ti je primaš, grliš se s njom, pevaš pesmu dobrodošlice — tim si stanjem prizvao Božansko. Tada smrt nikada neće doći; Božansko će, međutim, dolaziti svakog trenutka. Čak i u trenutku smrti neće biti same smrti — biće to tek još jedan oblik Božanskog.

Tibetanski mistik Marpa je umirao. Svi su nešto kunjali plačući, a onda je Marpa, pridignuvši se, uzviknuo: "A sad je stvarno dosta! Tišina! U ovom svečanom trenutku slavlja vi, ko šta radi, samo plačete. Zašto cmizdrite? Ja idem da se susretnem sa Božanskim — Ono je već ovde i sada".

Marpa se smejaio i smejaio i pevao svoju poslednju pesmu, a svi su i dalje samo plakali jer niko ni u čemu nije mogao da prepozna ništa božanstveno — svi su videli tek smrt koja pristiže i ništa drugo.

Onda im je Marpa rekao: "Bog je ovde i sada. Zašto plačete? I to baš u trenucima ovakvog slavlja, u trenutku istinske proslave. Pevajte, igrajte, uživajte! Marpa kreće da se nade sa Prijateljem. Božansko je ovde baš sada. Predugo sam čekao i trenutak je napokon došao. Zašto onda vi slinite?"

Marpa stvarno ne može da shvati zašto oni plaču, a opet, oni ne mogu da shvate zašto on pevuši. Da nije poludeo? Naravno, za sve nas on je sasvim lud. Smrt je pred vratima i izgleda da je Marpa sasvim

skrenuo: on sad vidi bog zna šta. A Marpa je bio jedan od zaista najotvorenijih cvetanja svekolikog čovečanstva.

Kad je Marpa, pre mnogo godina, došao do svog učitelja u traganju za prosvetljenjem, ovaj mu je odgovorio: "Poverenje je pravi ključ".

Marpa mu je na to rekao: "Onda iskušaj moje poverenje. Ako je poverenje stvarno ključ, daj da proverimo imam li ga ili nemam".

Sedeli su baš na vrhu jednog brda i onda je učitelj odjednom rekao: "Skoči!" — i Marpa je skočio istog trenutka. Čak je i učitelj pomislio da će zasigurno poginuti. Oko njih je bilo mnogo sledbenika i svi su odjednom pomislili da je Marpa sasvim lud — mislili su da se na dnu provalije neće naći čak ni njegove kosti.

Svi su se šjurali dole, kad tamo, videli su Marpu živog i zdravog, koji uz sve to još i peva, vrteći se od sreće oko svoje ose.

Učitelj ga je upitao: "Šta se dogodilo?" Cela je stvar ličila na čistu slučajnost. Učitelj je u sebi pomislio da je sve to samo slučajnost i ništa više: "Zašto? To je nemoguće! Kako se to može desiti? To je sve prosto naprosto slučajnost; morao bih da ga iskušam na neki drugi način". I stvarno je pokušavao nekoliko puta.

Učitelj mu je jednom prilikom rekao da uleti u zapaljenu kuću. Marpa je odmah ušao, i posle nekog vremena izašao je a da ga ni jedan plamen nije oprljio. Kad mu je rečeno da se zaleti i skoči u okean, skočio je. Bilo je mnogo ispita, i učitelj na kraju nije mogao da kaže kako su svi događaji jednostavno bili puka slučajnost, pa ga je, ne izdržavši, upitao: "U čemu je tajna?!"

"Moja tajna?", začudio se Marpa. Pa ti si mi rekao da je poverenje ključ, i ja sam to primio kao istinu".

Učitelj reče: "Molim te, nemoj više to da radiš jer me već strah hvata. Svašta može da se dogodi".

Marpa mu na to odgovori: "Svašta se može dogoditi zbog toga što sam ti doslovno verovao. Ali, ako se ti sam, moj učitelj, preišlaš, ja više ne mogu da koristim tvoje reči zdravo za gotovo. Pomislio sam da je poverenje ključ za sva čuda, ali sad to više neće moći da deluje. I zato te molim, ne naređuj mi nikad više. Sledeći ću put poginuti, i zbog toga mi ništa više ne govori".

To je čistota. Sasvim jednostavna, dečija čistota. Na Tibetu je Marpa poznati kao Verni Marpa — čista, detinja vera, pravo poverenje.

Priča se nastavlja i kaže da je onda Marpa postao učitelj svog učitelja, a bivši učitelj, kaže se, dotakao je njegova stopala i zamolio ga: "Sad mi daj ključeve poverenja zbog toga što ja nemam nijedan pri

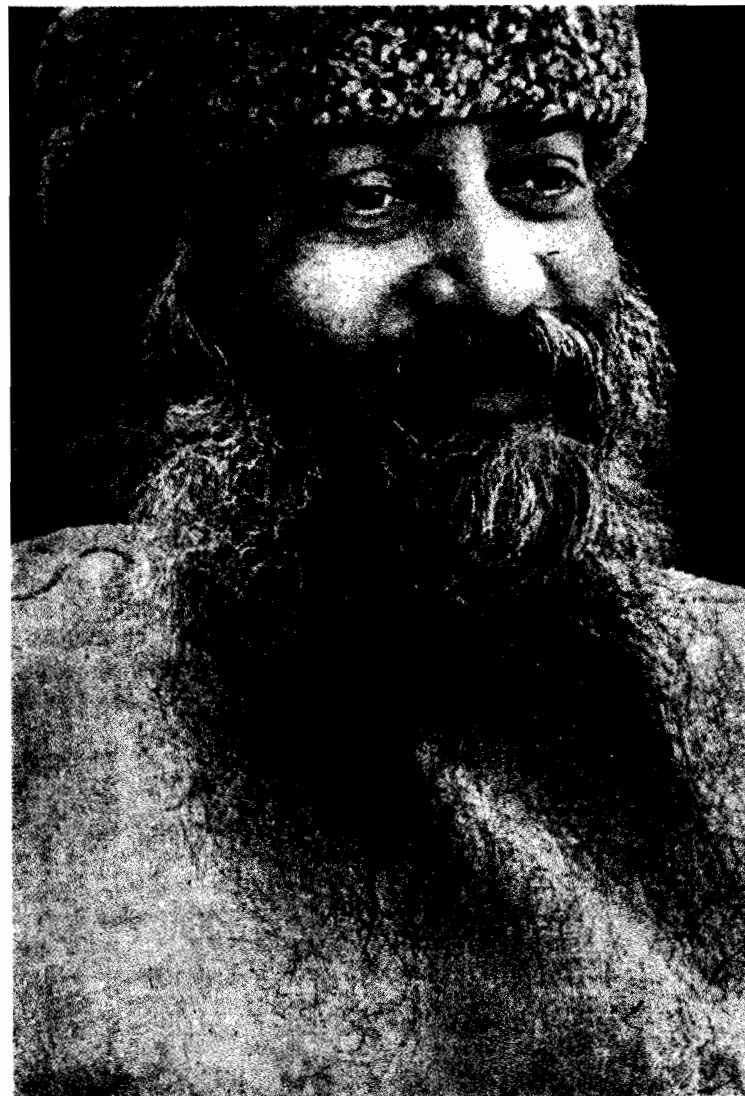
sebi. Ah, ja sam samo pričao i pričao! Sanio sam jednom davno čuo nekoga kako kaže da je poverenje istinski ključ, pa sam umislio da ga imam. Sada te molim, daj mi taj ključ".

I tako je Marpa postao učitelj svog učitelja.

Marpin je um čist, krajnje nevin, bez ikakvog preračunavanja i lukavosti. On čak nije ni pogledao koliko je bezdan dubok pre nego što je skočio. Ne. On čak nije ni pitao svog učitelja: "Moram li tvoje reči da uzmem u bukvalnom smislu, baš onako kako ih ti izgovaraš, ili je to samo metafora, nešto kao mistički jezik? Da li ja moram da skočim, mislim, stvarno da skočim, ili se tu radi samo o nekom unutrašnjem skoku u sebe samoga?"

Bez računčijiskog uma, bez lukavih preišljanja, Marpa je zaista skočio. Učitelj je Marpi rekao da skoči, i Marpa je stvarno skočio. Između naredbe i izvršenja nije bilo nikakvog razmaka. Da je samo sačekao jedan trenutak, to bi već bio jaz, a i proračun, takođe.

Takva te čistota zaista otvara; ti jednostavno postaješ otvorenost. To je invokacija.

Četrto predavanje

18. februar 1972.

ŽELJA - SPONA SA ŽIVOTOM

*"Zašto je mrtva prošlost
tako dinamična
da izaziva želju?"*

*"Zašto je čak i Oslobođenom
čovjeku kao što je Ramakrišna
Potrebna želja da bi postojao?"*

*"Da li bezželjnost dovodi
do neaktivne tuposti?"*

Pitanje:

Prošle ste noći rekli da se želja kreće između mrtve prošlosti i zamišljene budućnosti. Molim vas, objasnite nam kako i zašto je mrtva prošlost tako dinamična i jaka da prisiljava osobu da teče s tokom tih beskrajnih želja? Kako čovek može da se oslobodi od dinamičke prošlosti, od podsvesti i kolektivnog nesvesnog?

Odgovor:

Prošlost uopšte nije dinamična; ona je totalno mrtva. No opet, ta mrtva prošlost ima težinu; naravno, mrtvu težinu. Taj mrtvi teret čini svoje; on uopšte nije dinamičan. Prošlost je tako silna i moćna zato što je prošlost ono poznato, ono što smo iskusili, a naš se um uvek boji, uvek plaši onoga što on sam nije upoznao, boji se stvari koje su ostale neiskušane. A kako želja može biti nepoznata? I kako možeš da želiš ono što ne poznaješ? Samo ono poznato može biti željeno. I zato su sve želje ponavljanje. Želje su ponavljanje, one su kružne, cirkularne. Ti se uvek krećeš po istom obrascu; uvek si u istom krugu. Um postaje samo brazda stalnih ponavljanja, i što više ponavljaš određenu stvar to ona postaje teža, zato što brazda vremenom postaje sve dublja i dublja.

Prošlost nije značajna zato što je dinamična po samoj svojoj prirodi; prisiljava te da nešto činiš i želiš ne zato što je moćna i živa, već zbog toga što je samo jedna mrtva brazda. A prošlost je toliko puta ponavljana da je sve to sad postalo lako i skoro automatsko. Što više puta ponoviš određenu stvar, to jednostavnija i lagodnija ona postaje. Osnovna olakšica sastoji se iz sledećeg: što više puta ponoviš bilo šta, to ti je manje, pri svemu tome, potrebna svesnost.

Svesnost je najnelagodnija moguća pojava. Ako stalno ponavljaš određenu stvar, tada ne moraš da budeš svestan. Možeš biti u dubokom snu, i stvar će se nastavljati sama od sebe. Zbog toga je vrlo zgodno

ponavljati prošlost, jer te to ne prisiljava da budeš svestan bilo čega. Možeš lagodno da odeš na spavanje, a um će se ponavljati bez prestanka.

Zbog toga mudraci, koji kažu da je stanje bezželjnosti stanje pravog blaženstva, kažu i da je bezželjnost isto što i svestnost. Ne možeš biti bezželjan ako nisi postao sasvim svestan. Ili, ako *jesi* svestan, odmah ćeš primetiti da uopšte nemaš želja, jer želja čini da svaki um samo ponavlja staro, sem ako on sam, to jest čovek, nije dovoljno svestan. I što je um uspavaniji to više ponavlja; nastrojen je mehanički. U stvari, prošlost ima moć samo zato što je prošlost stvar koja je ponavljajuća po sanoj svojoj prirodi — a i zbog toga što je ona nešto poznato. Kako uopšte možeš da priželjkuješ nešto što ti je sasvim nepoznato?

Prema nepoznatom nema želja. Ono je nepojmljivo. Baš zato, čak i kad počnemo da priželjkujemo Boga, mi onda ne žudimo za nepoznatim. Pod "Bogom" mi podrazumevamo nešto što nam je svakako poznato. I zato, udi duboko, što dublje možeš: šta ti podrazumevaš pod tim pojmom "Bog?" — posebno pod onim što snatraš svojim Bogom? Šta je to? Otkrićeš ono što je u svakom slučaju poznato, nešto što si sigurno već iskusio.

To može biti beskrajno uživanje. Zato takozvani religiozni ljudi stalno ponavljaju, uzvikujući: "Zašto traćite svoje živote na stvari i želje koje su trenutačne i kratkotrajne? Pridite k nama! Kod nas je ispunjenje; ovde se skriva mogućnost nalaženja neprekidnog, beskrajnog zadovoljstva".

Takav jezik može biti shvaćen. Ti znaš kratkotrajno uživanje, i onda je normalno da želiš i ono koje nikada ne prestaje, ono večno zadovoljstvo. Ali pod tvojim natpisom "Bog" nalazi se u stvari samo želja za uživanjem.

Možeš da tražiš Boga samo zato što se bojiš smrti. Tad će se pod onim starim natpisom skrivati samo želja za besmrtnošću, žudnja da se nikada ne umire, beskrajni život. Ti znaš ovaj život — to je tvoje iskustvo — sad samo želiš da ga učiniš udobnijim, da ga učiniš večnim. Baš zbog svega toga, kad god mi govorimo o Bogu, o Božanskom, Oslobođenju i sličnim temama, nikad nemoj biti zaslepljen rečima jer one kriju nešto sasvim deseto. A one zaista skrivaju mnogo toga — jer kako ćeš ti uopšte priželjkivati nepoznato? Kako možeš pojmiti ono što ne poznaješ? I kako to onda možeš zahtevati?

I stvamo, pojava je potpuno različita. Kad jednostavno nemaš želje, nepoznato dolazi — ne možeš ga želeti. Kad si bezželjan nepoznato se raskriljuje pred tobom. Ti ne možeš želeti nepoznato! Stanje

bežželjnosti je otvorenost za dolazak onog što nije upoznato. To stvarno nikako ne možeš da priželjkuješ zbog toga što će svaka želja postati samo još jedna prepreka.

I zato um nastavlja da ponavlja i da ponavlja; um je sasvim mehanička stvar. Nema dinamike unutar uma — on je prosto mrtva, krajnje mehanička stvar — a dinamična je u tvojoj svesti, i samo ako je svest poistovećena sa umom, onda mrtva mašina postaje dinamična. Dinamika pripada tvojoj ličnoj energiji; ona nije delić tvog uma. *Ti* si dinamika iza uma. Ako se poistovetiš s njini, ako umisliš da si ti taj um, e — tek tada je on dinamičan. Ako nema poistovećenja s umom on je prosto mrtav — tek jedna mrtva težina, neživi teret, samo mehaničko nagonilavanje.

Um jeste dugo, predugo taloženje — milenijumi evolucije, mnogo, nebrojeno mnogo života sabijeno je u njemu. To ne znači da tvoj um pripada samo ovom životu — on pripada svim životima koje si živeo. On je napredovao, i zato ima duboke brazde. To ne znači samo da se ti sam zaljubljuješ: tvoj otac i tvoja majka su se zaljublivali pre tebe; i njihovi roditelji takode su se zaljublivali, a i njihovi očevi, majke, dedovi i babe — svi su oni iskusili zaljubljenost. Svekoliko je čovečanstvo iza tebe, i ono je napravilo brazdu. I tako um poseduje jako duboku brazdu, recimo — "zaljubljivanje", pa kada se zaljubljuješ, shvati da je nekoliko milijardi ljudi iza tebe. Sve ti se nalazi u ćelijama, počiva u srži tvojih kostiju, u samom tvom metabolizmu nalaze se brazde i brazde i brazde. Svaka ćelija ima svoj seksualni delić u sebi, i svaka ima svoju ličnu brazdu, svoj zaseban um, svoje pamćenje — beskrajne, nedokučive uspomene. I zato, ako si se poistovetio sa umom, um postaje sila — zaista golema sila. Ti joj daješ energiju, ali ne krećeš se ti nego samo mrtva mašina. *Ti* si tu tek da bi okretao pedale.

Zapamti zato: energija pripada tebi; to je tvoj dinamizam. Um je mehanička stvar nastala kao rezultat evolucije koja se odvija već eonima i zato ima tako duboke brazde. I zato, ako si poistovećen, prisiljen si da ploviš kroz njih. Od tog prisilnog toka ne možeš pobeći.

Prva stvar koju treba razumeti je: kako se ne poistovećivati, kako stalno biti svestan toga da je um jedno a da smo mi nešto sasvim drugo. To je zaista teško, to je strahovit napor — ali je moguće izvući se iz svega toga. Prekid poistovećivanja je savršeno moguć. I samo ako jednom spoznaš bljesak te nepoistovećene lepote, ako samo jednom možeš doživeti to nepoznato Postojanje, tad nikada više nećeš, ne možeš biti isti čovek. Jednom kad shvatiš da um nije nikakva sila, "Ja sam sila,

sva ta životnost iz *mene* proizlazi", ako samo i za trenutak možeš da osetiš to majstorstvo, tu istinsku vlast — um neće nikada više biti tvoj gospodar. I tek se tad možeš pokrenuti prema nepozatom.

Um ne može da se kreće ka nepozatom: on je i stvoren samo od onog spoznatog. On je rezultat znanih stvari i zato ne može ići nepozatom u susret. Zbog toga um i nije u stanju da shvati šta je to Istina, i šta je Bog. Um nikada ne može da razume šta je to sloboda, um ne shvata šta život u stvari jeste — jer u suštini, um nije ništa drugo do mentalni leš. Um je mrtav — prašina nakupljena kroz vekove i vekove — samo prljavština, zrnca uspomena.

Izgleda da te um prisiljava, da te stalno ubrzava. U stvari, on tebe ne tera ni na šta; samo ti daje najlakše brazde. On te opskrbljuje samo ponavljanom rutinom, starim šinama, a ti si žrtva lagodnosti, žrtva linije manjeg otpora — zbog toga što je lomljenje stare rutine i izgradnja novih tračnica izuzetno mukotrpno i neprijatan posao. A to je baš ono što mi podrazumevamo pod *tapas*: strogost i askeza. Ako počneš da se užljebljuješ u neke nove tračnice koje nisu proizvod uma nego svesti, tada je to *tapasčarya* — asketizam i strogost. To je strahovit trud.

Gurdijev je imao puno takvih tehnika. Jedna vežba se sastoji u tome da stalno osporavaš nrtvi mehanizam. Ti si gladan: zaboravi na to i pusti neka telo pati. Ti samo ostani spokojan i tih, samo se prisećaj da ti je telo gladno. Nemoj potiskivati glad; ne uveravaj sebe da nisi gladan. Telo je veoma gladno i to ti je dobro poznato. Ali u isto vreme ti mu govoriš: "Ne pada mi na pamet da danas zadovoljim taj osećaj gladi. Budi gladan, stradaš, pati! Ni po koju cenu neću da upadam u staru brazdu, samo ću da stojim po strani".

I iznenada, ako budeš bio u stanju to da izvedeš, počćeš da osećaš rastojanje. Telo je jako gladno, ali negde kao da postoji razmak između tela i tebe. Ako pokušaš da um zaokupiš nečim drugim — promašio si smisao cele vežbe. Ako odeš u neki hram i započneš *kirtan* (ritualno pevanje) i tako pevušiš samo zato da bi zaboravio na osećaj gladi, tad je bolje da si se lepo najeo i da uopšte nisi ni započinjao sa vežbom. Nemoj da od sopstvenog uma skrivaš glad. Jednostavno, budi gladan i samo se obrati telu sledećim rečima: "Danas neću da se upecam u staru zamku". Samo ostani gladan, i pati.

Postoje ljudi koji poste, ali besmisleno, zato što oni stalno pokušavaju da zavaraju svoje umove nečim desetini, da isti ne bi primetili osećaj gladi. A ako se glad ne oseća, cela stvar je potpuno glupa i beskorisna! Ti onda samo izvodiš neke smešne trikove. Nek

bude tog osećaja gladi u svom njegovom intenzitetu, neka ga jednostavno bude, nemoj da bežiš od toga. Nek činjenica prosto bude očigledna, a ti ostani po strani, izvan svega, i obrati se telu: "Danas ti bukvalno ni nrvicu hrane neću dati". U svemu tome nema ni sukoba, nema ni potiskivanja, ni bežanja.

Ako možeš tako da radiš, tada ćeš odjednom postati svestan onog malopredašnjeg razmaka. Um nešto traži. Na primer, neko se naljutio na tebe, i ljutnja se polako prenosi u tebe. Um počinje da odgovara i već se sprema da uzvрати ljutnjom. Samo budi mrtav hladan i reci svom umu: "Ovog puta neću da se prevarim i da opet upadnem u istu jamu". Budi jednostavno po strani. Nek ljutnja čak i bude prisutna unutar uma, no ti se svejedno drži po strani. Nemoj da saraduješ, ne poistovećuje se, i odjednom ćeš osetiti da je ljutnja negde daleko od tebe. Ona te opkoljava, ali kao da nije u tebi, kao da ti ne pripada. Ljutnja će podsećati na nekakav dim oko tvoje glave. Obilazi te, obilazi, i samo čeka kad ćeš se rešiti da je ispoljiš.

To je ono što se podrazumeva pod iskušenjem. Nema nijednog đavola koji će te kušati. Tvoj te sopstveni um iskušava, zbog toga što je saradnja s njim najlagodniji mogući način ponašanja. Ta lagodnost je iskušenje. Ta olakšica je davo. Um će ti odmah reći: "Hajde, naljuti se!" Situacija je ionako tu i mehanizam je spreman za delovanje. Uvek, kad god se pojavila slična situacija ti si se ljutio, i zato te um stalno iznova opskrbljuje istini odgovorom.

U nekom smislu to i nije tako loše, zbog toga što te um čini spremnijim da obavljaš stvari koje si do sada radio. Ali ponekad se samo pomeri, iskorači sa tračnica i reci svom umu: "Dobro, u redu, ljutnja je napolju, neko se naljutio na mene. Ti me sada snabdevaš jednom starom vrstom odgovora, s jednim stereotipom, ali ovoga puta meni ne pada ni na kraj pameti da saradujem. Ja ću samo da stojim ovde i posmatram šta se dešava". I iznenada, cela se situacija iz korena menja!

Ako ne saraduješ um pada mrtav, jer baš tvoja saradnja je ono što umu pruža sav neophodan dinamizam i energiju za život. Zapamti da je to *tvoja* energija, ali ti nje postaješ svestan tek kad ju je um već iskoristio. Ne saraduj više ni trenutak, i um će jednostavno pasti kao da mu je slomljena kičma — naličće na mrtvu zmiju zgaženu na putu. Um će biti po prvi put poražen, i ti ćeš tek tada moći da osetiš onu energiju koja je oduvek i bila tvoja.

Ta je energija potpuno čista, i s njom se čovek zaista može pokrenuti ka nepozatom. U stvari svaka se energija kreće u istom pravcu, dakle

ka nepoznatom, pod uslovom da um ne rukovodi njome. Ako se energija kreće ka poznatom, ona će poprimiti oblik želje. Ako se kreće ka nepoznatom, to će biti snaga bezželjnosti. Tada je sve samo jedna divna kretnja — razigranost energije, pravi ples u samo jednom smeru, ka nepoznatom.

Um te uvek snabdeva jedino onim što je poznato. Ako ostaneš nevezan, ako možeš sebe učiniti takvim, energija će se i dalje kretati, ona jednostavno ne može da ostane statična. To je ujedno i ono što se pod energijom podrazumeva: ona mora da bude u pokretu! Kretanja je sama suština života. Pokret nije tek samo osobina energije: pokret je sam život! To ne znači da energija ne može biti do u pokretu — ne! Ali energija je život sam po sebi.

Energija označava pokret, i stoga se stalno kreće. Ako je ne snabdevaju brazde i ako je um jednostavno odložen po strani, ona se i tada kreće, ali sad taj pokret nije ucrtan ni u jednoj mapi. Ta kretanja je onda zaista igra, *lila*; takav pokret je stvaralački, sasvim, sasvim duhovan. On je bezželjan. Energija se ne kreće zato što je negde na obzoru tvoja želja: *ti sam* si ta energija i taj pokret. Pokušaj da uvidiš razliku.

Kad um radi, on deluje kao mrtva težina, kao mehanički teret, kroz prošlost. Um te jednostavno gura prema budućnosti. Zbog toga što je budućnost pravi smer takvog pokreta, prošlost može opet da na nešto usmerava sopstvene želje. I zato prvo moraš u potpunosti da shvatiš ponavljanje želja.

Nema mnogo želja. U stvari, ima ih tek nekoliko. I sve se one ponavljaju, naravno, uz tvoju pripomoć. Samo pokušaj da prebrojiš sve svoje želje. Videćeš da ih uopšte nema puno — tek nekoliko! Ne bi čak mogao da ih nađeš dovoljno da nabrojiš na sve prste jedne ruke. Koliko želja imaš? Vrlo malo! I zaista, ako pogledaš duboko u sebe, možeš otkriti da u sebi imaš samo jednu jedinu želju. Svakako, njenih preinačenja ima koliko hoćeš, ali to je sve jedna te ista želja, samo jedna želja koja se neprestano ponavlja kroz hiljadu i jedan oblik, iz života u život. Ti nastavljaš da je ponavljaš i počinješ da stičeš utisak kako si jako bespomoćan, kako se točak okreće sam od sebe i kako ti bukvalno ništa ne možeš učiniti da bi ga zaustavio. To uopšte nije tako. Osećaš nemoć samo zato što si zaboravio da si ti taj koji stalno daje onom točku energiju neophodnu za obrtanje.

To je jednostavno tako... zbog prošlosti, budućnost je samo ponavljanje. Budućnost nije ništa drugo do ponovljena prošlost. Ti opet

priželjkuješ istu stvar, i točak se vrti li vrti. Zbog toga ja i ponavljam toliko puta da su prošlost i budućnost u stvari delovi uma a ne delovi vremena. Vreme je jednostavno ovde i sada, sadašnjost, ništa više. Ako um ne dela, tada će energija biti ovde i sada istog trenutka! Kretaće se zato što je energija, ali sad će kretanja biti usmerena ka nepoznatom, znanog uopšte neće biti. Čim uma nema, onda nema ni poznatog.

Neko je pitao Hui-Haija: "Kako si ostvario prosvetljenje?"

I on je odgovorio: "Čim sam postao ne-um ostvario sam".

Mi smo umovi. To znači: vezani za prošlost. Ako postanemo ne-um — izvan stega bilo koje prošlosti — tad je naš trenutak slobodan, svež, i energija se kreće — ne zbog želje, nego prosto zato što je to energija. Razliku moraš da zapamtiš do kraja: *ona se ne kreće zbog nečega, za nešto, nego se kreće samim tim što je energija.*

Reka se kreće; obično mi mislimo da se reka kreće ka moru. Otkud mi to znamo? Ona nije u pokretu ka moru. Reka se kreće zato što je ona vid energije, jedan od njenih oblika. Na kraju, konačno, stvarno se dešava da je na ishodištu putovanja — more. No to je sasvim druga stvar. Zbog toga, kad se krećeš ka nepoznatom, ti naposljetku dostižeš Božansko. Ako ti je kretanja čista, ostvaruješ.

Reka nastavlja da se kreće bez prethodnog znanja o ishodištu; kreće se bez geografskog atlasa. Prošlost je ne može snabdevati mapama jer se ona ne kreće po starim tračnicama, i zato je svaki sledeći korak zaista stupanje u nepoznato. I kad se ona kreće, nema načina da zna. Reka se ne kreće zbog želje, zbog bilo čega. Budućnost je potpuno nepoznata — jednostavno je strana, mračna, nepojmljiva. Ali reka ne prestaje s napredovanjem. Njene su kretanje takve zato što je reka, sama po sebi — energija.

Seme se kreće i drvo raste. I zvezde se kreću. Zašto se sve kreće? Da li su na putu nekog velikog dostignuća? Ne! Sve se kreće jednostavno zato što je sve energija, i zbog toga što ta čista energija ne može činiti ništa drugo, ona se prosto pokreće. I kad i ti sam postaneš samo ta čista energija ne-uma, i tvoj će svaki korak biti prodor u nepoznato. Tad ljubav postaje samo jedno beskrajno blaženstvo, život postaje zanos, zbog toga što se stare, mrtve stvari više ne ponavljaju. Nikada više nijedno jutro neće biti staro i dosadno, nikada više. Sada je svako jutro utisaka i ushita. To ushićenje stvorilo je ples Mire Bai. To strahovito ushićenje stvorilo je pesmu jednog Čaitanje. S tim ushitom, svakog trenutka nešto se novo izlije i rasprsnje se pred tvojim zadivljenim očima. Buda se, recimo, nikada ne dosađuje, i uvek izgleda potpuno

svež.

Maulingputa jednom je prilikom došao kod Bude. On je bio vrlo znatizeljan mladić, veliki školovani um koji je znao sve što se iz svetih spisa može saznati, stvarno je bio pandit bez premca. Kad se susreo s Budom postavio mu je nekoliko pitanja. Došao je i sledećeg dana i opet zapitkivao. I trećeg je dana opet prispeo s novim pitanjima, i Ananda, jedan drugi Budin učenik počeo je već da se dosaduje. Kad više nije mogao da izdrži, obratio se Budi: "Kako ti već jednom ne dosadi sve to? Pa Maulingputa ponavlja već danima sve jedna te ista pitanja?"

"Zar ponavlja?", iznenadio se Buda. "Zar je sve vreme ponavljao isto pitanje?"

Svaki trenutak je potpuno nov za um nalik Budinom. Za Budinu vrstu uma sve je uvek sasvim sveže, novo, i stoga kako da primeti kad čovek skoro tri dana ponavlja jedno te isto pitanje? Čak ni onaj koji pita nije svakoga dana isti čovek. Kako možeš postaviti isto pitanje koje si pitao juče? Toliko je mnogo vode proteklo Gangom za tih dvadeset četiri časa — kako sad možeš pitati ono što si već pitao? Nikada više nećeš biti isti nakon odgovora.

Buda kaže samo jednu stvar: "Čak i ako stalno pita isto pitanje, on ne pita istog čoveka, i zato kako da ja primetim i kažem da on pita jedno te isto? Mora da je to pitanje upitao nekog drugog. Gde sam ja juče bio? Energija se stalno kreće".

Neko je u strašnoj ljutnji uvredio Budu. Posle je osetio silno kajanje i došao je da mu se izvinu, da moli za oprostaj. Buda je tome prosto bio iznenađen: "Ti si baš neobičan čovek! Jednog čoveka uvrediš a sutra odeš kod nekog drugog da se izvinjavaš".

"O čemu vi to govorite?", začudio bi se čovek. "Jesam li neobičan ja ili ste neobični vi? Juče sam došao do vas i slučajno vas uvredio. Posle sam osećao veliku krivicu zbog toga; čak nisam mogao ni da spavam".

Buda mu je odgovorio: "Baš zbog toga ti sve ponavljaš iznova i iznova. Ja sam spavao i sad sam drugi čovek. Stara je reka protekla odavno. Ne gledam više onu staru obalu, i nikada više neću biti ono što sam juče bio. Sad zbunjen zato što ne možeš tražiti oprostaj od čoveka kog nikada nećeš sresti. Ako ga kojim slučajem sretnem, reći ću mu isto ono što si ti rekao meni".

Ta čista energija kreće se ka nepoznatom. Ona je sveža, beskrajno mlada, i zbog toga Buda jednostavno ni ne može postati star. Telo će, naravno ostariti, ali Buda nikad ne može da bude star.

Zbog toga u Indiji nikada ne slikaju Ramu, Krišnu ili Budu kao starce. Oni su morali postati stari, ali mi nemamo nijedan portret starca ni sa likom Krišne, ni sa likom Rame, Bude ili Mahavira. U celoj Indiji nema nijedne takve slike!

To ne znači da oni nisu ostarili — telo mora da sledi određene zakone — ali time što nismo stvarali takve slike hteli smo da ukažemo na jednu skrivenu stvar. Zaista, oni nikada nisu iznutra ostarili zato što su bili tako pokretni, tako mladi u sebi samima. Za takve ljude smrt nije kraj. I nakon snruti pokret se nastavlja. Taj događaj uopšte ne predstavlja kraj.

Um nije dinamičan, on je mehanička stvar. On može da postane dinamičan samo ako si se poistovetio s njim. Ne saraduj! Ne zaboravljaj blagodeti stajanja po strani, uvek drži razmak, ne skraćuj razdaljinu. Budi svestan, i tada će um biti tu i dalje, ali *ti* ćeš biti napolju.

Veoma je divna i značajna engleska reč "ecstasy" (ekstaza). Možda ti nikada i nisi znao šta ekstaza u stvari znači. Ekstaza, to znači biti napolju; doslovni prevod je biti napolju, stajati po strani. Ako možeš biti izvan sebe, onda si u ekstazi. Prevesti samadhi (prosvetljenje) kao ekstazu uopšte nije dobro, zato što samadhi ne znači stajati napolju. U stvari, to znači biti *unutra*. I zato je neko predložio novu reč: umesto ekstaze neko mi je savetovao da bi bilo bolje prevesti samadhi kao instazu — biti unutra.

Spolja gledano, te dve reči se razlikuju u velikoj meri, ali u suštini podrazumevaju jednu te istu stvar. Ako možeš biti *izvan* svog uma, bićeš u stanju da zaista budeš u sebi. Ako možeš da stojiš *izvan sebe* — takozvanog "sebe" — tada ćeš, po prvi put, biti unutra. Baš zbog toga, ekstaza je "instaza". Tada ćeš biti zaista u sebi, u svom sopstvenom središtu.

Ako si izvan uma onda si u središtu unutar sebe. Izaći iz uma znači ući u svest. Zato um i treba da bude shvaćen kao mehanički sklepana stvar, kao jedan mehanizam, kao prošlost i taloženje. I jednom kad to osetiš, ti si izvan uma. Ali mi smo uporni i bez prestanka nastavljamo da poistovećujemo sebe sa mrtvim teretom.

Kad god kažeš: "To je moja misao", ti se poistovećuješ. Promeni jezik, i to ti s vremena na vreme stvarno može pomoći — ako možeš promeniti samog jezik a ne i sve ostalo! Jezik ima sasvim nepojmljivu vlast nad tobom, i zaista je moćan. Reci: "Ta misao koju sam smatrao svojom pripada mom prošlom umu" — i pokušaj da osetiš razliku. Kad kažeš da je to tvoja misao, ti se sasvim nedvosmisleno poistovećuješ.

Samo reci: "To pripada mom umu, mom prošlom umu", i osjeti kako samo ta mala promena može da stvori osećaj razlike.

Na primer, mi često kažemo: "Moj um je napet". Tad si poistovećen. Mi čak kažemo: "Baš sam nešto napet". Poistovećenje je još dublje. Kad kažeš da si ti taj koji je napet, razlika ne postoji. Kad kažeš da ti je napet um, onda je jaz mali. Čak i kad kažem da sam samio svestan napetosti svoga uma, time je stvoren tek nešto veći jaz od onog prethodnog, i što je razlika sve veća i veća, napetost sve više slabi.

Kad kažemo da smo napeti, to izgleda kao da je neko drugi odgovoran. Zato psihologija i predlaže da se to nikada ne govori tako otvoreno, jer time kao da je odgovoran neko drugi, neko ko s nama i našom napetošću nema nikakve veze.

A odgovornost je uvek tvoja i ničija više.

I zato, preloni sve navike, misli, um, jezik, način izražavanja uopšte, i tada će tvoja energija zaista početi da se kreće. I jednom, kad pri svenju tome nema nikakvog uma, slobodan si po prvi put.

Pitanje:

Postoji priča iz života Paramahansa Ramakrišne, koju smo čuli od vas već par puta, a u vezi s njegovim apetitom. I Šarada Devi, njegova supruga, govorila je o tome. Zar to ne govori da je želja duboko povezana sa življenjem, sa životom samim?

Odgovor:

Želja jeste povezana sa životom, no život takođe može biti bezželjan. Ali tada će telesni život postati gotovo nemoguć. Zaista, želja je spona između života i tela. Ako bukvalno sve želje nestanu, tad telo neće moći da opstane zato što je telo samo posrednik da bi se želje ispunile. Danas biolozi čak tvrde da smo razvili čulni aparat upravo zbog želja, i zato, ako možeš da ustrajno želiš, tvoje će telo razviti neki novi čulni organ.

Mi samo zbog želja imamo oči. Obično mislimo da zbog toga što imamo oči možemo da vidimo. Ne! Biolozi kažu da su se oči razvile zbog naše želje da vidimo. Da nije bilo želje, ne bi bilo ni očiju. Celo se telo uobličilo samo zbog našeg dugogodišnjeg priželjkivanja.

Buda je živio četrdeset godina nakon Prosvetljenja, i zato se postavlja pitanje: Ako je žudnja potpuno ukinuta, Buda je morao da umre — kako je mogao da nakon Budenja četiri decenije ostane u životu?

Telo ima nešto kao momentum, zadržalo sile. Ako trčiš i želiš da se

zaustaviš, ne možeš to izvesti tako lako. Um jeste zaustavljen, odlučio si da staneš, ali moraćeš da pretrčiš još par metara zbog tela, zbog tog zamaha sile. Vozio si bicikl i sad si prestao da okrećeš pedale, ali točkovi su akumulirali izvestan zamah. Oni će se okretati, pa će trebati da prođe određeno vreme pre nego što se bicikl sasvim ne zaustavi. Ako bicikl ide uzbrdo, on će se uskoro zaustaviti. Možda će stati istog onog trenutka kad budeš prestao da okrećeš pedale. Ali, ako bicikl ide nizbrdo, čekaćemo malo duže.

I baš zbog toga, ako se Prosvetljenje dogodi pre trideset pete godine, telo može uskoro umreti. Ako se desi nakon trideset pete, onda će telo živeti srazmerno dugo, zbog toga što je tada bicikl na nizbrdici. Zbog toga je Šankara umro tako mlad, tačno u trideset trećoj godini života. Prosvetlio se kad je napunio tek dvadesetu — to je bila retkost! I zato je morao umreti. Nije uspeo da doživi ni srednje doba, čak ni trideset i petu. Ako se Prosvetljenje dogodi nakon tri i po decenije života, onda si na nizbrdici i telo će potrajati nešto duže.

Kad se želje u potpunosti zaustave, ti si uistinu prestao da budeš telo. Sad će funkciju tela, to jest želja, preuzeti stari zamah sile, i sve će zavisi od mnogo različitih činilaca.

Buda je umro zato što se otrovao hranom, i jednostavno nije mogao da bude izlečen; ne zbog toga što je otrov bio neumoljiv — otrovana hrana i nije bila tako strašna — već zbog toga što on nije imao više spona sa vlastitim telom, te mu zbog toga pomoć nije mogla biti pružena. Sada je i medicina prihvatila: ako žudiš za životom, medicina i lekovi pokazaće se kao vrlo korisni. Ako si izgubio svaku požudu prema životu, teško da će ti bilo koji lek pomoći da se oporaviš.

U današnje vreme, s tim u vezi, ima dosta istraživanja. Dve su osobe jednako bolesne, i gotovo da su na sanrti. Jedna od njih je ozbiljnije bolesna, i za nju nema izgleda — ali *osoba* se duboko nada i želi da živi duže, makar i za kratko. Medicinska nauka prestala je da veruje da će ona ostati živa, doktori su takođe već digli ruke, ali osoba ne prestaje da se nada. Drugi pacijent nije u tako ozbiljnom stanju. Svi su puni nade, "Preživeće, nema problema". Ali on sam je beznadežan. On u stvari i ne želi da živi duže. I iznenada, nešto iznutra odbacilo je telo. Tu medicina ne može da pomogne. On će umreti — a onaj ozbiljnije bolestan pacijent nastaviće da živi. Njemu doktori i celokupna medicinska nauka itekako mogu da pomognu.

Telo i svest povezani su željama. Zbog toga, osoba koja je bolesna i bez želje, neće moći da preživi. Neće preživeti jer nema potrebe,

nema uzroka koji bi ponovo telu udahnuo novi život.

Poznavao sam osobu koja se toliko bojala smrti da čak nije mogla ni da spava. Smrt može i u snu da se dogodi, i šta on tada može da učini? Zbog toga je bio u velikom strahu, i nije mogao ni da spava. Ja lično mislim da je njegov strah istinit, njegov strah ima nekog značaja i smisla — zbog toga što on i nije želeo da nastavi život. Pazi, ta osoba nije bila bezželjna! Samo nije više želela da živi. On je i pored straha želeo da umre, i ako osoba ima želju da okonča život, ona može da umre čak i u snu.

Ujutru možeš ustati, ali ne samo zato što je sunce granulo, već zbog toga što u sebi nosiš nešto što te je prisililo da se digneš. Ta osoba ništa nena; ništa je ne goni da ustane rano. Ali ona ne može da spava zbog straha, i ustaje i pored toga što nema drugog razloga. To nije ništa! Ipak, ja kažem, takva osoba nije bezželjna. Ona je jednostavno potresena; sve su joj želje osujećene. A kad su sve redom pokošene, onda ti iz svega toga stvoriš još i novu želju — želju za smrću.

Frojd, u svojim starijim godinama, došao je do jedne ideje o kojoj ranije nije ni sanjao. Celog svog života on je radio na "libidu" — na želji za životom. Bazirao je celokupnu svoju misaonu strukturu oko sila libida — oko seksa, oko želje za životom — i pred kraj života nabasao je na još jednu želju. Prvu je nazvao "Eros" a drugu "Tanatos", što će reći, želja za smrću. Čovek ne može da umre ako ne želi, mislio je Frojd. Kako bez želje za smrću čovek može da umre? Mora da negde u njemu čuči prikrivena i ta vrsta želje. Biolozi kažu da telo sanio po sebi može da živi koliko hoće. Nema nužnog razloga zbog koga bi čovek morao tako brzo da umre, zato što telo ima ugrađen program samoobnove. Ono se može obnavljati — ali tu postoje još mnoge stvari...

Telo je rođeno, kao što smo rekli, zbog želje za životom. I zaista, Frojd je u pravu. Druga je želja potrebna da bi se dopunio krug. Želja za smrću mora biti skrivena negde u nama. Želja za smrću pomaže ti da umreš, a želja za životom pomaže ti da se ponovo inkarniraš. Toga možeš postati svestan na mnogo načina. Kad god je nešto osujećeno, kao recimo u slučaju kada neko izgubi voljeno biće, iznenada te obuhvata želja za smrću, za nestankom. To nije zbog toga što si postao bezželjna, već zato što tvoja žarka želja sada jednostavno ne može da se ostvari. I tako ti vremenom, malo po malo, počinješ da prizeljkuješ samo smrt.

Razlika se mora zapaziti, zbog toga što mnoge religiozne osobe uopšte nisu religiozne. One samo žele da umru, njihove su želje u neku

ruku samoubistvene. Vrlo je lako promeniti želju za životom i želju za smrću. To je i više nego prosto, zbog toga što smrt i život nisu tek dve odvojene pojave — oni su dve strane jedne te iste medalje, i zato možeš da menjaš srazmerno lako.

Dešava se da su one osobe koje su počinile samoubistvo u biti vrlo vezane za ovaj život. Upravo stoga, kad god se takvi ljudi suoče s preprekom, sa osujećenjem želje, oni ne mogu ništa da učine, ništa drugo do samoubistva. Osoba koja nije jako vezana za život neće izvršiti samoubistvo. A samoubistva mogu da se izvedu na dva načina. Postoje kratkoročna i dugoročna samoubistva. Možeš baš ovog trenutka uzeti neki dobar otrov i unreti već sledećeg sekunda, a možeš umirati godinama, decenijama. Sve to zavisi od količine hrabrosti koje nosiš u sebi.

Ponekad se dogodi da nemaš hrabrosti ni da živiš ni da umreš, i tad se umire lagano, sporo, polako. To je vrsta dugotrajnog samoubistva, takav je bio izbor. Tad se stvari odbacuju jedna po jedna — umiranje, umiranje, odumiranje. Tad je smrt jako duga, po stupnjevima, mučan proces, odugovlačenje bez kraja.

Želja za smrću postoji u svemu tome, ali nastaju i neke posledice. Bernard Šo je u poslednjoj trećini svog života napustio grad i otišao da živi u jednom malom selu. Neko ko se tome začudio upitao ga je jednom prilikom: "Zašto si izabrao baš ovo selo?"

Priča se da je Šo odgovorio: "Baš sam jednom prolazio pored vašeg groblja, i na jednom od spomenika bilo je uklesano: "Ovaj čovek poživio je samo sto deset godina — smrt je bila prerana". Odmah sam pomislio da je *ovo* selo veoma dobro za život. Ako ljudi misle da je jedanaest decenija življenja premalo, onda živeti u takvom selu nije loše".

I zaista, Bernard Šo je kasnije i bio poznat po dosta dugom životu.

Psiholozi sve to nazivaju fiksacijom. Ako cela zemlja umisli da je sedamdeset godina maksimum, to onda vremenom postane utvrđen maksimum unutar uma. Ako neka druga zemlja drži do toga da je stoleće pristojan životni vek, onda će sto godina biti maksimum. Ako svi ljudi kolektivno umisle da nema potrebe da se smrt dogodi tako brzo i da čovek stvarno može da potraje jedno tri stotine godina, tada će, već nakon kratkog perioda prilagođavanja, telo biti u stanju da tri veka služi bez problema. To je samo jedan od primera kolektivne hipnoze.

Svi mi znamo da će osoba biti stara kad zakorači u određene godine. Čak i dete zna kad neko ostari. Mladi ljudi jednostavno znaju da će

ostariti. Svi znaju sve u vezi toga! I sve je to tako ubedljivo, tako često ponavljano, da svi ljudi znaju da su sedamdesete, ili osamdesete maksimalno — kraj. U osamdesetim godinama umiremo zato što mislimo, zato što verujemo da je to granica, i da je kraj došao. Ako možeš da pomeriš granicu, tu gornju granicu, onda nema potrebe da umreš kad i oni koji su hipnotisani. Sve to je samo obnavljajući proces. Sve se to obnavlja, nastavlja se.

Kolektivna hipnoza i Tanatos mogu biti združeni i postati hipnoza. Ali ako su životu neophodne želje, onda su one potrebne i smrti. Zbog toga mi i kažemo da Krišna nikada nije umro — nikada! Mi kažemo da je jednostavno ušao u Samadhi. Mi nikada ne kažemo: "Buda je umro". To je bila Nirvana, oslobođenje. Mi nikada za njih ne kažemo da su umrli, zbog toga što, zaista, kako je smrt moguća za njih kad ni život nije bio moguć? Pokušaj da shvatiš tu povezanost: ako je za Budu život postao nemogućnost, kako onda smrt može biti moguća? Pazi, ako osoba ne može želeti život, kako zaista može smrt da poželi? Ako je on postao tako bezželan da je svaki dalji život jednostavno nemoguć, onda je i svaka smrt nemoguća u potpunosti. Zbog toga mi i kažemo da Buda nikada nije umro. Samo potvrđujemo da je ušao u jedan daleko dublji, veći, uzvišeniji život, ali se ne slažemo s tim da je Buda tek tako mogao da umre.

Kako je onda moguće da mi umiremo? Umiremo prosto zbog toga što smo vezani za život. Mi moramo postati nevezani da bi živeli koliko treba.

Kad je Buda živeo, to je bio samo momentum, tek zamah sile; on je u kolima, i kola se kreću nizbrdo. Gde god da se kola zaustave, on neće biti nezadovoljan, neće izreći ni jednu zamerku. Onog trenutka kad kola budu stala, Buda će se iskrcati. Ni za delić sekunda neće osećati da tu nešto nije u redu, da je nešto trebalo da bude drugačije; ne. Sve je baš kako treba da bude. Buda je živeo kao da nije bio živ, i umreće kao da smrti uopšte i nema. Ali ako ti želiš da nastaviš sa životom, želja onda mora da se obnavlja u tebi.

Ramakrišna je obnavljao svoj život samo da bi preneo poruku pravou osobu. Znao je da, ako nestane želja, da će telo živeti samo pomoću zamaha sile, i da će umreti čim momentum prestane. I zato je kultivisao, stvarao, nametao sebi želje. Pokušavao je da mu makar jedna sitna želja ostane u životu kako bi stigao da prenese misli na drugog čoveka. To se nije desilo ni Budi ni Mahaviru? Zašto se onda desilo Ramakrišni?

Zaista, uopšte nije pitanje zašto se tako nešto dogodilo baš

Ramakrišni. Nije on u žizi pažnje, već naše doba. U Budino vreme nije bilo nemoguće naći pravu osobu — nikada! Bilo ih je koliko hoćeš, i svoju si misliju mogao predati kome god hoćeš. Ali za Ramakrišnu to je bio veliki problem. I zbog toga je Ramakrišna prvi čovek u čitavoj istoriji čovečanstva koji je prisiljavao sebe da živi u telu — samo da bi predao poruku pravom čoveku.

Kad je Vivekananda napokon došao, Ramakrišna je rekao gotovo prekorno: "Pa gde si bio do sada? Čekao sam te stvarno dugo". I kad je Vivekananda ostvario prve iskrice Prosvetljenja, Ramakrišna ga je zaustavio s rečima: "Sad više nemoj to da radiš, jer ćeš onda biti u istim problemima u kojima sam i ja bio. Ostani tu gde si, nemoj da napreduješ. Budi tu dok ti se poruka ne preda u potpunosti. Ja ću ti zatvoriti vrata duhovnog napretka da ne bi morao bespotrebno da patiš kao što sam ja patio. Kod mene je slučaj bio naopak: prvo sam se ostvario, i zatim sam morao da se ukorenjujem u zemlju, a to je teško — to je *i više nego teško*. I zbog toga ću da zaključam vrata tvog duhovnog ostvarenja, i ključ će ti biti vraćen pred samu smrt — tri dana pre nego što ćeš umreti".

I Vivekananda je ostao bez daljnjih uvida. Stvarno nije mogao da napreduje. Ono što se dogodilo, ono što mu je Ramakrišna rekao, postala je za njega prepreka. Nije mogao ni da preskoči ni da zaobide tu prepreku. U stvari, Vivekananda ju je na kraju ipak prešao — tačno tri dana pre sopstvene smrti.

Život je želja. Život koji poznajemo jeste želja. Ali tu se krije i još jedan, sasvim drugi život koji je čista bezželjnost — to je život koji nismo stigli da upoznamo. Prvi je život kroz telo; ovaj drugi je kroz svest — pravi, vrhovni. Prvi se odvija kroz telo, kroz um, oruda; zbog toga takav život i jeste tako mutan, slab i mlitav. Takav život nije pojava koja je neposredna.

Kada te nešto dostigne, prolazeći kroz mnogo posrednika, to je izopačena stvar. Tako jednostavno mora biti. Ti nikada nisi video svetlost; tvoje je oči vide. Tada se svetlost preobrazi u hemijske tvari, pa zatim u električne talase. Ti sve to, naravno, nisi nikada video. Te hemijske tvari prenose poruku i zatim se ona dekodira unutar tvog uma. Sve te hemijske materije u stvari predstavljaju kodove. Tad se u tebi dešifruju, i onda ti na kraju um prenosi poruku da je viđeno neko svetlo. I tek naposljetku ti kažeš: "Video sam svetlost; sunce se pomalja na vidiku". Nikada ti nisi video izlazak sunca. Sve je to samo hemijski proces koji te, posle svih putešestvija, napokon našao. Taj proces te dotakao a ne jutarnje sunce. To je bila samo slika koju si dekodirao.

Celokupna naša iskustva su potpuno iste vrste — posredna. Dodirujem ruku voljenog bića, prijatelja, ili žene. Ali ja ih nikada nisam dotakao, ja to i ne mogu — jer moj dodir uvek ostaje na vrhovima prstiju. I tada kroz sistem, jedan električni talas dospeva u moj um, taj talas se dekodira i tek onda sam u stanju da kažem: "Ah, kako je to divno!" Taj dodir može da se stvori i ako su mi oči zatvorene, čak i pomoću mehaničkih sredstava. I ako može da se podese ona talasna frekvencija koja odgovara susretu ruku mene i tog voljenog bića, ja ću, čak i da nikog oko mene nema, uzviknuti isto: "Ah, kako je to divno!"

Dodir nije ni potreban ako se sistem koji prenosi poruke može dražiti jednom običnom elektrodom. Ja ću i tad osećati da je dodir, inače nepostojeći, zaista divan. Dovoljno je da mi se neka elektroda prikači na lobanju, i ako znamo frekvenciju dotičnog iskustva, tad možemo pritisluti dugmence — i nastaće ista ona frekvencija unutar uma, pa će čovek početi da se zaljubljuje. Koju frekvenciju primaš kad to tumačiš kao ljutnju? Elektroda može da stvori istu frekvenciju i ti ćeš, makar mrtav hladan čas pre toga, početi da se peniš od besa.

Čitave godine Van Gog je na svim svojim slikama slikao samo sunce. Nije mogao ni da spava ljudski: bio je sasvim lud. A u Arlu, gde je vreme izuzetno toplo, tri stotine i šezdeset pet dana sunce ga je bilo u glavu, a on je stajao usred polja i slikao, slikao i slikao — čitave godine bez prestanka. Naravno, na kraju je potpuno poludeo. Posle te godine zatvoren je u ludnicu, a jedini razlog je taj, što nije smeo tako dugo da ostaje na suncu.

Ali niko nije postao lud na takav način! Pre samoubistva Van Gog je napisao u pismu: "Zbog toga što sam naslikao sva lica ovog sunca, nema potrebe da živim duže. Sva lica koja se mogu naslikati ja sam završio. Sada znam sve čudi sunca, znam sunce u svakom njegovom raspoloženju — više nema potrebe da živim. Sad mogu na miru da umrem."

Potpuno je izvesno da je uočio mnogo toga. Niko nije ludeo za suncem kao on. Zašto? Otkud to ludilo?

Mora da je Van Gog imao drugačiji sistem prenošenja poruka. Danas psiholozi govore o različitim hemikalijama. Moguće je da ćemo dočekati otkriće drugačijih hemikalija u pesnicima, i to samo zato što pesnici otkāče kad ugledaju cvet ili oblake. Za sve ostale takve pojave su obična glupost. Sasvim je u redu što se tamo nalazi onaj cvet, ali ljudima je glupo da se od toga stvaraju slikarska remek-dela, ili da se pišu pesme, da se živi u ime toga. Ponekad se čini da je u umetnike

ugrađeno nešto nalik LSD-u, neka nepoznata hemijska materija, ko zna šta. Plesač ima drugačiju hemijsku građu u sebi. Izgleda da njegova bioenergija deluje na nama nepoznat način.

I zbog toga, kad kažem da život *mora* biti povezan sa željama, ja onda mislim na ovaj, ne na *onaj* život. Ovaj život je neminovno skopčan sa željama. Što više želja imaš, to ćeš više osećati život. Zbog toga oni koji samo jurcaju za ispunjenjem svojih želja izgledaju puni života; mi za njih kažemo da su tako vitalni. A šta ti radiš? Trči! Svi jure i svi su tako puni, prepuni života! Zar si ti mrtav?

Ali, postoji i jedan sasvim drugačiji život — veći, dublji, životniji, izravniji, potpuno neposredan život; mi čak imamo i reč za njega — *aparokšanubhuti* — neposredno iskušavanje. Bog može biti viđen, ali ne očima. Može se čuti, ali ne ovim sluhom. Možeš i da ga zagriš, ali ne rukama. Ali — kako se to može desiti?

Mi znamo samo dve stvari — život želje i smrt želje. Mi ne znamo jednu drugu dimenziju — bezželjni život i bezželjno Oslobođenje. Ali ako postanemo svesni samog mehanizma želje, stvorimo razmak; a u trenutku kad je napravljen jaz, ovaj se život pretvara u onaj život.

Pitanje:

Kad raste bezželjnost, osoba ponekad izgleda spolja neaktivna. Je li to letargija, tupost, šta je to? I zašto se to uopšte dešava?

Odgovor:

Puno je stvari moguće, i sve zavisi od mnogo činjenica. Izvesno je da veliki broj akcija prestaje čim nestanu i određene želje. Akcije prouzrokovane željama sigurno će nestati. Ako sam jurcao zbog neke želje, kako mogu da trčim ako je više nema? Moje trčanje će prestati. U najmanju ruku, prestat će trčanje po istoj stazi. I zato, kad osoba postane bezželjna, makar i za jedan kratak period, u nekom vremenskom razmaku — koliko dug će on biti zavisice od same ličnosti — osoba će postati neaktivna. Želja će nestati — jer su sve akcije koje je on preduzimao bile povezane sa željama, i stoga kako sad može nastaviti trku? Sve će se zaustaviti.

Ali odbacivanjem želja i dejstvo energija će se nagonulati — i uskoro će početi da se kreće. Šta će se kretati i kako, menjaće se od ličnosti do ličnosti, no bilo kako bilo, energija će se kretati. Pre takvog pokreta nastaće jaz, određeni period. To ja nazivam drugim stanjem, razdobljem trudnoće. Seme je rođeno, i sad će se devet meseci razvijati. To nekom

može delovati čudno, ali baš to se zapravo dešava. Taj privremeni period traje između osam i deset meseci, i tada ćeš biti jednostavno pasivan. Ta će se neaktivnost takođe menjati. Neko može da postane toliko pasivan da će okolina pomisliti da je čovek jednostavno u komi. Kod nekih se sve zaustavlja.

To je bio slučaj sa Meher Babom. Skoro celu jednu godinu on je bio u stanju koje je podsećalo na komu. Čak ni udove nije mogao da pokreće. Nije mogao ni na nogama da se održava jer je čak i želja za uspravnim hodom nestala! Morali su da ga hrane na silu zato što mu se ugasio čak i nagon za preživljavanjem. Meher Baba bukvalno ništa nije mogao da čini! Čitave godine bio je potpuno bespomoćan — nemoćan kao neko dete. To je bio onaj period trudnoće, i nakon njega, odjednom, iz kome je izašao savršeno nov čovek. Onaj koji je postao pasivan zauvek je nestao: sve što je preostalo bila je sasvim nova nataložena energija.

Životi i životi rasipanja energije stvorili su taj razmak — jer ti je nemaš dovoljno. Kad više nema želje koju možeš prizvati, podsticati, izazvati, ti se odjednom zaustavljaš. A tvoja energija u stvari nije bila ništa što je stvarno tvoje; sve je to bilo samo gurkanje i podgurkivanje. Bilo kako bilo, ti si trčao jer ti je cilj uvek izgledao blizu. Još samo nekoliko sekundi dodatnog napora i tu si! Samog sebe guraš unapred; nekako se krećeš i juriš i dalje. Ali kad je cilj odbačen, kad nema nikakve želje da te pokreće, ti ćeš jednostavno stati. Izenada će se stvoriti pasivnost. Ako možeš da budeš strpljiv u tom razdoblju neaktivnosti, nakon što se on završi, bićeš potpuno preporoden. Tad će energija početi da se kreće bez pomoći želja.

Ali ja kažem da će sve to zavisiti od mnogo čega. Ta neaktivnost može da se dogodi sasvim iznenada, kao što se desila i Meher Babi: bio je to stvarno iznenadni slučaj. Sve se odigralo u Bombaju, i to nakon poljupca jedne starice koja se zvala Babadan. Meher Baba je prolazio tuda, vraćajući se iz škole. Babadan je bila Sufi mistik, starica koja je godinama sedela ispod drveta u parku. Kad je Meher Baba prolazio pored nje, Babadan ga je pozvala. On ju je veoma dobro znao. Sedela je pod jednim istim drvetom, a Meher Baba je godinama prolazio tom ulicom na svom putu ka kući. Kad ga je Babadan pozvala, on joj je prišao. Ona nije ništa uradila; samo ga je poljubila i on je pao tu, na lice mesta, kao pokošen. Posle su ga odneli njegovoj kući.

Čitavu godinu dana zbog poljubca je bio gotovo u komi. Neaktivnost može započeti tek tako. To je bilo strahovito prenošenje

sile, a Babadan je umrla odmah nakon te predaje, zato što je decenijama samo čekala nekoga da mu pokloni svu energiju koju je posedovala. Bio je to njen poslednji život, i nije bilo dovoljno vremena da bi objasnila šta je to što ona predaje. U stvari, ona nije bila tip čoveka koji objašnjava. Bila je tihi mistik. Babadan godinama nikog nije čak ni dotakla. Samo je čekala zrelog čoveka da mu poljupcem preda svu svoju energiju u jednom jedinom trenutku. Pre toga ona nije nikoga ni dodirнула, i zbog toga su njene usne sadržale dodir u potpunosti.

A dete čak nije bilo ni svesno šta se dogodilo. Meher Baba je bio spreman — inače prenos uopšte ne bio bio izvodljiv — ali on ipak nije bio svestan. On je radio na sebi kroz mnoge, mnoge živote. Jednostavno je bio oformljen za predaju. Postao je svestan svega tek nakon što je predaja izvršena. Sve se desilo tako brzo da je Meher Baba morao da prođe još jednom kroz čitav period trudnoće. Čitavu godinu dana bio je kao da ga nema. Davali su mu raznorazne lekove; kolona doktora i lekara pokušavala je da mu pomogne, ali nisu uspele. A žena koja je mogla da učini šta god je htela više nije bila među živima. Nakon godinu dana, Meher Baba je izašao iz kome kao potpuno drugi čovek — savršeno različit.

Ako se neaktivnost dogodi tako iznenada, biće to nalik nekoj dubokoj komi. Ako se desi kao posledica vežbe, period trudnoće neće biti sličan. Ako radiš vežbe svesnosti, meditaciju i tonie slično, nikad neaktivnost neće biti tako razorna. Doći će polako, postepeno, korak po korak, tako sporo da čak nećeš ni da primetiš šta ti se događa. Malo pomalo, pasivnost će rasti a aktivnost će se smanjivati, pa će postepeno sve iznutra biti drugačije od onog što je bilo. Želje će nestati, delanja će nestati, ali niko spolja neće moći da primeti da si prolazio kroz period letargije ili da si postao neaktivan.

To je postepen proces. Zbog toga, oni koji su na putu Yoge ili bilo kog drugog metoda, neće iskusiti iznenadnost koju je doživeo Meher Baba. Isto tako, postoje metode za jake, iznenadne promene, no čovek za njih mora biti potpuno spreman i pripremljen. Babadan nikada nije pripremala dečaka; čak nije ni tražila dozvolu od njega. Bio je to sasvim jednosmeran događaj. Babadan mu je samo predala svu svoju energiju.

Zen monasi takođe vrše prenos energije, a pre nego što izvrše predaju, oni dobro i temeljno pripremaju teren za tako nešto. Osoba mora prvo postati spremna da prihvati odaslatu energiju, i tad neće biti nikakvih nepoželjnih posledica. On može da oseća letargiju nekoliko dana nakon prenosa, možda čak i dva, tri meseca, ali niko spolja neće

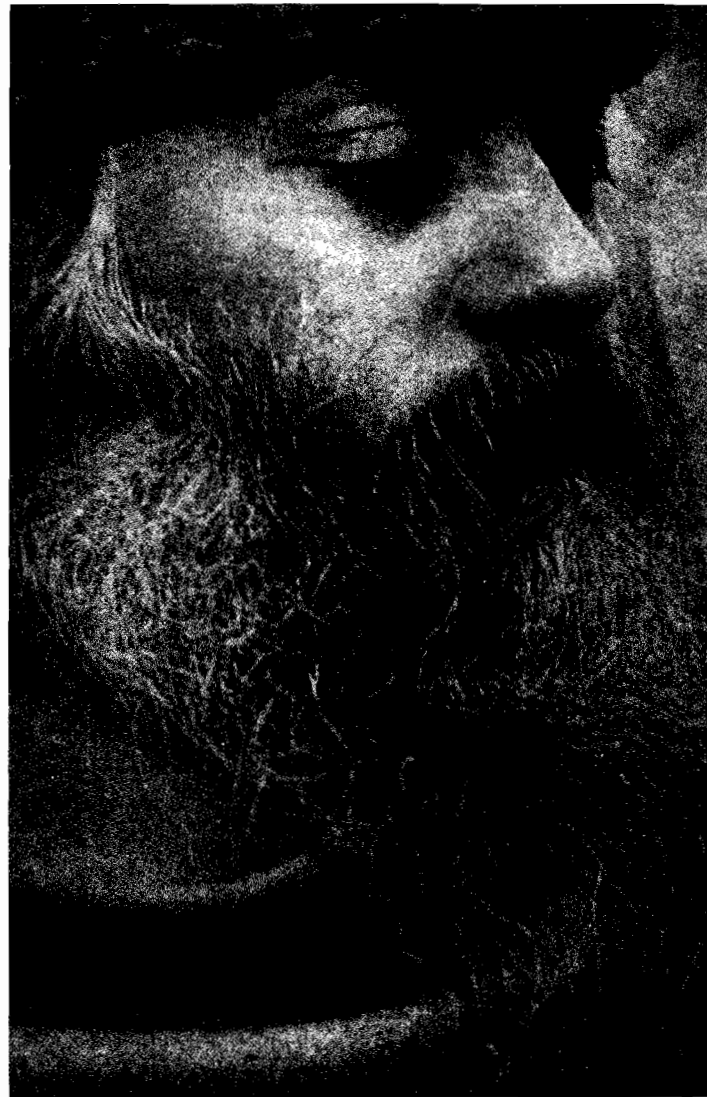
primetiti da je iznutra sve zaustavljeno. To zahteva opsežnu pripremu, a ona se može izvesti samo u školama, a kad kažem "škola", ja mislim na grupni rad.

Babadan je bila sama; nikada ni jednog čoveka nije učinila svojim učenikom. Oko nje nije oformljena nikakva škola, niko je nije sledio kog bi ona mogla pripremati za prenos energije, a, takode, Babadan nije bila taj tip, nije pripadala toj struji rada na sebi. Ona nije bila tip učitelja; nikoga nije mogla da uči. Ali morala je nekome predati sopstvenu energiju, i kad je najzad Meher Baba prošao pokraj nje, verovatno je osetila: "Sad je pravi trenutak, ovo dete je u stanju da se nosi sa mojim darovima", tako da je nakon promišljanja jednostavno odaslala svoj poklon.

I zato, sve to zavisi od mnogo činioca. Neaktivnost se mora pojaviti. Desiće se, manja ili veća, ali pojaviće se sigurno. I tek nakon toga ti ćeš se preporoditi, jer će ceo mehanizam da se u potpunosti promeni. Um će nestati, stari će koren uvenuti, zastarele navike iščileće iz tvog života, stare asocijacije svesti, stari um, opažanje — sve staro će nestati i sve će postati savršeno novo.

Pri svemu tome potrebno je čekanje, tiho strpljenje. I ako je čovek strpljiv, on ništa ne mora da čini: samo čekanje je dovoljno. Energija počinje da se kreće sama od sebe, sama po sebi. Ti samo treba da zaseješ seme i da čekaš. Uopšte nemoj da žuriš; nemoj svaki dan da otkopavaš semenku i da gledaš kako se proces odvija. Ostavi seme na miru i čekaj. Energija će stvoriti svoju sopstvenu putanju. Semenka će umreti, energija će isključiti i početi da se kreće. Ali nemoj nikako da budeš nestrpljiv. Čovek mora da se nauči da čeka.

I što je semenka veća, veće su mogućnosti, potencijal drveta koje će se uskoro pojaviti, a i čekanje će biti duže. Ali drvo dolazi! Dolazi! Što je čekanje dublje, brže će doći.

Peto predavanje

19. februar 1972.

निश्चल ज्ञानं आसनम् ।

NISCHAL GYANAM ASANAM

*"Postojano znanje je
Asana, položaj"*

Čovek nije ni samo telo ni samo um — on je i jedno i drugo. Čak reći da je on i um i telo nije dovoljno tačno zbog toga što su ta dva pojma odvojena samo kao reči. Postojanje je jedno jedino. Telo nije ništa drugo do najspoljniji deo tvoje svesti, njen najgrublji izraz. A svest, s druge strane, nije ništa drugo do najsuptilnije telo, najfiniji deo tela. Ti se nalaziš između ta dva kraja.

Telo i svest nisu dve stvari, nego dva kraja jedne te iste stvari. I zbog toga, kad god razumevanje postane postojano, to deluje i na telo, utiče na njega. Postojano razumevanje stvara i postojano telo. Ali vice versa, obrnut slučaj, nije istina. Ti možeš da telu nametneš postojani stav, neku stabilnost, ali tada znanje, to jest razumevanje, neće biti postojano. To može pomoći — ali malo. Stabilno telo, doduše, može biti korisno, ali ne previše; to nije činilac od velike važnosti.

Telesni položaj postao je izuzetno značajan zbog toga što smo u velikoj meri usmereni na telo. Čak i oni koji tvrde da mi nismo telo misle u izrazima tela. Čak i oni koji kažu: "Mi *nismo* tela", i njihovo mišljenje i njihovi umovi ostaju sapeti telom. Eto, čak i oni počinju sa telesnim pozicijama. *Asana*, to znači zauzeti telesni položaj u kom telo može postati postojano i tiho. Opšteprihvaćeno je mišljenje da je um stištan čim se telo umiri.

To nije istina — istina je potpuno suprotna! Ako um postane postojan, tad odmah i telo postaje takvo. I tad se dešava jedna sasvim misteriozna stvar: ako je um tih, ti možeš da nastaviš da plešeš i da plešeš i da plešeš, ali tvoje će telo biti sasvim tiho. A ako je um nasmiren i nespokojan, ti možeš biti gotovo mrtav ali će telo i dalje biti nepostojano, zbog toga što nepostojanost uma stvara suptilne vibracije koje tome doprinose tako da telo iznutra nastavlja sa pokretima. Pokušaj. Možeš da sediš baš kao neka statua — sasvim mrtav, kamenu nalik. Sklopi oči i oseti. Spolja niko neće moći da kaže da ti telo nije

mirno, ali ti ćeš iznutra znati kako stvari stoje. Suptilno titranje neće se prekinuti. Čak i ako se to spolja ne može otkriti, ti ćeš sam osećati da li se pomičeš ili ne.

Ako ti je um sasvim tih, tad ćeš i tokom nekog divljeg plasa osećati mir unutar tela. Buda je tih čak i dok hoda, a ne-Buda ostaje nemiran čak i na samrti. Vibracije izviru iz tvog središta i tada se šire kroz celo telo. Telo nije izvor, i zato te vibracije ne možeš zaustaviti sa ruba. Možeš da namećeš, možeš da radiš, ali iznutra biće buka i samo buka, a nametanje će samo stvoriti još i dodatnu buku, nikada spokoj.

Zbog toga ovaj aforizam kaže da je za praktikovanje meditacije položaj — tiha pozicija — itekako potrebna. Ali šta je to što mi podrazumevano pod položajeni? Aforizam kaže da je asana postojano razumevanje. Ako je um postojan, onda si u pravoj asani. U tom se ispravnom položaju može dogoditi mnogo toga.

Zbog svega što se može desiti, nemojte varati telesnim oponašanjem. Ti ih možeš stvoriti; to uopšte nije teško. Nametnuti periferiji spokoj ne predstavlja nikakav problem. Ali tad to nije *tvoj spokoj*. Ti i dalje ostaješ bučan, ti i dalje ostaješ nepostojan. Iz središta nikakvi talasi ne smeju da dolaze.

Šta je u stvari to postojano razumevanje? Ono je jedna od najdubljih mogućih tajni. Da bi to do kraja shvatili, moraćemo da odemo jako duboko, u samu građevinu uma; i zato podimo.

Um ima mnogo vrsta misli. Svaka misao je talasanje jer svaka misao predstavlja jedan mentalni talas. Ako misli *uopšte nema*, tada će um biti bez talasa, dakle postojan. Jedna jedina misao i već je u tebi počelo podrhtavanje. Jedna jedina misao, i već nisi tih. A ta jedna jedina misao nije uopšte tek jedna jedina: to je vrlo složena pojava. Ta misao se stvara uz pomoć mnogo, mnogo talasa; isto tako, i jedna reč. I samo kad unutar uma ima mnogo talasa stvara se jedna jedina reč, a ona sama, grupisana sa još nekoliko reči, pretvara u jednu jedinu misao. Hiljade i hiljade žubora, hiljade i hiljade nreškanja uma stvara tek jednu misao.

Misli su poslednje u nizu, a talasići im prethode. Ti postaneš svestan misli tek kad talasići završe svoj deo posla, zato što ti svest nije suptilna. Ne možeš biti svestan trenutka kada su talasi samo čisti talasi, dakle pre nego što postanu misli. Što budeš svesniji, to ćeš više, jače osećati da svaka misao ima mnogo, mnogo nivoa. Misaoni oblik je poslednji. Pre misli unutar uma se nalaze talasi u obliku semena, a pre semena tu su još dublji koreni koji ga stvaraju.

Semenke stvaraju misli. Najmanje tri sloja su vrlo lako vidljiva za

svesni nivo uma. Ali mi nismo svesni: svi se nalazimo u dubokom snu. I zbog toga mi postajemo svesni tek kada talasi poprime najgrublju formu — misao. Koliko mi znamo, čini nam se da je misao najsuptilniji mogući oblik. Uopšte nije! Kad se pojavi, misao je već postala stvar. Kad su u umu samo čisti talasi ti čak ni pogodiš ne možeš šta će se desiti u sledećem trenutku. Ne možeš čak ni da osetiš koja će misao biti stvorena kao posledica mentalnih talasića. Mi svega postajemo svesni tek kada talasi već odavno postanu misao.

Jedna jedina misao uključuje u sebe hiljade valova, i zato mi ni pojma nemamo koliko se u stvari "talasamo": neprestano mišljenje, čak ni najprostiji tren bez misli, jedna misao obavezno je bez prestanka praćena sledećom, bez jaza, bez ikakvog razmaka. Zbog toga Seren Kjerkegor i kaže da je čovek samo drhtanje i ništa više. I on je zaista na neki način u pravu. Koliko znamo, čovek, ovakav kakav danas jeste, ne može biti ništa drugo do neprekidno drhtanje. Buda to ne mora biti, Buda to i nije, ali onda Buda više jednostavno nije čovek.

Taj misaoni proces je proces talasanja. I zato, "postojano" znači stanje uma bez ijedne misli. Zaista, naš aforizam kaže "postojano razumevanje" — um čak nije ni pomenut. Zbog toga, pre bilo čega drugog moraju se razumeti tri nivoa ljudskog uma.

Jedan nivo je svesni um, i jedan tip misli pripada svesnom delu uma. Misli tog nivoa najmanje su bitne. One se sastoje iz reakcija od trenutka do trenutka, prosto su odrazi, misli refleksnog tipa. Ti si na putu. Tad ti se pred nogom pojavi zmija i ti poskočiš. Zmija je draž i ti odgovaraš. Jedan tip misli je baš takav: draž spolja i odgovor sa periferije. U stvari ti i ne razmišljaš: samo delaš. Zmija je na putu — skok; poskočiš čim je postaneš svestan. Ne ideš unutra, duboko u sebe da se upitaš: "A šta sad da radim?" Ne. Kuća se zapalila i ti istrčavaš. Sve su to periferne reakcije.

Jedan tip misli je refleksnog tipa, odraz trenutka; čak i Buda mora da odgovara na taj način. To je sasvim prirodno, ničeg pogrešnog nema u tome. Ako reaguješ trenutno iz momenta u moment, s tvojim umom je sve u redu — ali taj nivo nije jedini.

Postoji i drugi, dublji nivo misli. Taj drugi deo stvorilo je društvo. Taj nivo je opšte poznat kao podsvest. Religija taj nivo naziva "savest". Taj drugi nivo misli, ta podsvest ili ta savest, to je u stvari društvo unutar tebe. Ono je prodrlo u svakoga, jer društvo ne može da te nadzire ako ne prodre u unutrašnjost. Probojem ono postaje deo tebe. Podizanje, školovanje, roditelji, učitelji — šta svi oni rade? Samo jedno:

stvaraju podsvest, podsvesni um. Daju ti misli, strukture, ideale, vrednosti. Sve te misli pripadaju drugom nivou. One mogu biti korisne, te stvari mogu pomoći, ali one isto tako mogu biti i dosta štetne. One su oruđe koje ti pomaže da sebi olakšaš kretanje kroz život, u skladu s društvom oko tebe, ali sve te misli su i prepreke, takode.

Taj drugi nivo mora biti shvaćen. On se sastoji od učvršćenih unutrašnjih ideja, od pravih fiksacija. I zato, kad god spoljni um deluje od trenutka do trenutka, njegov rad nije čist. Samo je dete nevino i čisto — ono je stvarno spontano i odgovara u skladu sa prilikom. U njemu nema podsvesti koja bi se uplitala.

Ti ne deluješ odražajno, iz trenutka u trenutak. Podsvest ti se stalno meša u posao. I neprestano ti nudi izbor: šta izabrati a šta ne. Svakog trenutka čini te plićim nego što jesi. Zbog uplitanja podsvesti ti jednostavno nisi svestan stvari oko sebe. Podsvest ti neće ni dopustiti da budeš potpuno svestan. S druge strane, što se prisustva nekih drugih stvari tiče, njih ćeš čak i previše biti svestan zbog toga što te na tako nešto takode prisiljava podsvest.

Svako društvo stvara svoju sopstvenu vrstu podsvesti, i zato, zaista, pripadnost, Dainizmu, Hrišćanstvu ili Hinduizmu odgovara podsvesnom delu uma. Što se samog perifernog uma tiče, svi odgovaraju na isti način; i to je prirodno. Ali podsvest nije prirodna — ona je delo društva, podsvest je društveni proizvod. Zbog toga se mi i ponašamo na različite načine. Ti, recimo, vidiš crkvu. Hindus može proći pored te građevine a da uopšte nije svestan da je to crkva. On je ne mora biti svestan. Ali Hrišćanin ne može proći a da je ne uoči i ne prepozna: "Da, to je crkva". Taj čovek može biti čak i anti-Hrišćanin — na planu svesti on može biti kao Bertrand Rasel koji je čak napisao i knjigu "*Zašto nisam Hrišćanin*" — ali će ipak shvatiti da je građevina koju vidi crkva, ništa drugo. Podsvest deluje u svakom od nas.

Bramin intelektualno razume da je problem u vezi nedodirljivih (najniža kasta u Indiji — prim. prev.) jednostavno okrutan i nasilan, čak mentalno može da shvati kako to nije dobro, ali sve to uvida njegov svesni nivo uma. A podsvesni — radi li radi. Ako ga upitaš što ne oženi devojkicu koja pripada Šudra-kasti, Bramin će negde duboko u sebi biti bolno dodirnut. Razumom shvata da je problem besmislen, ali podsvest i dalje nastavlja s projektovanjem i guranjem. A jadni Bramin uopšte nije u stanju da odgovara prirodno: podsvesni um sve krivi, izopačuje, pervertuje.

Podsvest ti stalno dostavlja ideje za koje si jednostavno ubeđen da

su tvoje vlastite. One nisu tvoje ideje! Pohranjene su u tebe baš kao u neki kompjuter. Iz kompjutera možeš dobiti bilo koju informaciju samo ako si tu istu prethodno pohranio u njega; šta god uzimaš iz njega je ono što si u njega ko zna kada stavio. I sve je hranjeno na isti način. To je ono što podrazumevam pod obrazovanjem, takozvanom edukacijom: pohranjivanje podataka. I zbog toga su sva ta obaveštenja spremna u podsvesti svakog trenutka. Ona su, zaista, toliko spremna, da, čak i kad ti podaci nisu potrebni, oni se pojave, iskoče iz podsvesti. Oni neprestano preplavljuju tvoj svesni um, i sva je ta poplava neprestalno talasanje, drhtanje bez prestanka. Podsvesni um je osnovni koren, glavni uzrok svih društvenih zala.

Da nema podsvesnih umova svet bi stvarno bio jedan. Tad ne bi bilo razlike između Muhamedanca i Hindusa; razlika je tek posledica ishrane podsvesti, i to je sada otišlo tako duboko da ne možeš ni da naslutiš šta se s tobom, u tebi samom, zaista dešava. Ti ne možeš da zadeš u celo to delo. Sav taj rad podsvesnog uma otišao je tako duboko da ćeš se gotovo uvek osećati bespomoćnim, jer ti si u odnosu na podsvest uvek na površini, uvek ispred i zato ne znaš šta ti se za ledima dešava. Ali društvo je uvek bespomoćno. Ono je zamena, društvo je samo siromašna zamena. Sve dok ljudi ne postanu potpuno svesni, društvo i podsvest neće nestati iz njega.

Na primer, ako čovek postane svestan, ako se napokon osvesti, on ne može da bude lopov. Ali ovakav kakav jeste, on je potpuno nesvestan, i zato mu je društvo zamena za svesnost: utuđuje mu jako ubedenje da je krada zlo, nešto loše, smrtni greh i tako dalje, i zato nikako ne smeš biti lopov. Ta ideja mora biti pohranjena duboko u podsvesnom umu, i to tako da, kad počneš da smišljaš neki lopovluk, tvoja sopstvena podsvest ti kaže: "Nemoj, to je greh" — i ti se zaustaviš. To je društvena zamena za svesnost — i sve dok se čovek ne prizove svesti, društvo neće moći da ispari iz njega, jer ono ti daje, ono ti mora davati određena pravila; sve dok ne postaneš toliko svestan da su ti sva pravila potpuno suvišna, podsvest će se održati.

I zato svako društvo mora da stvara podsvest u čoveku. I ja nazivam ono društvo dobrim — zapamti to — ono društvo koje stvara podsvest koja vrlo lako može da se odstrani; društvo nije dobro ako stvara podsvesti koja je teška za razlaganje i nestanak: zbog toga što, ako ne možeš da je se rešiš tek tako, podsvest će postati velika prepreka kad pokušaš da rasteš u svesnosti. I zaista, još uvek nema takvog društva čija je nametnuta podsvest laka za odstranjivanje; nema tog društva koje

ti daje podsvest tek kao korisno oruđe, da bi je ti, na kraju krajeva, mogao da odbaciš istog trenutka kada odlučiš da postaneš svestan.

Za mene je dobro samo ono društvo koje ti pruža jednu prirodnu slobodu što se podsvesnog tiče. Ali nijedno društvo ne daje tako nešto, i zato nijedno društvo nije duhovno, zaista. Svako je društvo totalitarno, i svako društvo kao da se trudi da od tvog uma napravi korisnog robota, običan automat. A što je najgore pri svenju tome, ti nastavljaš da umišljaš i da zavaravaš sebe samoga kako su te nametnute misli tvoje i ničije druge!? Nisu! Čak je i sam jezik zagađen, reči koje upotrebljavamo su prljave i izopačene. Ni jednu jedinu reč ne možemo da izrekneмо a da se podsvest ne umeša i pokvari sve. Ona iznenada ulazi u sve reči, u sve pojave. Društvo koristi moć podsvesti vrlo prefinjeno, izuzetno lukavo, i zbog svega toga, čak ni tvoji odgovori nisu spontani.

Ti koračaš putem, i vidiš sa velike daljine neku ženu kako izlazi iz radnje. Tvoj um počinje da je oseća, i ti kažeš kako je lepa, a onda iznenada shvatiš da je ta žena u stvari tvoja sestra. I odjednom, ona kao da uopšte nije žena. Otkud to? Šta se u međuvremenu dogodilo? Reč "sestra" bubnula je unutar uma. Sad ta žena kao da nije uopšte žena. Sa jednom jedinom reči, sa reči "sestra", podsvest ima mnogo, veliki broj asocijacija. Nešto se desilo sasvim iznenada. A šta? Sad žena nije žena, zbog toga što sestra nije žena. Kako može sestra da bude žena? Ništa se spolja nije promenilo, ali jedna mala reč preobrazila je smisao u potpunosti.

Tad shvataš da te prevarila njena odeda: ona ipak nije tvoja sestra. I opet, nova promena: ona nije tvoja sestra! I sad je ponovo ona vrlo privlačna i lepa. Kako sestra može da bude lepa? A kad kažeš za neku ženu da je "lepa", to znači da u vezi nje pokazuješ izvesno seksualno zanimanje. Sada je ta žena, za koju si greškom pomislio da ti je sestra, u stvari mogući seksualni objekat. A mogućnosti rastu li rastu.

Čak i reči koje koristimo u svakodnevnom životu ispunjene su podsvesnim sadržajima. Zbog toga mi u bolnicama, za medicinsko osoblje ženskog pola upotrebljavamo reč "sestra" — samo zato da bolesnici suprotnog pola ne bi mogli da ih prepoznaju kao moguće seksualne objekte. Inače bi medicinski sestrana bilo veoma teško da rade po bolnicama, a bolesnicima bi možda bilo još teže. I zato mi izvodimo naše društvene trikove: mi ih zovemo sestrama. U trenutku kad u njima vidiš sestre, istog trenutka si slep za žene. Eto, sama reč je natovarena svim i svačim.

Taj podsvesni um neprestano deluje, on radi iz dana u dan, iz noći u noć. Rad uma je dvostruk. Jedna vrsta rada pripada svesnom planu, a taj je rad povezan samo sa tim kako ćemo neprestano da upravljamo funkcijama podsvesnog uma. A podsvest, s druge strane, takođe iz sve snage radi na nadziranju svesnog uma. Podsvest bez prestanka nadzire tvoje postupke, akcija i reakcija, upravlja tvojim refleksima, jednostavno rečeno: ona vlada svim ispoljavanjima tvog bića. Šta god da radiš, to mora biti pod nadzorom! Podsvest je društvena, tovar na tvojim ledima, i ti si samo marioneta u rukama društva. Nijedna vrednost nije tvoja vlastita. Kako ijedna vrednost može biti tvoja? Kako, kad ti sam nisi svestan? A samo ti svesnost može dati izvorne, lične vrednosti.

Sve su tvoje vrednosti tebi prosto dostavljene. Ako je društvo vegeterijansko, ti ćeš onda imati vegetarijanske vrednosti. Ako društvo jede meso, imaćeš vrednosti jednog mesoždera. Ako društvo u nešto veruje, i ti ćeš vremenom poverovati u isto. Ako je društvo ateističkog tipa, bićeš sve drugo, samo ne vernik. Ali jedno moraš da shvatiš: *ti uopšte nisi*; samo društvo jeste.

To je taj dupli nadzor: jedan nadzor je nad tvojim svesnim umom, nad ponašanjem. Drugi je nadzor mnogo dublji i opasniji, a to je nadgledanje tvojih nagona, tvoje instinktivne prirode. Prvi deo je svesni deo uma. Drugi je deo podsvest, a ona je stvorena uz pomoć društva. A treći deo uma sastoji se od instinkata, i oni su ti dati samom prirodom, biološki. To je nešto s čim si se rodio, i to je treći deo uma, najdublji: biološka instinktivna priroda.

Onaj srednji deo, podsvest, kontroliše i tvoje spoljašnje ponašanje i tvoje unutrašnje instinkte. Ničemu neće biti dopušteno da iz instinktivne prirode dospe u svesni deo uma ako društvo u tebi, tj. podsvest ustaje protiv toga. Ništa neće izaći na videlo — čak ni do tvoje sopstvene svesti. I baš zbog toga, da ne bi saznao šta se zapravo u tebi samom dešava, podsvest stvara velike prepreke pred tvojom instinktivnom prirodom.

Na primer, seks je instinkt, i to onaj najdublji, jer bez njega život na zemlji ne bi bio uopšte moguć. I zato život na neki način zavisi od seksa. njega nije moguće lako ukloniti; očigledno, on i ne sme biti uklonjen — inače bi život jednostavno postao nemoguć. I zato seks ima duboku moć. Ali, društvo je žestoko protiv seksa; prisiljeno je da takvo bude. Što je društvo organizovanije, to će više biti protiv seksa — zbog toga što će se putem kontrole seksualnosti kasnije lako i bez muke

nadzirati i ostatak. S druge strane, ako društvo ne može da nadzire tvoje seksualne-instinkte, onda ono neće biti u stanju da preuzme vlast nad bilo čim drugim, nad bilo kojim drugim instinktima.

Ti mora da postaneš svestan sledeće činjenice: kad god je društvo postalo seksualno slobodno — prestajalo je i da postoji. Društvo je uvek poraženo seksom. Kad je kultura stare Grčke postala slobodna u onom seksualnom smislu, grčka civilizacija počela je da odumire. Kad je stari Rim postao seksualno slobodan, morao je umreti. Sad više ni Amerike izgleda neće biti, jer ona je već počela da ide ka vrhuncu seksualne slobode. Uglavnom, u onom trenutku kad se društvo "raspojasa" što se nadzora seksa tiče, pojedinac prestaje da bude pod društvenom stegom. Mnogo stvari moraju da budu shvaćene u vezi toga.

Zaista, dok ne potisneš seks ne možeš omladinu goniti u rat i ubijanje. Možeš im nametnuti bilo šta tek nakon jednog perioda pritiska. I zbog toga je slogan hipika istinski značajan: "Vodite ljubav a ne rat!" Društvo kao da jednostavno mora da potiskuje te najsnažnije nagone. Jednom kad su oni potisnuti, ti se nikada više nećeš pobuniti.

Deca, kad postanu seksualno zrela, počinju da budu buntovna — nikada pre! U trenutku kad neki dečko sazri u polnom smislu, prva stvar koju će učiniti je pobuna protiv svojih roditelja, nikada pre — zbog toga što sa seksom dolazi i osećaj vlastite ličnosti. Kroz seks on zaista postaje čovek, i zato hoće da bude nezavisan. On ima dovoljno pokretačke energije u sebi, zato što sada može da se širi, zato što sada može da stvara, da obnavlja.

Oko četrnaeste godine dečak i devojčica su gotovo potpuni. Mogu vrlo lako da postanu nezavisni od svojih roditelja, pa tako pobuna počinje da poprima sasvim vidljive oblike. Ako društvo želi da njima vlada, moraće da pažljivo nadzire njihov seksualni nagon. Svi instinkti moraju biti potisnuti jer mi još uvek nismo uspeali da stvorimo takvo društvo u kojem sloboda nije nešto protiv svih ostalih, u kojem pojedinačno ispoljavanje nije nešto strašno i opasno. Još uvek nismo uspeali!

Još uvek smo primitivni i necivilizovani, zbog toga što se društvo može nazvati kulturnim i civilizovanim tek onda kada svaki pojedinac unutar njega može da raste do svojih potpunih mogućnosti. A sve što je društvo do sada činilo predstavlja različite načine za potiskivanje. Politika ne dopušta slobodno izražavanje, ni religija to neće dozvoliti, jer jednom kada daš slobodu instinktivnoj prirodi, tada se ne može nastaviti sav onaj religiozni biznis koji se odvija u senci crkava, džamija

i hramova. Religija će u istinitom društvu preživeti, ali se religije neće nastavljati, i to samo zbog jedog: ako ne možeš da u ljudima stvoriš strah od bilo čega, tad niko neće biti rob religioznog biznisa.

Ljudi religiji prilaze iz straha; i ako potiskuješ svoje seksualne nagone i ti ćeš biti bojažljiv i preplašen — preplašen od sebe samoga. Prvog trenutka kad potisne svoju seksualnost dete će bukvalno osetiti egzistencijalni strah. Osetiće veliku krivicu. Počeće da umišlja da nešto nije u redu, a takode će da stekne sledeći utisak: "Niko nema dovoljno količinu zla, kao ja u sebi. Ja sam grešan." Ti stvaraš osećaj krivice, i nakon toga stvar je jednostavna: možeš nadzirati koga god hoćeš. Tad se dete koje potiskuje iznutra oseća manje vrednim i uplašenim. Taj strah kasnije koriste sve religiozne glavešine, politički lideri takode, jer svi oni žele samo jedno — da vladaju.

Možeš da vladaš ljudima samo ako su uplašeni. A kako možeš da im nametneš strah? Ako možeš da ih ubediš da je greh nešto što se bez prestanka u njima događa, ti ćeš ih time itekako zastrašiti. Ljudi koji ti poveruju drhtaju od straha. Sve vreme će seksualnost biti u njima, i oni će, tumačeći ga kao greh, vremenom postajati sve strašljiviji i strašljiviji. Tad ubeđeni narod neće moći ni u čemu da uživa, i život će im, malo pomalo, postati jedno trajno ograničavanje. Nakon svega toga, oni će poći u pohode da traže pomoć od bilo koga, tražiće nečiju podršku, nečije vođstvo, nekoga ko će sa njih skinuti svaku odgovornost, i, na kraju krajeva, nekog vođu koji će ih odvesti u snevani raj, vođu koji će ih zaštititi od svakog pakla.

Taj treći, instinktivni nivo, jeste nesvesno. Podsvest nadzire onaj najdublji nivo svakog trenutka — *svakog trenutka!* Podsvest uvek sve nadgleda tako fanatično da je na kraju sve potpuno uništeno — ili barem izopačeno. Mi nikada ne saznamo, neposredno, sa trećeg nivoa, šta su zaista naši nagoni. Nikada! Sve je podsvješću iskrivljeno. Sa tog podsvesnog nivoa — onog što potiskuje, onog što uništava, onog što izopačuje — dolazi nam sva moguća beda. Sav jad, sve paranoje, šizofrenije, sve moguće mentalne bolesti dolaze nam sa tog izopačenog trećeg nivoa.

Ta tri nivoa — svesni, podsvesni i nesvesni — su u stvari tri vrste misli. Što je dublji nivo iz kojeg misao potiče, to sama misao nebitnija izgleda. I zato, ako odlučiš da pišeš sve misli koje ti padaju na pamet imaćeš osećaj da si jednostavno ludak, krajnje bolesna osoba! Šta se to događa unutar tvog uma? Koja vrsta mišljenja struji u tebi? Većina misli izgleda besmislena, nevažna. To nije istina! Bitne su sve, samo u svemu

tome nedostaje spona — zbog toga što podsvest ne dopušta ničemu da u izvornom stanju izade na svetlo svesti. Nešto se i prokrijumčari i utrči u svest, ali jaz je uvek tu.

Zbog toga ne možeš da razumeš sopstvene snove: zbog toga što čak ni u snovima podsvest ne sedi skrštenih ruku. Ona je uvek budna i zato nesvesno pokušava da prenese poruku svesti na jedan simboličan način. Dakle, nesvesno sve menja samo da bi se izbegla cenzura podsvesti. I zato ti tvoje vlastito nesvesno šalje poruke u simboličnoj, slikovitoj formi.

Um ti je preplavljen: prvo, spoljašnjim odgovorima koji su prirodni; drugo, podsvesnim mislima koje nisu ništa drugo do proizvodi društva; i kao treće i poslednje, instinktivnom prirodom koja je potpuno potisnuta. Sadržaji sva tri nivoa bez prestanka preplavljaju um, i zbog toga se ti neprestano talasaš — samo drhtiš. Ti čak ni spavati ne možeš.

Snovi će se nastaviti, što znači da će um nastaviti da se talasa. Sve vreme, dvadeset i četiri sata dnevno, um nije ništa drugo do poludela stvar koja se vrti i vrti u vrti.

U takvoj jednoj atmosferi, kako možeš biti tih? Kako možeš ostvariti položaj, stanje postojanog uma? Kako? I kada *rishi* (drevni učitelj — prim. prev.) kaže da je pozicija u stvari postojano znanje, razumevanje bez talasanja — on time kaže da, dok tri nivoa uma nisu spoznata, i dok njihov sadržaj nije otpušten, ti nikada nećeš biti u stanju čistog razumevanja. Um neće biti očišćen u potpunosti sve do tog trenutka; pre samospoznaje čistota opažanja neće biti ostvarena. I sad, šta činiti? Šta treba da radiš kako bi se ostvarilo znanje bez talasa?

Tri stvari: kad god živiš od trenutka do trenutka, nemoj da dopustiš da se podsvest bez prestanka upliće. Povremeno, samo odbaci podsvesni um i živi trenutačno. Nije neophodno da se podsvest stalno meša u posao svesnog uma. *Ponekad je potrebno*. Kad voziš automobil, podsvesni um je itekako potreban, zbog toga što vremenom veština upravljanja automobilom postaje deo nesvesnog uma. Ti možeš i da voziš i da pričaš i da pušiš cigaretu upravo zbog toga što sada umeće vožnje nije svesni napor. Sva veština nalazi se sad u podsvesnoj oblasti, zato je i korisno upotrebiti je kad god se za tako nešto ukaže prilika, ali kad nema potrebe, jednostavno je odbaci — ostavi je po strani! Bez ikakvog gundanja i prigovarivanja samo je odloži negde u stranu i budi potpuno u ovom sadašnjem trenutku.

Zaista su brojni trenuci kada nije neophodno koristiti podsvest, ali mi nastavljamo sa upotrebom samo zbog stare navike. Recimo, vratilo

si se s posla i sediš u svojoj bašti: čemu bi ti sad koristio podsvesni deo uma? Možeš slušati ptičiji cvrkut na isti način kao onda u detinjstvu, kad nije bilo nikakve podsvesti da se upliće u proces slušanja. Opusti se koliko možeš u tim trenucima, i samo budi tu, blizak stvarnosti. Ne dopusti podsvesnom umu da se meša. Ostavi ga po strani! Ili se igray sa decom, ali ne zaboravi da odložiš podsvest pokraj sebe.

Otac koji se u potpunosti ne može igrati sa svojom decom na jednakom nivou, ne može ni biti pravi otac, zbog toga što međusobno opštenje ne može da se uspostavi osim ako odnos nije na istom nivou. Majka ne može biti istinska majka ako nije u stanju da prizove dete u sebi, ako nije u stanju da, dok se igra sa svojom decom, opet ne postane dete. Tada postoji veza. Tad su obe strane jednake, i tada se pojavljuje savršeno novi kvalitet ljubavi između njih. I zbog toga što takav odnos nije moguć za mnoge roditelje, dete se retko kad oseća nezavisnim, slobodno u odnosima sa svojim roditeljima! Dete po prvi put oseti kakvu takvu slobodu kad ode do svojih prijatelja — pod uslovom da ne ide tamo sa majkom i ocenom.

Nikada nemoj to da zaboraviš — kad god možeš da opustiš podsvesni deo uma, učini to! Nema potrebe da ti je podsvest u glavi svakog sekunda.

Ima zaista mnogo tih slobodnih trenutaka, ali ti se nećeš opustiti čak ni usred kreveta. Otišao si na spavanje a podsvest nastavlja sa radom. Želiš da spavaš i da se napokon odmoriš od svega, ali podsvest ti ne dopušta tako nešto, i kao da kaže: "Imam sad da radim mnogo toga". Ona nastavlja da misli, nastavlja da te upošljava. Isključio si svetlost u sobi. To znači da si zaustavio onaj prvi, svesni, to jest spoljni deo uma. U mraku ne možeš ništa da raspoznaješ i nisi sposoban da vidiš. Možeš i vrata da zatvoriš. Tad ni zvukova neće biti. Potpuno si "odsekao" sebe od spoljašnje draži. To znači da sada nema potrebe da odgovaraš; prvi deo uma je opušten.

Ali šta da se radi sa drugim, onim dubljim slojem? Isključiš svetlo, zatvoriš vrata, sklopiš oči, zapušiš uši, a podsvest opet radi li radi. Zašto? Zbog toga što joj se nikada u svom životu nisi odupirao! I čovek nikada neće biti gospodar vlastitog uma ako ne bude bio u stanju da ostvari ovo: da kad želi da upotrebljava um da to i čini, i da kad to ne želi, da je dovoljno snažan da odloži um po svojoj volji. Ovaj drugi sadržaj je daleko veći.

Setio sam se: Lije Cu je upitao jed an kineski imperator: "Čuo sam za mnogo, mnogo čuda u vezi nekog sveca. Kažu da može da hoda po

vodi, i da može čak i po nebu da leti kao ptica. Sila teže, rekli su mi, nema nikakve moći nad njim, a u stanju je i da predmete stvara iz ništavila. I zato sad želim, Lije Cu, nešto da te pitam... da li je tvoj učitelj, Lao Ce, u stanju da izvede takva nenadna čudesa?"

Lije Cu odgovori: "Da, može. U stanju je da izvede bilo koje čudo."

Imperator mu se ponovo obrati: "Ali ja nisam ni jedan jedini put čuo da je uradio bilo šta što podseća na čudo. Ako je u stanju da ih izvede, zašto ih onda ne čini?"

"Zato što je sposoban", odgovori mu Lije Cu, "za još veće čudo. On je u stanju i da ne izvede čudo. Može da stvori koje god hoćeš čudo, ali je takođe u stanju da ne izvede nijedno".

A ta druga sposobnost daleko je veća od prve, zbog toga što je izvođenje čuda, naravno, moć. Ali kad si u posedu jedne takve moći a ne koristiš je uopšte, tada je to duplo veća moć. A ta druga moć je gotovo nemoguća, zaista. Takva moć se stvarno *graniči sa nemogućim!* I baš zbog te druge moći, Buda nikada nije izveo niti jedno jedino čudo, Mahavir nije izveo nijedno — upravo zbog posedovanja onog moćnijeg sadržaja. A on je mnogo veći!

Ti misliš da je čudo zaista neko čudo, ali ako si u stanju da budeš bez ijedne misli unutar uma, to je tek nevideno čudo. A to čudo zahteva samo slamanje starih navika. Ali, što je najgore, ti to nikada nisi ni pokušao. Bez prestanka si koristio podsvesni um; podsvest se ne seća nijednog trenutka tvog voljnog suprotstavljanja. Zato je prva stvar koju moraš učiniti sledeća — ostavi podsvest po strani. Ne upotrebljavaj je, i ubrzo, već nakon kratkog vremena, um će ti se talasati daleko manje. Ti za tako nešto možeš postati sposoban, a to i nije tako teško. Samo moraš da postaneš svestan delanja onog drugog, dubljeg sloja uma. Tom delu sebe ne dopuštaj slobodu — ponekad se samo opusti i razgovetno, kratko i jasno, reci podsvesnom umu tek jednu reč: "Stani!"

Još samo jednu stvar moraš da zapamtiš: nemoj nikada da se boriš s podsvešću; u slučaju da se sukobljavaš nećeš moći ostvariti postojanost uma. Ne bori se, zbog toga što se gospodar izjednačava sa svojom poslugom ako se prepire s njom. Ako se gospodar nadjačava sa slugom, on ga time pretvara u još jednog gospodara. I zato, molim te, zapamti ovo: nemoj nikada da se boriš s podsvesnim delom uma. Ako se boriš bićeš poražen kad-tad. Samo naređuj — ali nikada se ne sukobljavaj.

I spoznaj razliku — šta podrazumevam pod tim kada ti kažem da naređuješ. Samo uzvikni: "Stani!" i počni da radiš šta ti se radi. Ne sukobljavaj se sa podsvešću! To je jednostavno mantra, i umi će početi

da je polako sledi. Samo iskreno naredi — stani! — ništa manje, ništa više. Naredi podsvesnom delu da se u potpunosti zaustavi, a ti počni da se ponašaš kao da te je podsvest poslušala, i uskoro ćeš postati sposoban da zaustaviš um kad god ti hoćeš. Čak ćeš se i sam čuditi tom umeću — kako um može da se zaustavi samo pomoću jedne naredbe? — ali to je moguće zbog toga što um nema svoje sopstvene volje.

Možda si negde video čoveka u hipnotičkom transu. Šta se dešava? U tom stanju svesti, u hipnotičkom transu, hipnotizer jednostavno izdaje naređenja, um sluša šta god da mu se kaže — i vlasnik hipnotisanog uma izvršava. Besmislena naređenja, ali um ih sledi, kao i hipnotizirani subjekt. Zašto? Zbog toga što je uspavan svesni deo uma, a podsvesni um nema sopstvene volje. Samo naredi podsvesti da čini određenu stvar i ona će je zaista izvršiti.

Ali mi nismo svesni vlastitog sadržaja i umesto da izdajemo naređenja mi nastavljamo sa prosjačenjem, ili, u najboljem od svih najgorih slučajeva, otpočinjemo pravu pravcatu tuču sa podsvešću. Tvoja sopstvena volja počinje da ratuje sa tobom, jer kad se biješ, podeljen si na dva dela. Podsvesni um nema volje sam po sebi. I zato, ako želiš da ostaviš pušenje nemoj uopšte da silom pokušavaš. Samo naredi i: stani! A ako upadneš u zamku pokušavanja nikada nećeš ostvariti ono što si naumio, zbog toga što si pokušajem prihvatio nešto čega uopšte nema. Sam se pravo obrati umu: "Ja prestajem baš ovog trenutka", i uskoro ćeš postati svestan da se stvari odvijaju same od sebe. Pa to je prirodno! Ničeg zastrašujuće neobičnog nema u tome; sve je jednostavno prirodno. Jednom kad postaneš svestan svega toga, sve što treba da se desi — desiće se, sigurno. I zato, samo ostavi svoju podsvest po strani i počni da živiš iz trenutka u trenutak.

Druga stvar koju moraš učiniti je: kad postaneš sposoban da odložiš podsvest čak i kada spolja postoji određena draž, pokušaj sledeće — kad iznutra proradi neki nagon, učini isto: ostavi podsvest po strani. To će biti nešto malo teže, ali ako prvi korak u potpunosti bude bio savladan teškoća i neće biti toliko velika. Samo budi svestan da se seksualnost pojavljuje, budi svestan da ljutnja izlazi iz tebe, i samo naredi podsvesnom umu: "Pusti me da se neposredno suočim s tim — Ne uplići se — hoću neposredno da doživim ono što se iz mene pomalja. Ti uopšte nisi potrebna pri svemu tome". Samo naredi i suoči se neposredno sa svojim instinktima. I jednom kad ostvariš to neposredno suočenje, bićeš gospodar, i onda ti nikakvo nadziranje neće biti neophodno.

Kad ti treba nadzor, ti zaista još uvek nisi gospodar. Gospodaru ne

treba nikakav nadzor. Ako kažeš da si u stanju da nadgledaš svoju ljutnju, to je samo znak ili dokaz da još uvek nisi gospodar, zbog toga što stvar koja se nadzire može svakoga časa da izbije na površinu, a samim tim, ti si u stalnom strahu od onog što nadzireš. To je tuča bez trunke odmora. Bićeš poražen istog trenutka kad ti oslabi pažnja ili kontrola. I zato te molim, nemoj da nadzireš. Budi gospodar! — ali ne upravljaj! Te dve stvari su savršeno suprotne dimenzije.

Kad kažem da budeš gospodar, to majstorstvo dolazi samo kad se susrećeš sa sopstvenom prirodom, kad se suočiš sa vlastitim biologijom u svojoj njoj čistoti. Pitam se da li si se ikada susreo sa sopstvenom seksualnošću u njenom izvornom obliku a da se nikakvo moralno učenje nije umešalo, nijedan takozvani guru, sveti spisi ili mahatme? Da li si ikada osetio seksualni nagon do kraja? Ako jesi, onda si samim tim postao gospodar sopstvene seksualnosti. Ako nisi, ostaćeš bogalj, gospodar kog stalno pobeđuju sluge. I kako god da pokušavaš da upravljaš, za tako nešto nikada nećeš biti sposoban, zbog toga što sve vreme pokušavaš nemoguće!

Nadzor je nemoguća, majstorstvo jeste. Ali koren majstorstva je drugačiji. Majstorstvo podrazumeva znanje; nadzor, s druge strane, podrazumeva strah. Kad se bojiš nečeg, ti time pokušavaš da upravljaš koliko je to u tvojoj moći. Kad nešto znaš, tada si ti gospodar: *nema potrebe* za bilo kojom vrstom nadzora i upravljanja. A znanje, to znači neposredan susret, pravo suočavanje. Instinkti i nagoni moraju se spoznati u svojoj njihovoj čistoti. Podsvest jednostavno odbaci, zato što je ona uznemiravajući činilac. Ona stalno sve izopačuje i iskrivljuje. Podsvest ti nikada neće dozvoliti da vidiš stvari onakve kakve jesu, zbog toga što će uvek društvo biti između tebe i onog što gledaš, a kada gledaš kroz društveno staklo, ti ne vidiš stvari u pravom svetlu.

I zaista, to je pravo čudo podsvesnog uma — ako stvari gledaš kroz njega, one počinju da budu onakve kakve ih doživljavaš. Podsvest će videnom nametnuti boju, oblik, bilo šta. Ostavi podsvest po strani i suoči se neposredno sa biološkom prirodom u sebi. Taj susret je predivan! Čudesan! Samo se sretni neposredno. Zaista je Božansko! Ne dopusti moralističkim glupostima da ti izopače vid. Vidi stvari u pravom svetlu.

Nauka posmatra stvari, i temelj svakog posmatranja je da se posmatrač ne sme mešati: on mora samo da posmatra i ništa drugo, i koja god stvar da se otkrije neće biti sputavana. Posmatrač ne sme otkrivenom nametati svoje viđenje, ne sme uništavati, iskrivljivati,

davati tome oblik ili boju. Naučnik radi u svojoj laboratoriji: čak i ako se odjednom pojavi nešto što uništava njegov malopredajni koncept, čitavu njegovu filozofiju ili religiju, on ne sme dopustiti svom umu da se umeša u dotičnu situaciju. Naučnik mora dopustiti istini da se obnaži u pravom svetlu, onakva kakva jeste.

Isto je i što se unutrašnjeg rada tiče: dopusti svojoj biološkoj prirodi da se oslobodi u potpunosti, u samoj čistoti svog bića. Jednom kad je spoznaš bićeš zaista gospodar — jer znanje je isto što i majstorstvo; znanje zaista jeste moć. Slabost je jednostavno neznanje, a kroz nadzor nema znanja, jer celokupna zamisao upravljanja nalazi se u tebi kao posledica podsvesti, društvenog uticaja.

Čudo će se dogoditi ako si u stanju da sa svojom podsvješću učiniš dve stvari: prva, ako dopustiš da ti spoljašnje Postojanje pride neposredno; i kao drugo, ako se ta neposrednost desi i u susretu sa unutrašnjim Postojanjem... moraš se dotaći i sa jednim i sa drugim Postojanjem bez podsvesti kao posrednika — i tada se događaju čuda! A čudo je u stvari samo jedno jedino — podsvesni i nesvesni deo uma jednostavno otpadaju od tebe! I tad um uopšte nije podeljen na tri dela; um je tada po prvi put postao ujedinjen. Ta jednina uma, ta nepodeljena jednost je upravo ono što Upanišade podrazumevaju pod "razumevanjem" — jer tad čak ni spoznavaoća nema. Kad su sve tri podele odbačene, kad nema čak ni podele na znanje i znalca, tad preostaje samo čisto znanje i tada je razumevanje nalik kristalno čistom ogledalu.

S takvim razumevanjem stićeš dva središta: jedno, spoljašnja periferija gde se sjedinjuješ s univerzumom; i drugo, unutrašnje, gde se opet sjedinjuješ, i opet s univerzumom. A takvo razumevanje udružuje dva središta, spoljašnje i unutrašnje: *Atman*, unutrašnji Apsolut, i *Brahman*, spoljašnji Apsolut.

Takvo znanje je bez ikakvog drhtanja. I to je pravi položaj, istinska asana u kojoj se dešava Prosvetljenje, položaj kroz koji se sjedinjuješ s konačnom Istinom. To su stvarno vrata — ali kako ih otvoriti? To nije tek puka teorija, ne radi se uopšte o nekoj teoretskoj tvrdnji. Sve je to naučna procedura, zdravorazumski proces. Učini nešto da bi uništio tu trostruku podelu sopstvenog uma. Ako zaista želiš da prevaziđeš uni, onda usmeri pažnju na podsvest, onaj srednji deo, onaj deo koji predstavlja društvo unutar tebe. I učini samo jedno: odbaci ga!

Naravno, za dete je neophodno da bude podignuto u okvirima društvene zajednice. To je stvarno neophodno! Zbog toga je podsvest

nužno zlo: društvo *mora* da uči dete mnogim stvarima — ali naučene stvari ne smeju postati okovi. Zato ja i kažem da će neko bolje društvo, istinski moralno društvo i dalje podučavati, ali na takav način da se, malo pomalo odbaci čak i podsvesni deo uma. Bolje društvo će detetu dati podsvest u paketu s jednom svesnom metodologijom kao sredstvom za odbacivanje onog srednjeg dela uma, tako da će podsvest biti odbacena istog onog časa kad ne bude ni bila potrebna.

Podsvest je nužna sve dok ne postaneš svestan, potrebna je sve dok nisi ostvario probuđeno stanje svesti. Do tog trenutka može se smatrati potrebnom i svrsishodnom. Ta podsvest je baš kao štap za slepce. Štap ne može da zameni oči: on služi samo za tapkanje po mrklom mraku. Ali, opet, slepom čoveku je itekako koristan i bitan. Štap je slepcima velika pomoć — ali slepac može da se toliko veže za njega, može da ne bude u stanju da ga odbaci čak ni onda kad progleda. Čak i sa široko razrogačenim očima čovek može da se drži štapa i da nastavi da tapka s njim po ulicama. Zbog toga što je to tumaranje daleko jednostavnije kad su oči sklopljene, on, čak i nakon izlečenja može da izigrava slepca sa štapom jer je na sve to navikao.

Podsvest je baš kao štap za slepce. Dete se rodilo, ali ono se nije rodilo svesno. Društvo mu daje određena pravila kako bi mogao da se kreće, da tapka i tumara: neke vrednosti, neke misli, neke ideale. Ali sve te nametnute stvari ne smeju da postanu oči. Ono što time želim reći je ovo: ako odbaciš svaku podeljenost unutar sebe, i time stvoriš jednu daleko *veću* svesnost imaćeš savršene oči, a s tim očima neće ti biti potreban društveni štap za slepce.

To su stvari u dubokom odnosu. Ako odbaciš podsvest postaćeš svesniji; s druge strane, ako postaneš svesniji tim ćeš promenama odbaciti podsvest. I zato počni sa bilo koje strane. Možeš otpočeti s tim što ćeš težiti da razviješ svesnosti da bi odbacio srednji deo uma. To je metod *samkhya*, *samkhyā* proces: samo budi što svesniji i, posle nekog vremena, podsvesni deo uma nestaće sam od sebe. Proces Yoge je suprotan: odbaci podsvest i bićeš mnogo svesniji. No to je sve jedno te isto.

Nije važno sa koje strane ćeš da kreneš; jedino što je bitno je da se odlučiš i da otpočneš. Počni odakle god hoćeš: ili ćeš postati manje opsednut podsvješću i time svesniji, ili ćeš postati svesniji i zbog toga manje u vlasti podsvesnog uma. Na kraju, sve će podele ispariti i ti ćeš ostvariti postojano razumevanje. To čisto znanje je položaj. S tim znanjem bez mentalnih talasa tvoje će telo ostvariti spokoj kakav još

nisi doživeo.

Mi nismo svesni: zbog toga i ne znamo koliko smo uznemireni unutar sopstvenog tela. Ti ne možeš ni da sediš u tišini, a ako pokušaš, osetićeš suptilne kretnje: noga će početi da pokretom nešto saopštava, ruka će isto tako imati nešto da kaže, svaki deo tela slaće ti razne poruke. Zašto? Uopšte nije tačno da telo počinje da se mrda zato što si seo mirno. To pomicanje se svakog trenutka odvija, bez prestanka. Postaješ ga svestan tek kad sediš u tišini zato što tada ničim drugim nisi zaokupljen. Ti suptilni pokreti se neprestano, bez ikakvog prekida dešavaju: tvoje se telo samo kreće i kreće. Ali svo to talasanje u suštini uopšte ne pripada telu, već tvom sopstvenom umu. Telo samo odražava unutrašnje stanje stvari. Ti čak ni spavati ne možeš u jednom nepokretnom položaju. Cele noći se prevrćeš, okrećeš i nameštaš, samio se pokrećeš bez prestanka, bez i trenutka tišine.

Sad imamo i fotografije iz američkih "spavaćih laboratorija". Čak su počeli da prave filmove o osobama koje spavaju. Ako možeš da pogledaš svoj sopstveni film — koliko se samo mrdaš u toku noći — videćeš da si neprestano uznemiren i uzbuđen. A kroz te neprekidne pokrete može se lepo naslutiti šta se iznutra dešava. A dešava se toliko toga! Na filmu se vidi toliko mnogo facijalnih kretnji, ruke se kreću, noge, celo telo. Sve to pokazuje kako se nešto odvija unutar uma. Mora da je unutra neki ludak; inače, otkud toliko tih svakojakih pokreta? Ali ti nisi mnogo svestan onoga što ti se bez prestanka odvija. I niko nije svestan! Svi su pospali. Zato i ne znaš kako ti telo poskakuje u toku cele noći, no sve se to dešava zbog samog uma. Telo je tu tek samo odraz ludački uznemirenog uma.

Buda sedi kao statua, ali to ne znači da je prethodno prisilio telo na mir i spokoj. Um mu je krajnje tih, i telo ne odražava ništa zato što unutar Bude nema ničega što bi telo moglo da odrazi.

Jednom prilikom Buda je logorovao izvan grada sa deset hiljada monaha. Kralj je postao vrlo zainteresovan, pošto mu je neko od doglavnika rekao: "Moraš otići i videti tog čoveka".

Ime kralja bilo je Adata Šatru, a ime u slobodnom prevodu znači "onaj čiji se neprijatelji još uvek nisu rodili". Adata Šatru označava onog koji na čitavom ovom svetu nema nijednog neprijatelja. No međutim, taj kralj, Adata Šatru, itekako se plašio neprijatelja. Zainteresovao se za Budu jer je toliko ljudi dolazilo kod njega sa potpuno istim glasinama: "Moraš doći! Taj čovek je neobičan, ima u njemu nečeg veoma čudnog. Dodi i vidi, uveri se sam".

I kralj je na kraju odlučio da vidi o čemu je reč.

Već je bio na ulazu u gaj kad je sumrak počeo da se spušta. Upitao je svoje dvorjane: "I vi meni kažete da se on tu nalazi sa deset hiljada svojih monaha? Kako je to moguće kada se uopšte nikakva buka ne čuje iz gaja? Da vi to ne pokušavate da me prevarite?"

Kralj se za svaki slučaj dohvatio svog mača, isukavši ga iz korica. Imao je osećaj da je u pitanju neka zavera, da su ga doveli u šumu samo da bi ga ubili i da je tamo u gaju neko ko želi njegovu smrt.

Opet je upitao svoju ličnu gardu: "I vi kažete da se deset hiljada monaha nalazi odmah iza ovog drveća? — a nema ni traga graji, ništa se ne čuje?"

Šuma je bila gotovo potpuno tiha, i Adata Šatru je rekao: "Video sam ovu šumu nebrojeno puta — ali nikada pre nije vladala takva tišina. Čak i kada nikog u njoj nije bilo, šuma nije bila tako zapanjujuće tiha — čak su i ptice utihmule! Šta vam sve ovo znači? Da možda ne želite da me prevarite?"

Ljudi su mu odgovorili: "Ne boj se. On je tu; zbog toga je sve tako tiho; zbog toga su čak i ptice prestale sa grajom. Podimo."

Kralj se osmelio, ali nije puštao dršku mača iz svojih ruku. Bio je uznemiren i sav je drhtao. Kad su zakoračili u šumu, Buda je sedeo ispod drveta sa deset hiljada monaha oko sebe — i svi su bili nepomični kao statue.

Adata Šatru mu se obratio: "Šta se to dogodilo sa svim ovim ljudima? Jesu li mrtvi? Stvarno sam se bio uplašio. Tvoji monasi izgledaju kao duhovi — niko se ne kreće, čak su im i oči ispod kapaka potpuno nepokretne. Molim te, reci mi, šta se to sa svima njima dogodilo?"

"Mnogo im se toga desilo", odgovorio je Buda. "Oni sad više nisu ljudi".

Sve dok čovek ne postane tako tih, on neće biti u stanju da shvati Postojanje, neće shvatiti šta je život, svo blaženstvo bivstvovanja, slavlje svega toga. Samo u takvoj tišini istinski život obuhvata čoveka. Ti postaješ svestan muzike, osećaš nektar tišine. Sve to počinješ da prepoznaješ, ali samo u tišini. A to stanje dolazi samo ako se um ne talasa. Ako je um valovit i ako se iznutra bez prestanka dešava drhtanje i samo drhtanje, ti ne možeš čak ni da naslutiš tišinu.

Ti ne možeš to stanje dostići neposredno: moraš prvo da ostvariš svest bez talasa, i tada te tišina prati kao vlastita senka. Zato Buda i kaže: "Mnogo toga im se desilo. Oni više nisu ljudi. Postali su sasvim tihi — sada su jedno s ovim drvećem, sa ovom zemljom i ovim nebom"

— jer ti možeš biti podeljen jedino pomoću buke. Tišina nikada ne cepa — ona sjedinjuje.

Na primer, ako sediš ovde i ako je svako bez ijedne misli, bez i trunke talasa u umu, ako je svako tih, potpuno tih, da li ćeš se onda razlikovati od bilo koga? Da li ćeš se tada razlikovati od svog suseda? Kako se tad uopšte možeš razlikovati? Osećanje razlike nije stvoreno ničim drugim do prisustvom misli u tebi. Da li ja pod time što sam do sada govorio mislim da ćeš osećati jedinstvo s tvojim susedom? Ne, zbog toga što je i to prepoznavanje jedinstva samo misao. Samo ćeš biti jedan jedini, bez ikakvih osećanja ili misli. U stvari, nikoga tada neće biti — samo tišina.

Buda zbog toga i kaže: "Oni su sada jedno s drvećem, sa zemljom i sa nebesima. Zaista, njih ovde i nema. Samo je tišina ono što je preostalo, i zbog toga su čak i ptice opčinjene njome. Deset hiljada ljudi su tako tihi da su čak i ptice postale svesne! Čak i drveće! Sve je osetilo tu tišinu — ona je postala zarazna".

I ti si u pravu, Adata Šatru", rekao je Buda, "kada kažeš da si bio u ovoj šumi toliko puta i da ona nikada nije bila tako tiha kao ove večeri. Nikada više i neće biti tako tiha, zato što se, po prvi put, deset hiljada savršeno tihih monaha nalazi u njoj".

Ta se tišina umnožila deset hiljada puta, i na sve je delovala. Kao da je čak i drveće bilo u strahu da lišćem ne načini pokret. Čak su i ptice pazile da ne prave buku. Noć je pala, one se vraćaju u svoja gnezda, i tad obično ptice prave graju — ali ovoga puta ne čuje se ni najmanji kliktaj.

Kad počneš da postaješ tih, ti istovremeno stvaraš duboko Prijateljstvo sa Postojanjem. Misli su buka, ništa više. Misli su samo talasi, drhtanje iznutra. One stvaraju prepreku, sve uznemiruju i čine te usamljenim. Tad počinješ da se osećaš sam u svekolikom univerzumu, i ta osamljenost stvara u tebi osećaj beznačajnosti, osećaj besmisla. Što si usamljeniji to više osećaš besmisao svega, beskorisnost, i tada počinješ da se ispunjavaš svakojakom bukom. Ispunjavaš se radio-vestima, TV-porukama, s bilo čim ćeš da se zabaviš i da se zaokupiš. Trčeraš s jednog mesta na drugo, ideš iz jednog kluba u drugi. Pa hajde trči, trči što više, što brže možeš! Ne stvaraj ni jedan jedini trenutak, ni najmanji jaz u kom bi mogao postati svestan svoje užasne usamljenosti! Ovaj život će biti samo trčaranje, ludačka jurnjava s mesta na mesto, ali pošto se to svima događa, ova je zemlja postala jedna ogromna ludnica.

I zato — ostvari položaj. I nemoj da počinješ s telom. Počni s podsvesnim delom uma, i tada će telo samo odražavati ono što se dešava iznutra. Čak i sada, baš ovog trenutka, tvoje telo odražava stanje tvoje unutrašnjosti. Telo je kao ogledalo; telo je prozirno. I oni koji imaju oči da vide znaju da je telo prozirno, nešto sasvim providno. Ti udeš ovde i ja tačno znam šta se dešava u tebi — jer ti ne možeš ući a da nešto ne pokažeš. Gledaš me, i ja lepo vidim po tvojim očima šta se sve zbiva — jer kako me možeš gledati a da nešto ne izraziš očima? Sve se to prosto pokazuje svakog trenutka!

Svakog trenutka postoji pokazatelj. I to je povezano; ništa nije beznačajno i potpuno nevažno. Tvoje telo sve pokazuje svakog trenutka, ali problem je u tome što ti ne poznaješ jezik tela. Telo ima svoj sopstveni jezik, i ono pokazuje — sve! Ne možeš da varaš. Možeš svojim jezikom, ali *ne i telom* — telom zaista ne možeš! Možeš da se smeškaš, ali usne će reći da na njima nema nikakvog osmejka. Možeš nešto da izkazuješ licem, da pokušavaš šta god hoćeš, ali ipak će lice odati neke bitne nagoveštaje da je sve lažno i površno i veštačko.

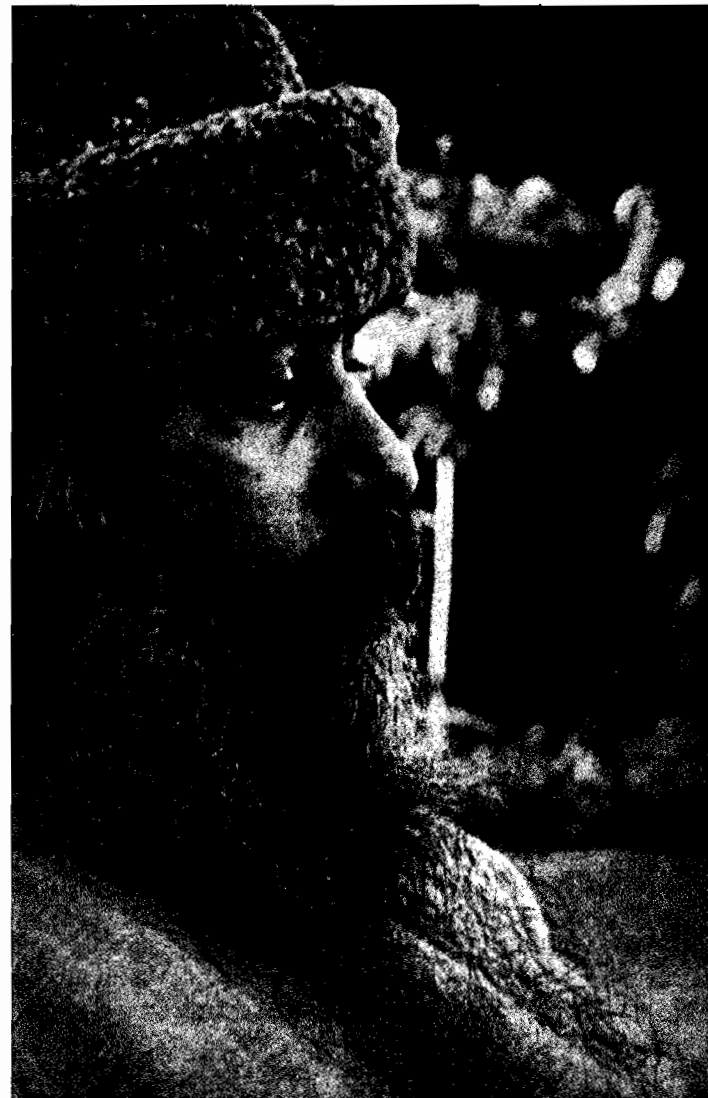
Telo pruža sve moguće podatke svakog trenutka. Ti to ne možeš da promeniš. Možeš da pokušavaš koliko hoćeš, ali ništa nećeš postići. Pa čak i da uspeš u nekoj meri, možeš uspeti samo u tome što ćeš prevariti druge — ali ne i sebe samoga, zbog toga što se stanje iznutra ne može promeniti spoljašnjim promenama, udešavanjima, ulepšavanjima i tako dalje. Drvo možeš da odsečeš samo ako odsečeš koren. Ako samo seckaš lišće, novo lišće će doći i svaki stari list biće zamenjen sa dva potpuno nova. Odseci dva, i pojaviće se četiri lista na istom mestu. Drvo će da ti se osveti, koren će da ti uzvрати. Oni će reći: "Ti odsečeš jedan list, mi ga zamenimo s dva nova. Sposobni smo da stvaramo sve novo i novo lišće — i to beskrajno dugo vremena".

I zato nemoj da se zamajavaš s lišćem. A telo nije ništa drugo do lišće. Koreni su duboko unutra. Odseci koren, i lišće će nestati samo od sebe. Kad je koren iščupan i kada ne dobavlja hranu izdancima, lišće jednostavno otpada. Promeniće se tvoje telo. Samo promeni um. Ako ga promeniš, i telo će biti nešto potpuno novo. A um je koren, zapamti zauvek.

Ostvari znanje bez talasa; vrata će ti se otvoriti i imaćeš prve iskre nečeg sasvim nepoznatog. Ono što je nepoznato uopšte nije daleko od tebe; stvar je samo u tome što si se zatvorio. Nepoznato je tu, odmah pokraj tebe, ali ti jurcaš ko zna gde. Nepoznato je ovde i sada, ali u tolikoj žurbi teško da ga možeš primetiti.

Smiri se! Ne telo, pusti telo. Neka ti um postane tih, i odjednom ćeš postati svestan onoga što je oduvek bilo pored tebe. Ti si toliko trčkarao za tim, tražio i tražio, nebrojeno mnogo života si upropastio tom besomučnom trkom — a nepoznato je bilo odmah tu, do tebe. Bilo je blizu, zbog toga ga i nisi mogao videti. Tražio si ga svuda, samo ne na onom mestu na kom stojiš. A ono je bilo baš tu.

Postojano stanje, stanje bez ikakvih talasa, otkriva ti se ovde i sada. To bivstvovanje u tišini unutar svesti otkriva ti prisustvo onog što si toliko dugo tražio.

Šesto predavanje

20. februar 1972.

SUSRETANJE NESVESNOG

*"Kako se susresti
sa nesvesnim?"*

*"Da li je vaša dinamička
meditacija metod iznenađenja
ili postepenosti"*

*"Koja vrsta društva
može razviti koristan
podsvesni um?"*

Pitanje:

S obzirom na vaš primer u vezi seksualnog nagona, molimo vas da nam objasnite praktične načine za susretanje nesvesnog uma, i kako čovek uopšte može znati da je postao slobodan od svega toga?

Odgovor:

Nesvesno u stvari nije nesvesno, već samo u *manjoj meri* svesno. I zato razlika između svesnog i nesvesnog dela uma nije razlika polarnih suprotnosti; ne, razlika je samo u stupnjevima. Nesvesno i svesno su u odnosu, te su dve oblasti veoma povezane. Ali naš sistem mišljenja je zasnovan na pogrešnoj logičkoj strukturi koja sve deli na polarne suprotnosti.

Stvarnost uopšte nije podeljena na takav način; jedino logika jeste. Naša logika uvek kaže ili ne ili da, ona govori da je to ili svetlost ili tama — i ničeg između te dve krajnosti nema, barem što se logike tiče. Ali život sam po sebi nije ni crn ni beo, već jedno nepregledno sivilo. Jedna krajnost sivila postaje bela, a druga sasvim crna, ali život se u stvari sastoji iz nebrojeno mnogo stupnjeva sive boje. No za naš sistem logike sve je crno i belo, i između te dve krajnosti bukvalno se ništa ne nalazi — a život se odigrava upravo između te dve krajnosti. I zbog svega toga, svaki problem ne sme biti shvaćen kao logički problem, već isključivo kao životni problem — samo tad možeš nešto učiniti. Ako si previše vezan za taj sistem potpuno pogrešne logike, tad nećeš biti u stanju da rešiš bukvalno nijedan svoj problem.

Aristotel se već dokazao kao najveća pretnja, kao jedna od najkrupnijih stena unutar ljudskog uma, jer baš on je stvorio sistem — koji je kasnije preovladao širom sveta — sistem koji sve deli na dve suprotnosti. I zaista, to je čudna, vrlo neobična činjenica. Mi ne poznajemo ono što se nalazi između te dve krajnosti — nemamo čak ni reči.

De Bono, moderni logičar, anti-aristotelovac, stvorio je jednu novu reč — "po". De Bono tvrdi da imamo samo dve reči, "da" i "ne", i da uopšte nemamo nepristrasnu reč. "Da" je jedna krajnost, "ne" je druga — između njih se ne nalazi ama baš nijedna neutralna reč. I zato je on skovao sasvim novu reč — "po". "Po" znači ovo: "Ja nisam ni za ni protiv". Ako mi nešto kažeš i ja uzvratim sa "po", to bi trebalo da znači sledeće: "Čuo sam te u potpunosti, ali nisam ni za, ni protiv. Ne mogu da donesem nikakav sud u odnosu na ono što si izjavio". Ili, reći tu reč — "po" — znači ovo: "Možda si u pravu, a možda i grešiš. Obe mogućnosti su potpuno izvesne". Ili još... koristiti "po" znači reći još nešto: "To što kažeš je jedan od pogleda, tvoja tačka gledišta. Nemam potrebe da kažem ni "ne" ni "da". Nije nužno da odlučim".

De Bono je ovu reč izvukao iz reči kakve su, recimo, hiPOteza, ili POtencijal, i zato je "po" nepristrasna reč, nezatrpana sudovima, osudama ili priznanjima. Samo upotrebljavaj reč "po" i odmah ćeš biti u stanju da osetiš razliku. Ti tad ne zauzimaš nijednu tačku gledišta što se polarnih suprotnosti tiče.

A kada kažem "svesno" i "nesvesno", ja ne mislim na Frojdiv opozicioni sistem. Za Frojda je svesno svesno a nesvesno nesvesno. Razlika je ogromna, kao između crnog i belog, ili između da i ne, života i smrti. Kad ja kažem "nesvesno", ja pod tim podrazumevam "manje svesno", a kad kažem "svesno", to je samo "manje nesvesno". Svesno i nesvesno se jednostavno prepliću.

I zato... šta učiniti da bi se susrelo nesvesno? Što se samog Frojda tiče, svaki susret je nemoguć. Ako je to već savršeno nesvesno, kako ćeš se sresti s tim? Pitanje podseća na ono: "Kako videti u mrklom mraku?" Pitanje postaje nevažno, beznačajno. Ako postaviš pitanje na taj način, "Kako videti u mraku?", i ako odgovorim: "Pomoću svetla", tad na pitanje uopšte i nije odgovoreno, zbog toga što ti pitaš, "Kako videti u mraku?" — a ako svetlo postoji onda nena tane.

Na kraju krajeva, niko nije u stanju da vidi u mraku. Kad kažemo "mrak" mi pod tim podrazumevamo nemogućnost viđenja. Šta misliš kad kažeš "mrak"? Tad misliš da ne postoje izgledi da išta vidiš. A kad kažeš "svetlo"? — da se tada stvari jasno mogu videti. Ti u stvari nikada nisi video baš svetlost; video si samo svetlost reflektovanu na stvarima koje si u stanju da vidiš. Svetlost samu po sebi nikada ne možeš videti — niko to ne može. Mi vidimo samo stvari, a ne svetlost, ali baš zbog toga što su stvari uočljive, mi pretpostavljamo da je ono što primećujemo — svetlost.

Ni tamu, takođe, niko nije video. Mrak je samo zaključak. Zato što ne vidiš ništa, ti kažeš da je to tama. I zato, kad neko upita: "Kako videti u mrklom mraku?", izgleda da reči imaju nekog smisla, ali smisla u stvari nema. Jezik je vrlo varljiv, i ako čovek ne nauči da ga koristi veoma oprezno i pažljivo, on neće biti u stanju da reši ni jedan jedini problem. Devedeset i devet posto svih naših problema su samo lingvistički problemi, ali ako ne znaš da prodreš kroz pokrivač samog jezika, nećeš čak ni doći do suštine vlastitog problema.

Ako upitaš Frojda kako se susreće nesvesno, on će ti glasno i jasno reći: "To je čista glupost, ti se sa njim ne možeš sresti. Ako se sretneš, to će postati svesno, jer sam dodir s nesvesnim predstavlja svesnu pojavu". Ali ako to isto pitanje postaviš meni, ja ću ti reći da zaista postoji način da se nesvesno susretne. Zašto? Zbog toga što je "nesvesno" za mene samo "manje svesno". I zato, ako razvijaš svesnost, doći će do susreta.

Kao drugo, svesno i nesvesno nemaju utvrđene granice. One se menjaju svakog trenutka, baš kao mrežnjača oka. Ako je napolju svetlo, mrežnjača se skupi, ako je sumrak, ona se raširi. Mrežnjača stalno uspostavlja ravnotežu sa spoljnom svetlošću. Zbog toga za tvoje oko ne možemo reći da je nepokretno; ono se bez prestanka menja. Potpuno isto mogu reći i za tvoju svest. I stvarno, shvatiti analogijom oka pojavu ljudske svesti vrlo je značajno, i to samo zato što je svest oko duše, unutrašnje oko. Baš kao oko, i tvoja se svest stalno širi i skuplja. I njena veličina uvek zavisi od mnogo toga.

Na primer, ako si se naljutio, ti automatski postaješ više nesvestan. Nesvesno je prošireno, i tek majušni deo tebe ostaje svestan. Ponekad čak nestane i taj delić — postaješ potpuno, savršeno nesvestan. Ali pri iznenadnim nesrećama: na putu si i odjednom osetiš da će se desiti neka nesreća i da je smrt moguća svakog trenutka — ti iznenada postaješ svestan i tada gotovo da nema nesvesnog zaostatka. Ceo je um odjednom svestan, i sva promena dešava se bez prestanka.

I zato kad kažeš svesno i nesvesno, ja ne mislim ni na kakve utvrđene granice. Takve granice uopšte ne postoje. To je promenljiva pojava, i od tebe zavisi da li ćeš biti manje ili više svestan. A ti možeš stvoriti svest; možeš da vežbaš i da se obučiš u tom smislu — da postaneš što je moguće manje nesvestan. Ako vežbaš u obrnutom smeru, da bi postao nesvesniji, nikada nećeš biti u stanju da susretneš nesvesni deo uma. I zaista, tad nećeš biti sposoban čak ni da se susretneš sa onim drugim, površnijim, svesnim delom uma.

Kad neko uzima određeno opojno sredstvo, on se na taj način vežba da postane potpuno nesvestan. Kada toneš u san, ili ako možeš biti hipnotisan, ili ako samog sebe hipnotišeš, tad skoro u potpunosti gubiš svest. Postoji jako puno trikova, i mnogi će ti pomoći da smanjiš svesnost, čak i neki koji su poznati kao duhovne tehnike, kao religiozna praksa. Ako radiš bilo koju monotonu, ponavljajuću vežbu — ako, na primer, bez prestanka ponavljaš "Ram, Ram, Ram", i to vrlo monotonom glasom, vrlo ujednačenom brzinom, to će vremenom postati savršena tehnika auto-hipnoze. Zaspaeš; biće to veoma dobar san; inače, takve tehnike i nisu loše kada želiš da se uspavaš.

Ako stвориš monotoniju bićeš sve manje i manje svestan, jer um koji se dosađuje ne može zadugo ostati svestan. Dosade će biti i suviše, i um će na kraju želeti da spava.

Mi znamo, u stvari, svaka majka zna, kako da uspava dete. Uspavanka nema drugu svrhu do da izazove dosadu.

Svaka majka je stručnjak u uspavljivanju. Sa uspavankom — beskrajnim ponavljanjem određenih reči — detetu počne da biva dosadno i ono zaspi. Uspavanka može da se stvori i pomoću pokreta, pomoću reči, pomoću bilo čega što se stalno ponavlja — bukvalno, pomoću čega god hoćeš! Samo ljuljaj dete na jedan jednoličan način, pokreći ga što blaže možeš, i videćeš kako će ubrzo zaspati. Čak i ako prislониš dete na grudi, u blizinu srca opet ćeš postići iste rezultate, zato što su otkucaji srca stalno ponavljajuća i dosadna stvar. I zato stavi dečiju glavu na grudi, i ono će zaspati već za nekoliko minuta jer će mu postati dosadno zbog neprestanog ponavljanja otkucaja srca. Detetu su ti otkucaji savršeno poznati jer ih je ono slušalo gotovo devet meseci bez prekida. Čak i stari ljudi mogu da upotrebe zvuk "tik — tak" nekog sata, ako žele da zapadnu u dobar san, a razlog nije samo monotonija, nego i velika sličnost sa otkucajima srca. I zato, ako osetiš da ti san ne dolazi na oči, samo usmeri pažnju na otkucaje časovnika i ubrzo ćeš pasti u dubok san.

Nesvesnost možeš da dozoveš prostim stvaranjem dosade. Uzimanjem nekog opojnog sredstva, nekog leka ili droge, nekog sedativa ili sredstva za sniženje živaca, ti takođe možeš da postaneš nesvestan. I svest isto tako može biti stvorena, ali tada se koriste potpuno različiti metodi, sasvim suprotni.

Sufi mistici plešu okrećući se oko svoje ose. Pri takvom energičnom okretanju za vreme plesa ne postoje nikakvi izgledi da zaspiš. To je jednostavno nemoguće. Kako možeš utonuti u san dok plešeš iz sve

snage? Neko ko posmatra igru još i može da zaspi; za gledaoca ona može biti dosadna ali *ti* koji plešeš ne možeš zaspati. I zato Sufi mistici koriste ples da bi stvorili daleko veću unutrašnju aktivnost, veću životnost pomoću koje je moguće širenje svesti. A ti plesovi u stvari i nisu plesovi. Oni samo spolja podsećaju na ples. Sufi koji izvodi taj takozvani ples je sve vreme svestan svakog, pa i onog najmanjeg pokreta u telu. Nijedna kretnja ne sme da se izvede nesvesno. Čak pri takvom plesu i ako trebaš ruku da podigneš, to moraš da izvedeš sa punom svešću, dok se ruka kreće — kad je podižeš, dok je polako spuštaš. Nijedan pokret ne smeš da učiniš nesvesno. Okrećeš se oko svoje ose, plešeš energično, no niti jedan jedini pokret ne činiš uprazno, bez svesti o onom što izvodiš. Svaki pokret mora biti praćen svesnošću, sa krajnjom budnošću.

Tad iznenada nesvesno nestaje, i nakon tri meseca neprestanog plesanja, iz sata u sat, iz dana u dan, ti se susrećeš sa nesvesnim. Prodireš duboko, jako duboko, do samog dna, i odjednom postaješ svestan sveg onog što je do tada bilo u tebi, ali skriveno. To je ono što podrazumevam pod susretom sa nesvesnim. Ništa ne ostaje postrani, sve je u žiži tvoje čiste vizije. Tvoja celokupnost, svi tvoji instinkti, sve potiskivanja, tvoja celokupna biološka struktura, sve — ne samo ovog života, već i svih dosadašnjih — iznenada ti se otkriva. Bačen si u sasvim novi svet koji je bio tajanstven, ili, tačnije rečeno, bačen si u svet kojeg do sada nisi bio svestan. On je oduvek bio tu, ali ti sam si bio krajnje uspavan. Ili je tvoja svest bila tako plitka i sužena da je taj svet stalno bežao ispred očiju.

Tvoja svest je baš kao baklja — sužena. Ulaziš u mrak noseći baklju; imaš svetlo, ali je ono suženo, usmereno svetlo. Ti možeš da vidiš nešto, da nešto prepoznaš, ali sve ostalo ostaje u dubokom mraku. Kad kažem da nikakav nesvesni deo ne preostaje, ja time mislim na neusmerenu svesnost — raspršenu. Svesnost koja je usmerena uvek će nešto prevideti zato što to nije izabrala. I zato i koristim sličnost: svest je kao baklja sa suženim snopom svetla koja potpuno jasno osvetljava određene stvari, ali sve ostalo ostavlja u tami. To je ono što mi obično i radimo koncentrišući se.

Što si koncentrisaniji, to si manje sposoban da se suočiš sa nesvesnim. Neke ćeš stvari znati potpuno, ali za zaista visoku cenu — sve ostalo nećeš uopšte raspoznavati. Zbog toga svi stručnjaci, malo po malo, postaju neznalice — iskazuju neznanje u odnosu na sav ostali svet, zbog toga što su svoje umove suzili na samo jednu oblast da bi saznali

bukvalno sve o njoj. Zato se s pravom kaže da je stručnjak ona osoba koja zna sve više i više o sve manjem i manjem. Na kraju se dešava da samo jedna tačka bude u potpunoj žizi, i tu tačku čovek savršeno zna po cenu zanemarivanja svega ostalog.

To je način na koji deluje koncentracija, i zato pomoću nje čovek ne može da sretne nesvesno. Možeš ga sresti isključivo kroz meditaciju — i to je razlika između koncentracije i meditacije. Meditacija znači da tvoj um sada deluje ne kao baklja ili baterijska lampa nego kao plamen — oko tebe je sve osvetljeno, baš sve. To nije suženo polje zato što je svetlo samo po sebi difuznog karaktera. Svetlost se ne kreće u nekom strogo određenom pravcu — ono se kreće podjednako u *svim* pravcima, tako da je sve unaokolo osvetljeno.

Kako to učiniti? Koji je način da se to izvede? Ja kažem da Sufi mistici koriste ples kao jednu aktivnu meditaciju. Zen monasi u Japanu koriste apsurdne probleme da bi se sreli s nesvesnim. Ti se suočavaš s teškoćom koja ne može biti rešena — koja uopšte ne može da se reši!!! Kako god da pokušaš, sam problem je takve vrste koja je po samoj svojoj prirodi nerešiva. Zenovci tu vrstu problema nazivaju "koanima" — apsurdnim problemima.

Na primer, oni će reći učeniku: "Pronadi kakvo je tvoje izvorno lice". A pod tim *izvornim* licem oni podrazumevaju lice koje si imao još pre nego što si rodio. Ili, pod tim licem smatraju ono koje ćeš imati čak i nakon smrti. To oni nazivaju iskonskim, izvornim licem. I sad... kako ćeš ga pronaći? Čovek mora da meditira o tome, a problem je takav da se ne može rešiti uz pomoć uma, na neki zdravorazumski, racionalan način. Moraš da se potpuno uneseš u to, da meditiraš bez prestanka, da tražiš i da tražiš: "Koje je moje izvorno lice?" A učitelj će biti u blizini sa svojim štapom i samo će gledati kako da ga upotrebi na onima koji su zaspali. Čim usniš, učiteljev štap će se naći na tvojoj glavi. Ne možeš da spavaš; snevanje uopšte nije dopušteno. Moraš biti neprestano budan.

Zato je Zen učitelj stvarno opasan nadzornik. Moraš da meditiraš pred njim, a on ti neće dozvoliti da utoneš u san — zbog toga što bi se u snu mogao susresti s nesvesnim. Ako možeš da ostaneš u oblasti izvan svakog sna, tada će nesvesno da se razotkrije pred tobom — jer to je granica. Da, sama granica na kojoj padaš u san je granica preko koje možeš ući u nesvesno.

Možeš da pokušaš. Spavao si celog dana, ali san bez snova još nisi našao. To još nisi doživeo — šta je to u stvari, kako dolazi, kako se

zapada u to stanje i tako dalje. Zapadao si tokom čitavog dana, i čitavog dana si izlazio, ali još uvek nisi osetio baš onaj trenutak kada se san uvlači u um — nisi još uvek osetio šta se tada dešava. I zato pokušaj, i nakon neprekidnog tromesečnog napora, iznenada, jednog dana, ući ćeš u san znajući u šta ulaziš: leži na krevet, sklopi oči i zapamti da san dolazi sve bliže i bliže: "Neću da dozvolim da se to desi bez mog znanja i ostaću budan kad san bude pristizao". To je vrlo naporno, izuzetno teško, ali je moguće, to se događa. Prvog dana neće se desiti, možda ti se susret neće dogoditi ni čitave nedelje, ali budi istrajan, izdrži, bez prestanka pamteći da san dolazi: "Moram ostati svestan, moram osetiti kad san poprimi opipljiv oblik, i moram videti šta je to". I jednog dana, sasvim iznenada, san je tu, ali ti si potpuno budan.

Tog istog trenutka ti takode postaješ svestan i svog nesvesnog. I jednom kad se suočenje s nesvesnim napokon odigra, ti nikada više nećeš moći da se uspavaš na onaj stari način. San će biti tu, ali ti ćeš istovremeno biti sasvim budan. Središte u tebi saznavaće bez zastoja. Svud oko središta tvog bića san može da se odvija, ali ono će biti budno bez poteškoća. I kada snovi postanu potpuno nemogući, i budno snevanje postaće nemoguće; više nećeš moći da sanjariš otvorenih očiju. Tad ćeš usniti u drugom jednom smislu, i tad ćeš takode jutrom biti budan u jednoj sasvim drugom. Pomoću susreta s nesvesnim rada se potpuno različit kvalitet unutar tvoje svesti.

Ali to može da izgleda strahovito teško, i zato ti ja predlažem daleko jednostavnije tehnike za susret s nesvesnim. Zatvori vrata svoje sobe i stavi jedno veliko ogledalo ispred sebe. Soba treba da je zamračena. Zatim stavi ispred ogledala mali plamen, ali po strani, tako da se svetlost ne odražava direktno u ogledalu. Dakle, samo tvoje lice treba da se odražava, ali ne i plamen. Tad počni bez pauze, bez prestanka da piljiš u sopstvene oči. Nemoj da trepćeš. To je eksperiment koji traje četrdeset minuta, i već nakon dva ili tri dana bićeš u stanju da svo vreme gledaš u svoje oči bez treptanja.

Čak i ako se suze pojave, nek se pojave, ali izdrži po svaku cenu i nastavi da zuriš u svoj odraz bez i trenutka prekida. Nemoj da menjaš pogled. Samo nastavi da zuriš u svoje oči, i već posle nekoliko dana postaćeš svestan jedne neobične pojave. Tvoje će lice početi da se menja, počeeće da poprima sasvim nove oblike. Čak se možeš dobro uplašiti. Lice u ogledalu će se neprestano menjati, i ponekad ćeš vidati jako čudna lica za koja nikada i nisi znao da su tvoja.

Ali zaista, sva ta neobična lica pripadaju isključivo tebi. Podsvesni

um je počeo da se rasprskava. Ta lica, sve te maske su samo tvoje. Ponekad se desi da tvoje lice iz prošlog života zauzme mesto u ogledalu. Nakon otprilike nedelju dana tog četrdesetominutnog piljenja tvoj će odraz postati kao tok, baš kao filmska vrpca. Mnoga će lica neprestano dolaziti i odlaziti, pojavljivaće se i nestajati, i nakon tri nedelje predstavljaće ti problem da odrediš koje je tvoje lice. Nećeš biti u stanju ni da zapamtiš svoje sopstveno lice, zbog toga što ćeš vidati mnoštvo veoma nepostojanih lica.

Ako nastaviš, tada će se desiti bilo kog dana posle tri nedelje najčudnija, najneobičnija moguća stvar: odjednom, u ogledalu neće biti lica. Ogledalo je potpuno prazno, i ti buljiš u ništavilo. Lica u ogledalu uopšte nema! I to je pravi trenutak: sklopi oči, i susrećeš se sa nesvesnim. Kad više nema lica u ogledalu, samo sklopi oči — to je najznačajniji mogući trenutak — sklopi oči, zuri unutra, i suočićeš se s nesvesnim. Bićeš obnažen — potpuno nag, *onakav kakav jesi*. Tog će trenutka sva samozavaravanja zauvek nestati.

To je ona istinska stvarnost, ali je društvo stvorilo mnogo, mnogo nivoa da one konačne stvarnosti ne bi postao svestan. Jednom kad spoznaš sebe u svoj svojoj nagoti, bićeš potpuno nov čovek. Od tog trenutka više nećeš moći da zaluduješ sebe. Tad ćeš znati ko si, i sve dok ne spoznaš ko si ti nećeš postići preobražaj, jer svaka promena je moguća samo unutar one sasvim obnažene stvarnosti: ta gola stvarnost je otvorena mogućnost za svaku promenu. Tvoje izvorno lice je napokon vidljivo i stoga tek sada može da se menja. I zaista, tada će sama tvoja volja da promeniš lice učiniti sve što je potrebno.

Ali ti ne možeš postati preobražen! Ti ne možeš preobraziti svoja lažna lica. Možeš ih menjati, ali ne i preobraziti: pod "promenom" ja podrazumevam zamenu jednog lažnog lica s nekom drugom, isto tako veštačkom maskom. Jedan lopov može postati monah, a jedan zločinac može postati svetac. Vrlo je lako menjati, zameniti jednu masku nekom drugom varkom. Ali sve to uopšte nije preobražaj. Preobražaj znači da bukvalno postaješ ono što zaista jesi. I onog trenutka kada se suočiš s nesvesnim, ti si tada licem u lice sa stvarnošću, tad si u zagrljaju sa svojim sopstvenim, izvornim licem.

Lažno društveno biće više nije na tvom mestu, tvog imena nema, ni tvog oblika, čak ni tvog lica. Tu su samo obnažene sile prirode, a sa njima je moguć bilo koji preobražaj — i dovoljno je da si voljan za promenu. Ništa više nije potrebno, ništa više ne moraš da učiniš. Samo odluči, i stvari će početi da se odigravaju. Ako dođeš u dodir sa samim

sobom usred sve te nagote, samo odluči voljno bilo šta i to će biti, i to baš onako kako hoćeš.

U Bibliji se kaže: "Bog reče: "Neka bude svetlost", i bi svetlost". U Koranu stoji napisano: "Bog reče: "Nek bude sveta", i svet postade". To su, zaista, parabole — parabole u vezi snage volje koja leži skrivena u tebi. Kad se sretnješ sa svojom golom stvarnošću, sa osnovnim, elementarnim silama, ti postaješ stvaralac. Ti postaješ bog. Samo reci, samo jednu jedinu reč, i sve će se desiti. Reci: "Neka bude svetlo", i biće svetlo. Pre susreta, ako si se trudio da preobraziš tamu u svetlo — nisi uspeo. To i nije bilo moguće, i zato je ovaj susret sa temeljem, sa osnovom svekolike stvarnosti najbitniji momenat za bilo koji spiritualni događaj.

Mnogi su, zaista mnogi metodi izmišljeni da se do toga dode. Postoje iznenadni i postepeni metodi. Ja sam govorio o postepenim. Postoje i oni drugi, ali s tim iznenadnim metodama je veoma teško raditi — jer u radu s može nastupiti i do smrti praktikanta. S tim metodama može se dogoditi da čovek jednostavno poludi — jer pojava je tako nepredvidiva da nisi u stanju ni da je pojmiš. Kad se desi, padaš kao pakošen.

To je ono što se dogodilo u Bhagavad Giti. Arđuna je molio Gospoda Krišna da mu ovaj razotkrije svoju kosmičku formu. Krišna je, zaobilazeći njegovu želju, stalno govorio o nekim drugim stvarima, ali Arđuna je bio fanatično istrajan i na kraju je uzviknuo: "Ja moram da vidim tvoj kosmički oblik. Ne mogu da verujem ako ne vidim. Ako si ti zaista bog, onda mi razotkrij svoj istinski oblik!" Krišna je to i učinio, ali sve odigralo tako naglo, tako iznenada, a Arđuna uopšte nije bio spreman. Plakao je od straha, moleći Gospoda: "Zatvori, zatvori molim te, prestravljen sam do smrti! Zatvori je!"

I zato, ako dođeš do onog krajnjeg nekom iznenadnom tehnikom, to može biti stvarno veoma opasno. Takve tehnike postoje, ali one se mogu izvoditi samo u grupi, isključivo u grupnom radu — to jest tamo gde ti drugi mogu pomoći. Zaista, ašrami su i stvoreni samo zbog tih iznenadnih metoda, jer takve se tehnike ne smeju praktikovati ni u samoći ni samovoljno. Potrebna je grupa, potreban je adept i neprekidna upornost, jedan dugotrajan napor, jer ponekad možeš upasti u nesvesno stanje iz kojeg te niko mesecima ne može izvući. Ako nema adepta u tvojoj blizini koji će znati o čemu je reč, ljudi mogu pomisliti da si umro.

Mnogo je puta Ramakrišna ulazio u izuzetno dubok Samadhi. Po

šest dana, ponekad čak i po dve nedelje ljudi oko njega morali su na silu da ga hrane kašičicom jer bi on obično predaleko otišao. Grupa je neophodna za iznenadne metode, a učitelj je tada apsolutno nužan.

Škola iznenadnih metoda gotovo da je u potpunosti izumrla u Indiji, i to prvenstveno zbog Bude, Mahavira i Šankaračarje. Oni su uporno zahtevali da monasi bez prestanka putuju. Jednostavno nisu dopuštali monasima da žive u ašramima, a monasi sami nisu smeli da se zadržavaju na jednom mestu duže od tri dana. To je bila zdrava odluka zato što su u vreme Mahavira i Bude ašrami bili centri za izrabljivanje, ništa drugo nego veliki biznis. Zbog toga su i Buda i Mahavir uporno nastojali da njihovi sanjasini (inicirani učenici — prim. prev.) ne smeju ostati ni u jednom mestu duže od tri dana. A taj period je vrlo bistro odabran, zbog toga što tri dana predstavljaju psihološku granicu — jer da bi se čovek navikao na neko mesto ili na neku grupu ljudi potrebna su mu više nego tri dana.

U novoj kući ne osećaš se kao domaćin sve dok ne prođu barem tri dana. To je psihološki podešeno vreme. Ako u kući ostaneš duže od tog perioda, počćeš u njoj da se osećaš kao da je tvoja, i kuća će postati dom. I zato sanjasini nisu nigde smeli ostati duže od ona tri propisana dana, a Mahavir i Buda s pravom su to uporno zahtevali. Ali baš zbog njihove upornosti, ašrami su jednostavno uništeni dok su škole iznenadnih metoda gotovo prestale s radom — jer lutajući monasi ne mogu praktikovati iznenadne tehnike. Monah može da bude u selu, ali niko ne treba da zna ništa o njemu, i ako on počne da vežba iznenadne metode i ako se iz njih stvarno nešto izrodi, monah će biti u izuzetno velikoj opasnosti: najverovatnije će na kraju i umreti.

Zato su i Mahavir i Buda i Šankaračarja istrajavali u svojoj odluci da se monasi moraju bez prestanka kretati, ne zadržavajući se nigde duže od samo tri dana. Njihovi monasi morali su biti samo bezkućnici-lutalice. To se pokazalo kao dobar zahtev zato što je stari, izrabljivački sistem bio time uništen, no to se pokazalo i kao loše, zbog toga što su bila izgubljena i sva ona mesta gde bi se mogle raditi sve one vrlo, vrlo značajne tehnike.

Iznenadni metodi zahtevaju neprestanu upornost čitave grupe. Učitelj je u tom sličaju sasvim neophodan. Zbog toga je Buda mogao reći: "Ti možeš spoznati i bez mene", ali Patandali to nije mogao reći. Krišnamurti može da govori: "Nikakav učitelj nije ti nužan", ali Gurdijev se ne bi s tim složio. A jedini razlog za takve različite stavove krije se u njihovim metodama: Gurdijev je imao školske metode, dok

je Krišnamurti pripadao tradiciji lutalica, onih koji se nisu zadržavali po školama, tako da im učitelj stvarno nije bio neophodan.

S postepenim metodama možeš da nastaviš sam, zato što ti ne preti nikakva stvarna opasnost. Moraš da napreduješ korak po korak, i što se takvog putešestvija tiče, možeš da nadgledaš razvoj situacije. Ali ako želiš da preduzmeš skok *bez* ijednog stupnja, bez postepenosti, tada ćeš morati da potražiš nekoga ko dobro zna gde ćeš pasti, nekoga ko je stručnjak za ono što ti se može dogoditi. Učitelj nije potreban da bi ti pokazao i objasnio metode. On je zaista nužan tek kada iznenadni metod urodi plodom i kad se pokreneš ka nepoznatom.

Postoji dosta iznenadnih metoda, ali ja sada o njima ne želim da govorim. Dajem vam postepene metode, a njih zaista ima mnogo. O onim iznenadnim neću da pričam zbog toga što je opasno čak i govoriti o njima. Ako je neko zainteresovan, učitelj ga može voditi — ali svaka je priča nemoguća. Zbog toga su školska učenja tako uporno zahtevana da se ništa ne sme prenositi u pismenoj formi — jer jednom kad nešto napišeš to postaje javno, i onda svako može da radi ono što si zapisao. Svako, bukvalno svako može postati žrtva sopstvenog radoznalosti, a tada nema načina da se takvim ljudima pomogne. I zato, čak i kad je nešto napisano o iznenadnim metodama, osnovna spona uvek nedostaje.

Oni koji počnu da praktikuju tehnike iz svetih spisa uvek su u ozbiljnoj opasnosti, i mnogo puta se takvim ljudima dogodilo — ne buđenje — nego ludilo. One osnovne, najbitnije spona u tekstu nikada nema, jer se ona prenosi usmeno, sa učitelja na učenika. To je krajnje skriven i tajanstven proces, jer izostavljena spona je uvek ključna. Nijedan spis u stvari nije potpun, zbog toga što oni koji znaju nikada sve ne napišu do kraja. Nešto, kao ključ, uvek mora da ostane skriveno, jednostavno zato da se ništa ne bi moglo dogoditi ljudima koji su radoznali. Ti možeš da čitaš napisani tekst, čak možeš i da ga tumačiš, možeš da u vezi tog spisa pišeš različite teze, ali metod ne možeš praktikovati zbog toga što je ono najvažnije — tajni ključ — ostalo nenapisano. Ili, čak i ako je dat, onda je izložen na takav način da nećeš biti u stanju da dekodiraš smisao. Tehnika za izradu šifre nije data u tekstu.

Zbog svega toga, ni reči o iznenadnim metodama — ali ti svejedno možeš mnogo toga postići postepeno. Meditacija na ogledalo je zaista moćan metod — izuzetno moćan — dobar da se sazna sopstveni ponor, i da se spozna vlastita nagost. I jednom kad otkriješ ono skriveno, ti si gospodar. Tad samo reci bilo šta, i stvari će početi da poprimaju željeni

oblik. U tom susretu, ako kojim slučajem kažeš: "Ja moram umreti", ti ćeš zaista i umreti, i to istog trenutka. Ako kažeš: "Moram postati Buda", istog sekunda ti nisi niko drugi do Buda sam po sebi. Vreme uopšte nije potrebno — u pitanju je volja.

Možeš unisli kako je onda sve vrlo lako i jednostavno, ali sve je više nego teško i složeno. Prvo i prvo, dostići to stanje je teško, premda ne u velikoj meri, ali *hteti* nešto u tom trenutku gotovo da je nemoguće. Kakva životna tišina te tada obuhvata, ti to ne možeš ni da predosetiš. Tad si obuzet tolikim strahopoštovanjem da sve odjednom prestaje — čak i samo disanje. To je krajnje tih trenutak, potpuno spokojan, i volja postaje sasvim nemoguća. I zato čovek mora da vežba ako želi da ispolji volju u tom trenutku — kako izraziti tu volju bez ijedne reči, kako *hteti* bez misli. To je moguće, ali da bi postalo i za tebe, ti moraš, pre svega, praktikovati metod do iznemoglosti.

Posmatraš cvet: gledaj ga, osećaj njegovu lepotu — ali nemoj da upotrebiš reč "lepo", ne koristi je čak ni u mislima. Gledaj ga, upij u sebe, ali ne upotrebljavaj reči. Oseti njegovu divotu, ali ne reci: "Cvet je predivan"; nemoj to reći čak ni u sebi. Nemoj da izražavaš rečima, i vremenom ćeš biti u stanju da prepoznaš lepotu cveta ne koristeći reči.

To zaista nije teško, već sasvim prirodno. Ti prvo osećaš a zatim dolaze reči, no nažalost, mi smo se toliko navikli na njih da nikakav razmak ne postoji između osećanja i reči. Osećanje je tu i onda, odjednom, dok ga još nisi ni prepoznao, umeša se reč. I zato stvori jaz. Samo osećaj lepotu, ali bez reči.

Ako možeš da odvojiš reči od osećanja, bićeš sposoban da odvojiš i osećanja od Postojanja. Tad pusti cvet, neka bude tu, i ti budi kraj njega, cvet i ti, kao dva čista prisustva, ali ne dopusti osećanjima da se mešaju. Sad čak nemoj ni da osećaš kako je cvet predivan. Ne osećaj! Nek vas dvoje, cvet i ti, budete u jednom dubokom zagrljaju, neuznemireni nijednim osećanjem. Tada ćeš biti u stanju da lepotu cveta prepoznaš bez ijednog osećanja. Zaista, tada ćeš ti biti lepota cveta. Neće to biti osećanje; ti ćeš biti cvet. Tada ćeš osetiti nešto životno. Kad to budeš mogao da uradiš, moći ćeš da izraziš volju bez misli i reči. Kad se sve izgubi — i reči i misli i osećanja — tada ćeš moći da egzistencijalno izraziš snagu volje.

Da bi se pomoglo razvitku volje, mogu mnoge stvari da se koriste. Jedna od njih je da tragalac mora bez prestanka da misli: "Kad se "ono" dogodi, kad se desi konačno iskustvo, šta ću postati?" Aforizmi

Upanišada, kao na primer "*Aham Brahmasmi*" — Ja sam Brahman — nisu uzeti kao bukvalne, doslovne tvrdnje. Ti aforizmi nisu ni tvrdnje ni filozofske teorije; oni su stvoreni da probude najdublju moguću volju u svakoj ćeliji tvog bića. I zato, kad pravi trenutak dođe, tebi ne treba um koji će ti reći: "Ja sam Brahman". Samo tvoje telo počće da predoseća tu činjenicu, svaki nerv će znati da je to tako, svaka žilica, sve će vibrirati "*Aham Brahmasmi*" — Ja sam Apsolut. A u trenutku kad sve u tebi izrekne to sasvim jasno i glasno, ti zaista i postaješ Brahma — zaista postaješ! Šta god da osetiš tog vrhovnog trenutka, to i postaješ.

Sve ovo ne sme da se shvati kao puka metafizika — to uopšte nije metafizika! To je jednostavno iskustvo, pa ga zato možeš spoznati samo kroz iskušavanje. Nemoj odmah da odlučuješ da li je aforizam istinit ili lažan. Samo reci: "Po — u redu", i nastavi s naporom. Samo: "U redu, može biti". Ne odlučuj pre vremena, jer svi smo mi previše brzi pri odlukama. Neko će reći: "Ne, to nikako nije moguće". U stvari, onaj koji to govori, kaže: "Ja neću ni da pokušavam"; on ne kaže da je to nemoguće, već samo vara samog sebe, zavarava se. Zbog toga što takav čovek tvrdi da cela stvar nije moguća, on neće ni pokušavati, a ako ne pokušavaš, kako to onda uopšte može biti moguće? To samo racionalizacija i ništa drugo.

Neko drugi opet tvrdi suprotno: "Da, moguće je. Konačno iskustvo dogodilo se mnogima. Desilo se i mom guruu, mom duhovnom učitelju, a desilo se i onom i ovom". Ni takav čovek neće pokušati kako treba, jer on od svega toga pravi krajnje običnu činjenicu: "Desilo se mnogima, i stoga to nije stvar koju svako mora da iskusi!" On oseća da se to i njemu može dogoditi.

Nemoj ništa govoriti. Nemoj da kažeš ni "da" ni "ne". Uzmi celu stvar samo kao eksperiment, kao hipotezu koju moraš radom da proveriš. Religija nije stvar data jednom za svagda; to svako mora sam u sebi da stvori. Nije to nešto što ti može biti tek tako dato ili nešto što ti drugima možeš pokloniti. Jednostavno, taj vrh je nešto što moraš sam za sebe da otkriješ.

Nemoj da odlučuješ pre samog iskustva; ne odlučuj dok ne *spoznaš* za sebe. Ponavljam nikada ne odlučuj unapred. Ako odlučiš pre vremena, nastavićeš da samo slušaš o svim tim stvarima, mislićeš o njima, ali ništa praktično nećeš učiniti — jer mišljenje nije delanje; misliti, to znači pobeći od stvarnog rada.

Pitanje:

Da li je vaša tehnika brzog disanja iznenadna tehnika ili postepena?

Odgovor:

Postepena! Ta tehnika je postepena! I zaista, iznenadni metodi se nikad ne mogu davati javno. Na tako otvoren način nijedna iznenadna tehnika ne može da se prenese. Za takve stvari potreban je čitav ljudski život kao potpora, zato što će za iznenadne tehnike biti nužna tvoja celokupnost. Za tehnike koje su postepene, tvoja celovitost nije ono najbitnije. Možeš da ih izvodiš sat vremena i da dvadeset tri preostala sata budeš opet isti kao i pre. Ali za one iznenadne, biće sasvim neophodna tvoja sveukupnost, jer ti neće biti dozvoljeno da činiš ništa drugo osim tehnike. Sam tvoj život mora biti podupirač, a ti sam moraš biti sav usmeren na rad. Svekolika svesnost mora biti pripremljena jer čak i ako i najmanji deo tebe bude ostao po strani, metod će se pokazati kao strahovito opasan — i sve će u stvari biti opasno zbog toga što je taj konačni trenutak izuzetno moćan. Trenutak je neverovatno moćan, i stoga moraš biti očišćen od svega što se dešava oko tebe. Zato moraš da izgradiš nosač — ta potpora mora da *izbaci* iz tebe sve suvišno. Uz postepene metode duhovnost može biti samo jedna stvar među hiljadama ostalih. Ali uz iznenadne tehnike ona mora biti sveobuhvatna; ništa drugo ne sme da preostane.

Kad bi neko došao do Gurdijeva tražeći iznenadnu metodu, on bi ga upitao: "Jesi li spreman da umreš za to? Svaka odlučnost manja od pomirenja sa smrću neće dovesti ni do čega. Da li si zaista spreman da umreš za tako nešto?" To znači: "Jesi li u stanju da u ime toga sve ostalo ostaviš po strani?" Potrebna je potpuna svesnost. Nije nužno umreti, ali čovek mora i za smrt biti savršeno spreman.

Takvih potreba nema pri postepenim metodama. Možeš nastaviti da živiš kao i pre i da radiš stvari koje si i do tada radio. Malo po malo, rad će postati sve veći i veći, a da nisi toga svestan, jednoga dana bićeš u stanju i da umreš u ime ostvarenja. Ali taj rast je baš kao trudnoća: postepen. Čak ni majka nije svesna svega onog što se u njoj dešava. Dete svakim danom raste i raste i raste. Posle devet meseci dete je već toliko da majka više uopšte nije neophodna. Zbog toga se ono i rada. Majka tad oseća ogroman bol! Razlog nije samo fizičke prirode: duboko u njoj bol je čisto psihološki. Nastaje zbog toga što je njeno sopstveno dete dovoljno poraslo te je spremno da je napusti. To je nalik prvoj izdaji. Posle će se desiti još mnogo drugih izdaja. To je prvi porodajni

bol; kasnije će ih biti još nekoliko. Kad dete postane seksualno zrelo, ono će opet napustiti majku — zbog neke druge žene.

Što se porodaja tiče, pored naučnih, postoje takode i psihološke metode. Ako majka može da saraduje sa detetom tokom njegovog izlaska iz utrobe, nikakvog bola neće biti. U Parizu, Dr. Lorenzo radio je s mnogo, mnogo metoda — psiholoških. Izveo je hiljade i hiljade porodaja, pomagao majkama, i nijedna nije osetila bol — bola uopšte nije bilo! Metod se sastoji u tome da majka saraduje sa detetom — bez otpora, bez opiranja; samo treba da saraduje i da pomogne detetu. Majka mora da oseća kako pomaže detetu da dođe na ovaj svet.

Dr. Lorenzo je nagovorio mnoge majke, ali problem je još veći kad dete treba da pripadne nekoj drugoj ženi. Lorenzo će ubediti majku da ne oseća sasvim drugi porodajni bol. Majka treba da pomogne detetu i u tome. Mora pomagati i saradivati, zbog toga što je to drugo rođenje, a ona je sasvim nepotrebno zabrinuta.

Postepena metoda raste u tebi kao trudnoća. Tek, odjednom, jednog dana, potpuno si preporoden. Sa iznenadnim metodama cela stvar je drugačija — sasvim drugačija. Za te druge tehnike čovek sve mora da ostavi iza sebe. Sanjasa, u prošlosti, počinjala je iznenadnom tehnikom. Zbog toga je bilo nužno da sanjasin sve bez žaljenja ostavi iza sebe. Posebno u Indiji, mi smo naglašavali da niko ne sme da se odrekne svega i da uzme sanjasu dok nije prošao čak i kroz zrelo doba. Za to je postojalo jedno psihološko objašnjenje: kad si star, ti možeš ostaviti i sam život ako treba. Tada je jednostavno potpuno odricanje, zbog toga što na suptilan način život napušta tebe — pa sad i ti možeš njega napustiti. Postao si osušeni list. Možeš napustiti drvo a da ga ne povrediš u bilo kom smislu, a ni sebe, kad opadneš, nećeš povrediti. Otkini jedan svež i zelen list s drveta — i list i drvo osetiće bol. Rana može ostati na drvetu jako dugo. I zato je odlučeno da za iznenadne metode čovek može napustiti svet samo kad ga život sam po sebi već napušta. Tad se on svega može odreći — potpuno odreći. Sa postepenim metodama sve to uopšte nije neophodno.

Danas su iznenadne tehnike postale gotovo nemoguće zbog toga što nema onih izvornih škola, duhovnih bratstava i konuna gde se stvarno mogu praktikovati svi ti metodi. Zaista nije nužno za svakoga da se svega odrekne i ode u brda ili u šumu. Možeš ostati na svom starom mestu i vežbati postepene tehnike. Dostignuće, ono krajnje ostvarenje je jedno te isto. Samo što je potrebno znatno više vremena za postepene, a mnogo manje za iznenadne metode.

Pitanje:

Osho, koji tip društva može razviti individue u kojima će podsvest biti jednostavno korisna i laka za uklanjanje?

Odgovor: je složen, višedimenzionalan problem, ali neke osnovne tačke mogu da se shvate. Prvo: dobro društvo je moguće samo ako ne uči decu dihotomiji, suprotstavljenosti tela i svesti. Prvu stvar koju društvo ne sme da radi je da stvara tu podvojenost. Deci ne sme da se kaže da su u telu ili da poseduju isto. Mora im se reći: "Ti si telo". Pazite, kada kažem da im treba reći da su oni telo, pod tim ja ne podrazumevam nikakvo materijalističko shvatanje. I zaista, samo iz takvog uverenja može da se rodi duhovno biće. Jedinstvo ne sme da se uznemirava.

Dete se rada kao jedinstvo, ali mi ga odmah cepamo na dva dela. Prva podela dolazi između tela i svesti. Na taj način, mi smo posadili seme šizofrenije. Dete neće moći tako lako da povрати upropašteno jedinstvo. Što dete više raste, to je i jaz sve veći, a osoba s razmakom između sebe i sopstvenog tela je osoba koja uopšte nije normalna. Što je veći jaz to je osoba abnormalnija, zbog toga što su, opet ponavljam, telo i um samo lingvistička greška. Mi smo jednostavno psihosomatski — telom, i jedno i drugo, istovremeno. Nije moguće rascepiti telom na dva dela. To je samo jedan talas, a ne dve različite stvari.

Zato je prvo delo koje dobro društvo mora da ostvari: izbegavanje svake moguće šizofrenije u umovima ljudi. Društvo ne sme da stvara podeljene umove — zbog toga što se prva podela dešava između tela i uma, a zatim je slede sve sitnije i sitnije podele. Tad si prisiljen da stвориш obrazac za usitnjavanje. Tada će još par puta um biti podeljen, a i telo takođe.

To je stvarno čudovišna činjenica. Pitam se da li uopšte osećaš da si podeljen na svest i telo.

Tad se telo deli na više i niže, na gornje i donje: donji deo je "loš" a gornji je jako "dobar". A odakle uopšte počinje gornji deo tela, i gde se u stvari završava onaj donji, onaj "loš" deo? Nikad nam nije lako s tim donjim delom tela — nikada! Zbog toga u svetu ima toliko mnogo gluposti u vezi odeće. Ah, toliko gluposti! Mi ne možemo da idemo goli. Zašto? Zbog toga što ti je telo ujedinjeno onog istog trenutka kad skineš sa sebe svu odeću. Mi imamo dve vrste odeće — jednu za gornji deo tela a drugu za donji. Ta podeljenost odeće je povezana sa cepanjem tela. Ako stojiš sasvim nag, koji deo je gornji a koji donji? Gde je onaj

"loš" deo, a gde se nalazi onaj "dobar"? I kako uopšte možeš deliti? Ti si jedan jedini.

I zato oni koji dele čoveka nisu voljni da pristanu na to da čovek bude nag. A sve je to samo početak zato što još mnogo obnaženosti ima iznutra. Ako nisi spreman da budeš obnažen telesno, kako ćeš onda biti spreman da skineš i izneseš na videlo svoje druge, mnogo dublje slojeve? Kako? Ako ne možeš da se suočiš čak ni sa svojom telesnom golotinjom, kako onda možeš da budeš spreman za nagotu sopstvene svesti?

Oblačenje nije samo prosto odevanje i ništa više. Iza toga se krije cela filozofija, i to vrlo abnormalna. Tada je telo podeljeno, um je takođe podeljen, stvorena je podela na svesno, podsvesno, nesvesno — a cepanje se i dalje nastavlja, usitnjavanje ne prestaje. Dete se rodilo kao čovek a umire kao gomila! To je potpuna ludnica! Svuda je moralo da se rascepi, i zatim se između podeljenih delova neprestano odvija borba, sukob bez kraja i konca, a energija se rasipa nezadrživo. I ti zaista nikada ne umireš — ti u stvari ubijaš samog sebe. Mi svi izvršavamo samoubistva, zbog toga što je to rasipanje energije krajnje siucidna stvar. Zato je istinska retkost da osoba umre — izuzetna retkost! Svi ubijaju sebe, svi se truju podelama. Različiti su metodi, razlikuju se trikovi da se čovek brže-bolje ubije, ali sve započinje istim — podelom!

Zbog svega toga, dobro, moralno, istinski religiozno društvo neće ni po koju cenu dopustiti svojoj deci da se dele. Ali kako mi uopšte stvaramo te podele? Kako počinjemo sa svim tim? Od kog trenutka otpočinje bolest, ta podela?

Psiholozi su sada vrlo svesni da podela otpočinje onog momenta kada dete dodirne svoje genitalije. U trenutku kad dotakne svoje seksualne organe, svekoliko društvo kao da postaje svesno da će se nešto strašno iz toga izroditi. Majka, otac, braća i sestre, cela porodica, svi postaju svesni onog što dete radi. U njihovim očima i pokretima vidi se samo jedno: "Ne, ne diraj to!"

Detetu ništa od toga nije jasno, ono ne može da pojmi šta se dešava. Dete je jedinstvo, i zato uopšte ne shvata zašto ne sme da dodiruje svoje vlastito telo. U čemu je greška? Ono ni ne zna da je čovek rođen iz greha. Beba nema blage veze s Biblijom, ono ne poznaje nikakvu religiju, ne zna za moraliste i *mahatme*. Dete ne može da oseti koji deo tela "treba" da se izbegava.

Problem postaje još i veći zato što su seksualni organi ubedljivo

najsenzitivniji deo tela; uz sve to, dodir s njima je i najpriятiji. Dodir s genitalijama je prvo iskustvo zadovoljstva, a i prvo iskustvo sopstvenog tela. Tad dete shvata da telo pruža užitak, da je telo prijatno, da telo vredi. Danas psiholozi kažu da čak i beba od tek tri meseca može imati orgazam — i to jako dubok. Ono može osećati do vrhunca sopstvene genitalije, i u tim trenucima čitavo telo treperi i podrhtava. To je prvo iskustvo tela, ali je onemogućeno zbog toga što roditelji neće dozvoliti da se ono duže upražnjava. Zbog čega oni to ne dopuštaju? Zato što ni njima nije dopuštena ista stvar. Drugi razlog za zabranu ne postoji — jednostavno, njima je zabranjivano i oni nastavljaju tradiciju.

Prvo se podele telo i um, a onda se i samo telo rascepi. Dete postaje uplašeno, boji se, ne zna o čemu se tu zapravo radi, i greh se polako ali sigurno rađa u njemu. Ono će i dalje dodirivati telo, ali sad će to kriti. Na taj način mi od beba stvaramo zločince. Ranije je činio istu stvar zato što je bila prirodna, ali sada će se plašiti da li ga neko iz prikrajka posmatra, možda otac ili majka. Ako nema nikoga, ono će se dodirivati, ali iz tog dodira neće izrasti onaj prvobitni užitak — jer sad je u njemu osećaj krivice. Ono se boji! Zaista je uplašeno!

Taj će strah nastaviti da ga prati kroz ceo život. Nikome nije lako s vlastitim seksualnim iskustvima. Strah se produžava, i čovek će mnogo puta biti u intimnom odnosu — ali nikada više neće biti u stanju da oseti dubinu i istinsko ispunjenje u svemu tome. Nikada neće biti zadovoljen; zbog straha zadovoljstvo je postalo savršeno nemoguće. Društvo je zatrovalo sam koren, i ti ćeš uvek u tim trenucima osećati krivicu.

Mi se stvarno osećamo krivim; mi smo "grešnici" samo zbog seksa. Stvorio si podelu, i zbog te podele moraš da izabereš: neki delovi su "loši", neki drugi delovi su "dobri". Kakva nesaglediva glupost! Ili je celo telo dobro ili je celo telo loše, zbog toga što nijedna stvar nije podeljena. Jedna te ista krv struji kroz celo telo, isti nervni sistem obuhvata i gornje i donje delove. Unutra je sve isto i sve je jedno, ali za dete tu nastaje rascep. I još jedna stvar: mi smo detetu zatrovali njegovu prvu radost — sad je više nikada neće osetiti onom istom snagom.

Ljudi svakodnevno dolaze do mene, i ja dovoljno dobro znam da njihov osnovni problem nije meditacija, njihov osnovni problem nije duhovnost niti religija — osnovni problem je seks. I osećam se strašno bespomoćnim — ako zaista poželim da im pomognem, oni više nikada neće opet doći kod mene. Uplašić me se zato što se boje svoje sopstvene seksualnosti. I zato — o seksu ni reči! Pričaj nešto o Bogu, govori šta

god hoćeš — samo nemoj da diraš u seks. A njihov problem uopšte nije Bog! njihov problem ostaje povezan sa seksom, a u seksu ne mogu uživati zato što nisu u stanju da uživaju u prvom poklonu prirode, daru božanskih sila. Oni više nemaju prvi dar blaženstva; zato i ne mogu da uživaju u njemu.

Mnogo sam puta osetio da osoba koja ne može da uživa u seksu jednostavno ne može da zagazi duboko u meditaciju — zbog toga što se ona boji svake oblasti u kojoj se nalazi moguća sreća. Asocijacije prodiru do dna bića. I ti si stvorio prepreku. Posle toga će dete podeliti i svoj um, takode, zbog toga što ne može da prihvati deo koji je povezan sa seksualnošću. Seks nije samo unutar tela, već i unutar uma. Sve je u svemu! — zapamti to što bolje možeš. Seks je i u telu i u umu, i zato će seksualni deo uma morati da se potisne. Taj potisnuti deo vremenom će postati nesvesno, a sile, misli i moralističke propovedi postaće podsvest. Vrlo mali, zanemarljiv deo svesti biće ti u rukama, na raspolaganju. Taj svesni deo uma biće koristan samo u izvršavanju svakodnevnih obaveza, i ni u čemu. Preostala svesnost uopšte nije dovoljna da se živi istinski duboko. Možeš da postojiš, to je sve. Vegetiraćeš, stićaćeš bogatstvo, graditi kuće, ali ne možeš da osetiš celokupnost postojanja zato što je devet desetina tvog uma jednostavno neiskorišćeno, i svi ti delovi su potpuno osporeni. Nikada ne možeš biti celovit, a samo sveukupnost bića je zaista sveta. Dok ne postaneš sve što jesi, dok ne postaneš sve, ti nećeš biti svet.

Prva stvar koja se ne sme uraditi ako želimo svanuće novog, boljeg, istinski religioznog društva je stvaranje podela. To je najveći greh — stvarati rascep. Dopustimo detetu da se razvija kao *celina*. Nek raste kao jednina, pomirljiv s onim iznutra, i ono će ubrzo biti sposobno da sve prevaziđe: biće u stanju da prevaziđe seks i svu svoju nagonsku prirodu, ali kao jedinstvo, a ne kao biće rascepljeno na dva dela. U tome je stvar. Biće dovoljno jak da sve prevaziđe jednostavno zato što je tako ucelovljen, tako moćan, tako nepodeljeno jedinstven, da mu ništa neće predstavljati prepreku kad se bude odlučio za prevazilaženje.

Šta god da postane bolest, dete će to s lakoćom da odbaci. Odbaciće sve ono što je postalo opsesivno jer je ujedinjeno i stoga vrlo moćno. Velika je energija nepodeljena i zato sva u njegovim rukama — on sve može da promeni! Ali pocepano dete neće moći da učini čak ni najsitniju stvar. Zaista, u podeljenom detetu svest je tek mali deo; sve ostalo je potpuno nesvesno. Celog svog života dete se bori malim snagama protiv one ogromne snage nesvesnog uma, i zato je jednostavno prisiljeno da

trpi poraz iz dana u dan, bez prekida. Rezultat sve te borbe biće nesaglediva frustracija. I na kraju, to dete će se predati zaključujući: "Dobro, u redu, ovaj svet je ionako mizeran".

Ovaj svet je daleko od toga da je mizeran — upamti to dobro! Pocepan si i zato izvlačiš samo bedu iz sveta u kom se nalaziš. Boreći se sa sanim sobom neprestano, ti si jednostavno morao da postaneš mizeran.

I prva stvar zbog svega toga je: ne stvaraj podele. Pustimo decu neka rastu kao mala jedinstva. I druga stvar: nek dete bude naučeno većoj prilagodljivosti a ne većim i jače utvrđenim stavovima. Šta ja podrazumevam pod prilagodljivošću? Ne stvarajmo u deci čvrste, nepropustljive odeljke. Nikad nemojmo govoriti da je ovo dobro a ono loše, jer život je pokretljiv, to je jedna promenljiva struja. Ono što je u jednom trenutku dobro već u sledećem nije, i tako u nedogled. U nekom sledećem trenutku stvar koja je loša u određenim okolnostima pokazaće se kao izvrsna u nekoj sasvim novoj situaciji.

I zato vežbaj dete da bude svesnije, da shvati u čemu je stvar. Nikad ne označavaj stvari nekim nepromenljivim etiketama. Ne govori da je Muhamedanac loš zato što pripada Islamu i nemoj za Hindusa reći da je dobar samo zato što je u istoj religiji kao i ti.

Nemoj imenovati stvari na takav način, jer su onda dobro i zlo nešto utvrđeno jednom za svagda. Vežbaj dete da raste svesno i da samo otkrije ko je dobar a ko loš. No to je teško; mnogo je jednostavnije označavati. A ti ionako živiš u svetu natpisa i kategorisanih podela. Ti stalno stavljaš ljude u izvesne kategorije: "U redu je, on je Hindus. On je dobar ili loš. Ah, znam, on je Muhamedanac; samim tim je loš ili dobar". Odlučuješ bez procene same individue. Obeležja odlučuju, a ne svest. I zato ne stvaraj čvrste stavove: ponudi detetu prilagodljivu svesnost. Nemoj da govoriš kako je ovo dobro a ono loše. Vežbaj njegov um na takav način da ono samo istražuje, uvida i pronalazi.

Ta prilagodljivost stavova poseduje mnogo, mnogo dimenzija. Ne utvrđuj dete u "monogamnim" stavovima, nemoj da mu govoriš: "Voli me jer sam ja tvoja majka". To može da učini dete nesposobnim, jer možda kasnije ono neće biti u stanju nikoga da voli. Tad se dešava da podizana deca — ja ih zovem "podizanom" — nastavljaju da budu fiksirana. Ona ne mogu voleti svoje žene zato što duboko u nesvesnom oni vole samo svoje mame. A tvoja žena ne može biti i tvoja mama, dok s druge strane majka ne može da bude supruga, i tako ti nastavljaš da budeš fiksiran — i to savršeno nesvesno. Nastavljaš s fiksacijom! I dalje

očekuješ od žene da se ponaša kao da ti je majka, i ako od nje zaista želiš da ti izigrava mamu, tada ti uopšte nije lako. A problem vremenom postaje još složeniji. Ako ona na kraju i počne da se ponaša kao tvoja majka, tek tada ćeš biti zbunjen zato što ona mora da se ponaša i kao tvoja žena, zar ne?

Majka nikad ne sme reći svom detetu: "Moraš me voleti zato što sam te ja rodila". Ona mora od svog deteta načiniti jakog pojedinca. Što dete bude "poligamnije", život će mu biti bogatiji i dublji. Nikad se neće osećati fiksiranim. Gde god da krene, na u kom pravcu, biće sposoban za ljubav. S kim god da dođe u kontakt biće u stanju da otvori srce. Ne govorite deci da majka, brat ili sestra moraju da se vole. Ne recite detetu: "On je stranac, on ne pripada niti našoj porodici niti našoj religiji — nemoj da ga voliš". Na takav način čovek može samo da obogalji svoje dete. Uvek mu recite: "Voleti, to je pravo blaženstvo — i zato voli koga god hoćeš. Što budeš više voleo više ćeš se razvijati, bujnije rasti". Osoba koja može voleti koliko hoće i koga god hoće je samom tom činjenicom obogaćenija.

A mi smo svi siromašni, i to samo zbog toga što nismo u stanju da volimo. To je činjenica — da što voliš više ljudi, to si sposobniji da voliš sve, da voliš bukvalno svakoga. Ako voliš samo jednu osobu, na kraju nećeš moći čak ni prema njoj da se otvoriš, jer će vremenom tvoja sposobnost za ljubav toliko suziti da će jednostavno nestati. To je kao da predložimo drvetu da iseče sve svoje korenje osim jednog jedinog korena. Ako kažemo drvetu: "Nek preostane samo jedan koren za tvoju ljubav. Neka taj jedan koren bude i jedini — svu ljubav koju imaš pružaj i dobijaj samo kroz taj jedan korencić" — drvo će odumreti.

Mi nismo stvorili umove koji su sposobni za ljubav, već smo načinili um koji je monogamnog tipa. Zbog toga i ima tako puno ratišta, toliko mnogo nasilja i okrutnih postupaka, i to pod različitim imenima — u ime politike, u ime religije, u ime ideologije. Svaka glupost će da iznedri mnogo toga onoliko dugo koliko si u stanju da zbog nje budeš nasilan. I tada gledaj kako ljudi postaju britkiji: njihove se oči sijaju kao briljanti kad idu u rat, zbog toga što je tamo svako oslobođen od tabua — da se ne sme ubijati. Tamo na ratištima možeš da masakriras ljude do mile volje. I tako osećaš veću radost kad čoveka ubijaš nego kad ga voliš kao brata.

Idi u Bangladeš i osmotri kako su ljudi tamo radosni, prosto sijaju od sreće. Idi pa gledaj gde god se ljudi nesmetano ubijaju: osetićeš radost. Tamo gde nema klanica, oči izgube onu bistrinu, postanu tupe,

bezizražajne, umorne. Nikom u miru nije lako; život kao da je postao beznačajan. Stvori situaciju za nekoga da bilo koga ubije, i odjednom možeš osetiti životnost u venama ljudi oko sebe — kao da su svi odjedanput oživel. Zašto? Zato što nam je zakržljala sposobnost za ljubav, a samo je dete u stanju da voli svakoga s kime dođe u dodir. Dete je rođeno da bi volelo čitav svet, svako živo biće, ceo univerzum — rođeno je sa tako moćnim kapacitetom za ljubav da ono jednostavno odumire istog trenutka kad mu suziš tu sposobnost.

Ali otkud taj monopol? Čemu taj posesivan stav? To je prosto začarani krug. Majka nije ispunila sebe, nikog nije volela, niko nju nije voleo, i sad je ona posesivna u odnosu na dete. Najmanje što može učiniti je da svu ljubav koja je u detetu okrene prema sebi. Dečija ljubav ne sme da se "troši" ni na koga drugog, svo ostalo korenje majka će pažljivo da počupa. Dete joj *mora* pripadati potpuno. A ima li sve to veze s ljubavlju? To je čisto nasilje, a ne ljubav. A što je najgore, psiholozi tvrde da su prvih sedam godina života najvažniji period. Jednom kad je nešto učinjeno, nemoguće je ispraviti grešku — zaista nemoguće, jer je to postalo deo strukture, temelj dečije svesti. Sad, šta god ono bude radilo, biće, na ovaj ili onaj način, zasnovano na strukturi u kojoj se nalazi ključna greška; a ta ista struktura je takođe i osnova svekolikog budućeg života. Zato dopusti potomku da ne bude posesivan, nek voli više, nek voli što dublje — bez ijednog uslova, bez ijednog neophodnog svojstva.

Naglasak nije na tome da voliš sve koji su vredni ljubavi, već u tome da ti sam postaneš ljubav. Ona je sama po sebi božanstvena i divna, i u ljubavi se krije vrlo duboko osećanje ispunjenja. I zato voli, i ta će te fluidnost ljubavi učiniti svesnijim jednog dubljeg sveta, jednog bogatijeg života, a takav život vodi svest izravno do Božanskog.

Ljubav, to je osnova svake molitve. Sve dok nisi u stanju da voliš, nećeš moći ni da moliš. Kako možeš moliti bez osećanja ljubavi kao temelja molitve? Kako ćeš osećati duboku zahvalnost? I za šta ćeš osećati tu zahvalnost? Šta je u tebi što bi ti stvorilo osećaj zahvalnosti? Ako nisi voleo, onda nema na čemu da zahvaljuješ Bogu. I zato i kažu... život je početak, dolina, ljubav je vrh. Ako si voleo, ti odjednom postaješ svestan da je čitav univerzum ispunjen ljubavlju. Ako nikada nisi osetio ljubav, onda je svuda samo mržnja, ljubomora, bes. Ali sve do sada naglasak je bio na tome da moraš dobiti ljubav, pa se zato svako oseća povređen kad ne dobija ljubav. Kako je to čudno! — a niko nije povređen činjenicom da nikad u svom životu nikoga nije voleo, nikoga ne boli

činjenica da nikom oko sebe nije pružio ljubav. Istinski naglasak mora da bude sledeći: ti moraš davati ljubav — ne smeš je grabiti od drugih. Svako pokušava da ugrabi ljubav, da ukrade što se ukrasti može, ali ljubav, neka bude napokon jasno, ne može biti ukradena ili zadobijena na sličan način. Ti samo možeš da je deliš, da je bezrezervno daješ. Ti ljubav samo možeš davati i davati i davati. A život na sve to uopšte nije ravnodušan. Ako si u stanju da daješ ljubav svima oko sebe, život ti uzvraća ne stotruko, već hiljadu puta više. Ali, ti ne smeš da razmišljaš o nadoknadi. Ne smeš ni da pomisliš na to da ti neko mora uzvratiti. Samo treba da nastaviš sa davanjem, to je sve.

I zato svako dete treba da se pripremi za veću ljubav, a ne samo za preračunavanje, matematiku, geografiju i istoriju. Samo je važno da se nauči ljubavi, pošto ni matematika ni geografija ni istorija ne vode čoveka do samog vrhunca. *Ništa* ne može da se uporedi s ljubavlju, jer ona je sam vrh. I ako propustiš ljubav a sve drugo ostvariš, ti ćeš biti tek jedna šuplja pustoš, obično ništavilo, i sve ćeš vreme osećati teskobu.

Druga stvar koju naglašavam: ljubav mora biti duboko usađena. Nijedan napor nije suvišan ako će dete učiniti sprennijim za ljubav. Na naša struktura to neće dopustiti zato što se boji. Ako mogućnost za ljubav naraste preko svake mere, šta će onda biti sa brakom? Šta će se desiti sa ovim ili onim? Stalno smo zabrinuti. Zaista, mi se nikada ne pitamo šta je sada sa brakom, nego uvek šta će s njime biti. Šta je brak ovog sadašnjeg trenutka, i šta je brak oduvek i bio? Samo bolna patnja — duga, preduga patnja, s licem koje se lažno smeška. Vreme je pokazalo da je brak jednostavno mizerija. U najboljem slučaju brak je bio samo olakšica, pogodnost i prednost, ništa više.

Kada to kažem, ja ne kažem da ti nećeš ući u brak zato što ćeš voleti mnogo više ljudi nego ranije. Što se mene tiče, mislim da osoba neće ulaziti u brak isključivo zbog ljubavi. Ulaziće zbog dubljih stvari. Molim vas, shvatite šta hoću da kažem: ako osoba voli mnogo ljudi, onda nema razloga da se uda ili oženi za nekog zbog ljubavi — jer on ili ona mogu voleti i *bez* zvanične zajednice. Mi smo do sada prisiljavali ljude da uđu u brak zbog takozvane ljubavi. Zbog toga što, kao, ne možeš voleti izvan braka, mi smo nepotrebno, ali stalno, nagonili ljubav i brak u istu vreću — a zaista potpuno nepotrebno. Brak je i za mnogo dublja postignuća — da, čak i za dublja od onog što smatramo ljubavlju: za krajnju bliskost, za takozvanu "koinherenciju", da bi čovek izveo ono što inače ne može sam, da bi uradio ono za šta je zajedništvo.

nezaobilazan činilac. Zbog toga što u ovom društvu gotovo i da nema ljubavi, mi sklapamo brak samo zbog neke prolazne romantike.

Ljubav zaista nikada ne može biti temelj i osnovni motiv za sklapanje braka zbog toga što je ljubav jednostavno igra i radost. Ako oženiš nekog iz ljubavi, ubrzo ćeš osetiti osujećenje — jer uskoro će igre nestati, nestaće onog osećaja da je sve novo, i dosada će polako ali sigurno da te celog proguta. Brak je za istinsko prijateljstvo, za najdublju bliskost. Ljubav je uključena u njega, ali ona nije najbitniji činilac. I zbog toga je brak nešto sasvim spiritualno. On jeste duhovan! Postoji veliki broj stvari koje nikada nećeš moći da razviješ sam u sebi. Čak i tvoj sopstveni rast treba nekog ko bi ti odgovarao — nekoga pred kim možeš da budeš sasvim otvoren.

Brak uopšte nije seksualan. Mi smo silili brak da postane takav. Brak je u suštini najdublje moguće duhovno jedinstvo. I kada se takav jedan brak zaista ostvari, tada mi radamo potpuno različite duše — kvalitativno različitu decu. Kad se dete rodi iz jedne takve intimnosti, ono može da ima zdravu duhovnu osnovu. Ali, naši brakovi su skoro potpuno seksualni — tek seksualni sporazum, a iz tih sporazuma — šta može da se izrodi? Ili su naši brakovi tek seksualni ugovori ili su oni tek trenutačne romanse.

U stvari, romantična ljubav je bolesna. Zbog toga što ne možeš voleti mnogo ljudi, u tebi se nagomilava neispoljena ljubav. Tad si jednostavno preplavljen njome. I zato, kad god se ukaže povoljna prilika, ti je svu isprojektuješ na onoga ko ti se učini podesan. I tako jedna obična žena postane anđeo, jedan krajnje običan muškarac samom Bogu nalik. A u suštini, reč je o najuobičajenijim ljudima.

To romantično ludilo stvoreno je prethodnim monogamnim treninzima. Ako je osobi dopušteno da slobodno izražava svoju ljubav, ona nikada neće nagomilati onu napetost koju će kasnije isprojektovati na partneru u vidu strasne romantike. Romantika je moguća samo u nezdravom društvu. U istinskom društvu uopšte neće biti romantike: ljubavi će još kako biti, ali ne i romantike. A ako nje ne bude bilo, tada će brak biti na mnogo dubljem nivou i nikada neće osujetiti čoveka. A ako se brak uspostavi ne samo zbog prave ljubavi nego i zbog onog duhovnog prijateljstva — tako da više nećete rasti kao "Ja" nego kao "Mi" — tada će brak biti tlo za vežbanje stanja svesti bez i trunke ega. No mi uopšte ne poznajemo tu vrstu braka. Šta god da znamo jednostavno je gadost, tek naškrabana lica koja se cere.

I konačno: dete mora biti vežbano da bude pozitivno, nikada

negativno. Pozitivni naglasak mora da postoji u svemu — samo će tada dete moći prirodno da raste i da postane prava ličnost. Šta ja mislim kad kažem "pozitivni naglasak"? Ja mislim da su naša dosadašnja vežbanja bila negativno usmerena. Recimo, kažem: "Ja mogu da volim nekog, ali ne mogu da volim baš sve". Potpuno obratno; morao bih biti u stanju da kažem: "Mogu sve da volim, samo ne ovog jednog". Sadržaj ljubavi mora biti usmeren na mnoge. Naravno, biće osoba prema kojima nećete moći da osećate ljubav, i zato se ne silite bespotrebno. Ali tvoj sadašnji naglasak je: "Mogu da volim samo jedno živo biće". Madnu kaže da može da voli samo Lajlu i nikoga više. To je negativan naglasak. Ceo svet je time poreknut. Pozitivan stav je ovaj: "Ovog čoveka baš i nisam u stanju da volim, ali mogu voleti sav ostali svet".

Uvek mislite o većoj pozitivnosti u *svakoj* oblasti. Ako sam stalno negativan u svojim stavovima, onda sam prosto okružen sopstvenim negativitetom, i zato svuda i dalje vidim negativnosti: "Ovaj čovek nije dobar zato što laže" — ali čak i da laže, on nije samo od laži sastavljen. On je i nešto više od toga. Zašto ne biti usmeren na onaj veći deo njega samoga? Zašto biti tvrdoglavo upućen na same laži? Mi kažemo: "Ovaj čovek je lopov" — ali čak i da stvarno krade, on ne radi samo to, on je i nešto mnogo više. Čak i lopov može u sebi da ima i sasvim pozitivne osobine, i zaista, on ih i ima — zbog toga što bez nekih pozitivnih kvaliteta ti čak ni lopov ne možeš postati. I zašto biti upućen samo na loše? Zašto da ne budemo usmereni i na pozitivne osobine jednog lopova?

Lopov je izuzetno hrabar, i zašto ne bismo razmišljali o njegovoj smelosti? Zašto da ne cenimo njegovu hrabrost? Osoba koja govori laži mora da je inteligentna, jer laži ne možeš snišljati ako si jednostavno glup. Želeo bih da kažem da laž zahteva inteligenciju koju ne mora posedovati čak ni osoba koja se uporno drži istine. Ti možeš biti i idiot i govoriti istinu, ali za laži ti je potrebna inteligencija, bistrina i jako pokretna svest, jer ako govoriš laži do sada si ih izgovorio na hiljade i stoga ih moraš sve pamtiti. I zašto stoga ne biti upućen na pozitivne kvalitete? Zašto neprestano naglašavati ono negativno?

Ali naše nam je društvo podarilo takve negativne umove. I ti u svakom čoveku možeš vrlo lako pronaći negativnost. Negativnosti moraju da postoje jer život ne bi mogao da postoji samo sa pozitivnošću. Negativnost je potrebna zato što ona stvara ravnotežu, ali ako upućuješ dete da vidi samo jednu polovinu stvari, onda će ono da živi u sasvim negativnom univerzumu. I svako će biti loš, a kad je svako takav, ti

postaješ veoma egoističan — zato što se, eto, desilo da si samo ti dobar.

Mi učinimo decu da pronalaze greške u svenmu i svačemu, i tako ona počinju da budu "dobra". Mi ih prisiljavamo da budu dobra, i tad ona počnu da osećaju kako su svi ostali loši, bedni, jednostavno nikakvi. Ali kako neko može biti dobar ako su svi loši? To uopšte nije moguće. Možeš da budeš dobar samo u svetu koji je dobar, a društvo koje je dobro nastaje samo upotrebom pozitivno nastrojenog uma. I zato iznedri iz sebe pozitivnost. Čak i ako postoji nešto što je zbilja loše, pokušaj da nađeš nešto dobro i u tome — jer u svakom zlu krije se i ponešto dobro. I ako je dete u stanju da unutar sebe razvije takvo opažanje, tad si mu stvarno dao nešto vredno. Dete će biti srećno, ali njegov će život postati pakao ako si ga naučio da traži loše čak i u stvarima koje su dobro.

Raj, to je život u pozitivnom svetu, a život u negativnom je pakao i ništa drugo. Cela ova zemlja postala je gora i od pakla samo zbog toga što su nani umovi negativno usmereni. Majka ne može reći svom detetu: "Pogledaj, sine, kako je lepa ona žena". Kako majka može reći tako nešto? Sano je ona divna i predivna i niko drugi. Muž ne može svojoj supruzi reći: "Kako je zgodna ona žena što sad pretrčava ulicu — pogledaj!" On to ne može reći! U stvari, kaže on to, ali u sebi, nikada glasno. Muž koji šeta po gradu sa svojom suprugom boji se da gleda oko sebe. Zbog toga muševci i ne vole puno da izlaze sa svojim ženama; to je za njih pakao, ali zašto? Ako je neko lep i zgodan zašto to i ne reći?

Majci je teško da sluša dete koje kaže za nekog tamo dobar ili divan ili lep. Stvoriće u njemu osećanje da je samo ona takva, a da je ceo ostali svet utelotvorenje ružnoće. I šta će se na kraju desiti — dete će svu tu ružnoću konačno pronaći u sopstvenoj majci, jer kako možeš da stvoriš lepotu u jednom krajnje gadnom svetu? A otac nastavlja, i svi ostali učitelji nastavljaju da ubeđuju dete: "Jedino ja posedujem istinu u svojim rukama".

Neko je bio kod mene pre otprilike tri dana, žena je u pitanju; ona mi je rekla: "Želim da vas slušam, ali moj guru kaže da je to greh". "To je greh, ti pripadaš meni, i kako možeš da slušaš nekog drugog? I ako ti ja mogu dati istinu, zašto ti je onda potreban tamo neki Radžniš?" Pre ili kasnije taj savetodavac neće moći da opstane ne samo kao guru već ni kao neki mali učitelj, i to samo zato što podstiče negativnost u čoveku. Na kraju će mu se sva ta negativnost vratiti, to je više nego sigurno.

U Zenu učitelji šalju svoje učenike kod drugih učitelja. Neko bi ostao s učiteljem jedno godinu dana, i kad bi napokon bio spreman

učitelj bi mu rekao: "Idi sada kod mog suparnika, jer nešto sam ja rekao, ostatak će valjda on moći da ti kaže, i zato je najbolje da kreneš sada i do njega".

Takav učitelj će uvek biti upamćen kao istinski učitelj; njega nikad nećeš prestati da poštuješ. Kako možeš da ga ne poštuješ? On te šalje svom suparniku samo da bi naučio sve, da bi video medalju sa obe strane: "Ja sam ti rekao jedan deo, ali to nije celina". A niko nije u stanju da izrekne celinu — zar ne? — ona je tako nepregledna.

I zato stvori u sebi pozitivan stav, i uskoro će se iz toga pojaviti jedan bolji svet. Ali pozitivnost je osnova, i to je vrlo složena tema, i nekom drugom prilikom dublje ćemo je proučavati!

Sedmo predavanje

21. februar 1972

UZVODNI TOK UMA

उन्मनी भावः पाद्यम् ।

UNMANI BHA AVAH PADDYAM

*"Uzvodni tok uma je Padyam
— voda za
obožavanje božanskog"*

Um je most između materije i sveta, između onog unutrašnjeg i onog spoljašnjeg, između najsuptilnijeg i najgrubljeg. Kad kažem da je um most, ja pod time podrazumevam mnoge stvari. Čovek dolazi u ovaj svet kroz um. Kroz um dolazi u ovo telo. I zato šta god da dostignete, to je uvek kroz um. Ako ste od svega stvorili pakao, to se desilo uz pomoć uma. Ista stvar ako osećate da je svuda oko vas samo raj i ništa više.

Zen patrijarh, Hiu-Hai, jednom je rekao: "Um je pakao; um je i raj". I zato, šta god da si ili šta god možeš biti, zavisice od toga kako ti um deluje. Njegov rad može da stvori za tebe i nešto čega uopšte nema. Um može da stvori veoma varljiv svet svud oko tebe: on je sposoban i za tako nešto. On može da sanja, i to da sanja tako stvarno da nikada ne budeš u stanju da shvatiš da je sve što vidiš potpuno nestvarno.

Um u sebi čuva projektivne sile; on može da projektuje, a zbog toga što može da stvori ono što nije, um takode može i da zaboravi ono što jeste. On može da se nalazi u stanju koje sa stvarnošću nema bukvalno nikakve veze. Šta god da se dešava, zavisi isključivo od uma. I zato um može da se posmatra kao koren svega što čovek može da iskusi. Čak i ako želi da spozna Božansko, čovek mora proći kroz um. Naravno, takav je prolaz izuzetno težak zato što se um na kraju mora odbaciti. Pa čak i ako je potrebno odbaciti um, to je opet kroz um — zbog toga što, dok ga ne odbaciš, ti nikada nećeš biti sposoban da spoznaš istinu.

Um je svuda, kako pozitivno tako i negativno. Šta god da radiš — stvaraš nestvarne svetove ili otkrivaš postojeće — stvaraš ludilo u sebi ili pak meditativno stanje svesti — to se sve dešava isključivo kroz um. Gde god da se zaputiš, krećeš se preko mosta samog uma. Ako čak želiš i do sebe da dođeš, to će opet biti kroz um. Naravno, taj će dolazak biti negativan, kretaćeš se istim koracima — samo će smer biti nešto malo drugačiji. Ako odlazim od kuće, postoje koraci koji će me odatle

odvesti, ali ako odlučim da se ponovo vratim, u povratku ću ići istim koracima — samo će smer biti obrnut. I zato, ako razumete kako um izlazi napolje, shvatite i kako ulazi unutra.

Kao drugo... u indijskoj simbologiji, reč "uvis" je sinonim sa "unutra", dok je "nadole" isto što i "prema spolja". Kad kažemo "uvis" mi mislimo "unutra": obe reči označavaju jedno te isto. Što ideš više u sebe, to ideš više uvis. Što više ideš od sebe, to više silaziš. Kineski um je, s druge strane, uvek koristio "nadole" kao simbol za "unutra", dok je "uvis" poistovećivao sa "prema spolja". I zato, kad Lao Ce govori, on nikad ne upotrebljava reč "uvis". On će uvek reći: "Sidi dole", misleći pod tim da treba da uđeš unutra, u sebe samoga. I zato je "nadole" kod Lao Cea kao neki ponor: prosto upadaš unutra.

Indijska simbologija je drugačija. Mi za unutra kažemo uvis, uzvodno, nagore. Za nas unutra ne liči na ambis nego na vrh. I ambis i vrh mogu da se koriste zato što su simboli jednostavno simboli, oni samo ukazuju; nešto više od toga je beznačajno. I to je oduvek, od pamтивека bio problem. Upanišade stalno govore o putovanju nagore, uvis, i simbol toga je vatra — zato što ona uvek stremlji naviše. Za Taoiste i Lao Cea simbol je voda — zato što voda uvek pronalazi najniži mogući položaj. Voda može da se odmori tek na dnu najdubljeg ponora. Ali vatra može da nađe spokoja samo u suncu samom, i zato uvek stremlji naviše.

No u svemu tome nema nikakve protivrečnosti. Kad govore ljudi kakvi su recimo Isus ili Zaratustra ili Lao Ce, oni možda i upotrebljavaju suprotne izraze ali nikada u suštini ne protivreče. To jednostavno nije moguće, tako nešto ne može da se desi. Ako reči izgledaju protivrečne, to samo u stvari ukazuje na njihov tip, njihov izbor i osobenost, njihov način izricanja stvari — i ništa više od toga! Ali panditi i svi mogući svetski učenjaci mogu mnogo toga da izvuku iz tih naizgled protivrečnih reči. I kad god razgovaramo o Apsolutu, o onom Konačnom, jedna stvar mora da se shvati sasvim konačno: možeš koristiti bilo koju krajnost da bi izrazio neizrazivo, i svaki će ekstrem biti vredan koliko i onaj drugi, kog nisi koristio.

Na primer, Upanišade za Božansko koriste reč "Apsolut". I to je jedna krajnost, i to onaj pozitivne vrste — Savršeno, Apsolutno. Buda za to isto stanje i za to isto ostvarenje upotrebljava drugu krajnost — "Ništavilo". To je potpuna suprotnost barem što se samih reči tiče, ali što se tiče ostvarenja samog po sebi, i Apsolut i Ništavilo znače jedno te isto. No to je stvorilo toliko mnogo zabune u umovima ljudi.

Buda izgleda potpuno suprotan jednom prosečnom Hindu-umu. Ali — on uopšte nije suprotan. On je jedan od najčistijih mogućih Hindusa, ali je upotrebljavao negativne reči. Tako se njemu svidelo, i nije nimalo dobro da se raspravlja o dopadanju i nedopadanju — jer sva su u pravu, sva su vredna ili bezvredna koliko i sva druga. Sve se može koristiti. Možeš da kažeš "beskrajno" a možeš da kažeš "nula" ili "ništa" — i ispravno je i jedno i drugo. I "beskrajno" i "nula" znače isto.

Buda i Mahavir, savremenici jedan drugome, koristili su vrlo protivurečan jezik. Mahavir je govorio: "Poznavati Sopstvo je konačno znanje, istinska mudrost". A Buda je govorio: "Verovati u sopstvo je samo neznanje i ništa više". Mahavir kaže: "Samo Sopstvo zaista jeste", a Buda kao da odgovara: "Samo je sopstvo obmana, najvarljivija moguća stvar". Ništa ne može biti protivrečnije od tih njihovih stavova, i zato su se Budisti i Ćaini bez prestanka prepirali između sebe skoro dvadeset i pet vekova. Ali — ceo sukob je zasnovan samo na lingvističkoj zamci — zbog toga što je Mahavir koristio reč Sopstvo osporavajući bilo kakav ego u njemu. On je govorio: "Postaješ Sopstvo tek kada nema ega". I zato je Sopstvo isto što i ne-sopstvo. Ako nema ega, Sopstvo postaje baš kao ne-sopstvo. A Buda koristi sopstvo da označi ego, i zato kod njega najsavršeniji mogući ego znači isto što i "sopstvo". I tek tad smisao postaje sasvim jasan. Oboje su u pravu, i Buda i Mahavir. Buda kaže da verovanje u sopstvo nije ništa drugo do neznanje, i sasvim je u pravu. Ali i Mahavir je isto tako u pravu kada kaže: "Spoznati Sopstvo je vrhovna mudrost". Obe izjave su samo naizgled protivrečne.

Lao Ce kaže: "Sići do dna znači dostići samu osnovu Postojanja". Ona na neki način počinje od početka: "Padni dole, u sam početak, u sam prvobitni izvor svega". Upanišade kažu: "Idi do poslednje tačkene kojoj postižeš vrh". Lao Ce kaže: "Vrati se do prvobitnog izvora", a Upanišade: "Idi ka konačnoj mogućnosti, do samog kraja". Ostvari mogućnost na samom kraju; učini ga stvarnom". Početak i kraj nisu odvojene tačke. I zaista, nijedan kraj se ne završava a da opet ne dostigne početak. A početak počinje tek tamo gde se kraj sasvim završava.

Život se kreće u krugovima, i ako ti započneš putešestvije po krugu, tačka početka biće takođe i tačka završetka. Život je kao krug, i zato možeš reći da je ista tačka i početak i kraj. Naniže — Lao Cea, i naviše — Upanišada, zaista označavaju jednu te istu pojavu. Samo se reči razlikuju, ali ne i smisao.

Ako možemo prodreti u taj smisao iza reči, tad ćemo biti u stanju

da pojмимо te umove. Ti su umovi živeli unutar takvog iskustva kog jednostavno nijedna reč ne može izraziti. Ali oni su morali koristiti obične reči, pa su ih tako i upotrebljavali, samo im dajući različito značenje. Svaka njihova reč ima drugačije značenje. A još jedna stvar: kad Upanišade koriste "uzvodno" ili "uvis", to je, zapamti, isto što i "unutra". Što više ideš ka unutra, to više streliš uvis, i vice versa, i obrnuto: što više ideš uvis, to više streliš ka sopstvenoj unutrašnjosti. A šta u stvari znači ta uzvodnost ili to penjanje naviše? I zašto taj aforizam kaže da je uzvodni tok uma samo voda kojom se pričešćuju stopala Božanskog? Toliko mnogo značenja je u svemu tome. Jedna je, recimo ta da je beskorisno koristiti vodu, onu običnu vodu — potpuno beskorisno!

Al-hilaf Mansur, Sufi mistik bio je osuđen na smrt. Kad su mu odsekli ruke i kad je krv potekla, on je počeo vlastitu krv da koristi na isti način kao što Muhamedanci koriste vodu u svojim ritualima — oni njome čiste telo pre nego što otpočnu klanjanje. Oni koriste vodu, ali Mansur koristi krv. I kad je počeo da koristi pokrete koji se izvode za vreme *wazu*-čišćenja, neko ga je iz gomile, iznenađen upitao: "Pobogu, Mansure, jesi li poludeo? Šta to radiš?"

"Po prvi put činim *wazu* — čistim sebe svojom sopstvenom krvlju — jer kako ćeš sebe pročistiti običnom voduromom?"

On svenu tome daje jedan veoma dubok snisao. Zaista, on misli da dok ne umreš, kako možeš samog sebe pročistiti običnom voduromom? *Wazu* ostvaren krvlju podrazumeva umiranje. Samo smrt može biti istinsko pročišćenje, ona prava čistota. I kada umreš, ti postaješ sposoban za molitvu. Sve dok ne umreš ne možeš moliti. Osnovni zahtev da bi postao sposoban da moliš je smelost da umreš.

Ovaj aforizam kaže samo jedno: "Tok uma naviše samo je voda za stopala Božanskog". Nijedna druga voda neće učiniti ništa hvale vredno. Voda uma ide dublje čak i od Mansurove krvi, zbog toga što je i sama krv ipak površna. Možeš *Wazu* činiti i krvlju, no to ipak nije najdublje. A najdublja moguća stvar je uzvodni tok uma, i to iz dva razloga: u osnovi, um uvek teče nadole, a kreće se u tom smeru zato što je to najlakše, tok naniže je uvek najjednostavniji. Uzvodni je tok uvek skopčan s ogromnim naporima. Uzvodni tok zahteva borbu sa zakonom gravitacije: uzvodno znači odvažno. Ti ne možeš teći uzvodno — sve dok potpuno ne promeniš vlastitu prirodu. To je konačni preobražaj! Nizvodni je tok običan, ništa drugo do prirodan, takav tok je u samoj prirodi stvari. I zato se ljudski um uvek tako i kreće — nizvodno.

Misli o svemu tome na sledeći način: ako želiš da se koncentrišeš na Božansko, osetićeš ozbiljne poteškoće. Um će se neprestano kolebati, i nećeš, zaista, biti u mogućnosti da budeš usmeren naviše duže od jedne sekunde. Um će stalno da vrluda ovde-onde. Ni koncentracija ni kontemplacije neće biti mogući, meditacija isto tako — gotovo nemoguća! Um prosto neće biti spreman za tako nešto. Čak i uz mnogo napora, osetićeš da se on ipak ne kreće ka Božanskom. Ali samo pomisli na seks i um će ti u trenutku biti potpuno zaokupljen. Nema potrebe da koncentrišeš um na seks — umi se sam koncentriše. Nema potrebe da činiš bilo kakav napor — um teče ka tome s lakoćom.

I stvarno, mi ne znamo ni za šta drugo osim za seks i samo kroz seks možemo da pojмимо šta je to u stvari koncentracija. Zato se i dešava da seks uopšte nije problem za onoga ko svoj um može kad god želi da usmeri na bilo koju stvar. Čak i ako je reč o naučniku, o istraživaču koji radi u svojoj laboratoriji, za njega seks nikad neće biti nikakav problem ako je u stanju da se potpuno usmeri na svoj rad i istraživanje. Ali ako se ni na šta drugo ne možeš koncentrisati, tad će ti um bez prestanka teći ka seksu.

Jedna stvar mora da bude shvaćena: kad misliš o seksu, ti si sasvim zaokupljen. Misaonih talasa koji bi te ometali u tome kao da uopšte nema. Ti čak i zaboravljaš da misliš o samom seksu — možeš se setiti nešto kasnije o čemu si razmišljao. Čak ni takvog sličnog talasanja uopšte nema. Zaboravljaš da si različit i da je ta procesija seksualnih misli različita od tebe. Ti si postao jedno sa njom. To je ono što *bhakte* nazivaju "neprestanim prisećanjem na Božansko — bez Ja i bez Ti". Ista se stvar dešava i kod tebe, samo je objekat nešto drugačiji. To više nije seks; objekat je samo Božansko. I sve dok utapanje u Božansko ne postane isto tako spontano i prirodno kao i utapanje u seks, tvoj um ne može da poteče uvis.

Uzvodni tok je ozbiljan napor; moraš da "poguraš" sebe da bi to ostvario. Nizvodni tok je lak. Baš zbog toga seks postaje pravo opuštanje kad god smo napeti — jer svaka napetost znači da se krećeš u pravcu nečega što nije prirodno. Tad, ako možeš da se opustiš unutar nizvodnog toka, osetićeš veliko olakšanje. Na Zapadu posebno, seks je postao samo jedna vrsta olakšanja — samo način da se čovek oslobodi od napetosti. Seks može dobro da posluži pri tome, i to je zato što nema napora pri padanju, ne treba ti snage ako otičeš nizvodno. I zbog toga devedeset i devet posto ljudi vodi ljubav samo u cilju smirivanja napetosti. Ako možeš da vodiš ljubav pre spavanja, spavaćeš dobro i

duboko. Zašto? Zato što ti je celo telo opušteno kad tečeš u nizvodnom smeru. Sve dok se ne opustiš u istoj meri dok ti um stremi uvis uopšte ne zaslužuješ da te smatraju duhovnom osobom.

I to je sva razlika između svetovnog i duhovnog uma. Svetovnom je lako i lepo kad otiče naniže; on se kroz taj tok odmara i opušta. Duhovni um je opušten u istoj meri samo kada teče naviše. Kad god religiozni um otiče nizvodno, on oseća napetost. I konačno, kad opet ostvari svoj stari tok, ista će snaga morati da se upotrebi da bi otičao nizvodno — čak i veća, jer uzvodno, čak i kad je naporna, ipak je uzvodno, a nizvodno, čak i kad nema nikakvog napora, ostaje nizvodno. I kad čovek mora da se spusti dole s naporom, taj napor je hiljadu puta veći od bilo kog drugog napora.

Za osobe poput Ramakrišne napor je čak i uzimanje hrane. Za Budu je napor čak i kretanje, teško mu je čak i to što je još uvek unutar tela. Taj napor je samo znak da je celokupna njihova priroda potpuno preobražena. Ono što je bilo nizvodno sad je za njih postalo uzvodno, i obrnuto: ono što je bilo uzvodno postalo je nizvodno. Religiozni um plovi naviše kao da je uzvodnost volšebno postala nizvodnost. Mira Bai ne oseća nikakav napor kad pleše i peva za Krišnu, ali kad je tu njen muž Rana, njoj uopšte nije lako, zbog toga što je Rana sada simbol za nizvodni tok. Onaj uzvodni tok mora za nas da bude veliki napor. Sve dok ti se ne probudi volja da ostvariš Božansko, ti nećeš biti u stanju da dosegneš uzvodni tok.

I pored svega rečenog, ti ćeš opet možda pronaći neki sukob između Taoa i Upanišada. Lao Ce kaže "Nenapornost je sredstvo", a Upanišade opet kažu nešto sasvim drugo: "Sredstvo je napor, i to totalni napor". Kad Lao Ce spominje "nenapornost", on pod tim podrazumeva da treba da budeš tako tih da prestane u tebi svaki, pa i najmanji pokret, jer svaki pokret u stvari jeste jedan vid napora; svaki napor je napetost. Napor je znak da si još uvek unutra. I kad Lao Ce kaže "nenapornost", on tu reč koristi da bi označio jedno krajnje opušteno stanje uma — nemoj činiti ništa.

To uopšte nije lako. U stvari, to je jednako teško kao uzvodni tok — doduše, čak i teže, jer mi možemo razumeti samo one izraze koji u sebi podrazumevaju nekakvo činjenje — teško shvatamo sve ono što u sebi ne sadrži ama baš nikakav rad. Ne-činjenje je za nas još teže, ali oba načina su teška i oba, kroz različite metode, imaju za cilj ostvarivanje jedne te iste tačke. Ako ostaneš bez i jednog jedinog napora, dostižeš najunutrašnjije središte — zbog toga što ne možeš da

se krećeš! Kad pokreti prestanu, padaćeš nadole, sve više i više, ravno do dna, direktno u središte. Svaki periferni rezultat je napor i ništa više, ali kad svi naponi prestanu, bićeš u vlastitom središtu istog trenutka.

Upanišade, opet, koriste različit način koji je, naravno, u logičkom odnosu sa njihovim konceptom uzvodnosti. One kažu da je potreban samo apsolutan napor. Kad činiš takav napor, postaćeš sve napetiji i napetiji, i na kraju će nastati trenutak kad nećeš biti ništa drugo do napetost. Prestaćeš da budeš čovek — bićeš napetost! I tad nema ničeg iza, nikako, došao si do zida; konačno si ostvario. I kada taj vrhovni trenutak dode, pašćeš sa samog vrhunca. Napred ne možeš, jer si došao do one poslednje granice. Napetost se razvijala, razvijala i napokon dosegla krajnju tačku; nema dalje, nema onog iza. I kada napetost dode do pravog vrhunca, odjednom se potpuno opuštaš i ostvaruješ onu istu tačku koju pominju taoisti i Lao Ce — nenapornost.

I zato, postoje dva načina: ili da se izravno opustiš kao što Tao preporučuje, ili da se opustiš posredno, kao što Upanišade kažu. Stvori vrhunsku napetost i tada ćeš doći do opuštanja, i ja lično mislim da Upanišade mogu više pomoći zbog toga što smo mi ionako napeti pa smo u stanju da shvatimo značenje, jezik i načine ispoljavanja tenzije. Reci nekome da se odjednom opusti i videćeš da neće moći. Čak je i taj proces opuštanja postao za njega novi oblik napetosti. Negde sam osmotrio knjigu čiji je naslov glasio: "*Moraš se opustiti*". Sama reč "moraš" će stvoriti veliku napetost. Reč je stvarno anti-opuštajuća: "moraš". Sad je to postao zaista težak rad: moraš da se opustiš. I zato pokušaj i uvidećeš da sam tvoj napor stvara sve veću i veću napetost. Ako želiš da se zaista opustiš, onda bi bolji naslov knjige bio "*Ne moraš da se opustiš*".

Ne možemo se opustiti neposredno. Mi smo napeti, u strahovitoj tenziji. Opuštanje nam ništa ne znači; mi još ne znamo šta je to. Lao Ce je u pravu, ali je teško slediti ga. A on izgleda tako jednostavan. Zapamti zauvek — ka god ti nešto izgleda jednostavno, znaj da je tu zapravo reč o vrlo složenoj pojavi, jer u ovom svetu ono najjednostavnije je i najslabije. A upravo stoga što stvar izgleda veoma jednostavna, ti možeš da obmanesh sebe. I zato mogu reći: "Samo se opusti", i ništa se neće dogoditi.

Ja sam radio deset godina sa metodima koji su slični uputima Lao Cea — bez prestanka sam podučavao izravno opuštanje. Smisao je bio jednostavan za mene pa sam mislio da će biti takav i za sve ostale ljude. Tada sam vremenom postao svestan da je to gotovo nemoguće. Stvarno

sam pogrešio — to nije bilo moguće. Rekao bih tadašnjim učenicima da se opuste, i izgledalo je da oni shvataju značenje reči, ali oni se nikako nisu mogli opustiti. Tada sam počeo da preporučujem nove metode za meditaciju, i to one koji stvaraju dodatnu napetost. Ti su metodi stvarali takvu tenziju da na kraju postaneš skoro lud. I — tek *tada* bi rekao: "A sad se potpuno opustite".

Kad dođeš do vrhunca napetosti, sve u tebi, i um i telo, osećaju istinsku glad za opuštanjem. Tolika napetost i želiš da prestane, no ja ne dopuštam i govorim da nastaviš s tehnikom još malo, još samo malo, do samog kraja. Radi šta god hoćeš da bi stvorio tu dodatnu napetost, i *tad*, kad dođeš do vrhunca, jednostavno ćeš pasti s vrha u sam ponor opuštanja. Ambis je kraj, nenapornost je kraj, ali Upanišade pri svemu tome koriste napetost kao sredstvo.

Zato radi što napornije da bi se ostvario uzvodni tok. U stvari, upotrebljavati reč "tok" nije baš dobro jer tok uvek znači nizvodno kretanje. A kako ćeš teći uzvodno? Moraš da se boriš. To je borba, i to borba bez predaha. Samo li prestaneš, kreneš nizvodno. Zateći ćeš sebe kako otičeš nadole istog trenutka kad prekineš borbu. To je neprestana borba protiv struje. I zato treba da shvatiš šta je struja i protiv koje struje treba da se boriš kako bi se pokrenuo uzvodno.

Tvoje navike su prava struja, i to one duboke, dugotrajne navike, navike iz nebrojeno mnogo života; ne samo navike iz ljudskih života, već i one iz animalnih, pa čak i biljnih. Nisi izolovan; ti si deo neshvatljivo dugog nasleđa i svaka je navika duboko usadena u tebi. Oticao si nizvodno milijardama godina bez prestanka, i zato je ta nizvodnost postala strahovito duboka navika. U stvari, taj tok postao je tvoja priroda — ti drugu prirodu ne poznaješ; poznaješ samo onu koja teče naniže. Ta nizvodnost je struja, i svaka tvoja ćelija i svaki atom tvog uma samo su delić tog nepreglednog niza navika. Te su navike tako duboke da se ti čak i ne sećaš odakle potiču.

Danas zapadna psihologija otkriva zaista mnogo novih činjenica. Na primer, pronašli su da kad si ljut, tvoje nasilje nije samo unutar uma — ono je duboko usadeno i u tvoje zube i nokte. I zato, ako potiskuješ agresivnost, tu potisnutu energiju preuzmu tvoji zubi i vremenom počinju da se kvare, zato što životinje odmah koriste i zube i nokte kad god su nasilne. Naši nokti pripadaju animalnosti, i naši zubi takode; sve te stvari pripadaju dugom, predugom animalnom nasleđu. I zato, kad je neko nasilan a istovremeno potiskuje to stanje agresivnosti, zubi postaju preopterećeni.

Savremeni psiholozi kažu da je većina bolesti zuba prouzrokovana potiskivanjem nasilja — većina bolesti! Samo kad mu vidiš zube ti možeš reći koliko je agresivan. Osoba koja je potisnula mnogo tih grozničavih talasa nasilja vremenom će steći poseban tip čeljusti. Jedan psiholog, Vilhelm Rajh, samo bi pritisnuo rukom tvoje zube i iznenada bi, sasvim neočekivano, čitavo tvoje telo prosto gorelo od agresivnosti.

Rajh je često morao da se štiti od svojih pacijenata jer bi reaktivirao njihovu potisnutu agresivnost samo prostim dodirima. Postao je zaista stručnjak u svemu tome. Samo dodirima nekog određenog mesta u čeljustima uspevao je da iz čoveka istisne potiskivano nasilje kog ovaj uopšte i nije bio svestan. Ti bi verovatno počeo da se treseš, da vrištiš i da napadaš, a Rajh bi jednostavno rekao: "Sad sam dotakao ugrađeni program i dodirima ga reaktivirao".

Ponekad se dešavalo, kad bi Rajh pritisnuo određenu tačku — a postao je svestan zaista mnogih jer je na čeljusnim tačkama radio neprekidno skoro četrdeset godina, i znao je dobro da svaka tačka sadrži u sebi poseban vid nasilja koje je skriveno — i kad bi dodirnuo neku posebnu tačku, određenu *čakru* u čeljustima ili na čeljustima, iz čoveka bi provaljivao sasvim poseban bes. Oспособio se toliko da je bio u stanju da te tačno vrati unazad da na kraju ne budeš ni za dlaku drugačiji od bilo koje životinje. Ponekad bi se dogodilo da pacijent potpuno zaboravi da je ljudsko biće. Pacijent bi pao negde dole, sveden na životinju; čak bi počeo da urla, ili da napada, baš kao zver.

To je ta struja. Kad si nasilan nisi samo ti takav: cela tvoja istorija je čisto nasilje. Kad si seksualan, to stanje ne dešava se samo tebi: celokupna tvoja istorija tada postaje seksualna. Zbog toga sva ta stanja imaju takvu moć nad čovekom. U trenucima agresivnosti ili seksualnosti, ti si samo suvi list u nezaustavljivoj bujici. I šta učiniti da se promeni tok i da se krene uzvodno nasuprot struji? Šta da se radi?

Tri stvari treba da se učine: prva, kad god um počne da teče nizvodno, budi toga svestan što je moguće pre — pošto je reč o mehanizmu, *što pre to bolje!* Neko te je uvredio, i da bi postao ljut potrebno je nešto vremena. Naljutićeš se, ali nakon kratke stanke, nakon par sekundi razmaka. Stvar će se odigrati u trenutku. Prvo ćeš se osetiti uvređenim, i u momentu kad prepoznaš svoju reakciju počće da teče i druga struja: naljutićeš se. Ljutnja prvo neće biti svesna; u prvom trenutku ličiće na groznicu i tek će nakon toga da se uobliči. A posle toga, ti ćeš to osećanje ili izraziti ili potisnuti.

I kad ja kažem "što pre to bolje", to znači da čim si uvređen postaješ

svestan da si se uvredio. Čim osvestiš stanje u kom se nalaziš, samo napravi izvestan napor da ga prekineš. Ne padaj u automatske tračnice čak ni za jedan jedini sekund. Tu će pomoći ne samo potpuno zaustavljanje, već i najmanji trenutak zaustavljanja, a što su stanke duže, utoliko bolje.

Kad je umirao otac Georga Gurdijeva, pozvao je svog sina kome je tada bilo tek devet godina. Gurdijev je uvek govorio da taj trenutak nikada neće iščileti iz njegovog sećanja. Otac ga je pozvao. On je bio najmlađe dete i otac mu reče: "Ja sam tako siromašan i nemam ti šta dati, ali jednu stvar koju je moj otac meni dao ja ću preneti tebi. Možda je u ovom trenutku nećeš shvatiti kako valja jer ni ja nisam bio sposoban da shvatim svog oca onda kad mi je davao ovo što ću i ja tebi. No to se pokazala kao najdragocenija stvar od svega što sam u životu imao, i zato sam odlučio da ti je dam. Sačuvaj je! Jednoga dana počćeš da je shvataš".

Gurdijev je slušao oca bez daha, i on je napokon progovorio: "Kad god se naljutiš na nekoga, nikada ne odgovaraj pre no što prođe dvadeset četiri časa. Odgovori, ali kad prođe samo jedan dan".

Gurdijev je poslušao njegov savet i koji je ostavio takav utisak na njega da je kasnije uvek govorio: "Izvodio sam nebrojeno mnogo spiritualnih vežbi, ali ona je bila najbolja. Čitavog svog života primenjujući tu metodu nisam mogao da budem ljut, i to je jednostavno promenilo čitav energetski tok, čitavu struju, jer ja sam se zarekao da ću ispuniti obećanje. Kad god bi me neko uvredio, ja bih stvorio nešto, odmah bi napravio neku situaciju. Rekao bih čoveku da posle dvadeset četiri časa dođe po moj odgovor, ali ja nikada ne bih bio u stanju da odgovorim jer se cela situacija uvek pokazivala kao krajnje nedotupavna". Samo je jaz, samo je razmak bio potreban, i samo tim putem Gurdijev je promenio čitav svoj život.

Dakle, čak i ako počneš sa *samo* jednim delićem u struji, bićeš sposoban da promeniš celinu. I zaista, to je jedna od osnovnih istina ezoterične religije: ne možeš promeniti deo dok ne promeniš celinu. I taj zakon deluje u oba smera. Ili menjaš celinu, i samim tim i deo te celine; ili menjaš samo deo, ali potpuno, i tada je i celina primorana da se promeni, jer je sve to veoma povezano.

I zato počni odakle god hoćeš. Pokušaj da pronađeš svoju glavnu karakteristiku: ono što je najjače u tebi, ono čemu ne možeš da se odupreš i što te uporno obara. To može biti tuga, to može biti ljutnja, pohlepa, bilo šta. Pronadi glavnu karakteristiku, svoju najveću slabost.

I počni baš od te najsnažnije, i tad će sve slabije mane lako moći da se promene. Počni bukvalno od najjače; ako je to ljutnja, onda počni upravo od ljutnje. Prvo, kad osetiš da si uvredjen, da si odbijen — da ti se desilo bilo šta što je za posledicu imalo ljutnju — čim osetiš da je "prvi stupanj okončan i da sam sada ljut", samo se za trenutak zaustavi. Ne diši: prekini i disanje, bilo da si na pola udaha ili na pola izdaha, a zatim otpusti taj dah. Udi u sebe i pokušaj da vidiš da li je osećanje prošlo ili je još uvek u tebi.

Uvidećeš da je prošla zato što je spona nedostajala. Nametnuo si razmak automatskom radu. Negde si nekako prekinuo mehanizam, a disanje je čudesan način da se bilo šta prekine. Tvoj osećaj da si uvredjen i mehanizam ljutnje neće biti povezani, i ako ta dva stanja nisu pridružena makar za jedan trenutak, stvar je rešena. Na kraju krajeva, tvoj mehanizam ljutnje neće čak ni saznati da si bio uvredjen.

Što se to ranije dogodi, utoliko bolje. Postoje čak i neki raniji stupnjevi — oni pripadaju drugom, ne tebi. Dok te neko izaziva i vredi, pre nego što osetiš uvredjenost samo ga posmatraj i oseti da je on ljut. Zaustavi dah i nastavi da ga gledaš, i zapazićeš da nisi uvredjen. On će pokušati da te povredi, ali ti uvredu nećeš čak ni osetiti. Nećeš odgovoriti zato što si ponovo stvorio jedno te isto — razmak. To je jaz između tebe i njega, i sad on više ne može da ga premosti. Neće moći da te pogodi; doduše pokušaće, ali će nekako promašiti. Ti sad više nisi meta. Za njega ti to jesi, ali u stvarnosti si prestao da predstavljaš metu. Možeš da se smeješ, i ako si u stanju da to uradiš, to je najbolje što tada možeš da učiniš u toj situaciji.

Dakle prvo stvori jaz. Drugo: učini nešto što se obično ne radi u takvim situacijama. Kad je neko uvredjen, on se ne smeje, ne zahvaljuje se na uvredi, ne pokušava da se grli i tome slično. Zato uradi baš ono što niko nikad nije radio! Tada ideš nasuprot struje jer struja je uvek ono što se obično čini u takvim trenucima. Budi neobičan! Neko te udara: smeji se i oseti razliku — ne samo u onom ko te bije nego i unutar sebe. Ako možeš tada da se smeješ osetićeš potpunu razliku. Pokušaj — nešto krajnje apsurdno! Tad si razbio svekoliki mehanizam jer mehanizam nije u stanju da shvati šta se to dešava. On je krajnje mehanička stvar, i mada je duboko ukorenjen, on nema svesti u sebi. I zato baci sopstvenu životinju u zbrku. Ne dopusti joj da te gura, trga i da upravlja tobom. Zbuni životinju! Što je više zbuniš to ćeš je učiniti bespomoćnijom — a pod tom "životinjom" ja podrazumevam tvoju prošlost.

Redak je to ogled — učiniti nešto što do sada niko nije radio. Kad si srećan, učini baš ono što se ne radi u trenucima sreće i radosti: budi tužan, ponašaj se kao da si tužan, ljuti se, besni. Zbuni mehanizam. Nemoj mu dopustiti da zna sve što ćeš uraditi. Ne dozvoli mu ništa, i za godinu dana tvoj će mehanizam biti u savršenom bunilu. Neko će da te uvredi a mehanizam uopšte neće shvatati šta treba da učini. Prelonio si prošlost. I zato pokušaj! Svaki trenutak može da bude ogled, i ako ga iskoristiš, osetićeš odjednom iznenadnu promenu unutar vlastite svesti. Dok te neko vredi smeškaj se i probaj da otkriješ šta se iznutra događa — videćeš da je to nešto sasvim novo, nešto što pre oglada nisi ni poznavao.

Sad sam se setio Zen monaha, Rinza mu je ime: jedne noći spavao je u svojoj bednoj kolibici. Lopov se pojavio nešto iza ponoći, baš za noć punog meseca. Vrata su bila širom otvorena i mesečina je ulazila u kolibicu. Nije Rinza imao ni potrebe da se zaključava zato što ništa nije posedovao. Imao je samo čebe na kom je spavao. Lopov je pogledao u svaki ćošak kolibice i nije ništa pronašao. Rinza je sve vreme bio budan i bilo mu je na neki način žao jednog lopova koji ništa u kolibici nije pronašao što je dovoljno vredno da se ukrade. Nije hteo ni da ga uznemirava zbog toga što je želeo da mu pokloni čebe — to je jedina stvar koju je imao — ali tada će lopov biti itekako uzbuđen. Čak bi mogao od straha da pobegne. I zato se Rinza odjednom nasmejao iz sve snage. Lopov se sledio. U tom trenutku Rinza mu je bacio čebe na glavu i sam pobegao iz sopstvene kuće. Lopov je potrčao za njim, ko zna zbog čega. Šta se dogodilo? Cela je stvar odjednom postala zbunjujuća, sasvim zbrkana. Lopov je jurio za njim i kada ga je napokon uhvatio za ruku upitao ga je: "U čemu je stvar? Šta si to uradio?"

"Zbunio sam ti mehanizam", odgovorio je Rinza uz osmeh. "Nemoj da brineš, uopšte nisi bitan. To je bila čista slučajnost što si naišao — ja sam to nešto eksperimentisao sa sanim sobom".

Šta treba učiniti? Tradicionalni odgovori odavno su spremni. Ali iskoristi imaginaciju, fantaziju, jer tvoj je mehanizam najmaštovitija stvar na svetu — ubedljivo *najmanje* maštovita! Mehanizam je krajnje ortodoksan i tradicionalan. Shvati šta ti kažem: on je potpuno tradicionalan, čista ortodoksija. Uvek si bio ljut na jedan te isti način. Izumi nešto novo, budi stvaralac, upotrebi maštu i zbuni struju. Što si sposobniji da zbrkaš struju, to ćeš lakše uspeti da je prevaziđeš.

Druga stvar je, dakle: koristi neobične načine izražavanja. Ne dopusti rutinu. Što rutini dopustiš veću slobodu to ona postaje moćnija.

Lopov kog sam spomenuo jednostavno je pao Rinaziju pred noge, i rekao: "Ako možeš da koristiš stvari, onda, molim te, upotrebi i mene. Istrčao si iz kuće kao da si ti lopov. Ja znam da si ti gospodar kuće i potpuno si me zbunio. Bio sam u mnogim situacijama, ali nijedna nije nalik onoj koju si ti stvorio. Potpuno si me hipnotisao. Ti si zaista prvi čovek koji se prema meni ponašao kao da nisam lopov i zato te više ne mogu napustiti. Svako je pokušao da me promeni ali ja sam imao svoje sopstvene odgovore. Ali s tobom već nakon pet minuta ja sam drugi čovek. Molim te, iniciraj me na svoj put".

Rinza mu je odgovorio: "Kako te mogu inicirati? Zaista, kad sam se nasmejao, u tom istom trenutku sam se probudio! Prosvetlio sam se smejući se. Pokušavao sam i pokušavao; meditirao sam godinama i ništa se nije dešavalo. Ali u onom trenutku snieha, nešto se slomilo, nešto nepoznato raspršilo se u meni. Kao da sam prekinuo vezu sa sobom. Samim tim, ti si moj učitelj, i zaista — ti si mene u stvari inicirao".

Upotrebi nešto krajnje apsurdno, baš kao što rade monasi u Zenu. Kad ideš ka nekom Učitelju Zena, ti nikada ne možeš da pretpostaviš kakav će odgovor biti. Ali ako ideš do nekog Hindu učitelja, do nekog gurua, tvoje će pitanje pokazati i kakav će odgovor biti. Odgovor je uvek predvidljiv, a ako je takav, odgovor je potpuno beskoristan — beskoristan je zato što je rutinski. I zato, ako ideš kod takvog gurua, ti ćeš tačno znati da ćeš na "ono" dobiti "ovo" i da ćeš za "ovo" dobiti "ono". No sa Zen učiteljem nikada nećeš ništa znati. Sve je moguće jednostavno zato što sa njim ništa nije nemoguće. Možda će odgovoriti a možda i neće. Možda će odgovoriti rečima koje nisu ni u kakvoj vezi sa tvojim pitanjem — ni u kakvoj vezi!

Možda si ga upitao: "Postoji li Bog?", a Zen učitelj može da ti odgovori: "Pogledaj! — sunce zalazi. Uskoro će noć". Ima li to nekakve veze? Možeš postaviti pitanje: "Šta je Buda?", i Zenovac će jednostavno da te izudara i izbací. Zašto? Zaista, ti učitelji tebi uopšte i ne odgovaraju. Oni samo pokušavaju da stvore jaz između tvog uma koji zapitkuje i odgovora samog po sebi — samo razmak!

Ako ti mene upitaš ima li Boga a ja te izbacim kroz prozor, kako ćeš povezati te dve stvari — one nemaju nikakve veze. Ako ja na tvoje pitanje odgovorim: "Bog ne postoji, odgovor je u vezi s pitanjem. Ili, ako odgovorim da ga ima, sve to je opet povezano. Moji teistički ili ateistički odgovori stoje u neposrednoj vezi s tvojim pitanjima, a samim tim, oni ne mogu da stvore jaz. Ali ako počnem da te bijem ili da plešem vrteći se u krug, ili ako odjednom počnem da se smiejem kao ludak —

tad odnosa između pitanja i mog odgovora uopšte nema. I ako ti možeš biti nepovezan sa vlastitim obrascima, ako možeš iskočiti iz svojih tračnica, nešto se još i može desiti. A desilo se zaista nebrojeno puta da je učenik jednostavno izleteo kroz prozor odmah nakon svog pitanja, a takođe se dešavalo da se odmah i vrati Učitelju da bi mu dotakao stopala i izjavio: "Mnogo toga se desilo o čemu nisam ni sanjao da može da se dogodi. I mada tvoj postupak nije u vezi s mojim pitanjem, ti si mi potpuno odgovorio".

Prvi Zen Učitelj iz Indije, Bodidarma, otišao je u Kinu, i tamo je počeo da uvodi *Zen*. A *Zen* je stvarno kineska forma reči *dhyāna* — meditacija. *Dhyāna* je sanskrit, a ekvivalent na Paliju, budističkom jeziku je *zhan*. *Zhan* je u Kini postao *chan*, a nakon toga, u Japanu — *zen*. Kad je Bodidarma stigao u Kinu, imperator Vu je došao lično, da bi ga dočekao. Kad je prešao granicu, video je nekoliko hiljada monaha, a niko od prisutnih nije mogao da pojmi da će Bodidarma da se pojavi na takav način: na jednom stopalu imao je cipelu, dok je drugu nosio na glavi. Došao je na doček s cipelom navrh svoje glave!

Imperator je bio potpuno zbunjen: "Kakav je ovo tip čoveka? Zar je poludeo?"

Vu je iskreno bio zabrinut, a Bodidarma se u celoj situaciji samo smejao i na kraju odgovorio: "Mora da si pomislio da imaš posla s ludakom, ali između nas u stvari postoji samo jedna jedina razlika: ti mene ne možeš predvideti a ja tebe mogu. Sva razlika je u tome! Pomislio si da sam lud. Naravno, ti to nisi rekao, ali mogu da predvidim. No ti ne možeš da predvidiš moj sledeći postupak — i razlika između nas je baš u tome!"

Postani nepredvidiv: to je druga stvar. Ako si predvidljiv, ti onda nisi čovek nego stvar. Što si manje predvidljiv — manje si stvar, manje si samo stvar među stvarima. Tad postaješ ličnost. I zato druga stvar u borbi protiv struje glasi: budi nepredvidiv. Ponekad jednostavno deluj apsurdno. S vremena na vreme jednostavno ne pokušavaj da odgovoriš logično — zbog toga što je struja sama po sebi vrlo logična. Zapamti to — struja je striktno logična. Sve je u njoj povezano. Uvrediš me: ja sam ljut. Pohvališ me: ja sam srećan. Nazoveš me dobrim i ja se ponašam na jedan način. Kažeš da sam pokvaren i ja sam automatski drugačiji. Sve je predvidljivo zato što je logično.

I zaista, ako si besan a ja ne odgovaram na tvoju ljutnju, osetićeš da se nešto čudno dešava i neće ti biti lako. Bićeš zbunjen jer nema logike koju očekuješ. Mi živimo u jako logičnom svetu. Struja je logična, čista

matematika, sve je utvrđeno. Razbij je! Uznemiri struju! Stvori kaos! Napravi unutrašnju anarhiju! Samo ćeš tako odbaciti životinjsko nasleđe. Životinje su vrlo predvidljive i logične. Prevaziđi ih — to zahteva hrabrost da se bude nelogičan, a to je ujedno i najveća moguća smelost — biti nelogičan.

Isus kaže: "Pridodato biće onima koji imaju a oduzeto onima koji nemaju ništa". To je krajnje nelogično. Šta on misli kada kaže tako nešto? Isus jednostavno koristi neke Zen reči. Ako bolje proučite izreke Bude, Krišne ili Lao Cea, videćete da svi oni nisu ni najmanje logični. Ako upitaš Budu: "Biću dobar i prepun vrlina, slediću te u svemu — šta ću kroz to dobiti?", on će ti jasno i glasno odgovoriti: "Ništa, nećeš dobiti ama baš ništa".

Imperator Vu je jednom upitao Bodidarmu: "Dao sam za milostinju milione i milione, sve u cilju širenja Budizma, otvorio sam mnoge nove manastire, na desetine hiljada monaha dnevno se prehranjuje u mojoj palati — šta će biti plod svega toga? Šta ću ja dobiti za sav taj milosrdni napor?"

"Ništa", reče mu Bodidarma, "a ako još više nastojiš, možda ćeš dospeti u sam pakao. A ako si stvarno jako uporan, najgore mesto u paklu osigurano je samo za tebe" — sve zvuči više nego nelogično.

Svi monasi koji su prisustvovali ovom razgovoru bili su duboko prestrašeni: "Šta to ovaj priča? Je li on uopšte normalan? Pa upropastiće celu stvar!" — jer su svi oni pokušavali da ubede imperatora kako će zbog svojih dela uživati u najblaženijem raj, kako će Vu da sedi odmah do Božanskog Cara kao njemu ravan. Govorili su mu da će svako njegovo delo biti nadoknađeno deset hiljada puta, za svaki svoj čin dobiće nazad s deset hiljada puta većom kamatom. A ovaj ludak potpuno uništava celu stvar.

Bodidarma jednostavno kaže: "Nećeš dobiti ništa za uzvrat".

Bodidarma nije logičan, ali imperator Vu jeste. Zato je ponovo upitao tog čudaka: "Da se ti možda ne šališ sa mnom? — zbog toga što sam učinio toliko toga. Zar nije svako moje delo sveto?"

Bodidarma mu je na to rekao: "Nema ničeg svetog jer je sama reč "sveto" — potpuno prazna. I zato ti ja i kažem: ako još više insistiraš, ne gine ti smeštaj u samom paklu".

Imperator nije mogao da shvati: "Između nas razgovor jednostavno nije moguć. Šta god da ti kažeš ja ne mogu da razumem, a ono što ja govorim ti kao da uopšte ne čuješ".

"Da, u pravu si", reče Bodidarma, "kako može da postoji

komunikacija između nas dvoje? Ili ti moraš da dođeš do mene ili se ja do tebe moram spustiti; samo tada će biti moguć kakav-takav razgovor. A meni lično ne pada na pamet da silazim — ako hoćeš, ti pokušaj da dođeš do mene".

To se, međutim, nije dogodilo jer se Vu vratio u svoju palatu dok je Bodidarma jednostavno otišao iz nje.

Pred samu smrt, nakon deset godina, imperator ga se setio, zbog toga što se pred smrt svaki logički sistem prosto lomi. Tada je Vu postao uplašen jer nije znao šta će se dogoditi, zbog toga što "sam prehranjivao sve te monahe, izgradio tolike manastire i hramove, ali smrt je ipak tu". Tad se setio onog čudnog monaha, Bodidarme, pa je naredio svojim slugama "Idite i nadite ga. Čini ga pronadete dovedite ga ovamo, jer ja polako umirem i sva moja racionalnost se gubi iz trenutka u trenutak. Sada mi samo taj čovek može pomoći".

Ali Bodidarma je tada već bio mrtav. Umro je godinu dana pre imperatora, ali je za Vua ostavio poruku: "Jednoga dana, baš onog dana kad bude pogledao smrti u oči, siguran sam da će me se setiti — jer ja sam za njega bio ništa drugo do sama smrt: smrt svim njegovim očekivanjima, svim njegovim željama i zamislima o onom drugom svetu. Onog časa kad smrt pristigne i kad mu svojim dolaskom poseće sve njegove nade, Vu će me se setiti".

I zato je ostavio poruku imperatoru, a ona je uručena baš njemu preko Bodidarminih učenika. Na poruci je pisalo: "Ti mene ne možeš predvideti, ali ja tebe itekako mogu. Kad budeš umirao, setićeš me se. Vidiš — mogu da predvidim čak i ono što ćeš misliti pre nego što ispustiš dušu — jer smrt je vrlo nelogična".

Zaista, ako si u stanju da to do kraja shvatiš... život nije logičan, ni smrt, ljubav je nelogična, Bog isto tako, i sve ono što je logično samo je pijaca i ništa drugo. Sve što je u životu istinski vredno, značajno, duboko — krajnje je nelogično. I stoga pokušaj da stвориш tu nelogičnost unutar sebe. Nemoj da budeš previše logičan — onda nećeš moći da prevaziđeš obrazac svog uma. Logika je tenelj tvog starog uma, tvoje tradicije i prošlosti. Nelogičnost mora biti početak jednog sasvim novog uma.

I kao treće: kad god osećaš lagodnost, lakoću i neku ugodnost, znaj da u tom trenutku tvoj um teče nizvodno. I zato ne gledaj da je stвориш — inače ćeš biti potpuno izgubljen. Gotov si ako tražiš unutrašnju sigurnost. Kad god osećaš da je sve u najboljem redu, čuvaj se, budi budan, ploviš nizvodno — zbog toga što ništa zaista nije u redu. Čuvaj

se te unutrašnje lagodnosti. I kad kažem "udobnost i ubeđenja", ja mislim na onaj unutrašnji osećaj. Nema mnogo veze šta se spolja dešava — napolju možeš biti u kakvom god hoćeš obilju — ali iznutra ne dopusti taj osećaj da je sve u najboljem redu.

Zbog toga niko ne misli na religiju kad se oseća srećnim i zadovoljnim. O religiji počinješ da premišljaš tek kad si bedan, tek kada postaneš otelotvorenje jada, tek kad si tužan i nesrećan. Unutrašnja nelagodnost mora da se koristi. I zato postoje dve stvari: prvo shvati da je nizvodni tok veoma lagodan. Nemoj da budeš žrtva takvog oticanja. Uvek stvori stanje potpuno suprotno raznih olakšica. I to je *tap* — unutrašnja nelagodnost. *Tap* — stopostotna strogost, oštrina. Šta ja podrazumevam pod unutrašnjom nelagodnošću?

Sanjiv si i opušten: stvori nelagodnost. Nek se telo opušta, ali nemoj dozvoliti i da se budnost opusti. Sufi mistici koriste noćno bdenje kao metod za stvaranje unutrašnje nelagodnosti. Cele noći oni jednostavno samo bdiju. Indija nikada nije koristila nespavanje kao tehniku — hrana i glad su upotrebljavani kao metodi. Gladan si, recimo — ali ne uzimaš hranu. Samo osećaš glad, budi je svestan, no opet budi odvojen od tog osećaja. Um ima običaj da lako zapada u stanje lagodnosti, on voli da mu je sve potaman, i zato namerno idi u drugu krajnost — stvori unutrašnju nelagodnost. I uvek menjaj, zbog toga što ta nelagodnost neće zadugo biti nelagodna.

Čak možeš da se vežeš za post, pa to može postati ne nelagodnost nego baš lagodnost, jer na kraju će ti biti nelagodno da uzimaš hranu. Jednom kad shvatiš da telo može da opstaje i bez hrane — čak se oseća bolje, životnije, a ionako ima ugrađen proces u sebi da može devedeset dana da bude *bez* i mrvice hrane — nakon sedam ili osam dana uzeti hranu može biti vrlo nelagodan osećaj. I zato koristi post kao metod, ali prekini čim osetiš da se telo naviklo na takav metod.

Gurdijev je po tom pitanju bio vrlo čudan. Dao bi ti tako neobičnu vrstu hrane — nešto što nikada do sad nisi ni probao. Stomak bi ti bio apsolutno *uznemiren*, i to bi stvorilo unutrašnju nelagodnost. Usred Njujorka Gurdijev je koristio veoma neobičnu hranu — indijsku, kinesku ili neku drugu kuhinju. Gde god bi putovao, čitav kamion najraznoražnije hrane obavezno bi išao za njim. Njegovi sledbenici bili su dosta uplašeni jer ih je on prisiljavao da jedu takvu hranu pa im je sve tu ličilo na neku vrstu mučenja. Od osam uveče pa sve do ponoći — nekoliko časova! — on bi bio za stolom i posmatrao ih kako i koliko jedu. Čak bi nastavljao da ih prisiljava — niko nije mogao da odbije.

Ili bi terao čoveka da pije toliko puno alkohola da na kraju jednostavno padne trešten pijan, no i dalje bi nastavljao po starom. Stvarao bi bez prestanka tu unutrašnju nelagodnost i stalno bi govorio: "Pustite nelagodnost, neka bude u vama — samo pamti! Budi budan — i nastavljao bi da dosipa ljudima alkohol uz reči: "Probudi se, ne spavaj, pamti, pamti, ne zaboravljaj".

Tantrici su takode koristili alkohol u svojim tehnikama, i istinski tantrik može da popije alkohola koliko hoće a da to uopšte ne deluje na njega. Tantrici kažu, i kažu potpuno pravilno, da alkohol stvara *najdublju* moguću nelagodnost unutar čoveka. Boriti se s tim i ostati svestan je jedna od najtežih stvari koja postoji. Kad alkohol proдре u čoveka, svaku ćeliju tela zahvati nekakva letargija, i hemija počinje da radi svoje, um već polako gubi svesnost, i baš *tada* biti svestan zaista je najjači *tap* — oštrina — najjača moguća. No to je sve savršeno moguće, i jednom kad ostvariš taj tip budnosti nikada više nećeš moći biti onaj stari.

I zato pokušaj da stвориш tu unutrašnju nelagodnost. Struja ti uvek pomaže da ti bude lepo, lagodno: sve je to varka, jer kroz to otičeš naniže. I zbog toga je treća važna stvar da bi se ostvario uzvodni tok uma stvaranje neprestane unutrašnje nelagodnosti, i to stalnim menjanjem metoda. Ti od svega možeš da napraviš naviku, čak i od tehnika — i zato ih stalno menjaj. Kad nešto počne da bude lagodno, pređi na neki drugi metod. Tad se kroz tu nelagodnost koja traje bez prestanka ostvaruje unutrašnja kristalizacija. Postaješ integrisaniji, ujedinjeniji. Za tu jedninu, tu hemijsku kristalizaciju, alhemičari koriste reč "zlatо". Metal je prošao, kroz promenu, u mnogo plemenitiji — sad si zlato. To sjedinjavanje je treća stvar koju treba da upamtiš.

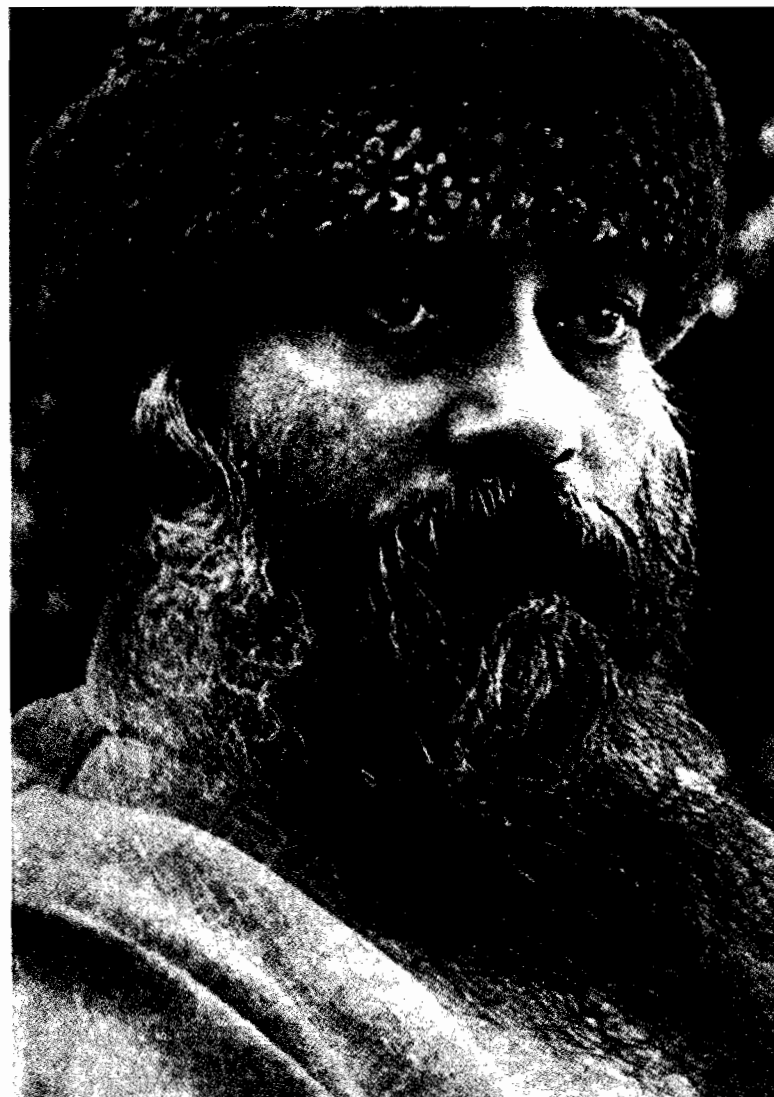
Budi bez prestanka svestan da neka vrsta sjedinjenosti mora da se dogodi. Ne smeš ni jedan jedini trenutak da propustiš. Koračaš: dolazi trenutak kad su noge toliko umorne da izgleda kao da ti došaptavaju: "Više nismo u stanju da predemo ni koraka". Baš je to pravi momenat. Sad kreni! Ne slušaj telo, i bićeš sposoban da prepoznaš jednu suptilnu silu — zbog toga što svako telo ima dva rezervoara sile. Jedan rezervoar je onaj običan, za svakodnevnu upotrebu. Drugi, onaj mnogo dublji rezervoar, je zaista beskonačan. On uopšte nije za svakodnevno korišćenje: on radi samo onda kad je neka nužnost ili opasnost u pitanju.

Dakle, koračaš... prešao si već tridesetak kilometara, i sad *dobro znaš*, sva tvoja logika i um govore ti da se moraš odmoriti, svaka ćelija i svaki telesni nerv obaveštava te da je svaki daljnji pokret jednostavno

nemoguć — i da ćeš pasti mrtav ako nastaviš makar i za minut. Još samo korak, i gotov si! To je trenutak: sad kreni! Ne slušaj telo! Potrči, i odjednom ćeš osetiti jednu uzavrelost energije, kao da si se sve vreme odmarao. U sekundi ćeš osetiti novu energiju, i opet ćeš biti u stanju da kilometrima hodaš bez odmora. Sva ta energija dolazi iz onog nepresušnog rezervoara, a on se uključuje u rad tek kad je onaj svakodnevni rezervoar potpuno ispražnjen. Ako u svakoj prilici slušaš telo, onaj beskrajni rezervoar nećeš moći ni jednom da upotrebiš.

Toliko si sanjiv da čak ni oči ne možeš da držiš otvorene. Sjajno! — to je trenutak! Ustani! Otvori oči i pilji što duže možeš. Nemoj čak ni da trepćeš. Zaboravi na san i pokušaj da budeš savršeno budan — i opet ćeš uzburkati energetske tokove u sebi. Bićeš preplavljen novom energijom u najkraćem mogućem vremenskom roku. Bićeš svežiji nego da si se cele noći odmarao u snu. Novo unutrašnje jutro zasijaće u tebi. Probudiće se u tebi onaj mnogo dublji izvor. To je način da se sjedini um i da se napokon usmeri naviše, bez ijedne pauze.

Rishi kaže: "Uzvodni tok uma je voda koja se koristi za obožavanje Božanskog". Nijedna druga voda neće se pokazati kao korisna za tako nešto. Taj neprestani uzvodni tok, on i samo on može biti upotrebljen za obožavanje Božanskih stopala.

Osmo predavanje

22. februar 1972.

DOPUNJAVANJE SUPROTNOSTI

*" Kakva je razlika između
borbe protiv navika
i protiv potiskivanja?"*

*" Kako znati kada je neko
slobodan od čulnih nagona?"*

*" Mogu li se napor i opuštanje
praktikovati istovremeno?"*

Pitanje:

Osho , prošle ste noći rekli da je za dostizanje uzvodnog toka uma potreban neprestani napor i trud usmeren protiv prošlih životinjskih navika. Molimo vas, objasnite nam u čemu je razlika između tog neprekidnog truda i potiskivanja?

Odgovor:

Preobražaj uma je pozitivan napor. Potiskivanje je isto tako napor, ali negativan. Razlika je u tome što ste, kad potiskujete, protiv nečeg. Kad preobražavaš ti nisi pravo usmeren protiv nečeg, već si upućen i boriš se za nešto. Pozitivno si usmeren; napor je *za* nešto a ne *protiv* nečeg.

Na primer, ako se izravno boriš sa seksom, tada će sav tvoj napor biti potiskivanje i ništa drugo. Ali, on neće biti potiskivanje ako je tvoja borba usmerena na preobražaj energije. Tada će tvoj pozitivan napor biti u cilju nečeg drugog. Potiskivanje predstavlja zatvaranje prirodnih vrata kroz koja izlazi energija. Zatvorio si prirodan izlaz a nikakva druga vrata, nikakav drugi izlaz nisi napravio. To je onda jednostavno prepreka. Boriš se protiv ljutnje, i zbog toga je zaustavljaš ali gde će onda ta energija da ode? Energija koju potiskuješ će vremenom stvoriti unutrašnje komplekse. Čak će biti izopačenija nego što je pre toga bila. Biti prirodan bolje je nego biti izopačen. Izopačenje je bolest; biti prirodan je zdravlje.

Naravno, biti tek zdrav nije kraj. Čovek može otići i iznad toga. I to su, dakle, tri stvari: potiskivanje, zdravlje i prevazilaženje. Biti samo prirodan je, jednostavno, biti zdrav. Ako samo potiskuješ a nema pozitivnog ispusta, nikakvog kreativnog izlaza za ono što potiskuješ, onda ćeš vremenom da postaneš izopačen. Zdrav ne možeš zadugo da ostaneš: postaćeš bolestan.

Ni na šta nemoj da budeš negativno upućen. Promeni energiju, vrata, ispušt, put, na jedan pozitivan način, i kad postoji pri svemu tome stvaralačka promena, neka energija, koja je oticala i uobličavala se u seksualnu, više neće teći u tom pravcu. Kad god otvoriš prolaz, energija će teći kroz njega. Potiskivanja neće biti ako možeš da stvoriš nešto što je bolje i uzvišenije od onog prirodnog izlaza. Razlika mora da se shvati.

Samo čovek može pasti ispod svoje prave prirode. Nijedna životinja to nije u stanju da izvede. Abnormalnih životinja jednostavno — nema. Ponekad, doduše, i one postanu nenormalne, ali samo onda kad su sa ljudima — nikada ne polude same. Pas može da otkaçi, i konj, takode, ali oni nikada ne mogu sami da postanu abnormalni, nikada u prirodnim uslovima. One polude uvek pored čoveka, u ljudskom društvu, po zoološkim vrtovima.

Čovek može da se surva duboko ispod svoje prirode. To može da zvuči krajnje nepovoljno, no do toga ne dolazi zato što pored te mogućnosti postoji i jedna druga sposobnost: čovek je u stanju i da prevaziđe svoju sopstvenu prirodu. Nijedna životinja ne može da prevaziđe svoju prirodu. Što više možeš da se popneš iznad prirode, to niže i možeš pasti — srazmera je jednaka. Svaka je mogućnost dvostruka. Svako opredeljenje otvara dvojna vrata koja su dijametralno suprotna. Ako ne možeš da padneš ispod, onda ne možeš ni da prevaziđeš sopstvenu prirodu. I zato, ako si sposoban da odeš naviše, onda si takode u stanju da odeš naniže, duboko ispod svoje stvarne prirode.

Životinje su jednostavno prirodne. One nisu ni izopačene ni preobražene. Životinje nikad ne postaju sub-animalne ili nad-animalne. Životinje su samo životinje i ništa više, ništa manje. Ali čovek ima veoma prilagodljive mogućnosti. On itekako može da padne, da se izopači i da poludi. Takode, on je u stanju i da preobrazi prirodu, može postati nadčovek, može postati Buda.

I druga stvar: životinje su rodene sa svojom prirodom. Na neki način, one su rodene savršene. Životinja je već rođena kao razvijena. Čovek je rođen bez te zaledine, i priroda mu nije bila razvijena u trenutku rođenja. On se razvija kasnije. I tako — otvorene su mnoge mogućnosti, čitava lepeza izbora. Čovek je rođen nerazvijen — ne samo mentalno, već i telesno nerazvijen. Nijedna se životinja ne rada s nerazvijenim telom. Već po rođenju telo je potpuno. Baš zato su životinje sposobne da već nakon kratkog perioda života žive bez roditelja.

Dete se rada nerazvijeno, i čak se u fiziološkoj strukturi mnoge stvari razvijaju po rođenju — a za tako nešto produ i čitave godine. U materici ono još uvek nije potpuno razvijeno i baš zbog toga majka je neophodna i nakon rođenja. Majki uopšte ne bi bilo kada bi se deca već radala potpuno uobličena i razvijena. Cela institucija porodice — a posledično, i celo društvo — nastala je samo zbog toga što se dete rada na neki način nedovršeno. Oko njega moramo da se trudimo, da ga negujemo i tome slično. Dete će biti potpuno van materice tek za otprilike dvadeset godina. Posle dve decenije trebaće mu nova porodica, nova nega s puno ljubavi i društvo u kom se razvijao. A društvo će biti samo jedna prostranija, veća materica.

Čak i kad je dete fizički dovršeno, mentalno ipak nije. I zaista, jedan prosečan um nikad nije stariji od četrnaest godina. Prosečan ljudski um gotovo uvek ima trinaest i po godina. Trinaest i po — to je prosečno doba prosečnog ljudskog uma. Osoba koja ima sedamdeset godina mentalno je ispod četrnaeste. Um i dalje ostaje na tako primitivnom nivou! Telo je potpuno, um ostaje polu-dovršen, a duh je netaknut. Čovek umire a da nije razvio vlastiti duh.

Kad god bi neko upitao Gurdijeva da li čovek ima dušu ili ne, on bi odgovarao: "Ne! Samo *ponekad* se dogodi da je ima". Gurdijev bi rekao: "Tek ponekad, *vrlo retko*, stvarno se i desi da čovek ima dušu. Ti još nisi dovršen um — kako onda možeš imati bilo kakvu dušu?"

Jedno nedovršeno telo ne može imati um, a jedan nedovršen um jednostavno ne može imati dušu, dok jedna nedovršena duša ne može ostvariti Božansko. I zaista, telo je samo materica za um, um je materica za dušu, a duh nije ništa drugo do materica za Boga. Dakle, čovek se ne rada potpun, čovek se ne rada kao nepromenljivo biće. On je rođen sa mnogo mogućnosti, i zato i može pasti dole — duboko ispod svoje prirode. Može biti veća životinja od bilo koje prave životinje, no on takode može postati i nadčovek, može biti Božansko i ništa manje od toga. Čitava skala mogućnosti postoji u tome.

I sad ti možeš da učiniš dve stvari. Ako ti je um postao negativan, suzdržan, ti se boriš protiv stvari koje nisu "dobre". I zato se sukobljavaš sa seksom, ratuješ sa ljutnjom, sa pohlepom, nasiljem i ljubomorom — ko šta radi, ti se samo sukobljavaš i sukobljavaš. Ali kad se osoba bori sa nasiljem ona nikada neće postati nenasilna, zbog toga što čovek mora biti nasilan da bi se sukobljavao s nasiljem u sebi.

Ne možeš se boriti protiv nasilja a da istovremeno ne budeš nasilan, i zato su svi ti tvoji nenasilni sveci izuzetno agresivni — duboko, duboko

nasilni. Naravno, njihovo nasilje nije protiv drugih: nasilje je usmereno na njih same. Niko nije stvar; čak im možeš čestitati na tome. Oni ustaju protiv sebe — vrlo nasilno! Ne možeš da se boriš s nasiljem. Kako možeš da se biješ protiv toga a da i sam ne budeš nasilan? Samo nastojanje da se suprotstaviš ljutnji je agresivno zbog toga što sama borba pokazuje da si nasilan. Nije ti lako sa svim tim.

Možeš da zauzmeš taj negativan stav i da se bez prestanka boriš sa svim tim stvarima u sebi, ali što se više sukobljavaš, to više postaješ nalik onome protiv čega se boriš. Osoba koja se suprotstavlja vlastitoj seksualnosti postaje izuzetno seksualna. Svaki njen pokret i gest odiše seksom: sedenje, stajanje, čak i koraćanje — sve postaje seksualno. Biće tako opsednuta sukobom da će svaka osobina unutar nje poprimiti seksualno obojenje.

Kad se boriš protiv bilo čega, ti upotrebljavaš istu tehniku koju koristi i tvoj neprijatelj. Ako želiš da pobediš, čini ti se da treba da preuzmeš neprijateljsku taktiku. Čak i ako pobediš na kraju, to neće biti zbog toga što si koristio istovetnu metodu borbe. U stvari, ti ćeš biti poražen. Tuci se s ljutnjom, i ako budeš poražen, videćeš da je ljutnja preživela. Isto će biti čak i ako pobediš.

Ta će negativna borba suziti tvoju svest iz dana u dan sve više i više, te ćeš tako početi da se plašiš svega onoga što se u tebi nalazi. Negativan um je uvek u nekom strahu. Potpuno sve postaje greh i sve stvara osećaj krivice u čoveku. Ti si onda jednostavno u velikom begu od svega u sebi. Svest će ti biti sužena svakim danom sve više. Prestaće svaki napredak. Postać ćeš toliko uplašen da ćeš sve skrivati, a samim tim, svuda okolo videćeš samo neprijatelje. Nemoj da zaboraviš da si ih sam stvorio zato što si postao negativan.

To je potiskivanje i ti ćeš zasigurno završiti u ludnici. Sve što si potisnuo moraćeš i dalje da potiskuješ bez prestanka. Borba će biti tako neprekidna da nećeš biti u stanju da radiš ništa drugo. Ako se sukobljavaš sa seksom, to će biti sve — tvoj će život biti jednostavno borba. Ako se boriš s pohlepom, rezultat će biti isti. Pohlepa sama po sebi neće ti otimati toliko energije koliko sama borba protiv pohlepe. Seks ti neće rasipati toliko života koliko sam sukob sa seksualnošću — jer seks je jednostavno prirodan; borba je ono što je negativno, borba je u stvari ono što stvara sveskoliku negativnost: kad si negativan ti ništa drugo ne radiš sam što rasipaš ogromne količine energije. Borbom ništa ne dobijaš, ništa se stvaralačko ne rađa iz svog tog sukoba. Samo si postao samo-destruktivan.

I zato zapamti da nikada ne smeš biti negativan; tad neće biti nikakvog potiskivanja. Ali ja sam takođe rekao: "Ići protiv struje je način da um poteče uzvodno". Šta sam mislio pod tim "ići protiv struje"? Razlika je veoma suptilna, ali jednom kad je osetiš, nikada se više nećeš prevariti.

Na primer, plivaš u reci u pravcu nasuprot struje. Dve su mogućnosti u svemu tome: prva, boriš se s rekom samo zbog toga što se bojiš da te ne odvuče, drhturiš i opireš se matici, i zato istrajavaš u opiranju. Tada ćeš na kraju morati da izgubiš zato što sam stav koji se rađa iz straha ne može pobediti. Poraz će nastupiti pre ili kasnije. Koliko ćeš još dugo biti u stanju da se boriš s maticom? Celokupan tvoj stav krajnje je negativan, dok je reka pozitivna, tako nalik životu samom po sebi. Ali ti jednostavno drhtiš od straha. Kako ćeš pobediti? Pre ili kasnije potrošić ćeš energetske zalihe i reka će te odvući kuda ona hoće.

Postoji i jedna druga dimenzija: ti se ne boriš sa snagom reke zbog toga što je se bojiš. Prva stvar: uzrok borbe je strah. Upamti, borba znači strah. Prvo dolazi strah a odmah zatim borba. Strah stvara sukob, strah stvara neprijatelje. I zato je, u osnovi, strah uvek koren svake borbe. Ali ti se ne sukobljavaš s rekom zato što si preplašen. Ne bojiš se zato što razumeš da je za reku prirodno da teče nizvodno. Čak i ako i ti sam pođeš u pravcu struje, u tome nema krivice. To je jednostavno prirodno. Čak i ako se krećeš nizvodno, to ne znači da si poražen. U stvari, to jeste poraz samo ako se boriš — tad nizvodnost predstavlja i te kakav poraz. Ali to je sve savršeno prirodno: reka teče nizvodno i ti se krećeš s njom u skladu. Možeš čak osetiti i blaženstvo tekuće reke — bez ikakvog napora, prepušten matici, koja te blago nosi neznano kud. Tim prirodnim oticanjem čak si u stanju da zadržiš sopstvenu energiju.

I zato je prva stvar: ne plašiti se nizvodnog toka. Ne boj se! Upamti, to je prirodno, i bolje je teći sa strujom nizvodno nego biti poražen i odvučen — zbog toga što će cela stvar izgubiti ono blaženstvo koje je moguće kad se čovek prepusti reci. Stoga mora da se shvati: biti prirodan, to nije nikakav greh. To moraš da zapamtiš jer samo uz takvo razumevanje bićeš u stanju da napraviš pozitivan napor; u svim ostalim slučajevima, sve što budeš poduzeo predstavljalo samo vrstu ili podvrstu negativnog napora.

Biti prirodan nije greh. To, naravno, nije dovoljno, ali to je druga stvar. Bilo kako bilo, prirodno samo po sebi nije uopšte grešno. Ako tečeš nizvodno, to je sasvim u redu. Što se svega toga tiče, nema nikakve

greške. To nije greh, tu nema potrebe ni za kakvim osećajem krivice, nizvodnost nije isto što i nemoralnost — stvar je jednostavno zdrava. No ja naglašavam da to nije dovoljno. Nije dovoljno zato što su tvoje mogućnosti daleko veće. One se ne troše sanim tim što si zdrav. Ti možeš postati i svet.

I stoga, kao prvo i prvo, nemoj biti preplašen. Nemoj da osuđuješ prirodu, i više neće biti tvog negativnog stava.

I sad: ne tuci se sa strujom — igray se s njom. Ti se u stvari ne sukobljavaš s rekom, već se samo vežbaš da odeš naviše. Oseti razliku: ne biješ se sa rekom — samo si ispunjen jednim obiljem, jednom velikom energijom koju pokušavaš da preusmeriš. Sad reka više nije tvoj neprijatelj. Naprotiv, ona je prijatelj jer ti daje mogućnost da se igraš i da kreneš uzvodno. Sad borba uopšte nije sukob, već jednostavno igra. A reka, samim tim, nije neprijatelj nego stanje. I život sam po sebi nije ništa drugo do stanje; on nije nikakav protivnik. I priroda je situacija a ne neprijatelj — samo mogućnost.

Pokušavaj da vežbaš svoju energiju za uzvodni tok. Ti uopšte *nisi* upućen na nizvodni tok reke. Samo si usmeren na svoju energetsku reku koja teče nasuprot ovoj spoljašnjoj reci. Tvoj um je usmeren samo na unutrašnju energiju koja ide uzvodno.

I zato budi zahvalan u odnosu na reku — jer ona ti daje pozadinu, daje ti mogućnost, pomaže ti, saraduje sa tobom. Možeš da procenjuješ sebe samo kroz maticu te iste reke. Osećaš sebe samo zbog toga što reka ide nizvodno. Osećanje da ideš uzvodno čak i kada reka ide u suprotnom pravcu daje ti sasvim različit kvalitet samouverenosti — ti možeš da ideš naviše! Tako, čak i ako se opustiš i kreneš u istom pravcu s rekom, ti i dalje *dobro znaš* da si u stanju da promeniš smer. Tada čak ni taj nizvodni tok s rekom nećeš tumačiti kao lični poraz. Spoznao si nešto — nešto što je iznad prirode koju si znao do sada.

Ako ti se nešto zaiskrilo u duši, nešto različito od prirode makar i za jedan trenutak, tada si spoznao vlastite mogućnosti. Ti to možeš doseći, možda nećeš, ali sad više nisi delić nizvodnog toka — uzvodni tok je itekako moguć. I sve će zavisiti isključivo od tebe. Ti ćeš biti odlučujući činilac, a ne nizvodna struja. Više nema neprijateljstva! Ako reka otiče naniže, to je sasvim u redu. Ne moraš da tečeš kao i ona, nema potrebe da se sukobljavaš, svaki je strah bezrazložan. Možeš da ideš naviše, samo ako hoćeš.

I konačno, postoji još jedna mogućnost u koju je Tantra ušla vrlo duboko. Tantra kaže da postoji mogućnost da ideš naviše čak i kada

otičeš nizvodno zajedno sa rekom. Tad samo tvoje telo teče nizvodno. Kako reka *tebe* može da odvuče? Ona može odneti isključivo telo. Tantra je pokušala da stvori nebrojeno mnogo nizvodnih reka. I zato, udi u reku, oseti nizvodnost, teći s rekom, ali bez prestanka pamti da ti ne otičeš.

Rekao sam da čovek postaje potpuno opsednut seksom ako se bez prestanka sukobljava s njim. Ali u svemu tome postoji još jedna mogućnost: čak i ako odeš stvarno duboko u seks, ne moraš uopšte biti seksualan. Ali takva mogućnost otvara se pred tobom samo kada je tvoj napor sasvim pozitivan. To je ono što podrazumevam pod pozitivnim naporom *protiv* struje. To u stvari nije protiv struje. Napor je jednostavno za svest, a struja se koristi samo kao mogućnost, kao prilika — način da se proceniš, da odmeriš stvari, da vidiš kako one stoje — i nizvodnost je jednostavno neophodna ako čovek želi da oseti postojanje uzvodnog toka. I što je struja jača, to je jače i tvoje osećanje uzvodnosti. Koristi stoga prirodu kao priliku; ne upotrebljavaj je kao neprijatelja. Koristi instinkte kao prijatelje a ne kao protivnike. Nagoni *jesu* prijatelji. Ti si ih načinio neprijateljima samo vlastitim neznanjem, ali oni zaista jesu tvoji pravi prijatelji.

I kad neko ostvari ono izvorno središte, onaj izvor iz kog čitava reka nastaje, on se jednostavno oseća zahvalnim — zahvalan reci, jer on je kroz nju i dostigao izvor. I zbog toga onaj ko ostvari vrhunac svesti oseća neizmernu zahvalnost u odnosu na svaki svoj nagon — jer oni su mu sve vreme pomagali, sve vreme su stvarali stanja, prilike. I svi su nagoni tekli u suprotnom pravcu. Njihov tok u stvari nije uopšte bio protiv tebe; reka nikada nije bila protiv rebe. Ti si bio protiv nje, a ako si protiv nikada nećeš pobediti. Daleko je veća mogućnost da ćeš se vremenom potpuno izopačiti.

I zbog svega toga, do sada rečenog: upotrebljavaj prirodu da bi je prevazišao. Kad naslutiš ljutnju u sebi, ne tuci se direktno s njom. Proceni sebe, oseti energiju i prevaziđi ljutnju. Ljutnja je tu: ostani tih, oseti ljutnju i sebe samog, proceni se — i počni sa uzvodnim tokom. Uzmi sve to kao igru. Nemoj da budeš ozbiljan! Ozbiljnost je bolest. Ako sve prihvataš negativno, ili sa negativnošću, onda ćeš biti vrlo ozbiljan. Tada će te sve uznemiravati: "Zašto je ljutnja u meni? Otkud sad ovaj osećaj pohlepe? Zašto ovo? Zašto ono?" Sve te provocira i uznemiruje tako da ti vremenom moraš postati ozbiljan.

Ali, svi naši takozvani sveci veoma su ozbiljni ljudi. I zaista, ja uopšte ne mogu da pojnim kako svetac može da bude ozbiljan. Sve što

bi on trebao izkazivati je razigranost i ništa više. Ozbiljnost samo svedoči o tome da se borio. Vojnik, naravno, mora da bude ozbiljan, ali svetac ne mora, svetac ne sme biti takav. Stvarno, ozbiljnost ga diskvalifikuje. Svetac jednostavno *mora* biti razigran zbog toga što ništa ne može da bude protiv njega — sve je za njega. On sve može da koristi za sebe i svoj rast.

Kad ja kažem "napor protiv struje", ja u stvari mislim na igru protiv struje — na igru! Pokušaj! Vidi šta možeš da uradiš. Struja teče naniže. Možeš li ti teći naviše? Ljutnja je tu, neko te uvredio i pritisnuo crveno dugme u tebi. Možeš li ostati po strani? Možeš li da ne ispoljiš Ljutnju? Samo se igray — igray se sa situacijom; nemoj da budeš ozbiljan. Onog trenutka kad postaneš ozbiljan, ti zaista postaješ i ljut. Ljutnja je izuzetno ozbiljna. Budi razigran, smej se, i oseti kako se Ljutnja odlaže u stranu, kako se polako isključuje uslovljeni um. Ljutnja prosto kuva u tebi. I tad — zaplivaj nasuprot struji. Uzmi sve to kao predivnu igru, i pomisli da li je uopšte moguće da te je neko uvredio. Ljutnja je stvorena u samom tvom metabolizmu. Možeš li ipak plivati iznad svega toga? *Ne bori se protiv Ljutnje!*

Zbog toga ja i kažem da je razlika veoma suptilna. Stojeći na obali ti ne možeš da je primetiš — sem ako nisi bio u reci i iskusio i jedno i drugo. Ti stojiš i posmatraš nekoga ko se bori s rekom i nekog drugog ko se samo igra, pokušavajući da uzvodno napreduje. Koju razliku možeš da primetiš ako si izvan vode? Samo jednu: jedan od plivača biće vrlo ozbiljan, dok će drugi biti izuzetno razigran — ništa drugo.

Čovek koji oseća strah, koji se bori — on će biti namrtno ozbiljan. Kako može da se smeje? Kako? Kako može da se igra? Ako ga struja odgura, osetiće se poraženim. Onaj drugi, što se samo igra, uopšte neće pokazivati nikakvu ozbiljnost. On može da se smeje s rekom, sa talasima. I čak i ako ga struja odvuče kud je njoj drago, on ni jednog trenutka neće imati utisak da je potučen do nogu — tek, pokušaće ponovo. Ne samo da neće biti ozbiljan već će vremenom i zavoleti reku jer ga prijatno gura. Počeće da je voli! A razlika će biti kvalitativna, unutrašnje vrste.

Potiskivanje je ozbiljna bolest. Preobražaj sebe samog je igra — preobražaj uopšte nije ozbiljna stvar. Sve to je iskreno, ali ne i ozbiljno; istinito, no nikada ozbiljno. Kvalitet razigranosti uvek je prisutan u svemu tome. To je sam duh procesa preobražaja. Sa pozitivnošću ti stvaraš nešto iznutra. Spolja je sve samo jedna prilika; unutrašnje stvaranje je ono što je bitno. Naglasak nije na sukobu s rekom: naglasak

je na uzvodnom toku.

Na primer, ja pišem nešto na crnoj tabli. Koristim tablu, ali pišem s belom kredom, zbog toga što na tabli bela kređa postaje jasna i čitka usled kontrasta. Ja mogu da pišem i na belom zidu. Ono što napišem biće i na njemu, ali se neće videti, biće kao da je nenapisano zbog toga što nema suprotnosti. I zato, crna tabla uopšte nije protiv bele krede. Ne samo da tabla nije protivnik — ona je pravi prijatelj. Samo kad je tabla suprotna onom ispisanom, bele crte postaju još belje. Na belom zidu bela poruka će se izgubiti, nigde je neće biti.

I sad... ko je neprijatelj: beli zid ili crna tabla? Ko je protivnik? Beli zid — zbog toga što se na njemu gubiš. A tabla je prijatelj, jer na njoj poruka ispisan belom kredom postaje jasnija, belja, očiglednija. Ali kada ja pišem na crnoj tabli, moja namera nije u tome da se ona uništi. U stvari, moja želja je da bele crte učinim uočljivijim. Ali ako ti želiš da uništiš tablu, onda je ona neprijatelj. Uvidi razliku: ako pokušavaš da tablu prebojiš u belu boju, tada ćeš je i doživljavati kao neprijatelja.

Ti je možeš prebojiti; i tako će nastati sukob i sva besmislena borba. No kad pišeš nešto po njoj, tvoj naglasak nije na tabli. A zaista, ti to nikako da upamtiš. To nije čak ni u tvojoj svesti, to je uvek negde po rubovima. Pišeš: naglasak je na pisanju, a ne na uništavanju table. Ti pamtiš ono što pišeš, a crna ti tabla pomaže u svemu tome. Tabla se uopšte ne pojavljuje kao ometajući činilac.

I zato tvoj naglasak mora biti na onom što želiš da postigneš, a ne na onom protiv čega ustaješ. Ako pokušavaš da ostvariš ljubav, tada si pozitivno upućen na ljubav samu po sebi, a ne negativno — na uništavanje mržnje. Ti mržnju nikada ne možeš uništiti! Nećeš biti u stanju da to učiniš. Ali u trenutku kad je ljubav u tebi, svekolika energija je preobražena, i ti spontano tečeš uzvodno, ka ljubavi.

Nemoj biti negativan prema svojim energijama, instinktima, prema bilo čemu što je u tebi. Budi pozitivan, a kad si takav, kad budeš u stanju da pozitivno stvaraš nešto iz sebe samoga, postani i razigran. To je *tvoja* priroda. Zašto se sukobljavati s njom? *Ti* si je stvorio, ona je plod tvojih napora. Želeo si da je imaš i zato si je i napravio. Ti si je izabrao — to je tvoja sloboda. Ako si ljut, to je tvoj izbor — i zašto se tome protiviti? U pitanju je tvoj i samo tvoj izbor! Kroz stotine si života upotrebljavao Ljutnju, i stoga je ona još uvek u tebi. Zašto se Ljutiti na sopstvenu Ljutnju? Niko nju nije izabrao osim tebe; i zato, šta god da si, to je tvoje vlastito delo.

Velika je glupost razmišljati u terminima negativnosti. Učini

suprotno... počni da osećaš sledeću stvar. Ako si bio u stanju da stвориш ludaka i manijaka unutar sebe, onda si sposoban i za mnoge druge stvari, i za mnoge druge kreacije. Ako možeš da stвориш takav pakao, zašto ne i raj? Ali nemoj da postaneš usmeren na pakao. Uputi se ka raju i *počni da ga stvaraš*. Kad ga dovršiш, nećeš moći u sebi ni naslutiti postojanje pakla. On će nestati jer je preživljavao samo kao odraz tvoje vlastite negativnosti.

Zbog toga što ne postoji raj pakao mora da je tu negde. Zbog toga što ljubavi nema — mržnje jednostavno mora biti. Čim nema svetlosti — nastaje mrak. Ali nemoj da se svađaš s tamom: samo stвори svetlost, budi upućen samo na stvaranje onoga što je suprotno iskonskom mraku. Kad se svetlost upali, gde će onda tama biti? Ali ti možeš da počneš sa izravnom, pravom borbom. Ne misli o svetlu i počni da se sukobljavaš s tamom neposredno, no šta god radio, tama neće biti uništena. Upravo suprotna stvar će se desiti — sukobom ćeš ti sam biti uplašen. Kako ti je uopšte palo na pamet da se boriш izravno? Tama je samo jedno odsustvo. Mrak samo znači nedostatak svetlosti. I zato, molim te, počni da je stvaraš.

Reka otiče naniže, a i ti s njom, zbog toga što nisi spoznao mogućnost uzvodnog toka. Ti ne znaš za taj izbor: u tome je sav problem. Jednom kad to spoznaš, sve reke sveta mogu da otiču u kom god hoće pravcu, ali ti nećeš moći da tečeš nizvodno. Tad idi s rekom i do samog ušća, do samog mora, ako baš hoćeš, ali se nećeš kretati nizvodno.

Teško je prepoznati razliku. Otuda i toliko potiskivanja u svetu. Niko nas potiskivanju nije učio — a svi su to razumeli. Stvarno, tome nas niko nije podučavao — ni Isus, ni Buda, ni Mahavir, ni Krišna. To je istinsko čudo! Niko nas potiskivanju nije učio zato što to niko i *nije u stanju* da predaje. To je apsolutni idiotizam! Ali potpuno su svi potisnuti i potpuno svi potiskuju, zbog toga što je razlika tako suptilna. No čim počne preobražaj, pojavljuje se razumevanje.

Gde god se rodi učitelj koji uči ljude preobražaju, sledbenici se skupljaju i počinju da shvataju sve u vezi potiskivanja — jer to je *tako* delikatna stvar da će je čovek pogrešno razumeti ako je sam ne praktikuje. I zato počni da iskušavaš tu razliku. Osnovni zahtev: ne budi protiv — budi za! Budi za nešto a ne *protiv* nečega.

Kad počneš da se sukobljavaš s nečim, tvoja budućnost nije otvorena. Ona se otvara samo ako si za nešto. Kad si protiv kačiш se za prošlost. Ne možeš biti protiv budućnosti. Kako možeš biti protiv nje?

Protivan možeš biti samo u odnosu na prošlost. I zato nek se cela stvar shvati i u toj dimenziji: kad si protiv, onda si takav što se prošlosti tiče. Boriш se sa onim što je mrtvo. Prošlosti više nema — čemu sad sukob? Stвори budućnost; budi za nešto. Na taj način postaješ pozitivan.

Imamo dve vrste slobode: jedna je od nečega a druga je za nešto. Mlad čovek bori se sa svojom roditeljima da bi bio nezavisan; recimo, postaje hipik. I — borba se odvija neko vreme. Pošto ništa ne mogu da učine za syog sina, roditelji dižu ruke i zaboravljaju. I tada, po prvi put, dečko počinje da oseća nedoumicu: "Šta da činim?", jer on je bio samo *protiv* nečega. Rešio je da ostvari slobodu *od* nečega, u ovom slučaju *od* roditelja. Ona nije vodila do nečega, nije bila za nešto. Sav napor bio je samo protiv.

To se ne dešava samo pojedincima, već i čitavim rasama, nacijama. I ista se stvar uvek događa. Boriш se za slobodu od Britanaca ili bilo kog drugog. Na kraju postigneš pobjedu, ali počneš da se osećaš praznim, jednostavno si šupalj iznutra. Šta sad da činiш? Nikad se nisi borio za nešto, i zbog toga sva tvoja moć i snaga uništavaju se uništenjem i smrću neprijatelja.

Jedan vrlo školovan mladić došao je kod mene jednom prilikom. Bio je ludo zaljubljen u devojku, ali njegovi su roditelji bili protiv te veze. Ona nije pripadala njegovoj religiji. Rekao mi je: "Kakva god da mi je budućnost — čak i ako budem prisiljen da prosjačim po ulicama — ja ću se oženiti s tom devojkom, mada će me se otac odreći ako to učinim".

Njegov je otac bio zaista bogat čovek, i ja sam ga onda upitao: "Da li ti stvarno voliš tu devojku ili si jednostavno ljut na oca? Oseti i odluči — zbog toga što su to dve sasvim različite stvari. Da li ti nju zaista voliš ili je tvoja ljubav samo posledica borbe s ocem. Možda si ti jednostavno protiv njega pa upotrebljavaš ljubav samo kao bojište, kao tačku vašeg sukoba?"

Mladić kao da je neko vreme oklevao, a zatim je rekao skrušeno: "Pustite me da malo razmislim o tome. O tako nećem uopšte nisam razmišljao. Ali zašto ste me pitali? Zašto takvo pitanje? Ja nju stvarno volim".

Ponovio sam: "Samo se zamisli i proveriti gde je istina".

Kad je došao drugi put mladić je odmah rekao: "Ne, ja je volim".

Pogledao sam ga duboko u oči i njemu je postalo nelagodno, počeo je da se koleba. Bio sam tih i samo sam zurio u njegove oči.

Bilo mu je sve neprijatnije i zato je uzviknuo: "Šta vi hoćete? Zašto

ste tako tihi? Zbog čega ćutite? Da ne mislite možda da je cela stvar prevara ili da ja racionalizujem?"

Ja sam i dalje uporno ćutao.

"Izgleda", rekao je mladić, "da mi čitate misli, jer što više o svemu razmišljam, sve mi se više čini da sam u stvari protiv oca. No bilo kako bilo, ja ću ipak da se oženim s njom".

"Dobro", odgovorio sam mu, "oženi se".

Nakon samo par godina izvršio je samoubistvo. Pre toga napisao mi je pismo: "Bili ste u pravu. Onog trenutka kad smo se uzeli sva moja ljubav je presahnula, zbog toga što je sklapanjem braka prestala sva borba s ocem. Odrekao me se i svaki se odnos prekinuo. Sve se jednostavno skončalo, i moja silna ljubav odjednom se ugasila. Ne, sve je to bila samo borba protiv nečega, a ne za nešto". Na kraju je zapisao: "Počiniću samoubistvo, jer život je postao tako dosadan".

I tebi će život biti samo večna dosada ako si uvek protiv a nikad za. Nikada nemoj da budeš protiv — uvek budi za. I zato, kad kažem "protiv struje", ja mislim rad za nešto, za ostvarenje vrhunca. Seks sam po sebi nije loš, ali je vrhunac svesti mnogo bolji. I zato nikada nemoj da razmišljaš u terminima "dobro" i "loše". Uvek razmišljaj u terminima "dobro" i "bolje". Loše mora da se izbaciti iz upotrebe, iz rečnika. "Lošem" se ne sme davati nikakvo mesto, nikakav status unutar uma. Razmišljaj samo u terminima "dobrog", "boljeg" i "još boljeg". Jer život i jeste takav.

Jednom kad stвориš podelu na dobro i loše, dobro će uskoro nestati i biće loše, pa sve gore i gore. I zato — ništa nije loše, ali moguće je i bolje stvari. Zapamti to zauvek; uvek se bori za bolje i najbolje. Tada je sve to samo jedan pozitivan tok.

Pitanje:

Kako čovek uopšte može da zna kada je zapravo postao slobodan od svih životinjskih nagona, a posebno od seksualnog?

Odgovor:

Prva stvar: kad zaista postaneš slobodan, ti čak i nećeš osećati slobodu. Ona se uvek oseća kad je nasuprot ropstvu. I zaista, kad postaneš istinski slobodan, ti nećeš osećati ni slobodu ni ropstvo. I tad si stvarno slobodan. Ako osećaš da jesi slobodan, to je samo znak da je ropstvo još uvek tu negde, skriveno. Ona se oseća uvek nasuprot ropstvu. Kad uđeš u onu pravu, istinsku slobodu, tad ulaziš u postojanje

od trenutka do trenutka, ni kao slobodan ni kao neslobodan.

Ali sama formulacija pitanja je takva: "Kada ćemo biti slobodni?" Mi smo protiv nečega: "Kad ćemo biti?" I to posebno slobodni od seksualnog nagona. Ali zašto? Stari um, stare propovedi, moralnost, religije — sve nas to uči da dok god je seksualnost u nama, mi nećemo biti slobodni. Svi ti dušebrižnici kažu da nećeš biti slobodan sve dok je seksualnost u tebi — senzualnost mora otići, i zbog toga mi i pitamo takvo pitanje.

Zaista, seksualnosti neće biti u slobodi, ali ti ćeš biti mnogo čulniji. Bićeš daleko senzitivniji, svako tvoje čulo biće tako pročišćeno da ćeš tek tada postati svestan onoga što ti čula mogu pružiti. Ali senzualnosti više neće biti. Senzualnost je nešto drugo: to nije čulnost. Senzualnost je opsesija, ništa više.

Na primer, neko ko stalno misli o hrani ne može ni da meditira, ni da moli, ni da uči. Šta god on spolja činio, iznutra će da se nastavi opsesija: hrana, hrana i samo hrana. Nastaviće da uživa u hrani kroz imaginaciju. Čak i ako bude razmišljao o nebu, on će misliti: "Kakva li je hrana u raju — mora da je rajska".

Takvi ljudi su ubeđeni da u raju postoji *kalpa-vriksha* — drvo ispod kojeg samo sedneš, i misliš o nečemu, i to se odmah pojavi. Pomisliš o hrani i pojavi se hrana. Misliš o ženi i ona je tu, o vinu — i evo ga. To je drvo "ispunjenja želja". Oni koji maštaju o takvim biljkama mora da su duboko, duboko zagazili u senzualnost. U Koranu se kaže kako se u raju nalazi reka u čijem se koritu ne nalazi voda nego vino. Ko god je to smislio mora da je bio izuzetno senzualna osoba — takva opsesija, takva jedna opsesija, da čak i usred raja...

Kad se Islam širio po arapskim zemljama, homoseksualnost je bila prihvaćeni oblik ponašanja. I zato je homoseksualnost dopuštena samo u islamskom tipu raja. Ni u jednom drugom nebu toga nema. Kaže se da tamo, u tom raju, ljudima neće biti dostupne samo lepe devojčice, nego čak i lepi dečaci. To je čista senzualnost. Ti čak ni o raju ne možeš da razmišljaš bez svoje požude.

Ja ne kažem da toga neće biti... ja ne znam ništa o tome. Možda! — ali zašto ti uopšte misliš o tome? Ja ni ne razmišljam šta se tamo nalazi, ali zbog čega tvoj um stalno pokušava da pojmi kako će i šta će biti "posle"? Ti prvo moraš u sve da upleteš neke provizije, neki dogovor pre ugovora, nekakva planiranja. To i jeste senzualnost o kojoj sve vreme govorim.

I to je paradoks: što si senzualniji, manje si čulan, slabije si osetljiv,

jer čulnost je u sadašnjosti a senzualnost uvek negde u budućnosti. I ako osoba neprestano misli smo o hrani i ni o čemu drugom, kad mu hrana bude poslužena on neće moći da oseti svo blaženstvo. I zaista, upravo suprotno, on će jesti hranu i istovremeno misliti o nekom drugom obroku. Osoba koja samo o seksu razmišlja neće moći da duboko proдре u samu lepotu seksa. Kad bude vodila ljubav, ta osoba će misliti o nekoj drugoj ženi, o nekom drugom muškarcu, i to vremenom postaje začarani krug.

Što manje uživa, to više misli, i tako sve to postaje čisto moždana, tek mentalna stvar. On onda jede umom a ne telom. Njegov je seks postao mentalan, kao i sve drugo, takođe. A um je preuzeo vlast nad svakom oblašću i ne može ništa drugo da čini do da misli. I tako — um samo misli i misli i misli i, zaista, takva je straža postavljena oko uma da je on postao gotovo u potpunosti neosetljiv. Čula gube život, um izrabljuје sve što potiče od čula, otima skoro sve — a on sam ne može ništa da učini! Um može samo da misli — a mišljenje ne pruža nikakvu ispunjenost.

I sad — što si nezadovoljniji to više misliš, a što više misliš to si nezadovoljniji, i tada se stvara još jedan začarani krug, te na kraju nisi u stanju da čulima osetiš bilo šta! I to je senzualnost: čula koja se prostitušu za um, ili um koji je sva čula prisvojio za sebe. To je senzualnost.

Istinski slobodna svest uopšte neće biti senzualna, ali će zato biti visoko senzitivna — duboko osetljiva i čulna. I stvarno, kada Buda ugleda cvet, on ga vidi u njegovoj celovitosti, opaža njegovu sveobuhvatnu lepotu. On više nikada neće misliti o tom cvetu — dakle, neće biti senzualan. Cvet ga neće opsedati, Buda nikada više neće razmišljati o njemu — ne zbog toga što nije čulan nego baš zbog toga što su mu sva čula potpuno otvorena, te je on to iskustvo toliko duboko proživio da nema potrebe da se ono ponavlja iz dana u dan.

Potreba za ponavljanjem se javlja zato što ni u jednom trenutku ne možeš živeti potpuno — i stoga jedeš, i odmah misliš kada će se to ponoviti; voliš i istovremeno misliš o ponavljanju. Usmeren si više na ponavljanje nego na življenje, i ta opsesivna repeticija je ono što podrazumevam pod senzualnošću.

Buda nije čulan u tom smislu — on je duboko osetljiv. Svako njegovo čulo je krajnje čisto i transparentno. On sve oseća i živi celovito svakog trenutka, svakog trena on potpuno voli. I zato sve iskušava u takvoj apsolutnosti da se za ponavljanjem uopšte nema potrebe. Zbog

toga Buda i ne razmišlja o onom što je bilo. On samo nastavlja dalje, a svaki sledeći trenutak je tako bogat da zaista nije nužno obnavljati onaj stari. Nema potrebe! Ta potreba se stvara samo zbog toga što nisi sposoban da živiš u ovom trenutku koji je sadašnjost. Ti si jednostavno nesposoban i zato nastavljaš, ali sa ponavljanjem.

Ako prolazim kroz grad i mislim: "Ne — London je bolji; morao bih biti tamo", to je samo znak da nisam u stanju da osetim grad u kom se sada nalazim. Zbog toga izvlačim sadržaje iz sećanja. Inače, ako mogu da živim u ovom gradu, onda nema potrebe da se dovijam i pomažem pamćenjem. I zapamti da taj tip uma nigde neće moći da živi jer njemu nije kako treba u sadašnjem trenutku. Taj će um razmišljati o Tokiju, o Kalkuti, o nekim drugim gradićima i gradovima — i tako proćerdati ceo život.

Živi! Totalno slobodan um neće biti čak ni svestan vlastite slobode. To je prava stvar. Um će biti tako slobodan da neće biti u stanju da nasluti ni osećanje slobode ni osećanje ograničenja. On će biti svestan samo života koji se kreće od trenutka do trenutka. A ta kretnja je nemotivisana — to je ono što podrazumevam pod slobodom. Iza pokreta nema motiva! Ako ih ipak ima, tad si itekako ograničen.

Ako nešto kažem s određenim motivom, onda ja nisam slobodan. Motivacija je moje ograničenje. I ako samo govorim bez motivacije — bez čak i ove motivacije: da nie vi možete ili ne možete shvatiti; ne čak ni ove: Ja vam *moram* učiniti sve shvatljivijim — tad je u svenu tome prisutna sloboda, nemotivisana. Tada je govoriti blaženstvo samo po sebi, pričati, izražavati se. To je potpuno dovoljno! Ako nema motiva iza svega toga, tada je govor sasvim slobodna kretnja. I zato, u slobodi, ti nećeš živeti kroz motivaciju: živećeš izravno, neposredno. Sloboda — to je neposredno življenje, ali o tome nema svesti zato što tada to ne možeš da osetiš. To se može naslutiti samo nasuprot nekog ograničenja, nekakve granice.

Senzualnosti u svenu tome neće biti, ali čula će i dalje da postoje — čak će biti mnogo aktivnija i životnija. I tako je jer tako i mora biti. Isus može voleti više. I zaista, samo Isus i može da voli — bez ikakvih motiva. njegovo biće nije ništa drugo do ljubav sama po sebi. Čula su tu — stvarno, po prvi put, bez ikakvog uznećuravanja uma, i zato deluju sasvim neopterećena. Oči vide onako kako *trebaju* da vide. Vide bez ijedne misli, bez ikakvog predubeđenja u pozadini, oči vide ono što jeste! Ništa se ne projektuje. Uši čuju ono što je rečeno bez ikakvog izopačenja i iskrivljivanja, jer uma nema ni u procesu slušanja. Ruke

dodiruju bez želje i požude, bez žudnje i motiva, samo dotiču — bez motivacije, dodir je čist, potpun. Bez ikakvog uznemiravanja, one jednostavno dodiruju, i taj dodir prodire duboko. Tad čak i pomoću ruke može da se dotakne duša; ruka je postala samo otvoreni prolaz.

Čula su tu — pročišćenija, oštija, izvornija — ali senzualnosti nema, jer čovek živi tako duboko da ne oseća potrebu ni za kakvim ponavljanjem. I čak i ako se nešto ponovi, on to nikada neće osetiti — jer sve je uvek tako novo!

Što manje živiš, to ćeš više morati da zameniš taj nedostatak pomoću svog dremljivog uma. Što životnije provodiš svoje dane, to ćeš imati manju potrebu da koristiš um kao zamenju. Kad potpuno živiš, um ti jednostavno ne treba. Kad voliš, šta će ti um? Kada jedeš, čemu bi tada um poslužio? Kada se šetaš, šta će ti um kao pratnja?

Možeš se kretati bez uma. Možeš jesti i bez ijedne misli, dakle — bez uma. Možeš dodirivati, možeš ljubiti i grliti bez istovremenog mentalnog procesa. A tada stvarno živiš potpuno. I svaki trenutak koji celovito proživiš neće u tebi stvarati želju da ga još koji put iskusiš, zbog toga što možeš zaleteti da se ponove samo one stvari koju nisi iskusio do kraja. Um se vraća na ono staro samo da bi dovršio započeto. Um je neverovatan perfekcionista — sve mora da bude savršeno! I zato, ako je nešto u prošlosti ostalo nedovršeno, um se stalno vraća ka tome ponovo i ponovo.

To je baš kao kad vam izvade zub i onda vi jezikom dodirujete ranicu da bi osetili odsustvo zuba — po ceo dan samo to radite. To će ti možda dosaditi, ali opet, nesvesno, ti ćeš nastaviti da dodiruješ ono prazno mesto. Ti znaš da tu više nema zuba — i zašto onda bez prestanka jezikom čačkaš to mesto ako to nikada pre toga nisi činio? Kad je zub bio u vilici, jezik ga nikada nije dirao. Zašto? Zašto jezik uopšte nije bio ranije upućen na dotično mesto? Kad zuba više *nema*, jezik nastavlja i nastavlja — postaje jednostavno lud. Ali zašto? Zato što on oseća da je sada nešto nepotpuno i taj razmak ga izaziva da radi ono što je već radio.

Koje god iskustvo da je potpuno proživljeno neće se više pojavljivati unutar uma. Ako si zaista nekog voleo, tada se uopšte nećeš stalno sećati — pamtili u smislu da će se um stalno vraćati na pređašnje iskustvo. Ako nisi voleo, tada ćeš osećati odsustvo. Osetićeš krivicu i inačeš utisak da je neko izgubljen i da, samim tim, mora biti zamenjen — i tada um počinje sa svojim ludorijama.

Što si slobodniji, to je manja potreba da se nešto zamenjuje.

mentalnom aktivnošću. A senzualnost je zamena. Da li me shvataš? Senzualnost nadoknađuje ono što si izgubio. I kad je svest zaista postala slobodna kroz preobražaj, tada uopšte neće biti osećanja svetosti. I zato je pravi svetac onaj koji uopšte nije svestan toga da je svetac. Samo grešnici znaju da su oni ti sveci. Samo grešnici znaju!

Zaista dobar čovek ni ne zna da je dobar. Samo loši ljudi znaju da su dobri. Kako ćeš osetiti svoje zdravlje? Samo bolesna osoba počinje da misli o zdravlju. Kad su ljudi zdravi onda su jednostavno zdravi, i ništa više. Stvarno, kad si zdrav, uopšte ne misliš o tome. Počinješ da osećaš telo samo kad se ono razboli. I zato zapamti da je osoba bolesna čim počne da priča o zdravlju.

Dešava se da bolesnik stvara mnogobrojne teorije o zdravlju. Bolesnici o tome toliko pričaju između sebe da na kraju postaju pravi stručnjaci. Istinski stručnjaci! Ako ne možeš da prevaziđeš bolest i ako se ona nastavlja iz dana u dan — pre ili kasnije postaćete naturopat. Ako lekovi ne mogu da ti pomognu, šta onda da činiš? Neprestano mišljenje i delanje u pravcu zdravlja i samo o zdravlju učiniće te naturopatom. I zato je naturopatija dobra u jednom smislu — svi postaju doktori. Svaki pacijent na kraju postane doktor. A ako si *zaista* zdrav, onda sa svim tim nema potrebe da se zamlaćuješ. Isto važi i za sve ostalo. Kad si slobodan, ti to ne osećaš. Kad si dobar čovek, ne osećaš vlastitu dobrotu. Kad si moralan uopšte ne razmišljaš o tome šta je moralno a šta nije.

I kao drugo, kad si slobodan, kad postaneš takav, živećeš od trenutka do trenutka — celovito. U jednom uopštenom smislu samo se to može reći. Posebnosti se ne mogu izdvojiti jer sve to zavisi od mnogo čega. To zavisi! Na primer, Muhamed je oženio devet žena. Ne možemo ni zamisliti da se to isto desilo i sa Mahavirom, ni sa Budom takode. Buda je jednom bio u braku i onda je otišao od kuće, ali Muhamed je bio u devetostrukom braku. I zato, ako pitate Daine, sledbenike Mahavira, da li je Muhamed bio Prosvetljen, oni će reći da nije. Kako može biti? I isto važi i za Muhamedove poklonike: oni ne mogu da pojme kako ljudi te begunce, Mahavira i Budu, nazivaju Prosvetljenim Bićima — zato što kada je god neko Prosvetljen, on se ne boji. Može tada da oženi i devedeset žena ako hoće, a Buda je napustio čak i onu jednu jedinu, i pobegao u samoću. Zašto?

Daini ne mogu da shvate da je Krišna bio Prosvetljen, jer on je radio tako obične stvari! Ljubav je jedna od njih, a on je voleo i pevao i plesao i borio se i radio toliko trivijalnosti. I kako prihvatiti da je bio ostvarena Duša? Daini smatraju da je nakon smrti otišao u najdublje slojeve pakla

— u sedmi sloj. U skladu sa dainskim učenjem Krišna je sada u najdubljem paklu. On je bio najveći mogući grešnik zato što je nagovarao Arđunu da stupi u rat i da se bori. Daini kažu da je Arđuni malo nedostajalo da postane mahatma. Hteo je da pobjegne a onda ga je Krišna prisilio da se bori, te je u njihovim očima Krišna najnasilnija osoba — i sada gori u paklu.

To se dešava, to je prirodno. Prirodno je zbog toga što mi postajemo opsjednuti vrstama, pa ne dopuštamo nekoj drugoj vrsti da i ona može ostvariti Slobodu i Prosvetljenje. To zavisi od mnogo činioca. Vrsta, osobenost, dolazi do samog vrha i postaje pročišćeniji. I zato Buda i može osećati kako nema potrebe da bude vezan ni za jednu ženu. To zavisi samo od njega — i on je slobodan da se kreće po vlastitom nahodjenju. Muhamed, opet, može da misli potpuno drugačije, ali i on je slobodan da čini što mu je volja. I svako je potpuno slobodan da se kreće onako kako smatra da treba. Ti ne možeš nijedan tip prisiliti da prihvati određene vrednosti.

Na primer, Muhamedu uopšte nije bilo lako s muzikom. Nije je voleo, to je bio njegov tip. Ali tada su svi Muhamedovi sledbenici počeli da misle kako je svaki čovek koji voli muziku veliki grešnik, i zato u džamijama ne svira muzika. Ali Muhamed je sa druge strane jako voleo parfeme, pa su i sledbenici nastavili da vole što i on. Veoma siromašni muslimani, a posebno u religiozne dane, ponkad će koristiti mirise. Parfem je čulan koliko i muzika — možda i više. I gde je sada tu razlika? Parfem je muzika za njih, a muzika je parfem za čulo sluha i ništa drugo. Ali sve to zavisi od tipa!

Kad je Muhamed postao potpuno slobodan, kad se prosvetlio, njegov se tip počeo slobodnije kretati, i iznenada je osetio neki miris — bez ikakvih motiva, no kad su se okupili sledbenici, oni su stvorili motiv iza svega toga. Počeli su da umišljaju kako sigurno postoji neki razlog. Ali iza izbora parfema nema ničega što liči na razlog. To je jednostavno sloboda Muhamedovog tipa.

Mira Bai je pevala a Čejtanja plesao od sela do sela slaveći Krišnu. Muhamed to ne može da pojmi: "Kakvo je to ludilo? Kakve to gluposti oni izvode? Ples — kakve on ima veze sa Božanskim ostvarenjem?"

A Čejtanja, s druge strane, ne može da shvati kako možeš ostati miran kad Prijatelj dolazi. Kako možeš sedeti? Zašto ne zaplešeš? Čejtanji nije jasno kako Buda može da sedi potpuno nepomičan dok Božansko kuca na vrata: "Kako možeš da sediš tako dok se Svetlost spušta na tebe? Moraš da ustaneš i da igraš — jednostavno moraš da

poludiš od sreće!"

Ali sve su to tipovi, i čovek mora biti svestan i dopustiti svim tipovima da postoje. Jer — tad je svet mnogo bogatiji.

I tako, ja ne mogu reći šta će se s tobom dogoditi kad budeš ostvario potpunu slobodu — koje će čulo biti najpročišćenije, koje će čulo postati prolaz za dušu. Niko to ne može reći; stvar je prosto nepredvidljiva. No jedna je stvar sasvim sigurna: senzualnosti više neće biti. Čula će biti, još kako će ih biti — savršenija, čistija — a takva će biti i iskustva koja dolaze kroz njih: čistija, dublja, suštinskija. Čulnosti će biti, ali ne i senzualnosti.

Pitanje:

Osho, uočavajući dijalektičke činjenice života, može li čovek istovremeno praktikovati i stazu opuštanja i stazu napora?

Odgovor:

Ne, to nije moguće! Ne možeš ih praktikovati istovremeno zato što su te dve staze dijametralno suprotne. One vode do jedne iste tačke, ali ne prolaze istim putem, ne vode kroz iste oblasti, ruta im se razlikuje. Staza opuštanja i staza napora su suprotne.

Ne možeš praktikovati obe staze, kao što ne možeš doći do nekog mesta istovremeno krećući se dvema stazama. Možda stvarno dva puta vode ka istom cilju. Ti ideš ka stanici i možda do nje zaista vode dva puta, ali ti svakako ne možeš biti na oba — istovremeno! A ako kojim slučajem i pokušaš, nećeš doći do stanice. Oba puta vode do istog cilja, ali idi i po jednom i po drugom — moraćeš deset metara da pretrčiš po jednom, pa ćeš zatim morati da se vratiš, pa da onda tabanaš po drugom, pa opet da se vraćaš na onaj prvi. I na kraju, naputovaćeš se silno, ali nikuda nećeš stići.

Svaki put je poseban: ima svoje stupnjeve, svoje simbole i filozofiju, svoju sopstvenu metodologiju, instrumente i način kretanja. Svaki put ima svoje osobenosti sve: svaki put je savršen. I zato nikad ne stvaraj dvostrukost uma jer će to jednostavno rezultovati zbrkom. Sledi samo jedan! Kada dođeš do kraja, shvatićeš da bi postignuće bilo isto čak i da si bio na onom drugom putu. Kad ostvariš cilj, možeš da predeš na drugi put samo da bi se igrao — to je druga stvar — samo da bi utvrdio da li je istina da oba puta stižu u istu tačku, da li se oba ulivaju u isto more. Ali nikada ne sledi dva puta istovremeno, jer svaki je put tako naučno savršen da će tvoj pokušaj izazvati samo uznemirenje i bunilo

u tebi samom.

I stvarno, u starim vremenima, bilo je zabranjeno čak i znati o postojanju nekih drugih puteva, jer čak je i saznanje bilo dovoljno da stvori malu zbrku. A naši su umovi tako detinjasto radoznali, tako budalasto ljubopitljivi da, čim čujemo ili pročitatmo o nečem desetoni, mi počinjemo da ujedinjujemo to novo sa onim starim. Ali mi uopšte ne znamo da je bilo šta što je značajno na jednom putu na drugom možda veoma štetno i opasno. Drugim rečima, ti ne možeš proizvoljno mešati. Neki deo u kolima može biti jako bitan i koristan — toliko koristan da se vozilo jednostavno ne može kretati bez dotičnog dela. No isti deo može postati prepreka ako se ugradi u neki drugi automobil. Ne radi to, jer svaki je deo koristan samo u svom sopstvenom šablonu, svaki delić ima svoj sopstveni geštalt. U trenutku kad promeniš celinu, korisnost postaje prepreka.

Toliko se mnogo zbrke pojavilo u svetu jer danas svaka religija zna sve o svim drugim religijama. Svaki put je postao dostupan, i ti si sada jednostavno zbrkan. I danas je teško naći Hrišćanina, ili Hindusa, teško je pronaći Muhamedanca, jer svi su postali malo Hrišćani, malo Hindusi a malo Muhamedanci — i u tome se krije velika opasnost. To je vrlo opasno, zaista, čak može da se pokaže kao samoubistvena mešavina.

Za sledbenika je neophodna stvar i osnovna potreba — čistota jednog puta. Ako neko želi da samo misli o putu, tad za čistotom nema nikakve nužde. Možeš da misliš, da krojiš i prekrajaš koliko god hoćeš. Ali ako želiš da putuješ, čistota je suštinski bitna. I zato ne smeš unositi nikakve nepoželjne, strane elemente na taj put.

To ipak ne znači da je drugi put pogrešan. Ne, to znači da je ispravan za nekog drugog ko putuje tim pravcem. Nema potrebe da sada izводиš zaključke: "Samo sam ja u pravu a svi ostali greše". Drugi je put ispravan na svoj način. I ako želiš da skreneš na taj drugi put, onda u potpunosti napusti svoj predašnji.

Zbog toga stare religije — a postoje samo dve bazične religije: Hindu i Jevrejska — uopšte nisu bile spremne da preobraćaju ljude na svoju veru. A razlog je bio samo jedan jedini: preobratiti znači zbrkati. Ako je neko odrastao kao Hrišćanin a ti ga preobратиš u Hindusa, ti ćeš ga samo baciti u žestoku zbunjenost zbog toga što preobraćenik *ne može* da zaboravi ono što je saznao od ranije. Ne možeš da mu tek tako isperesh pamćenje. Ono će ostati u njemu, a Hinduizam kojeg ćeš mu ti preneti neće mu značiti isto što i tebi zbog toga što vam se temelj razlikuje. Samo ćeš ga zbuniti, a ta ga zbrka ne može učiniti duhovnijim.

Zaista, postoje samo dve stare religije, Jevrejska i Hindu, dok su sve ostaje samo njihovi izdanci, i obe religije su dogmatično odbijale da preobraćuju ljude. Hindu koncept uznemirio je Dayananda. Zbog toga što je njegov um delao na veoma politički način, a uopšte ne na spiritualan, on je počeo sa preobraćanjem. Ali onaj stari koncept je stvarno imao svoju sopstvenu lepotu. To ne znači da su druge religije loše; to ne znači da drugi jednostavno nisu u pravu ili da u pravu i ne mogu biti. To uopšte ne znači to, već da je bolje da, ako si već odrastao u jednom posebnom konceptu — nastaviš putešestvije na istoj stazi — da nastaviš! Cela stvar ti je sada duboko u kostima, duboko u krvi, i zato je bolje da slediš stari put.

Ali u današnje je vreme to postalo gotovo nemoguće, i sada to više nikada neće biti moguće, nikada — zato što je stari obrazac slomljen. I danas čovek može biti šta god hoće da bude, no sada niko ne može da bude Hrišćanin, niko ne može da bude Hindu. To je prestalo da bude ostvarljivo, i sada je potrebna nova kategorizacija. Ja više ne mogu da delim ljude na Hrišćane, Muhamedance i Hinduse. Ta kategorizacija je ukinuta jer je mrtva i može da se u potpunosti odbaci. Sada moramo da uvedemo nove kategorije za svaki put.

Na primer, postoje dve osnovne podele: put opuštanja i put napora, put predanosti i put volje. To je osnovna podela. Tad, nakon ove, uslediće i mnoge druge podele, ali ove dve su osnovne i dijametralno suprotne jedna drugoj. Put opuštanja znači predavanje baš ovde i sada, bez ikakvog napora. Ako možeš, možeš, a ako ne — onda ne možeš. Ako si u stanju, predaćeš se, a ako *nisi*, ako ne možeš — šta se tu može? Put predanosti je vrlo jednostavan: Predaj se! Ako pitaš kako, onda ti nisi za taj put, zbog toga što "kako" pripada onom drugom putu. "Kako", to znači pomoću napora, pomoću kakve tehnike: "Kako da se predam?" Ako pitaš tako nešto, znaj dobro da ti nisi za taj put. Tad slobodno potraži neki drugi.

Ako možeš da se predaš a da ne upitaš "kako", samo je tada predanost moguća. I zato ceo put izgleda tako lak i jednostavan, ali on je strahovito težak, zbog toga što "kako" dolazi trenutno. Ako kažem: "Predaj se!" a ti nisi ni čuo reč do kraja a već pitaš "kako" — tada znaj da uopšte nisi za taj put. Tad je za tebe put volje, put napora, pregnuća, nastojanja. Tad u svemu tome mora da postoji "kako" — kako to učiniti, kako to ostvariti. I tada ima mnogo, mnogo načina.

I zato je predanost put bez ograničenja. Njih i ne može biti, zbog toga što ne mogu da postoje dva različita načina predavanja. Tu tipova nema jer tipovi pripadaju tehnikama. Različite tehnike mogu da postoje, ali

zbog toga što na putu bez izdanka nema tehnika, predanost je načistiji mogući put, bez ijedne potpodele.

A zatim imamo i drugi put — put volje. Taj put ima mnogo podela unutar sebe. Sve Yoge, svi metodi pripadaju toj stazi, a ona kaže: "Ne možeš se opustiti baš sada, i zato ćemo te mi pripremiti: priprema je apsolutno nužna. Koristi te i te metode i doći ćeš do trenutka kada ćeš jednostavno stići do vrha".

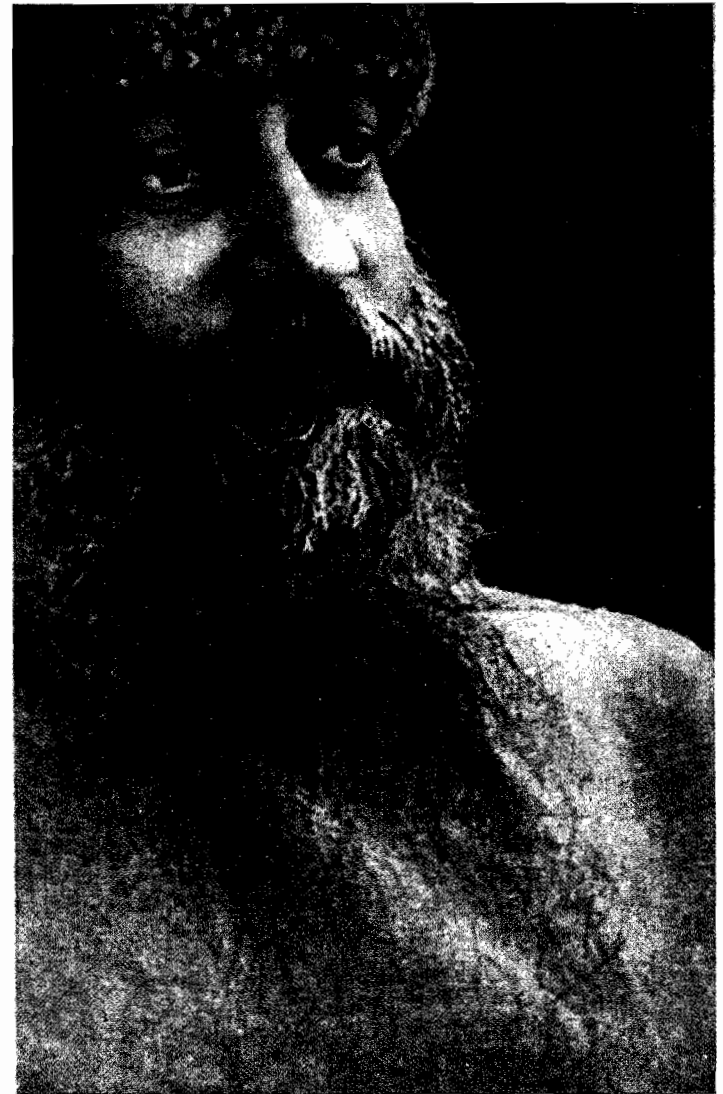
Put volje i njegove potpodele izgledaju teške — uopšte nisu takve! One samo izgledaju problematično zato što govore da je potrebna priprema, metodi, godine i godine rada, vežbanja, samopregora, truda, zato što je potrebna disciplina i stvarno dugoročno naprezanje. Izgledaju teške, ali nisu — zbog toga što stvar postaje jednostavnija što više vremena imaš na raspolaganju. A predanost je najteži mogući proces zato što nikakvo vreme nije dopušteno. Taj put kaže samo: "Sada, ovde i sada. Ako možeš onda možeš, a ako ne — onda jednostavno ne možeš. Kraj..."

Bašo, Zen monah, govorio bi svako ko bi došao do njega: "Predaj se!". Ako bi osoba upitala: "Kako?", on bi automatski odgovarao: "Idi negde drugde!". Celog svog života upotrebljavao je samo te dve rečenice — nikada neku treću. Ako bi čovek upitao "kako" nakon njegovog poziva na predanost, samo bi mu rekao da odmah krene, da ide negde drugde.

Ponekad se desi da osoba ne upita već da se jednostavno opusti, ali onda retkost zaista postaje fenomen! Što naši umovi brže napreduju, to će predanosti biti sve manje i manje, jer predanost samo znači nevinost, jedan um prepun vere, jedno potpuno poverenje. Predavanju ne treba metod, ni način, ni most. Dovoljan je skok. Nema stupnjeva — ničega. Skok. To je sve.

No drugi je put staza napora i napetosti. I mnogi su metodi mogući na njemu, jer postoje zaista mnoge tehnike koje se mogu primeniti. Postoji hiljadu načina da se stvori vrhovna napetost posle koje će uslediti razprskavanje. Ali nikada nemoj da slediš dva suprotna puta. Ti to i ne možeš! Samo možeš da misliš i o jednom i o drugom. I ne brkaj. Odredi tačno, jasno i precizno koji je od ta dva puta baš kao stvoren za tebe.

Možeš li imati poverenja? Jesi li u stanju da skočiš u provaliju a da ne upitaš "Kako"? Ako nisi, onda zaboravi put opuštanja, onda zaboravi put predanosti, zaboravi čak i samu reč — jer ti je onda ne možeš razumeti. Tada je napor za tebe — a ova Upanišada i govori o naporu: uzvodnom naporu, o neprestanom usmeravanju uma prema konačnom vrhuncu.

Deveto predavanje

23. februar 1972.

सदाऽमनस्कं अर्घ्यम् ।

SADAAMANSKAM ARGHYAM

*"Um neprestano usmeren
ka Tome je
Arghya—ponuda"*

Šta čovek može da ponudi? Iz čega ponuda može da se sastoji? Možemo da poklonimo samo ono što nam pripada. Ne može ponuda da bude nešto što nije naše, a čovek je uvek poklanjao ono što mu uopšte ne pripada. Uvek je žrtvovao ono što nikada i nije bilo njegovo.

Religija postaje ritual ako ponudiš nešto što nije tvoje, no ona postaje izvorno iskustvo ako daš nešto što ti zaista pripada. Rituali su u stvari metode da se zaobide istinska religioznost. Ti možeš da nađeš zamene, ali time ne zaluduješ nikog drugog do sebe — jer kako možeš pokloniti nešto što nije tvoje? Možeš da žrtvuješ kravu ili konja, možeš da ponudiš parče zemljišta, ali ništa od svega toga ne pripada tebi. I zaista, sve je to samo lopovluk u ime religije. Kako uopšte možeš ponuditi Bogu ono što ni tebi samom ne pripada?

Zato je prva stvar koja se mora izvesti — pronalaženje onoga što je istinski tvoje, onog što samo tebi pripada. A postoji li neka stvar koja pripada samo tebi? Jesi li ti gospodar bilo čega pa da možeš s pravom, sa punim pravom izjaviti: "Ovo pripada čoveku i ja to nudim Božanskom"? Ovo pitanje je jedno od najtežih koja se mogu postaviti: "Šta stvarno pripada čoveku?" Izgleda, baš ništa. I kada ti se čini da nema stvari koja je zaista tvoja, ti tada možeš reći samo jedno: "Ja mogu da ponudim sebe samoga". No čak ni to nije dovoljno tačno — jer, pripadaš li ti sebi? Da li je tvoje biće zaista tvoje? Da li si ti odgovoran za njega? Da li si dovoljno odgovoran da uopšte postojiš?

Čovek je došao odnekud, pojavio se iz nekog nepoznatog izvora. On nije odgovoran za svoje prisustvo na ovoj planeti. Seren Kjerkegor je jednom rekao: "Kad pogledam na čoveka, osećam da je prosto bačen na zemlju". On nije odgovoran čak ni za svoje sopstveno biće; biće je ukorenjeno u Božanskom.

Posmatraj to na ovaj način: može li jedno drvo da izjavi: "Predajem sebe zemlji"? Šta to treba da znači? Rečenica je besmislena zato što je koren drveta ionako duboko u zemlji, drvo je tek delić tla na kojem

raste. Drvo jeste zemlja iz koje niče i ništa drugo, i sad, kako ono može reći da sebe predaje zemlji? Besmisleno. Drvo je ionako deo. Ono se ne razlikuje od celine, i zato je svaka ponuda nemoguća. Dakle, kao prvo, možeš da ponudiš samo ono što ti pripada. I kao drugo, možeš ponuditi ako postoji razlika, samo ako postoji odvojenost.

Drvo ne može da ponudi sebe zato što ono nije različito od zemlje. Ili razmisli na ovaj način: reka ne može reći: "Nudim se moru". Reka nije ukorenjena u moru, odvojena je, pa ipak ne može reći tako nešto. Zašto? Zato što to nije njen izbor. Ona mora da se ulije u more ili okean i tu izbora nema. Reka je jednostavno bespomoćna. Čak i kada bi želela da se ne preda, *ne bi mogla* to da izvede, i zato je ponuda neizbežna; kada za ponudu nemamo izbora, onda je ona beznačajna, bez ikakve važnosti.

Reka ne može reći da se predaje zato što ona prosto mora da se ulije. Dolazak i ulivanje su deo njene prirode. njeno sjedinjavanje s morem nije stvar izbora. Ona je nemoguća da bilo šta promeni, ništa ne može da učini da bi promenila situaciju. I zato je treća stvar pri svemu ovome: možeš ponuditi nešto samo ako si u stanju da učiniš i potpuno suprotnu stvar. Ako si sposoban da ne ponudiš, onda si i sposoban za darivanje, jer tada je sve to samo tvoj izbor.

Čovek je ukorenjen baš kao i drvo. Čovek *jeste* drvo, samo je on biljka sa pokretnim korenjem — ukorenjen je u Biće, u samu srž Postojanja. I nije odvojen: duboko dole ne postoji nikakva podela. A nije odgovoran ni za svoje sopstveno biće: mora da se vrati, bespomoćno, baš kao reka koja se uliva u more. I gde je izbor u svemu tome? Kako da ponudiš? Tvoja sništ će biti ušće bilo da si je izabrao ili ne. Ko si ti? Na čemu stojiš i kada će ponuda uopšte biti moguća?

Ovaj je aforizam strahovito dubok. U njemu se kaže:

UM BEZ PRESTANKA USMEREN KA TOME JE PONUDA.

Ti ne možeš da ponudiš sebe, ali možeš bar svoj um da ponudiš. Um pripada tebi i um je tvoj lični izbor. Ako ga ne pokloniš, Božansko te neće prisiljavati da to učiniš. U svemu tome nisi bespomoćan. Sve to ne podseća na reku koja se uliva u more. Um može da bira. Možeš da poričeš Božansko, a ono ne može da te primora. Tvoje biće je ukorenjeno u Božansko, ali ne i tvoj um. Ne možeš poricati Božansko što se samog Postojanja tiče. Ti si deo toga.

Možeš poricati Božansko što se tiče samo svesti. Možeš poricati toliko puno da u tvojoj svesti na kraju ne bude ničeg što čak ni izdaleka podseća na Božansko. I zato reći, da "Boga ima" ili da "Boga nema" —

može biti tvoj i samo tvoj izbor. Čak i ako ga nema, ti možeš da ga stвориш, možeš da veruješ, a ako ga ima, ti si u stanju da ga porekneš. I zato je jedini izbor unutar uma, i jedina sloboda je unutar njega. Tvoje biće jeste ukorenjeno, ali tvoj je um slobodan.

Naravno, um proizlazi iz bića, no ipak je na neki način slobodan, slobodan kao drvo koje je ukorenjeno u zemlji — grane su u vezi s korenom, i stablo i lišće, čak i cvetovi — ali miris cveća je slobodan i može da se kreće kuda hoće, bez korena koji ga vezuje. I tako se može reći da si ti drvo, ali um je miris. On može biti ponuđen, on ne mora biti ponuđen — to zavisi samo od tebe.

Ljudska sloboda je ljudski um. Životinje nisu slobodne zato što nemaju slobodu izbora: one su postale jednostavno ono što su i morale da budu. Životinje nemaju izbora! One ne mogu ići protiv prirode. I zato ljudski um i jeste ljudska sloboda. Stoga je prva i osnovna stvar koja mora biti shvaćena da je um sloboda koja može postati ponuda. Možeš ga ponuditi, možeš i da se opireš tome, možeš ići i u dijametralno suprotnom pravcu, i čak te ni sam Bog ne može ni na šta prisiljavati — u tome je sva slava, i sva lepota, sav čar ljudskog postojanja. I zato je čovek jedina životinja koja je na izvestan način slobodna. Ti sad tu slobodu možeš upotrebiti ili zloupotrebiti.

"Um bez prestanka usmeren ka Tome je ponuda". Ako tvoj um može neprestano biti upućen na To, možeš da se ponudiš Tomic. No zbog toga što um ima kakvu-takvu slobodu, teško ga je sputati. Sama njegova priroda je sloboda, i zato, čim počneš da ga sapinješ, um se buni, postaje zaista buntovan.

Može te slediti ako ne pokušavaš, ali čim počneš da se trudiš on mora da se pobuni jer je sloboda suštinska priroda uma. Čim počneš da ga usmeravaš ka nečemu, um se opire, i to je prirodno. Um možeš da ponudiš, ali to nije tako lako. U stvari, najteža moguća stvar na svetu je ponuditi sopstveni um. I kad ja kažem da "um znači sloboda", to postaje još teže, jer ti pokušavaš da postaviš um protiv same njegove prirode.

Koncentracija je protivna umu zbog toga što tada pokušavaš da ga suziš prema nečemu — isključivo, samo prema jednoj jedinjoj meti. Ali um je sloboda, pokret, neprestana kretanja. Um postoji samo kada se pokreće. On jeste, no samo kad je u pokretu. Um je dinamična sila, i zato, u trenutku kad pokušavaš da ga odrediš, ti u stvari pokušavaš nemoguće. I šta sad činiti? Religiozni čovek je uvek pokušavao da prosto zakuca svoj um za Božansko, ali što je više pokušavao to je um

više odlazio Davolu.

I Isus je došao do toga da se susretne s Davolom. A Davo nije nigde do u Isusovom naporu da bude bez prestanka usmeren ka Božanskom. Nema bića nalik Davolu. To je samo pokušaj uma da se kreće u suprotnom smeru: kad hoćeš da ga sapneš, kad hoćeš da ga sputaš, on se buni i ide u smeru suprotnom od očekivanog. I zato, ti sada moraš da shvatiš zakon obratnog efekta. Što se uma tiče, taj zakon je zaista fundamentalan, to je stvarno osnovni zakon. Šta god da ti pokušavaš s umom, uvek će rezultat biti obrnut tvojim očekivanjima. Rezultat će biti obrnut, potpuno suprotan! I stoga pokušavaj da usmeriš um ka Bogu i garantovano ćeš se naći s Davolom licem uz lice. Dakle, rezultat neće ispuniti očekivanja. Pokušaj da ga sapneš i um će postati anarhičan, i ti ćeš na kraju, umesto Boga, iskusiti unutrašnji haos.

Što se veći spokoj traži, to se dublje nespokojstvo rada unutar uma. Što više pokušavaš da ga stišaš, to on bučniji postaje. Što upornije želiš da ga učiniš dobrim, to će sve više i više grehova iskušavati. To je osnovni zakon uma, isto koliko i njutnov zakon za fiziku: zakon obrnutog efekta.

I zato nećeš ništa dostići prisiljavajući se da to ostvariš. U stvari, dostići ćeš ono što si najmanje želeo, i tada će začarani krug početi da se vrti. Kad ostvariš ono suprotno, počćeš da umišljaš kako je ono izuzetno moćno, i zato: "Moram da se borim jače, moj trud mora biti dvostruk". A što se jače boriš, to ono suprotno postaje moćnije, sve snažnije i snažnije. Tog suprotnog uopšte nema, ali ga ti stvaraš kroz to što se trudiš da sputaš vlastiti um. Ono suprotno je uzgredni proizvod — delo koje stvaraš samo zbog toga što ne poznaješ one osnovne zakone. I šta treba učiniti da bi se um napokon ponudio Božanskom? Ako izabereš Božansko nasuprot bilo čemu drugom — ti nikada nećeš biti u stanju da ponudiš svoj um!

Postoji samo jedan jedini put: izaberi Božansko kao Celinu, kao utelovljenje, izaberi Božansko kao sve u svemu. Čak i ako te Davo spopadne, pronadi Božansko i u njemu. Tada si stvarno ponudio nešto — i ta ponuda biće neprestana bez pauze, bez razmaka, bez ijednog jaza. Zbog svega toga, Upanišade ne koriste reč "Bog". Koriste "TO", jer ti stвориš jednog Davola čim spomeneš Boga. Upanišade u stvari ne upotrebljavaju nijednu reč: oni TO koriste samo kao neki prst. Upanišade kažu "TO", a "TO" jednostavno sadrži sve — svuda samo sve. I samo ako pojmiš Božansko kao jednu Celinu, ti ćeš biti u stanju da ponudiš. Inače, u suprotnom slučaju, desiće se obrnuto: ti ćeš se

predati Bogu, a ponuda će otići dodavola, ka Sotoni.

Sve su se religije suočile s tim problemom, s tom dihotomijom — i Hrišćanstvo i Judaizam i Islami. Sve religije koje nisu nastale u Indiji prihvatile su tu podvojenost. Prihvatile su tu Bog-i-Davo dihotomiju, tu zamisao "Bog-nasuprot-Davolu". I zato, ako proučiš istoriju religija, postaćeš svestan neverovatno čudne pojave. Isus je za Boga, ali Davo i njega kuša, i za šta god da je Isus, nazovi njegova crkva nije — crkva je za ono dijametralno suprotno. I zato, Hrišćanstvo stoji u najmanjoj vezi s Hristom. Pre bi se moglo reći da je Hrišćanstvo Hristov neprijatelj, jer šta god da je crkva do sada radila, ne bi se baš moglo nazvati Božijim delom. Možda Davolovim, ali ne i Božijim, to nikako. No sve to tako mora biti upravo zbog zakona suprotnog efekta.

Jednom kad prihvatiš dihotomiju, rezultat će biti baš ono suprotno. Crkva propoveda ljubav a sva je za mržnju. Hrist kaže: "Ne opiri se zlu", a celokupna istorija Hrišćanstva nije ništa drugo do krvavo ratovanje bez prestanka. I Niče je potpuno u pravu kada kaže: "Prvi i poslednji Hrišćanin razapet je na krstu" — i poslednji, takode. Nakon Isusa nije bilo Hrišćana. Ali zaista, Sveti Pavle i ostali nisu toliko odgovorni koliko nam se inače može učiniti. Prava odgovornost pripada neznanju, nepoznavanju zakona obrnutog efekta.

Ako izabereš deo kao Božansko a neki drugi deo kao ne-Božansko, ili čak kao protiv-Božansko, tada će se um kretati kako voli. A um ima svoje sopstvene trikove za tako nešto. Um jednostavno može pravdati zlo i u ime dobra; može izracionalisati rat u ime mira, može ubijati zbog ljubavi. I stoga je um vrlo lukav i prepreden u svom kretanju ka onom suprotnom. Kad se kreće, um te ubeduje, daje ti razloge da poveruješ kako se ti u stvari ne krećeš u dotičnom smeru. Ako izabereš Boga kao nešto što je odvojeno od sveta ili kao nešto što je ne-svetovno, ti nikada nećeš biti u stanju da ponudiš Božanskom svoj sopstveni um. A delimična ponuda uopšte i nije ponuda: to takode mora da se zna.

Delimična ponuda je matematički pogrešna. To je baš kao delimični krug — koji uopšte i nije krug. Krug jeste ono što jeste samo ako je potpun. Ne možeš nazvati polovinu kruga celinom. Polovina to nije! Ili je ponuda potpuna ili je uopšte nema! Kako možeš bilo šta ponuditi polovično? To jednostavno nije moguće. Kako možeš voleti delimično? Ili voliš ili ne voliš. Nagodba je nemoguća. Stupnjevi ljubavi takode su nemogući. Ili je ima ili je nema, a sve ostalo je samo zabluda.

Ponuda je sveobuhvatan fenomen. Daješ, predaješ se, ali ne možeš reći: "Predajem se jednim delom". Šta ti sad pa to znači? Delimična

predanost znači da si još uvek gospodar i da čak možeš, smo ako hoćeš, uzeti nazad onaj poklonjeni delić. Potpuno predavanje je ono kad nema povratka, nema zaostataka, ničega sačuvanog po strani. Tada povratka nema jer tada nikoga nema ko bi povratio ponudeno. I samo takvo jedno predavanje je celovito, samo je takva jedna ponuda — zaista ponuda.

Ali, ako поделиš svet, ako isečeš Postojanje na dva suprotna dela, tada ćeš se uplesti u duboku dihotomiju i um će početi da se kreće ka onom neželjenom delu. I, što je zanimljivo, što se više opireš, to taj deo postaje privlačniji. Negativnosti su veoma privlačne. Kad suviše nastojiš na onom "nemoj", privlačnost i magnetizam postaju neizbežni. "Ne" je vrlo opčinjavajući poziv. I zato, kad god prisiljavaš um da se usmeri na nešto — ona druga strana, na koju nisi ni htio da podeš, polako počinje da ti se približava. Pre ili kasnije dosadiće ti onaj izabrani deo, i um će početi da se opet slobodno kreće. On je ionako uvek u pokretu.

Kineska filozofija govori da se "yin" kreće prema "yang"-u, a "yang" prema "yin"-u, te na kraju ta dva dela čine jedan krug. Oni se neprekidno kreću jedan ka drugome, kao čovek koji se kreće ka ženi, i obrnuto — stvara se krug. A i svetlost se kreće ka tami i tama se kreće ka svetlu — i opet je načinjen krug. I kad ti dosadi svetlo odjednom ti tama postaje privlačna, a kad i mrak dosadi, svetlost opet postaje zanimljiva.

Ti nastavljaš da se krećeš između suprotnosti, i ako je tvoj Bog tek deo sveta suprotnosti, ti ćeš se vremenom okrenuti ka drugoj krajnosti. Zbog toga Upanišade i kažu samo "TO". U "TOME" je sve isključeno, nema ni jedne stvari koja je osporena. Filozofija Upanišada je vrlo potvrdna što se samog života tiče, zamisao im je potpuno pozitivna.

Zaista, to je vrlo neobično: Albert Švajcer je negde napisao da je indijska filozofija sva u osporavanju života, no on je celu stvar sasvim pogrešno razumeo. Kad god je pomislio na "Hindu filozofiju", najverovatnije je imao na umu Budu i Mahavira, a njih dvojica uopšte nisu glavni tok — oni su samo buntovna deca. Hindu filozofija uopšte ne osporava život. Stvar je upravo suprotna, Albert Švajcer je Hrišćanin, a baš hrišćanska filozofija negira život. Hindu filozofija je jedna od najpotvrdnijih.

Zato je dobro ući u potvrđivanje života; samo tada ćeš biti u stanju da shvatiš pravo značenje "TOGA", jer to je jedna od najpotvrdnijih reči — ona ništa ne odbacuje. Odricanje života — to samo znači da je tvoj Bog protiv života. Daini osporavaju život; oni govore da je ovaj

svet greh sam po sebi. Ti moraš napustiti svet, moraš ga osporiti, odreći ga se! Dok ga se potpuno ne odrekneš nećeš moći da se ostvariš. I tako — Božansko postaje nešto što može da se ostvari isključivo uslovno — ako se odrekneš sveta.

To je osnovni uslov, a i za budiste takode: "Moraš napustiti sve; moraš izabrati smrt. Smrt mora da postane cilj, a ne život! Moraš da se boriš da se ne bi ponovo rodio! Život nema nikakve vrednosti: svet je jednostavno bezvredan. On postoji samo zbog tvojih grehova. Život je prosto kazna, i ti se iz nje moraš nekako izvući". Ali sve to uopšte nije Hindu — koncept. Upanišade nemaju nikakve veze sa tim.

Isti takav stav odbacivanja postoji u Hrišćanstvu: "Život je greh i čovek je iz greha i rođen". Celokupna istorija ljudskog roda počinje s grehom. Adama su izbacili iz raja zato što je zgrešio. Bio je neposlušan i mi se svi zbog toga radamo iz greha. Zbog toga su Hrišćani toliko uporno nastojali da se Isus nije rodio iz greha, da seks sa njim nema veze, da je on izašao iz jedne devičanske utrobe: jer ako si rođen iz seksa ti si rođen iz greha, a Isus po njima nije mogao stupiti na ovaj svet na takav način. A svi su ostali rođeni iz greha; čovečanstvo živi ni u čemu drugom do u grehu, i zato je potrebno duboko odricanje da bi se ostvarilo Božansko.

Hrišćanstvo je upućeno na smrt, i stoga je krst postao tako značajan. Inače, da nije takvog usmerenja krst uopšte ne bi ni bio bitan. Hindusima jednostavno nije jasno kako jedan krst može biti simbol, i kako Isus može biti toliko značajan i gotovo neophodan samo zato što je razapet. Ako ne razapneš Isusa on je jednostavno običan, i Hrišćanstvo ne bi ni bilo rođeno da nije njega.

I stvarno, ljudi koji su usmereni prema smrti privučeni su Hrišćanstvom zbog toga što je Hrist razapet. Smrt Isusa postala je najznačajniji istorijski trenutak. Zaista, Hrišćanstvo je rođeno zato što su Jevreji bez veze razapeli Isusa. Da krsta nije bilo, ne bi bilo ni Hrišćanstva. I zato je Niče opet u pravu. On kaže da bi bolji naziv za Hrišćanstvo bilo "Krstanstvo" — zbog upućenosti na krst.

Švajcer kaže da Hindusi poriču život. Pogrešio je zato što je pod Hindusima podrazumevao samo Budu, a Buda je bio Hindu isto onoliko koliko je i Isus Hrist bio Jevrejin. Ali suština Hinduizma su Upanišade koje su nastale pre Bude, a on opet ne kaže ništa što već ne stoji u Upanišadama. One su potpuno potvrdne što se života tiče. I šta ja mislim kada to kažem? Ti ne možeš da pojmiš da Isus pleše ili da pevuši, ili da to isto radi Buda, ili da se Mahavir bori. Ne možeš to ni

da zamisliš! Samo Krišna može da se vidi u tom svetlu, kako pleše i peva, kako se smeje i voli, čak i kako se nalazi usred ratnog vihora, bez osporavanja — bez *ikakvog* poricanja!

Celokupan život je Božansko, i zato, izabrati Boga ne znači i odreći se sveta. Izabrati njega, to znači učiniti to *kroz* svet. To je smisao "TOGA". A kad izabereš Boga kroz svet a ne kroz protivljenje istom, tada nema suprotnosti, i tada možeš da izbegneš zakon suprotnog efekta. Kada TO izabereš kroz svet, tad polarnosti nema, kad ne postoje krajnosti, um onda nema nivoa po kom bi se kretao. To ne znači da je um sada sputan, da mu je nametnuto ograničenje, da si mu to nametnuo. Sad jednostavno nema mogućnosti za kretanje. Zašto? Zato što nema krajnosti.

Shvati to što jasnije: kada krajnost nije, um je slobodan da se kreće, no opet to ne čini — jer gde bi mogao da se pomera? Ako može da se pokreće, kretaće se, jer pokret je sama njegova priroda. I ako stvoriš dihotomiju, um će da se sjuri prema suprotnosti jer će postati buntovan zato što ga prisiljavaš. Ako nema dualnosti, ako nema parova suprotnosti, i ako si svu dvostrukost uključio u Božansko, kuda onda um može da se kreće? Tad, kud god da se usmeri, ići će ka Božanskom. I zato, ako Krišna igra s devojkom, on takode igra i sa Bogom, jer devojka nije isključena iz Božanskog. Ako je Božansko protiv devojke, onda će ona postati Davo. Tada će devojka da te kuša, i biće teško, biće vrlo teško.

Hrist ne može da se smeje: on živi u neprekidnoj napetosti. Krišna može; nikakve napetosti nema u njemu. Kada je sve Božansko i kada je samo darivao kroz sve što je činio, gde onda ima slobodnog prostora za malo napetosti? Tad nema potrebe za tako nečim. Tad Krišna može da oseća lakoću gde god da se nalazi, šta god da radi. Čak i usred pakla njemu bi bilo lepo zato što je i pakao TO.

Rekao sam vam da su Daini stavili Krišnu u najdublji sloj pakla zato što je on najodgovorniji za Mahabharatu, veliki indijski rat. Stavili su ga u sedmi sloj pakla — koji je inače namenjen samo za najveće grešnike. No kad sklopim oči i počnem da mislim o Krišni usred paklene jare, ja ne mogu da ga vidim drugačijeg nego razigranog. Mora da uživa u plesu oko vatre, zbog toga što je i pakao samo TO i ništa drugo. On neće da se moli za što skoriji izlazak iz pakla, jer TO je sveprisutno. Nema potrebe da misliš o uslovima i kako je On dostupan samo pod odgovarajućim šiframa.

Bog je moguć u svakim uslovima jer je prisutan bezuslovno. Kad

možeš da pojmiš TO kao bezuslovno prisutno, tad je TO to — iz Upanišade. Tad je i otrov TO, i smrt je TO, i patnja, sve. I tad možeš da ne kreneš nigde. Ili, ako se krećeš, onda se uvek krećeš ka TOME. I zato TO mora da se pojmi samo na ovaj način, kroz sve — jer jedino tako može da se izbegne zakon suprotnog efekta. Možemo slobodno reći da su svi takozvani religiozni ljudi upali u zamku tog zakona.

Dok ne shvatiš potpuno, dok ne počneš da osećaš da je taj zakon svuda i u svenu na snazi, ne stvaraj nikakve suprotnosti unutar svog uma — inače ćeš biti žrtva svoje sopstvene gluposti. U trenutku kad izabereš nešto nasuprot nečeg, stvorio si jama u koju ćeš kad-tad upasti, zbog toga što će te nepoželjnost prosto hipnotisati.

Mi smo svi hipnotisani time. Društvo postaje seksualno ako naglasiš da je seks nešto grešno. I tada seks postaje romantičan — počinje da ima neku misterioznu auru oko sebe. Vrlo jednostavna životna činjenica, samo zbog toga što je označena kao greh, postala je jama — samo zbog toga što ju je neko nazvao grehom. Nazovi grehom bilo šta i doći ćeš do tačke kada ćeš biti potpuno hipnotisan. Autohipnoza je sada moguća. Ospori nešto, i već si usred zamke.

Lao Ce kaže: "Samo mala razlika, i nastaje rasep između zemlje i neba. Tek vlas razlike — i sve se deli".

Nikakva razlika ne sme da se stvori. Zbog toga religija nije isto što i moralnost. Religija je iznad morala zato što on ne može da postoji bez podela, a religija može, još kako može. Moralnost ne može da opstane ako ne stvori dualnost. Zasniva se na parovima suprotnosti: dobro i zlo, ovo i ono i tako dalje. Zbog toga, Bog i Davo nisu delovi religije nego delovi morala. Zanimao Boga koji stoji nasuprot Satane, nasuprot Davola, pripada moralu; to uopšte nije religiozni koncept.

Kad su Upanišade po prvi put prevedene na jezike Zapada, učenjaci su bili izgubljeni, zbog toga što u njima nije bilo ničeg nalik na Deset Božjih Zapovesti koje naređuju: "Učini ovo, ne čini ono!". Nije bilo Zapovesti, a bez Zapovesti, kako to može da bude religija? Kako? Zapad to nikako nije mogao da pojmi. I zato su Upanišade "ne zaista religiozne" knjige, jer u njima nije bilo nikakve rasprave o dobru i zlu, o onome što treba da se čini i o onom što nikako ne sme da se radi.

Oni su na neki način u pravu. Ako shvatiš religiju kao moralnost, onda Upanišade uopšte i nisu religiozne, no ako one nisu takve, onda ne postoji ono što se može nazvati religioznom knjigom. Ako Upanišade nisu religiozne tad ništa nije religiozno — zbog toga što je moralnost samo uverenje koje se razlikuje od nacije do nacije, od rase do rase, od

jednog geografskog područja do drugog, od jednog do drugog istorijskog perioda. Moralnost će se razlikovati zato što svaka rasa i svaka nacija stvara svoja sopstvena ubedenja. Religija nije tek puko uverenje, i ona se ne razlikuje od rase do rase. Religija ne zavisi ni od geografije ni od istorije; čak ne zavisi ni od ljudskog mišljenja, već samo od same prirode Stvarnosti. Zato je religija, na neki način, večna, beskraja.

Moralnosti je uvek zavisna od vremena: pripada određenom vremenskom razdoblju i određenom prostoru — i može da se menja. Čim se vreme promeni, promeni se i moral. Ali religija je večna zato što je ona sama priroda Stvarnosti. Stvarnost ne zavisi od tvog mišljenja, i religija pripada samo toj nepodeljenoj stvarnosti, ali mi je cepamo. Kako mi vidimo stvari, Stvarnost je podeljena, zbog toga što je deli sam naš pogled, baš kao što se sunčev zrak prelomi kroz prizmu.

Kad um gleda na stvari, one su podeljene. Čim pogledamo mi pocepamo sve na parove suprotnosti. Ne možemo biti u nepodeljenoj Stvarnosti ni za trenutke. Vidim te i ti si već podeljen: lep-ružan, dobar-loš, moj-nečiji. Čim te pogledam ja stvorim podelu. Um radi kao prizma a prizma deli Stvarnost. I sad, ako počneš da biraš, ti ćeš biti žrtva vlastitog uma. Dobro i zlo su podeljeni kao takvi pomoću uma.

Ne biraj dobro nasuprot zla, jer ćeš na kraju upasti u zlo nasuprot dobra. Izaberi dobro *kroz* loše: spoznaj loše kroz dobro. Dobro i zlo su jedno: oseti tu nepodeljenu jedninu. Vidi život kroz smrt i smrt kroz život: ne kao suprotnosti već kao jednost — kao dva kraja jedne te iste stvari. I to je TO, a ovaj aforizam kaže: "Um bez prestanka usmeren ka Tome je ponuda".

Um mora da teče ka Tome bez prekida, neprekidno, bez ijedne pauze. A kako to može biti izvodljivo kad si odvojio Boga i svet? Moraćeš da jedeš i tada ćeš zaboraviti na Boga. Moraćeš da spavaš i opet ćeš biti prisiljen da zaboraviš. Radićeš mnogo, mnogo stvari, a Bog će u sve to da se upliće i, na kraju, nastaće sukob. I zato religija, koja živi s Bogom nasuprot sveta, stvara mnogo trvenja, a takozvani religiozni ljudi nisu neprestano usmereni na Boga, već na napetost. Oni žive u teskobi. Sve je tu protiv Boga, i zato teskoba mora da postoji u svemu tome. Kako oni mogu da se smeju? Kako mogu da budu raspevani? Sve se meša između Boga i njih. Kad god pokušaju da spoznaju Boga, nešto im stane na put kao nepremostiva prepreka.

Ceo svet postaje neprijateljski raspoložen. Prijatelji nisu prijatelji jer su između čoveka i Boga, to jest, postaju protivnici. Sve ulazi između

i sve postaje smetnja. Čak i ljubav postaje otrov zato što se ubacuje i smeta. Sve nam staje na put. Opoljen si sa svih strana. Kako možeš da živiš u miru? Jednostavno — to je nemoguće. Pa i najobičniji čovek može živeti mirnije od tebe. Ako je tvoj Bog nešto nasuprot svetlu, za tebe onda nema mira, i neprekidno ćeš se mučiti.

Naravno, ta će mučenja biti samonametnuta, i ego će biti ispunjeniji i jači tako da ćeš čak i uživati u svenju. A kad neko drugi počne da uživa u vlastitim, samonametnutim vrstama mučenja — on je lud, bolestan čovek. Tako možeš postati mučenik zbog svoje sopstvene gluposti, a drugi mogu čak i da te obožavaju — jer ima ljudi koji uživaju da posmatraju one koji sami sebe kinje. Oni su sadisti i ti polako počinješ da se ponašaš kao mazohista. Mučiš se, a i mućićeš se čak i kada ceo svet ustane protiv Boga. Ti si od svog života načinio ništa drugo do neprestano mučenje, torturu. Sve je greh, i sve će stvarati osećaj krivice i teskobe i straha, te ćeš tako živeti u haosu do kraja.

Mućićeš se, dakle, i postati mazohista. I gde god da se pojavi takav jedan ludak, ubrzo se skupe sadisti da ga obožavaju. Oni se sjajno osećaju kad se neko zlopati; stvarno, oni bi želeli da i oni imaju udela u tome, ali ti si ih na neki način spasao te nevolje — ti ćeš svo mučenje sam sebi da nametneš. Sadisti uživaju pokraj tebe. Od sto takozvanih svetaca barem ih je devedeset devet bolesno — svi su oni egzistencijalno, suštinski lud uarod: mazohisti. Možeš da ih obožavaš, ali će te takvi na kraju odvesti u pakao. A sve to uopšte nije religija. Religija je u osnovi stvaranje ekstatičkog života, života koji je slavlje, sveobuhvatna radost. I kako sva ona teskoba može da ima bilo kakve veze sa blaženstvom? To su dve potpuno različite stvari.

Upanišade jasno kažu: "Ponudi svoj um Tome kroz ovo, ponudi ga kroz sve". Dakle, ne stvaraj nikakve prepreke, nemoj da obrazuješ nikakve suprotnosti. Šta god da jeste, to jeste To. I zaista, tada se dešava čudo. Kad kažem da vidiš dobro kroz zlo, zlo počinje da nestaje, da se gubi. Kad kažem da spoznaš To kroz ono, onog uskoro uopšte nema. Sve na kraju postaje providno i sve na kraju postaje samo To i ništa više. Sveta prosto nema, ali mi još uvek nismo sposobni da osetimo To koje je svuda oko nas.

Svet nestaje. Zbog toga Šankara i može reći da je svet samo iluzija. Pod iluzijom ili *maya*-om ne podrazumeva se da svet nije. Misli samo ovo: da svet ne predstavlja stvarnost nego da je jednostavno transparent, providnost. Ako možeš duboko da prodreš pogledom u sve što vidiš, Brahman se otkriva a svet istovremeno nestaje.

Ako ne možeš videti To, svet postaje itekako stvaran. Tako mora biti zbog toga što nisi u stanju da Stvarnost pronadeš. U trenutku kad dotakneš Stvarnost, svet iščezava. To ne znači da tada neće biti kuća i nacija i puteva; spoznaja nema s tim nikakve veze. Kad Šankara kaže da sveta nema onog časa kad se spozna Brahman, to ne znači da će svet u tom trenutku nestati kao neki san — ne! Svet će da ispari u jednom drugom smislu.

Nestaće kad se razotkrije ono što je skriveno, kad se oslobodi ono Totalno. Tada se menja celokupni "geštalt". Isto drvo za drvoseču je jedna stvar a za slikara druga. Za drvoseču ono uopšte ne mora biti zeleno jer je on upućen samo na stablo — da li se ono može iskoristiti za nameštaj ili ne može. Njegov um ima svoj sopstveni geštalt, i u tom obrascu drvo ne mora imati nikakve veze sa zelenim.

Slikar stoji tu negde, u blizini. Za njega je drvo zeleno, a ja se pitam da li vam je poznato da za njega drvo nije samo zeleno, zbog toga što postoji hiljadu i jedna nijansa zelene boje. Kad pogledaš uobičajenim, svakodnevnim pogledom, svako je drvo zeleno, ali dve se zelene boje ne podudaraju. Svaka zelena boja ima svoju sopstvenu "zelenost". I zato za slikara drvo nije tek neki zeleniš. Postoji zeleno A i zeleno B i zeleno C — mnoge nijanse, senke, mnogo pojedinosti.

Čovek koji je ostao bez voljenog bića može da prođe pored drveta a da ga uopšte ni ne pogleda. Zelena boja može da izgleda vrlo tužno, a u takvim trenucima poseduje različite primese u sebi. On ne može da oseti kakvoću drveta, a čak je moguće i da ga oblik podseti na telo voljene. Dete koje se igra tu negde u blizini, i starac koji upravo umire — da li oni vide jednu te istu stvarnost? Njihovi obrasci viđenja stvari se razlikuju. Različito drveće se uočava, i svako ima svoj geštalt.

Zar je moguće da Šankara ne vidi drvo uopšte nego samo To? Zar je moguće da ne uočava strukturu drveta, ni njegovo zelenilo, ni dečiju igru, ni žalost starca na samrti — ništa? Zar Šankara vidi samo To? Drvo je postalo providno. Pomoću novog geštalta drvo se gubi a Brahman pojavljuje. To je upravo ono na šta ukazujem kad kažem da prodreš pogledom duboko u svaku stvar i da unutar nje otkriješ To. I kada počneš da osećaš To, tvoj um ne može da se kreće — suprotnosti nema, nema mesta za pokrete.

Tek tada je moguća ponuda. Tek tada jesi, i tek tada i možeš sebe ponuditi. Ti sad ne možeš predati sebe. To nikad i nećeš moći. Pošto samo svoj um možeš da odbaciš, samo njega i možeš da ponudiš. Ti jesi u Tome, ali tvoj um nije. Može biti! I ti si sasvim slobodan: izbor je

tvoj. I zato ćeš ti biti odgovoran — niko drugi. Odgovornost je isključivo tvoja, i zato je biti religiozan ili ne — samo tvoja odluka. Nemoj da ulećeš u besmislenu rasprave — da li Bog postoji ili ne postoji. To je tvoja odluka! Glupo je raspravljati i svadati se u vezi toga: izbor je tvoj, pa možeš reći da On nije, no tada osporavaš jednu dublju stvarnost, kao i otvorenost u odnosu na istu. A možeš reći i da *Bog jeste* — tim se otvaranjem približavaš onom najbitnijem sloju stvarnosti.

Ne može biti dokazano postoji li Bog ili ne. On se ne može dokazati kao neki naučni oblik činjenice, jer ako je dokazano njegovo postojanje, onda neće biti slobode. Tada će ponuda postati nemoguća. Sve će onda da liči na činjenicu, prost, svetovan i običan kao i svi ostali, i ako Bog postane činjenica kao Mesec ili Sunce ili Zemlja, ako postane svakom dostupna, objektivna činjenica, tad uopšte nećeš biti slobodan da izabereš. I zato Bog nikada i ne može postati činjenica, nikada se ne može dokazati postoji li On ili ne. Samo se ovoliko može reći o svenmu tome: ako Ga izabereš, postaješ drugačiji, ako ga ne izabereš, opet ćeš biti drugačiji. Ako Ga ne izabereš, sam ćeš sebi stvoriti pakao, a ako osetiš da jeste, tada ćeš stvoriti jedno ekstatičko postojanje.

On je nebitan. Tvoj izbor je ono što je važno. Da li Bog postoji ili ne — stvarno je beznačajno. To čak nije ni vredno raspravljanja. Osnovna stvar, koja je ujedno i najbitnija je da ti, ako ga izabereš, postaješ drugačiji, a ako ne, ipak se razlikuješ. I sve to zavisi samo od tebe i ni od kog drugog. Zavisi od tebe da li želiš život koji je samo drhtanje i strah, samo smrt i teskoba, tek duga, preduga patnja — ili blaženstvo, otvaranje od trenutka do trenutka ka sve većoj i snažnijoj radosti. Dakle, sve to nije pitanje — postoji li Bog ili ne postoji. Stvar je samo u sledećem — želiš li da budeš preobražen i prenet u viši nivo Postojanja ili ne. I to će uvek biti samo tvoj izbor.

Ako ceo svet prizna Božije postojanje a jedino ja sve to osporim, ja mogu da nastavim sa poricanjem i niko ne može da me prisiljava na drugačije mišljenje. Zbog toga ja i kažem da je cela stvar ponuda i ništa više. To je ponuda! Možeš da ponudiš, možeš da zadržavaš. Ti si oduvek ponuden, i zato to nije pitanje tebe — suštinski. Radi se o tvom umu; on nije ponuden, i to je zagonetka: da živiš usred Toga — a opet patiš. U Tome si, ali ti nije dobro. Zašto? Zato što ti um nije u Tome, i zaista, nisi ti taj koji pati — um pati, njemu nije dobro. Ti *nikada* do sada nisi patio, te tako ni sada ne osećaš patnju. Nikada nisi umro zato što ne možeš biti mrtav. Ali zato tvoj um pati, tvoj um umire i tvoj se um rada. Um je jedno "prerastanje". Ponudi ga Tome i bićeš na onom mestu na

kom se oduvek nalaziš. Ostvarićeš ono što je od večnosti tvoja prava i jedina priroda.

"Šta si ti ostvario?", jednom je neko upitao Budu. Kad je dostigao Nirvanu, kad se napokon prosvetlio, neko ga je upitao: "Šta je to što si ostvario?"

"Ništa, ja ništa novo nisam ostvario, osim onoga što je oduvek bilo u meni. Tačnije bi bilo reći da sam ostvarenjem izgubio, a ne dobio nešto. Izgubio sam um koji sam vukao sa sobom, a ostvario To što je oduvek u meni, no zbog prisustva uma nisam do Toga mogao da prodrem".

To je naš izbor. Platno razvučeno preko Stvarnosti samo je tvoj izbor. Ono što prekriva Stvarnost je um. Život prepun bede naša je odluka, i niko drugi za tako nešto uopšte nije odgovoran. A ti možeš da *nastaviš* po starom iz života u život. Ti si to i činio, a možeš i produžiti da činiš jedno te isto. I niko te u tvom poslu ne može prekinuti, niko te iz svega toga ne može izvući niti te iko u to može gurnuti na silu, zato što je sve što radiš tvoja sopstvena sloboda. Samo si ti taj koji može da iskoči iz svog tog pakla, a iskočiti možeš onog časa kad se odlučiš na skok. I zato nemoj da razmišljaš u terminima: "Pa ja sam toliko života i života proveo u neznanju — kako ću sad iskočiti iz svega u jednom trenutku? Kako mogu, kad sam milijardu godina živeo u potpunom mraku?" Ti *možeš* to učiniti zato što su svi oni životi bili samo tvoja odluka. Promeni odluku i promenio si čitavu stvar iz korena.

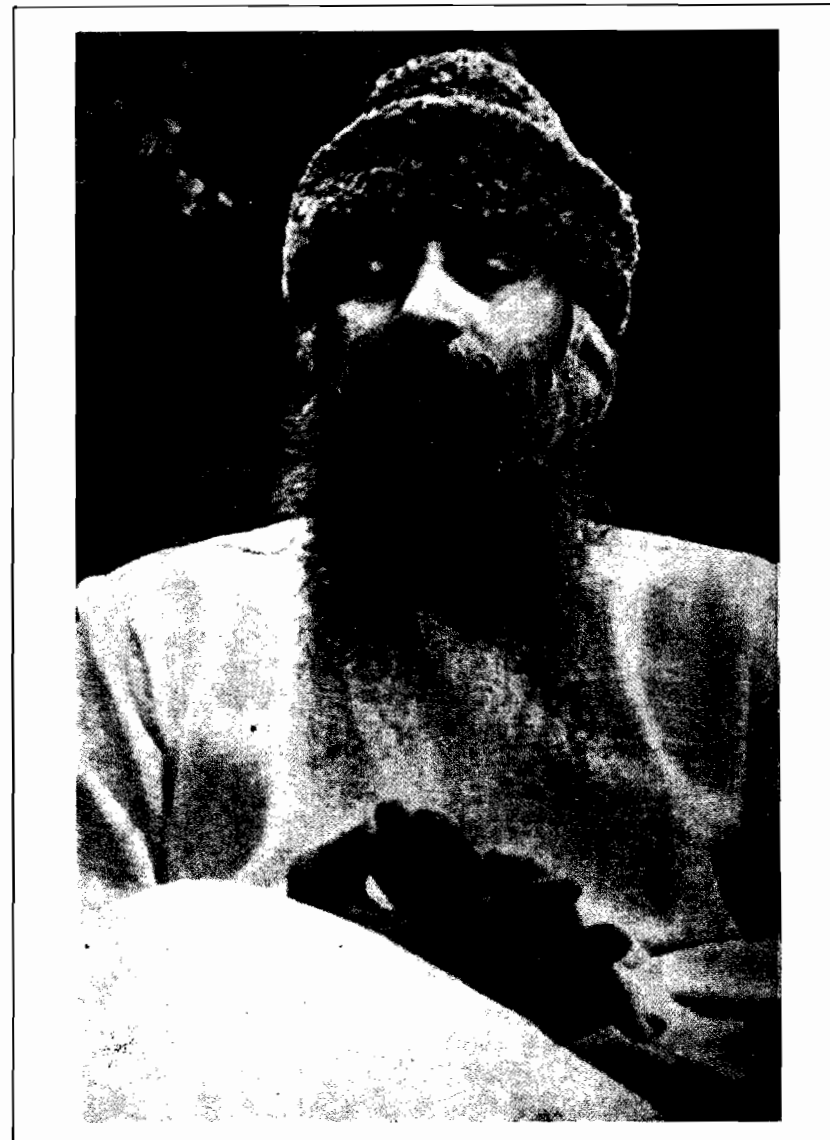
Sve to podseća na sledeće: ako je u ovoj prostoriji bila tama godinama, decenijama bez ikakvog prekida, hoćeš li pomisliti: "Kako mogu zapaliti sveću i u trenutku uništiti sav taj dugogodišnji mrak? Tama je ovde carovala od pamtiveka! Godinama je tu — i kako je sad mali plamićak može razbiti zauvek, i to u jednom jedinom trenutku? Mi se moramo boriti decenijama, i tek će naposljetku mrak popustiti, jer tama ima prošlost, čitavu istoriju iza sebe. On je duboko ukorenjen u ovu prostoriju".

Ali samo upali sveću i sva će tama istog momenta nestati. Tama u stvari nema vremena, ona samo ima trajanje. Pod "trajanjem" mislim da tama nije naslagana jedna preko druge, i stoga ne može postati debela, teška ili jaka. I zato je tama jednako debela bez obzira da li traje jednu sekundu ili jednu godinu ili ko zna koliko vekova. Mrak nije naslaga koja se, kao prašina, slaže jedna preko druge. Tama ne može biti tako gusta i neprobijna da je jedan običan plamićak sveće ne može probiti. Ona uvek ostaje ista, jer tama ima samo trajanje — jednostavno, mrak

je samo trajanje bez ikakve debljine koja se vremenom skuplja.

Neznanje je baš kao tama — trajanje. Možeš biti u dubokom neznanju vekovima, milijardama godina, i dovoljan je samo jedan sekund potpune odluke — i neznanja više nema. Odluka je ista kao svetlost. U trenutku kad unesemo svetlo u prostoriju — tama nestaje, i ona ne može reći: "Ovo nije kako bi trebalo da bude. Bila sam ovde toliko vremena i cela stvar uopšte nije dobra i poštena. Vladala sam ovim prostorima i sad bi trebalo da je to moj posed".

Ništa tome nalik mrak ne može da izusti. Kad je svetlo tu, tama jednostavno nestaje. Kao i svetlost, isto tako dolazi i Prosvetljenje; na taj način i ponuda dolazi. Možeš da ponudiš svakog trenutka — ti sam odluči. No ponuda mora biti potpuna, a takva može biti samo pod uslovom da ne cepaš Stvarnost na dva dela. Potvrdi život kao Božansko, potvrdi sve suprotnosti kao To i samo kao To, i gde god da podeš, srećeš se sa Tim. I to je bez prestanka usmeren um, i Upanišade za takav um kažu da je ponuda. Sve ostalo je samo lažna zamena, ništa više.

Deseto predavanje

24. februar 1972.

TAJNA TOTALNOSTI

*"Kakve su sličnosti i razlike
između volje i predavanja?"*

*"Da li je um
vredan ponude"*

"Šta je 'totalna volja'?"

Pitanje:

Osho, u odnosu na temu ponude Božanskom, molim vas, objasnite nam značaj volje i predanosti. Koje su sličnosti između predaje i volje, a koje razlike?

Odgovor:

Kraj je uvek jedan te isti, ali se početak razlikuje, i sve razlike pripadaju samo početku. Što si bliži ostvarenju, to su manje različitosti između puta volje i puta predanosti.

U početku su volja i predanost dijametralno suprotni. Predanost znači potpuna bez-voljnost. Nemaš svoje sopstvene volje, osećaš bespomoćnost, imaš utisak da ništa ne možeš učiniti. Tako si nemoćan da nisi u stanju čak ni da kažeš da postoji nešto nalik volji; sama zamisao volje potpuno ti je iluzorna. Nemaš volje. U stvari, imaš samo svoj usud, ali ne i volju, tako da je sve što možeš učiniti samo predaja i ništa drugo. Čak je pogrešno reći da ti izvodiš čin predanosti. Ti tada ništa drugo i nisi u stanju da izvedeš.

I zato predanost nije delo. Pre bi se moglo reći da je reč o prepoznavanju. Predanost uopšte nije dejstvovanje! Kako može biti? Kako ti možeš izvesti delo predaje? Ako se *ti* predaješ, tada ostaješ u domenu volje, predanost je onda voljno nametnuta, a volja i predanost su dve suprotne stvari. Ti ne možeš hteti predaju, i zato to nije delo. To je prosto prepoznavanje — prepoznavanje fenomena bez-voljnosti.

Tu ne postoji volja, i zato ne možeš izraziti htenje. Ništa nisi u stanju da učiniš. Sve se jednostavno dešava. Dogodilo se, a sve se zatim dešava po svom. Osetiti taj trenutak, spoznati ga, je prepoznavanje. Iznenada postaješ svestan činjenice da nema nikakve volje u tebi. S tim prepoznavanjem ego nestaje, zbog toga što on može da postoji samo ako postoji i volja.

I zato ego predstavlja ukupnost svih voljnih delovanja. Ako postoji volja, tad možeš biti, ako je nema, kopniš, nestaješ. Tada si samo talas beskrajnog okeana — i ne možeš u sebi stvoriti litenje. Ti si kao dešavanje. Šta mali talas može učiniti u jednom okeanu bez obala? On se jednostavno "talasa" okeanom. Talas gotovo i da nije: tek, izgleda da postoji.

Ako osećaš sve to i ako je to osećanje duboka potraga, silazak u sebe samoga — inia li tu neke volje? — tad nalaziš da si samo opali, suvi listić kog vetar nosi neznano kud. I zato ponekad ideš na sever a ponekad na jug, ali list može da misli kako to on u stvari ide u tom smeru — no samo je vetar taj koji se kreće, dok list jednostavno sledi dešavanje. Ako zaista odeš duboko u sebe samoga, postaćeš svestan potpune bez-voljnosti. Prepoznavanje tog stanja je predanost; to uopšte nije čin. I ako se predaš, ako se predavanje napokon odigra, tad nema potrebe za bilo kakvom ponudom, i to jednostavno zbog toga što ti sam bukvalno ne možeš da se ponudiš Božanskom.

Na putu predanosti ponuda uopšte nije moguća, prvenstveno stoga što je svaka ponuda zasnovana na volji: *ti nudiš, ti si tu*. Na putu predaje ponuda se jednostavno dešava, ali onaj koji je predan čak ni ne sazna za ponudu. On za to i ne može znati, a kamoli reći: "Ponudio sam Božanskom vlastiti um". Zaista, takav čovek ne može govoriti u terminima činjenja, već isključivo u terminima događanja, odigravanja, pa je zbog toga najviše što može reći tek ovo: "Ponuda se desila".

Bez volje ti ne možeš imati ego, a ako ga nemaš, ne možeš pričati o bilo čemu kao o činu. I zato je "dešavanje" pojava na putu predanosti. To jest, predanost sama po sebi je dešavanje.

No na putu volje odigrava se drugačiji proces. U trenutku kada kažem "put volje", volja se podrazumeva sama po sebi. Ti nešto činiš, i to je činjenica, nešto razumljivo na ovom putu, rad se podrazumeva kad je volja u pitanju. Čin nikad ne dolazi u pitanje, a sledbenici puta volje kažu da je čak i sumnja u samu stvar prihvatanje volje. Pitati se, to je delo, odgovoriti takode, delo je i sumnja, reći "ne" je čin, isto tako. I zato se o volji čovek ne može pitati. Volja je na ovom putu osnovna pretpostavka.

Što se puta predanosti tiče, situacija je nešto drugačija: tu je bez-voljnost pretpostavka, i to osnovna. O tome se opet ne može pitati, te se cela stvar mora shvatiti od samog početka: na svakom putu postoji nešto kao hipoteza. Tako mora biti, tako stoje stvari, zbog toga što odnekle počinješ, a početak je uvek iz neznanja. Usled ta dva činioca,

pretpostavka je stvarno neophodna. Pa čak i nauka počinje s hipotezom — nešto se prihvata što se ne može istraživati — i ako počneš sa istragom cela zgrada nauke prosto pada u prašinu.

Na primer, jedna od najbesprekornijih, najpreciznijih i najčistijih naučnih dimenzija je geometrija, ali ti namerno počneš s hipotezom. Počinješ s nečim kao pretpostavkom koja se ne može ni dokazati ni osporiti, zbog toga što se osporiti može samo ona stvar koja se može i dokazati. I eto, ti počneš s nečim, uzео si neku pretpostavku iz neznanja, ko zna zbog čega, vere, nije bitno. I zaista, nauka nije baš toliko naučna koliko izgleda. Ako odeš malo u pozadinu, tamo prema početku, videćeš da svaka nauka počinje sa hipotezom, te ako ti sada istražuješ hipotezu, nijedan jedini odgovor jednostavno nije moguć. I to je tako jer tako mora biti — ti ne možeš poći niotkuda.

Pogledaj to iz ove perspektive: došao sam u čudan grad i upitao nekoga da mi kaže gde stanuje osoba A. Taj neznanac kaže da osoba A živi odmah do stana osobe B, ali ja mu kažem: "To uopšte nije odgovor jer ja ne znam ko je taj B? Gde onda stanuje osoba B?" Tada mi taj čovek objasni da je osoba B u stvari prvi sused osobe C. Odmah pomislim: "Stvarno sam u čudnoj zemlji — ne znam ništa ni o tom C-e ni D-e ni bilo kom drugom u ovom gradu, i zato te molim da mi govoriš na način koji mogu da shvatim. Za mene je sve nepoznato, i stoga mi kaži odakle da počnem?"

Ako on kaže "de, ef, e, ge" — sve su te osobe hipotetičke. Početak je moguć samo ako pretpostavim da znam onu stvar o kojoj u stvari nemam pojma; inače, ništa drugo nije moguće. I to je naša situacija, tako se mi "dešavamo" u ovom svetu: sve je potpuno nepoznato — odakle početi? Ako kažeš da mi moramo početi s nekim znanjem, kako onda možeš početi? Kad je sve nepoznato, kako ti onda možeš početi s nečim kao činjenicom. Ne možeš da kreneš na taj način, a ne možeš ni na neki drugi.

Hipoteza, to znači jedna nepoznata stvar uzeta u koju veruješ kao da je poznata. Pod hipotezom se podrazumeva ono što je nepoznato, i to nepoznato namerno prilivačeno kao poznato. I tad možeš da počneš. Hipoteza ni na jednom planu ne može da se ispituje — ne čak ni u matematici.

Zbog svega toga, na putu volje hipoteza je volja a na putu predanosti bez-voljnost. I zato, ako vam je jedan put privlačniji, nećete biti u stanju da shvatite onaj drugi — prosto zato što te dve staze imaju dve suprotne hipoteze. Ako vam je bez-voljnost privlačnija, tada volja ne predstavlja

ništa što bi moglo biti interesantno i zanimljivo. Tad je volja gotovo besmislena. A ako vam kojim slučajem volja deluje privlačno, onda je predanost besmislena.

Podrazumeva se da ćeš pomoću volje nešto činiti, i sad je pitanje — šta? Možeš činiti nešto što će te odvući od Božanskog, a isto tako i ono što će te dovesti u blizinu voljenog cilja. I samo si *ti* odgovoran — to je ono o čemu smo raspravljali juče. Kako možeš hteti da budeš sve bliži Tome i na kraju jedno s Tim? Ali zapamti činjenicu: volja je uzeta kao hipoteza, a jednom kad je prihvaćena tako, ti počinješ s ltenjem, na kraju je ltenje sveobuhvatno — što će reći, um je usmeren *potpuno* ka Tome — u totalnoj napetosti, i na vrhuncu, na kraju, volja nestaje, jer savršenstvo je smrt. U trenutku kad stvar postane savršena, ona umire.

Zbog toga Lao Ce i kaže: "Nikada nemoj da budeš savršen. Stani na pola puta — nikad ne idi do samog kraja!" Ako ipak odeš, uspeh će postati propast, život će postati smrt. Na kraju će ljubav da se pretvori u mržnju, prijateljstvo će se pretvoriti u neprijateljstvo — jer savršenstvo znači sigurnu smrt, a kad stvar umire, ona umire u suprotnosti.

Kad je volja savršena, kad je um u celini usmeren, volja nestaje, umire — zbog toga što je savršenstvo trenutak isparavanja, baš kao što voda isparava na toploti od sto stepeni. Granica od sto stepeni je savršenstvo. Što se vode sanie tiče, toplota je došla do vrhunca. I sad, ako se zagrevanje nastavi, vode uopšte neće biti, i to vrlo brzo. A ako kojim slučajem voda želi da preživi, onda ne sme da se nastavi zagrevanje. Kada si stoprocentno volja, ti si pred raspršenjem, umrećeš, tvoja će volja unreti. Sam fenomen volje će nestati, a kada volja nestane, dolaziš na istu onu tačku do koje dolazi i onaj koji je počeo sa bez-voljnošću kao hipotezom. I sad je sve bez-voljnost.

Ili nula ili savršenstvo: obe stvari imaju isti kraj. A sve zavisi isključivo od tebe, od tvog tipa uma. Ako možeš da pojmiš bez-voljnost, onda nema pitanja i zapitkivanja. Ali, to je teško, i ne samo teško — to je na neki način nemoguće. Stvar gotovo da možemo nazvati nepojmljivom, no ona se ipak dešava, naravno, samo ponekad. Ali takvom jednom događanju prethodi dug, jako dug voljni napor. Nekoliko života u skladu s voljom i ti ćeš početi da osećaš da si sve vreme sanjao. Onaj koji je radio s ltenjem a opet nigde nije stigao dolazi do tačke gde odjednom shvata da je neprekidno radio s nečim čega uopšte nema.

Buda, na primer: on je ostvario Vrhovno kroz bez-voljnost, ali radio

je strahovito naporno šest godina u ovom životu. Odlazio je kod svakog učitelja, istraživao svaki put, radio je sve ono što jedno ljudsko biće može da čini, i sa svim svojim učiteljima trudio se iz sve suage. Nijedan mu učitelj nije mogao reći: "Nisi dostigao zato što se nisi trudio" — i to stoga što je Buda radio daleko više od učitelja s kojim je u tom trenutku bio. I zbog toga mu je svaki od njih na kraju govorio: "Uopšte ne mogu reći da ti ne radiš — radiš strahovito — ali to je stvarno sve čemu te ja mogu podučiti. Moraš potražiti nekog drugog učitelja".

I zato je on išao iz mesta u mesto, od gurua do gurua. A u Budino vreme Bihar je bio izuzetno mesto puno mogućnosti. Samo dva puta su se desili takvi vrhunci. Jednom je to, u grčkoj civilizaciji, bila Atina. Bio je to grad pun mogućnosti, sama situacija unutar tog mesta bila je i više nego potencijalna. Drugi put vrhunac se desio u Biharu: dogodilo se da Bihar bude sve ono što jedan um može da učini. Tamo je svaki metod bio sasvim usavršen, i svi su metodi imali i svoje gurue, a Buda je radio gotovo sa svima njima. Trudio se sa takvom iskrenošću i sa takvom snagom da mu je na kraju svaki učitelj preporučivao da ode kod nekog drugog, zbog toga što se ništa nije pojavljivalo kao plod njegovog besomučnog rada.

I zaista, Buda i nije bio za taj put. Mahavir, Budin savremenik, prosvetlio se na putu volje, ali Buda nije. Nakon godina teškog rada, svih mogućih metoda i tehnika, u jednom trenutku bespomoćnosti postao je ojađen. Osetio je svu nemoć koja se možda vekovima skupljala u njemu. Šta sve nije činio, šta sve nije pokušavao — i ništa, ništa ostvario nije, i uvek bi, posle truda, ostajao isti kao što je bio i pre njega. Nastalo je potpuno osujećenje, i on je jednoga dana sve napustio.

Prethodno je napustio svet: to je bilo njegovo prvo odricanje, ali ono drugo, koje nije pomenuto u svetim spisima, bilo je veće, neuporedivo veće. Budisti o tome uopšte nisu govorili. A drugo, ono veće odricanje još kako se dogodilo: nakon šest godina užasnog napora, Buda je napustio put volje. Rekao je: "Osetio sam da sam nemoćan — i izgledalo je kao da ništa nije moguće, da se ništa ne može učiniti, i zato sam napustio svaki napor".

Bila je tada noć punog meseca, a Buda je sedeo pod drvetom. Svet je napustio odavno; te noći napustio je i sve religije, sve filozofije i sve tehnike koje je upražnjavao. Potpuno se opustio pokraj stabla. Posle toliko života napokon se mogao opustiti — jer na neki način svi mi uvek nešto radimo, nečim smo uposleni, dostižemo nešto, znojimo se za neko ostvarenje. No te noći u njemu nije bilo slavloljubivog uma. Bio je tako

bespomoćan da je vreme jednostavno nestalo, budućnost je spala s njega, i sve su želje postale besmislene. Napor prosto nije bio moguć; volje uopšte nije bilo.

I zato je bio gotovo bukvalno mrtav — psihološki mrtav. Živeo je baš kao i drvo pored kojeg je sedeo — bez želja, bez budućnosti, bez izbora. Pokušaj da pojmiš celu situaciju! Shvati je! I ako nema budućnosti ni želja ni jutra koje će svanuti, i ako ničega nema što bi se moralo ostvariti i ako je sve postalo jednostavno apsurdno, i ako je misao "Ne mogu ništa da učinim" prodrila duboko, koja je onda razlika između drveta i tebe? Nema razlike! Buda je bio opušten baš kao drvo, kao reka koja je proticala tu, u blizini.

Zaspao je. Taj san je bio neobičan. Čak nije ni sanjao, jer i snovi pripadaju željama, naporu, volji. Spavao je kao što spava biljka, i to je spavanje bilo celovito. Sve je to ličilo na pravu smrt — bez ijednog pokreta uma, bez ikakve motivacije iznutra. Sve je jednostavno stalo. Vreme je prestalo da postoji.

Oko pet sati izjutra otvorio je oči. U stvari, bilo bi bolje reći da su se oči same otvorile, jer zaista nikakvog motiva u njemu nije bilo. Kao što su se oči spontano sklopile oko ponoći, tako su se izjutra spontano otvorile. Potpuno osvežen noćnim satima, opuštanjem, osvežen dubokom bezželjnošću, Buda je otvorio oči. Poslednja zvezda gubila se na nebu, i kaže se u spisima da je Buda ostvario Prosvetljenje baš u tom trenutku. Napokon se ostvario.

Šta se dogodilo? Sve se desilo u trenutku jer nije bilo nikakvog napora; napor je prestao u potpunosti. Čak ni želja nije bilo, pa čak ni frustracije — jer frustracija je uvek samo deo želje i očekivanja. Ako *zaista* očekivanja prestanu, onda prestaje i svako osećanje osujećenosti. Nije ništa pitao, nije molio, nije ni meditirao, *nije činio* bukvalno ništa. Tek, bio je tu — prazan. Kad je poslednja zvezda nestala s neba, nešto je takođe nestalo i u njemu. Postao je jednostavno prazan prostor, postao je ništavilo. I to je predanost, predanost bez ijednog osećanja predaje — jer ko se predaje kome? Ali to se takođe dešava tek kao završnica, kao vrhunac dugogodišnjih napora.

To je ujedno i ono što želim da vam kažem: čovek mora da počne s voljom. Počni sa voljom! Ako si tip koji može doći do savršene volje, jednostavno ćeš nestati s tog vrha. Ako *ne* pripadaš tom tipu tada ćeš dostići savršenstvo osujećenosti, i opet ćeš nestati, samo s drugog vrha. Ako je slučaj ono prvo, volja će biti put. Ako je reč o drugom, taj drugi put je poznat kao put predanosti.

Ali počni s voljom. Ne možeš krenuti s predanošću, jer predaja sama po sebi ne može imati nikakav početak. Akcija može da ima početak — ali kako ga prosto dešavanje može imati? Možeš početi s akcijom ali ne i sa dešavanjem — u tome je razlika. Možeš otpočeti da radiš s nečim, ali kako možeš da kreneš s predajom?

I stoga... počni s voljom i unesi se sav u to. Samo tako ćeš moći da saznaš da li je taj put za tebe ili nije. Ako možeš da tako deluješ, sve je u redu. Tada ćeš ostvariti gotovo savršen ego, a kad je ego savršen, on puca kao mehurić. Ili, ako nisi taj tip, tada ćeš obilaziti okolo i okolo i okolo, i samo osujećenja i osujećenja i osujećenja. I tako — dostižeš onaj drugi vrh, vrh osujećenosti — i predaja se dešava sama od sebe.

I zato nemoj da unišljavaš da se na putu predanosti ništa ne mora činiti — upamti to! Nemoj da misliš jer je um vrlo lukav, pa će te ubedivati: "Predanost je naš put, što će reći — ne moram ništa da radim. Sasvim odgovara!" To je stvarno jedno lukavo, prefrigano obmanjivanje. Ako je predanost tvoj put, onda se ostvarenje može desiti već sada, baš ovog trenutka — jer za predaju ne treba vreme. Nema sutrašnjice koja je neophodna. Ako kažeš: "Predanost je moj put", onda ne čekaj na sutra, jer sve se može desiti baš ovde i baš sada. Nikakav napor nije potreban kad je predanost u pitanju, pa stoga ni vreme nije uopšte potrebno.

Ako predaja ne dolazi već ovog časa, onda znaj dobro da to nije tvoj put. Um je varljiv, on samo pokušava da odlaže napor. A um bukvalno sve može da uradi. Može da racionalizuje: "Nema potrebe za voljnim naporom jer volje uopšte nema, i zato sam ja spreman za put bez-voljnosti. Ali zapamti dobro da tvoja "spremnost" neće dati rezultate. Tvoja pripremljenost uopšte nije uslov za predanost. U stvari, tvoj uslov je bespomoćnost. A stvarno, jesi li potpuno nemoćan? Ako si osetio takvu bespomoćnost, onda ništa više nije potrebno. Ako si stvarno osetio to stanje, onda se predanost može desiti već sada, baš ovog trenutka.

Predanost ne može da se odlaže, ali volja može. S voljom imaš vremena, imaš bukvalno živote pred sobom, i možeš da radiš sporo, kako god hoćeš. Ali s predanošću toga nema, i ti ne možeš da misliš o budućnosti — budućnost jednostavno nije dopuštena.

I zato, ako kažeš: "Predanost je moj put i jednoga dana će se desiti", ti time samo zavaravaš sebe. Ako je predanost tvoj put, onda je ona morala već da se desi.

Neko je upitao Mocarta: "Ko je bio tvoj učitelj? Od koga si naučio da sviraš tako dobro?"

"Ni od koga", odgovorio je on. "Sve što sam naučio, naučio sam sasvim sam".

"Onda mi reci", bio je uporan onaj, "mogu li i ja onda sve sam da naučim?"

Mocart mu reče: "Ali ja to nikada nikoga nisam upitao. Čak i da bi saznao da li je to moguće ti si morao da dođeš do mene, i zato će za tebe biti vrlo teško da sve naučiš sam, bez ičije pomoći. Morao si da pitaš — da li je moguće savladati muziku bez učitelja. Učitelj ti je čak potreban da bi to odlučio. I zbog toga ti kažem da samoukosti neće biti moguća kad si ti u pitanju".

Čovek je bio uporan, pa je uzviknuo: "Zašto? Ako si ti sposoban, zašto onda ja nisam?"

"Da si bio sposoban", reče mu Mocart na kraju, "ti bi sve još odavno učinio".

I ako se predanost može desiti i ako si zaista sposoban za nju, ona se već morala dogoditi. Ti to ne možeš da biraš. Izaberi volju jer je izbor srodan volji. S predanošću izbor nema nikakve sličnosti. Izbor zahteva volju. I zato je izaberi i radi iz sve snage. A tu postoje samo dve mogućnosti: ili ćeš uspeti ili nećeš uspeti; ali radi tako snažno da ako ostvariš, ako postigneš uspeh, da on bude potpun, a ako propadneš, da propadneš tako potpuno da uvek tvoja celovitost odluči o svemu.

Blagi, prosečni naponi ne vode nikuda, jer pomoću njih nikada ne možeš da odrediš svoj tip. S mlakim trudom nema odluke i nikad ne možeš znati na kojoj si strani. Radi iz sve snage! Ili *potpuno* ostvari ili *potpuno* propadni. U oba slučaja ostvarićeš jedno te isto. U trenutku savršene volje, volja umire, a ako potpuno propadneš, onda bez-voljnost postaje prepoznavanje i predanost sledi.

Svi naponi pripadaju putu volje. Kad neko pokuša svim svojim srcem i propadne, tada se otvara drugi put. To je iznenađna staza! — nalik pomoćnom izlazu pri velikim opasnostima. U avionima imaš pomoćna vrata ako se nešto desi u vazduhu. Ti dotičnih vrata ne moraš biti svestan — nema potrebe. Obično, ti otvoriš ona poznata vrata, udeš, posediš i izađeš na ista. Pomoćni izlaz otvara se samo u opasnim prilikama ili, prilikom potpune propasti. Tad obična vrata nisu ni od kakve koristi.

Predanost je pomoćni izlaz. Počinješ sa običnim — s voljom. Kad volja potpuno omane, izlazna vrata se otvaraju i ti si napolju, a ako uspeš, tad nema potrebe da koristiš pomoćne izlaze. Možeš dostići svoje odredište bez svesti da tu u blizini postoji i jedan izlaz za hitne slučajeve, jedna pomoćna vrata koja se mogu otvoriti kad god se za tako nešto

ukaže prilika.

I zato ti ne možeš da počneš s predanošću — niko to ne može. Svako mora da krene od volje. Jedina stvar koja se mora shvatiti je: budi celovit u tome da bi mogao odlučiti koji je put zaista tvoj.

Pitanje:

Osho, često ste opisivali um kao jednu zbirku prošlih iskustava i sećanja koje su sve redom mrtve. Čak je i životnost koju um naizgled poseduje nešto što ne izvire iz uma samog po sebi, već se ta životnost izvlači i dopire do uma iz samog izvora Bića. Prošle ste noći opet rekli da je um jedina stvar koja se može ponuditi Bogu. Ali – da li je um uopšte vredan da se ponudi?

Odgovor:

Tri stvari moraju da se shvate pre svega. Prva... um ima dva značenja: jedan — sadržaj; drugi — sud. Kada kažem "sadržaj", ja tada mislim na misli, sećanja, mrtvu prošlost, nagomilavanje svega toga. Ali sve je to samo sadržaj. Ako se ceo sadržaj isprazni, posuda ostaje, sud je tada prazan. Taj sud možeš da ponudiš, a sve one misli, sva ona sećanja i celokupna prošlost potpuno su bezvredni poklanjanja — ali sud je ipak vredan ponude. Um, dakle, ima dva značenja, i kad god se piše sa velikim U, to znači da se misli na um koji sadrži nešto, a ne na onaj koji predstavlja sadržaj. Taj sud možeš da ponudiš, i to je pravo značenje našeg aforizma: "Um bez prestanka usmeren ka Tome" — reč je o sudu, a ne o onom što se unutar suda nalazi.

"Bez prestanka usmeren ka Tome", to znači da *sud sada nema drugog sadržaja osim Toga*. Nema misli, nema sećanja, nema prošlosti, nema želja, ničega nema. Sada um kao posuda ima samo jedan sadržaj — To. I to je ponuda.

Svi ostali sadržaji su zaista mrtvi, jer tvoj ih um upije tek onda kada su potpuno mrtvi. Na primer, tvoj se um kreće ili u prošlosti ili u budućnosti. Kada se po prošlosti kreće, on se miče između leševa — sve je mrtvo, života nema ni od korova. Prošlost postoji samo u tvom sećanju.

Gde je tu prošlost? Nje nigde nema, nigde je ne možeš naći. Ona se nalazi samo unutar tvog pamćenja. Ako se sećam nečeg ličnog, i ako je to samo *moje* sećanje za koje znam samo ja i niko više, kad ja umrem, gde će ta sećanja biti? Neće biti nigde. I koja će biti razlika? Bez obzira da li je pamćenja bilo ili ne — koja će razlika biti u svemu tome? Neće

biti bukvalno nikakve razlike, i to bez obzira da li je panićenje stvarno postojalo ili ne.

Mrtva prošlost nalazi se samo unutar pamćenja. Nigde drugde ono ne postoji. I upravo zbog te prošlosti, budućnost je isprojektovana prema napred. Budućnost se rađa samo zbog prošlosti koja je mrtva. Voleo sam juče i zato želim da i sutra imam to isto osećanje. Želim da ponovim dotično iskustvo. Čuo sam juče tvoju pesmu, i zato želim da je i danas čujem, želim da mi je ponoviš. Prošlost teži da se ponavlja, ono što je mrtvo želi da se preporada, i tako se stvara budućnost.

I to su sadržaji uma — prošlost i budućnost. Ako oba sadržaja nestanu iz tebe, um će biti prazan, i ako stvarno postane takav, tad si jednostavno ovdje i sada, u čistoj sadašnjosti, bez ikakve prošlosti i bez ikakve budućnosti. A ovdje i sada, prisutno je To. Kad tvog uma nema, to jest, kada ni prošlost ni budućnost nisu, ti postaješ svestan Toga. I u toj svesnosti, iskustvo Toga je jedini sadržaj. To je ono što se podrazumeva pod aforizmom koji kaže: "Um bez prestanka usmeren ka Tome je ponuda": ništa ne sme biti sadržaj uma osim sveopšteg Postojanja.

Kad ja kažem da ponudiš um, ja mislim na posudu, na sud — jer ako ponudiš sadržaje, oni su beznačajni, potpuno mrtvi. Kad ponudiš sud — taj *živi* um, tu životnu mogućnost saznanja, tu sposobnost da se bude — kad to ponudiš, to onda jeste ponuda. I to nije nešto obično: to je izuzetno retko zbog toga što je strahovito teško. To i jeste vredno ponude. I kad god se zbije takav događaj, kad god se ponude Buda ili Krišna ili Hrist, kad god oni ponude sopstveni um, to ne znači da su samo oni obogaćeni: i Božansko je time takođe obogaćeno.

To je teško shvatiti. Kad se Buda ponudi Božanskom, Božansko je takođe obogaćeno — zbog toga što kroz Budu Božansko cveta. Ono dostiže vlastiti vrh kroz njega. I zato, Božansko nije nešto što stoji odvojeno po strani, ono je unutar svih nas. I stoga ponuda nije nešto što se drugom čini. To je zajednički ribnjak svesti, zajedničko Biće, zajedničko Postojanje. Kad se Buda ponudi, i Buda je time obogaćen jer on je Totalno. Ali s druge strane i Totalno je obogaćeno, zato što je vrhunac svesti dotaknut kroz Budu.

Božansko živi kroz tebe, i zato, kada ti propadaš, i sa Božanskim se dešava isto, kad se dižeš uzdiže se i Božansko, Božansko se *sa tobom* smeje i *sa tobom* plače — jer Ono nije nešto odvojeno, nešto po strani. On nije posmatrač koji sedi tamo negde gore u nebu i posmatra svet ravnodušnim pogledom. Ono jeste ti, i zato je svaki pokret istovremeno

i njegov. I stoga, šta god da činiš, ti činiš s njim, kroz njega, pomoću njega, njim samim.

Mnogo je divnih priča oko svega toga; one su pune poetike i govore mnogo. Kaže se da, kada je Buda postao prosvetljen, cela je vaseljena u tom trenutku postala ispunjena blaženstvom: cveće je počelo da pada sa neba, božanstva su, radosna, plesala oko njega, čak i Indra — gospodar svih *deva*, svih bogova — sišao je do Bude da mu dotakne stopala. Drveće je procvetalo van sezone, i ptice su pevale kad im nije vreme. Svekoliko Postojanje postalo je jedno neshvatljivo slavlje.

Sve to je tako poetično. To se nikada nije desilo, no u jednom dubljem smislu *desilo se* itekako. I sve je to simbolično — sve je baš kao što i treba da bude. Kad neko negde ostvari sebe, kako je moguće da time i Postojanje ne bude obogaćeno? Celina će osetiti treperenje i vaseljena će postati srećna. Kroz poetske simbole iskazana je sveobuhvatna činjenica.

Ali ima i priglupih umova koji misle da je sve to ili istorijska činjenica ili jednostavno laž — oni imaju samo dva izbora. Oni kažu: "To mora biti istorijska činjenica, i zato — gde su dokazi da se cveće pojavilo na drveću van sezone? Gde su dokazi, makar jedan jedini dokaz? Istorijski dokaz je ono što je neophodno, a ako njega nema, onda je sve to čista laž". Takvi nedotupavni umovi ne shvataju da postoji i jedna oblast postojanja iznad svih mogućih činjenica i iznad svih mogućih laži — oblast poezije koja izražava ono što se ne može iskazati na neki drugi način. To je samo nagoveštaj da je čitav svet postao slavlje i ništa više. To tako mora biti, tako je oduvek i bilo, a tako će i biti.

I kad je taj um ponuden kao sud bez ikakvih sadržaja — kad je posuda ponudena, to je zaista i vredno ponude. Čak je i Božansko time obogaćeno i osnaženo; ono na taj način postaje božanstvenije. A kao drugo: Bog nije entitet koji je statičan. On je stvaralačka sila, dinamična moć. Dakle, nije samo čovek taj koji se razvija: Bog takođe raste. Za sve nas koji smo stešnjeni zakonima uobičajene logike, Bog ne može da se razvija, jer po nama, ako može, onda On nije savršen. Kako savršenstvo može da se razvija? Obična logika nije u stanju da pojmi da nešto savršeno može postati još savršenije. To ona ne može da pojmi — sve zvuči tako nelogično!

Ali život nije stešnjen tvojom logikom, i postoji mogućnost da savršenstvo postane bogatije, još savršenije. Savršenstvo još kako može da evoluirati. Savršenstvo je savršenstvo svakog trenutka, pa opet, ono nije statično. Na primer, plesač: svaka kretnja je savršena, svaka

kretnja, svaki gest, svaki trenutak igre. Ipak, ta kretnja je dinamična, a celina je savršenija od delova. Svaki ples jeste savršen, no ipak, neki drugi ples može biti savršeniji od svih predašnjih.

Mahavir je imao predivan koncept. On je govorio da postoje beskrajna savršenstva, multi-savršenstva, te da se Bog, samim tim, razvija. Za mene, Bog je jednostavno evolutivna sila; do njega nije, ne bi bilo ni razvoja. Ako se On ne razvija onda razvoja ni nema, zbog toga što On raste kroz sav taj napredak. I baš je u tome zamisao Toga: ako postoji cvet, On je cvetanje u njemu. Ako postoji čovek, onda je On čovečnost unutar bića. I zato, šta god da se dešava, dešava se njemu samom, u stvari. Ništa se ne događa bez njega ili van njega. Stoga, kad se Buda prosvetli, potpunost postaje još potpunija.

Buda kaže: "Nemoj ići nijednom božanstvu radi rituala. Prosvetli se, i božanstva će dolaziti k tebi da te obožavaju". I on je to pokazao i rekao da to nije teorija — Buda *dobro zna* sve te zakone. Sve je za njega predstavljalo iskustvo koje se njemu zaista dogodilo. Samo Budisti i Daini su to rekli: božanstva dolaze i obožavaju tebe — zato što, kako kažu, ona nisu bez želja, a s prosvetljenjem ostvaruješ bezželjnost.

Čak i jedan Indra nije bez želja. Božanstva doduše, žive na nebu, ali želje su ipak u njima. I zato je ljudsko dostojanstvo jednostavno dostiglo vrhunac uz Budu i Mahavira. Ako možeš prevazići želje, tada će svako doći tebe da obožava, zbog toga što je svest lišena želja ujedinjena s Tim. Taj um nije samo vredan ponude: Božanstvo ga treba, ono bukvalno čeka na njega. Kad se dete vrati prosvetljeno, otac je obogaćen, sama kuća je vrednija.

I zaista, kad se dete vrati preobraženo i kad ga otac dočeka onako potpuno izmenjenog, ni otac ne može više biti isti. Dakle, kad Buda procveta, ceo univerzum cveta sa njim. Buda pokazuje mogućnost, vrhunsku mogućnost. Možda ti to ne možeš postići, ali zato *možeš* da se opustiš, siguran sam da možeš. Ceo se univerzum uverio onim što se dogodilo Budi. Kosmos je postao obećanje, izvesnost. I isto se dešava sa svakim delićem, sa svakom "monadom", sa svakim umom — i zato sve zavisi do tebe.

Kad je Buda umirao, Ananda ga upita: "Kada ćeš se vratiti?"

"Povratak je nemoguć", reče Buda, "nikada više neću doći ponovo".

Ananda je zaplakao.

"Zašto plačeš?", upita ga Buda. "Bio si sa mnom četrdeset godina bez prekida. Ako već do sada nisi imao neke koristi, zašto onda uopšte pitaš za moj sledeći dolazak".

Ananda mu reče: "Ja ne pitam zbog sebe. Čak i ako ja nisam ostvario To, ti jesi i ja sam postao siguran što se mogućnosti tiče. A to je i više nego dovoljno. Svi mi oko tebe sada smo sigurni! I ta izvesnost ne može više da se izgubi. Pitam te kada ćeš doći samo zbog onih koji te nisu videli. Kada misliš da ponovo dođeš? Jer, kada ljudi dobiju makar iskru izvesnosti koju si ti stekao, tek tada će napredovati na putu".

Ananda je nastavio: "Zaista, ne pitam u svoje ime. Ja mogu još životima da lutam. Video sam te, što znači — video sam vrhunac ljudskih mogućnosti. I pitanje koje sam ti postavio bilo je za druge. Kada ćeš opet doći? Ti si jedina izvesnost — pogledamo te i sve sumnje prestaju. Pogledamo te — možda nismo sposobni da učinimo isto, i stoga te sledimo — ali kada te samo pogledamo, u jednom smislu postajemo jedno s tobom. I zato te ponovo pitam — kada ćeš opet doći?"

Ponuda ne samo da je vredna; ona se čeka. Božansko čeka, celovitost te čeka da dođeš obogaćen, da se vratiš kući sa ostvarenim mogućnostima, čeka da se seme vrati ne kao seme nego kao savršeno razgranato drvo. No sa umom koji je prepun sadržaja, svaka ponuda zaista je bezvredna — jer tada nudiš smeće.

Pitanje:

Nešto malo više o prvom pitanju: u vezi napora kada se govori o meditaciji; šta se podrazumeva pod celovitom voljom? Koje meditativno stanje može biti prozvano stupnjem potpune volje?

Odgovor:

Prvo značenje reči "totalno" je da si u njemu bez ijednog dela sebe koji stoji odvojen po strani — nema zadržavanja, bez ijedne podele. I zato će bilo koja tehnika meditacije delovati na pravi način. Ako si potpuno u njoj, potpuno upijen, bez ijednog delića sebe samog koji stoji izolovan po strani, ako samo možeš uzviknuti "Ram" potpuno bez posmatrača koji proverava šta se događa, ako možeš postati krik čak i bez dela koji posmatra krik, ako si postao samo taj vapaj — tada si celovit, i tada je jedan običan uzvik dovoljan za sve. Onda nema potrebe da se ponavlja "Ram-Ram-Ram" do iznemoglosti. Tek, jedan sveobuhvatan krik u kojem nema ničega po strani. I zato samo ti možeš da odlučiš, to jest proceniš, da li si celovit u nečemu ili nisi.

Drugo značenje totalnosti je da, šta god da činiš, bilo koju meditativnu tehniku, da je činiš bez ijedne, čak i najsicušnije sumnje u sebi. Sekunda sumnje — i sve će biti delimično; jedna neupadljiva

sumnjica neće ti dopustiti da budeš potpuno u nečemu. Ti i o tome možeš odlučivati — hoćeš li sumnjati ili ne. Mi nastavljamo da sve stvari radimo sa određenom sumnjom unutar sebe, a ta podozrenja ubijaju svaki napor. Stvar u nedostizanju nije toliko u tome što napor nije dovoljan. Pre bi se moglo reći da ostvarenja nema zbog sumnje koja stoji iza svakog dela. I šta god da ti činiš, skeptični delić iz pozadine osporava svaki napor. Čak i ako dostigneš nešto, skeptični um će nanovo stvoriti sumnje. Celovitost znači stanje bez sumnje. Tek tada i tek tako napor postaje potpun.

I kao treće... mi imamo mnogo energetskih nivoa, te tako možeš da činiš celokupni napor na prvom nivou a da uopšte nisi svestan delovanja onog drugog. Svi nivoi moraju biti uključeni, i tek tada cela stvar postaje totalna. I kada radiš samo s jednim nivoom i dok se trudiš — osećaš da radiš potpuno, ne zavaravaj se pre vremena. Nastavi i dalje — i kad osetiš da "sada više ništa ne može da se učini; učinio sam sve što sam mogao i nemam više ni trunke energije po strani", nastavi! To je stvarno onaj pravi trenutak: nastavi! — i odjednom ćeš postati svestan novog naleta energije koja dolazi sa onog dubljeg nivoa. Uništena je još jedna prepreka, a ti samo nastavi i dalje u istom smeru. I kada su svi tvoji nivoi *ukupno* uključeni u napor, kako ćeš sam znati da li je to istina ili ne?

Određeni znaci postoje. Jedan znak je da, kada su svi slojevi probijeni i kada je *celokupna* energija uključena, ti se nikada nećeš osetiti iscrpljenim. Nikad nećeš imati utisak, "Ja ne mogu više". To osećanje se javlja kada je jedan sloj iscrpljen. Kad se drugi sloj iscrpi, osećanje premora opet će doći. A sve u svenmu, postoji sedam nivoa, sedam slojeva. Kad je i sedmi probijen, nikada više nećeš osetiti premor — nikada! Nikada više nećeš imati utisak, "Ja stvarno ne mogu više". Činićeš sve više i više, i uvek će te pratiti osećaj da još ima energije u tebi. I tada si zaista potpuno u svenmu tome.

Celovito se nikada ne može iscrpeti, zapamtiti. Deo može, ali totalno nikada! Ti to ne možeš da isprazniš: što ga više prazniš, to se ono više puni. I zato, šta god da se desi u toj ukupnosti — ne može biti iscrpljeno. Ako se ljubav dogodi, onda se ona ne može isprazniti. Ako je u pitanju meditacija ili bilo šta drugo, isti je slučaj.

Podsetilo me sve ovo na Bokujua, jednog Zen patrijarha koji se ostvario u svojoj dvadesetoj godini života. No i nakon prosvetljenja, Bokuju je nastavio da meditira.

Učitelj ga je jednom presreo i upitao ga: "Bokuju, šta ti to radiš?

Sad nema potrebe ni za kakvom meditacijom. Koliko ja mogu da vidim, potpuno si prosvetljen".

Ali, Bokuju odgovori: "Ali kako mogu prekinuti s meditacijom? Kraj nikako ne dolazi. Nastavljam i nastavljam, ali iscrpljenosti nema. I sad — kako prekinuti? Kako izaći iz svega toga? Ja ne vidim kraja svenmu tome".

Učitelj mu reče: "Kad čovek uplovi u Beskonačno, onda postoji samo početak: nema kraja. Izađi iz svega toga, izađi i kreći se. Naravno, znam da iz toga izlaza nema, ali kreći se, beskonačno će biti s tobom i u pokretu. Nemoj više da sediš".

Bokuju je sedam nedelja sedeo bez prestanka nakon prosvetljenja. Nije ništa radio; samo je sedeo. Za ceo manastir, a i za njegovog učitelja, prošlo je skoro dva meseca. Bio je prosvetljen, preobražen, svetlost je isijavala iz njega. Njegov je učitelj dolazio i odlazio, dolazio i odlazio svakoga dana. Čekao je da otvori oči da bi popričao s njim, ali Bokuju nije dizao kapke. Na kraju ga je učitelj prekinuo i zamolio ga da izađe iz tog stanja.

Prodrman, Bokuju mu reče: "Ali kako da izađem? To se stanje uopšte ne završava, nema tome kraja".

Ocupljeni monasi su mu rekli da je sedeo pod drvetom gotovo sedam nedelja, a to je stvarno previše, no on im je odgovorio da toga i nije bio svestan, da je za njega protekao tek možda jedan trenutak. Bokuju uopšte nije osećao protok vremena!

I kad deluje takva sveobuhvatna energija, meditativnom stanju neće biti kraja jer će vreme u potpunosti nestati. Ti tada ne možeš osećati vreme. Imaćeš utisak da je vreme samo delimična energija koja se jednostavno iscrpla. Vreme se oseća samo kad je nešto ograničeno. Drugačije se ono ne može prepoznati. Vreme je u stvari osećanje ograničenja. I tako — šta god da ima određenu granicu, ti ćeš osećati vreme oko toga. To je sve povezano.

I ta čudna pojava redovno se dešava: ako je ceo tvoj dan bio prazan, bez ikakvih događanja, ako se u njemu nije desilo ništa vredno pomena, tada će vreme izgledati duže nego što u stvari jeste. Vreme neispunjeno neakvom zaokupljenošću izgledaće predugo. Imaćeš utisak da se dan nikada neće završiti, da je postao razvučen, otegnut, dosadan. Ako ga zapamtiš, onda će ti on kasnije izgledati kao veoma mali, majušan, nevidljiv — zbog toga što tada nećeš moći da osećaš vreme bez događaja, pa će ti taj dan biti znatno kraći no što je bio.

Mi osećamo vreme oko izvesnih stvari, i stoga, kad smo na vikendu

mnogo toga nam se dogodi pa nam dani izgledaju prekratki. Usled toga što su ti dani bili tako prenatrpani dešavanjem, oni izgledaju pri upoređivanju mali. Ali ako se setiš vikenda posle nekog vremena, on izgleda jako dug — jer svaki događaj rasprostrt u nizu postaje je vrlo dug.

Bokuju kaže: "Ja ništa o vremenu ne znam. Šta se desilo vremenu? Kao da je prestalo".

Mahavir je negde rekao da je osnovni član koji se sasvim menja nakon što čovek uđe u Samadhi — zaustavljanje vremenskog toka.

Neko je upitao Isusa: "Šta će se desiti kad stignemo u Kraljevstvo Božije?", i on je odgovorio: "Vremena više neće biti". To je osnovna indikacija: vreme staje, jer se vreme može osetiti samo dok deluju parcijalne energije.

Zbog toga dete gotovo i da ne oseća vreme — zbog toga što je ispunjeno iznutra. Starac, s druge strane, mnogo više oseća protok vremena, samim tim što je ispražnjen, šupalj. Za starog čoveka vreme je problem, a za dete nije, uopšte nije. Ono živi u bezvremenosti. I ista se stvar dešava i sa civilizacijama: kad god civilizacija postane svesna vremena, to znači da će uskoro izumreti. Kad god je civilizacija potpuno nesvesna vremena, to samo znači da je još u zametku — nevina. Takva civilizacija nije stara. Što je više svesna vremena, to znači da je smrt sve bliža i bliža, i što si usmereniji na smrt, to si osetljiviji na vreme.

U Indiji mi nismo toliko puno osećali vreme zbog toga što koristimo zamisao kruga u vidu beskrajsnih ponovnih rođenja. Svaki put kad umreš, to nije konačna smrt — opet ćeš se roditi. I zaista, Indija je potpuno uništila zamisao smrti. Smrti uopšte nema ako ti ponovo dolaziš na ovaj svet. Zbog toga Indija i nije postala svesna vremena. Mi smo u takvoj jednoj letargiji da bez žaljenja gubimo ogromne periode vremena. Razlog svemu tome je odsustvo svesnosti o smrti unutar prosečnog indijskog uma: nakon smrti opet je rođenje. Drugim rečima, vreme je beskonačno i, na kraju krajeva, nema potrebe da se bilo gde žuri.

Ali jedan američki um, ili um Zapada, postao je izuzetno svestan vremena, a razlog tome nalazimo u Hrišćanstvu — zbog toga što, kada jednom kažeš da postoji samo jedan život i da će smrt biti konačna, onda smrt sama po sebi postaje veoma značajna. A sve ostalo, što dolazi kasnije, izvodi se iz toga. Ako je smrt konačna i ako se samo jednom dešava, vreme postaje stvar od izuzetno velike vrednosti. Vreme ne sme biti izgubljeno. I događa se jedan zaista čudan fenomen: što si svesniji

vremena, manje ga možeš iskoristiti. Možeš biti samo u žurbi i trčati bez prestanka. Na taj način manje ga upotrebljavaš, jer si u stalnoj strci i bunilu. Da bi iskoristio vreme do krajnjih mogućnosti neophodan ti je vrlo, vrlo strpljiv stav; tek tako ga možeš iskoristiti kako treba.

Kada tvoj um postane samo sveobuhvatan napor volje, vremena neće biti i neće biti kraja energiji koja nadolazi svakog časa. Ali sve su to unutrašnja subjektivna osećanja. Možeš upitati: "A da li je moguće da mi obmanemo sebe?" Da, moguće je. Ali kad god se samoobmanuješ, postaćeš toga svestan. Svesnost prevare pojaviće se u ovom obliku: ako postaneš sumnjičav u vezi bilo kog osećanja, u vezi bilo kojeg unutrašnjeg ostvarenja, da li je ona stvarno ili zamišljena, tad budi uveren da je zamišljeno — zbog toga što je Istina toliko očigledna da u nju jednostavno ne možeš posumnjati. Skeptične misli prosto nestanu iz tvog uma.

Neko je jednom došao kod mene s pitanjem: "Reci mi da li sam podigao svoj kundalini ili ne. Moj učitelj je rekao da je stvar učinjena, ali reci mi, molim te, da li je to tačno?" Ja svim takvim posetiocima kažem da "sve dok to ne postane potpuno očigledno, ne verujte nikome". Kad se takav jedan fenomen dogodi, vi nećete ići ni kod jednog učitelja da ga pitate da li se kundalini podigla ili. To podseća na situaciju u kojoj čovek dolazi kod tebe da bi te pitao: "Reci mi, da li sam ja živ ili mrtav?" — šta bi mu odgovorio? Naravno da je mrtav! Čak i ako to mora da upita, smrt je sasvim izvesna.

Život je očigledna činjenica. Nikakav dokaz za njegovo postojanje nije potreban. Kako ti osećaš svoj život? Imaš li ikakvog dokaza za njegovo postojanje? Ima li uopšte dokaza? Kako ga osećaš? Kako znaš da si u životu? Da li se u tebi ikada rodila sumnja: "Da li sam živ ili ne?"

Dekart je počeo na takav način. Počeo je da traži nekakvu neoborivu činjenicu u koju se ne može posumnjati, i tako je krenulo: u Boga se može posumnjati, i u pakao i u raj takođe, u sve se, na kraju krajeva, može posumnjati. Tako je napokon došao i do sebe samoga, pa je počeo da misli: "Mogu li ja sumnjati u sebe? Mogu li sumnjati u sebe samoga? Mogu li reći da jesam ili da nisam?" I tako je nabasao na očiglednu činjenicu, pa je na kraju rekao: "Čak i ako kažem da nisam, ja ipak jesam, i zato ne mogu da posumnjam u tu činjenicu" — i ta je činjenica postala njegov istinski temelj. Rekao je: "*Cogito ergo sum* — mislim, dakle jesam. Čak i ako sumnjam, mislim, dakle, ipak jesam. To nikako ne mogu da osporim".

Život je, ponavljam, očigledna činjenica; ti ne možeš da posumnjaš u nju. Isto se dešava i kada ostvariš neki dublji život. Kad uđeš u njega, kad sklizneš u sveobuhvatan život, to je očigledno, nikakav dokaz za to nije potreban, sve se dešava bez svedoka. Čak i ako ti ceo svet osporava postignuće, ti ćeš se slatko smejati. Svet može da urla da si poludeo, ali ti tome možeš beskrajno da se smeješ.

Sve su to očigledna ostvarenja, i ja ih stoga mogu opisati. Ali kada se one dogode, ti znaš. Ako ih nema, opet znaš. A znanje je očigledno samo po sebi: *nije* neophodan *nijedan* spoljašnji dokaz, *nijedan* svedok koji stoji sa strane i procenjuje. Tvoje znanje postaje očigledno.

Zbog toga ponekad mistici izgledaju kao neznalice. Oni to nisu, oni su najponizniji ljudi na svetu. Ali mogu da izgledaju gordi, i to samo zbog toga što su tako očito sigurni u ono što im se desilo. Oni ne žele da te zatrpavaju nikakvim dokazima, ne žele da dokazuju, nemaju nameru da daju nikakve razloge. Mistici jednostavno kažu: "Ja znam!"

To nama izgleda kao nadmenost i neznanje, ali isti bi učinak bio kao kada bih te upitao: "Kako znaš da si živ?" Šta ćeš mi odgovoriti? Jednostavno ćeš reći: "Ja znam". Da li je to nadmenost? To je prosta činjenica. Kako je možeš izraziti osim što ćeš reći: "Ja to znam i *znam to samoevidentno*. Čak ni za mene ne postoji razlog zašto ja jesam. Ali ja jesam. Jednostavno jesam".

Upanišade predstavljaju takve očite tvrdnje. One ne žele da ti pokazuju. Upanišade samo nastavljaju da govore: "To je to, ono je ono". Ne možeš pitati zašto. Možeš samo pitati kako, a one nam mogu objasniti kako se dostiže ono što se spominje u njima. No, bilo kako bilo, ti ne možeš zapitkivati: "Zašto? Zašto je to — to?"

U trenutku kada uletiš u onu toliko puta spominjanu celovitost, ti ćeš znati. To je takva pojava da možeš u sve sumnjati, ~~samo~~ ne i u to. U ceo svet tada možeš posumnjati — samo u to ne možeš. Čak i ako ceo svet, svi ljudi, svedoče protiv toga, tvoje osećanje i tvoja sigurnost time neće biti uzdrmani.

Tako je Isus razapet, tako je Mansur ubijen. Oni mogu biti savršeni sa zemljom, ali ne mogu biti preobraćeni. Nemoguće ih je promeniti! Možeš ubiti Mansura, ali ga ne možeš preobratiti. On će nastavljati da ponavlja jednu te istu stvar. Mansur je rekao: "Ja sam Bog". U islamskim očima to je *kufra* — jeres, sebičnost. To za njih nije religiozno ispoljavanje. Religiozna osoba mora biti ponizna, a ovaj Mansur urla: "*Anal Hak, Aham Brahma Asmi* — ja sam Brahman, Apsolut". I zato su ga muslimani zaklali. Oni su umišljali kako će ga

blizina smrti opametiti, da će ga kazna osvestiti, ali on je nastavio da se smeje, i kad ga je neko upitao zašto to čini, i to u takvom trenutku, Mansur mu je odgovorio: "Smejem se jer niko ne može ubiti Boga. Njega ne možete ubiti! *Aham Brahma Asmi! Anal Hak! Ja sam Bog*".

Isusove oproštajne reči su bile: "Oprosti im, Bože, jer ne znaju šta rade". Molio je Boga da im oprosti, da oprosti onim koji su ga razapinjali na krst zbog toga što ničega nisu bili svesni. "Oni ne znaju šta rade".

Ali Mansur i Isus, izvesno je, deluju vrlo nadmeno. Ta gordost dolazi od očigledno spoznate Istine. I u sve se može posumnjati, samo ne u ono osećanje koje izvire iz tvoje celovitosti.

Ako si potpuna volja, spoznaćeš nešto očigledno. Ako si potpuna predanost, spoznaja će biti istovetna. Čak i ako si potpuni skeptik, čak i tada možeš doći do istovetne spoznaje. Ali ukupnost je uvek i svuda osnovni uslov. Ti moraš sav biti u tome, potpun u potpunom.

Jedanaesto predavanje

25. februar 1972.

SVETLOST, ŽIVOT I LJUBAV

6

सदा दीप्तिः अपार अमृत वृत्तिः स्नानम् ।

SADAADEEPTIH APAAR AMRIT
VRITTIH SNAANAM

*"Biti neprekidno usredišten
u unutrašnjem prosvetljenju
i
beskrajnom unutrašnjem nektaru
je pripremno kupanje za obred"*

Svetlost je najmisterioznija stvar u univerzumu — zbog više razloga. Možda ti to još uvek nisi osetio, ali prva stvar je da je svetlost najčistija energija. Fizika kaže da sve što je materijalno, u stvari, i nije materijalno. Samo je energija stvarna. Materija je mrtva, nje više nema. Ona ne postoji nigde osim u tvojim koncepcijama. Ona izgleda da jeste, no u stvari nije. Samo svetlost postoji — ili energija, ili elektricitet. Što dublje prodremo u materiju, to sve manje nalazimo nešto što je materijalno. U najvećoj dubini materije uopšte nema, i sama je materija postala ne-materijalna. Ali zato preostaje svetlost, ili energija, ili elektricitet.

Svetlost je najčistija moguća energija. Ona nije materija, i gde god da nademo nešto što liči na materiju, to je u suštini samo zgusnuta svetlost, ništa drugo. I zato je materija tek svetlost koja se zgusnula. To je prva tajna u vezi svetlosti, jer ona je podloga samog Postojanja. I zato, na jedan novi način, najstariji koncepti religije — da je u početku Bog rekao: "Neka bude svetlosti, i bi svetlo" — postaju veoma značajni, zbog toga što je Postojanje u samoj svojoj suštini svetlost, i ako Život počinje, on obavezno počinje svetlošću.

Druga stvar: svetlost može da postoji bez života, ali život ne može da postoji bez svetlosti, tako da je i sam život sekundaran. Materija jednostavno nestaje. Ona ne postoji na drugi način osim kao sažeta svetlost. Svetlost zaista može opstajati čak i bez života. Život nije neophodan za postojanje svetla, ali je svetlost neophodna kad je reč o životu. Dakle, svetlost je primarna a život sekundaran. U tom smislu, možemo naglasiti još jednu stvar: baš kao što svetlost može bez života ali život ne može bez svetla, isto tako, život može da opstane bez ljubavi, ali ljubav ne može bez života. To su tri stvari koje moraš da upamtiš: svetlost, život i ljubav.

Svetlost je osnova, sam temelj, a ljubav je vrh. Život je samo

mogućnost za svetlost da dostigne ljubav. Život u svemu tome predstavlja samo jedan prolaz. I zato, ako si samo živ i ništa drugo, to je samo znak da si još uvek u prolazu. Dok ne dosegneš ljubav, ništa nisi ostvario. Svetlost je mogućnost, ljubav je ostvarenje, a život smo prolaz. I zbog toga, kad Isus kaže da je Bog ljubav, on misli baš na ovu ljubav o kojoj je ovde reč. Sve dok ne postaneš ljubav, ti si tek na sredini puta, još uvek nisi ni blizu kraja. Svetlost je početak, ljubav je kraj, a život je samo jedna staza od početka do kraja.

I zato, zapamti ovo: svetlost može da postoji bez života. Materija je tek pojavnost, "zgusnutost", jačina svetlosti, a život je ispoljavanje, delo svega toga. Ono što je skriveno izraženo je svetlošću. Život nije pojavnost, život je tek manifestacija. Materija je samo zgusnuto svetlo, i kad se ono kondenzuje, kad se svetlost sažme, to je materija. Kad se svetlost razvija, kad ispoljava svoje mogućnosti, ona postaje život. Ako ta ista svetlost ostane život, tada je smrt kraj, a ne ljubav. Međutim, ako se razvoj nastavi, svetlost se pretvara u ljubav — a ljubav je besmrtna. Možeš je zvati Bogom, možeš da je zoveš kojim god hoćeš imenom. To su osnovne tačke. Ako ih upamtiš, onda možemo da nastavimo s aforizmom.

Kao treće... u ovom je svetu sve relativno osim svetlosti. Samo je svetlost ono što ima nepromenjivu brzinu. Zbog toga fizičari i uzimaju svetlost kao meru za vreme. Sve je promenljivo, samo je svetlost, na neki način, apsolutna. Svetlost putuje konstantnom brzinom, ništa osim nje nije ujednačeno i ravnomerno. Dakle, jedino je svetlost apsolutna. Nema promene: brzina je apsolutna, i tako je svetlost postala tajna. Ona nije promenljiva u odnosu na bilo koju stvar koja postoji, a sve je relativno u odnosu na samu svetlost. I zato ništa ne može da se kreće brže od svetlosti, jer sve što se kreće tom istom brzinom postaje jednako i pretvara se u svetlost, automatski.

Ako bacimo kamen brzinom svetlosti, kamen će postati svetlost: sve što se kreće tako velikom brzinom postaje svetlost i ništa drugo. Ništa, međutim, ne dostiže brzinu svetla, a kamoli da nešto može prevazići tu brzinu. Svetlost putuje brzinom do sto osamdeset hiljada milja u sekundi, i sve što može da razvije tu brzinu postaje svetlost. Zato naučnici i kažu da ne možemo putovati brzinom svetla — mi ili avioni, rakete — jer sve što putuje na takav način pretvoriće se u svetlost istog trenutka kada se obe brzine budu potpuno izjednačile.

Kao četvrto... svetlost putuje bez ikakve naprave; sve drugo putuje pomoću nečega. To je zaista tajanstveno: samo se svetlost kreće bez

pomoći vozila. A takođe, ona se kreće i bez ikakvog posrednika. Za bilo koje kretanje potreban je medijum: riba može da pliva u vodi, čovek može da se kreće u vazduhu, ali svetlost stvarno ne putuje ni po čemu.

Početkom veka fizičari su izmislili nešto nalik eteru. Oni su zamislili da tu nešto *mora* da postoji; inače, kako bi svetlost putovala? I ovo je bila osnova njihovog razmišljanja: svetlost dolazi sa Sunca ili neke druge zvezde do Zemlje, i pošto prevlađuje toliki put, onda mora da postoji pri svemu tome neki nevidljivi medijum. I samo zbog toga što bez medijuma ništa ne može da se kreće, početkom ovog stoleća naučnici su postavili hipotezu da tu postoji neki "iks" — nazvali su ga eter — pomoću kojeg svetlost putuje.

No danas su ipak potvrdili da nikakav medijum ne postoji. Svekoli univerzum je samo jedan beskrajn prostor, i svetlost se prosto kreće po ništavilu. To znači da čak ni ništavilo ne može uništiti svetlost, čak ni praznina ne može da deluje na nju. Drugim rečima, čak ni ne-biće nije u stanju da utiče na svetlost, a ona može da putuje bez ijednog medijuma, pomagачa, naprave. To znači da je ona energija sama po sebi, jer ne izvlači energiju ni iz jednog poznatog izvora. Ako dobiješ energiju od bilo čega, tada ćeš morati da se krećeš kroz neke medijume; ne možeš da se mičeš sam po sebi. A svetlost to može — bez teškoća.

Peto... svetlost niti pokreće nešto niti je pokrenuta od bilo čega. Ona jednostavno putuje! Ako bacim stenu, to je onda guranje. Ja ulažem u stenu *svoju* energiju, i bačeni kamen kreće se do granice koju mu je nametnula moja energija. Kad se moja energija iscrpi, kamen će pasti na zemlju. Ta stena ne putuje uz pomoć vlastite energije, energiju dobija iz drugog izvora.

Sve na svetu ima tuđu energiju u sebi — osim svetlosti, i sve se kreće uz pomoć energije dobijene iz nečeg drugog. Drvo raste, ali ne pomoću vlastite energije; isti je slučaj s cvetom koji cveta, ili čovekom. Ti živiš i dišeš, ali energija je izvedena. Nemaš *svoje* sopstvene energije — samo je svetlost ima.

Zbog svega toga, izreka Muhameda u Koranu postaje vrlo značajna. On kaže, "Bog je svetlost", što će reći da samo Bog ima svoj sopstveni izvor energije. Sve drugo što se kreće — putuje pomoću energije koja je dobijena iz tog prvobitnog izvora.

Mi u stvari živimo pozajmljeni život, a on je pozajmljen iz mnogih, mnogih izvora. Zato nam životi i jesu uslovljeni. Ako samo jedan od izvora odbija da nam dostavlja energiju, mrtvi smo istog časa. A svetlost živi pomoću sopstvene energije — ona nije pozajmljena, već

samostvorena. nju niti neko pokreće niti ona pokreće nekog: jednostavno se kreće. To je najmisterioznija moguća stvar. Zaista, čudo!

Šesto... ako samo svetlost ima svoju sopstvenu energiju dok sve ostalo živi uz pomoć one pozajmljene, mora biti da, konačno, je svaka energija na kraju pozajmljena od svetlosti same po sebi, jer ako sve živi pomoću energije koja pripada svetlosti, onda je ona davalac. Kad god dobijaš energiju, onaj krajnji izvor mora da je svetlost i ništa drugo.

Jedeš nešto i iz toga dobijaš energiju, ali je i hrana sama dobija od svetlosti, kroz sunčeve zrake, te ti energiju ne dobijaš u stvari neposredno iz onog što jedeš. Hrana sama po sebi nema svoj sopstveni energetski izvor. Hrana pri svemu tome samo ima ulogu posrednika. Zbog toga što nisi u stanju da upiješ u sebe neposredno, kao drveće, recimo — koje uzima neposredno i preobražava energiju na takav način da je možeš koristiti, tek tada, direktno. Zaista, sve deluje kao medijum — svetlost je uvek onaj krajnji izvor energije.

I zato, ako sve u ovom univerzumu propadne na kraju, svetlost time neće biti ugrožena. Ako ceo svemir jednostavno izumre, postojanje svetlosti time uopšte neće biti oštećeno. Kosmos će i dalje biti, kao i pre, ispunjen svetlošću. No međutim, ako svetlosti nestane, sve će umreti istog trenutka. Bez svetlosti nijedna biće neće moći da preživi.

Svetlost nije samo osnova nauke, već i religije, takođe. I sad prelazimo na drugi deo: ako prođeš duboko u materiju, otkrićeš svetlost i ništa drugo. Doći ćeš do istog ako prođeš i u sam život. Zbog toga su religiozni mistici oduvek govorili: "Iskušavamo svetlost, ostvarujemo je — to svetlo iznutra, taj unutrašnji plamen". Svi su mistici od veka govorili o tome, a to nije tek puka simbolika. Tek je u ovom veku postalo moguće da se kaže kako priče velikih svetskih mistika uopšte nisu simbolične. Ako materija nestane u svetlosti ili se iz svetlosti rodi, zašto ne i sam život? I kad mistici zarone duboko u život, oni jednostavno nabasaju na svetlost. To ulaženje sve dublje i dublje u sebe samog ne znači ništa drugo do ulaženje u izvor svekoličke svetlosti.

I zato ne možemo reći da je spoljašnja svetlost jedina svetlost. Imaš ti u sebi i unutrašnju svetlost, jer bez nje ionako ne bi mogao da postojiš. Ono je osnova. Biti, to jednostavno znači biti ukorenjen u svetlosti; drugo ili drugačije biće ni ne postoji. I zato, kad god ulaziš u sebe, na neki si način prisiljen da ostvariš jednu novu dimenziju, jednu posebnu oblast čiste svetlosti — unutrašnjeg plamena. Ta svetlost i tvoj život su tek dva sloja. Tvoj je život spoljašnji sloj, a svetlost je

unutrašnji.

Tvoj će se život okončati smrću. Sve dok ne ostvariš unutrašnju svetlost nećeš spoznati ono što je besmrtno, jer život je tek pojava — osnova je nešto drugo. Život nije ništa drugo do fenomen, talas — talas na okeanu svetlosti. I taj će talas zasigurno proći. Ako se možeš probiti do one dublje oblasti svetla, spoznaćeš ono što je besmrtno — jer samo je svetlost ta koja ne može umreti, samo je svetlo *besmrtno*. Sve će, pre ili kasnije, morati da umre, zato što sve što postoji — postoji na osnovu pozajmljenog života, energije koja nije njihova vlastita. I zato, svako ko je pozajmio mora na kraju i da vrati pozajmljeno nazad.

Sve dok ne ostvariš to unutrašnje svetlo, ti nećeš biti u stanju da spoznaš ono što je iznad svake smrti. Ta svetlost je u jednom širem smislu ne samo iznad smrti već takode i iznad života — i samo zbog toga ostaje večna i besmrtna. Ono što se rodi mora i da umre, a ono što umre mora da se ponovo vrati u život. I samo ono što je iznad svake smrtnosti može biti i iznad svakog života. Kad god mistici govore o unutrašnjem svetlu, oni pričaju i o onom besmrtnom, zbog toga što, onog trenutka kad uđeš u svetlost, ti ulaziš i u besmrtnost.

U ovom aforizmu upotrebljen je i jedan i drugi izraz. Aforizam kaže:

"Biti konstantno centriran na unutrašnju iluminaciju i na beskrajni unutrašnji nektar je pripremno kupanje za obred".

I sve dok se ne okupaš u svom sopstvenom unutrašnjem svetlu, tom nektaru, u besmrtnosti koja pripada takvoj jednoj svetlosti, ti nisi spreman da zakoračiš u Božanski Hram. To kupanje koje se spominje je pripremno. Voda ti pri svemu tome ne pomaže: moraćeš da koristiš unutrašnju svetlost. Jednostavno, moraćeš da upotrebiš čisto svetlo, i sve dok se ne okupaš u njemu nećeš moći da uđeš u hram.

Kad je Krišna pokazao svoj beskrajni oblik Arđuni, ovaj je zapanjen rekao: "Ne vidim te nigde, svuda je samo svetlost. Gde si otišao? Vidim samo na hiljade sunčevih lopti — i strah me hvata. Molim te, vrati se!" Kad čovek uđe u unutrašnju svetlost... a ona je tu, jer bez nje ne bi tebe ni bilo, ničega ne bi bilo. Bez svetlosti ništa ne bi moglo da postoji — to je naučna činjenica. Ako ima bilo čega, temelj na kojem to nešto počiva je svetlost i ništa drugo. Ti to možeš znati ili ne znati, ali svetlost je koren svega. Ti *jesi*, i zato u sebi nosiš duboku oblast čiste svetlosti. U trenutku kada stupiš u nju, okupan si, a to kupanje znači jako puno stvari.

Uobičajeno je, da kad uđeš u hram, obaviš spoljašnje kupanje. Kupać se stoga što se nečistoća vodom može otkloniti sa tela, te nakon

kupanja ulaziš u liranu sa čistijim telom. Ali kada zaista ulaziš u Božanski Hram, onda u njega ulaziš svesću a ne telom. A svest ne možeš oprati vodom ni na koji način. No ti je možeš pročistiti unutrašnjom svetlošću, i to dubinsko čišćenje znači uklanjanje prašine svekolike prošle karme — svih prošloživotnih i ovoživotnih akcija.

Šta god da si činio, šta god da si bio, kakva god da ti je prošlost bila, ona se kači za tebe — baš kao što se i prašina kači za telo. Međutim, kad udeš u nutarnju svetlost, sve otpada, odjednom nestaje. Zašto? Zato što tada sve u tebi preuzima brzinu svetlosti, a ako je brzina takva, onda sve postaje svetlost sama po sebi. Sva prašina karme nestaje u trenutku — sve što si činio iz života u život. Kad udeš u onu najdublju oblast sve postaje svetlost, jer pri toj brzini ništa drugo ne može da opstane u starom obliku. Sve karmičke akcije odjednom postaju svetlost, i svesnost se time pročišćava. Postaje sveža i mlada, baš kao što bi inače i trebala da bude.

I kad svekolika karna nestane — pod karmom podrazumievam materijalnu prašinu koja se nagonila zbog ljudskih želja, strasti i akcija — kad karma nestane, biće ili jezgro ego takode isparava, jer ego postoji samo kao zbir celokupne prašine, kao grudva potpune nečistote. On u svojoj prljavštini deluje kao središte, i kad sve nestaje, nestaje i ego. A kad ego napokon umre, ti si preporoden, potpuno si čist. I stoga je ući u nutarnju svetlost isto što i ući u unutrašnju vatru.

Druga stvar: spoljašnje svetlo je neprekidno, ali ono ne može biti takvo i za tebe. Sunce izlazi i zalazi. Samo po sebi ono to nikada ne čini, ali za ljude sa zemlje izgleda da se rada i da zamiče. Sa ovim spoljašnjim svetlom ti ne možeš biti neprekidno obasjan. Ali što se unutrašnjeg svetla tiče, ono ne izlazi i ne zalazi. Zbog toga naš aforizam i kaže "Biti konstantno centriran..." — bez prestanka. Nema noći, nema zalaska jer nema ni izlaska. Svetlost je tu kao tvoje Biće, kao samo Postojanje. Biti neprekidno usredsređen na tu svetlost je kupanje, a to znači da se uništava sve ono za šta se čovek milenijumima vezivao — i ne sanio da se uništava nego se i preobražava. U stvari, sva prljavština jednostavno postaje svetlost i ništa više.

Taj ulazak ima tri dela: prvo ćeš ostvariti svetlo, tada ćeš ostvariti duboko pročišćenje sopstvene duše, i na kraju ćeš doći do eliksira, nektara — *amrit* — do besmrtnosti, jer onog trenutka kada ego nestane, ti si besmrtan; jednom kad si zakoračio u oblast dublju od samog života — tada za tebe nema nikakve smrti.

Smrt ne može da postoji dublje od života. Ona može da postoji samo

paralelno sa životom. I zato život ima dve dimenzije: jedna je horizontalna. Krećeš se od jednog do drugog, pa do trećeg trenutka — A-B-C — sve po redu. I konačno, poslednje slovo isto je što i smrt. Ideš od A do B, od B do C, i konačno do X-Y-Z. A je rođenje, Z je smrt, a ti se krećeš vodoravno od A do Z. To je jedan način kretanja — od života do smrti. Buda je govorio: "Onaj koji se rodi moraće da umire jer se kreće vodoravno". Na vodoravnom planu smrt je ona konačna izvesnost.

No ti se možeš pomicati i uspravno. Od A, umesto da stigneš do B, padni ispod A ili skoči iznad njega. Nemoj da juriš prema B. I zato, u svakom životnom trenutku, ti možeš da krećeš u dva smera. Možeš da se pokrećeš ka drugom životnom trenutku; tada će smrt biti završetak putovanja. Tad ne znajući, automatski, napreduješ ka smrti. Ali možeš da ideš ili nagore ili nadole — ne vodoravno nego uspravno. I zato se pomeraj ili iznad ili ispod A, i tada ćeš se kretati od života prema svetlosti. Ako silaziš, ideš ka svetlosti, ako ideš gore, krećeš se prema ljubavi. To je taj uspravni pokret.

Ako odlaziš nadole ideš ka svetlosti; nagore — ideš ka ljubavi. A oba smera predstavljaju vrata iza kojih se nalazi besmrtnost, jer smrt je konačnost samo ako se pomičeš vodoravno. Sad se ne krećeš na takav način. Krećeš se drugačije, a smer sam izaberi. Ako možeš svesno sići do svetlosti, tvoj će život postati ljubav — jer ti ne možeš biti ništa drugo do ljubav sama po sebi onog trenutka kad spoznaš ono što je besmrtno.

Smrt je oduvek bila neprijatelj ljubavi. Ti ne možeš da voliš zato što si svestan smrti, zato što je se bojiš. Bojiš se svega, i onog drugog čoveka, i zato ne možeš da voliš. A svi su ostali strahovi samo izvedeni iz straha od smrti, jer strah od smrti je osnova, temelj za sve ostalo. Svi postojeći strahovi mogu se svesti na taj jedan jedini strah. No jednom kad spoznaš ono što je besmrtno, svaki strah gubi se zauvek, a kad je um neustrašiv, to stanje je ljubav i ništa drugo. Čim se um boji, od ljubavi nema ništa. Možeš je odigravati, stavljati na lice kao masku, ali to s ljubavlju nema nikakve veze. Uz strah mržnja može da postoji, i ljubomora takode, sve, osim ljubavi. Zbog toga mi i glumimo ljubav, ali se na kraju uvek otkrije da je to bila samo ljubomora, strah, prikryeno neprijateljstvo, ali ne i ljubav. Zašto? Zato što ti zaista nisi u stanju da voliš. Kako možeš voleti ako je smrt u svemu tome? Kako možeš bezuslovno iskazivati svoju ljubav kad ti smrt svakog trenutka prilazi sve bliže i bliže?

Gledaj sve to na ovaj način: tvoj ljubljani je tu, kraj tebe. Potpuno se nalaziš u ljubavnoj ekstazi, a onda neko dolazi i obaveštava te da ćeš umreti u roku od pet minuta. U trenutku kada ti je to rečeno, ljubav će jednostavno volšebno nestati. Zaboravićeš na voljeno biće, sva poezija i romantika ispariće u trenutku. Zašto je sve to tako naglo nestalo? Zato što ta osećanja u stvari nikada i nisu postojale. Samo nisi bio svestan smrti pa si mogao da glumiš ljubav.

Shvaćena besmrtnost postaje ljubav. Tada ništa drugo ne možeš činiti. Tad nije istina da ti voliš; pre bi se moglo reći da si ti sam ljubav. Ljubav postaje tvoja osnovna osobina — ne tvoje delo — nego tvoje biće. I zato slobodno padni, sunovrati se ispod A: s horizontalne putanje padni vertikalno prema svetlosti. Yoga je upućena ka sunovratu. Ili, od A, uzdigni se vertikalno ka ljubavi. *Bhakti* — put predanosti — upućen je na uzdizanje. Dakle, možeš ići nadole, a možeš i nagore, kako hoćeš, ali rezultat će uvek biti jedan te isti.

Ako od A ne padaš nego se uzdižeš, opet ćeš pronaći ono što je besmrtno. Vertikalno, smrti uopšte nema. Samo na horizontalnom putu postoji smrt. I zato, ako spoznaš ljubav krećući se naviše, otkrićeš i svetlost, jer onaj koji ulazi u besmrtnost jednostavno mora ostvariti svetlost. Svetlost i besmrtnost su, na kraju krajeva, jedno te isto! I zaista, život i smrt su dva aspekta jedne te iste stvari, i smrt uopšte nije suprotna životu. Svetlost stoji nasuprot smrti a ne život, jer, kao što smo već naglasili, svetlo je besmrtno. Ljubav, koja je isto tako besmrtna kao i svetlost, takođe je suprotna smrti.

I problem je u tome; ili da se ude u svetlost silaženjem, ili u ljubav — uzlaskom. Vertikalni put je put religije, a ovaj aforizam kaže: "Biti konstantno centriran na unutrašnju iluminaciju i na beskrajni unutrašnji nektar je pripremno kupanje za obred". I sad — kako ući i kako biti usredišten? Kako pronaći, kako uopšte doći do te unutrašnje svetlosti?

Dve ili tri stvari: prva, kad god kažeš da svetlost jeste, šta misliš pod tim? Ja kažem da je soba osvetljena, ali šta podrazumevam pod tim? Ja mislim da sada mogu da vidim. Svetlost se nikada ne vidi, nego samo stvari koje su osvetljene. Vidiš, recimo, zidove, ali ne i svetlost; mene ili nekog desetog, ali svetlost nikada. Vidi se samo ono što je svetlošću osvetljeno, dok ona sama uvek ostaje nevidljiva. Svetlost nije nekakva gruba pojava, no mi uvek pretpostavljamo prisustvo svetlosti kad vidimo stvari koje su osvetljene. I zato je svetlost tek jedan zaključak čak i u ovom spoljašnjem svetlu. Zbog toga što te mogu videti, ja zaključujem i pretpostavljam da je svetlost tu negde. Kako mogu da te

vidim ako nema svetlosti?

Niko nikada nije video svetlost — niko! No mi koristimo reči, "Ja vidim svetlost", a pod tim u stvari podrazumevamo: "Vidim stvari koje inače ne bi mogao da vidim da nema svetlosti". Kad je mrak i kada bukvalno ništa ne vidiš, šta misliš? Kad svetlosti nema ti pomisliš: "Sad nisam u stanju da vidim stvari oko sebe". Kad ne možeš da vidiš, ti zaključuješ da svetlost nije prisutna. To je, rekli smo, zaključak o spoljašnjem svetlu, ali kad čovek želi da prodre u sebe, kad je spreman za tako nešto, šta on podrazumeva pod svetlom?

Ako možeš da se osetiš ili jednostavno vidiš, to znači da je svetlost negde u blizini. Čudno je to, ali mi nikada nemamo želju da mislimo o tome. Cela je soba u mraku; ne možeš da vidiš kakve su stvari oko tebe, no jednu stvar ipak možeš reći: "Ja jesam". Zašto? Ti ni sebe ne možeš videti. Soba je u potpunom mraku, ništa ne može da se prepozna, ali jedna stvar je izvesna — tvoje biće. Nema potrebe za bilo kojim dokazom, svetlost nije neophodna. Ti znaš da jesi, osećaš da postojiš. Suptilna, unutrašnja iluminacija mora da je negde u tebi. Mi toga ne moramo biti svesni, možemo biti nesvesni ili tek mutno svesni, ali "Ja jesam" je tu, u svakom slučaju.

I zato okreni pogled na unutra. Sklopi sva čula tako da spoljašnju svetlost uopšte ne osećaš. Udi u mrak, sklopi oči, i pokušaj da se pogledom probiješ prema unutrašnjem svetlu. Prvo možeš osetiti samo ravnomerno raspoređenu tamu; to je zbog toga što nisi naviknut; i zato budi uporan, nastavi da piljiš u sebe. Prodri još dublje, i malo-pomalo počćeš da osećaš puno stvari. Jedna unutrašnja iluminacija otpočeće s radom. Ona će možda u početku biti nešto mutnija, ali vremenom ćeš početi da uočavaš sopstvene misli jer su misli jednostavno stvari unutrašnje sredine. Misli *jesu* stvari! Počćeš polako da spoznajesh strukturu uma.

Mnogo je nameštaja unutar tebe — mnogo pamćenja, misli, mnogo osujećenja, previše raznoraznih stvari. Kad počneš da ih prepoznaješ i osećaš, prvo pokušaj da prodreš u mrak. Tada će mutno svetlo početi da sija, pa ćeš biti još svesniji svega onog što te iznutra, sa svih strana okružuje. To je baš kao kad naglo udeš u mračnu sobu — i ne možeš ništa da vidiš. Ali zadrži se malo, privikni se na tamu, sačekaj da se oči malo prilagode uslovima. Da bi se privikle treba im malo vremena. Kad udeš u zamračenu prostoriju iz sunčane bašte, tvoje će oči jednostavno morati da se sviknu na nedostatak svetlosti. Sviknuće se, ali čekaj da prode neko vreme.

Ako čovek bez prestanka koristi svoje oči da bi video stvari koje su vrlo blizu — na primer, ako čovek stalno čita — onda će on vremenom postati kratkovid, zbog toga što će prevelika upotreba kratkog pogleda fiksirati mehanizam očiju. I zato, kada taj čitalac bude želeo da vidi neku udaljenu zvezdu primetiće da mu je pogled mutan i da slabo uočava, jednostavno zato što mu se mehanizam ustalio. Oči su prestale da se fleksibilno kreću. Ista se stvar dešava i iznutra: usled toga što smo životima usmeravali svoj pogled prema spoljnom svetu, taj je mehanizam vremenom postao fiksiran. Teško da sada možemo gledati na unutra.

Ali pokušaj, ulož i napor — pilji u tamu. Ne žuri jer je mehanizam kroz mnoge živote ustalio. Oči su sasvim zaboravile većtinu gledanja u obrnutom smeru. Nisi ih nikada upotrebljavao da bi gledao ka sebi. Zuri u tamu i nemoj biti nestrpljiv. Prodiri u mrak, nastavi, nemoj da se predaješ, i u roku od tri meseca bićeš u stanju da uočiš mnoge stvari kojili prethodno uopšte nisi bio svestan. I sad, po prvi put, postaćeš svestan da su misli samo stvari, a kad do tog uvida dođeš, tada ćeš moći da svaku misao odložiš gde god ti hoćeš. Ako budeš želeo da ih jednostavno izbaciš iz sebe, učinićeš to s lakoćom.

Sad, ovog trenutka, ti to nećeš moći da izvedeš. Trenutno nisi u stanju da porazbacaš misli iz sebe, jer sad ne možeš da ih uhvatiš. Ti još ne poseduješ to iskustvo da je misao tek unutrašnja stvar, i da čovek može postati vešt da ih uhvati i izbaci iz sebe. Još uvek ne znaš gde su te misli smeštene ni odakle dolaze. Svako može da kaže: "Ne želim da se bojim. Uopšte više neću da budem ljut". No ti isti ljudi nisu u stanju da to izvedu jer oni ni ne znaju odakle ta ljutnja dolazi, šta je koren toga, gde, recimo, taj strah ima svoje spremište ili gde se skuplja bes. Ti jednostavno ne znaš gde se nalazi koren svega toga. *izvor misli*.

Svaka je misao stvar, i svaka ima jedno ispunjeno spremište. I zato, kad neka misao dospe do površine, ona je samo tek list sa ogromnog drveta. Ne možeš podseći list i baciti ga — jer će novi isključiti istog časa. Koren je netaknut. Čak i ako mutno nazireš da su misli unutar tebe, i da su želje tu negde — ljutnja, strast, požuda — i da je sva ta prašina unutra, nemoj otpočinjati s borbom. Samo posmatraj, jer ćeš posmatranjem postati svesniji, dok ćeš sukobljavanjem samo izgubiti i ono malo svesti za koju si se izborio. I stoga — ne tuci se — samo posmatraj! Posmatranje je prava reč, gotovo mantra. Posmatraj neprekidno, i što više budeš gledao — to će i svesti biti sve više i više. Svetlo je tu; samo su tvoje oči morale da se prilagode unutrašnjoj

atmosfera. I zato nastavi s posmatranjem.

Posmatranjem oči će postati sviknute na sve te uslove. A kad svetlost zasija svom snagom i kada sve iznutra postane čisto i jasno, bez ijedne mračne mrlje, tada ćeš biti gospodar sopstvenog uma. Tad sve možeš da izbaciš, ako želiš. Možeš celokupnu unutrašnjost da preurediš po svom nahodenju. I jednom kad postaneš majstor svog uma, tada ćeš biti u stanju da vidiš odakle svetlost dolazi. Sunce nije iznutra — ono je spolja. Ti čak ni sveću nisi umeo u sebe, no ipak je svud jedna te ista iluminacija. Odakle je sva ta svetlost došla? Prvo ćeš biti svestan osvetljenih stvari, tada ćeš zavladata stvarima unutar uma, i tek tada ćeš početi da opažaš odakle svetlost dolazi i šta je izvor. Dakle, prvo postaješ svestan cvetanja cveta, zatim shvataš odakle dolazi svetlost, i tek na kraju spoznaješ sunce.

Drugostepena stvar je prelazak sa osvetljenih objekata na svetlost koja ih osvetljava. I opet svetlost neće biti viđena; opet ćeš videti sunce. Drugim rečima, prvo ćeš uočiti sadržaj uma, i malo po malo, um će postati čist i jasan. Onda ćeš videti i odakle svetlost dolazi. Izvor je baš u središtu samog uma. Tad udi u izvor! Sad um možeš potpuno da zaboraviš — jer ti si majstor svega toga. Možeš jednostavno reći svom umu: "Stani!" — i on će da se zaustavi.

Svesnost je potrebna, neophodna da bi se zagospodarilo umom. Obrnutu stvar uopšte nemoj ni da pokušavaš: nikad ne pokušavaj da prvo budeš gospodar uma pa tek onda da budeš svestan. Tako nešto nikada se ne dešava, to jednostavno nije moguće. Budi svestan, i majstorstvo će biti posledica. Postaješ gospodar. Tad idi do središta, udi u izvor. Idi! Udi u tu iluminaciju! Taj ulazak u unutrašnju iluminaciju je "kupanje". Napokon si ovladao umom, i sad možeš postati majstor i samog života, majstor svesti same po sebi. I jednom kad se okupaš u tom izvoru svetlosti bićeš sposoban da vidiš sebe u svojoj večnosti. U *tom* trenutku, sva tvoja prošlost, kao i sva tvoja budućnost, biće ti pred očima. A taj je trenutak zaista večan, beskrajn. Tada si jednostavno tako čist da se svekoliko vreme skuplja u tebi. Pročišćena prošlost automatski stvara pročišćenu budućnost — i taj trenutak na kraju krajeva — postaje večan.

Posmatraj, budi svestan, što dublje opažaj sadržaje uma. Tako ćeš postati svestan središta, i tako ćeš napokon moći da uđeš u sam izvor svetlosti. To je strahovit trenutak, jer sve ono što si smatrao sobom tog će trenutka umreti. To kupanje je zaista smrt — smrt svega onog što si mislio da jesi, smrt onoga po čemu si bio, kroz šta si bio. Identitet,

ličnost, ego — sve će umreti, sve će se raspasti, jer sve je to samo prašina, prljavština nagonilana oko tvog bića. Ono što će preživeti je biće bez imena i oblika. A ovaj aforizam kaže da je baš to ono pripremno kupanje. Samo sada možeš ući, i sve do sada morao si da ulažeš neprestane napore. U trenutku kad si pročišćen, u trenutku kad si prošao kroz kupanje, u trenutku kad je sva karma uništena — svi naponi jednostavno prestaju. Nema potrebe za nekim daljim samopregorom.

Od te tačke, Bog postaje sila zemljine teže. Sad ulaziš u polje milosti. I to je polje isto što i gravitaciona sila na zemlji, no ti moraš ući u njega. I zato je jedna stvar neophodna za putovanja svenirskim brodovima: oni moraju biti izbačeni iz gravitacionog polja. To se polje nalazi svuda oko zemlje i visoko je par stotina milja. Ako si unutar njegovog dejstva, ono će te vraćati nazad. Ako odeš iznad polja, tada zemlja nema vlast nad tobom.

Božansko te ne može privući sve dok nisi potpuno čist, sve dok ti sam ne postaneš svetlost sama po sebi. Tad, brzinom svetlosti ulaziš u Božansko, a taj je ulazak poslednji napor. Jednom kad se apsolutno pročištiš — počinješ da gravitiraš. Sad nema potrebe da se krećeš — božansko te privlači sebi. Ta je gravitacija poznata kao milost: gravitacija Božanskog zove se milost. Milost u stvari nije pomoć — nije zaista! To je jednostavno zakon. Bog nije milostiv samo prema nekom jer On nije delimičan, baš kao što ni zemlja ne privlači samo par ljudi — u trenutku kad udeš u polje, zakon počinje da dejstvuje.

I zato nemoj da pričaš kako je Bog milostiv, kako pomaže i kako je njegovo saosećanje bezgranično. To uopšte nema veze s istinom. Bog jednostavno znači "Zakon Milosti", i taj zakon radi svoje. Čim udeš u polje, zakon dejstvuje besprekorno. Jednom kad stvarno postaneš svetlost sama po sebi, zakon milosti stavlja se u pogon — i ti počinješ da gravitiraš ka Božanskom.

Rekao sam da je svetlost temelj života, a sa tim se stavom čak i nauka može složiti. No na toj se tački sva nauka zaustavlja — ne ide dalje, ne napreduje. Religija je otišla još dalje, jer ona kaže da se iznad sveobuhvatnosti svetla nalazi Postojanje.

I još jedna stvar: svetlost postoji, i samim tim, poseduje dva kvaliteta: to što je svetlost i to što postoji. Ipak, svetlost nije ono konačno zbog toga što spaja dva kvaliteta. Religija kaže da svetlost ne može biti van postojanja, dok samo postojanje može da bude i bez svetlosti. I još jedan korak više: religija kaže: "Bog je čisto Postojanje". I zaista, za religiozne ljude je ta rečenica besmislena i lažna — "Bog

jeste" — zato što su "Bog" i "jeste" jedno te isto.

Stol jeste, ali reći da "Bog jeste" uopšte nije pametno i tačno. Čovek jeste zato što čovek može i da ne bude, i zato su "čovek" i "jestvo" dve udružene stvari. One mogu biti i razdvojene. Ali reći da "Bog jeste" je besmisleno zato što Bog jeste "jestvo". To je tautologija, ponavljanje. Reći da "Bog jeste" apsurdno je, baš kao kad bi neko rekao "Jeste jeste" ili "Bog Bog" — znače jedno te isto: apsurdan iskaz, besmislica, glupost. Jestvo je Bog. I zato je religija svela celu stvar na izjavu da, kad udeš u svetlost, ti ulaziš u Postojanje, u To. A svetlost je samo aura oko Toga. Kad udeš u svetlost, ti se nalaziš unutar aure, no tad ćeš odjednom osetiti privlačenje, i pri svenju tome neće biti vremenskog razmaka. Neće biti jaza u vremenu!

I sad još jedna stvar: rekao sam da se svetlost kreće najvećom brzinom — sto osamdeset šest hiljada milja u sekundi. U jednoj sekundi, u jednom minutu za jedan čas ili dan, koliko svetlost prostora savlada! Mera kojom fizika premerava je kretanje svetlosti za godinu dana. Svetlosna godina znači pokret svetla za trista šezdeset pet dana jednom te istom brzinom. No to je opet kretanje vremena. To je u svakom slučaju strahovita brzina, ali ipak treba vremena da svetlost prede određenu razdaljinu. I kao što sam već jednom napomenuo, svetlosti ne treba medijum, nije joj neophodna uzajmljena energija — pa opet, vreme je i dalje potrebno. I zato, po religiji, svetlost ipak nešto treba, jer bez "tog nečeg" pokret ne bi bio moguć, tako da svetlost u neku ruku, i pored svega, zavisi od vremena.

Religija kaže da moramo otići još dublje da bi pronašli ono što ne zavisi ni od čega, čak ni od vremena. Za nas to može zvučati besmisleno. Kako može svetlost da se pokreće bez medijuma? Ali sad nauka kaže da je to savršeno moguće. To je tako. Religija kaže: "Ne uznemiravaj se. Kako Bog može biti ograničen vremenom?" On jeste, i kreće se bez vremena. Svest se kreće bez vremena.

Svetlost ima najveću brzinu po merenjima nauke, te je na neki način nauka u pravu, jer se za Postojanje ne može reći da ima veću brzinu. U stvari, Postojanje se kreće bez vremena. I zato to nije pitanje brzine. Ne možemo reći koliko se Postojanje pokrene u jednoj sekundi. Taj trenutak pokreta je jednostavno apsolutan. Tu nema vremenskog razmaka. I zato, kad čovek ude u tu unutrašnju iluminaciju, on je povučen. Čak i da se desila jedna takva radnja kao što je "povučenost" potrebno je izvesno vreme, no sama pojava zaista ne zahteva ni trunčicu vremena.

Kad kažem "povučen", pošto to zahteva malo vremena, ipak je neko vreme izgubljeno. Ali zaista, kad čovek uleti u iluminaciju, vreme više uopšte nije nužno. Tu uopšte nema vremenskog jaza, nema nikakvog razmaka. Povučeni si, a iznad sve te svetlosti je Bog, onaj Hram kojeg spominju Upanišade. Svetlost te samo pročišćava, baš kao vatra. Postaješ okupan i očišćen svetlošću, i u tom trenutku: ulazak, raspršenje.

Svetlošću postaješ besmrtni, ali ipak osećaš da si takav, da si ušao u besmrtnost. Ali kad ulaziš u To, u Jestvo, tad čak ni te činjenice nisi svestan. Tad su ti beznačajni i život i smrt — tad samo Biće jeste. *Ti jesi*, bez ikakvih uslova. To je Biće Konačnost za religiju.

Svetlost je polje, um je oko polja, a mi smo oko uma, živimo izvan njega. I zato čovek prvo mora prodrći unutar uma, pa zatim i u svetlost, i na kraju do Božanskog. No mi smo navikli da kružimo i da kružimo, neprestano okolo uma. To stanje da se uvek nalazimo van kuće postala je naša ustaljena navika. Mi smo jednostavno zaboravili da živimo na terasi. To je lako: živeti na terasi. Zbog toga smo se i pričvrstili za taj prostor — jer je lako. Možemo da izađemo napolje kad god to poželimo, i zbog toga što nani se želje neprekidno kreću u tom smeru, već bezbroj života provodimo na terasi, te tako, kad god se ukaže povoljna prilika, mi možemo da iskočimo napolje i da pojurimo ka nekoj od želja. Zaboravili smo da dom postoji, i zato se valjamo od želje do želje, kao prosjaci. Ući u kuću znači posuvratiti pogled u potpunosti. Moraćeš da koristiš oči na sasvim nov način, i moraćeš da prođeš kroz potpuno tamnu noć — i to samo zato što si stvorio čvrstu naviku.

Hrišćanski su mistici mnogo puta govorili o "tamnoj noći duše", a to je ta tamna noć — jer su se oči privczale za spoljašnji svet. I kao što sam rekao, neko je postao kratkovid, neko je postao dalekovid. Ako je gledao godinama u daljinu, tad neće moći da uočava bliske stvari. Ako je gledao na kratko, neće biti u stanju da posmatra udaljene stvari. Oči su postale fiksirane, zbog toga što su mehaničke, i gube pokretljivost. Dakle, neko je kratkovid a neko dalekovid, ali smo svi mi celokupno postali "spoljnovidi", ili "vanovid". I zato ćemo "uvidnost" morati da razvijemo.

Ti si sigurno čuo za reč "uvid", no možda nisi čuo za "vanvid". Možeš da znaš za "uvid", ali on je besmislen dok ne spoznaš "vanvid". Svi smo mi vezani za tu "spoljnovidost", i zato sad moramo da idemo ka razvijanju uvida. I stoga, kad god nađeš povoljan trenutak, sklopi oči, sklopi i sam um za spoljašnji svet, i pokušaj da prođeš unutra. U

početku ćeš biti u dubokom mraku — svuda oko tebe biće tama i ništa drugo. Ne pokazuj nestrpljenje. Čekaj i posmatraj, i malo pomalo tama će bledeti, te ćeš biti u stanju da nazireš mnogo pojava u sebi samome. I samo kad postaneš svestan tog unutrašnjeg sveta, samio tada ćeš biti u stanju da uvidiš odakle sva ta svetlost izvire. I baš tada — ti ulaziš u izvor: to je ono što Upanišade podrazumevaju pod "pripremnim kupanjem".

A kako je samo glup ljudski um! Mi od svega napravimo prazan ritual, i to samo zato što obavezno izgubimo, to jest zaboravimo smisao. I tako... prežive samo glupavi rituali. I zato se mi i kupamo kad odlazimo u spoljašnje hramove. Spolja nema ni hrama ni kupanja. Hram je unutra, kao što je i smisao kupanja tamo. A to kupanje je, kao što Upanišade kažu, kupanje u unutrašnjoj iluminaciji.

Svetlost je zaista most između Božanskog i sveta. Božansko stvara svet baš kroz stvaranje svetlosti. Svetlost je prvo stvaranje, a onda se svetlost zgušnjava i preobražava u materiju. Tad svetlost raste, kažem raste, i dešava se život, a onda i život počinje s razvitkom, i na kraju nastaje ljubav.

Svetlost, život, ljubav — to su tri sloja. Nemoj da se previše zadržavaš na onom drugom nivou. Ili se vrati u koren, ili produži napred do cveta. Ili se spusti do svetlosti ili požuri u cvetanje. To su dva puta. Jedan je put znanja, put silaska u svetlost. To je Gyana Yoga, i prava tajna koja se u njoj krije je silazak, dole, u svetlost. Drugi put je Bhakti Yoga — put predanosti i uspinjanje ka cvetu, ka ljubavi.

Buda silazi, a Mira Bai se penje. Mahavir ide nadole, dok se Čajtanya uputio naviše. Oni govore protivrečnim jezicima, no to mora tako da nam zvuči, jer jedni pričaju o hodu do korena a oni drugi o cvetanju, o vrhuncu, o samom kraju. Na neki način, jezik Bude, Mahavira i Patandali je sav — to je zbog toga što su se sva trojica vraćala ka izvoru. U njihovim rečima nema poezije, a pesme i ne može biti jer ne idu u smeru rascvetavanja. I Buda i Mahavir i Patandali govore jezikom naučnika. Poslednji od njih je bukvalno naučnik — Patandali govori o zakonima. A i Buda uvek kaže: "Učini ovo i desiće se ono. Ako uradiš ovo, ono će biti rezultat. To je uzrok, a to je posledica".

Oni govore naučno, u terminima matematike — vrlo suvoparno. njihove reči su uvek proza, nikada poezija. Oni na jedan poetski način i ne mogu govoriti — kako može fizičar da se izražava pesnički? On kopa studiozno da bi se vratio ka izvoru. njega cveće i cvetanje uopšte ne zanima. On je sav za to da dospe do korenja. Kako sad on može da

se bavi pesništvom? Ali Čajtanja i Mira Bai govore drugačijim jezikom. Oni plešu i pevaju, jer se kreću ka trenutku potpunog rascvetavanja. A cvetanje teško može da nastane bez plesanja i pesme, bez slavljenja života samog po sebi. Zbog toga Buda i Mahavir izgledaju kao da su protiv života — samo zbog toga što se spuštaju u korenje. Čajtanja i Mira Bai, s druge strane, izgledaju potpuno potvrđujući. Oni obožavaju život zato što se kreće naviše.

Oba puta dolaze do istog cilja. Koji ćeš odabrati — to zavisi samo od tebe. Ako imaš naučnički strukturan um, bez poezije i pesme, tad je bolje da se uputiš nadole ka svetlosti. Ako imaš prozni um, onda sidi. Ali ako poseduješ poetski, estetski stav, onda se ne vraćaj ka izvoru; počni da se rascvetavaš — idi nagore. Dospećeš do istog, jer u trenutku kad dođeš do cveta, ti istovremeno dodiruješ i koren. Cvet je seme koje se opet vraća na istu tačku.

Ako silaziš u koren opet se krećeš. Moraš se pokrenuti od života, jer život je samo most. Život je tek prekid putovanja, a ne kraj. Kreći se ka ovoj ili onoj obali, ali ne dopusti da život bude statičan. To mora biti kretnja čija je svrha prevazilaženje života — ka bilo kojoj obali, ovoj ili onoj, sasvim svejedno.

U osnovi, postoje samo dve dimenzije pokreta. Izaberi bilo koji! To uopšte nije pitanje koji je put bolji. To zavisi od tebe — koji put za tebe može biti bolji. Oba su jednako vredna i dobra, ali za tebe ne mogu biti jednaka. Za tebe jedan od puteva mora biti bliskiji, privlačniji. To zavisi samo od tebe. I zato počni da otkrivaš koji ti više odgovara.

Tip koji sam nazvao poetskim nije logičan, već čulan, osećajan je onaj ko može duboko, potpuno voleti. Tip znanja nije preterano osećajan, ne pripada nivou emocija. On je logičan do srži. To je stvarno tako; neko je racionalan, okrenut znanju, saznanjima, shvatanju. Oseti razliku. Kad god si okrenut znanju, tvoj tip je "znati". Kad si okrenut srcu, tvoja želja nije usmerena na saznanja, tvoja potraga je "biti", "osećati". I oba se tipa razlikuju u početku, dok se na kraju sve ujedinjuje. Ako odeš do Mire Bai i ako joj kažeš da je njen put saznavanja Istine, ona će ti odgovoriti "Šta ću ja učiniti sa spoznajom Istine? Šta ću uraditi? Ja samo želim da volim, da obožavam Istinu".

Ali kako možeš voleti Istinu? Zbog toga *bhakte* nikada ne govore o Istini, nego o Voljenom. Oni uvek pričaju o Prijatelju koji dolazi. Bhakte govore u terminima osećanja. Reći bhaktama da je bog istina njima zvuči kao neka matematička formula. Vinoba Bhave je jednom rekao da je Bog sigurno matematičar. To uopšte ne znači da je Bog zaista

takav nego da je matematički nastrojen Vinobin um. njegova sopstvena ljubav prema matematici pretvorila je Boga u matematičara. Bog je matematičar i za Pitagoru. Dakle, sve zavisi od tebe. Ako Boga osećaš kao voljeno biće, kao prijatelja ili ljubavnika, onda ga ne možeš pojmiti kao Istinu. Kreni naviše, pomeraj se uspravno ka cvetanju. Stvaraj poeziju, slikaj, igray, raduj se, pevaj iz svega glasa — i kroz sve to doći ćeš do prosvetljenja.

Ali ako pripadaš tipu znanja, nazvati Boga ljubavnikom je apsurdno. Šta ti to sad znači? Kako Istina može biti ljubavnik? Nazvati Boga ocem je besmisleno. Kako Bog može biti otac? On može biti istina i ništa drugo do istina. I zato, ako je tvoje razmišljanje tog tipa, onda se kreći naniže — pravo dole. Propadni u dubinu — do korenja, do semena, do izvora. Kad *bhakta* dode do svog Prijatelja, i kad ti ostvariš svoju istinu, bićete u jednom istom središtu. Ali uvek se *bhakta* kreće nagore a *gyani* nadole.

Ovaj aforizam je za one koji putuju stazom znanja, zbog toga što Upanišade pripadaju tipu spoznaje — sanim tim, bhaktama neće zvučati privlačno. No to sam napomenuo samo da bi toga postao svestan, jer nešto ti može zvučati vrlo privlačno a da uopšte ne pripada tvom tipu. U tim trenucima nemoj da se obmanjuješ. Privlačnost ne znači mnogo — sve dok nema unutrašnje usklađenosti. Možeš biti privučen, no to te neće daleko odvesti. Moraš početi da osećaš: "To je moj tip; ja jesam na takav način". Tad ne slušaj nikog drugog do sebe. Mi smo svuda oko sebe i stvorili toliko mnogo zbrke zbog toga što malo ko zna ono o čemu govori.

Ako pripadaš srcu, onda ne slušaj previše intelekt, ne obraćaj pažnju na dokaze. Samo reci razumu čemu si dao prvenstvo, ali ne slušaj protiv-dokaz jer će ti oni napraviti zbrku u glavi. A ponekad stvarno možeš biti privučen onom drugom putu, jer krajnost ili suprotnost uvek su čak i seksualno privlačni. I često se desi da osećajno usmerena osoba padne pod uticaj intelektualca jer njoj nedostaje upravo ta dimenzija, a ono čega nema uvek izgleda značajno i važno. Ti ne možeš ubediti intelektualca, ali zato on može tebe. To ti, naravno, povređuje ego i ti onda počneš da ga oponašaš. Na taj način propuštaš sopstveni tip, gubiš tlo na kojem stojiš, i možda će i čitav život proći dok se ne vratiš onoj istinskoj potrebi, jer jednom kad nešto počne, kad neki proces počne da se odvija — teško je zaustaviti ga.

I nikada nemoj pokušavati da vodiš nekog čoveka. Ako osećaš da je neko osećajni tip, onda si njim nemoj da raspravljaš ako ti taj tip nije

privlačan. Ne pokazuj, nemoj bukvalno ništa reći. Nek ostane svoj, pusti ga da bude takav kakav jeste.

Toliko smo nasilni da nikom ne dopuštamo da jednostavno bude svoj čovek. Svi pokušavaju svakoga da preobrate — i to bez uvida da možda uništavaju ko zna kakvu mogućnost. Ustraj u tome da budeš ono što jesi. Nikakve nadredenosti nema u tome. To je prost zakon: "Mora mi biti dopušteno da ostanem svoj, da budem ono što jesam". Ali kad počneš da pričaš u izrazima nekog drugog, pre ili kasnije taj će te privući. I zato, ako si osećajan tip, onda takvom čoveku otvoreno reci: "Ja nisam upućen u tvoju logiku, i ne zanimaju me sva ta tvoja ubeđenja i dokazi". Ne raspravljaj, i ne upotrebljavaj iste izraze ili isti jezik. Samo reci: "Ja sam iracionalan, i imam poverenje čak i bez ikakvih dokaza — poverenje radi samo po sebi i zato mi nije potrebna potvrda".

Jedna veoma fatalna stvar dogodila se ljudskom umu: intelektualci su nametnuli sebe kao jedini ispravan tip. Oni su prisilili ceo svet da misli kako su samo oni u pravu i da svi ostali greše. Školovanje im pripada, univerziteti takođe. Stvorili su literaturu, razloge, dokaze, protivdokaze i celokupnu filozofiju. I tako su intelektualci postali vladajući tip, a osećajni tip počeo je da stiče utisak kako je manje vredan: osećao je da ga nigde nema. I stvarno, emotivnog školovanja nema; postoji samo intelektualno školovanje. Zbog toga jedan intelektualac čak ni ne zna jezik osećanja, on ne zna za dokaze emocija, nije upoznat s logikom srca. On ništa ne zna u vezi svega toga, i zato oseća krivicu. Ako ima poverenja, i ako razvije ljubav prema Božanskom, intelektualac odjednom oseća da je negde pogrešio. On nikad pre nije osećao tako nešto. I zato uvek osećaj svoj sopstveni puls — šta si u suštini, kakva ti je priroda — i tek onda odluči. Ili, jednostavno pusti neka tvoja priroda sama odluči koji je tvoj tip.

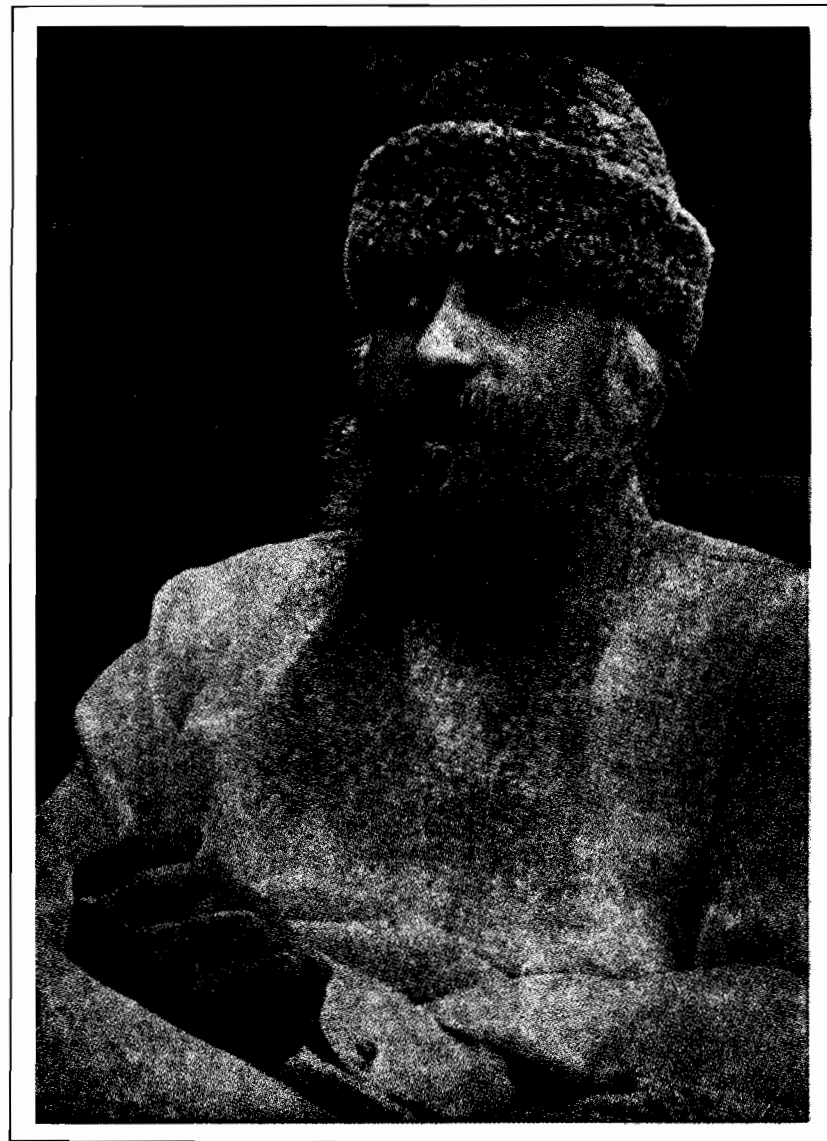
To su, dakle, dva puta: ili se kupaj u unutrašnjoj svetlosti ili u unutrašnjoj ljubavi, i tada ćeš biti na ulazu — na granici od koje zakon milosti počinje da deluje. Pokreni se i nadi izvor, ili, umesto da udeš, izađi i otkrij svog Voljenog.

I ovo moraš da zapamtiš: ako želiš da pronadeš izvor, onda uđi unutra. Ako želiš da nađeš voljenog, onda idi napolje. Radi stvari isto tako moraš krenuti napolje. Stav je ipak različit, premda je pokret naizgled jedan te isti. Pronalaziti Voljenog znači nalaziti To u svemu što osetiš, vidiš, dotakneš. Pokreni se nastavi s potragom, i pusti neka dođe trenutak kad svuda neće biti ničeg osim Voljenog. Tada se zaista kupas u ljubavi, a delo je isti kao i kad se pokreneš na unutra.

Ili, uputi se prema unutrašnjosti. Ako ti je to smer, onda možeš u potpunosti da zaboraviš na reč "Bog". U starim jogičkim spisima ta reč ni na jednom mestu nije čak ni spomenuta. U nešto kasnijim tekstovima Yoge, Bog je pomenut tek na par mesta, i to isključivo kao sredstvo da se ostvari To. A ti tu reč stvarno možeš odbaciti; reč je uvek nešto bez čega se može.

I zato je Buda mogao da ostvari sve što je ostvario bez ikakve zamisli Boga. Mahavir je takođe došao do ostvarenja a da nije ijednom zamislio Božije postojanje, ali Mira Bai ne može doći do onog konačnog bez slične zamisli. Cajtanja, takođe, ne može da ostvari jer Bog nije pojam koja se može zanemariti na putu ljubavi — jer gde ćeš onda pronaći Voljenog?

Ali kreni! Ne dopusti da ti život ostane nešto nepokretno. Svejedno — kreni ili prema svetlosti ili prema ljubavi! Ali kreni...

Dvanaesto predavanje

26. februar 1972.

TI SI ODGOVORAN

*"Kakvo je značenje
iskustava boje
u vremenu?"*

*"Koje su okolnosti neophodne
za susretanje unutrašnje
svetlosti u meditaciji?"*

*"Kako neko može znati
kome tipu pripada?"*

Pitanje:

Osho, kad čovek, tokom meditacije, počne da upoznaje boje svetlosti – kao što su crvena, žuta, plava ili narandžasta boja – kako on može da zna kom nivou bića pripada određena svetlost? Postoji li neki poseban sled boja i iskustava svetlosti pre no što čovek ne ostvari ono vrhovno iskustvo?

Odgovor:

Svetlost sama po sebi je sasvim bezbojna. Sve boje pripadaju svetlosti, ali svetlost nije boja. Ona je jednostavno njihovo odsustvo. Svetlost je bela, a belo nije boja. Kad se svetlost rastavi, kad prode kroz prizmu, tad nastaje svih sedam boja.

Um takode radi na sličan način — um je u stvari unutrašnja prizma. Spoljašnje svetlo, kad prode kroz prizmu, deli se na sedam boja — ista je stvar i sa unutrašnjom svetlošću: kad prode kroz prizmu uma, deli se takode na sedam delova, na sedam unutrašnjih boja. I zato su sva iskustva boja za vreme meditacije još uvek iskustva u okviru samog uma. Iskustvo čiste svetlosti je dešavanje iznad uma, dok iskustvo boja samo govori da um još uvek nije prevaziđen.

Dakle, prva stvar koju svako mora da razume je da je iskustvo boja još uvek iskustvo unutar uma, i to zbog toga što um deluje kao prizma koja deli unutrašnju svetlost. U početku čovek doživljava boje, dok se na kraju boje postepeno gube i samo svetlost ostaje.

Svetlost je, rekli smo, bela, a belo nije boja. Kad se sve boje sjedine, stvori se belo. Kad se sve postojeće boje udruže, tada osećaš belo, a kada boja uopšte nema, nastaje crno. Ni crno ni belo nisu boje. Kad nema boja, to je crno, a kad su sve sjedinjene, to je belo, dok su sve ostale boje tek podeljena svetlost.

Ako osećaš prisustvo boje unutar sebe, onda budi siguran u jednu

stvar: nalaziš se unutar uma. Zbog toga su te boje mentalno, a ne duhovno iskustvo. Iskustvo svetlosti jeste spiritualno, ali ne i viđenje boja — jer kad uma više nema, tad ni boja nema, i tad samo svetlost možeš da doživiš.

Druga stvar je: nema ustaljenog sleda boja. Univerzalnih stupnjeva nema zbog toga što se svaki um razlikuje. Međutim, iskustvo svetlosti je potpuno jednako; to iskustvo imali su i Buda i Isus — i razlike nije bilo, ne može je biti. Razlike unutar iskustava ne može biti zato što više nema onoga što razdvaja stvari: uma.

Svi mi koji se ovde nalazimo različito snio zato što su nam umovi različiti. Ako uma nestane, onda nema činioca koji deli, odvaja, razlikuje. Stoga je iskustvo svetlosti slično, dok su iskustva boja različita, kao i redosled njihovog doživljavanja. Zbog drugačije ustrojenih umova, dat je drugačiji raspored boja u svakoj religiji. Neki veruju da se ova boja prva ukazuje, neki smatraju da je u pitanju neka druga, koja se kod prvih ukazuje kao poslednja u nizu, i tako dalje. Razlika u stvari nije u rasporedu boja nego unutar uma. Umovi se razlikuju — samim tim i redosledi. Na primer, jedna bojažljiva osoba, osoba u kojoj je strah duboko ukorenjen, imaće kao prvo iskustvo žutu boju. Prva boja koja će se takvom čoveku ukazati je žuta, jer žuta je boja smrti — i to ne samo simbolično, već i stvarno.

Ako uzmeš tri boce — jednu crvenu, jednu žutu i jednu čisto belu — i ako u njih naspješ istu količinu vode, voda iz žute boce prva će nestati; za njom i druge, ali žuta će biti prva. Crvena boja najduže će zadržavati vodu i stoga će voda u njoj ispariti poslednja. Žuta je boja smrti. Zbog toga je Buda izabrao žutu boju za odeću svojih monaha — zbog toga što je Buda jednom rekao da je umreti u odnosu na ovaj život stvar potpuno neophodna za ostvarenje Nirvane. I tako je žuta izabrana kao boja smrti.

Hindusi su izabrali oker boju, senku crvene, kao boju za svoje sanjasine, jer je crvena ili oker boja puna života — upravo suprotna žutoj boji. Ta boja ti pomaže da budeš životniji jer stvara dodatnu energiju — ne samo simbolično, već i bukvalno, fizički, hemijski. I zato će osoba koja je energična, živa, duboko ukorenjena u ljubavi prema životu — iskusiti prvo crvenu boju, zbog toga što joj je um najviše otvoren u odnosu na crvenu boju. Osoba usmerena na strah doživće prvo žutu boju, i tako će se sekvence potpuno razlikovati. Veoma spokojna osoba, koja je duboko tiha i smirena iznutra, prvo će doživeti plavu boju. Kao što vidimo, boja zavisi od strukture uma.

Nema ustaljenog sleda jer nema ustaljenog redosleda ni unutar tvog uma. Svaki se um razlikuje po usmerenju i težnjama, po karakteru i sklopu. Svaki se razlikuje! Zbog te razlike i sled će biti različit. No bilo kako bilo, jedna stvar je izvesna: svaka boja ima ustaljeno značenje. Sleda nema, ali značenje boje dato je jednom za svagda.

Na primer, žuta je boja smrti, i stoga, kada ti se ona prva ukaže, to je samo dokaz da je tvoj um najpropustljiviji za strah. I zbog toga, gde god da se krećeš, prva stvar koju ćeš doživljavati od okruženja biće strah, strah će biti prvi instinktivni odgovor na nove situacije. Kad god se nešto čudno, neobično dešava, prvo odgovor svesti biće strah, bojazan, rezerva. Ako je crvena prva boja koja se pojavljuje na unutrašnjem putovanju, tad si daleko ukorenjeniji u životu, i samim tim, tvoje će se reakcije razlikovati. Osećaćeš se mnogo životnije, a svi tvoji odgovori u odnosu na život biće potvrdni.

Osoba čije je prvo iskustvo žuta boja, sve što joj se dogodi objašnjavaće u terminima smrti, dok će onaj koji iskusi crvenu u tumačenjima zastupati termine života. Čak i ako neko umire odmah do njega, on će početi da misli kako će se smrtnik kad-tad ponovo inkarnirati. I pored izvesnosti smrti, takva će osoba terminološki podržavati život, novo rođenje. Ali za osobu čije je prvo iskustvo žuta boja, čak će i nečije rođenje biti povod za razmišljanje: "I on će jednog dana umreti". To će biti osnovne razlike u stavovima. Osoba usmerena na crveno biće srećna čak i u trenucima smrti, dok osoba usmerena na žuto neće osetiti radost čak ni u trenucima kada se rada novi život: biće negativna zbog toga što je strah negativna reakcija. Ona će svuda pronaći dovoljno razloga da bude tužna i negativna u vezi svega.

Na primer, rekao sam da će smirena osoba prvo iskusiti plavu boju, no to istovremeno označava i čoveka koji nije aktivan. Aktivan a smiren čovek nalećeće kroz meditaciju prvo na zelenu boju. Muhamed je tu boju izabrao za svoje fakire. Boja islamske zastave je zelena zato što je u isti mah i tiha, smirena i aktivna. Plava boja je tiha, ali i neaktivna. Zbog toga će plava boja biti prvo iskustvo za osobe nalik Lao Ceu; osobe sličnije Muhamedu prvo će doživeti zelenu pa tek onda i sve ostale boje. Stoga, sistem, simbolički sistem boja jeste utvrđen, ali raspored ipak nije.

Još jednu stvar moramo da primetimo, a to je da su svih sedam boja potpuno čiste. No ti možeš spajati, dve ili tri boje u jednu, pa će se iz tog ukrštanja pojaviti sasvim nova boja. Može se desiti da u početku nećeš iskusiti nijednu čistu, osnovnu boju. Možda ćeš doživeti spoj

nekoliko boja, no to opet zavisi od ustrojstva tvog uma. Ako imaš vrlo zbrkan um, tvoja će zbrkanost biti ispoljena kroz boje.

Sad se na Zapadu pojavio kolor-test u psihologiji, i pokazao se kao izuzetno značajan. Psiholozi ti samo daju da izabereš prvu boju, zatim drugu pa treću, i tvoj izbor govori mnogo o tvojoj ličnosti. Ako si iskren i ako to pošteno radiš, onda će izbor reći mnogo u vezi tvog uma, jer ti ne možeš da odlučiš bez nekog unutrašnjeg uzroka. Ako prvo izabereš žutu, logika izvlačenja prisiliće te da kao poslednju boju odabereš crvenu. Sve to ima svoj poseban logičan sistem. Ako je smrt izvučena kao prva, onda će život, odnosno crvena boja, biti izvučena kao poslednja u nizu. Onaj koji prvo izvuče crvenu gotovo redovno bira žutu kao poslednju, a sled će ukazati na strukturu samog uma.

Ali jednom, dvaput, tri puta — karte se stalno daju — i dešava se čudna stvar: prvi put ako si izabrao žutu, drugi ili treći put izabraćeš neku drugu, sled će se promeniti. A karte sedam puta izvlačiš. Ako osoba svih sedam puta izvuče kao prvu kartu žute boje, to pokazuje izuzetno učvršćen um — fiksaciju. Taj čovek je bez prestanka ukorenjen u strahu. Mora da se saživeo sa jako puno fobija, jer će sve što vidi takva osoba poprimiti oblik straha. Ali ako mu se karte daju opet, zbog novih sedam izvlačenja, i ako se sad nešto promeni — jednom plava, jednom zelena, neki put neka druga — tada je to dvostruki redosled. Jedna serija je jedan redosled, a druga ukazuje na raspored sasvim drugačiji od onog prvog. U drugoj seriji, ako osoba ne ponovi kao prvu kartu ono što je pre toga birao u prvoj seriji, to pokazuje da je promenljiv, te da se ništa konačno on njemu ne može reći. On će biti nepredvidljiv. Sled boja menja se zbog toga što se um neprekidno menja.

Nedavno su, zbog LSD, marihuane i ostalih droga, mnoge stvari procurele iz nesvesnog uma. Kad je Oldos Haksli pričao o svojim iskustvima u vezi LSD-a, on je o tome govorio kao da je bukvalno ušao u raj. Sve je bilo utopijski, višebojno, prekrasno, puno poezije. Ničeg lošeg u tom iskustvu nije bilo. U LSD-u za njega nije bilo nikakve noćne more — nije bilo straha od smrti. Ali kad je Zener uzio LSD, utrčao je pravo u pakao. S jednim te istim LSD-om, sve je izgledalo kao užasna noćna mora.

Međutim, i jedan i drugi potpuno su pogrešno tumačili svoja iskustva. Oldos Haksli je mislio da je raj kvalitet LSD-ia, zbog toga što se kroz njega susreo s takvim stanjem svesti. Zenerovo tumačenje bilo je dijametralno suprotno: "To je užas, jeziva strava, i čovek ne bi smeo

da uzima LSD — on može da stvori ludilo". Ali i njegova objašnjenja stoje na istim osnovama kao i tumačenja Oldos Hakslija: I Zener je takođe umislio da je LSD sam po sebi bio stvaralac dotičnih iskustava.

Stvarnost je drugačija. LSD je radio kroz um kao katalitički agent, a LSD ne može sam da stvori ni raj ni pakao. On te samo može otvoriti, tako da isprojektuje napolje ono što je bilo u tebi. Dakle, ako je Zenerovo iskustvo bilo bezbojno, to je zbog njegovog uma; ako je Hakslijevo bilo višebojno, njegov um je za to kriv. LSD tek daje iskru koja malo osvetli um, otvarajući tvoje dublje slojeve. I zato, ako si potiskivao nesvesno, iskustvo će ti biti pakleno, a opet, ako ti je nesvesno opušteno, ako si prirodan, tada ćeš možda biti u stanju da doživiš raj — ali sve zavisi od tipa uma. Isto se dešava i kada čovek otpočne dubinsko putovanje: šta god da sretne, to je samo njegov um i ništa više. Zapaniti to — šta god da je sadržaj iskustva predstavlja tvoj um.

Sled boja je, drugim rečima, sled uma, no čovek može prevazići sve boje. Kakav god da je sled, on može otići iznad njega. On bez uma ne može da postojе — um radi kao prizma u celom tom procesu. Kad prevaziđeš um, sve je svetlost — bezbojna, apsolutno bela. I kada doživiš tu belinu, tek to je znak da si otišao daleko iznad uma.

Daini su izabrali belu boju za svoje monahe i monahinje, i izbor je vrlo značajan. Kao što su Budisti izabrali žutu, a Hindusi oker, Daini su izabrali belu, jer duhovnost počinje od bele boje. Muhamed je izabrao zelenu, jer je rekao da je besmislena tišina ako je mrtva. Tišina mora biti aktivna, ona mora učestvovati u događanjima sveta, tako da svetac mora biti i vojnik, na neki način. Muhamed je izabrao zelenu. Jednostavno, sve su boje veoma značajne.

Postoji jedna Sufi sekta koja koristi isključivo crnu boju za svoje fakire. I u crnoj boji postoji smisao. Ona pokazuje jedno odsustvo — nema boja, nema nikakvog prisustva. Crna je čista suprotnost beloj boji. Sufi mistici kažu da Bog neće biti prisutan sve dok ti sam ne postaneš odsutan iz sebe samoga. I zato čovek mora izabrati crnu — potpuno odsustvo, ne-biće, jednostavno ništavilo. Stoga su oni i izabrali crnu boju kao svoju.

Boje su značajne, i zato, šta god izabereš, ti izborom mnogo govoriš. Čak i tvoja odeća priča toliko toga. Ništa nije tek slučajno. Ne postoji slučajnost u tome što si izabrao baš tu određenu boju za svoju odeću. Možda ti tog izbora nisi do kraja svestan, ali nauka jeste — izbor mnogo govori o tebi. Odeća govori i upućuje na zaključke o tebi zato što izbor

pripada tvom umu. Ne možeš birati bez uma jer u njemu se nalaze izvesna nagnuća, određene težnje.

I zato će se redosledi razlikovati, ali svi oni, kao i sve boje, pripadaju umu. Ne brini zbog toga. Koja god boja da se oseti, jednostavno prodi kroz nju; nemoj da se zadržavaš jer su različita vezivanja za boje i iskustva prirodna ljudska težnja. Ako se pojavi neka od boja, čovek se odmah veže za nju — ti nemoj! Kreni! Zapaniti da boja pripada umu. Ako je neka boja zastrašujuća, čovek se onda povlači, no to takode nije dobro, jer je preobražaj nemoguć ako se povlačiš. Prodi kroz sve to! Ne idi unazad. To je tvoj um: prodi kroz njega! Čak i ako je boja jeziva, ružna, ako je haotična ili skladna, kakva god da je ili kakve god da su, prodi, ne zadržavaj se.

Moraš dostići tačku čiste svetlosti, oblast bez boja. Taj ulaz u svetlo je duhovan. Celokupno putešestvije pre toga je samo mentalno.

Pitanje:

Koji su fizički i psihički faktori neophodni da bi se čovek, za vreme meditacije, susreo sa unutrašnjom svetlošću? I kako čovek može rasti u njima?

Odgovor:

Tri stvari moraju da se upamte: prva, ti moraš biti svestan osujećenosti kad je spoljašnji život u pitanju — svesno osujećen! Mi svi jesmo osujećeni; jesmo takvi, ali nesvesno. I kad god smo osujećeni nesvesno, mi samo menjamo predmet sopstvenih želja. Ali menjanje jednog predmeta za drugi predmet to nam neće puno, neće nam uopšte pomoći. Zbog toga što si frustriran objektom A, ti zameniš želju objektom B. Tad si time osujećen pa prelaziš na objekat C i tako u nedogled. Nastavljaš da menjaš predmete, i to samo zbog toga što si nesvesno osujećen. Ako postaneš svestan, tad nećeš menjati objekte — promenićeš smer.

Ja mogu da se menjam. Mogu da volim jednu ženu, pa drugu, pa odmah zatim i treću. Ili: ovog muškarca pa onog pa ko zna kog. Sve je to nesvesna osujećenost. Ja mislim da A nije dovoljno dobar ali da B može biti, i zato izaberem B. I onda se ispostavi da ni B nije dovoljno dobar i zbog toga — ko zna? — možda će ipak C biti, te tako predem i na C. To je čista nesvesna frustracija. Ako postaneš svestan, tad stvar nije u osobi A ili B ili C, već to postaje pitanje samog odnosa, samih očekivanja, želje! Ti menjaš ono što je nebitno: osobe, a ne smer!

Kad kažem da postaneš svesno osujećen, to znači da shvatiš da osobe sa kojima si u dodiru nisu bitne. Sve dok ne promeniš smer traganja za srećom apsolutno se ništa neće dogoditi. I tu su ti otvorena dva puta: ili menjaš A za objekt B ili menjaš smer A za smer B. A je put ka spolja, B — put na unutra. Promeni smer. Promenom pravca menjaš sebe. Promenom osoba ostaješ jedan te isti.

Mogu da menjam objekte godinama, mogu da menjam ljude iz života u život, i šta će se desiti — biću isti svo to vreme. A sa svakim objektom, pošto sam isti, isti će biti i rezultat, patnja će biti jednaka u svakoj vezi. Kad kažem "svesno osujećen", ja mislim samo jedno: "Nemoj biti osujećen zbog drugih — osujeti sam sebe, osujeti se sobom, u vezi sebe". Samo se na takav način može promeniti smer.

Svi smo mi isfrustrirani drugima. Muža je osujetila vlastita žena a ženu muž; oca je osujetio sin, a sina otac. Svako je isfrustriran nekim drugim. To je posledica "izlaznog" uma. Budi osujećen samim sobom i promenićeš se stopostotno: um će postati "ulazeći". A jednu stvar zapamti — sve dok se sobom samim ne osujetiš, nema ni govora o preobražaju.

Buda u suštini nije osujećen svetom oko sebe. Da je to bio slučaj, on bi želeo da promeni svet ili da makar dospe u neki drugi, bolji, lepši, veći. Ne, stvar je bila u tome što je bio frustriran sobom, te je tako i počeo promenu — od sebe. I tako — objekt osujećenja postao je objekt preobražaja.

Unutrašnje putovanje počinje, počinje potraga za unutrašnjim životom tek kada osećaš da je napolju samo mrak i ništa više. Sve dok se tvoje oči ne posuvrate ka unutrašnjosti, svetlost neće biti otkrivena. Prva stvar je: biti svesno osujećen. No, tek to, samo to, uopšte nije dovoljno. Jeste neophodno, ali nije dovoljno, jer ti možeš biti osujećen sobom i možeš nastaviti da živiš u tom stanju beskrajno dugo. Tada ćeš biti tek živi leš, jednostavno mrtvac — teret samom sebi. To je, dakle, neophodno, ali nedovoljno.

Druga stvar koja se mora ostvariti je da si ono što jesi — zbog sebe samoga. Mi obično kažemo: "Ja sam takav i takav zbog vlastite sudbine, zbog Boga, zbog sila prirode, zbog nasleđa, zbog okoline, zbog društva". Šta god da jesam, to "jesam" je uvek zbog nečeg ili nekog drugog. To može biti bog usred raja, ili nasleđe iz knjige biologije, ili komunističko društvo, ili Frojdova "trauma detinjstva" — ali uvek nešto drugo. Sve u svemu, ti kao da uopšte nisi odgovoran za ono što jesi.

A društvo nastavlja da menja uzroke. Ponekad je to Bog: tad ti je lako. Tad, šta god da jesi, pomoći nema. Ponekad je glavni uzrok zakon karme: prošle akcije su te uslovile da budeš ono što jesi i malo šta može da se izmeni. Komunisti kažu: "Uzrok je društvo". On kažu da društvo uslovljava svest a ne obrnuto. Ti si jednostavno samo karika u lancu. Determinisan si, izmanipulisan. Ti si u stvari tek uzgredno delo, stoga — nisi odgovoran.

Tad Frojdovi sledbenici kažu da nije glavni činioc ekonomija Karla Marksa. Po njima je detinjstvo ono što nas određuje. I zato, ko god da si, šta god da jesi, za to su zaslužni prvih sedam godina — detinjstvo. I sad — šta god da si, jednostavno jesi. Najviše što se može učiniti je da kroz psihoanalizu postaneš prilagođeniji sebi. Možeš početi da osećaš: "Okej, sad ništa više ne mora da se radi, i ja sam ono što jesam". No vremenom opet počinješ da se kvariš.

Možeš biti osujećen sobom: to je negativni deo. Pozitivni deo, ili druga stvar, je da shvatiš samo jedno: šta god da jesi, ti sam si odgovoran. Društvo je u svemu tome igralo malu ulogu, i sudbina takode, detinjstvo isto tako. Konačno, ti si odgovoran. To osećanje je temelj svih religija. I zato, ako pobede Frojdovi ili Marksovi sledbenici, religija će nestati — jer osnova religije je da ti možeš preobraziti sebe, postoji mogućnost da prođeš kroz preobražaj. A ta mogućnost u celini zavisi od toga da li osećaš odgovornost u odnosu na ono što jesi ili ne.

Ako sam ja uslovljen samo nasledem, uz pomoć čelija, šta ja tada mogu da učinim? Ne mogu da promenim biologiju — to je nemoguće. Ako moja biologija ima poseban ugrađen program, onda će on raditi po svom. A šta ja da radim? Ili, ako je Bog sve odredio da bude kako on hoće, stvar je u suštini ista — šta ja da činim? Nikakve razlike nema u tome da li je glavni činilac Bog ili biologija ili traume iz detinjstva — razlike nema! Osnovna stvar je u tome da nećeš moći prodrati u sebe ako prebaciš odgovornost za ono što jesi na "iks", "ipsilon" ili "zet".

Dakle, druga stvar: zapamti, šta god da jesi, kakav god da jesi — ako si seksualan — *ti si odgovoran*. Ako si ispunjen ljutnjom, ili ako si plašljiv, ako je strah tvoja osnovna osobina, *ti si* za to odgovoran. Sve ostalo može u tome da igra malu ulogu, ali samo ulogu, a ta uloga se ostvaruje samo ako *ti* sarađuješ s njom. A ako uništiš tu sarađujuć već ovog trenutka, bićeš drugačiji, te je druga pozitivna stvar da shvatiš da si *ti jedini odgovoran* za ono što jesi.

A to je jako teško, strahovito teško. Lako je biti osujećen čak i samim sobom, ali osetiti odgovornost u odnosu na ono što svako jeste je teško

da teže ne može biti — zbog toga što tada nema izgovora. To je prva stvar. Druga se sastoji iz sledećeg: ako sam odgovoran za ono što jesam, tada sam odgovoran čak i za to što se ne menjam, što sam stalno jedan te isti. Ako se ne preobražavam, krivac za tu nepokretnost sam ja i niko drugi. Da bi izbegli suočenje s istinom, stvorili smo toliko teorija o glavnim uzrocima — samo da bi opovrgli odgovornost u odnosu na sebe same.

Odgovornost je temelj za sve duhovne preobražaje. Možda je neko od vas čuo da je Bog temelj svekolike religije. Nije! Čovek može biti religiozan čak i bez boga, a može biti prava antiteza religioznosti čak i ako je okružen bogovima. Neko je opet umislio da je reinkarnacija odgovorna. Ne, život se produžava, ali da li ćeš samo pomoću toga postati religiozan? Vreme, dakle, nije presudan činioc koji te čini religioznim ili ne-religioznim. Možeš prosto biti večan: i kako će ti to pomoći da budeš duhovniji?

Ne, istinska zamisao, temelj celokupne spiritualnosti je isključivo osećaj odgovornosti — ti si odgovoran za sebe. Tad se iznenada nešto u tebi otvara, buja. Ako si odgovoran, možeš se menjati. Kroz to se možeš pokrenuti na unutra. I zato se u vezi sebe oseti osujećenim, zbog sebe, ne zbog nekog drugog, drugih ili trećih.

Niče je na jednom mestu napisao, i to predivno, da će onaj dan biti odlučujući, pravi Sudnji Dan, kad čovek prestane da se oseća osujećen sobom, zbog toga što tad neće biti mogućnosti za daljnji razvoj. Ali ja moram da dodam na brzinu da čak i ako svako oseća osujećenost usled onog što jeste — *ali niko ne oseća nikakvu odgovornost u vezi toga* — da će to biti još mnogo gori i veći Sudnji Dan.

Osujećenost je negativna. Osećajući odgovornost pozitivno, ti dobijaš silnu snagu. U trenutku kad osetiš da si ti odgovoran za to što si loš — možeš postati dobar, bukvalno preko noći. Tad je sve u tvojim rukama. Tim uvidom stvarno postaješ moćan. Tad otpuštaš strahovitu energiju koja se može iskoristiti za unutrašnje putovanje — baš kao kad se atom podeli i iz njega izvuče puno energije. Pod tim se podrazumeva atomska energija. Koncept: "Ja sam odgovoran za sve što jesam i zato, šta god želim da budem ja mogu biti" — oslobodiće neshvatljivo moćnu energiju unutar svakog ko ostvari takav uvid. A isključivo pomoću takve snage čovek može ostvariti susret sa unutrašnjom svetlošću.

I kao treće, ostani svesno u stanju neispunjenosti sve dok ne ostvariš svetlost — neprestano ostani u neispunjenom stanju. I to je takode jedan od osnovnih kvaliteta duhovnog uma. Obično mi mislimo da je

religiozni čovek ispunjen do kraja, a to je jednostavno glupost. On samo izgleda ispunjen jer oseća vlastitu neispunjenost po pitanju jedne nepoznate dimenzije. Može da živi u siromašnoj kolibici i da nosi dronjavu odeću, ili pak da živi potpuno nag pod nekim drvetom. Može da izgleda ispunjen, ali ne zbog toga što je zadovoljan stvarima, već zaista, stoga što je njegova neispunjenost potpuno prevazišla svetovne stvari, i sad ne može ni da misli o takvim tričarijama.

On je tako neispunjen sa svojom vlastitom unutrašnjom revolucijom, tako neispunjen nadanjem da će se pojaviti svetlost unutar njega, tako je snažno neispunjen da jednostavno nema vremena čak ni da misli na neke spoljašnje stvari. I stvarno, sva ta spoljašnjost njemu ništa ne znači. To ne znači da je on njima ispunjen — one mu prosto ništa ne predstavljaju, beznačajne su, besmislene! One su negde na rubu i njega nije briga, ali živi u istinski dubokoj neispunjenosti, i ona ga vodi ka središtu.

Zapaniti, ta ista neispunjenost može te odvući napolje. Ako nisi zadovoljan svojom kućom, tada ćeš se upinjati da napraviš dvostruko veću. Ako si nezadovoljan zaradom, možeš promeniti svoju novčanu situaciju. Na spoljašnjem putu, ta neispunjenost će da te vodi po svom bez prestanka. Isti je činilac i što se tiče unutrašnjeg putovanja. Budi nezadovoljan! Budi neispunjen! Sve dok ne ostvariš unutrašnju svetlost, sve dok ne preobraziš um, budi uporno nezadovoljan — to je treća tačka.

Sve te stvari su jednostavno pomoćne. Ipak, meditacija je glavna. Meditiraj i uz svu gore spomenutu pomoć unutrašnje svetlo će se ostvariti pre ili kasnije. Ono je tu, i nije, stvarno nije mnogo daleko — smo je stvar u tome što nisi dovoljno nezadovoljan, samo nemaš dovoljno žudnje za ostvarenjem ili pak žudnju prosto rasipaš napolju. Skupi je, i samo obrni smer. Strela ne sme ići od tebe ka svetlu, već od tebe ka tvom vlastitom središtu. I zato je meditacija apsolutno nužna! One tri stvari su samo pomoćne, a bez meditacije neće ti uopšte pomoći. Meditacija može da se radi čak i bez toga, ali pomoć je pomoć, u svakom slučaju.

Ali kad ja kažem da se meditacija može izvoditi i bez tih pomoćnih sredstava, nemoj me pogrešno shvatiti time što ćeš oceniti da ona nisu neophodna i svrsishodna. Za devedeset i devet procenata ljudi pomoćna sredstva su jednostavno zakon, jer bez njih oni čak i neće sesti da meditiraju. Samo jedan od sto može meditirati i bez pomoćnih sredstava — ne zato što ta sredstva nisu nešto suštinski bitno, već zbog toga što je njegov napor tako potpun da mu ne treba bukvalno nikakva podrška.

Setio sam se jednog Sufi mistika, Hasan mu je bilo ime. On je došao do svog učitelja s pitanjem na usnama: "Reci mi, šta bih ja trebao da radim?"

Učitelj je već bio spreman da mu objašnjava satima, imao je nameru da održi pravo predavanje. Hasan je bio potpuno nov za njega, i zato je počeo svoj govor rečju: "Meditacija..." To je bila prva reč koju je učitelj izgovorio, no čim je spomenuo meditaciju, Hasan je istovremeno sklopio oči. Ovaj je imao nameru da kaže toliko toga, ali uvod je bio: "Meditacija..." Hasan je odmah sklopio oči nakon te reči. Učitelj ga je pogledao s pitanjem: "Jel' se tebi to spava?", ali Hasan je već bio daleko, ko zna gde.

Učitelj je satima čekao da se povрати. Kad je napokon učinio prvi pokret, upitao ga je: "Šta si radio? Taman sam počeo da objašnjavam a ti si sklopio oči. Zašto si uopšte dolazio kod mene?"

"Ali ti si mi dao", reče Hasan, "ključnu reč. Rekao si "meditacija", i to je bilo više nego dovoljno. Šta mi više treba? Odmah sam otpočeo, i vrlo sam ti zahvalan je si mi dao zaista pravi savet".

Takav tip odgovora kao Hasanov se veoma retko događa; on pripada onom preostalom jednom procentu. Stvarno čudno: jedna reč i nešto je puklo. Bio je na ivici — i samo jedan udarac: meditacija, čuo je reč i skočio.

Čak ni toliko ne mora biti potrebno. Mnogo se puta dogodilo da jednostavno ptica proleti nebom i da čovek ostvari Prosvetljenje. Ne mora čak ni reč "meditacija" da se izgovori. Suvi list pada s drveta, i onaj što sedi pod njim ostvari sebe — u potpunosti ostvari! Takvi su ljudi jednostavno na samoj ivici. Bilo šta, čak i sasvim nevažne sitnice mogu učiniti sve što je potrebno. Kako to može imati smisla?

Lao Ce se prosvetlio. Prosto je sedeo pod drvetom i opali list je proleteo pored njega. Spazio ga je, i najedamput počeo da pleše. I ako bi ga bilo ko upitao za savet, on bi odgovorio: "Kako mogu da te učim? To je strahovito teško. Sedeti pod drvetom, gledati list kako pada, i sve se dogodi — na kraju čovek zapleše!" A Lao Ce, kad kaže tako nešto, uopšte se ne šali. Njemu se baš to dogodilo..

Ali takav jednostavan i krajnje nevin um je i više nego redak. Meditirao je i meditirao, možda godinama, čas na život, čas na smrt, i onda odjednom opadne suvi list i sve se odigra u trenutku. Život nestane, smrt postane stvarnost. I u padanju lista Lao Ce ugleda svoju sopstvenu smrt, i sve se dovrši u potpunosti. No to je zaista retko. Za devedeset i devet procenata ljudi ona tri pomoćna sredstva su zakon, i zato me nemoj pogrešno shvatiti.

Pitanje:

Osho, kad je neko neodlučan da li je osećajan i intelektualan tip, kako će on napokon doći do konačne odluke – kom tipu pripada?

Odgovor:

Teško je to utvrditi. Prva stvar: postoji u suštini tri tipa — intelektualni (kognitivni), osećajni (emotivni), i kao treće, aktivni tip. To su ta tri osnovna tipa.

"Intelektualni", to predstavlja čoveka čiji je izvorna žudnja da nešto sazna. On čak i život može dati samo da bi spoznao. Neko ko radi s otrovom progutaće i otrov, samo da bi video šta će se desiti. Mi to čak ne možemo ni da pojмимо. Nekim od nas to izgleda kao budalaština — jer će čovek umreti nakon ogleda. A koji je snisao saznanja ako te ono vodi u smrt? Šta ćeš mrtav učiniti s onim što znaš? Ali intelektualni tip uvek stavlja saznavanje ispred življenja. Za njega je znati jedini život, a "ne znati" je sama smrt. "Znati" je istinska ljubav intelektualnog tipa, a ne znati, to je isto što i biti beskoristan, nebitan, uzaludan.

Sokrat, Buda, Niče, svi su oni u potrazi za saznanjem, žele da znaju šta je biće, šta snio mi — za njih je to stvar od osnovne važnosti. Sokrat je rekao da život bez razumevanja nije ni vredan življenja. Ako ne spoznaš šta je život, onda je on apsolutno besmislen, nekoristan. Za nas on uopšte ne mora biti značajan i smislen, ni Sokratova tvrdnja ne mora biti stvar od važnosti, jer mi nastavljamo život bez ikakve potrebe da prodremo u sam smisao. No reč je o tipu koji živi da bi znao. Znanje je njegova ljubav. Taj tip je razvio filozofiju. Filozofija znači ljubav prema znanju.

Drugi tip je emotivan. Osećati! Znanje je besmisleno, sve dok se stvar ne oseti. Nešto počinje da bude značajno tek kad se oseti — čovek to *mora da oseti!* Osećanje izvire iz dubljeg središta — srca. Znanje dolazi do čoveka kroz prvo središte — intelekt. Ali čovek mora osećati! Pesnici pripadaju toj kategoriji: i slikari i igrači i muzičari. Znati nije dovoljno, ono je jednostavno suvo, bez srca. Osećati! Intelektualac može da secira cvet da bi saznao njegovu tajnu, ali pesnik to nije u stanju da učini. On može da oseća cvet, i zna da samo osećanjima nalazi istinsko znanje.

Dakle, može da se dogodi da naučnik zna nešto više o cvetu, ali pesnika ne možeš ubediti da naučnik zna nešto više od njega. Pesnik zna da zna više, jer on zna dublje. Naučnik je jednostavno bolje obavešten — pesnik zna cvet srcem, on je pričao s njim, nije ga cepkao

i secirao. On ne zna kakve se hemikalije u njemu nalaze. Pesnik ništa o tome ne zna! Možda ne zna ni ime cvetu, ni kojoj vrsti on pripada, no ipak je u stanju da kaže kako poznaje tu cvetnu dušu.

Hui-Hai, jedan Zen slikar, dobio je naređenje od imperatora Kine da naslika neke cvetove za njegovu palatu.

"Dobro", rekao mu je slikar, "ali onda moram živeti s cvetovima".

Imperator mu je rekao: "Nema potrebe. U mojoj bašti ima svih mogućih cvetova. Samo idi i slikaj do mile volje".

"Ali dok ne osetim cvetove", odgovori mu Hui-Hai, "kako ih mogu slikati? Moram spoznati dušu cveća, a tu je spoznaju nemoguće videti očima ili je dotaći rukama. Ne može se rukom dodirnuti duša. I zato ću morati da neko vreme provedem u potpunoj bliskosti s cvećem".

"Ponekad sa sklopljenim očima, tek sedeći po strani, osećajući samo lahor koji nas spaja, i miris koji dolazi, ja mogu biti u tihom prijateljstvu s njima. Ponekad je cvet jednostavno pupoljak, a ponekad i procveta. Ima mladog cveća i tad je njihovo raspoloženje drugačije, a ponekad ostari i oseća se smrt u vazduhu. Ima dana kada cvet slavi postojanje, kad drhti od radosti, a dode i vreme kad je cela bašta tužna. I stoga, kako da odmah odem i slikam? Moram živeti s cvećem. A cvet koji se rodi mora jednom i umreti! Ja moram znati sav prošli život bilja, živeti s njim od rođenja do smrti, i prepoznati u njemu na hiljade raspoloženja".

"Moram da znam kako se cveće oseća noću, kad je svuda neprobojni mrak, i kakva promena u njima nastaje pojavom sunčevih zraka, kako cvet doživljava let ptice, njemu pesmu. Moram znati kako i šta se dešava pri oluji, i kako je cveću kad je tišina sveopšta... Moram da znam sveukupnost njihovog bića — *prisno* — kao prijatelj, učesnik, kao svedok i ljubavnik. Ja jednostavno moram biti povezan s cvećem! Tek tako mogu da slikam, no čak ni tada ne može se sa sigurnošću reći šta će se dogoditi, jer cveće može da ispolji kao takvu nepreglednost, veličinu koju je prosto nemoguće naslikati. Ništa ne mogu da obećam, sve što mogu je da pokušam".

Šest meseci je prošlo, i imperator je počeo da bude nestrpljiv. Na kraju je uzviknuo: "Gde je taj Hui-Hai? Da se možda još uvek ne druži s cvećem?"

Baštovan mu je rekao: "Mi ga uopšte ne možemo uznemiriti. On je postao tako nalik drveću i cveću da prolaznik uopšte ni ne može da nasluti prisustvo čoveka u bašti. Hui-Hai kao da je postao obično drvo ili cvet. I nastavlja sa svojim dubokim razmišljanjem".

Još pola godine je prošlo, te je na kraju imperator došao u baštu rekavši: "Šta radiš? Kad ćeš napokon početi da slikaš?"

"Ne ometaj me", reče mu slikar. Ako zaista moram da slikam, onda moram da zaboravam sve o slikanju, i zato me nemoj podsećati na to šta mi je činiti. Ne uznemiravaj me! Kako mogu potpuno živeti s cvećem ako je u svemu tome neka svrha, određeni tajni cilj? Kako je moguće ostvariti bliskost ako sam ja tek tamo neki slikar koji pokušava da se zbliži samo da bi mogao da slika? Koja glupost! Nikakav posao nije moguće na ovom mestu — i zato više ne dolazi u baštu. Kad dode vreme ja ću se uputiti tebi, no opet... ništa ne mogu da obećam. Pravo vreme može da dode, ali i ne mora".

I tako je imperator bio prinuđen da čeka pune tri godine. Kad je Hui-Hai napokon došao u kraljevsku palatu, vladar cele Kine mu je rekao: "Sad ne moraš da slikaš jer, koliko vidim, postao si cvet. U tebi mogu da vidim sve cvetove koje sam u životu video. U tvojim očima, u tvojim pokretima, hoduj-jednostavno, se ne razlikuješ od cveta".

Hui-Hai mu odgovori: "Ja sam i došao da ti kažem da ne mogu da slikam, i to samo zato što više u meni ne postoji čovek koji je mislio da treba da naslika cveće".

To je drugačiji put, i pripada emotivnom tipu, tipu koji spoznaje pomoću osećanja. Intelektualac, da bi osećao, prvo mora da zna. On *prvo zna*, pa tek onda oseća. Čak i njegova osećanja nastaju kroz znanje. A postoji i treći tip: aktivan — kreativan tip. On može da spozna samo *kroz stvaranje*. Sve dok nešto ne stvori takav čovek ne može ni da zna o čemu se radi. Samo stvarajući, on saznae.

Treći tip zavisi od akcije. Šta ja podrazumevam pod "akcijom"? Mnoge dimenzije su moguće, ali je treći tip uvek usmeren na činjenje. Takav čovek neće pitati šta je život, ili šta on znači. Ne, pitće: "Šta u životu treba *da se radi*? Za šta je on? Šta da se stvara?" Ako može da stvara, sve je u redu. Njegove kreacije mogu da se razlikuju: može biti stvaralac ljudskih bića, tvorac društva, čak i umetničkih dela — ali stvaralaštvo je osnovna. Na primer, taj Hui-Hai: on uopšte nije aktivan tip, i stoga se na kraju potpuno rastopio. Da je bio aktivan tip, on bi posle svega bio u stanju da naslika cveće. Hui-Hai je samo slikajući mogao da se oseća ispunjenim. Eto, to su ta tri tipa.

Mnoge stvari ovde moraju da se shvate: prva... rekao sam da i Buda i Niče pripadaju istom tipu — ali Buda mu pripada na ispravan a Niče na pogrešan način. Ako se intelektualac razvija na pravilan način, on će na kraju postati Buda; ali ako se zapne krivim putem, ako podivlja,

poludi i potpuno promaši celokupni smisao, intelektualac će postati nalik Niču. I, naravno, poludeće sasvim bukvalno. Saznajući taj čovek neće postati prosvetljen nego abnormalan! Kroz znanje neće doći do dubokog poverenja, samo će stvarati sumnje, sumnje i samo sumnje, upašće u mrežu podozrenja, a na kraju će da skrene. I Buda i Niče pripadaju istom tipu, pa ipak su krajnosti. Niče može da postane Buda. Buda može da postane Niče. Ako Buda krene pogrešnim putem — poludeće. Ako Niče, opet, pođe ispravnim — prosvetliće se.

U osećajni tip mogu da svrstam Miru Bai i markiza De Sada. Mira pripada ispravnom putu. Ako su osećanja pravilno usmerena, ona će se razviti u ljubav prema Božanskom. Međutim, ako osećanja krenu krivim putem pretvoriće se u seksualnu perversiju. De Sad pripada istom tipu kao i Mira Bai, ali njegova su osećanja zastranila, te je postao nastran, jednostavno lud, abnormalan čovek. Ako emocionalni tip pođe krivim putem, postaće seksualno izopačen, a ako se ista greška dogodi intelektualnom tipu, čovek će postati izopačen skeptičnošću.

I kao treće — akcija: Hitler i Gandi. Ako je akcija ispravna, javlja se Gandi. Ako nije, imamo Hitlera. I jedan i drugi pripadaju aktivnom tipu. Oni ne mogu da postoje a da nešto ne čine. Ali rad jednostavno može biti bolestan, kao što je Hitlerov bio — destruktivan. Ako se aktivan tip pravilno usmeri, tada je delanje kreativno, a ako ne, svaki je čin uništavajući, razarajući, destruktivan.

To su tri osnovna, čista tipa, no niko nije čist tip — i tu je problem. To su jednostavno tipovi, ali svako je mešavina, i sva tri tipa mogu biti u jednom čoveku. I zato, zaista, problem nije u tome kom pripadaš, već koji je tip najizraženiji. Ja ih delim samo da bih ti razjasnio celu stvar. Niko nije čist tip, niko takav i ne može biti — jer sva tri tipa se nalaze u tebi. Ako su uskladeni, tvoje unutrašnje stanje je harmonično; ako nisu, lako se može dogoditi da poludiš. Zato je teško u odlučiti. Dakle, oseti koji tip je vladajući. Onaj tip koji je najizraženiji je tvoj tip.

Kako odlučiti, kako otkriti koji tip prevladuje? Kako da znam kom tipu najviše pripadam, koji tip mi je primaran? Sva tri su u meni, ali od tri, dva moraju biti sekundarna. Dakle, imamo dva kriterijuma koja moraju da se zapanite. Prvi... ako si intelektualni tip, tvoja će iskustva uvek počinjati procesom spoznavanja, nikad s nečim drugim. Na primer, ako se intelektualac zaljubi u nekoga, to nikada neće biti na prvi pogled. On to ne može! Nemoguće! Prvo on mora da zna nešto, da bude donekle upoznat, a to će biti prilično duga procedura. Odluka dolazi tek nakon razmišljanja koje se može produžiti ko zna koliko. Zbog toga

je intelektualac prosto prisiljen da propusti jako puno mogućnosti — jer ako se odluka mora doneti u sekundi, istog trenutka kad se i prilika ukaže, on to neće moći.

Zbog toga taj tip obično nije aktivan. On takav i ne može biti, jer dok se on odluči, dok donese zaključak, pravi trenutak je već prošao. Dok on izvede zaključak, zaključak je ionako postao beznačajan. Kad je trebao da zaključi nije mogao, i zato ne može da pripada i aktivnom tipu. I to je jedna od osnovnih nesreća ovog sveta — onaj koji misli ne može da bude aktivan, a onaj koji radi, nema vremena da misli i smisli. Stvari, nažalost, stvarno tako stoje.

I uvek zapamti, intelektualnih tipova nema mnogo. Procentualnost je gotovo zanemarljiva — dva ili tri procenta, možda ni toliko. Za njih sve počinje činom saznanja. Tek nakon mentalnog procesa dolaze osećanja, a na kraju možda i stvarna akcija. To je redosled karakterističan za intelektualnog tipa: shvatanje, osećanje, delo. On može mnogo toga da propusti, ali ništa se tu ne može promeniti. Takav čovek će o svemu prvo da razmisli.

Druga stvar koja treba da se zapamti je sledeća: tip znanja će uvek započeti s razumevanjem, ništa neće zaključivati pre no što ne shvati stvar do kraja i neće biti u mogućnosti da donese bilo kakvu presudu sve dok ne osmotri svako "za" i "protiv". Taj će postati potpuno nepodeljen filozof, naučnik ili posmatrač.

Kakva god da ti je akcija ili reakcija, uvek pronadi nivo iz kog prvenstveno deluješ. Početna tačka će otkriti koji je tip vladajući. Onaj ko počinje s emocijama, uvek će prvo osećati a tek posle skupljati razloge. Racionalnost će biti na drugom mestu. Primarno će biti osećanje. On te vidi, i prvo oseti kakav si — da li si dobar ili ne. Ta odluka je uvek osećajna. On te možda uopšte ne zna, ali već na prvi pogled odlučuje. Prvo će da oseti jesi li dobar ili loš, i tek će tada skupljati razloge za odluku koju je već unapred doneo.

Osećajni tip prvo odlučuje, a razlozi slede odluku na nivou emocija. Racionalizacija dolazi tek nakon emocionalno proizvedenog zaključka. Otkrij u sebi da li i ti prvo odlučuješ da li je neko dobar, loš, nežan ili grub, i tek *posle* ubeđuješ sebe, razlozima skupljenim kasnije, da si bio u pravu: "Da, tačno sam osetio, on je dobar čovek. Odmah sam osetio kakav je, i sad mogu i reći da je dobar". Ali "on je dobar" predstavlja zaključak donesen pre racionalizacije.

Kod osećajnog tipa logički silogizam je sasvim obrnut: prvo ide zaključak, pa tek onda celokupni proces.

Što se intelektualnog tipa tiče, kod njega zaključak nikada nije na prvom mestu. Prvo sledi proces, i tek se na kraju ukazuje zaključak. Dakle, počni da otkrivaš kom tipu pripadaš. Koji je tvoj način odlučivanja o stvarima? Aktivan tip prvo radi. On odlučuje upravo u trenutku akcije, nakon toga oseća, i tek posle izvesnog vremena pronalazi razloge za ono što je učinio.

Već sam ti rekao da je Gandhi aktivan tip. On je uvek prvo odlučivao. Zbog toga je i poznat po tome: "To nije moja odluka. Bog je u meni tako odlučio". Zaista, njemu akcija dolazi tako iznenadno, bez ikakvog procesa, da on stvarno ne može reći i shvatiti da je sve sam odlučio. Misaonom tipu je lako da kaže: "Ja sam odlučio". Osećajni tip će reći: "Tako sam osetio". Ali jedan aktivni tip — Muhamed, Gandhi — oni će uvek biti ovog mišljenja: "Niti sam osetio, niti sam promislio; odluka je jednostavno iskrsla". Odakle? Niotkud! Ako aktivni tip ne veruje u Boga, reći će: "Niotkuda! Ta mi je odluka jednostavno pala na pamet, ali zaista ne znam odakle je došla".

Ako veruje u Boga, tada će Bog biti činilac koji odlučuje. Tada On govori, a Gandhi radi. Dakle, Gandhi jedino ovo može reći: "Ja sam pogrešio, ali odluka zaista nije moja". Sve što je u stanju da uradi je da kaže: "Možda nisam sledio poruku na pravilan način, možda je nisam shvatio kako treba, ali odluka je Božija. Ja sam joj se samo predao i pokušao da je sprovedem". Muhamed i Gandhi bili su takvog mišljenja.

Rekao sam da je Hitler pripadao pogrešnom tipu akcije, ali i on je pričao u sličnim terminima. On je imao običaj da govori nemačkom narodu: "Nije Adolf Hitler onaj koji vam priča sve ovo — to je sam duh istorije, arijevski um. To je um naše rase, on govori kroz mene". I zaista, mnogi su osetili to u njemu. Oni koji su ga slušali dok je govorio imali su utisak da sve te reči ne izgovara Adolf Hitler. On kao da je bio oruđe ispoljavanja neke veće sile. Ne aktivan čovek uvek tako deluje. Zbog toga što radi tako automatski, ne možeš reći da on odlučuje, misli ili oseća — ne! On radi! Akcija je tako spontana da ti ne možeš da pojmiš odakle se akcija pojavila? Ili je došla od Boga ili od Davola, ali odnekle je morala doći, u svakom slučaju. I tek *nakon toga* su Hitler i Gandhi racionalno objašnjavali što su činili; ali uvek bi na početku stajala odluka.

Na primer, Gandhi je doneo odluku da sprovede dugotrajan post. U ponoć bi se probudio i saopštio odluku. Ujutru bi rekao svojim prijateljima: "Spreman sam za post koji će trajati prilično dugo".

Niko ne bi bio u stanju da shvati šta se dogodilo. Rekli bi mu: "Bili

smo tu, oko tebe, u tvojoj blizini — nikad nas nisi obavestio, nikad o svemu tome nisi pričao. Uveće pričamo o toliko mnogo stvari, i ti nikada ne pominješ kakvu ćeš odluku da doneseš”.

Ali Gandi bi im obično rekao: "Nisam ja doneo tu odluku. Tek, usred noći, iznenada bih se probudio, s božanskom odlukom koja glasi: "Moraš preduzeti dugotrajan post". Ali zašto? I tad bi Gandi običavao da traži i pronalazi svakojake razloge. Ti bi razlozi tek kasnije bili pridodati odluci.

To su ta tri tipa. Ako ti akcija dolazi prva, a tek zatim osećanja i mišljenje, tad možeš biti u stanju da shvatiš svoj vladajući činilac. A odrediti ga, to je stvar od velike pomoći, jer tad možeš produžiti napredovanje pravom linijom; inače, u nekom drugom slučaju, stalno bi napredovao cik-cak. Kad ne znaš vlastiti tip, tad obično menjaš dimenzije, smer, mnogo toga, i često ideš i tamo gde ne bi smeo ići. Ali kad spoznaš koji je tvoj tip, onda znaš šta treba da činiš, kako i odakle da počneš. Dakle: shvati šta se nalazi na prvom mestu a šta na drugom. A ono drugo će izgledati dosta neobično.

Na primer, aktivan tip s lakoćom može učiniti suprotnu stvar, to jest, lako može da se opusti u potpunosti. Aktivnom tipu relaksacija uopšte nije teška! Gandijevo opuštanje bilo je pravo čudo. Mogao je da se odmara na bilo kom mestu. To zaista zvuči paradoksalno. Aktivan tip morao bi biti veoma napet, no to uopšte nema veze s istinom. U stvari, tip koji mnogo misli teško se opušta, za osećajnog čoveka opuštanje je gotovo neizvodivo, dok aktivan tip ulazi u stanje opuštenosti bez ikakvih problema.

Dakle, drugi kriterijum je: kom god tipu da pripadaš, možeš se uputiti ka krajnosti vrlo lako. Zapaniti, ako se lakoćom možeš pokrenuti prema izvesnom tipu krajnosti, tada je to tvoj vladajući tip. Ako možeš da se opustiš bez problema, onda si aktivan tip. Ako lako zapadaš u stanje bez ijedne misli, tvoj tip je mentalni, intelektualni. Ako si u stanju da bez muke prevaziđeš osećanja, onda pripadaš emocionalnom tipu.

I to je stvarno neobično, zato što mi obično mislimo: "Osećajan tip — kako on sam može da bude bez osećanja? Misaoni tip, kako će doći do ne-mišljenja? Aktivan tip — kako on može da se opusti?" Sve to samo izgleda paradoksalno, ali nije. To je jedan od osnovnih zakona — krajnosti pripadaju jedna drugoj. Dva ekstrema uvek idu zajedno, baš kao klatno nekog sata — iz jedne krajnosti u drugu, čas levo, čas desno. Kad dostigne krajnost same krajnosti, recimo leve, klatno počinje da se kreće ka desnoj krajnosti. Kad ode u desno, to je akumulirani trenutak

za pokretanje u suprotnu stranu, u levo. Čim klatno ode ulevo, ono je već spremno da pode ka desnoj strani. I, kao što vidimo, suprotnost je više nego lako dostići.

Zapaniti: ako možeš da se opustiš bez većih problema, to je znak da pripadaš aktivnom tipu. Ako ti se meditacija spontano dešava, onda si tip koji uglavnom misli. Zbog toga je Buda i mogao da u meditativno stanje svesti ude vrlo lako. Zbog toga je Gandi bio u stanju da se opusti — čak i u saobraćajnoj nesreći.

Jednom se desio sudar, i to baš u vreme kad je Gandi uobičavao da se malo ispava, negde oko podne. Automobil nije mogao stići do odredišta, i zato su svi morali da čekaju na pomoć. Bio je to ubistveni sudar: svi su bili na smrt preplašeni, no odmah pored puta Gandi se izvalio i zaspao bez problema. Nije mogao da čeka! To je bilo vreme podnevnog sna, i on nije bio u stanju da ga odgodi. Kad su druga kola došla po njega, on se nalazio u stvarno dubokom snu.

Aktivan tip lako može ući u opušteno stanje. Nehruu nije bilo jasno kako se to čudo dogodilo — za njega je Gandijeva usnulost bila čudesna. Ali Nehru nije bio čovek od akcije i zato nije ni mogao da se opusti tako brzo kao Gandi. Gandi je bio u stanju da spava koliko god hoće puta — sve je to bilo tako prosto i lako za njega.

Buda bez po muke može ući u ne-mišljenje, i Sokrat isto tako, veoma lako. Obično to izgleda više nego teško. Osoba koja samo misli i misli i misli — kako može da prestane s mišljenjem? Kako osoba može ostvariti ne-mišljenje odjednom? Celokupna Budina poruka je u stvari ne-misao, a on sam je pripadao intelektualnom tipu, onom tipu u čijoj se glavi mišljenje odvija bez prestanka. On je mislio zaista puno, a takvih je tek nekoliko.

Dvadeset pet vekova je prošlo, ali Budin um je i dalje savremen. Ničiji um nije tako savremen kao što je Budin. Čak ni današnji mislioci nisu u stanju da kažu kako je Buda zastareo. On je mislio pre dve ipo hiljade godina, no i dalje je privlačan i ubedljiv. I zato, ko god da misli, bilo gde, osetiće izvesnu privlačnost prema Budi, jer on je najčistiji mogući tip. No njegova je poruka naizgled čudna: Ostvari ne-mišljenje. Oni koji su na misaonom planu otišli stvarno duboko obično govore: "Udi u ne-misao, u ne-mišljenje". Zašto je to tako lako za njih? Oni se mogu pomeriti prema svojoj suprotnosti bez ikakvih teškoća.

Tip osećanja može isto tako lako doći do ne-osećanja. Na primer, Mira Bai je emotivan tip, Čajtanja je takode emotivan. Njihova osećanja su takva da oni ne mogu voleti tek nekoliko stvari ili nekoliko ljudi.

Oni kao da jednostavno moraju voleti čitav svet — to i jeste njihov tip. Oni ne mogu biti ispunjeni ograničenom ljubavlju — ljubav prosto mora biti neograničena, mora se širiti do beskraj.

Jednoga dana Čajtanja je došao do svog učitelja. Već je bio prosvetljen, bio je poznat širom Bengala, no ipak se, jednog jutra, uputio učitelju Vedante i položio svoju glavu na njegova stopala. Učitelj je bio gotovo užasnut, jer je poštovao Čajtanju iz dubine svoje duše. Zato mu je i rekao: "Zašto si došao kod mene? Šta želiš? Ostvario si se i ja te ničemu ne mogu naučiti".

Čajtanja mu reče: "Ja sad želim da ostvarim *vairagya*-u — nevezanost. Živeo sam život osećanja, i sad bih želeo da se pokrenem ka ne-osećanju. I zato te molim da mi pomogneš".

Emotivni tip može da se pokrene, i Čajtanja se s lakoćom kreće ka suprotnosti. I Ramakrišna je emotivan tip koji je na kraju završio s Vedantom. Celog svog života bio je obožavaoc Velike Majke, i naposljetku je postao učenik Totapurija, učitelja Vedante, učitelja koji ga je inicirao u ne-osećajni svet. I bilo je mnogo onih koji su pitali Totapurija: "Kako ćeš inicirati Ramakrišnu? On je emocionalni tip! Za njega je ljubav jedina stvar od vrednosti. On može da moli, da pleše i da obožava — bez muke postiže božansku ekstazu. On ne može da ostvari nevezanost. Ramakrišna nije u stanju da prevaziđe oblast osećanja".

Totapuri je svima njima odgovorio: "Baš zbog osećanja on ih i može prevazići, i zato i imam nameru da ga iniciram. Vi ne možete doći do te oblasti, no on može, i to vrlo lako".

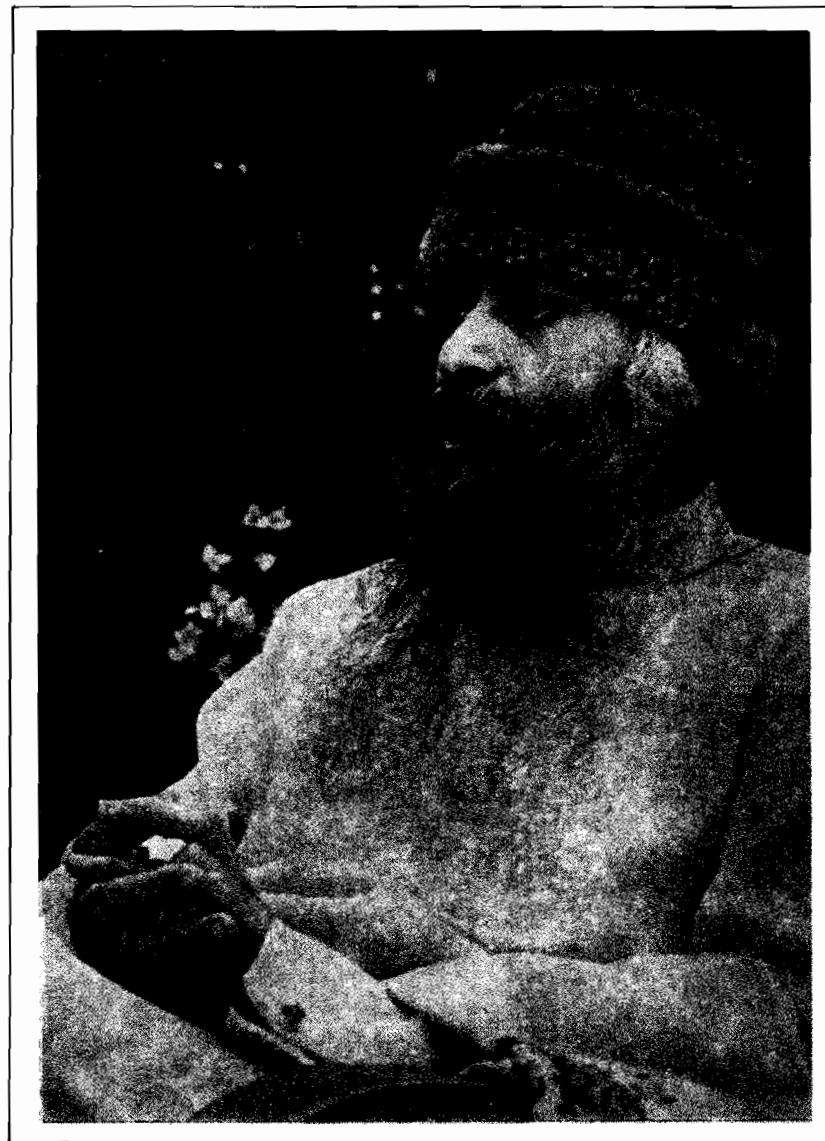
Dakle, drugi kriterijum za donošenje odluke je: ako možeš da se pokreneš prema krajnosti — bilo kojoj — njoj i pripadaš. Vidi šta je početak, i tad se pokreni prema suprotnosti: to su dve stvari. I budi iznutra u neprestanoj potrazi. Samo dvadeset i jedan dan otkrivaj te dve stvari — šta je početak, seme, start — i šta je cilj, suprotnost u koju možeš da odeš. Ne-mišljenju? Ne-osećanju? Ili možda ne-akciji? Za tri nedelje doći ćeš do spoznaje i razumevanja svog sopstvenog tipa — onog najizražajnijeg, naravno.

Preostala dva tipa ostaće u tebi kao senke — jer čisti tipovi gotovo i da ne postoje. Sva tri tipa su jednostavno delovi; samo je jedan od njih najznačajniji. I jednom kad znaš koji je tip tvoj, put, duhovna staza se ispravlja u potpunosti — postaje laka, i tad više ne gubiš energiju bespotrebno. Osnovna stvar za duhovnu potragu je otkriće tipa kom čovek pripada. Inače, ako ne znaš koji je tvoj tip, možeš činiti mnogo

stvari i one će samo umnožavati zabunu, te ćeš na taj način samo uništiti sebe.

To je ono što je Krišna podrazumevao pod *swabhava* — pod tipom, pod onim što je tvoja istinska priroda. On je rekao da je bolje umreti kao neuspešan u vlastitom tipu nego ostvariti uspeh kroz tip koji nam ne pripada. Bolje je čak i potpuno omanuti, ali samo kroz svoj tip, nego doći do cilja uz pomoć tipa koji nam nije prirodan, zbog toga što tako postignut uspeh vremenom postaje teret, mrtva težina na ljudskim ledima. Zato je čak i dobro pogrešiti na sopstvenom putu, jer tebe i takav promašaj obogaćuje. Ti ćeš sazreti kroz to, a to nije mala stvar. I zbog toga je čak i promašaj vredan ako se dogodi u skladu s prirodom čoveka.

Pronadi kom tipu pripadaš ili koji je tip vladajući. Kad otkriješ počni da radiš u skladu sa njim. Takav će rad biti mnogo lakši i jednostavniji, a cilj sve bliži i bliži.

Trinaesto predavanje

1. jun 1972

UZVIŠENOST KROZ BIĆE

सर्वत्र भावना गन्धः ।

SARVATRA BHAVANA
GANDHAH

"Osećanje toga posvuda je
Gandha—jedini miris"

Indijska metafizika deli Postojanje na dve oblasti. Jedna je "ovo" — ono na šta se može pokazati, objasniti, označiti; druga oblast je TO, ili ono što je neobjašnjivo, nešto na šta se ne može ukazati. Sanskritska reč za Istinu je *Satya*. Ta reč je izuzetno lepa i značajna, jer je kombinacija dve reči: *sat* i *ta*. *Sat* znači "ovo", a *ta* "To" (ili "ono"), pa možemo reći da je *Satya* u stvari "ovo plus ono jednako istina". Dakle, prvo moramo da razumemo šta je "ovo" a šta "ono".

Ono što je pojmljivo, razumljivo, ono što se može pokazati ili objasniti, ono na šta se može prstom ukazati, što se može videti — sve to pripada "ovome". Ali ono što se ne može videti a ipak postoji, ono što ne može biti kontemplirano ali svejedno jeste, ono što se nikako ne može obuhvatiti — pripada Tome, ili "onome". "Ovo", dakle, označava poznato i saznavno, dok je "To" nepoznato i nesaznavno. Poznato plus nepoznato jednako Istina: ovo plus To je *Satya*.

Ta je podela vrlo značajna. Bez davanja ikakvih imena, mi te dve oblasti prosto nazivamo "ovo" i "To". Šta god nauka zna je ovo, a sve što ne zna je To. Nauka je usmerena na ovo, dok je To — interes religije. Zbog toga nema susreta religije i nauke — susreta zaista i ne može biti. Ovo ne može da postane To; To znači sve što je transcendentno — sve što je iznad. Sama ta "iznad-nost" je To. I zato, te dve oblasti ne mogu se naći, no ipak nisu razdvojene, i između njih nikakav razmak ne postoji. Kako sve to razumeti?

Sve to podseća na sledeću stvar: svetlost i tama nikada se ne sreću, pa ipak nisu odvojene. Gde se svetlost završava, počinje mrak. Jaz ne postoji — no bilo kako bilo, do sretanja ne dolazi, preklapanja nema. Tako nešto ne može da se dogodi. Gde svetlost prestaje, tama počinje, a gde je svetlost — tame nema. Nikada se ne preklapaju, nikada ne sreću — pa opet razmaka nema, niti ima ikakve distance između njih. Do susreta ne dolazi premda su više nego blizu. Granica jedne oblasti takođe je i granica druge. No jaza uopšte nema — ne može ga biti.

Isti fenomen dešava se između ovog i onog — između sveta, ili ovo; i Istine, ili To. Ne sreću se, ne preklapaju, a jaza nema. Na neki način oni se uvek negde dodiruju, jer gde jedna prestaje druga otpočinje — ali preklapanje pri svemu tome ne postoji. Svetlost može da raste, i tada je tama prisiljena da se povuče. I nauka može da se razvija, ali šta god da spozna, postaje ovo. To se povlači; ono ne može biti dotaknuto — pa ipak se nalazi na samoj granici. Ono se nalazi baš tamo gde ovo prestaje da postoji. Zovemo TO "onim" zato što je daleko — iznad, transcendentno.

Ovo je vrlo blizu; To je daleko. Ovo je spoznato kroz čula, kroz intelekt i um. Mi ga ionako već znamo. Naše znanje, naš um poseduje žižu. Oblast na koju ta žična tačka pada je ovo; sve iznad toga je To. Indijski jogiji To nisu nazivali Bogom, jer kad jednom upotrebiš takve reči — Bog, Duša, Nirvana, *Moksha* — izgleda kao da je nepoznato nešto odavno znano i srodno. Reč "TO" govori da je neznano i dalje neznano. Ti ga osećaš, ali ne možeš da ga izraziš. Na neki način To prodire u tebe, no ipak nisi u stanju reći: "Sad je to moje znanje, deo mog iskustva".

Kad god neko kaže: "Bog je postao moje iskustvo", to znači da je on sad transcendirao i samog Boga, jer ono što spoznaš nekako se smanji. Tvoje iskustvo nikada ne može biti veće od tebe; ono je u tvojoj šaci — to je nešto što imaš, posed. Ali Bog nikako ne može biti posedovan, ni Bog ni Istina — te stvari ne mogu biti u tvojoj šaci. To ne može da postane samo deo tvog pamćenja, s njim je nemoguće završiti, te dakle, to nije nešto što si u stanju da definišeš.

Definisati možeš samo ono što si potpuno spoznao. Tek nakon takve spoznaje možeš definisati i verovati u definiciju. Tek nakon svega toga možeš reći: "Ovo je ovo". Ali Bog ostaje nedefinisan. Nikad taj trenutak, "Spoznao sam" ne može doći. Bog nikada ne postaje iskustvo u tom smislu. To je jedno rasprskavanje a ne iskustvo. To je možda saznavanje, ali nikada znanje. Upamti razliku. Saznavanje je stvar koja raste; ona se odvija, razvija. Znanje je mrtva stvar, nešto stopirano, zaustavljeno. Čim kažeš "Znam", ti si se zaustavio. Sad rasta više nema, neće biti toka, neće više biti nepoznatih dimenzija, i više nećeš biti postojanje slično reci.

Saznavanje znači oticanje — postojanje slično rečnom toku. Ti znaš, ali ne kao znanje, ne kao nešto savršeno, konačno, dovršeno, ne kao mrtvu stvar koju imaš u ruci. To ti znaš kao jedno otvaranje — neprestano otvaranje ka onom još većem, neprestano otvaranje moru,

neprestano otvaranje ka nečem još transcendentnijem. Dakle, saznavanje je otvaranje a znanje zatvaranje. Oni koji osećaju da je znanje postalo mrtvo nisu u stanju da dotično nazovu Bogom. Oni tome ne nadevaju nikakva imena. Svako znanje ima ime, i zato je pridavanje imena određenoj stvari čin znanja. Kad daš ime određenom iskustvu, to znači da si ga potpuno spoznao, celovito. Zaokružio si ga — i sad možeš da imenuješ. Reč predstavlja ograničenje. Zbog toga indijska mudrost jednostavno kaže: on je To. "TO" u suštini nije reč, već samo jedan pokazatelj.

Ludvig Vitgenštajn je na jednom mestu rekao da određene stvari koje se ne mogu reći mogu biti pokazane. Ne možeš reći, ali možeš ukazati na to. Reč "TO" je samo pokazatelj, tek prst koji pokazuje na ono iznad. Prst nije reč; u njemu nema nikakve negacije. On ne pokazuje ono što si saznao, već ono što si osetio.

Znanje poseduje ograničenja, ali osećanja su uvek neograničena. I kad kažemo "TO" mi time ispoljimo veliki broj stvari. Prva: daleko je. "Ovo" predstavlja nešto što je blizu, gotovo ovde. Mi ovo znamo, i to stoga što se ovo nalazi unutar našeg saznavnog sadržaja. "TO" ili "Ono" je jako, jako daleko. U jednom drugom smislu To je i vrlo blizu; bliže je da bliskije i ne može biti — no to sve zavisi odakle počinješ. Mi sedimo ovde. Najbliža tačka je baš mesto na kom sediš, i sve upoređeno s tim mestom je udaljenije od nas. No ti možeš obići čitavu zemaljsku kuglu i opet doći do istog mesta — tada će mesto na kom sediš izgledati kao najudaljenija moguća tačka. Dakle, to sve zavisi od tačke posmatranja.

Čuo sam: Mula Nasrudin je sedeo na domaku svog sela, i neki stranac ga je upitao koliko još ima do sela, koliko je daleko i nešto tome slično.

"Zavisi", reče Mula.

Stranac uopšte nije mogao da ga razume.

"Kako to misliš — zavisi?", obrati se on opet Nasrudinu.

Mula mu odgovori: "Ako nastaviš da ideš tim pravcem kojim inače ideš, ako do kraja slediš izabrani smer, onda je selo vrlo daleko. Ali ako se samo okreneš, eto ti ga ispred nosa".

Dakle, zavisi od samog mesta na kom se nalazimo — od same tačke svesti u kojoj smo sada. Ako možeš prodrati u tu tačku, ako je možeš prepoznati, tada je "ovo" najdalja, a "To" — najbliža stvar na svetu. Zavisi. Ali ako ne možemo videti središte u kom se nalazimo i sledimo čula, onda je "ovo" preblizu a "To" predaleko. Kao što vidimo, zavisi,

ali u oba slučaja "To" transcendiraju "ovo". Ako se uputiš unutra, ako dostigneš srž vlastitog bića, tad opet transcendirajuš "ovo" što te okružuje i "To" je, na taj način, ostvareno. Ili, ako ideš prema spoljašnjosti, tada ćeš morati da ideš na dug, neshvatljivo dug put, pa ćeš dotaći To tek kad se ovo skonča.

Zbog toga nauka i jeste strahovito dugo putovanje. Edington, tek u svojim zadnjim danima, i Ajnštajn takode, mogli su da osećaju da su se približili vrlo tajanstvenoj iskri univerzuma. Kaže se da je Edington jednom rekao: "Kada sam počeo da pronicem u tajne postojanja ja sam prvo mislio da je svemir ogromna mehanička stvar, no što sam više razotkrivao, on mi je sve manje na stvar ličio. I sad, kad sam otišao dosta daleko od početne crte u svom radu, mogu pre da kažem da je univerzum više nalik misli nego mašini — manje je mašina a više misao".

Kako definisati tačku? I kad je definicija objektivno nemoguća, dve stvari nisu dve. I Ajnštajn zato i kaže: "Bolje je sve to zvati jednostavno X. Ne reci "linija" ili "tačka", jer to je stvarno beznačajno i besmisleno. Reci samo da postoji X. To X se ponekad ponaša kao tačka a ponekad kao linija". A to X je opet "ono". X znači da ne upotrebljavaš reč: X jednostavno predstavlja TO.

Ako kažeš "linija", rekao si "ovo". Ako kažeš "tačka", učinio si istu stvar. Ako kažeš prosto X, nepoznato je dotaknuto. Kad koristiš X, to znači da je misterija a ne tek prosta matematika. I zato, ako prodreš duboko, pronaći ćeš To, no to može da se dogodi samo retko velikim umovima, kakav je, recimo, bio Ajnštajnov. To je vrlo naporan i dug put. Za hiljadu godina tek jedan ili dva uma uspeli su da kroz "ovo" dodu do "onoga", zbog toga što na taj način obigravaš celu kuglu zemaljsku da bi se opet vratio do mesta s kog je i počelo putovanje.

Religija prosto kaže da nema putovanja. Putovanja nema — možeš sve naći ovde i sada. Možeš postati TO bez da se ikada igde uputiš. Ako propustiš unutrašnje središte, tad si u "ovom". Ako "ovo" prevaziđeš, ponovo ćeš se naći u "onom". Dakle, TO je iznad ovoga — ili u njemu ili izvan njega. Ne koristeći nikakvo ime, To se koristi samo zbog toga da bi označilo misteriju.

Metafizika nije ni matematika ni logika. Metafizika je jednostavno misterija. I zato bi bilo dobro da se razume šta se podrazumeva pod "misterijom". To znači oblast u kojoj ne funkcionišu tvoje kategorije, uobičajene kategorije mišljenja. Ako nastaviš da misliš koristeći stare kategorije, kretaćeš se stalno u krug, u krug, a do osnovne tačke uopšte

nećeš doći. Okretaćeš se oko svoje ose, a tačka će biti daleko. Kategorije logike su cirkularne: krećeš se, činiš toliko toga, šetaš se bez prestanka, ali ne dostižeš središte.

Centar nije na periferiji; da jeste, ti bi ga ionako ostvario. Ako ideš obodom kruga, onda nema šanse da bilo šta ostvariš. Ako se sporo krećeš, možda ćeš da pomisliš: "Ne dostižem zato što ne hodam brzo". Možeš dostići takvu brzinu da letiš ali ostvariti nećeš. Kakvu god brzinu da dostigneš, pomoći nema. Što je veća brzina, to se osećaš omamljeniji, ali ostvarenja nikako neće biti zato što se centar nalazi u sredini, a ne na obodu kruga. On je u krugu, a ne na njemu. Moraš napustiti obod ako želiš da uradiš bilo šta hvalje vredno. Moraš s periferije da se uputiš ka središtu.

Logičke kategorije su cirkularne, a logikom nikada ne dostižeš istinu — nikada! Šta god da je uključeno u prenimu postaje očigledno i jasno, ali istina je ipak daleko. S logikom je nemoguće doživeti novo iskustvo. Ona je kružna. Zaključak je uvek tu negde. On je jasan, samo je bio skriven — to je razlika. No bilo kako bilo, do novog fenomena ne može se doći logičkim putem, a do nepoznatog još manje. Do misterije je apsolutno nemoguće dopreti logikom zato što je onda jednostavno — anti-tajanstvena. Logika deli, seče, zavisi od oštih, čvrstih podela — a stvarnost nije ništa drugo nego fluid.

Na primer, kažeš da je određen čovek vrlo ljubazan; to je samo tvoja tvrdnja. I u međuvremenu, dok si ti davao takvu jednu izjavu, ljubazna osoba možda se nije ponašala ljubazno. Ti kažeš: "Ja nekog volim". To je takode tvrdnja. Ali baš u trenutku izjave ljubav je mogla nestati. Ovog trenutka si ispunjen ljubavlju, a već u sledećem kiptiš od besa. U ovom sekundu si ljubazan i dobar, dok već u sledećem ispoljavaš samo okrutnost i ništa drugo.

Ni u jednom rečniku ljubaznost ne postaje okrutnost, nikada. Ali u stvarnosti se takve stvari stalno dešavaju: ljubaznost postaje okrutnost a okrutnost ljubaznost, ljubav se pretvara u mržnju a mržnja u ljubav. U stvarnosti, stvari se kreću. Po rečnicima, stvari su statične. Realnost je dinamična, menja se bez prestanka, ne možeš je učvrstiti. Ne možeš joj narediti: "Sedi u mestu i ne mrdaj!" I ne samo da se stvari menjaju — one postižu čak i sopstvene krajnosti. Ljubav postaje mržnja. To nije tek jednostavna promena — reč je o dijalektičnoj promeni. Iz jedne stvari rađa se stvar dijametralno suprotna. Prijatelj može da postane neprijatelj i dušmanin, ali reč dušmanin nikada ne postaje reč prijatelj. Kako jedna reč može postati neka druga — one su utvrđene.

Razum deluje pomoću čvrstih pojmova s kojim život nema nikakve veze. Ti kažeš da je nešto Bog, ali On može postati i Davo. Ne možeš označavati. U stvarnosti, označavanje je besmisleno, zbog toga što se stvar menja još za vreme uspostavljanja oznake. Dovoljno je par trenutaka da se stvar sasvim promeni. Ali logika, um i razum — oni nastavljaju s označavanjem.

Mi možemo da shvatimo kako ljubav može da postane mržnja, ali čak i mnogo čvršće kategorije mogu da se promene. Ti kažeš: "Ova osoba je muškog pola, muškarac, a ona ženskog pola". I opet, to su kategorije, označavanje. U stvarnosti stvari ne stoje baš tako. Kad kažem da to nije baš kao što izgleda da jeste, ja želim da kažem da ujutru možeš biti muškarac a uveče žena. To zavisi od nekih činioca. Postoje raspoloženja koja su muškog tipa, i ona druga, ženska raspoloženja. U današnje doba i moderna nauka kaže da je čovek biseksualan. Logika u to nikada neće poverovati. Niko nije samo muškarac i samo žena — svako je istovremeno i jedno i drugo. Razlika je samo u stepenima, ne u kvalitetu nego u kvantitetu. A stepen može da se menja. Stvarnost ne može biti obeležena. Ništa, u stvari, ne može na sebi nositi oznaku. Ali obeležavanje je nužno, etiketiranje je nužno, zbog toga što um bez oznaka ne bi mogao da funkcioniše. Um označava stvari zato što je to jedini način da opstane. U stvarnosti, sva su obeležja besmislena, ali um nastavlja po starom. Etiketirani svet poznat je kao "ovo" — svet stvoren pomoću natpisa. Svet koji postoji iznad svih tih oznaka je TO — nedefinisano, neiscrtano, nepoznato.

Ti imaš ime — to je označavanje, te stoga tvoje ime pripada "ovome". Muškarac si ili žena. To je natpis, i zato tvoja pripadnost muškom ili ženskom polu pripada "ovom" svetu. Ako si dovršen tim obeležavanjem, tada "onog" više nema. Ali ako osećaš da postojiš iznad svih natpisa, ako osećaš da je etiketiranje tek stvar koja se odvija negde na periferiji dok je centar netaknut svim tim imenovanjima, ako osećaš da je i to što si muškarac ili žena samo natpis i ništa više — ako znaš, ako osećaš nešto u sebi što nije obeleženo, dotakao si oblast "onoga".

Dakle, "ovo", je označen a "ono" neoznačen svet. "Ovo" je oblast uma — kategorija, mišljenja, logika, matematika, proračun — a TO je misterija. Ako pokušaš da je ostvariš logikom ništa se neće dogoditi, zbog toga što je, kao što smo rekli, logika protiv-misteriozna. To znači da logika ne deluje na nivou dotične oblasti. Ona radi samo u mrtvom, utvrđenom, obeleženom svetu.

Kada je Alisa stupila u Zemlju Čuda, ona je bila u potpunoj zabuni.

Konj je prolazio kraj nje i onda se odjednom pretvorio u kravu, baš kao u snovima. Ti nikada ne posmatraš snove. Jesi li ih ikada zaista posmatrao? Vidiš nešto, a onda se to odjednom promeni bez ikakvog uzroka, razloga. U snovima ne postoji uzročnost. Konj može da postane krava a ti nikada ne pitaš zašto ili kako to može da se dogodi. U snu nikome nisu čudne takve stvari. Ti čak i ne možeš da zapitaš zašto se to dešava. Ako ipak pitaš, probudićeš se, napustićeš svet sna. Ali sumnja se retko kad pojavi.

Zašto? Ako prolaziš ulicom i vidiš konja kako se odjednom pretvara u kravu, ili psa kako postaje čovek, ili pak svoju ženu ili muža kako poprima oblik životinje, ti to nećeš biti u stanju da prihvatiš. Tvoj um će smatrati da je to nemoguće. Ali u snovima ti ćeš "progutati" promenu bez dvoumljenja, bez ikakve sumnje, bez zapitkivanja. Zašto? Zato što u snu ne funkcionišu logičke kategorije. "Zašto" je odsutno, podozrenja nema, nema sveta koji je obeležen. Dakle, konj zaista može da postane krava a pitanje ne postoji. To je fluidan svet i konj se bez problema pretače u oblik neke krave.

I zato je u Zemlji Čuda Alisa osetila užasnu zbrku. Sve je postajalo nešto drugo. Zbog toga je ona morala da upita Kraljicu: "Šta je sve to? Zašto se stvari stalno menjaju? Kako ja da živim ovde? — zbog toga što se ovde ništa ne može uzeti kao gotova činjenica, bukvalno ništa! Sve može biti sve, i sve se menja u svakom trenutku. Nema činjenica — kako ja da živim u ovakvom svetu?"

Kraljica joj je odgovorila: "Ovo je živ, a ne mrtav svet. Ti nam dolaziš iz jednog potpuno mrtvog sveta, i zbog toga osećaš poteškoće. Ovde su sve stvari jednostavno žive, i A može da postane B kad god poželi. Ovde uopšte nema fiksnosti, nema kategorija. Sve je samo fluid koji se pretvara u sve ostalo. Ovo je jedan jako živ svet — ti dolaziš iz onog potpuno mrtvog".

Mi živimo stvarno u mrtvom svetu. "Ovo" je mrtav svet. Ako možeš da osetiš životnu struju koja se kreće iznad ovog sveta, tad zaista možeš da osetiš TO. Ali drevni učitelji nisu Tome dali nikakvo ime — jer dati ime bilo čemu značilo bi obeležiti ga. Ako TO nazivaš "Bogom", koristiš oznaku, i tako "Bog" postaje delić "ovog" sveta.

Šankara je rekao da je čak i Bog deo iluzije. To je ideja nepojmljiva za um Hrišćanina ili Jevrejina, jer Bog je isto što i Vrhovna Stvarnost. Ali za Hindusa, Bog nikada nije bio ta Vrhovna Stvarnost — jer Vrhovno se ne može imenovati. U trenutku kad To imenuješ, ono više nije Vrhovno! Čim ga imenuješ ono postaje delić "ovoga". Hindusi su

se borili i pokušavali da ukažu, ali nikada i da definišu.

"TO" je indikacija. Ako kažeš da je Bog, definicija je gotova. Smestio si TO u kategoriju. Zbog toga je Buda na sva takva i slična pitanja odgovarao potpunom tišinom. On čak ni reč "TO" nije koristio, jer je i ona na neki način u vezi s "ovim". Makar koristio samo To, "TO" je ipak u određenom odnosu s "ovim", a Vrhovna Stvarnost ne može biti u odnosu ni sa čim. Ako kažemo da je to svetlost, to je odmah povezano i sa tamom. To ne mora biti narak, ali je s njim u vezi, te tako nije iznad. Zato je Buda uvek ostajao tih. On nije upotrebljavao ni "TO".

"TO" je poslednja reč koja može da se koristi. Ali Buda je osećao da ni ona nije dovoljno dobra da bi se upotrebljavala, i zato je poricao "ovo", uništavao je "ovo", ali nije nametao reč "TO" ili "ono". On bi samo nastojao: "Uništi ovo, i tad..." I tad — šta? Ali Buda bi ostajao tih. Nakon "tad" on bi se potpuno učutao. Rekao bi: "Uništi ovo, i tad..." I tad se nešto dešava. Ali tad niko ne zna šta se tada zbiva. Tad čak ni Buda to ne zna. On bi imao običaj da kaže: "Tad čak ni Buda ne može da kaže šta će se dogoditi, jer nakon "tada" nema Bude koji bi nešto i mogao da zna. Uništi ovo; uništi i ne pitaj za TO".

Došao bi u neko mesto po prvi put, i njegovi *bhikkhui* — bi išli od vrata do vrata s objavom: "Postoji jedanaest pitanja na koja Buda neće dati nikakav odgovor, i zato vas molimo, nemojte ga pitati takva pitanja". Prvo bi rekli: "Ne pitajte u vezi "toga", a odmah zatim bi rekli "zbog toga što je to pitanje takvo da se na njega ne može dati nikakav odgovor". Budini sledbenici bi govorili: "Pitajte o "ovome" i dobićete odgovor, ali o Tome nemojte ništa pitati".

Sećam se jednog Sufi mistika, Bajazida. Jednog dana je rekao da se o Tome ništa ne može reći. Njegov Guru, čuvši to, izašao je iz sobe. Bajazidov Guru je bio vrlo star i neobrazovan čovek — Bajazid je, opet, bio izuzetno obrazovan. Mnogi učenici koji su bili u blizini pomislili su da je stari otišao napolje zbog toga što nije mogao da razume tako duboke stvari. Bajazid se zaustavio već sledećeg trenutka, potrčao za učiteljem sa pitanjem na usnama: "Zar sam učinio nešto pogrešno, nešto što nije trebalo da kažem?"

"Da", reče mu učitelj, "jer čak i reći da se ništa ne može reći o Tome je ipak nešto reći. Nešto si u svakom slučaju rekao — a ja to neću više da trpim".

Postoji takođe i priča o Marpi, tibetanskom mistiku. Neko mu je prišao i upitao ga: "Reci mi nešto o Tome". Ali ja sam čuo", dodao je

došljak, "da se o Tome ništa ne može reći, da su reči suvišne a jezik sasvim besmislen. Zato bih te molio da mi kažeš nešto u vezi Toga, ali bez reči".

Marpa se slatko nasmejao i rekao: "Odgovoriću ti — ali ti me moraš pitati bez reči. Pitaj šta god hoćeš o Tome ne upotrebljavajući reči i ja ću ti odgovoriti sve što hoćeš. Bez reči, naravno".

"Ali", začudi se neznanač, "kako mogu da pitam ne upotrebljavajući reči?"

"To je tvoj problem", reče Marpa. "Pronadi način. *To je tvoj problem* a ne moj. Moj počinje tek kad me upitaš na taj način, i zato prvo postavi pitanje bez reči".

Marpa je bio nrtav ozbiljan; to nije bila tek dobra šala, neki vic. Osoba koja je došla do njega bila je isto tako ozbiljna. Neznanač je otišao, razmišljajući o svemu što mu se desilo. Meditirao je na sve moguće načine ne bi li uspeo: "Kako upitati bez reči?" Zaista, Marpa je potpuno u pravu. Ako zahtevaš odgovor bez reči, i tvoje pitanje mora biti neverbalno". Meditirao je, kontemplirao, mislio i mislio o tome, ali ispostavilo se da je to nemoguće. Kako pitati bez reči? Godine su prolazile u tim njegovim pokušajima i zbog te neprekidne potrage — kako pitati bez reči? — misli su jednostavno nestale. Čovek je postao ispražnjen.

I iznenada, jednoga dana, Marpa je zakucao na njegova vrata. Čovek je otvorio vrata i ugledao Marpu nasmejanog.

"Pitao si me", reče mu Marpa, "i ja sam ti odgovorio".

U tom su se času obojica nasmejali.

I od tog dana, onaj koji je došao da ga upita pratio je Marpu kao senka, bez prestanka se smejući. Marpa je išao od sela do sela a ovaj za njim, ne prestajući da se smeje. Ko god bi ih sreo upitao bi Marpu: "Zašto se ovaj čovek neprekidno smeje?"

"Pitao me je u vezi nekih stvari bez reči i ja sam na pitanje odgovorio bez reči — otuda smeh".

Logičke kategorije neće delovati jer logika se koristi u mišljenju a misterija u ne-mišljenju. Dolaziš do tajne tek kada nema misli. Kad nema misli, kad se uništeni svi mostovi, kad su uništeni svi razmaci, ti ulaziš u oblast čiste tajne. U toj dimenziji "TO" znači svet bez mišljenja a "ovo" svemišljenja. Ako možeš biti u stanju ne-misli, ti si u Tome. Ako misliš, onda si i dalje iz "ovog" sveta. Kad si u mišljenju nisi u Biću. Kad misliš ti se udaljuješ od sebe samoga, i što dublje odeš u misli, dalje odlaziš. I zato mislilac nikada nije znalac — nikada! Mislilac

jednostavno sanjari.

Možda si video Rodenovu skulpturu poznatu kao "mislilac". Čovek sedi i nešto snuje. Jedna mu ruka pridržava glavu, a glava je pala, spuštena je naniže. To je zapadni koncept mislioca. Čovek je užasno napet, zabrinut, anksiozan. Svaki nerv mu puca od napetosti. On *misli*; unutar njega se odvija strahovit napor. On misli! Svaki mu je mišić napet, svaki nerv. Otišao je strašno daleko.

Postoji još jedna slika — Zen slika, kineska slika — mislioca. Bilo bi dobro staviti je pored Rodenove skulpture i malo meditirati. Na kineskoj slici mislilac je potpuno opušten; ništa se ne odvija unutar njega. A u dnu slike piše: "On je mislilac zato što uopšte ne misli". Misli nema. Samo je svesnost preostala — nema problema, nema unutrašnje borbe. On ne misli — on je mislilac! Samo je mislilac preostao, mišljenja više nema u njemu. Na Rodenovoj skulpturi, postoje samo misli, mnogo različitih mišljenja, ali nema mislioca. Nema centra — samo periferija na periferiji, jedna preko druge. Mnogo je rada tamo, mnogo napora, ali središte je potpuno skriveno, zamračeno.

Na kineskoj slici mislioca samo središte jeste — usredišten, opušten u sebi samome, nema putovanja. Svest nikuda ne ide, odmara se u sebi. S Rodenovim konceptom mišljenja dodiruješ "ovo", a sa kineskim "ono". Ako *ti* misliš, tad znanje nije moguće zbog toga što te dve stvari nisu moguće istovremeno — ili misliš ili znaš. Um ne može jednovremeno da radi i jedno i drugo. Ili možeš da misliš ili možeš da znaš. To baš liči na sledeću stvar: ili trčiš ili si u mestu; ne možeš činiti obe stvari istovremeno. Ako neko kaže da trči dok stoji u mestu isto je apsurdno kao kad bi neko rekao da spoznaje dok misli.

Ti ne možeš znati, zbog toga što je spoznavanje stajanje a razmišljanje trčanje, i to trčanje od jedne misli do druge. Ti trčiš i skačeš, trčiš i skačeš. Ako možeš iznutra biti tih, bez trčaranja... usredišten, tek sedeći. U Japanu to zovu "Za-zen" — jednostavno: sedenje. Za-zen znači samo sedenje, bez delanja. Japanska reč za meditaciju je Za-zen. A Za-zen je samo sedenje, ne čak ni meditacija, jer ako meditiraš ti sam ipak nešto činiš. Japanci kažu da trčkaraš čak i kad meditiraš. Nemoj čak ni da meditiraš — samo budi! Ništa nemoj da radiš. Jednostavno budi! Ako možeš biti bez ikakvog činjenja, onda prosto upadaš u TO, jer mišljenje je "ovo" — misaoni proces, označavanje, logika i tako dalje.

Mišljenje je proces neznanja. Misliš zato što ne znaš. Ako znaš, onda nema potrebe da misliš. Misliš jer nemaš pojma — to je tumaranje

u mraku. Ali mišljenje je najnaporniji proces, najnapetiji! I što si iznutra napetiji, to si u sve manjem dodiru sa vlastitim središtem. Opušten, ti prosto ulećeš u sebe. Opušten, ti jednostavno jesi, ne ideš nikuda. Ostanu u sebi — i odjednom si u Tome.

Ovaj aforizam kaže:

OSEĆANJE TOGA POSVUDA JE JEDINI MIRIS.

Jedini božanski miomiris — osećanje Toga posvuda! Ali kako ćeš ga posvuda osetiti kad ga nisi namirisao u sebi samom? Ako ga unutra nisi osetio, kako ćeš ga onda osećati na svakom koraku? Osećanje na prvom mestu mora doći *iz tebe*; i tada u talasima izlazi napolje, svud oko tebe. Jednom kad iznutra osetiš taj miris, kad ga spoznaš, odjednom ćeš shvatiti da se on stvarno svuda nalazi. I tad je "ovo" tek neka pojavnost dok je TO u svemu, skriveno. To mora da se shvati: dok ga ne znaš iznutra, ne možeš ga znati spolja. Dok ne dodeš iznutra do Toga ne možeš mu prići sa spoljašnje strane. Moraš upasti u TO iznutra. Ako to, inače, ne bude slučaj, stvorićeš jednu vrlo iluzornu pojavu..

Mnoge religiozne osobe to čine. Bez prevashodne spoznaje Toga u sebi, ti možeš da počneš da misliš kako je TO posvuda — u drveću, šumama, kućama, u nebu i zvezdama, u suncu — svuda. Možeš nastaviti da misliš — ja uporno nastojim, misliš — da je to svuda, te ćeš na kraju doći do lažnog uverenja da je "ono" posvuda oko tebe. To je sve u stvari jedno nametanje, projekcija, a um je itekako sposoban za tako nešto. On može da projektuje, ali projekcija te neće dovesti do Toga. Ti sanjaš u vezi "onoga" — ne znaš, ne osećaš, ne živiš TO. Ti u stvari možeš neprestanim ponavljanjem da hipnotišeš sebe i da poveruješ da je TO svuda. Možeš ponavljajući da umisliš kako se TO nalazi u svakom kamenu.

Pokušaj! To je dobar eksperiment. Bez prestanka, dvadeset i jedan dan, samo pokušavaj da osećaš kako se TO svuda nalazi — u svakom listu, u svakom kamenčiću, svuda. Šta god da ti opsega um, nek te ne ometa u neprekidnom prisećanju Toga, i bićeš u stanju da stvoriš izvesnu iluziju unutar sebe. Bićeš u značajnoj euforiji, baš kao kad bi uzeo meskalin, LSD ili marijuanu. Pomoću neprestanog ponavljanja određenog osećanja, počeo bi da projektuješ bez podrške bilo kakve hemije i droge. Um će sam stvoriti neke svoje droge i hemikalije.

Ali to je naporno; pomoću droge to je i više nego lako i prosto, a proces je isti. Kad progutaš pilulu i stvoriš u sebi instant raj, šta to znači? To znači da te hemikalije lome tvoju logiku, smanjuju mere odbrane i svako racionalno mišljenje. Tad se nalaziš u budnom snu. Logika se

zaustavila — ali ne kao neko hvale vredno dostignuće, već samo kao hemijski pritisak, primoravanje. U budnom si snu. S LSD-om nalaziš se baš u takvom stanju.

Timoti Liri je u svojoj knjizi poredio tibetanske mistike s ljudima koji uzimaju LSD i na kraju zaključio da je njihovo iskustvo jedno te isto. Govorio je o Marpi i Milarepi, a ti možeš i o Kabiru ili Ekhartu, Huang-Pou ili Hui-Haiju, ili Bajazidu i Rabiji — Liri je bio mišljenja da sve što su oni spoznali, sve do čega su došli, da je jednostavno slično sa LSD — iskustvima. On je u pravu na jedan način, ali ipak u osnovi potpuno greši. U pravu je kada kaže da je iskustvo slično, ali greši kad kaže da je isto.

Kad uzmeš neku hemijsku drogu koja slabi mehanizam odbrane tvog sopstvenog uma, kad uzmeš nešto što ti stišava racio, logiku i slično, ti si u istom stanju kao i u snu za vreme noći. Razlika je samo u tome što si, kad uzmeš drogu, sasvim budan. Budan si a ipak sanjaš, i zato, ako neki konj postane krava — nema problema. A taj budan san prikazuje ti celu stvarnost u novim duginim bojama. Sve postaje tako sveže. Svi natpisi su otpali, sve etikete takode; tvoj san je sada u punoj ekspanziji. Timoti Liri je u pravu zato što je iskustvo slično, ali nije isto.

Boje koje vidiš spolja su samo projekcija boja koje se nalaze unutra, u tvom vlastitom umu. Sad se tvoji snovi jednostavno izbacuju napolje; ceo svet je postao ekran a ti si projektor: i — projektuješ sve. Dakle, šta god da je u tebi, biće izbačeno, projekcijom, van tebe. Zbog toga ti LSD uopšte neće dati isto iskustvo koje imaju veliki mistici. Pesnik će imati vrlo poetsko iskustvo, ali ubica neće imati iskustvo slično pesniku. Neko može da ima instant raj, a neko će uzimanjem iste supstance da dospe u sam pakao. Dakle, šta god da je unutra biće projekcijom izbačeno napolje.

Isto može da se postigne neprekidnim ponavljanjem. Ako bez prestanka ponavljaš određeno osećanje, ti ga onda možeš isprojektovati posle izvesnog vremena. Počećeš da živiš u ovom svetu kao da je on najednom sasvim mrtav. Ali sve dok ne spoznaš ono što je unutra, biće to lažni fenomen. Bilo kog dana da zaustaviš ponavljanje, hipnoza će da nestane. A ti taj proces možeš da produžavaš iz života u život. To je stvar samoobnavljajuća, iz prostog razloga što je tako prijatna.

I zato zapamti: ne teži da projektuješ, već da spoznaš iznutra. Ne da spolja projektuješ nego da unutar sebe osetiš. Projekcija se ostvaruje mišljenjem a samorealizacija ne-mišljenjem. Za projekciju će ti trebati

izvestan koncept da bi ga nemetao stvarnosti. To je u stvari mentalno silovanje stvarnosti, i ti možeš da hipnotišeš sebe, ali svako takvo iskustvo samo je san. Prava stvar je doći do trenutka kada se zaustavlja svaki unutrašnji proces samomučućeg mišljenja i premišljanja. Oblaci moraju da se uklone da bi tvoje unutrašnje središte postalo čisto, beskrajno nebo. Unutrašnje središte mora da bude bez ijedne akcije, a mišljenje je itekakva akcija.

Ako svaka misao prestane... ali ti to možeš izvesti i ako postaneš potpuno nesvestan, no ako postaneš takav, to stanje nije ni od kakve koristi. Dakle, tada si samo pao u malo dublji san, u san bez snova. Projektujući se prema spolja pao si još niže — u budno sneganje. Možeš iznutra da prekišeš svaku misao i da postaneš nesvestan — tad si zaista duboko dole. Ipak, od toga nema nikakve pomoći.

I treća stvar mora da se učini — nema mišljenja i nema nesvesno. To je osnovna formula: ni misli ni nesvesnog. Potpuno svestan i sasvim bez misli, ti ne samo da spoznaješ TO — ti TO postaješ! Jedno si sa Tim. I jednom kad TO okusiš, taj te ukus nikada ne napušta. Jednom kad osetiš, nikada te ne napušta zbog toga što si tada preobražen, nakon toga više nisi isti. I kad si spoznao, kad si *osetio iznutra*, tad otvori oči i videćeš — TO jeste svuda. Sad je sve postalo ogledalo. nema potrebe da misliš o tome; mišljenje tad uopšte nije nužno. Čemu pamćenje da je To svuda — *TO jeste svuda!* — jer jednom kad se oseti u sebi, TO se oseća u svemu.

Zaista, tada i ono unutrašnje i ono spoljašnje jednostavno nestaje. Tad je tvoja unutrašnjost spoljašnja. Sva razlika između spoljašnjeg i unutrašnjeg prostora od tog trenutka je beznačajna. Jednom kad spoznaš TO, to večno unutrašnje, ti shvataš da je to jedno s većitim, beskrajnim spoljašnjim. Iz tog doživljaja proizilazi jedno drugačije osećanje. Tad više nije istina da si unutra a ne napolju — prosto si svuda. Unutra i spolja su tada dva pola jedne te iste stvarnosti. A ti sam si ta stvarnost — TO. Prethodno je jedan pol bio poznat kao ono unutrašnje; drugi je bio znan kao ono što je spolja. Ali sad si se proširio, i jednostavno jesi i jedno i drugo.

To razumevanje je istinska religija, a ovaj aforizam kaže: "Osećanje Toga posvuda je *gandha*, jedini miris". Ako neko zna, ako živi u tom božanskom miomirisu, u tom blaženstvu, to je pravi put. Zašto su drevni mudraci rekli da je osećanje Toga posvuda ništa drugo do miris? Ako ideš u hram radi obožavanja, ti sa sobom nosiš i par cvetova. To je simbolično, ali obično cveće ne može se upotrebiti pri ovakvom

slavlju. Uzmi *onaj* miris sa sobom — osećanje Toga u svakom trenutku i na svakom mestu. I tek tada će obožavanje biti istinsko; sve drugo biće tek jedna lažna predstava. Obično cveće nije ni od kakve koristi.

Dozovi onaj miris iz sebe kad ideš u neki hram. Ali tad nema "idenja" zato što ni hrama nema. Tad je sve oko tebe sanio hram i ništa drugo. Ako ti TO osećaš posvuda, gde je onda hram? Gde je Meka a gde Kaši? On je tada svuda. Tada svekoliko Postojanje postaje hram. Ako svuda osećaš TO, tad čak i "ovo" postaje hram. I nosi taj miris sa sobom.

Ali zaista, *riši*, drevni učitelj, je vrlo dubok, čak i u svojoj simbolici. On neće reći "cveće" nego "miris" — zbog toga što su cvetovi opet deo mirisa, deo Toga. Cvet se rada i umire, ali miris je večan. Možda ti to znaš, a možda i ne. Cvet je materijalno ispoljavanje, dok je miris njegov duhovni deo. Cvet možeš držati u ruci, ali ne i miris. Cvet je ograničenje, dok je miris jednostavno neograničen. Cvet možeš i da kupiš, ali nikada i sam miris. Cvet je uvek na nekom mestu, dok se miris svuda slobodno kreće. Ne možeš reći da je ovde ili tamo. Miris je posvuda — ide, kreće se, svuda, svuda.

Zbog toga *riši* i kaže "miris" a ne "cvet". Uzmi taj miomiris sa sobom, i tek ćeš tada moći da uđeš u istinski hram — jer stvarnost hrama ne zavisi od hrama samog po sebi nego jedino od tebe. Ako si *ti* istinit — i hram je takav. Tada će svako posvećeno mesto ili hram ili bilo šta drugo pokazivati istinitost. Razlike nema.

Čuo sam o Hasanu, koji je vršio obrede u džamiji gotovo sedamdeset godina bez prestanka. Čitavo selo bilo je upoznato s Hasanovim obožavanjem: Hasan i džamija postali su jedno. Niko nije mogao da pomisli na Hasana a da istovremeno ne pomisli i na džamiju. Nije bilo čoveka koji je mogao da pojmi Hasana odvojenog od džamije. Bio je na obrednom mestu pet puta dnevno, iz dana u dan, iz godine u godinu, sedam decenija bez prekida. Nikada nije izlazio iz sela, nikada — jer ako bi negde krenuo ne bi bilo džamije, gde bi se onda molio? Dakle, po nekoliko puta dnevno on je obavljao svoj obred; čak i kad bi se razboleo, ne bi propuštao molitvu — došao bi čak i mrtav bolestan.

Jednog jutra, kada ga nisu pronašli u džamiji, svi Muhamedovi sledbenici odmah su pomislili da je Hasan umro. Druge mogućnosti nije bilo. On nikada u svom životu nije propustio nijednu molitvu, nijedno klanjanje! Pet klanjanja dnevno sedamdeset godina bez prestanka Hasan je dolazio. Svi su se automatski uputili ka Hasanovoj kolibi. Bili su ubeđeni da je mrtav; ništa sem smrti ne bi moglo da ga zadrži da ne

dode. Međutim Hasan uopšte nije bio mrtav. Starac je miran sedeo ispod nekog drveta.

Ljudi to jednostavno nisu mogli da shvate, pa ga je neko iz gomile upitao: "Šta to radiš? Zar si pod starost postao jeretik? Zar si prestao s klanjanjem? Zašto nisi došao? Pomislili smo da si umro, a ti si živ da življi ne možeš biti. Ne bi nas začudilo da si mrtav, ali ti si sasvim živ. Mi to ne možemo da shvatimo, sve nam je to jako neobično".

Hasan im svima reče: "Dolazio sam u džamiju svakoga dana zato što nisam znao gde se nalazi njegov hram. Ali sad sam napokon saznao. Sad je njegov hram svuda, pa nema potrebe da ja idem. Njegov je hram došao do mene. Gledajte! On je ovde — svuda!"

Ali seljaci nisu mogli da vide ništa od onog što je Hasan govorio, pa su na kraju pomislili da je jednostavno poludeo pred smrt.

Istinitost hrama, njegova stvarnost zavisi isključivo od tebe. Lažni obožavaoci ne mogu naći istinske hramove. Gde god da se takav obožavaoc zaputi, kretaće se kroz vlastitu laž. Svi ti hramovi postaće lažni zbog obožavaoca koji nisu autentični. Gde god da idu, ići će kroz sopstvenu neistinitost.

Mudrac kaže: "Osećanje Toga posvuda je jedini miris". Idi k njemu, do njegovih stopala, s tim mirisom. No tada zaista nema potrebe da ikuda ideš. Tad, gde god da si — u njegovom si prisustvu. Ako je miris unutra, onda je prisustvo spolja svuda oko tebe. Ako si ispunjen osećanjem Toga, tad nema traženja, nema potrage.

Bokuju, Zen Majstor, jednom je rekao da je *sansara* Nirvana — ovaj svet je Vrhovno. Kad je prvi put to izjavio njegovi učenici bili su prilično uznemireni: "Šta to govoriš? Ovaj svet, *sansara* — on Nirvana? Ovaj svet je ono Vrhovno? Brahman? Šta to govoriš?"

"Kad nisam znao", reče im Bokuju, "kad sam bio neznalica, podela je postojala, no kad sam ostvario TO, svaka je podela nestala — i sad je sve TO i ništa više".

I poslednja stvar: ovo i ono je podela za neznalice; nju su neznalice i stvorile. Ti znaš samo ovo a ono postoji samo kao ideja. Kad spoznaš TO, onda ovo postaje koncept za svakodnevnicu, korisnost. Ako znaš samo ovo, onda je TO tek jedan metafizički koncept, ali čim saznaš ono, ovo nestaje. Kad spoznaš TO svet ne nestaje doslovno; ne, i dalje postoji, ali za tebe on više neće biti ovo — čak će i običan svet za tebe biti TO.

Muhamedov učenik Ali jednom prilikom je bio prebijen. Toliko su ga tukli da je na kraju pao u nesvest. Osoba koja ga je prebila pobešla

je u nepoznatom pravcu. Kad su pristigli ljudi, siledžije više nije bilo na mestu zločina. Našli su samo Alija nasred ulice, gde leži polumrtav, u dubokoj nesvesti. Pomagali su mu, neko je doneo vode — činili su jednostavno sve da bi se oporavio. Ali je polako postajao svestan. Neko ga je hladio, a onaj pored njega pridržavao mu je glavu. Osoba koja ga je mazila po glavi, čim je videla da se Ali polako osvešćuje, upitala ga je: "Jesi li sad potpuno svestan? Možeš li prepoznati onoga ko ti sada pomaže, rashlađujući te?"

Čovek ga je pitao ne bi li ustanovio da li se oporavlja od udaraca.

Ali mu odgovori: "Kako da ga ne poznam — On je isti koji me i udarao".

Onaj koji mu je postavio pitanje pomislio je da je Ali i dalje nesvestan, jer onaj koji ga je prebio odavno je pobegao. I kako može čovek koji ga bije da ga posle služi i rashlađuje? I zato mu se čovek opet obratio: "Ali, izgleda da tebi još uvek nije dobro, jer mi se čini da si malo zbrkan. Taj koji te hladi nije onaj koji te prebio".

Ali mu reče: "Kako On da ne bude TO? Ja ništa sem Toga ne mogu da vidim. Kad me je tukao ja sam znao da je to On, a sad kad me služi opet ga prepoznajem — ali oba su jedno te isto!"

To je nedualistički koncept, čisto osećanje. Kad spoznaš TO, ovo nestaje. Kad saznaješ ovo, onda je ono samo neka daleka zamisao. Ali počni od sebe. Ne traži TO ni na jednom drugom mestu, inače će ti put biti predugačak. Ako ipak podeš, možda ćeš ostvariti, a možda i nećeš. Napravi sveobuhvatan okret — pronadi Ga u svom vlastitom središtu.

Četrnaesto predavanje

2. juni 1972.

SUOČAVANJE SA STVARNOŠĆU

*"Kako usredištenje
vodi do Istine?"*

*"Kako neko može razlikovati
ispoljeno iskustvo
od samosvojnog osećaja*

Pitanje:

Osho, prošle ste noći rekli da, ako čovek želi da ostvari TO, tu transcendentalnu Istinu koja se posvuda nalazi, da prvo mora ostvariti središte sopstvenog bića. Zatim ste rekli da je radi toga usredištenje neophodno. Zar nije usredištenje isto ono što Gurdijev naziva kristalizacijom?

Molimo vas, objasnite nam u čemu je razlika između usredištenja i jačanja vlastitog ega, i kako nas taj proces kristalizacije vodi do te transcendentalne Istine, do Toga?

Odgovor:

Čovek je rođen sa Sopstvom, ali ne i sa egom. Ego je društveni proizvod, kasniji izražaj. Ego ne može da postoji bez odnosa. Ti možeš da postojiš, Sopstvo može, ali ego sam po sebi to nije u stanju. On je uzgredni proizvod međuljudskih odnosa. Dakle, ego postoji između "Ja i Ti" — on je *relata*.

Dete se rađa bez ega, ali sa Sopstvom. Dete kasnije razvija i ego. Što je socijalizovanje, što je dete više u odnosu, to se ego brže razvija. Taj ego je na rubu sa koga stupaš u odnose s drugima — on je tek granica oko tvog bića. Dakle, ego je na rubu bića, dok je Sopstvo samo središte. Dete se rađa kao Sopstvo, ali nesvesno. Ono jeste Sopstvo, ali nije svesno Sopstva.

Prva svesnost deteta dolazi kroz ego. Ono postaje svesno onog "Ja", a ne Sopstva. U stvari dete prvo postane svesno onog "Ti" — majke. Tek tada, u odrazu, ono postaje svesno i sebe. Prvo je svesno predmeta oko sebe, a zatim, malo pomalo, počinje da oseća kako je odvojeno. Taj osećaj otcepljenosti daje detetu osećaj ega, i zbog toga što dete prvo postaje svesno ega, ego postaje omotač oko Sopstva.

I tada ego počinje da raste, jer društvo tebe treba kao ego, ne kao Sopstvo. Sopstvo je beznačajno za društvo; međutim, tvoja ga periferija

itekako zanima. I tu ima mnogo problema. Ego može biti podučavan, može biti primoran da postane popustljiv i poslušan. Ego može biti prilagođen društvenim potrebama, ali ne i Sopstvo. Sopstvo niko ne može da podučava niti da prisiljava. Sopstvo je u samoj svojoj suštini buntovno, čista osobenost — a ona ne može postati tek deo društva.

Dakle, društvo nije zainteresovano za Sopstvo. Njega zanima samo ego — jer na njega može da deluje, dok se sa Sopstvom ništa ne može učiniti — bukvalno ništa. Društvo pomaže u jačanju ega, te tako ti vremenom počinješ da živiš oko vlastitog "Ja". Što ego više raste, to više postaješ civilizovan, postaješ društveniji, kulturniji, obrazovaniji. Na kraju imaš sve uglaćaniji, sve prefinjeniji ego. I tad počinješ da deluješ iz ega a ne iz Sopstva, jer Sopstva naposljetku uopšte i nisi svestan.

Tvoja suština potisnuta je u nesvesno, bačena u unutrašnji mrak, tako da je jedna lažna građevina, jedan društveni proizvod — postao tvoje središte: ego. Sad si se poistovetio s njim — sa imenom, školovanjem, sa porodicom, sa religijom i sa domovinom. Sve su to delići tvog ega, a ne delovi Sopstva, jer Sopstvo ne pripada tvojim roditeljima, Sopstvo ne pripada tvojoj zemlji, religiji, Sopstvo ni tebi samom ne pripada. Sopstvo jednostavno ne pripada! Ono je sloboda! Sopstvo je *totalna sloboda*! Ono jeste po svojim sopstvenim pravima. Ne zavisni ni od čega, ne pripada nikome — jednostavno jeste!

Ali ego pripada. Ego postoji kao jedan obrazac. Ako si usamljen u nekom dužem periodu, toj će ego, malo pomalo da kopni; imaćeš osećaj da gladuje — jer njemu je potrebna stalna pomoć drugih. Neophodna mu je neprestana energija — to je hrana koju dobija od okoline. Zbog toga ljubav čini ego toliko teškim — jer ti u ljubavi onaj drugi daje veliki značaj, smisao. Ti postaješ po prvi put zaista bitan. I u ljubavi, ljubavnici se uzajamno pomažu. Ljubav je za ego najsuptilnija hrana. Za ego je ljubav najdelotvorniji vitamin.

Zbog toga su i Mahavir i Buda i Isus i Muhamed pobešli od društva. To u stvari i nije bio beg od društva: oni su otišli u samoću. Sve to nije bilo protiv društva, već je beg bio radi uvida — može li ego da opstane bez društvene podrške. I Mahavir je proveo dvanaest godina u samoći samo zbog toga da bi uništio ego, taj društveni sklop. Izabrao je da odstrani lažno središte samo zato da bi izvorno, istinsko središte moglo da se napokon pojavi.

Čovek mora da bude u rascepu. Taj jaz jednostavno mora biti kaos, zbog toga što si bio usređen u egu, dok je stvarno središte bilo

skriveno iza lažnog. I sve dok ne razbiješ lažno središte ono pravo se neće pojaviti — jer nema potrebe da se pojavi. Ego je zamena za istinski centar.

Ego je dovoljan barem što se sveta tiče, što se tiče društva i međuljudskih odnosa — ego je više nego dovoljan. Ako se povučesh iz sveta odnosa u samoću, ego neće u tom okruženju moći da opstane zato što je on most između Ja i Ti. Ako nema onog drugog, most ne može da postoji samo na jednoj obali. Da bi mogao da postoji, trebaju mu dve obale — i upravo stoga je povlačenje u samoću postalo tako duboko *sadhana*, duhovna disciplina.

Ali ti možeš da se obmanjuješ. Ako odeš u samoću i tad počneš da pričaš s Bogom, opet ćeš tom pričom stvarati ego. Opet si stvorio Ti, opet si napravio onog drugog. Dakle, ako se povučesh u samoću i onda počneš da se moliš i da razgovaraš s Bogom, opet si stvorio imaginarno Ti. Tako ego i dalje može da se hrani nečim, tim novostvorenim odnosom. Biti u samoći, to znači biti bez Ti — nema Ti — to je prava samoća, a u njoj nema nikakvog ega. Ego će nestati i ti ćeš biti bačen u kaos jer ćeš biti, po prvi put, bez ijednog središta. S tim se kaosom moraš suočiti. Sve dok ne budeš imao snage da se izravno s njim suočiš, nećeš biti u stanju da se usredištiš u Sopstvu. Moraš proći kroz sav taj pakao.

Hrišćanski mistici su taj period nazvali "Tanina Noć Duše". I zaista, čovek tada prosto poludi, jer onog trenutka kada nemaš središta — ti si jednostavno lud čovek. Tad nemaš odakle da dejstvuješ — nemaš jedinstva. Tad si nepotpun, bez središta, bez žarišta u sebi. Tad si prosto gomila. Poludećeš. S tim ludilom moraćeš da se suočiš. To je jedina smelost koju religiozna revolucija zahteva: biti lud, bez središta. To je zaista strahovita odvažnost: proći kroz to a ne pokušati da se stvori bilo kakvo novo lažno središte, biti iskren sve dok se ne izrodi ono istinsko žarište. Čekaćeš, a to čekanje može da traje ko zna koliko dugo. Ništa se u vezi toga ne može unapred znati i reći.

Mahavir je u samoći morao da provede dvanaest godina. Muhamed je u pustinji bio nepunih trideset dana. To zavisni od jako puno stvari. Po mom mišljenju, Mahavir je morao da bude toliko dugo u samoći zato što je bio sin velikog kralja. Mora da je imao strašno duboko ukorenjen ego — ego mu je bio daleko dublji nego Muhamedov. Mahavir nije bio tek neki običan, svakodnevni čovek, i zato je njegov ego bio mnogo veći nego Muhamedov. Muhamed je jednostavno bio tek jedan siromah bez velikog "Ja". Bio je neobrazovan, zaista niko. Muhamed je bio niko!

Ali — Mahavir, on je stvarno bio neko. Pripadao je velikoj porodici, imao je veliko nasleđe, ego mu je stvarno bio ulašten, sav prefinjen, školovan, izuzetno kulturan. U svakom smislu ego mu je bio vrlo kristalizovan. Dvanaest godina mu je trebalo da ga u potpunosti razbije.

Isus je u samoći proveo četrdeset dana. I on je, kao i Muhamed, bio siromašak, i ništa nije imao što bi mu pothranjivalo ego. Što je društvo naprednije, to je teže uništiti ego — jer svako je napredno društvo primorano da bude činioc koji ostvaruje ego. Na kraju krajeva, to učvršćivanje ega postoji da bi se civilizacija jače zasnivala.

To prolaženje kroz kaos, to postajanje haosom bez i trunke središta u sebi, baca te duboko dole, do stvarnog središta — ka Sopstvu. Postoji nebrojeno mnogo metoda da se prođe kroz sav taj kaos i da se uništi ego. Ali, bilo kako bilo, sledeća stvar je osnovna: treba imati dovoljno hrabrosti da se bude bez središta za izvestan period vremena.

Možeš to izvesti predanošću. Možeš se predati nekome, svom učitelju, recimo. Ako je predanost sveobuhvatna, bićeš bez ega. Tad možeš biti Sopstvo, ali ne i ego: zbog toga je predaja tako užasno teška. I što je čovek veći egoista, to je predanost teža. U predaji ti se prosto bacaš, postaješ senka i samo slediš uputstva. O uputstvima čak ni ne razmišljaš — tebe više nema.

Ali kad god čovek treba da malo razmišlja o predanosti, on počne da uvrće i da razmatra: "Ako se predam, ja više neću biti osoben".

To je potpuno pogrešno. Bićeš osoben samo kada se predaš, zbog toga što ego nije niti ikako može biti tvoja osobenost. On je krajnje lažan, tek fasada oko tebe, maska. Ako predaš ono što je lažno, tad primoravaš ono stvarno da se rasprsnje u tebi. I u tome je sva lepota predanosti: ti ne možeš predati Sopstvo. To je nemoguće; možeš da predaš samo ego, ništa drugo. Možeš dati samo ono što ti je dato. *Ne možeš* dati Sopstvo. Za tako nešto ne postoji mogućnost. Kako ćeš da predaš Sopstvo? Možeš dati samo ono što ti je nakačeno, samo onaj društveni prodor. I zaista, *ti* možeš da daš samo ono što ne pripada tebi, ono što ti sam nisi.

To će ti izgledati paradoksalno, protivrečno. Možeš dati samo ono što nisi. Ono što jesi nikako ne možeš da daš. Dakle, u trenutku predanosti ti daješ samo ono što si smatrao da jesi. Na kraju samo Sopstvo preostaje — ono što stvarno jesi, ono što nikome ne možeš dati. Kad se lažno odbaci, srećeš se sa istinskim.

I zato, postoje dva puta: jedan je predanost. Ima puno načina predaje, ali osnova je uvek u predaji nekome. *Nije bitno kome*. Potpuno

je nevažno kome se predaješ zato što je jedina bitna stvar — predanost sama po sebi. I tako — ponekad se desi da je učitelj lažan, no ako se predaš, ostvarenje Sopstva ipak je istinito.

Zbog toga je put, jedan od osnovnih puteva — predanost. Čak će i lažni učitelj biti u svemu tome od pomoći — jer najbitnija stvar je predanost, a kome ćeš se predati uopšte *nije važno*. Dešavanje je u *tebi*. *Kome* je predanost upućena sasvim je nevažno. Krišna može biti tu negde, ali i ne mora. Buda je možda stvarno bio istorijska ličnost, a možda i nije. Isus jednostavno može biti samo mit — ali to ne stvara nikakvu razliku. Ako možeš da se predaš Isusu, bez obzira da li je stvaran ili ne, ostvarenje će ti se desiti, zbog toga što je jedina bitna stvar sama predanost.

Jedna stvar je, dakle, predanost, druga je apsolutna volja. Nemoj da se predaš, ali onda budi apsolutno svoj. Rekao sam da kada se predaš, ti predaješ sve osim Sopstva, zato što Sopstvo ne možeš nikome dati. Šta god da daš je ego, ono lažno, *persona* — nikada suština, nikako tvoja vlastita esencija. Sledeći osnovni put je da si potpuno svoj. Nemoj da se predaješ — ali onda budi čista volja.

I opet, ego nema volju, ne može je imati. Ego je potpuno bezvoljan, jer lažno biće ne može imati takav kvalitet kakva je, recimo, volja. Volja pripada onom što je stvarno. Ti si sasvim bez-voljan. Ujutru nešto odlučiš, a uveče ti sam to prekršiš. Ti kažeš da voliš. Udi duboko u sebe i negde u uglu naći ćeš mržnju kako čuči skrivena — baš sada, ovog trenutka. Doneseš odluku: "Učiniću to i to", i već sledećeg trenutka učiniš potpuno suprotnu stvar.

Volja znači da nema ničeg suprotnog unutar uma. Volja znači jedno — nema dvojnosti. Ego sam po sebi ne može imati nikakve volje. Ego znači dve protivrečne volje koje se istovremeno dešavaju. Što se ega tiče, ti si samo gomila, i tako jednostavno mora da bude. To je prirodno, jer, kao što sam već rekao, ego je proizvod međuljudskih odnosa. On je uzgredni proizvod. Imaš mnogo tih sklopova, i zato je ego izgrađen od svih njih. On ne može biti jedan jedini — ego je gomila.

Stvarno, gledaj na sve to ovako: ti imaš jedan deo ega koji je stvoren odnosom tebe i majke — odsečak ega napravljen je tim tipom odnosa. Drugi deo stvoren je odnosom tebe i oca, treći vezom između tebe i tvoje žene. I šta se dešava: deo koji je stvoren odnosom sa ženom ne može biti jednak delu koji je napravljen vezom između majke i tebe — i ti će delovi biti neprijateljski, sukobljavaće se unutar tebe. To ne znači da će se otac i majka tući samo spolja. Ne, oni su stvorili delove ega i

nastaviće da se sukobljavaju u tebi. Dakle, ti imaš mnogo odsečaka, vlasnik si gomile koja se zove ego, i neprestana tuča s nastavlja u nedogled, do u beskraj. Zato je teško ispoljiti volju u odnosu na bilo šta.

Gurdijev je imao običaj da kaže: "Ne možeš hteti zato što nisi". Čovek nije zato što nije jedan jedini. Ti si gomila bez ikakvog stvarnog jedinstva. Imaš mnogo lica; sanim tim, mnogo je i volja u tebi. U izvesnom trenutku, u određenoj situaciji, jedan delić će biti gospodar. Tada ti nešto kažeš, odlučiš ili učiniš. Ali onda se pojavi sasvim novi deo — a on uopšte ne mora biti svestan tvoje malopredašnje izjave, odluke ili prethodnog postupka.

Naljutio si se i onda odlučiš: "Neću da budem takav sledeći put". Ali deo koji se naljutio uopšte nije odlučio tako nešto. Odluku je doneo sasvim drugi deo, i njih dvoje se možda nikada više neće sresti u tvom životu. Deo koji je rekao da se više neće ljutiti nije deo koji je i bio ljut. A susreta ta dva dela — nema pa nema. Delić koji je juče bio ljut biće takav i danas i sutra, i kad on proradi, ti ćeš savršeno zaboraviti kakvu si ono odluku doneo. I opet ćeš da se kaješ. Deo koji se kaje i odlučuje ponovo se pojavljuje — i igra se nastavlja do u beskonačnost.

Gurdijev je imao običaj da kaže da smo mi kao kuća u kojoj je gospodar ili zaspao ili otišao negde. Godinama ta kuća nema gospodara, a slugu je mnogo, i svi su oni zaboravili da je u kući ikada i postojao gospodar. Možda je otišao u nepoznatom pravcu ili je tvrdo zaspao. Više se ne zna koliko su godina sluge provele zajedno u tom prostoru bez gospodara.

Neko prolazi pored kuće i pita jednog od slugu koji stoji na kućnom pragu: "Reci mi, ko je ovde gospodar?"

"Ja", spremno odgovara sluga. "Ja sam gospodar".

Drugog dana isti neznani prolazi istim putem i nalazi nekog drugog slugu pored kuće. Čovek i njega pita: "Ko je gospodar?"

"Ja", kaže i drugi sluga.

Svaki sluga teži da bude gospodar, a nikakva konačna odluka ne može biti donesena jer je pravi gospodar ili u dubokom snu ili odsutan od kuće. Sluge-gospodari mogu da kažu kako su oni vladari tog prostora, ali nisu u stanju da zaista budu gospodari. Oni mogu da obećavaju, ali ne i da ispunjavaju. Sluge uopšte i ne mogu da budu gospodari.

Upravo je takvo stanje ega. Ego ne može imati volju. Zbog toga je metod drugog puta — stvoriti volju. Ako probudiš uspavanu volju, ego

će iznenada nestati — zato što samo Sopstvo može imati volju. Ako počneš s tim htenjem, ako uporno nastojiš na volji, tada ćeš, malo pomalo, ulaziti u sebe, unutra. Ego nema volju, i ako je zahtevaš, ako si uporan u korišćenju volje, ego će na kraju u potpunosti nestati.

Predanost je jedan put — put *bhakti*. Tap, volja, je drugi put — put ratnika, boraca. Svaki put ima mnogo tehnika, ali ovo su osnovne, suštinske stvari.

Gurdijev je bio na putu volje, kog je nazvao kristalizacija. Govorio je: "Ako upotrebljavaš volju, onda ćeš malo pomalo kristalisati svoje središte, sam ćeš se kristalisati u njemu". Ego ne može da postoji u prisustvu voljne svesti. Dakle, Gurdijev je koristio jako duboke metode unutrašnjeg obnavljanja. On bi, na primer, rekao: "Nemoj da spavaš narednih sedam dana. Šta god da ti se dešava, nemoj da spavaš". Možeš izdržati bez hrane nedelju dana; to i nije tako teško, ali biti bez sna sedam dana je strahovito teško. Sedam dana bez hrane nije strašno zato što čovek bez hrane može izdržati barem devedeset dana, i to bez ikakvih opasnosti. Ali bez sna — sedam dana — izuzetno teško.

Hrana je dobrovoljna stvar. Možeš jesti, ne moraš jesti. San je, međutim, nevoljan. Ili dolazi ili ne dolazi. Ne možeš ga prizvati, ne možeš prisiljavati sebe na tako nešto. Što se hrane tiče, prisiljavanje je moguće — to je voljni akt. Ali san je stvarno pojava koja nije voljna, jer je ne možeš nametati sebi. Kad san pristigne, ti, sa svojim egom, nećeš moći da ostaneš budan. Ipak, možeš nastojati. Možeš reći: "Šta god da se dešava, neću da spavam. Spreman sam da umrem, ali ne i da zaspim".

Glavni učenik Georga Gurdijeva, P. D. Uspenski, bio je na smrti, ali nije želeo da legne. Nastavio je da korača, i pored toga što mu je smrt bila sve bliža — ali nije imao nameru da legne. Čak je i smrt koristio da bi razvio volju. Doktori su zahtevali da legne, no on im je samo odgovorio: "Ne, želim da umrem u hodu, svesno". Uspenski je bio prvi čovek koji je umro svestan, koračajući.

Malo razmisli šta se sve događalo u njemu. To nije tek samo san — u pitanju je smrt, a on nije hteo da se preda čak ni takvom trenutku. To je put protiv-predanosti. Nastavio je da se bori; koračao je tri dana i tri noći. Telo mu je bilo krajnje bolesno i iznureno, i vrlo staro. Oni koji su se šetali s njim nisu mogli da izdrže njegov tempo, pa su ga čuvali na smenu — oni koji bi se umorili otišli bi da spavaju, a nadzor su preuzimali oni koji su do malopre spavali. Grupa od dvanaestak ljudi neprestano ga je pratila, ali Uspenski čitava tri dana nije hteo čak ni da

sedne. On jednostavno nije želeo nagodbu čak ni sa vlastitom smrću. Na kraju je umro kao potpuno kristalisan čovek. Koristio je smrt da bi do kraja usavršio volju.

Možeš da se boriš sa snom, sa hranom, možeš da se boriš s seksom, sa bilo čim — ali onda *nema kompromisa!* Onda *nema predanosti*. Onda budi *apsolutno* u svemu tome, potpuno! Ali ego ne može biti celovito ni u čemu, i ako ti nastojiš u tom ostvarenju, on će nestati, te ćeš napokon postati svestan mnogo dubljeg središta u sebi samom. Ako ne može da izrazi volju, te ako si uporan u htenju, ego će da ispari sam od sebe.

Ili potpuna predanost ili potpuna volja — i tada ćeš razumeti da ta dva naizgled protivrečna puta nisu toliko suprotstavljena, zbog toga što im je jedna stvar zajednička: totalnost — totalna predanost ili totalna volja. *A ego ne može ni u čemu da bude potpun*; on je uvek podeljen, delimičan. I zato, ako budeš celovit na bilo koji način, ego će početi da se gubi. A onog trenutka kada nema ega, po prvi ćeš put biti svetan svog istinskog središta.

Ja to nazivam usredištenjem, Gurdijev kristalizacijom. Reči ne govore mnogo. Kroz usredištenje postaješ biće, kroz takvu praksu ulaziš u Postojanje. Pre toga nalaziš se u društvu, a ne u Postojanju. Pre toga si samo deo civilizacije, kulture, tek delić jezika, religije, ali ne i Postojanja. Pre toga živio si u svetu koji je stvorio čoveka, i pripadao si "ovome". Jednom kad si usredišten, pripadaš onome, onome što je iznad svega toga, onom što je nestvoreno a večno. Tad si dospeo do izvora. Možeš ga zvati dušom ili Bogom, kako god hoćeš. Upanišade taj izvor jednostavno nazivaju TO — to što je nerođeno, besmrtno, ono što jeste.

Usredištenje je moguće, premda izgleda neostvarljivo. U stvari, ono je nemoguće za ego a moguće za tebe. Nemoguće je za ego zbog toga što ego jednostavno nije sposoban za usredištenje. Ili, da budemo tačniji, usredištenjem ego će unreti.

Drevni jogički spisi kažu: "Slušaj sve ono što Učitelj govori i sledi sve što ti je rečeno — jer on je tvoje Sopstvo. Šta god da on kaže, to je tvoj unutrašnji glas". Ti spisi u stvari žele da kažu da je istinski učitelj, pravi Guru — *unutar tebe*. Učitelj iz spoljnog sveta samo pomaže pri buđenju unutrašnjeg Učitelja. I zaista, predavanje učitelju je predavanje Sopstvu. To je slično sledećem: dolaziš do ogledala i po prvi put postaješ svestan vlastitog lica — shvataš kako izgledaš pomoću ogledala, u njemu vidiš ko si. Učitelj je samo ogledalo. Ako se predaš, postaješ svestan vlastitog Sopstva.

To je jedan od načina. Drugi je probuditi volju. I odluči napokon koji je put stvarno tvoj, zbog toga što, koliko ja znam, postoji mnogo ljudi koji samo misle: čas o predanosti, čas o volji — i izgleda da je to njihov put. Kad god im govoriš o volji, oni počnu da razmišljaju o predanosti; ako im, kojim slučajem, pričaš o predavanju, oni odmah u mislima pređu na volju. Ali, šta je tu je — tako deluje izdelfeni ljudski ego.

Ako ti kažem da se predaš, ti ćeš tada pomisliti: "Kako da se predam? Šta će se onda dogoditi sa mojom osobenošću, sa mojom slobodom?" A ti nemaš ništa nalik tome — ni osobenost, ni slobode. Ali ipak si uplašen zbog gubitka stvari kojih uopšte nemaš! "Kako da se predam?" I tad, ako ti ja kažem: "Nemoj da se predaš! Pusti predanost — stvori sveobuhvatnu volju!", ti onda izjaviš: "Ali ja sam tako slab, kako ja mogu da stvorim takvu volju? To je užasno teško". I oba ta učenja imaju svoje delove u svačijem egu — i tako — kolebaš se, a to ti nimalo neće pomoći da napokon ostvariš svoje sopstveno središte.

Oduči se ili za ovo ili za ono, i kad doneseš odluku, sledi je svom snagom — sveobuhvatno, potpuno, jer samo će ti takav rad pomoći da prevaziđeš tu lažnu građevinu koja se zove ego. I kad lažnog središta nestane, spoznaćeš izvorni centar. Između uništenja starog i prepoznavnja novog postojaće jaz — i to jaz čistog haosa, haosa s kojim se čovek mora suočiti. Taj trenutak je bolan, ali to je bol rođenja. Čovek kroz to mora da prođe — to je jednostavno nužno. A kada dodeš do istinskog središta, tada ćeš shvatiti da si platio gotovo ništa, jer ono što si ostvario prosto je neprocenjivo. Ono što si pretrpeo je bezvredno u odnosu na ono što si ostvario, ali pre nego što ostvariš, svaki je napor itekako vredan i važan.

I naposljetku, u tim ćeš trenucima biti u zabuni pa postoji mogućnost da unisliš kako si ostvario središte — i to samo zato što tada imaš kristalizovan ego. U čemu je razlika? Kako ćeš proceniti da li si usredišten u egu ili u Sopstvu?

Tri stvari moraju da budu shvaćene: prva, ako postojiš unutar ega nikada nećeš biti smiren — nikada. Tada si u gomili, na pravoj pijaci. Tvoj ego je ionako proizvod pijace. Življenje unutar ego-strukture je življenje koje nema veze sa tišinom.

Kao drugo, tad nećeš pronaći naći ni "s" od sreće, jer sreća se doživljava samo u onom istinskom središtu, tišina takođe. Sve te stvari su jednostavno osobine unutrašnjeg središta. Nema potrebe da činiš bilo šta da bi ih stvorio: oni su jednostavno u tebi, tebi svojstvene. Dakle,

ako si u egu, tvoja će sreća uvek biti negde u budućnosti — nikad ostvarena, uvek tek na pragu ostvarenja.

I treća stvar... kad si u egu, tvoja će životna motivacija biti strah. Šta god da činiš, strah će biti osnovni motiv. Ako voliš nekoga, volećeš ga zbog straha, zaista. Ako moliš, motiv za molitvu biće svest pritisnuta strahom. Ako misliš o Bogu, uzrok takvog razmišljanja opet ćeš naći u strahu. Ako skupljaš bogatstvo, strah će biti glavni motiv tog sakupljanja. Ako stvaraš prijateljstva... šta god da radiš, strah će uvek biti osnovni motiv.

To su te tri stvari. Tišina je nemoguća zbog prisustva gomile, zbog sukobljavajuće rulje napetosti i borbe, zabrinutosti i teskobe, ali tišina neće biti, sreće neće biti, jer sreća pripada istinskom središtu, a ne egu. A biće usmeren ka strahu, jer se ego neprekidno boji smrti — zato što je on samo jedna slabašna građevina. On nije ništa stvarno, i stoga je strah od smrti logičan. Sopstvo se apsolutno ne boji smrti jer ono i ne zna za bilo kakvu smrt. Smrt je nemoguća za središte — za istinsko središte. Besmrtnost je pravi kvalitet Sopstva, besmrtnost je utkana u samu njegovu prirodu. I zato bi bilo dobro kada bi upamtio te tri gore spomenute stvari.

Um će biti neprestano napet, u teskobi, žudeći za srećom, ali bez iskustva sreće; i sve će biti samo drhtanje ispunjeno strahom koji ne prolazi. Tvoja će religija biti strah i ništa drugo. Sva tvoja verovanja, sve tvoje životne filozofije — strah, a sve to postoji samo da bi se strah zamaskirao, da bi se kroz samoobmanu odložio susret sa tom osnovnom motivacijom.

Ako si u istinskom središtu, tišina će biti tvoja prava priroda — i tišina neće zavisiti od situacije. To uopšte neće biti pitanje situacije. Šta god da je spolja, iznutra u tebi biće tišina. Ti tada drugačiji i ne možeš biti. Ništa te ne može uznemiriti. Uznemiravanja će biti, ali ti ćeš i pored svega ostati nedodirnut, neuzbuđen. Ništa neće moći da prodre do središta kad je ono ostvareno.

Sva tišina koju tada osećaš ne zavisi od okoline — ona nije povezana sa činjenicom da je dan dobar, ili da si uspešan čovek, ili što si okružen pravim prijateljima — ne. Tišina je tu, u tebi, i nema veze s trenutnim okolnostima. Kakva god da je situacija, iznutra su uvek tišina i sreća, i to ne negde u budućnost, nego tu, tu i sada. Dakle, ta sreća nije dešavanje. Ona je stanje. Nisi samo danas srećan — ti drugačiji i ne možeš biti. Ti jesi sreća, i sav strah jednostavno nestaje. A s nestankom straha gubi se i čitav svet koji je bio izgrađen oko njega. Ulaziš u svet

neustrašivosti. A prava sloboda je moguća tek kada nema straha. Strah i sloboda ne mogu da postoje jedno pored drugog. Sva ropstva smo stvorili samo zbog straha, jer strah je uzrok svih ograničenja, svih zidova koji nas stešnjavaju.

I zato upamti te tri stvari. Jednom kad spoznaš svoje središte više nećeš biti isti: stari čovek je umro, novi se rodio. To je stvarno novo rođenje! Kada se dete rada, tada se rada samo telo, i tada društvo nameće detetu ego-strukturu. Nastavljaš život s egom i telom — ali bez Sopstva. Ali sve dok ne uništiš ego i ne otkriješ Sopstvo ti samo tračiš i uludo rasipaš vlastiti život. Roditelji su ti dali telo, društvo ti je dalo ego. A ko si ti? Telo pripada roditeljima, ego pripada društvu — ali ko si ti?

Gurdijev kaže da ti jednostavno nisi. Ti si samo nekakav sklop. Sve dok ne nađeš ono što ti nije dato ni kroz roditelje ni kroz društvo, sve dok ne pronadeš ono što si oduvek bio — pre rođenja i nakon smrti; ono što si bio, ono što ćeš biti, ono što jesi. Sve dok ne pronadeš to, ti uopšte nisi usredišteno biće, i tvoj se život odvaja negde daleko, na tvom vlastitom rubu. Taj rub postojanje nazvan je sansara-om — svetom, ili "ovim". Usredišteno postojanje zove se Nirvana — ili TO.

Pitanje:

Osho, kako čovek može da prozre razliku između projektovanog iskustva i onog istinskog osećanja?

Odgovor:

"Kako razlikovati projekovano od istinskog iskustva?" — vrlo teško pitanje. Zbog toga što ćemo morati da mozgamo, pitanje je zaista teško. Na primer, kako osećaš da li dodiruješ stvaran ili tek zamišljen plamen? Ako nisi dodirnuo istinsku vatru, vrlo je teško misliti o tome i praviti nekakva teoretska razgraničenja. Ako si stvarno dotakao vatru, onda sve to uopšte nije problem, jer onda znaš kakva je razlika. Projektovano iskustvo je samo san.

Ali i možemo da umislimo izvesne stvari. Ako si nešto isprojektovao, moraćeš da nastaviš s projekcijom jer će slika početi da bledi. Na primer, ako sam isprojektovao Boga i ako kažem: "Vidim ga svuda, u drveću, u cveću i nebu", ako je to samo projekcija, moja misaona slika nametnuta stvarnosti, a ne ostvarenje, tek jedna ideja; ako sam projektovao i ako mogu da vidim Boga i u drvetu — onda ću morati da stalno potpomažem vlastitu projekciju. Ako zaboravim da je obnavljam makar i za jedan trenutak, Bog će nestati i kraj mene će

preostati samo obično drvo.

Na isprojektovanom iskustvu ti moraš da radiš čitav božji dan. Ne možeš da praviš nikakve pauze, ne možeš da odeš na vikend ili da uzmeš slobodne dane i odmor. Takozvani sveci ne mogu da budu na vikendu — oni neprekidno rade svoj posao, dan za danom godinu za godinom, neprestano. Ako ili zaustaviš makar za jedan trenutak, projektovano iskustvo će nestati.

Neki prijatelji su mi doveli jednog Sufi mistika. Bio je to star čovek, i rekao mi je da već tri decenije ima iskustvo Boga u svemu što iskušava čulima. I zaista je sve izgledalo onako kako je on govorio! Bio je jako ekstatičan, oči su mu zračile plamenom nepoznatog iskustva. I zato sam upitao tog starog mistika: "Već trideset godina iskušavaš te stvari — a da li još uvek moraš ulagati u to napor?"

Sufi mi reče: "Moram neprestano da se toga prisećam, bez prekida ja to moram da pamtim. Ako zaboravim, tad cela stvar jednostavno nestaje". I zato sam ga zamolio da prekine svaki napor samo za tri dana i da sve vreme bude sa mnom.

Ali, čovek je bio sa mnom tek jednu noć. Sledećeg jutra došao je kod mene: "Šta si to uradio? Uništio si sve što sam stvorio! Trideset godina mojih besprekidnih napora a ti si sve upropastio za samo jednu noć!" Čovek je odjednom počeo da plače. Iste one oči koje su isijavale božanski plamen postale su ružne. Trideset godina napora — i on mi je na kraju rekao: "Kako mi se to desilo, koji me davo uopšte terao da dodem k tebi? Šta si to uradio? Zašto si mi rekao da prestanem sa prisećanjem ta tri nesrećna dana? — i kako sad uopšte mogu da povratim ono moje staro iskustvo?"

To je projektovano iskustvo, i zbog toga sam mu rekao: "Bolje je da više ne ulaziš u to, jer si straćio tri decenije svog života stvarajući i obnavljajući puki san. Možeš da straciš i trideset života — ali šta si na kraju dobio iz svega toga?"

Istinskom iskustvu ne treba nikakav napor. Kad se dogodi, dogodilo se, i tad možeš sve da zaboraviš. Nema potrebe da održavaš takvo iskustvo. Ono preostaje. Zaboraviš — tu je. Uopšte se ne osvrćeš na takvo iskustvo — ti znaš da je tu. Spavaš — ono je i dalje tu. Sad drvo više nije samo drvo, niti ono opet može biti ono što je bilo. Bez obzira da li ja to pamtim ili ne, drvo je sada Božansko.

Dakle, jedna stvar: potreban ti je napor pre dešavanja. Zapaniti, napor je nužan *pre* dešavanja. U oba slučaja, i što se tiče istinskog i što se tiče projektovanog iskustva, neophodan je napor. Kad je istinsko

iskustvo u pitanju, napor je bitan pre dešavanja, ali u projektovanom iskustvu potreba preživljava, to jest, napor se nastavlja. Sve je to nalik bioskopskoj sali. Projektor neprestano funkcioniše kako bi platno bilo u svakom trenutku ispunjeno slikama. Ako je film makar i za sekund prekinut ili ako se projektor zaustavi za par trenutaka, ceo san jednostavno nestaje, i ispred čoveka je samo prazan prostor i ništa više. Moraćeš da pokrećeš projektor bez prestanka, jer tada vidiš drugačiji svet a ne tek obično platno.

Isti je slučaj ako upotrebljavaš sopstveni um kao neku vrstu projektora, ili ako moraš da pamtiš kako je sve Božansko, da je Bog svuda oko tebe, da se u svemu nalazi: moraš da projektuješ bez trenutka pauze. Čim se pojavi pauza, cela stvar netragom nestaje. A sve je to samo projektovana stvar, projektovano iskustvo koje nema nikakvih dodirnih tačaka sa stvarnošću, sa istinitošću.

Ako nije potreban bilo kakav napor, onda je iskustvo izvorno, stvarno, istinito. Tad sve možeš da zaboraviš. Ostvario si istog onog dana kad si Boga mogao u potpunosti da zaboraviš. Onoga časa kada možeš da prekišeš meditaciju i da ne osetiš razliku — kad je isto da li meditiraš ili ne — ostvario si autentičnost. Ako prekišeš meditaciju, molitvu ili bilo koji drugi metod koji zahteva napor i osetiš razliku u stanju svesti, tada je sve i dalje projekcija, projektovano iskustvo. Tad je to jedan od oblika ovisnosti — neko je ovisan o heroinu, neko o molitvi, ali neke velike razlike nema u svemu tome.

Jedno od najdubljih i najredih blaga Yoge u Indiji je "Gherand Samhita" — najosnovnija stvar. U toj knjizi se kaže: "Sve dok ne odeš iznad meditacije, ona je beskorisna. Sve dok ne odeš iznad molitve, one se neće čuti, neće biti uslišene. Sve dok u potpunosti ne zaboraviš na Boga, ti nisi jedno s njim".

Buda neće da razgovara s Bogom; nema potrebe. Neko je jednom prilikom rekao: "Nikada nije postojao bezbožniji čovek od Gautam Bude — pa opet niko nije bio božanskiji od njega". Ali Buda je mogao da bude bezbožan samo zbog toga što je postao božanstven, Bogu nalik.

I zato upamti: nema stalnog projektovanja. Postoji, u stvari, samo jedna stvar koju možeš uraditi, a to je da izbaciš sve misli iz uma — jer misli su projekcije o kojima govorimo. Ako misliš, ti ćeš te misli projektovati. Ako nemaš misli, onda imaš projektor ali ne i film. Tvoj um je projektor a misli su filmska traka. Ako misli rade i ako um dela tada će projektovanje biti u toku, i ceo će svet postati filmsko platno, ekran. I ti ćeš tada projektovati bez prestanka.

Kad nekoga voliš, ta osoba je ekran: projektuješ. Projektuješ i kada nekoga mrziš — osoba koju ne voliš je platno i u tom slučaju. Tvoje misli su ono što je isprojektovano. Isto lice, koje je danas lepo, sutra može biti više nego ružno — *isto lice!* — zbog toga što tvoja osećanja lepote ili ružnoće uopšte nisu upućena na lice samo po sebi. Lice je samo ekran a tvoje misli projektuju ili lepotu ili ružnoću.

Nema misli, nema projekcije! Upravo stoga je toliko uporno moje nastojanje da moraš ostvariti budnost, svest bez misaonih procesa — jer tada nećeš imati šta da projektuješ. Tada ćeš biti u stanju da vidiš svet kakav on zaista jeste; nećeš ga videti onakvim kakvim su ga misli načinile. Ako možeš spoznati svet objektivno, onda znaj da si došao do Božanskog.

I sad možeš da osetiš razliku. Svet je tu: projektuješ Božansko na svet, i to je samo misao. Kažeš: "Svet je Bog" — to je misao i ništa drugo. Ti nemaš pojma kakav je. Možda si negde čuo nešto slično, možda si čitao u vezi toga, neko ti je rekao da tako stoje stvari. Ti bi u osnovi samo želeo da je sve tako kao što si čuo ili čitao, tvoja je žudnja usmerena da tako stvarno bude — ali ti ne znaš da li je svet Bog ili ne. Ti *nisi spoznao* svet kao Božansko. Još uvek vidiš svet kao svet.

Ta zamisao da je svet Bog je samo misao, I sad možeš da projektuješ. Ti nemaš pojma šta je svet, ali ponavljaj onu formulu bez prestanka, nek to bude jedini sadržaj unutar uma, neka taj koncept bude neprekidno između tebe i sveta, i jednoga dana učiniće ti se da svet zaista vidiš kao Boga. To je čista projekcija: prvo si mislio o svetu kao Bogu, a zatim si počeo to i da osećaš.

Istinsko ostvarenje je sasvim drugačije. Ti zaista ne znaš šta je svet. Nemoj reći da je Božansko ali ne reci ni suprotno. Samo jednu stvar možeš da kažeš: "Ne znam". Tako počinju svi istinski tragaoci. Oni lažni, svi oni koji projektuju uvek govore kako znaju: "Ja znam, znam! Svet je Božansko. Bog se nalazi svuda oko mene, u svemu". Ali istinski uzrok će reći: "Ne znam. Znam samo drvo, znam i kamen — ali ne i ono što se unutar svih stvari nalazi; ne znam i ne mogu znati".

Takvo jedno osećanje daje ti poniznost, duboku smernost, skromnost i čednost. I kada, takav, ne znaš šta je šta, ti ne možeš da projektuješ — jer u takvom stanju nećeš saradivati ni sa jednom mišlju. Tad odbaci sve misli i reci, potvrdi rečima svoje neznanje: "Ja ne znam". Odbaci misli. Nemoj da se vezuješ ni za kakvo znanje. Budi samo sve svesniji toga da ne sme biti misli između tebe i sveta. To je ono što se podrazumeva pod meditacijom — ne-misliv odnos. Ti si tu; gledam te

bez misli, bez predrasuda, bez ičega što bi se isprečilo između nas. Ti si tu, i ja sam tu, a oko nas — samo prostor, prazan, neispunjen.

Ako se to može dogoditi između sveta i tebe, tad ti se svet otkriva u svojoj svojoj sveobuhvatnosti, u svojoj svojoj stvarnosti i suštini. Tada znaš ono što jeste, a samim tim, znaš da je ono što jeste — Božansko. Ali tada to nije tek misao. Misli uopšte nema. Tih si, prazan, šupalj iznutra. To je otkriće a ne projekcija. Dakle, meditativan um dostiže stanje nemišljenja, i u tim trenucima odigrava se objava, otkriće. U svim ostalim slučajevima nastavićeš da projektuješ, da projektuješ i da projektuješ. U stvari, misli samo tako mogu da deluju.

Udi duboko u meditaciju, i ostani ujedinjen sa stvarnošću, bez ikakvih misli. Sedi pod nekim drvetom bez misaonih tokova, i gledaj to drvo ne misleći, bez zaključka stvorenog unapred. Nek drvo bude tu, u čistom odnosu s tvojom sveću. Budi ogledalo — tiho, bez misaonih talasa — i neka se drvo ogleda u tebi. Tada ćeš spoznati da drvo nikada i nije postojalo kao drvo. Ono je bilo samo pojava, lice, *persona*. Sad je Božansko, obavijeno onim što si ranije objašnjavao kao drvo. Drvo je u stvari bilo samo odelo, a sad si spoznao nam unutrašnje. Nema potrebe da pamtiš to! Gde god da se pokreneš u tom meditativnom stanju, Bog će biti tu, i Božansko će da te prati u svemu.

Moglo bi se sve to reći i na ovaj način: Božansko nije jedan objekt; ne možeš pronaći Božansko kao objekt koji se negde nalazi. To je stanje svesti. Kad si u tom stanju, Božansko je svuda, a kada nisi, ti možeš stvoriti ono lažno, umišljeno stanje. Ali takvo stanje uma onda mora neprekidno da se održava — a ne verujem da ćeš biti u mogućnosti da učiniš tako nešto.

I zato ćeš pronaći i svece koji plaču i koji se kaju zbog toga što nisu mogli da to stanje održavaju dugo vremena. Ali kako možeš bilo šta neprestano održavati? Bilo šta da održavaš na silu, moraćeš da se odmoriš, pre ili kasnije. Svaki napor stvara potrebu za odmorom. Ako si pokušavao da neprekidno pamtiš da drvo nije drvo nego Bog u obliku drveta, nakon izvesnog vremenskog razmaka um će ti biti toliko napet da ćeš po svaku cenu morati da se opustiš. Međutim, kad se napokon opustiš, drvo će opet biti obično drveće, a Bog će odmagliti u nepoznatom pravcu. I ti tada ponovo pokušavaš, ali s naporom i posle napora, opuštanje jednostavno mora da se pojavi. Odmor je senka napora.

Želeo bih da vam ispričam jednu priču: kineski Zen monah živeo je pod jednim drvetom trideset i više godina, i svi su mislili da je on

ostvaren čovek. Jedna žena iz tog istog sela služila ga je sve vreme, a monah je bio znan kao potpuno čist. Tako je on ostario, a i služavka je postala stara, i dok je ležala na samrtničkoj postelji, pozvala je prostitutku i rekla joj da poseti monaha oko ponoći: "Samo idi do njega i zagrli ga, a posle se vrati do mene i reci mi kako se ponašao".

"Koja je", upita prostitutka, "svrha svega toga?"

Starica joj reče: "Služila sam ga možda i više od trideset godina, i stalno sam osećala kako je njegova čistota ispunjena naporom. Još uvek njegova čistota nije nenaporna. Dakle, pre nego što umrem volela bih da znam da li sam služila pravog čoveka ili sam bila prevarena kao što je i on sam bio. Dakle, pre no što napustim ovo telo, učini sve da bi to znala. Toliko želim da saznam da li sam u pravu".

I tako je prostitutka otišla. Bilo je nešto pre ponoći i monah je meditirao. U trenutku kada je video da prostitutka dolazi... poznavao ju je, jako ju je dobro znao. Pripadali su istom selu. Dobro ju je poznavao zato što ga je privlačila. Godinama se borio protiv nje. Bio je zaplašen kad ju je ugledao. Istrčao je iz kolibe i uzviknuo, izdrao se na nju: "Zašto si došla? Ne dodiruj me!" Drhtao je, jedva susprežući dah. Prostitutka se nasmejala, vratila i ispričala starici šta se dogodilo.

"Onda sam prevarena", uzdahnu starica. "On je i dalje kakav je i bio. Ništa se nije promenilo. On se ponaša sasvim obično. Uplašio se. Njegov je um još uvek vezan i seksualan".

Ali seks može imati i potpuno obrnut smisao. Ti, recimo, možeš biti privučen na dva načina — pozitivno i negativno. Negativna privlačnost uopšte neće ličiti na privlačnost.

Slična stvar dogodila se i Budi, dok je sedeo na ivici šume. Neki mladi ljudi bili su na izletu, neposredno u njegovoj blizini. Došli su da uživaju u prirodi, čak su povelili i neku prostitutku sa sobom. Pili su i jeli, pa su se na kraju toliko ponapijali da im je prostitutka pobegla. Kad su se malo istreznili, kad su nakon par trenutaka povratili svest, shvatili su da je nema i zato su odmah krenuli u potragu.

Samo jedan put je vodio do mesta na kom su mladići pili. Prostitutka je jednostavno morala proći tim putem, i to baš onim pored kog je Buda meditirao. Kad su mu prišli, upitali su ga: "*Bikhu*, da li si video jednu prelepu nagu devojkicu — da li je protrčala ovuda?" — jer to je bi jedini put kuda je mogla proći.

Buda je otvorio oči i progovorio: "Teško je reći da li je u pitanju žena ili muškarac; teško je reći da li je, ako je bila žena, lepa ili ružna; teško da ja mogu znati da li je bila gola ili obučena. Ali nešto je prošlo — to je sve što znam. Nešto je prošlo".

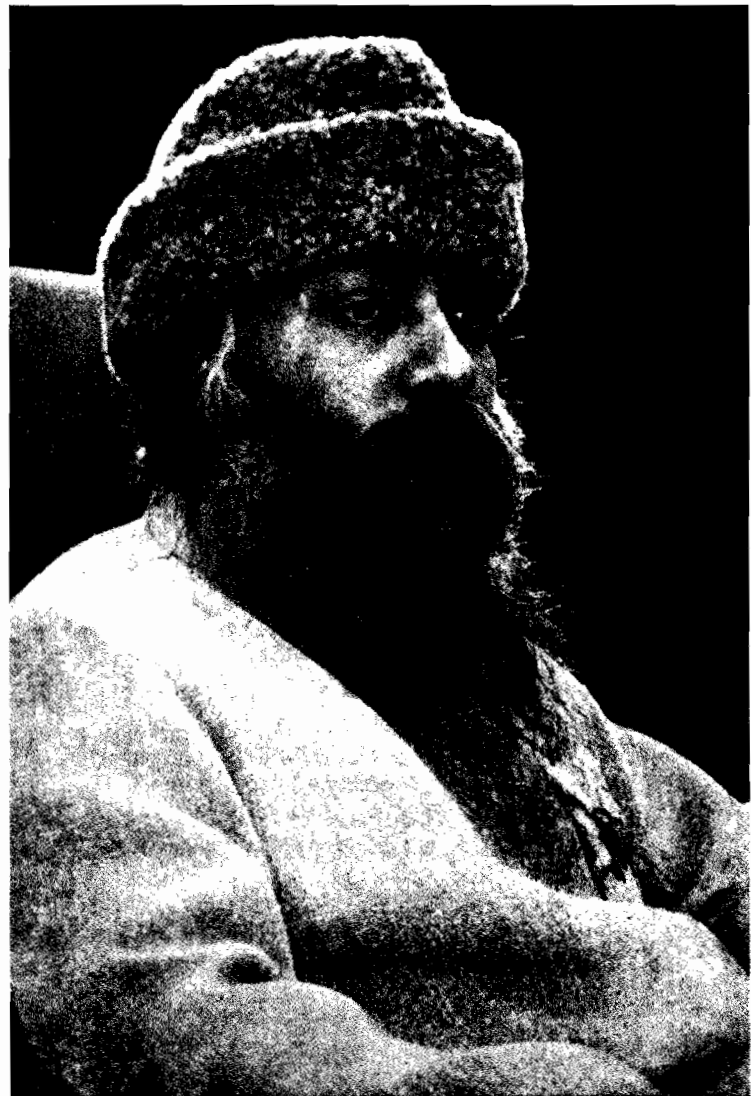
"Ne mogu reći da li je u pitanju žena ili čovek zbog toga što nisam zainteresovan — uopšte ne, ne čak ni negativno. Bilo da je ružna ili predivna, ja nisam zainteresovan. Nisam zainteresovan ni za to da li je gola ili ne. Tek jednu stvar mogu da kažem: nešto je prošlo".

"I još jedna stvar. Noć je tako tiha — zar je dobro, mladi ljudi, da sad tražite onoga ko je prošao? Ili je možda bolje da sednete kraj mene i potražite sebe? Noć je strahovito tiha — šta mislite? Da li je bolje pronaći sebe ili nekog drugog?"

To je potpuno drugačiji um. Nema ni negativne ni pozitivne vezanosti — sve mu je beznačajno. Značenje može da postoji čak i kada postoji suprotstavljenost. U stvari, značaj tad postoji možda i više. Bilo kakvo održavanje bilo kog stanja svesti pokazuje da se još uvek boriš, da se još uvek sukobljavaš. To nije ostvarenje. Još uvek je to samo jedan napor da se nešto nametne — stvarnosti.

Dakle, budi tih, bez misli — jer *tada znaš* ono što jeste. Ne misli o tome i ne stvaraj unapred bilo kakve formule. Ne usmeravaj se na filozofije i metafizičke teorije, ne usmeravaj se na ideje — i tek tada stvarnost će ti biti otkrivena. Ako si upućen na ideje, tad ćeš nešto isprojektovati u stvarnosti, i u tom slučaju stvarnost ti neće biti ništa drugo do ekran, filmsko platno. I tu je opasnost: možeš spoznati šta god hoćeš zbog toga što možeš da isprojektuješ bilo šta.

Um ima dva kapaciteta: jedan je da može isprojektovati *bilo šta*, a drugi je da može biti potpuno prazan. To su ujedno i dve mogućnosti. Ako se um upotrebljava kao pozitivna projekcija, tada ćeš ostvariti šta ti je drago, ali to neće biti istinsko ostvarenje — tada ćeš živeti u snovima. Isprazni um i suoči se sa stvarnošću na taj način, bez misli — jer tek tada znaš šta je šta.

Petnaesto predavanje

3. juni 1972.

SVEDOČENJE - OSNOVA SVIH TEHNIKA

दृक स्वल्पेवस्थानं अक्षताः ।

DRIK SWAROOP AWASTHANAM
AKSHATAHA

*"Biti učvršćen
u sopstvenoj prirodi svedoka je
Akshat—
neglaziran i nelomljen pirinač
koji se koristi prilikom obreda"*

Svedočenje je tehnika za usredištenje. Mi smo raspravljali o tome. Čovek može da živi na dva načina: na rubu ili iz središta. Rub pripada egu a središte biću. Ako živiš iz ega, uvek si u odnosu s nekim drugim. Obod je uvek u odnosu.

Šta god da činiš nije akcija, nego jednostavno reakcija. Nema akcije s ruba — sve je samo reakcija i ništa drugo, jer ništa ne dolazi iz središta. Na neki način, ti si samo rob okolnosti. Ti ništa sam ne činiš; pre bi se moglo reći da si prisiljen na sve što radiš. Iz središta se situacija dijametralno menja: iz središta počinješ da deluješ, iz središta počinje akcija. Po prvi put počinješ da postojiš ne kao relata već po sebi, po svom sopstvenom pravu.

Buda je prolazio kroz neko selo, a ljudi su bili jako ljuti, i veoma protiv njegovog učenja, pa su ga vredali na sve moguće i nemoguće načine. Buda ih je u tišini saslušao i na kraju im odgovorio: "Ako ste završili, dopustite mi da nastavim svojim putem. Moram da nastavim putovanje zato što me puno ljudi čeka u drugom selu. Ako imate da kažete još nešto, recite mi to u povratku, kad se budem vraćao istim putem".

"Mi smo te uvredili", rekli su ljudi, "zar nećeš da odgovoriš?"

Buda im onda reče: "Ja nikada ne odgovorim odmah. Šta ste vi učinili to je vaša odluka — ali ja nikada ne odgovaram. Ne možete me prisiliti da nešto uradim. Možete me vredati — to je vaša stvar. Ja nisam rob, oslobodio sam se. Ja ne delujem s oboda nego iz središta, a sve vaše uvrede dotakle su samo površinski sloj mene samog. Moje središte ostalo je netaknuto, i pored svega".

Ti si toliko mnogo povređen ne zato što je nečija uvreda pogodila baš tvoje središte, nego si povređen baš zbog toga što središta uopšte nemaš. Ti si samo rub zato što si se u potpunosti poistovetio s njom. A jednostavno mora tako biti — obod sve dotiče, i iz toga sve proizilazi.

Obod je tvoja granica, i zato, sve što se događa, dotiče granicu.

A ti nemaš nikakvog središta. Onog trenutka kada imaš središte, tada si udaljen od ruba. Tad sve što neko može da učini je da dotakne obod, ali ne i tebe. Možeš da ostaneš udaljen, nezvan. Postoji izvestan razmak između "tebe" i Tebe. Između tebe kao okvira i tebe kao središta postoji razmak, a taj jaz niko ne može da premosti, zbog toga što niko ne može prodrati do centra. Spoljašnji svet može da te dotakne samo kao rub.

I zato Buda kaže: "Sada sam usredišten. Pre deset godina sve bi bilo drugačije. Kad bi me uvredili ja bih odgovorio — ali sad mogu da delujem samo akcijom".

Shvati što jasnije možeš tu razliku između akcije i reakcije. Ti voliš nekog zbog toga što te taj neko voli. Buda te takođe voli — ali ne zbog toga što ga voliš; to je nebitno. Beznačajno je njemu da li ga mrziš ili voliš. On te voli zato što je to jedna akcija, a ne reakcija. Akcija dolazi iz tebe, dok je reakcija iznuda, nešto na šta si prisiljen. Usredištenje znači da si sada počeo da deluješ.

Još jedna tačka mora da se upamti pri svemu tome: kad deluješ, akt je uvek potpun. Kad odgovaraš, tvoja je reakcija uvek delimična, nikada sveobuhvatna. Reakcija jednostavno mora da bude izdvojena, jer kad odgovaraš s ruba to ne može biti potpuno zbog toga što ja nisam celovito uključen u delovanje. Samo je moj obod uključen u dešavanje, i stoga delo ne može biti potpuno.

Dakle, ako voliš s ruba, tvoja ljubav nikad neće biti celovita — uvek će biti parcijalna, delimična, fragmentarna. A to mnogo znači, jer kad ljubav nije cela, ostali prazan prostor biće ispunjen mržnjom. Ako je tvoja ljubavnost delimična, ostatak prostora, slobodnog prostora, biće ispunjen okrutnošću. Ako je tvoja dobrota delimična, ko će onda ispuniti upražnjeno mesto? A o je Bog samo delić, onda će ti Đavo biti neophodan da bi ispunio prazninu.

Zbog toga svaki izdvojeni akt mora biti protivurečan, i u sukobu sa samim sobom. Moderna psihologija danas govori da ti mrziš i voliš simultano, istovremeno. Tvoj um je ambivalentan — protivurečan. S jednim te istim objektom ti si u dvostrukoj vezi: povezan mržnjom, povezan ljubavlju. I ako su tu i ljubav i mržnja, tad zbrkanost mora nastati — vrlo otrovna konfuzija. Tvoja je ljubavnost pomešana s okrutnošću, tvoje milosrđe s lopovlukom a molitva s nasiljem. Čak i ako pokušavaš da budeš svetac na obodu, tvoje svetaštvo biće protkano gresima. Na rubu sve mora da bude protivrečno.

Tvoj akt je totalan samo ako deluješ iz samog centra. I kada je delo potpuno, ono poseduje svoju sopstvenu lepotu. Kad je delo ucelovljeno, ono je od-trenutka-do-trenutka. Kad tako deluješ, nema potrebe da se opterećuješ pamćenjem — to nije neophodno! Kad je čin delimičan, tada je to zadržana stvar. Ti nešto jedeš: ako je to delo izdvojeno, tad, kad se završi stvarno jelo, proces jedenja nastaviće se unutar uma. Samo celovit akt može imati početak i kraj. Delimična stvar je tek nastavljena epizoda bez stvarnog početka i bez stvarnog kraja. Ti si u svom domu, ali si doneo u glavi i svoje radno mesto i pijacu na kojoj si bio. Onda odeš u radnju, ali poneseš sa sobom svoju kuću i sve sporove i probleme iz doma. Nikada ne možeš biti sasvim samo u jednom, i to je ta težina, ta užasno napeta težina uma, na tvom vlastitom srcu.

Totalni akt imao je početak i kraj. On je atomski; nije zasnovan na epizodama, na serijama, na produžecima. Taj akt je sad tu, u sledećem trenutku ga više nema. Sasvim si slobodan da se pokreneš ka nepoznatom. U suprotnom slučaju čovek se kreće po dubokim brazdama jer je um jednostavno izbrazdan — sve se kreće istim kružnim putem, sve se dešava u istom začaranom krugu, a čovek samo obrće točak.

Zbog toga što prošlost nikada nije dovršena, ona dolazi i u sadašnjost, a isto tako, vremenom počinje da prodira i u budućnost. Dakle zaista, izdvojen, periferni um, uvek sa sobom nosi i prošlost, a ona je strašno velika. Čak i ako ne znaš svoje prošle živote, čak je i onda prošlost strahovito velika i teška stvar. Pedeset godina iskušavanja, i lepog i ružnog, ali nedovršenog u svakom slučaju — samo je znak da nosiš na ledima pedesetogodišnji leš prošlosti.

Ta mrtva prošlost pada i zakriljuje ovaj sadašnji trenutak, i jednostavno ga mora, tim padom, potpuno uništiti. Dakle, ti ne možeš živeti, to je nemoguće. Ne možeš da dišeš i da živiš sa tolikom prošlošću na grbači. Svaki mali trenutak je tako svež i tako osetljiv — ta gruba i mrtva težina smrviće ga bez teškoća. To je ubijanje! Tvoja prošlost nastavlja da ubija tvoju sadašnjost, a kad je sadašnjost mrtva, tada ona postaje deo. Dok je živa, ona *nije* tek delić tebe, ali čim ju je ubila mrtva prošlost, ona postaje tvoje deo. Tako otprilike stoje stvari.

U trenutku kad počinješ da deluješ iz vlastitog središta, svaki je čin atomski totalan — bio je tu, sad više nije. Potpuno si slobodan od svega što doživljavaš. Možeš se kretati neograničeno, gde god hoćeš, i samo tada možeš živeti u novom trenutku koji je uvek tu — ako dođeš do njega sasvim svežeg.

Ali tako nešto možeš da učiniš samo ako nemaš prošlost na svojim

ledima, a moraćeš da je носиš samo pod uslovom da je nedovršena. Um teži da sve dovršava. Ako nije, onda tu stvar mora da nosi. Ako nešto nije okončano u toku dana, tada ćeš u vezi dotične stvari sanjati — jer um stvarno teži da sve započeto dovrši do kraja. U trenutku kad nešto dovršiš, um time više nije sputan. Sve dok se stvar u potpunosti ne dovrši, um će se vraćati na staro iz trenutka u trenutak, stalno, bez prestanka.

Šta god da činiš — voliš, vodiš ljubav, gradiš prijateljstvo — sve je nedovršeno. A ništa ne možeš celovito da izvedeš ako ostaneš na rubu. I zato — kako se usredišiti? Kako ostvariti to usredištenje i pomeriti se sa ruba ka unutrašnjosti? Svedočenje je osnovna tehnika.

Reč "svedočenje" je najznačajnija reč. Postoji barem hiljadu tehnika da se ostvari usredištenje, ali svedočenje je u svemu tome deo, i to osnovni deo, bukvalno svake tehnike. Kakva god da je tehnika, svedočenje će biti suštinski deo toga. Zato bi bilo bolje da svedočenje nazovemo "tehnikom svih tehnika", ali svedočenje nije samo tek obična tehnika. Sam proces svedočenja je najsuštinskiji deo svih mogućih tehnika.

O svedočenju se takode može govoriti i kao o čistoj tehnici. Na primer, Džidu Krišnamurti: on govori o svedočenju kao o čistoj tehnici, ali sva ta priča je nalik razglabanju o duhu bez tela: ti je ne možeš osetiti, ne možeš je videti. Posvuda je duh utelovljen; u stanju si da osetiš duh kroz telo. Naravno, duh nije telo, ali ga kroz telo možeš osetiti.

Svaka tehnika je samo telo, a svedočenje duša. Možeš da pričaš o svedočenju nezavisno do bilo kakvog tela, nije važno; ali tada proces postaje apstraktan, sasvim apstraktan. Dakle, Krišnamurti je govorio više od pola stoleća o tome, ali sve što je govorio bilo je tako čisto i neutelovljeno, da je svako mislio da ga je razumeo, ali svačije razumevanje ostalo je samo u formi zamisli.

U ovom svetu ništa ne postoji kao čist duh — sve je utelovljeno, Dakle, svedočenje je duh svih spiritualnih tehnika, dok su sve tehnike jednostavno tela, različita tela za jedan te isti duh: svedočenje. I zato prvo moramo da shvatimo šta je to svedočenje, i tada ćemo biti u stanju da ga shvatimo i kroz neka tela, kroz određene spiritualne tehnike.

Mi poznajemo mišljenje, i čovek mora da počne od mišljenja da bi znao šta je svedočenje, jer čovek u svakom slučaju mora da počne od nečeg što zna. Mi, dakle, znamo mišljenje. Mišljenje znači sud: vidiš nešto i sudiš o tome, procenjuješ. Kad ugledaš cvet, kažeš da je lep ili da nije lep. Slušaš pesmu i ona ti se dopada ili ne dopada. Ili ti se nešto

svida ili ga osuđuješ.

Mišljenje je sud. Čim počneš da misliš počinješ i da sudiš. Mišljenje je procenjivanje. Ne možeš da misliš bez procene onog o čemu si mislio. Kako ćeš da misliš o cvetu a da ga istovremeno ne procenjuješ? U trenutku kad započne misaoni proces reći ćeš da je lep, da ti se dopada, ili da je ružan i da ti se ne dopada. Koristićeš određene kategorije zbog toga što je mišljenje samo po sebi — kategorizacija. Pre nego što si smestio neku stvar u izvesnu kategoriju — pre no što si je imenovao, označio — ti si o njoj mislio. Mišljenje je nemoguće bez suda i procene. Ako ne sudiš, tada ćeš jednostavno ostati svestan — ali tada nećeš moći da misliš.

Cvet je tu negde, i ja ti odjednom kažem: "Vidi ga, ali ne misli. Gledaj taj cvet, ali nemoj da misliš". Šta ti tada možeš da radiš? Ako mišljenje nije dozvoljeno, šta možeš da činiš? Možeš samo da svedočiš, da budeš potpuno svestan. Možeš samo da se suočiš s činjenicom cveta. On je tu — i sad si ga susreo. Ako mišljenje nije dozvoljeno ti ne možeš reći: "Baš je lep" ili "Ružan je". Ne možeš reći: "Da, sad znam sve o njemu" ili "To je neobično — nikada nisam video baš ovu vrstu cveća". Ništa u stvari ne možeš reći. Reči ne mogu da se upotrebe zato što svaka reč u sebi nosi određenu vrednost. Svaka je procena, sud.

Jezik je primoran da bude sudenje i procenjivanje; nikada jezik ne može da bude ucelovljen i nepodeljen. Ti si nešto procenio čim si upotrebio bilo koju reč. Dakle, ne možeš koristiti jezik, ne možeš da izraziš rečima. Ako ti kažem: "To je cvet — *gledaj ga, ali ne misli!*", tad izražavanje rečima nije dopušteno. Ako ne misliš, već si samo suočen s nečim, to je svedočenje. Tad se pod svedočenjem podrazumeva *pasivna svesnost*. Upaniti — *pasivna*. Mišljenje je aktivno, ti nešto činiš, šta god vidiš, ti nešto radiš s tim. Nisi kao ogledalo — činiš nešto. A u trenutku kada radiš bilo šta, ti onda i menjaš ono s čim si u odnosu.

Vidim cvet i uzviknem: "Baš je predivan!", i već sam ga promenio. Sad sam nešto svoje bukvalno nametnuo cvetu. Sad, bez obzira kakav je cvet, za mene je on cvet plus moje osećanje da je on predivan. I sada je cvet strašno daleko. Između njega i mene nalazi se moj snisao za procenu, moje vrednovanje cveta. Taj cvet za mene više nije isti, kvalitet se promenio. Ušao sam u njega, i moje je procenjivanje prodrlo u činjenicu. Sad cvet više nije činjenica nego umišljenje, ne činjenica nego zamisao.

Taj osećaj da je cvet divan ne pripada cvetu nego meni. Ušao sam u činjenicu i ona više nije nevina — ja sam je izmenio. Sad je moj um

odjednom postao deo cveta. I zaista, reći da je moj um postao delić toga znači samo jedno: moja je prošlost postala deo cveta, jer kad sam rekao da je cvet divan, to sam prosudio uz pomoć mog prošlog znanja. Kako možeš reći da je cvet lep? Tvoja prošla iskustva, tvoje prošle koncepcije, pomogle su ti u tome da nešto vidiš kao lepo — procenio si, dakle, u skladu s prošlošću.

Um označava prošlost, tvoje pamćenje. I prošlost je sada natkrilila sadašnjost. Uništio si jednu nevinu činjenicu na taj način, i sad je ona izopačena, iskrivljena. Sad više nema cveta, jer više nema njega samog po sebi — on je tobom uništen, izmenjen tvojim procenama. Tvoja prošlost se uspostavila između cveta i tebe, i zato tumačiš. To je mišljenje, a ono podrazumeva uvođenje prošlosti u sadašnji trenutak. Zbog toga mišljenje nikoga ne može odvesti do Istine — jer Istina je devica, i ti se moraš suočiti s njom u svoj njenoj nevinosti. Sve si upropastio istog onog trenutka kada si nametnuo sadašnjosti vlastitu prošlost, jer tada je sve samio tumačenje, a ne prosto ostvarenje činjenice. Mišljenjem si u celu stvar uneo razdor, te je zbog toga svaka čistota jednostavno izgubljena.

Mišljenje označava dovodenje prošlosti u sadašnjost. Svedočenje je odsustvo prošlosti, čista sadašnjost. Nema nikakvog tegljenja prošlosti; ono je sasvim pasivno. Ti ništa ne činiš — samo jesi! Jednostavno, tu si gde si. Samo ti si sadašnjost, i cvet je sadašnjost — i tada se uspostavlja svedočenje. Kad je samio cvet sadašnjost a tvoja prošlost tu kao jedan nametljivac; kad je prošlost tu umesto tebe, tada je sve to samo mišljenje a ne svedočenje.

Dakle, počni od mišljenja. Šta je mišljenje? To je dovodenje uma u sadašnjost. I tad si propustio sadašnji trenutak — potpuno si ga propustio! U času kad prošlost proдре u sadašnjost, sve si promašio! Kad kažeš da je cvet divan, zaista, to je postala prošlost. Procenio si, osudio, prosudio. Kad kažeš da je nešto divno, to je jednostavno prošlo iskustvo. Kad si jednostavno tu, zajedno s cvetom, reći da je on divan jednostavno je nemoguće; ne možeš nametnuti sadašnjosti nikakvu procenu. Svako prosuđivanje pripada isključivo prošlosti. Ako kažem da te volim, to je onda postala stvar koja je prošla. Ako kažem da je cvet takav i takav, osetio sam, procenio — i to je prošlost.

Svedočenje je uvek sadašnjost, nikada prošlost. Mišljenje je uvek nešto prošlo, mrtvo, dok je svedočenje puno života. I zato, drugo razgraničenje: prvo, mišljenje je aktivno — činiti nešto; svedočenje je pasivno — *jednostavno jesi*. Mišljenje je uvek prošlost, mrtva stvar koja

je prošla, koje više nema. Svedočenje je uvek sadašnjost — ono što jeste. Dakle, ako nastaviš da razmišljaš, nikada nećeš biti u stanju da spoznaš šta je svedočenje.

Zaustaviti, prekinuti mišljenje, postaje početak svedočenja. Prestanak mišljenja jeste svedočenje. I sad, šta da se radi? — zbog toga što je mišljenje jako moćna navika unutar svakog od nas. To je savršen mehanizam, pravi robot u čoveku. To *nije* tvoja želja da misliš, to nije tvoja odluka, već prosta mehanička navika — drugo ništa i ne možeš da radiš. U trenutku kad primetiš cvet, mišljenje počne da se odvija. Mi još ne poznajemo nejezičko iskustvo. Nejezičko iskustvo je zaista iskustvo. Verbalizacija je, na jedan način, bežanje od iskustva.

Kad kažem da je cvet divan, cvet je nestao ispred mene. Sad je to moj um a ne cvet na kog sam upućen. Sad je to samo slika cveta unutar uma a ne cvet sam po sebi. Cvet je postao slika, misao unutar uma, i sad je mogu porediti sa svojim prošlim iskustvima, a samim tim — mogu i da prosuđujem. Ali cveta više uopšte nema. Kad pojavu izrazim rečima, ja sam potpuno zatvoren za novo iskustvo.

Kad si svestan bez reči, sasvim si otvoren, ranjiv, osetljiv. Svedočenja predstavlja neprestanu otvorenost u odnosu na iskustvo. Šta činiti? Ta mehanička navika takozvanog mišljenja mora negde da se slomi. Dakle, šta god da činiš, pokušaj da to izvedeš bez reči. To je teško, zaista jako naporno, a u početku će ti izgledati potpuno neostvarljivo, jednostavno nemoguće, no to nije tako. To nije nemoguće, ali je u svakom slučaju više nego teško. Šetaš se ulicom; neka ti svaki korak bude neverbalan, samio se šetaš, i čak ako to traje samo dve-tri sekunde, osetićeš iskrpu savršeno drugačijeg sveta — nejezičkog, istinskog sveta. Izaći ćeš iz sveta kojim se čovek ogradio od iskustva.

Jedeš: jedi neverbalno. Neko je jednom upitao Bokujua, velikog Zen Majstora: "Koja je tvoja duhovna disciplina?"

Kaže se da je Bokuju rekao: "Moja duhovna disciplina je vrlo jednostavna: kad sam gladan jedem, a spavam kad mi se spava — i to je sve".

Čovek je bio prosto zapanjen. Uzviknuo je od iznenađenja: "Šta to govoriš? Pa i ja jedem, i ja spavam, svi to rade. Šta je u tome što možeš zvati sadhanom, duhovnim radom?"

"Kad jedeš", reče mu Bokuju, "ti činiš još mnogo stvari uporedo. A kada spavaš, činiš sve osim spavanja. A ja kad jedem, ja jednostavno jedem. Kad spavam, onda samo spavam. Svako moje delo je celovito".

Svako je delo potpuno ako je neverbalno. Dakle, pokušaj da jedeš bez ikakvog razgovora unutar uma, jedi bez mišljenja i prosuđivanja. Samo jedi, i taj proces će biti meditacija — zbog toga što si svedok ako si u nejezičkom stanju svesti. Čim verbalizuješ ti postaješ mislilac. Ako nema verbalizacije ti ništa ne možeš učiniti — *bićeš* svedok, automatski. I zato pokušaj da bilo šta izvodiš neverbalno: šetaj se, jedi, kupaj se ili jednostavno sedi u tišini. Tad jednostavno sedi — budi "sedenje"! Nemoj da misliš. Takvo sedenje će stvarno biti prava meditacija, i šetnja, bilo šta.

Neki drugi posetilac došao je do Bokujua: "Molim te, daj mi neku meditativnu tehniku".

"Mogu da ti dam koju god hoćeš tehniku, ali nećeš biti u stanju da meditiraš — jer ti možeš da praktikuješ tehniku i sa umom koji jednostavno ne prestaje s razgovorom".

Tvoji se prsti mogu pokretati na brojanici, ali iznutra mišljenje može da se nastavi bez problema. Ako upotrebljavaš brojanicu bez mišljenja, tad sve to postaje meditacija. No tada, zaista, nikakva tehnika uopšte i nije potrebna. Cco je život jedna velika tehnika, i zato Bokuju i kaže: "Bilo bi ti bolje da malo poživis sa mnom i da me samo posmatraš. Ne pitaj ni za kakav metod. Samo me posmatraj — i na kraju ćeš spoznati".

Jedan monah bio je pored Bokujua čitavih nedelju dana, i bio je svakim danom sve zbunjeniji i zbunjeniji. Nakon sedmice je rekao: "Kad sam došao, bio sam u manjoj zbrci nego sada, a sad sam potpuno zbunjen. Gledao sam te bez prekida svih sedam dana — ali šta sam tu mogao da vidim?"

"Onda i nisi gledao", odgovori mu Bokuju. "Kad sam šetao, šta si video — postojala je jedino kretanja. Kad si mi donosio čaj izjutra, zar nisi posmatrao? — jednostavno sam uzimao čaj i pio. Bokujua u svenmu tome *nije bilo* — samo pijenja čaja. Bokujua nije bilo — samo čaja. Zar nisi gledao? Ako jesi, onda si morao da primetiš da mene u svenmu tome uopšte nije bilo".

To je izuzetno suptilna pojava — jer ako je mislilac u svenmu tome, tada je i ego prisutan; tada si ti Bokuju, ti ili bilo ko drugi. Ali ako je samo akcija prisutna bez i trunke verbalizacije, bez ikakvog mišljenja, tu onda nema ega. I zato Bokuju kaže: "Da li si ti zaista gledao? Bokujua nigde nije bilo — samo je pijenje čaja, postojalo, ili šetanje po bašti, ili kopanje rupa u zemlji".

Buda je, upravo stoga, rekao: "Nema duše" — jer ti ništa ne vidiš i samo nastavljaš da misliš kako imaš dušu. Ti nisi! Ako si svedok, tada

ti nisi! "Ja" se stvara kroz misli. I još jedna stvar: nagonilane misli, skupljena, nataloženo pamćenje, stvaraju osećaj ega — stvaraju u tebi osećaj da ipak jesi.

Pokušaj taj ogled: odseci svu prošlost od sebe — bez pamćenja. Ne znaš ko su ti roditelji, ne znaš kome pripadaš — kojoj zemlji, kojoj religiji, kojoj rasi. Ne znaš ni gde si školovan, čak ni da li si ikada bio školovan. Samo odbaci prošlost — i zapamti ko si. Ne možeš ni da se prisetiš toga ko u stvari jesi. Ti, očigledno, jesi. Jesi, ali *ko si ti?* U ovom trenutku ne možeš osetiti "Ja". Ego je prosto nagonilana prošlost. Tvoj ego su tvoje sopstvene misli — ali sakupljene, kristalisane.

Zato Bokuju kaže: "Ako si me stvarno posmatrao, onda si morao da primetiš da me nema. Postojao je čin pijenja, ali ne i onaj koji pije; postojala je i šetnja po bašti, ali šetača nije bilo. Akcija je svakako postojala, ali ne i onaj koji je izvodi".

U svedočenju se ne oseća "Ja", ali se oseća tokom mišljenja. I zbog toga nije tek samo slučajnost to što su svi takozvani mislioci duboko ukorenjeni u vlastitom egu. Umetnici, mislioci, filozofi, književnici, ako su egoistični, to nije tek puka slučajnost. Što imaš više misli, to je i tvoj ego veći. U svedočenju ego ne postoji, ali to se zbiva tek kada prevaziđeš jezik. Jezik je ozbiljna prepreka. Potreban je da bi saobraćao sa drugima, ali nije nužan kad se obraćaš samom sebi. Jezik je korisno oruđe — čak bi se moglo reći da je *najkorisniji od svih mogućih*. Čovek je mogao da stvori društvo i kulturu samo zbog jezika — ali baš zbog jezika, čovek je zaboravio na sebe samoga.

Jezik je naš svet. Šta ostaje kad čovek, makar i za par trenutaka, zaboravi jezik? Kultura, društvo, Hinduizam, Hrišćanstvo, komunizam — šta ostaje? Ništa! Ne preostaje bukvalno ništa. Ako se samo jezik izostavi, celo čovečanstvo, sa svom svojom civilizacijom, kulturom, religijom, sa svom svojom filozofijom i naukom — jednostavno nestaje.

Jezik služi da bi se saobraćalo s drugima. On služi samo u te svrhe, koristan je, ali i opasan — i kada je god neko oruđe korisno, ono je opasno, u istoj srazmeri. Opasnost je u sledećem: što se um više kreće moraš reći jezik, to sve dalje odlazi od unutrašnjeg središta. I zato je nužan izvestan sklad kad je jezik u pitanju, izvesna sposobnost napuštanja jezika, ostavljanja po strani.

Svedočenje označava kretanja bez jezika, bez uma, bez reči. Svedočenje je stanje svesti neuma, ne-mišljenja. Pokušaj! To je dugotrajan napor i ništa se ne može predvideti — ali pokušaj, svejedno, jer napor će ti doneti makar trenutke kada će jezik jednostavno nestati.

I tada se otvara savršeno nova dimenzija. Postaješ svestan drugačijeg sveta — sveta jednovremenosti, sveta koji je ovde i sada, sveta ne-uma, stvarnog, istinskog sveta.

Jezik mora da nestane. I zato pokušaj da izvedeš najobičnije, telesne akcije, ne upotrebljavajući jezik. Buda je koristio tehniku posmatranja daha. On bi rekao svojim monasima: "Posmatrajte dah, ne činite ništa drugo: samo gledajte dah koji dolazi, dah koji odlazi, dolazeći, odlazeći dah". To nije tek rečeno da se kaže — to mora i da se oseti. Dah ulazi, bez reči. Oseti kako te ispunjava, kreći se s njim, neka ti svesnost prožima proces disanja. I tada ga pusti neka izade. Kreći se s dahom, ali budi budan!

Kaže se da je Buda govorio: "Nemoj propustiti ni najmanji dah. Ako makar i jedan dah ne uočiš psihološki, bićeš mrtav. Ako je svesnost promašila prisustvo daha, iznutra ćeš umreti". Buda, dakle, kaže: "Dah je esencijalan za život tela, a svesnost daha esencijalna za život unutrašnjeg središta".

Diši i budi svestan, a kada pokušavaš da budeš budan, u tim trenucima, ne možeš da misliš, jer uni nije u stanju da dve stvari izvodi istovremeno — i mišljenje i svedočenje jednovremeno. Sam fenomen svedočenja je dijametralno suprotan procesu mišljenja, i zato ne možeš obe stvari činiti u isto vreme. Kao što ne možeš istovremeno biti i mrtav i živ, tako ne možeš istovremeno i svedočiti i misliti. Svedoči bilo šta, i mišljenje će nestati. Mišljenje dolazi, i svedočenje mora da iščezne. Svedočenje je pasivna svesnost bez unutrašnje akcije, a svesnost sama po sebi uopšte nije akcija.

Jednoga dana Mula Nasrudin je bio strahovito zabrinut, i svako ko bi pogledao njegovo lice mogao bi da oseti kako je izgubljen u dubokim mislima, video bi da je jako napet. Njegova žena je bila uznemirena zbog toga, pa ga je upitala: "Šta činiš, Nasrudine? O čemu misliš? U čemu je problem? — zašto brineš?"

Mula je otvorio oči i odgovorio joj: "To je moj najveći problem do sada. Mislim o tome kako čovek uopšte zna da je mrtav? Ako moram da umrem, kako ću prepoznati taj trenutak, trenutak dolaženja smrti? — jer ja smrt nikada ranije nisam upoznao".

Prepoznavanje podrazumeva stvar koju si jednom prilikom već upoznao.

Nasrudin je nastavio: "Ja vidim tebe i prepoznajem da si ti A, B ili C, i to samo zato što te znam od ranije. A smrt nikada nisam upoznao, i kada ona bude došla, kako ću je prepoznati? Eto, to je moj problem,

i zbog toga sam toliko zabrinut. Kad već budem mrtav, neću moći nikoga da priupitam, te su u tom smislu sva vrata zatvorena. Ne mogu da se obratim čak ni svetini spisima, a nijedan učitelj mi takođe ne može pomoći u rešenju tog mog problema".

Žena se nasmejala: "Pa ti se potpuno nepotrebno brineš. Kad smrt pristigne, čovek to odmah primeti. Znaćeš kada je smrt blizu po tome što ćeš postati hladan, hladan kao led".

Mula Nasrudin je osetio zaista veliko olakšanje. Izvestan ključ, određeni znak, napokon je bio u njegovim rukama.

Posle dva ili tri meseca Mula je otišao u šumu da naseče drva. Bilo je rano zimsko jutro i sve je bilo jako, jako hladno. I odjednom, Nasrudin se setio i obratio pažnju na sopstvene ruke — bile su sasvim hladne.

"Dobro", reče on pomirljivo samom sebi. "Smrt dolazi sve bliže i bliže, a ja sam tako daleko od kuće da nikoga ne mogu obavestiti o tome. I sad — šta da učinim? Zaboravio sam da upitam ženu nešto bliže o tome. Rekla mi je šta čovek počne da oseća kada je smrt tu negde u blizini, ali mi nije rekla kako da se ponašam u takvim trenucima. Sad nikoga nema, potpuno sam sam, a telo mi je sve hladnije i hladnije".

I — tad se setio. Video je mnogo ljudi na smrtnoj postelji, pa je zaključio: "Ah, znači, dobro je leći dole".

To je sve što je znao u vezi mrtvaca, pa je stoga legao ne zemlju i ispružio se koliko je dug. Naravno, zbog toga je bio još hladniji, osećao je sve veću hladnoću — smrt se izvila nad njim. Dok je on tako ležao, njegov se magarac odmarao pored obližnjeg drveta. Dva vuka, misleći da je Mula Nasrudin pokojni, napala su magarca.

Odjednom, Nasrudin je otvorio oči i povikao na vukove: "Mrtav čovek ne može ništa da učini, ali da sam živ, pokazao bih ja vama. Ali pošto nigde ne piše da mrtvac nešto radi, ja mogu svemu ovome da budem sam svedok".

Ako postaneš mrtav u odnosu na sopstvenu prošlost, potpuno mrtav, tada možeš samo da svedočiš. Šta bi drugo uopšte i mogao da radiš? Svedočenje znači postati mrtav za vlastitu prošlost, za sećanja, misli, za sve. Tada, u tom trenutku, šta možeš činiti? Možeš jedino da svedočiš. Procenjivanje više nije moguće. Prosudivanje, svaki sud, mišljenje i slično, mogući su jedino pomoću prošlih iskustava. Procena je moguća samo u odnosu na prošle procene. Mišljenje je ostvarljivo samo ako je prošlost tu negde, samo ako je prošlost nametnuta sadašnjosti, ovom trenutku. Šta ti možeš da činiš? Da svedočiš, ništa drugo.

U drevnoj sanskritskoj literaturi Učitelj je određen kao smrt — *Acharya Mrityuh*. Učitelj je određen kao smrt! u Katha Upanišadi, Načiketa je poslat Yami, bogu smrti, da bi bio podučavan. I kada je Yama ponudio Načliketi sve i svašta — kraljevstvo, raznorazna bogatstva, mnogo konja i slonova, ovo i ono, stvarno puno toga — Načiketa mu je rekao: "Došao sam kod tebe samo da bih spoznao smrt, jer onaj ko ne zna ništa o smrti, ne zna ništa ni o životu".

Dakle, Učitelj je u starim danima bio poznat kao osoba koja postaje smrt za svakog učenika — onaj ko daje smrt, koji pomaže učeniku da umre kako bi se rodio nov, sasvim preporoden.

Nikodem je jednom upitao Isusa: "Kako da ostvarim Kraljevstvo Božje?"

I Isus mu je odgovorio: "Dok prvo ne umreš, ništa nećeš ostvariti. Prvo moraš umreti da bi se ponovo rodio".

A taj preporod nije događaj nego proces koji traje u kontinuitetu. Čovek mora da se svakog trenutka preporoda. Nije moguće da se ti preporodiš jednom za svagda. Život je neprestano rođenje, i smrt je isto tako stalna. Jednom umireš samo zbog toga što nikada nisi živeo. Ako si živeo, onda ćeš umirati bukvalno svakog časa. Umri u odnosu na svaki trenutak prošlosti, bez obzira na to kakav je bio, raj ili pakao. Kakav god da je bio — umri u odnosu na njega, i budi svež i nov i preporoden u svakom trenutku. Sada svedoči! A svedočiti možeš samo ako si potpuno svež.

"Biti učvršćen u sopstvenoj prirodi svedoka je akšat — neglaziran i nelomljen pirinač koji se koristi prilikom obreda".

Atma Puđa Upanišada daje dublje značenje svakom simbolu obožavanja. *Akšat* — neglazirani pirinač — upotrebljava se u ritualu, za vreme obreda. Šta je *akšat*? Reč je vrlo značajna, ali kada se prevede na neki strani jezik ona postaje najobičnija. *Akšat* u stvari znači "ono što još uvek nije probijeno". *Akšat* znači "devičansko, nevino". Mi za devicu i kažemo *akshat-kanya*. *Akšat* predstavlja ono što je nevino, i neglazirani pirinač se koristi samo kao simbol, simbol nečeg devičanskog, sirovog i svežeg. Ali u suštini, reč *akshat* znači nešto što nije probijeno.

Šta je *akšat* u tebi? Šta je to što još uvek nije probijeno? To je tvoja priroda svedoka. Sve ostalo je korumpirano — tek ta stvar još uvek nije. Tvoje telo je promenjeno i izopačeno, tvoj um takode, i tvoje mišljenje i osećanja, sve je iskrivljeno, izopačeno, promenjeno. Sve je pretrpelo izvestan uticaj sa strane. Samo je još jedna stvar ostala netaknuta —

akšat — a to je tvoja priroda svedoka. Svet još nije dodirnuo takvu dubinu. Tvoje misli su izmanipulisane, ali ne i svest koja svedoči.

Tvoje misli mogu biti zamenjene nekim drugim mislima, ti se konvertuješ svakog trenutka. Svaki je uticaj sa strane konvertujući, jer ti si ili za ili protiv. Pa čak i ako odgovoriš protiv određenog uticaja, opet si konvertovan, opet si izmanipulisan. Svakoga si časa izmanipulisan spoljašnjom situacijom, utisaka i uticaja. Ali bilo kako bilo, jedna stvar uvek ostaje nedirnuta, a to je tvoja priroda svedoka.

Ovaj aforizam kaže: "To je tvoja priroda, to si ti sam". To nije nešto čemu si podučavan, to nije nešto izgrađeno, to nije nešto što ti je dato. Ti si ti! Kad kažem priroda ja mislim ti. Ti i to niste odvojeni. I zbog toga, poslednja stvar: priroda koja svedoči, svest koja svedoči, nije nešto što bi trebalo da se ostvari. Ti to već sada jesi. U suprotnom slučaju ne bi se moglo reći da si ti sam priroda svedoka.

Dete se rada, i kada ne bi bilo podučavano jeziku, ne bi ga ni znalo. To nije priroda, to je nega, odgoj. Ako se ne podučava, dete neće ništa znati. Ako ga podučavaju Hinduizmu, onda će biti Hindus. Ako ga zadoje komunizmom, postaće komunista. Šta god da mu se pruži on će na kraju to i postati. Ali sve to nisu ljudske prirode — sve su to jednostavno uslovljavanja. Ti si prisilno uslovljen jednim obrascem. Dakle, Hinduizam je navika a ne priroda, Islam je takode navika, a pod navikom ja podrazumevam sve ono čime si bio zadojen, nešto naučeno. Sa svim tim stvarima ti nisi rođen.

Svedočenje s tim nema nikakve veze. Ti si rođen sa prirodom svedoka. Rođen si s tim, ali, naravno, ta je priroda skrivena. U najvećim dubinama tvog bića nalazi se svedok kao semenska. Svenu si bio podučavan osim vlastitoj prirodi svedoka. Bio si učen znanju, ali ne i samom saznavanju. A dete samo rada se *sa saznavanjem* ali ne i sa znanjem. Ono ina mogućnosti da zna — stoga i možeš da ga učiš — ali taj sadržaj pripada isključivo njemu. No ti nastavljaš da ga uslovljavaš. Mnogim stvarima će ono biti podučavano, i tako će naučiti veliki broj stvari — jezike, religiju, ideologiju. Biće ograničavano sa svih strana, i što bude stegnutije, više će biti unutar uma. A društvo će to itekako ceniti i vrednovati.

Društvo poštuje um jednostavno zbog toga što je um sam po sebi društveni proizvod. I zato, gde god da se pojavi neki briljantan um — a to znači um koji je uspešan u gomilanju stvari — društvo ga veliča, slavi i jako poštuje. Um stvoren uz pomoć društva biće u društvu i nastaviće da raste i da se razvija. A ti možeš umreti s takvim umom,

možeš biti ograničen njime a da nikad i ne naslutiš onu unutrašnju prirodu sa kojom si rođen.

Svedočenje i napor koji dovodi do toga, znači slamanje uma, stvaranje loma, udubljivanje u prirodu — u *tvoju* vlastitu prirodu. Rođen si kao nepoznata svedočeća energija. I tada te društvo sa svih strana opkoljava i oblači. Ta odeća je tvoj um, i ako si poistovećen s odećom nikada nećeš biti u stanju da spoznaš ono što zaista jesi, ono što si oduvek i bio. A čovek može umreti a da nikada ne spozna sebe. Onaj sadržaj je uvek tu, i na neki način, to ima svoju sopstvenu lepotu.

Čovek mora da izbací društvo iz sebe; mora biti slobodan od društva. I kad to kažem ja ne mislim da bude slobodan od ovog društva koje se spolja nalazi. Od društva tog tipa niko ne može da bude slobodan. Gde god da odeš, nalećeš na društvo. Čak i ako pobegneš negde daleko, u neku šumu, onda će drveće i životinje postati tvoje društvo. I kada monah pobegne u šumu i počne da živi sa životinjama, ti onda obavezno kažeš: "Ah, kako je to divno". Ali taj čovek opet stvara društvo oko sebe. Kada monah živi duže vreme u šumi i onda počne da priča sa drvećem, ti kažeš: "Kakvo duhovno biće!" Ali zaista, on je i najobičnije drvo pretvorio u društvo.

Što se tiče spoljašnjeg sveta, ti ne možeš živeti bez društva. Ti u društvu i živiš! Ali ga možeš iznutra izbaciti, unutar sebe možeš ostvariti slobodu od svakog društva. Oni koji se trude da se oslobode od spoljašnjeg društva čine krajnje besmislene napore. Njihov napor je smešan i uspeha na takav način jednostavno ne može biti. A ti koji se muče oko svega toga prosto zavaravaju sebe, jer pravi problem nije u tome kako pobeći od društva koje se spolja nalazi. Problem je samo u jednom — kako ne biti iznutra sputan društvom oko tebe.

Ako nema misli, ako nema pamćenja, ako nema prošlih iskustava kao ograničenja, ti si iznutra savršeno slobodan od svakog društva. Postaješ nevin, nevin kao devica, potpuno čist, preporoden. I tada znaš šta je tvoja prava priroda, šta je tvoj Tao, tvoja dharma. *Dharma* se stalno prevodi kao "religija", ali "religija" s dharmom nema neke bitnije veze. *Dharma* u suštini znači priroda, ono što jesi — suština.

Biće korisno da se shvate dve reči; Gurđijev ih je koristio: "esencija" i "personalnost". Esencija je tvoja prava priroda, dok je personalnost naknadna konstrukcija. Personalnost je društvena struktura koja ti je kasnije pridodata. Svi smo mi personalnosti, nismo svesni, i potpuno smo zaboravili šta je to "esencija", šta je naša vlastita suština. Dakle, svedočenje nije nešto što ostvaruješ; to ne liči na dostignuće. U stvari,

to je otkriće, razotkrivanje. Nešto je tu što si zaboravio — i sad si ga razotkrio. Gurđijev nikada nije koristio reč "svedočenje". Upotrebljavao je uglavnom reč "prisećanje".

I Kabir i Guru Nanak su takođe koristili reč "prisećanje" — *surati*. *Surati* je isto što i *smriti* — prisećanje. Nanak, Kabir, Gurđijev, svi oni upotrebljavaju "prisećanje", i to samo zbog toga što tvoja suština nije nova stvar koju moraš postići — ona je oduvek u tebi. Samo bi morao da je se prisetiš. Moraš da postaneš svestan onoga što je u tebi prisutno od ko zna kada. Ali suštine ne možeš biti svestan ako si opkoljen mislima, ako si izgubljen u nepreglednoj masi.

Nebo je tu — ali kada su svuda tamni oblaci ne možeš ga videti. Oblaci su jednostavno upadica, sporedna radnja — sad jesu, do malopre nisu bili, i nikad ponovo neće biti. Oni dolaze i odlaze, a nebo je uvek na istom mestu, neprekidno. Nebo je *akšat* — nijedan ga oblak ne može izopačiti. Oni dolaze i odlaze, no nebo je uvek nedotaknuto, a tvoj unutrašnji prostor, tvoje unutrašnje nebo je takođe oduvek tu, i ono je tvoja prava priroda.

Društva će doći i proći. Rodićeš se i umreti, i mnogo ćeš života dolaziti i odlaziti, i mnogo će oblaka proći kroz tebe. Ali unutrašnje nebo — *akšat* — ostaje zauvek čisto, devičansko, neizopačeno. No ti se možeš poistovetiti sa oblacima. Isto tako, možeš početi da unišljas: "Pa ja sam ti oblaci koji dolaze i odlaze".

Svako je poistovećen sa sopstvenim mislima, a misli i oblaci su po analogiji jedno te isto. Ti, recimo, kažeš da je nešto *tvoja* misao, i kad ti neko spolja napadne tu misao, uvek osećaš da si ti sam napadnut, *ne misao nego ti*. To je kao da se nebo bori za oblake zato što je neko napao tu privremenu pojavu. Ali onda nebo oseća: "Napali su me!" A nebo je bilo na istom mestu mnogo, mnogo pre samih oblaka, i biće tu čak i kada svi oblaci nestanu. Oblak ništa ne dodaje nebu, i kad nestane, ništa se ne gubi. Nebo ostaje ono što jeste, sveobuhvatno.

To je prava priroda — unutrašnje nebo, unutrašnji prostor. Čovek to samo otkriva, razotkriva, kroz svedočenje, a svedočenje je osnovna, suštinska stvar. Može se koristiti u nebrojeno puno tehnika.

U kineskoj Tao-tradiciji, ljudi su poznavali metod poznat kao "Tai-Či". To je tehnika usredištenja, metod svedočenja. Oni bi ti rekli da radiš šta god hoćeš, ali da bez prestanka budeš svestan središta iza pupka. Dok jedeš, budi ga svestan. Dok se sukobljavaš, ne gubi svest o središtu u stomaku. Radi bukvalno šta god hoćeš, ali ostani svestan samo jedne jedine stvari: da si usredišten u stomaku. I opet, ako si

stvarno usredišten, ti ne možeš da misliš, a čim misli počnu da se odvijaju, ti gubiš svesnost vlastitog središta.

To je telesna tehnika. Buda je koristio dah, disanje. Taoisti koriste *hara* — centar. Zbog toga je samoubistvo u Japanu poznato kao *hara-kiri*. To u stvari znači izvršiti samoubistvo, ali ne gubeći svest o središtu — a to nije tek puko samoubistvo. *Hara-kiri* je samo ono delo kada si bez prestanka svestan centra iza pupka. A to nije samoubistvo — čovek koji to čini izvodi to potpuno svestan. Ti bi se ubio samo kada bi bio toliko uznemiren da više ni trunke svesti nije preživelo u tebi.

Bez obzira da li koristiš *hara-centar* ili disanje, moraš ostati što svesniji. Krišnamurti kaže: "Ostani svestan vlastitog misaonog procesa". Bilo da je to proces disanja ili kuckanje središta iza pupka ili pak misaoni proces, razlike nema. Osnovna stvar — biti apsolutno svestan — ostaje nepromenjena.

Ostani svestan misaonog procesa. Misao se pojavila: doživi je. Misao je tu: shvati da je prisutna u tebi. Kad počne da isparava, onda budi svestan toga da polako nestaje. Kad god jedna misao nestaje a druga se sprema da se pojavi, nastaje mali jaz. Budi svestan tog razmaka. Budi svestan svekolikog procesa — misao se kreće, jaz, pa opet misao. Budi što svesniji!

Koristi misao kao objekat za svoje svedočenje. Nema razlike: možeš koristiti disanje, možeš misli, možeš se koncentrisati na *hara-centar* — u stvari, možeš da upotrebljavaš šta god hoćeš. Toliko je mnogo metoda da je svaka zemlja u svetu izgradila neki sloj. I ponekad se desi da se izrodi pravi zbog tih tehnika — ali ako odeš duboko dole, jedna stvar je suštinska a to je svedočenje — bez obzira kakav je metod spolja. Razlika uopšte nije u duhu, već u telu.

I Krišnamurti kaže: "Ja nemam nijedan metod", ali ga ima, itekako ga ima. To svedočenje misaonog procesa je metod barem koliko i svedočenje disajnog procesa. Možeš biti svedok mislima, a možeš i disanju. I tada se možeš složiti da je i okretanje brojanice isto tako tehnika svedočenja. Uopšte nema razlike između svedočenja pokreta brojanice i svedočenja misaonog ili disajnog procesa.

Sufi mistici koriste plesove, derviške plesove. Dakle, oni koriste plesanje kao jedan metod svedočenja. Možda ste čuli za dervişe koji se vrte. Kreću se na petama baš kao što to ponekad deca rade. Ako se tako budeš kretao ubrzo ćeš biti kao omamljen — samo se okrećući na petama. A dervişi kažu: "Nastavi da se okrećeš, znaj da se telo okreće, ali ostani svestan. Iznutra, budi sasvim svestan! Ne poistovećuj se s

telom koje se vrti u krug. Telo se kreće — ne poistovećuj se i budi što svesniji. Na taj način, posle nekog vremena, doživćeš svedočenje".

I ja mislim da je taj Sufi metod iznenadniji od svih drugih, jer svedočiti sopstvene misli je veoma teško, to je tako suptilan proces. I svedočiti disajni proces nije tako lako zato što je disanje nevoljna stvar. Ali, ples — je voljna. Plešući, vrteći se u krug, u krug, u krug, um postaje sve omamljeniji. Ako ostaneš svestan i pored svega, odjednom ćeš pronaći središte. I tada telo postaje točak a ti stožer, glavčina točka, i dok se telo okreće središte je nepokretno, netaknuto — *akšat*. Dakle, postoji, zaista, na hiljade različitih tehnika i metoda, ali duša svih njih, najosnovnija stvar je svedočenje.

Ovaj aforizam u stvari kaže da je tvoj odlazak u hram potpuno beskoristan i besmislen ako nisi u sebi probudio svoju prirodu svedoka. Neglazirani, sirovi pirinač uopšte ti neće biti od velike pomoći. Njega možeš da kupiš na pijaci, ali to je samo simbol. Sve dok u sebi samom ne otkriješ nešto neglazirano, nedimuto društvom, nestvoreno, tvoj obred je glupav, jednostavno idiotska stvar. A ti stvarno možeš nastaviti s obožavanjem i ritualima i sa korišćenjem simbola a da nikada ne spoznaš šta ti simboli zaista znače.

Zapamti tu reč *akšat* — ono što nije izopačeno, ono što je devičanski čisto i sveže. Šta je takvo u tebi? Probudi taj devičanski sadržaj i prinesi ga stopalima Božanskog. Samo se na taj način može iskoristiti tvoja nevinost — samo tako se može ta svežina, ta neprestana mladost, upotrebiti u obredu.

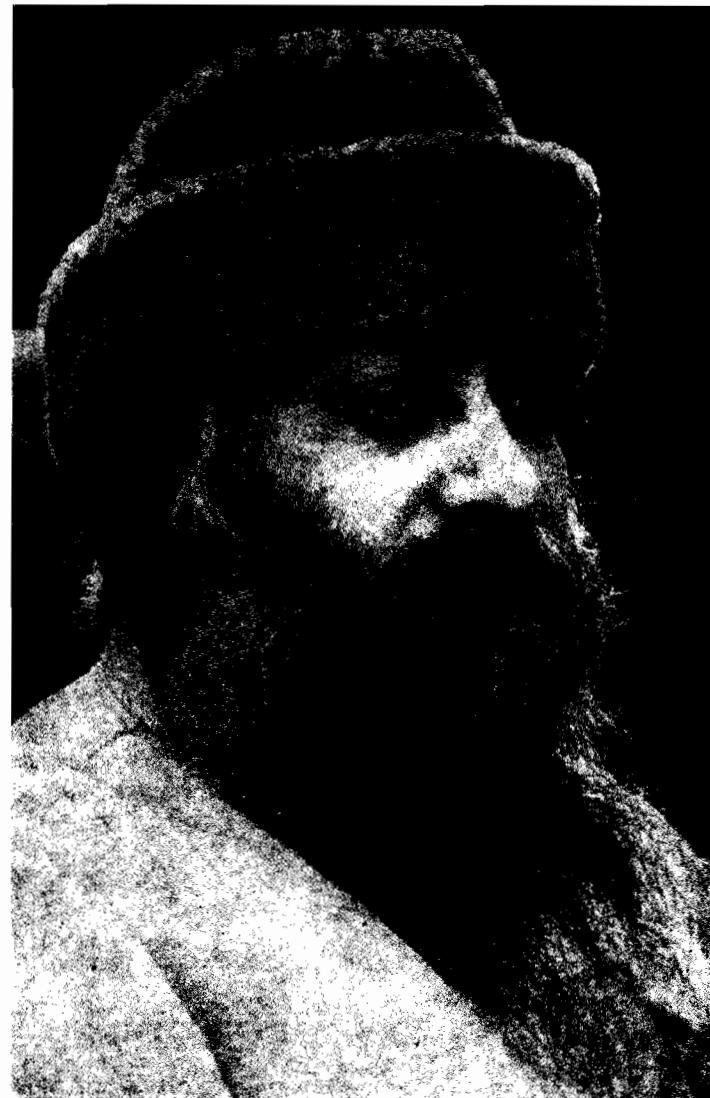
Svedočenje možeš da razumeš racionalno. To nije teško, ali teškoća je upravo u tome! Teškoća je u tome što možeš to da shvatiš mentalno, i da pomisliš kako je učinjeno sve što treba. Ti to možeš da razumeš, ali to opet postaje samo teorija unutar uma, samo misao i ništa više. I tada o svemu tome možeš da raspravljaš, možeš da filozofiraš koliko ti je srcu drago, ali tada je cela stvar samo deo uma — a um nema veze s nevinošću i onim devičanskim delom tebe samog.

Ako ja kažem nešto u vezi svedočenja, to ti dolazi do svesti, to postaje deo uma, ali to je sve došlo spolja a ne iz tebe. Ako si pročitao Atma Puđa Upanišadu i onda bio zadivljen, prosto ubeđen u sve što u njoj piše, i ako onda kažeš u sebi: "Da, tačno, u tome je dakle stvar" — sve to je samo teorija. To nije iz tebe, iznutra došlo, već odnekud spolja. To nije *akšat*, devičanska stvar. Nijedna teorija ne može biti nevinna. Nijedna misao nije devičanska. Svaka je dobavljena, svaka je pozajmljena. Nikad nijedna misao ne može da bude izvorna — nikada!

Sama priroda misli je stvar koja je odnekud posuđena. Ničija misao nije originalna. Ne može ni biti, zbog toga što ni jezik nije originalan, a ni zamisao nije originalna. Ti si ih negde naučio.

"Akšar" znači "izvorno" — nešto što nisi naučio, to je otkriće unutar tebe, i to otkriće nečega što ti zaista pripada, onoga što je jedinstveno. To je otkriće onoga što ti niko nikada nije dao.

Dakle, intelektualno razumevanje neće ti biti ni od kakve pomoći. Primenjuj To! I samo tako, jednoga dana, nešto će se rasprsnuti u tebi, i ti ćeš postati svestan potpuno drugačije oblasti, oblasti čistote, nevinosti, blaženstva.

Šesnaesto predavanje

6. juni 1972

VOLJA ILI PREDANOST

*" Da li je svedočenje
mentalni čin i može li ono
biti delimično ili totalno?"*

*" Kada bi neko mogao biti
posmatrač i svedok
i kada može da postane
nešto totalno
kao što je ljubav, ljutnja?"*

Pitanje

Osho, prošle ste noći rekli da um ne može činiti dve stvari istovremeno – to jest, ne može istovremeno i misliti i svedočiti. Izgleda da je svedočenje takođe mentalna sposobnost i da je, samim tim, delo uma. Da li je to zaista tako? Molimo vas da nam to razjasnite. Da li uopšte postoji nešto kao delimično i potpuno svedočenje?

Odgovor:

Svedočenje nije mentalna aktivnost, ali mišljenje jeste. U stvari, bilo bi bolje reći da je mišljenje san um. Kad um nije, kad je sasvim odsutan, kad je u potpunosti nestao, samo tada možeš da svedočiš. Svedočenje je nešto iza uma.

Zen Budizam koristi um na dva načina: običan um označava mišljenje; um sa velikim "U" podrazumeva Um iza mišljenja. Svesnost je iza uma. Ona se pojavljuje kroz um. Ako je um u stanju mišljenja, um tada postaje neproziran, nepropustljiv, baš kao naoblačeno nebo — ti tada nisi u stanju da vidiš nebo. Nebo možeš da sagledaš samo kada oblaka uopšte nema. Kad mišljenja nema, ti tada možeš da osetiš svedočenje. Svedočenje je čisto nebo koje se nalazi iza oblaka misaonih procesa.

Kad kažem da ne možeš činiti dve stvari u isto vreme, to znači da ili možeš misliti ili možeš svedočiti. Ako misliš, gubiš svedočenje, jer tada je mišljenje oblak na tvojoj svesti. Ako svedočiš, onda ne možeš jednovremeno i da misliš jer u trenucima svedočenja nema um. Mišljenje je zadobijen proces, dok je svedočenje sama tvoja priroda. I stoga, kada kažem da ne možeš činiti istovremeno dve različite stvari, ili da to um ne može izvesti, to ne znači da je svedočenje sposobnost uma. Mišljenje je sposobnost uma, um i jeste za "umovanje".

Zaista su mnogi problemi stvoreni zbog sanje strukture jezika. Ne postoji ništa što je um, u stvari. To je samo jedan proces, um nije stvar

nego proces. Taj proces je bolje zvati umovanjem nego umom, jer to je proces neprekidne misli, jedna misao pa druga pa treća do u beskraj. Samo u razmacima, samo u intervalima između dve misli, ti u stvari možeš osetiti nešto blisko svedočenju. No misli su obično tako brze da ti jednostavno ne možeš čak ni da prepoznaš razmak. Ako nastojiš da svedočiš misli, tada će misaoni proces da se malo uspori, pa ćeš na kraju i moći da osetiš razmake. Jedna misao prolazi, druge još nema, i tu je razmak. U tom jazu postoji svedočenje. A misli bez razmaka ne mogu da postoje, inače bi se preklapale. Bez razmaka nema misli! Misli su baš kao moji prsti — sa razmacima između svakog.

Ako je tvoj misaoni proces usporen — a *svaki* metod nije ništa drugo do usporavanje — i ako je misaoni proces zaista naporan, počinješ da osećaš intervale, počinješ da prepoznaješ razmake. Svedočenje je kroz te intervale. Misao je um; nemisleća svest je svedočenje. Misao je zadobijena spolja. Svedočenje se iznutra odvija. Svesnost je ono s čim si rođen, dok je svaka misao naknadno stečena, kasnije kultivisana. Dakle, ti imaš Hindu-misao, možeš imati i islamsku misao, a možeš imati i misao koja je hrišćanska. Ali nikako ne možeš imati hrišćansku dušu, ili dušu Hinduizma. Duša je jednostavno duša, svest je samo svest.

Ne postoji samo jedan tip uma. Ti, recimo, imaš poseban um. Posebnost se sastoji iz podizanja, uslovljavanja, školovanja, kulture. Um je sve ono što je stavljeno u tebe sa spoljašnje strane, a *svedok je sve ono što nije ubačeno* — ono što je oduvek unutra, prirodno, svojstveno. Svedok jeste tvoja prava priroda. Um je uzgredni proizvod, tek obična navika. Svedočenje, svest, budnost, zovi to kako god želiš, je tvoja istinska priroda. Ali ti možeš imati mnogo navika, te tvoja priroda može biti potisnuta u ko zna kakve dubine. Ti je možeš u potpunosti zaboraviti. Dakle, zaista, religija je jednostavno borba *za prirodu*, i to borba *protiv navika*. Religija je razotkrivanje onog što je sasvim prirodno — onog što je izvorno, otkrivanje istinskog Ja.

Prva stvar koju moraš da upamtiš: svedočenje i mišljenje su različita stanja. Mišljenje pripada umu, dok svedočenje pripada prirodi, a obe se stvari ne mogu istovremeno upotrebljavati. Da bi se svesnost pojavila um mora da nestane. Da bi se priroda ispoljila, nikakva misao ne sme da preživi. Dakle, čovek koji misli je jedna stvar, a čovek koji se prosvetlio — potpuno druga stvar.

Buda nije mislilac, Hegel i Kant jesu. Oni koriste svoje umove da bi izveli određene zaključke. Ali Budi ne trebaju nikakvi zaključci i

stoga on uopšte ne upotrebljava vlastiti um. On je ne-um. Prestao je s korišćenjem uma. On koristi sebe a ne um, da bi došao do zaključaka. Dakle, umom ti možeš nešto zaključiti, ali sve će to biti samo hipoteze, teorije, jer jedna misao može da rodu drugu, može da stvori sledeću misao. Ali misao ne može da stvori stvarnost, misao nije u stanju da stvori Istinu.

Kroz svedočenje dostižeš stvarnost — ne zaključke, ne teorije, nego izravne, neposredne činjenice. Na primer, ja ti kažem nešto. Ti o rečenom možeš misliti — i tad si propustio celinu. Možeš da misliš, šta je svedočenje, šta je to um — stvarno možeš. To je jedan način, način samog uma. Ali ti s tim možeš i da eksperimentišes pa da ne misliš. A pod "eksperimentom" se podrazumeva da moraš razumeti kako da zaustaviš um i osetiš svedočenje. Tada takođe dolaziš do nečega, ali to onda nije zaključak. To nije nešto što si ostvario kroz misaoni proces, već je to nešto što si sasvim ostvario, realizovao.

Neko je upitao Aurobinda: "Veruješ li u Boga?"

"Ne", odgovorio je Aurobindo, "uopšte ne verujem ni u kakvog Boga".

Posetioc je bio savršeno zbunjen, zbog toga što je prešao toliki put, i bio je ubeđen da mu Aurobindo može pokazati put do Boga. A sad mu je taj isti Aurobindo rekao u lice: "Ja ne verujem u Boga".

Čovek jednostavno nije mogao da veruje rođenim ušima, pa je morao još jednom da priupita: "Izvinite, malo sam zbunjen. Prešao sam jako dug put samo da bih došao do vas i da bih vas pitao kako da dostignem Božansko. Ali ako vi ne verujete, tada je moje pitanje, tada je sav moj problem jednostavno nebitan".

"Ko kaže da je takav?", obrati mu se Aurobindo. "Ja ne verujem zato što *znam* da Bog jeste. Ali to nije moje verovanje, to nije zaključak ostvaren misaonim procesima. To nije moje verovanje. Ja znam! To je moje znanje a ne moja vera".

Najviše što um sam po sebi može da učini je da veruje. On nikada ne može znati. On može ili da veruje da Bog jeste ili da veruje da Bog nije, ali oba slučaja su jednostavno verovanja. Ateisti, teisti, svi su oni vernici. Njihovo verovanje može biti ili pozitivno ili negativno. Neko veruje da Bog postoji. Neko drugi veruje da ne postoji. Ali oba veruju u nešto. Oba su došla do zaključka "umovanjem", mišljenjem. Oni su mislili, pokušavali da mentalno istražuju, da se logički udubljuju, i tako su na kraju došli do određenih zaključaka.

Buda nije vernik — *on zna!* I kada kažem da Buda zna, spoznaja je

moguća samo na jedan jedini način. Spoznaja se ne dešava kroz um, već kroz celovito odbacivanje uma. Teško je sve to do kraja pojmiti jer mi smo u stanju da nešto pojмимо samo umom, i tu je ta teškoća. Ja pričam s tobom kroz medijum koji se zove um, i kad ti kažem da se to ne ostvaruje kroz um sam po sebi, ti to primaš sopstvenim umom — ali stvar koju sam rekao njemu je jednostavno nepojmljiva. Um čak može da stvori različite teorije o dostizanju istine. Ako počneš da veruješ, opet si unutar uma. Ti slobodno možeš da kažeš: "Ja nisam ubeden u sve to što pričaš. Ja uopšte ne verujem da postoji bilo šta izvan i iznad samog uma". Ali ne zaboravi da se nalaziš u zatvoru uma čak i dok to govoriš.

Ti nikada nećeš otići iznad uma ako ga koristiš. Moraš skočiti, a meditacija nije ništa drugo nego skok izvan uma. Zbog toga je svaka meditacija nelogična, iracionalna. I meditaciju ne možeš učiniti intelektualnom, ona ne može biti svedena na razum. Ti to moraš iskusiti. Ako iskusiš, tada ćeš i znati šta je šta.

Dakle, pokušaj to: ne misli o tome, pokušaj da budeš svedok vlastitih misli. Sedi, opusti se, sklopi oči. Neka misli prelaze preko mentalnog ekrana. Gledaj ih uporno, načini od njih predmete posmatranja. Jedna misao se pojavljuje: gledaj je što dublje možeš. Nemoj da je misliš. Samo je gledaj. Ako počneš da je misliš nisi više svedok — i opet si upao u staru zamku.

Napolju je velika gužva; misao se pojavljuje — prolaze neka kola; ili pas laje ili se nešto drugo dešava. Ne misli o svemu tome, samo posmatraj misao. Ona se pojavila i uzela određen oblik, i sad je ispred tebe. Uskoro će proći i neka će je druga misao zameniti. Nastavi da posmatraš taj misaoni proces. Čak i za najsitniji trenutak. Ako si u stanju da posmatraš misaoni proces bez mišljenja o njemu, ti ćeš ostvariti nešto od svedočenja, spoznaćeš makar mali deo svedoka. To je ukus koji se savršeno razlikuje od mišljenja — sasvim je drugačiji. Ali čovek zaista mora da eksperimentiše sa svim tim stvarima.

Religija i nauka su dve odvojene oblasti, ali u jednom su slični i njihov je naglasak savršeno isti: nauka zavisi od eksperimentisanja, baš kao i religija. Samo je filozofija ne-eksperimentalna. Religija i nauka potpuno zavise od eksperimenata: nauka zavisi od objekata, a religija od subjekta. Nauka zavisi od eksperimenta sa stvarima različitim od tebe, dok religija eksperimentiše neposredno, sasvim izravno — s tobom.

I to je teško. U nauci postoji eksperimentator, eksperiment i objekt

na kojem se eksperimentiše. To su tri stvari: objekt, subjekt i eksperiment. U religiji ti si sve to u isti mah. Ti moraš da izvedeš ogled sa samim sobom; dakle, ti si i subjekt i objekt i laboratorija.

Nemoj da misliš o tome. Počni, nema veze odakle, da eksperimentišeš. Tada ćeš imati neposredno osećanje u vezi toga — šta je mišljenje a šta je svedočenje. I tada ćeš shvatiti još jednu bitnu stvar: ne možeš istovremeno biti u oba stanja; kao što nisi u stanju da istovremeno trčiš i stojiš u mestu. Ako trčiš, onda ne sediš, a ako sediš, onda ne možeš trčati. Ali sedenje nije funkcija nogu. Trčanje jeste. U stvari, možemo reći da je sedenje ne-funkcija nogu. Kad noge funkcionišu, ti tad ne sediš. Sedenje nije funkcija nogu, ali trčanje jeste, u svakom slučaju.

Isto je i sa umom: mišljenje je funkcija uma; svedočenje je umna ne-funkcija. Kad um ne deluje, ti si tada svestan, svedočiš. Zato sam i naglašavao da ne možeš izvoditi obe stvari u isto vreme. Ne možeš s nogama i sedeti i trčati. Ali to uopšte ne znači da je sedenje funkcija nogu. Sedenje je, najprostijim rečima rečeno, ne-funkcija tvojih nogu.

A ti mene pitaš: "Postoji li nešto nalik delimičnom svedočenju i nešto kao potpuno svedočenje?" Ne, ne postoji nikako, nikakva delimičnost u svedočenju ne može da postoji. Svedočenje je uvek celovito. Može da se pojavi u trenutku i da prode, ali bez obzira koliko traje, svedočenje je totalno. Možeš li sedeti delimično ili potpuno? Šta možemo da shvatimo pod delimičnim sedenjem? Svedočenje je celovita stvar. I zaista, u životu ništa nije delimično, ništa izdvojeno ne postoji — ali u životu. Unutar uma sve je delimično. Shvati to: s umom ništa ne može biti celovito. I kada uma nema, sve je potpuno, nema ničeg što je delimično. I kada uma nema, fragmentarnost i podeljenost ne mogu da postoje zbog toga što su to sve sposobnosti uma.

Na primer, posmatraj dete kada se naljuti. Dete je još uvek sirovo, nekultivisano. Pogledaj njegovu ljutnju: ona je potpuna, ničeg podeljenog nema u detinjoj ljutnji. Ništa nije potisnuto — to je sveobuhvatno cvetanje, i upravo su stoga deca divna čak i kad su ljuta. To je zato što svaka celovitost ima svoju sopstvenu lepotu.

Kada se ti ljutiš, tvoja ljutnja nikada nije potpuna. Nešto ćeš sigurno potisnuti, a onaj potisnuti deo postaće pravi otrov u tebi. Tad ni tvoja ljubav neće moći da bude ucelovljena. I ljubav, dakle, moraće da bude delimična. U stvari, ti tada niti možeš da voliš niti možeš da mrziš potpuno. Šta god da činiš biće delimično zbog toga što um radi li radi.

Dete ovog trenutka može biti ljutnja a već sledećeg ljubav i ništa

drugo. Kad voli onda je to sveobuhvatno, a i u ljubavi je potpuno. Svaki je trenutak ucelovljenje zato što um još uvek nije dovoljno razvijen. I opet, jedan mudrac je kao dete. Između njih, naravno, postoji nebrojeno mnogo razlika, ali detinjstvo je još jednom ostvareno — jer mudrac je opet totalna individua. Ali on ne može više biti ljut. Dete je bez uma barem što se ovoga života *tiče*, ali zbog prošlih života mnogo je raznovrsnih umova u detinjem nesvesnom, i svi oni deluju na svoj način. Dakle, dete samo izgleda celovito, ali u suštini nije. Ovoživotni um je još uvek u razvoju, ali dete u nesvesnom ima još mnogo, mnogo nevidljivih umova.

Mudrac je ucelovljen bez ikakvog uma — i bez ovoživotnog i bez prošloživotnih — i zato može biti potpun u svemu. Ne može biti ljut, ne može mrzeti, a razlog toga je u činjenici što niko celokupno ne može biti takav. Ljutnja je bolna a ti ne možeš biti ni u čemu celovit, ako to donosi bol. Mudrac ne može mrzeti zbog toga što on sada ne može biti ni u čemu što nije potpuno. To uopšte nema veze s pitanjem dobra i zla. To nije moralno pitanje, ni najmanje. Zaista, za mudraca, to je jednostavno pitanje celovitosti. On drugačiji sada i ne može biti.

Laos kaže: "Ja nazivam dobro onim u čemu možeš biti celovit, a loše je sve ono što te ne čini celovitim". Delimičnost je greh. Ako gledaš na takav način celu stvar, tada um postaje greh — jer upravo je um sposoban da sve stvari učini podeljenim. Svedočenje je potpuno, ali u našim životima ništa nije takvo — ništa. Delimični smo u svemu. Zbog toga i ne osećamo blaženstvo, nema ekstaze — jer samo kada si celovit u bilo čemu nastaju trenutci blaženstva. Blaženstvo, to znači biti potpuno u nečemu, a mi smo uvek podeljeni, uvek okrnjeni — u svemu. Deo nas samih ulazi u nešto, dok neki drugi delić stoji po strani i posmatra događanje. I baš je to tvorac sveopšte napetosti: jedan deo je tu, drugi ko zna gde. Dakle, šta god da radimo, čak i ako volimo, to je ipak napetost, teskoba, bol, muka i strepnja.

Psiholozi su rekli jednu zanimljivu stvar: ako proučavaš čoveka koji voli, onda će ljubav da ti liči na bilo koju drugu bolest. Eto, čak ni ljubav nije blažena, čak je i ona mučna, jedan težak okov, ograničenje. I baš zato čoveku dosadi i ljubav sama po sebi, prezasi se čak i ljubavi — jer um, kada voli, nije blažen već je u stanju velike napetosti. U čemu god da se nalazimo, mi smo osuđeni na teskobu ako smo u tome podeljeni, tek delimični.

Ta delimičnost znak je da smo podeljeni, a um jednostavno mora biti takav. Zašto? Zato što um nije jedna stvar. Um znači mnogo stvari

na jednoj gomili. Um je uvek zbirka, skupina, nikada jedinstvo.

Tvoja priroda, s druge strane, postoji kao jedinstvo. Um je gomila koja s jedinstvom nema nikakve veze. Um je sve ono što je skupljeno usput, odoka, otprilike. I zato su mnoge osobe uticale na tvoj um, a samim tim, mnogi su uticaji napravili taj društveni proizvod. Ništa ne prode kroz um a da ne ostavi trag. Sve što prode kroz njega utisne se na ovaj ili onaj način: prijatelji ostave pečat u umu, i neprijatelji takođe; privlačnosti ga oblikuju, i odbojnosti isto tako. Ono što voliš i ono što ne voliš oblikuju tvoj um podjednako snagom. Ti nastavljaš sa skupljanjem na višedimenzionalan način. On nije univerzum nego multiverzum — nikada sveobuhvatan, nikad ujedinjen. Kako um može biti sveobuhvatan? On je gomila s mnogo, nebrojeno mnogo protivrečnosti. Um protivreči čak i sebi samom.

Stara je psihologija verovala u jedan um, ali nova psihologija rekla je za takav koncept da je savršeno pogrešan. Um je multiplicitet, a ne jednina. Ti nemaš tek jedan um. To je samo naša lingvistička navika da pričamo o umu kao o jednini. Mi stalno govorimo "moj um", ali to je potpuno pogrešna izjava. Mnogo je bolje i istinitije kada se kaže "moji umovi".

Mahavir je otkrio tu činjenicu još pre više od dve hiljade godina. Ima podataka da je govorio: "Čovek nije jednodušan već mnogodušan sa mnogo umova". Zbog toga ne možeš da budeš celovit kada si u umu. Ili je većina tvojih umova s tobom, ili manjina. Svaka odluka uma je delo skupštine i ništa više. Najviše što možeš očekivati, to je odluka većine tvojih umova.

I tako dolazimo do još jedne važne činjenice: um nije čvrsta, već veoma promenljiva gomila. *Um nije čvrsta masa!* U svakom trenutku nešto se izgubi a nešto doda, i zato svakog trenutka imaš nove umove.

Kada je Buda prolazio kroz neki gradić, jedan čovek ga je presreo i upitao: "Ja bih želeo da služim čovečanstvu. Molim te, pokaži mi put".

Ali Buda je samo sklopio oči i ostao tih. Čovek se zbunio i ponovo upitao: "Rekao sam da bih želeo da služim ljudima. Zašto ništa ne odgovoriš? Ima li nečeg lošeg ili pogrešnog u tome što pitam?"

Buda je napokon otvorio oči i odgovorio mu: "Želiš da služiš ljudima; ali gde si ti? *Prvo budi!* Ti nisi, još uvek si gomila. Ovog trenutka želiš da služiš čovečanstvo, a sledećeg ćeš poželeti da ga ubiješ. *Prvo budi!* Ništa ne možeš učiniti dok nisi. Ne misli o *radu*, misli o *biću*".

To "biće" može ti se dogoditi samo kroz svedočenje, ali nikada,

zapamti, nikada kroz mišljenje. Svedočenje je sveobuhvatno samo zbog toga što je tvoja priroda ujedinjena, ona je jedna jedina. Roden si kao jedan, ali si u međuvremenu sakupio mnogo, premnogog umova. Tada si počeo da se poistovećuješ sa svima njima, a svo poistovećivanje jednostavno mora da se prekine.

Pitanje:

Osho, prošle ste noći govorili o svedočenju kao metodi. Nekom drugom prilikom čuo sam kako pričate o postojanju, o jedinstvu sa stvarima, o celovitom uključenju u svaku situaciju. Ja sam obično izgubljen jer ne znam koji put da sledim: da li da stojim povučen i da svedočim na jedan nezvan način, ili da celovito postanem nešto, da se ujedinim s nečim – na primer, kad se razljutim ili volim ili kad sam melanholičan?

Zar to nisu dva suprotna puta? Zar se oba ne odnose na različite vrste situacija, a samim tim, zar oni nisu i za različite ljude? I kad šta čovek mora da radi?

Odgovor:

Postoje samo dva puta — samo dva. Jedan je predanost, drugi je volja: put predanosti i put volje. Što se tih puteva tiče, oni su zaista dijametralno suprotni, ali i predanost i volja idu ka istom odredištu i dostižu isti cilj, isto ostvarenje. I zato moramo detaljnije da shvatimo i jedan i drugi put.

Put volje počinje sa svedočenjem Sopstva. Taj put je samo posredno upućen na ego — usmerenost nije izravna. Početi sa svedočenjem, biti svestan vlastitih dela je neposredno usmereno na buđenje unutrašnjeg Sopstva. Ako je ono probudeno, posledica ostvarenja je nestanak ega. Ti s egom nemaš šta izravno da radiš. Sopstvo i ego ne mogu jednovremeno da postoje. Ako je Sopstvo probudeno — ego nestaje. Put volje pokušava neposredno da probudi unutrašnje središte. Mnogi metodi mogu da se, pri svemu tome, koriste kao pomoćno sredstvo. Kako probuditi Sopstvo? To ćemo sada razmatrati.

Put predanosti je izravno usmeren na ego, a ne na Sopstvo. Kad se ego razbije, unutrašnje središte se istovremeno počinje da deluje. Predanost je neposredno usmerena na ego. Ti ništa ne činiš da bi probudio Sopstvo na izravan način. Samo težiš da predaš ego u potpunosti. U trenutku kada ga odbaciš, ostaješ samo s probuđenim Sopstvom unutar sebe. Naravno, oba puta će delovati u suprotnim

smerovima, jer jedan je put usmeren na ego a drugi na Sopstvo. Njihove tehnike i metode jesu suprotne — i niko nije u stanju da praktikuje oba puta istovremeno. To je nemoguće, ali i nepotrebno. Svako mora da izabere svoj put.

Ako izabereš put volje, tad si ostavljen da radiš sam na sebi. To je izuzetno teško i naporno. Čovek mora da se bori, da se sukobljava — sa svojim starim navikama koje su do sada stvarale uspavanost i nesvesnost. Tad je jedina borba, borba protiv sna, i jedina težnja sastoji se u tome da se stvori duboko unutrašnje buđenje. Oni koji slede put volje i voljnog napora, poznavaću samo jedan greh — a greh je duhovna usnulost.

Na tom putu postoje mnoge tehnike. O nekima sam već pričao. Na primer, Gurdijev je koristio Sufi vežbe. Sufi mistici nazivaju te tehnike "halt"-vežbama. Recimo ti sediš na svom mestu i praktikuješ taj metod. Kad učitelj uzvikne "Stop!" ili "Halt!" ti moraš da se istog momenta zaustaviš bez obzira šta radiš u dotičnom trenutku. Ako su ti oči otvorene, tad moraš da ih ostaviš takvima. Sada ih više ne smeš zatvoriti. Ako ti je ruka podignuta, nek ostane u vazduhu. Kakva god da je tvoj položaj, jednostavno se sledi, smrzniti se u njemu. Nema pokreta! Potpuno se zaustavi! Pokušaj to, i odjednom ćeš doživeti unutrašnje buđenje — osećanje toga. Iznenada ćeš postati svestan svoje sopstvene sledenosti.

Celo telo je sledeno, postao si kao kamen, kao neka statua. Ali ako počneš da se obmanjuješ, ponovo si pao u dubok san. Ti možeš da se zavaravaš, možeš da pomisliš: "Ko me gleda? Mogu komotno da sklopim oči — već su počele da me peku". Možeš da se obmanjuješ na takav ili neki sličan način. Ali ne zaboravi da si opet usnuo. Ne — obmana je san. Nemoj da se zavaravaš, jer to se nikoga ne tiče osim tebe. Sve zavisi od tebe. Ako možeš biti sleden makar i za jednu sekundu, počćeš da vidiš sebe u novom svetlu, i tvoj će centar biti svestan nepokretnog tela.

Postoje i drugi metodi. Mahavir i njegova tradicija koristili su post kao tehniku za buđenje Sopstva. Ako počneš da postiš, zahtevi tvog tela postaju sve glasniji i glasniji, i telo polako počinje da te savladuje. Mahavir bi tada rekao: "Samo svedoči — ne čini ništa drugo. Osećaš glad i to je sve. Telo zahteva hranu — budi toga svestan, ali ništa drugo ne preduzimaj. Budi svedok svemu tome, bez obzira šta se dešava". A ta Mahavirova tehnika je zaista duboka.

Dakle, ako postiš i samo svedočiš, tad si barem dodirnuo svoj

najdublji san. A možeš nastaviti sa svedočenjem bez brige ili poistovećenja — telo pati, gladno je, ono zahteva a ti samo posmatraš — i iznenada će telo biti nešto sasvim drugo. Nastaće prekid između tela i tebe. U tom trenutku stvorio si razmak.

Mahavir je koristio post, a muslimani noćno bdenje — nema spavanja! Nemoj da spavaš čitave nedelje i tada ćeš postati svestan kako celo biće može biti duboko usnulo, i kako je užasno teško održavati to bdenje. Ali, ako čovek istraje, ako izdrži, odjednom će se stvoriti razmak između tela i svesti. Tad možeš da vidiš kako *telu zaista treba san — ali to nije i tvoja potreba*.

Postoje mnogi metodi za izravni rad na stvaranju veće svesnosti, nebrojeno mnogo tehnika usmereno je ka prevazilaženju takozvanog usnulog života. Nikakva predanost nije potrebna. U stvari, čovek čak treba i da se bori protiv svakog oblika predaje. To je put volje a ne predanosti, i upravo zbog tog puta Mahaviru su i dali ime Mahavir. "Mahavir" znači "veliki ratnik". Njegovo pravo ime bilo je Vardhaman. Ali prozvan je Mahavir zbog toga što je bio zaista veliki ratnik, barem što se tiče unutrašnje borbe. Nije imao Gurua, nije imao ni učitelja, jer put ratnika je usamljen put. Čak nije dobro ni primiti pomoć od bilo koga — jer i pomoć koju dobiješ može postati tvoj san.

Postoji priča: Mahavir je postio i bio pod zavetom ćutanja bukvalno godinama. U nekom selu izvesni ljudi uznemirili su ga, pretukli, opljačkali, a on je i dalje ostao pod zavetom ćutnje. U stvari, tukli su ga mnogo puta zbog toga što ne samo da nije govorio, već se svuda kretao bez odela — uvek potpuno nag. Seljaci nisu mogli da shvate ko je on. A Mahavir nije želeo ni da progovori. I što je još gore, bio je nag! I zato je bio izbacivan iz svakog sela — u svakom su ga prisiljavali da ode.

Priča se nastavlja i kaže da je Indra, Kralj svih bogova, došao do Mahavira s rečima: "Ja ću te štiti; cela stvar je postala više nego bolna. Nepotrebno te tuku iz dana u dan, i zato mi dopusti da te branim".

Mahavir je odlučno odbio svaku pomoć. Kasnije, kada su ga upitali zašto je tako postupio, kaže se da je Mahavir rekao: "Put volje je put samotnika. Na tom putu ne možeš imati čak ni pomoćnika, jer onda sva tvoja borba postaje delimična. Ti tada zavisiš od nekog drugog, a s tom zavisnošću stvara se usnulost. Čovek mora da bude *potpuno nezavisan*, jer jedino nezavistan on može biti budan i svestan".

To je jedan put, jedan od stavova. Svi metodi svedočenja pripadaju toj stazi. I kada ja kažem: "Budi svedok", to se odnosi na sve one koji

su na putu volje.

Metod je potpuno suprotan na putu prednosti. On je upućen na ego, a ne na Sopstvo. Na tom putu moraš se predati, ali naravno, ti ne možeš predati Sopstvo — to je jednostavno nemoguće. Šta god da odbaciš biće ego i ništa drugo. Samo ego može biti odbačen — zbog toga što je on sasvim sporedna stvar. Ego čak nije ni delić tvog bića već nešto pridodato. To je posed, ali, svakako, posednik je sad u posedu svog poseda. No bilo kako bilo, u pitanju je posed, vlasništvo, a ne ti sam.

Put predanosti kaže: "Predaj svoj ego Učitelju, Bogu ili Budi". Kad neko, recimo dođe do Bude i kaže: "*Buddham sharanam gachhami* — nalazim utočište u Tebi, predajem se stopalima velikog Bude", šta on u stvari radi? Sopstvo ne može da se preda drugome, i zato se ne zamajavaj time. Šta god odbaciš od sebe je tvoj vlastiti ego, to je tvoj posed i zato ga i možeš predati. Ako to možeš da izvedeš, kome ga predaješ, sasvim je nebitno — da li osobi X, Y ili Z. Osoba kojoj se predaješ je na neki način sasvim beznačajna. Ako ti zamisao Boga usred neba može pomoći da se otvoriš i odbaciš ego, tada je to sjajno, zaista odličan savet.

Stvarno, *yoga-šastre* kažu da je Bog samo sredstvo da se lakše predaš — samo sredstvo! I zato ne treba da brineš postoji li Bog ili ne. Nije bitno da li Ga ima ili nema. Ako jeste, spoznaćeš to kroz sam čin predanosti. Ako jeste, saznaćeš; ako nije, saznaćeš takođe. Nikakav dokaz nije potreban, nikakav razlog, nikakva rasprava. I sve je to zaista predivno: jogički spisi kažu da je On samo sredstvo, samo hipoteza koja ti pomaže u procesu predanosti, samo ti pomaže da se otvoriš. Dakle, Učitelj može da postane Bog; Učitelj i jeste Bog. Sve dok to ne osetiš, predanost je nemoguća. Moguće je predati se samo ako Budu ili Mahavira stvarno doživljavaš kao bogove — tada je sve više nego lako. Da li je Buda zaista Bog ili nije, to uopšte nije važno. I opet, to je samo savet, samo jedno sredstvo, i ono pomaže.

Buda je poznat i po tome što je rekao da je svaka istina tek sredstvo koje pomaže, svaka je istina jednostavno korisna. Ako radi, ako sredstvo deluje, istina je. I nema druge osnove da nešto zoveš istinom ili neistinom — ako deluje, onda je istina, i to još kakva!

Na putu predanosti predaja je osnovna tehnika. Na putu volje ima mnogo tehnika, jer ti možeš koristiti bilo koji napor da bi se probudio. Ali kada neko treba samo da se preda i ništa drugo, onda metoda uopšte nema.

Jednoga dana neki čovek je došao kod Ramakrišne. Želeo je da

pokloni hiljadu zlatnih dukata, i Ramakrišna mu je rekao: "Meni svi tvoji dukati uopšte ne trebaju, ali kad si nosio tako veliki teret čak dovde, do Dakšinešvara, ne bi bilo pametno da ih sad opet vučeš nazad. Bilo bi to besmisleno. Najbolje bi bilo da odeš do Ganga i da ih sve lepo pobacaš u reku".

Čovek je, naravno, bio u velikoj nevolji. Šta da čini? Oklevao je par trenutaka, pa je Ramakrišna podviknuo: "Ti si sve te pare meni dao i zato one sad meni pripadaju. A ja ti naredujem — idi do reke i sve ih baci!" I čovek je zaista morao da ode.

Otišao je do reke, ali se nije vraćao. Sati su prolazili ali čoveka nije bilo ni od korova. Ramakrišna je napokon reagovao: "Gde li je otišao? Idite i pronadite ga".

Učenici su krenuli u potragu, te su nakon određenog vremena i našli onog jadnika što je otišao da baci sve svoje dukate u Gang. Kad su ga doveli pred Ramakrišnu, ovaj ga upita: "Prošlo je barem nekoliko sati. Šta si sve to vreme radio na reci?"

Ljudi koji su ga našli rekli su Ramakrišni: "On ih je polako brojao i bacao jedan po jedan — jedan, dva, tri — hiljadu zlatnika. Pogledao bi u zlatnik, setio se koji je po redu i tek bi ga onda bacio u vodu".

"Koja glupost!", uzviknu Ramakrišna. "Kad se bacaju, onda nema potrebe da ih prebrojavaš. To je neophodno dok ih skupljaš, da bi znao koliko zlatnika imaš. Ali kad treba da ih baciš, zašto bi gubio vreme brojeći? Jednostavno, možeš da ih baciš sve odjednom!"

Predavanje je odbacivanje ega: nema zbrajanja, nema prebrojavanja, nema metoda. Samo treba da ga šutneš. To šutiranje je samo po sebi — tehnika. Na putu predanosti, predanost je istovremeno i tehnika i put. Na putu volje, volja je put a *tehnika je mali milion*. Ali predanost je u neku ruku strašno jednostavna. Samo odbaci! U trenutku kad odbaciš svoj ego — a samo on uopšte i može da se odbaci — iznenada postaješ svestan, svestan svog sopstvenog unutrašnjeg središta. Ostvaruješ isti cilj, ali potpuno različitim putem.

Jedna stvar mora da se shvati povrh svega ovoga, a o njoj ste me i pitali: da li biti svestan ili potpuno izgubljen u nečemu. Kad god pričam o predanosti, ja govorim o ovom drugom. Mira Bai, recimo pleše: ona čak nije ni svesna toga — ona je sama postala ples. Između Mire i plesa razmaka nema. Ona je potpuno odbacila svoj ego. Ples postoji, ali ga ona nije svesna, potpuno je u njemu. Kada si u nečemu potpuno izgubljen, ti si predan, ali samo ego može biti upijen — samo ego! A kad je ego izgubljen, Sopstvo se pojavljuje u svoj svojoj čistoti.

Ali svesnost tu nije važna. Put u predanost nije na nju usmeren. Mira nije upućena na svesnost, na budnost — uopšte ne! Upućena je samo na to da postane potpuno nesvesna u Božanskom plesu i pesmama o Bogu — usmerena je na to da u njima bude sasvim izgubljena. Potpuno izgubiti sebe... Ono što ne može biti izgubljeno će u svakom slučaju preostati, ali to nije najbitnija stvar za ljude na putu predanosti.

Na putu volje, ego uopšte nije bitan, ali Sopstvo jeste, dok je put predanosti uglavnom usmeren na ego. Zapamtite tu razliku u naglašavanju, tu razliku u usmeravanju pažnje. Otuda toliko mnogo kontraverznih stvari između jogija i obožavaoca. Oni pričaju savršeno različitim jezicima. Jogi je na putu volje a *bhakta* na putu predanosti — upravo zbog toga tolika razlika. Između njih ne postoji most. Jedan pokušava da bude, a drugi upravo suprotno — da ne bude. Jogi pokušava da bude što svesniji, dok se *bhakta* trudi da se potpuno izgubi u izabranom cilju i da postane potpuno nesvestan svega drugog.

Naravno, oni su primorani da pričaju potpuno suprotnim jezicima, i zato u svemu tome ima mnogo protivrečnosti i dokazivanja. No sve to ne pripada istinskim jogijima ili istinskim *bhaktama*: sve te protivrečnosti i svade pripadaju "školarcima i akademcima". Oni koji samo misle o predanosti i o Yogi stalno raspravljaju o svemu tome — a tačke susreta nema, jer se ona pojavljuje samo kroz pravo iskustvo. Ako se zakačiš za izvesne izraze, za određeni žargon, tada ćeš biti u velikoj zbrci.

Čajtanja, *bhakta*, ne može da govori jezikom jednog Mahavira. Njih dvojica ne pripadaju istom putu. Oni na kraju ostvaruju isti cilj, ali ne putuju istom stazom. Dakle, i iskustva samih puteva biće zasigurno različita. Ona konačna ekstaza biće ista, ali je neizreciva; i to je problem. Sam vrh je isti, ali se ne može izkazati rečima. Obična iskustva tih različitih puteva su moguća, ali njih je teško shvatiti jer su protivrečna.

Mahavir će biti sve usredišteniji na svom putu, sve više i više jedno Sopstvo, a Čajtanja će biti Sopstvo sve manje i manje, jer će bez prestanka predavati sebe Božanskim stopalima. Mahaviru će sve to što Čajtanja radi izgledati kao samoubistvo, dok će Čajtanni Mahavirov put ličiti na čist egoizam.

Mahavir kaže da nema Boga, dakle — nemoj se predavati. I zaista, on Boga poriče samo da bi od predanosti načinio neoguće delo. Ako Yoga predlaže Boga samo kao sredstvo, Mahavir ga ne predlaže, i to je takode sredstvo — sredstvo na putu volje. Ako Boga ima, onda je teško

napredovati, barem što se volje same tiče. Teško je, jer ako Bog postoji, onda ima nečeg što je moćnije od tebe. Tad je nešto daleko iznad tebe — onda, kako biti Sopstvo, i to sasvim izvorno?

Mahavir kaže: "Ako Bog jeste, onda sam prisiljen da budem ograničen, uvek u određenim granicama, zbog toga što je Bog uvek iznad mene. I ako mislim da je Bog stvorio i sve i mene samog — šta ja tada mogu da učinim? ja sam tada samo igračka u njegovim rukama. A gde je onda volja? Ako Bog jeste, ne postoji mogućnost za ispoljavanje volje. Tada postoji savršeni determinizam, a ako je tako, onda ja ništa ne mogu da učinim".

Dakle, Mahavir je Boga skinuo s prestola samo kao sredstvo na putu volje. "Bog ne postoji", Mahavir kaže. "Ti si Bog, drugog Boga nema, drugih bogova nema, i zato nema potrebe za predajom".

Čajtanja je koristio odlazak do Božanskih stopala — *sharanam* — kao osnovu svih svojih religioznih napora. Ali Mahavir kaže *asharanam* — ne idi nikome. Naravno, *sharanam* i *asharanam* — predati se božanskim stopalima, i nikada ne ići ničijim, jer nema drugih božanskih stopala osim tvojih vlastitih — to su dve potpuno suprotne tačke gledišta. Ali — samo u početku, jer na završetku puta dolaze do istog. Samo predaj svoj ego — tad ništa drugo ne treba da radiš. Samo je to dovoljno: predati ego. Ništa više; predati ga, i sve će početi da se odvija kako treba. Ako ne možeš to da izvedeš, onda ćeš *morati* mnogo da radiš, jer ti onda predstoji dugotrajna borba, sukobljavanja, bitke.

Oba su puta vredna, i zato se ne postavlja pitanje koji je bolji. To zavisi od same osobe, to zavisi od tipa kojem pripadaš. Svaki je put vredan, a ima mnogo ogranaka i pod-puteva. Neki ogranci pripadaju putu volje, a neki putu predanosti. Svaki je valjan, ali za tebe lično će samo jedan put biti zaista vredan. I zato nemoj da se zavaravaš: "Svi su putevi vredni; dakle, ja mogu da budem na bilo kom od njih". Ti ne možeš da slediš svaki od postojećih puteva! Moraš da slediš jedan jedini put. Ne postoji jedna Istina — istina je mnogo, ali jednu ćeš morati da izabereš za sebe samoga.

Dakle, za učenika je jedna stvar osnovna: pronaći vlastiti tip, osetiti koji put je najbolji, i koje su osnovne težnje. Može li se predati? Možeš li se predati? Da li si u stanju da odbaciš ego? Ako jesi, onda će predanost učiniti sve što je potrebno. Ali to nije tako jednostavno kao što zvuči. Dopustiti da je neko iznad tebe, doživljavati nekog kao Boga i onda se predati — strahovito je teško! Niče je jednom prilikom rekao: "Voleo bih da budem i u samom paklu, pod uslovom da sam prvi u njemu. Čak

ni raj ne bih voleo ako bi u njemu morao da budem na drugom mestu. Bolje je biti i u paklenoj vatri samo ako si prvi".

Bajazid je bio veliki Sufi mistik. Imao je manastir i mnogi ljudi iz svih delova sveta dolazili su kod njega. Jednom prilikom došla je do njega neka osoba želeći da mu postane učenik i da živi s njim u manastiru.

Bajazid se obratio čoveku: "Mi imamo dva tipa u ovoj školi: imamo tip učenika i tip učitelja. Kom tipu bi ti lično želeo da pripadaš?"

Čovek koji je došao smatrao je sebe velikim tragaocem, pa je rekao Bajazidu: "Daj mi malo vremena da porazmislim o tome".

"Nema potrebe", odgovori mu Bajazid, "reci mi odmah".

"Pa — mislim da bih više voleo da pripadam grupi učitelja".

Čovek je došao da traži, a već je želeo da ga svrstaju u učitelje, a ne u učenike, i zato mu je Bajazid uz osmeh rekao: "Druga grupa, grupa učitelja, uopšte ne postoji u mom manastiru. Bio je to samo trik. Slobodno možeš da ideš. Naš put je put učenika, onih koji se predaju. Dakle, niti si ti za nas niti smo mi za tebe".

"Ako je stvar u tome", bio je uporan onaj koji je nastojao da bude učitelj, "onda bih mogao da spadam i u grupu učenika".

Ali, Bajazid je bio čvrst: "Ne, zaista ne postoji mogućnost za tako nešto. Moraćeš da ideš".

Ako možeš da se predaš, onda možeš biti učenik. Na putu volje, ti si i učitelj i učenik, dok si na putu predanosti — samo učenik. A ponekad je to strašno teško, stvarno naporno.

Ebrahim, kralj Balkha, došao je do jednog Sufi Učitelja s rečima: "Odrekao sam se svog kraljevstva — prihvati me sada za učenika!"

Učitelj mu reče: "Pre nego što te prihvatim, moraćeš da prođeš kroz određene provere".

"Spreman sam", odgovori kralj, "ali ne mogu da čekam. Molim te, iskušaj me odmah".

I Učitelj mu izloži proveru: "Moraćeš da se skineš i da tako go golcat peške optrčiš oko glavnog grada, a isto tako... evo ti moja sandala... moraćeš sve vreme ovom sandalom da se udaraš po glavi".

Ljudi koji su sedeli pored učitelja i kralja bili su jednostavno zastrašeni. Jedan starac obratio se Sufi mistiku: "Šta radiš tom jadnom čoveku? Pa on se odrekao kraljevstva — zašto zahtevaš još? Što to govoriš? I ja nikad nisam video takve stvari, niti si ih ti ikada pre zahtevao od bilo koga ko ti je došao s istom molbom".

Ali Učitelj je bio istrajan: "To što sam rekao mora da se ispuni. Kad

sve to izvedeš", obrati se on Ebrahimu kralju, "vрати se ponovo i bićeš moj učenik".

Kralj se skinuo, uzeo Učiteljevu sandalu, počeo da se njome lupa po glavi, i na taj je način obišao vlastitu prestonicu. Kad se vratio nazad, Učitelj mu se poklonio, i glavom dodirnuo njegova stopala.

"Nema potrebe da mi budeš učenik", reče mu Sufi. "Ti si se već prosvetlio".

Ebrahim mu odgovori: "I ja sam sam osetio iznenadnu promenu. Potpuno sam promenjen. Ali kojim čudom si to izveo? Kako si me promenio? Smejao mi se čitav grad — bio sam jednostavno lud".

I to je predanost. Takvo predavanje je više nego dovoljno. To je iznenadni metod, i on deluje eksplozivno, *u trenutku*.

Površno gledano, stvar je jako prosta i laka — samo se treba predati, ništa drugo. Ako tako misliš, onda stvarno ne znaš šta znači predanost. Ona može da znači bilo šta. Ako Učitelj kaže: "Baci se u more", oklevanja ne sme da bude. Predanost znači: "Ja nisam — samo ti jesi. Čini što ti je volja".

U Egiptu je jednom davno postojao mistik Dhun-Nun. Kad je bio sa svojim Učiteljem, želeo je da mu postavi određeno pitanje, ali mu je Učitelj rekao: "Dok ti ja ne dozvolim da pitaš, nemoj da zapitkuješ nego čekaj".

Dhun-Nun je morao da čeka dvanaest godina. Svakog jutra, i to svakog dana, on je bio prvi čovek koji bi dolazio u kolibu Učitelja. Sedeo bi pored njega, i mnogi su ljudi dolazili i postavljali pitanja, i na svako bi dobili željene odgovore. A Učitelj nijednom od njih nije rekao "Čekaj!" Bilo mu je stvarno teško da to izdrži. Ali Dhun-Nun je čekao i čekao — punih dvanaest godina. Nije mu bilo dopušteno da pita. Prva stvar koju je rekao kada je došao do Učitelja bila je: "Želeo bih da ti postavim jedno pitanje", ali ovaj mu je odbrusio: "Čekaj — dok ti se ne kaže da možeš pitati, ne pitaj me ništa. Čekaj!"

I Dhun-Nun je čekao dvanaest godina. Učitelj ga sve to vreme nije čak ni gledao, nikakvu mu pažnju nije posvećivao — kao da je zaboravio da je Dhun-Nun ikada postojao. A on je čekao danonoćno, bez pauze, bez prestanka.

I onda, jednog dana, Učitelj mu je prišao i rekao: "Dhun-Nun, sad možeš, ali nema potrebe. Došao si do mene zbog nekog pitanja. Sada ti dopuštam da me pitaš, ali imam utisak da nemaš potrebe da pitaš".

Dhun-Nun se poklonio pred Učiteljem, dotakao mu čelom stopalo, i rekao: "Nemam — ti si mi dao zaista dovoljno odgovora".

Šta mu se dogodilo? Ne možeš čekati dvanaest godina ako se nisi potpuno predao. Sunnje moraju da se jave — da li si postao ludak, da li te je Učitelj zaboravio i slično.

A Učitelj nikom osim njemu nije uzviknuo: "Čekaj!". Za tih dvanaest godina hiljade i hiljade ljudi je došlo i dobilo odgovore na svoja pitanja, i to se odvijalo iz dana u dan, bez prestanka, neprekidno, a čovek je samo čekao. Bilo je to zaista potpuno poverenje. Učitelj mu je na kraju rekao: "Sad stvarno nemaš potrebe da pitaš".

Dhun-Nun mu je rekao: "Nijedno pitanje nije preživelo u meni. Kakvo si čudo izveo u tih dvanaest godina! Nisi me čak ni pogledao, a kakvo čudo! Ni trunku pažnje nisi mi ukazao! — pa opet..."

Predanost znači apsolutno poverenje. Tad ti nisi čak ni potreban. Ako nisi u stanju da ispoljiš takvo jedno poverenje, ako ne možeš da se predaš, onda je jedini put za tebe — put volje. Ali nemoj da budeš zbrkan. Znam toliko ljudi koji samo kruže i kruže i samo upadaju u sve veću zabunu. Oni bi želeli da im se dogodi nešto slično kao i onima što liče na Dhun-Nuna, ali za predanost uopšte nisu spremni. Svi bi oni hteli da se ponašaju kao čovek volje, ali opet — žele i da im se dogodi isto ono što se dešava ljudima koji slede stazu čiste predanosti.

Baš juče sam primio jedno pismo, a takva pisma primam čitavog života. U njemu se kaže: "Želeo bih da učim od vas, ali ne mogu da vas prihvatim kao svog Gurua. Zaista bih voleo da dodem i da živim s vama, ali ne kao jedan od učenika".

I šta taj čovek želi da kaže? — da dostigne nešto kao čovek koji se predaje, no želi da se drži po strani, barem što se volje tiče. A to je potpuno nemoguće, neostvarljivo! Čovek mora sam da izabere — a sve je samo sredstvo.

Pre dva ili tri dana bili su ovde neki moji prijatelji: "Ljudi te zovu Bogom — zašto ti prihvataš tako nešto?"

Rekao sam im da to za ljude može biti izuzetno korisno: "To nije vaša briga". Oni to ne mogu da shvate zbog toga što je za njih sve činjenica: ili to jeste tako ili nije tako. A za mene, ako se ja pitam, sve je samo sredstvo i ništa više.

Ako je neko došao ovde s ciljem da se preda, izvesno sredstvo biće mu u svakom slučaju potrebno, čak neophodno. No ako je neko došao, ali bez namere da se preda, njemu će taj isti savet, to isto sredstvo, biti sasvim beskorisno, bez ikakvog smisla. Ali budi načisto s tim šta si, šta želiš da nađeš i kako želiš da nađeš. Možeš li odbaciti ego? Tad nema potrebe za budnošću. Tada ti je potrebno duboko utapanje. Budi upijen

— nestani! Nemoj da budeš. Zaboravi! Ne prisećaj se nego zaboravljaj. Rekao sam ti da Gurdijev govori kako je prisećanje metod, *no-za* Miru ili Čajtanju, metod je zaboravljanje. To je njihova tehnika: ne *smriti* — prisećanje, nego *vismriti* — zaboravljanje. Potpuno se zaboravi, poništi se, sastruži, izbriši! A ako to nije ostvarljivo, onda čini sve moguće napore da bi se probudio i postao svesniji. Tad nemoj ni u čemu da se gubiš — ne čak ni u muzici.

Muhamed je bio potpuno protiv muzike samo zbog toga što je na putu volje muzika opterećenje — u njoj možeš sasvim da se zaboraviš. Dakle, ne zaboravljaj se ni u čemu, ali onda koristi sve moguće i nemoguće tehnike da bi bio budniji, pažljiviji, da bi bio svesniji.

I zapamti još jednu stvar: ne možeš činiti obe stvari. Ako pokušavaš i jedno i drugo, bićeš uskoro u potpunoj zbrci — tvoj će napor biti uzaludan, energiju ćeš bespotrebno rasipati. Izaberi, i onda se potpuno zalepi za ono što si izabrao — samo tada moći ćeš da dođeš do nečeg bitnijeg. To je dug i težak proces, a prečice nema. Sve što liči na prečicu u stvari je zamka, obmana, laž. Mnoge prečice su izmišljene, jer svi su letargični i žele da postignu rezultate bez mnogo truda. Ali neka je jasno — prečica ne postoji!

Kaže se da je Euklid, tvorac geometrije, bio Učitelj Aleksandra Velikog. Podučavao ga je matematičari, geometriji posebno. Jednoga dana Aleksandar mu je rekao: "Dosta s tim predugim pričama, ja nisam običan student. Otkrij za mene nekakvu prečicu!" Jedan dan je prošao, dva su dana prošla, čitava nedelja, ali od Euklida ni traga ni glasa. Aleksandar je već počeo da se brine.

Euklid mu je odgovorio pismom: "Prečice ne postoje. Bez obzira da li si imperator ili prosjak, prečice nema, a ako je uporno zahtevaš, onda ja više nisam tvoj učitelj. Zbog toga nađi nekog drugog, i taj će ti sigurno reći: "Ne, prečice postoje", ali na putu znanja takvih stvari uopšte nema. Čovek mora da pređe strahovito dug put".

Dakle, nemoj da se zavaravaš, i ne misli da ćeš spajanjem puteva napraviti nešto dobro za tebe — nećeš! Svaki je sistem savršen sam za sebe, i čim ti sastavljaš jedan sistem sa nekim drugim, ti bukvalno uništavaš organsko jedinstvo.

Ima nebrojeno mnogo ljudi koji pričaju o velikoj sintezi svih religija — što je neviđena glupost! Svaka je religija savršena, organska celina. Nema potrebe za ikakvim sjedinjavanjem, a ako to činiš, ti time sve uništavaš. Možda postoje neke sličnosti u Bibliji, Koranu i Vedama, ali one su površne, jer duboko dole svaka religija ima svoje sopstveno organsko jedinstvo.

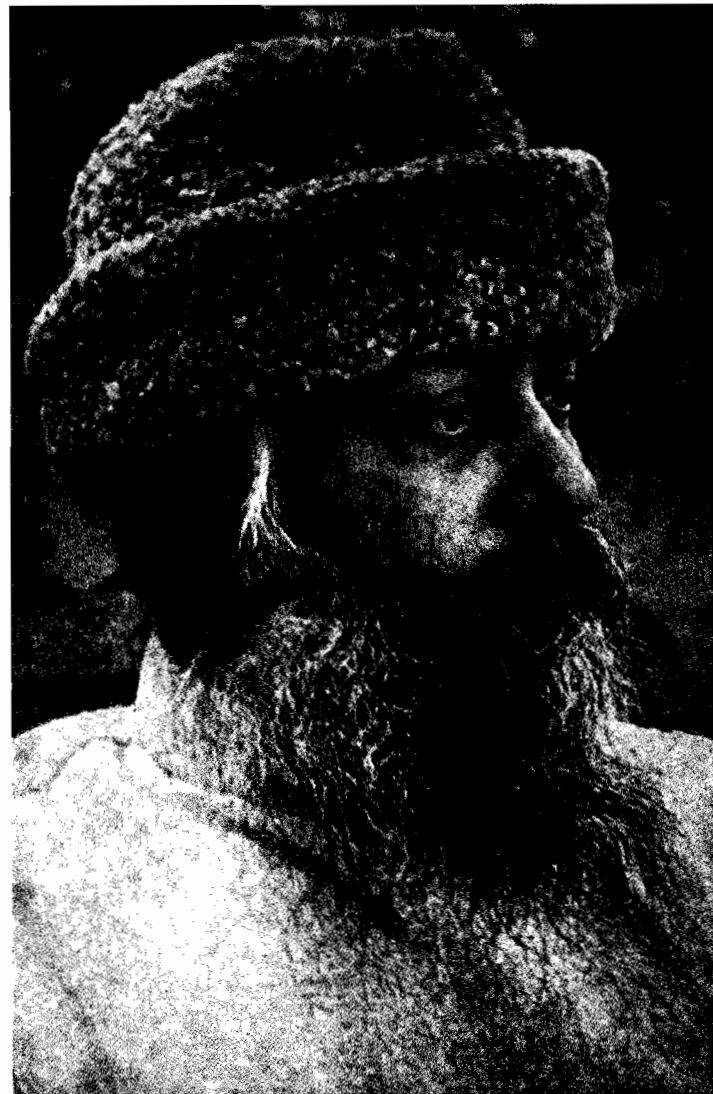
Dakle, ako je čovek Hrišćanin, onda neka bude takav stopostotno. Hindusi neka stopostotno pripada Hinduzimu. Pedesetopostotni Hindusi i pedesetopostotni Hrišćanin predstavljaju jednog sumanutog čoveka, ludilo! To je baš kao polovina ajurvedske i polovina alopatske medicine. Osoba će na kraju poludeti. Između tih "patija" nema sinteze, a svaka je religija isto što i patija. Religija je medicina, nauka — svaka je tehnika naučna!

Zbog toga što sam već pomenio medicinu, bilo bi dobro da njom i završimo, i da zaključimo kako je put volje isto što i naturopatija — zavisíš od sebe — nema pomoći sa strane! Put predanosti je nalik alopatici — možeš da upotrebljavaš lekove.

Misli o tome i na ovaj način: kad je neko bolestan, on može da koristi dve stvari — jednu unutrašnju, pozitivnu mogućnost zdravlja, i jednu slučajnu ili sporednu pojavu bolesti. Naturopatija nije direktno usmerena na bolest. Ona je upućena neposredno na pozitivan rast zdravlja. I zato — razvijaj se u zdravlju! Naturopatija je pozitivna: rasti u zdravlju i bolest će nestati sama od sebe. Nema potrebe da uopšte budeš neposredno usmeren na bolest. No alopacija je suprotna — ona nije pozitivno upućena na zdravlje, nimalo, već na samu bolest: uništiš li bolest, bićeš automatski zdrav.

Put volje je usmeren na pozitivnu svesnost. Ako se razvijaš, ego će nestati, ispariće — baš kao bolest. Ego i jeste bolest. Put predanosti usmeren je na bolest samu po sebi, a ne na pozitivan razvoj zdravlja. Uništi bolest — predaj svoj ego — i zdravlje će biti tu, istog trenutka.

Alopatski je put predanosti; put volje je čista naturopatija. Ali nemoj da mešaš obe medicine, inače ćeš biti još bolesniji. Sam tvoj pokušaj da ozdraviš na takav način još će te više oslabiti — i svi su jednostavno zbrkani. Čovek misli da će ti bolest pre nestati ako koristiš više "patija" i naravno, matematički, zdravlje bi zaista trebalo brže da se dostigne. Logički, matematički, to još i može da deluje tačno, ali nije. Čak je izvesnije da ćeš postati jedan sasvim nemoguć, neizlečiv slučaj.

Sedamnaesto predavanje

6. juni 1972.

KA POTPUNOM RASCVETAVANJU SVESTI

चिदाप्तिः पुष्पम् ।

CHIDAAPTIH
PUSHPAM

*"Zašta služi cveće
koje se koristi u obredu?
Da bude ispunjeno svešču"*

Čovek je seme, mogućnost, potencijal. Čovek nije samo ono što jeste — on je takode i ono što može biti. Šta god da čovek jeste, to je tek situacija, samo jedno otvaranje, postajanje. Mnogo toga je skriveno, a skriveni deo daleko je veći od ispoljenog. Zbog toga ja i kažem da je čovek seme. On može da raste, a može biti samo ako raste.

Ako seme jednostavno ostane seme, to znači smrt. Ako seme nije i raste, onda je to umiranje. A ti ne možeš biti između te dve mogućnosti — ili rasteš ili umireš. Središnje tačke nema. Ili rasti ili umri! Drugi izbor ne postoji. Seme je prosto situacija da se raste, a rasti znači prevazići, rasti znači umreti na određenom nivou da bi se ponovo rodio na višem. Seme mora umreti kao seme — samo tako drvo počinje da živi. To je za njega rast. Mogućnost na taj način počinje da biva stvarna.

A seme može umreti na dva načina; može umreti bez rasta, i to je negativna smrt. Ili, može umreti da bi se razvijalo; tada je to pozitivna smrt, a pozitivna smrt predstavlja prolaz do jednog višeg, bogatijeg života. Pozitivna smrt znači umreti, umirati za nešto, smrt radi rasta, nestanak na jednom i pojavljivanje na drugom planu. Može čovek i da ostane seme, i mnogi ljudi umiru tom negativnom smrću, bez ikakvog razvoja, bez prevazilaženja; nestaju na jednom planu, ali se ne pojavljuju na drugom.

Niče je negde rekao da čovek *jeste* tek kad prevaziđe sebe: ti *jesi* tek kada nestaneš kao ono niže i tek kada nastaneš kao ono više. To je neprekidni proces umiranja u odnosu na materijalno i preporadnja u odnosu na svest. Ali seme može biti zadovoljno i time što je seme. Teško je semenu da pojmi šta sve može biti; čak je i san o tome sasvim nemoguć. Kako ono može sanjati sopstvenu budućnost? Čak i poimanje toga — biti drvo — semenu će da izgleda nemoguća, apsurdna stvar. Pa čak i ako se neko drvo nalazi odmah tu, kraj semena, ono ipak ne može

da shvati da je to drvo jednom davno bilo seme, a samim tim ne može i ni sledeće da razume: "I ja ću jednom postati drvo".

Buda je rekao: "Ne mogu da ti dam Istinu, ali mogu ti pokloniti san. Gledaj me, i tvoje mogućnosti, svi tvoji potencijali će početi da se pokreću, nešto u tebi počće da kuca za budućnost, kao srce. Nešto će početi da čezne za onim što može postati".

Buda je drvo — i ne samo to, već i drvo koje je počelo da cveta. Mi smo svi seme. Misli o čoveku kao o semenu. Šta onda može biti cvetanje? Ako je čovek drvo, šta onda može biti rascvetavanje? Cveće svesnosti, naravno.

"Za šta služi cveće koje se koristi u obredu? – da bude ispunjeno svešću..."

... da bude potpuno svesno — da bude svesno! Koristiti cvet kao simbol svesti je mnogostrano značajno. To i nije samo simbol — jer svest je činjenično rascvetavanje čoveka. Kad čovek cveta, kad dođe do one "omega tačke", odjednom imamo vatromet rascvetavanja. To rascvetavanje unutrašnjosti je svest.

Ali čovek, ovakav kakav jeste, je seme. On niti je svestan niti je svest. To je teško prihvatiti i vrlo ponižavajuće, zbog toga što mi obično mislimo da smo bogznakako svesni. I to je ubedljivo najsudbonosnije verovanje — opasno, strahovito otrovno — jer kad umisliš da si već sada svestan, onda za cvetanje nema mogućnosti. Ako seme umisli i počne da veruje da je drvo već sada, da je već sada postiglo stupanj rascvetavanja, onda nema nikakve mogućnosti za takvo seme da uopšte raste. Ono je sebe u potpunosti obmanulo.

Gurdijev je rekao da si u zatvoru, ali ti možeš da poveruješ da to nije zatvor — možeš umisliti da je to tvoj pravi dom, tvoja kućica. Možeš ukrasiti zatvor na takav način da on stvarno počne da liči na dom. Čak možeš biti i ponosan na njega, možeš da se hvališes svojom kućom, a tvoji okovi i robijaška kugla mogu da ti postanu ornamenti, novi ukrasi. Sve to zavisi samo od tebe. Ti možeš da tumačiš, a to je tumačenje, u neku ruku, veoma zadovoljavajuće, zbog toga što onda nema potrebe da se boriš protiv svakog ograničavanja i zatvaranja. Tad ti je lepo, zaista, mnogo lepo. Sva ta uverenja su tako udobna i prikladna.

Sva ljudska verovanja su veoma lagodne olakšice, ali izuzetno opasne. Upravo zbog njih sve mogućnosti da se čovek razvija su sasvim umanjene, uništene, srezane. Zatvorenik može da fantazira o tome kako on nije zatvorenik, već potpuno slobodan čovek. To je olakšica, jer kad

veruješ, ti onda ne osećaš ograničenja. Ali onda zatvorenik nikada neće postati slobodan. Dakle, Gurdijev je rekao da je prvi neophodni stupanj u kretanju prema slobodi prepoznavanje te ponižavajuće činjenice da si zatvorenik — jer samo tada rast postaje istinski ostvarljiv.

Prva stvar koju bi želeo da kažem u vezi ovog aforizma je: Budi potpuno svestan toga da uopšte nisi svestan. To je zaista prelomni korak koji vodi do prave svesnosti. Ti zaista nisi svestan, i živiš jedan savršeno nesvesni život. Šta god ti činiš to je mehanička stvar, robotizam. Na primer, ti me slušaš, ali uopšte nisi svestan te činjenice da me sada slušaš. Sad, kad sam to rekao, ti tu činjenicu možeš prepoznati, ali prethodno je nisi bio svestan, ni najmanje. Tek za trenutak se osvestiš, i onda opet potoneš u vode nesvesnosti. I tako ćeš me na kraju ipak slušati, ali ne kao svesno biće — slušaćeš me kao najobičnija mehanička stvar.

U čemu je razlika? Ako me slušaš, ti si svestan niene, govornika, ali slušaoca nisi svestan. Tvoja svesnost je jednosmerna, usmerena je prema govorniku, dok si ti sam — u senci. Za trenutak, ako kažem nešto u vezi toga, možeš postati svestan, no istog trenutka kad se prisetiš slušaoca — zaboraviš govornika. Ako možeš biti svestan dvosmerno — istovremeno svestan i slušaoca i govornika — tada si zaista svestan.

Kad kažem da ipak nisi svestan, ja ne mislim da ne postoje trenuci kad se na kratko osvestiš. Ponekad se i oni dogode, ali njih je tek nekoliko, i svi ti momenti pokazuju samo mogućnost, ne i aktuelnost. To liči na ovo: skočiš, i onda si opet na zemlji. Opireš se gravitaciji par sekundi, i opet padneš pod njenu vlast. Ponekad, u izvesnim situacijama, mi iskočimo iz nesvesnosti. Tek za trenutak odupremo se zakonu gravitacije, ali je zaista "ne prevazidemo", jer gravitacija deluje sve vreme i opet će te povući naniže. Ali makar u timi trenucima možeš doživeti osećanje slobode, a onda si ponovo na zemlji.

Postaješ svestan u određenim situacijama, u onim koje su opasne. Neko je krenuo na tebe s namerom da te ubije: iznenada si savršeno svestan — *ne samo* ubice, nego i sebe, onog koji će, možda, biti ubijen. Tvoja svesnost je tada dvosmerna, no samo za par sekundi, i onda si opet na zemlji. Ponekad iskočiš iz nesvesnosti i u dubokoj ljubavi. Tad nisi svestan samo voljenog bića: svestan si i sebe — ali sanio za kratko, i onda si opet dole.

Izenada, u nekim nesrećnim slučajevima, u nekim dubokim i značajnijim trenucima, čovek i postane svestan. Ali tokom života takvih trenutaka je vrlo malo; možeš ih izbrojati na prste. Sigurno si u toku

jednog veka imao pet ili šest takvih iskustava, no svi ti trenuci govore da ti *možeš* postati svestan.

Mi svakodnevno, uobičajeno, živimo kao automati — čak u tome nalazimo izvesnu olakšicu. Nekako si efikasniji kada radiš po mehaničkim obrascima. Tad ne treba da se brineš. Um i telo ti rade kao mašina, veoma uspešno. Biti svestan, to nije nikakva olakšica, jer svesnost te čini senzitivnim za stvari oko tebe, a to može biti itekako bolno.

Biti Buda nije samo božanstveno. To je tako barem što se tiče Bude samog po sebi. On je došao do samog vrha, do vrhunca blaženstva, ali u isto vreme morao je da plati i veliku cenu za to osećanje, jer je postao tako osetljiv da mu je celokupna okolina zadavala bol. Patio je zbog tude patnje. Prosjak te mimoilazi: prolaziš pored njega potpuno nesvestan; problema nema, sve je u najboljem redu; lagodno, zar ne? Ako postaneš svestan, ništa više od lagodnosti nema. Tada si prisiljen da shvatiš i da su tvoji prsti umešani u siromaštvo, da si i ti deo tog ružnog i prljavog sveta. Odgovoran si za sve što se dešava, bilo da je u pitanju Vjetnam ili rat Hindusa i Muslimana, ili nešto treće. Šta god da se ispred tebe nalazi, ako postaneš svestan, shvatićeš da si i ti odgovoran. Teško je sad pobeći od te činjenice. To je cena koja se za svesnost mora platiti.

I zato nemoj misliti da je Buda samo blaženstvo. Niko ne može da bude samo blažen — svako mora da plati izvesnu cenu za tako nešto, i što je iskustvo veće, veća je i cena. Buda je ostvario unutrašnji mir, blažen je u sebi samom. Do tog je stanja došao jer je postao tako savršeno svestan. No istovremeno, zbog tolike svesnosti, postao je senzitivniji za sve što se oko njega odigrava — i za to je puno propatio.

Dakle, lagodno je egzistirati kao jedno nesvesno biće. Mi nastavljamo našu usnulost, produžujemo taj duboki somnambulizam. Šetamo se, ali i dalje u dubokom snu. Ništa nas ne dodiruje — apsolutno smo neosetljivi. Senzitivnost zavisi od svesnosti. Što si svesniji to si senzitivniji, što si nesvesniji to si neosetljiviji. A biti senzitivniji je vrlo opasno. Biti neosetljiv, bez i trunke senzitivnosti je dosta lagodno — možeš da se krećeš kao mrtva cigla, i ni za šta te nije briga.

I baš zbog te lagodnosti mi svi ostajemo u obliku semena. Za mene je, izgubiti tu lagodnost, odbaciti tu olakšicu, jedino odricanje. Zaista, to je ta lagodnost koja se mora odbaciti — ne kuća, ne žena i deca; sve je to ništa. Prvi se mora odbaciti um koji je usmeren na dotičnu udobnost, ta udobna uverenja. Čovek mora da postane senzitivniji i

ranjiv za sve oko sebe; samo tako je moguće ostvarenje svesti.

Dakle, prva stvar koju svi mi moramo shvatiti je: zašto nastavljamo s tim da smo nesvesni svega? Postoji razlog za tako nešto; stvar je sasvim racionalna — zato što je to tako lagodno, udobno, bezbrižno i lepo. Živeti jednim mrtvim životom stvarno je fino, baš je simpatično kretati se kao neosetljiva lešina, jer te ništa ne dotiče — šta god da se događa — to nije tvoja briga. Ti imaš svoju rutinu: da radiš od jutra do mraka, da se krećeš u krugu, da se celoga života krećeš po jednoj te istoj crti, i što je brazda dublja, njanja je nelagodnost. I konačno, potpuno si odomaćen u svemu tome.

Pogledaj taj stav! Ako taj stav potraje, ti nikada nećeš prevazići seme. Kad se seme prevaziđe iskrsavaju velike opasnosti. Seme je zaštićeno, ali ne i mladica. Mladica je uvek u opasnosti, ali seme je bezbrižno — ono živi mrtvim životom, ali mladica postaje živa, osetljiva, nezaštićena. A to je tako opasno!

Beba je u materici potpuno zaštićena. Materica je ubedljivo najudobnije mesto za život — nema brige, nema borbe za opstanak: sasvim opušteno stanje. Psiholozi kažu, a ja se u potpunosti slažem s njima, da je sva težnja za ravnotežom i spokojem u stvari prisećanje na stanje unutar materice — jer dete u materici je naprosto u raju.

Hindusi imaju mit o drvetu koje ispunjava sve želje — *kalpataru* — i nalazi se na nebu. Pod tim kalpataru drvetom nema jaza između trenutka zahteva i trenutka ispunjenja zahteva. Javi se želja i odmah zatim ispunjenje — nema razmaka u vremenu. Poželiš, i ono što hoćeš već je pred tobom.

Materica je drvo koje ispunjava želje. U materici nema onog vremenskog jaza — dete čak ne mora ni da želi. Šta god je potrebno automatski se ispunjava: nema napora, nema želje, nema napetosti. Dete je savršeno u *Mokši* (stanje potpune prosvetljenosti — prim. prev). I da upitamo dete da li želi da izađe iz materice, nijedno se ne bi složilo — nijedno se dete nikada ne bi rodilo. To je opasno! To je užasan korak! Izaći iz materice je kao izaći iz raja. Dete je izbačeno iz Rajske Bašte. I sad će sve da postane samo borba i sukob. Sad se zahtev za ispunjenjem i ispunjenje samo neće tako lako sretati — razmak između njih biće obavezan. Čak i ako se želja ispuni, to neće biti stvarno ispunjenje — jer će se u međuvremenu pojaviti još čitavo mnoštvo novih želja. Dakle, sve će to biti borba bez prestanka.

I kad bi izlazak iz materice zavisio od odluke deteta, nijedno se dete ne bi rodilo. Tamo je jako udobno — u materici je nezamisliv komfor.

Ali to je mrtva egzistencija — nikakav rast nije moguć. Rast je ostvarljiv samo ako svesno izabereš opasnost. Kada se krećeš nepoznatim putem, ti zaista rasteš; razvijaš se čim rizikuješ.

Čovek je i sada u materici — u materici nesvesnosti. Pokušaj da shvatiš: materica nesvesnog — napusti je, to znači da se drugi put roditi.

U Indiji mi osobu koja se dva puta rodila zovemo "dnjij" (čitaj: dvid; prim. prev.) — dvorodeni. Bramine su nazivali dvorodenima samo zbog sledećeg: prvo rođenje je izlazak iz majčine materice, a drugo je rođenje izlazak iz materice sopstvenog nesvesnog. I sve dok ne izadeš iz te sekundarne materice i ne postaneš svestan, nisi Bramin. Nisi Bramin ako nisi svestan. Ako si savršeno svestan, dolaziš u dodir s onim Vrhovnim, a samim tim — postaješ Bramin. To drugo rođenje potiče iz tvog sopstvenog nesvesnog.

Šta je nesvesno? Frojd je rekao da je čovek kao ledeni breg: devet desetina brega skriveno je pod vodom, dok je tek deseti deo iznad površine. Čovek je ledeni breg! Tek jedan delić je svestan — ostalih devet delova su sasvim nesvesni! A onaj mali deo nemoćan je protiv ostatka ispod vode! Veći deo je nesvestan, dok je samo mali nebitan fragment svestan. Zbog toga nana rukovodi nesvesnim deo: on upravlja nama a ne mi njime. Ti možeš da umišljaš koliko hoćeš da si ti odlučujući činilac — ali nisi! Uvek odlučuje nesvesni, skriveni deo uma.

Ti se, recimo, zaljubiš. Je li to tvoja odluka? Da li je to uopšte odluka koja je svesna? Da li si se svesno zaljubio? Kažeš: "Desilo se". Šta znači to "Desilo se"? To znači da su te na ljubav prisilile sile iz nesvesnog. Ti si samo igračka. I baš zbog toga, ljubav nestaje naglo, kao što se i pojavila: naglo, neočekivano, iznenada. Šta ti možeš da učiniš? Ti si u svemu tome bio tek slučajna žrtva — niko te ništa nije pitao. I to nije pojava koja se događa samo u ljubavi; to se ne dešava samo kad se zaljubiš, nego i kad misliš, radiš, osećaš. Udi duboko u celu stvar i otkrićeš da je neka nepoznata sila sve vrenje upravljala tobom. Tebe nema. Ti nisi. Možeš da se zavaravaš da su sve to *tvoje* odluke, ali valjda vidiš kako stvari stoje.

Odlučiš da ne budeš ljut, i odmah zatim poludiš od besa. Svako je osetio bespomoćnost kad je reč o odlukama. Svakog trenutka to možeš da osetiš. Doneseš odluku da nešto ne učiniš, i uprkos donete odluke, kao da si prisiljen da je prekršiš — i naposljetku ti iz svega toga izvučeš neke racionalizacije. Šta su racionalizacije? — opet olakšice, udobnost, lagodna uverenja. Odlučiš da ne budeš ljut i onda se opet naljutiš. Tad je jedino moguće da zaroniš duboko u sebe i da zaključiš kako si potpuno

nesposoban da odlučuješ o bilo čemu — nemaš nikakvu moć odlučivanja, nemaš ni trunke snage, apsolutno si bespomoćan.

Ali to je tako uvredljivo i ponižavajuće, i zato čovek nikad ne ide do dna sebe samog — lakše mu je da racionalizuje celu stvar. Nakon oluje čovek zaključuje: "Morao sam da budem ljut na njega jer to mu je pomoglo da shvati neke stvari. Samo da bih ga promenio, ja sam se naljutio. Bio sam ljut zbog sasvim pozitivnih razloga".

I tako ti stvoriš mit — kako je sve to tvoja odluka. Obmanjuješ se! Daj pronadi da li si išta TI odlučio u svom životu? Da li je ikada postojalo nešto što možeš nazvati svojom svesnom odlukom? Svesni deo uma apsolutno je bespomoćan. Nesvesnog uma je toliko puno — devet puta više. Tvoje svesno nije ništa drugo do oruđe u rukama nesvesnog. I sam ti nastavlja da donosiš odluke svesnim delom uma. Nesvesno zbog toga uopšte nije zabrinuto. Sve što će ikada biti učinjeno — pre, sad ili bilo kad — je odluka nesvesnog uma, i kad nesvesno odluči da nešto uradi, svesni deo uma biće krajnje nemoćan i jadna.

Ali čovek mora da kopa po sebi. To nesvesno je tvoja nova materica. Moraš iz nje da izadeš, da izrasteš iz nje. U suprotnom, prisiljen si da budeš rob. Gospodar nikada nećeš biti — osuđen si da ostaneš doživotno jaje, tek semenka. Nikada nećeš postati drvo koje cveta. Ti se nikada nećeš rascvetati.

Prvo počni da osećaš šta je to nesvesno, i gde se nalazi. To je dobar početak — biti svestan nesvesnog, biti svestan vlastitog zatočeništva, biti svestan da si još uvek tek seme i ništa drugo, ništa više od toga. Nemoj da se zavaravaš! Ne umišljaj da si ovo ili ono. Nadi šta zaista jesi. Ne stvaraj imidž.

Ispričaću vam priču koja pripada Gurdijevu.... Jednom davno živeo je madioničar koji je imao jako puno ovaca. Svakoga dana ubijao bi po jednu od njih da bi se prehranio — a ovaca je bilo zaista mnogo. Svakodnevno bi gledale kako jedna po jedna nestaje u madioničarevom stomaku, ali nikada se ne bi pobunile, nikada nisu bile protiv njega. Neki posetilac, koji je duže vreme proveo s njima, uzviknuo je: "Pa ovo je pravo čudo! Svakoga dana izabereš drugu ovцу i ubiješ je naočigled svih drugih, a nijedna od njih nije svesna da već sutra može doći pod nož. One mogu da beže! Mogu da se pobune!"

Madioničar se nasmejao i odgovorio posetiocu: "Postoji trik u svemu tome. Sve ovce koje vidiš su hipnotisane, i ja sam im u toj dubokoj hipnozi utvrio sugestiju: "Ti nisi ovca. Svi su ovce osim tebe, ali ti nisi. Ti si lav!" Dakle, svaka ovca veruje da je lav, a istovremeno

veruje da su sve ostale ovce samo ovce i ništa drugo. I zbog toga, kad je neka ovca zaklana, nikoga uopšte nije briga, jer sve ostale ovce misle da su lavovi".

To je dobra priča, priča o ljudskom umu. Ti misliš o onome što nisi i zavaravaš sebe u vezi onog što jesi. Početak je: prepoznati činjenično stanje u vezi sebe samog. Dakle, prvo shvati da su sva tvoja dela nesvesna a ne svesna. Tvoja ljubav, tvoja mržnja, tvoji prijatelji i neprijatelji, sve je to deo tvog nesvesnog. Ti uopšte nisi svesno biće. Imaš jako mali deo svesnog uma, i zbog toga ovo još i možeš da shvatiš — da nisi svestan.

Ako ludak može da shvati da je lud, to je samo znak da još uvek postoji deo njegovog uma koji nije bolestan. Već taj uvid da je lud pokazuje da je ludak makar malo zdrav. Ali ti ne možeš ubediti ludaka da je lud. Ako možeš, to je samo dokaz da nije uopšte lud. To znači da si pogrešio. Ako shvati kakav je — nije lud. Makar je jedan deo uma sačuvao. Dakle, ako shvatiš da si nesvestan, to su sjajne vesti. To pokazuje da je barem sićušan delić tvog uma ipak zdrav i čitav, no bilo kako bilo, taj deo uma sad se može upotrebiti.

Možeš ga koristiti na dva načina: ili racionalizacijom da si već sada svestan; a to je baš ono što svi mi radimo — ili udubljivanjem u sebe samoga i konačno, ostvarenjem — da nismo svesni. Ta desetina ledenog brega može da se upotrebi na dva načina: jedan je da nastaviš s racionalizacijom, umišljanjima, sanjarenjem o tome da si svesno biće, a drugi je da ga iskoristiš za samoudubljivanje i da konačno shvatiš da uopšte nisi svestan. To je ono što se očekuje od svakog istinskog tragaoca.

I *jednom* kad počneš da osećaš da nisi svestan, svesnost će polako početi da sviće u tebi. Najzad si na pravom putu. Sad mnogo toga može da se izvede! Jer kad shvatiš da živiš u zatočeništvu i da "ovo nije moj dom nego zatvor, kaznionica", nešto može da se učini — možeš da slomiš okove i pobegneš iz cele situacije. Sad sredstva mogu da se upotrebljavaju, sad može da se ostvari neki kontakt i izvan zatvorskih zidina. Sad može straža da se na neki način podmiti, ali ništa se učiniti ne može ako nastaviš da zamišljaš kako ti nisi u zatvoru, kako je to tvoja kućica — tvoja slobodica, i kako je zatvorski čuvar u stvari tvoj telohranitelj — i kako su svi u tvojoj službi. Ceo zatvorski aparat tebi izgleda kao služba koja se brine oko tebe, ali to je samo zbog toga što si rođen u zatočeništvu. Kako uopšte možeš i da ponisliš da se nalaziš u koncentracionom logoru?

Uvideti da je to zatvor je osnovna stvar da se iz njega pobegne, jer kad shvatiš gde si, nešto još i može da se izvede. Dakle, ti si nesvestan. A to nije teorija — to je prosta činjenica. I to uopšte nije teologija — radi se o čistoj nauci. Nema to veze s religijama, hipotezama i mitologijom. To je naučna činjenica. Zbog toga su Frojda toliko prezirali i osuđivali.

Kaže se da su se čovečanstvu od postanka pa do danas desile tri revolucije. Prva je "kopernikanska". Kopernik je rekao da zemlja nije centar univerzuma i da se Sunce ne okreće oko Zemlje nego Zemlja oko Sunca. Zemlja je na taj način skinuta s prestola. Bila je to velika uvreda za ljudski um, jer, ako je zemlja centar univerzuma, onda je čovek epicentar zemlje. Sve se okretalo oko čoveka i njegove zemlje. I odjednom — zemlja više nije bila centar. I ne samo da nije bila centralna, nego se ispostavilo da je zemlja jedna krajnje bezvezna zvezda, jedno sasvim zanemarljivo i nebitno nebesko telo. Pokazalo se da je veoma nevažna, kao da je nema. Zemlja se okretala oko Sunca, dok se Sunce vrtelo oko nekih još mnogo većih sunaca — tako je otkriveno da mi uopšte nismo centar ovog univerzuma.

Tad je Darwin stupio na scenu i rekao da čovek ne potiče od Boga nego od životinje. Čovek nije božanski izdanak, nego naslednik majmuna, babuna i šimpanzi. On je karika u lancu, nastavak jednog animalnog procesa. To je bila druga revolucija, još ponižavajuća od one prve; ona je prosto uništila ljudski ego. Ne samo da Zemlja ne igra centralnu ulogu, već ni čovek sam ne pripada anđelima — tek je nešto malo iznad životinja i ništa više, i čak ni to "iznad" nije posve izvesno. I čovek je tako svrgnut sa prestola — bio je jednostavno životinja kao i svaka druga.

A tada je došla i treća revolucija: Frojd. On je rekao da ti nisi svesno biće — nalaziš se u rukama nesvesnih sila. Što se Frojda tiče, Aristotel je potpuno pogrešio tvrdeći da je čovek racionalan. Nije! Čovek je najmanje razumna životinja na zemlji. Čak su i psi racionalniji od čoveka. Sve su druge životinje racionalnije od njega, i to u smislu da su predvidljivije. Čovek je nepredvidljiv — najiracionalniji. Ne možeš da se osloniš na njega, jer razum je matematička stvar. Ako se pas ponaša na jedan način ti možeš da predviđiš kako će se ponašati i ubuduće. Ali čoveka je nemoguće u potpunosti predvideti.

I više od toga... on nije razuman, jer celokupno delovanje njegovog uma je nesvesno. On se zaljubljuje, bori, odlazi u rat, gomila novac i brine se o svemu i svačemu bez i trunke zdravog razuma. On je ubedljivo

najluda životinja. Samo je jedna stvar izuzetak, a to je da on veruje u neke stvari koje nemaju blage veze s istinom. To je jedini izuzetak što se čoveka tiče.

Životinje su prizemne, i nemaju nikakve zamisli — ono su što jesu. Čovek je usnula životinja, on sanja i potpuno veruje u svoje snove. On je hipnotisao sebe samoga, i može da uništi da je svaka zamišljena stvar krajnje istinita. Dakle, nije tek religiozan stav reći da je čovek nesvestan. Danas je to zasnovano na naučnim činjenicama.

Indijska psihologija mnogo je starija od psihologije Zapada. Na Zapadu, psihologija je još uvek dete. Zaista, Frojd je otac, a samim tim, psihologija je došla na svet tek početkom dvadesetog veka. Ali, u Indiji, psihologija je pradávná nauka. Patandali je psiholog, i Buda takode, Kapila isto tako. I bilo bi bolje gledati na njih kao na psihologe nego kao na religiozne ljude, jer tada jedna druga dimenzija postaje sasvim jasna — ti tada možeš da shvatiš mnogo lakše o čemu to oni govore.

Buda kaže da te samo svesnost može učiniti čovekom; bez nje čovek je prosto životinja i ništa više. Sama reč "Buda" znači "Probudeni". Njegovo ime nije bilo Buda, već Sidhartha Gautama, ali Sidhartha je bio nesvesno biće. Kada je postao svestan, čovek koji se zvao Gautama Sidhartha postao je Buda, Probudeni. Kad je ostvario apsolutnu svest, on nije ništa govorio o Bogu, ništa o *Mokši* ili Nirvani; samo je rekao: "Sad sam probudeni, a do ovoga časa bio sam u dubokom snu".

Mahavirovo ime je Din, a iz njega je kasnije izvedeno "Dain". "Din" znači osvajač. Kaže se da je Mahavir govorio: "Bio sam uspavan, rob nesvesnosti. Sad sam osvajač, Din, jer sad u meni nema nikakve nesvesnosti koja bi me mogla porobiti".

Svi Patandalijevi aforizmi su čista tehnologija, tehnike koje stvaraju samo pojačanu svesnost. Celokupna Yoga nastoji na to da osvesti čoveka što više može.

Na Istoku je bila veoma dobro poznata činjenica da je čovek sasvim uspavan. Danas i nauka Zapada prepoznaje tu tvrdnju kao potpuno vrednu i tačnu. Šta da se radi ako je čovek nesvestan? Kako ga učiniti svesnijim? Polazišna tačka je da se ta činjenica prepozna i prizna, a to nije uopšte teško. To nije problem, jer ti se tada čini — kada kažeš da je čovek nesvestan — da ti nisi uključen u tu činjenicu. Tada je "čovek" nesvestan a ne ti. Ali, nemoj zaboraviti da se to i na tebe odnosi. *Ja mislim da si ti nesvestan, a ne čovečanstvo.*

Čovečanstvo ne postoji, postoji samo čovek — čovek A, čovek B,

čovek C. Samo pojedinci postoje, ne čovečanstvo. "Čovečanstvo" je jednostavno zajedničko ime za sve ljude. *Ti si nesvestan.* Doživi tu činjenicu dvosmernom pažnjom. Ponavljam: ti si nesvestan! Nemoj da se zavaravaš nikakvim racionalizacijama. Šta god da radiš, upamti da je to jedno krajnje nesvesno delanje.

Odjednom si, recimo, osetio seksualnu potrebu. Ne zaboravi, i to je nesvesno. Sile nesvesnog te prisiljavaju na tako nešto. Nemoj da se s time boriš jer će i sukob onda biti nesvestan. Zbog toga što ti je društvo vekovima utuđivalo u mozak kako je seks nešto zlo, grešno i sasvim loše, to je u nesvesnom uhvatilo duboke korene. Dakle, u nesvesnom postoje dve odvojene oblasti: jedna je biološka a druga društvena. Nagoni su u tebi, *ali* takode i društveni tabui. Društvo je mnogo stvari pohranilo u nesvesnom umu pojedinca, i to je ono što nazivamo "savešću". Neke su stvari "loše" a neke "dobre". Ali društvo je iznudilo takvu podelu.

Baš zbog toga, ako podučavaš dete moralnosti pre sedme godine, tada će tvoje učenje imati uticaja. Nakon prvih sedam godina učenje moralu više neće imati uspeha. Usled toga, religije su toliko usmerene na malu dečicu, a svaka je religija javna ustanova, institucija. Kroz oca i majku, kroz porodicu i školovanje, oni uslovljavaju um — kad je potpuno nesvestan. U mladosti teško da je i jedan deo uma svestan, pa zato i nema otpora. Šta god da kažeš detetu, to prodire duboko u nesvesno. Dete ne pruža bukvalno nikakav otpor, a kada odraste, onda mu je jako teško da prodre u nesvesni deo vlastitog uma.

Dakle, šta god da se nauči u prvih sedam godina postaje pozadina. I tad, šta god činiš u životu, čak i ako ideš protiv društva koje te je uvežbalo i utuđilo ti savest u glavu, nećeš biti u stanju da se izboriš za mnogo toga. Čak i ako se budeš borio, ti ćeš opet slušati uputstva nesvesnog. Čak i pobuniti se protiv takvih stvari znači opet biti vezan za njih.

Ako društvo treba da se spasi od takozvanih religija i religioznih dogmi, onda je pravi zločin podučavati dete takvim glupostima. Ne uči ih nikakvim verovanjima, ne uči ih nikakvim fanatičnim dogmama — ne uči ni slučajno! Pusti ih neka prvo odrastu. Kad sazre, reci im šta god hoćeš — ali tada će ti biti jako teško da ih u bilo šta ubediš, jer ona će imati dovoljno snažan svesni um. Deca će postajući zrela početi da misle, a samim tim i da biraju šta im se sviđa.

Jedan deo nesvesnog je biološki ili nasledni; drugi je društveni. Tu je i seks: postani svestan da te nesvesni nagon prisiljava, da ta sila nagoni

tvoj telesni mehanizam ka određenom predmetu ili aktu. Ali nemoj da se boriš, zato što će podsticaj za borbu da se javi iz društvenog dela nesvesnog, a on kaže da je seks nešto loše, grešno i zlo. Budi svestan i biološkog instinkta i društvene reakcije: osećaš seksualni impuls, a takode i zamisao koja seks određuje kao greh. I jedan i drugi deo dolaze duboko iz tebe — iz tame nesvesnog. Budi svestan — ne čini bukvalno ništa! Samo pokušaj da budeš budan, što svesniji. Nemoj da se boriš sa seksualnošću, ne osuđuj je. Ne upetljavaj se. Jednostavno, samo budi svestan činjenice da se u tvojoj unutrašnjosti nešto odigrava. Ako se možeš suočiti s činjenicom ne čineći ništa, osetićeš kako svesnost polako buja i prodire u nesvesno.

Postaješ ljut; ne čini ništa — ni za ni protiv. Ne popuštaj, ne potiskuj — meditiraj, kontempliraj ljutnju. Sklopi oči i meditiraj na činjenicu ljutnje. Kada kažem da trebaš samo da meditiraš, ja time želim da istaknem nekoliko stvari. Ne prosuđuj. Nemoj da kažeš da je ljutnja nešto loše. Ne govori kako je ljutnja dobra. Nemoj bukvalno ništa da činiš: ne delaj, ne govori. Ljutnja je u tebi, baš kao neka zmija koja je dopuzala u sobu — samo je budi svestan. Da li je zmija bog kog sad treba da obožavaš? Nije. Da li je zmija neprijatelj koji se mora ubiti po svaku cenu? Nije. Dakle, samo budi svestan činjenice da je zmija u sobi, odnosno da je ljutnja u tebi. Koristi bilo šta kao objekt pomoću kojeg se možeš osvestiti.

Kad ljutnja zasija u tebi — budi svestan, budi budan, i ne čini ništa! Samo održavaj svesnost, jer ne možeš zadržati to stanje budnosti ako imaš nameru da nešto činiš s ljutnjom. Imaš tako mali kvantitet energije da, ako počneš da delaš, sva energija će otići u akciju. Ništa nemoj da radiš. Budi spokojan i tih — budan. Koristi u potpunosti svoj energetski kapacitet i samo budi svestan činjenice da je ljutnja unutar tebe. Odjednom ćeš osetiti kako žiža tvoje svesti raste — polako ćeš prodirati u nesvesno. Svetlo svesti ući će duboko u tamu, i što dublje prođeš u tamu nesvesnog, to ćeš postati svesniji.

To je dugotrajan napor, i vrlo odvažan. Odvažan je zbog toga što taj napor stvara izuzetno duboku nelagodnost. Osetićeš veliku teškoću — pokušaj pa ćeš videti. Možeš odigrati svoju ljutnju — to je lako, zato što se na taj način opuštaš, osećaš olakšanje jer se oslobađaš napetosti u nesvesnom. A možeš i da se boriš s ljutnjom; ako to činiš, onda se opuštaš zato što kroz borbu koristiš istu onu energiju koja je do malopre bila ljutnja sama po sebi.

Zapamti da onaj koji se bori s ljutnjom ne čini ništa, osim što menja

objekt. Ja sam ljut na tebe, no umesto da se borim s tobom, ja počnem da se sukobljavam sa ljutnjom — jednostavno, napravim inverziju. Želeo bih da se posvadam sa tobom, ali ja sam jedan moralan čovek, svetac, čista religiozna ličnost, i zato ne težim da sebi udovoljim. Ali ja sa nečim moram da se borim, i zato izaberem sebe samog za protivnika i počnem da se sukobljavam s ljutnjom. I ispoljiće se ista energija i isto popuštanje napetosti. Borio sam se, i time zadobio jedno jako duboko zadovoljstvo.

To takozvano zadovoljstvo koje može da se vidi na licima lažnih svetaca nije ništa drugo do zadovoljstvo ostvareno borbom i *pobedivanjem*. I zaista, njihov izbor je mnogo lukaviji, jer borba s bilo kim drugim proizvodi dugačku seriju raznoraznih posledica. Ako ti postaneš i strela i meta, ako se rascepiš na dva dela — na "dobricu" koji se nikada ne ljuti i na onog lošeg, nesvesnog, koji se uvek ljuti — možeš da se sukobljavaš koliko god hoćeš. I spolja gledano, bićeš svetac, ali iznutra nisi ništa drugo do vulkan, duboka uznemirenost i ništa više — unutrašnja bolest, sukob bez kraja i konca.

Oni koji se bore sa seksom moraću da se bore bez prestanka. Oni koji se bore s ljutnjom takode će morati neprestano to da čine. To je neprekidan sukob. Iznutra nema tišine — ne može je biti. Mi delimo sebe na dva dela: jedan je dobar a drugi loš. Dva su dela unutar tebe. Zapamti, dobar deo je svestan a onaj loš je nesvestan, i jednom kad uzmeš onaj nesvesni deo za neprijatelja, *nikada* se nećeš promeniti, preobražaj ti se nikada neće dogoditi. Ni do kakve mutacije neće doći — jer nesvesno *nije* neprijatelj. To je energija iz tvog sopstvenog izvora, to je tvoje biološko vrelo snage. Nikada nećeš biti zdrav ako se rascepiš iznutra — postaćeš bolest i ništa drugo.

Ne bori se, ne uključuj se. I jedan i drugi pristup su prosti, laki, jednostavni. *I jedan i drugi, upamti!* Jedina stvar, koja je vrlo neudobna i teška, je ostati svestan. Ceo mehanizam dugogodišnjih navika će te prisiljavati da nešto uradiš: "Zašto miruješ? Učini nešto! — bilo šta ali se pomakni s mesta, s mrtve tačke!" Ta navika mora da se uništi. Dakle, najvažnije je prepoznati tu činjenicu — da smo nesvesni. Zatim je bitno da budeš što budniji kad god primetiš da nesvesno upravlja tobom. Sve što je potrebno je prosta, pasivna svesnost.

Ako si budan, dve stvari se dešavaju: energija prepuštanja ili potiskivanja postaje energija budnosti. Tom energijom ojačana je snaga tvoje svesti. Ta će se energija preobražavati u moć da ostanje budan uprkos svemu, i ona će na neki način biti dodatno gorivo svesti. Bićeš

svesniji, i možda po prvi put nesvesno neće moći da manipuliše tobom, neće uspeti da te nadjača. I jednom kad zaista osetiš *tu slobodu*, tvoja će svesnost biti snažna kao nikada do tada — i to bez ikakve borbe, bez sukobljavanja, bez konflikta.

I malo pomalo, polje svesti će rasti a polje nesvesnog će se smanjivati. Ledeni vrh iznad vode će se uvećati, dobiće jedan deo više: dve desetine pripadaće svesti, a osam desetina nesvesnom. To je dugačko putovanje, ali ćeš vremenom biti još svesniji: tri desetine svest, sedam desetina nesvesno. To je baš kao ponovno oduzimanje zemlje od mora. Nesvesno je nepregledni okean, i zato ćeš morati da povraćaš zemlju parče po parče. Što više zemlje osvojiš, u istoj meri okean se smanjuje, i doći će dan, kao što je došao i za Budu ili Isusa, kada će svih deset delova svesti biti svesno — i nesvesno će u potpunosti nestati. Jednostavno, tada si svetlost bez i trunke tame.

To je rascvetavanje, i tad po prvi put postaješ svestan vlastite besmrtnosti, tada za tebe nema postajanja — postao si biće. Ako mi dopustiš da to tako kažem, ali zaista, postao si biće! Sad si stvarno ono što jesi!

U tom probuđenom stanju bića nema nikakve patnje, nema sukoba, nema bede. Ispunjen si blaženstvom. Iznutra si blaženstvo a spolja — saosećanje. Zbog te senzitivnosti, Buda prema svetu ispoljava saosećanje; iznutra je tiho, spokojno jezero blaženstva. Budine usne smeju se blaženo, dok su mu oči ispunjene suzama dubokog saosećanja.

Zbog toga možeš da radiš na sebi na dva načina. Ako rasteš u svesti, razvijaćeš se i što se saosećanja tiče. Ako rasteš u saosećanju, razvijaćeš i svest, istovremeno. Ali rad na saosećanju je veoma težak — jer ti opet možeš da se obmanjuješ. Dakle, jedini pravi put je razvijati svesnost, a saosećanje će biti samo senka svesti. U suprotnom slučaju, tvoja će saosećajnost biti samo maska, prazna fasada, prevara. I tvoje će saosećanje tada biti samo još jedan nesvestan čin, jer ono će biti sentimentalno, emocionalno — a ne egzistencijalno. I tada možeš da sažaljevaš, da plačeš i da osećaš naklonost i da služiš bolesne i gladne, no to će opet biti nesvesno delo. Najsigurniji, a ujedno i najizvesniji put je direktno razvijati vlastitu svesnost.

Ovaj aforizam kaže: "Za šta služi cveće koje se koristi u obredu — da bude ispunjeno svešću". I kad si procvetao u svesti, tvoj će dar biti prihvaćen. Tada i samo tada biće ti dopušteno da kročiš u Božanski Hram — ne sa cvećem, već s tvojim vlastitim, unutrašnjim rascvetavanjem. Jer, kada se rascvetavanje ostvari, ti si postao cvet.

Svako od vas sigurno je video Budu kako sedi na cvetu, ili Višnu, ili Ramu, no možda niste shvatili simboliku. To cveće jednostavno govori: "Ovo su rascvetana ljudska bića".

Možda si čuo da se sedma čakra u Yogi naziva *sahasrara kamal* — hiljadulatični lotos. To je simbol: *sahasrara* — lotos od hiljadu latica na vrhu tvoje glave. Ta poslednja čakra je vrh, Mont Everest svesnosti. Prva čakra je *muladhara*, seksualni centar. Najnesvesnija stvar u tebi je seks, dok je *sahasrara* onaj najsvesniji deo. To su dva pola.

Mi živimo oko seksualnog centra, krećemo se u njemu. Koliko god to bilo neprimetno na prvi pogled, sve što činimo je na neki način povezano sa seksualnošću. Tvoja žudnja za novcem, gomilanje bogatstva, možda i ne izgledaju u nekoj neposrednoj vezi sa seksom, no veza ipak postoji. Što imaš više novca, to ti je seks dostupniji; što je veća moć — seks je pristupačniji. Seks je ostvarljiviji s većim bogatstvom.

Ti sve možeš u potpunosti da zaboraviš, te cilj može postati sredstvo a sredstvo može postati cilj; to je druga stvar. Neka osoba može da skuplja novac od rođenja pa do smrti, i to krajnje nesvesna svega što čini. Ali svaka žudnja za moćima je seksualna. Primorani smo da se vrtimo oko seksa, i sve dok ne rastemo u svesti kruženje će se nastavljati. To je najnesvesniji centar nas samih, najniži, a samim tim i najdublji.

Što se pokreneš više u svesti, to dalje odeš od seksualnog centra, i tada se zbiva rascvetavanje drugačije vrste. Celokupna energija pokrene se ka *sahasrari*, i sav pokret postaje cvet — hiljadulatični. A? — predivna slika. To znači da se otvara cvet nebrojenih latica.

Ovaj aforizam nije samo simbol — u stvari, nijedan simbol nije tek puka slika — svaki od njih upućuje na stvarnost. I kad god neko dođe do *Samadhia*, do stupnja svesti koji odgovara nivou sedme čakre, stvara se u njemu osećaj nekog suptilnog unutrašnjeg rascvetavanja, kao da se nešto stvarno eksplozivno otvara. Sad više nisi pupoljak — postao si cvet. Podi s tim cvetom u Božanski Hram: to je značenje ovog aforizma. Cveće koje kupiš na pijaci nema nikakvu vrednost. Ono izgleda da raste u radnjama, ali ne pomaže.

Kupljeno cveće, dakle, ne pomaže, nijedan spoljašnji cvet neće pomoći. Tvoje sopstveno cvetanje je potrebno, i samo će ono biti prihvaćeno. To je naporno i dugotrajno, ali ne i nemoguće. To je jedini izazov za čoveka; sve ostalo je detinjasta glupost. Biti apsolutno svestan je jedini izazov! Ići na Mesec, ili na neku zvezdu, sve je glupo — jer možeš ići gde god hoćeš i ostati isti, kakav si i bio, ali sve dok nisi

postao cvet, ti stojiš u mestu. S unutrašnjim rascvetavanjem se menjaš, preobražavaš, rađaš nov, drugačiji.

Napor je nužan, veliki napor, i ako — a to je veliko *ako* — AKO si spreman da napraviš prvi korak, onda znaj da poslednji i nije tako daleko. Ali AKO je usmereno na početak. Pola puta je završeno preduzimanjem prvog koraka, ali on je ujedno i najteži. Prepoznati vlastitu nesvesnost je stvar užasno bolna — za ego. To je činjenica koja reže, seče, šokira. Ali onaj ko je spreman da podnese šok i da ga čak dočeka s dobrodošlicom — on uopšte nije daleko od poslednjeg koraka.

I stvarno, Krišnamurti je negde rekao da je prvi korak istovremeno i poslednji. Ima tu istine, jer onaj ko je dovoljno smeo da preduzme prvi korak preduzeće i poslednji. Mahavir je rekao da si ostvario čim zakoračiš, jer za onog ko je krenuo — problema više nema. Putovanje je počelo.

Uvek je teško započeti. Nije teško dostići zato što čovek ide ka cilju korak po korak. Nema potrebe da se dva koraka istovremeno izvode. Ako si preduzeo prvi korak, jedan korak je sigurno izveden a to je baš ono što je potrebno. Sad samo jednom koraku dodaješ jedan po jedan, i u stanju si da predeš put čak i od hiljadu milja. No mi svi sedimo i premišljamo o onom početnom koraku. Neko misli, a neko sanja o tome kako je prvi korak već izveden.

Pre tri dana posetio me je jedan čovek i rekao mi: "Ja sam izuzetno napredan tip čoveka, i zato nemoj sa mnom do A-B-A". Bio je to izuzetno lud tip čoveka.

"Prvo mi objasni", odgovorio sam mu, "na koji si to način tako napredan — šta si dostigao?"

"Ponekad vidam Krišnu u svojim vizijama, a isto tako, ponekad mi se ukazuju i vizije predivnih jezera i planina".

Sve što mi je rekao bilo je samo odjekivanje njegovog sna, pa sam mu rekao: "Ako je to sve ono što ti podrazumevaš pod svojim vanserijskim napretkom, onda je teško da nastaviš traganje zbog toga što ti jednostavno sanjaš. Ti čak ni prvi korak nisi učinio".

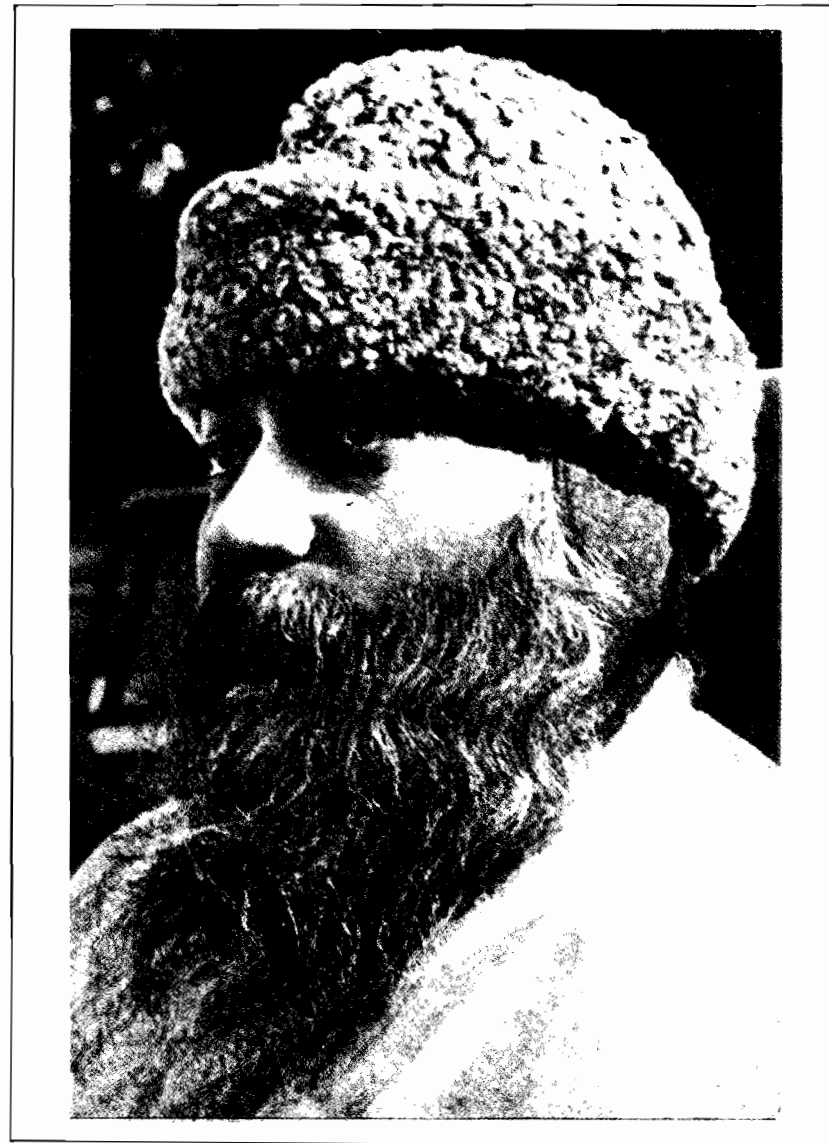
Početak je najteži: shvatanje činjenice da si nesvestan, da si kao robot koji se kreće u snu. Prepoznavaj to, prodri u tu činjenicu. Ma koliko da je bolna, poželi joj dobrodošlicu. Ako si u stanju da je podneseš postaćeš skroman, jednostavan, nalik detetu — a tada su mnoge mogućnosti prosto raskriliš pred tobom.

I tada — drugi je stupanj — postati svestan. Budi svestan svega što se odigrava unutar uma. Ne deluj! Nemoj da ishitreno radiš bilo šta!

Suoči se s činjenicom — budnost, ništa više, i videćeš kako to stanje stvara čuda. Ono i jeste čudesno. Posmatraj nesvesno, i iznenada će te zadesiti strahovita promena. Čim je posmatrač iznutra menja se sam kvalitet ljudskog uma. Menja se kvalitet tvoje sopstvene svesti! Seme se lomi i izdanak se polako pojavljuje.

Naravno, to je neverovatno osetljiv trenutak, i čovek će taj rasti morati dugo da štiti, mnogo, mnogo godina, a ponekad čak i nekoliko života. Ali jednom kad se počne, jednom kad je semenska slomljena, mladica će postati drvo pre ili kasnije — a doći će dan i kad će se drvo u potpunosti rascvetati.

To rascvetavanje je upravo ono na šta je usmerena svaka istinska religija. Celokupan posao religije je da od čoveka načini cvet.

Osamnaesto predavanje

6. juni 1972

SVETLOST SVESTI

*"Kakve su svakodnevne posledice
praktikovanja svesnosti?"*

*"Koje su posledice
duhovnog napretka?"*

Pitanje: Osho, mi osećamo da preobraziti dublje nivoe nesvesnog samo kroz svesnost nije ni lako ni dovoljno. Šta još, osim praksi za svesnost, čovek mora da praktikuje? Molimo vas, objasnite nam nešto malo više o praktičnim dimenzijama ove teme.

Odgovor: Nesvesno može da se preobrazi *isključivo* kroz svesnost. To je teško, ali drugog puta nema. Postoji na hiljade metoda da se postane svestan, ali svesnost je neophodna. Možeš koristiti metode da postaneš svestan, ali ćeš samim tim, morati da budeš budan i pažljiv.

Ako neko upita da li postoji, osim svetlošću, još neki način da se uništi mrak, koliko god problematično bilo, to je jedini način. Zašto? — zato što je mrak jednostavno odsustvo svetlosti. Dakle, moraš da stвориш prisustvo svetla i tame onda neće biti.

Nesvesno nije ništa drugo do jedno odsustvo — odsustvo svesnosti. Nesvesno nije nešto pozitivno samo po sebi, te drugim rečima, ništa se ne može učiniti osim da se pokuša osveščivanje. Bila bi potpuno druga stvar da je nesvesno nešto stvarno — no ono ne postoji samo po sebi. Nesvesno ne znači nešto; to je jednostavno područje bez svesnosti, odsustvo. Nesvesno samo po sebi — nije, samo po sebi — ne postoji. Reč nesvesno samo govori o odsustvu svesnosti i ni o čemu drugom. Kad kažemo "tama" reč je zavaravajuća, jer u trenutku kad je izrekneš čini nam se da ta tama postoji po svom sopstvenom pravu, da je tu negde. Tame nema, te ti ne možeš s njom ništa neposredno učiniti — ili možeš?

Možda još uvek nisi otkrio tu činjenicu, ali tami ne možeš ništa neposredno učiniti. Šta god da želiš da uradiš s mrakom, moraćeš da koristiš svetlo: ako želiš tamu, isključi svetlo; ako je ne želiš, uključi svetlo. Ali sa tamom nema direktnog rada; moraćeš znači da upotrebiš svetlu.

Zašto? Zašto ne možeš da delaš neposredno?

Jednostavno zato što ništa kao tama i ne postoji, pa je zato možeš samo indirektno dodirnuti. Moraćeš da radiš nešto sa svetlošću, a istovremeno ćeš i sa tamom učiniti sve što treba.

Ako je svetlo tu, tama nije, ako je tama tu — svetla nema. U sobu možeš da uneseš svetlost, ali ne možeš mrak. Mrak ne možeš ni izneti iz sobe — svetlost možeš još kako. Između tebe i tame ne postoji veza. Zašto? Da je tama tu, bilo bi neke veze, ali nje nema, a ni odnosa, samim tim.

Jezik ti daje lažni utisak da je mrak nešto, ali mrak je negativan izraz, njega nema. On samo govori o odsustvu svetlosti — ništa više — a ista je stvar i sa nesvesnim. Dakle, kad pitaš šta još osim svesnosti da se činiš, ti pitaš jedno krajnje beznačajno pitanje. Moraćeš da budeš itekako svestan; ništa drugo ne pomaže.

Naravno, za osvešćivanje postoji jako puno metoda — to je sasvim druga stvar. Mnogo ima načina da se stvori svetlo — ali ono se mora stvoriti. Možeš da koristiš vatru i tame neće biti. Tama će nestati i ako upotrebljavaš neku lampu, ili ako se poslužiš električnom energijom. No bez obzira koji je metod stvaranja svetla, svetlost je ono što se mora stvoriti, bez obzira na situaciju.

Dakle, svetlo je imperativ, i sve što budem odgovarao na tvoje pitanje biće nešto više o metodima da se stvori svesnost. U svemu ovom nena izbora, zapamti — ne može ga biti. Svesnost je jedini način, jedina mogućnost da se uništi tama, to jest, da se uništi nesvesno. Ali kako stvoriti svesnost? Govorio sam o jednom metodi koji je najčistiji: biti iznutra svestan svega što se događa na onoj granici koja odvaja svesni i nesvesni deo uma.

Ljutnja se pojavila, stvorena je u tami, jer su joj koreni u nesvesnom. Koren je skriveno, a stablo, grane i lišće izbijaju na svetlo svesti. Energetski izvor, korenje i semenke su u nesvesnom, duboko dole. Ti postaješ svestan samo grančica koje su udaljene od suštine ljutnje, ali barem njih budi svestan što više možeš. Što budeš svesniji, lakše ćeš moći da ostaneš zagledan u mrak.

Da li si primetio da je tama mutna i nerazgovetna svaki put kad se neko vreme duboko zagledaš u nju? Ako se koncentrišeš, vremenom počinješ da nazireš, da osećaš, čak i da vidiš. Možeš da uvežbavaš sebe samoga, i tada će u mraku samom po sebi biti i izvesna količina svetlosti. Zašto? Zato što u ovom svetu ništa ne može biti apsolutno. Sve je relativno. Kad kažemo "tama", mi ne mislimo na apsolutni mrak. To samo znači da na mestu prema kojem gledamo ima manje svetlosti. Ako

vežbaš, vremenom ćeš biti u stanju da vidiš mnogo toga. Gledaj! Usmeri pažnju na tamu, i malo pomalo, tvoje će oči, ojačane, početi da naziru, a na kraju i da vide.

Nesvesno, unutrašnja tama, je ista kao i spoljašnja. Gledaj u nju. No ti možeš gledati samo ako nisi aktivan. Ako počneš da deluješ zbog bilo čega, um je potaknut, namreškan. Iznutra ne sme da bude nijedne akcije. Ljutnja je u tebi — ne čini ništa, ne osuđuj, ne zahvaljuj se, nemoj ni da popuštaš, nemoj ni da potiskuješ. Ne radi ama baš ništa — samo gledaj! Posmatraj! Opserviraj! Shvati tu razliku.

Ono što se svakodnevno dešava je upravo suprotno od svega što je do maločas rečeno. Kad si ljut um ti je fokusiran uvek na uzrok ljutnje — uvek! Neko te uvredio i ti si ljut. Tada se javljaju tri stvari: uzrok ljutnje je izvan tebe, ljutnja je u tebi, a ti si između spoljašnjosti i unutrašnjosti. Ljutnja je tvoja unutrašnja energija, uzrok koji je izazvao pojavu te energije nalazi se izvan tebe, a ti si između njih. Spontano usmerenje uma nije na izvor, nego na uzrok ljutnje. Kad god si ljut, ti si uvek duboko koncentrisan na uzrok koji s tobom nema nikakve veze.

Mahavir je to stanje ljutnje — *krodha* — nazvao vrstom meditacije. On ju je čak nazvao *roudra dhyana* — meditacija na negativne stavove. I to jeste meditacija — zbog toga što si usmeren, koncentrisan. I zaista, kada si ozbiljno ljut ti si tako snažno jednousmeren da ceo okolni svet nestaje. Samo je žižom osvetljen uzrok dotičnog stanja. Celokupnost tvoje energije upućena je na uzrok ljutnje, a ti si toliko usmeren da u potpunosti zaboravljaš čak i na sebe samoga. Zbog toga ti nakon ljutnje i kažeš: "Ni sanj ne znam kako sam mogao da učinim tako nešto". U ljutnji je jednostavno nije bilo.

Da bi postao svestan moraš da izvedeš obrt — ne da budeš koncentrisan na spoljašnji uzrok nego na unutrašnji izvor. Zaboravi na uzrok. Sklopi oči, i uroni duboko, uputi se ka izvoru. Pri svemu tome ti možeš da upotrebljavaš onu istu energiju koju si do malopre rasipao na nekog van tebe — ali sad se energija pokreće na unutra. Ljutnja je silna količina energije, ona je čista vatra. Nemoj da je rasipaš uludo u spoljašnjem svetu.

Uzmi i drugi primer: osećaš seksualnu želju — a seks je takođe energija, vatra. No kad se osećaš tako, ti se opet usmeravaš na objekat van sebe — izvor je i u tom slučaju zanemaren. Počinješ da misliš o voljenom biću, o A-B-C-D — no kad si obuzet seksualnom željom tvoj je fokus uvek na nekom drugom, a na taj način samo upropašćuješ vlastite energetske zalihe.

Ne rasipaš ti energiju samo za vreme seksualnog čina, već i dok misliš o seksu. Čak je tada trošiš još i mnogo više nego u intimnom odnosu, jer seksualni akt je trenutačna stvar: dođeš do vrha, energija se oslobodi, i opet si bačen natrag, ka sebi. A razmišljanje o seksu može da se odvija i na duge staze, i to se rasipanje kroz mišljenje o seksu dešava gotovo svima. Devedeset procenata našeg razmišljanja je seksualno obojeno. Šta god da činiš spolja, seks je iznutra neprestana briga — ti toga uopšte ne moraš biti svestan.

Sediš u sobi u koju ulazi neka žena: tvoj položaj se odjednom menja: kičma je uspravljenija, dah je drugačiji, krvni pritisak je sasvim drugačiji. Ti svega toga zaista ne moraš biti svestan, ali je celo telo reagovalo savršeno seksualno. Pre nego što je žena ušla bio si jedno, a sad si nešto drugo, potpuno novo.

Grupa sačinjena isključivo od žena je različita grupa; isto se može reći i za grupu koja je sastavljena samo od muškaraca. Nek samo jedna žena ili jedan muškarac uđe u grupu suprotnog pola, i svekoliки energetski obrazac grupe će se iznenada promeniti. Ti toga nisi svestan, ali kad ti je um usmeren na bilo koga, energija počinje da otiče u njegovom pravcu. *Kad si požudan, gledaj u izvor, a ne u uzrok* — zapamti to jednom za svagda.

Nauka je upućena na uzrok a religija na izvor. Izvor je uvek unutra, a uzrok uvek spolja. S uzrokom si uvek prisiljen na lančanu reakciju, povezan si sa svojom okolinom. S izvorom, međutim, ti si povezan sa samim sobom. Dakle, to ne smeš da zaboraviš. To je najčistiji metod da se nesvesna energija preobrati u svesnu. Okreni se za sto osamdeset stepeni — gledaj ka unutra! Biće to teško, zato što nam je pogled vrlo krut, fiksiran. Mi smo kao osobe čiji je vrat potpuno paralisan i zbog toga ne možemo da se okrenemo. Oči su nam sasvim ukočene. Gledali smo prema spolja iz života u život — hiljadama godina — i zato smo u potpunosti zaboravili kako se gleda na unutra.

Učini sledeće: kad god se nešto dogodi unutar uma, kreni s tim do samog izvora. Ljutnja je tu — iznenadni bljesak je došao — sad sklopi oči, meditiraj o tome. Odakle je Ljutnja došla? Nikad nemoj da se pitaš ko ju je učinio mogućom. Ne pitaj se *ko* te je naljutio — to je sasvim pogrešno pitanje. Pitaj se *kada* se to energija preobratiла u Ljutnju. *Odakle* je ona došla, iskočila, bubnula u svest. *Kakav* je taj unutrašnji izvor iz kog energija dolazi?

Da li si svestan toga da kad si Ljut možeš učiniti neke stvari koje bez Ljutnje ne možeš da izvedeš? Osoba koja se razgoropadila može da

zavrtla veliki kamen, stenu koju do maločas nije mogla čak ni da podigne. Ona ima tako mnogo energije kad je Ljuta — kao da je neki skriveni izvor počeo da deluje. I dakle, kada je čovek lud, on postaje izuzetno jak. Zašto? Odakle ta energija dolazi? Ona ne dolazi odnekle spolja. Sad svi njegovi izvori gore istovremeno: i Ljutnja i seks, sve, sve kulja istovremeno. U ludilu je svaki izvor jednostavno dostupan.

Budi upućen na poreklo Ljutnje, na izvor seksualnosti. Prati njihova ispoljavanja, i poduzmi korake unatrag. Posređuj u tišini i podi za Ljutnjom sve do samog korena. To je strahovito teško, ali nije nemoguće i neostvarljivo. Samo nije lako, to je sve. Nije lako zato što je to borba protiv jako dubokih navika: svekoliка prošlost, sva uslovljavanja, sve to mora da se uništi, a ti moraš učiniti nešto što nikada pre toga nisi učinio. Sva teškoća je u težini duboko ukorenjenih navika. Ali pokušaj, i već si samim pokušajem pokrenuo energiju u novom smeru. Počinješ da budeš kao krug, a u krugu nema rasipanja energije.

Moja energija nadolazi i izlazi napolje — nikada do sada nije bila kružna; jednostavno se uludo tračila. Ako ostvarim pokret na unutra, tada će ta ista energija početi da se kreće ka meni samom — meditacija vodi tu energiju nazad, ka izvoru iz kojeg je došla. To je taj krug o kome sve vreme govorim, i taj je krug snaga jednog Mahavira. Seksualna energija, ne krećući se ni prema kome, vraća se polako ka vlastitom izvoru. Krug te seksualne energije može da se tumači i kao snaga jednog Bude.

Mi jesmo slabi, ali ne zbog toga što imamo manje energije od Bude. Kvantum energije je sasvim jednak, svako je rođen s istom količinom energije, ali mi smo se nekako navikli da je razbacujemo. Jednostavno je rasipamo, a ona se nikada ne vraća. Energija se i ne može vratiti! Jednom kad si je izbacio, povratka nema — to je van tvoje moći.

Reč se rada u meni; ja je izgovaram i ona je otišla. Više mi se ta ista reč neće vratiti, a energija koju sam upotrebio da bi je uobličio protračena je jednom za svagda. Reč se rada: ja je ne izgovaram; ostajem tih. Tada se reč kreće i na kraju ponovo dospeva u prvobitni izvor, te je tako energija povraćena.

Tišina je energija. *Brahmačarja* je energija. Ne biti Ljut je energija. Ako potiskuješ Ljutnju, tu potisnutu energiju iskoristićeš nekom drugom prilikom. Ne potiskuj — samo posmatraj i prati. Nemoj da se sukobljavaš — jednostavno kreni s tom Ljutnjom na unutra. To je ubedljivo najčistiji metod svesnosti.

Ali, i neke druge stvari mogu da se koriste. Moguće je dati početniku

još neki savet, još neka sredstva. Dakle, ja ću sad govoriti o tri sredstva. Prvi tip je zasnovan na telesnoj svesnosti. Zaboravi na ljutnju, zaboravi na seks — to su dosta teški problemi, i kad si u njima, dovoljno si lud da je svaka meditacija u potpunosti nemoguća. Kad si ljut, ne samo da ne možeš meditirati — ti čak ne možeš ni misliti o meditaciji. Jednostavno si lud u tim trenucima. Znači, zaboravi to — stvar je zaista preteška. Ali — koristi vlastito telo kao sredstvo za svesnost.

Buda je rekao da, kada hodaš, hodaš potpuno svesno. Kada dišeš, proces tvog disanja mora da je što svesniji. Budistički metod poznat je kao *anapanasati yoga* — yoga svesnosti ulazećeg i izlazećeg daha. Dah ulazi: pokreni se s dahom; budi svestan činjenice da udišeš, da te vazduh ispunjava. Kad počne izdah, kreni s njim — kreći se unutra-van, sve vreme usklađen s procesom disanja.

Teško je raditi s ljutnjom ili sa seksualnošću — ali rad s dahom nije tako problematičan. Sve što treba je da se pokrećeš s dahom. Ne dopusti da se disanje odvija nezavisno od svesti. To je meditacija. Bićeš usmeren na dah, a kad si usmeren na taj proces misli se automatski zaustavljaju. Ne možeš da misliš, jer u trenutku kada misliš tvoja se svest premešta s daha na misao. Ako ti se to dogodi, propustio si disanje.

Pokušaj to i sve će ti biti jasno. Kad si svestan daha, misao nestaje. Ista energija koja se ranije koristila za mišljenje — sada se koristi za disanje. Ako počneš da misliš, izgubićeš tračnice svesnosti što se daha tiče, zaboravićeš da dišeš i počćeš da misliš. Te dve stvari ne mogu da se istovremeno izvode.

Ako pažljivo pratiš dah, to je jako dug proces. Čovek mora zaista duboko da uđe u svesnost tog tipa. Reč je o najmanje tri meseca i najviše tri godine. Ako se to čini bez prestanka dvadeset i četiri časa dnevno... to je metod za monahe, za one koji su se odrekli svega; samo oni mogu biti u stanju da posmatraju proces disanja bez ikakvih pauza iz dana u dan. Budistički monasi i monasi svih ostalih tradicija odriču se bukvalno svega — samo da bi živeli što manje uznemireni spoljašnjim svetom. Oni će prositi i spavati pod drvećem — i to je sve. Njihovo vreme posvećeno je isključivo unutrašnjem vežbanju svesnosti — na primer, putem disanja.

Budistički monah se kreće i mora da neprestano bude svestan disanja. Tišina koja se uočava na licu svih budističkih monaha je tišina svesnosti daha i ništa više. Ako postaneš svestan i tvoje će lice biti spokojno kao njihovo, jer ako nema misli, lice neće moći da pokazuje zabrinutost i teskobu koja obično prati mišljenje. Tvoje će lice biti

sasvim opušteno zbog toga što će svesnost daha posredno zaustaviti um. Um koji bez prestanka stvara probleme vremenom će prestati da postoji. I ako se takav um zaustavi i ako si samo svestan disajnog procesa, nikada više nećeš biti ljut, nikada više nećeš biti seksualan.

Seks ili ljutnja ili pohlepa ili ljubomora ili neprijateljstvo — za sve je to neophodan mehanizam uma, a ako se mehanizam blokira, ništa ne možeš učiniti. To te opet dovodi do istog. Sad više nema ispusta za svu onu energiju koju si upotrebljavao za seks, ljutnju, ambiciju i tako dalje i tako dalje. Ti si neprekidno, danonoćno, upućen na dah, ni na šta drugo. Buda je rekao i ovo: "Čak i za vreme spavanja pokušaj da budeš svestan disajnog procesa". To će u početku biti veoma teško, ali ako si u stanju da održavaš svesnost tokom dana, tada ćeš vremenom moći da prođeš sveću i u dimenziju sna.

Sve što tokom dana uđe u um takođe prodire i u san. Ako si se zbog nečeg brinuo tokom celog dana, briga će se nastaviti i u snu. Ako si neprekidno mislio o seksu, onda ćeš imati i seksualno obojene snove. Ako si se zbog bilo kog razloga ljutio tokom budnih časova, ljutićeš se i tokom sna. Dakle, Buda kaže da nema problema. Ako je osoba iskreno upućena na održavanje svesnosti daha, na kraju će ceo proces početi da se odigrava i za vreme spavanja. Ako si se dobro pripremio, tokom noći nećeš biti u stanju da sanjaš. Ako se svesnost ulazećeg i izlazećeg daha nastavi, san će postati savršeno nemoguć.

U trenutku kad budeš počeo da sanjaš, svesnost neće biti uz tebe, ali ako si svestan, snovi su neostvarljivi. Dakle, spavanje budističkih monaha uopšte ne liči na ono što vi doživljavate tokom noći. Budističko spavanje nosi u sebi jedan drugačiji kvalitet; i različitu dubinu, zato što je u svemu tome prisutna i određena svesnost.

Kaže se da je jednom prilikom Ananda rekao Budi: "Posmatrao sam te godinama gotovo bez prestanka, i sve što sam video liči mi na čudo: ti spavaš kao da si sve vreme budan. U istom si položaju čitave noći". Njegova ruka se ne bi premeštala s mesta na mesto, noga bi ostala u istom položaju kao i na početku spavanja; Buda bi čitavu noć proveo bez ijednog pokreta! Nebrojeno mnogo noći Ananda je proveo uz njega posmatrajući pažljivo: "Pa koja je ovo vrsta sna!?" — Buda se jednostavno uopšte ne bi pomerao satima. Ležao bi kao da je reč o mrtvom telu, kao da je reč o lešu, i uvek bi se probudio u istom onom položaju u kom je i zaspao. Na kraju ga je Ananda, ne izdržavši, upitao: "Šta ti radiš tokom noći? Spavaš li ti ili tek ležiš? Nikad se ne pokrećeš!"

"Doći će dan", odgovori mu Buda, "kada ćeš i sam znati u čemu je

stvar. Tvoje pitanje samo pokazuje da si nedovoljno uporno vežbao anapanasati yogu — ako si bez prestanka bio svestan vlastitog daha, onda nije moguće biti nesvestan u toku noći, i ako ti je um usmeren na svesnost, san te ne može zaposesti. A ako snova nema, um je čist, proziran. Telo je usnulo, ali ti nisi. Dok se telo opušta, ti si i dalje svestan — unutrašnji plamen se ne miče. "Dakle, Ananda", dovrši Buda, "ja nikada ne spavam. Samo je telo u snu, a ja sam i dalje budan. I ne samo u snu. Ananda, kada umirem, videćeš: biću svestan, a samo će telo biti podvrgnuto zakonu smrti".

Praktikuj svesnost s dahom i bićeš sposoban da prodreš u nesvesno. Ili primeni budnost na telesne pokrete. Buda je i za tu vežbu imao posebnu reč: on je to nazivao "pažljivošću". Govorio bi: "Hodaj pažljivo", a mi obično šetamo bez ikakve svesti o tome šta činimo.

Dok je Buda držao predavanje, neki čovek, baš ispred njega, stalno je, bez ikakve potrebe, pomerao svoje noge i palčeve. Odjednom, Buda je prekinuo s pričom i upitao čoveka: "Zašto stalno pokrećeš noge?"

Čim je bio upitan, čovek prestade s pokretima, i tad ga Buda opet preseče: "Zašto si sad prestao da se krećeš tako naglo?"

Čovek mu reče: "Zašto? Zato što uopšte nisam ni bio svestan toga da mu se noge ili palčevi kreću sve vreme. Postao sam svestan pokreta tek nakon tvojih reči".

"Koja glupost!", iznenadi se Buda. "Tvoje se noge kreću neprekidno a ti toga nisi ni svestan? Pa šta ti uopšte radiš sa *svojim* telom? Jesi li ti leš ili živ čovek? To su *tvoje* noge, to su *tvoji* palčevi — i oni se kreću bez prestanka a ti ničega nisi svestan? Pa čega si onda svestan? Jednoga dana možeš ubiti čoveka i promucati: "Nisam bio svestan onoga što činim..." I zaista, oni koji ubijaju stvarno nisu svesni. Nemoguće je ubiti bilo koga kada si svestan".

Buda bi rekao: "Kreći se, šetaj, ali budi ispunjen svesnošću. Iznutra uvek znaj šta radiš". Nema potrebe da koristiš bilo koje reči, ne radi se o upotrebi bilo kojih misli. Besmisleno je mentalno govoriti: "Ja se krećem, krećem se", jer ako to ponavljaš u sebi onda nisi svestan hodanja — svestan si neke misli, ali si propustio proces. Budi jednostavno telesno a ne mentalno svestan. Samo oseti da se pokrećeš. Stvori telesnu svesnost, jednu duboku senzitivnost, tako da možeš direktno opažati stvarnost bez uplitanja uma.

Vetar duva i ti to osećaš. Ne koristi reči, samo osećaj, i budi *pažljiv* u odnosu na to osećanje. Ležiš na pesku neke plaže, i pesak je tako prijatno hladan. Oseti hladnoću — ne upotrebljavaj reči. Tek, oseti

hladnoću koja te prožima, osećaj, budi svestan toga, ali ponavljam — bez upotrebe reči kao potpore. Nemoj da u sebi ponavljaš: "Pesak je vrlo hladan". U trenutku kada to kažeš ti si propustio egzistencijalni trenutak. Postao si prosto intelektualan u odnosu na jednu životnu činjenicu.

Nalaziš se sa svojim voljenim: oseti prisustvo, ali bez reči. Samo oseti sveprožimajuću toplinu, tu ljubav koja plovi između vas. Osećaj jedninu koja vani se dogodila. Nemoj ni pod slučajno da upotrebljavaš reči. Nemoj da ponavljaš: "Ja te volim", jer ako to činiš, uništio si lepotu celokupnog dešavanja. Um je uskočio u proces, a u trenutku kada kažeš da nekoga voliš, sve je postalo tek mrtvo sećanje. Samo osećaj bez reči. Sve što se oseti bez ijedne reči, sve što se oseti bez ikakvog uma stvoriće na kraju, unutar tebe, duboku *pažljivost*.

Kad jedeš, čini to pažljivo: sve što kušaš, kušaj sa potpunom pažljivošću. Ukus je sam po sebi velika stvar. Ne koristi reči jer ćeš time sve upropastiti. Oseti sve do kraja. Piješ, recimo, vodu: oseti kako prolazi sklisko niz grlo; naravno, bez ijedne reči. Samo osećaj i budi što pažljiviji. Pokret vode, hladnoća, nestajanje žeđi, zadovoljenje — osećaj sve što se dešava.

Sediš pod suncem: osećaj toplotu, ali bez upotrebe bilo kojih reči. Sunce te dotiče, stvara se duboko prijateljstvo — osećaj! Na taj način razvijaš duboku telesnu osetljivost, čistu telesnu svesnost. Ako uspeš da napreduješ u tom smeru, um će se zaustaviti i na taj način, a ako se um na kraju potpuno zaustavi, opet si bačen duboko u nesvesno. Sa vrlo dubokom svesnošću možeš prodreti u dubinu: sad imaš svetlo svesti, i tama nesvesnog polako nestaje.

Za one koji su telesno usmereni najbolje je da budu telesno pažljivi, a za one koji nisu usmereni na telo bolje je da budu pažljivi u odnosu na disajni proces. Oni koji nalaze da im je i to usmerenje prilično teško mogu da upotrebljavaju neka površnja sredstva. Na primer, mantru — to je jedan površnji način da se bude svestan. Koristiš mantru "Ram — Ram — Ram" bez prestanka. Stvaraš iznutra krug sa "Ram" ili "Aum" ili "Alah" ili s nekom desetom matrom. Nastavi s ponavljanjem, ali puko ponavljanje nije ni od kakve naročite koristi. Pored toga, budi budan. Kad ponavljaš "Ram — Ram — Ram" — istovremeno budi svestan onog što radiš. Slušaj taj zvuk i održavaj budnost.

Biće teško da budeš svestan ljutnje zbog toga što ona dolazi uvek potpuno neočekivano i ti je ne možeš planirati unapred. Kad ljutnja napokon dođe, prosto si preplavljen njome, te možeš potpuno zaboraviti

na to da treba da budeš svestan onog što ti se dešava. Dakle, stvori sredstvo kakvo je, recimo, "Ram — Ram — Rani"; to možeš da stvoriš, ali to nije iznenadni metod, no ako se upotrebljava bez pauze duže vreme, mantra se pretvara u unutrašnji zvuk. Šta god da činiš, mantra će da se obnavlja u pozadini — budi svestan toga. Tada je *mantra* potpuna, potpuna je *dapa*, i to tek onda kad nisi samo njen tvorac nego i slušalac. Tada se ne dešava da ti samo govoriš "Ram — Rani — Ram" — ti takođe slušaš taj zvuk; i tada je krug potpun. Ja nešto kažem; ti slušaš; energija se rasipa. Ako kažeš "Rani" i sam slušaš zvuk mantrе, onda se energija vraća ka vlastitom izvoru. Ti si i govornik i slušalac istovremeno.

Ali budi svestan svega toga — to ne sme da postane samo mrtva rutina. U tom slučaju, ponavljaješ mantru kao papagaj bez ikakve svesnosti o onome što radiš. Od takvih metoda čovek nema nikakve koristi. I ne samo da nema koristi, već se šteta može ispoljiti u obliku duboke usnulosti. To može da postane hipnoza, pa postoji mogućnost da zbog mantrе postaneš tuplji nego što si bio. Krišnamurti kaže da oni koji dugoročno upotrebljavaju mantru vremenom ogupave. Zagledaj se malo u takozvane religiozne ljude — gotovo svi oni imaju u sebi nešto tupavo i glupo. Nema inteligencije, nema plamena životnosti u njihovim očima; ti ljudi su prosto mrtvi, nekako teški, potpuno pogrešni. Oni ovom svetu nisu dali bukvalno ništa, ništa nisu stvorili. Ceo svoj život samo su ponavljali mantrе — i to je sve.

Naravno, ako bez svesnosti ponavljaš bilo koju *mantru* cela će ti stvar brzo dosaditi, a glupost će se roditi iz dosade. Izgubićeš svako zanimanje i postati vcoma tup. Određeni zvuci koji se bez prestanka ponavljaju mogu da prouzrokuju čak i ludilo. Ali Krišnamurti je u pravu samo u jednom smislu; inače, mnogo je pogrešio. I kad god neko sudi o nečemu izuzimajući one koji čine izvesnu stvar, zaista, tad sud uopšte nije dobar. Sve mora da se proceni pomoću savršenog primera.

Nauka *dape* ne sastoji se samo iz ponavljanja. Ponavljanje je savršeno drugostepenao. To je samo sredstvo da se stvori nešto u odnosu na šta ćeš moći da budeš svestan. Osnovna stvar je: biti svestan. Ako gradiš kuću, ona je sekundarna. Ti je gradiš da bi živeo u njoj. A ako nastojiš da izgradiš kuću i da jednostavno živiš izvan nje, onda si budala.

Ponavljanje izvesnog imena ili zvuka je kao stvaranje kuće. To je rad na stvaranju izvesnog unutrašnjeg miljea. A ako si ti to stvorio, ti možeš upravljati time mnogo lakše nego nekim iznenadnim događanjima. Malo po malo ti možeš i na to da se navikneš, ali istinska,

osnovna stvar je: biti svestan.

Nauka *dape* kaže da si dostigao cilj onog trenutka kada postaneš slušalac sopstvenog zvuka. Tad si upotpunio sve što treba, a iz toga mnogo proizilazi. Kad čuješ neki zvuk, na primer, kad osećaš "Rani", tvoj se periferni aparat koristi da bi proizveo tu *mantru*. Ili, ako proizvodiš mentalni zvuk, onda koristiš um da bi ga stvorio. Ali kada si budan u vezi svega toga, tvoja budnost je centralna a ne periferna. Ako kažem "Rani", to je aktivnost periferije mog bića. Kad slušam taj isti zvuk iznutra, to dopire iz mog središta — jer svesnost uvek pripada središtu. Ako u samom središtu postigneš budnost, svetlost je upaljena, i tad možeš uništiti svu tamu nesvesnosti.

Mantra može da se koristi kao jedna od tehnika; metoda je zaista mali milion, ali svaki je metod samo određeni napor prema svesnosti. Od svesnosti ne možeš pobeći bez obzira šta praktikovao. Možeš početi odakle god hoćeš, ali svesnost je uvek onaj krajnji cilj.

Sve su to metodi volje. Bilo bi bolje kada bi govorio makar o jednom metodi predaje, barem o jednoj tehnici puta predanosti. Svi ostali metodi su isključivo metodi volje — ti moraš učiniti nešto.

Hui-Hai je bio Zen Majstor. Kad je došao kod svog učitelja, ovaj mu je rekao: "Izaberi! Želiš li neki metod volje ili ne? Ako želiš, onda ti nešto još i mogu preporučiti. Ili — jesi li spreman da se predaš? Ako izabereš put volje, onda ćeš morati nešto da radiš, da učiniš nešto, i ja ti pri svemu tome mogu biti samo vodič".

Na putu volje postoje samo ljudi koji su vodiči. Oni u stvari i nisu gurui; oni jednostavno daju uputstva. Vodiči ništa ne čine — ti si taj koji nešto mora da uradi.

I zato je učitelj Hui-Hai rekao: "Ako želiš da koračaš putem volje, onda ću ja biti tvoj vodič. Davaću ti metode i tehnike, a ti moraš da radiš. Ako izabereš put predanosti, onda ću ja učiniti sve što treba — ti ne treba bukvalno ništa da činiš. Samo budi moja senka i to je sve — sledi me u svemu. Ali tada nema nikakvih zapitkivanja, nikakve istrage, nikakve sumnje. Šta god da ti kažem moraćeš da radiš".

Hui-Hai je izabrao put predanosti, i u potpunosti se predao svom učitelju. Prošle su tri godine, a on je samo sedeo do učitelja. Ponekad bi ga ovaj posmatrao satima neprekidno, a pogled je bio tako jak i dubok da je Hui-Hai povremeno imao utisak da ga oči učitelja progone. Čak i kad nije bio pored učitelja, njegove oči kao da su nastavljale sa piljenjem — čak i u snu bi ga pratile; ni sanjati nije mogao zbog toga što su te oči uvek i svuda bile sa njim.

Tri godine je sedeo pored učitelja, i uvek iznenada bi se učitelj zagledao u njega, a njegove oči odlazile su tako duboko da su na kraju postale deo Hui-Haijevog bića. Nije mogao da bude ljutit ili seksualan — oči učitelja uvek su bile s njim. Prosto je bio natkriljen tim pogledom — Guru je stalno bio prisutan, ali se nasmejao tek kada su prošle tri godine. Hui-Hai je bio prvo progonjen očima, a sad je počelo i novo proganjanje — smehom! Počeo je vremenom čak i u dubokom snu da čuje taj smeh... Guru bi ga pogledao, odjednom se zasmejao — i to je bilo sve.

I tako su prošle još tri godine, što je ukupno šest, i onda, opet iznenada, bez ikakvog očekivanja, učitelj mu je dodirnuo ruku. Prvo ga je pogledao, a zatim uzeo njegovu ruku u svoju, i Hui-Hai je osetio kako se guruova energija pretače u njega. Odjednom je postao sredstvo, posuda u ljudskom obliku.

A nakon ukupno devet godina Guru ga je zagrlio. Hui-Hai je nakon toga napisao da je svako proganjanje od tog dana u potpunosti prestalo. Hui-Haija od tog trenutka uopšte nije bilo — samo je učitelj preostao — i samo je to razlog prestanka onog prvobitnog osećaja.

Još tri godine je prošlo — to je dvanaest godina — i jednoga jutra učitelj je pao pred njim i čelom mu dotakao stopala. Tog dana dogodila se promena — Guru je nestao, a Hui-Hai se opet pojavio, ali kao sasvim prosvetljeno biće. Mnogi su ga nakon toga upitali: "Na koji način si se ostvario?" Hui-Hai bi im obično govorio: "Ništa vam o tome ne mogu reći. Sve što se dogodilo on je učinio, tako da ja u stvari i ne znam šta se zaista desilo".

Kada se predaš, ti možeš da predaš samo svesni, ali ne i nesvesni deo uma. Ti ništa o tom dubljem umu ne znaš — ako ne znaš, kako ga možeš predati? Ako ti kažem da predaš novac, ti možeš to učiniti samo s onim novcem koji je tvoj vlastiti. Kako možeš predati onaj novac koji si ostavio u trezoru i potpuno zaboravio gde si ga stavio? Dakle, samo svesni deo uma može da se preda, a svesni um je ujedno i jedina prepreka.

Ako ti ja nešto kažem, tvoj svesni um počinje da misli o ispravnom i pogrešnom, o istinitom i lažnom. Pa čak i da je rečena stvar krajnje istinita, um počinje da misli: "Zbog čega on uopšte govori o tome? Šta on uopšte želi od mene?" Mnogo sumnji će se pojaviti, mnogo pitanja i potpitanja, a svesni um će neprestano pružati otpor.

Ako znaš bilo šta o hipnozi, onda znaš da će osoba koja je hipnotisana učiniti sve što joj se naredi — sve, bukvalno sve, pa čak i

najbesmislenije stvari. Zašto? Zato što je pod hipnozom svesni um uspavan u potpunosti. Prepreka je slonijena, i samo je nesvesni um prisutan. U hipnozi, ako se muškarcu kaže da je žena, on će početi da se ponaša vrlo feminizirano: hodaće ženstveno, biće stidljiv; čak će i muški glas postati piskaviji.

Šta se desilo? Svesni um koji stvara sumnju — onaj koji će reći: "Kakve ti to meni gluposti pričaš? Ja sam muškarac a ne žena" — je uspavan hipnozom. A nesvesni um ne poznaje nikakvu sumnju. Njega odlikuje apsolutna vera, potpuno poverenje. Logike u nesvesnom nema, nema nikakvog otpora, te nesvesni um veruje u sve što mu se kaže. Problem ne postoji u nesvesnom i u vezi njega, te je upravo stoga stavljen toliki naglasak na poverenje — *shraddha*. Poverenje je put predanosti. Ona pripada upravo toj stazi.

Na putu predanosti veruje se u sve što se kaže. Dan je, podne, ali ako učitelj kaže da je nirkla noć — veruj. Zašto? Zbog toga što će verovanje razbiti staru naviku podozrenja i otpora. Na kraju će se u potpunosti uništiti takozvana prepreka tvog svesnog uma, i kada ona nestane, ujedinjuje se sa učiteljem. Tek tada možeš nešto učiniti — ne pre toga! Tada se stvara telepatska komunikacija jer si u dubokom prijateljstvu, te sve što Guru pomisli postaje automatski deo tebe samog. I sad on može da uradi sve što hoće. Postao si potpuno prijemčiv za njega. Svaka je borba prestala — duboki susret se odigrao između učitelja i učenika.

I zato je Hui-Hai rekao: "Ne znam. Jednostavno sam se predao; to je sve što sam učinio s moje strane. Pokušavao sam i borio se — i nisam došao ni do kakvog blaženstva. Mora biti da sam ja uzrok svim mojim nesrećama. Ako izaberem put volje, opet ću ja biti taj koji bira, taj koji praktikuje, i kakav god da bude rezultat, ja ću i dalje biti prisutan u svemu tome. No ako sam ja uzrok sve bede, onda je bolje da samog sebe odbacim i da vidim šta će iz toga proizići. Zato sam i rekao svom učitelju da želim da se predam, i nakon toga sam čekao punih dvanaest godina. Nemam pojma šta je on činio sve to vreme, ali mnoge stvari su se dogodile — postao sam sasvim nov, preobražen".

Naši nesvesni umovi su povezani; duboko dole to je u stvari samo jedan jedini um. Što se tiče svesnog uma, svi smo mi ostrva. Inače, nismo razdvojeni: onaj dublji um je jedan jedini. Ako ti govorim, onda postoje dva načina da ti prenesem svoju poruku. Poruka može da bude upućena tvom svesnom umu, i to je metod borbe zbog toga što će svesni um misliti i premišljati o onom što mu je rečeno. On ništa neće da

prihvati zdravo za gotovo; prvo će poricati sve što čuje.

Prva stvar koju svesni um govori je "ne", a "da" se uvek uobličava nekako malodušno, na jedvite jade. Konačno, "da" dolazi kao jezički oblik bespomoćnosti. Ne možeš da kažeš "ne", nisi u stanju da nađeš nikakav način da kažeš "ne", nemaš dovoljno dokaza da bi poricao, i zato na kraju izustiš jedno polumrtvo "da". Tvoje "da" je impotentno, slabo, i rada se iz nemoći. U trenutku kada nađeš razlog da kažeš "ne", opet osećaš kako treperiš svežinom i novom energijom. Tvoje "ne" je izuzetno moćno. "Da" je skoro mrtvo, a "ne" je, zbog svesnog uma, čista životnost.

Svesni um je u neprestanom sukobu — brani se, uplašen je, ne može da veruje, ne može reći "da" čistog srca. Čak i ako može da kaže jedno otvoreno "da", ono je uvek temporalno, privremeno — to "da" samo čeka pravo "ne" da dode, i svesni um samo čeka da napravi sličnu konverziju. Dakle, možeš ubediti čoveka, ali ga ne možeš preobratiti. Možeš ga učutkati svojim razlozima, ali je gotovo nemoguće preobratiti ga.

On može da oseti kako se ništa više ne može reći, ali iznutra, duboko sebi, on kao da zna da se nešto negde još uvek može pronaći, nešto što će dokazati da je on u pravu a da svi ostali greše. Trenutno je u situaciji u kojoj je nesposoban da kaže "ne" pa je prinuđen da prihvati. No to ubedivanje nije isto što i preobraćanje. To je samo jedan privremeni poraz; on oseća bol i sigurno će se osvetiti. Taj stil postao je vladajući u našem vremenu. Ako nešto treba da se prenese, to se mora izvesti kroz svesni um.

U drevnim vremenima metod je bio sasvim suprotan. Odbaci taj svesni um i sve prenesi kroz nesvesno — tako ćeš uštedeti mnogo vremena, a izbeći ćeš takode i bespotrebnu tuču. To je ono što se podrazumeva pod predanošću. Predanost znači da sada kažeš da nisi bukvalno niko, i da ćeš prestati da odlučuješ — jednostavno ćeš slušati i izvršavati sve što ti se kaže — jedina odluka koju ti treba da doneseš je hrabrost da konačno odlučiš da se predaš.

Sa svesnim umom stalno moraš ispočetka da odlučuješ svakog trenutka, dok s umom koji se predaje odlučuješ samo jednom, i to je sve. Kad prestaneš s pitanjima, sumnjama i podozrenjem, um polako gubi svoju moć nad tobom — zbog toga što je on tek jedna mehanička stvar. Ako prestaneš da je koristiš, ona jednostavno postaje nedelotvorna. Ako dvanaest godina ne upotrebljavaš vlastite noge, one će prestati da funkcionišu. Konačno, nećeš biti sposoban ni za

najobičnije hodanje.

Dakle, Hui-Hai je dvanaest godina neprestano čekao u predanom raspoloženju. Nije mogao da misli, nije mogao da dokazuje, nije mogao ni "ne" da kaže. Raspoloženje je bilo potpuno "da", ono je postalo moćno, jako, prepuno života. "Ne" je prosto prestalo da postoji. U takvom stanju direktna transformacija bila je savršeno moguća: tad učitelj može učiniti mnogo toga. On počinje da radi na tebi, i što te više preobražava, to postaješ svesniji, ali, na kraju krajeva, to ipak nije *tvoje* delo.

U Indoneziji danas postoji jedan novi metod: zovu ga *Latihan* (od Subudovih metoda), i on stvarno čudesno deluje. Čovek čak i ne mora da se preda Učitelju — jednostavno je dovoljno da se otvori Božanskom. Ali, bilo kako bilo, predanost mora da bude potpuna. Čovek se predaje i time kao da govori: "Šta god želiš da učiniš od mene, učini! Ja neću pružati nikakav otpor. Sad, šta god da mi se dogodi, ja ću da sledim kao da je u pitanju Tvoja naredba". I ako čovek oseća drhtavicu, ne opire se tome, ako mu se vrišti, čini to bez suzdržavanja. Ako mu dode da trči neznano kuda, slobodan je i to da uradi — jednostavno, počinje da se ponaša kao ludak: potpuno slobodno. No, jedna stvar je zakon — nikakvog otpora ne sme biti u svemu tome. Šta god da se dešava on prihvata i teče s tim, i u toku samo jednog dana on je sasvim preobraženo biće.

Kad si krajnje prijemčiv za univerzalne, kosmičke sile preobražaj je onda samo pitanje dana. Tad nema potrebe da samog sebe preobraćaš. Tad si nošen jednom vrlo jakom strujom, jer, kad se ne boriš, struja te jednostavno nosi sa sobom. Univerzum je prisutan ovde i sada, ali se ti sukobljavaš, kao da si protiv svega. I svako se bori s Univerzumom jer svako je ubeđen da je on mudriji od Celine.

Preпусти se Univerzumu. Predaj se njemu ili učitelju — među njima nema nikakve razlike. Jedina bitna stvar pri svemu tome je predanost sama po sebi. Ali to je gotovo ludačka staza — veoma lud put — jer ne može uopšte da se predvidi ono što će se dogoditi. Može da se desi, ne mora da se desi. Ništa se unapred ne može znati o ishodu. Krećeš se po nepoznatom moru bez mape i kompasa, a u svemu tome ti nisi nikakav gospodar. Moraš da se predaš, a to lomi svaki otpor, uništava tvoj ego. I kad je predanost celovita, odjednomi se rađa strahovita svesnost, svetlo, procvetavanje.

I zato, kad kažem da postoji mogućnost predavanja, to će ponekad izgledati kao jako prosta stvar — kao da put volje mora da bude težak

a put predanosti izuzetno lak. No to zaista nije onako kako može da izgleda. Za nekog je prost put volje, za nekog je put predanosti takav. To zavisi od tebe a ne od puta. Nijedan put nije lak, nijedan put nije težak. To od tebe zavisi! Ako ti neki od puteva odgovara, onda je lak.

Hui-Hai nije sam ništa učinio, pa je sve, u neku ruku, bilo lako i prosto. Sve što je bilo potrebno da se izvede, učinjeno je u trenu. Ali možeš li ti otrpeti predradnju, ono čekanje od dvanaest godina? U međuvremenu će nepoverenje da te napada svakodnevno, i još mnoge stvari će ti padati na pamet. Neko će reći: "Zašto bih gubio svoje dragoceno vreme s ovim čovekom? On je varalica, i mnoge je prevario. Zašto trošiš svoj život na njega?"

Hui-Hai bi slušao i ne bi odgovarao. A tu nije kraj: učitelj bi sam, sa svoje strane, namerno stvarao različite okolnosti kako bi probudio sumnju u njemu, iskušavao bi ga na najrazličitije načine. Hui-Hai bi iznenada mogao da pomisli: "Šta ja uopšte radim ovde? Jesam li ja normalan? A šta on radi? Ako se nakon dvanaest godina ispostavi da je učitelj varalica, onda sam uludo prokockao čitav svoj život".

A taj čovek, taj učitelj svesno bi stvarao svakojake situacije da bi isprovocirao sumnju. Hui-Haijev um bi počeo da dejstvuje, ali on nije bio spreman da ga sasluša. Samo bi rekao: "Ja sam se predao, i više nema povratka". To nije nimalo lako. U stvari, ništa nije lako, ali stvari postaju izuzetno teške kad se napravi pogrešan izbor.

I kao poslednje, želeo bih da kažem da je naš pogrešan izbor gotovo prirodan. Postoji jak razlog za tako nešto. Prirodno je da izaberemo ono što je pogrešno — čisto zbog toga što nam je suprotnost uvek privlačnija od svega. Svi su izbori u osnovi seksualni. Muškarac bira ženu i obrnuto, a ista se stvar odigrava i u svim ostalim dimenzijama. Ako si u suštini čovek volje, mnogo je verovatnije da će te privući put predanosti — jednostavno zato što je on tvoja suprotnost, a svaka je suprotnost tako privlačna. To se dešava na sve moguće načine, svima.

Mahavir je bio čovek volje, ali njegovi istinski sledbenici će biti ljudi predanosti jer će ih suprotnost neodoljivo privlačiti. Čovek volje, dakle, privući će ljude s puta predanosti. Dakle, ako sledbenici sami odluče oni će ići Mahavirovim putem, no to će biti sasvim pogrešno, jer Mahavir je volja, njegov je put — put volje. Ako oni počnu jednostavno da slede sve ono što Mahavir čini, na kraju će biti u potpunosti osujećeni u svojim težnjama. Ako odluku prepuste Mahaviru, tada će im on uvek savetovati da se prebace na put predanosti. Eto, problem je u tome.

I kad je učitelj već odavno nirtav, kad prođe dosta vremena, sve postaje uzrok za duboku zabunu u glavama sledbenika — jer sad učitelj više ni o čemu ne može da odlučuje: sad sve zavisi do tebe. I tako... nekog privuče Buda te on počne da sledi Budin put kao što bi i sam Buda to činio, no to će biti velika greška. Da se Buda lično pita, on bi predložio sasvim druge stvari.

Buda je pred smrt rekao Anandi: "Ananda, budi svetlost sebi samom. *Appa dipo bhava*. Nemoj da me slediš. Budi svetlost sebi samom".

Ananda je pratio Budu gotovo četrdeset godina, a to baš i nije mali period. Celog života pratio ga je predano, i niko nije mogao da kaže kako je njegovo posvećenje bilo nepotpuno ili nesavršeno. Bio je potpuno u svemu tome. Pa ipak, nije dostigao prosvetljenje, a Budina smrt svakoga dana bila je sve bliža.

Jednog jutra Buda je rekao Anandi: "U toku dana napustiću ovo telo".

"Šta ću ja da činim?", zaplakao se Ananda. "Četiri decenije sledio sam te i u najmanjim mogućim stvarima".

Čak ni Buda nije mogao da kaže da on nije ostvario stvarnost zato što nije bio dovoljno dosledan. Anandin put bio je zaista iskren, no on je i dalje bio u neznanju.

"Sve dok ja ne unurem", reče mu Buda, "izgleda mi da se nećeš ostvariti".

"Zašto?", upita Ananda.

"Sve dok ja ne umrem ti nećeš moći da se vratiš ka sebi samome. Previše si vezan za mene, te sam ja na neki način postao tvoja prepreka. Sledio si me, ali si sebe u potpunosti zaboravio".

Ti možeš slepo da slediš svog učitelja i da opet ne dođeš ni do čega — ako ga slediš isključivo po sebi. Zapamti te reči: "po sebi". Tad se nisi predao. Predanost znači da te više nema, da ti više ne odlučuješ ni o čemu. Učitelj je taj koji odlučuje. Ako učitelja nema, predaj se kosmičkim energijama. Nek tada Univerzum odlučuje. U trenutku kad se predaš, tvoje kapije se otvaraju i Celina te ispunjava, preobražava, menja.

Gledaj na sve to na sledeći način: moja kuća ispunjena je tamom. Ja mogu da učinim samo dve stvari. Ili da sam stvorim svetlost ili da otvorim vrata, kako bi sunčeva svetlost mogla da odagna mrak. Ja samo otvorim vrata, i čitava moja kuća postaje domaćin za božanskog gosta — postajem prijemčiv i tama nestaje.

Na putu volje, ti si taj koji mora da stvori svetlost. Na putu volje svetlost je svuda oko tebe — ti samo moraš da budeš otvoren. Ali, kada je mrak sveprisutan u kući, čovek se istinski boji da otvori vrata — jer tad je strah još i veći nego što je bio. Ko zna šta će sada da ude u kuću — sunce ili lopovi? I — zbog toga se zaključavaš, zatvaraš svaku mogućnost tako da ništa ne može da te iznenadi. Mi smo baš u takvoj situaciji.

Ili koristi svetlost koju sam stvaraš — mrak nestaje i u tom slučaju. Ili upotrebi kosmičko svetlo — ali tad je obavezna otvorenost! Otvori se! Budi ranjiv! Tad budi spreman na sve. Ako si spreman bez obzira na mogućnosti, tad tama sama po sebi postaje svetlost. S takvom spremnošću, ništa ne može da ostane mračno. Sama te spremnost potpuno preobražava.

Pitanje:

Osho, prošle ste noći pomenuli slučaj onog čoveka koji je imao vizije Krišne te stoga mislio da je vrlo napredan, dok ste vi rekli da on nije prešao čak ni prvi korak.

Kako čovek uopšte može da zna dokle je došao? Zar nisu vizije i neki drugi paranormalni fenomeni pokazatelji visokog spiritualnog napretka?

Ako nisu, kakve su onda indikacije istinskog napretka?

Odgovor:

Vizije mogu da se pojave, i one mogu biti oznake naprednijih stanja svesti. Ali, samo pod jednim uslovom: što si napredniji, to manje osećaš da si otišao ispred drugih. Što si bliži konačnom prosvetljenju, to je slabiji ego koji mitinguje: "Ja sam prosvetljen". Spiritualni napredak je jedan veoma čedan i ponizan progres.

Dakle, u tome je stvar: vizije mogu biti pokazatelji viših stanja svesti, ali samo ako postaješ ponizniji. Ako počneš da osećaš kako si jako uznapredovao, to pokazuje samo jedno: da to što doživljavaš uopšte nisu duhovna iskustva već jednostavno projekcije tvog vlastitog uma. To je kriterijum. Ako si zaista video Krišnu, ako je sve to stvarno nešto istinito, ti više nećeš biti onaj stari. Ako je to stvarno bilo ostvarenje, bićeš uništen u potpunosti. Samo ćeš biti u stanju da izustiš: "Krišna jeste, ali ja više nisam".

Ali ako si samo ojačan tom vizijom, onda uopšte nisi promenjen. Ako, umesto da nestaneš, izadeš iz toga s iluzijom da si postao adept i

jedna visoko napredna duša, to samo pokazuje da sve to nije bila izvorna vizija već samo puka projekcija ega.

Ego se snaži svojim sopstvenim projekcijama. Inače, da je stvar istinska — ona bi bila i više nego uništavajuća. Spiritualna vizija u potpunosti razara ego. Projektovane stvari te snaže, jačaju te tvoji sopstveni snovi, tvoja imaginacija. To čak postaje hrana za ego, oživljavajući činilac.

Upanišade kažu: "Oni koji misle da znaju — ne znaju ništa. Oni koji misle da su ostvareni daleko su od svakog dostignuća". Dakle, ja sam vam pričao o čoveku koji mi je došao rekavši: "Ja sam jedan adept, dešavaju mi se takve i takve vizije", i on mi je izneo svoje vizije kao da pokazuje svoja bogatstva i diplome, svoje akademske titule.

To je nemoguće. Njegove vizije stvorene su isključivo uz pomoć njegovog vlastitog uma. Ako je tvoj um projektovao sve te slike, on sam će time biti osnažen, no ako vizija dolazi "odozgo", um će biti uništen istog trenutka. Te dve vizije nisu iste vrste.

No u početku nećeš biti u stanju da uočiš razliku između vizija. Teško da ćeš u početku znati da li je to što vidiš zaista Krišna ili samo tvoj vlastiti san. Ne možeš uočiti razliku — jer ako si video stvarno, nećeš videti san, a ako si video san, nećeš videti stvarno. Dakle, kako ćeš upoređivati? Ne možeš porediti. No jedno je ipak sigurno: ti sam ćeš pokazati kog je tipa ono što si doživeo. Ako ti je vizija osnažila ego, reč je o projekciji. Ako te sasvim uništi, ako te razori u potpunosti, onda se radi o stvarnom, istinitom iskustvu. To je, drugim rečima, jedini mogući kriterijum.

Dakle, u vezi religiozne osobe... ako ona postaje sve egoističnija što više napreduje na svom putu, to je samo znak da je negde greška — osoba samo unišlja. No ako oseća da nestaje, da sve više postaje ne-biće i konačno — ništavilo, onda se za takvu osobu može reći da je zaista na putu napretka.

Vizije mogu da pokažu mnogo toga, no one uvek pokazuju nešto o tebi; one zavise od tebe. Ako me pitaš da li je tvoja vizija Krišna stvarna ili nestvarna, ja ti ništa ne mogu reći. Samo mogu da te upitam: "Stvarne kome?" Za Miru vizije su stvarne jer su je razorile u potpunosti; nakon vizija Mire nije bilo. Neko me je jednom upitao: "Kad su Miru otrovali, kako to da otrov uopšte nije delovao na nju?" Jer je više nije bilo, to je bio moj jedini odgovor.

Čak je i za otrov potreban neko da bi on delovao. Otrovi su ubili Sokrata — Sokrat nije Mira Bai. On je bio filozof a ne mudrac, mislilac

a ne Buda. Sokrat je mislio, kontemplirao, dokazivao, bio je strahovit intelekt, ali ne i prosvetljeno biće. Da su Sokrat i Buda ikada raspravljali, verovatno da bi Sokratovi dokazi na kraju smoždili Budu. On je stvarno bio redak genije. Dakle, kad mislimo o Sokratu, komotno možemo reći da je on intelektualno neuporediv, ali on je u egzistencijalnom smislu daleko iza Bude. Buda bi se samo nasmejao svim njegovim razlozima i rekao: "Ti samo kružiš oko centra i izgleda da ga nikada nećeš ostvariti, i sve ono što govoriš samo je prazna priča. Ti dokazuješ, ti si čovek logike i stvarno obrazlažeš mnogo bolje od mene, ali pri svenju tome ti sasvim besmisleno trošiš svoj život".

Sokrat nije osoba koja je transcendirala ego. On je stvarno redak čovek sa zaista dubokim i snažnim umom, no čak i ako on priča nešto u vezi ega, njegovo razumevanje je čisto intelektualno. On nije iskusan u svenju tome, nema egzistencijalnog iskustva u tom smeru. Ceo Zapad došao je do jednog intelektualnog klimaksa — i to samo zbog njih trojice: Sokrata, Platona i Aristotela. Izvor je Sokrat; on je bio Platonov učitelj a Platon je učio Aristotela. Ta trojka je strukturala celokupan zapadnjački um. Čitava nauka, logika i filozofija Zapada pripada Sokratu, Platonu i Aristotelu. Oni su tvorci svega toga.

Buda pripada sasvim drugoj dimenziji. Sokrat jeste intelektualni džin, ali Buda bi se samo nasmejao na sve što bi mu ovaj rekao. Buda bi iskreno rekao da je on džin među patuljcima što se intelekta tiče, ali sada je sam intelekt prepreka. On je doduše dostigao intelektualni klimaks, ali intelekt sam po sebi ne vodi nikuda.

Sokrat je nešto drugo, i Mira Bai je nešto drugo. Mira je jedna krajnje predana duša — potpuno predana. Kad joj dat otrov, ona ga nije pila. Popio ga je Krišna lično. Tu nije bilo razlike, nikakvog razmaka; a gde je poverenje, otrov je nemoćan. To izgleda zaista čudesno, no nije reč ni o kakvom čudu. Ako u dubokoj hipnozi daš čoveku otrov a kažeš mu da to piće s otrovom nema nikakve veze, opasna materija neće imati na njega nikakav poguban uticaj. Šta se dešava? A ako mu kažeš da je obična voda najopasniji otrov, hipnotisana osoba će zasigurno umreti. To je potpuno prihvatanje. To se sve dešava čak i u hipnozi.

U Americi su 1952. godine sačinili jedan zakon protiv hipnoze. Danas u Americi ti nikoga ne smeš da hipnotišeš. To je nezakonito, zbog toga što je jedan student umro na univerzitetu za vreme hipnotičke seanse. Četiri studenta su ga hipnotisala — bili su studenti psihologije, i negde su nabasali na knjigu u vezi hipnoze, pa su jednostavno želeli da probaju. Hipnotisali su ga u jednoj sobi i rekli mu: "Plači! — umrla

ti je majka", i čovek je bukvalno počeo da rida. Zatim su mu rekli da mu je majka vaskrsela, i njihov poznanik je plesao i pevao od sreće. Na kraju mu je jedan od njih rekao, bez ikakvog motiva: "Mrtav si", i čovek se stvarno srušio na pod, kao pokošen. "Probudi se, ustaj, oživi!", vikali su mu, ali povratka nije bilo. Čovek je bio mrtav.

To je potpuno prihvatanje, i Amerikanci su zbog toga bili prisiljeni da donesu zakon protiv hipnoze. Hipnozom može da se bavi samo psiholog ili psihijatar, neko ko naučno istražuje, niko drugi.

Ako se to može dogoditi hipnotisanoj osobi, zašto ne i Miri? Mira je apsolutno predala svoj svesni um — isti onaj koji se i u hipnozi odbacuje. Nje više nije bilo — samo je Krišna postojao. Ako u njoj nema nikakve sumnje dok uzima otrov, ako joj se ruke ne tresu zbog toga i ako ne misli: "Ovo je otrov i ako ga uzmem, gotova sam", onda neće umreti. Ona onda može da uzme otrov kao jedan poklon od svog ljubljenog Krišne. To je stvarno dar. Sve je u stvari od njega, te je ona i otrov doživela kao njegov poklon. Popila ga je i počela da igra od sreće. Otrova kao da nikada i nije bilo.

Da bi delovao, otrovu je potreban tvoj um. Ako nikakvog uma nema u svemu tome, teško da će otrov imati ikakvog efekta na onog koji ga uzme. Mira može da izbegne, ali ne i Sokrat. On je svakako čovek vrlo jake logike. On *zna* da će ga otrov usmrtiti. Mira Bai je drugačija: nelogična — sasvim iracionalna.

Opisaću vam scenu Sokratove smrti. Otrovi je već bio pripravljen; Sokrat je ležao, okružen svojim učenicima, i jednom od njih je rekao: "Sad je vreme. U šest sati ponudiće mi otrov". On je bio čovek matematike, pa je izjavio: "Izgleda da ga još uvek nisu pripremili. Idi i vidi zašto kasne. Vreme je, a i ja sam spreman".

Kad je otrov stigao, Sokrat ga je popio nauznak. Odmah je rekao da mu se noge već pomalo oduzimaju. "Otrov je počeo da deluje", obznanio je svojim učenicima. Bio je stvarno oštar intelekt. Čak je i sa smrću eksperimentisao. Zaista, pravi naučnik. Zatim je rekao: "Izgleda da se otrov penje. Sad ne osećam donju polovinu tela. Sokrat je bio vrlo redak čovek. Za njega se ne može reći da je bio tek neki običan mislilac.

Neki učenici su plakali, ali ih je Sokrat prekinuo: "Zaustavite se; možete plakati nešto kasnije. Bolje da gledate ovaj fenomen, ovo progresivno trovanje. Mislim da će uskoro otrov početi delovati i na moje srce. I baš se pitam hoće li moj um biti u stanju da radi i kad otrov bude počeo da deluje na srce. Sad će biti jasno koji je glavni centar u čoveku: srce ili glava". Sokrat je bio vrlo oštar intelekt — sve je proučavao, sve ispitivao.

Kad mu je otrov dodirnua i srce, Sokrat je odmah primetio: "Osećam kako mi srce odumire. Mislim da uskoro neću moći da vam pričam o onom što mi se dešava jer mi se i jezik polako umrtvljuje. Prijatelji moji, sada ću doživeti iskustvo, ali, koliko mogu da primetim, neću biti u stanju da vam ga prenesem. To će iskustvo biti neizrazivo jer mi je jezik gotovo u potpunosti mrtav".

No njegove su oči do pred samu smrt pokušavale da nešto prenesu, da nešto objasne svim prisutnima, i na kraju ga je neko upitao: "Zar se ne bojiš smrti, Sokrate?" On nije odgovorio: "Ne bojim se zato što sam besmrtn" — ne! Takode, nije rekao ni: "Ne bojim se zato što ću uskoro biti pred Bogom" — ne! Nikakvog Boga nije bilo u njegovom umu, njegov um nije ni verovao u Božansko.

Sokrat je jednostavno rekao: "Ne bojim se smrti iz dva razloga". To je sasvim logičan um. "Zbog dva razloga ne drhtim pred smrću. Prvi je: ili će Sokrat umreti u potpunosti — a onda neće biti nikoga ko se boji, ili će duša preživeti, a ako to bude slučaj, onda — zašto uopšte biti uplašen? Dakle, dva su razloga zašto se ne bojim smrti. Ili ću zaista umreti, kako materijalisti kažu, pošto i oni mogu da budu u pravu kada tvrde da nikakva duša ne postoji. Ako su oni u pravu, zašto onda biti uplašen? Biću potpuno mrtav, i onda neće biti nikog ko će patiti — nikoga ko će se plašiti bilo čega. Sokrata neće biti — čemu strah?"

"Ili, može se ispostaviti da su religiozne osobe u pravu" — "ili"; to je ta Sokratova logika — "i oni mogu da budu u pravu. Onda će samo telo umreti, i ako ja nastavim sa postojanjem, onda je suvišan svaki strah. Ako ja preostanem a samo telo odumre, zašto gubiti vreme na strahovanja? Pustite me da doživim i vidim kako stvari stoje".

Ali on još uvek nije doživeo iskustvo — ono će mu se tek dogoditi. Sokrat je savršeno logički nastrojen um. Njegova neustrašivost nije neustrašivost jednog Bude ili Mahavira ili Mire; to čak nije ni neustrašivost jednog Čarvaka jer Čarvak kaže: "Nesumnjivo je i bezuslovno da ću potpuno umreti, i zato nema razloga za strah". To je zaključak pomoću odluke. Mahavir jednostavno zna: "Neću umreti i zato je besmisleno govoriti o bilo kakvom strahu". No i to je opet odluka, stvar koja je zaključana unapred. On zna.

Sokrat se razlikuje i od Čarvaka i od Mahavira. On kaže da je ili Čarvak u pravu ili Mahavir, ali u oba slučaja nema govora ni o kakvom strahu. Dakle, on je potpuno različit tip uma. Sokrat je tvorac samog kvaliteta zapadnjačkog mišljenja. On nije religiozan, veoma je prizeman, naučan.

**Dela Osho Rajneesha dostupna na našem jeziku
u izdanju IP ESOTHERIA:**

1. *Moj Put, Put Belih Oblaka*
2. *Vrhovna Alhemija* /I i II tom/
/komentari Atma Puda Upaniśade/

Uskoro:

3. *Nebesko Seme* /komentari Isusovih kazivanja iz
gnostičkog "Jevandelja po Tomi"/
4. *Dang Dang Doko Dang — Zvuk Zena*

Za sve informacije i narudžbe obratite se na našu
adresu:

ESOTHERIA
P. Fah 199
11070 Beograd

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

891.2-4

Radžniš, Ošo

Vrhovna alhemija / Osho Rajneesh;
prevod Swami Devananda (Slobodan Vekić).
(1. izd.) - Beograd: Esotheria, 1990
(Beograd: Kultura). - 2 knj. ; 20 cm

Prevod dela: The Ultimate Alchemy.

- Tiraž 3000

T. 1. - 1990. - 415 str.

ISBN 86-81585-08-8

1339148

OSHO RAJNEESH

VRHOVNA ALHEMIJA

II tom

Prevod: Swami Devananda (Slobodan Vekić)
Lektura prevoda: Maja Mandić

Naslov originala:
THE ULTIMATE ALCHEMY, volume II

NEO-SANNYASS Comune
17 Koregaon Park, Poona 411 001, India

(c) Copyright:
NEO-SANNYAS INTERNATIONAL
of Rennweg 34, 8001 Zurich, Switzerland

(c) Copyright 1990. za Jugoslaviju:
Slobodan Vučković za IP Esotheria, Beograd
Sva prava preвода i objavljivanja za Jugoslaviju zadržava izdavač

Izdavač: IP ESOTHERIA, Beograd
Izdavački savet: Maja Mandić i Vladimir Madić
Glavni i odgovorni urednik: Vladimir Madić

Korektura: Izdavač
Kompjuterski slog: Srđan Krstić
Štampa: "Kultura", Beograd
Tiraž: 3000
Prvo izdanje
Beograd 1990.

YU ISBN: 86-81585-09-6

SADRŽAJ

II tom

1.	
SVESNOST — STAZA DO EDENA	15.

2.	
PITANJA I ODGOVORI:	35.

*Koje je dublje značenje zabranjenog voća sa Drveta Znanja? –
Kakav je odnos između usredištenja i unutrašnje praznine?*

3.	
SVETILJKA BUDNOSTI	57.

4.	
PITANJA I ODGOVORI:	77.

*Kakvo je značenje čovekovih voljnih napora da raste u svesnosti? –
Kakva je uloga Prosvetljenih Bića u ekspanziji svesti?*

5.	
TAJNE ALHEMIJE	101.

6.	
PITANJA I ODGOVORI:	121.

*Zašto je samo nekolicina osoba zainteresovana za unutrašnji
preobražaj? – Da li je sadašnje doba u stanju da iznedri
Prosvetljena Bića?*

7.	
PREMA TIŠINI	
NAJDUBLJEG SREDIŠTA	143.

8.	
PITANJA I ODGOVORI:	163.
<i>Molimo te, objasni nam koje još dimenzije unutrašnje smirenosti postoje pored unutrašnjeg mira? – Zašto je modernom čoveku teško da ostvari unutrašnju smirenost i gde je izlaz?</i>	

9.	
PITANJA I ODGOVORI:	185.
<i>Zar znanje ne daje već u dubinu života iako stvara svest o patnji? – Da li je Isus ostvario unutrašnje stanje svesti punog meseca, kao i Buda?</i>	

10.	
JA SAM "TO"	207.

11.	
PITANJA I ODGOVORI:	227.
<i>Kakva je razlika između gyana (staze Znanja) i bhakti (staze predanosti)? – Da li religija uključuje i pozitivne i negativne krajnje suprotnosti, i koje je značenje preobražaja? – Kako ti deluješ u Neo-Sannyas International (organizacija Oshovih sanjasina)?</i>	

12.	
PREKIDANJE UNUTRAŠNJEG	
MONOLOGA	249.

13.	
PITANJA I ODGOVORI:	269.
<i>Da li je evolucija rezultat nezadovoljstva i neprihvatanja? – Ko je odgovoran, pojedinac ili sredina? – I zar ne bi religiozne osobe trebale da pokušaju da menjaju društvo?</i>	

14.	
ZADOVOLJSTVO –	
RASPRŠENJE ŽELJA	289.

15.	
PITANJA I ODGOVORI:	313.
<i>Kakvo je značenje Hindu rituala u kome se stvara idol koji biva raspršen? – Kako tragalac može da se odnosi prema svom nezadovoljstvu?</i>	

16.	
ISKUŠAVANJE –	
SUŠTINA HINDU UMA	335.

17.	
PITANJA I ODGOVORI:	357.
<i>Mogu li se sresti suprotnosti nauke i religije? – Da li je Zapad spreman da zakoralji u mudrosti, i kako je to Istok antifilozofski?</i>	

18.	
PITANJA I ODGOVORI:	377.
<i>O grčkom naučnom traganju za Istinom i istočnom religioznom traganju za Mokšom (Oslobodenjem). – Koji su činioци koji ukazuju na napredak u meditaciji? – Da li bi svetovni čovek mogao da izabere put bhaktija (predanosti), a odbaci put yoge, odricanja?</i>	

VRHOVNA ALHEMIJA

Drugi tom

Trideset šest predavanja o
Atma Puda Upanišadi (dva toma)

Ošo Radžniš

Izvorno zapisano
u februaru, junu, i avgustu 1972. godine
u Bombaju, Indija

ॐ । तस्य निश्चिन्तनं ध्यानम् ।
 सर्वकर्म निराकरणं आवाहनम् ।
 निश्चल ज्ञानं आसनम् । उन्मनो
 भावः पाद्यम् । ॐ सदाऽमनस्कं
 अर्घ्यम् । सदा दीप्तिः अपार
 अमृत वृत्ति स्नानम् । सर्वत्र
 भावना गन्धः । दृक् स्वरूपेवस्थानं
 अक्षताः । ॐ चिदाप्तिः पुष्पम् ।
 चिदग्नि स्वरूपं धूपः । चिदादित्य
 स्वरूपं दीपः । परिपूर्णचन्द्र अमृत
 रसंकीकरणं नैवेद्यम् । निश्चलत्वं
 प्रदक्षिणम् । ॐ सोऽहं भावो
 नमस्कारः । मौनं स्तुतिः । सर्वं
 सन्तोषो बिसर्जनमिति स एवं वेद ।
 सर्वं निरामय परिपूर्णोऽहमस्मीति
 मुमुक्षुणां मोक्षकं सिद्धिर्भवति ।
 ॐ इत्युपनिषत् । ॐ

AUM. Meditacija je neprestana
 kontemplacija na To * Nestanak uzroka svih
 akcija je *Ahwahanom*, Invokacija * Postojano
 znanje je *Asana*, položaj. * Uzvodni tok uma je
Padyam, voda za obožavanje Božanskog. * Um
 neprestano usmeren ka Tome je *Arghya*, ponuda.
 * Biti neprekidno usredišten u unutrašnjem
 prosvetljenju i beskrajnom unutrašnjem
 nektaru je pripremno kupanje za obred. *
 Osećanje toga posvuda je *Gandha*, jedini miris.
 * Biti učvršćen u sopstvenoj prirodi svedoka je
Akshat, neglaziran i nelomljen pirinač koji se
 koristi prilikom obreda. * Zašta služi cveće ko je
 se koristi u obredu? Da bude ispunjeno svešću.
 * Stvoriti vatru u sebi samom je *Dhoop*, insens
 (mirišljavi štapić). * Biti učvršćen u suncu
 budnosti je jedina svetiljka. * Skupljanje
 nektara unutrašnjeg punog Meseca je *Naivedya*,
 ponuda hrane. * Duboka tišina je *Pradakshina*,
 kretanje oko Toga za vreme obreda. * Osećanje
 ja sam To (*so-aham*), je pozdrav. * Tišina je
 molitva. * Potpuno zadovoljstvo je *Visarjan*,
 raspršenje obreda obožavanja. Onaj ko ovo
 shvati je Prosvetljen. * "Ja sam Taj apsolutno
 čist Braman": uvideti kraj je ostvarenje
 Oslobođenja. * Ovo je kraj "Atma Puda
 (Obožavanje Sopstva) Upaniśade".

Prvo predavanje

1. juli 1972.

SVESNOST - PUT DO EDENA

चिदग्नि स्वरूपं धूपः ।

CHIDAGNI
SWAROOPAM
DHOOPAH

"Stvoriti vatru
u sebi samom
je Dhoop,
insens (mirišljavi štapić)"

Za filozofiju, mnogo je problema — bezbroj. Ali, za religiju samo jedan problem postoji, a taj je problem čovek sam po sebi. *To ne znači da čovek ima probleme, već da je on problem.* Zbog čega? Zašto je čovek problem?

Životinje nisu problemi. One su nesvesne, blažene neznalice, tako da nema nikakve mogućnosti da postanu svesne problema. Problemi jesu tu, njih ima, ali životinje ih nisu svesne. Bogovi, kao totalno svesni, takođe nemaju probleme. Kad je um sasvim svestan, problemi jednostavno nestaju kao tama. Ali čovek je na muci. Samo čovekovo biće, sama njegova egzistencija je problem, zbog toga što se on nalazi između dve oblasti: oblasti životinja i oblasti bogova.

Čovek postoji kao most između dva beskraja: beskraja neznanja i beskraja znanja. Čovek, ovakav kakav jeste, nije ni životinja ni Bog. Ili, može se reći da je on i jedno i drugo. Čovek je odgođeno postojanje — nešto nedovršeno, nešto što tek treba da bude: postojanje, ne i biće.

Životinje imaju oformljena bića. Čovek je postajanje; on još uvek nije — tek postaje. Čovek je proces, a proces je nepotpun. Napustio je svet neznanja, ali još uvek nije dosegao svet znanja. Čovek je između te dve oblasti, i baš to stvara probleme, napetost, teskobu i rat bez prestanka.

Samo dva načina postoje da čovek dođe do mira i da bude bez ikakvih problema: jedan je regresija, da padne nazad, prema svetu životinja; drugi je da transcendira, da krene napred i da postane deo Božanskog Bića. Biti životinja ili bog — to su alternative.

Lako je pasti nazad, ali to će biti samo privremeno rešenje, temporalna stvar; jednom kad si izrastao, ti ne možeš padati permanentno unazad. Možeš da se vratiš za trenutak, ali onda ćeš opet biti bačen prema napred, jer jednostavno nema načina da se večno vraćaš. Ne postoji šansa za stalnu regresiju. Ako si nešto saznao, onda nema načina da ponovo dođeš do stupnja potpunog neznanja. Nazad ne

možeš ići, no za trenutak možeš zaboraviti sadašnjost i u sećanju oživeti prošlost unutar sopstvenog uma.

Dakle, čovek može da se spusti do nivoa životinje. To je blažena stvar, ali trenutačna, kratkotrajna. Zbog toga su sve droge, alkohol i ostali stimulansi tako neodoljivi. Kad postaneš nesvestan upotrebljavanjem određene hemikalije bačen si unazad makar za trenutak. Za to vreme nisi problem — jednostavno zbog toga što tad nisi čovek. Opet si delić životinjskog carstva, opet si u blaženstvu nesvesne egzistencije. Problema tada nema zato što tada nema ni čoveka.

Čovečanstvo je od praiskona pokušavalo da pronade nešto, od *soma-rase* do LSD-a, i to samo da bi se zaboravilo, da bi opet povratilo animalnu nevinost, i da bi bilo bez problema; drugim rečima, bili su u potrazi za samozaboravom, jer biti bez sebe isto je što i biti bez ikakvih problema. To padanje nazad, ta regresija je moguća, ali je ona uvek privremena. Opet ćeš se vratiti u staro stanje, opet ćeš biti čovek, a isti problemi će te čekati; čak će sad biti još preči. Tvoje privremeno odsustvo uopšte nije rešilo probleme, već ih je samo dodatno zamrsilo — i tako se stvara začarani krug.

Kad si opet vratio nazad i povratio svest moraćeš se suočiti s problemima koji su se, za vreme tvog odsustva, još više usložnjavali. Prosto su narasli, i ti si zbog toga još sprenniji za novu regresiju, no uvek, kad se povratiš, naći ćeš sve složenije probleme — moraćeš se suočiti sa svojom ljudskošću, jer čovek na taj način ne može pobeći. Može da se tom metodom zavarava, ali ne i da pobjegne.

Druga alternativa je strahovito naporna: rasti prema *Biću*. Regresija podrazumeva gubitak i ono malo svesnosti koju poseduješ, dok postanak Bićem znači totalnu svest.

Trenutno smo samo delimično svesni — tek jedan majušni deo Bića je svestan, dok je ogromni ostatak u potpunoj tami. Malo ostrvce je svesno — a čitav kontinent je nesvestan. Kad se i to ostrvo zatamni, pao si nazad — problemi su i dalje tu, ali nema bića koje bi ih bilo svesno. To neznanje je blaženo zato što ti izgleda kako problema sad uopšte i nema. Nema ih jer svesti nema, no barem za tebe problemi su rešeni. To je nojev metod: sklopi oči, zarij glavu u pesak i tvojih neprijatelja nema samo zato što ih ne možeš videti — ta idiotska logika te ubeduje da ono što ne vidiš i ne postoji. Dakle, problema nema ako ih ne osećaš.

Kad kažem "biti Biće", prevazići čovečanstvo, ljudskost, postati ono Božansko, ja pod tim podrazumevam potpunu svesnost — ne biti

ostrvo, već kontinent. Ta budnost oslobodiće te svih problema prosto zbog toga što oni postoje zbog tebe, zbog toga što si takav kakav jesi. Problemi nisu objektivni; oni su subjektivni fenomeni. Ti stvaraš sopstvene probleme! *Sve dok* ne prevaziđeš sebe samoga samo ćeš nastavljati da ih unmožavaš. Jedan problem rešiš, i zaista, načiniš ih usput barem još nekoliko jer ti sve vreme ostaješ jedan te isti. Problemi nisu objektivne stvari; oni su deo tebe, te si ti, kao takav, stvorio takve probleme.

Nauka pokušava da probleme reši objektivno jer je mišljenja da će čoveku biti lepo ako nikakvih problema ne bude bilo. Naravno, problemi mogu da se reše na taj način, ali čoveku zbog toga *neće* biti lakše — zbog toga što je problem čovek sam po sebi. Ako jednu grešku ispravi, odmah će stvoriti drugu — on je tvorac problema. Ako se čoveku omogući jedno bolje društvo, *problemi će biti drugačiji, ali neće nestati*. Oni će preživeti i pored boljih lekova, i pored boljeg zdravlja — tek, biće nešto drugačiji.

Problema će količinski biti koliko i ranije zato što je čovek isti kao i pre; promeniće se samo situacija. Ti promeniš situaciju: starih problema neće biti, no biće zasigurno nekih novih, a novi su mnogo teži od starih jer barem si se na one stare nekako navikao. S novim problemima veća je nelagodnost. I evo, u našim vremenima, mi smo izmenili celokupnu situaciju, ali problemi su i dalje s nama — još sudbonosniji, još gori nego pre, teskobniji.

Tu se krije razlika između religije i nauke. Nauka misli da su problemi objektivni, da se nalaze negde spolja — i da se mogu menjati a da se i ti sam *ne menjaš*. Religija misli da je problem unutra, u meni — ili, još tačnije, da sam ja taj problem. Sve dok se ja ne promenim sve će teći po starom. Oblici će biti drugačiji, imena će biti drugačija, ali srž, supstanca će biti ista. Stvoriću za sebe novi svet problema jer ću nastaviti da projektujem probleme bez prestanka.

Čovek, nesvestan sopstvenog bića, nesvestan sebe samoga, tvorac je svih mogućih problema. Ne znajući ko je, nemajući pojma šta je i kakav je, on nastavlja po starom — jer dok ne spoznaš sebe neće ti biti jasno zašto uopšte postojiš, nećeš znati koji smer da izabereš i nikada nećeš osetiti u čemu je smisao života. Nastavićeš da činiš mnoge stvari, no sve će na kraju rezultovati osujećenjem — jer ako radiš a ne znaš ko si, šta si i, konačno, za šta si, nijedno delo neće ti doneti duboko zadovoljenje. Sva ta dela su beznačajna jer je osnovni smisao propušten, te su svi naponi osuđeni na propast. I, na kraju krajeva, svi ljudi su

osuđeni. Oni, koji su uspešni, isfrustrirani su od neuspešnih, zbog toga što se oni neuspešni još uvek mogu nečemu nadati. Ali oni koji su "uspeli" u životu ne mogu čak ni nadom da se posluže — njihov slučaj je sasvim beznadežan. Zato ja i kažem da nas ništa tako lepo ne ostavlja na cedilu kao uspeh.

Religija misli u terminima subjektivnosti a nauka u terminima objektivnosti: "Pusti čoveka; promeni situaciju!". Religija kaže upravo suprotno: "Situacija je nevažna — promeni čoveka". Kakva god da je situacija, jedan drugačiji um, jedno preobraženo biće će jednostavno biti iznad svakog problema. Iz tog razloga Buda može biti prošnjak apsolutnog unutrašnjeg mira, dok jedan Mida, i pored alhemičarskog čuda — dodiranjem sve pretvara u zlato — živi u trajnom nespokoju. Situacija je s Midom postala zlatna; sve što on dotakne pretvori se u zlato. Ali — to opet nije ništa promenilo! U stvari, pre bi se moglo reći da je situacija sad mnogo složenija i teža.

Sad je naša nauka u situaciji jednog Mide. Sad sve što mi dotaknemo volšebno se pretvara u zlato. Buda koji je živio kao odrpanac i prošnjak bio je u tako dubokom spokojstvu da su svi imperatori bili ljubomorni na njega. Zašto? U čemu je tajna? Tajna je u naglasku — na čoveku, a ne na situaciji. Dakle, moraš promeniti vlastitu unutrašnjost, a promena se sastoji samo od razvoja svesnosti. Ako ti se svest smanjuje, opet mutiraš, opet prolaziš kroz promenu, ali ideš unazad. S razvojem svesti si Bog. Sa smanjenjem — životinja.

Za religiju samo jedna stvar je problem: kako povećati svesnost. Zbog toga su religije oduvek bile protiv upotrebe bilo koje droge. Razlog uopšte nije moralan — ni najmanje! Takozvani etičari i puritanci dali su celokupnom događanju sasvim drugo značenje. Za religiju, to što neko uzima drogu nije pitanje morala, prvenstveno stoga što moral počinje tek kada ja s nekim drugim stupim u kontakt. Ako se napijem i zanesvestim od alkohola, to nije ničija afera. Ja to nešto radim sa samim sobom. Dakle, alkohol nije, kao recimo nasilje, moralno pitanje. Alkohol ulazi u domen morala samo ako je umešan i neko drugi, još neko pored mene. Napijanje je nešto što ja radim sa samim sobom, te za religiju to uopšte nije pitanje morala. Za religiju problem izaziva dublje pitanje: povećanje ili smanjenje svesnosti.

Jednom kada padanje u nesvesnost postane navika, onda je povećanje budnosti sve teži i teži zadatak.

Razvoj svesti biće sve teži zbog toga što te telo neće podržati u tvojim naporima da promeniš stanje u kom se nalaziš. Što je još gore, telo će

ti biti podrška u smanjenju, a ne u povećanju svesnosti. Sam metabolizam tela pomoći će ti da što lakše postaneš nesvestan. Sve što postaje prepreka na tom putu osvešćivanja čoveka je problem religije a ne morala.

Zbog toga ćeš u životu naići na alkoholičara koji je možda i moralniji od ne-alkoholičara, ali nikada neće biti i religiozniji. Jedan alkoholičar može imati više ljubavi i saosećanja, pa i poštenja od trezvenjaka, ali nikada neće biti religiozniji. I kada kažem "nikada religiozniji", ja pod tim podrazumevam da alkoholičar nikada neće biti budniji i svesniji od trezne osobe. Taj razvoj svesnosti stvara teskobu.

Bilo bi dobro da shvatimo staru biblijsku priču o Adamu i Evi. Oni su bili izbačeni iz raja, i to je jedna duboka psihološka priča. Bog im je, kažu, dopustio da jedu sve što požele osim plodova sa Drveta Znanja. A to je stvarno čudno — Bog zabranjuje svojoj deci tako nešto. Sve izgleda tako protivrečno. Koji je to tip Boga? I koji bi otac želeo da mu deca ne postanu mudrija? Priča je zbunila mnoge, mnoge ljude. Zašto bi Bog zabranjivao znanje? Mi znanje zaista visoko vrednujemo, ali je ono, izgleda, zabranjeno.

Adam i Eva su živeli u životinjskom svetu. Bili su blaženi, ali nezalice, baš kao deca. A deca, kada rastu, moraju rasti u znanju — nema drugog načina. Ako si nezalica ti možeš biti blažen, ali nećeš biti svestan svog blaženstva.

To se mora duboko razumeti: možeš biti blažen čak i kao nezalica, ali tad nećeš osećati nikakvu blaženost, nećeš biti svestan vlastitog stanja. U trenutku kad počneš da prepoznaješ vlastito stanje, nalaziš se van neznanja. Dakle, Adam i Eva su živeli kao životinje — potpuno nezalice, potpuno blaženi. Ali zapamti, to blaženstvo za njih uopšte nije bila poznata činjenica. Bili su blaženi a da nisu znali u kakvom se stanju nalaze.

Priča se nastavlja i kaže kako je Davo kušao Evu da ipak proba to zabranjeno voće. Čak im je rekao: "Bićete kao bogovi — ako budete jeli". To je vrlo značajno. Sve dok ne budeš kušao plodove s Drveta znanja nećeš postati Bog; ostaćeš ono što si bio: životinja. Zato je Bog zabranio da se dira to drvo. No Adam i Eva su zbog same zabrane bili duboko zainteresovani.

Reč "Davo" je vrlo lepa, posebno za Indijce. Ta reč ima drugačije značenje u Hinduizmu jer "davo" (na engleskom "devil" — prim. prev.) dolazi do istog korena kao i reč "deva" ili "devata" — koja znači "bog". Davo (devil) i božansko (divine) imaju jednak koren. Dakle, izgleda da

su Hrišćani tu priču potpuno pogrešno predstavili. Jedna stvar je poznata: Davo sam po sebi bio je vrlo buntovan bog, buntovni andeo koji je ustao protiv Boga. No i Davo je, bilo kako bilo, samo jedan od bogova.

Zašto vam sve ovo govorim? Zbog toga što nema dve sile u ovom svetu; ta je dihotomija potpuno lažna. Postoji samo jedna sila! I dihotomija nije između neprijatelja, nego između dva polariteta jedne te iste sile: Boga i Davola. Reč je o jednoj sili sa dva kraja, zbog toga što nijedna sila ne može da deluje bez polariteta.

Za mene ova biblijska priča preuzima sasvim novo značenje, drugačiji smisao. Bog je zabranio da se uzimaju plodovi s Drveta Znanja jer tebe može da izazove samo ono što je zabranjeno. Da Drvo Znanja nije bilo pomenuto, najverovatnije da ga Adam i Eva uopšte ne bi ni primetili. Rajska bašta je bila ogromna, i u njoj je bilo svih mogućih plodova. Mi čak i ne znamo imena svih tih biljnih vrsta i podvrsta.

To drvo je postalo značajno i privlačno samo zato što je bilo zabranjeno. Zabrana je bila tek poziv; osporavanje i zabrana postali su iskušenje. Nije Davo bio taj koji je kušao Adama i Evu; na prvom mestu, Bog lično je bio iskušitelj: "Ne jedi plodove s Drveta Znanja, ne prilazi mu blizu. Zabranjeno je prići samo tom drvetu, a s ostalima radite šta god hoćete". I odjednom je to drvo, Drvo Znanja postalo najvažnije drvo u celoj edenskoj bašti.

Za mene je "davo" samo još jedno ime za Božansko — druga polarnost, i Davo je kušao Evu time što će oni "biti kao bogovi": to je bilo obećanje. A ko ne bi želeo da postane Bogu sličan? Ko time ne bi bio izazvan?

Adam i Eva su iskušavani i odmah nakon toga bili su izbačeni iz Raja. No i samo to izbacivanje je deo procesa. Zaista, taj Raj bio je raj životinjske egzistencije — blaženo mesto, ali neznalačko. Upravo stoga što su jeli plodove s Drveta Znanja, Adam i Eva postali su ljudska bića. Pre toga njih dvoje uopšte nisu bili ljudi. A kada kažem da su postali ljudi, to znači i da su istovremeno postali — problemi.

Kaže se da su prve Adamove reči nakon izlaska iz Raja bile: "Živimo u vrlo revolucionarnim vremenima" — i to stvarno *jeste* bilo vreme čiste revolucije. Nikada više ljudski um neće iskusiti takav prevrat kakav je bio onaj izlazak iz životinjskog sveta, izbacivanje iz blaženstva neznanja. Ta su vremena stvarno bila revolucionarna. Sve sledeće nisu se mogle ni porediti s onom prvom. Prva revolucija bila je najveća — progon.

Ali zašto su Adam i Eva bili izbačeni? U trenutku kada znaš, onog istog trenutka kad postaneš svestan, ti ne možeš živeti u blaženstvu. Teškoće će te saletati sa svih strana. Pa čak i ako ostaneš blažen, ti ćeš od tog napraviti problem: "Zašto se tako osećam? Zašto sam blažen?" A blaženstvo ne možeš osećati ako istovremeno ne osećaš i teskobu, jer je svako osećanje moguće prepoznati samo ako je i druga krajnost prisutna. Sreću osećaš samo ako i nesreću prepoznaješ. Tek nakon bolesti svestan si zdravlja. Života, čak ni sopstvenog života ne možeš biti svestan bez straha od smrti.

Životinje žive, ali one toga nisu svesne jer nemaju pojma ni o kakvoj smrti. Smrt za njih nije bukvalno nikakav problem, te one prolaze kroz život, ali nisu svesne života u onom smislu kao što ga je čovek svestan. Čovek postaje svestan sopstvene životnosti samo zbog toga što predoseća smrt. Sa znanjem javlja se polarnost, a s polarnošću dolaze i teškoće. Tada je svaki trenutak sukob i nikada više nećeš biti jedan jedini. Stalno ćeš biti podeljen u borbi, u ratu bez kraja i konca, u jednoj unutrašnjoj zbrkanosti.

Dakle, zaista, to je bila revolucija, i Adam i Eva su nakon nje izbačeni iz raja. Priča je stvarno predivna. Niko ih nije izbacio, niko im nije naredio tako nešto. Adamu i Evi niko nije rekao: "Marš napolje!" U trenutku *kad su postali svesni* — bili su van zidina Raja. Sve se zbilo jednovremeno. Razmisli o ovome: pas koji ovde sedi odjednom postaje svestan vlastite situacije, i odmah je izbačen iz starog stanja. Niko ga ne izbacuje, no od tog trenutka on više nije životinja. Jednostavno je stekavši svest isteran iz životinjskog stanja i nikada više neće biti onaj isti pas.

Adam i Eva su pokušavali i pokušavali da se vrate u rajsku baštu, ali nisu mogli da nađu most do nje. Kružili su oko zidina, ali mosta nije bilo. Mosta nije bilo. Progon je bio konačan i totalan. Nisu mogli ponovo ući u Raj zbog toga što je voće znanje i slatko i gorko istovremeno: slatko je jer ti daje moć; gorko je jer donosi teškoće. Slatko je zbog toga što po prvi put postaješ ego, no u isto vreme je i gorko jer ćeš sad svaka bolest biti tvoja vlastita — to je dvosekli mač.

Adam nije odoleo kušnji jer je Davo rekao: "Bićete kao bogovi, postaćete moćni". Znanje jeste moć, no ako znaš, onda moraš spoznati novčić s obe strane. Možeš osetiti više života, veće blaženstvo, ali ćeš zato postati svestan smrti. Bićeš blaženiji, ali ćeš u istoj srazmeri patiti osećajući teskobu. I to je problem, i to je ono što čovek i jeste — velika muka, duboka podela između dve polarnosti.

Ti možeš da osećaš život, ali kad je i smrt tu prisutna, sve je nekako zatrovano. Kako možeš biti pun života kad je smrt sveprisutna? Kako ćeš biti blažen kad si okružen patnjom? Pa čak i kada doživiš neki trenutak sreće, ti dobro znaš da je prolazan i da će brzo nestati. Dakle, čak i kad se pojavi neki srećan trenutak, ti znaš da je iza njega skrivena nova nesreća, beda koja će se pre ili kasnije pojaviti, jad koji će pre ili kasnije postati očigledan i neizbežan. Svešću je zatrovan čak i trenutak sreće, jer ti znaš da je sreća samo vidljivi deo, a da je mnogo toga u senci. To je tu negde, u uglu, i suočićeš se s njim zasigurno.

Čovek postaje svestan budućnosti, svestan prošlosti, svestan života, smrti takode. Kjerkegor je svesnost nazvao "teskobom". Možeš da pobegneš nazad, ali to je samo privremeno rešenje, zbog toga što ćeš morati da se vratiš kad-tad. Dakle, jedina mogućnost je rasti — rasti u znanju do tačke kada ćeš moći da iskočiš iz svega toga, jer skok je moguć jedino iz krajnosti. Jedan ekstrem već imamo: krcanje unazad. Možemo i to da učinimo, ali nije zadugo moguće ostati u tom stanju. Sve nas baca unapred ispočetka, ponovo i ponovo. Druga je mogućnost da se raste u svesti, i ako se čovek razvija u tom smeru, doći će do trenutka kada će biti *potpuno svestan*, i kad će napokon transcendirati krajnosti.

Nešto smo "saznali", no sad moramo spoznati i nešto iznad samog znanja. Izbaceni smo iz Raja zbog znanja, pa se sad u njega možemo "ubaciti" samo ako to isto znanje odbacimo. No to odbacivanje ne može da se izvede regresijom — ponioću onog istog mosta preko kog je Adam otišao iz Raja — već pronalaženjem mosta preko kog su Isus ili Buda ušli u rajsku baštu. Možemo da odbacimo naše znanje i našu svesnost, ali tek nakon tačke potpune budnosti.

Kad čovek postane potpuno budan, kad se čak i osećanje te budnosti odbaci, kad čovek postane srećan i blažen baš kao životinja; ako je ta svesnost potpuna, onda si jednostavno svestan *bez znanja o tome da si takav* — totalno svestan. Prosta svest će biti ulaz — opet ćeš biti u Raju — ali ne više kao tupa životinja nego kao bog. A taj proces je sasvim neizbežan. Čovek je morao da bude izgnan iz neznanja: to je prvi korak. Drugi je korak, ujedno i poslednji, da mora biti izbačen i iz znanja.

Ovaj je aforizam upućen na svesnost: "Stvoriti vatru svesti u sebi samom je incens, mirišljavi štapić" — zapamti, *stvoriti je u sebi samom!*

Prvo mora da se razume šta se pod svešću podrazumeva. Šetaš se i svestan si radnji pored kojih prolaziš, ljudi koji te mimoilaze, saobraćaja, svega oko tebe. Svestan si svega osim jedne malenkosti — sebe samoga. Šetaš se ulicom i imaš svest o sveniu; tek, eto, o sebi

nemaš nikakvu svest! Tu svesnost Sopstva Gurdijev je nazvao "samo-prisećanjem". On bi stalno govorio svojim sledbenicima: "Neprekidno, šta god da radiš, pamti sebe samog".

Na primer, ti si tu — slušaš me, ali nisi svestan slušaoca. Govornika si svestan, ali ne i slušaoca. E pa postani ga svestan. Osećaj da si tu; *ti jesi tu*. U trenutku će se i pojaviti neka iskra, no opet ćeš zaboraviti. Barem pokušaj!

Šta god da činiš spolja, iznutra radi samo jedno: budi svestan da činiš to i to. Šetaš se: budi svestan. Jedeš: drži svest na onom koji jede. Govoriš ili slušaš: budi svestan sebe. Kad si ljut, budi svestan, i to će neprestano prisećanje stvoriti jednu vrlo suptilnu energiju unutar tebe. Počćeš da se krećeš kao kristalizovano biće.

Ti se obično ponašaš kao neka šuplja torba: bez kristalizacije, bez ikakvog istinskog središta — jednostavno protočnost, šupljikav spoj mnogih stvari bez središta — gomila koja se bez prestanka menja i talasa, gomila bez gospodara. Pod svesnošću ja podrazumevam gospodara. I kad ti kažem da budeš gospodar, ja ti ne savetujem da postaneš nadzornik. Kad te nagovaram: "Budi gospodar", ja time kažem samo jednu stvar: "Budi čisto prisustvo — neprekidno prisustvo". Šta god da se dešava, jedna stvar stalno mora da ti bude u svesti: da *TI JES!*

To prosto osećanje sebe samoga, da čovek jeste, stvara središte — središte spokojsva i tišine, središte unutrašnje vlasti — jedne unutrašnje moći. I kada kažem "unutrašnje moći", shvati to bukvalno. Ovaj aforizam govori o "vatri svesti", i to i jeste vatra — *vatra, doslovno!* Ako se pokreneš ka svesnosti, počćeš u sebi da prepoznaješ novu energiju — novu vatru, život. I zbog svega toga novog: vatre, života energije, mnoge stvari koje su vladale nad tobom jednostavno će nestati. Nema potrebe da se sa njima izravno sukobljavaš. — TO JE SREĆA!

Ti se moraš boriti s ljutnjom, sa seksom, s pohlepom, sa svim i svačim — zbog toga što si tako slab. I zaista, seks, ljutnja i pohlepa uopšte nisu problem — slabost je problem. Kad iznutra ojačaš, s osećanjem unutrašnje prisutnosti, s osećanjem *da jesi*, tvoje će energije postati mnogo usmerenije, kristalisane u jednu tačku, te će Sopstvo biti rođeno iz toga. Zapamti, ne ego — Sopstvo će se iznedriti iz te jednousmerenosti. Ego je sanio lažni osećaj Sopstva. Bez ikakvog Sopstva ti umišljaš da ga imaš, i to je ego. Ego je lažno ja. Ti nisi Sopstvo, no ipak veruješ da jesi.

Maulungputra, tragalac za istinom, jednom prilikom došao je do Bude, i Buda ga je upitao: "Šta je ono što tražiš?"

"Tražim", odgovori Maulungputra, "vlastito Sopstvo. Pomozi mi."

Buda mu je obećao da će mu pomoći pod uslovom da Maulungputra učini sve ono što mu on savetuje.

Međutim, Maulungputra je počeo da plače: "Kako mogu da bilo šta obećam? Ja još uvek nisam. Kako da obećani kad ne znam ni šta ću sutra biti. Nemam nikakvog Sopstva koje bi bilo u stanju da bilo šta obeća, i zato me ne pitaj da učinim nemoguće. Pokušaću; to je sve što za sada mogu da obećam — pokušaću. No ne mogu da kažem da ću uraditi sve ono na što me ti nagovaraš, jer *KO će to uraditi?* Pa ja baš i tražim ono što može da obeća, ono što i može da ispuni dato obećanje. A trenutno — ja još uvek nisam".

"Maulungputra", reče zadovoljno Buda, "ja sam od tebe tražio obećanje samo da bi čuo ove reči. Da si mi bilo šta obećao, ja bih te otpustio bez ikakvog objašnjenja. Da si mi obećao, ja bih znao da ti nisi istiniti tragalac, jer svaki koji je u potrazi za Sopstvom zna da ga još uvek nema, da još uvek nije. Inače, da misli da je ostvaren, u čemu je onda snisao traganja za samini sobom? Ako jesi već sada, onda nema potrebe da tragaš. Ti nisi! I ako čovek to može da oseti, ego isparava u trenutku".

Ego je lažna predodžba o nečemu čega uopšte nema. Sopstvo, to je u stvari središte koje može da obeća. To se središte stvara neprekidnom svesnošću, i zato budi budan u odnosu na sve što radiš — kada sediš, kad ideš na spavanje, osećaj kako se san približava i kako polako toneš. Pokušaj da budeš svestan svakog trenutka, i počćeš da osećaš kako se novo središte rada u tebi, kako se mnoge stvari kristališu, i kako je sada sve što se zbiva povezano sa središtem.

Inače, mi smo bez središta. Ponekad imamo utisak da smo usredišteni, no to je samo u okolnostima kada smo prisiljeni na to da budemo svesni. Ako se iznenada nademo u izuzetno opasnoj situaciji, počćemo da osećamo sopstveno središte, i to samo zbog toga što smo u opasnosti prisiljeni da budemo svesni. Ako neko namerava da te ubije, ti ne možeš da razmišljaš u tom trenutku, tog trenutka ne možeš biti nesvestan. Svekolika energija je usredištena do te mere da je postala gotovo čvrsta — ne možeš se kretati ni ka prošlosti ni ka budućnosti. Ovaj sadašnji trenutak postao je sve što ti je preostalo, i tad nisi svestan samo ubice: postaješ svestan i sebe — onoga koji će biti ubijen.

U tom suptilnom trenutku počinješ da osećaš središte u sebi. Zbog toga su sve opasne igre tako privlačne. Upitaj nekoga ko se popeo na vrh Gaurišankara, to jest Mont Everesta. Kad je Hilari po prvi put bio

tamo, mora da je iznenada osetio postojanje određenog središta. Središte se moralo pojaviti i u onome ko je prvi put sleteo na Mesec. Zbog toga su opasne situacije gotovo neodoljive. Voziš kola i polako povećavaš brzinu da bi na kraju brzina stvarno bila opasna, i u tim glavolomnim trenucima mišljenje prestaje — nema misli, nema snevanja, nema imaginacije. Sadašnjost je nekako očvrsla. Opasnost je privlačna zbog toga, jer kad je smrt moguća i skoro izvesna, odjednom si svestan središta u sebi. Jednostavno, opasnost privlači jer omogućuje to osećanje usredištenosti.

Niče je na jednom mestu rekao da se rat mora nastaviti jer ljudi samo tada mogu ponekad da oseću vlastito Sopstvo — zbog toga što je rat velika opasnost. I kada smrt postane stvarnost, život neočekivano dobija na snazi. Kad je smrt vrlo blizu, usredišten si, a samim tim — život je mnogo jači. U svakom trenutku kad si svestan sebe, usredištenje se dešava. No sve je to plod okolnosti, i čim je situacija prošla, nestaje i usredištenje.

Sve to ne sme biti zavisno od okolnosti, već mora biti unutrašnje prirode. Dakle, pokušaj da budeš svestan čak i u svakoj običnoj, svakodnevnoj aktivnosti. Dok sediš na stolici, pokušaj: budi svestan onog koji sedi. Ne budi svestan stolice, ne budi svestan sobe, ne budi svestan atmosfere — samo onog koji sedi. Sklopi oči i oseti sebe; uroni duboko — oseti se.

Herigela je podučavao jedan Zen Učitelj, tri godine bez prestanka učio je veštinu gađanja lukom i strelom. Kako god da je Herigel radio, Učitelj bi govorio: "Dobro je. Šta god činiš dobro je, ali nije dovoljno". Vremenom je Herigel postao čak i majstor streličarstva — bio je u stanju da pogodi svaki cilj, no Učitelj je na sve to odgovarao: "Da, zaista dobro radiš, ali to stvarno nije dovoljno".

"Nije dovoljno to što pogodim tačno u cilj!", uzviknuo je Herigel. "Pa šta onda očekuješ? Kako mogu dalje da napredujem? Postigao sam stopostotnu tačnost — kako možeš da očekuješ nešto više od toga?"

Kaže se da mu je Zen Majstor odgovorio: "Mene uopšte ne zanima tvoje streličarstvo i tvoje mete. Ja sam usmeren *isključivo na tebe*, i vidim da si postao savršeni tehničar. Kad strela napusti luk ti sebe uopšte nisi svestan, a samim tim, svi pogoci su besmisleni. Mene nije briga da li će tvoja strela pogoditi centar mete. Ti si moja jedina briga! Kad odapneš strelu iz luka, i tvoja unutrašnja svest takode treba da se odapne. Pa čak i ako promašiš cilj, to ne čini nikakvu razliku, no unutrašnji cilj mora biti pogoden — a ti promašuješ upravo ono što je najbitnije. Postao

si savršeni tehničar, ali si još uvek imitator".

Svakoga dana Herigel je bio sve više razočaran, pa je jednog jutra rekao svom Učitelju: "Napuštam sve. Ono što hoćeš ne samo da izgleda nemoguće, nego je i zaista nemoguće! Kad ciljaš u nešto, tvoja je svesnost usmerena na cilj, na objekat, i ako želiš da postaneš savršen strelac ti moraš zaboraviti sebe — da bi zapanio metu, sve ostalo mora biti zaboravljeno. Samo meta mora da je u žizi".

Bilo kako bilo, Zen Majstor je uporno nastojao da Herigel stvori unutrašnju metu. Dakle, ta strela mora da je dvosmerna: usmerena prema spoljašnjoj meti i takode usmerena na unutra — ka Sopstvu.

Ali Herigel je rekao: "Sad ću ipak sve napustiti, jer sve stvarno izgleda potpuno nemoguće. Tvoje uslove niko ne može da ispuni". I na dan kad je odlučio da ode, jednostavno je sedeo i posmatrao Majstora koji je ciljao u metu. Podučavao je nekog drugog učenika, i Herigel je po prvi put sedeo po strani — nije bio uključen u događanje. Želco je da napusti Majstora odmah po završetku podučavanja.

No sasvim neočekivano, Herigel je postao svestan dvosmerne svesnosti svog Učitelja. Učitelj je ciljao. Bio je danonoćno s jednim te istim Učiteljem, ali je sve vreme bio usmeren na svoje sopstvene napore. U stvari, on nikada nije obratio pažnju na tog čoveka — šta Učitelj radi. Po prvi put ga je osmotrio i shvatio sve što se shvatiti može, i spontano je, bez ikakvog napora, uzeo luk u ruke, naciljao i otpustio strelu. Majstor, koji je sve to posmatrao iz prikrajka, prišao mu je i rekao: "Napokon — učinio si sve baš kao što treba, i ja sam zaista srećan".

Šta je Herigel učinio? Po prvi je put bio usredišten na sebe samoga. Meta je bila tu, ali i on je bio prisutan u svemu tome. Dakle, šta god da radiš — nema potrebe da je to *isključivo* streličarstvo, možeš jednostavno i sedeti — budi dvosmeran. Istovremeno osećaj šta se zbiva i spolja i iznutra. Lin-či je jednog jutra držao predavanje. Neki čovek mu je prišao i iznenada upitao: "Samo mi, molim te, odgovori na jedno jedino pitanje: Ko sam ja?"

Lin-či je sišao sa svog mesta i krenuo ka čoveku — svi su odjednom postali tako tihi. Šta li će učiniti? Svi su mislili da je trebao da odgovori sa svog mesta. Napokon je Lin-či došao do onog čoveka — salom je zavladao potpuni muk. Sve se zaustavilo, a onaj koji je pitao počeo je, zbunjen, da ubrzano diše. Lin-či je netremice zurio u njegove oči, i tek posle nekog vremena odgovorio: "Ne pitaj mene — udi unutra i sam pronadi odgovor na sopstveno pitanje. Sklopi oči, ali se ne pitaj "Ko sam ja?" Udi u sebe i pokušaj da vidiš ko je taj što pita. Zaboravi na

mene — pronadi izvor pitanja. Udi u sebe što dublje možeš".

Kaže se da je čovek, ispočetka zbunjen, sklopio oči — i već nakon par trenutaka utonuo je u spokojstvo iz kog je izašao gotovo ostvaren. Otvorio je oči, nasmejavao se od sveg srca, dotakao stopala Lin-čija i rekao: "Dao si mi odgovor na sva moja pitanja. Pitao sam mnoge i sve su reči bile drugačije, ali jedino su tvoje bile istinski odgovor. Nijednu reč mi u stvari nisi rekao, ali odgovorio si na sva moja pitanja".

"Ko sam ja?" Kako bilo ko može odgovoriti na jedno takvo pitanje? Ali baš u toj situaciji — hiljadu ljudi bez glasa, potpuna tišina — Lin-či silazi s ukočenim pogledom i samo izdaje naredenje: "Sklopi oči, udubi se i otkrij ko je taj što pita. Ne čekaj odgovor — udi i pronadi". Čovek je stvarno i učinio ono što se tražilo od njega. Šta se desilo u toj situaciji? — postao je usredišten. To se iznenada desilo, te je čovek ostvario, svesnošću, vlastitu dubinu.

To mora biti razotkrivno, a svesnost predstavlja ono pomoću čega se ostvarenje odigrava. Što si nesvesniji, to si udaljeniji od sebe samoga, a što si svesniji, to si bliži trenutku samoostvarenja. Ako je svesnost potpuna — nalaziš se u samom centru. Ako je svesnost slaba, onda si bliži periferiji. Kad si nesvestan, onda si potpuno na periferiji i središte je potpuno zaboravljeno. Kao što vidimo, to su dva puta kojim se ljudska svest može kretati.

Možeš da se krećeš ka obodu — tada se krećeš sve dalje i dalje od sebe samog. Sedeći u bioskopskoj sali, ili slušajući muziku, ti se možeš savršeno zaboraviti — tad si na rubu. Možeš da se zaboraviš čak i dok slušaš moje reči — i u tim si trenucima na periferiji. Možeš počivati u samozaboravu dok čitaš Bhagavad Gitu, dok čitaš Bibliju ili Kuran.

Šta god da radiš, ako si u stanju da se prisetiš sebe, onda si bliži središtu nego obodu. Tad si, iznenada, jednoga dana, sasvim usredišten. Tad zaista imaš energiju. Ta energija je, kako ovaj aforizam kaže, čista vatra. Vatra je starije ime; sad tu energiju nazivaju električitetom. Čovek je bio označen raznoraznim imenima, ali vatra je stvarno dobra. Električitet zvuči nekako mrtvo; vatra je mnogo životnija. Kad neko ide u hram, on sa sobom ponese i mirišljavi štapić, dhoop (čitaj "dhup" — prim. prev.). Taj incens je potpuno beznačajan ako nisi sa sobom poneo i onu unutrašnju vatru.

Ova Upanišada pokušava da da unutrašnje značenje svim spoljnim simbolima. Svaki simbol ima svoj poseban unutrašnji delić. Spoljašnji je sam po sebi dobar, ali on nije dovoljan. On je tek simboličan — spoljašnji deo nije suštinski deo. On nešto pokazuje, ali nije stvaran.

Ti si verovatno vidao mirišljave štapiće — oni gore u gotovo svakom hramu na Istoku. Samo po sebi to je sasvim u redu, no to je samo jedan spoljašnji simbol. Unutrašnja vatra je ono što je potrebno. I baš kao što incens daje miris, tako treba da zrači i unutrašnja vatra.

Kaže se da kada se Majstor kreće, svako može da oseti njegovo prisustvo po jednom jako suptilnom mirisu. To je posvedočilo mnogo osoba tokom vekova; i to je sasvim moguće. Što si iznutra usredišteniji, to čitavo tvoje prisustvo postaje jači miris. Oni koji su obdareni osetljivošću osetiće te bez teškoća. Dakle, udi u hram, ali ne sa spoljašnjim, već sa jednim unutrašnjim incensom. Taj unutrašnji mirisni štapić može se ostvariti samo kroz budnost. Drugog puta nema.

Deluj pažljivo. To je dug i naporan put, a teško je biti svestan makar i za neki kratak period. Um se neprekidno kreće. To je, dakle, teško, to je veliki napor, ali je cela stvar i pored svega — savršeno moguća. To svako može da ostvari — ali je neophodan stopostotni napor. Ništa ne sme da ostane po strani: svesnosti se sve mora žrtvovati. Samo tada će se pronaći unutrašnji plamen. On je tu. Ako neko bude pokušao da pronađe suštinsko jedinstvo svih svetskih religija, tada će na kraju otkriti jednu jedinu reč: "Svesnost".

Isus je jednom prilikom ispričao ovu priču: gospodar neke velike kuće otišao je u nepoznatom pravcu, no pre toga je rekao svojim slugama da budu vrlo budni — jer on se svakog trenutka može vratiti. Oni su dvadeset i četiri časa dnevno morali da budu budni bez ikakve pauze. Svakog se trenutka gospodar mogao vratiti — svakog trenutka! Nijedan dan, nijedan čas nije bio utvrđen kao trenutak gospodarevog povratka. Da je sat povratka bio utvrđen, oni su mogli da odu na spavanje, mogli su da čine šta god im se prohte, i trebali bi da budu budni samo onda kad se gospodar vrati. Ali, gospodar im je naglasio: "Doći ću ko zna kog trenutka. Danonoćno morate biti budni da bi me dočekali kako valja".

To je parabola života — nema odlaganja. Svakog trenutka Božansko može da dođe, svakog trenutka učitelj može da se pojavi. Čovek mora stalno da bude budan. Datum dolaska nije utvrđen. Nikad se ne zna kada će se dogoditi dolazak, on je jednostavno uvek iznenađan. Čovek samo jednu jedinu stvar može da učini: da bude što budniji i da čeka!

Rabindranat Tagore je napisao pesmu "Kralj Noći", i to je jedna jako duboka parabola. Jednom davno postojao je veliki hram sa hiljadu sveštenika, i glavni sveštenik je jedne noći sanjao dolazak Božanskog Gosta — Onoga kog su čekali do iskona. Vekovima su ljudi iz hrama

očekivali njegov dolazak. Božanstvo hrama trebalo je da se pojavi te noći! Ali, glavni sveštenik počeo je da podozreva: "Možda je sve to samo san, a ako se moje sumnje obistine, svi će mi se smežati. Ali — ko zna? — možda je ipak istina, možda je reč o dubokom prenosu istine".

Mislio je i mislio, sve do jutra — da li da kaže drugima o svemu tome ili ne. I onda se odjednom uplašio! Možda je istina! — i zato im je u večernjim časovima sve saopštio. Sazvao je sve sveštenike, zaključao vrata hrama i progovorio: "Ne izlazite izvan zidova našega hrama i nikome ni reči o ovome. Možda je samo san u pitanju; niko ne zna šta je šta. Ali, bilo kako bilo, ja sam to sanjao i to je bio san potpuno nalik stvarnosti. U snu mi je Božanstvo Hrama šapnulo: "Večeras dolazim! — budi spreman". Dakle, moramo ostati budni — ove noći nema spavanja".

Očistili su i ukrali hram kako bi dočekali Božanskog Posetioca, a zatim su seli i čekanje je otpočelo. No međutim, kako je vreme prolazilo, sumnja je počela da se javlja sve snažnije i snažnije. Napokon je neko od sveštenika uzviknuo: "Ljudi, pa ovo je glupost. Sve je ono bilo samo jedan san i ništa više, a mi ovde besmisleno gubimo vreme". Posle dva-tri sata bdenja, još neko se javio: "Ja odoh na spavanje a vi gubite vreme na gluposti. Čitav dan čekamo li čekamo a ništa se ne događa. Ionako se niko neće pojaviti".

Na kraju je čak i glavni sveštenik bio donekle pokoleban, pa je rekao: "Možda je sve stvarno bio samo san. Kako uopšte mogu znati da se dogodilo nešto stvarno? Možda smo stvarno ispali budalasti, sledeći tek neki san". I zato su se dogovorili: "Samo jedna osoba neka ostane na mostu a svi ostali neka idu na spavanje. Ako neko dođe stražar s mosta će nas blagovremeno obavestiti".

Svih devetsto devedeset i devet sveštenika otišlo je na spavanje, pa je onaj jedan preostali pomislio: "Kad su svi pomislili da je sve to samo san, zašto bih ja jedini gubio dragoceno vreme? A ako Božanski Gost misli da dodem neka slobodno dođe. On će ionako doći u velikim kočijama, buka će biti velika te će se svi na vreme probuditi".

Zaključao je ulazna vrata i zaspao. Tek što je utonuo u san, a božanska kočija već je bila pred hramom, i buka je stvarno bila poprilična. Tad je onaj usnuli sveštenik pomislio: "Izgleda da je božanstvo hrama zaista došlo — verovatno da buka dolazi od velikih točkova njegove kočije". Neki drugi sveštenik kao da je prepoznao njegove misli: "Ne gubi vreme badava — niko ne dolazi. Buku prave

najverovatnije oblaci na nebu". Zatim je Božanski Gost došao do vrata i zakucao. Treći sveštenik je bunovan rekao: "Izgleda da neko kuca na naša vrata", no vrhovni sveštenik bio je drugog mišljenja: "Samo ti mirno spavaj — ne uznemiravaj se; to je samo vetar".

Ujutru je hiljadu sveštenika plakalo u glas jer je Božanski gost ostavio tragove po dvorištu hrama; videli su se čak i otisci točkova njegovih kočija. Božanstvo Hrama je zaista bilo pred vratima, kucajući. Njegova stopala mogla su se jasno prepoznati u prašini.

Postoji bezbroj takvih i sličnih parabola. Buda i Mahavir su ispričali nebrojeno mnogo takvih priča, ali je suštinska ideja jedna jedina — Prosvetljenje je moguće svakog trenutka. Svakog trenutka ostvarenje je i više nego ostvarljivo. Ali čovek mora da je potpuno budan, čovek mora da bude potpuno svestan. Ta parabola iz "Kralja Noći" nije ustvari tek puka parabola. Radi se o najstvarnijoj stvarnosti. Mi tumačimo stvari na takav način da na kraju sve izracionališemo kako bi mogli čvršće da spavamo. Mi onda, posle svega, obično kažemo: "Mora da je vetar, mora da su oblaci ili nešto treće". Tad nam je stvarno lako da usnimo. Mi osporavamo religiju i sve ono što je pretnja našem snu. Racionališemo da Boga uopšte nema, da nema ni religije same po sebi, da ničega nigde nema — ničeg nema sem oblaka, ničeg nema sem vetra. Tad nam je spavanje ugodno, opasnost ne postoji, san je osiguran.

Ako Bog zaista postoji, ako Božanskog ima, ako postoji mogućnost za egzistenciju nečeg što je visoko iznad nas samih, onda san više nije tako lagodan i lep. Tad ćemo morati da se malčice razbudimo, da se borimo kako bi postali makar malo svesniji. Tad preobražaj odjednom dobija na značaju.

Svesnost je tehnika usredištenja, tehnika ostvarivanja unutrašnje vatre. Ona je u nama, skrivena, i sve što trebamo učiniti je da je razotkrijemo. Kad se to napokon dogodi, spremni smo za ulazak u hram — pre toga spremnost uopšte ne postoji.

No mi sebe možemo zavaravati pomoću simbola. Oni postoje da bi nam pokazali dublje slojeve stvarnosti, a mi ih i pored toga koristimo kako bi se uljuljkivali u iluzije. Mi palimo spoljašnje incense, obožavamo spoljašnje stvari, i tad nam je lako — nešto se kreće; tako nam se bar čini. Osećamo se religioznim osobama a da nismo i ni trunčicu religiozni. To je ono što je postalo od čovečanstva — jedna ogromna prevara. Svako misli da je religiozan zato što sledi spoljašnje simbole, a o paljenju unutrašnje vatre niko čak ni ne razmišlja.

Načini napor u tom smeru bez obzira da li si se pre toga zavaravao.

U početku ćeš se svakako zavaravati: padaćeš mnogo puta, no čak će ti i ti padovi pomoći. Kad se obesvestiš za trenutak, po prvi ćeš put moći da uočiš koliko si u stvari nesvesno biće.

Ne možeš preći čak ni par koraka ulicom a da ne postaneš nesvestan. Zaboravljaćeš na sebe ponovo i ponovo. Krenućes da čitaš neke natpise na okolnim zgradama i jednostavno ćeš se zaboraviti. Zaboravićeš na sebe jer će mimo tebe proći neko zanimljiv.

Svi ti padovi ipak će ti pomoći jer će ti oni bez reči objasniti koliko si nesvestan. Pa čak i ako samo postaneš svestan količine svog nesvesnog, opet si uradio zaista veliku stvar.

Ako ludak makar i za sekund shvati da je lud, počeo je da korača stazom ozdravljenja.

Drugo predavanje;

2. juli 1972.

PITANJA I ODGOVORI

*" Koje je dublje značenje
zabranjenog voća
sa Drveta Znanja?"*

*" Kakav je odnos između
usredištenja i
unutrašnje praznine?"*

Pitanje:

Osho, nakon što su pojeli zabranjeno voće sa Drveta Znanja, Adam i Eva su, po prvi put, postali svesni svoje nagote i osetili su sramotu zbog toga. Koje se dublje značenje krije iza tog osećanja?

I kao drugo... rečeno je da je zabranjeno voće s Drveta Znanja u stvari znanje o samom seksu. Kako vi gledate na to?

Odgovor:

Priroda sama po sebi je sasvim nevina, ali u času kad čovek toga postane svestan javljaju se mnogobrojni problemi, jer ono što je nevino i prirodno počinje da se tumači, a kad se priroda tumači — ona više nije ni nevina ni prirodna. Priroda jeste nevina, ali kad čovečanstvo prepozna tu nevinost, tumačenje počinje, pa iz njega na kraju proističu svi koncepti krivice, greha, moralnosti i nemoralnosti.

Priča o Adamu i Evi se nastavlja i govori da su nakon zabranjenog voća uočili svoju nagotu — zatim su se posramili. Oduvek su bili goli, ali nikada pre nisu bili svesni nagote. Svest, sama svesnost, stvorila je razmak. U trenutku kad postaneš svestan bilo čega, ti počinješ da sudiš, a čim sudiš, drugačiji si, različit od toga. Na primer, Adam je bio nag. Svako se rada kao Adam, ali deca nagote nisu ni najmanje svesna. Ona nisu u stanju da procene — da li je to nešto dobro ili nešto loše. Pošto deca nisu svesna, samim tim, ona ne mogu da prosuđuju. Kad je Adam prepoznao svoju razgoličenost, pojavila se procena — da li je nagota nešto dobro ili loše.

Svaka životinjska vrsta oko njega bila je gola, kao od majke rođena, ali bez svesti o tome. Adam je stekao svest, i s tom svesnošću jednovremeno je postao jedinstven. I sve je postalo ovako — biti nag je biti kao životinja, a Adam, naravno, nije želeo da pripada životinjskom carstvu. Nijedan čovek ne želi da mu pripada, ali svaki čovek jeste životinja.

Kad je Darwin po prvi put objavio da je čovek nastao od određenih životinjskih vrsta suočio se sa strahovitim otporom, jer su ljudi oduvek mislili o sebi kao o bićima od Boga poslatih na Zemlju — mislili su da su tek na nešto malo nižoj lestvici od anđela. A prihvatiti to — da je majmun čovekov tata zaista je teško — čak šta više, nemoguće. Bog je skinut s prestola; sad je majmun na njemu — i majmun je postao otac ljudskog roda. Bog je bio otac, i Darwin je svojom teorijom neočekivano promenio čitavu stvar. Čak je i on sam osećao krivicu zbog toga jer je bio religiozan čovek. Bila je to njegova zla sreća — da činjenice govore kako se čovek iznedrio iz životinjske evolucije, kako je čovek samo delić životinjskog carstva i kako nema nekih velikih i bitnijih razlika između majmuna i čoveka.

Adam je osetio stid, a sram je došao jer je sad mogao da se poredi sa životinjama. U neku ruku, on je od životinja i bio drugačiji zbog toga što je bio svestan. Čovek se oblači samo da bi podvukao razliku između sebe i animalnog ostatka. Mi uvek osećamo sramotu u vezi nečeg što podseća na životinje, a tad obično kažemo: "Šta to radiš? Pa zar si ti životinja?" Mi sve možemo da osudimo ako dokažemo da to ne pripada ljudskom nego životinjskom rodu. Seks je animalan — zbog toga ga i osuđujemo. Sve što je na bilo koji način povezano sa životinjama, pre ili kasnije, doživće osudu.

Osuda dolazi sa svesnošću — osuda životinja, ali istovremeno i sopstvenog tela; telo je takođe animalno. Čovek je životinja. On to može prevazići, ali to je druga stvar. Jedno je sigurno — telesno on pripada životinjskom carstvu; on ga može prevazići, no ne može se poreći da poreklom nije životinja. Čovek jeste životinja! Jednoga dana ne mora biti, ali životinjsko nasleđe ne može se pobijati čak ni nakon prevazilaženja. Jednom, kad ta misao dopre do uma, to — da se razlikujemo od životinja, tad čovek počinje da potiskuje u sebi sve ono što ga na neki način podseća na animalno nasleđe. To potiskivanje stvara račvanje, te je svaki čovek dvostruk. Ono stvarno, osnovno, ostaje životinja, a intelekt, sve ono cerebralno, nastavlja da umišlja — da je Bog. Dakle, poistovećen si samo sa jednim delićem uma, a glavnina je osporena.

Mi čak i telo delimo: donji deo tela je nešto što je zaslužilo svaku moguću osudu. Donji deo nije samo fizički niži — on je niži i u terminima vrednovanja. Gornji deo tela nije samo gornji nego i viši, a ti obično osećaš krivicu zbog onog donjeg, to jest nižeg dela tela. I kad te neko upita gde se nalaziš, ti ćeš obično pokazati na glavu. Tu si,

znači, smešten — u mozgu, u glavi, u intelektu. Poistovetili smo se sa intelektom a ne sa telom. I ako nas neko prisiljava da govorimo o sebi kao telu, mi ćemo se obavezno poistovetiti s gornjim delom tela — nikad s onim donjim. Donji deo tela je nešto u vezi čega osećamo stid; osudili smo deo sopstvenog tela.

Zašto? Telo je jedno. Ne možeš ga deliti. Podele stvarno nema. Glava i stopala, mozak i polni organi — sve je to jedno te isto telo. Svi ti zasebni delovi tela dejstvuju kao jedno organsko jedinstvo. Ali kad osudimo seks, mi samim tim osuđujemo čitav donji deo tela.

Adam je osetio greh istog trenutka kad je osetio razliku između životinja i sebe. A seks je stvarno ubedljivo najanimalniji. Ja tu reč "najanimalniji" upotrebljavam kao potpuno jasnu činjenicu, i u tome nema nikakve osude. Seks mora biti najanimalniji, zbog toga što je seks isto što i život — seks je vrelo, izvor svekolikog života. Dakle, Adam i Eva su postali svesni seksa, i pokušali su to da prikriju ne samo spolja: imali su nameru da to i iznutra sakriju. Tim potezom stvorili su podelu — na svesni i nesvesni um.

Um je takođe jedan jedini, baš kao i telo. No bilo šta da osudiš u sebi, taj osuđeni deo postaće deo nesvesnog. Ti taj delić i osuđuješ jer se bojiš da se suočiš s njim, bojiš se da ga osetiš u sebi, te zbog toga stvaraš prepreku, gradiš nepremostiv zid. Ma šta da osudiš, osuđeni deo ti bacaš iza zida samo da bi ga što pre sklonio od sopstvenih očiju, te da bi ga napokon zaboravio. Osuđeni deo ostaje iza zida, i sad deluje odande — i dalje ima vlast nad tobom i tvojim postupcima, no ti i dalje možeš da se zavaravaš kako tog dela — više uopšte nema.

Osuđeni deo bića postaje nesvesno. To je razlog zbog čega o nesvesnom delu ne razmišljamo kao o nečemu što nama sanima pripada. Sanjaš, i san ti je vrlo seksualan, ili pak vrlo nasilan: u snu ubijaš nekoga, recimo vlastitu ženu. Ipak, i pored toga, ujutru ne osećaš nikakvu krivicu; tek, kažeš: "Bio je to samo san". *To nije samo san!* Ništa nije SAMO. Bio je to *tvoj* san, ali on pripada nesvesnom umu. Čim se probudiš, ti se odmah, istovremeno poistovetiš sa svesnim umom, te zbog toga tako sigurno nastupaš: "Bio je to tek ružan san. On meni i ne pripada; jednostavno se dogodio. Nevažan je, zaista, prosto slučaj". Nikad ne osećaš vezu, povezanost između sebe i sna, između sebe i sadržaja. Ono što se dogodilo u snu smišljeno je tvojim umom — ti si taj koji u snovima ubija, siluje, napastvuje.

Zbog toga — fenomena svesnosti koja osuđuje — Adam i Eva su se posramili sopstvene obnaženosti. Pokušali su da prikriju svoju nagotu

— ne sanio delove tela nego isto tako i delove uma. Mi, takode, činimo istu stvar. Ono što je "dobro", ono što društvo u celini smatra dobrim i poželjnim ti stavljaš u svesni um, a ono što je "loše", dakle, ono što je društvo proglasilo nepoželjnim, ti jednostavno potisneš u nesvesno. Na taj način nesvesni um postaje kanta za smeće. Čini se da bacaš stvari jednom za svagda, ali one i dalje ostaju u tebi. Duboko dole, na dnu tebe samog, odbačene stvari nastavljaju po starom, nastavljaju rad i svakog trenutka utiču na tebe. U odnosu na nesvesni, tvoj svesni um je prosto bespomoćan. Zašto? Jednostavno zbog toga što je svesni um tek uzgredni proizvod društva, dok je nesvesni um prirodan, biološki čist. On je povezan s izvorom, i poseduje vlastitu energiju. I tako — ti ćeš misliti o "dobrim" stvarima, a sve vreme ćeš bez prestanka raditi stvari koje si označio kao "loše".

Kaže se da je Sveti Avgustin jednom prilikom rekao Bogu: "Bože moj, ovo je moj jedini problem: šta god mislim da je vredno dela ja ne činim, a sve ono za šta znam da ne treba da činim — ja uvek radim". Bilo kako bilo, to nije problem samo Svetog Avgustina — to je problem za sve one koji su svoj um podelili na svesni i nesvesni deo.

Osećajući sram Adam se rasepio na dva dela. Zastideo se sebe samoga. Delić koji je prouzrokovao stid odbačen je od svesnog uma. Odonda čak — čovek živi račvast, delimičan život. I zašto se osetio osramoćenim? Nikog nije bilo u blizini — ni propovednika, ni religioznih ustanova, ni crkvi — nikoga i ničega ko bi ga izazvao da se postidi.

Istog trenutka kad je postao svestan, stvoren je ego — postaješ posmatrač. Bez svesnosti ti si tek delić egzistencije, deo života; nisi odvojen. Ako talas okeana može postati svestan, onda će istovremeno stvoriti i ego koji se od okeana razlikuje. Ako se talas osvesti i pomisli "Ja jesam", tad on više neće osećati sebe ujedinjenog s okeanom ili ostalim valovima. Postaće drugačiji — odvojen. Ego je stvoren — znanje ga stvara.

Deca nemaju ega zbog toga što ne poseduju nikakvo znanje. Deca su neznalice, a ego se ne može pojaviti iz neznanja. Što više rasteš, to se više razvijaš prema egu. Svi starci imaju snažan, duboko ukorenjen ego, i to je sasvim prirodno. Njihov ego ima strahovitu istoriju — postoji već sedamdeset ili osamdeset godina.

Ako se vratiš unazad i pokušaš da se setiš svog detinjstva, bićeš iznenađen. Vратиćeš se sećanjem u treću ili četvrtu godinu. Obično, ti možeš da se setiš stvari od pre pet ili četiri godine, u vrh glave sećanje

seže do treće godine, ali prve tri godine života su jednostavno prazne. U tom su se periodu desile značajne stvari — ali zašto se ne možemo prisetiti? Teško ih je pamtit i zbog toga što ega nije bilo. Na neki način, nas nije bilo — kako se setiti ako nas nije? Da te je bilo, bilo bi i sećanja.

Ti ne možeš da se prisetiš. Pamćenje se javlja s egom, jer sećanju treba centar gde bi se podaci pohranjivali. Ako ti nisi, gde smestiti pamćenje? Tri godine nisu mala stvar, a za dete je bukvalno svaki trenutak istinski bitan događaj. Sve je fenomenalno — u tom periodu nema običnih stvari. Zaista, moralo bi da pamti mnogo više. Prvih godina života moralo bi da se seti, jer tad je sve bilo jedinstveno, višebojno, čarobno. Sve što se dogodilo u tom razdoblju bilo je sasvim novo, ali pamćenja nema pa nema. Zašto? Zbog toga što ega nema. Sećanje treba ego da bi imala za šta da se priveže.

U trenutku kada dete počne da oseća sebe odvojenim od drugih, ono će početi da oseća stid, istu onu sramotu koju je i Adam osetio. Adam je prepoznao svoju golotinju — bio je nag kao i životinje, nag kao i sve oko njega. Kao ego možeš da se razvijaš samo ako si drugačiji, ne smeš biti kao drugi — moraš biti jedinstven. Prvo je delo bilo — sakriti nagotu. I odjednom, Adam je postao drugačiji; bar se po nečemu razlikovao od životinje.

Čovek je rođen kao Adam, a isto tako — rođen je i s njegovim osećanjem sramote. Dete još uvek nije čovek. Ono postaje čovek tek kad se oseti odvojenim od ostalih — kad postane ego. I zaista, nije religija ta koja ti nameće osećanje greha — ego je tvorac greha, to jest krivice. Religija koristi to osećanje krivice, ali to je druga stvar. I svaki otac iskorišćava to osećanje — to je treća stvar. Svaki otac više na svog sina: "Šta to radiš? — ponašaš se kao životinja! Nemoj da se smeješ, nemoj da plačeš, ne čini ovo, ne čini ono. Te stvari ne smeš da radiš pred drugima". I ako dete pomisli da je životinja, ego je povređen. Da bi ispunilo zahteve ega, ono se sabija i sledi naredenja.

Biti životinja je vrlo blaženo, jer s tim je skopčana i duboka sloboda, sloboda kretanja, no to je bolno za ego, te svako mora da odabere. Ako izabereš slobodu, onda ćeš biti nalik životinjama — a samim tim, bićeš osuđivan. Biće ti suđeno i u ovom i u onom svetu — društvo će te šutnuti u Pakao. I zato: "Ti moraš biti čovek; ne ponašaj se kao životinja!" Tako mi hranimo i prehranjujemo ego.

Kad čovek živi oko ega, on počinje da dela samo da bi ispunio njegove prohteve. Ali ti ne možeš prirodu u potpunosti poricati. Bilo kako bilo, ona utiče na tebe. I tada čovek počinje da živi dvostrukim

životom: životom pre Adama i životom posle Adama. Tad smo prisiljeni da stvorimo lice koje ćemo pokazivati pred društvom — drugo lice je lično. To lično lice je ono što mi jesmo: Adam: nag, sličan životinji. No takvo lice ne možeš pokazati pred društvom. Za mase ti imaš sasvim drugo lice, lice iz faze nakon Adama — sve je čisto, sve se uklapa u društvene standarde i norme. Sve što pokazuje drugima nije istinsko nego očekivano, ne ono što jeste već ono što treba da bude.

Svi skaču iz jednog lica u drugo, i iz trenutka u trenutak mi se selimo iz ličnog u javno lice — a to je ogroman napor, velika napetost, rasipanje energije. No ja ne kažem da budeš kao životinja; niko nije u stanju da bude isto što i životinja. Zabranjeno voće ne može se vratiti. Pojeo si ga — ono se pretvorilo u tvoju krv, ušlo je u srž tvojih kostiju. Nema načina da odbaciš tu voćku i da kažeš Bogu Ocu: "Vraćam ti voće — molim te, oprosti mi na neposlušnosti". Ne postoji način da se tako nešto izvede!

Sad sve teče kroz tvoju krv. Ne možemo nazad — samo napred. Zaista se ne možemo vratiti unazad; ne možemo otići ispod znanja. Put nam je širom otvoren samo ako idemo iznad samog znanja. Samo je jedna drugačija vrsta nevinosti moguća — nevinost potpune svesnosti.

Imamo, dakle, dve vrste nevinosti. Jedna je ispod znanja — detinja, životinjska, faza pre Adama. Ispod znanja ti nisi, ego ne postoji, nema onog ko pravi probleme — postojiš kao deo Kosmičke celine. Ti i ne znaš da si deo, nisi svestan ni te celine: ne znaš apsolutno ništa. Jesi, ali bez znanja — to je isto kao da uopšte nisi. Naravno, ni patnje nema jer je patnja nemoguća bez znanja. Kako možeš da patiš ako nisi svestan?

Hirurg te operiše, i ako si svestan, onda i patiš — jer osećaš bol. Bola i patnje nema ako si nesvestan. Noga ti je potpuno odstranjena, ali patnje na jer bol nigde nije zabeležen. Sasvim si nesvestan, a tad patnje stvarno nema. Što si svesniji, to više patiš. Zbog toga je bolan proces — rasti u znanju.

Primitivni ljudi ne pate koliko i ti — ne zbog toga što su oni nešto bolji od tebe, već zbog toga što manje znaju. Čak i u današnje vreme, seljaci još uvek nisu deo savremenog sveta, te i dalje žive nevinije nego većina. I — ne pate puno. Uočavajući tu činjenicu, pisci i filozofi stvorili su mnogobrojna pogrešna mišljenja. Na primer, Ruso ili Tolstoj ili Gandi: svi su oni mislili da zbog toga što su seljaci blaženiji, svet mora postati ponovo primitivan, da se svet mora vratiti u džunglu, nazad u šume, natrag u prirodu. No oni itekako greše, jer će čovek koji je živio u civilizovanom svetu podjednako patiti i na selu. Nijedan seljak

ne bi patio toliko koliko civilizovani ljudi.

Ruso je bez prestanka govorio o povratku u prirodu, ali je sam i dalje živio usred Pariza. Čak mu nije ni palo na pamet da bi trebao da ode na selo. Pričao je o lepoti sela, o nevinosti pejzaža, sve je bilo tako poetično, ali on sam — nije hteo da ide. Da je otišao, shvatio bi da se njegova patnja nije promenila, jer svesnost koja je jednom zadobijena, ne može se tek tako odbaciti. *Ti si ta svesnost!* To nije nešto što se može šutnuti u nepoznatom pravcu — *to si ti!* Kako možeš sebe samog odbaciti? Tvoja svesnost je ono što ti jesi.

Adam je patio od stida jer je prepoznao svoju nagotu. Ego je razlog svemu tome. Adam je ostvario središte; doduše, ego je lažno središte, ali je, svejedno, ostvareno. Na taj način odvojio se od Celine. Drveće je bilo na starom mestu, i zvezde su bile gde i pre, ali Adam je kroz ego postao izolovano ostrvo patnje. Sad je njegov život *zaista postao samo njegov, a ne tek samo delić kosmičke celine*. U trenutku kad tvoj život stvarno postane samo tvoj, počinje borba. Moraš da se boriš za svaki pedalj da bi preživio.

Životinje nisu u sukobu. Čak i ako nama ili Darvinu sve što one čine izgleda kao borba, životinje ipak ne mogu da budu u sukobu. Nama životinjski život liči na borbu zbog toga što je za nas same — sve borba; samo rat i ništa drugo. Kad se gleda na svet kroz ego — sve zaista i jeste borba. Stvarno izgleda da se životinje bore i sukobljavaju, no one u suštini jednostavno plove u struji Postojanja. Čak i ako nešto rade, iza dela nema onog koji dela. Sve je to prirodna pojava.

Ako lav ubije nekog da bi se prehranio, u svemu tome nema onog koji dela, i nema nasilja. To je prosta pojava — tek glad za hranom. Nema onog koji je gladan — samo glad postoji, i mehanizam da se hrana po svaku cenu pronade, ali nasilja nema. Samo čovek može biti nasilan zbog toga što samo on može da bude činilac. Ti možeš ubiti a da nisi gladan, ali lav to nikada ne radi — jer ubija glad a ne lav kao životinja. Lav nikoga nije u stanju da ubije tek onako, iz igre. Zver ne poznaje ništa nalik lovu, ali čovek je sposoban i za tako nešto. Ti možeš da ubiješ čisto iz igre, zabave radi. Ako je lav sit, onda nema ni nasilja ni igre ni zabave — ničeg nema. Sve što se desilo samo je fenomen gladi; činioca nema u svemu tome.

Priroda postoji kao duboki kosmički tok. Unutar tog toka Adam je postao svestan sebe samoga, i to zbog toga što je kušao zabranjeno voće s Drveta Znanja. Znanje je bilo zabranjeno: "Nemoj da jedeš voće sa tog drveta!" — to je bilo naređenje. Čim je postao neposlušan, za Adama

je povratak u nesvesnost postao jednostavno nemoguć, a Biblija kaže da će svaki čovek trpeti zbog Adamove buntovnosti, jer svako je dete novorođeni praotac Adam.

Ali ti zbog toga ne možeš da patiš. Kako možeš da stradaš zbog nečeg što je neko drugi ko zna gde i ko zna kada učinio? No to je istorija koja se svakodnevno ponavlja ispočetka. Svako detence mora da izađe iz rajske bašte i da ode u svet. Svako je dete rođeno kao Adam, i svako je dete izbačeno iz raja kao i on. Otuda toliko mnogo nostalgije kod pesnika, slikara i književnih ljudi. U svim bićima koja se mogu izraziti uvek se prepoznaje neka nostalgija, i svi misle da je detinjstvo zlatno doba.

Svako se drži tog mišljenja — da je detinjstvo nešto dobro, utopijsko, te svako želi da se vrati nazad. Čak i starac koji samo što nije ispustio dušu seća se detinjstva s nostalgijom — seća se one lepote, one sreće i blaženstva, cveća, leptirova, fantazija, one divne razbibrige. Svako je u detinjstvu u pravoj zemlji čuda — ne samo Alisa nego svi. Svi prolazimo kroz tu čudesnu zemlju.

Zašto je detinjstvo tako čarobno? Zbog toga što si tad još uvek deo kosmičkog toka, bez ikakve odgovornosti, sasvim slobodan, bez savesti, bez ograničenja. A zatim — dolazi ego, pa sukob i sve ostale borbe, te tako sve postaje velika odgovornost, i svaki je trenutak neko novo ograničenje, a slobode je sve manje i manje.

Psiholozi kažu da su religije samo odraz, tek jedan odraz iste nostalgije — želje da se opet vratimo u detinjstvo. Oni idu čak i dalje od toga, tvrdeći da, na kraju krajeva, svi ni želimo da se opet vratimo u matericu, jer ti si u materici tek delić Univerzuma — on te u materici hrani i prehranjuje. Čak ne moraš da se trudiš da bi došao do daha. Majka diše umesto tebe, no nemaš svesti ni o sebi ni o majci. U materici se nalaziš bez i trunke svesnosti.

Materica je Raj. Dakle, svaki je čovek Adam i svako mora da jede zabranjeno voće, jer, nakon rođenja prosto si prisiljen da stalno saznaješ — to je sasvim neizbežno. Samim tim, ne možemo reći da se Adam pobunio zbog toga što je bunt deo prirodnog rasta. Adam nije mogao da učini suprotno — jednostavno je morao da kuša zabranjeno voće. Svako dete mora da jede isto voće koje je i Adam jeo, i svako dete mora da se pobuni u jednom trenutku. Život to zakonito zahteva od njega. Ono mora napredovati nakon rođenja; dete mora otići od roditelja — ono će i žudeti za odvajanjem. Sanjaće o povratku, no opet će nastavljati da se udaljava. Taj proces je zaista neizbežan.

Pitali ste me: "Koje je dublje značenje iza tog osećanja?" Značenje je u ovome, snisao se u ovome nalazi: znanje ti daje ego, a ego ti pruža mogućnost procenjivanja, upoređivanja, mogućnost da razviješ osobenost. Ne možeš o sebi da misliš kao o nekoj životinji. Čovek je učinio sve da bi prikrrio tu pogubnu činjenicu. Sve što zavisi od njega učinio je kako se ne bi toga prisetio! Mi jesmo životinje, ali smo odbacili tu činjenicu što smo dalje mogli. Bilo kako bilo, istina bode oči — *mi jesmo životinje!* Skrivanjem činjenice ona nije uništena. Ne, sad je ona postala činjenica koja je izopačena, pervertovana. I zato, kad god ta izopačenost izbije na površinu, sam čovek dokaže da je veća životinja od svake životinje koja se ne stidi onog što je. Ako si nasilan, nijedna se životinja u tome ne može takmičiti s tobom; a i kako bi mogla? Nijednoj životinji nisu pale napamet nikakve Hirošime ili Vjetnami. Samo je čovek mogao da učini tako nešto. Zaista, po nasilju čovek je nadmašio svaku životinju.

Sve su se životinje prosto igrale s krpicama tokom cele svoje istorije kad se uporede s Hirošimom. Njihovo je nasilje stvarno beznačajno i maleno, prosto nevidljivo. Naše je nasilje vekovima nagonilano. Što ga više krijemo to ga više skupljamo u sebi, a što ga više imamo, to veći sram osećamo, jer mi znamo šta se u nama nalazi. Od te svesnosti nema bežanja.

Neki psiholog je eksperimentisao s tim skrivenim činjenicama, koje, ma kako da si dobar u prikrivanju, u stvari ni ne možeš zabašuriti. Na primer, ako neko kaže da ga ne privlači suprotan pol, on može da se ponaša hladnokrvno i da na kraju sebe stvarno ubedi kako je ravnodušan prema ženama. Ali Adam mora da oseća nešto u odnosu na Evu, i Eva takode, u odnosu na Adama. Sve je to zaista deo ljudske prirode, i to sve dok čovek ne prevaziđe tu istu prirodu i ne postane Buda.

Ali Buda nikada neće reći da ga žene ne privlače, jer da bi rekao tako nešto, moraš da misliš u terminima privlačenja i odbijanja. Buda neće reći ni da oseća odbojnost prema suprotnom polu, zbog toga što odbojnost možeš da osećaš samo ako istovremeno osetiš i privlačenje. Ako bi ga upitao, sigurno je da bi rekao: "I muškarac i žena su mi potpuno beznačajni. Ja nisam pol — ni muškarac ni žena. Da sam muškarac, privlačnost prema ženama verovatno bi čučala skrivena negde u meni, a da sam žena, bilo bi isto — privlačnost prema suprotnom polu morala bi da postoji".

Bilo kako bilo, psiholog kog smo spomenuli je baš nedavno eksperimentisao s muškarcima koji se čvrsto drže mišljenja da žene

uopšte ne utiču na promenu njihovog ponašanja. I takav muškarac stvarno nije privučen ženama, barem što se spoljašnjih stvari tiče. Nikada se nije moglo primetiti da je makar u najmanjoj meri pokazao bilo kakvo zanimanje u odnosu na suprotni pol. Tada bi mu psiholog pokazao deset različitih slika, a na samoj jednoj od njih bila je gola žena. Psiholog bi samo gledao u oči muškarca, a na fotografije koje mu je davao ne bi ni bacio pogled. Onda bi mu rekao: "Ako datom slikom nisi privučen, ja ću to znati. Inače, tačno ću ti reći kad budeš imao u rukama fotografiju gole žene, i to samo posmatrajući tvoje oči. Uopšte nemam nameru da gledam fotografije".

Slike su počele da kruže, i samo bi u jednom trenutku psiholog uzviknuo: "Sad imaš u ruci fotografiju gole žene" — zbog toga što bi se zenice čoveka raširile svaki put kad bi ugledao nugu ženu na fotografiji. A ta je reakcija potpuno nevoljna. Proces širenja zenica teško da možeš nadzirati. Ništa ne možeš učiniti; akcija je refleksna, sve se odvija po čisto biološkim zakonima. Muškarac bi odgovorio kako ipak nije privučen, ali to je samo uverenje svesnog uma. Nesvesni um je itekako privučen.

Kad skrivaš izvesne činjenice one vremenom počnu da upravljaju tobom, a ti se osećaš sve posramljenijim. Što je kultura na višem stupnju, što je civilizacija na višem nivou, to će ljudsko biće da oseća *veći stid i veću sramotu*. U stvari, sve se to može i ovako reći: što si postideniji to si civilizovaniji, no onda je civilizovani čovek prisiljen da bude bolestan, podeljen, shizofreničan. Sve su podele, moglo bi se reći, počele s Adamom.

I kao drugo, pitali ste me: "Kaže se da je zabranjeno voće s drveta Znanja bilo znanje o seksu. Kako vi vidite sve to?"

Naravno, ima tu istine, ali *ne radi se samo o znanju o seksu*. Seks je uvek prvo znanje, no takođe i poslednje. Kad se priključiš čovečanstvu, prva stvar koje počneš da budeš svestan je seks, a i poslednja stvar, kad potpuno prevaziđeš čovečanstvo, ljudski rod u celini, biće seks, takođe — prvi i poslednji. Zbog toga što je seks osnovna stvar u univerzumu, on je samim tim — na prvom mestu: alfa i omega.

Dete je nezrelo sve dok seksualno ne sazri. Čim seksualno sazri, dete više nije dete nego čovek, a sa tom zrelošću celokupan svet odjednom postaje drugačiji. To više nije onaj isti, stari svet, zbog toga što se sve menja — i tvoj pristup i tvoj spoljašnji izgled i tvoje viđenje stvari. Čim počneš da primećuješ žene, ti istovremeno počinješ da budeš

muškarac.

I zaista, u starim biblijskim tekstovima reč "znanje" se koristila u hebrejskom jeziku sa seksualnim značenjem. Na primer, imamo i ovakve rečenice: "Nije "znao" svoju ženu gotovo dve godine", ili "Dve godine ona nije znala svog supruga" — drugim rečima, seksualnog odnosa nije bilo dve godine. "On je znao svoju ženu od tog dana", što samo znači da im je to bio prvi seksualni odnos. "Znanje" je u hebrejskom jeziku isto što i seksualno znanje, te je dakle ispravna tvrdnja da je Adam, nakon jabuke, postao svestan seksualnosti.

Seks i jeste najosnovniji — bez njega nema života. Život egzistira zbog seksa, život nastaje sa seksom. Zbog toga su Buda i Mahavir govorili da se čovek rađa ponovo i ponovo sve dok ne prevaziđe seksualnost. Ne možeš otići iznad života dok god je seksualna želja unutar tebe. Seks, kao što vidimo, nije samo sredstvo da se život da nekom drugom, nego i sebi samom. Njegova funkcija je dvosmerna. Ti nekog stvoriš kroz seks, ali to i nije toliko bitno — jer se *i ti sam* zbog seksa ponovo stvaraš. Adam je postao svestan seksa — bila je to njegova prva svesnost, no taj je seks samo početak. Tada će uslediti sve ostalo.

Psiholozi kažu da je stvarno, i svaka radoznalost, na neki način, seksualna. Dakle, ako je osoba rođena kao impotentna, slaba i nejaka, ona neće pokazivati znatiželju ni prema čemu — ne čak ni prema Istini, zbog toga što je svaka radoznalost u svojoj biti seksualna. Seksualna je želja da se razotkrije nešto skriveno, da se zna nešto što se do maločas nije znalo, da se spozna nepoznato. Deca će se igrati da bi pronašla skrivene delove tela. To je, koliko početak radoznalosti, toliko i početak nauke — pronaći skriveno i nepoznato.

Zaista, dešava se da, što je osoba seksualnija, to je i inventivnija; ona može biti i inteligentnija, takođe. Što je veća seksualna energija jača je i inteligencija; sa smanjenom seksualnošću i snaga uma kao da opada — jer seks je duboka činjenica koja se mora otkriti: ne samo unutar tela, ne samo u telu suprotnog pola, već i u svemu što je skriveno.

I ako je društvo takvo da osuđuje seks i seksualnost, ono nikada neće biti naučno usmereno zato što će biti prisiljeno da osuđuje svaku radoznalost. Istok nije mogao da postane jak u naučnom smislu jer je pokazivao svojevrstan antagonizam prema seksu, a Zapad još uvek nije došao dokle bi mogao da dode — samo zbog Hrišćanstva. Zapad će ostvariti nauku tek kada svaki Vatikan padne u dubok zaborav. Oslobođena seksualna energija postaće energija koja će biti iskorišćena za istraživanja.

Društvo koje je oslobođeno u seksualnom smislu biće okrenuto nauci, dok svako ono koje osuđuje seksualnost, biće, na ovaj ili onaj način — protiv nauke. Sa seksom sve oživljuje. Ako tvoje dete počne da se ponaša buntovno kad seksualno sazri, zaboravi — to je jednostavno prirodno. Kad nova energija počne da kola detinjim venama, kad novi život počne da se odigrava u njemu, ono jednostavno mora da bude buntovno. Ta je pobuna sasvim normalna. Dete je gotovo prisiljeno da postane pronalazač, te će početi da pronalazi nove stvari, nove načine, nove stilove, nove životne modele, novo društvo. Dete će sanjati i nove snove, smisliti neku novu utopiju. Ako osuđiš seks, onda nema buntovne mladosti. Svuda u svetu, pobuna mladih je logičan deo seksualne slobode.

U staroj kulturi nije bilo mnogo pobuna jer je seks bio tako mnogo osuđivan da je sva energija bila duboko potisnuta. S potisnutim energijama potisnuta je i mogućnost pobune. Ako dozvoliš slobodu seksualnoj energiji, svaki će se tip pobune pojaviti.

Znanje samo po sebi poseduje seksualnu dimenziju, pa je u neku ruku ispravno reći da je Adam postao svestan seksa i njegove dimenzije, ali kroz nju je on postao svestan i mnogih drugih stvari, takode. Svo širenje znanja, ta eksplozija znanja, svi ulasci u nepoznata područja i odlasci na Mesec i druge planete, nisu ništa drugo do seksualna žed. I znanje će sve više napredovati, zbog toga što je sada energija oslobođena — sad ona može da poprma nove oblike.

Postajući svestan seksa, Adam je pošao na jako dug put. I mi smo na njemu, svako je na tom putu, jer seks nije tek deo tebe — on je ti. Rođen zbog seksa i umrećeš od njega, izmuren. Tvoje rođenje je rođenje seksa a tvoja je smrt — smrt samog seksa. Dakle, u onom trenutku kada osetiš kako seksualna energija polako nestaje, znaj da ćeš uskoro i ti sam nestati.

Vrhunac se dešava oko trideset pete godine. Seksualna energija je dosegla vrh, i nakon toga će sve početi da stari — put odumiranja počinje sredinom četvrte decenije. Doba smrti je negde oko sedamdesete. Ako vrhunac može biti peta decenija, onda će doba smrti biti oko stote godine. Zapad će uskoro živeti barem jedan vek kao normalno, srednje doba, zbog toga što se pedesetogodišnjaci ponašaju kao deca. I to je dobro, jer to pokazuje životnost društva. Život će, samim tim, biti produžen.

Ako stogodišnjak može da se ponaša kao plejboj, smrt će se dogoditi i do dve stote godine, zbog toga što je seks osnovna energija. Ti si zbog

seksa mlad i zbog njega ćeš ostariti — zbog njega si rođen i zbog njega ćeš umreti. I ne sanio to: I Buda i Mahavir i Krišna, svi oni kažu da ćeš se ponovo roditi samo zbog postojanja seksualne želje. Drugim rečima, ne rukovodi seksualnost samo ovim tvojim telom, nego će i svim tvojim novim telima upravljati seksualna želja.

Naravno, Adam, kad je postao svestan, na prvom je mestu postao svestan seksa. To je najosnovnija činjenica. Ali Hrišćani su sve to pogrešno protumačili, zbog čega je usledila čitava gomila raznoraznih gluposti. Rekli su da je seks nešto loše, izvorni greh, zbog toga što je Adam osetio stid i sramotu čim je postao svestan seksa. To uopšte nije tako. Seks nije izvorni greh nego izvorna svetlost. Nije Adam osetio sramotu zbog toga što je seks nešto loše samo po sebi; postideo se stoga što je seks povezao sa životinjskom aktivnošću, a i stoga što je mislio o sebi kao o nečem što prevazilazi svaku životinju. Dakle, seks je morao biti uništen, ugašen, odbačen. Čovek mora biti bez seksa. To je suština potpuno pogrešnog hrišćanskog tumačenja. Cela parabola protumačena je bez veze, no zbog te greške: "Bori se protiv seksa!", religija je postala jednostavno bitka protiv seksa, svela se na borbu protiv libida. Jedna stvar je u tome zaboravljena — ako se religija bori protiv seksa, ona se bori protiv samog života.

Uistinu, religija nije borba protiv seksa, već je ona napor da se ode izvan njega; ne protiv njega, nego izvan njega. Ako si protiv uvek ćeš ostati na istom nivou sa seksom — prevazilaženje je nemoguće ako se sukobljavaš.

Hrišćanski mistici i sveci borili su se protiv seksa sve do smrti. Svaki njihov trenutak je bio nova kušnja, neprestano su bili na ovom ili onom iskušenju. Tvorac te uporne kušnje nije niko drugi do njihovo potiskivanje. Živeli su u svetu mučenja i ratovali su sa svojim sopstvenim umovima.

Religija, to znači: ići izvan, ne protiv. Ako želiš da prevaziđeš, onda moraš koristiti seksualnu energiju kako bi prevazišao seks. Ti se moraš kretati u tome bez ikakvog sukobljavanja. Moraš spoznavati seks sve više i više. Nemoguće je vratiti se u stupanj potpune neznalice. Moraš znati više, jer znanje je sloboda. Ako saznaješ sve više i više, doći će trenutak kada ćeš biti potpuno svestan, a tada će seks nestati. U toj potpunoj svesnosti, sva je energija jednostavno preobražena. Tako imaš drugačiju dimenziju jedne te iste energije.

Seks je horizontalan, a kad si sasvim svestan, seks postaje vertikalni. Taj vertikalni pokret seksualnosti poznat je kao "kundalini".

Ako se seksualnost kreće **vertikalno**, onda on stvara tuda tela, a i tvoje buduće živote. Ako ta ista energija počne da se uspinje, ako krene vertikalno, ti jednostavno izlaziš — izlaziš iz točka Postojanja: kao što bi Budisti rekli, izlaziš iz točka umiranja i rađanja. I to je istinsko novo rođenje — ne u novom telu, već u novoj dimenziji Postojanja. Budisti tu dimenziju nazivaju Nirvana. Možeš je zvati i *Mokša* — Oslobođenje — ili kako god želiš. Imena ne znače ništa posebno.

Dakle, dva su načina... Adam je postao svestan seksa, i tad ga je potisnuo: stoga je krenuo horizontalno, sukobljavajući se s pragonom u mučnoj teskobi, bez prestanka bivajući svestan da je životinja skrivena tu negde, u njemu samom, te je morao da se pravi kako je nema. Sva je teskoba upravo u tonie, i čovek može da životima putuje horizontalno a da ne stigne bukvalno nigde — sve je to krug koji se uporno ponavlja. Zbog toga ga i zovemo točkom — krug koji se ponavlja. Ali, ti možeš iskočiti iz kruga, ali taj skok nećeš ostvariti potiskivanjem nego pomoću znanja. Zato ti ja i kažem: nemoj da jedeš tek zabranjeno voće — pojedi celo drvo! To je jedini način. Pojedi drvo! Nemoj da propustiš ni najbeznačajniji list! Nek ne bude drveta: pojedi ga celog! Samo ćeš tada biti slobodan od svakog znanja — nikad pre toga.

I kad ti kažem da pojedeš celo drvo, ja mislim samo jedno: znaj, spoznaj, otkrij; ako već moraš biti svestan, onda budi takav potpuno. Polovična svesnost uvek je problem. Ili budi potpuno nesvestan ili potpuno svestan. Potpunost je blaženstvo. Budi potpuna neznanica i bićeš blažen. Nećeš toga biti svestan, ali ćeš ipak biti blažen; baš kao u dubokom snu — ti čak i ne sanjaš, već samo spavaš, bez ijednog talasa unutar uma — tada si blažen, ali to ne možeš da osetiš. To osetiš tek kada si izvan toga. Kad se osvestiš, ti onda kažeš da je protekla noć bila divna.

Ili budi potpuna neznanica, što je nemoguće, ili budi potpuno svesta, što je u svakom slučaju moguće. Potpunost i blaženstvo uvek idu zajedno jer potpuno jeste blaženstvo. I zato — jedi to drvo sa svim korenjem, i budi svestan. To je ono što se podrazumeva pod probuđenim bićem, pod Budom — prosvetljen čovek: onaj koji je pojeo celo Drvo Znanja. Ništa pored svesti ne postoji — svesnost je ucelovljena. Ta jednostavna svesnost je novi ulazak u Raj. Ne možeš više da nađeš stari put; on je zanavek izgubljen. Ali sad možeš pronaći novu stazu, i ponovo možeš ući. I zaista, ispuniće se sve ono što je Davo obećao Adamu: bićeš kao bog. Na neki način, Davo je u pravu. Ako budete jeli plodove s Drveta Znanja, bićete kao bogovi.

Mi to teško možemo i da pojмимо zato što je naše trenutno stanje istinski pakao. Zbog Davolovog iskušavanja, mi smo stvarno usred pakla. Uvek smo između dve stvari, uvek podeljeni — u agoniji, dubokoj teskobi. Izgleda da je Davo prevario Adama i sve nas, no to nije cela istina; istorija je nepotpuna. Ti je možeš upotpuniti, i tek tada možeš da oceniš: da li je Davo govorio istinu ili nije. Pojedite celo drvo i stvarno ćete biti kao bogovi.

Osoba koja je postala savršeno svesna zaista je Bog. Ona više nije samo ljudsko biće. Ljudskost je vrsta bolesti. Ili budi životinja koja je zdrava, ili nalik bogovima — i tada si takode zdrav, zdrav jer si ucelovljen.

Engleska reč "sveto" je stvarno dobra. Ona ne znači samo čist, već i ceo, i sve dok se ne ucelovi, ljudsko biće ne može da bude sveto. Budi ceo! A ucelovljenost je dvostruka: animalna i božanska.

Pitanje:

Osho, rekli ste da svesnost proizvodi usredištenje i kristalizaciju, ali ja lično osećam kako svesnost stvara u meni osećaj duboke praznine. Molim vas, objasnite nam odnos između usredištenja i unutrašnje praznine?

Odgovor:

Čovek, ovakav kakav *trenutno jeste*, je bez središta — bez istinskog, izvornog središta. On poseduje neko središte, ali lažno. Čovek samo misli da ima središte. Ego je centar koji je sasvim lažan. Ti osećaš da je on tu, ali se varaš. Ako pokušaš da ga pronadeš, shvatićeš da njega uopšte nema.

Bodidarma je dospeo u Kinu hiljadu i sto godina nakon Bude. On sam je bio na Budinom nivou, pa je stoga imperator Vu bio spreman da ga dočeka. Kad su ostali sami, Vu se obratio Bodidarmi: "Ja sam vrlo, vrlo uznemiren. Moj se um nalazi u stanju trajnog nespokojsstva. Šta da radim? Molim te, reci mi šta da radim? Smiri moj um jer sam u dubokom sukobu, moja unutrašnja napetost raste iz dana u dan — učini nešto".

Bodidarma mu reče: "U redu, nešto ću učiniti. Dodi kod mene u četiri sata izjutra i donesi svoje sopstvo sa sobom".

Imperator pomisli: "Ili je ovaj čovek lud ili ja uopšte ne razumem o čemu to on govori". Ipak, Vu mu reče: "Da, naravno da ću doći; doći ću sa sopstvom".

No i pored toga, Bodidarma je bio uporan: "Nemoj da kojim

slučajem zaboraviš — donesi i sopstvo; inače, u suprotnom slučaju, ako ga ne doneseš, koga ću onda da smirim?"

Čitave noći imperator nije mogao da zaspi. Bila je to tako čudna situacija, sve je zvučalo zastrašujuće. Šta li taj čovek podrazumeva pod sopstvom? Imperator je bio sve podozriviji, i već je počeo da razmišlja da li da uopšte ode do Bodidarme, jer je ovaj rekao: "Neka samo tvoje sopstvo bude sa tobom — niko više". Niko ne zna šta on može da uradi, a ionako je izgledao malo sulud. Događaj je počeo da poprma opasne razmere. No ipak, Vu je iskušavan. Bodidarma je stvarno bio drugačije biće. Privlačio je, bio je prosto magnetičan! I pošto je dugo premissljao, imperator je napokon odlučio da ga poseti.

Kad je već bio blizu Bodidarme, ovaj mu se obrati: "Dobro, došao si, ali gde ti je sopstvo?"

"Ja sam zbunjen", reče imperator. "Čitavu noć nisam mogao oka da sklopim. Šta ti uopšte podrazumevaš pod tim "moje sopstvo"? Pa evo me, ja sam tu".

"Daj mi to sopstvo, i ja ću odmah da ga smirim. Srediću ga, ne brini. Samo ti sklopi oči i pokušaj da ga nađeš. Samo ga označi i ja ću učiniti sve što je u mojoj moći da sopstvo u potpunosti nestane — a kad sopstvo nestane, ne boj se, onda neće biti nikakvih problema".

I — Vu je seo ispred Bodidarme i sklopio oči. Jutro je bilo sasvim tiho, nikoga nije bilo u blizini. Imperator je bio u stanju da čuje svoje sopstveno disanje. Čak su i otkucaji srca postali čujni. A Bodidarma je bio tu, odmah do njega, i stalno je ponavljao: "Udi još dublje i pokušaj da pronadeš sopstvo. Ako ga ne možeš naći, kako da ti onda pomognem?" Imperator je tražio i tražio, a sati su prolazili. Kada je napokon otvorio oči, bio je to sasvim drugi čovek.

"Nisam ga mogao pronaći", smireno reče Vu. "Sve je praznina — sopstva uopšte nema".

"Ako sopstva nema", odgovori Bodidarma, "i ako je sve praznina, da li si sad uznemiren? Ima li bolesti unutra? Gde li je sad teskoba na koju si se žalio? Toliko si pričao i pričao o tome — a gde je ona sada?"

Vu reče: "Nema je, jer čim je osoba nestala, nestala je i bolest. Pokušavao sam i pokušavao, ali ničega nigde nije bilo. I zaista, sve je to bila moja zabluda. Pokušavao sam, ali ništa nije vredelo. Sve je jednostavno praznina — *shoonya* — ispraznost, ništavilo".

"E, sad idi kući", zaključio Bodidarma, "i kad god osetiš da nešto treba da učiniš sa sopstvom, prvo kreni u potragu za njim, prvo pokušaj da pronadeš gde se to sopstvo nalazi".

To je lažni entitet. Zbog toga što nikad nismo ni pokušali da ga pronademo, sopstvo izgleda kao nešto što postoji, kao nešto stvarno. Zbog toga što nikada nismo krenuli u potragu, mi nastavljamo da pričamo o nekakvom "Ja". Njega zaista nema. Dakle, prva stvar koja treba da se shvati je da, ako meditiraš, ako postaneš miran i tih, ti ćeš početi da osećaš duboku prazninu, i to zato što nećeš moći da pronadeš ni "e" od ega. Ego je bio nešto slično nameštaju, i nameštaj je nestao. Sad si prosto prazna soba — ili "sob-nost". Više ni zidova nema — i oni su bili tek delić tvog ega. Svekoliha struktura više ne postoji, i kad se to stvarno dogodi, pronaći ćeš prazninu, ništa drugo.

To je ujedno prvi korak — kad ego nestane. Njega ionako nema — reč je o lažnom biću. Pošto zaista izgleda kao nešto stvarno, ti počneš da umišljaš kako on i jeste nešto stvarno, ali to je samo delo tvojih misli, ali ne i deo bića. To pripada tvom umu, a ne postojanju. Zbog toga što misliš da ego postoji, njega ima, ali kad odlučiš da ga potražiš, ne nalaziš ga. Tada osećaš prazninu, šuplje, ništa. Bez brige; samo ostani u tom ništavilu.

Um je vrlo lukav i prepreden, i zaista zna sve moguće igre. Ako počneš da razmišljaš o toj praznini, ti ćeš je opet ispuniti svim i svačim. Čak i ako kažeš: "To je praznina", u tom si trenutku već izvan nje. Praznina je odjednom nestala — i sad si ti — TI — usred svega toga. Ostani u toj praznini, ostani praznina. Ne misli ni o čemu. To je teško; radi se o iskustvu koje zastrašuje. Čoveku počne da se muti u glavi. Reč je o ponoru bez dna. Padaš beskonačno i ne dotičeš dno ma koliko padao. Čovek se uplaši i počne da razmišlja. U trenutku kad misli počnu da struje, opet se nađeš na tlu, ali si propustio prazninu.

Ako možeš da ostaneš u praznini bez razmišljanja o bilo čemu, odjednom će praznina u potpunosti nestati baš kao što ego nestaje — zbog toga što, zaista, sve to liči na prazninu samo zbog ega. Ego je stvar koja je ispunjavala — to je bio nameštaj, i praznine zbog postojanja ega nije uopšte bilo. Zato, čim ega nema, čovek oseća prazninu. To osećanje praznine javlja se usled toga što više nema onog što je uvek bilo na svom mestu.

Ako me vidiš u ovoj stolici, i ako me iznenada nestane, tebi će stolica da izgleda prazna — ne zbog toga što je stolica prazna, nego zbog toga što više nema onoga koji ju je ispunjavao. Dakle, ti onda vidiš prazninu, a ne stolicu. Uočavaš prazninu jer odsustvo nečega što je do maločas bilo prisutno zaista izgleda kao praznina. Ovde si video prisutnu neku osobu; sad izgleda da je taj čovek odsutan. Ali stolicu još uvek nisi

video. Dakle, kad ego nestane, ti osećaš prazninu. To je samo početak, jer ta je praznina tek negativni delić ega — drugi aspekt istog. Ta praznina takode mora da nestane.

Kad je Rinzai, veliki Zen Majstor, učio kod svog Učitelja, ovaj mu je stalno govorio, uporno je zahtevao da Rinzai mora da ostvari ništavilo, *shoonya*. I tako... jednoga dana on je došao kod svog Učitelja. Bio je to dug napor, ali se ostvarenje napokon dogodilo. Razbiti ego nije mala stvar. Bio je to strahovit napor — težak, nekad gotovo i nemoguć — ali Rinzai je ostvario. I zato je došao kod Učitelja sav srećan, plešući, pevajući. Poklonio se Učitelju i uzviknuo: "Ostvario sam — sad je praznina prepoznata u potpunosti".

Učitelj ga je pogledao bez trunke naklonosti: "Sad odbaci i tu prazninu; nemoj da ni je ovde donosiš. I nju moraš da odbaciš. Baci to ništavilo, jer ako imaš ništa, ono će uskoro opet postati nešto".

Čak je i praznina nešto. Ako možeš da je osetiš, ona je ipak nešto, nešto je ako je možeš znati, ili posmatrati. Čak i ništa postaje nešto ako je u tvojim rukama.

Učitelj je ponovio: "Izbaci i tu prazninu. Vрати se opet tek kad ne bude u tebi ništavila.

Rinzai se gotovo zaplakao. Praznina je dostignuće; ona je još uvek nešto. Ako si je ostvario, praznina postaje posed. Kad uđeš duboko u ništavilo — bez mišljenja, bez vibracija unutar uma — i ako možeš ostati u tom stanju, praznina na kraju nestaje, a usredištenje se dešava, zbog toga što se nestankom praznine spoznaje izvorno Sopstvo. Na taj si način došao do istinskog središta.

Postoji lažno središte, odsustvo lažnog središta i, napokon, izvorni centar. Pod "usredištenjem" ja podrazumevam samo dno, sam temelj Bića. To nije *tvoje* središte zato što si ti lažan centar. To je *jednostavno središte*, istinsko središte Bića. Samo Postojanje usredišteno je u njemu.

Ti si lažni centar, i, samim tim, ti si onaj koji će nestati. Ali čak i u tvom nestanku, kada počneš da se ispunjavaš prazninom, povратиćeš ego na jedan vrlo suptilan način. Reći ćeš: "Ostvario sam unutrašnju prazninu" — i to će biti dokaz da si još uvek tu. Dakle, ego još uvek nije odstranjen.

Ne dozvoli mu da se vrati nazad. Ostani u praznini. Ništa s tim ništavilom nemoj da činiš: nemoj čak ni da misliš o njemu, prestani i da ga osećaš. Praznina je tu: budi spokojan — neka je tu gde jeste. Ne boj se, nestaće. To je tek negativni deo ega. Pravi deo je nestalo, a to što osećaš tek je senka. Nemoj da se zakačiš za senku, jer ona može da

postoji samo ako je ono što joj daje život još uvek prisutno. Na kraju će i praznina da se izgubi, i tada će uslediti usredištenje. Tada ćeš po prvi put *i biti i ne biti* — bićeš, ali ne kao ti, već kao Biće, kao Sve. I taj trenutak središta mora dobro da se shvati — to nije *tvoje* središte, to je središte Svega.

Zaboravi u potpunosti svoj lažni centar. Udi unutra i zakopaj ispod površine: ego će nestati. Nikad ga nećeš otkriti. Pošto nije, ne može se naći. Tada se suočavaš s nečim još težim: dolaziš u dodir s unutrašnjom prazninom. To je stvarno tišina. U poređenju s egom, *tišina je potpuna*. Nalaziš se u dubokom spokojstvu. Ipak, i pored svega što osećaš, ne dozvoli da te zadovoljstvo nadjača. Čak je i ta tišina lažna, a ni spokojstvo nije istinito, zbog toga što je praznina samo deo, negativni deo ega. Ako kojim slučajem osetiš zadovoljstvo, ego će se ponovo vratiti. Deo ega je još uvek unutra ispod površine, i ono će, zbog tvog zadovoljstva, prizvati uklonjenu glavninu. I zato — ostani u praznini bez ikakvog misaonog procesa.

Sve to zaista podseća na smrt. Čovek kao da umire pred svojim sopstvenim očima — kao da sve odjednom nestaje u ambisu bez dna. Uskoro ćeš nestati u celini i samo će ambis da preostane — neće biti čak ni onog koji opaža ambis, neće biti onog koji je bilo kako u dodiru sa ponorom, već će samo ambis da preostane. I tek tada, nakon svega toga, zaista si usredišten u Kosmičkom Centru. Zapamti, to nije tvoje središte, ali, po prvi put, ti jesi.

Sad jezik ima potpuno novo značenje. Ti nisi i TI jesi. U tom prostoru "da" i "ne" gube u potpunosti svoje tradicionalne razlike. Ti u svemu tome nisi kao ti. Sad si ti Božansko — ti si Univerzum sam po sebi. To je egzistencijalno usredištenje — usredištenje u Postojanju.

Treće predavanje

3. juli 1972

SVETILJKA BUDNOSTI

II

चिदादित्य स्वरूपं दीपः ।

CHIDADITYA
SWAROOPAM
DEEPAH

*"Biti učvršćen
u suncu budnosti
je jedina svetiljka"*

U Mula Nasrudinovu školu, jednoga dana, došla je gospoda sa svojim sinčićem, moleći da Nasrudin preplaši njeno dete. Dečko je postao jako neposlušan i nije nikoga slušao. Zaista je bilo potrebno da ga neki veliki autoritet dobro nauči pameti. Naravno, Mula Nasrudin je u svom selu stvarno i bio veliki autoritet, pa je, izlazeći gospodinoj molbi u susret, zauzeo jednu zastrašujuću pozu. Oči su mu se zacrvenele dok je skakao, sav jarostan. Gospoda je pomislila u sebi: "Sad je nemoguće zaustaviti Nasrudina — mogao bi i da ubije dečaka".

Pala je u nesvest, dečkić je pobjegao, a Mula se toliko uplašio sebe samoga da je jednostavno i on sam istrčao iz škole. Čekao je u dvorištu sve dok se gospoda nije povratila od šoka; tek nakon toga je ušao, tiho, krotko, polako, s ozbiljnim licem. Gospoda se začudila: "Nasrudine, ovo je zaista čudno! Ja te nisam zamolila da mene preplasiš".

"Vi ne vidite", obrati joj se Nasrudin, "u čemu je stvar. Niste se samo vi prepali — i ja sam se uplašio. Kad me je plima straha obuhvatila, uništila je sve. Lako je započeti, ali je teško nadzirati. Ja sam bio svoj gospodar kad je počelo, no uskoro me je strah posve obuzeo i učinio svojim robom; stvarno ništa nisam mogao da preduzmem. I, što je najgore, strah nema miljenike. Kad udara, on udara sve podjednako".

Ovo je jedna divna parabola, parabola koja pruža istinski dubok uvid u prirodu ljudskog uma. Ti si svega svestan samo u početku, a onda te, malo pomalo, nesvesno obuzme i prestigne. Nesvesno preuzima kornuilo i gospodar postaje rob, a rob gospodar. Ti možeš početi da se ljutiš, ali nikad nisi u stanju da dovršiš. U stvari, moglo bi se reći da ljutnja tebe dovršava, a ne ti nju. Možeš započeti šta god hoćeš, ali pre ili kasnije nesvesno će preuzeti gospodarsku palicu i osloboditi te stare dužnosti. Dakle, sve je samo u početku u tvojim rukama, ali nikada i na kraju. A ti, možemo i to reći, nisi gospodar posledica koje slede.

Sve je to prirodno, zbog toga što je tek jedan zanemarljivo mali deo

svesti zaista svestan. Taj delić uma funkcioniše baš kao starter u automobilu: startuje, a zatim ničemu ne koristi; tad motor preuzima glavnu ulogu. Starter je potreban samo da bi kola krenula; bez njega, teško je pokrenuti se. Ali nemoj umisliti da to što počinješ iznvesnu stvar — znači da si ti gospodar. U tome je tajna malopredašnje parabole. Zbog toga što stvarno pokrećeš nešto, vremenom stićeš osećaj da si gospodar celokupnog dešavanja. Zbog toga što si *Ti lično* započeo određenu stvar, počneš da zamišljaš kako si u stanju i da je zaustaviš.

Možda i nisi započeo, to je druga stvar, ali jednom kad se krene, voljno postaje nevoljno a svesno nesvesno, jer svesnost je tek gornji sloj, tek rub uma, i može se reći da je ogromni deo uma sasvim nesvestan. Ti započinješ, a zatim nesvesno počne da se kreće i radi po svom.

Zato je Mula Nasrudin i rekao: "Ja nisam odgovoran za sve ono što se dogodilo. Odgovoran sam samo za početak, a vi ste ona koja me zamolila da tako nešto učinim. Ja sam počeo da plašim dečaka, i tada se dečak istinski prepao, zatim ste vi pali u nesvest, pa sam onda i ja počeo da paničim, i tako je nastao opšti kaos".

Sve je kaos i u našim životima, takođe, jer početak je svestan, a nesvesno zatim svaki put preuzme vodeću ulogu. Ako još uvek nisi naslutio ovaj mehanizam, ti ćeš biti rob još dugo vremena, a ropstvo je vrlo lagodno ako još počneš da veruješ kako si ti gospodar svega. Teško je biti rob prepoznajući vlastiti položaj; teško je biti rob i znati da si to što jesi. Lako je robovati i zavaravati se, lagati sebe da se nalaziš u ulozi gospodara — gospodara vlatite ljubavi, ljutnje, pohlepe, ljubomore, nasilja i vlastite okrutnosti; čak i gospodara, svoje naklonosti i saosećanja.

Kažem "tvog vlastitog", ali sve je tvoje samo u početku. Tek je trenutak početka zaista tvoj, samo prva iskra. Tad započinje da deluje i mehanizam, a on je u celini nesvestan. Zašto je to tako? Čemu taj sukob između svesnog i nesvesnog? A sukob *stvarno* postoji. *Ti ni sebe samoga ne možeš da predviđiš*; sopstvena dela su ti nejasna i nepredvidljiva, jer ti i ne znaš šta će se desiti sledećeg trenutka — ne znaš za kakvo si delo sposoban u neposrednoj budućnosti. Ne verujem da si u stanju da odrediš šta ćeš uraditi u sledećoj sekundi jer je onaj koji čini duboko u tami nesvesnog. Ti nisi činilac; ti si samo početni zamah. Sve dok ne osvestiš vlastiti mehanizam u potpunosti, predstavljaceš bez prestanka pakao samom sebi. I što je najgore, tvoj život neće biti ništa drugo do dugotrajna beda.

Kao što sam već jednom naglasio, čovek može da se ucelovi samo na dva načina. Prvi način je da izgubi čak i onu delimičnu svesnost, da odbaci onaj sićušni deo uma koji je koliko-toliko svestan — na taj način si opet ceo, celina. Ali tada se ni po čemu nećeš razlikovati od životinje, i taj je smer potpuno nemoguć. Šta god da činiš, delo je u suštini neizvodivo. Možda je i poželjno, ali ne i moguće. Bićeš bacan napred iz dana u dan.

Taj maleni deo uma koji se osvestio ne može ponovo da postane nesvestan. Taj deo je kao jaje koje se pretvorilo u kokošku, pa se kokoška ne može vratiti u jaje. Semenka koja se pretvorila u mladicu je na dobrom putu da postane drvo. Ono se više ne može vratiti nazad; ne može seme da opet postane seme. Beba koja je izašla iz materice ne može da se u nju ponovo smesti, bez obzira na to koliko joj je u materici bilo prijatno i lepo.

Nema nazadovanja. Život se uvek kreće prema budućnosti, nikada prema prošlosti. Samo čovek može da misli o prošlosti. Zbog toga i kažem da je to u neku ruku za čoveka poželjno, ali ideja se uopšte ne može ostvariti. Možeš da umišljaš, možeš da razglabaš o povratku, možeš da veruješ u mogućnost povratka, možeš čak i da pokušaš da se vratiš, ali nazadovanja nema; ono je nemoguće. To je apsolutno nemoguće. Čovek mora da ide napred. To je ujedno i onaj drugi način ucelovljavanja.

Znajući to ili ne, čovek se kreće svakog trenutka. Ako se krećeš sa znanjem o kretanju, brzina je sve veća, jer tada ne gubiš ni energiju ni vreme. Tako se može desiti da se ostvari u jednom životu ono što se ne može dogoditi ni za milion života kada se čovek kreće bez znanja, jer kad se neko kreće lišen spoznaje, on se tada samo vrti u krug. Svaki dan ponavljajući jedno te isto, u svakom životu služiš se istim pokretima, i život u celini na kraju postaje tek prosta, mehanička navika, ponavljanje.

Možeš uništiti tu naviku ako se krećeš saznajući šta činiš. Tada se dešava proboj. Dakle, prva stvar je biti dovoljno svestan da bi shvatio kako je tvoja svesnost sićušna, te da ti u životu služi za započinjanje dela. Sva tvoja svesnost nije veća od nesvesnosti, ravnoteža snaga neće se promeniti. Koje su prepreke? Zašto, otkud takva situacija? Zašto je to uopšte činjenica? Otkud taj sukob između svesnog i nesvesnog? Sve to mora da se pažljivo razmotri.

To je prirodno; kakvo god da jeste, šta god da jeste, prirodno je. Čovek se razvijao milionima godina. Ta te je evolucija stvorila, sve je

stvorila: i tvoje telo, i čitav tvoj mehanizam. Bila je to dugotrajna bitka — bezbroj uspeha, bezbroj neuspeha, milion uspona i padova. Tvoje telo naučilo je mnogo toga. Ono je učilo stvari bez prestanka; dakle, telo zna mnogo, a znanje je utvrđeno. Takvo znanje, uporno ponavljanje sopstvene načine ponašanja i ispoljavanja. Čak i ako se okolnost promenila, telo ostaje isto. Na primer, kad si ljut, ti to osećaš na isti način kao i onaj najprimitivniji čovek; osećaš isto kao i svaka životinja, kao i svako dete. I to je mehanizam: kad si ljut telo ispoljava utvrđenu rutinu, pravi ritual, rutinski odgovor koji mora da se izrazi.

U trenutku kad um kaže "ljutnja", žlezde počnu da luče određene hemikalije u krv. Adrenalin se polako oslobađa i struji kroz vene. To je neophodno zato što u ljutnji moraš da odgovoriš brzo, ili će te neprijatelj savladati, preduhitriti. Potrebna ti je jača cirkulacija, a te će hemikalije u tome pomoći. Situacija će zahtevati ili da prihvatiš borbu ili da pobegneš iz nje. Međutim, bilo kako bilo, adrenalin će ti pomoći i u jednom i u drugom slučaju. Dakle, kad je neka životinja ljuta, telo joj je spremno ili za borbu ili za beg. To su izbori: ako životinja oseća da je jača od svog suparnika, ona će se boriti; ako ima utisak da je slabija, pobeći će. A mehanizam neprekidno deluje iza svega toga.

Ali, situacija u kojoj se čovek nalazi postala je potpuno drugačija. Kad si ljut, može se desiti da to i ne ispoljiš. Za životinju je to nemoguća alternativa. Za tebe je moguća, i zavisi od okolnosti. Ako je ljutnja usmerena na tvoje slugu, tada je s lakoćom možeš ispoljiti. Ako je, pak, u pitanju gospodar, možda ljutnju uopšte i nećeš pokazati. I ne samo to: čak možeš početi da se smeškaš i da se ulaguješ. Možeš uveravati šefa kako ne samo da nisi ljut već si u celoj toj situaciji i veoma srećan. Time u potpunosti zbunjuješ mehanizam sopstvenog tela. Stvaraš pravi kaos u organizmu, jer telu zaista nije jasno šta se događa. Jesi li ti normalan? Telo je savršeno spremno da učini jednu od dve stvari koje su prirodne: spremno je ili da se bori ili da beži.

Tvoje cerekanje je nešto novo, to zavaravanje je nešto zaista novo. Telo ne poseduje takav mehanizam, te moraš prisiljavati sebe da se smeškaš, i to bez pomoći hemikalija pri svemu tome. U telu ne postoji adrenalin za smeh. Nagoniš sebe na lažno smejljenje, a telo upravo u tom trenutku luči u krv hemikalije koje su neophodne za borbu. I šta će sad, u celoj toj situaciji, učiniti tvoja krv? Telo razume u potpunosti taj unutrašnji jezik, ali ti se ponašaš abnormalno, kao ludak. Tako se stvara rasep, jaz između tebe i tela. Mehanizam je nevoljan, nesvestan. Tvoja voljnost nije nužna jer ona zahteva vreme, a postoje situacije kad

vremena uopšte nema.

Tigar te, recimo, napada: tad nema vremena za meditaciju. Ne možeš da duboko razmisliš o tome: "Šta sad da učinim?" Moraš da delaš bez uma. Ako se tvoj um umeša u čitav događaj, zanevek si izgubljen. Zaista, ne možeš misliti, ne možeš zamoliti tigra: "Sačekaj, molim te, da malo razmislim šta mi je činiti". Moraš automatski da dejstvuješ, bez ikakve svesti, bez išeg, direktno, neposredno.

Telo ima svoj sopstveni mehanizam. Pojavljuje se tigar; um to primećuje, i telesni mehanizam počinje da dejstvuje. Delovanje ne zavisi od uma zbog toga što je um vrlo spor i neefikasan radnik. U opasnosti se ne možeš osloniti na njega, i zato telo preuzima odlučujuću ulogu. Uplašen si, i stoga ćeš pobeći.

Ali ista stvar se događa kada si na nekoj platformi pred velikim auditorijumom. Tigra nema ni od korova, ali ti si uplašen zbog toga što je skup zaista nepregledan. Strah počinje da se uobličava, i time je telo obavешteno. Taj podatak — da osećaš strah — je dobijen automatski. Telo luči hemikalije u krv — iste one sastojke koje luči i pri pojavi tigra. Ali — tigra nema, niko te ne napada, ali kao da je auditorijum nešto što se upravo sprema da se obruši na tebe. Čini ti se da su svi ljudi u publici nekako agresivni prema tebi, i eto, zbog toga si se preplašio.

Sad je telo spremno ili za borbu ili za beg, ali oba su izlaza jednostavno nemoguća. Moraš da govoriš. Telo počinje da se preznojava, iako je noć prilično hladna. Zašto? Pa jednostavno zato što je telo sasvim spremno ili da pobeogne ili da se bori. Krv brže cirkuliše, prosto juri kroz vene, stvara se sve veća i veća toplota, a ti stojiš mirno. Upravo zbog toga počinješ da se preznojavaš, a i suptilna drhtavica sve primetnije te obuzima. Uskoro, čitavo telo počinje da drhti.

To je baš kao kad startuješ automobil, i pritisneš istovremeno i papučicu za gas i kvačilo. Mašina se zagrejava, baš kao i ti. Automobil će početi da drhti, a isto se dešava i s tobom kad stojiš na platformi. Osećaš strah, i telo je spremno da uzmakne. Gas je pritisnut, ali pobeći ne možeš. Moraš da se obratiš publici; ti si voda koji se nalazi u situaciji da nešto kaže narodu. O begu nema ni govora. Moraš da se suočiš sa svojim strahom, i da ostaneš na platformi. Moraš da ih rečima oboriš s nogu.

Tada izvodiš dve stvari u isto vreme, i to vrlo protivrečne. Pritiskaš i kvačilo i gas istovremeno. Ne bežiš, mada je telo spremno da pobeogne u nepoznatom pravcu. Počinješ da drhtiš i da se preznojavaš. Tvoje telo se pita: "Kako se to ponašaš?" Ono uopšte ne može da te razume. I tako

— stvara se jaz. Nesvesno radi jednu stvar, a svesno neku sasvim drugu. Time si podeljen na dva dela. Taj rasep mora da bude shvaćen do kraja.

U svakoj akciji uvek je prisutan i taj jaz. Recimo, gledaš neki erotski film i počinješ da se uzbuđuješ. Telo je spremno da ti eksplodira, ali ti samo zuriš u sličice koje se smenjuju na platnu. Jednostavno, sediš u stolici a telo ti gori od želje za seksom. Film je papučica za gas koja nastavlja da čini svoje, i ti si sve uzbuđeniji, ali ne činiš ama baš ništa. Drugačije se osećaš nego ranije, a prepreka između tebe i tela je sve veća i veća. Zbog te prepreke, a i zbog uzbuđivanja i potiskivanja koje se istovremeno odvija, zbog te stalne protivurečnosti jednog te istog iskustva, ti postaješ bolestan čovek.

Kad bi mogao da se sunovратиš unazad i da opet postaneš životinja, što je sasvim nemoguće, tada bi bio ucelovljen, a samim tim i zdrav. A to je čudna činjenica: životinje nisu bolesne u svom prirodnom stanju, ali samo ih smesti u zoološki vrt i one će početi da podražavaju sve ljudske bolesti. Nijedna životinja nije homoseksualna u svom prirodnom okruženju, to jest, u svojoj pravoj sredini, ali samo ih strpaj u kavez i one će početi da ponašaju krajnje apsurdno — kao pederi! Nijedna životinja prirodno ne poludi, ali u zoološkom vrtu sve one redom otkače.

Nikada se nije desilo da neka životinja izvrši samoubistvo, ali u kavezima se i to dešava. To je neobično, ali ne i do kraja neobično, zbog toga što je čovek taj koji im nameće novu sredinu, a samim tim, cepa ih na dva dela. Čim je stvorena podela, ucelovljenost je nestala, a i zdravlje zajedno s njom.

Čovek je podeljen. Može se reći da je on gotovo i rođen kao takav. Pa — šta da se radi? Kako ne produbljivati jaz? Kako osvestiti svaku ćeliju tela, i kako dovesti svest u svaki delić bića? Kako iznediti tu neophodnu budnost? To je ujedno i osnovni problem svih religija, svih mogućih Yoga, svih postojećih sistema prosvetljenja: kako iznediti svesnost i celovitost bića, tako da ništa nesvesno ne preostane u čoveku.

Mnogi metodi su proveravani, mnogi metodi su mogući, no ja ću govoriti samo o metodama koji su usmereni na to da osveste svaku ćeliju tela. Sve dok celokupnost tvog bića ne postane svesna, ti nećeš iskusiti unutrašnji mir niti blaženstvo. Sve dok se ta svesnost ne ostvari, nastavićeš da živiš u ludnici.

Svaka ćelija tvog tela utiče na tebe. Svaka od njih ima svoj sopstveni sistem rada, svoje načine učenja, i svoja uslovljavanja. U trenutku kad nešto započneš, ćelija preuzima dirigentsku palicu i počinje da deluje

na sebi svojstven način. Naravno, tada si uznemiren; pitaš se: "Šta se dešava? Nisam ni nameravao da uradim ovo što sam sad učinio. Nisam čak ni razmišljao o tome". Da, u pravu si. Tvoje su želje mogle biti sasvim različite. Ali jednom kad svojim ćelijama dopustiš da urade nešto, to će biti izvedeno na njihov, a ne na tvoj način. Zbog svega toga, neki naučnici — pogotovo ruski — počeli su da misle kako ne možemo promeniti čoveka dok ne promenimo njegove ćelije.

Postoji jedna škola u psihologiji, bihevioristička škola, koja misli da je Buda lažan, da je Isus takode lažan, i tako dalje i tako dalje. Nema ničeg neobičnog u tome jer bez promene u samoj strukturi, hemijskoj strukturi tela, ništa se ne može promeniti.

Bihevioristi — Votson, Pavlov, Skinner — svi oni misle da, ako je Buda tih, to samo znači da je njegova hemijska građa drugačija od naše, i to je sve. Ako je tih i miran, ako ga spokojstvo natkriljuje, ako nikada nije uznemiren, n kada ljut, to samo govori da njemu nedostaju baš one supstancije koje prouzrokuju, recimo, ljutnju i uzbuđenje. Dakle, Skinner kaže: "Pre ili kasnije bićemo u stanju da Budu stvorimo hemijskim putem. Nema potrebe ni za kakvom meditacijom, nema potrebe da čovek nastoji da poveća svesnost. Dovoljno je promeniti hemiju, i to je sve — više nego dovoljno".

U neku ruku on je u pravu, ali to je strahovito opasno, jer, zaista, ako se neke hemijske supstancije otklone iz tvog tela i ponašanje će se promeniti. Ono će postati drugačije i ako se izvesni hormoni ubrizgaju u telo. Ti si čovek, muškarac, i ponašaš se kao muškarac, no to se u stvari samo hormoni u tebi ponašaju na takav način. Ako se u telo ubrizgaju ženski hormoni, počćeš da se ponašaš kao najženstvenija žena. Dakle, to u stvari nije tvoje ponašanje. Reč je o hormonalnom ponašanju. Nisi, znači, ti ljut, nego neka tamo hemija. Ti nisi ni meditativno raspoložen — mora da je neki hormon u pitanju.

Skinner, drugim rečima, kaže: "Buda je prevarant zbog sledećeg: on naglašava stvari koje su beznačajne. Ti kažeš nekom čoveku: "Nemoj da se ljutiš", ali on je ispunjen svim mogućim hemikalijama i hormonima koji proizvode to stanje svesti".

Dakle, za bihevioristu, to je baš kao kad bi neko imao temperaturu od 40 stepeni, a ti mu se unosiš u lice i govoriš: "Budi blažen, tih, meditativan — ne budi grozničav". To izgleda apsurdno; šta jedan čovek može da učini? Dok ne promeniš nešto u telu, groznica neće prestati; stvorena je određenim virusom, i sve dok se to ne promeni, sve dok se to ne odstrani, čovek će ostati kakav je i bio. I — znači, nema potrebe

da se bilo šta bilo kome govori ili predlaže. To je potpuno apsurdno.

Skiner i Pavlov na isti način objašnjavaju i ljubav i seks. Ti nastavljaš da pričaš o *brahmacharya*-i — o celibatu — a telo je ispunjeno seksualnom energijom, seksualnim ćelijama. Ta seksualna energija ne zavisi od tebe. Pre bi se moglo reći da ti zavisiš od nje. Dakle, ti nastavljaš da pričaš o celibatu, no ništa se ne menja tim tvojim propovedima. Bihevioristi su u pravu na neki način, ali ipak, samo na izvestan način. U pravu su kada tvrde da, ako se henija promeni, ako se iz tvog tela izbace svi seksualni hormoni, nećeš moći da budeš seksualan. Ali to ne znači da ćeš, samim tim, postati Buda. Umesto Budastva, iskusićeš impotenciju, nesposobnost. Nešto će ti nedostajati.

Budi ništa ne nedostaje. Pre bi se moglo reći da je kroz njega nešto novo stupilo u život. To ne znači da on nema seksualne hormone — ima ih, kao i svi drugi. Ali šta se onda s njim desilo? njegova svesnost postala je dublja, i došao je do trenutka kada je svest ispunila čak i seksualne ćelije. Dakle, one su i dalje u njemu, ali više ne mogu da se ponašaju svojevolumno, nezavisno. Sve dok im središte ne naredi da deluju, one neće stupiti u akciju. Bez naredbe, seksualne ćelije ostaće sasvim neaktivne.

U jednoj krajnje impotentnoj osobi seksualnih ćelija gotovo i da nema. U Budi su one i dalje prisutne, čak su mnogo izraženije nego u prosečnom čoveku — mnogo snažnije, i to zbog toga što nikada nisu korišćene. Energija se skupljala u njima, one pucaju od snage, ali sada je i čista svesnost unutar njih. Drugim rečima, sada svesnost nije samo početna crta: ona je i gospodar.

U danima koji nastupaju možda će Skinnerovo mišljenje preovladati. On će možda postati velika sila u svetu. Baš kao što je Karl Marks postao velika sila u ekonomiji jednoga dana će Pavlov i Skinner postati centralna sila po pitanju unutrašnje ekonomije ljudskog tela, a i ljudskog uma, takođe. I oni će dokazati sve što tvrde — Pavlov, Votson i Skinner to mogu dokazati! Ali, ne zaboravi, ta pojava nema jedan, već dva aspekta.

Vidiš električnu sijalicu. Ako uništiš sijalicu, svetlost će nestati; to ne znači da će elektricitet nestati. Isto se dešava kada isključiš struju: sijalica nema kontakt, i svetlosti neće biti. Dakle, svetlost može nestati na dva načina. Ako uništiš sijalicu, elektricitet će biti tu, ali zbog toga što nema medijuma koji će ga manifestovati, on ne može postati svetlost. Ako su tvoje seksualne ćelije uništene, seksualnost će i dalje biti u tebi, ali bez medijuma. To je jedan način.

Skiner je eksperimentisao s mnogim životinjama. Jednostavnom

operacijom izvesnih žlezda, razgoropadeni pas postao bi nalik Budi. Seo bi tiho, spokojno, kao da se sprema za meditaciju. Više ga ne možeš razdražiti, više ne možeš da ga izazoveš da se ponaša kao nekada, pre operacije. Šta god da učiniš toj jadnoj životinji, onda će te blago gledati, bez ljutnje. To ne znači da je pas postao Buda; to ne znači da je onaj stari, unutrašnji um nestao. Um je i dalje, tu, potpuno isti, nepromenjen, ali odsutan je medijum kroz koji bi ljutnja mogla da se ispolji. To je slabost, nesposobnost, impotencija. Medijum je nestao, ali ne i želja. Kad je medijum uništen, ti možeš poredonosno uzviknuti: "Gde li je sada ta tvoja svetlost i taj tvoj elektricitet?" On je i dalje tu, ali sada je nevidljiv.

Religije su započele svoj rad iz jednog drugog ugla — nisu pokušavale da razbiju sijalicu: to je glupo, zbog toga što tada nećeš biti svestan struje koja i dalje postoji. Promeni struju, transformiši je, pusti nek se struja kreće u nekoj novoj dimenziji, i sijalica će i dalje biti cela, ali neće svetleti.

Skinerovo gledište će, kažem, možda preovladati, jer je on celu stvar predstavio na lakši način. Ljut si — jedna mala operacija i nema problema. Preteruješ sa seksom, ali ne brini — nakon operacije bićeš sasvim u redu. Nećeš ti rešiti svoje probleme; hirurk će ih rešiti — ne ti nego neko drugi. A kad god tvoj problem reši neko drugi, propustio si strahovito veliku mogućnost, jer kad nešto prevaziđeš, ti istovremeno duhovno napreduješ. Kad neko drugi rešava tvoje probleme, ti ostaješ kakav si i pre bio. Problemi se mogu rešiti operacijom tela i tad stvarno problema neće biti — ali ti takođe nećeš više biti ljudsko biće.

Religija naglašava preobražaj svesti, i prva stvar je da se stvori jača budnost koja će pomoći širenju svesti. Ovaj aforizam je predivan. On kaže: "Biti učvršćen u suncu budnosti je jedina svetiljka".

Sunce je vrlo, vrlo daleko. Svetlost dolazi do zemlje tek za deset minuta, mada putuje veoma brzo — 186.000 milja u sekundi. Ipak, deset minuta prode dok sunčevi zraci ne stignu do zemljine kore. Razdaljina je zaista ogromna, ali kad se jutrom sunce pojavi, ono obasjava sve, čak i cveće u tvojoj bašti. Zraci svuda dopiru, dostižu sve.

"Dostići"; ta reč ima drugačije značenje. Samo zraci dostižu, a ne sunce. Dakle, ako tvoja energija postane solarni centar unutar tebe, tada zraci svesnosti dostižu svaki kutak tvog tela, svaku, čak i najbeznačajniju ćeliju.

To je baš kao kad sunce izjutra osvane i sve na zemlji oživi u

prisustvu svetlosti. Svetlost se odjednom pojavi, i san nestane, izgubi se jednolična noć. Iznenada, kao da je sve na ovoj zemlji preporođeno. Ptice počinju da pevaju i da šire krila, cveće se otvara — kao da je sve oživelo jednostavnim dodirrom sunčevih toplih zraka. Dakle, kad ostvariš tu središnju svesnost, ona počinje polako da prodi u svaku poru, u svaki skriveni kutak, u najmanju ćeliju tela. A ti u ovom malenom telu imaš preko sedamdeset miliona ćelija. Ti si veliki grad; kao neka ogromna nacija. Sedamdeset miliona ćelija, a za sada su sve one nesvesne. Tvoja svesnost ih još uvek nije ni dotakla.

Rasti u svesti i svaka će ćelija biti preporođena. U trenutku kad svesnost dodirne ćeliju, ona je drugačija; menja njen kvalitet. Čovek spava; sunce se pojavljuje i on se budi. Da li je on isti onaj koji je spavao? Da li njegov san i njegova budnost predstavljaju jedno te isto stanje? Bilo je mnogo sklopljenih, nrtvih pupoljaka, i kad se sunce pojavilo, pupoljak se otvorio i pretvorio u predivan cvet. Da li je cvet isti kakav je do maločas bio? Nešto novo je nastalo. Životnost, mogućnost rasta i cvetanja — to je ono što se dogodilo. Ptica je bila usnula, bila je gotovo mrtva, nevažna materija, ali sunce je izašlo i ona je poletela. Je li to ona ista ptica? Pojava se razlikuje. Iznenada se nešto novo desilo i ptica je potpuno oživela. Sve je do malopre bilo tiho, a sada pesma odzvanja posvuda. Jutro je pesma.

Ista pojava se dešava unutar svake ćelije Budinog tela. Pojava je poznata kao *Buddha-kaya* — telo Bude, telo prosvetljenog bića. To je sada sasvim novo telo. To nije ono što si imao, ne čak ni ono Gautamino, Sidartino telo pre no što je postao Buda.

Buda je pred samim trenutkom smrti, i neko ga pita: "Umireš li? Gde ćeš biti nakon smrti?" Buda odgovara: "Telo koje se rodilo je telo koje će i umreti, ali postoji i jedno drugo telo — *Buddha-kaya*, Telo Bude, koje je nerodeno i neumrlo. Napustio sam telo koje su mi roditelji dali. Baš kao što zmija napušta staru košuljicu svake godine, i ja sam napustio svoje staro telo. Sad je preostalo samo Budino telo — *Buddha-kaya*".

Šta to znači? *Tvoje* telo može postati *Buddha-kaya*. Kad svesnost prodi u svaku ćeliju, sam njihov kvalitet istovremeno se menja jer svaka ćelija odmah oživljava, postaje svesna, prosvetljena. I tada — ropstva nema, postao si gospodar sopstvenog tela. Postao si gospodar postajući svesno središte.

Ovaj aforizam kaže: "Biti učvršćen u suncu budnosti je jedina svetiljka". Zašto onda upotrebljavaš običnu svetiljku kad krećeš prema

nekom hramu ili svetilištu? Uzmi unutrašnju svetiljku! Zašto pališ sveće na oltaru? — one nisu ni od kakve pomoći. Upali unutrašnju sveću! Postani Buddha-kaya! Nek svaka ćelija tvog tela postane savršeno svesna; ne dopusti da nijedan kutak tela ostane u mraku nesvesnog.

Budisti su sačuvali sve do danas neke Budine kosti. Ljudi misle da je to sujeverje. Međutim, to nije ono što izgleda, zato što to nisu obične kosti. Ćelije te kosti, svi njeni delići, elektroni, spoznali su nešto što se inače jako retko spoznaje. U Kašmiru, u jednoj džamiji, sačuvali su jednu Muhamedovu vlas. To nije tek glupo sujeverje. Ta vlas je stvarno nešto saznala.

Pokušaj da to shvatiš na sledeći način: cvet koji nikada nije spoznao nijedno svanuće i cvet koji je spoznao, to su dva potpuno različita cveta. Oni ne mogu biti isti. Cvet koji nikada nije spoznao osvit nije iskusio svetlost u kojoj može da se rascveta, jer on sviće zajedno sa suncem. Cvet je jednostavno mrtav — on je tek mogućnost. On još uvek nije spoznao sopstvenu dušu. Cvet koji se susreo sa svanućem osetio je određeni osvit i unutar sebe. I taj cvet nije tek običan cvet, jer je spoznao određeno unutrašnje gibanje; nešto se pokrenulo u njemu, oživelo je nešto što je do maločas bilo nepoznato i mrtvo.

Dakle, Muhamedova vlas je druga stvar, kvalitet koji se razlikuje — bila je na čoveku koji je spoznao unutrašnje sunce, solarni centar. Ta vlas okupala se u nečem tajanstvenom, u nečem što se zaista retko dešava. Drugim rečima, biti učvršćen u toj unutrašnjoj svetlosti je jedina svetiljka koja je vredna postavljanja na oltar, ispred božanstva. Sve ostalo je krajnje beskorisno.

Kako stvoriti to središte budnosti? Ja ću razmotriti nekoliko metoda. Zbog toga što sam već pričao o Budi i Budinom telu, bilo bi dobro da počnemo od njega. On je izumeo metod koji je ujedno i jedan od najčudesnijih, zaista, vrlo moćan, za stvaranje unutrašnje vatre, sunca, unutrašnje svesnosti. I ne samo to; metod je takav da istovremeno ta unutrašnja svesnost počinje da prodi u svaku ćeliju tela — prodi kroz čitavo tvoje biće.

Buda je koristio disanje kao metod — svesno disanje. Inače, metod je poznat kao Anapanasati Yoga — Yoga svesnosti udaha i izdaha. Dišeš, ali to više nije nesvesna stvar. Dah je *prana*, dah je *elan vital* jednog Bergsona: vitalnost, sama suština životnosti, sušta svetlost — a sve je to nesvesno. Ti svega toga uopšte nisi svestan. Ako je potrebno da toga neprekidno budeš svestan, možda ćeš pasti mrtav, jer je onda jako teško disati.

Ja sam čuo za neke ribe koje ne mogu spavati duže od šest minuta, jer ako spavaju duže, umreće: zaboraviće da dišu. Ako im se san produbi, one zaborave da dišu i zbog toga umiru. Te ribe ne mogu da spavaju više od šest minuta. One uvek moraju da budu u grupi, jer dok jedna spava, druga je budna i ne dopušta prvoj da spava dublje, a i duže od šest minuta. Kad propisano vreme prođe, riba-stražar ometa san onoj usnuloj, jer kad to ne bi činila, ova bi mogla da se oprosti sa životom; nikad se više ne bi probudila.

To je naučna opservacija. Takav bi problem nastao i za tebe ako bi morao da pamtiš — ako bi morao da "*radiš*" disanje. Tada bi morao bez prestanka da budeš svestan onog što činiš, a ti ne možeš ni na čemu da se zadržiš duže od par sekundi. Ako jedan trenutak propustiš, više te neće biti. Dakle, disanje je nesvesno; ono ne zavisi od tebe. Čak i ako si u dubokoj komi koja traje nekoliko meseci, ti ćeš nastaviti da dišeš.

Zaista, i to tek onako usput, hteo bih da kažem da su te ribe zaista retke. Jednoga dana će nauka možda otkriti da te ribe poseduju svesnost koja i čoveku nedostaje, jer disati svesno je strahovito teška stvar. Mora da su te ribice ostvarile svesnost koja se čak ni u nama sanima ne nalazi.

Buda je koristio dah kao način kojim bi se dve stvari istovremeno izvodile: prva, da se stvara svesnost; i druga, da se dopusti svesnosti da proдре u svaku ćeliju tela. Buda bi samo rekao: "Diši svesno". To nije *pranayama*. Reč je o dahu koji postaje predmet svesti bez ikakvih promena. Nema potrebe da se dah menja ma i za trenutak. Nek bude kakav jeste — priroda. Nek jeste kakav jeste — ne menjaj ga. Učini nešto drugo: kad udišeš, udiši svesno. Neka se svesnost kreće sa dahom koji napušta telo. Kad izdišeš, kreni van tela. Izadi, prati dah. Neka ti pažnja bude ujedinjena s disanjem; teci s dahom, i ne gubi svesnost ni za jedan trenutak.

Kaže se da je Buda tvrdio da je dovoljno da se svesnost daha izvodi bez pauze jedan sat — i da je čovek već sasvim prosvetljen. Ali, ni najsitniji dašak ne sme da se propusti, i zaista, tada je šezdeset minuta više nego dovoljno. To izgleda majušan, gotovo nevidljiv deo vremena, ali on to nije. Kad to pokušaš, onda ćeš videti da jedan, samo jedan sat svesnosti daha izgleda kao milion godina, jer obično ti ne možeš biti svestan duže od tri, četiri sekunde — i to je mera postignuća jednog vrlo svesnog i pažljivog čoveka. Inače, obični ljudi izgube svesnost već u narednoj sekundi. Počećeš: dah ulazi. Dah je *ušao*, a ti si otišao u nekom drugom pravcu, ko zna gde. Odjednom se setiš da je dah sad počeo da izlazi; na kraju je *izašao*, ali ti nisi bio u njemu.

Kretati se s dahom znači, biti bez i jedne misli, jer svaka misao zaokupiće ti pažnju; čak i ona najnebitnija poremetiće prirodan tok pažnje. Dakle, Buda ne kaže da treba da prestaneš da misliš, ne. On govori o nečem drugom: "Samo diši svesno". I automatski, mišljenje će prestati. Ne možeš istovremeno činiti te dve stvari — i misliti i disati svesno.

Misao se pojavljuje u umu, i tvoja pažnja će skrenuti ka mišljenju. Jedna obična misao, i prestaćeš da obraćaš pažnju na disajni proces. I zato je Buda koristio tu jednostavnu tehniku, no ta je tehnika izuzetno vitalna. On bi rekao svojim monasima: "Čini šta god hoćeš, ali jednu stvar nemoj da zaboraviš: upamti ulazeći i izlazeći dah. Kreći se s tim, plovi sa dahom". Što više pokušaš, to ćeš biti svesniji. Svest će rasti iz trenutka u trenutak. To je strahovito teška stvar, ali jednom kad osetiš porast bićeš nov čovek — drugačije biće u drugačijem svetu.

Sve to dvostruko deluje: kad svesno dišeš, malo po malo dolaziš u dodir sa središtem, jer tvoj dah dodiruje središte bića. Svakog trenutka kad dah ulazi, on ostvaruje vezu s središtem tvog bića.

Ti misliš da je dah tek fiziološko pročišćenje krvi, da je to jednostavno funkcija srca, da je sve to tek telesna aktivnost. Ti misliš da je to tek neko punipanje koje osvežava cirkulaciju, pružajući veću količinu kiseonika i izbacujući karbon dioksid prirodnim putem.

Ali sve je to samo fiziološki. Ako počneš da osvećuješ dah, malo pomalo ući ćeš dublje — dublje od nivoa srca. Jednoga dana počćeš da osećaš centar koji se nalazi u blizini pupka. Taj centar može da se oseti samo ako se *neprekidno* krećeš s dahom — jer što si bliži centru to je veća mogućnost da izgubiš svesnost. Možeš početi s dahom koji ulazi. Kad on tek dodiruje nozdrve, počni da se budiš, pojačaj budnost. Što se dah više pounutrašnjuje, to je budnost sve teže i teže održati. I misao će se javiti ili neki zvuk, ili nešto treće, i ti ćeš skrenuti s pravca.

Ako možeš stići do samog središta, gde se jedan trenutak dah zaustavlja i gde se javlja majušni jaz, skok se može izvesti. Dah ulazi i izlazi: između ta dva daha javlja se suptilni razmak. Taj razmak je tvoje središte. Kad se krećeš s dahom, tek tada, nakon dugotrajnog napora, postaćeš svestan tog razmaka — kad nema disajnih kretnji, kad dah niti ulazi niti izlazi. Između ta dva daha odigrava se jaz — u tom razmaku nalazi se središte.

Dakle, Buda koristi dah kao prolaz da bi se čovek približio sopstvenom središtu. Kada te dah napušta, budi ga svestan. Jaz se i tada pojavljuje. Dva razmaka su u svemu tome: jedan jaz unutra i jedan

spolja. Dah ulazi — jaz; dah izlazi — jaz. Dah ulazi i izlazi, i razmak se dešava na kraju dahova. Čak je teže biti svestan onog drugog razmaka.

Posmatraj taj proces. Tvoje središte je između ulazećeg i izlazećeg daha. Postoji još jedno središte — Kosmičko središte kojeg možeš zvati Bogom, ako baš hoćeš. Kada dah izlazi i opet ulazi, takođe nastaje jaz. U tom dahu nalazi se Kosmički centar. Ta dva središta nisu različite stvari, ali prvo ćeš osvestiti unutrašnje središte, i tek nakon toga i ono spoljašnje, a konačno ćeš ostvariti i još jedno — ta dva središta su jedno središte. Tada "spoljašnje" i "unutrašnje" gube svaki smisao.

Buda kaže da, ako se pokreneš svesno s dahom, stvorićeš centar budnosti. I jednom kada se on stvori, budnost će početi da se sjedinjuje s disajnim procesom i da prodiere u krv, u same ćelije — zbog toga što svaka ćelija zahteva kiseonik jer da tako kažemo, svaka ćelija diše — zapamti, *svaka ćelija!* Danas, naučnici su došli do otkrića da i planeta zemlja diše, takode. I zbog Ajnštajnovog koncepta o univerzumu koji se širi, danas naučnici koji se bave teorijom kažu da i svenir, isto tako, diše.

Kad udišeš, tvoja pluća se šire, a kada izdišeš, skupljaju se. A naučnici u današnje doba potvrđuju i da univerzum u celini diše kao i čovek. Svenir se širi kada udiše, a skuplja kada izdiše.

U starim mitološkim spisima — Hindu Puranama — kaže se da je svekoliko stvaranje jedan Brahmin dah, jedan udah; a uništenje — pralaya, smak sveta, jedan izdah.

U umanjenom vidu, isto se dešava i unutar tebe samoga. Kad se tvoja budnost sjedini s dahom, tad disanje prenosi budnost do svake ćelije. Zraci sad prodiru duboko, i čitavo telo postaje Buddha-kaya, telo Bude. Zaista, ti tada nemaš tek materijalno telo, već telo čiste svesnosti. To je ono što se podrazumeva pod aforizmom: "Biti učvršćen u suncu budnosti..." to je zaista jedina svetiljka.

Baš kao što smo nešto naučili o Budinom metodu, bilo bi dobro razmotriti još jedan, tantrički metod. Tantra koristi seks, a seks je još jedna, veoma životna sila — najdublja sila u tebi. Kada vodiš ljubav, ti si veoma blizu središta samog stvaranja — nalaziše se vrlo blizu izvora svekolikog života. Ako možeš da vodiš ljubav potpuno svestan, seks će postati isto što i meditacija.

To je vrlo teško — čak i mnogo teže od svesnog disanja. Ti možeš da dišeš svesno u nekim kraćim vremenskim razmacima, naravno, to možeš, ali sam fenomen seksa podrazumeva nesvesnost. Ako postaneš

svestan, izgubićeš seksualnu želju, izgubićeš požudu. Seksualna potreba nestaće čim postaneš svesniji. Dakle, Tantra je izvela najteži mogući poduhvat na svetu. U celokupnoj istoriji eksperimentisanja sa svesnošću, Tantra je zaista otišla najdublje.

Ali, u svakom slučaju, čovek može da se obmanjuje, jer niko osim tebe ne može da zna kako stvari stoje u suštini. Niko ih drugi ne može znati. Ali samo jedan od sto može da ostvari neki rezultat koristeći tantrički metod — jer seks prosto traži nesvesnost. Dakle, jedan Tantrik, jedan sledbenik Tantré, mora da radi sa seksom, sa seksualnom željom, baš kao što budistički monah mora da čini sa dahom. Tantrik mora da bude svestan, i to naročito onda kada ulazi u seksualni odnos.

Čitavo tvoje telo, pojačavanjem seksualne energije, dolazi do tačke kada je eksplozija moguća svakog trenutka. Tantrički *sadhaka* — tragalac — dolazi do vrhunca svesno, i postoji metod da se to proceni. Ako se seksualni vrhunac dešava automatski i ako nisi u stanju da gospodariš situacijom, onda se sa sigurnošću može reći da još uvek nisi svestan. Tada te nesvesno savladava. Seksualna želja dostiže vrhunac, i ti ne možeš učiniti ništa, sem da se oslobađaš napetosti. To oslobađanje ne činiš ti lično. Ti možeš da započneš taj seksualni proces, ali ga nikada ne možeš dovršiti. Nesvesno uvek dovršava; ti samo počinješ.

Ako zadržiš vrhunac i ako on postane stvar tvoje svesne odluke — hoćeš li ga osloboditi ili ne, ili ako možeš satima odlagati vrhunac, ako je to stvarno tvoje svesno delo — onda si ti gospodar. I ako neko može da dode do samog seksualnog vrhunca, i ako možeš da budeš vrlo blizu orgazma i istovremeno potpuno svestan svega, tad iznenada postaješ svestan najdubljeg unutrašnjeg središta — *iznenada*, odjednom! I to ne znači da je Tantrik svestan samo vlastitog središta: on je takode svestan i najskrovitijeg središta svog partnera.

Zbog toga će tantrički *sadhaka*, ako je muškarac, uvek obožavati svog ženskog partnera. Partner nije samo tek puki seksualni objekat. Ona je božanska! Ona je zaista Boginja! A celokupan akt uopšte nije telesan. Ako udeš u njega sa svesnošću, onda je to najspiritualniji akt koji postoji. No on je, iskreno govoreći, gotovo neostvarljiv. Zato — koristi ili disanje ili seks.

Mahavir je koristio glad. To je takode vrlo dobar metod. Glad nije samo glad, želja za ukusom ili nečim drugim — radi se o nagonu za opstanak. Mahavir je, dakle, koristio post kao metod za buđenje svesnosti. To nije tek asketizam; ljudi su sve potpuno pogrešno protumačili. On uopšte nije bio asketa; nikada nijedan mudrac nije i ne

može biti asketa. Ali, bilo kako bilo, Mahavir je koristio post kao oruđe za produbljivanje svesti.

Možda si tokom života već nabasao na činjenicu da si vrlo pospan kad god ti je stomak pun. Ali, kada si gladan, kad postiš, san ti ne dolazi na oči. Okretaćes se po krevetu, čas na ovu, čas na onu stranu, ali kad postiš, gotovo je nemoguće da zaspis. Zašto? Zato što je to opasno po život. Sada je potreba za snom postala potpuno sekundarna. Primarna potreba je dobiti hranu, a san postaje aktuelan tek kada se reši prvi problem.

Ali Mahavir je post naučno koristio. Zbog toga što ne možeš da zaspis kad gladuješ, možeš mnogo lakše da pantiš događaje. I svesnost se lakše ostvaruje. Mahavir je glad upotrebljavao samo kao objekat za ostvarivanje budnosti. On bi neprekidno stajao. Možda si video da je Buda na figurama koje ga predstavljaju uglavnom prikazan kako sedi, dok Mahavir, manje-više, stoji. Glad ćeš daleko više osećati dok stojiš. Kad sediš glad je nekako manja, a kad ležiš skoro da se i ne oseća. Kad stojiš, telo oseća glad, i čitavo telo postaje samo jedna reka gladi. Gladan si od glave do pete. Glad se ne oseća samo stomakom, nego i stopalima — čitavo telo urla za hranom. A Mahavir bi stajao u tišini, i kretao bi se s tim osećajem gladi, baš kao što bi se neko drugi kretao svestan vlastitog disanja. Kaže se da je u periodu od dvanaestogodišnjeg ćutanja Mahavir postio gotovo jedanaest godina. U tih dvanaest godina on je samo tri stotine šezdeset dana uzimao hranu. Glad je bila njegova osnovna metoda.

Hrana i seks su dve najdublje potrebe, baš kao i dah. Kad si jednostavno svestan gladi i ne činiš ništa osim što održavaš svesnost, odjednom bivaš bačen u vlastito središte, iznenada postaješ svestan sopstvenog bića. Prvo te glad uklanja s površine. Ako ne osećaš površinu, i ako je ne hraniš, onda dublji nivoi počinju da osećaju glad. Ako odbijaš da nahraniš i te dublje nivoe, tad oni nadublji slojevi postaju sve gladniji — glad se, dakle, produbljuje. I to se nastavlja, i konačno celokupno telo ogladni. Time si bačen ravno u središte.

Kad TI osećaš glad, onda je glad lažna. I zaista, to u stvari i nije neka glad, već navika, manje ili više. Ako godinama uzimaš ručak oko podne, onda ćeš tačno u podne da osetiš glad. To je lažna glad koja uopšte nema veze sa telom. Ako ne uzmeš svoj obrok na vreme, onda kad si navikao, ona će te proći za sat ili dva. Da je glad bila stvarno prirodna, ona bi rasla. Zašto bi morala da nestaje? Da je glad stvarna, onda bi morala da raste; svakog trenutka bi morala da bude sve veća i

veća. Ali glad će nestati, zato što se radilo samo o navici, ni o čemu drugom.

Ako dobro uhranjen čovek posti jedno tri nedelje, on će tek nakon tog perioda moći da oseti šta je to istinska glad. Sad, baš sada, ti nikada nećeš osetiti glad kao jedan neodložan zahtev koji žudi za ispunjenjem, onako kao što se oseća seks. Istinska glad je mnogo jača od seksa. Zato se i dešava da, kada postiš, seksualna želja odumire, zbog toga što je primarnija stvar trenutno mnogo važnija.

Hrana služi tvom opstanku, dok seks služi opstanku rase. Seks je udaljen fenomen, i nije povezan neposredno s tobom. Seks je, znači, hrana za rasu, a ne za *tebe lično*. I zato je seks rasni, a ne pojedinačni problem. Možeš da ga zapostaviš, ali glad i hranu ne možeš zato što je to *tvoj problem*, problem povezan s tobom lično. Dakle, ako postiš, seks će vremenom prestati da bude važan — biće sve beznačajnija pojava.

Zbog te činjenice, mnogi su ljudi jednostavno zaludivali sebe. Mislili su da će postati *brahmacharye* samo zbog toga što će uzimati manje hrane nego obično. Na taj način se ne dolazi do celibata. Tako se samo odlaže problem, jer daj čoveku ispravnu hranu, i seksualna želja će se povratiti — i biće mnogo jača, neodložnija, svežija, nekako podmladena.

Ako postiš na više od tri nedelje, onda će čitavo telo početi da oseća glad. Glad će da se uvuče u svaku ćeliju, u svaki telesni nerv. U tim si trenucima okružen plamenom duboke gladi. Mahavir je taj metod koristio da bi postao svesniji; i zato bi gladovao — post i svesnost.

Čovek bez hrane može da preživi barem tri meseca — zdrav čovek to može, naravno. Prosečno zdrava osoba je u stanju da devedeset dana bude bez hrane. Tri meseca! Ako bi i ti učinio isto, nakon tog perioda našao bi se oči u oči sa smrću. To je potpuno svestan susret sa smrću, i taj susret dolazi tek kada si na ivici da napustiš telo i kad si spreman da uskočiš ravno u svoje unutrašnje središte; telo je toliko iscrpljeno — ne može da nastavi da živi. Bačen si unazad, ka izvoru; više ne možeš da živiš u telu. Malo pomalo napuštaćeš telo, i ulaziti unutra, sve dublje i dublje.

Hrana te vuče ka površini, a post ka unutrašnjosti. U trenutku kad bukvalno prestaje svaka saradnja između tebe i tela, bačen si prema središtu, i u tom trenutku rađa se unutrašnje suncе.

I tako — Mahavir bi postio tri meseca, a ponekad čak i četiri; on je stvarno bio neobično zdrav čovek. Post bi uvek iznenada prekidao,

uputivši se ka nekom selu da isprosi hranu. Ta iznenadnost je još uvek tajna — nakon stotinu ili čak više dana jednostavno bi otišao i tražio da jede. I zaista, tek kad bi došao do same ivice smrti, Mahavir bi otišao da prosi. Nakon obroka ponovo bi saradivao sa telom, i čim bi se to dogodilo, nanovo bi počeo svoj dugotrajni post, opet bi krenuo u susret vlastitom središtu: dolazak do središta, pa prošenje, pa onda opet post, ivica smrti i tako u nedogled.

Tad je mogao da oseća prolaz. Dah ulazi u pluća, pa zatim izlazi iz njega; život ulazi u telo, život napušta telo — a on ne bi činio ama baš ništa. Tek, bio bi svestan čitavog procesa. Uzeo bi hranu i uspostavio prekinute veze s telom, ali, ako mogu tako da kažem, samo da bi mogao da začne sledeći krug. Tako je činio bez prestanka dvanaest godina. Bio je to zaista jedan hvale vredan unutrašnji proces.

Dakle, pričali smo o tri stvari: o dahu, seksu i gladi — i to su osnovne, bazične stvari. Budi svestan bilo koje. Dah je najjednostavniji i najlakši. Biće veoma teško koristiti tantrički metod. Um bi želeo da upravo njega upotrebljava — zbog toga i kažem da je vrlo težak. Biće teško koristiti i gladovanje — jer *um ne želi post*. Post i seks su složeni; teški su, bilo da želiš da ih koristiš ili ne. Samo je disajni proces jednostavan, i za vreme koje dolazi, moje lično mišljenje je da će budistički metod biti od najveće pomoći. On je umeren, lak, i nije mnogo opasan.

Zbog toga je Buda odvajkada poznat kao tvorac srednjeg puta — *majjhim nikaya* — zlatna sredina. Seks i glad su krajnosti, a dah je zaista zlatna sredina; nalazi se između tantričkog i džainskog metoda.

Osim ova tri, postoji još mnogo, mnogo metoda. Koristeći bilo koji metod mogao bi da se učvrsti u onoj unutrašnjoj svetlosti. Jednom kad se ostvari usredištenje, svetlo počinje da se uliva u svaku ćeliju — na taj način čitav je tvoj mehanizam osvežen, i tada imaš Budino telo — Buddha-kaya, telo prosvetljenog bića.

Četvrto predavanje

4. juli 1972.

PITANJA I ODGOVORI

*" Kakvo je značenje
čovekovih voljnih napora
da raste u svesnosti?"*

*" Kakva je uloga
Prosvetljenih Bića
u ekspanziji svesti?"*

Pitanje:

Osho, čovekova delimična svesnost je tek stupanj u velikoj evoluciji života. Od kakvog bi značaja bio čovekov voljni napor u smeru vlastitog razvoja?

Molimo vas, objasnite nam kakvu ulogu igraju prosvetljena bića u toj ekspanziji ljudske svesti.

Odgovor:

Evolucija je nesvesna. Nikakva volja nije potrebna, nikakav svesni napor: evolucija je jednostavno prirodna. No jednom kada se razvije svesnost, nastaje potpuno drugačija situacija. Onog trenutka kada se svesnost razvije, evolucija se zaustavlja. Evolucija teče do ostvarenja svesti — zadatak je evolucije da stvori svesnost, i čim je stvorena, evolucija prestaje. Tad je čitava odgovornost za dalji napredak na svesti samoj po sebi. Sve to mora da se shvati na više načina.

Čovek se danas ne razvija; evolucija mu se ne dešava već dosta dugo vremena. Što se čoveka samog tiče, evolucije više nema. Telo je došlo do vrhunca, i kao što vidimo, ljudsko se telo više ne razvija. Najstarije ljudske kosti i najstarija ljudska tela uopšte se ne razlikuju od naših; nikakva bitna razlika ne postoji između tela drevnog čoveka i našeg. Ako bi telo staro hiljadu godina moglo da se oživi, ono bi bilo isto kao što je i ovo naše. Stvarno — razlike uopšte ne bi bilo.

Ljudsko je telo prestalo da se razvija. Kad je, u stvari, telesna evolucija prestala? Onog trenutka kada se pojavila svesnost, cilj evolucije je ostvaren. Sad je napredak u tvojim rukama. Dakle, čovek će ostati statičan i neće evoluirati sve dok se sam ne potruži. Ispod čoveka sve je nesvesno; iznad njega sve je svesno. S pojavom čoveka pojavio se i jedan novi činilac — faktor svesnosti, i istog trenutka kad je taj činilac postao vodeći, funkcija evolucije je prestala. Uloga

evolucije je bila samo u tome da stvori situaciju u kojoj se ljudska svesnost može razvijati. Istog časa kad se svesnost pojavila, čitava odgovornost za dalji napredak prešla je sa sila evolucije na silu svesnosti. Tako više za čoveka neće biti prirodne evolucije. Evolucije u stvari uopšte i neće biti.

Svesnost je poslednji stupanj evolucije — poslednji korak. No to međutim nije i poslednji korak samog života. Svest jeste poslednji stupanj evolucije — svekolikog životinjskog nasleđa. To je bio poslednji stupanj — klimaks, vrhunac — ali za dalji rast, to je tek prvi korak. I kad ja kažem da se evolucija zaustavila, ja pod tim podrazumevam da je sada potreban unutrašnji napor. Sve dok sam ne učiniš nešto, nećeš evoluirati. Priroda te je dovela do tačke koja je poslednja za nesvesni rast. Sada si svestan, i sada znaš, a pošto si spoznao, sada si ti odgovoran.

Dete nije odgovorno za svoje postupke, ali zreo čovek jeste. Ludak takode nije odgovoran za ono što učini, ali je zdrav čovek itekako odgovoran. Ako si se napio i ako se ne ponašaš svesno, nisi odgovoran. Sa svesnošću, sa sposobnošću saznavanja, ti postaješ odgovoran za sebe samoga.

Sartr je na jednom mestu rekao da je odgovornost jedino ljudsko ograničenje. Nijedna životinja nije odgovorna. Evolucija je ta koja je odgovorna za sve ono što životinja jeste. Životinja nije odgovorna — čovek jeste. I sad, šta god budeš činio, ti si odgovoran. Ako želiš da se spustiš i da uroniš u pakao, to je tvoja odluka. Ako želiš da napreduješ, ako želiš da rasteš i dosegneš blaženo stanje, i to je takode u tvojoj moći.

Egzistencijalisti su napravili vrlo lepo razgraničenje. Oni su rekli da je za životinju esencija prva stvar, dok egzistencija dolazi kasnije. To je malo teško da se shvati, ali ipak pokušaj: oni kažu da je za životinju ili neko drvo esencija prva stvar a egzistencija druga. Seme je, na primer, tu. Ono je u esenciji, u suštini drvo. Esencija je tu, a egzistencija će slediti. Esencija je tu i ona će se sigurno ispoljiti. Kad se esencija izrazi, nastaje drvo. Drvo neće predstavljati nešto novo jer ono, u neku ruku, oduvek postoji. Dakle, zaista, seme nema slobodu: drvo je ionako već u njemu. Ali ni drvo nije slobodno — ono je predodređeno unutar same semenke. To je ono što se podrazumeva pod tim da je esencija na prvom mestu, ispod čoveka, i da tek nakon esencije imamo i egzistenciju.

Kad je čovek u pitanju, čitava je stvar potpuno suprotna: egzistencija je na prvom mestu a esencija na drugom. Ti nisi rođen ni sa kakvom

unapred utvrđenom budućnošću: moraćeš sam da je stvoriš. Rođen si, što znači — imaš egzistenciju, ali ta je egzistencija bez esencije. Sam ćeš stvoriti i esenciju. Dakle, čovek stvara sebe. Priroda stvara drvo, ali ne i čoveka. Čovek je lično odgovoran za svoju budućnost.

Čovek je jednostavno rođen kao egzistencija bez esencije. I tako — šta god da radiš činiće tvoju esenciju. Tvoja će te dela stvarati, a sloboda je višedimenzionalna. Čovek može postati sve, čovek ne mora postati sve. Čovek, na kraju krajeva, može i da ostane egzistencija bez esencije. Može da ostane telo bez duše. Duša, na neki način, mora da se stvori.

Gurdijev je imao običaj da kaže kako ti nemaš dušu; postojiš bez duše. Sve dok je ne stvoriš, kako je možeš imati? To izgleda protivrečno onome što sve religije govore, ali u suštini nije. Kad religije kažu da svako ima dušu, to samo znači da je svako *MOŽE* imati. To je tek mogućnost i ništa više. Možeš da izrasteš do nivoa duše. Ako bi je već sada imao, onda ne bi nikakve razlike bilo između tebe i semenke. I ako rasteš na isti način kao što seme raste u drvo, ako rasteš kao seme u čoveka, onda uopšte nema razlike između stupnja čoveka i stupnja ispod čoveka.

Čovek je sloboda — sloboda da se bude. On može biti mnogo stvari. Čovek može da bude bukvalno sve. No može da se dogodi da on ostane jednostavno mogućnost bez postanka, bez ostvarenja. I upravo je to ono što rađa nesigurnost i strah.

Kjerkegor je dao koncept "groze". On je rekao da čovek živi u stanju strave, groze, straha. A šta je ta strava, taj golemi užas? Užas je samo u jednom, užas je sledeće: ti si jednostavno mogućnost i ništa više. Imaš samo egzistenciju, ali ne i esenciju; samo život, ali ne i suštinu. Suštinu niožeš da ostvariš, ali je isto tako možeš promašiti. Ti si odgovoran a ne priroda ili evolucija. To stanje je zaista zastrašujuće. Izvesnosti nema — čovek je nesiguran. U svakom trenutku svi smerovi su otvoreni, i ti možeš da se krećeš u bilo kom pravcu, a da uopšte ne znaš kuda će te taj put odvesti, a da uopšte nisi svestan konačnog ishoda, i da ne možeš da naslutiš sutrašnjicu.

Tvoje sutra neće automatski proizići iz tvog danas, ali sutrašnjica semena će *svakako* da se pojavi iz njegove sadašnjosti. Smrt životinje biće automatski rezultat njenog života, ali to nije baš tako kada je reč o tebi — i tu je razlika. Tvoja će smrt biti tvoje dostignuće, i ti ćeš biti odgovoran za to. I baš zbog toga svaki čovek unire na poseban način. Nijedna ljudska smrt ne liči na neku drugu; sličnost još i postoji, ali ne i istovetnost.

Pas A, pas B i pas C, svi oni umiru na jedan te isti način. Ta je smrt jednostavno deo njihovog života. Psi nisu odgovorni za svoj život, a nisu odgovorni ni za svoju smrt. Kad neko nekom kaže da će umreti kao pas, to znači da će umreti bez ikakvog napretka, bez ostvarenja suštine. On će umreti kao otvorena mogućnost. Dva psa umiru slično, ali nikada i dva čoveka. Njihova smrt ne može biti istovetna, no ako ipak jesu, to samo znači da su propustili mogućnost da napreduju.

Ostvarujući svesnost, ti si odgovoran za sve — to je velik teret i duboka teskoba, a svaki teret i svaka teskoba stvaraju strah. Ti si bukvalno nad ponorom. To je ono što podrazumevam kada kažem da je čoveku potreban svesni napor. Milioni i milioni godina evolucije su te oblikovali, ali sad priroda više neće pomagati. Ti si vrhunac prirodnog rasta. Sad priroda za tebe ne može bukvalno ništa da učini. Ona je ionako učinila sve što je mogla. Zbog svega toga, u tebi mora da bude svakog trenutka duboka unutrašnja napetost.

Čovek je napet, no to je dobro i sasvim prirodno. Nemoj pokušavati da to zaboraviš — iskoristi napetost! Možeš to i zaboraviti, ali time gubiš povoljnu priliku. Dakle, svaki napor da se zaboravi napeto stanje uma je ne samo pogrešno nego i vrlo opasno. Na taj način nazaduješ. Iskoristi unutrašnju tenziju da bi napredovao. Sad se, što se tela samog tiče, više ne možeš kretati unapred. Telo je došlo do kraja, i daljnjeg napretka nema.

Telo se kreće na horizontalan način, i njegovo kretanje podseća na avion koji kruži oko zemlje. Postoji trenutak kada se svako horizontalno kretanje zaustavlja. Avion će morati da juri jedno dve-tri milje horizontalno samo da bi uhvatio zalet, no ako samo obigrava oko zemlje — po zemlji — onda je avion autobus a ne avion. Kad se uhvati zalet, avion napušta zemlju, i u trenutku kad prestane horizontalno napredovanje, uspravno počinje.

To isto se dešava i čoveku. Da tako kažemo, sve do čoveka evolucija se kretala horizontalno, i sad je čovek trenutak zamaha, zaleta. Pojavom čoveka, uspravni pokret postao je jedina vrsta kretanja. Ako pogledaš na celu stvar i pomisliš: "Moramo da nastavimo da se krećemo po zemlji zbog toga što smo se tako kretali vekovima i milenijumima", onda ćeš promašiti suštinu — jer svi prethodni naponi bili su usmereni samo ka trenutku kada ćemo postati sposobni da napustimo te tračnice.

Životinje napreduju ka stupnju čoveka, drveće ka životinjama, materija ka drveću — sve na svetu u stvari, ide u pravcu ljudskog bića. A ka čemu čovek ide? On je središnja žiža, zbog toga što sve raste ka

njemu. Horizontalno, čoveka se više ne može vratiti. No ako ti i dalje nastavljaš da se krećeš horizontalno, to je onda samo znak da tvoj život nije isto što i ljudski život. Tvoj se život sastoji iz mnogo slojeva, a nisu baš svi ljudski.

Ponekad ćeš se ponašati baš kao kakva životinja. Ako si uporan u tom horizontalnom hodu, biće par trenutaka kada se nećeš razlikovati od neke biljke. Čak ćeš biti i kao mrtva materija. Ako se krećeš horizontalno, ti ćeš biti sve i svašta, ali nikada čovek. I zato — zadubi se, udi unutra. Tvoj život još uvek nije počeo da teče uspravnim tokom. Pa šta onda uopšte radiš? Ako razmišljaš o svakom svom delu, onda ćeš biti u prilici da shvatiš da je neki čin pripadao životinjskom carstvu, neki biljnom kraljevstvu, i tako dalje i tako dalje. Razmišljaš li malo dublje o svom životu i o svojim aktivnostima, videćeš da se ponekad ne razlikuješ od mrtve materije, ponekad od biljnih vrsta, a ponekad od životinje. A gde je čovek?

S prvim uspravnim tokom rodio se čovek — i sve sad zavisi od tebe. Svesna evolucija će od sada biti, u stvari, jedina evolucija. Zbog toga će religija svakim danom biti sve značajnija i značajnija. U svakom trenutku sve više, svakoga dana, religija će biti bitnija, zaista, stvar od velike važnosti, zbog toga što naučnici danas naslućuju da daljnjeg pokreta i daljnjeg napretka, na prvi pogled, uopšte nema. Naravno, napretka zaista i nema, ali samo ako je reč o horizontalnom kretanju. Progresu više nema, sve se zaustavilo, i nauka na to samo skreće pažnju.

Tvoje se oči više ne razvijaju, i sad ti upotrebljavaš raznorazne instrumente da bi video. Mozak je takođe stao, i danas ti upotrebljavaš kompjuter. Noge su iste kakve su bile još ko zna kada, i sad se koriste automobili. Šta god da nauka daje, to su samo dodatna pomagala rastu koji se odavno zaustavio.

Čovek ne raste; u današnje doba rastu samo novi instrumenti. I naravno, svaka naprava, jača tvoju moć, ali se time *ne razvijaš*. U stvari, dešava se potpuno obrnuta stvar. Automobili su doprineli većoj brzini, ali to je posredno uništilo snagu tvojih nogu. To je strahovita nesreća, ali mi joj se svakim danom sve više približavamo: ako kompjuteri zamene ljudski um — a to će se i desiti jer um ne može nikada biti tako uspešan kao kompjuter — oni će puno pomoći, ali ljudski um će na kraju biti upropašćen, jer, na kraju krajeva, sve ono što se ne koristi — vremenom propada.

Dakle, nauka već danas naslućuje da je sve što je učinjeno samo stvorilo lažnu sliku o nekakvom razvoju. Ako se vratimo nazad u

prošlost, videćemo da je tada najveća brzina bila dvadeset i pet milja za jedan sat. To je bila brzina konja u galopu. Sad snio došli do brzine od dvadeset i pet hiljada milja za jedan sat. Brzina je veoma evoluirala, ali ne i čovek. Čovek je ostao isti. I ne samo to: čovek je zaostao, jer je čovek koji jaše na konju jači od čoveka koji upravlja nadzvučnim mlaznjakom. Brzina je evoluirala, čovek je involuirao.

Izvesne grupe naučnika misle da je čovek nazadovanje a ne napredak. To je možda istina, jer ništa ne može da bude statično. Čim ne napreduješ, krećeš se unazad. U životu je trenutak čiste nepokretnosti zaista nemoguć, jer ne možeš ostati u istoj tački. Ne možeš reći: "Ja se ne razvijam, no ostaću isti kakav sam bio. Jednostavno, zadržaću status quo". Ti to ni u snu ne možeš izvesti! Ili ideš unapred ili se vraćaš nazad. Naučnici, određeni naučnici govore da čovek svakim danom sve više nazaduje, i da je ceo proces jedna vrsta "infantilizacije". Čovek se ponaša pre kao dete nego kao zrelo ljudsko biće — i situacija je svuda istovetna.

Ako malo bolje pogledamo, mnoge stvari su postale jasne i očigledne. Prva: u prošlosti, jedan stariji čovek je imao vodeću ulogu u društvu, ali naše je društvo prvo u istoriji svih dosadašnjih društava u kom su deca preuzela vodeću ulogu. Oni gospodare u svemu — u svakom trendu, na svakom polju, modi, bilo čemu. Oni su sada modeli. Šta god da ona čine postaje politika, postaje religija i neki novi trend u svetu.

Ako se vratimo u prošlost, tridesetogodišnja osoba ponašala se na zrelo način. Danas to više nije slučaj. Tridesetogodišnjaci se ponašaju detinjasto — čine iste gluposti, iste detinjarije. Koji su to njihovi nezreli stavovi? Dete misli da je centar sveta i da mu se sve želje moraju odmah ispuniti. A one se i ispunjavaju. Kad je dete gladno, tu je odmah bočica s mlekom; kad ono plače, pažnja ukućana mu je istog trenutka upućena. Ono je centar, a cela je porodica periferija.

Deca postaju diktatori, ona bukvalno znaju kako da drže u šaci celu porodicu. Već malo starija beba počinje da terorise sve u kući. Otac je zagovara, majka se takode lomi oko nje. Čak i kad su gosti u kući, beba je gospodar. Dete zaista misli da je centar vasiona. Svi moraju da ga služe, da mu pomažu, i to po svaku cenu. Ono nije tu da bi pružalo ljubav, već da bi izdavalo naredjenja. Naravno, mi ne možemo da očekujemo od deteta da ono mora voleti. Ono zahteva sve i ako mu se zahtev ne ispuni, postaje nasilno, počinje da se ljuti, plače. Tada je dete protiv čitavog sveta i počinje da razbija sve oko sebe.

Danas se to isto dešava sa svima, a ne samo s decom. Deca su bila takva oduvek, ali u današnje vreme to se događa svima. Naše takozvane revolucije nisu ništa drugo do infantilni napori, detinjarije. Naši takozvani veliki buntovnici misle o sebi kao o centru univerzuma. Želji buntovnika mora se odmah udovoljiti, i ako se to ne učini, on će, barem tako izgleda, uništiti čitav svet.

Studenti na svim svetskim univerzitetima sve češće se bune, no time pokazuju i detinjasto stanje sopstvenih umova. Šta to uopšte znači: studenti razbijaju prozore i žele da zapale univerzitet? Šta to znači? U tome nema ni trunke zrelosti. I ako počneš da dublje razmišljaš o tome, videćeš da se tako ne ponašaju samo devojčice i dečaci, već i svaki moderan čovek — čak i roditelji po ponašanju ne odskaku mnogo od svoje dece. Ako malo bolje osmotriš političare, videćeš da se i oni ponašaju kao bebe bez ikakve zrelosti.

Šta se dogodilo? Zaista, čovekov razvoj se zaustavio: evolutivni rast je završen. I danas imamo samo zamenu za taj rast — naučnu akumulaciju. *Čovek se zaustavio; stvari rastu.* Tvoja kuća postaje sve veća i veća, a ti ostaješ kakav si i bio. Tvoje se bogatstvo uvećava, a ti misliš da si i ti veći zbog toga. I znanje raste, podataka je sve više, a ti automatski umišljaš kako su se stvari mnogo promenile.

Naravno, sasvim je očigledno da je Buda znao manje od tebe, no to ne može da znači da si ti "odrasliji" od njega. Isus je takode znao mnogo manje od tebe, a mnogo manje od svakog prosečnog katoličkog sveštenika, zbog toga što se on nikada nije školovao. On je jednostavno bio drvodeljnin sin — bez mnogo znanja o svetu. Pa ipak, nijedan sveštenik po nivou evolucije ne može ni da se uporedi s njim. Muhamed je bio gotovo nepismen, Kabir je bio bukvalno niko i ništa — ali oni su na skali evolucije ostavili sve iza sebe. Ali ta je evolucija nešto sasvim drugo. To je evolucija svesti, a ne evolucija stvari.

Ti možeš da zameniš "biti" sa "imati", možeš posed da smatraš bitnijim od bića. Biće je potpuno drugačija dimenzija razvitka — uspravna; imati, to je horizontalni pravac. Stvari se nagomilavaju, i ima ih sve više i više — toliko mnogo podataka, znanja, bogatstva, titula i tako dalje. Ali to je tek nagomilavanje — horizontalni razvitak. Nema promene: isti si kakav si i pre bio. A ti u stvari i ne možeš biti isti, jer, ako ne rasteš, ti počinješ da se ponašaš krajnje detinjasto, i to je samo znak da nazaduješ punom parom. To je jedan od najvećih problema sa kojima se čovečanstvo ovih dana susreće.

Nauka ti može dati samo stvari: mesec i zvezde, čitav univerzum.

Religija je u stanju da ti pruži samo jedno — uspravni rast, svesnu metodologiju da rasteš ka biću. Nije važno šta imaš; za tvoj unutrašnji razvoj to je krajnje beznačajno. Jedino što je značajno je ono što jesi, i taj rast prema biću je velika odgovornost — jer to je sloboda. Sad te više sile evolucije ne nagone da se razviješ: sad si slobodan.

Evolucija te ~~ne~~ gura. Ona gura životinje i drveće, sve, sve ^{KAO} ~~osim~~ čoveka. Evolucija sve prisiljava da raste, ali pojavom čoveka prisila prestaje. Sada si postao svestan, i ^{MORŠ} ~~možeš~~ učiniti šta ti je volja.

Sartr je rekao da je čovek osuđen na to da bude slobodan — "*osuden*" da bude slobodan! S prirodom je lako jer u njoj uopšte nema slobode. Sloboda je zaista ogromno opterećenje; zbog toga mi i ne volimo baš mnogo da budemo slobodni. Koliko god da se o njoj govori, to ništa ne predstavlja, jer se u suštini svi pribojavaju slobode. I stvarno, sloboda je izuzetno opasna. U prirodi slobode nema: zbog toga je toliko tišine u njoj. Psu nikada ne možeš reći da je nesavršen pas. Svaki je pas savršen. Ali, čoveku možeš reći: "Ti si nesavršen": to je značajno. Psu je stvarno apsurdno govoriti bilo šta o nedovršenosti, o nesavršenstvu i slično. Pas je savršen jer on nije slobodan da BUDE. On je vođen evolucijom. Pas nije samostvoren — priroda je ta koja ga uobličava.

Ruža je ruža. Koliko god da je lepa, ona nije slobodna — ruža je rob. Zagledaj se malo u nju: predivna je, ali rob — nije sebe takvom načinila, već njome upravlja priroda. Za nju nema slobode: "Da li da cvetam ili da ne cvetam?" Ruža ne može da odbija. Ništa ne može reći, ne može biti slobodna. Upravo je stoga priroda tako tiha — svi su robovi dok su u njenoj vlasti. Ruža ne može da greši, ne može da skrene s propisanog puta. I ako ni ti ne možeš da grešiš, ako uvek ideš kako treba, onda si i ti jednostavno vođen spoljašnjim silama.

Priroda je jako duboko ropstvo. Sloboda se rodila kada i čovek. Čovek je taj koji ima slobodu da bude ili da ne bude. Otuda sva ljudska teskoba — da li će biti sposoban da postane ili ne, a budućnost je sasvim neizvesna. Ništa nije utvrđeno, ništa nije sigurno: s čovekom je apsolutno sve nepredvidljivo.

Mi govorimo o slobodi, ali je u suštini niko ne želi. I tako mi nastavljamo naše priče, ali stvaramo ropstvo. Nakon govora o slobodi mi samo stvaramo novo robovanje. Naša jedina sloboda je mogućnost menjanja ropstva, to je sve. Jedno ograničenje zamenimo drugim, staru prepreku odbacimo da bi odmah postavili neku bolju, noviju. Slobodu zaista niko ne voli zbog toga što sloboda uvek stvara strah. U slobodi moraš da biraš, u slobodi si prisiljen da odlučuješ. Mi pitamo ovog ili

onog šta da činimo — pitamo društvo, gurue, svete spise, roditelje i tradiciju. Neko deseti treba da nam kaže šta da radimo; neko nam mora pokazati put, tek nakon datog smera otpočinjem putešestvije — ništa ne možemo sami da uradimo. Čini je tu sloboda, tu je i strah.

Zbog svega toga je toliko mnogo religija svuda u svetu — ne zbog Isusa ili Bude ili Krišne, već stoga što je strah od slobode predboko ukorenjen u svinu nana. Ti ne možeš da budeš samo čovek; kao da moraš biti i Hindu ili Muliamedanac ili Hrišćanin. Samim tim što si Hrišćanin ti gubiš slobodu. Zbog toga što si izabrao da si Hindu, ti više nisi tek neki običan čovek — jer sad si u stanju da kažeš: "Slediću tradiciju i neću se kretati po nepoznatom. Put je sada iscrtan, dobro utaban. Više se ne krećem sam: neko je uvek ispred mene. Pošto sam Hindu, guraću se sa gomilom: ne kao pojedinac nego kao masa. Ako se budem kretao kao pojedinac, dakle sam, tu je onda i sloboda, pa ću stoga morati da odlučujem, i svakog ću sekunda morati da se stvaram iznova, da se preporučam. I, što je najgore, niko za sve to neće biti odgovoran — konačno, sva će odgovornost pasti na moja pleća".

Niče je rekao: "Sada je Bog mrtav i čovek je potpuno slobodan". Ako je Bog *zaista* mrtav, onda čovek stvarno *jeste* slobodan. Ali čovek se ne boji Božje smrti: daleko je više u strahu zbog sopstvene slobode. Ako Bog i dalje postoji, ako je Bog i dalje živ, onda za tebe nema nikakvih problema. Ako Boga nema, tad ti je ostavljena sva sloboda, možeš njome da raspolažeš — tada si *osuden na slobodu*! Ako je to istina, onda čini šta ti je volja, snosi posledice za svoja dela, i niko drugi, sem tebe lično, neće za to biti odgovoran.

Erih From je napisao knjigu koja se zove "Bekstvo od slobode". Zaljubiš se i počneš da misliš o braku. Ljubav je sloboda; brak je ropstvo. Stvarno je teško pronaći osobu koja se zaljubi a da ne počne *odmah* da misli i o braku. Zbog toga što je ljubav jedna vrsta slobode, u svenju je prisutan i strah. Brak je sklopljen — problema nema. Brak je mrtva institucija, a ljubav je pravi događaj — tako životan i jak. Ljubav se kreće, diše, menja. A brak? Brak se nikada ne kreće, on se nikada ne menja, jer je mera sigurnosti, izvesnosti, a ne događaj.

Ljubav je čista neizvesnost — izvesnosti nema, nema sigurnosti. U svakom trenutku ljubav može da se rasprši u ništavilu i da se iz ništavila ponovo rodi. Ona svakog trenutka može da nestane! Pojava je stvarno nezemaljska: ljubav nije ukorenjena i stoga je nepredvidljiva. I zato: "Bolje je ući u brak, u njemu se pušta korenje. Sad više brak ne može da se izgubi u ništavilu — on je institucija". Svuda — baš kao i u ljubavi

— kad god naletimo na slobodu, mi je odmah preobrazimo u ropstvo. Što pre to bolje! I — tad nam je lako. Svaka se ljubavna priča okončava brakom: "A onda su se uzeli i živeli srećno i berićetno mnogo, mnogo leta".

Niko nije srećan, ali je dobro završiti priču na ovom mestu, jer od ovog mesta počinje pakao. Dakle, svaka se bajka završava na najlepšem mogućem mestu... A koji je to trenutak? — kada se sloboda preobražava u ropstvo! I to nije slučaj samo u ljubavi, već bukvalno u svemu. Dakle, brak je jedna ružna stvar, ali tako mora da bude, jer svaka je institucija ružna zbog mrtvila kojim odiše. Institucija je leš jednog tela koje je do maločas bujalo od života i energije. Ali, sa svakom životnošću ide i neizvesnost, ruku pod ruku, i to stvara strah.

Kad kažemo da je nešto životno, to znači da se može kretati, da već sledećeg sekunda može biti drugačije. Volim te; već narednog trenutka možda te neću voleti. Međutim, ako sam ti muž, ti možeš biti sigurna da ću ti to biti i sledećeg trenutka. I to je ta institucija. Mrtve su stvari veoma postojane. Stvari koje vrcaju od života su promenljive, trenutne, fluidne.

Čovek se boji slobode, a sloboda je jedina stvar koja ga čini ljudskim bićem. Drugim rečima, svi smo mi izuzetno samoubilački raspoloženi — zato što uništavamo slobodu! A s tom destruktivnošću mi ubijamo i svaku mogućnost "bivstvovanja". I tada je "imati" dobro, jer posедovanje znači skupljanje mrtvih stvari. Ti to možeš, a nagomilavanju kraja nema: što više imaš to se osećaš sigurnijim. Kada sam rekao da čovek sad mora svesno evoluirati, ja sam pod tim podrazumevao da moraš biti svestan sopstvene slobode, kao i straha od slobode same.

Kako koristiti tu slobodu? Religija nije ništa drugo do jedan napor u smeru svesnog razvoja, napor da se ustanovi: kako upotrebiti tu slobodu. Najznačajniji su tvoji voljni naponi. Sve što si do sada činio nevoljno, samo je deo tvoje prošlosti. Tvoja budućnost pripada voljnom zalaganju.

Vrlo jednostavno delo učinjeno sa svešću, voljno, daje ti izvestan rast — čak i najbeznačajniji akt.

Postiš, ali ne zbog toga što nemaš dovoljno hrane. Imaš je koliko hoćeš, i možeš je jesti kad god poželiš. Osećaš glad, i možeš jesti. No ti i pored svega nastavljaš post: to je delo volje — svesni akt. Nijedna životinja ne može to da izvede. Životinja će da posti samo ako nije gladna, ili — neće jesti zato što nema hrane u blizini. Ali, samo je čovek

u stanju da ne jede i pored osećaja gladi i pored obilja hrane. To je voljna akcija — koristiš svoju slobodu. Glad te ne može primorati, niti te hrana može izazivati da prekršiš donetu odluku.

Ako hrane uopšte nema, to onda nije post već naturopatija. Hrana je tu, i glad je tu, no ti ipak odbijaš da prekineš post — to je volja, to je svesno delo koje ti daje mogućnost da razvijaš svesnost. Osetićeš suptilnu slobodu: od gladi, od hrane i zaista, duboko u sebi, slobodu od sopstvenog tela, a još dublje, najdublje, slobodu i od same prirode. Tvoja sloboda raste zajedno sa tvojom svesnošću — oni su savršeno povezani. Budi slobodniji i bićeš svesniji; budi svesniji, postaćeš i slobodniji — veza je neraskidiva.

No mi se možemo zavaravati. Sin ili ćerka mogu da izjave: "Pobuniću se protiv roditelja da bih bio slobodniji" — hipici upravo to i rade. Ali *pobuna nije isto što i sloboda*, zato što je bunt jednostavno prirodan. U pubertetu pobuna protiv roditelja nije sloboda nego nužnost. Beba koja upravo napušta matericu ne može reći da je napušta — stvar je potpuno prirodna.

Kada je čovek seksualno zreo, to je bukvalno drugo rođenje, i zato on mora da se prepire s roditeljima, jer samo ako se sukobljava moći će da raste kako treba. I sve dok se ne razdvoji od roditelja na ovaj ili onaj način, taj čovek neće moći da zasnuje svoju porodicu. Dakle, svako će dete da se pobuni — to je jednostavno prirodno. A ako dete *ne ide protiv*, to je pravi rast — zbog toga što se onda bori s prirodom.

Na primer, oženio si se. Tvoja majka i supruga počele su da se svađaju, što je sasvim prirodno — *prirodno*, kažem, zato što je to za najku zaista veliki šok. Ti si otišao u naručje drugoj ženi. Do sada si bio s majkom. Nema veze što je ona tvoja majka, jer duboko u sebi, niko nije majka, duboko u sebi niko nije supruga; žena je žena. Ti si se opredelio za ženu koja ti je supruga, a žena koja ti je majka doživeti će to kao izdaju i biće ljubomorna. Sukob je, ponavljam, prirodan. No ako te tvoja majka još uvek voli, to je onda pravi rast. Ako te ona još više voli i pored toga što si sada s drugom ženom, tada je to zaista potpuno svesni rast. Majka je prevazišla sve svoje prirodne instinkte.

Kada si dete, ti voliš svoje roditelje. To je prirodno — kao neki ugovor. Bepomoćan si, i zbog toga oni za tebe čine sve što je u njihovoj moći. Ti ih voliš i poštuješ. Ako su ti roditelji ostareli a ti ih i dalje poštuješ i voliš kao nekad, onda je i to rast. Kad god prevaziđeš instinkte — rasteš. Voljno si odlučio, i tvoje će biće zbog toga rasti i dosegnuti esenciju, vlastitu suštinu.

Stara indijska kultura pokušala je da od života na svaki način učini područje za rast i razvoj. Prirodno je za dete da poštuje svog oca, ali kada je otac na sanrti i kada više ništa ne može da učini za svog sina, poštovanje je neprirodno. Ponavljam, onda je svaki poštovanje stvarno neprirodno! Nijedna životinja to ne čini, jer se vremenom lome sve stare veze. Samo čovek može tako da postupa, i ako to poštovanje preživi probu vremena, čovek zaista raste, jer to je čin volje. Ti u stvari rasteš kroz svaki voljni akt, bez obzira da li je on jednostavan ili složen.

Ispričaću ti jednu priču. U "Mahabharti", Bišmin otac se zaljubio u jednu devojkicu i pored toga što je bio vrlo star. Ali čak i kada si starac, savršeno je prirodno da se zaljubiš. Ti se možeš zaljubiti i na samrtničkoj postelji. Devojka u koju se zaljubio Bišmin otac bila je sasvim spemna, ali je devojčin otac postavio jedan uslov. Rekao je: "Ti imaš Bišmu, svog sina, i on će naslediti tvoje kraljevstvo. No ako se u tvom novom braku rodi sin, neka on nasledi krunu umesto Bišme".

Bilo je neprirodno da otac kaže Bišmi koji mu je uslov postavljen ako hoće da se ženi. Bišmin otac bio je jako star i mogao je umreti već sledećeg trenutka. Ali, i pored svega, bio je jako zabrinut, i čim je to primetio, Bišma je upitao oca: "U čemu je stvar? Nešto imaš na umu. Reci mi, šta je da je?"

I tako je njegov otac smislio jednu priču, a svi su starci tako uspešni u tome. On reče svom sinu: "Zbog toga što si ti moj jedini sin, i zbog toga što se prirodi ne može verovati, jer, ako ti umreš, na primer, ko će onda naslediti krunu i kraljevstvo? Dakle, da ne dužim, ja sam razgovarao sa mudracima i oni su mi rekli da bi bilo najpametnije da se ja ponovo oženim i da dobijem još jednog sina, za svaki slučaj".

Bišma mu sa olakšanjem reče: "Pa šta je loše u svemu tome? Oženi se".

"Ali", počeo otac svoju priču, "postoji izvestan problem u čitavoj priči. Ja bih ionako želeo da stupim u brak s tom devojkicom, ali njen otac će dati svoj pristanak samo pod uslovom da sin njene kćeri nasledi krunu, a ne ti".

"Što se mene tiče", slegnu Bišma ramenima, "sve je u redu. Obećavam ti da, nikada neću praviti nikakve probleme".

Nakon toga je otišao do oca one devojkice te je i njemu obećao: "Ja neću naslediti kraljevstvo".

Devojčin je otac bio najobičniji čovek, ribar, pa je zato rekao: "Ja to znam, ali kako mi možeš dati obećanje? Tvoji sinovi, kada ih bude jednoga dana, mogli bi da prave probleme. A mi smo samo puki ribari,

obični ljudi. Ako tvoji sinovi budu pravili neke poteškoće, mi nećemo biti u stanju da učinimo ono što smo se dogovorili".

I — zato što se ribar plašio, Bišma mu reče: "Dobro, onda ti i ovo obećavam: ja se nikada neću ženiti. Da li je sad sve u redu?"

Sve je bilo u redu, i na tome se sve i završilo.

Sve je to veoma neprirodno. Bišma je bio mlad, ali se nikada nije oženio, niti je ikada pogledao suprotni pol ispunjen telesnom žudnjom. I to je bio pravi rast za njega, kristalizacija, objedinjenje, stvaranje svesnog bića. Nije bilo potrebe ni za jednom drugom duhovnom disciplinom. Ta je prosta činjenica bila više nego dovoljna. Obećanje je bilo sve što je učinio. Postao je sasvim drugi čovek — počeo je da raste uspravno! Prirodna, horizontalna crta se zaustavila. Bišminim obećanjem sve se prekinulo. Biološka mogućnost se prekinula, i sve što je od prirode — postalo je beznačajno, nebitno.

Ali Bišma je zaista redak. Bez ikakve spiritualne prakse, bez ikakvog drugog napora osim datog obećanja, ostvario je najviši vrh svesnosti. Dakle, sa bilo kojim delom, jednostavnim ili složenim, sa svesnom odlukom, bez uticaja prirodnih sila — ako je to tvoja i samo tvoja odluka, tom odlukom samog sebe stvaraš! Svaka je odluka novo rođenje: rasteš u jednoj novoj dimenziji. I zato — koristi bilo koje delo, čak i one najobičnije.

Recimo sediš. Sad odluči: "Neću da pokrećem telo barem deset minuta". Bićeš iznenađen time što će te telo bukvalno prisiljavati da se pokrećeš, čak i pored toga što je do malopre sedelo bez ikakvih pokreta. Počećeš da unutar tela prepoznaješ pokrete kojih uopšte nisi ni bio svestan. Kao da se telo sada pobunilo. Čitava je prošlost iza tela koje govori: "Sada ću da se pokrećem dokle god želim". Drhtaće, činiće raznorazne mikro-pokrete, i bićeš suočen s mnogim izazovima — pokrenuti se ili ostati slededen. Noge će ti utnuti, imaćeš utisak da odumire, a onda ćeš osećati sve nepodnošljiviji svrab. Zaista, mnoge će se senzacije pojaviti. Prethodno si sedeo staloženo, bez ijedne kretnje, ali sad, nakon odluke, čini ti se da više ne možeš izdržati. No ako možeš da sediš bez ikakvih pokreta desetak minuta, neće ti biti potrebna nijedna druga meditacija.

U Japanu je jedina meditacija "jednostavno sedenje". Njihova reč za tu meditaciju je "Za-zen" — što bukvalno i znači "samo sedeti". Ali — onda barem sedi i ne čini ništa drugo. Kad duhovni tragalac dode do Zen Majstora, ovaj mu obično kaže: "Samo sedi: ostani tako da sediš jedno par sati". U Zen manastirima možeš da vidiš jako puno ljudi koji

jednostavno satima sede — ne čineći ama baš ništa drugo: samo sede. Nikakva meditacija nije im data, ni kontemplacija, nikakva molitva. Prosto — sedenje je meditacija.

Tragalac će sedeti otprilike šest sati bez ijednog pokreta, i kada konačno bukvalno nikakvih kretnji ne bude bilo — ne samo pokreta, nego i želje da se učini bilo šta — usredišten je, napokon kristalizovan. Kao što vidiš, možeš da koristiš i vrlo jednostavna dela za svoju volju, za sopstvenu svesnost.

To je strahovito teško. Ako ti kažem: "Samo sklopi oči i ne otvaraj ih", pojaviće se nevideni izazovi. Osetićeš se vrlo nelagodno zbog toga što ne smeš podići kapke, i upravo ćeš, usled izazova, biti primoran da pogledaš. A možeš i da se zaluduješ: "Ja ih ne otvaram — moje se oči otvaraju same od sebe". Ili, možeš da se zavaravaš i time što ćeš ih otvoriti na kratko, zbog neke iskrice, i onda ih opet zatvoriti kao da ništa nije bilo.

Ako možeš da budeš u miru sa sklopljenim očima, čineći to kao voljni akt, tada će to pomoći. Sve može biti medijum za rast, i zato, razmisli malo o vlastitim navikama, i šta god da činiš, čini voljno i svesno. Svaka, zaista svaka navika može da se upotrebi, a i svaka mehanička akcija, isto tako. S njom učini nešto novo: promeni je, jer jednom kad nešto odlučiš, onda odlučeno i sprovedi — inače, cela stvar može biti sudbonosna.

To je i dokazano! Ako odlučiš da nešto učiniš a ipak ne izvedeš, onda je bolje i ne donositi odluku, jer to će te prilično uzdržati. A mi svi to činimo — odlučujemo, ali ne radimo ništa da bi odluku sprovedi u delo. Na kraju, gubimo svaku mogućnost da razvijemo volju, i tad se suočavamo sa sopstvenom slabošću, bezvoljnošću, nemoćnošću. A ti odlučuješ i zbog vrlo smešnih stvari. Neko, recimo, kaže: "Od sutra više neću da pušim", i sledećeg dana cigareta mu ne izbija iz ruke. Ti možeš da misliš: "Pa šta ima loše u tome — bila je to lično moja odluka. Ja sam gospodar odluke, i pošto sam želeo da je promenim, ja sam je i promenio".

Nisi! Promenio si odluku samo zbog toga što *nisi* gospodar. Pušenje je gospodar — ti si rob! Navika je dokazala da je jača od tebe. No ako ti ipak odlučuješ, onda dopusti da tvoja odluka bude konačna. Onda se *ne odmiči* od nje, *ne odustaj*. Ta će ti upornost pružiti priliku da rasteš.

Naravno, svaka će se navika sukobljavati s tobom, a um će iznutra da se dere: "Šta to radiš? Čoveče, nisi u pravu!" Um će te snabdeti svim mogućim racionalizacijama, ubeđivaće te na različite načine. Ja ne

kažem da je pušenje samo po sebi nešto pogrešno. Pogrešno je doneti odluku i ne ispoštovati je — reći da pušenja više nema i sutra krenuti po starom. Ako ništa drugo ne možeš, uradi bar jedno: odluči da ćeš pušiti, i puši, ali nemoj da prestaješ. Tad, šta god da se desi — rak ili bilo šta drugo — neka se desi. Ako je čitav svet protiv toga što pušiš, neka ga, nek priča šta hoće. Ako si odlučio da pušiš, onda nemoj da prestaješ. Čak i po cenu vlastitog života, ne ostavljaj cigarete! I, eto, rast se dešava i kroz takve stvari.

Dakle, sve to nije pitanje cigareta ili ne-cigareta, pušenja ili nepušenja. Duboko u tebi, to je pitanje doslednosti, volje, izvršavanja odluka. Šta god da je objekat, kakav god da je, on je nevažan, ali ti, čak i odlučujući o malim stvarima možeš da stвориš ogroman volju — čak i sićušnim odlukama...

Samo naredi sebi: "Sledeći sat neću da gledam kroz prozor". To je, naravno, potpuno besmislena odluka. Koga je uopšte briga da li ćeš gledati kroz prozor ili ne? I van sobe ne dešava se ionako — bukvalno ništa. Ali u trenutku kad tako nešto odlučiš, čitavo biće počelo da se buni, oči će prosto izgarati od želje da pogledaju kroz prozor — prozor će odjednom postati najbitnija stvar na svetu. Izgledaće ti kao da sve propuštaš zbog toga što ne gledaš kroz njega — kao da se napolje nešto strahovito važno dešava!

Jednoga dana Mula Nasrudin je odlučio da ne ode na pijacu. Bilo je oko pet izjutra, i nije postojala nikakva prepreka da ode na pijacu, ali jednostavno, on je tvrdo odlučio da ne ide. Ne i ne! Ali, uskoro je o pijaci počeo neprekidno da misli. A odluku je doneo baš zbog toga što je jednom nedeljno bio pijačni dan u selu. Mislio je: "Svake nedelje idem na pijacu bez potrebe, jer ničeg nema što bih kupio, a nemam šta ni prodati".

Nasrudin je bio puki siromah: nije imao ništa ni za prodaju ni za kupovinu. "Zašto", uzdisao je, "zašto bih bez ikakve potrebe išao na pijacu? Ah, zato što svi idu, i zato što je pijačni dan, i velika proslava u selu? Zašto bih išao? Premda je pijačni dan, neću da idem i gotovo!"

Odluku je doneo negde oko svitanja, u pet izjutra. Ali, onda je počeo da misli o sledećoj mogućnosti: "A šta ako se nešto tamo dogodi? Bolje je da ipak odem u slučaju da se desi nešto neobično važno".

Sav uzrujan, dipio je iz kreveta, i već oko šest, bio je na pijaci. Ljudi su se skupljali tek oko devet, deset sati — pijačni se dan tada i otvarao — ali Nasrudin je već sedeo pod jednim drvetom koje se nalazilo tačno na sredini pijace.

Neko, ko je tuda prolazio, spazivši Nasrudina, upita ga začuđeno: "Pobogu, Nasrudine, zašto sediš tu tako rano?"

Mula mu reče: "Danas je pijačni dan, i pošto će se skupiti velika gomila sveta, mislio sam da će se nešto značajno dogoditi, a bilo bi šteta da to propustim. I eto, zbog toga sam i seo ovde u centar. Ako se nešto desi, ja ću biti prvi koji će to opaziti. A ko zna — u ovom svetu, sve je moguće!"

Pijačni prostor postaje veoma bitan, bukvalno središte vasiona, i to samo zbog jedne stvari — zbog odluke: "Ja danas neću da idem na pijacu, zato što niti imam čime da kupim, niti imam šta da prodam".

U trenutku kad odlučiš, počinje izazov, a prevazići izazov je stvarno veliki rast. Zapamti, to nije potiskivanje. Nikako — *to nije* potiskivanju ni najmanje slično! To je prevazilaženje. Izazov je tu: ti se ne boriš s njim — samo ga potvrđuješ, priznaješ, prepoznaješ. Samo kažeš: "U redu je; znači, izazov je tu, ali ja ostajem pri svojoj odluci". Pokušaj — to je isto što i meditacija.

Kad sedneš u meditaciju, mnoge će misli doći — kao nenajavljeni gosti koji obično nikada ne dolaze. Izgleda da se te misli zanimaju za tebe samo kad meditiraš. One će doći u gomilama, oblepiće te, okružiti. No ne bori se s njima. Samo reci: »Odlučio sam da me ne uznemiravate, i jednostavno ostanu tih. Misao nailazi; samo joj reci: »Odlazi!« Nemoj da se boriš! Sukobom ih potvrđuješ, sukobom ih prihvataš, i ispadaš slabiji. Samo uzvikni: »Odlazite!« i ostanu miran. Uskoro ćeš se iznenaditi, jer će se misli povući kad god im narediš.

Ali — uzvikni s voljom. Tvoj um ne sme biti podeljen. Um ne sme da liči na žensko »ne«, jer kad se žensko »ne« malo pritisne, ono postaje isto što i »da«. Um ne sme ni da podseća na tako nešto. Ako uzvikneš mislima: »Odlazite!«, neka ti iznutra izjava ne liči na: »Pridite bliže«. Neka »Odlazi!« bude »Odlazi!« Izreci to, i misli će nestati. Ako si ljut i ako odlučiš da više ne budeš ljut, nemoj početi da potiskuješ ljutnju. Samo reci: »Neću da budem ljut«, i ako si dovoljno odlučan, ljutnje više neće biti.

U svemu tome postoji i jedan mehanizam. Volja je potrebna zato što je za ljutnju neplodna energija. Ako kažeš »ne« svojom snagom, onda nema ničega po strani što bi se moglo preobličiti u ljutnju. Misao se kreće kroz um; jedno »da« je skriveno. Zbog tog »da« mislimo je i dozvoljeno slobodno kretanje. Ako snažno kažeš »ne«, onda reseciš koren svakoj potvrdi. Misao je time brzo iskorenjena, izbačena iz svesti. Ali pod tim »da« ili pod tim »ne« mora da se podrazume tvoja

celokupna snaga. Tad "ne" mora da bude "ne" i ništa drugo. No mi često kažemo "ne" i mislimo "da", govorimo "da" a mislimo "ne". Na taj način čitav tvoj život postaje zbrka, jer tvoj um više ne zna šta misliš a šta govoriš — jednostavno, ništa mu nije jasno.

Taj svesni napor da se odluči, da se dela, da se bude, je sadašnji stupanj evolucije čoveka. Buda se od tebe razlikuje samo zbog toga i ničeg više. U mogućnostima, razlika ne postoji — trenutno se nalazi samo u svesnom naporu. Između dva čoveka razlika se može naći samo u stepenu ostvarivanja, u stepenu korišćenja tih istih napora. Sve ostale razlike su površne i sasvim nebitne. Recimo, odeća se razlikuje. Ali, kad imaš nešto što je svesno, ako tvoja unutrašnjost napreduje neprirodnim rastom — rastom koji je prevazišao okvire prirode — ti onda imaš različitu ličnost.

Buda je prolazio kroz neko selo, i na njegovom putu bilo je mnogo ljudi koji su počeli da ga vređaju. Bez trunke uznemirenosti, Buda im je odgovorio: "Kasno ste došli. Morali ste doći pre jedno deset godina — zbog toga što sam sada postao sasvim svestan. Sad više ne mogu da odgovorim. Ako me uvredite, sve je u redu; ako mi kažete ma kako teške reči, nema problema: ja neću odgovoriti. Vi me čak ni prisiliti ne možete da pokažem bilo kakvu reakciju".

Kada te neko uvredi ti si prisiljen da budeš ljut, a kada si takav, ti si rob ljutnje. "Onaj tamo" te je uvredio, ti barem tako misliš. Ali šta to znači? Onaj tamo je rekao par reči i ti si se razbesneo, što će reći da je on tvoj gospodar. Rekao je nešto, prevario te, pritisnuo dugme i — ti si ljut. I ne samo ljut; prosto si poludeo. Izgleda da to dugme za ljutnju i ludilo bukvalno svako može da pritisne.

Buda kaže: "Došli ste kasno, prijatelji moji. Sada sam jedino ja gospodar sebe samog. Ne možete me prisiliti. Kad ja poželim, ja i radim, a ako ne, onda ništa ne činim. Moraćete se vratiti bez odgovora, jer ni ne pada na pamet da odgovorim".

Ljudi koji su uvredili Buda bili su sasvim zbunjeni jer se Buda ponašao krajnje nepredvidljivo. Kad nekom kažeš nešto loše, on je uvređen, ljuti se, on "mora" da odgovori na ovaj ili onaj način. Ali Buda je jednostavno odbio da odgovori, rekavši im: "Izvinite, žurim u drugo selo. Ako ste rekli sve što ste imali, dopustite mi da odem. Ako vam je nešto na umu što još niste rekli, saopštite mi to u povratku".

To je ono što podrazumevam pod prevazilaženjem. Ono što je bilo prirodno mora se prevazići. Odgovor je prirodan, akcija je rast. Svi mi reagujemo. Nemamo akcije — samo reakcije. Neko te hvali i ti se topiš

od sreće. Kad te neko uvredi padaš u depresiju. Kad uradi ovo, ti činiš ovo, a kad izvede ono, ti uradiš ono. Potpuno si predvidljiv.

Muž koji se s posla vraća kući dobro zna koja će mu pitanja žena postavljati, i mada još uvek nije stigao do kuće, unapred je spremio sve odgovore. On zna da njegova supruga neće poverovati u njih, a ona zna ne samo šta će pitati, nego i kakve će odgovore dobiti — i ista se stvar dešava svakodnevno, od medenog meseca pa do smrti: ista pitanja, isti odgovori, iste sumnje, iste varke, iste stare igre koje ljudi uporno igraju bez prestanka. I sve su to samo odgovori.

Neko je od Mula Nasrudina tražio pozajmicu, pa je Nasrudin rekao: "Ovo je prvi put da mi neko traži novac i zato ću dati koliko tražiš". Bila je to mala suma, te je Mula pomislio: "Ovaj mi novac sigurno neće vratiti". No za divno čudo, čovek ga je vratio posle sedam dana. Mula Nasrudin je bio potpuno iznenađen.

Još jedno nedelju dana kasnije, isti čovek zatraži od Nasrudina istu količinu novca.

"Ne", reče Mula, "ovog puta ne može. Ionako si me prešao prošli put".

Čovek se iskreno začudi: "O čemu to govoriš? Pa ja sam ti prošli put vratio sve do dinara!"

"Ali", počeo da objašnjava Mula, "ja sam bio siguran da nećeš vratiti; u to nisam sumnjao. Bio sam ubeđen da od pozajmljenog novca više nema ni traga, a ti si ga vratio. Sad me više nećeš prevariti jer ti ovog puta neću pozajmiti ništa".

Ako se neko ponaša nepredvidljivo, to nas iznenađuje. Ti si tako lako predvidiv pa svako može da zna šta ćeš učiniti u sledećem trenutku. Uradiš jedno, posledica je nešto drugo — to je mehanički odgovor. Prevazidi tu mehaniku; prevazidi prirodne sile — upotrebi volju. To je ujedno i put iznad ljudske evolucije. Ispod ljudskog bića odvija se prirodni rast, ali on više ne odgovara čoveku.

Drugi deo tvog pitanja glasio je: "*Objasnite nam ulogu Buda, Probuđenih Bića, u ekspanziji ljudske svesti?*"

Sve Bude igraju određenu ulogu zbog toga što ljudska svesnost nije samo pojedinačna nego i kolektivna. Ta svesnost je u tebi, ali i izvan tebe. Na neki način, ona jeste u tebi, ali ti se nalaziš u jednoj većoj svesnosti, baš kao riba u moru. Riba je u moru, no i more je takođe unutar ribe.

Mi se krećemo u okeanu svesti, i kad god se Buda rodi, kad god neko dostigne stupanj Budastva i postane prosvetljen kroz vlastite

napore, to jest, kroz svoju svesnu evoluciju, podiže se talas u okeanu. Pomoću tog talasa svaki delić okeana svesti nešto oseća. Tako mora da bude zbog toga što je talas u okeanu deo jednog većeg obrasca.

Kad se Buda uzvisi do krajnjih mogućnosti, to utiče na čitav okean — mnogostruko. Taj će uzvišeni stupanj da se umnožava, da odjekuje posvuda. Ti, recimo, baciš kamenčić u jezero: time se stvori mali krug, no ubrzo, odmah zatim, on počinje da se širi, te je konačno celo jezero dodirnuo njime. Buda je kamenčić u jezeru ljudske svesti. Čovečanstvo, nakon Bude više neće, više ne može biti isto kakvo je nekada, pre njega bilo.

Hrišćani su učinili jednu vrlo zanimljivu stvar: oni su celokupnu istoriju podelili na "pre Hrista" i "posle Hrista" — a to je veoma značajno. Zaista, istorija je različita i nije podeljena, ali podela je morala biti stvorena zato što je nastala promena nakon pojave Hrista. Zbog toga što se Hrist rodio, čovečanstvo se više ne može vratiti na onaj nezreli stupanj uma. Njegovim dolaskom promenilo se mnogo toga. Sa Budama napredujemo, s Hitlerima nazadujemo, ali za tebe je taj uzlet i taj pad nešto prirodno. Buda se rada: i sve se rada s njim. Ali to ipak nije tvoj svesni napor.

Možeš da koristiš tu pogodnost. Buda je tu: mogućnost da se procveta do suštine, jer jedna je svesnost dosegla vrhunac. I to je zato vrlo dobar trenutak i za tvoje svesne napore; trebaće ti manje vremena, manje napora. Trenutak rađanja Bude je trenutak kada čitava istorija uzleće u vis. Sad ti je lako da zaplivaš. No ako ne koristiš tu povoljnu priliku, malo ćeš prolepršati i opet pasti na stari stupanj. Sa Budom ćeš poleteti, a s Hitlerom pasti, i tako ćeš se kretati gore-dole, gore-dole — biće to prirodna sila iznad tebe. Za Budu je sve to svesni napor, no za tebe će to biti tek prirodna sila.

Ti to možeš koristiti! Čovek sve to može da upotrebi na dva načina. Kad se Buda pojavi, lako je uzdignuti se: čitava svesnost otvorena je prema vrhuncu. Pojavio se vrh, i sada on odzvanja, odjekuje duboko u tebi, u tvom biću. Odjek muzike sa visine čuje se i dole, u dolini: možeš da je pratiš. Ako učiniš makar i sićušan napor, opet možeš da s lakoćom dođeš do Budastva.

Postoji jedna vrlo značajna priča... Buda je ostvario ono Konačno Stanje, i ostao je potpuno tih narednih sedam dana. Nije osetio šta se događa, nije mogao da kaže ništa o onom što mu se desilo. Tišina je izgledala potpuna — nesalomljiva. Vrhovni Bog, Brahma, se onda uplašio: "Možda i neće progovoriti, a zaista je retko da neko ostvari

ovaj stepen razvoja".

Priča se nastavlja i kaže da se Brahma spustio dole do Bude, poklonio mu se i zamolio ga: "Ti moraš da govoriš — ne smeš da svoje vreme provodiš u ćutanju. Molim te, govori".

Buda mu reče: "Meni svaka priča izgleda besmislena jer oni koji me mogu čuti i shvatiti me, shvatiće sve što treba i bez mene i mojih reči. Ali oni koji me neće čuti, čak i ako me čuju, neće biti u stanju da shvate. Zato mi se čini da *nema* nikakve potrebe da govorim".

"Ipak", nastavi Brahma, "postoje još neki koje si zaboravio: nekoliko ljudi koji su na samoj ivici. Ako budeš govorio, oni će te čuti i skupiti hrabrost da skoče. Ako ne govoriš, postoji mogućnost da se ti isti ljudi vrate nazad. Oni su na ivici. Budeš li govorio, čuće te i skočiti".

Buda je tu, tu je mogućnost da se skoči. No on će na tebe delovati bez obzira na to da li ćeš skočiti ili ne. Svejedno, Buda će uticati na tebe, zasigurno! Ali taj uticaj, bez tvoje svesnosti i tvojih voljnih napora, biće tek samo jedna od sila prirode. I kad se neki Hitler pojavi, otići ćeš nadole; baš kao što s Budom ideš naviše, uz nečiju pomoć može otpočeti i spuštanje — jer stremljenje uvis nije bilo tvoje dostignuće. S talasom koji se penje — uspinješ se, a s talasom koji se spušta, spuštaš se i ti. No, bilo kako bilo, ti možeš da iskoristiš povoljnu priliku. Kad se talas podiže, tad s malim voljnim trudom ti možeš zaista mnogo postići. Dakle, uz jednog Budu hiljade njih mogu ostvariti Budinu prirodu.

Ne znam da li vam je ovo poznato ili nije, ali sve što je značajno u svetu religije odigralo se u jedno pet vekova. Za samo pet stotina godina! Buda — Gautam Buda — Mahavir, Sokrat, Platon, Aristotel, Konfučije, Lao Ce, Zaratustra, Isus, svi su se oni "desili" unutar razdoblja od pet vekova, i u to doba sve se uzdizalo. Sve velike svetske religije nastale su u tom periodu od pet stotina godina.

Nešto stvarno misteriozno se tada desilo. Samo u Biharu, pokrajini koja je srazmerno mala, u vreme kada je Buda boravio u toj provinciji, bilo je barem osam ljudi Budinog nivoa. Dakle, u tom malenom mestu u jednom trenutku bilo je, s Budom, devet prosvetljenih osoba. Mahavir je bio tamo, i Buda, i Adit Keškambal, i Belathiputa — osam takvih ljudi! A toliko je bilo samo *znanih* osoba.

Neko je upitao Budu: "Barem deset hiljada monaha je ovde s tobom. Koliko je njih došlo do nivoa Budastva, koliko ih se prosvetlilo?"

"Mnogo", odgovori Buda. "Ne mogu da izbrojim".

"Zašto su svi tako tihi?", nastavi čovek sa svojim pitanjima. "Zašto

ih mi, koji smo sa strane, gotovo ne osećamo, kao da ih nema? I zašto oni nisu tako čuveni?"

Buda mu reče: "Kad ja govorim, njima nije neophodno da me slušaju. I, da slučaj bude zanimljiviji, ni ja sam, kad sam se ostvario, nisam želeo da govorim. Brahma je taj koji me nagovorio. Dakle, oni su postali apsolutno tihi. Niko ništa o njima neće znati. Možda će i njihova imena ostati ljudima nepoznata".

Jednoga dana Buda je došao na skup svojih monaha s cvetom u ruci. Trebao je da održi govor, ali Buda nije imao nameru ni reč da izusti. Samo je seo na svoje mesto, i ostao nem. Mnogi su bili sasvim zbunjeni, pa su neki već počeli da se došaptavaju: "U čemu je stvar? Zašto Buda danas ne progovara?" A Buda je samo mirno sedeo, s cvetom lotosa u ruci. Posmatrao je cvet; kao da se potpuno s njim stopio.

Tada ga je neko od monaha upitao: "Zar nećeš danas govoriti?"

"Ja govorim", reče Buda, "slušaj!" — i nastavio je da čuti.

Onda se neki drugi monah javio za reč: "Mi ne shvatamo, Gospode, šta činiš. Ti samo uporno gledaš u cvet, a mi smo svi došli izdaleka da bi slušali tvoje govore".

Buda mu odgovori: "Rekao sam većinu stvari koje se mogu ispričati. Sad govorim ono o čemu se ne može reći ni reči, i ako neko od vas shvata u čemu je stvar, neka se nasmeje".

Samo se jedna osoba nasmejala — Mahakasyap. On pre toga uopšte nije bio poznat. Niko pre tog smeha nije ni čuo za njega. To je jedini događaj koji je poznat iz čitavog njegovog života. Mahakasyap mu je bilo ime.

Ananda je bio veoma poznat Budin učenik, i o Sariputi se znalo toliko toga, i o Modgalayanu, ali Mahakasyap je bio sasvim nepoznat. No međutim, nije se nasmejao ni Anandi ni Sariputi ni Modgalayanu — nasmejao se potpuno nepoznat čovek. Istog trenutka kada je smeh prešao preko Mahakasyapinog lica, Buda ga je pozvao. Pružajući mu cvet, izgovorio je ove reči: "Sve ono što se može reći ja sam rekao drugima, ali sve ono što je neizrecivo saopštio sam tebi. Uzmi ovaj cvet". Ujedno, ova priča je jedina u kojoj je spomenuto Mahakasyapino ime.

Ali, kada je Bodidarma stigao u Kinu, sedam vekova nakon tog događaja, obraćajući se narodu, rekao je: "Ja sam Mahakasyapin učenik. Buda je bio prvi učitelj, Mahakasyap drugi, i po toj liniji ja sam dvadeset i osmi". Zbog toga Zen tradicija u Japanu tvrdi da je začetnik Zena Mahakasyap — čovek koji se nasmejao, čovek kome je Buda

pružio lotosov cvet.

Tog istog dana u kome je Buda predao cvet, kada su svi otišli na spavanje, Ananda ga je upitao: "Ko je taj Mahakasyap? Mi ništa o njemu ne znamo. On je potpuno nepoznat svima nama, a i vrlo je neobičan čovek".

"Kako se", odgovori mu Buda, "išta i može znati o čoveku koji je godinama čutao? Mahakasyap se nasmejao samo zato što je godinama bio potpuno tih. Samo je on mogao sve da shvati. Bila je to predaja bez reči, nejezička komunikacija. Samo je on, od svih vas, bio sposoban za tako nešto".

Kada je Buda u blizini, s malim voljnim naporom ti možeš mnogo toga da postigneš. Kad Bude nema, boriš se protiv struje. Kada su tu Hitler ili Džingis Kan, onda je potreban zaista veliki napor. Pa čak i pored tolikog truda, uspeh je težak, gotovo nemoguć.

Kaže se da je Buda jednom prilikom rekao: Izaberi pravi trenutak kada ćeš se roditi. Neka to bude trenutak kada će Buda biti u blizini".

Peto predavanje

5. juli 1972.

TAJNE ALHEMIJE

परिपूर्णचन्द्र अमृत रसैकीकरणं
नैवद्यम् ।

PARIPOORN CHANDRA
AMRIT RASAIKI
KARANAM NAIVEDYAM

*Skupljanje nektara
unutrašnjeg punog meseca
je Naivedya, ponuda hrane*

Ti si verovatno čuo za taoistički koncept "Yin — Yang" — koncept dve suprotnosti koje čine jednu stvarnost. Stvarnost postoji kroz parove suprotnosti — kroz pozitivno i negativno, kroz muški i ženski princip, kroz yin i yang.

Stvarnost je dijalektički proces, i kada kažem to, ja time tvrdim da proces nije jednostavan, već izrazito složen. Jednostavan proces, to znači da jedan element dejstvuje; dijalektički proces podrazumeva par suprotnosti koji deluju u jednom smeru. I premda suprotnosti na prvi pogled izgledaju kao suprotnosti, one u stvari obrazuju harmoniju — suprotnosti stvaraju pravu muzičku harmoniju. Ta harmonija je ono što doživljavamo kao stvarnost.

Muškarac i žena predstavljaju jedno čovečanstvo. Muškarac sam za sebe nije i ne može biti čovečanstvo, niti to isto može biti žena — zasebno. Čovečanstvo — to je muzika, a sinteza koju zovemo čovečanstvom je dijalektički proces. I muškarac i žena teže da stvore čovečanstvo, a način njihovog stvaranja je dijalektičan: oni su suprotnosti, a napetost koja se stvara između njih dvoje proizvodi energiju neophodnu za pokret, za proces daljnjeg rasta i razvitka.

Proces je isti na svim nivoima. Ako uđemo sa fizičarem u unutrašnju strukturu atoma, tada ćemo i u njemu naći dve suprotnosti koje tamo funkcionišu: pozitivan i negativan elektricitet. Usled međudejstva tih suprotnosti stvara se materija. Ako bi u svemu tome postojao samo pozitivan elektricitet, materijalni svet bi automatski nestao. Isto bi se dogodilo kada bi funkcionisao samo negativan elektricitet. Ali kada i negativan i pozitivan elektricitet deluju zajedno, oni stvaraju unutrašnju tenziju, a pomoću nje nastaje fizička materija.

Isti je slučaj i sa čovekovim unutrašnjim bićem, a ovaj aforizam upućuje baš na to. Već smo raspravljali o tome kako svesnost stvara unutrašnje sunce, no ova sutra (aforizam) govori o stvaranju unutrašnjeg meseca. Simbolički, sunce predstavlja unutrašnju

pozitivnost a mesec unutrašnju negativnost. Ili, možemo reći da je sunce muški princip a mesec ženski. Sve su ove reči simbolične, ali one su i vrlo značajne, pogotovu za indijsku Yogu. Pod yogičkim suncem se ne podrazumeva ono spoljašnje svetlo, niti se pod mesecom podrazumeva planeta koja je najbliža zemlji. Sunce i mesec u Yogi se koriste da bi se označio unutrašnji univerzum.

Indijska Yoga deli čoveka na dva dela — na sunce i mesec. Čak i proces disanja se deli na dah sunca i dah meseca. I zaista, to je jedno od najdubljih ljudskih dostignuća. Ako se mesečev dah zaustavi i čovek počne da udiše samo solarni dah, telo će uskoro postati veoma toplo. Vrlo visoka temperatura može da se stvori samo korišćenjem jedne vrste daha, i to sve, gledano iz ugla psihologije, deluje stvarno neverovatno. Na Tibetu postoji Yoga Toplevel (tu-mo; prim. prev.) pri kojoj se koristi isključivo disanje solarnom nozdrvom, dok je lunarna potpuno zapostavljena.

Obično se disanje prenosi s nozdrve na nozdrvu, dah se često menja, ali medicinska nauka Zapada izgleda da na to nije obratila pažnju. Disanje nije jednostavan, već takođe dijalektički uređen proces. Ti menjaš predominantnu nozdrvu svakih sat vremena. Otprilike svakih četrdeset ili šezdeset minuta, menja se protočnost nozdrva, i ti počinješ da više vazduha uzimaš kroz jednu nego kroz drugu, a to se stalno menja. Kad ti je potrebna veća telesna toplina — na primer, ako si se iznenada naljutio — solarna nozdrva postaje vodeća.

Yoga tvrdi da, kad si ljut, ako počneš da dišeš na levu, lunarnu nozdrvu, i ako prestane protok vazduha kroz desnu, solarnu, ljutnja će u potpunosti da nestane, jer mesečev dah rashlađuje organizam na jedan vrlo suptilan način. Čitavo je telo podeljeno između sunca i meseca, a isti je slučaj i sa umom.

I zato ne posmatraj čoveka kao jedno, jer sve što postoji, postoji kroz dvostrukost, kroz dualnost. I ti si podeljen na dva dela: imaš negativan deo, a i pozitivan deo, takođe. Po indijskoj simbologiji sunce je poznato kao pozitivan, a mesec kao negativan deo. Negativan je hladan, tih, miran. Pozitivan je topao, vibrira od energije, aktivan je. Sunce je aktivni deo u tebi, a mesec je neaktivan deo. Ako se dogodi najdublja moguća ravnoteža između ta dva dela, između sunca i meseca, odjednom se dešava prosvetljenje. Ako je jedan deo naglašeniji: neuravnotežen si, ali ako su oba dela jednako jaka, onda se oni usklađuju, te se time ostvaruje unutrašnja ravnoteža. U tom trenutku dostižeš jednu drugačiju stvarnost — stvarnost nedualnosti. Ona može

da se oseti samo kada je dualnost potpuno uskladen. Kad su suprotnosti uravnotežene, tada ih prevazilaziš.

U ovom svetu mi postojimo kao dvojnost. Iznad njega smo jedno — nedvojnost. Misli o sebi kao o trouglu: dva su ugla u svetu, a treći je iznad njega. Dva ugla pripadaju ovom, a jedan pripada onom svetu — svetu Brahmana. Ali, ako prva dva nisu uravnotežena, ti ih ne možeš prevazići. Tek kad povratiš ravnotežu u stanju si da odeš iznad njih. To uravnoteženje je Nirvana, *Mokša*, to uravnoteženje je usredištenje. Svesnost deluje tako da uspostavlja ravnotežu između uglova, i u trenutku kada je dualnost uravnotežena, više se ne možeš ponovo roditi — nestaješ sa ovog sveta.

Možeš se radati ponovo i ponovo samo ako postoji neuravnoteženost, no ako je ravnoteža postala potpuna, onda je nemoguć povratak na ovaj svet. Ti jednostavno nestaješ s površine zemlje; telo više ne može da opstane, i ti nisi u stanju da udeš u neko drugo. Dakle, prvo težimo da shvatimo šta je to unutrašnje sunce i šta je to unutrašnji mesec, a zatim ćemo videti kako se oni uravnotežuju među sobom.

Ova sutra kaže: "*Skupljanje nektara unutrašnjeg meseca je Naivedya, ponuda hrane*". Potreban ti je pun mesec unutar tebe samoga da bi ga mogao ponuditi Božanskom kao hranu. Samo je to hrana za Božansko — pun mesec koji se u tebi nalazi.

Svesnost deluje na dva načina: ona stvara sunce, a i mesec, takođe. Mi smo već govorili o tome kako se stvara sunce iznutra. Kad postaneš svestan svega što se unutar tebe odigrava, kad osvestiš čak i onu najnesvesniju aktivnost, postaješ prosvetljen. Svaka ćelija tvog bića ostvaruje svesnost, i ti se pretvaraš u svetlo. Svesnost prodiere u svaku poru tela. I baš kao što zraci sunca dolaze do zemlje, tako i tvoja unutrašnja svesnost, kada se jednom probudi, počinje da ulazi u svaku žilicu, u svaki telesni nerv. Čitavo ti je telo ispunjeno svetlošću, no to je samo jedan deo svesnosti, tek jedan proces. Zraci iz središta takođe idu i ka obodu, i što ih više tamo dospe, to središte postaje hladnije.

Nije mi poznato da li si čuo jednu posebnu teoriju o ovom spoljašnjem suncu, i ja ne znam da li su ljudi koji su je postavili u pravu ili ne, ali teorija je jako značajna, pošto pomaže da se shvati unutrašnja stvarnost. Ti naučnici kažu da centar sunca samog po sebi ubedljivo najhladnija tačka u čitavom solarnom sistemu. Središnja tačka sunca uopšte nije vrela. Vrelina itekako postoji na periferiji i gornjim slojevima, ali ne i u unutrašnjem centru sunca. Zbog helijuma koji se

nalazi oko sunca stvara se toplota, i tada se ona posvuda širi.

Sunce ima telo i ono je centar. Solarna porodica predstavlja telo, a zemlja tom telu pripada kao jedna ćelija. Toplina se širi posvuda, ali sunce je u svom najunutrašnjijem delu potpuno hladno. Najhladnija stvar u čitavom univerzumu je centar samog sunca. Tako mora da bude jer sve što postoji, postoji kroz suprotnosti. Ako je sunce najtoplije, ono mora unutar sebe imati nešto što će uravnotežiti tu krajnost. Uzmimo točak koji se kreće: on se vrti iz sve snage, ali glavica, središnja tačka — potpuno je mima. Pokret mora imati nepokretan centar. U suprotnom slučaju, kretanje je sasvim nemoguće.

U ovom manifestovanom svetu sve što postoji, egzistira kroz parove suprotnosti. Živ si jer se negde unutar tebe nalazi smrt. Kad ne bi imao taj unutrašnji sastojak, život bi bio sasvim nemoguć. I zato nemoj da misliš kako će se smrt odigrati tamo nekog dana — sve je to unutrašnji rast. To nije nešto što ti srećeš, nešto s čim se suočavaš — ne! To je nešto ka čemu rasteš iz dana u dan. Jednog dana, kada se rast završi, umireš. To je stvarno unutrašnja pojava. Ti si živ, s jednim mrtvim središtem. Bez mrtvog središta život uopšte nije moguć.

Ništa ne postoji ako nema i svoju suprotnost. Život i smrt su samo negativna i pozitivna stvarnost. Dakle, zvuči logično, a i dijalektično takođe, mada još uvek nije dokazano — da sunce ima centar koji je totalno hladan, apsolutnu hladnoću nasuprot apsolutnoj vrelini periferije. To može biti istina, to ne mora biti istina: to i nije toliko bitno. Ali, u unutrašnjem svetu, ova postavka je sasvim tačna. Kad ostvariš apsolutnu svesnost, toplina počinje da putuje ka periferiji. Svaka ćelija tela se zagreva, jer ta budnost svuda prodi. Drugi deo pojave sastoji se u tome da će se tvoje središte sve više i više hladiti — i to je delo meseca. Sunce omogućava širenje topline, širenje svetlosti.

Ti moraš znati da svetlost ima dva kvaliteta: kvalitet toplote i kvalitet svetla. Toplota je samo koncentrisano svetlo, dok je svetlo tek rasuta toplota. I zato, kad god svetlo putuje telom ono ga istovremeno zagreva, i svaka ćelija postaje toplija, svesnija, prosvetljenija. Spavanje je hladna stvar, i noć isto tako. Zbog toga mi spavamo noću: to je vreme hladnoće. A ujutru, kad se sunce pojavi, sve odjednom oživi, sve postaje toplije. U podne je teško zaspati, ali je lako biti budan.

Kad ti je periferija hladna, kada je hladna svaka ćelija tela, to je siguran znak da ti je središte vruća tačka. Zbog vreline tog središnjeg mesta ti ćeš biti seksualan, bićeš ljut, bićeš pohlepan, bićeš svakakav. Tvoje će središte biti tvoja groznica, i ta će toplina malo po malo početi

da se kreće. Naravno, kad toplina napusti središte ona se širi, i što se više širi, topline je manje a svetla sve više i više.

Sunčevi zraci koji padaju na zemlju su životvorni — oni dugo putuju do zemljine površine. Ako im se isuviše približiš, onda sunčevi zraci neće biti životvorni nego "smrtonosni", jer oni onda neće biti topli — biće čista vatra.

Cela struktura tela je hladna. Ti toplinu osećaš samo kada si ljut, strastven, seksualan, kada te želja obuzme. To nije svetlost o kojoj smo govorili, već jednostavno — to su grozničavi fenomeni. Zbog toga mi seks osećamo kao oslobađanje — jer gubiš određeni postotak vreline, i samim tim otpuštanjem smanjena je unutrašnja groznica.

Zbog toga su militaristi zabranili vojnicima seksualnu slobodu — jer ako im pustiš na volju, oni neće moći da se bore. Kroz seks oni bi mogli da se oslobode unutrašnje groznice, što nekima ne odgovara, jer kada se ta vrelinu nagomila, ona automatski počinje da bude izuzetno nasilna.

Zbog toga izvesna duboka pojava, velika zagonetka istorije može da se reši kad god društvo postane bogato: kad su rešeni problemi hrane i gladi, društvo počinje da pokazuje prve znake seksualne slobode. Samo su siromašna društva prinorana da potiskuju seksualnost. Kada je društvo bogato, tebi je teško da potiskuješ — jer problem hrane je već rešen. Mnogo je energije oslobođeno time, i sad — kako da se ona upotrebi? Dakle, jedno bogato društvo počće da bude slobodno u seksualnom smislu.

Bogato društvo predstavlja ono društvo koje je tehnološki mnogo napredovalo, i kada god bilo koja civilizacija živi u obilju, seksualna sloboda mora da bude prisutna u svemu tome, no tada bilo koje nerazvijeno društvo može da satire visoko civilizovanu zajednicu. I to je činjenica koja se neprekidno ponavlja kroz istoriju: varvari, divljaci i primitivci su uvek pokopavali civilizacije.

Zbog svog obilja Indija je kroz istoriju stalno bila pokoravana: Tataari, Berberi, Huni, Moguli, Turci, svi su oni bili necivilizovana društva — gladna, siromašna, seksualno ugrožena. Bilo je zaista mnogo nasilja u njima. To se isto može videti i u modernim vremenima: u Vijetnamu, Amerika nikako nije mogla da pobedi. Njihova je onladina bila seksualno slobodna, i samim tim, mnogo manje nasilna. Zbog tog nedostatka Amerikanci jednostavno nisu mogli da pobede. Stvarno, nijedno bogato društvo nije u stanju da odnese pobjedu nad nekim siromašnim društvom. Period borbe može da se produži, no to

je sve — pobjeda je ipak nemoguća. Oni — bogati — mogu da poubijaju čitavu zemlju, ali ne mogu pobediti jer nemaju ratničkog duha.

Amerika je danas društvo sa možda najvećim seksualnim slobodama u čitavoj istoriji ljudskog roda. Amerika ne može da se bori; sukob je deo potisnutog seksa. Unutrašnja groznica mora da se nagonilava sve do onog trenutka kad se pretvara u nasilje. Potiskuj seks, i bez sumnje — postać će nasilan. Zbog toga su svi lažni sveci vrlo nasilni u svom delovanju: lako se razljute i postanu nemirni — sve zbog potisnutog seksa. Ta unutrašnja groznica mora da se oslobodi na ovaj ili onaj način.

U seksu oslobađa izvesnu količinu energije, a istraživači kažu da je to otprilike u vrednosti od sto dvadeset kalorija — sto dvadeset! To je baš kao kad bi ludom brzinom pretrčao jedno kilometar ipo. Tad bi verovatno utrošio istu količinu kalorija — sto dvadeset. Upravo zbog toga pričaju da seks podstiče pojavu srčanih oboljenja. Ne — on pomaže, ne odmaže, jer oslobađa energiju! Za osobu koja se dobro hrani to je velika pomoć, jer odlaže bolesti srca. Odlaze jer otpušta energetski višak, no to nije nikakvo rešenje. Time se samo stvara gubitak energije u sistemu; ništa više.

Kad god si ljut tvoje se telo automatski zagreva, postaje grozničavo. Centar otpušta ljutnju, i energija stiže do periferije. Periferija je obično hladna, a centar vreo. Međutim, kad si svestan, slučaj je dijametralno suprotan. Kad meditacijom ostvaruješ sopstvene dubine, kad postaneš svestan svake svoje aktivnosti, sve se onda u potpunosti menja. Tvoja se periferija onda neće pretvoriti u ljutnju, ili u seks, u pohlepu ili bilo koju strast. Periferija će izgubiti svoju hladnoću — hladnoću usnulosti. Zagrejaće se, oživeće — pod uticajem svesnosti. I usled toga što se dvadeset i četiri časa dnevno energija spontano oslobađa i dospeva do periferije, ti nećeš imati potrebu da budeš ljut ili seksualan.

Budi nije potrebna nikakva ljutnja. Za njega je ona sasvim beskorisna, jer se kod njega promenio sam energetski sistem. On svoju toplinu koristi kao svetlo, dok ti svoje svetlo koristiš kao vrelinu. Isto gorivo može se upotrebiti na mnogo načina: njime možeš ili osvetliti kuću, a tim gorivom si u stanju i da je spališ, da je sravniš do temelja. Gorivo jeste isto, ali je smer korišćenja promenjen. Unutrašnje gorivo, unutrašnja energija, postaje vatra — samoubilački plamen: on te spaljuje i svodi na pepeo. Na kraju, kad ti smrt poleti u zagrljaj, ti si se već ohladio kao pepeo. Sve se odigrava upravo tako zato što ti svoju energiju ne koristiš kao svetlost nego kao vatru.

Ta energija postaje vatra ako je usmerena, i ona se otpušta s vremena na vreme, kad god je ima previše. U izuzetnom šoku, energija dolazi do periferije i oslobađa se. To je strahovito haotično stanje, a ti ga zadržavaš bez prestanka. Jednoga dana stanje postaje neizdrživo i ti ga neodložno moraš odaslati s periferije.

Ali, mi svi nalazimo racionalizacije za sopstvene akcije. Kad se naljutiš, ti imaš običaj da kažeš kako si poludeo zbog "ovog i ovog". Ne, zaista, stvar nije u tome: preplavljen si iznutra, što će reći — potpuno spreman za novu eksploziju ludila. Ti to, naravno, ne znaš, i to samo zbog toga što ničega nisi svestan. Bio si preplavljen izvesnom količinom energije, i ta je količina samo čekala kada će se osloboditi. Ali, kada si uvređen, kada te neko naljutio, ti si ubeđen da je ta i ta osoba u stvari stvorila bes u tebi.

Ne, ta osoba ti jednostavno pruža mogućnost da izbaciš energiju koja te preplavljuje. Na neki način, ta je osoba tvoj pravi prijatelj, pomagač. Da nije nje bilo, našao bi se stvarno u teškoj situaciji. Ako ti niko ne pruža mogućnost da se rešiš svog ludila, ti ćeš onda projektovati, smišljaćeš fantaziju za fantazijom, i na kraju ćeš biti ljut na sve i svašta.

Ljudi se ponekad toliko naljute na svoje cipele da ih jednostavno bace. Ili naljute se na vrata i počnu da udaraju po njima. Takvi se ljudi mogu naljutiti na bilo šta. Ako im se ne pruži nikakva mogućnost — ni cipele, ni vrata, ni nešto treće — oni se onda naljute na sebe. Čak će početi da se samopovređuju, ili će ipak, pre nego što to učine, naći neku zamenu.

Mi smo stvorili toliko mnogo zamena. Eto, neko puši, i mi mislimo da je to jedna prosta stvar. A nije! Danas su psiholozi uvideli da je pušenje jedno veoma duboko nasilje. Uzimaš dim, ispuštaš dim, uzimaš — ispuštaš, uzimaš pa ponovo ispuštaš: to ti pomaže da oslobodiš ljutnju, nasilje, seksualnost. Mi stvarno imamo mnogo, nebrojeno mnogo pomoćnih sredstava. Osoba koja je agresivna uzimaće više hrane nego što joj treba: uništavanjem hrane ona će nekako uspeti da otpusti višak agresivnosti u sebi.

Možda tu činjenicu nisi primetio, ali kad voliš, ti uzimaš mnogo manje hrane nego inače. Isto tako, kad si blažen, kad se raduješ, jedeš mnogo manje nego obično. Obično, tako ne bi trebalo da bude. Stvar je obrnuta od onoga kako mi gledamo na celu stvar. Mi mislimo da će osoba uzimati mnogo više hrane baš kada je srećna, ali neće. Radostan čovek neće se preopteretiti hranom zbog toga što je jedenje deo nasilja.

Srećna osoba nije nasilna, te zbog toga, kad god se zaljubiš, nije ti stalo do hrane.

Dve osobe koje se vole, pre venčanja, neće puno jesti. Ali, kada dođe do braka počće da jedu kao nikada pre — jer je ljubav nestala. Danas je ishrana jedan od oblika nasilja, i ono je povezano sa više stvari. Kad je nasilna, životinja agresivnost oslobađa grizući, kroz zube, a mi smo sa životinjama u rodbinskim odnosima. Kad je životinja nasilna, ljuta, energija automatski dolazi do čeljusti i kandži. To su animalni instrumenti nasilja.

Na neki način, isto se dešava i s nama. Kad si besan, tvoji zubi i prsti gore od topline, i to nekako moraš da izbaciš. Možeš da žvačeš, da pušiš, da uzimaš "pan" (vrsta lista koja se u Indiji tradicionalno koristi za žvakanje), jer nešto ti svakako treba što ćeš moći da uništiš. Zbog toga u Indiji postoje ljudi koji po celi bogovetni dan samo žvaču i prežvakavaju pan — bez prestanka. Tim žvakanjem oni smanjuju unutrašnju napetost.

Nasilje se oslobađa i neprekidnim pričanjem. Žene pričaju mnogo više od muškaraca zato što muškarci mogu da budu nasilni na više načina nego žene. Ali — zato one mogu da pričaju, da pričaju bez kraja i konca! One to neprestano čine, reči teku bez ikakvog smisla, bujice reči, dok muškarac ima druge mogućnosti da izrazi nasilje: u kancelariji, u automobilu, i tako dalje i tako dalje. Da li si posmatrao kako je muškarac ljut dok vozi svoja kola? Kroz akcelerator on oslobađa sav bes koji se od ko zna kada skupio u njemu. Automobil pojačava brzinu — to u stvari muškarac ubrzava otpuštanje ljutnje, a automobil je tu samo posrednik, medijum. Pedeset posto automobilske nesreće ne dešava se zbog automobila nego zbog vozača, ne zbog saobraćaja nego zbog mentalne napetosti.

A žene ne mogu na tako puno načina da se oslobode napetosti. One gotovo da imaju samo jedno sredstvo: pričanje. Kad se nešto čini usnama i zubima, zaista se mnogo energije izbacuje. Žena koja je ljuta porazbijace mnogo šoljica za kafu i ne znajući. Biće iznenađena time što bukvalno svakog dana razbije nešto u kući. To je delo nesvesnog uma. Energija je u rukama, i ta ista energija želi da slomi nešto, bilo šta. I zato je dobro imati mnogo lomljivih stvari u kući — one mnogo pomažu! Pre nego što se muž vrati kući, supruga je već našla načina da izbacuje sav svoj bes. Ako bi stvari koje se nalaze u domu bile nesalomive, to bi razorilo mnogo porodica. Stvari koje se lome pomažu porodici da se ne slomi. Danas su to već dokazane činjenice.

Ako imaš dosta energije u središtu koje je svo grozničavo, i ako se toplina ne prebacuje na periferiju, i ako se ne koristi kao svetlo za čitavo biće, onda se malopredašnje stvari jednostavno moraju događati. Svakoga ćeš dana nagomilavati energiju, a nju ćeš morati da izbaciš na ovaj ili onaj način. A to je takva glupost! Čitavog svog veka ti činiš jednu te istu stvar — nagomilavaš, izbacuješ, skupiš pa baciš. Pa šta radiš dvadeset četiri časa na dan? Samo skupiš energiju da bi je izbacio napolje. Dakle, kad god je energije dovoljno, ti samo gledaš u kom pravcu da je izbaciš. I tako — mi izbacujemo svoja ludila kroz seksualnost, ljutnju, nasilje, pohlepu i sto drugih stvari. A čim je energija oslobođena, tada je jedini problem: kako je ponovo nagomilati.

I kakav je to život? — začarani krug! Medutini, sticanjem svesnosti taj suludi mehanizam menja se u potpunosti. Kad si svestan, svakog trenutka tvoje središte šalje energiju ka svakoj pori tvog tela. A telo nije mala stvar — telo je umanjeni univerzum. "Kako gore, tako i dole". Svako je majušni svemir. I kada kažem "sitan", osećam krivicu jer taj mali univerzum nije baš tako mali. On je nepregledan baš kao i makrokosmos. No zbog jezika stalno nam se pojavljuju problemi. Zbog reči univerzum izgleda ogroman a telo tako malo, gotovo nevidljivo.

Koja je razlika između mikro i makrokosmosa? Danas se govori kako bi zemlja bila sasvim mala lopta kada bi se nekim kompresorom mogla sabiti toliko da se iz nje izbacuje sav prazan prostor. Kad bi izbacili prazninu sa Himalaja, Himalajsko gorje moglo bi da stane u kutiju šibica. Materija nije toliko velika kao što izgleda. Praznina je velika; materija je zaista mala.

I stoga, kako proceniti da li je neka stvar mala ili velika? Nešto malečko može postati veliko ako mu dodamo nešto praznine, malo slobodnog prostora. Ti bi bio velik kao zemlja ako bi se u tvoje telo stavila praznina i slobodan prostor koji na zemlji već postoji. Dakle, sve su razlike u prostoru — u praznom prostoru. Nijedne druge razlike nema osim ove.

Ali kad kažem "mali univerzum", ja pod tim podrazumevam da sve ono što postoji u njemu postoji i u tebi, takode. Kakva god da je razmera, nema razlike između sadržaja svemira i sadržaja tvog bića. I zato, kad god tvoj solarni centar otpuša energiju, on to čini na dva načina: ako si nesvestan, onda se energija pretvara u seks, pohlepu i neke druge bolesti; no ako si svestan, onda se toplina preobražava u svetlost koja kupu svaku poru, svaku ćeliju, svaki nerv tvog tela. Tad se nalaziš pod istinskim mlazom svetlosti, pod vodopadom svetla.

Kada se to dogodi, tvoj unutrašnji centar počinje da bude sve hladniji i hladniji, te na kraju postaje najhladnija tačka tebe samog.

Hindusi imaju jedan mit koji kaže da Šankara (ime Boga Šive) živi na Kailaš planini. To je najhladniji vrh Himalaja, i uvek je prekriven snegom. To je samo simbolički način da se kaže da se najhladnija tačka na svetu — Kailaš — u tebi nalazi. No ti tu činjenicu možeš da spoznaš tek kad toplinu preobraetiš u svetlost — nikada pre. I što si svesniji, to se više topline pretvara u svetlo, te tako vremenom počinješ da prepoznaješ mesec u sebi, jedno mirno, hladno unutrašnje jezerce.

Ovaj aforizam kaže: "Skupljanje nektara unutrašnjeg punog meseca..." U početku, naravno, ti ćeš to osetiti pa zaboraviti. I to je baš kao prvi dan meseca. Nakon njega dolazi drugi dan, pa treći... Osetiš ga, pa odmah zatim osećaj iščezne. Mesec polako raste, približava se trenutak punog meseca. Na isti način, u tebi raste i unutrašnja tačka hladnoće. Što tvoja svest više raste, to se više topline preobrazi u čistu svetlost. Prosvetljenjem periferije, što su ćelije tela više ispunjenije svetlom, što je telo osvešćenije, to unutrašnji mesec brže raste. Ponekad ga osećaš, a ponekad ne. Ponekad ti se pojavi osećaj hladnjakavog povetarca, i ti jednostavno znaš da se iznutra dešava nešto jako važno. Osetiš, pa se osećaj opet prekine. A mesec uporno raste, raste iz dana u dan. I konačno, kad više nema nesvesnog, i kad je celokupnost energije postala celokupnost svetlosti, dolaziš do spoznaje punog meseca.

Buda je o punom mesecu govorio u negativnim terminima jer to je negativna tačka. Dakle, Buda je rekao da je, kada se ostvari unutrašnja tišina, to u stvari Nirvana. Ta reč — Nirvana — veoma je značajna za ovaj aforizam. Nirvana znači samo jedno: "prestanak plamena, iščeznuće vatre": svetiljka je gorela i onda je, konačno, plamen utihnuo.

Kad je toplina u potpunosti pretvorena u svetlost, onda plamena više nema. Zbog svega toga, Hindusi su upotrebljavali simbol punog meseca — svetlost meseca je sasvim hladna: nema plamena, nema vatre. Svetlo je svuda, ali plamen ne postoji, nestao je.

Kad se čovek upozna s unutrašnjim suncem, svetlost postaje baš kao plamen koji gori i isijava toplotu. I ako analiziramo živote ljudi kao što su Buda, Mahavir ili Isus, mnoge stvari, koje su inače skrivene, postaće odjednom očigledne. Na primer, kad god se rodi osoba kakav je Buda bio, rani život biće izrazito revolucionaran — jer onog trenutka kad čovek zakorači u sopstvenu dubinu, prvo iskustvo je uvek plamen. Što Buda postaje zreliji, to unutrašnja hladnoća preuzima vodeću ulogu, to

mesec postaje savršeniji. Prevrat je iza njega, i Budine reči više nisu tako revolucionarne kao što su nekad bile.

Isus nije dočekao tu mogućnost — ubili su ga dok je još bio u prevratničkoj fazi. Zbog toga postoji oštra i sasvim lako uočljiva razlika između Budinih i Isusovih reči. Isusovi govori liče na govore mladića — reči su bukvalno vrele! I Budini raniji govori slični su Isusovim, ali Buda je imao osamdeset godina kada je umro. Njega nisu razapeli.

Postoji razlog zbog koga se tako nešto nije dogodilo Budi. U Indiji se zna šta će se desiti: kad god osoba zakorači u unutrašnji svet, prvi izraz biće vatren, buntovan, revolucionaran — zbog toga Indija nikoga nije ubila. Ona nikada nije postupila na način na koji se stara Grčka ponela prema Sokratu, ili kao što su se Jevreji poneli prema Isusu. Indija je poznavala mnogo takvih osoba. Ona je znala kako je prirodno da prva posledica Budinog suočenja sa samim sobom bude veoma revolucionarna. On će prvo eksplodirati u plamen koji prži sve oko sebe, no na kraju će preostati samo mesec — tih, spokojan, hladan. Vatra će nestati — ostaće samo čista svetlost.

Isus je ubijen, i zbog toga je Hrišćanstvo ostalo nepotpuno, nekako nedovršeno. Hrišćanstvo je zasnovano na Isusovom učenju koje je još uvek bilo plamen — otuda ta nedovršenost. Budizam je potpun. On je prošao kroz sve Budine faze: od mladog do punog meseca. Razapinjanje na krst bila je velika nesreća za čitav Zapad. Zaista je vrlo zla sreća što su Isusa razapeli još dok je isijavao toplinu — imao je tek trideset i tri godine. Plamen bi se svakako preobrazio u mesečevu svetlost, ali je potpuno ukinuta mogućnost za takav preobražaj. To se može objasniti činjenicom da Jevreji nisu poznavali faze unutrašnjih fenomena.

Indija je upoznala zaista mnogo prosvetljenih bića, i odavno je bilo poznato da je prvi rezultat buđenja uvek plamen: revolucionarni duh. Ali, što čovek dublje ulazi u sopstveno biće, vatra sve više nestaje, te na kraju ostaje samo mir — tišina mesečine.

Ovaj aforizam kaže: "Skupljanje nektara unutrašnjeg punog meseca..." Ta tišina, ta prohladna tišina meseca, "Amrit", taj nektar, je eliksir. Nigde se ne može naći do u tvojoj unutrašnjosti. Taj nektar je u tebi! Jednom kad si učvršćen u tom nektaru, kad se jednom nađeš u tom jezeretu prohladne mesečine, ostvario si *Purnimu* — mesec unutrašnje punoće. Tad znaš obe suprotnosti: i život i smrt, upoznao si sunce, upoznao mesec. Jednom kad spoznaš obe krajnosti, istovremeno si ih prevazišao. Zbog toga se to zove nektar — *amrit*.

Sad više nećeš umreti. Ispio si eliksir — više ne postoji mogućnost

da umreš. Ali, ti takođe više nećeš biti živ na onaj stari način. U tom smislu ćeš umreti, i sad se preporučaš kao pun mesec. Sad više smrt neće biti smrt, niti će više život da bude život. Sada ćeš biti i iznad smrti i iznad života.

Čuo sam o Tanki, Zen Majstoru, koji je jednoga dana, pred svim svojim učenicima objavio, da Buda nikada nije rođen. Rekao je: "Cela priča je lažna; sve te legende o Budi uopšte nisu istinite. On se nikada nije ni rodio".

Njegovi učenici bili su potpuno zbunjeni. Šta sad sve to znači? Svim učenicima se činilo da je Tanka jednostavno poludeo. Svakoga dana on bi im lično pripovedao ponešto iz Budinog života, njegovo rođenje i sve ostalo, a onda, krajnje neočekivano, Tanka dolazi i uzvikuje: "Čitava stvar je lažna — on se nikada nije rodio". Čim je to rekao, skočio je sa platforme i odjurio u svoju kolibu.

Učenici su se skupili oko ulaza u kolibu, a onda je neko progovorio: "O čemu ti to uopšte govoriš? A šta je s onim o čemu si celog svog života predavao?"

Izašavši, Tanka im odgovori: "Tanka više nije. On se nikada nije rodio, i zato je čitava legenda lažna. Lažno je predavanje Tanke, a i vaše slušanje Tanke takođe je lažno. Neko je jednostavno stvorio čitavu obmanu. Nemojte da se zavaravate".

Učenici su bili još zbunjeniji. Možda je, na kraju krajeva, i istina da se Buda nikada nije rodio, ali makar je Tanka ispred njih.

Tanka se samo nasmejao i rekao: "Ono što je rođeno, ono što se rodilo, nije Buda".

U Indiji mi imamo dva imena: "Gautama Sidharta" je ime koje su mu roditelji dali. A onda, jednoga dana, taj se čovek prosvetlio: svesnost se u potpunosti rascvetala. Od onda je koristio drugo ime — "Gautam Buda": "Buda" znači Probudeni. Drugo ime uopšte ne pripada Gautami. Gautam je jednostavno situacija. Na njegovom mestu nastao je Buda, i taj Buda nije nastao na dan Prosvetljenja. On je oduvek bio tu, no toga dana bio je uočen, prepoznat. Gautam je prosto tog i tog datuma prepoznao ono što je oduvek bilo u njemu — Budu.

Taj unutrašnji fenomen je iznad rođenja i smrti: to se nikada neće roditi, to nikada neće umreti, jer ono što je rođeno će umreti — ne može umreti samo ono što se nikada nije ni rodilo. Za smrt, potrebno je rođenje kao preduslov, kao preko potrebni, neophodni preduslov. Ne možeš umreti ako se nisi rodio. S tom unutrašnjom pojavom — kada su mesec i sunce u ravnoteži, kada je dijalektički proces okončan, i kad je

sinteza potpuna — ti počinješ da u sebi osećaš nešto što je večno.

Zbog toga ovaj aforizam i kaže: "Skupljanje nektara punog meseca je Naivedya". Sada si ti sam postao *Naivedya*, hrana koja se može ponuditi Božanskom! Sada si hrana. Sada si večan. I zašto to zovemo *Naivedya*, hrana? Jer kad si večan, ti možeš da postaneš hrana za sve što je večno. Čak i obično značenje je uključeno u sve to. Kada uzmeš hranu, ona se sjedinjuje s tobom: s tvojom krvlju, s kostima, hrana postaje jedno s tobom: ti jesi svoja hrana! I zato, kad si spoznao tu unutrašnju stvarnost, tu večitu stvarnost, ti je možeš ponuditi kao hranu univerzumu, kao hranu Postojanju.

No to znači i da sada možeš da postaneš skelet samog svenira, krv univerzuma — sad si jedno sa svim što postoji, baš kao što je i hrana jedno s tobom. To stapanje je savršeno zbog toga što si ti sam postao hrana za Božansko. Ti si sada *Naivedya*, a samo takva ponuda može biti u potpunosti prihvaćena.

Ali, ti ne možeš svoje telo ponuditi kao hranu; u stvari, to će i biti hrana, ali za lešinare, a ne za Božansko. Telo se ne nudi kao hrana Božanskom. Tvoje je telo izašlo iz zemlje i u zemlju će se vratiti. Zemlja će ponovo uzeti ono što je i dala: "Prašina prašini, pepeo pepelu". Telo se može samo vratiti prvobitnom prahu, i stoga — nije moguće ponuditi sopstveno telo Božanskom.

Jedan mladi tragalac došao je do Gautam Bude: "Ja želim da samog sebe — tebi predam, i zato, molim te, prihvati me".

"A šta nudiš?", upita ga Buda, " — svoje telo? To je telo već predato zemlji na kojoj počiva. Kako mi možeš predati telo? Šta je tvoja ponuda — reci mi što tačnije možeš?"

Mladić je bio u blagoj zbrci. Kad se malo pribrao, rekao je: "Dajem kao ponudu sve ono što imam".

"Ali šta imaš?", upita ga Buda. "Šta je to što ti pripada? Da li ti pripadaju misli koje ti padaju na pamet? Sve te misli pripadaju društvu a ne tebi, zato što tvoj čitav um zavisi od društva. Tvoje telo pripada tvojim roditeljima, pripada zemlji, nebu, vodi, vatri — telo je sastavljeno od pet elemenata i logično — njima i pripada. Šta ti u stvari poseduješ što mi možeš ponuditi?"

Mladić nije mogao da odgovori zbog toga što nije imao šta drugo da ponudi. Nikakav odgovor nije mogao da smisli, pa mu je Buda blagonaklono rekao: "Nemoj sad da nudiš. Prvo otkrij ono što jesi, i u trenutku kada budeš video šta si, učinićeš ponudu. Kad budeš ostvario samospoznaju, sve će biti učinjeno — sve što treba".

Kad pronadeš unutrašnju ravnotežu, i kad spoznaš i sunce i mesec, i jednu i drugu stranu, one onda uravnotežuju jedna drugu, i kroz taj sklad ti napuštaš svaku dvojnost. U istom trenutku, dodiruješ treći ugao trougla, i tad si po prvi put iznad sebe samoga: sada si unutrašnje Sopsvo. Sada na sebe možeš da gledaš odozgo, sa visine — na sunce i mesec, na telo i dušu, na sopstvenu pozitivnost i negativnost, na svoj muški i ženski princip. Sad sa visine možeš da posmatraš čitav dualistički svet, možeš da proučavaš tu višedimenzionalnu dvostrukost — jer sad si postao *Naivedya*, ponuda u obliku hrane.

Ali sada ponuda više nije potrebna: već si predao sve što treba. Sad nije neophodno ni da pitaš da li će ponuda biti prihvaćena ili ne: prihvaćen si, u svakom slučaju. Ti si jedno. I kao što je hrana postala jedno s tobom, tako si se i ti sjedinio s Božanskim. A pod "Božanskim" ja podrazumevam Celinu, Totalnost, sve — samo Postojanje.

Šta da se čini? Preobrazi toplinu u svetlost: to neka ti bude osnovna mantra. Preobrazi groznicu u čisto svetlo! Ne koristi toplinu samo kao toplinu — upotrebi je kao svetlost. Kada ti ljutnja obuzme um, samo sklopi oči i pokušaj da meditiraš — šta ljutnja zaista jeste. Zakopaj duboko i pronadi izvor. Ono što mi obično činimo je dijametralno suprotno. Kad smo ljuti mi automatski počnemo da razmišljamo o objektu ljutnje, o tome ko ju je stvorio, a nikada o izvoru te iste ljutnje, nikada o onom najvažnijem — odakle ona dolazi. Kad se naljutiš, samo sklopi oči. To je pravi trenutak za meditiranje. Sklopi oči, udi u sebe, i pronadi — odakle dolazi ljutnja. Prati ljutnju do samog izvora. Udi što dublje možeš, i doći ćeš do izvora topline odakle sva nagomilana energija isijava prema periferiji.

Posmatraj to i ne uključuj se, jer ako se uključiš, ti ćeš biti zbunjen a ne preobražen. I nemoj da potiskuješ, jer ako to činiš, energija će biti vraćena središtu koje je ionako preopterećeno. Taj izvor više nije u stanju da išta upije. Potisnuta energija opet će se vratiti, čak s mnogo većom snagom. Dakle, nemoj pokušavati ni da se uključuješ ni da potiskuješ. Tek, budi svestan i kreni unutra, ka izvoru. Sama ta kretnja usporava proces, posmatranje menja kvalitet ljutnje, jer to mirno posmatranje predstavlja istinsko središte.

Ljutnja i tiho posmatranje su dve različite pojave. Kad posmatranje prodre u ljutnju, ona menja energetski sastav, samo hemijsko jedinjenje ljutnje, te tako toplina postaje svetlost. To je sva promena koja se dešava: groznica postaje svetlo! U tom času ljutnja nije bačena ka izvoru koji je ne može prihvatiti jer je ionako preopterećen, niti je ta ista ljutnja

hitnuta ka objektu, jer je onda energija na jedan vrlo glup način zauvek straćena. U ovom slučaju energija se niti izbacuje niti potiskuje. Posmatranjem, ta energija postaje difuzna, i kreće se po površini tvog tela u obliku svetlosti. Kada je difuzna, energija se kreće kao svetlost, te tako ljutnja postaje "ojas" (čitaj: odas) — prosta ljutnja postaje unutrašnje svetlo.

I zato, nemoj da si razočaran i uznemiren zbog toga što osećaš veliki bes u sebi — to samo pokazuje da imaš velike energetske zalihe. Osoba koja je rođena bez besa u sebi teško da se može preobraziti. Ona nema dovoljno energije. Zbog svega toga, ti možeš da budeš srećan što je imaš u dovoljnoj meri, ali je nemoj zloupotrebljavati. Energija može ili da se zloupotrebi ili da se preobrazi. Ona je sama po sebi neutralna, i ona ti neće reći šta da radiš s njom — ti sam moraš da odlučiš kako ćeš je upotrebiti. To je tajna nauka unutrašnje alhemije — preobraziti toplinu u svetlost, pretvoriti grafit u dijamant, pretvoriti proste elemente u čisto zlato.

To su sve samo simboli. Alhemičari u stvari nisu težili da iz nekih prostih metala stvore plemenite, no oni su to pokušavali da prikriju ezoterijom, tajnom simbolikom, jer u prošlim vekovima je bilo opasno govoriti o unutrašnjim naukama a ostati zdrav i čitav. Isus je razapet: i on je bio alhemičar unutrašnje stvarnosti. Hrišćanstvo koje ga je pratilo, otišlo je u bukvalno suprotnom pravcu od svoga tvorca. Hrišćanska Crkva je masakrirala sve one koji su ponovo pokušavali da, kao Isus, otpočnu sličan alhemičarski proces.

Reč "alhemija" je zaista predivna — naša reč "hemija" vodi poreklo od te reči. Hemija je nastala iz alhemije, ali "alhemija" sama po sebi je izuzetno duboka i značajna reč. Ta je reč došla iz Egipta. Staro ime Egipta je "Kem", a "Al Kem" u stvari znači "tajna nauka iz Egipta". Egipćani su bili istinski poznavaoци alhemije unutrašnjeg preobražaja, otišli su daleko u tome — kako preobraziti unutrašnju hemiju.

Sačuvane su mnoge egipatske mumije, i one su ujedno i najstarije mumije na svetu, no naučnici ni do dana današnjeg nisu uspjeli da otkriju kako su i zbog čega one bile sačuvane. Ali, na to "zašto" mi možemo da se igramo igre pogađanja, i čitava naša takozvana istorija nije ništa drugo do pogađanje. No ta pogađanja su uvek pogrešna kada se radi o ezoteričkim pojavama.

Zašto su one bile sačuvane — teško je razumeti, ali još je neshvatljivije ono "kako" — kako su uopšte uspjeli da ih sačuvaju od raspadanja. Mumije su i dan danas sveže, baš kao da su ti ljudi maločas

umrli. Da je u taj proces bila uključena nekakva spoljašnja hemijska intervencija, naši hemičari bi mogli da shvate u čemu je stvar. Mi smo u poznavanju hemije otišli mnogo dalje od Egipćana. No osnovna stvar je u tome što su te muniije sačuvane ne pomoću spoljašnje hemije, već pomoću unutrašnje alhemije.

Ako tvoja seksualna energija, koja je izvor svekolikog života, može biti iznutra preobražena, tad tvoje telo može biti veoma lako sačuvano — koliko god hoćeš vremena. Ako je libido preobražen, onda telo može biti sveže barem milion godina. Ako ćelije tvog sopstvenog tela izgube svoj seksualni sadržaj, tad telo može da se sačuva, jer i smrt, kao i život, dolazi kroz seks. Tvoja svežina, i mladost tvog tela, dolazi kroz seks, no isto tako — kroz njega dolazi i raspadanje.

Muniije nisu sačuvane metodama koje pretpostavljaju istoričari i egiptolozi, jer svi oni kažu da je čovek oduvek razmišljao u terminima ega — kako da sačuva samog sebe. S kraljevima, na primer, to nije slučaj. Tajna je u nečem drugom. Oni su mumificirani samo da bi znali kada će njihove duše opet da se inkarniraju. Kada se neki čovek ponovo rodi u drugom telu, i ako je staro telo sačuvano od raspadanja, sama ta činjenica u mnogome ubrzava unutrašnji progres.

Ali staro će telo biti od nekakve koristi samo pod uslovom da je preobraženo alhemijskim putem; u bilo kom drugom slučaju ono ne služi ničemu. Ako telo iznutra preobraziš, onda ono postaje prava laboratorija. To zaista, i nije samo telo — telo jeste laboratorija. Ako si iznutra eksperimentisao, onda si telo spoznao ne samo sa spoljašnje nego i sa unutrašnje strane.

Mi naša vlastita tela znamo samo spolja. Ono što nam ogledalo kaže — to je svo naše znanje. Naše znanje je nalik znanju onog čoveka koji je obigrao kuću i na kraju rekao: "Spoznao sam je!" A nikada nije ušao unutra, nikad nije imao priliku da je posmatra njenu unutrašnjost. Isto tako, i mi smo u sličnoj situaciji — gledamo sopstvena tela uvek spolja, nikada iznutra.

Ako počneš da preobražavaš svoju ljutnju i svoju seksualnost, ti ćeš početi da sagledavaš telo i iznutra. Tada je tvoje telo jedan veliki ogled, velika, vrlo složena laboratorija, i ti ćeš tada poželeti da ga sačuvaš za dalji razvoj. Kad čovek ude u novo telo, on mnogo toga može da nauči od onog starog. Bio je to veliki egipatski eksperiment, i oni su s telom činili mnoge, mnoge stvari. U nekim slučajevima bili su uspešni, u nekim baš i nisu.

Ako imaš novo telo, novu laboratoriju, i ako ti je staro dobro

sačuvano, ti nećeš morati ponovo da stvari učiš od ABC. Ako je staro telo mumificirano, ono je vrlo važna zabeleška. Smrt se u međuvremenu dogodila, no ti možeš da nastaviš prethodno započeto. Nema potrebe da počinješ ispočetka, već od one tačke kada je staro telo prestalo da živi.

Samo su Egipćani i Tibetanci mumificirali tela iz tih razloga, i to samo ona tela koja su prošla kroz sve duboke, unutrašnje ogleda. U suprotnom slučaju, bilo bi beskorisno sačuvati tvoje staro telo, a ti uopšte ne bi ni bio u stanju da ga prepoznaš.

Lenjinovo telo je u Moskvi mumificirano, ali on ga sigurno neće čak ni prepoznati. Kad se bude rodio, sasvim je sigurno da neće shvatiti da je to telo nekad bilo njegovo. On svoje staro telo nikada nije koristio kao laboratoriju. Lenjin je možda bio u dobrim odnosima s ogledalom, ali ne i sa sopstvenim telom.

Taj proces je alhemijski: posmatraj ljutnju i ljutnja će se preobraziti u svetlo. I sa seksom će se desiti jednaka stvar. Posmatraj bilo koju unutrašnju pojavu koja proizvodi toplinu, i kroz sam čin posmatranja dotična stvar pretvoriće se u svetlost. Ako su sve pojave pretvorene u svetlo, ti ćeš zasigurno početi da osećaš mesec. I kada više topline uopšte nema, onda si u unutrašnjem punom mesecu skupio dovoljno nektara.

Kroz taj nektar, kroz taj anrit, postaješ besmrtnan. Ne u ovom telu, i ne sa ovim telom — postaješ besmrtnan samo zbog toga što si sada prevazišao i život i smrt.

I tad si *Naivedya*: tada si hrana koja se nudi Božanskom — Totalnom.

Šesto predavanje

6. juli 1972.

PITANJA I ODGOVORI

*"Zašto je samo nekolicina
osoba zainteresovana za
unutrašnji preobražaj?"*

*"Da li je sadašnje doba u
stanju da iznedri
Prosvetljena Bića?"*

Pitanje:

Osho, koji je razlog što je tek nekolicina ljudi zainteresovana da preobrate svoju unutrašnju toplinu u duhovnu svetlost? I da li Vi mislite da je ova sadašnja generacija u stanju da iznedri prosvetljene ljude kakvi su bili Krišna, Lao Ce i Hrist?

Odgovor:

Čovek je sloboda, čovek je apsolutna sloboda, i zato je duhovnost stvar ličnog izbora. Nema sile koja bi te primorala da postaneš duhovan: nema uzroka koji bi izazvao promenu. Da kojim slučajem ipak postoji uzrok unutrašnjeg preobražaja, onda nikakva spiritualnost jednostavno — ne bi bila moguća.

Uzročnost je materijalizam: ti tražiš hranu jer osećaš glad. Glad te prisiljava i izbora uopšte nema. Ti ne možeš da biraš — da li ćeš tražiti hranu ili ne — to se jednostavno mora. Spiritualnost ne predstavlja vrstu traganja. Niko te ne prisiljava. Ti si taj koji mora sam da izabere.

Duhovnost je izbor — tu nema uzročnosti. Uzročnost postoji u svemu ostalom: prvo ide uzrok, pa posledica. Posledica nema nikakve slobode jer je prouzrokovana. Spiritualnost je iznad svake kauzalnosti; ona nije bukvalno ničim prouzrokovana — to je tvoj unutrašnji izbor. Možeš da je izabereš, ne moraš da je izabereš. Možeš da ne izabereš duhovnost iz života u život, pa te ipak niko neće terati da promeniš odluku. To mora da bude shvaćeno, i to je vrlo značajno — zbog toga što je sve prouzrokovano, i ako je sve uzrokovano, onda, kažem, spiritualnosti nema. Tada neko može da te prisili da postaneš duhovna osoba. Ako je prisutan uzrok, uslediće posledica. Onda i sam Buda može da se izazove, i u tom slučaju ako možemo da stvorimo uzrok, i ti ćeš postati biti Buda.

No mi nismo u stanju da stvorimo bilo koju situaciju u kojoj bi mogao da postaneš nalik Budi, a ni ti ne možeš stvoriti nešto što bi te sprečilo da postaneš Buda. Slobodan si, i svakog trenutka možeš da odlučiš da budeš šta god hoćeš, a spiritualnost ne moraš da izabereš ni u ovom, ni u nekom sledećem životu.

Odavno je započeta rasprava između materijalizma i duhovnosti, i ona još uvek traje. A osnovna rasprava sastoji se samo u jednom problemu — da li Bog postoji ili ne postoji. No to ipak nije osnovna stvar, jer čovek može da bude duhovan bez ikakvog Boga. Buda, recimo, u Boga nikada nije verovao. I Mahavir je takođe poricao postojanje Boga — ali u poređenju s Budom i Mahavironi bukvalno niko nije duhovan. Dakle, Bog nije najvažniji činilac u tonie. Čak ni duša, postojanje duše, nije najvažnije. Buda je govorio da nema ni duše ni sopstva, pa opet je izuzetno duhovan. Pa šta je onda osnovno u duhovnosti? To je jednostavno zanisao slobode — da li je čovek slobodan da prevaziđe okvire čovečanstva ili ne?

Ako je sve uzrokovano, onda za tebe sloboda ne postoji. Ti imaš telo zbog određenih uzroka — zbog izvesnog oca i izvesne majke, zbog izvesne zemlje i izvesnih klimatskih uslova i izvesnih zakona nasleđivanja. Dakle, imaš telo koje je različitim činiocima prouzrokovano. Takođe, poseduješ i određeni um zbog izvesne zemlje, zbog izvesnog društva, zbog izvesne kulture i izvesnog školovanja. Tvoj um je takav i takav zbog izvesnih uzroka. Govoriš određenim jezikom zbog izvesnih uslova. Da si rođen u Kini i da te nisu učili nijednom drugom jeziku osim kineskom, teško je poverovati da bi progovorio na nekom drugom. Jezik je, isto tako, uzrokovano. Potrebni su, dakle, izvesni činioci, da bi govorio određenim jezikom.

Drugim rečima, slobode u svim tim okolnostima jednostavno nema. Samo u duhovnosti uzrok ne postoji, i u tome je sva nesuglasica između nauke i religije — jer nauka kaže da ono što nema uzrok prosto i ne postoji; kauzalnost sa stanovišta nauke postoji u svemu. Ti to možeš da znaš, možeš i da ne znaš, ali to je krajnje nebitno. Činilac koji je uzrok može da bude nepoznat, ali po nauci "sve ima svoj uzrok". To je otprilike naučni pristup životu: sve je uzrokovano. Uzrok može biti znan ili neznan, ali "sve ima svoj uzrok".

Ako je stvarno sve uzrokovano, onda slobode uopšte nema. Tad, ako je Buda zaista Buda, to nije njegovo postignuće. I on je "uzrokovano"! Tada svako, ko je u njegovoj situaciji — X-Y-Z — situaciji — postaće Buda. Samo, znači, treba da se stvori određena situacija.

I tada Buda može da bude zamenjen bilo kime. Ako tebe stave u sličnu situaciju i ti ćeš postati Buda, baš kao što voda ključa na određenoj temperaturi — *bilo koja voda*! Potpuno je, dakle, nevažno koja je to voda — da li sa Gange, Godavarija ili neke treće reke. Svaka će voda proključati na izvesnom stepenu, i svaka će na izvesnom stepenu početi da isparava. Na tenperaturi od sto stepeni voda će isparavati u svakoj zemlji, u bilo kom vremenu, pod bilo kojim klimatskim uslovima. Zbog toga, koja je voda u pitanju — sasvim je beznačajno: temperaturom od sto stepeni ispunila je uslov. Stoga, koristi koju god hoćeš vodu — vodu A, vodu B, vodu C.

Nauka tvrdi da ista zakonitost važi i za Budu. Nauka kaže: stavi bilo kog čoveka — čoveka A, B, C — u iste okolnosti, i pod uslove koji su postojali u toj situaciji, i prouzrokuješ Budu. Mi, eto, još uvek ne znamo sve kauzalne činioce — to je druga stvar — ali naučnici tvrde da će jednoga dana sve uspeti da otkriju.

To je apsurdno! Niko ne može određenom čoveku da stvori situaciju u kojoj će ovaj da se vine do Budinog nivoa; niko nas tonie ne niože podučiti. Ako ja naredim vodi: "A sad počni da isparavaš!", to se sigurno neće desiti. Ali, stvori situaciju, i sve će biti baš kao što treba: voda će početi da isparava. Voda nema slobodu da bira šta će da uradi. Situacija je, dakle, odlučujući činilac. Ako je stvorena pogodna situacija, voda će isparavati, želela to ona ili ne. Nauka kaže da je ljudska situacija izuzetno složena. Čovekova situacija nije tako jednostavna kao situacija vode — proizvedeš malo veću toplotu i stvar je rešena. S čovekom je sve veoma složeno, pa ipak "svako je uzrokovano", i takođe — "sve je uzrokovano".

Ako je stvarno tako kao što nauka kaže, onda sloboda ne postoji. Zaista, u ovoj zemlji, takvo mišljenje je duboko ukorenjeno u svaki ljudski um. Zbog svega toga, današnji psiholozi kažu da nijedan kriminalac nije u stvari krininalac: on je uzrokovano. Ni Buda nije Buda: uzrok i tome postoji. Svako je jednostavno rob; zato odgovornosti nema. Čim koncept slobode nestane, nestane i osećanje odgovornosti. I zato, kada me pitate zašto ljudi nisu mnogo zainteresovani da promene svoje živote, zašto nisu zainteresovani da preobraze svoje energije u spiritualnu svetlost, to "zašto" je krajnje nebitno. Takvo se pitanje ne može postaviti. Sa slobodom, "zašto" iščezava. No možeš pitati nešto drugo: zašto OVA voda ne isparava; tek tada možeš pronaći "zašto" u toj situaciji. Udubi se u situaciju, i pronaći ćeš odgovor na svoje pitanje.

Neki uslov svakako nedostaje. Uključi i taj činilac i voda će zasigurno učiniti isto što treba — isparavaće.

Zašto je neki određen čovek bolestan? Postavi dijagnoze, i nešto ćeš pronaći: odgovor. Zašto izvestan čovek nije spiritualan? Odgovor je da to pitanje nije valjano, jer pitajući "zašto?" ti pretpostavljaš da nešto mora da koči taj proces. No takav činilac uopšte ne postoji. Ako želiš da budeš duhovan, onda možeš takav biti. A ako ne želiš, opet sve zavisi od tebe. Zapamti to konačno — sve zavisi od tebe!

Čak i ako se stvore svi uslovi, Buda se opet ne može proizvesti. Zaista, u Budinom životu postoje mnoge pouke koje će nam pomoći. On je rođen kao jedini sin svog oca, koji je bio jako star. Čini je Buda ugledao svet, njegov je otac upitao dvorske astrologe: "Kakva će biti sudbina mog sina?"

Astrolozi mu rekoše: "Dve su mogućnosti: ili će ti sin postati veliki car — *čakravartin* — gospodar čitavog sveta — ili će postati sanjasin, monah koji će sve napustiti".

Ocu ništa nije bilo jasno: "Pa kakva je to vrsta astrologije? Recite mi otvoreno šta će moj sin u životu postati?"

"Odgovorili smo", rekoše astrolozi. "To su jedine mogućnosti koje mi možemo da predvidimo. Ili će postati *sanjasin* ili *čakravartin*".

To su dve potpune suprotnosti: jedan imperator čitavog sveta, i jedan sanjasin, monah, običan prosjak na ulici. Zaista, sanjasin i čakravartin su krajnosti. Otac je bio ozbiljno zabrinut i zato je otišao da pita pandite za sud. Sazvao je skup najmudrijih ljudi glavnoga grada, i zamolio ih da mu objasne šta da učini da mu sin ne bi postao sanjasin — šta da učini kako mu sin ipak ne bi napustio svet. Pitao ih je za određenu vrstu okolnosti i obrazovanja u kojima njegov sin ne bi mogao da oseti nikakav nagon, nikakvu potrebu za duhovnošću.

Bio je to stvarno veliki ogled — pokušaj da se čovek oblikuje po određenom uzoru. On mora biti veliki car, a obe su mogućnosti otvorene. Kako u potpunosti uništiti jednu mogućnost, i kako pomoći onoj drugoj da postane odlučujuća? Svi su odlučivali — mora da su bili strahoviti naučnici. Nikada pre i nikada posle takav jedan eksperiment nije izveden na kugli zemaljskoj. Bio je to pokušaj da se odlučuje o ljudskoj sudbini.

I tako su oni isplanirali čitav razvojni put. Budino detinjstvo bilo je potpuno isplanirano. Šta treba da jede, šta treba da radi, s kim mora da govori, ko treba da ga podučava, kad treba da se kreće — sve je unapred bilo predviđeno. A u to vreme bilo je mnogo mudraca koji su govorili

da Buda ne sme da doživi nikakvo stradanje, nikakvu patnju. Ne sme da vidi nijednog starca, nijednog bolesnika, ne sme da vidi bedu, raspadanje, siromaštvo. Buda nije smeo da postane svestan da je život velika patnja — morao je da živi u svetu snova, svetu utopije, euforije. Morao je da živi iluziju koju su svi učinili toliko stvarnom, samo da nikada ne bi pozeleo da jednoga dana jednostavno napusti svet.

I zato su za Budu sagrađene tri palate, po jedna za svaku sezonu, a u svim baštama uklanjali su čak i suvo lišće. Preko noći sve što bi se sasušilo baštovani su sakrivali i spaljivali. Buda nikada nije video cvet koji je svenuo — vidao je samo cveće koje je sveže i mlado. Gde god se Gautama šetao, nijednom starcu nije bilo dopušteno da bude u blizini — pokraj njega su se šetali samo zdravi i lepi mladići i devojke.

Sve najlepše žene carstva bile su u njegovoj službi. One bi ga danonoćno služile, i svuda se čula samo pesma i muzika, i čitav je njegov život bio kao pesma, kao san. Sve je bilo moguće detaljno isplanirati i izvesti zato što je Buda bio kraljevski sin. Dok je bio mlad on ni jedan jedini put nije video starca ili bolesnog čoveka ili leš; on čak nije mogao ni da nasluti kako na ovom svetu postoji takvo nešto kao što je smrt. I naravno, kad nema smrti, kad nema starosti i patnje, u čemu je važnost odricanja? Zašto, zbog čega se odreći svega toga? Sve je lepši nego što se i poželeti može.

Živeo je u začaranom svetu, i onda je odjednom bio iz korena prodrman, prosto posečen. Sve do tada stvarnost je bila užasna laž koju niko ne može da produži. U jednom trenutku neko je morao naići i uništiti celokupnu konstrukciju. I desilo se da *zbog* tog planiranja, kažem "zbog" — kada je Buda shvatio kako stvari zaista stoje u svetu, bio je to nezamisliv šok. Za nas to i ne bi bio neki udarac jer smo se navikli na sve. Ali kada je Buda po prvi put video starog čoveka, uopšte nije bio pripremljen, i zato je upitao: "Šta se to dogodilo ovom čoveku?" Kada je prvi put imao priliku da vidi mrtvog čoveka, čitav svet izgrađen od planiranih snova u trenu je nestao.

Mi te stvari vidamo gotovo svakodnevno, pa smo se privikli, postali smo neosetljivi. Ali Buda je bio sasvim nepripremljen, te je morao da, sav iznenađen, upita: "Šta se dogodilo ovom čoveku?" Morali su da mu odgovore, i to je bio stvarno strahovit šok — užasan udarac. Neshvatljiv razmak se ukazao između njegovog života i činjenica sveopšte smrti, te, kažu, da kada je ugledao taj prizor, samo je rekao: "Ako je ovaj čovek zaista mrtav, onda je život potpuno beznačajan, jer i ja ću tako umreti. Sve je zaista beskorisno. Život nema smisla ako je smrt kraj

svega, te zato ja moram da pronadem ono što je besmrtno — ako tako nešto uopšte postoji. A ako toga nema, onda svi mi uludo živimo u snovima — gubeći vreme, gubeći energiju, gubeći sebe”.

Otac je skovao plan u svojoj glavi. Pokušao je da prouzrokuje i da izazove određenu alternativu, no rezultat je bio potpuno suprotan svim očekivanjima, jer kad pokušavaš da nametneš izvesnu stvar, unutrašnja sloboda počinje da se buni. Budin je život bio proizveden — lažan, površan, sličan snu, i zbog toga što mu se sve nametalo, unutrašnja sloboda morala je da negodujući nastupi. Pojavom unutrašnje slobode, Buda se okrenuo suprotnom izboru. Budin otac je bio jednostavno nesposoban da shvati — šta se to u stvari dešava s njegovim sinom. Sve što je bilo u njegovoj moći on nije propustio da učini, no ceo plan je naposljetku propao.

Ti ne možeš da prouzrokuješ da čovek bude nešto — a ako ipak možeš to da učiniš, onda čovečanstva uopšte i nema. Čovek je jedini neprouzročeni činilac ovoga sveta. I zato ne mogu da kažem zašto, jer ako kažem da čovek nije duhovan zbog ovog ili onog, ti možeš da obezbediš uslove koji nedostaju, te ćeš čoveka *učiniti duhovno usmerenim*. A tada — sva duhovnost postaje tek mali delić velike ekonomije. Dodaj "ovo" ili "ono", i zahtev će biti u potpunosti ispunjen. Ja zahtevam nešto, i to se nabavi.

Ne, ništa se s čovekom ne može učiniti. Duhovnost nije nikakva lagodnost, i baš zbog toga što spiritualnost podrazumeva slobodu unutar sebe, zaista je malo onih koji su spiritualni — zbog toga što nikada ne upotrebljavaš svoju slobodu. U stvari, ti si činio krajnje suprotnu stvar — podržavao si istinsko ropstvo nad samim sobom, jer ropstvo je dosta lagodno — nekako sigurno, izvesno, udobno — a sloboda, sloboda je uvek neizvesna, onespokojavajuća, bez imalo lagodnosti u sebi.

Kad je svako rob, ti se onda lako možeš prilagoditi — pod uslovom da si i sam rob i ništa drugo. Ako počneš da deluješ kao slobodni deo, tad autonomatski postaješ neprilagođen. Ceo je svet napredovao samo zahvaljujući neprilagođenim individuuama. Oni koji su se prilagodili veoma su tradicionalni i otrodoksni — oni rade što i svi drugi. Zaista su se prilagodili. Sloboda znači da počinješ da se krećeš u smeru u kom se niko drugi ne kreće. Strah te polako obuzima, i nije ti lako. Ne možeš ni u šta da budeš siguran, jer niko ne ide u tvom pravcu. Zbog toga što je sloboda takva jedna odgovornost, i to izuzetno opasna odgovornost, ti počinješ da se zavaravaš.

U najboljem slučaju, jedno ropstvo zameniš nekim drugim, i to je

sve — samo menjaš vrstu zatočeništva. Hindus postaje Hrišćanin, Hrišćanin postaje Hindus: oni menjaju ropstvo. Čovek neko vreme pripada određenoj partiji, i kad je napusti počne da umišlja: "Ah, sad sam slobodan!". I — šta učini — onda se priključi nekom drugom pokretu. Mi jednostavno menjamo vlastita ograničenja, ali nova prepreka nije nikakva sloboda. Sloboda znači kretanje bez ijedne prepreke, život bez granica. To znači život od trenutka do trenutka bez ikakve izvesnosti, pokret kroz nesigurnost. No mi smo uporno zainteresovani samo za sigurnost — kakva god da je — i to je sve.

Baš pre jedno dva, tri dana, jedna starija gospoda bila je ovde kod mene. Njen muž se bavio meditacijom zaista duboko, i sad je ona počela da brine jer je on svakim danom bio sve spokojniji i mirniji. Došla mi je rekavši: "Moj suprug je iz dana u dan sve smireniji, i mene već strah hvata da će postati sanjasin. Možda će nas sve napustiti, i zato, molim vas, zaustavite ga u toj njegovoj meditaciji”.

Upitao sam je da li je on postao lošiji čovek nego što je bio ranije, pre nego što je postao zainteresovan za meditaciju.

"O ne", uzviknu gospoda, "postao je daleko bolji nego što je bio. Više nije ljut kakav je inače znao da bude. Sad osećam da u njemu ima više ljubavi, i on pokazuje mnogo saosećanja za sve oko sebe. Ali naša porodica je svakim danom sve uznemirenija, jer postoji mogućnost da nas moj suprug jednostavno napusti”.

Taj strah nije samo ženin strah. Ja sam pitao i njenog supruga, i on mi je sam posvedočio: "I ja se osećam dosta nelagodno, jer što moja tišina postaje dublja, to mi sve oko mene izgleda drugačije, sve sagledavam u jednom novom svetlu. Moja porodica uopšte mi ne izgleda kao zaista moja. Ponekad mi se učini da je to u stvari porodica nekog drugog čoveka. Osećam mnogo više saosećanja prema deci, ali ja više ne osećam da su ona "moja". Činim za njih sve što mogu, ali ja to sve radim kao neku vrstu igre, ili drame. "Ja" nije uključeno u sve što činim, ali to mi stvara neki strah. Ako se ovo nastavi, ko zna šta će se dogoditi?! Svakog trenutka ih mogu napustiti”.

To je jednostavno strah od nepoznatog. Ustaljeni obrazac je postojao u svemu tome, no sada je počeo da deluje novi činilac, a taj je novi činilac tako životan da će promeniti bukvalno sve. I zato me je čovek upitao: "Ako mi kažete da se zaustavim, ja ću zaista prekinuti s meditacijom. A ako prekinem, onda će čitava moja porodica da bude i više nego srećna.

Ti se bojiš svoje sopstvene slobode, i drugi se boje slobode, pa zato

ni i imamo društvo čistih robova. A u našoj porodici mi imamo tako mnogo ulaganja — zaista nevidene investicije. Zbog toga i ne usmeravamo sopstvene korake prema slobodi.

Svakog trenutka si slobodan da izabereš. Možeš da izabereš duhovnost kad god hoćeš, ili stare navike. Koristiti stare navike je sasvim lako; ti ih znaš — živeo si s njima, ništa nije novo. Sa novim si zakoračio u nepoznato, u potpun mrak. Moraš sve da učiš ispočetka. Osoba koja se kreće slobodna mora u svakoj sekundi da uči, a na prošlost se uopšte ne može osloniti. Prošlost ti pri svemu tome ne može pomoći.

Ali, nažalost, mi smo svi okrenuti prošlosti. Samo zbog toga što je prošlost *jednom* pomogla, mi smo svi okrenuti navikama — to je mehanizam našeg uma. Kada god nešto znaš, ti o tome više ne treba da brineš. Kad god je nešto postalo navika, ta je navika prebačena iz svesnog uma u unutrašnji mehanizam koji ima sve odlike jednog robota. Navika je, dakle, preseljena u mehanički deo tvog bića, i o njoj više ne treba da brineš. Mehanički deo učiniće umesto tebe sve što je potrebno.

Ako si vozač, nastavljaš da pričaš, nastavljaš da misliš ili da pevušiš, ili, uključuješ radio i voziš. Ti u stvari ne voziš — vozi mehanički deo tebe. Ti ćeš biti potreban tek ako se nešto iznenadno dogodi, neka mogućnost nesreće ili tome slično — situacija će te pozvati da se uključiš u proces. Inače, ako se ništa neobično ne dešava, ti uopšte nećeš biti pozvan. Možeš biti izgubljen u mislima: nema potrebe da si svestan za volanom.

Kad voziš mehanički, ti u stvari i nisi u automobilu. Ti si možda već stigao do odredišta, ali tvoj robot, mehanički deo tebe samog, i dalje vozi. Tvoja duša plovi kao oblačak ka zvezdama, u bilo kom pravcu, bilo gde, ali robot radi svoj posao i dalje. To ti, naravno, pruža osećaj lagodnosti, te sa svakom rutinom osećaš tu nekakvu izvesnost, sigurnost. Sa bilo čim što iskače iz kolotečine, ti ćeš morati da budeš budan, svestan, prisutan. Kad učiš da voziš, tad postoji problem. Malo ti je nelagodno jer moraš ipak da budeš svestan i pažljiv.

Nesvesnost je droga, a svesnost napor, te kad učiš nešto, ti moraš da si budan svakog trenutka. Naravno, ta se svesnost doživljava kao neka vrsta napetosti. Ona nije to, ali zbog toga što se uvek ponašamo mehanički, kao roboti, svest se zaista oseća kao teret. Osoba koja razmišlja u terminima duhovnosti jednostavno mora da razmišlja u terminima svesnosti — u terminima sve veće i veće svesnosti, a svest se pojavljuje samo kad se suočavaš sa novim činionicima.

Biolozi kažu da životinje žive u svetu u kom svesnost nije potrebna,

žive u svetu rutine, krugova. Sva dela životinje su zbog toga vrlo slična. Rođenje jedne životinje ne razlikuje se mnogo od rođenja druge životinje iste vrste. Ni smrt se ne razlikuje, ni seksualnost, isto tako. Sve se radi pod uplivom nagona i zbog toga je sve toliko slično. Ptica pravi gnezdo, jedna životinja pravi brlog, neka druga nešto drugo i tako dalje. Sve što one rade je rezultat instinktivnog delovanja. Nikakva poduka nije nužna — svemu tome njih niko nije učio. Sve to radi mehanički deo, robot u njima, robot koji je nerazdvojni deo njihovih ćelija. Životinje moraju da nastavljaju da čine jedne te iste stvari.

Čak i ako je ptica ostavljena bez roditelja, ona će, ipak, u jednom trenutku svog života, početi da svija gnezdo. A to će gnezdo biti slično svim gnezdimama koje su pticiji prethodnici pravili vekovima. Niko ih tome nije učio, a ni nekakva svesnost nije potrebna pri svemu tome. Sve što je potrebno već se nalazi unutar ćelija. Sve što čine je mehanički, instinktivno, nagonski.

S čovekom postoji teškoća. On sve treba da uči — *sve!* Savremeni biolozi kažu da ćemo krajem ovog stoleća čak i seks morati da podučavamo. I na tom polju moraćeš da se vežbaš, jer seks više nije toliko instinktivan, kakav je nekada bio. Možeš da vidiš pravu eksploziju seksualne literature svuda u svetu. Na policama više nisu samo knjige o tome kako da se nauči vožnja; sad imamo i knjige koje nam govore kako da volimo — kako da ostvarimo savršeni seks.

Nijednoj životinji nije potrebno da bilo šta uči o seksu, no zašto čovek o tome mora da uči? Izgleda da se čovek mora u svennu podučavati. Zašto? Zato što je robot u čoveku sada postao sekundaran, a svesnost primarna. Svest je sada centralna sila. Moraš o svennu da učiš; samim tim, pojavljuju se mogućnost izbora. Možeš da biraš šta ćeš da učiniš a šta ne.

Duhovnost će biti tvoj najveći izbor. Ona u potpunosti zavisi od tebe. Možeš da izabereš da posmatraš na svet sa spiritualne tačke gledišta, a u stanju si da usvojiš i materijalistički koncept. Niko ti neće reći šta da ne izabereš; niko ne može da te prisiljava. Ako izabereš materijalističku tačku gledanja na svet, živećeš na određen način, a ako izabereš duhovnost, tvoj će život biti sasvim drugačiji. I to je sloboda.

Biolozi kažu da je svest ostvarena na taj način što su neki majmuni, praoci ljudskog roda, pre najmanje dva miliona godina sišli sa drveća i počeli da se kreću na dve umesto četiri noge. Prestali su da koriste jedan par udova, te su oni na neki način oslobođeni. Usled toga, dogodile su se mnoge stvari, a najvažnija je pojava sledećeg faktora — svesnosti.

Kad su majmuni živeli na drveću, neke veće opasnosti za njih i nije bilo — u krošnji su se majmuni osećali sigurnima, bili su bezbedni. Nijedan lav nije mogao da ih napadne; tigar takode nije mogao da ih dolivati i ubije. Na granama je počivala njihova sigurnost. Oni su se prebacivali s drveta na drvo, i to je bila mehanička stvar — urođena, inherentna.

Ali, to je još uvek nepoznat činilac — faktor X, recimo — zašto su uopšte majmuni silazili na zemlju. Mnogi su razlozi mogući. Moguća je, na primer, populaciona eksplozija: bilo ih je toliko da su morali da pronađu neki drugi način življenja — drveća je bilo sve manje a njih je bilo sve više; ili, možda su kiše prestale da padaju godinama, pa su se mnoga stabla jednostavno osušila, i majmuni su onda morali da sidu. Međutim, šta god da se stvarno desilo, sve su ovo sanio naagadanja.

Neki veliki naučnik je nedavno izjavio da je čovečanstvo rođeno iz bolesti. Mnogi su se majmuni porazboljevali zbog napada nekog nepoznatog virusa — toliko su postali bolesni da jednostavno nisu bili u stanju da se veru po drveću. Dakle, bili su tako slabi da su naprosto morali da sidu na zemlju. To je moguće, no ma kakav da je osnovni uzrok, onaj koji je postavio tu teoriju ubeden je da su majmuni, nakon silaska, morali da budu daleko budniji nego inače. Svi njihovi urođeni instinkti na zemlji su postali nedovoljno efikasni — stari dobri nagoni nisu se baš najbolje snalazili u novoj sredini. Majmuni su morali da se kreću po savršeno novoj teritoriji. Sam hod, držanje, položaj tela, sve je to bilo po prvi put doživljeno, a majmuni telesno nisu bili priviknuti na tako nešto. Počevši da hodaju na dve noge, majmuni su se od četvoronožaca pretvorili u dvonošce. U njihovim ćelijama, do tog trenutka, nije postojala takva veština. Zbog toga, svako malo dete, kad se rodi, mora da uči da hoda — to još uvek nije instinktivno.

Konj se rodi i odmah može da trči. Ždrebe nema potrebe da uči kaskanje, ali čovek mora da nauči da hoda. I ako dete ostaviš na neko mesto gde se niko ne kreće na uobičajen način, ono onda neće uspeti da prohoda do kraja svog života.

U nekim jazbinama nađena su deca koja su rasla s vukovima. Ta deca, naravno, nisu mogla da hodaju kao čovek. Baš pre jedno četiri ili pet godina u šumama Utar Pradeša, u Indiji, pronađen je jedan dečak od četrnaest godina koji je ceo svoj život proveo u društvu vukova. Zveri su ga odnekle donele, othranile i odgojile. Dečak je imao četrnaest godina i nije mogao da hoda! Nije bio dvonožac: još uvek se kretao na sve četiri noge. Bio je u stanju da se kreće satima bez prestanka, ali kao vuk, ne kao čovek.

Hodanje je popriličan napor, i kada dete prohoda cela porodica je srećna. To je nešto vredno, pravo dostignuće. Mi i u našem svakodnevnom jeziku imamo izraze koji govore o takvom stanju. Mi kažemo za nekoga da "on stoji na svojim sopstvenim nogama". To je nešto za svaku pohvalu, nešto vredno, ali osuđujemo one koji još uvek nisu u stanju da "stojе na svojim stopalima".

Zbog toga što je čovek došao u novu situaciju — u situaciju gde robot nije mogao da funkcioniše, tamo gde nagoni nisu od neke veće pomoći — razvila se inteligencija. On je *morao* da postane svestan, jer svud oko njega, u svakom trenutku, krila se poneka opasnost. Bio je okružen neprijateljima, a usled toga što nije od instinkata dobijao nikakvu pomoć, čovek je bio izuzetno slab. Ta opasna situacija bila je prva lekcija iz budnosti. Čovek je jednostavno *morao* da bude svestan!

Sad je on stvorio vrlo, vrlo sigurno stanje stvari, i sad može da se ponaša kao robot — nema potrebe da bude budan. Zato ponovo moraš da odabereš oštru budnost, tako da sebe moraš da gurneš u nove opasnosti. Ako kreneš u džunglu ili počneš da živiš s nekom divljom životinjom, to sve i nije tako opasno. Ti se tome možeš prilagoditi; to može da postane deo tvog nesvesnog mehanizma. Jedina istinska opasnost za čoveka je da živi od trenutka do trenutka bez ikakvog oslanjanja na prošlost, da živi u sadašnjosti — od trenutka do trenutka: budan, svestan, pažljiv. To bi trebao da bude tvoj izbor, bez ijednog uzroka.

Pogledaj na sve to iz jednog drugog ugla: nauka je kauzalna, što će reći, nauka je okrenuta prošlosti. Ako nešto novo treba da se otkrije, nauka će u ime toga otići unazad, u prošlost. Ako si bolestan, ona će proučavati istoriju tvog slučaja, da vidi kako je bolest uopšte nastala. Nauka ne može da ode u budućnost; ona se uvek kreće unatrag. Ako si kojim slučajem slep, nauka će se čak vratiti i u prošlost tvojih roditelja — ona se vraća kako bi pronašla uzrok. Na taj način posledice mogu da se objasne.

Religija je okrenuta budućnosti, nikada prošlosti, i zato se na "zašto" ne može odgovoriti u terminima nauke. Valjda možeš da shvatiš da je religija usmerena na budućnost. Uopšte nije istina da te nešto primorava da budeš duhovan. U stvari, nešto te zove da budeš takav. Ne prisiljava te na spiritualnost. *To je poziv, a ne prinuda.*

Duhovne osobe uvek kažu da im je jednoga dana, jednostavno, stigao poziv. Poziv dolazi iz budućnosti a ne iz prošlosti. Dakle, poziv nije usmeren na početak nego na kraj. Tu je sloboda da se izabere. Možeš

da biraš kakava će biti tvoja sudbina: šta ćeš ostvariti, šta ćeš postati. Ako osećaš glad, tražiš hranu: uzrok postoji. Ako osećaš unutrašnju napetost i zbog toga počneš da meditiraš, meditacija je prouzrokovana aktivnost. Tada je tvoja meditacija naučnički napor.

Ali, cela stvar je neprouzročena ako kažeš: "Ne znaš zašto sam to počeo da radim, ali kao da je u svemu tome bio prisutan neki poziv — poziv samom sebi. *Morao sam* da se pokrenem u tom pravcu jer sam osetio neki nepoznat miris. On nije dolazio iz moje prošlosti, no nešto me je iz budućnosti pozivalo. To nešto je sasvim nepoznato, no ja ću se ipak pokrenuti ka tome. U svemu tome leži velika opasnost, jer ja ne mogu da znam šta će se dogoditi. Ne postoji nikakva mogućnost da saznam određene posledice, ali ja ću i pored svega nastaviti da se krećem".

Tada je to skok. I zapamti, to nije tako samo u ovom dobu, u ovom vremenu. Tako je oduvek bilo i tako će uvek i biti.

Takode ste me pitali i da li ja osećam da je i sadašnja generacija u stanju da stvori prosvetljena bića kakva su bila Krišna, Lao Ce ili Hrist.

Duhovnost nikakve veze s vremenom nema. Lao Ce nije rođen zbog nekog određenog doba. Buda nije postao Buda zbog nekih uslova unutar vremena u kom je živio. Bilo je mnogo onih koji su bili istih godina kao i Buda, ali samo je jedan postao Buda. Godine nisu važne, vreme je za sve jedno te isto.

Vreme je beznačajno za duhovnost jer ona egzistira u večnosti a ne u vremenu. Svaki je trenutak dobar koliko i svaki drugi. Možeš da postaneš Buda baš u ovom trenutku. Vreme nije relevantno u svemu tome. Vreme ne pomaže, vreme ne odmaže. Ono ti neće reći ko si, šta treba da radiš, ili da se prosvetljenje ne može desiti zbog toga što je ovo dvadeseti vek. Vreme ne poseduje određujući kapacitet u odnosu na spiritualnost.

Za neke druge stvari vreme poseduje određujući kapacitet. Na primer, ti se u Budino vreme nisi mogao voziti avionom već volovskom zapregom. Avion je smišljen nakon izvesnog perioda evolucije, ali ti još uvek ne možeš da putuješ na druge planete. Šta god da radiš, upravo sada ti ne možeš otići. Do Meseca smo najdalje stigli. Trebaće nam još najmanje dvadeset vekova da bi smo proputovali solarni sistem. A da bismo otišli još i dalje, moraćemo da utrošimo još i veću količinu vremena, jer sve je to jedan jako postupan proces.

Mnoge će se stvari tek razviti. Volovska zaprega će postati avion, no za tako nešto bili su potrebni stupnjevi i stupnjevi. Dakle, što se

spoljašnjeg sveta tiče, neke stvari nisi mogao da radiš u to vreme. No kad je unutrašnji svet u pitanju, svaki trenutak, svako je vreme dobro kao i svako drugo, jer kad god se pokreneš na unutra, vreme nestaje. To mora da se shvati.

Buda je meditirao: otišao je strahovito duboko u sebe, i vreme je iščezlo — nije ga bio svestan. Vreme se sasvim zaustavilo. Buda koji je meditirao pre dve hiljade i pet stotina godina — odbacio je vreme. Ti ćeš učiniti to isto — ako meditiraš. I nikakve razlike između tebe i Bude uopšte neće biti, jer sve su razlike vremenski uslovljene.

Ti nosiš određenu odeću koju Buda nije mogao da nosi. Takode, znaš mnoge stvari koje Buda nikako nije mogao da zna. Pripadaš drugačijem svetu, drugačijem sistemu školovanja, drugačijoj kulturi, no kad se pokreneš na unutra, ideš izvan svega toga — i izvan kulture, i izvan društva, i izvan svih mogućih sistema. Kad ideš na unutra, ulaziš u svet koji nije stvoren posredovanjem društva, ali to je prosta ljudska sklonost da o svom vremenu razmišlja kao o nečem lošem, negativnom; svi ni mislimo da je naše vreme *najgore*. To je glupa ljudska sklonost!

I to nije samo slučaj našeg vremena — oduvek je bilo tako. Najstariji mogući zapisi pronađeni su u Vavilonu, i stari su preko sedam hiljada godina, no ako bi bili objavljeni u sutrašnjim novinama, niko ne bi primetio razliku. Nema potrebe da se bilo šta menja u tim spisima, jer u njima lepo piše: "Ovo je tamno doba, doba mraka i korupcije, doba nemoralnosti i greha. Svako dobro je iščezlo, mudrosti više nema. Omladina je buntovna, žena neće da sluša muža, sin ne čuje svoga oca, a učenici više ne poštuju svoje učitelje kao nekada". To je sadržaj dokumenta koji je star preko sedam hiljada godina.

Svako doba misli za sebe da je baš ono ubedljivo najgore. Zašto? Zbog toga što smo mi svesni samo našeg vremena i svega što se sada oko nas događa, te mi počinjemo našeg komšiju da upoređujemo s Budom. Ne znamo kakav je komšiluk bio pre nove ere. Buda sigurno nikada nije bio tvoj sused — on je jedan jedini. Uglavnom, upoređujemo ono najbolje što se odigralo u prošlosti s onim najgorim što se odigrava u sadašnjosti. Sav problem je jednostavno u tome; zbog toga bukvalno svako doba zaista izgleda kao vreme greha i nemorala.

Mi mislimo o Isusu, ali ne i o Judi, o Rami, ali ne i o Ravani. Mislimo o Budi, ali ne i o Devadati, Budinom nećaku koji je pokušao da ga ubije bezbroj puta. Devadata je bio ljubomoran zbog toga što je Buda bio silno poštovan i cenjen, a on je bio tek nećak jednog velikog čoveka. Kad je uvideo da mu ne može ništa, Devadata je napustio svet

jer mu se činilo da ljudi poštuju samo one koji postanu sanjasini i askete. Zbog tog razloga — da bi stekao poštovanje — on je sve napustio i postao strogi asketa. Praktikovao je meditaciju, sve moguće i nemoguće Yoge, sve živo je radio, samo da bi bio veći od Gautame.

Takav napor ne daje plodove zbog toga što ne možeš da prisiljavaš sebe da budeš Buda, ne možeš da oponašaš. Devadata je zaboravljen, a Budu su svi upantili. *Čitavo je doba zaboravljeno*, ali ne i Buda. Sve je nestalo; sve, osim Gautam Bude. I onda mi poredimo Budu sa ovim našim vremenom, te se pitamo može li se ponovo pojaviti neki Isus ili Buda. To nam stvarno izgleda apsolutno nemoguće. Kako je to uopšte moguće, sada, "u ovom vremenu mraka, beščašća i korupcije?" Kako je to moguće!

Još jedan činilac prisutan je u svemu tome: kad god neko umre u dvadesetom veku, mi potpuno zaboravljamo kako smo se ponašali prema njemu dok je bio živ. Isus nije bio zakucan na krst zato što je bio Veliki Učitelj Prosvetljenja, već samo zbog toga što je bio "nemoralan i nedisciplinovan — protiv zakona i protiv tradicije". Takvo ponašanje nije ponašanje duboko poštovanog čoveka, i kad je Isus ubijen, bila je to jednoglasna odluka.

Tek je nekolicina bila s njim, dok je s protiv njega bila čitava zemlja. Isus je imao samo dvanaest učenika, pa čak su ga i oni napustili kad je došao trenutak da bude razapnut. Učenici su otišli! I oni su bili sumnjičavi, jer ako su bukvalno svi listom protiv njega, onda mora da nešto nije kako bi trebalo da bude! I tako je Isus ubijen kao poslednji odmetnik, kao neki hipik.

Možda će te iznenaditi činjenica da nije ostao nikakav zapis o njegovom raspeću. Taj slučaj čak nije ni bio zabeležen. U jevrejskoj istoriji taj događaj nije ni upisan — to je bio neki sićušan izgred, ništa više. Ako pokušaš da nađeš neki dokument u vezi Isusovog raspeća, nećeš naći niti jedan jedini. Nijednog nema! Jedini zapis je onaj iz Biblije, koji su napisali neki učenici.

Zato je bilo i izvesnih osoba koje su čak posumnjale i u samo postojanje Isusa Hrista. Ti ljudi sada tvrde da on nije ni postojao. Njihovo je mišljenje da je Isus Hrist samo drama koja se igra u svakom selu — samo drama, a ne istorijska činjenica, no kasnije su ljudi zaboravili šta su izmislili i drama je postala istorija. Da se Biblija izgubila tokom vremena, ne bi bilo nijednog zapisa u vezi Isusovog života. Ako je on bio vrlo značajna, vodeća ličnost, koja je ozbiljno uticala na svoje doba, onda je nemoguće pojmiti — kao nema zapisa o njemu!

Bio je kao da ga nema: nepoznat, niko ništa o njemu nije znao. Tek kasnije, kada su se odbegli učenici skupili i stvorili organizaciju, čulo se Isusovo ime. Da se to nekim slučajem nije dogodilo, Isus bi ostao nepoznati drvodeljin sin. Ako sretnes Isusa, ti ga nećeš ni prepoznati. Ako bi iznenada negde naleteo na Budu a nikoga u blizini nema ko bi ti ga predstavio, uopšte ga ne bi prepoznao — jer unutrašnje cvetanje je jako suptilna, skrivena sila, i ako nisi u istoj dimenziji u kojoj se Buda ili Isus kreću, nećeš ni shvatiti ko su oni.

Dakle, kad pitaš, "Da li je moguće da se u naše vreme rodi Isus Hrist ili Buda?" — ti opet postavljaš besmisleno pitanje. U svako doba i na svakom mestu moguć je Hrist, moguće je Buda, jer mogućnost za to pripada najunutrašnjijem delu tvog sopstvenog bića, a ne sledu događaja koji se zove istorija. To ne pripada istoriji, jer to ne pripada vremenu. Mogućnost pripada najdubljoj oblasti Bića koje je u večnosti a ne u vremenu! Ti možeš da budeš Buda. Skoči i bićeš! Vreme te neće sprečavati da preduzmeš takav skok. Taj faktor vremena je potpuno beznačajan.

To mora da se što dublje shvati, jer svi smo mi vrlo lukavi i lako zavaramo sebe. Ako neko kaže da u našem vremenu uopšte nije moguće postati Buda, ti onda automatski počneš, da osećaš: "Nisam ja odgovoran za preobražaj". A ima mnogo religija koje taj stav neprekidno ponavljaju. U stvari, svaka religija uzela je to mišljenje kao jedino pravo. Svaka organizovana religija će reći da se Isus rodio samo jednom: "On je jedini prvorodeni sin Božiji, i više niko ne može da bude kao Isus. Možeš da budeš Hrišćanin, ali ne i Hrist".

Daini kažu da ne možeš ti sad da budeš *Tirtankara*, nemoguće je da postaneš Mahavir. Stvar je gotova — kvota je ispunjena. Samo dvadeset i četiri osobe su *Tirtankare* — nemoguće je da se zadesi još i neka dvadeset i peta. Muslimani ti neće dozvoliti da postaneš prorok — *Pejgamber* — jer Muhamed je bio poslednji *Pehgamber* i on je doneo potpunu i konačnu poruku od Boga. Nijedna promena sad nije moguća, a i nije potrebna; barem oni tako kažu. Svaka organizovana religija će ti reći da ne lupaš glavu s tom potrebom da postaneš Isus ili Muhamed ili Mahavir — samo sledi rutu. Sve što možeš je da postaneš sledbenik — i to je sve.

Zašto? Zašto oni govore takve stvari? Samo zbog dva razloga: duboko u tebi ta ti se zamisao svida, jer onda ti nisi odgovoran za samopreobražaj. Vreme je zlo, i zato nisi Isus. To, ipak, eto, nije tvoja odgovornost. Religija će reći: "U ovoj *Kali-yugi*, u ovom mračnom

dobu, niko ne može da bude Hrist, te dakle, ti sigurno nisi taj". I tad to i nije tvoja odgovornost. "Vreme je ono što te sputava i ograničava; da nije te prepreke, mogao bi postati Isusu sličan u svakom trenutku. Ti jesi spreman, ali ti vreme ne pomaže".

Svakome se to u stvari svida, duboko u sebi svi to poštuju. Tad možeš da budeš ono što jesi. Nema u tebi prepreke koja te sprečava da procvetas u Budu. Zbog tog dubokog zadovoljstva i vrlo lukave prevare, mi smo srećni. Mislamo da možemo da budemo samo zločinci, samo slaba, nejak a ljudska bića. "To je sve ono što naše doba dopušta".

I kao drugo, svaka religija misli da, ako Buda ima nameru da stalno dolazi, onda ne možeš imati, na Budinom učenju, organizovanu crkvu — jer svaki sledeći Buda poremetiće iz temelja čitavu zanisao. Hrišćani nikome ne mogu da dozvole da opet bude Hrist. Neki drugi Hrist će uznemiriti čitavo hrišćansko carstvo, zbog toga što su takve osobe obavezno protiv tradicije, obavezno van svakog sektaštva, potpuno slobodne, nezavisne. Ako se rode, takvi ljudi će upropastiti svaku organizaciju.

Dakle, nijedna religija baš ne priželjkuje da se Isus vrati u bilo kom obliku. Papa je predstavnik, i on je dovoljan; Isus više nije toliko nužan. Zato svaka religija uporno tvrdi da se u ovom trenutku ništa ne može učiniti. Sve što možeš da uradiš je da slepo pratiš tude tragove, i da obožavaš: "Budi samo sledebnik u gomili; ne pokušavaj da budeš pojedinac".

Buda nije bio budist, već pojedinac. Roden je kao Hindus, ali organizacija nije mogla da ga podnese. Nijedna organizacija to nije u stanju. Isus je rođen kao Jevrejin, a tako je i umro — on nije bio Hrišćanin. Ali zbog toga što Jevreji nisu mogli da ga podnesu, jednostavno su ga izbacili; oni nisu mogli da prihvate takvo jedno seme, i zbog toga što je izbačeno, seme je procvetalo u Hrišćanstvo.

Buda je bio Hindus — takav je rođen, a kao Hindus je i umro; on nije bio budist. Međutim, Hindusi nisu mogli da ga prihvate, jer ako želiš da primiš Budu, onda ćeš morati da preobraziš čitavo društvo. Nisu mogli da ga prime, te je stoga bio izbačen.

Ako se Buda sad rodi u budističkom društvu — opet će ga izbaciti! Ako se Isus rodi u društvu koje se proglašava za hrišćansko — i on će leteti napolje! To ne znači da su Jevreji i Hindusi izričito protiv Isusa i Bude: svaka će organizacija biti protiv njih — čak i njihove sopstvene — jer organizacija počiva na tradiciji. Organizacije zahvaljujući tradicijai i postoje, a osobe kakve su Isus ili Buda su čista anti-tradicija.

Oni se svakog trenutka kreću u totalnoj slobodi, i ti ne možeš reći šta će učiniti u nekoj novoj situaciji.

Zbog toga je vrlo teško da se sekta stvori oko prosvetljenog bića dok je još u živom. To je strahovito teško! Nikad ti nije lako jer ne znaš šta će da uradi, šta će da kaže. Kad je Učitelj mrtav, sekta može da nastane. Sad znaš šta Učitelj hoće, kako se ponaša — sad možeš da praviš kategorije, da deliš, analiziraš, iz svega toga možeš da razaznaš nekakvu doktrinu, principe i slično. Sada je vera sasvim moguća.

Samo će mrtav Učitelj dopustiti veri da se pojavi. Sa živim, seme raste svakoga dana, menja se, kreće ka nepoznatom: s njim nikada nisi siguran. Dakle, vera se rada smrću Učitelja, a kad je rođena, ti onda o Isusu i Budi počneš da misliš u visokim terminima. Ni oni sami nisu tako mislili dok su bili živi.

Zapamti, dakle, te dve stvari: prvo, religija je stalan proces; ne zaustavlja se ni u jednoj dobi. I kao drugo, duhovnost je pojedinačni fenomen. Ako ga izabereš, desiće ti se, ali duhovnost niko ne može da kupi. Za tako nešto je potrebna celovita odluka.

Bude i Hristovi nemaju veze s nekim posebnim vremenima. Baš u ovom trenutku postoje ljudi koji su prosvetljeni — ali ti ih ne možeš prepoznati. Da bi ih prepoznao, da bi ih društvo priznalo i počelo da uvažava, proći će možda i više od stotinu godina. Kada su takvi ljudi već odavno mrtvi, onda društvo počne da oseća kako su bili izuzetni, i da se nešto jedinstveno dogodilo u prošlosti.

Ispricaću ti priču. Niče je napisao jednu od možda najčudesnijih knjiga na svetu — "Tako je govorio Zaratustra". U toj knjizi on je naveo parabolu: ludak je došao na pijacu i pitao svakoga, buljeći u oči: "Da li si video Boga? Gde je? Ja tražim i tražim bez prestanka — gde je Bog?"

Svi su se smejali. Naravno, bili su vernici, ali oni su to bili samo formalno, kao, uostalom, i svi drugi; mislili su da je čovek jednostavno lud, ništa više.

Neko mu je rekao: "Naravno, Bog postoji, i On je stvorio ovaj svet. Sad je On završio s nama, a i mi smo završili s njim. Zašto ti tragaš? Zbog čega? U čemu je svrha? Jesi li lud? O svim tim stvarima dobro je pričati ili pisati — o Bogu, da Bog jeste i tako dalje — ali, zar ga ti stvarno tražiš?"

A onaj je čovek samo piljio u njegove oči i pitao: "Jesi li čuo išta o Bogu? Gde je?"

Tada je gomila počela da se skuplja oko ludaka, i na kraju su mu svi rekli, gotovo u glas: "Nismo ništa o njemu čuli dugo, dugo vremena. Idi negde drugde. Ne uznemiravaj ljude na pijaci".

Čovek im reče: "Došao sam samo da vam prenesem neke novosti. Ja ga u stvari ne tražim, i ovde sam samo da bih saznao jeste li išta čuli o njemu u poslednje vreme. Zar ne znate da je mrtav?"

I sad je gomila bila sigurna da je čovek stopostotno lud. Bio je ludak i dok se predstavljao kao tragalac, ali kad je rekao da je Bog mrtav — bio je barem dvostruko lud.

Svi mi verujemo u mrtvog, pa opet u živog Boga — mrtav je da nas ne bi mogao dotaći, a živ je da bi ga nedeljom obožavali u crkvama. Ali taj čovek je lud. On ili misli da je Bog još uvek živ i da ga neko može pronaći, ili da je mrtav jednom za svagda. I zato ga je gomila upitala: "Ko ti je to rekao?"

"Ja sam to sam video", odgovori čovek. "A video sam još nešto, još misterioznije — da ste ga vi ubili. No izgleda da najnovije vesti još nisu ni stigle do vas. Trebaće vam vremena za tako nešto. Vi ste ubili Boga! Bog je mrtav! Ipak, čini mi se da ovo još uvek nije onaj pravi trenutak — mora da sam došao prerano. Vesti još nisu preplavile pijačno mesto, ali vi ste ubice. Izvinite, moram da se vratim nazad sa svojim vestima. Još nije čas; stigao sam prerano. Još malo vremena će proteći dok ne shvatite u čemu je stvar".

Čak je i sunčevim zracima potrebno vreme. Potrebno je i zracima sa zvezda — da bi došli do tebe. Grmljavina je na nebu, i vide se munje u oblacima, ali treba vremena da i zvuk dopre do tebe. Između svetlosti i zvuka postoji razmak zbog toga što svetlost putuje mnogo brže. I kad je na nebu grmljavina s munjama, ti si munje već video, a grmljavinu ćeš čuti posle izvesnog vremena.

Zato je ludak i rekao: "On je mrtav i vi ste ga ubili, ali izgleda da vesti još uvek nisu doprle do vas. Trebaće vremena za tako nešto".

Trebaće vremena da se shvati Buda kao Buda. Trebaće vremena! Prepoznaješ Buda tek kad njega samog više nema, a isto je i sa Isusom. I kada on jeste, ne samo da ga ne prepoznaješ, već kad neko kaže da je on zaista ono što jeste, ti to poričeš. Trebaće vremena! To je jedna od najnesrećnijih sklonosti ljudskog uma. Zbog te sklonosti svi mi propuštamo toliko toga.

Razne priče kruže... Ljudi su dolazili kod Bude: "Neko je rekao da si ti prosvetljen — zar zaista jesi? Zar si stvarno ostvario neostvarljivo?" Ako Buda kaže: "Da, ostvario sam", onda ćeš da pričaš kako je on samo jedan običan egoista. A ako kojim slučajem Buda kaže da nije ostvario, ljudi će reći: "Mi smo to ionako znali". Ako Buda izabere ćutanje, onda će svi da pomisle kako on u suštini — ne zna apsolutno ništa.

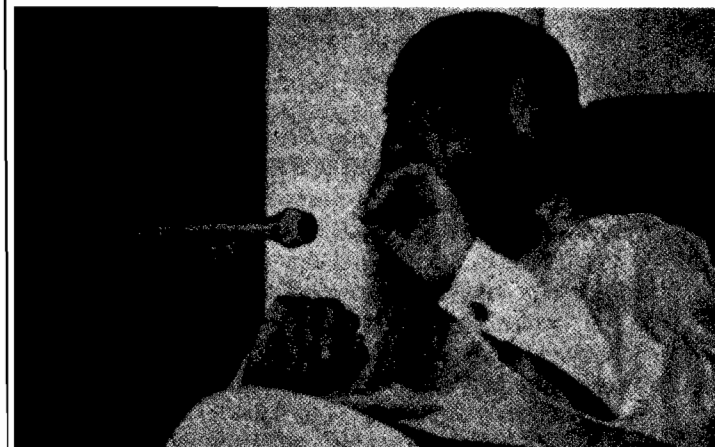
O svenu tome ima na hiljade i hiljade priča. Pilat je upitao Isusa: "Jesi li ti stvarno Sin Božiji? Zar zaista to misliš?" Ako Isus potvrdi, onda nije Sin Božiji nego ludak. Ako ćuti, onda je kukavica, a ako poriče, tad svi listom pomisle kako su već znali da on nije ono što priča, ono za šta se izdaje. I šta sad da Buda kaže? Šta da kaže Isus? Ali, ako je taj čovek mrtav već dvadeset ili dvadeset pet vekova, ti ne možeš da ga pitaš: "Jesi li prosvetljen? Zar ne misliš da samog sebe zaluduješ, i da se prepuštaš dubokoj samoobmani?"

Ti to ne možeš da pitaš. Za vreme te duge smrti, ti ga ne možeš doseći. Doduše, počinješ da ga prepoznaješ, ali tad je to beskorisno. Prepoznavanje neće puno pomoći. I ako Buda ponovo dode, opet ćeš da istupiš sa istim pitanjima.

Zašto je to tako? Kad je Buda prisutan, kad je odmah pored tebe, on izgleda baš kao ti: živi kao ti, jede kao ti, može da se razboli, pa čak i umire na sličan način kao i ti, i kako ti tada da ne pomisliš: "Osoba koja mi je po svenu slična je prosvetljena a ja nisam?" To je tako ponižavajuće, to je veliki udarac za ego. Zbog toga što ti je ego povređen, zbog toga što se osećaš poniženim, ti osporavaš, a kad poričeš, osećaš se i više nego dobro.

I zato ću ti reći ovo... ako si u dodiru s nekim ko je možda prosvetljen, i ako osećaš potrebu unutar uma da poričeš, da opovrgavaš, zapamti samo jednu stvar: zbog te sklonosti propustio si na stotine Buda, a zbog iste potrebe nikada nećeš biti u stanju da prepoznaš nijednog od njih. I sve dok ne prepoznaš da se prosvetljenje dogodilo nekom drugom, ono se neće dogoditi tebi. Ako nastavljaš s poricanjem i misliš da niko nije Buda, na kraju ćeš poverovati da je savršeno nemoguće da ti sam postaneš ujedinjen. Kad niko ne može da postane jedno, kako bi ti onda to mogao?

Kad Budastvo prepoznaš u nekom drugom, duboko u sebi prepoznao si svoje sopstveno Budastvo u budućnosti. Prepoznati, dakle, Buda u sadašnjosti, to znači — prepoznati vlastitu budućnost, vlastitu mogućnost, vlastitu sudbinu.

Sedmo predavanje

7. juli 1972.

PREMA TIŠINI NAJDUBLJEG SREDIŠTA

निश्चलत्वं प्रदक्षिणम् ।

NISCHALATWAM
PRADAKSHINAM

*"Duboka tišina je Pradakshina,
kretanje oko Toga
za vreme rituala"*

Tišina je meditacija i ona je osnova za bilo koje religiozno iskustvo. Šta je tišina? Možeš je stvoriti, gajiti, možeš je prinudom stvoriti, ali to će onda biti lažna, površna, veštačka, pseudo-tišina. Možeš da vežbaš, i počćeš da osećaš i kako je iskušavaš — no tvoja sopstvena praksa čini tišinu samo-hipnotičkom. To nije istinska tišina. Ona dolazi tek kada je um rastočen: ne kroz napor nego kroz razumevanje; ne kroz neku praksu, već isključivo kroz unutrašnju svesnost.

Mi smo ispunjeni zvucima i spolja i iznutra. U spoljašnjem svetu nemoguće je stvoriti situaciju koja je tiha. Čak i ako smo u dubokoj šumi, tišine nema — samo novi, prirodni zvuci. Oko ponoći sve se zaustavlja, ali ni to nije tišina, već opet krug novih zvukova, zvukova na koje nisi navikao. Ti su zvuci skladniji, naravno, i muzikalniji, takode, no oni su i dalje zvuci a ne tišine.

Moderni muzičar i kompozitor, Džon Kejdž, je mnogo puta rekao da je tišina jednostavno nemoguća. Mogući su muzikalni i nemuzikalni zvuci; možeš čuti zvuke koji ti se sviđaju i one koji ti se ne dopadaju. Kad ne voliš neke zvuke, to je onda buka, a kad ih voliš, to se naziva muzikom: ali tišinu ne možeš da proizvedeš. Kejdž kaže da je nikako ne možeš stvoriti.

On je jednom prilikom ispričao sledeći događaj... Ranije je on i mislio da je tišina moguća, no to je samo zbog toga što nije dovoljno meditirao o tome. Jednom je na Harvard univerzitetu ušao u halu koja je izgrađena zbog izvesnih naučnih eksperimenata. Soba je bila potpuno zvučno izolovana — potpuno! Kejdž je ušao, ali je imao fantastičan sluh i uskoro je otkrio nekakve zvuke. Bio je stvarno veliki muzičar, jedan od najvećih u ovom veku. U toj sobi Kejdž je prepoznao dva posebna zvuka: jedan visok i jedan nizak.

Kasnije se obratio inženjeru: "Vi ste mi rekli da je ova soba apsolutno

izolovana od svakog zvuka ili ehoa, ali ja sam sasvim jasno čuo dva zvuka — jedan je bio visok a drugi nizak".

"Taj visoki zvuk", reče mu inženjer, "potiče od funkcionisanja vašeg sopstvenog nervnog sistema, dok onaj niski zvuk proizvodi cirkulaciju vaše krvi".

Nakon tog iskustva, Kejdz je rekao: "Tog dana postao sam siguran da je tišina moguća samo kad ja sam umrem".

Tišina je nemoguća u spoljašnjem svetu, i tvoj nervni sistem nije deo unutrašnjeg, već takode spoljašnjeg sveta. Isto je i sa cirkulacijom. Istinska unutrašnjost je apsolutno tiha. Ako mi dopustite da kažem, reći ću da je u vama tačka apsolutne tišine. Zvuci su napolju, tišina je iznutra. "Tišina" i "unutrašnjost" su gotovo sinonimi. Ako kreneš napolje, krenuo si ka zvuku. Ako kreneš na unutra, usmeren si ka tišini. Moraš dostići tačku ne-zvuka ili, kako to Zen Majstori kažu — tačku bezvučnog zvuka. Hindu Yogiji su taj zvuk oduvek zvali *anahat nada* — nestvoreni zvuk tišine.

Ali čoveku nije potrebno da koristi te paradoksalne reči: biće jednostavnije da se sve objasni mnogo prostijim rečima. Spolja je zvuk, iznutra tišina, bezvučnost. Ali Kejdz je u pravu. Ako razmišljaš u terminima objektivne tišine, onda za tako nešto mogućnost ne postoji. Ako misliš o tišini koja se dešava negde daleko od tvog unutrašnjeg središta, onda je to jednostavno nemoguće. No ti vrlo lako možeš da stвориш neku pseudo-tišinu: možeš da je uvežbavaš, možeš da je obrazuješ.

Na primer, možeš da upotrebljavaš bilo koju mantru. Danonoćno ponavljanje će ti pružiti nekakav lažan osećaj primirenosti i tišine, jer će te to neprekidno mantranje hipnotisati. Počećeš da osećaš tupost, svest će biti izgubljena, i bićeš sve uspavaniji i uspavaniji. U toj usnulosti možda ćeš umisliti da si postao tih, ali to nije tišina. Pod tišinom se podrazumeva da je um prevaziđen kroz razumevanje. Što više razumevaš svoj um, to postaješ svesniji njegovog mehanizma i načina rada, a što si svesniji načina na koji um deluje, to se sve manje i manje poistovećuješ s njim.

Identifikacija je ono što stvara unutrašnju buku. Ljutnja je unutar uma: ti si poistovećen s njom; ti Ljutnju ne vidiš kao neki objekt. Ljutnja je negde van tebe, ali postaješ jedno s njom jer osećaš Ljutnju — i tako propuštaš i gubiš unutrašnje središte; krećeš se van njega. Mnoge misli ti neprekidno protiču kroz um, misaoni proces se nastavlja, a ti se poistovećuješ s bukvalno svakom mišlju. Svaka je misao tvoja vlastita,

te postaješ jedno sa svakom. Na taj se način udaljavaš od sebe; udaljavaš se od sopstvenog centra.

Ti ne postaješ jedno samo s mislima, već i sa stvarima koje su mnogo udaljenije od tvog središta. Tvoja kuća u stvari nije samo tvoja: ti si postao kuća koju poseduješ. Tvoj posed, dakle, nije samo posed: poistovetio si se s njim. Kada su ti kola oštećena, oštećena je automatski i tvoja unutrašnjost. Ako tvoja kuća gori, i ti si takode u vatri. Ako ti se uzmu svi tvoji posedi, jednostavno ćeš umreti.

Mi se poistovećujemo s našim posedima, s našim mislima i emocijama — poistovetili smo se sa svim i svačim *osim sa sobom*. Identifikovani smo sa svim mogućim stvarima — jedino se još nismo poistovetili sa svojim najdubljim središtem. Zbog te identifikacije stvara se buka, stvara se napetost i neprekidna teskoba.

Tako mora da bude zbog toga što ti nisi svoja kuća. Postoji razmak između tebe i kuće, ali ti si taj razmak u potpunosti zaboravio. Ti nisi tvoja žena ili tvoj muž. Jaz postoji, ali je zaboravljen. Ti nisi misli koje ti dolaze u um, ni tvoja mržnja ni tvoja ljubav ni Ljutnja. Jaz je prisutan u svemu tome. Kad počneš da osećaš taj razmak, uvek si *izvan svega* — svedok, posmatrač koji nije uključen u dešavanja. Kada u nešto nisi uključen, ti se nalaziš van toga.

Ako je Džon Kejdz, kako sam kaže, čuo svoje sopstvene zvuke — rad nervnog sistema i cirkulaciju krvi — onda su dve stvari prisutne: jedna je svesnost, znanje, saznavanje, svest. Tačka svesnosti postoji, i ona je postala svesna pojavljivanja dva različita zvuka. Ali Kejdz je svestan samo zvukova; on nije svestan središta koji ih čuje. Ako kojim slučajem postane svestan tog središta, onda su ona dva zvuka vrlo, vrlo daleko. Razmak je time stvoren. U trenutku kad se žiža tvoje svesti prebaci s objekta — zvuka — na bezvučni centar, ti si u tišini. Zato bih voleo da kažem da si *ti ta tišina* — sve ostalo je zvuk. Ako si poistovećen s bilo čim, ti onda nikada nećeš ostvariti tu bezvučnost.

Ovaj aforizam kaže: Tišina, duboki muk, je *Pradakšina*, kretanje oko Toga za vreme rituala". Ti ideš u hram i sedam puta obilaziš oko oltara na kom se nalazi božanstvo. To je ritual obožavanja, ali svaki je ritual jednostavno simboličan. Zašto sedam krugova? Zbog toga što čovek poseduje tačno toliko tela — sedam tela — i sa svakim je telom poistovećen. Dakle, da bi neko ušao u sebe on mora prekinuti poistovećenje sa svim telima. To su tih sedam krugova, i kada su oni stvarno potpuni, nalaziš se u središtu — u sebi samom.

Oltar koji se nalazi u hramu nije nešto van tebe. Ti si taj hram, i

oltar je tvoje unutrašnje središte. Ako um krene oko središta i ako mu se svakim krugom sve više i više približava, i ako je konačno učvršćen, to je *Pradakšina*. I kad se napokon desi da si u središtu, sve je tiho. Ta se tišina dostiže kroz razumevanje — razumevanje ljutnje, pohlepe, strasti, požude, svega. To je razumevanje uma u celini. No mi smo se s njim poistovetili — mi mislimo da smo ni taj um. I to je jedini problem: kako ne biti vezan, kako se, da tako kažem, razvesti od sopstvenog uma.

Setio sam se kad je Mula Nasrudin podneo brakorazvodnu parnicu. Čitavo selo odmah se sjatilo u sudnicu, jer svi su bili veoma iznenađeni — Mula je imao osamdeset sedam godina a njegova žena sedamdeset osam. I sudija je bio dosta začuđen Nasrudinovu molbom, pa ga je upitao: "Koliko ti je godina?"

"Osamdeset sedam", reče Mula. "Tek osamdeset sedam".

"A koliko godina", upita ponovo sudija, "ima tvoja žena?"

"Tek sedamdeset osam".

"I koliko ste dugo u braku? Koliko ste godina proveli zajedno?"

"Izvinite me, Gospode", reče Nasrudin, "ne više od šezdeset pet — samo šezdeset pet godina".

"Ja sam iskreno iznenađen", priznao je mirovni sudac. "Ako ste živeli zajedno šezdeset i pet godina, koji je razlog da sad podnesete zahtev za razvod?"

"Eh, Bože moj", uzdahnu Nasrudin, "što je mnogo, mnogo je".

Sa našim vlastitim umovima moramo ostvariti trenutak kada ćemo reći to isto: "Što je mnogo, mnogo je". Živeli smo unutar uma nebrojeno života, hiljadama godina, no još uvek nismo došli do tog trenutka potpune prezasićenosti. Još uvek nismo svesni da je čitava naša beda proizišla iz uma i iz naše poistovetećenosti s njim, i da je iz uma izašao kao gotov proizvod — taj naš pakao kojeg zovemo životom. Nema potrebe da se napušta svet. Jedini religiozni zahtev je da se napusti um sam po sebi, jer, u suštini, um je svet. Ponekad smo osujećeni i zasićeni, dosadno nam je — ne sa umom, već tek s nekim posebnim umom. Mi ga tad promenimo, ali zamenimo ga novim umom — ne menjamo um za ne-um.

I ista se stvar dogodila i Mula Nasrudinu. Dobio je razvod, sve mu je odobreno, i on je mislio: "Kad sam slobodan od žene, biću slobodan od svega, i moći ću mirno da spavam". Ali Nasrudin čitave te noći nije mogao ni oka da sklopi. Bio je tako silno uzbuđen, ali ne zbog toga što mu je razvod doneo radost: istog trenutka kad su mu odobrili razvod,

Mula je počeo da misli o samo jednoj stvari — kad će opet da se oženi.

I tako to ide. Bio je zasićen određenom ženom, ali ne i sa svim ženama, ne sa sopstvenom ulogom muža. Bilo mu je dosta "te i te" žene, ali ne i uma koji je stvarao taj tip odnosa, takve odnose i patnju koja iz njih proističe.

Već sedam dana posle razvoda, selom je počeo da se širi glas kako će Mula Nasrudin da se oženi devojkom od samo sedamnaest godina. Ta vest je uznemirila sve stanovnike sela. Pa Mula je imao sinove koji su imali i preko pedeset godina, imao je i unuke, pa čak i praunike.

Njegov najstariji sin, čovek od jedno pedeset i pet godina, prišao mu je i rekao: "Tata, nije mnogo mudro da te sad ja nešto savetujem, ali oženiti devojčicu od sedamnaest godina kad si ti na pragu devedesetih, potpuna je besmislica. I čitavo je naše selo protiv toga, a što je još bitnije, to baš i nije dobro za tvoje zdravlje. Ta veza se može pokazati i kao opasna po život".

"Ne brini sine", odgovori mu Nasrudin. "Ako devojka umre, ja ću se ponovo oženiti".

Upravo tako funkcioniše ljudski um. On uvek menja spoljašnje stvari, stvari koje su negde tamo, na rubu. On nikada ne menja sebe. Um je problem, ali on uvek gleda ka spolja, nikada na unutra. Razvod nije potreban sa nekim posebnim umom, ovim ili onim, već *sa umom samim po sebi*. Sa "umovanjem" samim razvod je neophodan, jer tek nakon toga ulazi u tišinu.

I šta sad treba da se radi? Dve stvari: jedna je da preobraziš um sam po sebi, a druga, ona koja se obično svuda primenjuje, je da ne preobraziš um, nego da upotrebiš neku tehniku koja će opiti um. Tad um ostaje kakav je i pre tehnike bio; nikakav preobražaj nije potreban. Dobiješ neku mantru, metod, određenu tehniku: sve to radiš s onim istim, starim umom.

Ti si sposoban samo da zatupljuješ i drogiraš um, no tad će on smanjiti aktivnost na površini, ali će postati daleko aktivniji na nivou dubljih slojeva. Čak se može dogoditi da um postane potpuno neaktivan na površini, i ti ćeš time sigurno biti prevaren, ali aktivnost iznutra će se nastaviti nesmanjenom žestinom. Upotrebi mantru: počni da ponavljaš Ram-Ram-Ram ili Krišna-Krišna-Krišna — bilo koje ime — i površinski slojevi uma postaće vremenom veoma tihi. Ali iznutra ćeš i dalje osećati jedno te isto: aktivnost.

Baš ispod površinskog sloja umna aktivnost će se nastaviti; mišljenje će biti samo prigušenije, pritajenije. Sve će se nastaviti, ali će postati

prikriveno, podzemno, teže uočljivo. A to je vrlo lako: zbog toga je mantra yoga postala vodeća u dvadesetom veku — ona stvarno privlači mnoge. Mahariši Maheš Yogijeva transcendentalna meditacija je tek jedna vrsta samoobmane; to je varka koja može da se izvede. Igra će u početku pomoći, i za par dana ćeš se osećati uzdignutijim. I onda — sve staje; dostignut je plato. Kad se površina utiša makar malo, onda više nema potrebe tehnikom, a zatim, malo pomalo, prigušene misli će opet postati jasne i prepoznatljive.

To je zaista jednostavna auto-hipnoza. Čak i ako misliš: "Ja sam tih, jako sam tih, i sve sam tiši svakoga dana" — ako sve vreme ponavljaš samo to i ništa drugo, počećeš da prepoznaješ izvesnu tišinu. Ali ta je tišina stvorena upornošću misli. Zaustavi misli, i tišina će da ispari. To je metod Emil Kueca: samo uporno ponavljaj mentalno da si tih, i stvarno ćeš se stišati. Samo nastavi da neprekidno ponavljaš jedno te isto, i to će te ponavljanje zaludeti. Počećeš da umišljaš: "Naravno, sad sam stvarno tih". To je čista samoobmana koja nikuda ne vodi. Ostaješ isti — preobražaja nema pa nema.

Ovaj aforizam nije upućen na takvu vrstu tišine, već na onu tišinu koja dolazi kroz razumevanje. Ne kroz tehniku, nego, ponavljam, kroz razumevanje. A šta je to što ja podrazumevam pod razumevanjem? Ne sukobljavaj se sa umom; pokušaj da ga shvatiš. Ljutnja je tu: ne budi ljut na ljutnju, ne bori se protiv nje. Umesto toga, počni da shvataš šta je ta ljutnja, kakva je ta energija, zašto se pojavila, koji je uzrok, odakle je doprla, i gde je uopšte njen izvor. Meditiraj na ljutnju, i što si je više svestan, to se ona sve rede pojavljuje, a kada ljutnje više nema, prosto si bačen u unutrašnju tišinu.

Seks je tu: ne sukobljavaj se; pokušaj da ga razumeš. Mi se ili poistovećujemo s umom ili se borimo protiv njega, no u oba slučaja gubimo. Ako si poistovećen, onda ćeš se sjedinjavati s ljutnjom, seksualnošću, s pohlepom i ljubomorom. Ako se boriš, onda ćeš da stvaraš anti-stavove, a samim tim, i unutrašnje podele, unutrašnje suprotnosti. I bićeš podeljen. *Ti* ćeš biti rascepljen, niko drugi, jer ta je ljutnja *tvoja* ljutnja. I sad, ako se suprotstavljáš, imaćeš dvostruku ljutnju — ljutnja plus jarost zbog pojave ljutnje — i time ćeš biti podeljen. Nastavljaćeš da se boriš, no sva ta borba je jednostavno besmislena.

To je kao kad ja pokušavam svojom desnom rukom da se borim protiv svoje leve ruke. Nastavljam s tom glupošću. Ponekad desna pobeđuje, ponekad leva — ali tu u stvari nikakve pobeđe nema. Možeš

da se igraš i do snirti, ali tu nema ni poraza ni pobeđe.

Čuo sam za slučaj u životu D. T. Suzukija. On je bio gost kod izvesne porodice — a Suzuki je bio veliki mislilac koji je Zapad upoznao s tradicijom Zena; on je i sam bio u stanju duboke meditacije. Odseo je kod te porodice, a zbog toga što su oni pozivali i još mnogo drugih gostiju, raspravljalo se o različitim, filozofskim problemima. Rasprava se tako produžila i do ponoći — trajala je možda i preko četiri, pet sati. Nikakav zaključak nije donesen, kao što se to obično i dešava u svim filozofskim nadmetanjima.

Kad su svi gosti otišli, domaćin se obratio Suzukiju: "Bila je to stvarno duga rasprava i mi smo zaista uživali u njoj, ali nikakav zaključak nije donet, pa je na kraju sve ispalo frustrirajuće".

Suzuki se nasmejao i odgovorio: "Ja filozofiju volim samo zbog toga: boriš se, a na kraju nit' ima pobeđe, nit' ima poraza".

To je vrlo prefinjena igra u kojoj nema ni gubitnika ni pobednika, i ona ne liči na one vulgarne igre u kojima jedan pobeđuje a svi ostali gube. To je takva jedna igra da je možeš igrati dokle god hoćeš. U njoj niti neko pobeđuje niti neko gubi; u tome je sva lepota, u stvari, lepota je u tome što svako misli za sebe da je pobedio. U tome je sva lepota filozofskih rasprava — i to je stvarno tako.

Isto se dešava i iznutra. Kada se boriš sa sopstvenim umom moraš da ostaneš na nivou borbe, i time samo pokazuješ vlastito neznanje. Um opstaje samo zato što saraduješ s njim, i ako se svaka saradnja prekine, um jednostavno iščezava — a tada nema potrebe ni za kakvom borbom. Um nije tvoj neprijatelj; um je samo gomila svih tvojih prošlih iskustava. Ti si sve to nakupio, i to je tvoj um — a sa sopstvenim iskustvima glupo je boriti se. Ako to ipak činiš, onda je daleko veća mogućnost da iskustva na kraju pobeđe. Ona su mnogo teža od tebe.

To se dešava gotovo svakog dana. Ako se sukobljavaš s umom, onda on na kraju obavezno pobeđuje. Um ne uspeva da osvoji baš onu konačnu pobeđu, ali donekle pobeđuje, i to svakako moraš da priznaš. No bilo kako bilo, izvorna tišina nikada se ne ostvaruje kroz sukobljavanja. Borba je represivna, potiskivajuća, a sve ono što se potisne moraće da se potiskuje ponovo i ponovo. Potisnuti deo uvek će biti buntovno raspoložen. Na kraju ćeš postati pokretna ludnica — borićeš se sa sobom, sa sobom ćeš pričati, svetićeš se samome sebi, i konačno ćeš samog sebe poraziti. Jednostavnije rečeno, postaćeš ludnica!

Ne bori se s umom. To stvara toliko mnogo buke da su čak i

najobičnije osobe mnogo mirnije od religioznih. Obični ljudi se ne uzbuđuju previše zbog onog što im se dešava. Oni sve uzimaju nekako olako, bez prevelike brige. Svi su oni svesni da im je život pakao, ali ga barem prihvataju kao takvog. I religiozna osoba zna da joj je um sličan paklu, ali ona to poriče, bori se, a samim tim — umnožava pakao.

Ti nikako ne možeš da stвориш raj na taj način što će se sukobljavati s paklom. Ako zaista želiš da prevaziđeš pakao, borba nije put. Put je svesnost, saznanje — šta um jeste, kakav jeste i tako dalje. I sad — šta treba da se radi? Jednostavno, budi svestan svih metoda potiskivanja. Samo je jedna stvar esencijalna — šta god da radiš, radi to s punom svesnošću. Ako si ljut, onda bar budi svesno ljut.

Gurdijev je koristio mnoge situacije da bi pomogao svojim učenicima. On bi samo stvarao situacije! Ti bi se ušetao u sobi, a Gurdijev bi stvorio takvu situaciju u kojoj bi se osetio uvređenim. Neko bi ti rekao nešto veoma uvredljivo, neko drugi dodao nešto još gore, i ti bi već počeo da plamtis od besa. Čitava bi grupa pomagala da budeš što ljucić, i ti bi već počeo da se ozbiljno ljutiš, uopšte ne shvatajući — šta se dešava? Gurdijev bi te na sve moguće načine gurao sve dublje i dublje u ljutnju, i ti bi na kraju jednostavno eksplodirao, prosto bi poludeo od jarosti.

I tek bi ti onda Gurdijev rekao: "Sad budi takav s punom svesnošću. Ne vraćaj se nazad, ne odbacuj ljutnju. Samo budi ljut, ljut i svestan". A lako je odbaciti ljutnju. Tad bi obično rekao: "Budi budan iznutra i posmatraj šta se događa. Odakle su došli ti oblaci besa? Sklopi oči i gledaj šta se unutar tebe odigrava. Odakle dopire sav taj dim? Pronadi taj unutrašnji vulkan".

Gurdijev je bez prestanka stvarao takve i slične situacije. On je smatrao da, ako želimo da ostvarimo daleko spokojniji svet, mi moramo našu decu da učimo: kako da budu ljuta, kako da budu ljubomorna, ispunjena mržnjom i nasiljem. Mi ih tome moramo podučavati! No mi uvek radimo dijametralno suprotnu stvar, govoreći im: "Nemoj da se ljutiš". Deci niko ne govori šta je to ljutnja. Niko ih ne uči da, ako se već ljute, da to čine s mnogo više takta, uspešnije, da na kraju postanu pravi gospodari ljutnje. Niko ih tome ne podučava! Svako je protiv ljutnje i svako govori: "Ne ljuti se". Dete uopšte nije svesno šta je to ljutnja, a mi uporno nastavljamo s našim zapovestima: "Nemoj da činiš ovo, nemoj da činiš ono".

Kad su neko dete upitali kako se zove, ono je reklo: "Zovem se Nemoj, jer kad god nešto učinim, neko — ili otac ili majka — obavezno

uzviknu "Nemoj", pa sam tako vremenom shvatio da je to moje pravo ime. Mene uvek zovu Nemoj".

I baš to stvara borbeni stav. Bez ikakvog znanja ti si protiv određenih stvari, no ako si neznalica, onda ne možeš da pobediš, jer znanje je zaista moć. Ne samo da je znanje moć u spoljašnjem svetu: ono je moć i u unutrašnjem.

Elektricitet postoji u oblacima — on je tu oduvek i bio, ali mi malo toga znamo što se prošlosti tiče. Elektricitet je ranije samo stvarao strah u nama i ništa više. Sad mi znamo sve u vezi te pojave. Sad je elektricitet postao naš rob, i straha više nema. U Vedama je pisalo da, kad je Bog ljut na nas, on šalje munje i gromove na zemlju. To je Božija ljutnja, tako se govorilo. Sad smo mi to lepo kanalisali: sad to više blage veze s Bogom nema. Mi sad time možemo da upravljamo. Dakle, znanje je postalo moć.

Unutrašnja ljutnja je baš kao elektricitet, kao munje. Ranije je sevanje munja bila Božija ljutnja, a onda smo saznali sve što se o tome saznati može. Znanje je postalo moć, i sad više nema "Božije ljutnje" negde u oblacima. Tvoja je ljutnja opet jedan unutrašnji elektricitet. U trenutku kada to saznaš, neće više biti ljutnje unutar tebe. Tad možeš da kanališeš ljutnju: ona će postati tvoj verni sluga.

Osoba koja ne oseća istinsku ljutnju biće veoma slaba. Ljutnja je energija. Ako to ne shvatiš, ljutnja je onda samoubilačka. Ako shvataš, onda si takode u stanju da tu energiju preobraetiš. Možeš da je koristiš. Tad je energija tvoj rob, a isto je i sa svim ostalim. Tvoje su misli ništa drugo do energija; i one se mogu upotrebiti. Ako postaneš tih, istovremeno postaješ gospodar sopstvenih misli. Trenutno imaš samo misli, ali ne i mišljenje — previše misli, premalo mišljenja. Onog trenutka, kad misli više nema, ti postaješ gospodar mišljenja, i tad možeš po prvi put stvarno da misliš. Mišljenje je energija, ali tada si ti gospodar.

Postaješ gospodar otkrićem one unutrašnje tačke tišine. Bez tog otkrića, i dalje ostaješ rob nagona, rob svega i svačega. Znanje će te voditi na unutra, i zato *preobraćati sebe u laboratoriju*. Ti jesi univerzum. Pronadi — šta su zaista tvoje energije? U svakom slučaju, energija nije tvoj neprijatelj. Šta su tvoje energije u suštini?

Izaberi svoju glavnu karakteristiku. Zapamti: glavnu. Otkrij šta je to: ljutnja, seks, ljubomora, pohlepa, mržnja. Šta je tvoja glavna karakteristika? To treba da pronadeš. Kao prvo, jer je jako teško otići dublje a ne znati to — jer tvoja glavna osobina je ključni činilac koji

posедује najveću količinu energije. Sve ostalo je drugorazredno i podređeno toj osobini.

Ako je ljutnja glavna, tada će sve ostalo biti tek podrška ljutnji. Pronadi centar vlastitih energija, i osvesti ga što više možeš. Zaboravi na sve ostalo. Ako je pohlepa tvoja glavna odlika, onda budi svestan samo pohlepe, i zaboravi na ostatak. Kad je ljutnja rešena, istovremeno je rešeno i sve ostalo. I zapamti to: nemoj da oponašaš nikoga zbog toga što glavna osobina nekog drugog može biti sasvim drugačija od tvoje.

Zbog te potrebe da oponašamo druge, mi zaista stvaramo mnoge bespotrebne probleme. Na primer, Buda je imao jednu osobinu da preobrazi, Mahavir neku drugu, Isus sasvim treću i tako dalje. Ako slepo slediš Isusa, onda ćeš početi da se uludo sukobljavaš sa Isusovom, a ne sa sopstvenom glavnom karakteristikom, i to će te na kraju odvesti na stranputicu. Isto će se desiti ako slediš Budu ili Mahavira. Shvati Budu, shvati Isusa, ali nadi svoju sopstvenu bolest i usmeri svoju svesnost samo na nju. Ako se glavna bolest reši, minorne bolesti iščeznuće same od sebe.

Mi imamo običaj da se zamajavamo sa majušnim bolestima — na taj način gubimo život za životom. Ti promeniš, preobraziš jednu malecku bolest, no odmah ćeš biti svedok pojavi neke druge, isto tako sićušne bolesti, jer je centralni izvor energije, žiža svih mogućih bolesti, ostao netaknut. Dakle, ako radiš samo s nebitnim stvarima, ti ćeš menjati jednu bolest za drugu. Mi smo čak i uplašeni od te mogućnosti — pronalaska naše sopstvene glavne karakteristike, odnosno bolesti.

Mnoge, zaista mnoge osobe dolaze do mene, i ja sam iznenađen, uvek sam iznenađen — jer šta god da oni kažu da je lično njihov problem uopšte nije glavna stvar. Oni su u zabludi čak i u vezi svojih problema. Kad radimo zajedno, kad ih posmatram duže vreme i kada postanu iskreniji, neposredniji, obnaženiji, tada se obavezno pojavljuju novi problemi. Kod mene je pre par dana svratio neki čovek od jedno pedeset osam ili pedeset devet godina. Često je dolazio i stalno pričao o meditaciji — kako da je radi i tome slično. Govorio bi: "Ja sam dvadeset i pet godina bez prestanka zainteresovan za meditaciju i ni za šta drugo. To je, u stvari, jedino što me zanima".

Ali slučaj uopšte nije bio u tome. Meditacija zaista nije bila ono što ga zaokuplja. Malo pomalo, kako je vreme prolazilo, i njemu je bilo sve jasnije da je u zabludi. Shvatio je da je njegovo zanimanje za meditaciju u tome — što je, eto, on veliki meditant. Sticanje ugleda je bio njegov osnovni interes, ego je bio najveći problem. A on je ranije

imao običaj da priča: "Ego uopšte nije moj problem; ja sam jedan veoma skroman i ponizan čovek. Ali ja imam previše misli, i to je moj osnovni problem. Kako da ih se rešim?" Glavna karakteristika je jedna jedina: misao o ego je bila problem, a on ga je uvek izbegavao.

Dakle, ti nastavljaš da režeš staro lišće s drveta, a odmah zatim pojavljuju se novi izdanci. Ti odsečeš jedan listić i odmah se pojave dva nova. Na kraju: drvo je sve zelenije što su tvoji naponi veći. List i koren su dve sasvim različite stvari. Kad kažem "glavna karakteristika", ja mislim na koren. "Minorni problemi" su lišće. A teškoća je u tome što je lišće uvek očigledno, dok je koren uvek pod zemljom. Koren je izvor svekolikog lišća. Ti odsečeš i drvo s krošnjom i stablom, no koren će opet učiniti da se novo drvo pojavi. Ako odrežeš korenje, drvo će automatski da iščezne. Tad nema potrebe da lupáš glavu zbog drveta.

Ali korenje je ispod zemlje: tvoja će se glavna karakteristika uvek biti u podzemlju. Drugim rečima, šta god da misliš da je tvoj glavni problem, znaj dobro da nije! Možeš biti siguran da ono što misliš da je problem nema nikakve veze s glavnom karakteristikom. Stvar može da bude potpuno suprotna, jer mi obično skrivamo naše najveće slabosti, a samo da bi prikriili istinski problem, mi stvaramo te male, apsolutne nebitne probleme.

Jednoga dana do Mula Nasrudina svratio je neki čovek. On je inače bio najstariji u čitavom selu — mudar u svemu, ali na svetovan način. Čovek koji je došao do Mula Nasrudina — mudraca patio je od hladnoće jako dugo vremena, i bio je stvarno veoma bolestan. Pokušao je sa gotovo svakom dostupnom medicinom, ali jednostavno ništa nije pomagalo. Zbog toga je i došao do prepametnog Nasrudina — da ga ovaj posavetuje šta da uradi sa svojom bolešću. Nakon određenog vremena, Mula mu reče: "Najbolje bi bilo kada bi u ponoć otišao do jezera". Inače, jezero je bilo gotovo zaledeno jer je noć bila i više nego hladna, no Mulin savet je bio: "Okupaj se u jezeru, a zatim onako nag optrči jedan krug oko njega".

Vetar je snažno duvao te noći, i čovek je bio prosto pogođen Nasrudinovima predlogom: "O čemu ti to govoriš? Pa ja patim od hladnoće. Možda ću se još i gore razboleti: možda ću dobiti zapaljenje pluća!"

"Ako dobiješ zapaljenje", reče mu Nasrudin spremno, "ja za tu bolest znam lek. Za ove obične ih baš i nemam, no ako stvarno dobiješ upalu pluća, ja ću ti itekako pomoći".

U unutrašnjem svetu ti izbegavaš one probleme koje ne možeš da

rešiš. Pokušavaš da zaboraviš ono sa čim nisi u stanju da izađeš na kraj. Uglavnom usmeravaš svoj um na one probleme s kojima možeš nešto da činiš, i upravo zbog toga, tvoja je glavna karakteristika uvek u podzemlju. Na kraju je čak nisi ni svestan i počinješ da se boriš sa potpuno lažnim problemima. Ti veštački problemi samo ti oduzimaju veliku količinu energije i zato ih uništi, jer ćeš ostati isti ako nastaviš da se boriš s nevažnim lišćem.

Dakle, prva stvar da bi se približio unutrašnjoj tišini je da pronadeš *koren* svih svojih problema, svih mogućih sukoba, sve napetosti. Šta je koren? Ne misli o tome kako ćeš ga se rešiti, jer ćeš se vremenom preplašiti od svega toga. Uopšte ne misli o rešavanju sopstvenog problema. Na prvom mestu, jednostavno mora da se pronade koja je glavna umna karakteristika, šta je centar uma. Nemoj da razmišljaš o rešavanju, nemoj da razvijaš ideje o menjanju — uglavnom, pokušaj da pronadeš koja ti je karakteristika glavna.

Nemoj da bežiš od te glavne karakteristike stvaranjem lažnih problema. Oni neće pomoći. Pa čak i ako ih budeš rešio, ništa se nije promenilo. Jednom kad spoznaš koja je karakteristika glavna, samo je budi svestan: kako deluje, kako stvara sve unutrašnje mreže i zamke, na koji način utiče na ceo tvoj život. Samo budi svestan, no ipak, ne razmišljaj o rešavanju, jer istog trenutka kad počneš da razmišljaš o promeni, gubiš priliku da budeš svesniji.

Ljutnja je tu, ili pohlepa, ili seksualnost: ne misli o tome kako da ih promeniš. Sve te osobine su tu, u tebi: budi svestan. Prevazilaženje nije rezultat već posledica. Zapamti tu razliku; ona je veoma suptilna. Prevazilaženje nije rezultat: to je posledica! Šta mislim pod tim? Ne možeš razmišljati o prevazilaženju i o tome kako da se ode iznad uma. Razmišljanjem nećeš nikuda dospeti. Ako kažem: "Budi svestan", ja ne mislim da ćeš pomoću svesnosti prevazići sopstveni um.

Neko je bio kod mene baš pre neki dan — trudio se da meditiram, da stvarno postane tih. Ali on je bio u takvoj žurbi da je sama žurba postala prepreka. Kad god bi došao, još s vrata bi uzviknuo: "Koliko mi još vremena treba? Meditiram već tri meseca i još uvek se ništa nije desilo.

Zato sam mu i rekao: "Sve dok ne napustiš tu žudnju da se nešto dogodi, ništa se neće dogoditi".

"Ja mogu da napustim i tu žudnju. Evo, više neću da razmišljam o tome kada će se meditacija zaista ostvariti. Ali molim te, reci mi jedno — ako napustim žurbu, kad će se onda meditacija dogoditi? Žudnju

odbacujem, i to me više uopšte ne zanima, ali kad će se onda odigrati tišina u meni?"

I zato, ako kažem da ćeš prevazići pomoću svesnosti, nemoj odmah da misliš da je svesnost u stvari metod i da ćeš sve prevazići samo zbog želje da ti se to desi. Nemoj da razmišljaš na ovaj način: "Svakako, ako je svesnost metod, onda ću početi da je primenjujem; kroz svesnost ću prevazići". Ako tako misliš, nikada ništa nećeš prevazići. Ako se svesnost ostvari, prevazilaženje se dešava — ono je posledica: ono dolazi. Ako svesnost jeste, prevazilaženje će doći, i tako ćeš otići iznad uma, i ostvariti unutrašnje središte tišine. Ali jedno mora biti jasno — ti to ne možeš da priželjkuješ.

To je ono što podrazumevam pod "to nije rezultat". Rezultat može da se želi, ali ne i posledica — ona prati rezultat. Rezultat može biti planiran, ali se s posledicom ne može upravljati. Ako si *zaista* svestan, prevazići ćeš. Svesnost nije metod prevazilaženja. *Svesnost jeste prevazilaženje!* — i ta stalna svesnost uma razbija tvoju pohlepu, ljubomoru, mržnju, seksualnost, ljutnju. To se, malo po malo, automatski dešava. Sve su te osobine u tebi, i umesto da se usmeriš na odstranjivanje istih, bilo bi bolje da ih jednostavno prihvatiš. Time ćeš sebi mnogo više pomoći.

Prihvati svoju ljutnju. Ona je tu: prihvati je i budi je svestan. To su dve stvari: prihvatanje i svesnost; ali svestan možeš biti samo ako sasvim prihvataš.

Ako me^{ne} prihvatiš, ti mene ne možeš gledati u oči, i pokušaćes da me izbegneš na sve moguće načine. Čak i ako sam prisutan u sobi, ti ćeš gledati u suprotnom pravcu, i mislićeš o nekim drugim stvarima. Ako me odbijaš, tvoj um će pokušati da me izbegne koliko god može. Ako odbijaš ljutnju ne možeš je biti svestan, ne možeš da se s njom suočiš licem u lice. Ali ti zaboravljaš jedno — ljutnja nestaje samo ako se na taj način suočiš s njom. Isto je i sa seksom. Kada se neposredno suočiš s njim, tvoja se energija oslobađa u jednu drugačiju dimenziju. Suoči se s umom i prihvati to.

Negativna učenja, učenja koja osuđuju, ona koja su zasnovana na borbi, stvorila su ovaj takozvani svet. Čitava zemlja je ludnica, i svako je već na ivici istinskog ludila.

Danas psiholozi tvrde da postoje dva tipa ludila: normalno ludilo, prvi tip, i drugi tip, abnormalno ludilo. Normalno ludilo označava naše svakodnevno stanje, a abnormalno — to je kad odeš malo dalje. Nema razlike u kvalitetu. Izgleda da je sva razlika u stepenima, količini. I

zaista, kad si ljut, ti si kratkotrajno lud — u tom trenutku prešao si iz prosečnog, normalnog ludila, u ono abnormalno. Kad je čovek ispunjen ludačkom strašću, on nije prosečan već potpuno različit čovek. Samo u jednom danu, u dvadeset i četiri časa, ti mnogo puta dodirneš nivo tog abnormalnog ludila.

Zbog toga pomislimo da, kada neki čovek počinu ubistvo, on uopšte nije taj tip osobe: mi smo ga poznavali, znali smo ga svakako, ali samo u stanjima onog prosečnog, uobičajenog, svakodnevnog ludila. Neko je počinio zaista zločinačko delo, a mi jednostavno ne možemo da poverujemo u tako nešto, i kao da znamo da on nije takav tip čoveka. No mi smo tog čoveka znali samo u trenucima onog običnog ludila, a ono abnormalno ludilo, ono koje nije ni prosečno ni svakodnevno, uvek je tu negde. Svakoga časa onaj abnormalno ludi um može da te savlada zauvek — svakoga časa.

Viljem Džejms je posetio ludnicu i nakon trideset i sedam godina nije mogao da spava kao ranije, jer je po prvi put shvatio da se ono, što se dogodilo drugima, može desiti i njemu. Video je nekog ludaka koji je glavom udarao o zid. Kada se vratio kući, te noći nije mogao ni oka da sklopi. I njegova žena je bila prilično uzrujana. Rekao joj je: "Uznenimljen sam, strahovito sam uznenimljen. To što se desilo onom čoveku može se i meni dogoditi takode".

Žena se nasmejala: "Zašto se bezrazložno brineš — ti nećeš poludeti".

"Pre par dana", reče Džejms, "onaj čovek nije bio lud a sada jeste. Ja sad nisam lud, ali sutra mogu da poludim. Ko može da mi potvrdi da ću i sutra biti normalan?"

Naravno, niko ne može da garantuje, jer sve je to pitanje stepena, kvantiteta, a ne kvaliteta. Garancije nema! Možda si baš na samoj ivici ludila; onda se nešto dogodi i gotov si. Umre ti žena ili ti kuća izgori do temelja: stepen je promenjen i normalni ludak postaje abnormalan.

Ta ludačka situacija čovečanstva je uzgredni proizvod uporne borbe sa sopstvenim umovima. Zdravlje je uvek zasnovano na prihvatanju — sva tajna je upravo u tome. Ako ludak može da prihvati svoje ludilo u potpunosti, ono će nestati. Čim nešto apsolutno prihvatiš, iznutra se odigrava nova pojava. Kroz prihvatanje sukob iščezava, i energija koja se do maločas rasipala u borbi ne troši se više. Na taj način postaješ jači. S tom novom snagom i novom svesnošću pomičeš se iznad ili izvan uma. Zato bi trebao da prihvatiš um, takode i svesnost uma, i još nešto treće: moraš da živiš u svetu, da se krećeš u njemu, ali ne sa periferije nego iz središta.

Neko te je uvredio; govorio je nešto protiv tebe. Čovek koji deluje sa oboda će odmah pomisliti: "Ovaj priča nešto protiv mene". Čovek koji je učvršćen u središtu imaće drugačije mišljenje: "Ovaj priča nešto protiv mog imena, a ja nisam ime — ja sam bez imena rođen. Ime je samo oznaka za površinu — i zašto da se zbog toga uznemiravam? On ne govori ništa protiv mene, već samo protiv imena — onog što ja nisam". Pošto si poistovećen s imenom, ti se vrediš. Ako možeš da osetiš neki razmak između imena i sebe, između sebe i periferije, onda će samo periferija biti pogođena, ali ne i centar.

Jedan Hindu sanjasin, Snjami Ramtirta, je bio u Americi, i neko ga je uvredio. Kad je došao do svojih učenika, rekao im je: "Neko je strašno uvredio Ramtirtu, i njemu stvarno nije lako. Uvredio ga je tamo neko, i sad je Ramtirti vrlo teško".

"Šta to pričaš", reče mu jedan od učenika. "Pa to je tvoje ime!"

"Naravno da je moje", nasmeja se Ramtirta, "ali ja nisam ime. Taj koji me uvredio uopšte me ne zna — on je znao samo kako se zovem".

Čak i ako neko uvredi tvoje delo, određenu akciju, nisi ti uvređen — samo akcija. Ako možeš da zadržiš to rastojanje — a kad si svestan uopšte nije problem: to je najjednostavnija moguća stvar na svetu — onda je samo periferija povređena, ali središte je ostalo netaknuto. Ako je središte nedodirnuto, pre ili kasnije moraćeš da otkriješ tačku duboke tišine koja nije samo tvoja, već središnja tačka čitavog Postojanja.

Jutros sam pročitao priču, i ona je ujedno jedna od najlepših koje sam do sada pročitao. Jedan mladić koji je tražio istinu, nakon dugog i teškog puta, došao je do kolibe Majstora. Suton se polako spuštao, a Majstor je metlom čistio opalo lišće. Mladić ga je pozdravio, ali Majstor mu nije uzvratio. Posle je postavljao mnogo, mnogo pitanja, ali nikakvih odgovora nije bilo. Pokušao je na sve moguće načine da privuče pažnju Majstora, ali Majstor se ponašao kao da nikoga nema, kao da je potpuno sam — nastavio je da skuplja lišće ispred svoje kolibe.

Uvidevši da nema načina pomoću kojeg bi svratio pažnju na svoje prisustvo, mladi tragalac je odlučio da u istoj šumici podigne kolibu za sebe. Kad je to učinio, otpočeo je njegov život pored Majstora — godine su prolazile. Posle nekog vremena prošlost kao da je nestala, jer da bi se ona nastavila čovek je svakodnevno mora stvarati. Moraš svakoga dana da obnavljaš sopstvenu prošlost ako želiš da ona preživi. Ali u toj šumi sve je bilo tako tiho — ljudi nije bilo u blizini, a Majstor se ponašao kao da ga nema. Nikakvog sporazumevanja nije bilo između njih. On čak nije odgovarao na jutarnje pozdrave učenika — ne bi ga čak ni

pogledao. Oči su mu bile jednostavno prazne.

I tako — prošlost je iščezla, a učenik je nastavio da živi u šumi. Misli su još bile u njemu, ali ih je svakoga dana bilo sve manje, jer i njili moraš obnavljati ako želiš da prežive. Ako ih ne obnavljaš, misli se ne mogu nastavljati do u nedogled. Bez ikakvog posla, mladić bi se opustio, sedeo u tišini ili bi i on skupljao metlom sasušeno lišće. Jednoga dana, nakon mnogo godina, dok je tako mahao metlom, mladić se prosvetlio. Sve se odjednom zaustavilo, a on je utrčao u kolibu svog Majstora i samo promućao: "Hvala ti". Majstor se u tom času, kao i obično, zabavljao skupljanjem opalog lišća.

Naravno, nije mu otpozdravio, ali učenikova zahvalnost je predivna. Samo zbog toga što mu Majstor nikada nije odgovarao — zbog toga što mu nije pružao nikakve intelektualne odgovore, zbog toga što mu nikada nije posvećivao pažnju i što je uvek bio sasvim tih — on je mogao mnogo toga od njega da nauči. Učio je tu tišinu, to življenje u središtu bez oslanjanja na periferna zbivanja.

Neko je pohlepan: to je periferna stvar; nek' bude pohlepan i dalje. Neko nešto traži: i to je problem periferije; pusti ga nek' traži. Majstor svim tim nije uznemiren. On nastavlja da skuplja požutelo lišće. Ništa time nije rekao, samo je pokazao put. Ništa nije rekao, ali je odgovorio, jer *on i jeste odgovor!* Takvu tišinu učenik nikada pre nije sreo! Takvo odsutno prisustvo učenik nikada ranije nije video! Bilo je to kao da čoveka uopšte i nema; kao da je čovek ništavilo, a ne ljudsko biće.

Ne govoreći ništa, Majstor je *mnogo toga* rekao. U stvari, on je mnogo toga pokazao, a učenik je pratio. Bila je to samo jedna lekcija, vrlo tajanstvena: ostati u središtu i ne pokazivati za obod ni najmanju brigu. To je mladi tragalac godinama pokušavao, i prosvetlio se jednog dana koji je ličio i na sve prethodne, dok je metlom skupljao opalo lišće. Decenija je prošla, i odjednom se pojavila zapanjujuća zahvalnost! Učenik je sve prekinuo, otrčao do Majstora i samo uzviknuo: "Hvala ti". Sledeći onaj tajanstveni odgovor, sve se dogodilo.

Ali, to zavisi od tebe. Neko bi se na mestu onog učenika uvredio, ili bi pomislio da je Majstor lud, ili da je ljut. Na taj bi način propustio zaista veliku priliku. Ali mladi tragalac nije bio negativan — sve je uzeo vrlo pozitivno. Osetio je značenje iza svih postupaka svog Učitelja, pokušao je da živi ono što je osećao, i stvar se dogodila. Bila je to posledica a ne rezultat. Mogao je i da oponaša majstora, ali to nije bila nikakva imitacija. Više se nije vratio. Bio je u istoj šumi, ali on se nije sretao s Majstorom sve dok se nije prosvetlio. Samo se dva puta sreo s

njini: prvi put kad ga je video ispred kolibe, i drugi put kad je došao da mu se zahvali.

Šta je on radio sve te godine? Bila je to jednostavna lekcija, bila je to samo jedna tajna, ali ključna. Nije se zamajavao s obodom: prihvatio je sebe. Ne brinući se za stanje na rubu sebe samoga, učenik je ostao svestan. Bio je tako svestan da nije primetio da je dvadeset godina prošlo. Kad se prosvetljenje odigralo, on je otrčao do Majstorove kolibe kao da razmaka od dvadeset godina uopšte i nije bilo. Pre dve decenije Majstor mu je pokazao put, ali kao da godine uopšte nisu prošle u međuvremenu. Stigao je do njegove kolibe da bi mu se zahvalio — kao da mu je Majstor pokazao put pre pet minuta.

Ako postoji tišina, vreme iščezava, jer vreme je periferna stvar. Ako je tišina prisutna ti postaješ zahvalan u odnosu na sve što te okružuje — zahvalan si nebu, zahvalan zemlji i suncu, svemu si zahvalan. Ako postoji tišina, svakog trenutka nestaje stari svet, i onog zastarelog nema u tebi. Stari čovek je mrtav, a rada se novi život, nova energija.

Ovaj aforizam kaže da je upravo to *Pradakšina*. Ako možeš da udeš u središte sopstvenog bića, to je tišina — mesto gde zvuci ne postoje. Tek tada si ušao u pravi hram, tek tada obožavaš božanstvo i izvodiš ritual. U obične hramove mi odlazimo i izvodimo različite rituale a da uopšte ne znamo njihov istinski smisao. Svaki je ritual tajni ključ. Ritual, sam po sebi, krajnje je detinjast, i ako ne znaš da je ključ u stvari ključ, da je ritual u stvari tajna, ti možeš samio da se igraš. Ali tada ga možeš i odbaciti, takode, pošto ćeš na kraju da shvatiš da je besmislen — zbog toga što ti nije jasno da je to brava i da je to istovremeno ključ. Sve su to tajni jezici.

Rituali to zaista jesu. Kroz njih se nešto prenosi. Knjige mogu da se unište jer su jezici mrtvi; značenje reči, isto tako, može da se menja. Upravo zbog toga, kad god se pojavila neka prosvetljena osoba, ona je stvorila određene rituale — ritual je jezik koji je mnogo manje podložan promenama. Kad sveti spisi iščeznu, kad religija izumre, i kad se stari jezici ne shvataju ili pogrešno tumače, rituali nastavljaju da žive.

Ponekad čitava religija nestane, ali ritual preživi. On se onda prenosi u neku novu religiju, a niko nije svestan — šta se u stvari događa. Ritualu su stvarno postojani jezici, i kad god neko duboko uđe u njih, tajna se razotkriva. Ova Upanišada upućena je, u osnovi, na ritual obožavanja, i svaki je akt veoma značajan.

Samo po sebi to izgleda krajnje detinjasto. Zaista je glupo otići u hram i kružiti oko oltara ili oko statue nekog tamo božanstva. To izgleda

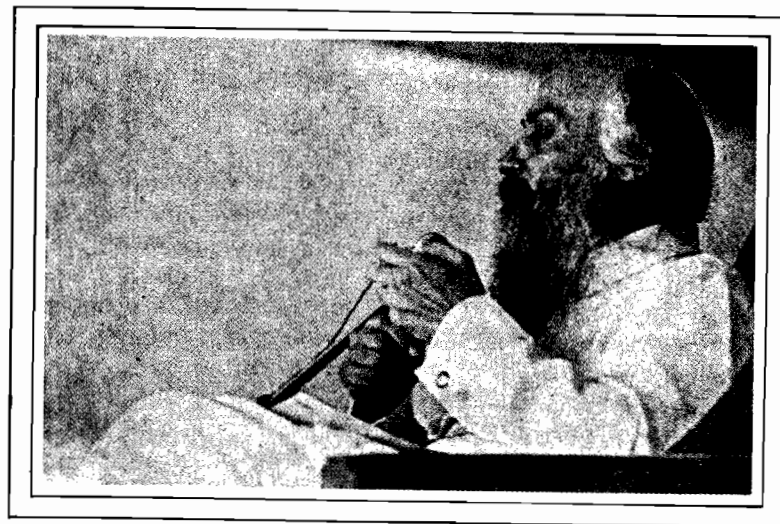
i više nego glupo! Šta ti u stvari radiš? Samo po sebi to kruženje je budalasto, zbog toga što smo zaboravili da ritual upotrebimo kao ključ. Znanje značenja rituala upućuje nas na postojanje brave, a što je još važnije, otkriva nam način njenog otključavanja. Tih sedam krugova oko oltara su u vezi sa sedam ljudskih tela, a oltar je povezan sa našim istinskim središtem.

Okreći se oko središta, idi sve više unutra, i doći će trenutak kada će svaki pokret da prestane. U tom času zvukova nema: ušao si u tišinu. Ta tišina je Bog, ta tišina je blaženstvo, to je konačni cilj svih religija. Sve dok ne ostvariš tu tišinu, sva tvoja dostignuća jednostavno su ništavna. Čak i ako pokoriš čitav spoljni svet, to ti neće biti ni od kakve koristi.

Ali ako ostvariš tu unutrašnju tišinu a izgubiš čitav svet, čak je i tada to itekako vredno postignuće. Nijedna pogodba nije toliko loša — čak i ako je sve uništeno ili žrtvovano. Kad ostvariš unutrašnju tišinu shvatićeš da, koliko god da si platio za nju — cena je ništavna. Ono što si dobio je od neprocenjive vrednosti, dok je ono što si izgubio jednostavno smeće.

Ali nama je smeće jedino bogatstvo — za nas je ono izuzetno vredno. Zato ću ti opet ponoviti: ako misliš da za to dubre nešto možeš da kupiš, onda nikada nećeš biti u stanju da dopreš do sopstvenog središta. Središte nikako ne može da bude rezultat. Ako odbaciš svo to smeće, ostvaruješ središte: to je posledica, a ne rezultat.

"Duboka tišina je *Pradakšina*, okretanje oko Toga za vreme rituala": oko Toga, tog unutrašnjeg središta. "Ovo" je rub, "To" je središte. Zbog svega toga, napusti ovo i kreni ka Tome. Iz toga se sastoji celokupna *sadhana*, spiritualna disciplina. To je put.

Osmo predavanje

8. juli 1972.

PITANJA I ODGOVORI

*" Molimo te, objasni nam
koje još dimenzije unutrašnje
smirenosti postoje
pored unutrašnjeg mira? "*

*" Zašto je modernom čoveku
teško da ostvari unutrašnju
smirenost i gde je izlaz? "*

Pitanje:

Osho, prošle ste noći objasnili unutrašnju smirenost kroz dimenziju unutrašnje tišine. Molimo vas, objasnite nam sve to i iz nekog drugog ugla, iz neke druge dimenzije.

Odgovor:

Spokoj ima mnogo dimenzija. Jedna dimenzija je svakako tišina: ona je suprotnost zvuku; u tišini nema zvukova. Druga dimenzija je ne-kretanje: to je suprotnost svakom pokretu. Um je kretanja baš kao i zvuk. Zvuk putuje, kreće se, a i um, takođe. Um nikada nije miran — on se stalno pokreće. Ti sigurno ne možeš da pojmiš um koji je nepokretan. Takva stvar uopšte i ne postoji, jer kad mir jeste, um onda nije. Kad um jeste, tad obavezno i pokret postoji. Dakle, šta je pokret uma? Kroz to ćemo pojmiti drugu dimenziju mira — nepokretnost.

Spolja, mi znamo šta kretanje znači — udaljavanje od jedne tačke i približavanje nekoj drugoj tački, od tačke A do tačke B. Ako si na mestu A i ako si pošao ka mestu B, pokret se dogodio. Drugim rečima, van uma, kretanje je promena mesta u prostoru. Ako prostora nema, ne možeš da se krećeš. Da bi se kretao spolja, prostor ti je stvarno neophodan.

Unutrašnje se kretanje ne odvija u prostoru nego u vremenu. Ako nema vremena, onda ne možeš da se krećeš iznutra. Vreme je unutrašnji prostor: od jedne sekunde krećeš se do druge sekunde, od jednog dana do drugog, od ovde do tamo, od sada do tada, u vremenu. Vreme zaista jeste jedan unutrašnji prostor. Analiziraj malo svoj um i videćeš da se uvek krećeš od prošlosti do budućnosti i od budućnosti prema prošlosti. Krećeš se ili kroz pamćenje — dakle prošlost — ili kroz želje — dakle budućnost.

Kada se krećeš od prošlosti prema budućnosti ili obrnuto, ti samo

tada koristiš sadašnji trenutak — ali isključivo kao prolaz. Sadašnjost nije ništa drugo do granična linija koja deli vreme na budućnost i prošlost unutar uma. Um nikada nije prisutan u sadašnjosti zbog toga što nije u stanju da se u sadašnjosti kreće. Moraš to da shvatiš do kraja: ne možeš da se pomeraš u sadašnjosti. Sadašnjost je uvek jedan jedini trenutak. Nikad nisi u dva trenutka, zapamti — uvek ti je dat jedan i samo jedan momenat. Ne možeš da se krećeš od A do B zbog toga što samo A postoji. B-trenutak ne postoji.

Shvati taj kvalitet vremena u sadašnjosti: uvek ti je pružen samo jedan trenutak. Nikakvu razliku ne čini da li si prošnjak na ulici ili imperator u palati. Što se bogatstva u vremenu tiče, ono je kod svakog podjednako — svima po jedan trenutak — i ti se ne možeš kretati u njemu. Uopšte nema mesta za kretanje, a um postoji samo u pokretu. Dakle, um nikada ne koristi sadašnjost zbog toga što sadašnjost ionako ne može da upotrebi. Um zato mora da se kreće u prošlo vreme, a tu ima mesta koliko god hoće. Sećanja su stvarno prostrana — čitava tvoja prošlost je sadržana u njima.

Ili, umesto u prošlost, um može da krene u budućnost. Opet možeš da zamišljaš sve i svašta zbog toga što je budućnost u osnovi isprojektovana prošlost. Živeo si, iskusio toliko toga. Neke stvari želiš ponovo da iskušiš, a neke da izbegneš: to je tvoja budućnost. Voleo si nekoga i to je bilo divno, puno blaženstva. Ti to želiš da doživiš još jednom, i zato projektuješ na budućnost onu želju koju bi voleo još koji put da iskušiš. Bio si bolestan i bilo ti je jako teško, i zato sad želiš da izbegneš sličnu stvar u budućnosti, i zato unapred projektuješ želju da se više nikada ne razboliš. Dakle, tvoja je budućnost samo isprojektovana prošlost, i pomoću te projekcije u stanju si da se krećeš.

Ali um, izgleda, nije zadovoljan samo sa budućnošću koja se odnosi na ovaj život, te stoga on projektuje raj, raj i buduće živote. Um, kao što vidimo, nije zadovoljan nekom maleckom budućnošću, i zato um stvara vreme i posle smrti. Prošlost i budućnost su nepregledne teritorije, i lako ti je da se u njima krećeš do mile volje. Ali, u sadašnjosti — kretanja nema. Nepokretnost, biti nepokretan, to znači biti u sadašnjosti. To je ta druga dimenzija spokoja i mira. Ako možeš da budeš u trenutku, ovde i sada, bićeš apsolutno smiren i spokojan. U trenutku ne možeš ni biti drugačiji. Nema druge mogućnosti osim da budeš savršeno smiren u sadašnjem trenutku.

Živi u sada, i kretanja će prestati zbog toga što će um morati da se zaustavi. Ne misli o prošlosti i ne projektuj nikakvu budućnost. Ono

što ti je dato je sve što imaš. Prihvati se toga, ostani s tim, budi time zadovoljan. Ovaj sadašnji trenutak je jedino pravo, istinsko, egzistencijalno vreme; nema ničega van njega. Prošlost je samo pamćenje unutar tvog uma, samo nakupljena prašina, pesak iskustva. Nema prošlosti u Postojanju, ni budućnosti nema, takode. Postojanje je sadašnjost.

Kad ne bi bilo čoveka na zemlji, onda ni prošlosti ni budućnosti ne bi bilo. Sunce bi se dizalo na horizontu, ali u sadašnjosti. Zemlja ne bi poznavala nikakvu prošlost, i ne bi mogla da sanja nikakvu budućnost. Ničega sem sadašnjosti ne bi ni moglo da bude. Prošlost se nalazi unutar uma, u pamćenju, i zbog sećanja se projektuje na budućnost. Dakle, mi obično delimo vreme na tri dela — na prošlost, sadašnjost i budućnost. Ali zaista, prošlost i budućnost uopšte nisu delovi vremena. Oni su delovi uma! Vreme ima samo jednu podelu, ako se to uopšte može zvati podelom — sadašnjost.

Vreme je uvek sadašnjost. Te podele nisu podele vremena. Prošlost i budućnost pripadaju umu a ne vremenu. Vremenu pripada isključivo sadašnjost. Ali, onda je složeno i teško to zvati sadašnjošću, zbog toga što nama, lingvistički, sadašnjost predstavlja nešto što se nalazi između prošlosti i budućnosti: u odnosu je i sa jednim i sa drugim. Ako nema ni prošlosti ni budućnosti onda sadašnjost, odjednom, gubi svako značenje.

Majstor Ekhart je rekao da vremena uopšte i nema — samo večito sada; samo večito sada i beskrajno ovde. Kad kažemo "tamo", to je samo u odnosu na mesto gde smo mi. Inače je uvek samo "ovde". Ako mene nema, gde je onda tamo a gde je ovde? U odnosu na mene samog, ja bliže mesto zovem "ovde", a ono dalje je "tamo". A gde se "ovde" završava? Odakle ono "tamo" počinje? Ne, zaista nismo u stanju da povučemo crtu, i zaista, sve je u suštini samo jedno — beskrajno ovde.

Mi delimo vreme zbog uma, i tad ono što smo iskusili postaje prošlost, ono što očekujemo da iskusimo postaje budućnost, a ono kroz šta upravo prolazimo — sadašnjost. No ako uma nema, tada je sve večito sada, beskrajno sada. Ovde, baš sada, jeste stvarnost. Tamo i onda su delovi uma, a ne delovi stvarnosti.

Pojmiti tišinu iz te druge dimenzije znači: učiniti napor da se živi iz trenutka u trenutak. Tada ćeš biti tih i spokojan. Iznutra neće biti nikakvog titranja, meškoljenja, drhturenja, i sve će biti samo jedno duboko jezero tišine.

A zašto se taj um kreće od prošlosti ka budućnosti? Buda je rekao

da je to *tahna*, *trišna* — želja. Zbog toga što si jednom iskusio nešto lepo i prijatno, ti želiš da još neki put iskusiš to isto. Zbog postojanja želje krećeš se prema budućnosti. Prestani da želiš, i budućnosti nema. To je strahovito teško, jer kad um okusi nešto prijatno, on poželi da to ponovo doživi, a kad iskusi nešto neprijatno, onda nije sklon ponavljanju: um bi želeo da ono nepovoljno izbegne. Zbog toga je vrlo prirodno da se stvara budućnost, no zbog kreiranja budućnosti gubimo sadašnjost.

Ti me slušaš: možeš da činiš samo to, i tada neće biti nikakvog uma u celom tom procesu. Biće to, da tako kažemo, bezumno slušanje. Ali ako slušaš i istovremeno pokušavaš da shvatiš, tad si se pokrenuo, otišao si u budućnost. Ako si nudio o onom što ti je rečeno, propustio si da čuješ, a sadašnjost je tako suptilan i delikatan trenutak da je dovoljan samo sekund i propustio si sve.

Ako slušaš, onda samo slušaj. Ne moraš da misliš o onom što je rečeno. Nemoj da loviš smisao — zbog toga što ne možeš da u isto vreme radiš dve stvari: slušanje je dovoljno. I ako samo slušaš, tada si potpuno u sadašnjosti, i tada čak i slušanje postaje meditacija.

Mahavir je rekao da, ako možeš da slušaš na pravi način, onda nema potrebe ni za kakvom dodatnom praksom. Samim tim što si *shravak*, pravi slušalac, ostvarićeš sve što se ostvariti može — jednostavno time što si *shravak* — jer samo slušanje nije *samo* slušanje: to je velika i važna pojava. I jednom kad otkriješ u čemu je tajna, možeš da je primeniš na bilo šta. Tada će prosto uzimanje hrane biti meditativni proces, šetnja će postati meditacija, spavanje takode. Meditacija će postati svakodnevna aktivnost, bukvalno — sve što činiš.

Ali mi ne poznajemo nijednu aktivnost u kojoj smo trenutno: mi tad ili počnemo da mislimo o prošlosti ili o budućnosti. Mi sadašnji trenutak propuštamo u kontinuitetu, i tada to postaje proces samoograničavanja, propuštanje se pretvara u naviku.

Jedne noći Mula Nasrudin se šetao praznom ulicom potpuno sam, i onda je odjednom ugledao nekog konjanika. Um mu je bio prestrašen pojavom tog čoveka na konju, jer je iza njega bilo još dosta ljudi na konjima. Nasrudin je iznenada pomislio da su to neki pljačkaši, razbojnici koji ga mogu i rastaviti ubiti. Ili, možda su to opet carski konjanici koji ga mogu naterati da služi vojsku. Mислеći tako, on je samog sebe prestravio, i kad su mu konjanici prišli vrlo blizu, Mula je počeo da beži, te je u onom strahu dotrčao do groblja i, ne znajući gde da se sakrije, skočio u jedan otvoreni grob.

Videvši čoveka koji je sumanuto pobeo od njih, konjanici, koji su inače samo tuda prolazili, zainteresovali su se. Prateći ga, našli su ga kako leži u grobu, sklopljenih očiju, kao da je mrtav. Neko ga je onda upitao: "U čemu je stvar? Zašto si se toliko preplašio? Objasni nam šta se dogodilo?"

Tek tada je Nasrudin shvatio da je potpuno bezrazložno samoga sebe uplašio. Kad je bio siguran da je sve u redu, otvorio je oči i rekao: "To je strahovito zamršena stvar, stvarno, izuzetno složena. Ako baš jako želite da saznate zbog čega sam ovde, odgovoriću vam: ja sam u grobu zbog vas, a vi ste kraj groba zbog mene".

To je pravi začarani krug. Ako žudiš za nečim, onda si prisiljen da odeš u budućnost; i to je taj krug. Kad budućnost, vremenom, postane sadašnjost, ti ćeš opet pomoću želje, da odletiš u buduće vreme. Danas ću da mislim o sutrašnjici, i to će postati navika. A sutra nikada ne dolazi — ono i ne može doći; dolazak sutrašnjice jednostavno je nemoguć. Kad sutra dođe, ono je postalo danas, a ja sam već stvorio tu pogubnu naviku da se iz danas krećem u sutra. Dakle, kad dođe sutra, ono je došlo kao danas, i onda opet bežim u budućnost, i stvaram novi krug.

To je lanac! — što ga više ponavljaš, to postaješ uspešniji. Međutim, sutra nikako da dođe. Čim je ovde, sutra je pretvoreno u danas, a sa danas — odnosa nema. I to je taj mehanizam: zbog toga što je sutra postalo danas, moraš da se krećeš i dalje. To je strašno duboka navika — ne samo iz ovog života, već iz svih koje si proživio. Neko sve to mora da slomi, da izađe iz tog zatvora, da se oslobodi. Šta god da radiš, zapamti samo jedno: ostani u sadašnjosti. To je teško, vrlo naporno, i uspeh je nemoguće ostvariti preko noći. Strahovito duga navika mora da se uništi. Biće to surova borba, ali pokušaj. Sam će napor stvoriti razmak, trud sam po sebi stvoriti neke iskre sadašnjeg trenutka. Onog momenta kad spoznaš ukus sadašnjosti, nalaziš se na pravom putu.

Ali ti čak ni taj ukus nisi imao prilike da upознаš. Nikada ga nisi iskusio, nikad i nisi živeo u njemu — *nikada*, kažem. A sada je uvek ovde. To je život sam, suština postojanja.

Isus je rekao da smio svi mi jednostavno mrtvi — *ne živi*! Jednog dana, prolazio je pored ribara baš u trenutku kada je svitalo. Ribar je bacao svoje mreže u jezero, a Isus mu je prišao, stavio mu ruku na rame i upitao ga: "Zar ćeš ceo svoj život uništiti hvatajući ribe? Ja mogu da ti pokažem nešto mnogo bolje od ribolova. Učiniću od tebe ribara samog života". Ribar je pogledao Isusove oči i neki magnet je počeo da ga privlači — istog časa bacio je mreže i počeo da ga sledi.

Kad su izlazili iz sela, neko se stušio ka ribaru i onako u trku mu doviknuo: "Otac ti je mrtav. Upravo je umro i zato, molim te, podi kući. Gde si pošao?"

Ribar je od Isusa zatražio dozvolu da ode: "Dopusti mi da odeni. Ja ću se uskoro vratiti. Idem kući samo da sahranim oca".

"Pusti neka mrtvi", odgovori mu Isus, "sahranjuju svoje mrtve. Mnogo je mrtvih ljudi u tvom selu. Oni će sahraniti mrtvaca".

Za Isusa, *svi smo mi mrtvaci* zbog toga što nikada nismo iskusili istinski život, ono egzistencijalno, onaj sadašnji trenutak. Živimo u mrtvoj prošlosti, a onda to mrtvilo projektujemo u budućnost. To je ono što Šankara proglašava iluzijom — *maya*. Šankara je potpuno pogrešno shvaćen. Kada je on rekao da je ceo svet iluzija, on nije mislio na svet, nego na *LJUDSKI svet*.

Mi o svetu apsolutno ništa ne znamo: stvorili smo svoj sopstveni, mentalni svet. Svako ima svoj privatni svet — svet prošlosti i budućnosti, svet pamćenja i želja. On je krajnje lažan, potpuno iluzoran. Dakle, kad Šankara kaže da je svet lažan, on ne kaže da je ovaj svet takav, ne. *Tvoj svet je lažan!* Kad tvoj svet nestane, spoznaćeš istinski sve. A Šankara kaže da je to Brahman, to je Istina — apsolutna Istina.

To je sve baš kao da živimo u svetu snova, u svetu gde je svako opkoljen svojim sopstvenim slikama. Svi se kreću okruženi snovima koje su sami stvorili, a zbog tih oblaka niko nije u stanju da vidi ono što je stvarno, ono što je istina. Stvarnost je sakrivena iza snova. Taj usnuli um je nemiran um. Um tišine je onaj koji ne sanja. Ali — želje stvaraju snove: ti noću sanjaš zato što danju želiš. Ako kojim slučajem ne želiš tokom dana, videćeš da jednostavno *nećeš moći* da sanjaš.

Buda ne može da sanja, jer snovi su želje a želje su snovi. Ono što se događa u budnom stanju zove se želja, dok je san ono što se dešava tokom noći. Ali svaka je želja u suštini san. Zašto? Zbog toga što je svaka želja negde u budućnosti, u vremenu koje ne postoji. Budućnosti jednostavno nema!

Mi nastavljamo da sanjamo, a to snevanje mora da se prekine, jer to je pokret, pokret bez prestanka. Ispunjen si snovima — snovima koji su uništeni, spaljeni, pa ponovo stvoreni. Svakoga dana mi moramo da odbacujemo stare i da stvaramo nove snove.

Svakog trenutka, pri bilo kojoj aktivnosti, pokušaj da budeš u ovde i sada. I sam taj napor je prepreka, ali odnekud se mora početi. U početku ćeš morati da ulažeš napor, no čak je i napor prepreka jer te i on gura u budućnost. No bilo kako bilo, u početku je to *zaista*

neophodno. Dakle, prva je stvar napor, a zatim, napor treba da je nenaporan — to je drugi korak. Poslednji korak je nestanak svakog napora i život u čistoj sadašnjosti.

Šetaš se ulicom: pokušaj samo da hodaš — ne čini ništa drugo. To izgleda tako jednostavno, ali nije. Izgleda jednostavno zbog toga što nam se čini da svi mi to radimo svakodnevno. To uopšte nije tako! Dok se šetaš, tvoj um radi hiljadu i jednu stvar. A sad pokušaj nešto novo — samo hodaj.

Buda je rekao: "Kad hodaš, samo hodaj, kad jedeš, radi samo to, a kada slušaš, samo slušaj". Budi ceo u aktu; ne dozvoli umu da se kreće u nekom drugom pravcu. A to je stvarno čudesno iskustvo — jer odjednom će da ti se dogodi sadašnjost, odjednom će svet stvarnosti prodrati u tvoj privatni svet snova. I ako doživiš tu iskru, makar samo za trenutak, ti ćeš biti savršeno nova osoba. Tada ćeš spoznati ono što je ovde i sada, sve ono što je oko tebe, a što si do sada propuštao. Sve si to propuštao zbog mehaničke navike, i sve što čovek može da pokuša je da prestane s mehanikom.

Ponekad se, uz pomoć prisustva svesnosti, dešavaju prava čuda. Čitao sam da se u Rusiji, u onim starim danima, pre revolucije, igrala neka drama u provincijskom gradiću. Usred predstave, menadžer je shvatio da mu nedostaje osoba koja treba da glumi u zadnjoj sceni. To je bila osoba koja je trebala da muca, i pošto je nije bilo, svi su pokušali da mu na brzinu pronađu zamenu. Neko je onda rekao da je onog glumica nemoguće naći, ali da u selu živi određeni dečak koji je jednostavno sjajan za tu ulogu. On uopšte ne treba da prode kroz bilo kakvu obuku zato što muca prirodno. I tako je dečak doveden. Mnogi doktori pokušavali su da izleče njegovu mucavost, davali su mu različite lekove, ali jednostavno ništa nije pomagalo.

Pozvali su tog dečaka i dodelili mu ulogu u drami. Nije bilo potrebno da dečak vežba ulogu — mucao je od rođenja; ali kad je izašao na scenu pokušao je da muca, ali nije mogao. Govorio je besprekorno kao i svaki normalan čovek, i što je više pokušavao da govori na stari način, to je mucanje bilo sve manje moguće. Šta se dogodilo? Po prvi put je mehanička navika uništena svesnošću. On je sad morao da muca s punom svešću, *pokušavao je* da čini ono što mu je do maločas bilo sasvim prirodno. Bio je sve vreme potpuno svestan, i bolest je nestala. Bila je to duga mehanička navika koja je prekinuta samim tim što je dečak pokušavao da je izvodi svesno.

Kada sam jednom bio u gradu, doveli su kod mene nekog profesora

— vrlo učenog, racionalnog i osjetljivog čoveka. Ali profesor je duboko patio — jer je stvorio naviku da hoda kao žena. Bio je to stvarno veliki problem za njega, pogotovo zbog toga što je predavao na obližnjem koledžu. Svi su mu se smejali zbog te navike. Bio je u bolnici, lečen je na sve moguće načine, išao je i na psihoanalizu, ali nikakvih rezultata nije bilo posle tih napora. Što je više pokušavao, što je više voljnim naporom pokušavao da ukloni problem, to je ženski hod bio sve primetniji, te je profesor vremenom zapao u duboku konfuziju.

Neko mi ga je doveo i ja sam mu rekao: "Ne bori se s navikom. Učini nešto drugo... čini je potpuno svesno. Kad se šetaš ulicom, *pokušaj iz sve snage da hodaš baš kao žena*".

"O čemu vi to meni govorite?", zaprepastio se profesor. "Ja sam ionako u velikoj nevolji, pa ako još i *pokušam*, biće mi sve gore i gore".

Bio sam prinuđen da mu kažem: "Ti si bez prestanka, dvadeset godina, pokušavao da se ne krećeš kao žena. E sad učini suprotno. Stani ovde, i onda počni da se krećeš baš kao žena".

Profesor je bio jako stidljiv, no ipak je pokušao. Koliko god da je pokušavao da hoda na stari način, jednostavno — nije mogao.

"Šta se to dogodilo?", uzviknuo je čovek iznenađen. "Šta ste mi to uradili? Ovo je istinsko čudo! Ja, evo, pokušavam, a uopšte *ne mogu* da se krećem kao žena, na dosadašnji način".

Rekao sam mu: "Idi i nastavi. Mogao bi da odeš i na koledž. Idi i pokušavaj da na svaki način hodaš kao žena".

Vratio se to isto veče. Bio je prosto ushićen dok ni je govorio: "Kako da vam se zahvalim? Izgledalo mi je nemoguće, ali čudo se ipak dogodilo. Trik je učinio svoje. Ja više ne mogu da hodam kao ranije. *Pokušao sam*, ali stvarno ne mogu. O Bože, šta se to desilo sa mnom?"

U trenutku kad budnost priključiš bilo kojoj mehaničkoj navici, ona se jednostavno zaustavlja, jer počiva na nesvesnosti. Dakle, moć volje tu ne pomaže. Ali svesnost pomaže, itekako! I zapamti tu razliku: upotrebljavajući volju ti počinješ da se boriš s navikom, i ako to činiš, onda si je prihvatio. A kad ja kažem da nje budeš svestan, to znači: prekini svaku borbu s navikama. Pruži joj punu podršku; nemoj da budeš "anti".

Šetaš se ulicom: podari potpunu podršku svojim koracima. Postani jedno s njima; budi svestan svega što se dešava. Sad se kreće leva, a sad desna noga. Oseti punom svešću svaki trenutak. Ostani u svakoj sekundi — ne dopusti da se um kreće u nekom drugom pravcu. Ako se um, zbog starih navika, usmeri na neku desetu stvar, vrati ga na pravo mesto. Ne

budi osujećen ponašanjem uma. Ako se um kreće po svom, tad nemoj odmah da se predaš, govoreći: "Nemoguće je učiniti nešto drugo; ja sam nemoćan!" — ne! Vрати ga nazad. Pa i ako ne uspeš od prve, pokušaj ponovo, i pre ili kasnije počćeš da osećaš trenutke sadašnjosti. Kakvo je to divno osećanje! Jednom, kad osetiš ukus sadašnjosti, ti si tik uz vrata suštog Postojanja. Sad možeš da udeš.

Spokojstvo i mir u ovoj dimenziji predstavljaju odsustvo pokreta unutar uma — um se ne kreće ni u prošlost ni u budućnost. Nema pokreta! Jednostavno ostani u sadašnjosti. Ti to intelektualno možeš da razumeš; čak možeš da pojmiš da je, što se toga tiče, sve u najboljem redu. Ali intelektualno razumevanje uopšte neće pomoći. Baš suprotno; ono čak može biti oblik samozavaravanja. *Ti sve to moraš da radiš!* Mišljenje nije ni od kakve pomoći.

Ležiš na krevetu i spreman si za spavanje. Pokušaj da osetiš svoje trenutno stanje svesti. Oseti dodir s krevetom i pokrivačem, zvuke koji dopiru iz daljine, metež saobraćajnice, sve što možeš da čuješ. Oseti to! Budi tu i ne misli, samo osećaj. Budi u sadašnjosti i iz tog stanja utoni u san. Imaćeš mnogo manje snova one noći kad pokušaš jedan takav ogled. Tvoje spavanje biće mnogo dublje. Jutrom ćeš se probuditi sasvim svež.

Kad u osvit osetiš da je spavanje završeno, nemoj odmah sumanutu da iskačeš iz kreveta — ostani u njemu barem pet minuta. Opet oseti pokrivač, prijatnu toplinu, ili hladnoću, ili kapi kiše koje dobiju po krovu, saobraćaj koji ponovo počinje, buku, pevanje ptica — osećaj sve to jedno pet minuta. Ne zaleći se u novi dan baš sada. Budi jedno s atmosferom jutra. U suprotnom slučaju, tvoj san biće završen, a ti ćeš se velikom brzinom opet stušiti ka budućnosti.

Otišao si do pijace ili kancelarije, ali tamo si jednostavno otrčao. Ne. Pet minuta jednostavno *budi tu gde jesi*. Ne kreći se u žurbi: ne stvaraj bespotrebnu gužvu. To kratko vreme postaće meditativno, jer ti trenuci pre i posle sna su zasta najbolji. U timi trenucima vrlo je lako osetiti ukus sadašnjosti.

Trenutak kada polako toneš u san je jedan vrlo osjetljiv i ranjiv trenutak. Osećaj sopstvenu okolinu. Nemoj uopšte da misliš. Ne misli. *Samo osećaj*.

Osećanje je uvek u sadašnjosti, mišljenje nikad. Dakle, izjutra, kad je um sasvim svež nakon sna, i kad je telo opušteno, osećaj sve barem pet minuta, i tek nakon tog perioda izadi iz kreveta. Svaki korak učini s punom svešću — ujutru je to veoma lako. U suton taj ogled je znatno teži, a već noću gotovo da je nemoguće.

Zatim kreni prema kupatilu i istuširaj se. *Osećaj!* Oseti kako te voda prekriva, oseti svaku kapljicu na koži. Zaboravi na sve ostalo: jednostavno, budi ispod tuša i sjedini se sa sadašnjošću.

Čak i jutarnje kupanje može postati vrlo duboka meditacija. Dok te voda preplavljuje, možeš da ostvariš vrlo prisran dodir s prirodom. Ostani pod tušem par minuta, a onda pokušaj da produžiš to osećanje. Recimo, sad doručkuješ. Ali čini to s osećanjem. Biće ti sve teže i teže da ga zadržiš, ali, svejedno, pokušaj. Uskoro će doći vreme kada ćeš moći da prođeš kroz sve dnevne aktivnosti, istovremeno osećajući sadašnjost.

To je ta druga dimenzija. A postoji i treća u svemu tome, i bilo bi dobro da znamo ponešto i o njoj. Prva dimenzija je tišina kao suprotnost zvuku. Druga je nepokretnost kao nešto nasuprot kretanju. Treća dimenzija je ne-biće kao nešto nasuprot egu. To je stanje bez ega, i ta treća dimenzija je najdublja.

Buda je jednom rekao: "Sve dok ti jesi, *ne možeš* biti miran. Jer ti si problem, ti si buka, ti si pokret. Dakle, sve dok potpuno ne iščezneš, nećeš ostvariti savršenu tišinu".

I baš zbog toga, Buda je na Istoku poznat kao *anatmavadi* — onaj koji ne veruje u sopstvo.

Mi smo i dalje ubeđeni da jesmo, da "Ja jesam". To "Ja" je potpuno lažna stvar, i zbog postojanja tog "Ja" stvorene su mnoge bolesti: zbog njega nagomilavamo prošlost, zbog njega mislimo o ponavljanju starih zadovoljstava. Sve se, jednom rečju, vezuje za to Ja: prošlost, budućnost, pamćenje, želje.

Kroz svoje duboke meditacije, Buda je došao do spoznaje: mi možemo da odbacimo želje, no ako to "Ja" ostane, onda ono počinje da priželjkuje *Mokšu* — Vrhovno Oslobođenje, slobodu da se bude jedno s Apsolutom, jedno s Bogom, Brahmanom. Ako "Ja" preostane, želje će i dalje da budu prisutne, bez obzira na smer, bez obzira na objekat.

Buda je rekao: "Odbaci taj život koji je usmeren na Ja". Ali, kako to odbaciti? Ako nema Ja, ko će to onda da odbaci? Ko će onda uopšte misliti o odbacivanju? Pod odbacivanjem se podrazumeva traganje, ulazak u sebe samoga, i pronalaženje, shvatanje gde se to nalazi, da li to jeste ili nije, jer oni koji su tražili nikada ništa nisu pronašli. Samo oni koji nikada nisu ušli u sebe, samo oni koji nikada nisu tragali i dalje veruju da Ja ipak postoji. Ali niko nikada nije pronašao ništa što liči na "Ja".

Kad kažem "Ja jesam", to "jesam" je stvarnost, a ne "Ja". Kad uđeš

u sebe osećaš "sam-stvo": izvesno egzistencijalno osećanje je tu. Ti znaš, sa sigurnošću znaš da je nešto tu, ali to svakako nisi ti. Tu nema nikakvog Ja; takvo osećanje — "Ja" — uopšte ne postoji iznutra. Samo se raspršeno "sam-stvo" oseća; oseća se postojanje bez ikakvog Ja.

Dakle, nova stvar za ulazak u treću dimenziju: kad god imaš vremena, *kad god* imaš, kažem, pokušaj da pronađeš gde je to Ja. Nema nikakve stvarne potrebe da ideš u hram. Ako ideš, dobro. U redu je to, ali nije neophodno. Putuješ vozom: sklopi oči i pokušaj da nađeš gde je unutar uma? Gde je? Nastavi potpuno otvorenog uma. Pokušaj stvarno da otkriješ. Vozeći se u automobilu ili ležeći na krevetu, kad god postoji mogućnost da sklopiš oči, zažmuri — i ostani samo s jednim pitanjem: "Gde postoji to Ja? Gde je to? Gde je Ja?"

Meditacija Ramane Maharšija zove se "*Ko sam ja*" meditacija. Buda bi rekao da to neće dati rezultate, jer kada pitaš "Ko sam ja", već si pretpostavio da jesi. Tad pitanje nije stvarno upitano. Ako je jedino pitanje "Ko sam ja?", onda je "ja jesam" već uspostavljeno. Ti si onda sve zaključio unapred. Sada ti pitaš samo "Ko sam ja?" Ali pitanje nije postavljeno nekom Ja. Budistička meditacija kaže da pitaš: "*Gde sam ja?*" Dakle, "*gde*", a ne "*ko*".

Udi u svaki skriveni kutak sopstvene unutrašnjosti, traži sa sasvim otvorenim umom, i videćeš da nigde sebe nećeš naći. Naravno, naći ćeš savršeno tiho Postojanje, ali bez ijednog Ja. I nemoj da misliš da je to nešto što je strašno teško. Uopšte nije! Čak i ako sad sklopiš oči, i ako sad pokušaš da Ja pronađeš pomoću pitanja "Gde sam Ja?", ništa nećeš pronaći. Ali, zato ćeš naći mnogo drugih pojava: čućeš udarce srca, vlastito disanje, biće tu različite misli koje plove kroz um — sve u svemu, naći ćeš sve i svašta, ali nijedno Ja, nikakav ego.

Budisti egu pridaju kolektivno značenje, i upotrebljavaju tu reč baš kao što mi upotrebljavamo reči "društvo", "nacija" ili "čovečanstvo". Te stvari nigde ne možeš pronaći. Mi sada sedimo ovde. Mi to možemo nazvati razredom, ali razred nigde nećemo naći. Ako ipak počnemo da ga tražimo, naići ćemo na pojedince ali ne na razred. Nikakvu grupu nećemo naći — samo pojedince. "Grupa" je, jednostavno, ime za zajednicu. Kad je drveća mnogo, onda je to šuma. Ali šuma ne postoji — smo drveće i drveće i drveće. Ako uđeš u šumu, naići ćeš na hiljadu stabala, ali ne i na šumu. Šuma će nestati, jer je šuma samo samo ime za kolektiv drveća. *Ti si takode grupa*. Ti si mnogo, mnogo stvari, ali ne i Ja. Udi unutra i pronađi. Buda je ionako govorio: "Nemoj da mi veruješ. Udi i vidi sam". Ko god je ušao, nije našao ama baš nikakvo Ja.

Dakle, u trećoj se dimenziji nalazi nebiće. Kad čovek otkrije da ga *nema*, potpuno je miran. To je prava tišina. Ako nema ega, ne možeš biti napet, ne možeš biti nemiran i nespokojan, ne možeš da prebivaš u strahovitoj unutrašnjoj larmi. Cela predstava jednostavno prestaje tim otkrićem.

Ali, šta mi radimo? Svakog trenutka činimo stvari koje pothranjuju to nepostojće Ja. Sva naša dela samo ga jačaju, daju mu novo gorivo. Mi kao da svake sekunde pružamo podršku tom Ja. Ti možeš da nastaviš da veruješ u Ja i da stvaraš situacije kroz koje će ti biti sve lakše da održavaš svoje verovanje. To i jeste verovanje, to nije nikakva činjenica.

Svaki čovek je vernik, barem što se ega tiče. Ljudi će pitati: "Pa gde je taj Bog? Sve dok ga ne pronademo ne možemo da verujemo u njega". A te iste osobe nastaviće da veruju u postojanje svog sopstvenog ega a da nisu nikada pokušali da vide — postoji li uopšte ego ili ne. A to je stvarno pravo pravcato čudo. Mi možemo da sumnjamo i u Boga, ali ne i u sebe, a sve dok i u sebe ne posumnjamo, nećemo biti u stanju da se pomerimo ni za korak ka unutrašnjoj tišini. S tim podozrenjem sve je prodrmano. Religiozni čovek se *rađa* kroz sumnju u sopstveni ego i sebe samog.

Mi smo to naše Ja usvojili unapred, i nikad se nismo zapitali da li ono stvarno postoji ili ne. I ako nam neko, kojim slučajem, objasni da nema nikakvog Ja, on je neprijatelj. Prijatelji su svi oni koji nam pomažu da izgradimo snažniji ego. U stvari, svi nam pomažu da budemo usmereni na ego: i porodica, i društvo, i naša nacija. Religija te skida s prestola. Odbačen si sa pijedestala: jednostavno, ti nisi. A ako nisi, bićeš u dubokom ponoru tišine — u bezdanu, jer Ja je ono što uznemiruje, to Ja je bolest, i sav je problem u tome.

Tanka je bio u nekom selu, a onda je došao čovek sa molbom: "Pomozi mi. Poduči me, molim te. Iniciraj me, ja želim da budem slobodan! Najveća moja želja je da ostvarim *Mokšu*, Oslobođenje!"

"Ja ne mogu *tebe* da učinim slobodnim", reče mu Tanka. "Mogu da unuštīm to *tebe*", ali ne i da *tebe* oslobodim".

Za Ja nema slobode. Postoji samo jedna jedina sloboda, i to je sloboda od Ja. Za Ja nema *Mokše*, za Ja nema Oslobođenja. Postoji isključivo jedno Oslobođenje, i to je od Ja, a ne za Ja.

I sad — šta možeš da učiniš? Moraš da se udubljuješ u to bez ikakvih unapred smišljenih koncepcija. Kad god imaš vremena, samo sklopi oči, uđi u sebe i pokušaj da pronađeš gde si. Uskoro ćeš otkriti činjenicu

da postojiš samo kao delić beskrajnog Postojanja, a ne kao nešto izolovano. Nijedan čovek nije ostrvo. Mi smo svi samo delovi beskrajnog kontinenta. Ja ti daje tu lažnu predodžbu da si ostrvce, a iz toga se rađa svaka nevolja. Ja je ono što pravi probleme. Sva nasilja, svi ratovi, sva moguća ludila, sve je to stvoreno pomoću Ja, a mi i dalje nastavljamo da se vezujemo za njega. Baš to vezivanje za Ja mora da se u potpunosti prekine, da se sasvim zaustavi.

Moraš biti iskorenjen iz svog sopstvenog Ja. Niko drugi to neće moći da učini umesto tebe, nijedna Yoga neće pomoći, jer ako nastaviš da je vežbaš bez potrage za tim Ja, Ja će biti osnaženo bez obzira na to šta ti praktikuješ. Ako meditiraš, Ja će reći: "Ja meditiram". Ako se odrekneš sveta, Ja će onda obavezno da izjavi: "Ja sam odbacio svet". Ako postaneš sanjasin, Ja neće propustiti da kaže: "Ja sam sada sanjasin, i ostvario sam to i to". U ovom svetu, na onom svetu, Ja će da jača bez obzira na prirodu i vrstu svih tvojih napora.

Zbog svega toga, dešava se da osoba koja je odvažno primenjivala različite metode postane egoista na jedan jako suptilan način. Takav čovek je postao mnogo više Ja a mnogo manje deo velikog kontinenta — postao je vrhunac ega. A ta mogućnost svakome pretili. Dakle, hrana za ego nije samo bogatstvo, prestiž, svetovne stvari, posedi i tome slično; ne. Ja je u stanju da sve živo nekako pretvori u hranu za sebe.

Pre nego što zakoračimo na pravi, spiritualni put, Budin savet mora obavezno da se upanti. On je rekao: "Pre nego što nogom stupaš na bilo koji put, prvo otkrij — postoji li Ja ili ne. Tek nakon tog otkrića tvoj će put biti zaista duhovan. Ako to ne ostvariš, kakav god da je put, on će se na kraju pokazati kao svetovan, jer Ja će sve to iskoristiti".

Jednom se Mula Nasrudin vraćao iz glavnog grada u svoje rodno selo, i svi seljaci su se skupili kako bi čuli šta ima novo, šta se u prestolnici gradu dešava. A u tim vremenima, kad nije bilo nikakvih novina, bio je to stvarno veliki događaj: Čovek je bio u glavnom gradu i sad se vratio! A taj čovek nije bilo ko, već Mula Nasrudin, jedini pismeni čovek u selu! Kad su se napokon svi skupili, Mula je odjednom utihnuo, lice mu je postalo vanredno ozbiljno. Nije ni čudo — vratio se iz grada, i svi seljaci su bili gotovo ludo radoznali da saznaju šta mu se tamo dešavalo.

I tako je Mula Nasrudin napokon rekao: "Ovoga puta neću vam mnogo toga reći — u stvari reći ću vam samo jednu stvar. Sreo sam Cara. I ne smo to: on mi se obratio, ali detalje u vezi našeg razgovora reći ću vam neki drugi put".

Seljaci su se, kud koji, tiho razišli. Obuzelo ih je nevideno oduševljenje: Nasrudin je sreo Cara. I ne samo to: Car mu se čak i obratio! Ali, kad se gužva razišla, samo je jedan čovek ostao uz Nasrudina, te ga je, ne izdržavši, upitao: "A šta ti je Car rekao, šta? Reci mi Mula, molim te. Ako mi ne kažeš, ja se neću pomeriti odavde. Toliko sam uzbuđen da ne mogu ni da spavam. Šta ti je Car rekao, reci? Reci mi makar malo. Evo, ne moraš da govoriš u detaljima, samo mi prenesi suštinu".

I tako je Mula morao da kaže: "Paaa, u celoj priči i nema nešto mnogo detalja. Kad je video da stojim ispred njega, Car je jednostavno zaurao: "Makni mi se s puta!" To je sve što mi je rekao".

Ali, seljak je bio i više nego zadovoljan, jer ono što je čuo, to nisu bile obične reči. Njih je sam Car izgovorio! On je imao tu čast da čuje iste one reči koje je i Car upotrebio. Jadan čovek, bio je zaista zadovoljan, te je promucio: "Ah, stvarno je sreća biti rođen u tvom selu, Nasrudine. Ma zamisli samo! — čuo sam reči koje je izgovorio Car, glavom i bradom! I stvarno, kažeš, tebi je Car lično uzviknuo: "Makni mi se s puta!"

"Da, Car lično", uzdahnu Nasrudin. "Prišao mi je i ne samo da nije šaputao, nego je rekao da svi ostali čuju: "Makni mi se s puta!" U stvari, on je te reči uzviknuo iz sve snage, stvarno se proderao".

Um je takav, to jest, ego je takav, da želi sebe da ispuni na svaki mogući način. Zaista, suptilni su njegovi metodi. Doduše, oni su i glupi, ali su ipak suptilni. Ako pokušaš da se približiš duhovnosti na neki način, ego će to možda zatrovati. Pre nego što udeš u onu dublju dimenziju, upamti samo jedno — ti nisi ego. Ako jednom otkriješ da ega u stvari i nema, onda sve, zaista sve, postaje duhovno, te je onda, samim tim, svaki put — spiritualni put. Tad, kud god da kreneš, ići ćeš ka Božanskom, svaki će te put voditi pravo ka Bogu. Sa egom, nijedan put neće te voditi kud treba. Čak i ako podeš u Meku ili Kaši ili Jerusalim, na kraju ćeš stići pravo u pakao.

Ne možeš nikuda stići zbog toga što je ego, sam po sebi, pravi pakao. Bez ega, idi gde god hoćeš, čak i u pakao, i videćeš — tamo ćeš naći raj i samo raj, ništa drugo. Jer, kad ega nema, *sve i jeste raj, raj je svuda — ali bez ega*. Ego je u suštini osnovni uzrok svih mogućih teškoća, bede i patnji.

Postoje, dakle, tri dimenzije tišine — tišina kao nepostojanje zvukova, tišina kao nepostojanje pokreta unutar uma, i tišina kao stanje svesti bez ega. Počni od bilo koje dimenzije, i druge dve će se odvijati

uporedo s onom s kojom si započeo. Ili, počni od svih dimenzija — tada će napredak znatno da se ubrza. Ali onda prestani sa svakim mišljenjem, jer mišljenje je pokret, mišljenje je buka, mišljenje je delatnost ega.

Prestani s mislima i počni da delaš. Samo delo pomaže — ono te čini istinski postojećim. Samo kroz delanje dešava se skok i eksplozija.

Pitanje:

Osho, moderni čovek, u ovom dobu industrijalizacije, u ovom dobu brzine, žurbe, aktivnosti i napetosti, oseća se potpuno iscrpljen nakon svog svakodnevnog rada. U toj situaciji, njemu je prilično teško da ostvari unutrašnje spokojstvo i tišinu.

Molimo vas, objasnite nam razloge i put iz svega toga.

Odgovor:

Zaista, izgleda da je situacija takva kakvom ste je opisali, no ipak nije. Ti nisi iscrpljen zbog ovog vremena industrijalizacije, zbog napetosti i besomučnog napora. Iscrpljen si zbog toga što si izgubio svaki dodir s unutrašnjom tišinom. Rad nije problem: *Ti* si problem. Ni vreme nije problem, to doba je u kome se nalaziš. *Ti* si jedini problem koji postoji.

I nemoj misliti da je moderni čovek ograničen svojim poslom. On je u stvari, što se rada tiče, mnogo slobodniji od primitivnog čoveka. Mehanizacija i industrijalizacija su uveliko pomogli čoveku da uštedi svoje vreme. Sve što je izmišljeno pomaže da se vreme uštedi, i stvarno je *puno* učinjeno po tom pitanju.

No zbog toga što imaš puno vremena a malo unutrašnje tišine, zbog toga što imaš koliko god hoćeš vremena na raspolaganju a nikakve suštinske koristi od toga, stvoren je problem. Primitivan čovek ima mnogo manje problema, i to ne stoga što je u dubljoj tišini, ili zbog toga što je spokojniji, već zato što nema vremena. Divljak nema vremena da stvara probleme sebi samome. Ti vremena imaš stvarno *koliko hoćeš*, ali ne znaš kako da ga upotrebiš.

To vreme može da se iskoristi za unutrašnje putovanje. Ako čovek vreme ne može da upotrebi u te svrhe, onda mu se loše piše. Onda za čoveka nema nađe, jer će u budućnosti čovek imati sve više i više vremena. Uskoro će čitav svet biti kompletno potpuno mehanizovan. Imaćeš vremena na pretek a nećeš znati šta da radiš s njim. Prvi put u celokupnoj svojoj istoriji čovek će doći do utopije za kojom je vekovima žudeo, i na kraju će shvatiti da je potpuno izgubljen — jer čovek ne zna šta s utopijom da radi.

Ti imaš više vremena nego bilo koji čovek do sada, i iscrpljen nisi zbog rada, već isključivo zbog toga što si izgubio onaj unutrašnji dodir, zbog toga što ne umeš da udeš duboko u sebe i da se osvežiš. Izgubio si čak i sposobnost da mirmo spavaš, a to je bio prirodni metod da prodreš u sebe. Nakon sna čovek bi trebao da bude odmoran, daleko životniji i ispunjeniji. No mi smo danas izgubili sposobnost da spavamo, a izgubili smo je zbog te mehaničke revolucije, jer naša tela nisu više prisiljena da rade kao ranije. Zbog smanjenog rada manje si iscrpljen, a upravo zbog toga ne možeš da spavaš.

Seljak i dalje spava duboko, jer je njegovo telo aktivno tokom čitavog dana. Tvoje se telo ne iscrpljuje, pa se zbog toga po celu noć prevrćeš po krevetu. Mašine su zamenile napor i ti si zbog toga *manje* iscrpljen — zapamti to. Ne možeš da spavaš jer je izgubljen čak i prirodni izvor unutrašnje revitalizacije. Ujutru si iscrpljeniji nego uveče, a onda počinje novi dan, te se tako obnavlja osećaj da si strašno umoran i iscrpljen.

Ti u stvari i živiš jedan život iscrpljivanja. To ne znači da si iscrpljen samo noću: takav si i preko dana. Šta se dogodilo? Čoveku je potrebna neprestana veza sa tim unutrašnjim izvorom, i zato me ne pitaj kako jedan iscrpljen čovek može da meditira. To je baš kao da me pitaš kako jedan ozbiljno bolestan čovek može da uzima lekove. Njemu su lekovi zaista i potrebni. U stvari, samo ih *on* zaista i treba.

Iscrpljen si, i zato je meditacija za tebe jedini lek. I nemoj da pričaš kako nemaš vremena. Imaš ga i više nego što ti treba, ali svako gubi vreme na mnogobrojne načine. Ljudi, recimo, igraju karte. Ako ih priupitaš zbog čega to čine, oni će ti hladnokrvno reći: "Ubijamo vreme, eto". Bioskopske dvorane ispunjene su do poslednjeg mesta. Šta svi ti ljudi rade u mraku? Ubijaju vreme! Oni idu u hotele, u klubove. Zbog čega? Pa da ubiju vreme!

Ali ti vreme ne možeš da ubiješ. Vreme tebe može, ali to je druga stvar. Dakle, sad svi imaju vremena. I nemoj misliti da je vreme ograničeno, i da se dan sastoji od dvadeset i četiri časa — ne! To zavisi od tebe — koliko si ti sam bio prisutan u tim časovima. To samo od toga zavisi.

Neko je jednom prilikom upitao Emersona: Izvinite, ali želeo bih da znam koliko vam je godina?"

"Tri stotine šezdeset, gospodine", odgovori mu Emerson.

Naravno, bio je to krajnje neverovatan odgovor, pa je čovek uz dodatno izvinjenje, ponovo upitao: "Izgleda da me niste dobro čuli.

Molim vas, odgovorite mi još jednom koliko vam je godina?"

Emerson je, nešto jačim glasom, ali sasvim razgovetno odgovorio: "Tri stotine šezdeset".

Ali čovek jednostavno nije mogao da izdrži da ne zapita: "Uopšte vam ne verujem, i to je jednostavno nemoguće! Vi nemate više od šezdeset".

"Potpuno ste u pravu", reče mu Emerson blago, "potpuno ste u pravu. Zbilja, ja imam šezdeset godina, ali ja sam živio barem šest puta više od vas. Ja sam svojih šest decenija iskoristio na takav način da sad zaista imam jedno tri stotine šezdeset".

Čovek koji ga je zapitkiavao imao je nešto oko pedesetak godina, pa mu je Emerson rekao: "Ako mi vi kažete da imate pedeset, to je isto tako problem za mene. Ja u to jednostavno ne mogu da poverujem, jer izgledate kao da nemate više od trideset. Vi ste prosto protraćili život — čak se teško može reći da ste ikada živeli".

Gubljenje vremena je jedna, a življenje sasvim druga stvar. Dakle, nijedan dan nije nešto utvrđeno. Buda svoj dan može da upotrebi na takav način da običan dan postane čitav život. Uopšte nema veze "koliko mnogo dana imaš" — naposljetku, sve zavisi samo od toga koliko si u stanju da iskoristiš ono što ti je dato.

Ti si tvorac. Mi sami stvaramo svoje vreme, sopstveni prostor i čitav milje, kroz življenje. Dakle, kakva god da je spoljašnja situacija, kakav god da ti je položaj u životu, bez obzira na to šta radiš i koliko, ne pravi od toga izgovor. Možeš da meditiraš bez obzira na sve, jer za meditaciju vreme i nije problem. Za meditaciju je potrebno duboko razumevanje, a ne vreme.

I to nije u sukobu s drugim stvarima. Na primer, ako jedeš, jedi sa svešću. Nikakvo posebno vreme nije ti nužno. U stvari, baš suprotno — ti ćeš tako uštedeti mnogo vremena zato što ćeš jesti mnogo manje. Ako si svestan, ješćeš manje nego inače, i tako ćeš stvorno uštedeti dosta vremena: trošićeš mnogo manje energije, mnogo ćeš se manje rasipati. Čak i nakon dvadesetčetvoročasovnog rada bićeš svež i odmoran, baš kao da si malopre ustao iz kreveta — jer nije rad ono što te iscrpljuje. Iscrpljuje te stav, a ne rad.

Do ureda treba da prepešačiš oko dva, tri kilometra, i to te strašno iscrpljuje. Ali, ako je kojim slučajem nedelja i ako se šetaš iz puke zabave, možeš da odeš do ureda i natrag a da ti nijednog trenutka ne padne napamet kako si umoran. Utisak će biti dijametralno suprotan — ta će te šetnja potpuno osvežiti. Šta god da radiš kao rad, to će te iscrpeti,

a ako istu stvar prihvatiš kao igru, samo kao oblik zabave, ona će te osvežiti, preporoditi. Dakle, nije stvar u delanju, nego u stavu. Um koji živi u meditativnom stanju svaki rad preobražava u igru, dok je um kojem je strana svaka meditacija u stanju da čak i običnu igru pretvori u rad.

Posmatraj malo ljude koji igraju karte. Oni su tako strahovito napeti, jer oni, u stvari, ne igraju karte — i to je postao rad. Sad je cela igra postala pitanje života i smrti. To svakako nije igra. Ako izgube, neće moći da oka sklope čitave noći. Pa čak i da pobeđu — opet neće moći da spavaju. Prosto je svejedno da li će dobiti ili izgubiti — i jedni i drugi na kraju će da se osećaju potpuno iscrpljeni. Sve to uopšte nije nikakva igra zbog toga što ih ne razgaljuje, ne opušta ih. Naprotiv, nakon igranja karata svi igrači osećaju umor i iscrpljenost.

A pogledajte decu — ona rade mnogo više nego svi mi, pa opet se nikada ne umore. Deca uvek prosto pucaju od energije. Zašto? Zbog čega? Zato što je za njih sve samo igra. Zbog industrijalizacije, pre ili kasnije, zbog te totalne automatizacije, čoveku će preostati samo jedna jedina dimenzija — dimenzija igre. Rad će tada biti beskoristan, i sva stara učenja da je "rad bogom dan" i da je "rad od Boga" i da "svako mora da radi jer rad je najuzvišenija dužnost" — postaću potpuna glupost.

Zabava, provod, smeh, igra, to će u budućnosti biti ključni termini. Ozbiljnost će se smatrati za bolest, a svaka će igra postati simbol čistog zdravlja. Vremena će biti sve više i više, pa će se čak i stariji ljudi igrati kao deca. I tek će tada starci biti u stanju da zaista žive. Ako ne budu mogli da se prilagode, izvršiće samoubistvo.

Čitava dosadašnja ljudska istorija bila je usmerena na rad. Od sada će čovečanstvo biti mnogo upućenije na igru. Meditacija je tu da ti stvori novo detinjstvo, novu nevinost, novo slavlje. Tada će život u celini postati nalik nekoj dugotrajnoj ceremoniji. On više neće biti ni nalik na neki težak i mučan rad.

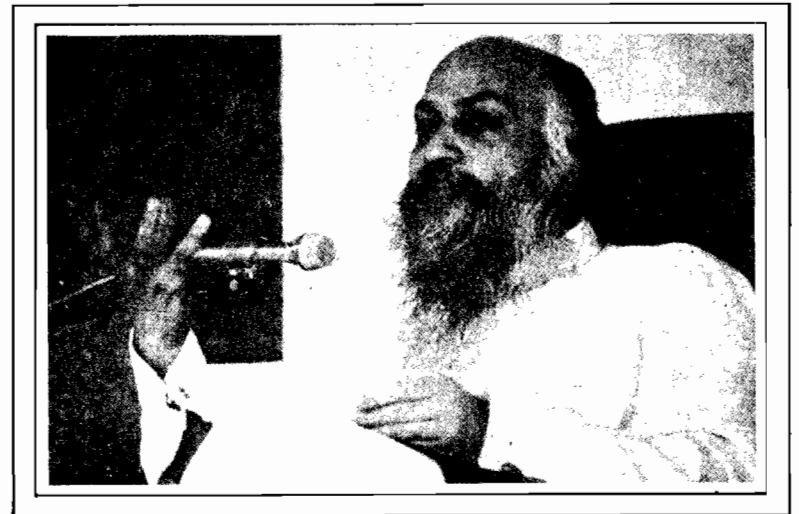
Dakle, nemoj da stvaraš izgovore, ne opravdavaš se. Tvoja opravdanja mogu da izgledaju valjana, ali svi su izgovori veoma opasni, zapamti to. Meditacija ni sa čim nije u sukobu. Ako ideš do ureda, šetaš se meditativno. Ako radiš za pisničkim stolom tog istog ureda, čini to meditativno, bez napora, opušteno. Videćeš kako će svaka iscrpljenost nestati preko noći. Uzmi sve kao igru, i svaki umor iznenada će prestati. I ne samo to — svaki će rad postati istinsko zadovoljstvo.

Meditacija ti pruža novi kvalitet uma, te sve to uopšte nije pitanje

— imaš li vremena ili ne. Ja nijednom nisam rekao da moraš da meditiraš barem tri sata svakog dana, da po svaku cenu to vreme moraš da izdvojiš od ostalog života — ne, uopšte ne! Ako toliko vremena možeš da izdvojiš, sve je u redu. Ako ne možeš, onda barem nemoj da od toga stvaraš izgovore i opravdanja za sebe. Onda pokušaj ovo — probrazni svaki svoj rad u meditativno delo.

Pišes nešto: piši, ali sa punom svešću. Kopaš rupu u bašti: nastavi s kopanjem, ali dodaj tome i potpunu svesnost. Bez obzira gde i šta radiš — u kancelariji, na ulici, na pijaci ili negde drugde — uvek i u svaki rad unesi svesnost.

Zadrži se u sadašnjosti i vidi, oseti, spoznaj: nećeš biti iscrpljen. Imaćeš mnogo više vremena, mnogo više energije, mnogo manje rasipanja, te će na kraju čitav tvoj život postati samo jedna beskrajna igra.

Deveto predavanje

9. juli 1972.

PITANJA I ODGOVORI

*" Zar znanje ne daje
veću dubinu životu
iako stvara svest o patnji?"*

*" Da li je Isus ostvario
unutrašnje stanje svesti
punog meseca, kao i Buda?"*

Pitanje:

Osho, rekli ste jedne noći da svesnost donosi znanje, dok znanje čoveka čini svesnim mnogih problema i patnji koje se dešavaju unutar njega samog. Ali zar nije istina da svesnost i znanje doprinose većoj dubini, rastu i bogatstvu ljudskog života?

Molimo vas, objasnite nam tu dijalektičku situaciju u čoveku, i kako on može prevazići i to znanje, takode.

Odgovor:

Neznanje je blaženo zbog toga što tada nije svestan nijednog svog problema, no čovek u tom stanju nije svestan čak ni blaženstva. Blaženstvo je istovetno onim osećanjima u dubokom snu. Tamo nema patnje, nema zabrinutosti, jer je nemoguće da postoje problemi ako si usnuo. Saznajući čovek počinje da uočava mnoge probleme, te se samim tim, izlaže velikoj patnji. To stradanje će se produžiti sve do onog trenutka kad čovek ne bude bio u stanju da prevaziđe i znanje samo po sebi.

Dakle, imamo tri stanja ljudskog uma: prvo je neznanje, stanje u kom si blažen, ali nesvestan. Drugo je znanje, kada si svestan, ali ne i blažen. I treće je stanje prosvetljenosti, stanje u kom si *i svestan i blažen*. U jednom smislu prosvetljenje liči na neznanje, dok u drugom liči na znanje: liči na neznanje zbog toga što je to treće stanje ispunjeno blaženstvom, ali ne i na znanje — jer nema patnje. U onom drugom smislu prosvetljenje podseća na znanje jer je prisutna svesnost, no ne i na neznanje, jer u neznanju postoji potpuno odsustvo svake svesnosti.

Prosvetljenje je blaženstvo sa svesnošću. Znanje je prolaz: napustio si neznanje, ali još uvek nisi dostigao prosvetljenje. Nalaziš se između — zbog toga je znanje takva napetost. Ili napuštaš iz znanje ili ideš

izvan, to jest iznad njega. A u stvari, odbacivanje znanja je nemoguće. Moraš da se boriš kako bi prevazišao znanje.

Onaj koji je pitao rekao je da znanje doprinosi rastu, bogatstvu i dubini samog života. Naravno da doprinosi! Proširujući svest ti sam se proširuješ, sa povećanom svešću postaješ sve veći i veći, *zbog toga što si ti ta svesnost*. Kad si neznalica, gotovo da ne postojiš: ti tad čak i ne znaš da jesi. Život postoji, ali bez dubine, bez ikakve težine. Saznajući počinješ da osećaš vlastito višedimenzionalno biće; i dubina se, kao i bogatstvo, ostvaruje patnjom.

Patnja nije nešto nasuprot bogatstvu: ona te zaista obogaćuje. Bolna je, ali stvara dubinu. Onaj koji uopšte nije patio biće, jednostavno, krajnje površan. Što više patiš, to lakše prodiresh u dublje oblasti. Zbog toga osetljiviji čovek pati mnogo više od onog koji nije osetljiv. Plitak um gotovo i da neće osećati patnju. Dakle, što je dublji um, to je dublja i patnja.

Dakle, patnja je takode i obogaćenje. Životinje ne mogu da pate — samo čovek može. Doduše, životinje doživljavaju bol, ali bol nije patnja. Kad um počne da oseća bol i da misli o njemu, da misli o smislu i mogućnosti da se on prevazide, onda to postaje patnja. Ako jednostavno samo osećaš bol, to je onda sasvim plitka stvar.

Naučnici su posmatrali i uočili da pacovi imaju četvorominutni raspon mišljenja — oni mogu da misle samo četiri minuta u budućnost, i takode, samo četiri minuta u prošlost. Iza tih četiri minuta za njih ništa ne postoji, ničega nema. njihov raspon mišljenja je jednostavno toliki. Neki drugi sisari imaju raspon mišljenja od dvanaest sati. Majmuni, recimo, imaju raspon od dvadeset i četiri časa. Dakle, svet koji im je bio pred očima pre dvadeset i pet sati prosto naprosto nestaje, a isto tako, svet koji će se za to vreme tek pojaviti — još ne postoji. Granice njihovih umova su ta dvadeset i četiri časa, te ni majmuni ne mogu da odu stvarno duboko.

Čovekov raspon je gotovo nepregledan. Od rođenja pa sve do smrti, čitav život — to je raspon jednog ljudskog bića; a za one koji su zaista osetljivi, taj je raspon čak i veći. Oni koji su istinski osetljivi u stanju su da se sete svojih prošlih života, a takode i da predvide događaje koji će se tek dogoditi u budućnosti, u nekoj sledećoj inkarnaciji. S tim rasponom, čovek je mnogo dobio na dubini, ali i na količini patnje, isto tako.

Ako pacov ne može da premaši taj limit od četiri minuta, patiti zbog nečeg što će se desiti u neposrednoj budućnosti je nemoguće. Ista je

stvar i sa događajima od pre pet minuta. Unutar tog ograničenja od par minuta čitav bol postoji, i ako se patnja desila pre više od pet minuta, na primer, ona iščezava — njegovo pamćenje nije u stanju da zapamti bol. Ako će strah da se pojavi za pet minuta, on o njemu ne može da misli, da razmišlja, da ga shvati. Strah još uvek nije. Čovek doživljava duboku patnju, jer ljudski um se podjednako kreće i u prošlost i u budućnost. I ne samo to: um može da oseti i patnju nekog drugog. Životinje teško mogu da osete tako nešto. Više životinjske vrste to još i mogu, mogu da dožive iskrice prepoznavanja tuđeg stradanja. Kod nižih životinjskih vrsta, ako član grupe odjednom uginu, svi zaboravljaju na njega — životinje će nastaviti da se kreću kao da se ništa nije dogodilo. Smrt za njih nije nikakav problem. One ne mogu da pojme ni vlastitu smrt, niti su u stanju da shvate da se nešto desilo jednoj od članova njihove grupe. To je za njih zaista nemoguće. Kao da nije ni bilo onog što je uginuo. Ali, čovek pojmi, čovek oseća, čovek doživljava svoju sopstvenu patnju, a takode i patnju onih oko sebe. Sa izrazito osetljivim umom, simpatija čak može da se preobrazi u empatiju. Tebe nešto strašno boli: ja shvatam kako ti je; razumem i osećam naklonost. Ali ako je moj um vrlo prodoran i osetljiv, ja mogu početi da osećam istovetan bol — i to je tad empatija.

Ramakrišna se jednoga dana prevezio brodom preko Ganga, i tek, odjednom, počeo je da viče, sa očima punim suza: "Nemoj da me udaraš! Ne udaraj me!"

Za divno čudo, niko ga nije ni dodirnuo. Ljudi oko njega bili su njegovi učenici i poštovaoci: "Šta vi to govorite? Ko vas bije? Ko može VAS da udari?"

Suze su tekle iz njegovih očiju, a Ramakrišna je sve vreme ponavljao: "Nemoj da me udaraš! Nemoj da me udaraš!" Učenici su bili sasvim zbunjeni, a onda im je Ramakrišna rukom pokazao prizor na obali: neki ljudi tukli su jednog čoveka iz sve snage. Medutim, ti isti učenici su bili potpuno zabunjeni kad im je Ramakrišna pokazao svoja leđa — na njima su jasno mogli da uoče tragove udaraca. Kad je čamac stigao do obale, i kad su svi zajedno prišli onom jadniku kog su pretukli, učenici su bili kao gromom ošinuti. Bilo je to pravo čudo: na leđima Ramakrišne, i na leđima tog čoveka — rane su bile istovetne.

To je empatija. Ramakrišna pati mnogo više od tebe, jer ono što sad on oseća, nije više samo njegova patnja. Na jedan vrlo suptilan način, sada je patnja čitavog sveta — njegova sopstvena. Gde god da ljudi stradaju, Ramakrišna će doživeti njihovu patnju. No i pored bola, patnja

koju Ramakrišna oseća stvara strahovitu dubinu. Patnja, sama po sebi, i jeste dubina. Dakle, znanje ti daje patnju, ali i dubinu, takode. Sve to itekako obogaćuje život.

Kaže se da je Sokrat jednom prilikom izjavio: "Čak i ako je svinja apsolutno srećna, ja ipak više volim što sam nesrećni Sokrat. Kada bih morao da biram između presrećne svinje i nesrećnog Sokrata, uvek bih izabrao ovog drugog".

Zašto? Ako je svinja srećna, onda budi prase. Zašto biti Sokrat, i biti nesrećan? Ah, razlog je strašno dubok. Svinja je bez ikakve dubine. Sokrat zaista pati — više nego svi drugi — no on ipak bira Sokrata i svu njegovu patnju.

Ta patnja je obogaćenje. Prase je sasvim siromašno. Tome je slična sledeća situacija: neko je u dubokoj komi, nesvestan; za njega ne postoji nikakva patnja. Da li bi stvarno voleo da budeš nesvestan u toj komi? Nećeš osećati nikakvu patnju. Ako je to izbor, onda ćeš uvek izabrati da budeš takav kakav si, bez obzira na količinu bola, stradanja i patnje. Verovatno ćeš reći: "Ja ću ostati svestan i pretrpeću strašnu patnju radije nego da budem u komi bez bola, jer to stanje bez patnje je najslabije samoj smrti". Patnja je tu, ali i bogatstvo takode — bogatstvo osećanja, punoća uma, višeslojnost postojanja.

Štajnbek je u svom dnevniku zapisao: "Bolje je da si živeo i voleo nego da nikada nikoga voleo nisi". I Tenison na jednom mestu piše: "Bolje je voleti i izgubiti nego ne voleti uopšte". Ljubav, naravno, ima svoju sopstvenu patnju. I zaista, život bez ljubavi donosi mnogo manje bola, i zato, ako želiš da izbegneš patnju, onda ćeš morati da zaboraviš na ljubav. Kada voliš ti si izrazito ranjiv, patićeš sve više i više. No ljubav će ti doneti i dubinu, pravo bogatstvo, te ako nisi propatio u ljubavi, to je kao da nikad i nisi živeo. Ljubav, to je jedno mnogo dublje znanje.

Znanje, ono znanje koje smo mi proglasili za znanje, u suštini je samo poznavanje — znanje spoljnog vida nekog ili nečeg. Kad nekog voliš, ti ćeš ga spoznati iznutra, i to neće biti plitko poznavanje. Duboko si spoznao ličnost neke osobe, i svakako da ćeš patiti mnogo više nego inače, ali ljubav će te nagraditi novom dimenzijom života. Dakle, osoba koja nikada nije volela — zaista nikada i nije živela na nivou ljudskog bića, a zbog toga što ljubav donosi toliko bola, mi na sve moguće načine pokušavamo da je izbegnemo. Svi izbegavaju ljubav — izmislili smo na hiljade varki samo zbog jednog razloga: da bi zaobišli patnju koju ljubav redovno nosi sa sobom. Ali, ako si postao uspešan u izbegavanju

ljubavi, ti ćeš takode postati uspešan u izbegavanju izvesne dubine koju samo ljubav može da unese u tvoj život. Rasti u znanju, i istovremeno će rast da se odnosi i na količinu patnje. Razvijaj se u ljubavi, i tvoje će se stradanje uvećati — jer ljubav je dublje znanje.

Bogatstvo će biti u svemu tome, ali to je paradoks — i to mora do kraja da se shvati: kad god postaneš bogatiji, ti ćeš se osećati sve siromašnijim. Ti ćeš u isti mah osećati i sve veće bogatstvo i sve veće siromaštvo. I zaista, jedan siromašak — jedan istinski siromašan čovek — nikad sebe ne doživljava kao siromašnog. Samo je bogataš u stanju da oseti jedno dublje siromaštvo. Ako malo osmotriš prosjaka, videćeš da je srećan sa svojim skromnim prihodom od prošenja, vrlo srećan. Ti čak i ne možeš da naslutiš koliko je njegova radost. On skupi neku malecku sumu tokom čitavog dana, i stvarno je presrećan.

A pogledaj bogataša! On dnevno skupi količinu koju čak nije u stanju ni da upotrebi, pa opet — nije ni najmanje srećan. Šta se to dogodilo? Što su veća tvoja bogatstva, to više počinješ da prepoznaješ siromaštvo u sebi. I isti je slučaj na svim planovima, ista se stvar dešava u svakom smeru. Što više znaš, to više sebe doživljavaš kao nezalicu. Osoba koja nema ni o čemu pojmima nikada neće sebe doživeti kao nezalicu. Takva osoba to nikada ne oseća! To je nemoguće jer je i to osećanje deo znanja, takode. Što više znaš, to si svesniji koliko još može da se sazna. Što više znaš, to više osećaš da je sve tvoje znanje koje si skupio do sada — jednostavno ništavno.

Njuti je jednom rekao: "Stajao sam na morskoj obali, i sve ono što sam do sada spoznao samo je nešto malo peska u mojoj ruci — ništa više. Van šake je beskraj.

"Šta god da sam do sada otkrio tek su zrnca peska, a ono što još uvek ne znam, to je neograničenost ovog okeana preda mnom". Dakle, njuti se u odnosu na tebe oseća kao veća nezalica, jer je i to osećanje — da čovek zna toliko malo — deo spoznaje.

Ako možeš da voliš, onda ćeš istovremeno osetiti vlastitu nemogućnost da budeš ljubav. Tada ćeš shvatiti da je gotovo nemoguće voleti neko ljudsko biće. Ali, ako nikoga ne voliš, ti onda nikada nećeš postati svestan da je ljubav jedno vrlo naporno putovanje u nepoznato — jer samo kad ulaziš u nešto, ti spoznaješ svoju ograničenost, i istovremeno, neograničenost onoga kom ideš u susret. Kad izađem iz svoje kuće, ja se srećem sa beskrajem neba. Ako se zaključam u svojoj dnevnoj sobi, onda susreta nema, te na kraju mogu da pomislim kako je moja kuća velika barem koliko i univerzum.

Što manje znaš, to si sigurniji. Što više znanja stekneš, to imaš manje sigurnosti. Što je znanje veće, to je veća i kolebljivost uma da se odluči, da samo kaže, šta je ispravno a šta pogrešno. Što je znanje bezvrednije, to si ti više ubeđen u ispravnost svoje tačke gledišta.

Još pre jedno pedeset godina nauka je bila tako apsolutno sigurna, totalno samouverena. Sve je bilo jasno, čisto, podeljeno po kategorijama. A onda se pojavio Ajnštajn, čovek koji je možda prvi istinski naučnički um — i od tada je sve postalo nesigurno. I sam Ajnštajn je rekao: "Biti ubeđen u vezi bilo čega samo pokazuje kolika si neznalica. Ako nešto znaš, u najboljem slučaju možeš da budeš *relativno* siguran". A šta je to "relativno siguran"? To je samo drugo ime za "nesiguran". "Kada je sve relativno", rekao je Ajnštajn, "onda nauka nikako ne može da bude apsolutna". A danas smo došli do stvarno velikog znanja i sve je nekako uzdrmano, nesigurno. Sva izvesnost je nestala.

Mahavir, jedan od najdubljih umova koje je čovečanstvo izrodilo od svog početka pa sve do danas, uvek bi na početku sopstvene izjave stavio reč "možda". Ako ga upitaš: "Postoji li Bog?", on će odgovoriti: "Možda Bog jeste, možda Bog nije".

Čak i ako ga upitaš: "Jesi li onda barem ti stvaran?", Mahavir će reći: "Možda jesam, možda nisam, jer ja sam stvaran u jednom smislu, a nestvaran u drugom. Ako ću jednoga dana umreti, kako onda mogu reći da sam stvaran? Jednom ću jednostavno iščeznuti, a ti čak nećeš biti u stanju da pronađeš — gde li sam to nestao?! Kako mogu reći da sam stvaran? Iščeznuću baš kao što san nestane. No i pored svega toga, ja ne mogu reći sa sigurnošću da sam nestvaran — jer da bih rekao tako nešto, izvesna stvarnost mora da postoji. Čak i ako sanjam, neko ipak mora da sanja da je stvaran". Dakle, Mahavir bi rekao: "Možda jesam, možda nisam".

Upravo zbog toga, Mahavir nije stekao mnogo sledbenika. Kako možeš da oko sebe okupiš neku veliku gomilu ako si ti sam tako nesiguran? Sledbenicima je izgleda neophodna izvesnost, apsolutni dogmatizam. Reci: "To je ispravno a ono je pogrešno". Da li je ono stvarno pogrešno je sasvim sporedna stvar — ali budi samouveren, i onda ćeš stvoriti veliko ubeđenje u onima koji idu za tobom: sledbenici su došli da znaju, a ne da istražuju — došli su da bi osetili određenu izvesnost. Nisu se skupili zbog istinskog traganja, već zbog dogmi. Drugim rečima, plići um od Mahavirovog privući će daleko više sledbenika. I stvarno, što je gluplji um, to mu je lakše da postane vođa,

jer svakom je potrebna izvesnost, i ako ih ti ubeđuješ da si je ostvario, ljudi će početi da se osećaju sigurnim.

Sa Mahavirom će sve izgledati tako neizvesno. A on je tako sveobuhvatan da će na svako tvoje pitanje dati barem sedam odgovora, i svaki će odgovor biti krajnost u odnosu na prethodnu — na kraju će cela stvar da postane tako složena, tako nerazmrsivo zamršena, da ćeš se vratiti kao veća neznalica nego što si došao.

U Ajnštajnovom delu je po prvi put predstavljen Mahavirov genije. Relativnost, to je Mahavirov koncept. On kaže da je sve povezano, da je sve relativno, ništa apsolutno. Na taj način je čak i ono što je krajnje suprotno od istine — istina, u neku ruku. No onda Mahavirove izjave postaju toliko poduprte ostalim stavovima — tad nema šansi da osetiš bilo kakvu izvesnost u njima, čak i ako ih prihvatiš, ako ih uzmeš zdravo za gotovo.

Zbog toga u Indiji danas postoji samo oko dva miliona i pet stotina hiljada Daina. Ako je Mahavir preobratio u svoju veru samo dvadeset i pet porodica, do danas bi trebalo da ih bude koliko ih ima — samo pomoću reprodukcije! Samo dva ipo miliona posle dvadeset i pet vekova! Šta se to dogodilo? Mahavir u stvari nije mogao da preobraća. Jedan tako oštar um nesposoban je za tako nešto. Potreban je mnogo plići um da bi privukao sledbenike. Što gluplji vođa, to bolje — jer on može da govori "da" i "ne" s mnogo samouverenosti, a bez ikakvog stvarnog znanja.

Šta se stvarno dešava kad stekneš znanje? Postaješ svestan neznanja. I zaista, bogatstvo znači upravo to: svest o krajnostima. Ne možeš da budeš bogat ako znaš samo jedan deo. Kad znaš obe suprotnosti, kad si spoznao obe krajnosti, time si se stvarno obogatio.

Na primer, ako znaš samo lepotu a nisi svestan nikakve ružnoće, onda tvoj osećaj za lepotu ne može da bude naročito dubok. A kako i može biti? On uvek zavisi od srazmere. Što si svesniji lepote, to si svesniji ružnoće. Lepota i ružnoća nisu dve stvari, već kretanje jednog osećaja u dva smera. Ali taj je osećaj jedan jedini. Ti ne možeš reći da si svestan isključivo lepote. Pomoću tog ekstetskog osećaja doći ćeš do spoznaje i one druge krajnosti, do spoznaćeš ružnoću samu po sebi. Svet će biti sve lepši i lepši, no istovremeno i sve ružniji i ružniji. Eto, u tome je sav paradoks.

Počinješ da budeš svestan sunčevog zalaska, no tad u isti mah bivaš svestan i ružnoće siromaštva koja se posvuda nalazi. Ako neka osoba kaže: "Ja osećam samo lepotu i uopšte nisam svestan ružnoće i

siromaštva i prljavštine", onda ona time samo zavarava i sebe i druge. To je nemoguće! Što je zalazak sunca lepši, to je prljavština ružnija. I obrnuto, kad pogledaš žabokrečinu, sunce će ti biti mnogo, mnogo lepše — to će biti istovremeno i pakao i raj. Svaka će stvar stvoriti sopstvenu suprotnost.

Dakle, ako nisi svestan lepote, ti takode nećeš biti svestan ružnoće. Čim si svestan jedne krajnosti, automatski si svestan i one druge. Uživaćeš, sve vreme ćeš osećati lepotu zalaska sunca, ali ćeš istovremeno osećati patnju zbog propratne ružnoće i prljavštine. I sve je to samo deo rasta. Rast i znači znanje o krajnostima, o ekstremima koji konstituišu ono što mi zovemo životom. I tako — kad čovek postane svestan, on takode postaje svestan koliko je nesvestan, i da pati upravo zbog toga.

Mnogo puta sam posmatrao i proučavao osobe koje dolaze kod mene zbog meditacije. Obično govore: "Ja sam vrlo uznemiren, toliko je bola u meni, i zato mi pomozite da nekako stišam vlastiti um".

Ja im onda predlažem da rade ovo ili ono, i oni se vrte do mene posle nedelju dana, i kažu: "Šta si to uradio? Ja osećam sve veći i veći nemir!" A zašto se to događa? Zbog toga što oni, kad počnu da meditiraju i da osećaju sve veću tišinu, istovremeno osećaju i sve veću i veću uznemirenost. Jasnije se osećaju i tišina i nemir. Pre meditacije, ti ljudi su bili jednostavno uznemireni bez ikakve unutrašnje tišine. No sad je tišina nešto nasuprot nemiru — otuda jasnoća buke. Oni sad imaju nešto sa čim mogu da uporeduju, i zato mogu da govore: "Počinjem da ludim".

Dakle, kad god neko počne da meditira, on će početi da osvešćuje nebrojeno mnogo stvari kojih sve do maločas uopšte i nije bio svestan — i zbog te svesnosti rodiće se patnja. Tako stvari zaista stoje, i čovek ih mora proživeti.

I zato — ako počneš da radiš na sebi a patnja se ne povećava, to je onda hipnoza a ne meditacija. To samo znači da takozvanom meditacijom drogiraš sebe — jer postaješ sve nesvesniji. Istinskom meditacijom stradanje će biti sve veće i veće, jer će i svesnost biti pojačana. Videćeš ružnoću i gadost sopstvene ljutnje, osetićeš okrutnost vlastite ljubomore, sada ćeš sasvim jasno videti svoje unutrašnje ponašanje. Sad, kroz svaki pokret, u svakoj kretnji, osetićeš koliko je velika ta životinja koja se skriva u tebi, i zbog toga će patnja da raste iz dana u dan. No to je jednostavno tako — tako čovek raste. Rast je rođenje, i to veoma bolno rođenje. I beba pati kad napušta matericu, ali

bol je krajnje prirodan deo rasta. Dakle, sasvim je tačno da znanje daje bogatstvo, rast i dubinu ljudskom životu — ali ne zbog toga što čovek pati manje, već upravo zbog toga što pati sve više i više.

Ako je neko vodio udoban život — kao što se to i dešava u porodicama bogataša — ti ćeš posmatrajući uvideti da je osoba koja je rođena u bogatstvu jednostavno prazna. Ako je taj čovek živeo život u kom nije spoznao bol, nije okusio iskustvo patnje, nije stekao znanja o bilo čemu, tad su, a da on to nije ni zahtevao, svi nastojali da mu ispune želje. On nije upoznao patnju koja se zove glad, nije patio zbog ljubavi, ovog ili onog, ni zbog čega. Šta god da je hteo — to je i dobio, čak i pre nego što je išta zahtevao. Ali pogledaj u oči tog čoveka, pogledaj — nećeš u njima naći ni "d" od dubine! Kao da uopšte i nije živeo. U njegovom životu nije bilo borbe — on čak i ne

Zbog toga je tako teško naći bilo kakvu dubinu u tim ljudima — oni su tako bolno površni. Ako se smeju, njihov smeh je tako plitak: dolazi sa usana, nikada iz srca. Ako plaču, njihove suze opet pokazuju samo površnost i ništa više. njihove suze su puka formalnost, i ne dolaze iz dubine bića. Što je veća borba, veća je i dubina. A ta dubina, to bogatstvo i znanje, stvoriće takvu složenost da ćeš po svaku cenu želiti da nađeš izlaz iz svega toga. Kad patiš, ti obično želiš da pobegneš iz tog stanja, a ako tražiš način, onda će ti stvari kao što su alkohol, LSD ili marihuana biti vrlo privlačne.

Religija znači sledeće: ne bežati od patnje već živeti u njoj — biti usred bola i ne tražiti sporedni izlaz! A ako živiš u toj patnji, bićeš svakim danom sve svesniji. Ako želiš da pobegneš, onda ćeš morati da napustiš svaku svesnost, te ćeš, na ovaj ili onaj način, težiti da budeš sve nesvesniji.

A metoda ima koliko god hoćeš. Alkohol je najlakši, ali ne i jedini, ne čak ni najgori. Možeš da slušaš muziku i da se izgubiš u melodiji; ti tad koristiš muziku kao alkohol. Tvoj um je tada privučen muzikom i zaboravlja na sve ostalo. Na to "sve ostalo" muzika utiče baš kao i svaki drugi alkohol. Ili, možeš da ideš u hram ili da vrtiš brojanice. Sve te stvari možeš da upotrebljavaš kao opijate, na isti način kao i alkohol.

Sve ono što te čini manje svesnim sopstvene patnje je antireligiozno, dok sve ono što osvešćuje patnju — bez ikakvog pokušaja da se pobegne — je duhovno, religiozno, spiritualno. To je ono što se pod odvažnošću — *tapas* — podrazumeva. *Tapas* znači upravo to: ne bežati od patnje, saživeti se s njom kroz potpunu svesnost. Ako ne bežiš, i ako ostaneš sjedinjen sa svojom patnjom, jednoga dana ona će iščeznuti, te ćeš tada ostvariti najveću moguću svest.

Stradanje iščezava na dva načina. Ti postaješ nesvestan, i tad patnja nestaje ZA TEBE. Ali zaista, ona ostaje gde je i bila. Ta patnja ne može da nestane. Patnja ostaje tu gde je i do maločas bila. U suštini, nestala je tvoja svesnost, i zato ne možeš da osetiš prisustvo patnje. Ako povратиš svest, patnja ne samo da će biti tu gde je i bila, nego će biti i još neodložnija. Prihvati patnju kao deo rasta, kao deo vežbe, kao vrstu discipline, i onda će, jednoga dana, tvoja svesnost nadici patnju, i patnja će iščeznuti — ne samo za tebe. Patnja će *objektivno* da nestane! Iskoristi patnju kao sredstvo za postizanje cilja — nemoj da bežiš od nje. Ako pobegneš, onda si pobegao od svoje sopstvene sudbine, od same mogućnosti da odeš iznad znanja koristeći patnju kao sredstvo. Mahavir je govorio: "Ponekad se dogodi da patnje odjednom nema. Ali, onda nastoj da je stvoriš, ali takođe, nemoj da zaboraviš da stvaraš sve veću i veću svesnost svakog trenutka". Da bi stvorio veću patnju, Mahavir je bio uporan u održavanju dugotrajnog posta, no to nije bilo zbog patnje same po sebi, već zbog svesnosti koja se rada iz susreta, iz suočavanja s patnjom. On je živio nag, bez obzira na to da li je leto ili zima ili sezona kiša. Kada bi onako go prošao kroz neko selo, svi bi ga seljaci proglasili za neprijatelja. Tukli bi ga na svakom koraku, ali njemu nijednom nije palo napamet da progovori ili da se pobuni. Dvadeset godina Mahavir nije progovorio ni jednu jedinu reč. Kad bi ga neko tukao, on je sve udarce podnosio potpuno nem. Čovek pun mržnje i besa mogao je da mu radi šta god je želeo, ali iz Mahavira se nije odgovarao. Sve je to činio sa ciljem da svesno stvori patnju.

Buda se nije slagao sa Mahavirovom ideologijom, ali čak je i on Mahavira zvao *Mahatapaswi* — veliki asketa. I zaista, niko se s njim ne može uporediti kad je u pitanju svesno stvaranje patnje. Zašto? Kad možeš da živiš stradajući svesno, ti tada rasteš, prevazilaziš patnju. I stvarno, kad god patiš, data ti je prilika — iskoristi je. Kad god si daleko od svake patnje, to se vreme na kraju pokaže kao krajnje besmisleno i protraćeno. Samo trenuci stradanja mogu da se upotrebe, no na nesreću, mi upravo te trenutke pokušavamo da izbegnemo. Jednu te istu glupost uporno ponavljamo iz života u život.

Napravi neki eksperiment, *bilo koji* eksperiment, i onda vidi šta se dogada. Noć je hladna i ti si na terasi potpuno nag: oseti hladnoću što izravnije možeš; ne pokušavaj da pobegneš od nje. Nek bude sa tobom, *oseti je*, kreći se s njom, živi je, diši, i uoči šta se dešava: do izvesne tačke bićeš sjedinjen s tim neprijatnim osećajem hladnoće, i onda ćeš odjednom da osetiš razmak između oseta hladnog i tebe samog. Od tog trenutka hladnoća ti više ništa ne može. Prevazišao si je.

Gladan si; nemoj da zadovoljiš glad, i nakon izvesnog vremena jasno ćeš osetiti da nisi gladan. Glad je negde drugde, i postoji sasvim vidljiv jaz između tebe i tog osećaja. Kad počneš da prepoznaješ taj razmak, prevazišao si.

Ali nema nikakve potrebe da se stvara dodatna patnja jer nje ionako ima i previše. Zaista, to uopšte nije više neophodno! Svaki dan je stradanje, svaki dan je bol i patnja. Ali, sad pati svesno; ne pokušavaj da bežiš ili da se ograđuješ od bola, i tad ti je u rukama tajni ključ, ključ za preobražaj patnje u blaženstvo.

To je ono što se podrazumeva pod *tapasom*. To je jedan alhemijski proces, jer ti tad transformišiš niže u više, obično gvožđe u dvadesetčetvorokaratno zlato. Ali, tad svi metali moraju da se bace u vatru, sve ono što je lažno mora da se spali. Samo se iz svega toga može pojaviti nešto istinito. Dakle, znanje je vatra. Duša neznanja mora da prode kroz vatru, i tek nakon prolaska pojaviće se kao suvo zlato.

To suvo zlato je prosvetljenje. Kad si se svesno suočio sa svakom patnjom, stradanje će jednostavno da iščezne, jer će nestati i sam razlog za pojavljivanje patnje. Postaćes vrh, a bol će biti ostavljen negde iza tebe. Vrh je otišao daleko iznad svakog stradanja. Taj vrh je prosvetljenje.

Dakle, imamo tri stanja: neznanje, znanje i prosvetljenje. Uputi se iznad neznanja, ali nemoj da zaboraviš da i znanje ima svoj kraj. I znanje je samo sredstvo i ništa više. Moraš ići i preko tog sredstva, i kad neko prevaziđe i znanje samo po sebi, Budastvo je ostvareno. To je mudar čovek; ne učen nego mudar; mudar a ne dobro obavešten. Taj čovek je jednostavno mudar, daleko svesniji nego što je bio. Dakle, znanje je dobro jer te izvlači iz onog prvobitnog neznanja, a loše je zbog toga što počinješ da se vezuješ za ono što si saznao. Ako znanje postane tvoja vezanost, onda je ono nešto negativno. Upotrebi znanje da se izvučeš iz neznanja, a zatim prodi i kroz samo znanje — bez ikakvog zaustavljanja.

Buda je stalno pričao priču koju je voleo više od svega. Govori se da ju je pričao barem nekoliko hiljada puta. Buda kaže da je znanje kao splav kojim prelaziš reku, no čim se dočepaš druge obale, ostavljaš splav na reci i nastavljaš dalje. Buda kaže da su jednom davno živela petorica učenika koja su splavom prešli preko reke, i čim su nogom stupili na čvrsto tle, odmah su pomislili: "Zbog toga što nam je ovaj splav toliko pomogao, mi ga od sada moramo nositi na našim glavama. To će biti jedan od oblika naše zahvalnosti".

I tako su ti učenici ljudi na sopstvenim glavama doneli splav i do pijace. Čitavo selo skupilo se oko njih, te ih je, posle izvesnog vremena, neko iz gonile upitao: "Šta vi to radite? To što vidimo je nešto sasvim novo".

"Sad više ne možemo", odgovoriše učenjaci u glas, "da napustimo ovaj splav. On nam je pomogao da predemo reku u doba monsunskih kiša, kada je reka bila stvarno nepregledna. Bez splava bilo je nemoguće zakoračiti na drugu obalu. On je naš prijatelj, i mi smo prema ovom splavu jednostavno zahvalni".

Čitavo selo im se smejala: "Da, tačno, taj splav je bio prijatelj, ali je sad, u svakom slučaju, vaš najveći neprijatelj. Sada ćete morati da stradate zbog njega, jer ono što je jednom i bilo prijatelj, sada je velika prepreka. Sad više ne možete da idete kuda hoćete, niti ste u stanju da činite ništa drugo do da vučete taj splav na svojoj glavi".

Znanje je splav koji te vodi preko neznanja, ali kad stupiš na drugu obalu, onda nema potrebe da ga nosiš na glavi — kao što je činilo onih pet učenjaka. A "nositi" je pogrešna reč, jer je znanje takav teret da se zbog znanja ne možeš ni kretati. Odbaci taj splav! A to je teško, teško je baciti ono što ti je jednom pomoglo. njime si prešao preko reke i sad tvoja logika može da teče u sledećem smeru: "Ako odbacimo ovaj splav, onda ćemo biti u istoj situaciji u kojoj smo i ranije bili, pre upotrebe splava". Naravno, to *izgleda* logično, ali to s logikom nema nikakve veze — jer kad splava nije bilo, ti si bio na jednoj obali reke; kad si ga upotrebio, prešao si na suprotnu obalu, te ako, nakon prelaska, i odbaciš splav — ti nećeš biti u istoj situaciji!

Čovek se plaši da odbaci znanje zbog toga što strepi da će ponovo biti neznalica, ponovo na početku. No to je zaista nemoguće. Osoba koja je jednom nešto spoznala ne može da se vrati na stupanj čistog neznanja. Ipak, ako se veže za trenutni nivo znanja, ta ista osoba nije u stanju da prevaziđe znanje samo po sebi. Odbaci znanje! Kada ga odbaciš, ne samo da se nećeš vratiti u stanje neznanja, nego ćeš se čak i uzdići — bićeš bliži prosvetljenju.

Čovek raste ka znanju odbacivanjem neznanja, i isto tako, raste ka prosvetljenju odbacivanjem samog znanja. I zato je dobro neznicu učiti bilo kom znanju, a dobro je i znalca učiti jednoj drugačijoj vrsti neznanja. Odbacivanjem znanja čovek postaje neznalica u jednoj novoj dimenziji — sam kvalitet je drugačiji.

Dakle, sasvim je neizbežno da čovek mora da dode do znanja, ali nije neminovno da čovek mora zauvek i da ostane na tom nivou. Ti

moraš da prodeš kroz to. To je nužnost koju ne možeš da izbegneš, no tu gde jesi ni po koju cenu ne smeš da ostaneš. Moraš da se krećeš — da se krećeš od znanja: u tome je sav smisao. Kako stići do tog znanja? Kao što sam već rekao, ako si postao svestan patnje, ti si je i prevazišao, a ako si postao svestan sopstvenog znanja, onda si ga istovremeno i prevazišao. Svesnost je jedina tehnika transcendencije, bez obzira na vrstu problema. Svest je *jedina* tehnika svakog prevazilaženja!

Ti znaš mnogo stvari, a onda se poistovećuješ sa svojim znanjem. I tada, ako neko protivreči tvom znanju, ili, ako ga poriče, ti osećaš bol — kao da drugi tebi samom protivreče, kao da tebe samog poriču. Tvoje znanje je nešto različito od tebe. Oseti taj razmak. Ti nisi znanje koje poseduješ. U trenutku kad to osetiš, u trenutku kad shvatiš da "Ja nisam znanje koje je moje", onda samo budi svestan te činjenice. Budi samo svestan da "Ja ovo znam, a ovo ne znam, dok ono što znam može biti ili ispravno ili pogrešno". Ne petljaj se u sve to, ne poistovećuj se; inače, ludilo ti ne gine.

Sokrat je imao običaj da kaže: "Što se mog znanja tiče, ono izgleda istinito — *samo izgleda*. I to isključivo "izgleda" istinito kada se sudi o samom znanju. Možda ono i nije istinito zbog toga što znanje može biti mnogo veće. Možda ono meni samo izgleda kao nešto istinito". I tad, ako mu neko protivreči, Sokrat neće odmah da se uvredi, i verovatno je da će osetiti kako mu ta osoba pomaže. Zašto bi se vredao?

Ako neko kaže da grešiš, on ti samo daje više znanja — nešto više, nešto drugačije. Ako se nisi poistovetio sa onim što znaš, osetićeš zahvalnost, no ako si poistovećen, svako će protivljenje da te zaboli. I to tada nije pitanje znanja samog po sebi: to je pitanje jednog egoističnog kruga. Tad ti, izgleda, nije rečeno: "Sve što si rekao je pogrešno", ne. Tad ti se čini da ti je rečeno: "*Ti sam* si pogrešan" — ti to tako osećaš. Ako je to zaista slučaj, onda nikada nećeš biti svestan vlastitog znanja. Budi svestan! Znanje je jedna gomila koja nam je pomogla. Znanje je bilo korisno.

Budistička reč za znanje je "*upaya*" — ili "samo oruđe". Iskoristi to, ali ne budi time opsednut, ne poistovećuj se. Ostani nevezan, budi po strani. Ta nevezanost je prva stvar koja je jednostavno neophodna. Druga je: budi svestan. Kad god nešto kažeš, neka ti bude jasno da to nisi ti, već da je to samo tvoje znanje. Takva svesnost vodiće te preko svakog znanja.

Dakle, kakav god da je problem, poistovećenje će smanjiti svesnost, i ti ćeš krenuti unazad. Postani svestan problema i to postignuće će te

voditi iznad svega, napred, stvaranjem sve veće i veće svesnosti.

Pitanje:

Osho, jedne ste noći rekli da je Hrišćanstvo ostalo nepotpuno zbog toga što je Isus za Hrišćane umro u trideset i trećoj godini života, u vreme kad je još uvek bio vatren, aktivan i buntom ispunjen, sa središtem svesti koji liči više na sunce nego na mesec. Da li to znači da Isus nije mogao da ostvari potpuni spiritualni rast, potpunu tišinu i stanje svesti "punog meseca" – kao Buda i Mahavir, na primer?

Molimo vas da nam pobliže razjasnite ceo problem.

Odgovor:

Sad moramo da razmotrimo nekoliko stvari: prvo, Isus je za Hrišćanstvo umro u trideset i trećoj godini. Zapamti, za Hrišćanstvo, jer on zaista nije umro sredinom četvrte decenije — kaže se da je živio sto dvanaest godina. Ali, to je jedna druga priča, koja s Hrišćanstvom nema nikakve veze, i ta priča kaže da je Isus umro kao apsolutno prosvetljen, baš kao Buda, ili Mahavir, ili Krišna. Dakle, to je ono što moramo da shvatimo na prvom mestu.

Hrišćanstvo je reklo samo ovoliko: da je viden, da je vaskrsao nakon razapinjanja. Posle tri dana učenici su ga videli na jednom mestu, pa onda su ga uočili i neki drugi ljudi na nekom drugom mestu. Jedna stvar je izvesna, u svakom slučaju: čak i Hrišćanstvo kaže da je, bez obzira na to — da li je umro na krstu ili ne — Isus vidan tri dana nakon raspeća.

Hrišćani kažu da je Isus na krstu izdahnuo i da je nakon smrti vaskrsao, ali se ništa ne kaže šta se dogodilo vaskrslosti Isusu. Biblija ćuti o svemu tome. Šta se desilo onom čoveku kog su videli par dana nakon raspeća? Kad je on umro drugi put, nakon vaskrsavanja? Mora da je još jednom preminuo jer na krstu, izgleda, uopšte i nije umro. Pa dobro, šta se onda desilo Isusu? Biblija je nedovršena zbog toga što je Hrist iščezao iz Izraela.

Na Kašmiru i dan danas postoji hram u kom je grob Isusa Hrista — barem se tako veruje. Kaže se da je živio u Indiji, na Kašmiru, i da je umro u svojoj sto dvanaestoj godini života. U vreme raspeća Isus je upravo ulazio u fazu svesti koja je poznata kao faza "punog meseca". Baš tog dana — baš onog dana kada je razapet — Isus je došao i do tog stupnja. Dakle, to je druga stvar koja mora da se zapamti.

Isus iz Biblije nije kao Buda, Lao Ce ili Mahavir. Ti ne možeš da pojmiš kako jedan Buda ulazi s bičem u hram i tamo na mrtvo ime

isprebija nekoliko zelenaša — to je prosto nepojmljivo! Al' eto, Isus je to učinio. Ušao je u hram baš u vreme nekog praznika. Mnoge stvari bile su povezane s tim velikim hramom u Jerusalimu. U njemu se svakodnevno odvijao lihvarski posao, a ti zelenaši iz hrama iskorišćavali su čitavu zemlju. Ljudi su na svaku godišnjicu ili neke druge skupove odlazili u hram i pozajmljivali novac s visokom kamatom, ali kamata je bila tako visoka da siroti ljudi nisu mogli da vrate pozajmljeni novac. I tako su gubili sve što su imali, a hram je svake godine bio sve bogatiji i bogatiji. Bio je to pravi religiozni imperijalizam. Zemlja je stradala i bivala sve siromašnija, i sav narodni novac polako se slivao u hram.

Jednoga dana Isus je zakoračio u hram s bičem u rukama. Prevrnuo im je tezge i onda počeo da ih batina: napravio je istinski kaos usred hrama. Nemoguće je pojmiti Budu u sličnoj situaciji. To je nezamislivo!

Isus je u stvari bio prvi komunista, i zbog toga je Hrišćanstvo i moglo da iznedri komunizam. Hinduizam to nije mogao, nijedna druga religija to nije mogla — samo Hrišćanstvo! S Isusom on je dobio na značaju i smislu: bio je prvi komunista — tako buntovan, revolucionaran, tako vatren.

Sam jezik kojim se Isus služio bio je potpuno drugačiji. On se ljutio zbog takvih sitnih stvari da ti u to ne možeš ni da poveruješ — kao u onom slučaju sa smokvinim drvetom: uništio je drvo zbog toga što nije imalo plodova a njegovi učenici bili su itekako gladni. Isus je uništio neplodno drveće! Služio se rečima koje jedan Buda ne bi mogao ni da pomisli. Oni koji ne veruju u njega i njegovo Kraljevstvo Božije biće bačeni u vatre Pakla — u večite vatre — iz kojih neće moći da pobegnu.

Večan je samo Hrišćanski pakao — svaki drugi predstavlja privremenu kaznu. Silaziš u pakao, patiš neko vreme, a zatim, kad odslužiš kaznu, vraćaš se nazad. Ali, ne — Isusov pakao je za "vjeke vjekova". To izgleda nepravedno, apsolutno nepravedno. Kakva god da je greška, koji god da je greh, večna kazna je nepravedna. A koji su to gresi? Bertrand Rasel je napisao knjigu *"Zašto nisam Hrišćanin"*, i jedan od razloga za to je: "Isus izgleda sasvim apsurdan". Rasel piše: "Ako ispovedim sve grehe koje sam počinio, pa čak i one koje sam mislio da učinim ali nisam izvršio, ti mi ne možeš dati više od pet godina zatvora". Večna kazna? Kazna koja se ne završava nikada? Isus govori jezikom revolucionara!

Revolucionari uvek idu do krajnosti. Isus je rekao nekom bogatašu — a ti ne možeš ni da sanjaš kako Buda ili Mahavir izgovaraju takve

reči — da je "lakše kanili da prode kroz ušice igle nego bogatašu da ude u Kraljevstvo Nebesko". Bogataš ne može da prode! To je istinsko seme komunizma, a Isus je bio revolucionar. On nije bio upućen samo na duhovnost, već i na ekonomiju, na politiku, na sve živo. I zaista, da je bio isključivo duhovan čovek on i ne bi bio razapet na krstu. Razapeli su ga zato što je bio opasan za sve — za status ljudo, za čitavu socijalnu strukturu.

Ali, Isus nije bio revolucionar kao Lenjin ili Mao Ce Tung. Naravno, Marks i Mao bili bi nezamislive ličnosti da nije bilo Isusovog dela u istoriji. Oni pripadaju onom istom Isusu koji je razapet, onom ranom Isusu koji je bio vatren, buntovan, spreman da sve uništi, no Isus nije bio tek običan revolucionar. Takođe, bio je i izrazito duhovan. Na neki čudan način, Isus predstavlja mešavinu Mahavira i Mao Ce Tunga. Ali, Mao je razapet, dok je Mahavir mirno dočekao kraj svog života.

Onaj dan kada je razapet, za Isusa nije bio samo dan krsta, već i dubokog duhovnog preobražaja. Na taj dan, kada ga je Pontije Pilat upitao: "Šta je Istina?", Isus je odgovorio ćutanjem. To uopšte ne liči na njega, već pre podseća na nekog Zen Majstora. Ako pogledamo celokupni Isusov život, to ćutanje kao odgovor na pitanje "Šta je Istina?" — uopšte ne podseća na njega. On nije bio tip Učitelja koji ne odgovara na postavljeno pitanje.

Zašto je prećutao? Šta se u stvari dogodilo? Zašto nije hteo da progovori? Zašto se izgubio? Zašto ni jednu jedinu reč nije mogao da promuca? Bio je jedan od najvećih govornika koje je svet ikada video — ili, možemo reći, bez ikakvog kolebanja, ubedljivo najveći: njegove reči prodirale su u dušu svakog slušaoca. Isus je stvarno bio čovek reči, ne čovek ćutnje. Zašto je onda tako iznenada začutao? Prilazio je krstu, a onda ga je Pilat upitao: "Šta je Istina?" Čitavog svog života Isus je objašnjavao upravo to što je ovaj pitao; čitavog života je pričao o Istini i samo o Istini: zbog toga mu je Pilat i postavio takvo pitanje. Ali, za divno čudo, Isus je ostao nem.

Šta se to desilo u Isusovom unutrašnjem svetu? O tome nikada nije bilo reči jer je zaista teško to protumačiti. Hrišćanska teologija ostala je plitka, zbog toga što Isusov svet može da se objasni samo u Indiji i nigde drugde. Samo Indija poznaje tu unutrašnju promenu koja se tako nenadno dešava.

A šta se dogodilo tako neočekivano? Isus je bio na ivici smrti, sekund pre raspeća. Sada je čitava revolucija jednostavno besmislena. Šta god da je govorio odjednom je bilo tako daleko, gotovo lažno; šta

god da je živeo i za šta god da je živeo, sada se primaklo kraju. Sve je bilo dovršeno, i on se morao okrenuti ka unutra — morao je da dovrši unutrašnje putovanje.

Bio je odavno na tom putu, ali je takode bio zainteresovan i za spoljašnje probleme, a upravo zbog njih, Isus nije mogao da ostvari onu potpuno hladnu tačku za koju Upanišade kažu da je tačka "punog meseca". On je ostao vruć. U neku ruku, možda je to svesno izveo.

Postoji jedna priča: Vivekananda je ostvario svoj prvi Satori, prvi bljesak Samadhi-a, i onda mu je Ramakrišna rekao: "Sad ću ključeve tvog buđenja da uzmem — nosiću ih sa sobom, i samo da znaš: nemam nameru da ti ih vratim. Vратиću ti ih tri dana pred smrt, tri dana pre tvoje smrti. Tri dana, samo tri dana pre nego što napustiš telo, ja ću vratiti ono što sam ti danas uzeo. Bilo ti je dosta tih bljeskova probuđenja".

Vivekananda je odjednom počeo da plače: "Ali zašto? Ja ništa drugo ne želim, ne želim nikakvo kraljevstvo — samo mi vrati mogućnost da opet doživim taj bljesak. Taj jedan osećaj bio je tako divan. Ja više ne mogu da želim ništa drugo".

"Ovom svetu si potreban", reče mu Ramakrišna, "i nešto na ovom planu mora da se uradi, a ako nastaviš da istom brzinom ulaziš u Samadhi, nećeš biti u stanju da učiniš bukvalno ništa. Zbog svega toga, nemoj da žuriš. Samadhi može da čeka. Kreći se po svetu i prenosi moju poruku, i kad je budeš predao, ja ću ti vratiti ključ".

Ramakrišna je ubrzo umro, ali uzeti ključevi nisu bili vidljivi. I ono što je rekao, zaista se i dogodilo. Tri dana pre svoje smrti, Vivekananda je bio u stanju da opet doživi onaj stari bljesak Samadhi-a — samo tri dana! Dakle, možda je Isus svesno nastojao da ne dosegne mesečev centar, jer onog trenutka kada ga ostvariš, postaješ potpuno neaktivan.

Još jedna priča: Jovan Krstitelj je inicirao Isusa. Dakle, Isus je bio učenik jednog od najvećih revolucionara i jednog od najduhovnijih ljudi na zemlji. Jovan Krstitelj je godinama čekao Isusa, i onog dana kada ga je inicirao u Jordanu, glasno je rekao: "Sad preuzmi moj rad, a ja ću nestati. Dovoljno je!" Nakon tog čina teško da je ijedan čovek video Jovana. Unutrašnjim jezikom govoreći, prešao je iz tačke sunca u stanje "unutrašnjeg punog meseca". Postao je apsolutno tih. Uradio je sve što je zavisilo od njega, i najzad je našao čoveka koji je u stanju da dovrši jednog započeto delo.

Baš na sam dan razapinjanja, Isus mora da je postao svestan: "Moj rad je napokon izvršen. Sad više ne postoji mogućnost da se nastavi. Više se na spoljnom planu ništa ne može uraditi. Moram da se pokrenem

na unutra. Tu priliku ne smem da propustim". Zbog toga je Isus ostao potpuno nem na Pilatovo pitanje: "Šta je Istina?" To ne liči na Isusa, već na nekog Zen Majstora, ili Budu. Čudo se dogodilo, i to čudo postalo je prava enigma za čitavo Hrišćanstvo, no čudo se odigralo upravo zbog Isusovog ćutanja.

Kada se primakao najhladnijoj tački svesti, stupnju "punog meseca", Isus je razapet. I kada po prvi put neko dode do tog nivoa, njegovo disanje automatski prestaje, jer je i ta funkcija organizma deo sunčeve tačke. Sve je bilo tako tiho; kao da je Isus izdahnuo.

U trenutku raspeća Isus je već bio u središtu mesečevog stupnja, te su svi pomislili da je ispustio dušu. Nesporazum nastaje zbog pogrešnog tumačenja čitavog slučaja. Oni koji su ga razapeli bili su sigurni da je gotov, ali on je samo došao do nivoa kada se svako disanje zaustavlja. U tom trenutku spajanje sa tačkom punog meseca, prekida se i udisanje i izdisanje. Isus se tog časa nalazio u međuprostoru.

Kad čovek ostane u tom jazu, nastaje takva ravnoteža da zaista podseća na smrt, no to sa smrću *nikakve* veze nema. Zbog toga su Isusove ubice pomislile da je sada stopostotno mrtav, i zato su njegovim učenicima dopustili da mu telo skinu s krsta. Kao što je to i bio običaj u zemlji Jevreja, njegovo je telo položeno u obližnju pećinu, u kojoj je trebalo da počiva tri dana, i tek nakon toga moglo je biti predato najbližim rođacima. Kaže se — i opet, Hrišćanstvo je o svemu tome zabeležilo samo neke fragmente — da dok je njegovo telo bilo nošeno do pećine, neko se spotakao i iz Isusovog tela, koje je udarilo u kamen, potekla je krv. Da je stvarno bio mrtav, to se ne bi moglo dogoditi.

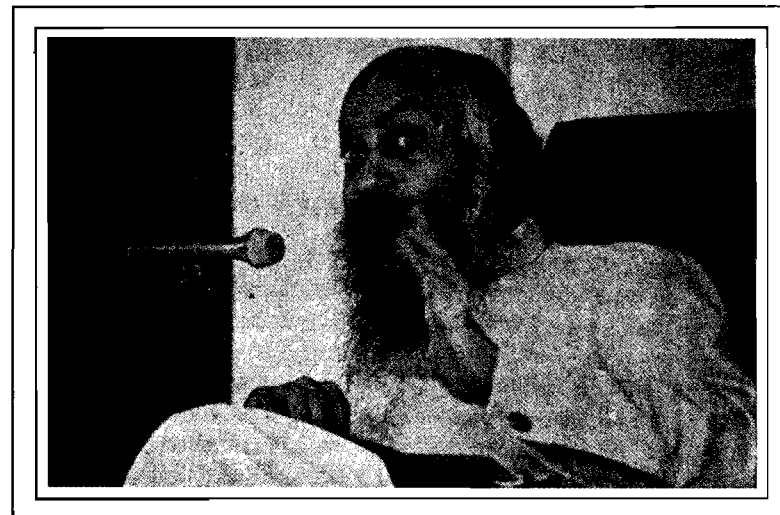
U svakom slučaju, on nije bio mrtav, i kada su posle tri dana otvorili pećinu, tamo ga nisu zatekli. Mrtvo telo je nestalo, a u ta tri dana viđen je na dva mesta. Nekoliko ljudi je imalo prilike da ga vidi, ali niko nije mogao da poveruje rođenim očima. Ljudi koji su ga prepoznali otrčali su do sela i preneli vesti, ali gotovo niko nije poverovao u takvu mogućnost.

I tako je Isus otšao iz Jerusalima, došao do Kašmira i ostao u njemu. No taj život više nije bio život Isusa, nego život Hrista. U čemu je razlika? Isus je tačka sunca, Hrist — tačka meseca. A Hrist je bio potpuno tih. I baš zbog toga, o njemu nemamo nikakvih zapisa: nije govorio, nije držao propovedi, nikakvu poruku nije ostavio. U to vreme on uopšte nije bio revolucionar: bio je Majstor koji živi u svojoj sopstvenoj tišini, tako da je samo par osoba znalo za njega.

Do njega su dolazili samo oni koji su za Isusa znali bez pomoći bilo

kakvog spoljašnjeg obaveštenja. A njih je u stvari bilo mnogo — malo kad se uporedi s onom gomilom iz Izraela, ali, bilo kako bilo, ljudi su dolazili. Čak je i čitavo selo nastalo oko uzvišice na kojoj je počivala njegova koliba, a selo se i dan-danas zove Vitlejem. U Kašmiru postoji jedno malo selo koje se zove Vitlejem (Betlehem), a u grobu koji je tamo sačuvan nalazi se Isusovo telo.

Rekao sam da je Hrišćanstvo nepotpuno zbog toga što poznaje samo ranog Isusa, i zbog toga je ono i moglo da posluži kao poluga u stvaranju komunizma. Ali Isus je umro kao potpuno prosvetljeno biće — kao pun mesec.

Deseto predavanje

1. avgust 1972.

JA SAM "TO"

सोऽहं भावो नमस्कारः

SOHAM BHAVO
NAMASKARAH

"Osećanje
ja sam To (so-aham),
je pozdrav"

Postojanje je jedno, ili, još preciznije, Postojanje je *jednina*. AL-Hiladž Mansur je živ isečen zbog toga što je govorio: "Ja sam Voljeni. Ja sam Božansko. Ja sam To što je stvorilo svet". Islam nije bio naviknut na takav jezik, jer takvo jezičko izražavanje pripada Hindu tradiciji. Kad god je čovek duboko razmišljao, došao je do dvojnosti: Bog, Tvorac, i svet, stvoreno. Hinduizam je načinio neustrašiv, gotovo bezobrazan skok kada je rekao da je stvoreno Tvorac, i da neke veće razlike nema između Boga i sveta.

Za Islam ili neka druga dualistička razmišljanja, ta izjava zvuči kao svetogrđe. Ako nema razlike između Boga i sveta, između čoveka i Boga, tad, za dualističke mislioce, sve to izgleda kao osporavanje religije, slavlja, klanjanja, obožavanja. Ako si ti Božansko, koga ćeš onda obožavati? Ako si ti taj Tvorac, ko je onda nadmoćniji od tebe? Obožavanje odjednom izgleda sasvim nezamislivo.

Ali ovaj aforizam kaže da je to jedino obožavanje, jedini pozdrav: "Osećanje Ja sam TO — *SO-AHAM* — je pozdrav". Ako se gleda obično, aforizam je apsurdan i kontradiktoran — jer ako nema moći iznad tvoje glave, ako si ti najviši, kog ćeš onda pozdravljati? Kome ćeš onda iskazivati svoje poštovanje? To je razlog zbog koga je Mansur ubijen. Za Islam, to je jeres, i svi su ga smatrali jeretikom. Za njih, on je bio *nastik* — ateist. Ako govoriš da si ti Bog, ti onda negiraš, poričeš Božanstvo, jer onda si *ti* taj Vrhovni.

Za dualistički način mišljenja, to je užasan egoizam. Podela mora da se održi. Ti moraš da se približavaš, da budeš svakim danom sve bliži plamenu, ali nikada ne smeš da postaneš plamen sam po sebi. Naravno, moraš da postaneš blizak sa božanskim izvorom, ali ne i jedno s njim. Samo je na taj način moguće poštovanje, izkazivanje uvažavanja, a i obožavanje.

Dakle, ti još i možeš da se približiš Božanskim stopalima, ali nije

moguće da postaneš jedno s tim božanskim plamenom. Kako stvoreno može da postane Tvorac? I ako stvoreno postane Tvorac, to samo znači da ono što je stvoreno uopšte i nije stvoreno, a na kraju krajeva, ako stvoreno i postane jedno sa Tvorcem, to samo znači da Tvorca uopšte i nema!

To je jedna vrsta religioznog mišljenja, dualistički tip. On ima svoj način rasuđivanja i vrlo je privlačan za naše sitne umove. I zaista, oni koji su rođeni kao Hindusi u suštini nisu Hindusi sve dok ne shvate, sve dok ne pojme taj stav — ujedinjenje s Tvorcem. Čovek može da se rodi kao Hindu, ali neke veće razlike između stava Hindusa, Hrišćanina i Muhamedanca — nema. njihovi stavovi su kao i naši — to je stav koji smo naučili, i prihvatili, stav prema kojem se ponašamo.

Hindus se nalazi u dubokom apsurdu, zbog toga što je izveo gotovo nemoguć skok: stvoreno postaje Tvorac. A ovaj aforizam kaže da je to "jedini pozdrav". Ako je Bog negde gore, dok ti plaziš po zemlji, i ako unutar tebe nema nečega što je već sad Božansko, onda most ne postoji. Ti onda ne možeš biti povezan s Bogom. Veza je moguća samo ako oduvek postoji. Ako veze nema, jaz je nepremostiv. Bog ostaje Bog, a ti — ono što je stvoreno.

Zbog svega toga razvijen je i treći stav — Dainski. Daini potpuno poriču Boga. Oni kažu: ako postoji Bog kao Tvorac i mi, kao stvorena bića, onda ne postoji prilika da jednom postanemo Bogovi. Kako nešto što si ti stvorio može postati ti — lično! Stvorena stvar ostaće zauvek stvorena, a Tvorac će osim mogućnosti stvaranja, imati još jednu mogućnost — da te uništi, jer pod "Tvorcem" se podrazumevaju i one destruktivne sposobnosti. Ako je Bog stvorio svet, On je u stanju da ga razbije svakog trenutka. On za tebe uopšte nije odgovoran. Ne možeš da ga pitaš "zašto", zbog toga što ga nikada nisi pitao zašto je stvorio svet. I zato, baš ovog trenutka, sve može da nestane, baš kao da je neka sićušna misao u Božijoj glavi. Eto, u ovoj sekundi, svet može da iščezne sa svim svojim svecima i grešnicima.

I tako, Daini kažu da, ako Bog postoji onda čovek nije u suštini duh. On je stvorena stvar koja s dušom nema nikakve veze — jer, ako je stvoren, čovek nema ni "s" od slobode. Ako je Bog Tvorac, onda čovek nije slobodan, a ako slobode nema, onda je sve besmisleno. Besmisleno je mozgati: šta je dobro a šta loše. Bog ostaje vladajuća moć. Može da učini sve, šta god hoće, da uništi i da stvori; a što je najgore od svega, On za tebe uopšte nije odgovoran. Ako si stvorio nekakvo mehaničko sredstvo, ti možeš da ga uništiš bez ikakvih problema: ti za tu mehaniku

nisi nimalo odgovoran. Slikar je naslikao nešto, i naravno sliku može da iscepa kad god hoće. Ono što je naslikano ne može da kaže: "Ne, ti ne možeš da me uništiš". I ako je Bog zaista Tvorac a čovek samo kreirana stvarčica, kako onda stvorenje može da postane Tvorac? To je apsolutno nemoguće. I tako, Daini kažu da Bog ne postoji. Samo tad čovek može da postane Božansko, jer samo je tada slobodan da bude šta želi. S Bogom smo robovi, bez Boga slobodni.

Niče je rekao jednu stvar — a nije znao da je to isto rekao i Mahavir dve ipo hiljade godina pre njega — "Bog je mrtav i čovek je napokon slobodan". Isti taj problem imao je i Mahavir. Ako Bog postoji, čovek nije slobodan. Božije biće je ljudsko ropstvo, njegovo nepostojanje — sloboda čoveka. Dakle, Mahavir kaže da Boga nema i da samo tada i samo tako čovek može da postane Božansko. Muhamedanci, Hrišćani, Jevreji, svi oni kažu da Bog jeste, i da čovek jeste, ali — čovek je samo stvoreno biće. On može da obožava Boga i da mu se na taj način približi. Što mu se više približava, to je ispunjeniji božanskom svetlošću, milošću Božijom, ekstazom, blaženstvom. No bilo kako bilo, čovek ne može da se sjedini s Bogom, jer da može, to onda samo znači da je on potencijalno već ionako jedno s Tvorcem. U svetu se ništa ne može dogoditi ako ta stvar ne poseduje mogućnost, ako nema oblik nevidljivog semenja.

Drvo se razvilo zbog toga što je bilo skriveno unutar semenke. Ako ti možeš da postaneš Bog, to znači da si od ko zna kad bio Bog, potencijalno Božansko. A Hrišćani, Muslimani, Jevreji, svi oni kažu da, ako si Bog, onda je zamisao o razvoju besmislena. Ako si mogući Bog u obliku nevidljive semenke, onda nema nikakve istinske revolucije, jer šta god da radiš ili ne radiš, ti ćeš ostati Božansko. Svi oni kažu da je religiozni razvoj moguć samo ako je čovek čovek a Bog Bog. Ti mu se približavaš sve bliže i bliže, i to približavanje je u stvari duhovni rast, prava, istinita evolucija.

To je tvoj izbor. Ne moraš da se približavaš. Čak možeš i da se udaljavaš — to je jednostavno tvoja sloboda. No ako si već Božansko, kažu Jevreji, kažu Hrišćani, kažu Muhamedanci, onda istinski razvoj uopšte ne postoji. Onda je čitava evolucija jednostavno iluzorna. Ti si onda prisiljen da postaneš Bog jer ti si TO potencijalno! Dakle, cela je stvar hokus-pokus, barem oni tako smatraju. Kad se tako posmatra, čitava stvar zaista izgleda krajnje besmislena.

Tačka gledišta jednog Hindusa nalazi se baš između te dve perspektive. Oni se slažu sa Dainima da je čovek Božansko, ali se slažu

i sa Hrišćanima, Jevrejima i Muhamedancima — koji kažu da postoji Bog koji je Tvorac. No ipak, Hindusi kažu da je u svemu tome prisutna i istinska evolucija, pravi rast. I ne samo to... Hindusi kažu da je *samo tada* izvorni rast zaista moguć. Ali, za njih taj razvoj znači jednostavno otvaranje, širenje, razotkrivanje. Seme se razvija, i taj rast je pravi, istinski, stvaran, jer seme ne mora da raste — seme zauvek može da ostane mogućnost. Unutar semena rast nije neophodan; to nije nužno. Ali, seme raste samo zato da bi bilo neko određeno drvo, jer to drvo je imanentno u svakoj semenci.

Čovek može da ostane čovek, može da padne i na niže grane i da se vrati na životinjski stupanj, a može i da raste naviše i da se jednoga dana sjedini s Bogom. To je izbor! To je sloboda! Ali ta mogućnost, da čovek može da postane Božansko, samo pokazuje da je, duboko u sebi, čovek ionako Bog.

Dakle, to je jedno razotkrivanje. Nešto što je bilo skriveno sad je postalo aktuelno, obično seme pretvorilo se u drvo. U neku ruku, Bog Hindusa razlikuje se od Muhamedanskog, Hrišćanskog ili Jevrejskog, jer, po Hindusima, čovek može da postane Bog. A Hindusi kažu i ovo — ako ne možeš da se sjediniš s njim, onda je taj koncept približavanja krajnje glupav i besmislen, jer, ako ne mogu da skočim u plamen zašto bih onda težio da mu se svakim danom sve više približavam? U čemu je onda razlika između tebe koji si blizu, i onog koji je daleko? Ako možeš da prideš bliže, onda je logički zaključak da ćeš Mu biti sve bliže i bliže, sve bliže i bliže, te ćeš na kraju postati jedno s Bogom.

Ako ne možeš da postaneš jedno s njim, onda mora da u svemu tome postoji neka granica, neko ograničenje, i da van te granice postoji razmak između tebe i Boga. Taj jaz ne može da se prenebregne. Ako on zaista postoji i ako se ni u snu ne može premostiti, onda je čitav tvoj napor potpuno besmislen. A Hindusi kažu da se težnja ljudskog bića ne može ispuniti do kraja sve dok ono ne postane jedno sa Bogom. Što si bliži, to ćeš sve više osećati onaj razmak, a, samim tim, i tvoja će patnja biti sve veća i veća. A kad na kraju dođeš do te crte, do granične linije gde prestaje svaka evolucija, ti ćeš početi da stagniraš, a patnja će postati neizdrživa, potpuno neizdrživa, pa ćeš umreti u najgorim mukama.

Zaista, čovek može da postane Božansko jer on to već i jeste, ali kao mogućnost. Hindusi kažu kako možeš da postaneš samo ono što već sada jesi. Ne možeš da budeš ono što nisi; ne možeš da rasteš i da budeš nešto drugo. Možeš da se razvijaš i da postaneš samo ono što si oduvek bio.

Taj stav ima nekoliko dimenzija. Jedna je Bog koji je Tvorac: možemo da mislimo o njemu kao o nekom slikaru, ali, Hindusi uopšte ne misle na takav način, jer oni kažu da Bog nije sličan slikaru nego igraču: zbog toga Hindusi i imaju onaj koncept Šive Nataradža (Šiva, gospodar plesa). U plesu igrač nešto stvara, ali stvaranje nije nešto što je odvojeno od Tvorca. Slikar i slika su dve različite stvari, i ako slikar umre, slika može da nastavi nezavisan život. U trenutku kada je slika dovršena, ona je sasvim slobodna od slikara, i sada će ona živeti za sebe, po svom.

Hindusi kažu da je Bog Tvorac koji podseća na igrača. Igrač pleše, i ples je kreacija, stvaranje — ali ples je neodvojiv od igrača. Ako igrač umre i ples će umreti, a ako se ples nastavi, i sam igrač će biti prisutan u svemu tome.

Još jedna stvar koja je osnovna i vrlo bitna: ples ne može da postoji bez igrača, ali igrač može da postoji bez plesa. Hindusi kažu da svet postoji upravo na taj način. Bog je plesanje, i sve što je stvoreno samo je delić tog božanskog plesa.

Druga stvar: slikar slika, i kad dovrši ono što želi, može da ide na spavanje. Ali ples je neprestano stvaranje! Bog ne može da ode u spavaću sobu i da hrče. Dakle, svet nije stvoren određenog dana i datuma — on se stvara svakog trenutka. Hrišćani smatraju da je svet stvoren izvesnog jutra i da sveta pre tog dana uopšte nije bilo. Oni kažu da je u roku od nedelju dana — za tačno šest dana — Bog stvorio svet, i da je onda, sedmog dana, otišao da se odmara. I sad, čak i da On jeste, više nije potreban. Možda je u međuvremenu umro. Slikar može da premine a slika da nastavi svoj privatni život. Slikar čak može i da poludi a slika da ostane kakva je i bila.

Hindusi kažu da svet nije *bio* stvoren nego da se svet *stvara bukvalno svakog sekunda*. To je, u stvari, *neprekidan* tok stvaranja, kontinuum. Dakle, zaista, ako gledaš na stvari iz te perspektive, onda ti je lako da shvatiš: Bog nije osoba. Bog je energija. On nije nešto statično: Bog je pokret. Dinamičan je zbog toga što je i sam ples jedna dinamična kretnja. Moraš da budeš u plesu svakog trenutka: samo na taj način ples može da postane. Ples je jedan životan izraz, i ti moraš da si u njemu bez prekida, neprestano.

Svet je ples, a ne slika, i sve je deo te čarobne igre, svaki gest je Božansko. Hindusi su izneli jednu divnu zamisao: ako samo jedna jedina stvar nije Bog, onda bukvalno ništa nije Bog. Ako nije sve sveto, onda ne postoji nijedna sveta stvar. Ako nije sve Bog, onda ne postoji

ništa što bi moglo da bude Bog. To je jedna dimenzija — gledati na tu jedninu. No Hindusi nikada ne kažu da postoji jednina, već uvek kažu da je sve ne-dualno. Zašto? Zbog toga što, kada kažeš da je svet jedan, to ti daje osećanje da je jedan samo zato što postoji i nešto što nije jedan.

Jedan je broj. Jedan može da postoji samo ako su tu i drugi brojevi — dva, tri, četiri. Ako drugi brojevi ne postoje, onda je onaj početni broj — jedan — besmislen. Šta onda podrazumevaš pod tim "jedan"? Zbog toga što imamo devet cifara, od jedan do devet, onda to "jedan" i ima nekog smisla. A ako postoji samo jedan i ništa više, ti ne možeš reći da je to jedan. Onda su brojevi apsolutno besmisleni i beznačajni.

Hindusi ne kažu da je Postojanje jedinstveno, već da je ono ne-dualno. To u stvari znači jedno te isto, ali oni izričito tvrde da je Postojanje ipak ne-dualno. To znači da postojanje "nije dva". Izjava je posredna. Ako kažeš da je Postojanje jedno, da je "jedan", iskazao si jednu zamisao, koja znači da si izmerio samu egzistenciju. Time kažeš da je ona nešto ograničeno.

Ne. Hindusi kažu da je Postojanje ne-dualno. To znači da je jedno, jedno i jedinstveno, ali oni to tvrde na jedan zaobilazan način, i to je veoma značajno. Postojanje je ne-dualno, kažu Hindusi, ono je jedan, ne dva. No oni samo ukazuju na tu jedninu, ali nikada neposredno. Sve što kažu je da Postojanje nije dvostruko, ono nije "dva"; to je sve.

To krije u sebi veliki smisao, jer kada kažemo da su igrač i ples jedno, stvorili smo mnoštvo poteškoća. Ako ples prestane, onda će i igrač da iščezne — ako su stvarno jedno te isto. Umesto toga — da su jedno — Hindusi kažu da ples i igrač nisu dva. Onda će igrač da preostane čak i ako se ples završi, ali, ako plesač nestane, ni plesa neće biti.

Ta je ne-dualnost skrivena. Ono što je manifestovano je dvostruko. Mnoštvo je ispoljeno, jedinstveno je skriveno. Ali, to ispoljeno mnoštvo može da postoji samo zbog skrivenih jednine. Drveće je različito, i zemlja i mesec i sunce, ali u današnje doba i nauka kaže da je sve ujedinjeno i da je u suštini sve jedno. Drvo ne može da raste ako nema sunca, ali ni smo došli do spoznaje samo tog "jednosmernog saobraćaja". Mi znamo samo to da drveće i cveće ne mogu da opstanu bez sunčeve svetlosti. Hindusi se slažu sa svim tim činjenicama, ali dodaju još nešto: da nema tog drveća koje raste i cveta, ne bi bilo ni sunca. To je ono što zovemo "dvosmernim saobraćajem"; sve je povezano.

Daini kažu da, ako ima Boga, čovek je onda rob. Muhamedanci kažu

da, ako čovek za sebe tvrdi da je Bog, onda je Bog time unižen, jer rob nastoji na to da sebe predstavi kao gospodara. Hindusi za sve tvrde da nije ni nezavisno ni zavisno: Postojanje je međuzavisno. Dakle, sasvim je bezumno i glupo pričati u terminima zavisnosti ili nezavisnosti. Celina postoji kao međuzavisna ucelovljenost. Ništa nije ni visoko ni nisko, jer ono što je visoko ne može da postoji bez onog što je nisko, i obrnuto.

Da li može planinski vrh da postoji bez doline? Može li svetac da postoji bez grešnika? Može li lepota da preživi bez onog što nazivamo ružnoćom? I ako lepota ne može da živi bez ružnoće, to samo znači da ona od ružnoće zavisi. I ako vrh planine ne može da opstane bez doline, kakav je onda smisao u tome da govorimo kako je planina visoka a dolina niska?

Hindusi tvrde da je najviše najniže, i obrnuto, da je najniže najviše. Objavljujući to, oni žele da pokažu da je svet jedan obrazac međuzavisnosti i da sve religije sude po svom uverenju. I one su dobre za razmišljanje, analiziranje, pa čak i za razumevanje, ali u osnovi, duboko u srži, sve su religije lažne. A to je ujedno i najteži, najduži skok.

Riši (drevni učitelj — prim. prev.) kaže: "*Soham bhavo namaskarah* — osećanje "Ja sam To" je pozdrav". Sve dok se najniže ne oseti kao najviše, ono se neće osetiti u ovom svemiru kao kod kuće. Ali to nije nikakva objava, već osećanje. Ti možeš da obznaniš celom svetu "Ja sam Bog", ali da to uopšte ne bude neko duboko osećanje. To u stvari može da bude samo jedna vrlo egoistička nametljivost. Ako kojim slučajem kažeš: "Ja sam Bog i niko osim mene nije Bog", onda je to siguran dokaz da apsolutno ništa nisi osetio. Kada je to istinito osećanje, to onda nije tvoja objava — to se onda oglašava čitavo Postojanje.

Riši kaže: "Ja sam Bog, Ja sam To". On kaže da je sve Bog, da je sve To. S njim, i čitava egzistencija objavljuje to isto. Al-Hiladž Mansur je ubijen zbog toga što Islam uopšte nije mogao da razume njegov jezik. Kad je govorio "Ja sam Bog", oni su mislili da to Al-Hiladž za sebe govori. To uopšte nije bio Mansur. On je bio samo oruđe kojim je Postojanje izrazilo sebe. Čitavo se Postojanje oglasilo kroz njega. Al-Hiladža više nije bilo — jer da ga je bilo, onda bi ta objava bila potpuno lična. Dakle, to je jedna druga dimenzija.

Čovek postoji u tri kategorije. Jedna je kad kaže "Ja jesam" a da uopšte ne zna ko on zaista jeste. To je uobičajeno postojanje svakoga od nas, osećanje "Ja jesam" bez znanja o tome "Ko jeste". Drugi stepen

je kad se ostvari spoznaja "Ja nisam" — jer što dublje uđeš u to jastvo, što više kopaš po sebi, to sve više otkrivaš da u stvari nisi, i čitav fenomen tog "Ja" iščezava. Ti to "Ja" ne možeš da pronađeš. Dakle, nisi ti taj koji je učinio da "Ja" nestane. Jednostavno, nisi u stanju da ga nađeš; njega prosto nema u tebi.

Ako postojiš bez ikakvog traganja, ti onda osećaš to: "Ja jesam". Ako počneš da se udubljuješ i da istinski tražiš, uskoro ćeš spoznati da ipak nisi. To je drugo stanje: kad čovek spozna da nije. Prvo se udubljavao u taj fenomen "Ja jesam", a sada će morati da se udubljuje u fenomen "Ja nisam".

A to je tako naporno. Prva stvar je teška, izuzetno teška. Doći do tog drugog stupnja je vrlo dug i težak put. Mnogi jednostavno ostanu na toj prvoj lestvici. Oni nikada i ne dođu do "Ko sam ja?" Samo će šačica njih nastaviti s putovanjem da bi spoznala šta to "Ja nisam" zaista jeste, kakvo je to "Ja nisam"-osećanje. Ja jesam i s ti da "Ja nisam", ali sad više ne mogu to da kažem. Kao da osećam da je umesto "Ja" unutar mene — nepregledna praznina.

Hindusi kažu da prvo ide "Ja jesam-stvo", a da tek onda dolazi samo "jesam-stvo". To "Ja" otpada, ali moje postojanje je i dalje gde je i bilo. Čak i ako sam prazan, čak i pored toga — *jesam*. Ako sam i puko ništa, opet jesam. To se zove "jestvo". Prvo je *ahamkar* — ego, a zatim dolazi *asmita* — jestvo. Ako neko dobro proдре u *ahamkar*, na kraju dolazi do čistog jestvenja, i ako ode i iza tog stanja, dolazi do Božanskog. Tad čovek može da kaže: "Ja jesam To"; "*Aham Brahmasmi*" — "Ja sam Bog". Kroz prazninu, čovek postaje sve, kroz ne-biće dolazi do suštine samog Bića. Nestajući, postaje sveobuhvatan.

Ovaj aforizam, "*Soham bhavo namaskarah*", je osećanje tog trećeg stupnja. Kada je čovek nestao, ego je tada razbijen, uništen u potpunosti. Sad ni jestvenje nije konačna stvar. Čovek je došao do samog izvora, i sad je postao samo pokret u božanskom plesu — samo kretanja! Ušao je strahovito duboko, i sad je došao i do samog igrača. Sad je kretanja u plesu "Ja sam igrač".

To je ulaženje ka unutra. Prvo ulaziš u sebe, no pošto si u srodstvu s univerzumom, ako nastaviš dalje, spuštaš se u korenje samog Postojanja. Ako ne prekidaš put, s ruba ćeš jednoga dana stupiti i u samo središte.

Čak i suvi listić na vetru ima svoju sopstvenu individualnost. Ako list uđe u sebe, pre ili kasnije prevazići će vlastitu ograničenost, i kao da će sići nazad u granu. Uskoro će, ako se ne zaustavi na tome, postati

čitavo drvo, a ako ode još dalje, sići će u samo korenje. No ako ni to ne bude kraj putovanja, onda će napokon mali suvi list postati Postojanje samo po sebi — čak će i samo korenje biti prevaziđeno.

Ali, list može da bude zadovoljan sobom a da se ne pokrene ka unutra. Tada će pomisliti "Ja jesam", i to je prvi stupanj. Ako proдре dublje, doći će do spoznaje: "Ja nisam samo list, već i grana". A zatim: "Nisam samo grana nego i drvo", pa "koren", a ako se put ne završi na tome, list će iz korenja da iskoči — i postaće celovitost Postojanja.

To je osećanje, jedno ostvarenje, no teškoća je u tome što bi ego intelektualno to *želeo* da objavi, to, da si Bog, da si Božansko. Intelpekt uvek pokušava da bude na vrhu — sam napor ega je da postane nešto nadmoćno. Dakle, cela stvar može itekako da bude privlačna za ego, jer on može da izjavi: "U redu, to je potpuno, apsolutno tačno — ja sam taj Bog".

Ali ovaj aforizam kaže da je to pozdrav, pozdravljanje, a to je duboka poniznost, skromnost, pitomost. To ne znači staviti sebe na vrh, zbog toga što, ako se to učini, nema nikoga kome bi se pozdrav mogao uputiti. To je bio problem sa Islamom kada se Al-Hiladž Mansur oglasio. On se izjasnio kao Bog, a Islam je to odmah protumačio: "To s poniznošću nema nikakve veze — to je klimaks čistog egoizma!" Dakle, oni koji su Mansura pogubili nijednog trenutka nisu osetili da su u nečemu pogrešili. Svi su mislili da je njihovo delo bilo vrhunac istinske vere — ukratko, baš je to bio vrhunac egoizma.

Ovaj aforizam je dosta protivrečan. On objavljuje da si ti To, i da je to istovremeno pozdravljanje. Ako je to ostvareno, onda će vrh pozdraviti dolinu — zbog toga što sada nema ničeg osim Božanskog, i sada će vrh shvatiti da je zavisao od doline. Tada će svetlost pozdraviti tamu, a život smrt, jer sve je međuzavisno i duboko isprepletano. Na tom vrhuncu ostvarenja čovek postaje izuzetno skroman — jer ta objava "ja sam Bog" nije ni protiv koga. Ona je za sve. Sad, kroz mene, sve objavljuje svoju Božanstvenost.

Gomila ljudi prisustvovala je Mansurovom pogubljenju, i mnogi su bacali kamenje na njega. On se smejaao, molio, voleo ih. U toj masi bio je prisutan i jedan Sufi fakir. Razularena gomila bacala je kamenje, i samo da ljudi ne bi pomislili da se taj fakir opasno razlikuje od njih, Sufi je na Mansura bacio cvet. Nije mogao ni da dodirne kamen, ali samo da bi bio jedan s gomilom koja divlja — da bi svi pomislili kako i on pripada sveopštem ludilu — on je na njega bacio cvet.

Kada ga je cvet pogodio, Mansur je neočekivano počeo da plače.

Sufiju odjednom nije bilo ni najmanje prijatno. Prišao mu je sasvim blizu i tiho mu prošaputao na uvo: "Ali zašto sad plačeš? Dok su te drugi gadali kamenjem, ti si se samo smejao, čak si i molio za njih, molio si u njihovo ime. A sad si zaplakao, a ja sam na tebe bacio samo jedan cvet!"

Mansur mu reče kroz suze: "Tvoj cvet pogodio me jače od kamena zbog toga što ti znaš. Ovo što govorim nije objava *za mene*. Ona je i za tebe i ti to znaš, te me stoga tvoj cvet tako jako pogodio. njihovo kamenje ne dotiče me puno — kao da bacaju najnežnije cveće na mene; jer, niko od njih ne zna, a moja objava bila je njima usmerena. Ako Mansur može da postane Bog, onda se sve može sjediniti s njim".

"A pogledaj me samo", uzviknu fakiru Al-Hiladž Mansur. "Ja sam niko, pa opet objavljujem da sam Bog. Sad sve može da bude Božansko".

Takva jedna objava ne potiče iz ega. Objava pripada ostvarenju koje nadmašuje svako "Ja". Čovek dođe do te visine tek kada počne da oseća da je niko i ništa. U tom trenutku postaje ponizan i skroman, i to postaje pozdravljanje — pozdrav čitavom Postojanju. Tada je egzistencija ispunjena Božanskim.

Mistici širom sveta osporavali su hramove, poricali džamije i crkve, ali ne zbog toga što su one beznačajne i bezvredne, već jednostavno stoga što je čitav Univerzum samo jedan hram i ništa više. Takode, oni su poricali i figure različitih božanstava, no opet, ne zbog toga što su te statue besmislene i nepotrebne, nego zato što je Postojanje samo po sebi — oblik Božanskog. Ali, razumeti njihov jezik nije nimalo lako. Nama taj jezik zvuči anti-religiozno — osporavanje figura, poricanje hramova, svetih spisa, negiranje svega za šta mi verujemo da predstavlja religioznost. Ali jedna stvar mora da se shvati: mistici sve to poriču samo zato što je Celina isto što i Bog — Božansko je Sve. Ipak, ako uporno težiš nekom određenom deliću, to samo pokazuje da još uvek nemaš pojma o Celini.

Ako kažem da je "ovaj hram ono Božansko", ja sam time rekao da je ostatak univerzuma ne-Božansko. No ako je ovaj hram samo sićušni delić jednog većeg hrama, to je onda sasvim različita tvrdnja. Ali, ako je ovaj hram nešto nasuprot Celine, nešto suprotno drugim hramovima — i ne samo hramovima: ako poriče bilo koju običnu kućicu, ako taj hram znači da su samo hramovi sveti a da su kuće jednostavno beznačajne i svetovne, to nije ništa drugo do poricanje Celine.

Zbog Celine, u ime Celine, mistici su osporavali delove. Ali, za

naše oči, Celine nema — mi o njoj ništa ne znamo. Dakle, čak i kad se jedan delić poriče, mi se nelagodno osećamo, jer — deo je sve za šta znamo. Ako neko kaže kako hramova nema, to je za nas dovoljno da bi ga proglasili za čoveka koji je daleko od svake religije. A ta ista osoba možda želi da kaže samo sledeće: da, pošto je *sve* hram, nema potrebe da se bilo koji *određeni deo* naglašava; nemoj da ističeš bilo koji deo, ako postoji ta Istina — da je sve Božansko. To je, ukratko, pozdrav.

Mi, isto tako, slavimo, obožavamo. Idemo u hramove ili džamije da se klanjamo. Mi se presavijamo, ali ego i dalje stoji potpuno uspravno. Naše klanjanje samo je telesni pokret, dok je unutrašnji ego i dalje krut i uspravan, kakav je sve vreme i bio. U stvari, ego postaje još ukrućeniji, još uspravniji, *zbog* toga što si bio u hramu, zbog toga što si bio do Kabe — na svetom hodočašću. Sad ti više nisi neka nevažna osoba! Ne! Ti si itekako religiozan zbog toga što si se klanjao, ali tvoje presavijanje samo je telesna kretnja. Tvoj ego je tim pokretom sad mnogo snažniji nego što je ikada bio. Klanjanje — bila je to hrana za ego, i sad je on mnogo životniji — daleko od toga da je zbog hodočašća slabiji ili, ne daj bože, mrtav.

Zbog toga će takozvane religiozne osobe uvek biti daleko egoističnije nego one svetovne. "Duhovnjaci" imaju ono nešto što ti još uvek nemaš. Oni su religiozni jer mole svakodnevno! Kad odeš u bioskopsku dvoranu tvoj ego ne mora biti time osnažen, ali, ako odeš u hram, ego je svakako ojačan, zbog toga što se u hramu nikako ne možeš osetiti krivim. U mraku kino-dvorane ti još i možeš da osetiš neku iracionalnu krivicu. To isto možeš da doživiš i u nekom hotelu, ali u hramu — nikada. Tamo se osećaš nadmoćan, nekako uvažen. Sve u svemu, kad si u hramu dobijaš mnogo, ali — u terminima ega.

Pa pogledaj samo lica ljudi koji izlaze iz crkve, džamije ili hrama. Posmatraj ih! Pridi im malo bliže! Njihov ego je tako osnažen! Izlaze iz bogomolje s nekim dobitkom unutar sebe — klanjanje je za njih bilo isto što i neki unutrašnji "vitamin". Ti možeš da se presaviješ a da ne izvedeš ni najmanji pokret — i tu je problem. Klanjanje mora biti unutrašnje, a ako i telo ide u skladu s psihom, to postaje duboko iskustvo. Iskustvo je jednako duboko i za telo samo po sebi — ako se iznutra klanjaš sa osećanjem da je sve Božansko, onda, gde god da se pokloniš, nalaziš se pred stopalima Božanskog. Ako ti se telo kreće obuzeto takvim osećanjem, tad će i ono da oseti "ono nešto", te ćeš iz hrama izaći mnogo jednostavniji, skromniji, mnogo ponizniji.

Šta da se radi? Čovek je izmislio toliko stvari, ali nijedna od njih

nije pomogla. Ljudski ego postao je suptilniji, daleko lukaviji i prefinjeniji, i on te zavarava na hiljadu neuočljivih načina da ga jednostavno ne možeš prevariti. Ako je Bog negde nasred neba, možeš da mu se klanjaš, no da se i pored toga ponašaš kao najgori sebičnjak prema ostatku univerzuma — zbog toga što osećaš da ovaj svet nije božanstven. Tvoj Bog je negde daleko, visoko u nebu. Prema ovom svetu možeš da se ponašaš kao što si se i ponašao. I ne samo to — prema njemu možeš da se ponašaš još mnogo gore, jer ti si sad neko i nešto: u vezi si s Vrhovnim Autoritetom. Možeš da mu se obratiš svakog trenutka i da mu kažeš da učini nešto.

Isus je sa svojim učenicima prolazio kroz neko selo, i svi seljaci odnosili su se prema njima izrazito neprijateljski — odbili su da im pruže bilo kakvu pomoć. Nisu hteli da im daju hranu, čak im ni vodu nisu ponudili, te su morali da potraže utočište u sledećem selu. Kad su malo odmakli, učenici se obratiše Isusu: "Ovo je tvoj trenutak. Pokaži neko čudo: sravni to prokleta selo sa zemljom! Takvi anti-religiozni ljudi ne bi ni trebali da postoje".

To su bili ljudi koji su kasnije stvorili svekoliko Hrišćanstvo. Zahtevali su tako zapovedno: "Uništi to selo. Sad je pravi trenutak. Prikaži nam svoja čuda!" Molili su Isusa da im dokaže kako je on jednorodeni sin Boga Oca, pa su na kraju dodali: "Sad reci svom Ocu iz Kraljevstva Nebeskog da neodložno uništi ovo selo".

Odakle i čemu ta arogancija? Zašto tolika ljutnja? A to su, zamisli, bili "ljudi od molitve". Svakodnevno su molili; čak su živeli s Isusom. Otkud takvo teško neznanje? U tom seocetu živeli su najobičniji, jednostavni ljudi, i samo su odbili da ih nahrane. To nije greh. To je njihova stvar. Ako ja svratim u tvoju kuću i ti odbiješ da me ponudiš nečim, u redu — to zavisi od tebe. Ali čemu ta arogancija? A njih nije odbilo čitavo selo. Bilo je tu i dece, i staraca: samo je šaćica ljudi bila protiv njih. No bilo kako bilo, učenici su uporno zahtevali: "Uništi sve, sravni selo sa zemljom. Još ovog trenutka sve mora da nestane".

I recimo... drveće im nije odbilo zaštitu, no oni su ipak molili Isusa, svi, u glas, da uništi sve što pripada selu. Zašto? Kroz molitve, kroz pozdravljanje, klanjanje i obožavanje, oni su postali još arogantniji. Bili su daleko od skromnosti i poniznosti: svaka smernost bila je daleko, daleko od njih. A ako nisu ponizni, kako mogu da sebe smatraju religioznim? Kako mogu biti takvi? Kako je sve to uopšte moguće? Zbog toga što je Bog "na Nebu". Tako su oni mogli da osete: "Osoba koja nas poriče nije duhovna; čitavo selo ne zaslužuje da živi. Bog je negde

gore a mi smo njegovi izabrani ljudi. Ovaj narod je protiv Boga, i zato, Isuse, uništi ih".

Istinska je poniznost moguća samo kad Bog nije negde daleko — on je tvoj najbliži sused svakog trenutka. Gde god da se nalaziš, on je u tvom susedstvu. Staviti Boga negde daleko je vrlo laka, i tako lagodna stvar, jer tad se sa svojim susedom možeš ponašati kako god hoćeš zbog toga što je Bog "uvek na tvojoj strani".

Čitao sam nešto pre par dana: odmah po završetku drugog svetskog rata, razgovarali su engleski i francuski general i, u toku razgovora, francuski general upita engleskog: "Mi smo neprekidno gubili a vi pobeđivali. Zašto je to tako?"

"To je zbog molitve", odgovori Englez. "Mi se pomolimo pre svake bitke".

"Ali", zbuni se malo Francuz, "to isto i mi Francuzi činimo".

"To je u redu, ali mi molimo na engleskom a vi na francuskom. I odakle ti ta smešna ideja", reče mu Englez, "da Bog zna francuski? Bog zasigurno ne poznaje francuski jezik".

Eto, tako jedan takozvani religiozni um postaje sve arogantniji i arogantniji. Sanskrit je, kažu, "jedini sveti jezik"; ti toj anegdoti možeš da se smeješ koliko hoćeš, ali nasmej se ovome — ti misliš da je tvoj sanskrit (Radžniš se obraća Hindusima u publici) jedini sveti jezik i da su Vede jedini spisi koje je Bog lično napisao. Misliš: "Koran? Kako je to moguće? Ma odakle vam samo ta ideja da Bog zna arapski jezik? On poznaje samo sanskrit i nijedan drugi". Ti tada kažeš: "Bog je uvek na mojoj strani. Ako On baš nastoji da bude na nekoj drugoj, ja onda mogu da promenim Boga i da izaberem onog koji mi više odgovara. Taj izbor je stvar moje sposobnosti". I tako, zbog tog straha, "On uvek ostaje na strani gde sam i ja. On je moj lični i personalni Bog, i zato mora da me sledi".

Taj stav je stvoren samo zbog toga što misliš da Celina nije Božansko. Ako jeste, onda Bog može da razume i nemušti jezik drveća — ne samo arapski ili sanskrit, nego i jezik kamenja, i to tada uopšte nije problem jezika. Jezik je apsolutno nebitan. Ni molitva sad nije važna, već molitveni um. A molitveni um je nešto što se potpuno razlikuje od uma koji moli.

Ovaj aforizam kaže da je upravo to jedini pozdrav i jedina moguća poniznost, ali sve je rečeno dosta paradoksalno. "Ja sam Bog": osetiti to je pozdrav. Mi bi to voleli da kažemo, i onda bi nam bilo lako da pozdravimo. Ali ovaj aforizam kaže: "Ja sam Bog. To je jedini

pozdrav". Tada ćemo da upitamo: "A koga da pozdravljamo?" *Nema potrebe* da pozdravljamo. Nema potrebe! To nije aktivnost, to nije nešto što činiš. Ako je Celina Bog, onda je pozdravljanje sve što radiš.

Zbog toga što je Kabir nastavio da radi iste stvari koje je činio i pre prosvetljenja, mnogi su ga, zbunjeni, pitali nešto o tome. Bio je tkalac, ali je i posle prosvetljenja nastavio da radi na razboju. Ljudi su pristizali sa svih strana, iz vrlo udaljenih mesta, i mnogi bi ga pitali: "Zašto? Sad si prosvetljen, sada si Buda. Zašto nastavljaš da radiš na razboju?"

"To je jedina molitva koju znam", odgovarao bi im Kabir. "Bio sam tkalac, i jedini način pozdravljanja koji znam je ovaj koji vidite".

A onda ga je neko upitao: "Ali Buda je sve napustio kada se prosvetlio".

Kaže se da je Kabir ovako odgovorio na pitanje neznanca: "Da, napustio je sve zbog toga što je bio kralj. Znao je samo to, a ja samo ovo. Ovo je moja molitva, i kada izradujem odeću, ja to činim za Boga".

A čim bi posao bio gotov, Kabir bi pokupio gotovu odeću i otišao pravo na pijacu da je proda. Neko je to primetio i odmah postavio pitanje: "Ali ti upravo sada krećeš na pijacu da bi prodao sve ono što si stvorio. Ti kažeš da je to za Boga — pa zašto onda ne odeš do hrama i ne položiš svoj rad pred Božanska stopala".

"Ja to uvek činim", nasmeja se Kabir, "ali moji me bogovi čekaju na pijaci. Moj Bog me baš tamo čeka, jer ja verujem u žive bogove".

Pri takvom stavu nije potreban nikakav pozdrav. To nije delo koje treba da se izvede. U stvari, to je sad način postojanja. *Tvoja* molitva može da bude samo deo tvog dela — jedno delo među mnogim drugim. Ali, za osobe kao što je Kabir, to nije akt. To je način življenja. Zato on i kaže: "Šta god ja činim je molitva i ništa drugo". To može da bude tako, ali onda čitavo Postojanje mora biti Bog. Tad, šta god radiš, ako jedeš, na primer, i to je molitva upućena Celini. U tom trenutku ne jedeš ti, već Postojanje jede kroz tebe, a kada hodaš, i to je takode molitva, jer tad se Celina kreće kroz tebe, ona hoda tvojim koracima.

I kada umireš, i to je molitva, jer Postojanje je sad ono što uzima ono što ti je jednom bilo dato. Ono što se jednom ispoljilo sad postaje neispoljeno. Ti tad nisi "između" — više nisi: samo jedno otvaranje, prozor za Celinu. Postojanje se kreće kroz tebe — spolja, unutra, spolja. U tom trenutku ništavila se ne nalaziš između, i zato tad čovek i može da kaže: "*Aham Brahmasmi – Ja sam Apsolut; Ja sam To*".

To, međutim, nije nikakvo sebično nametanje. To je čista poniznost — ali je tako strahovito paradoksalna. Život je tako složen da će svako

objavljivanje istine uvek zvučati neshvatljivo paradoksalno. Ako objavljuješ neku složenu istinu onda nema potrebe da budeš paradoksalan. Tad čak možeš da budeš i izrazito logičan. Ovo mora da se shvati u potpunosti: teško je izraziti isključivo vrlo jednostavne istine — jer što su jednostavnije, to su ne-dualnije, a kada su najprostije moguće, kad oglašavaju suštinsko središte, onda svako njihovo izražavanje mora u sebe da uključuje sve dostupne dvostrukosti.

Gledaj na sve to na sledeći način: Upanišade kažu: "Bog je vrlo blizu i vrlo daleko". Ako govoriš da je samo blizu, to je laž, no ako kažeš da je samo daleko — laž, takode. Zašto? Zbog toga što ono što je blizu može postati daleko, može da se udalji, a ono što je daleko može da se približi i da postane i više nego blisko. Možeš da se krećeš; ti to ionako činiš. "On je svuda": ta tako jednostavna stvar mora da se izrazi na najparadoksalniji način. On je i najbliži i najdalji, najmanji i najveći; On je i seme i drvo. On je i rođenje i smrt — jer ako je život, on onda mora da bude i rođenje, a samim tim, i *smrt*.

A zašto onda jednostavno ne reći da je Bog, prosto naprosto, život? Zbog toga što u našim umovima život postoji kao nešto nasuprot smrti, te ta jednostavna istina — da je Bog život — ne može da se kaže tim rečima. To mora da se iskaže na što paradoksalniji način: "On je i rođenje i smrt — i jedno i drugo". On je život samo zbog toga što je oboje u isti mah! On je i prijatelj i neprijatelj samo zato što prijatelj može da se pretvori u neprijatelja, i obnuto. On je oboje! Mi bi želeli da je On uvek samo prijatelj a nikada neprijatelj, ali naše želje nisu opšte istine. I zaista, sve dok naše sklonosti i odbojnosti u potpunosti ne iščeznu, nećemo doći do Istine. Zašto? Zbog toga što osećajući sklonost i odbojnost nastavljamo da biramo i da projektujemo.

Malopredašnja je izjava, opet, paradoks. njen prvi deo, "Osećanje Ja sam To" predstavlja vrh, dok drugi deo, "... je pozdrav" — predstavlja dolinu. Dakle, to je i vrh i dolina — oboje! Prvi deo je možda najegoističkija izjava — "Ja sam To", a onda dolazi padanje pred stopala ucelovljenosti, i izjava "... je pozdrav". To su dve krajnosti, dve čiste suprotnosti, i mnogo značenja je uključeno u ovaj aforizam.

Ako samo osećaš da si manje vredan i ako se zbog tog osećanja pokloniš, to onda nije pozdravljanje, već samo deo potčinjavanja. Ako kažeš da si nadmoćan i da se zbog toga ne možeš pokloniti, ti onda uopšte nisi takav. Onaj koji nije u stanju da se pokloni je jednostavno mrtav. On nikako ne može da bude nadmoćan, a onaj koji ne može da se pokloni pred njim je, opet, uplašen od njegove umišljenosti —

uplašen jer "Ako se poklonim, onda neću moći da budem nadmoćan". Samo onaj koji je prirodno samouveren može da se pokloni. Klanja se samo onaj ko je u potpunosti prevazišao sopstvenu podređenost. A "Ja sam To" je najviši vrh — i ti se onda klanjaš odatle, s te visine.

Buda nam je ostavio svoja sećanja iz prošlih inkarnacija, a u jednom zanimljivom delu on kaže: "Bio sa prosta neznanica, kada je jedan Buda, jedna prosvetljena osoba, prošla kroz moje selo. Potrčao sam prema njemu da bih mu dodirnuo stopala, no odjednom sam postao svestan da on čini meni ono što sam ja nameravao da učinim njemu. Uplašio sam se i zapitao ga šta to radi. Ja sam trebao da se poklonim pred njim; takav je red i tako se oduvek radi. Neposredno sam ga pitao: "Zašto se klanjaš mojim stopalima?"

Prosvetljeni je odgovorio Gautami: "Ti dotičeš moja stopala zbog toga što sam Buda, a ja dodirujem tvoja zbog toga što si i ti Buda, takođe".

Gautama mu je, sav iznenađen priznao: "Ali ja nisam Buda. Ja sam obična neznanica, niko i ništa".

Prosvetljeni mu reče smirenim glasom: "Zbog toga što ne znaš ko si, ti takođe ne znaš ni ono što možeš da budeš. Ti se klanjaš sadašnjem, a ja budećem Budi. Ja sam ispoljio svoju pravu prirodu; ti ćeš svoju tek izraziti — to je samo pitanje vremena".

Klanjanje tog prosvetljenog bića je u stvari tajna ovog aforizma. Buda iz Gautamine prošlosti bio je vrh koji je pao dole, klanjajući se neznanici — dolini. Sad sa svog vrha prosvetljeno biće može da sasvim jasno vidi onaj drugi vrh, vrh koji je skriven u dubokom neznanju. Za njega taj vrh uopšte nije skriven, ali za Gautamu je još uvek bio.

Možeš da se pokloniš i onom najobičnijem Postojanju samo kad sam znaš da si ti To! Da kažemo sve na drugi način: sve dok ne postaneš Bog glavom i bradom, nisi u stanju da budeš istinski ponizan i skroman. Dok ne postaneš Božansko, ne možeš biti nevinost sama — a upravo je ta nevinost izražena kroz ovaj aforizam. Klanjanja i pozdrave mi znamo. Mi i o Bogu znamo, i o pozdravljanju, ali ovaj aforizam je izuzetno težak. Gotovo da je nepojmljiva. Ona te čini Bogom, i to kao da je osnovni uslov da bi mogao pozdraviti.

Po našem mišljenju, čovek mora da pozdravlja ono što je više od njega samog, no ovaj te aforizam čini najvišim, a ispada da je baš to onaj presudni trenutak za pozdrav. Ali koga pozdraviti? Ti si ono najviše, i zato sad pozdravi ono najniže. Pozdrav niskog visokom je jednostavno običan. U njemu nema ničeg čudnog. Tako deluje prost um

— politički, ambiciozan um. On radi na takav način da obavezno pozdravlja ono što je iznad njega samog. Ali — sad si ti ono najviše. Tada će ti um savetovati: "Pa nema potrebe da bilo koga pozdravljaš". Dakle, sad tebe čitavo Postojanje mora da pozdravi. Najviši si. Svaka čast. Sad učini milost Celini — neka se pokloni i nek' te pozdravi, neka čelom dodirne tvoja stopala.

Takvo će biti tvoje osećanje. Ako poveruješ u spoljni smisao ovog aforizma, to će biti osećanje: "Neka mi sad pride Celina i neka me pozdravi". Ali, ne. Aforizam kaže da je to za tebe osnovni uslov kako bi ti sam mogao da pozdraviš Božansko.

Kad nema ljudi koji bi mogli da te pozdrave, tvoj ego počinje da kopni. Kad osećaš da si podređen, ti onda jedva čekaš da neko klekne pred tobom. I to je užasna glad, i to samo pokazuje da si na prvom stupnju "Ja jesam". Ispod njega nalazi se ništavilo, i zato, šta god staviš u to "Ja jesam", jednostavno odlazi duboko u ambis, i zato je "Ja" uvek prazno.

Jednoga dana neki tragalac došao je i do Mula Nasrudina, i osnovna želja bila mu je: "Kako da nadem Istinu?"

Nasrudin mu reče da su uslovi za prihvatanje novih učenika vrlo brojni i dosta strogi. "Podi sa mnom", reče on pridošlici, "jer idem na izvor da zalitim nešto vode. Ali usput nemoj da mi postavljaš nikakva pitanja, jer te još uvek nisam prihvatio kao učenika. Kad te prihvatim, onda pitaj šta ti je volja. Samo me posmatraj, i bez reči. Ako me pitaš bilo šta pre no što se vratimo kući, tvoj zalitev ću odbiti".

I tako — budući učenik uopšte nije mislio da je to neka teška stvar: otići do izvora, zahvatiti kantu vode, i zatim se vratiti nazad. "Biću potpuno tih", pomisli novopečeni tragalac. I stvarno je ćutao. Ali kad su došli do bunara, mladić je video kako Mula čini apsurdne stvari. Nasrudin je imao dve kante — jednu malu, kojom je zahvatao vodu, i drugu, nešto veću, koju je nameravao da odnese kući. No međutim, ta druga kanta nije imala dno, a Mula Nasrudin je uporno presipao vodu iz male kante u veliku, iz one sa dnom u onu bez dna. Voda je, prirodno, izlazila na drugu stranu, ali Nasrudin je nastavljao svoj posao.

Ne izdržavši, mladić mu glasno reče: "Ali pobogu čoveče, pa šta to radiš?"

"Izbačen si iz igre", uzviknu Mula. Isključio si sam sebe. Sad više nema pitanja, ajd' zdravo. Ostavi me na miru, ovo nije tvoj posao. Ko si ti da mi postavljaš pitanja?"

"I idem", reče nervozno mladić, "da znaš da idem! Nema potrebe

da mi govoriš kako moram da odem zbog toga što i nema stvarnog razloga zbog kojeg bi hteo da ostanem s tobom. Napuštam te, ali imam jedan mali savet za tebe. Možeš da se zanajavaš sa tom kantom još dvesta godina, ali je nikada nećeš ispuniti".

"Ja sam usmeren samo na površinu", reče mu Nasrudin, "a ne na dno. Ja gledam samo površinu. Kad površina bude u redu, odoh nazad kući. Razmišljati o dnu sasvim je nebitno i glupo".

Mladić je otišao, ali čitave te noći nije mogao ni oka da sklopi. Satima je mozgao: "Kakav je to čovek?" Mislio je i mislio, i što mu se san više približavao, to mu je napamet sve češće padala jedna stvar: "U čemu je tajna tog presipanja iz šupljeg u prazno?", a onda je pokušao da pronade skrivenu poruku, šifru Nasrudinovog ponašanja. Malo po malo, došao je i do zaključka: "Mora da me je ispitivao, proveravao, samo da bi video mogu li da ćutim u situacijama u kojima je jednostavno nemoguće držati zatvorena usta".

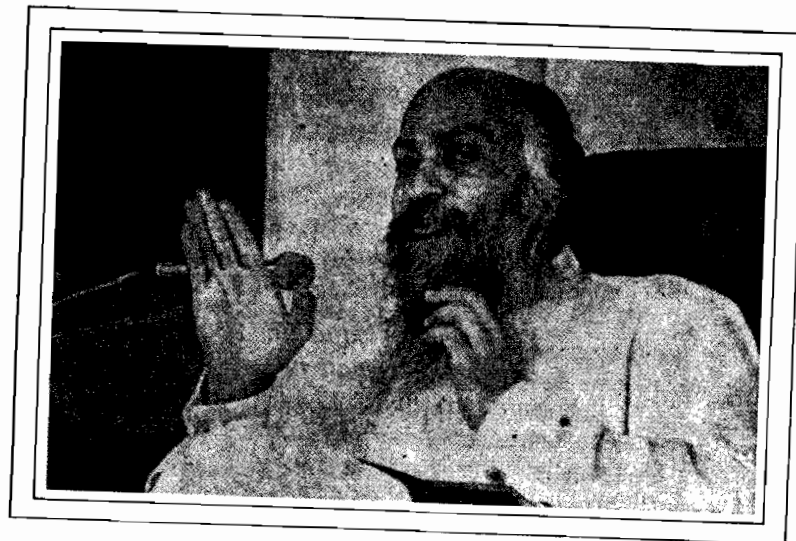
I tako, je, čim je sunce svanulo, mladić otrčao nazad do Nasrudina: "Oprosti mi, molim te, bila je to glupa greška. Morao sam da ćutim. Ali, reci mi, u čemu je bila tajna?"

"Zbog toga što ne nameravam da te prihvatim za svog učenika", reče mu Mula, "odaću ti tajnu. A tajna je u ovome — ona kanta nije ništa drugo nego prvi stupanj ljudskog uma. Ti ga puniš i puniš i puniš, ali ništa se ne dešava. Ništa! Ali, bilo kako bilo, nijedan čovek ne razmišlja o dnu. Svakog je briga isključivo za površinu. Ti nastavljaš da se ispunjavaš prestižom, poštovanjem, bogatstvom i različitim drugim stvarima, a sve je to usmerenost na površinu. I jednoga dana, tvoj će ego biti ispunjen. No niko nije usmeren na dno — da li ta kanta uopšte ima dance ili ne!"

Shvativši u čemu je bila stvar, učenik je počeo da plače i da moli Nasrudina: "Prihvati me! Ti si zaista pravi čovek".

"Kasno", slegnu Mula ramenima, "prekasno. A takanta, da ti kažem onako usput, mnogo mi je pomogla. Kad god je nekom palo napamet da postane moj učenik, ova divna kanta ga je isključila iz igre — na taj način, uštedela mi je mnogo truda. Ona neće moći da odbaci samo onu osobu koja oseća da je njen um kanta bez dna. Ko to shvati biće mi učenik, jer čitav učenikov put je samo od "Ja jesam" do "Ja nisam".

Skočiti iz dna u ambis, na drugi stupanj uma, je sav smisao učenikovih napora. Tad postoji samo praznina, ništavilo, a iznad toga nalazi se samo jedno osećanje: "*Aham Brahmasmi* — Ja sam To".

Jedanaesto predavanje

2. avgust 1972.

PITANJA I ODGOVORI

*" Kakva je razlika između gyana
(staze Znanja)
i bhakti
(staze Predanosti)?"*

*" Da li religija uključuje
i pozitivne i negativne
krajnje suprotnosti, i koje je
značenje preobražaja?"*

*" Kako ti deluješ u
Neo-Sannyas International
(organizacija Oshovih sanjasina)?"*

Pitanje:

Osho, "So-Aham – Ja sam TO", ili "Aham Brahmasmi – Ja sam Brahman, Apsolut", ili "Anal-hak", sve te izjave izgleda, pripadaju gyani-ju (čoveku na putu znanja). Jučerašnji aforizam kaže: "Ja sam TO – So-Aham – je pozdrav". Drugi deo aforizma kao da pripada bhakti-ju (čoveku na putu prednosti). Drugi deo je bhakti, a prvi – gyani. To je vrlo redak spoj. Molimo vas, objasnite nam zašto su tvrdnje Gyana i Bhakti Yoge izraženo zajedno?

(I) U tom smislu, objasnite nam i razliku između bhakte i gyani-ja.

(II) Kako se gyani-ji, poput Riši Kapale i Šankare razlikuju od bhakti-ja kakvi, su bili Čajtanja i Mira Bai?

(III) Zašto bhakte više vole da budu odvojene od Bhaganjana (Božanskog) – kao u slučaju Mire Bai i Gospoda Krišne?

(IV) Šta dostiže vrhunac u čemu: bhakti u gyanu ili gyana u bhakti?

Odgovor:

Vrhovno je jedno jedino, ali ono se može posmatrati iz više uglova. Jedno je, ali kad se izrazi, oblici postaju mnogobrojni. Vrhovno jeste jedno, ali kad čovek krene ka Tome, putevi počinu da se razlikuju. I šta god da se kaže s nekog određenog puta samo je jedan delić stvarnosti: to nije potpuna stvarnost.

Iskustvo Celokupnog je moguće, ali ga nije moguće izraziti. Izraz ne može da bude potpun — on je uvek delimičan. Možeš da osećaš i da ostvaruješ Totalno, no u trenutku kad želiš da ga izraziš, to postaje tek tačka gledišta. Ostvareno Vrhovno nije Vrhovno opisano rečima.

Dve su osnovne podele što se pristupa tiče — put saznavanja i put ljubavi. Ljudski je um podeljen na ta dva aspekta. Um može da gleda na Istinu ili kao znalac ili kao ljubavnik, no sve to ne zavisi od Vrhovne Stvarnosti nego isključivo od tebe. Ako posmatraš očima ljubavnika, tvoje će iskustvo biti isto — baš kao da si gledao očima znalca, ali način

izražavanja će biti potpuno različit. Kad gledaš ljubavlju, tvoje će reči biti mnogo drugačije.

Otkud ta razlika, ta potpuna razlika? Zašto? Zbog toga što ljubav ima svoj, a znanje svoj jezik. Ljubav ima svoj sopstveni jezik! Ti jezici su sasvim suprotni jedan drugom. Na primer, znanje uvek teži jednom, a ljubav je nemoguća ukoliko ne postoji dva — ona je moguća samo ako postoji dvojnost. Ali, ja sad moram da požurim i da dodam kako je ljubav najtajanstvenije iskustvo: *ljubav je jednoća dvojtva*. Dvojtvo mora da postoji, ali ako su prisutna dva bića, to ne znači da je ljubav među njima obavezno prisutna: kad dvoje počnu da osećaju istovetno duboku jedninu, tek tada se može govoriti o prisustvu ljubavi.

Ljubav u stvari ima dvostruku, duplu dualnost. Dvojnost mora biti prisutna, ali se u isto vreme mora prepoznavati jedinstvenost, jednina. A jezik ljubavi uvek će zadržati dvostrukost: "voljeni i voljeno", to su dve suprotnosti. Između njih se oseća ujedinjenost, no to jedinstvo ne može da postoji bez prisustva dvojnosti.

Ljubavnik će reći: "Postao sam jedno s voljenim bićem; ljubljani je u meni", ali on ne može da govori jezikom znanja. On ne može reći da je dualnost nestala; tek — da je postala iluzorna: "Mi i jesmo i nismo dvoje". Paradoks toga "i jesmo i nismo" je jezik ljubavi, a on s matematikom nema nikakve veze. To je jezik osećanja a ne jezik brojeva.

Možeš da osetiš jedninu a da ne postaneš jedno. Za tim jedninu i nema prave potrebe; to je nevažno. Možeš istu stvar da osetiš i bez rastapanja, bez iščezavanja. Spolja ostaješ na nivou dvojtva, ali iznutra ste postali jedno. Na putu predanosti, put ljubavi kaže da, ako jednina znači nestanak dvojtva, ta će jednost biti tupa i plitka. Ta jednina neće imati nikakvu poeziju u sebi: biće to suva, matematička jednoća. Ljubav kaže da je jednina nešto mnogo životnije, nešto daleko življe od svakog matematičkog jedinstva. Voljeni i voljeno ostaju, no ipak objektivno osećaju da su nestali kao posebne jedinke. Dvostrukost je preživela, ali je postala sve iluzornija. Ona je ostala, ali je sad jednost mnogo stvarnija od dvojtva.

Tragalac na putu ljubavi kaže da je sva lepota upravo u tome, i da je iskustvo bogatije zbog toga, a matematička jednina nije uopšte bogata. Na jedan tako tup način, dve stvari su nestale i postale jednina — u svemu tome nedostaje tajna. Ljubavnik kaže: "Mi ostajemo dva, no ipak — dvostrukosti nema", te oni nastavljaju da pričaju o dvojnosti u izrazima ne-dvojnosti, o jedinstvu dvostrukosti. Jednoća je osnova.

Na površini postoji razmak: voljeni je voljeni, a voljeno je voljeno, ali, duboko u srži, svaki jaz nestao je u potpunosti. Ljubav je poetski pristup Postojanju, a umovi se razlikuju.

Sećam se anegdote o britanskom naučniku, dobitniku Nobelove nagrade, Dirak mu je ime. Njegov prijatelj — takode naučnik, Kapica, inače Rus — dao mu je jednu od najcenjenijih knjiga Dostojevskog, "Zločin i kazna".

Kapica mu je rekao: "Kad pročitaš ovo delo, molim te, reci mi sve svoje utiske".

Posle nekog vremena Dirak mu je vratio knjigu: "Knjiga je lepa, bez svake sumnje, ali u njoj postoji jedna greška. Na jednom mestu pisac je rekao da se sunce rada dva puta na dan". Dakle, na jednoj od stranica Dostojevski je pogrešio, i zato je Dirak odmah zapazio: "To je jedina greška u čitavoj knjizi, i ja više nemam šta da kažem o tom romanu".

I to je bila jedina stvar koju je on rekao o "Zločinu i kazni" F. Dostojevskog, a on nije bio tek običan čovek. No bilo kako bilo, pristup naučnika, pristup matematičara, uopšte nije sličan pristupu pesnika, umetnika, ljubavnika. To je pristup nepodeljenog posmatrača — čista matematika. Samo to je rekao — da negde u knjizi postoji jedna mala greška: sunce ne može da u istom danu izade dva puta. O takvom delu, o tom zadirujućem umetničkom delu kakav je "Zločin i kazna", reći samo to, a samo to je on, izgleda, primetio.

Zašto? Zbog uma koji je uvežban da sve posmatra nepodeljeno, matematički, naučnički. I zaista, niko nikada nije zapazio takvu jednu smešnu grešicu. On je bio prvi. Mnogi drugi primetili su da je knjiga F. Dostojevskog strahovito dubok uvid, dubinska psihologija, velika umetnost, velika drama, no niko osim Diraka nije bio u stanju da pronađe grešku u vezi izlaska sunca. Sve zavisi od toga kako gledaš na stvari.

Ljubavnik sve gleda drugačijim očima, i kada ostvari ono vrhovno iskustvo, on jednostavno zna da je sve postalo jedno, no on kaže da, ako je ta jednina puka jednina, onda je sasvim mrtva i beživotna. A to je itekako živa jednoća, stvar koja puca od života, jedan apsolutno dinamičan fenomen. Reč je o neprestanoj kretnji između dva izvora, krajnje životan proces koji sa mrtvom jedninom nema nikakve veze. A stvarnost može da se posmatra iz drugog ugla.

Matematički um, um posmatrača, jednog nevezanog opservatora — koji je na putu znanja, saznavanja, pojma — stanja, reći će da ili postoji

jednost ili dvojnost, ali obe stvari zajedno — ne, to nije moguće. To je u celini logički pristup. Kako možeš reći da jednina postoji a da je ipak u svemu tome još i dvojstvo prisutno? Ili uništi dva i tu je jednina, ili nemoj ni da pominješ jedninu: pričaj o dva. I taj čovek je u pravu, naravno, na svoj način; to je njegov pristup. On kaže da, ako si dostigao jedninu, onda nema ni voljenog ni voljene. Oboje su nestali; razlika ne postoji. Nema više govora o voljenom, o Bogu, ne možeš da pričaš o obožavaocu. To je glupost! Stani! Zaustavi se! Ili, ako i dalje pripovedaš u dualističkim terminima, ti onda jedinstvo uopšte nisi dostigao — jer obe stvari ne mogu istovremeno da postoje. To je samo matematički pristup, ali, matematika nije život, a život sve dopušta: čak i kontradiktornosti, čak i uporedno postojanje stvari koje se međusobno isključuju. Ja ću ti sve to objasniti na jedan drugi način; biće ti lakše da shvatiš.

Ovo stoleće je doživelo jednu od najvećih revolucija u domenu nauke, koja proističe iz toga što je matematika skinuta sa prestola. Otkrićem elektrona, onaj stari racionalistički pristup postao je apsurdan i krajnje zastareo.

Ti si verovatno čuo za onog nenaićkog filozofa, Immanuel Kanta. On je imao dve mačke: jednu malu i jednu veliku, i obe su spavale s njim. Ali, tu je postojao i jedan sitan problem. Ponekad se one ne bi pojavile na vreme, a Kant je, što se vremena tiče, bio izuzetno precizan. Uvek bi se kretao s časovnikom, i uvek bi čekao na svoje mačke: tek kad bi se one pojavile, Kant bi zaključao vrata. I, tako je jednoga dana pozvao slugu. Rekao mu je da dovede stolara kako bi ovaj izbušio dve rupe na ulaznim vratima — jednu manju, za onu malu mačku, i jednu veliku, za onu veću. Srećan što je doneo tako mudru odluku, Kant je izjavio: "Sad će mace moći da dolaze kad god im je drago, a ja mogu da idem u krevet čim mi se prispava".

Sluga je naravno, pomislio da mu je gospodar sasvim poludeo, jer obe mačke mogu da prolaze kroz onu veću rupu u vratima: nema nikakve potrebe za dve rupe. Ali, s matematičke strane gledišta, Kant je apsolutno u pravu. Praktično je lud da ljudi ne može biti, ali matematički je sve procenio bez greške! Bilo kako bilo, sluga je mislio da je jedna rupa i više nego dovoljna i zbog toga je naredio stolaru da napravi samo jednu.

Kad se Kant vratio sa univerziteta i video šta je učinjeno, povikao je na slugu: "Pametnjakoviću jedan! Ja vidim samo jednu veliku rupu. A kuda će sad manja mačka da ulazi? Gde je druga rupa?"

"Pa može da uđe", odgovori mu sluga, "kroz tu istu rupu. Mala maca nije tako veliki filozof. Mačke su praktične i ne teoretišu mnogo, i zato nema potrebe da se brineš".

No to je za Kanta bilo prosto nepojmljivo, i tek kad je video da obe mačke mogu da prođu kroz istu rupu, nekako mu je laknulo.

Mi se tome smejemo, ali u današnje doba se dogodila još luđa stvar. Otkrićem elektrona sve se u nanci zbrkalo — jer kad se jedan jedini elektron projektuje na ogledalo, na neki ekran s dve rupe, taj isti elektron će istovremeno proći kroz obe! Jedan elektron morao bi da prođe, logično, kroz samo jednu rupu. Ako se ti baciš kroz prozor, ne možeš da prođeš kroz dva odvojena prozora, ali, vidiš, elektron je u stanju i to da izvede.

Kad je stvar po prvi put bila proučavana, elektron je izgledao sasvim nepraktičan. Sve je bilo gotovo zastrašujuće, izuzetno čudno. Kakao jedan običan mali elektron može jednovremeno da prođe kroz dve rupe? Ali, ma šta mi rekli, on prolazi, a elektroni nisu filozofi. I sad — šta da se radi? I kako uopšte da objasnimo ovu pojavu?

Nauka je razvila jedan novi koncept, i danas tvrdi da je elektron *istovremeno* i čestica i talas. I zato, kad projektuje ekran, on prolazi simultano kroz dva prolaza — jer talas to može, elektron kao talas, ne kao čestica. Talas može, ali čestica ne može. Kad posmatraš elektron, on jeste čestica, ali se, u svakom slučaju, ponaša baš kao talas.

Stara matematika, stara geometrija i Euklidova filozofija nisu spremni da to priznaju, jer čestica nije talas, niti je talas čestica; tačka nije crta, a crta nije tačka. Naučnici danas moraju da izbace čitavu Euklidovu geometriju, jer više ne mogu da matematiku proglase za stvarnost. Mi moramo da promenimo našu matematiku. Ako se stvarnost ponaša anti-matematički, ne možemo da promenimo stvarnost i da joj naredimo: "Slušaj ti, ponašaj se logično!" Fizika je otkrila nov, vrlo čudan svet u kome su svi naši zakoni jednostavno glupi, zbrkani, potamneli. Ako posmatraš elektron, videćeš da on izgleda kao čestica, kao tačka, ali on se ponaša baš kao talas, ili crta.

Isto je i sa Vrhovnom Istinom. Ako Postojanje posmatraš očima ljubavnika, ono se ponaša kao talas, a ako ga gledaš očima znalca, Postojanje ti izgleda kao čestica. U očima učenog čoveka ta Istina je jedna jedina — oči ljubavnika, međutim, vide je kao dva, kao dvostrukost. Sve zavisi od onog koji gleda. Istina je i jedno i drugo, i istovremeno, ni jedno ni drugo.

Zbog toga, ako čovek previše naglašava sopstvenu perspektivu,

onda će te tačke gledišta izgledati protivrečne jedna drugoj — jer, ako kaže: "Elektron je čestica — posmatrao sam i shvatio", on je u pravu, nema greške, ali tada je isključena ona druga perspektiva. Ta perspektiva onda, sama po sebi, postaje netačna. Ako on kaže: "Zbog toga što sam ja u pravu, ti sigurno grešiš; zato što sam posmatranjem ustanovio da je elektron čestica, on ne može istovremeno da bude talas", on tada izravno odbija suprotnu tačku gledišta, i protivrečnost mora da se pojavi.

Ali istu stvar mogu da tvrde i oni drugi, oni koji su posmatrali elektron i došli do toga da se ponaša kao talas. Dakle, istu isključivost mogu da pokažu i oni ljudi koji su sopstvenim očima videli kako elektron istovremeno prolazi kroz dve rupe. Oni mogu da kažu s istom samouverenošću: "Elektron uopšte nije čestica zbog toga što čestica jednostavno ne može da se ponaša kao talas". I tako je svaka strana nepopustljiva u svom stanovištu, pa se vremenom stvaraju sekte, isključive sekte.

Ovaj aforizam je zaista redak: on povezuje obe strane. Kad spoznaš da si ti To, otpočinje pozdrav. Prvi deo aforizma pripada putu znanja, a drugi deo — putu predanosti i ljubavi. Drugim rečima, kad spoznaš da si jedan, tad spoznajesh da si dva, i obnuto: kad shvatiš dvostrukost, ti onda počinješ da osećaš i unutrašnje jedinstvo, jedninu.

I dvojstvo i jedinstvo pripadaju tebi, ne stvarnosti. Kao što sam već rekao, stvarnost je i jedno i drugo i nijedno ni drugo. Pred očima ljubavnika ona je dva: podeljena je na voljenog i voljenu, kao talas; pred očima znalca, stvarnost je kao čestica, kao jednina. Nema nikakve protivrečnosti, ali obe se strane smeju jedna drugoj. Tragaoci na putu znanja uvek će osećati da ljubavnicima nešto nedostaje — da oni ne mogu da ostvare Vrhovno. Oni su na neki način u pravu, jer s njihove tačke gledišta to i jeste istina.

Sada ću ti ispričati jednu priču koju sam čuo pre neki dan. Događaj se odigrava pre svitanja, dok je jedna glista još bila usnula, napola budna. Onako bumovna, odmarala se, obavijena oko nekog kamena. A onda je sunce počelo da se pomalja, nagla je polako nestajala, i u tom času, naša glista je osetila prisustvo još jedne gliste: zavrila je iza kamena, i stvarno, jasno je videla kako joj prilazi jedna divna glista. Istog trenutka, kao što se to već zbiva među ljudima, glista se smrtno zaljubila u onu drugu — na prvi pogled. Posle nekoliko uvodnih trenutaka, zaljubljena glista obratila se onoj ćutljivoj: "Draga, molim te, udaj se za mene".

"E, budalo", najzad se smehom oglasila i ona druga glista, "pa ja sam tvoj drugi kraj".

Kad se posmatraju s puta znanja, obožavaoci izgledaju pomalo glupavo: stvarno, izgleda da oni pričaju sa svojim suprotnim kraje, baš kao zaljubljene gliste. Oni svog voljenog zovu "Bogom, Božanskim", ali zaista, ti ljudi kao da govore svom drugom kraju. Ali, znalci će obično reći da su obožavaoci dobri ljudi jer oni nekako priznaju sopstvene budalaštine.

Kaže se da je Sveti Franjo Asiški samoga sebe zvao Božijom budalom. No pošto su ljudi na putu predanosti uglavnom dobroćudne osobe koje mogu da se smeju sebi, Sveti Franjo je rekao: "Ja jesam ludak, i zato me pustite da budem ono što sam. Ne želim da budem mudrac zato što sam video kakvi su oni. Možda ja jesam budala, ali nek je i tako. Ta ljubav između mene i Božanskog je savršeno dovoljna".

Obožavaoci jesu ljudi, ali u njihovom ludilu postoji metod. Oni kažu da je njihova ludost jedina moguća mudrost. Ako sebe ne možeš da voliš, onda uopšte i ne možeš voleti. Neka je to i drugi kraj — ali ljubav je tako dobra i tako divna da je sasvim u redu kada se neko deli na dva dela da bi mogao voleti. Zbog toga sve bhakte sveta, svi obožavaoci i ljubavnici govore: "Ovaj svet je samo *lila*, igra. Radha je Krišna — Krišna koji je prurušen. Bog voli sebe samog ispod mnogih krinki". Dakle, *bhakte* — obožavaoci — nisu previše ozbiljni. Oni sami za sebe kažu: "Mi smo budale, ludaci, ali smo srećni zbog toga, i uopšte ne želimo vaše sasušeno, mrtvo znanje. Naravno, ono je potpuno tačno, ali je suvo, bezvredno, a naše ludilo je puno života".

Za one koji su na putu znanja, ljubav je neprijatnost. Oni kažu da, ako voliš, ne možeš da znaš, jer ljubav je takva da gubiš nepodeljnost, nevezanost. Tragalač ne sme da bude vezan, ne sme da se uključuje. Mora da zadrži sopstvenu ravnodušnost, i svoju nezavisnost, takode. On mora da posmatra šta se dešava sa strane, spolja, i ne sme da bude unutra, unutar procesa.

Ljubavnik jednostavno ne može da bude nevezan. Madnuna ne može prisiliti da postane nevezan u odnosu na Lailu; to je sasvim nemoguće. On će svakako reći da je Laila najlepša žena — ne samo sada, nego najlepša žena koja je ikada hodala na ovoj planeti. To je apsurd, ali čovek je zaljubljen — njegova ljubav stvara to osećanje, i ono je potpuno istinito. Sve što Madnun kaže to i oseća, no to je osećanje čoveka koji je uključen — on ne stoji po strani. On Lailu ne može da posmatra hladnokrvno, i zato će ljudi na putu znanja reći da Madnun nikada neće

spoznati Istinu, jer će uvek živeti usred vlastitih iluzija. Šta god da govori, to nije objektivna istina nego subjektivno osećanje. Gyani-ji će reći da bhakte pričaju o svojim zabludama, o vlastitim samoobmanama. Ako želiš stvarnost, onda budi objektivan. Ljubav ti u tome uopšte neće pomoći. Zaista, ona će čak predstavljati neku vrstu otežavajuće okolnosti, zbog toga što ona svemu daje svoje sopstvene boje.

U sanskritu postoji jedna reč za "vezanost" i "boje" — *raga*. Svaka vezanost daje određenu boju predmetu posmatranja, i to je ono što se naziva projekcija. Put znanja kaže: "Budi apsolutno nevezan. Moraš da stekneš *vitrag* — stanje bez vezanosti, bez ljubavi, bez ijedne misli o predanosti — samo ćeš tada, i samo tako, doći do onog što je stvarno".

Taj dijalog može da potraje još mnogo vekova, zbog toga što će se na svakoj tački ljudi s puta znanja razlikovati od ostalih. I ja tvrdim da su oni u pravu, barem što se njih samih tiče. Sve što oni govore o sebi je istina, ali greše istog časa kad počnu da sude o drugima. Kad sledbenici znanja govore o sledbenicima ljubavi, nijedna reč nije istinita zbog toga što iskustvo ljubavnika nije i iskustvo znalca. Sve što oni znaju o ljubavi je jedno, dok je potpuno drugo ono što bhakte spoznaju o tome.

Kod sledbenika puta ljubavi, ne dolazi po projekcije, zbog toga što ljubavnik može da kaže: "Ja više nisam — ko onda projektuje? Ja ne očekujem, ne zahtevam, i kako bez želja, ambicija i svega ostalog mogu da se projektujem? Poništio sam sebe samog kako bih postao prazan prostor, i sada se Božansko spustilo u mene".

Ta ljubav, to zajedništvo i bliskost, uopšte nisu projekcije, zato što projekcija nastaje isključivo kroz želje. Dakle, ako nešto želiš da postigneš tim zajedništvom, onda će to biti projekcija. Ako samo želiš puko zajedništvo i ništa više, onda to jednostavno ne može da bude projekcija. *Bhakte* su oduvek govatile: "Ne želimo ni *Mokšu*, Oslobođenje, ni *vaikunthu* — raj — ni to stvarno ne želimo, ni raj ni tvoje nebo — samo Tebe".

I stvarno, u jednom dubljem smislu, *bhakta* je od *gyani*-ja mnogo manje ambiciozan, ali oni ne mogu da shvate jedno drugoga; teško je ostariti razumevanje između njih. Svaki dijalog izgleda nemoguć zbog toga što upotrebljavaju različite jezike, služe se različitim oblastima, a daju i drugačije značenje sopstvenim rečima. *Bhakte* govore da je ljubav jedina sloboda — *jedina*! Onima koji su na putu znanja jedina sloboda je znanje, a ne ljubav. Ljubav je ograničenje; onog trenutka kad se zaljubiš, ti si time sebi samom nametnuo ograničenje. No *bhakte* uporno

tvrdi da je ljubav jedina moguća sloboda, te ako posmatraš ljubav kao ograničenje, to samo znači da uopšte i nisi spoznao ljubav. Kao što vidimo, *gyani* i *bhakta* govore različitim jezicima, i zbog toga — njihov međusobni susret je sasvim neostvarljiv.

Samo ponekad se desi da je osoba istovremeno i jedno i drugo — i *bhakta* i *gyani*. To je strahovito retka pojava. Vekovi prolaze u dugom nizu, i tek tada se pojavi osoba koja u sebi spaja oba puta, ali jezik tog čoveka biće, samim tim, težak za razumevanje. Vidiš: *bhakta* ne može da razume *gyani*-ja, *gyani* ne može da razume *bhaktu*, a kada je osoba u isti mah i *gyani* i *bhakta* — narod onda ništa ne shvata. Sam po sebi, svaki pojedinačni jezik je težak — a kad se ta oba teško shvatljiva jezika ujedine — tada je razumevanje istinski nemoguće. Taj isti čovek s lakoćom može da razume zaraćene strane — i *bhakte* i *gyani*-je — ali njega mase uopšte ne mogu, zbog toga što će on stalno izgledati protivrečan.

Kad god bude govorio jezikom puta znanja, on će reći jedno, a kad bude upotrebljavao jezik ljubavi, reći će stvari koje su protivrečne, koristeći strašno kontradiktorne izraze. On će samog sebe da pobija, a ti ćeš time biti potpuno zbunjen. Šta li sve to znači? To je prava retkost, i kada god se dogodi, taj čovek je savršeno pogrešno shvaćen.

Ova Upanišada u celini pripada čoveku koji je u isti mah i *gyani* i *bhakta*. Možda to nisi ni primetio, ali sam naziv ovog spisa je apsurdan — *Atma Puda Upanišada* — Obožavanje Sopstva!? Čist apsurd; sam naziv je protivrečan. Obožavanje sebe samoga? Obožavanje je uvek usmereno na nekog drugog; u ovoj Upanišadi ti si ono što se obožava. Zato obožavanje gubi svako značenje, svaki smisao, a pisac Atma Puda Upanišade stalno upotrebljava paradokse. Svaki aforizam pripada i putu znanja i putu predanosti. On će koristiti simbole *bhakti*, ali će im davati značenje znalaca, a ne ljubavnika. Ova Upanišada čini upravo to, od početka do kraja. Simbolika pripada *bhaktama*, ali značenje i smisao isključivo *gyanijima*.

I u ovom aforizmu isti je slučaj. Ako znaš da si ti To, onda je to pozdrav. Zbog tog dosledno nedoslednog stava, on stalno protivreči sebi i koristi dvostruki jezik, mešajući dve sasvim odvojene oblasti. I što je zanimljivo, ovu Upanišadu su uporno izbegavali — niko je nikada nije tumačio. Nju su svi zanemarivali, no Atma Puda Upanišada je jedna od najlepših koja postoji.

Protumačiti je — to uopšte nije lako, a mi imamo dve vrste tumača: jedni veruju u put znanja, drugi u put predanosti i ljubavi. Za sve

gyani-je, čitav jezik izgledaće kao jezik one druge grupe, a to isto će osećati i *bhakte*. I zato, zaista, *riši* Atma Puđa Upaniśade u suštini ne pripadaju nijednoj grupi, i baš zbog toga, ona je ostala bez tumačenja, zanemarena.

Dakle, prva stvar koja treba da se uoči je to, da je ovaj spis sastavljen pomoću dva potpuno različita jezika: znanje ima svoj sopstveni, ljubav takode, i oni površinski, ne mogu da se spoje. Mogu da se spoje u jednom čoveku, ali ne udvoje. Jedna osoba može da dostigne takvo stanje svesti, ali to se dešava zaista retko. Zbog čega? Zašto? Zbog toga što, ako si već stigao do cilja pomoću ovog puta, zašto onda brinuti za onaj drugi put? Nema potrebe, zar ne? Došao si do cilja sledeći *jedan jedini* put.

Ramakrišna je pokušao jedan eksperiment. U ovom veku on je bio jedini koji ga je izveo. Ostvario bi jedan stupanj svesti, a onda bi promenio put. Prestao bi da ide stari putevi, i jednostavno bi se prebacio na neki drugi. Prekinuo je sa tim ogledom onog trenutka kada je spoznao da postiže jedno te isto stanje svesti pomoću svih puteva. Koristio je Sufi metode, budističku meditaciju, Hinduizmi i njegove tehnike. Duboko u sebi on je bio *bhakta*, u osnovi, čovek na putu ljubavi, ali, onda je pokušao sa Vedantom — putem znanja. Bio je to strahovito težak i odvažan zadatak, jer uopšte nije lako preći sa puta ljubavi na put znanja. Tada je sve nekako protivrečno.

Ramakrišna je učio od Totapuri, jednog od najvećih predstavnika Vedante tog vremena, i Totapuri je bio apsolutni Vedantist, sledbenik staze znanja. Smeja se Ramakrišni i govorio: "Ti si tako glup! Šta ti znači svo to plakanje i plesanje, sve te molitve? Nema nikoga! Kome se onda moliš?" I tada je Ramakrišna postao njegov učenik — a to je jedna od najredih pojava, zbog toga što je Ramakrišna ostvario isti stupanj svesti kao i Totapuri. No ta spremnost da bude posvećen je čista poniznost, prava skromnost. Rekao je Totapuri: "Uči me; sada ću ići tvojim putevi".

I tako je Totapuri postao Ramakrišin učitelj, i bio je poznat po tome da je dosta grub, pravi "žandar". On ga je učio kao što bi učio i sve druge: od ABC. Ramakrišna je bio zbunjen jer je Totapuri govorio: "Saseci u parčiće lik Boginje Kali (on je obožavao Božansko u liku te boginje — prim. prev.)! Uništi je! Odbaci!", a Ramakrišna je nakon tog saveta obično plakao. "Takvo detinjasto ponašanje neće ti pomoći", govorio mu je Totapuri.

A onda je, jednoga dana, Ramakrišna rekao: "To je teško, užasno

teško! I ne samo teško, već i nemoguće! Kad god sklopim oči ja vidim, kao na dlanu, lik svoje Boginje. Ja se klanjam pred njenim stopalima, a ti me savetuješ: "Odbaci, iseci, uništi!" Kako to da učinim? Kako da uništim Božanski Lik? A on je tako divan, i iskustvo Božanskog lepše je od svega. U tim trenucima ja sam u višem stanju svesti — uopšte ne pripadam ovom svetu".

"Sve su to iluzije", dobacio bi mu Totapuri, "tvoje projekcije. Uzmi mač u svoje ruke i preseki Kali nadvoje. Ubij je, ubij jednom za svagda".

"Ali", začudi se Ramakrišna, "gde da uzmem mač?"

"U mašti", reče mu učitelj. "Iz istog onog izvora iz kojeg je potekla i tvoja Boginja. Dakle, sklepaš to oružje iz mašte, no ako ne želiš da je ubiješ, odoh ja. A ti si se zavetovao da ćeš me slušati, ti si moj učenik i zato moraš da izvršiš to što ti je rečeno. Ako ne ispuniš obećanje, ja te napuštam ovog trenutka".

I tako je Ramakrišna morao da sklopi oči. Šmrcao je, suze su sustizale jedna drugu, a Totapuri je kroz smeh govorio: "Kakve gluposti izводиš, kad bi samo znao! Što plačeš? Niko suzama nije došao do Istine. Budi čovek i razbi tu boginju". Totapuri je tog dana poneo sa sobom i komad oštrog stakla, i njime je duboko zasekao Ramakrišinno čelo. Krv je počela obilato da curi, a učitelj je mirnim glasom govorio: "Kao što ja spolja tebe sečem, tako ti iznutra iseci svoju boginju".

I — Ramakrišna je uništio Božanski lik. Bilo je to gotovo nemoguće, zastrašujuće težak zadatak, kojeg nijedan *bhakta* nikada ne bi mogao da ispuni. Bio je to prvi događaj te vrste. Ali, isto tako, nijedan *bhakta* se ne bi usudio da korača tom stazom. Nema potrebe! I tad je Ramakrišna rekao: "Eto, srušena je i poslednja prepreka" — bila je to poslednja prepreka na putu znanja, i Totapuri je laknulo, bio je zaista srećan. "Ostvario si", odgovori mu on. "Sad si Oslobođen".

Već drugog dana nakon tog događaja Ramakrišna je bio u hramu Boginje Kali, i suze su, kao po običaju, bile na njegovom licu. On sam je rekao da je poslednja prepreka napokon srušena, a sad je opet plakao, molio, i plesao oko oltara. "Ti si jednostavno neizlečiv", dobacio mu Totapuri na kraju, šireći ruke.

Ali, ovde se ne radi o neizlečivom slučaju. On je samo pokušavao da dosegne jedan te isti stupanj svesti kroz sve moguće puteve. Šest meseci Ramakrišna je bio pravoverni Muhamedanac; za sve to vreme nije niti jednom kročio u hram svoje onuljene boginje — jer kako sledbenik Islama može da ulazi u hramove pagana? Ramakrišna bi u to vreme samo izdaleka gledao hram, pitajući prolaznike: "Kako je Kali?

Šta radi?" i tome slično, a zatim bi se brzo vraćao nazad. Spavao je u džamiji, i sve to vreme radio je samo Sufi metode. Svih tih šest meseci Ramakrišna je bio Muhamedanac, a onda je jednog dana, opet ušao u hram boginje Kali. "Evo me, Majko", uzviknuo je, "vratio sam se jer sam ostvario isti stupanj svesti koristeći Sufi metode".

Samo ponekad, to može da se ostvari. Ova Upanišada pripada onom koji je poznavao oba puta, čoveku koji je došao do spoznaje i puta znanja i puta ljubavi. Zbog toga taj riši stalno menja tračnice, govoreći čas jednim, čas drugim jezikom. A ti su jezici itekako protivrečni. Ako to razumeš, onda zabune nema.

Pitanje:

Osho, rekli ste da se život sastoji iz suprotnosti – rođenje i smrt, dobro i zlo, mir i nasilje, nežnost i okrutnost, lepota i ružnoća. Izgleda da su suprotnosti jednostavno neizbežne i da ih mora biti. Čemu onda mi stremimo kroz religiju? Šta se tad podrazumeva pod duhovnim preobražajem?

Sveci i proroci pokušavaju da stvore duhovni tip društva i kulture. Da li to znači da oni žele da promene prirodno stanje stvari? I ako mi pobedimo i stvorimo zdravo spiritualno društvo, kakvo će onda biti stanje s onim drugim krajnostima, sa okrutnošću, s nasiljem i ružnoćom?

Odgovor:

To je jedan od najznačajnijih problema, i velika je zbrka oko svega toga. Dakle, kao prvo i prvo: znaj dobro da religija nije etika, religija nema veze s moralnošću. Moral ustaje protiv onog što je zlo, loše, negativno, nemoralno — protiv svega što je greh. Drugim rečima, moral je sukob, borba protiv svega što je proglašeno za zlo. Moralnost nastoji da stvori moralni svet u kom nikakva nemoralnost ne sme da postoji. To je nemoguće! Samo ti možeš da se promeniš, a ravnoteža ostaje kakva je oduvek i bila.

To je jedan od najdubljih zakona prirode — život postoji kroz suprotnosti. Ako uništiš jednu suprotnost, uništio si i onu drugu. U svetu u kom nema ničeg negativnog neće da postoji ni pozitivno. Kad nema grešnika, onda nema ni svetaca; oni su međuzavisni. Dakle, moral ne može da stvori svet čistog dobra. To je jedna nada koja će zauvek ostati neispunjena. Ona ne može da se ostvari jer već od početka osporava onaj najdublji zakon.

U današnje doba fizičari kažu da materija postoji samo zato što negde postoji nešto kao anti-materija, što znači da paralelno s ovim, postoji i svet anti-materije. Priroda je sklad, i ne možeš da uništiš tu harmoniju. Ako uporno naglašavaš jednu suprotnost, tada su, zaista, moguće samo dve stvari. Ili ćeš biti u stanju da je osnažiš — a tada će i ona druga strana da ojača — ili ćeš biti sposoban da uništiš onu drugu stranu; na taj način ćeš upropastiti i onu stranu koju si želeo da učiniš vladajućom.

Život je, dakle, ravnoteža, i stoga je moralnost besmislen napor. Kad to kažem, ja ne mislim: "Budi nemorlan", jer ćeš tad i na taj način uništiti postojeću ravnotežu. Ako tako stvari stoje, onda, jednostavno, budi ono što u suštini jesi.

Religija je jedna potpuno drugačija oblast. Ona ne teži da stvori dobar svet *nasuprot* lošem. Religija je za potpuno uravnotežen svet — za svet koji ne ustaje ni protiv čega. Kad se dobro i zlo uravnoteže, oni onda poriču jedno drugo. I kada čovek nije ni svetac ni grešnik, on postaje istinski mudrac. To je uravnotežena osoba — ni svetac ni grešnik, već živi sklad, duboki unutrašnji sklad dve suprotne sile.

Kad su dve suprotnosti uravnotežene, ti ih prevazilaziš. Ponekad osećaš da si zdrav — to je nesklad. Nesklad je i kada osećaš da si sasvim bolestan. Ponekad nemaš osećaj ni da si zdrav ni da si bolestan — to je prava ravnoteža. To što osećaš da si zdrav samo je znak da si se približio jednoj od suprotnosti, i na kraju ćeš se razboleti. Upamti ti to: kad god počneš da osećaš da si zdrav zdravcijat, ti si na samoj ivici — i uskoro će bolest da te savlada. To se dešava gotovo svakoga dana, ali je stvar u tome što toga nisi svestan. Kad god osetiš: "Ja sam srećan", sreća samo što nije prošla. Kad god osvestiš bilo šta, to samo pokazuje da si se previše približio jednoj od krajnosti. Vрати se. Ravnoteža mora da se uspostavi, a da bi se ona uspostavila, moraćeš da se okreneš na suprotnu stranu.

To je baš kao *nata* — to jest, akrobat — koji šeta po konopcu, neprekidno se krećući levo-desno. Ali, da li si primetio da, kad god ode previše nalevo, odjednom počne da skreće nadesno, kako bi povratio uzdrmanu ravnotežu? Čim oseti da će pasti na zemlju ako nastavi da ide u levu stranu, da bi povratio ravnotežu, on ode u desnu. Mi smo akrobate koji se bez prestanka kreću po vrlo tankom konopcu — od dobrog do lošeg, od lošeg ka dobrom, od zdravlja do bolesti i obrnuto — bez prestanka, neprekidno! Mudrac je čovek koji je napokon sišao s konopca: sad ga nije briga što ide čas levo, čas desno. Mudrac je svu tu dečiju igru jednostavno prevazišao.

Religija je prevazilaženje. Mudrac zna da se zlo ne može uništiti jer je ono deo ravnoteže; dobro ne može da opstane samo za sebe — obe suprotnosti su sasvim neophodne. Dakle, kroz njih se izražava ono što nazivamo Postojanjem. Shvativši to, mudrac jednostavno sebe uskladuje — izbora nema. On nije izabrao dobro nasuprot lošem, jer ako napraviš takav izbor, uskoro ćeš biti prisiljen da izabereš loše nasuprot dobrom. Zbog toga što si predaleko otišao u jednom smeru, sada ćeš morati da preteraš i u drugom.

Dakle, sveci se uvek ponieraju prema grehu a grešnici prema svetim i bogougodnim delima. Sveci imaju svoje trenutke greha, dok grešnici, opet, imaju svoje trenutke svetosti. U svakom svecu postoji jedan mali grešnik kao mogućnost, i zato, kad je isuviše svetosti, pojavljuje se grešnik da stvari dovede u sklad. Zbog svega toga, oni koji znaju kažu da ne možeš da budeš svetac dvadeset i četiri časa dnevno; ponekad ćeš morati da se odmoriš i da odeš na vikend. Ti svetac ne možeš neprekidno da budeš — to je već previše, isuviše otupljujuće, dosadno, jedan stvarno pretežak teret. Neko mora da pobegne na par minuta. I zato, sveci imaju svoje male varke da pobegnu od sopstvene svetosti.

Isto tako, ne možeš da uvek budeš samo grešnik i ništa više. To je ne teško, nego nemoguće! Srušićeš se, umrećeš. Moraš da se krećeš! Zbog toga se povremeno dešava da grešnici učine tako plemenita i sveta dela da to jednostavno ne možeš da pojmiš. Takva dela teško da se i svecima mogu pripisati. Ponekad grešnici deluju svetije i od sanih svetaca — to je da prosto ne poveruješ. Ali, oni samo uspostavljaju ravnotežu, neophodni sklad.

Religija nije usmerena ni na dobro ni na zlo — u smislu izbora. Religija je prevazilaženje bez ikakvog izbora. Ostvarujući sve suprotnosti Postojanja, mudrac, onaj koji zna krajnosti, jednostavno napušta svaki izbor. On se više nikada ne oslanja na skretanje udesno ili ulevo. Takvo biće uvek ostaje u sredini. Buda je to nazvao *majjhim nikaya* — srednji put. "Ja neću da biram", govori Buda. "Uvek ću ostati tačno u sredini — tačno u toj zlatnoj sredini".

Kad ne biraš, prevazilaziš. To je moguće. Može da se desi, ne mora da se desi, ali je moguće. Postoji drugi svet u koji dospevamo kada prevazidemo to neprestano talasanje između desnog i levog, dobra i zla, između sveca i grešnika, između greha i bogougodnog dela — to je svet koji je potpuno uravnotežen, i to će biti istinski religiozan svet. On neće biti moralan. On neće biti nemoralan — biće *religiozan*! Dakle, ta neprekidna zbrka između religije i moralnosti mora da se odbaci jednom

zauvek. Religija nije moralnost. Moral je izbor protiv nečeg, izbor za nešto.

Ispričaću ti jednu priču: Mula Nasrudin je nekom prilikom slušao velikog učenjaka. Slušao ga je pažljivo, jer učenjak nije bio samo to, već i veliki religiozni učitelj. I tako, na samom kraju, baš pre nego što će se predavanje završiti, religiozni učenjak upitao je sve prisutne: "Ko od vas želi da ode u raj? Oni koji žele, neka visoko podignu ruke". Svi su digli osim Nasrudina, a on je sedeo u prvom redu.

Tako nešto dogodilo se po prvi put. Učenjak je to isto pitanje postavio i u drugim selima i gradovima, ali do sada nije doživeo da neko iz publike nije podigao ruku, izražavajući time svoju želju da ode pravo u raj. I zato je učenjak morao da po prvi put postavi još jedno pitanje. Tu vrstu pitanja nikada nije pitao, ali, kao da je ovog puta jednostavno morao. Upitao je prisutne: "A ko želi da ode u pakao. Oni koji žele da skončaju u večitoj vatri neka odmah podignu ruke". Niko nije digao ruke — čak ni Mula Nasrudin. Tako je učenjak morao da ga izravno upita: "Jel' ti mene uopšte čuješ? Jesi li gluv ili šta? Gde bi želeo da ideš? Pitao sam za raj i ti se nisi izjasnio. Nisi se opredelio ni za pakao. Pa gde bi onda želeo da odeš?"

"Negde u sredinu", odgovori mu Nasrudin. "Ne želim da odem u raj, jer sam video da oni koji odu tamo na kraju propadnu u pakao. Ja ni pakao ne želim, jer iz pakla — gde mogu da idem? Mogu da se uputim jedino ka rajskoj bašti. Zato mi dopustite, ako je to ikako moguće, da ostanem u zlatnoj sredini. Samo ću tada biti spokojan; unutrašnji mir neću moći da ostvarim na svakom drugom mestu. I zato, ponavljani, ako je moguće, dajte da budem na sredini".

To je stav ne-izbora. Religija u stvari i jeste bezizbornost. Ali, mi nastavljamo da razmišljamo u pojmovima moralnosti i to brkamo s religijom. Moralnost je svakodnevna nužnost, a kroz nju nisi u stanju da stvoriš moralni svet. I zaista, što je čovek svesniji morala, to nalazi više nemoralnosti. Stvar je samo u tome što si postao "presvestan" morala. Ovaj svet zaista nije postao krajnje nemoralan. On izgleda kao nešto nemoralno, ali to pripiši sopstvenom moraliziranju. On je ravnoteža, drugini rečima.

Danas mi svuda i na svakom mestu osuđujemo rat — on sad liči na krajnju nemoralnost. Da li si svestan da mi nikada pre, nikada u čitavoj istoriji, nismo osuđivali ratove? Mi smo se borili, ali nismo i osuđivali. Po prvi put osuđujemo rat, i po prvi put stvaramo atomske bombe. Osude i bombe stvaraju ravnotežu. Što rat postaje fatalniji i

samoubistveniji, to smo mi više protiv svakog sukoba, a što smo suprotstavljeniji, to su ratovi sudbonosniji.

Dakle, sve ono što poričeš istovremeno i stvaraš. Svet nikada pre nije bio tako siromašan, a kada to kažem, želim u stvari da naglasim samo jedno — svet nikada kao danas nije bio svestan siromaštva. Svet je oduvek bio siromašan — čak je bio i daleko siromašniji nego što je zapravo danas. Što odemo dalje u prošlost, to ćemo naći siromašniji svet. Ali siromaštvo je tada bilo nešto prirodno, i nije bilo nemoralno biti bogat. A danas — bogatstvo i nemoralnost su izjednačeni. Bogataš se oseća krivim, kao da siromašak pored njega nije ništa drugo do njegov rođeni greh. Po prvi put postali smo toliko moralistički nastrojeni da bogatstvo u čoveku skoro jednovremeno stvara nestvarni osećaj greha i krivice, a siromaštvo oko nas kao da je nemoral koju su počinili bogati.

To je jedno: previše svesnosti, previše moralnosti. A zatim, istovremeno, siromašni su postali siromašniji. Ekonomski ne, ali sad oni osećaju sopstveno siromaštvo kao teret koji je mnog teži. Dakle, sve što činimo ide u dva smera. To se jednovremeno razvija, i ravnoteža je uvek prisutna.

Religija nije za imućniji svet, jer bogati svet može da postoji samo sa još dubljim siromaštvom. U svakoj dimenziji, ti možeš da menjaš samo okolnosti, možeš da menjaš samo imena, i onda će jedna te ista stvar postati očigledna s novim licem.

Religija je za usklađeni svet — ni za bogat ni za siromašan. Pokušaj to da shvatiš: ni za bogat ni za siromašan, već za usklađen svet, svet u kojem niko nije svestan ni bogatstva ni siromaštva. Zbog toga je religiozi svet jako duboka pojava, i izgleda, u stvari, kao revolucija koja je neizvodljiva. Suprotnosti su oduvek tu i oduvek će biti gde su i bile. Jedino što možeš je da odeš iznad njih.

Na primer, hajde da sve to posmatramo iz nekog drugog ugla: čovek se od pamtiveka borio sa smrću. Čitava istorija nauke nije ništa drugo do borba sa smrću. Taj sukob je ne samo istorija medicina, nego i istorija ljudskog uma. I tako je danas nama produžen život. Čovek današnjice živi mnogo duže od svojih predaka, ali niko se tako ne plaši smrti kao on. Stvarno, u današnje doba na Zapadu ljudi najduže žive.

Mi slušamo od drugih i nastavljamo da prenosimo priče o tome kako je nekada čovek, u svojim zlatnim vremenima živio barem sto godina. To ne samo da nije činjenica, već predstavlja smešnu izmišljotinu — no u tome se skriva i izvesna stvarnost. Svako je subjektivno mislio da živi stotinu godina, jer onda niko nikada nije brojao sopstvene godine. To

brojanje i prebrojavanje je potpuno nova stvar. Ali upamti, kad držiš u sećanju svoj rođendan, dan rođenja, onda će dan smrti biti bez prestanka negde ispred tebe.

Nijedna se životinja ne boji smrti zbog toga što nijedna životinja nije svesna rođenja. Ni primitivna društva ne drhte pred smrću, ali to je samo zbog toga što divljaci, kao ni životinje, nisu svesni trenutka rođenja. Smrt se dešava baš kao što se i rođenje dešava, ali nema brojanja. Što preciznije brojiš sopstvene godine, to je veći tvoj strah pred smrću. U današnje doba je Amerika zaista užasnuta smrću zbog toga što je svest o ciframa došla do vrhunca: sad su svi svesni. Najduži život postao je savršeno moguć, ali se smrt doživljava u sve tamnijim bojama. Zašto? To je duboka ravnoteža. Ako produžavaš život, ti istovremeno produžuješ i smrt. Ako živiš duže, i tvoja će smrt biti nekako produžena. I jedna i druga strana se srazmerno razvijaju bez prestanka. Ne možeš da pobegneš, ne možeš da biraš.

Zaista, mi smo pronašli sve mogućnosti da se borimo protiv bolesti, ali čovek je bolestan i dalje — čak je bolesniji nego ikad. Sa svim tim naučnim napretkom u medicini, ne samo da čoveku nije olakšan život, već je on u još gorem položaju. Zašto? Zašto tvoje napredovanje u medicini istovremeno stvara i progres što se bolesti samih tiče?

Karl Gustav Jung izložio je jednu fantastičnu ideju, ideju koju je nazvao "sinhronicitetom". On je govorio: "Za bilo šta što se učini, postoji i paralelan rast u svetu". A ti bukvalno ništa ne možeš da uradiš. Ako znanje napreduje, i neznanje se produbljuje. Ako zdravlje jača, tada će sve moguće bolesti jednostavno da umnože i da se rašire po svetu. Ako postaješ sve bolji, neko, tamo negde u svetu, postaje sve gori i gori. I nema ničegničeg pogrešnog u tome: to je jednostavno ravnoteža. Ova planeta ne može da živi ako samo dobri ljudi postoje: bio bi to tako užasno dosadan svet. Možeš li da zamisliš na šta bi ličila ova zemlja kada bi je samo *mahatme* naseljavale? Ljudi bi svakodnevno izvršavali samoubistva, jer dovoljan je mesec dana i da to bude jedan tako mučan doživljaj. Svuda oko tebe samo sveci? Prosto ćeš odumreti pored njih.

Život je stalna suprotnost. Bogatstvo života dolazi upravo od uravnoteženih krajnosti koje se prepliću. Religija ne predstavlja nikakav izbor između tih suprotnosti. Ona je, u stvari, samo njihovo celovito razumevanje, a zatim dolazi, kao posledica, stav ne-biranja.

Religiozni čovek živi bez ikakve probirljivosti. Ako je zdrav, zdrav je, a ako nije, onda nije. Kad se razboli, on se saživljava sa tim stanjem,

i ne počinje da besomučno žudi za zdravljenu. Kad je zdrav — nema problema; on tog stanja jednostavno nije ni svestan. Kreće se lagodno kroz suprotnosti i nijednoj strani ne daje prednost. Malo pomalo, njegove kretnje se usporavaju, postaju sve kraće i kraće, te napokon dolazi trenutak kada više nema nikakvog pokreta. Ako biraš, tada postoji talasanje, jer ako biraš, stvaraš onu neželjenu suprotnost.

To zvuči vrlo paradoksalno, ali, bez obzira na sve, na meni je da kažen: ne pokušavaj da budeš dobar zbog toga što je to najbolji način da postaneš loš. Uopšte ne pokušavaj da budeš nešto; ako ipak pokušavaš, rezultat će biti ono što najmanje želiš — biće dijametralno suprotan svim tvojim očekivanjima. Šta god da se dešava, neka se dešava. *Dopuštaj*; ništa ne suspreži.

Naravno, stvar je teška da teža i ne može biti. Ako se ljutnja desi, neka se dešava; nemoj da biraš. Ne biraj ni ako se ljubav pojavi. Uskoro će doći dan kada će prestati da se pojavljuju i ljubav i ljutnja. Ako biraš, onda si u klopci. Tad upadaš u točak, i stvar počinje da se odvija automatski. Kad počneš da biraš i da menjaš ovo za ono — a to je dugotrajan proces, proces koji samog sebe obnavlja — čitav tvoj život pretvoriće se u glupo talasanje od jedne tačke do druge. Nemoj da se ponašaš kao akrobata na konopcu — hajde, sidi dole.

Gledaj sve to na ovaj način: šetaš se po zemlji. Možeš da koračaš i po vrlo tankoj liniji — možemo je povući kredom, i ti se po njoj možeš kretati bez ikakvih pokreta ulevo ili udesno. Zašto? A sad se ista linija može protegnuti od jednog krova do drugog. Hodaj sad! Shvatićeš da je prelazak sa jedne strane na drugu savršeno nemoguć. Zašto? Bez problema ideš po toj liniji kada je ona na zemlji; balansiraš bez većih problema, ali kad je konopac iznad zemlje, teško da ćeš uopšte zakoračiti. Počećeš da drhturiš i da se treseš. Zašto? Sad si postao svestan jedne nove mogućnosti — da možeš pasti. Nešto si sada izabrao; izabrao si da ne padneš. Zbog toga, tebi više nije tako jednostavno da hodaš — izabrao si da ne padneš. Sad je svaki pokret usmeren ka padu s krova, i zato ćeš morati da balansiraš — moraćeš da ideš čas levo, čas desno.

Živor je konopac — i to vrlo tanak konopac. Ako izabereš, onda si zasigurno izabrao talasanje. Ni dobro ni loše — to je jedino dobro. Ni ovo ni ono — to je jedina religija. Upanišade od pamtivka ponavljaju "*Neti, neti*" — ni ovo ni ono. Nemoj da biraš! To je čisto razumevanje bez napora, samo razumevanje, ništa drugo.

Pitanje:

Osho, šta vi radite u "Neo-Sannyas International" (Radžnišova duhovna organizacija) – harmonizujete trenutno anti-religiozno stanje sveta, ili stvarate onaj drugi, suprotan pol?

Odgovor:

Nikakav suprotni pol se ne stvara, zbog toga što Neo-Sannyas nije izbor, to nije nešto što je protiv sveta. Da je sanjasa protiv sveta, to bi onda bio izbor. Dakle, da je to tako, mi bi stvorili veoma svetovno društvo. To je učinjeno u Indiji, jer već pet hiljada godina ljudi svesno biraju sanjasu — odricanje. Odricanje je bilo cilj, a pogledaj samo indijski um — ubedljivo je najsvetovniji! Zbog čega? Zašto? Pokušali smo da stvorimo jedno sasvim nevezano društvo, no zagledaj se malo u indijski um: on je najpohlepniji! A govorili smo: "Bogatstvo nije ništa — ono je jednostavno isto što i ništavilo". No bilo kako bilo, pogledaj društvo: bogatstvo predstavlja sve, bukvalno sve!

Zašto se to dogodilo? Bio je to svesni izbor. Mi smo bili protiv sveta, ali snio zbog probirljivosti, i samo zbog nje, otišli u onu najmanje poželjnu krajnost. Dakle, sad pričamo protiv sveta, ali nastavljamo da živimo na potpuno svetovan način.

Ista će stvar, samo dijametralno suprotna, da se odigra na Zapadu. Oni su izabrali svet, a danas njihova deca ustaju protiv sveta i društva, protiv države i vlade, protiv svega onog što je bilo sveto i važno. Amerika je sva za bogatstvo, a sad im deca postaju hipici — ljudi koji su protiv svake forme bogatstva. Amerika je bila jako čisto društvo, čistoća je bila tek na nešto nižem stupnju od Boga, a sad hipici idu protiv toga — oni su jedni od najprljavijih ljudi koje je svet video.

Zašto? Ako ideš protiv nečega, pojaviće se ona druga krajnost da bi stvorila ravnotežu. Ako izabereš bogatstvo, tvoja će deca biti protiv toga. Ako izabereš onaj svet, tvoja će se deca onda prilepiti za ovaj.

Neo-Sannyas nije izbor, već duboko prihvatanje. Neo-Sannyas nije ni za ni protiv. To je ostajanje u sredini, prosto razumevanje. Ne biraj: *živi*! Ne biraj: *plovi*! Ako možeš da tečeš sa dubokim unutrašnjim prihvatanjem, pre li kasnije prevazići ćeš u isti čas i svetovnost i opsednutost odricanjem.

Po mom mišljenju, sanjasa nije odricanje. Sanjasa je prevazilaženje.

Dvanaesto predavanje

3. avgust 1972.

PREKIDANJE UNUTRAŠNJEG MONOLOGA

मौनं स्तुतिः ।

MOUNAM
STUTIH

"Tišina je molitva"

"Tišina je molitva". Pod molitvom mi obično podrazumevamo komunikaciju, nešto što se govori Bogu, ali, Upanišade kažu da sve ono što ćeš reći neće inati nikakve veze sa istinskom molitvom. Molitva nije nešto što treba da se uradi. Ti to ne možeš da izvedeš jednostavno zbog toga što molitva nije delo. To nije tvoje delanje. Dakle, zaista, ne možeš da "izvodiš" molitvu. Sve što možeš je da budeš molitva sama po sebi. To nije nešto što je povezano sa tvojom aktivnošću. Molitva je, najkraće rečeno, određeno stanje tvog bića.

Kao što vidimo, prvo moramo da shvatimo da je čovek u Postojanju dvodimenzionalno, sa dve dimenzije: jedna je biće, druga je delanje. Molitva nije deo te druge dimenzije. Ti to ne možeš činiti, a molitva koja se izvodi biće lažna, plitka, neistinita. Ti to možeš biti: molitva pripada dimenziji bića.

Telo nije u stanju da bude u molitvi; ono nije u stanju "da je radi". Isto je i sa umom. Ni um ne može da izvodi molitvu, niti može da bude u njoj. Telo je tu da nešto čini; telo je oruđe akcije. Mišljenje je takođe delanje: to je akcija. Dakle s telom ne možeš učiniti ništa, a ni sa umom takođe, jer i telo i um su delovi delanja, akcije. Molitva se dešava u oblasti koja nadilazi telo i um. Dakle, samo ako je telo potpuno pasivno a um prazan — molitva je moguća.

Ova izreka kaže: "Tišina je molitva". Kad um ne deluje i kada telo nije aktivno, sve je tiho. Jedna stvar koja mora da se shvati: tišina nije deo uma, i zato je velika glupost kad neko za nekoga kaže: "njegov je um veoma tih". Um nikada ne može da bude takav. Sama struktura uma nema nikakvog dodira s tišinom, jer um je zvuk, a ne tišina. Dakle, kad kažemo da je nečiji um tih, to je sasvim pogrešno. A ako je zaista tih, onda moramo reći da taj čovek uopšte i nema um.

"Tih um" je terminološka protivrečnost. Ako je um prisutan on ne može da bude tih, a ako je tih, onda više nije. Zbog toga Zen monasi

uvek koriste termin "ne-um", nikada "tihi um". Ne-um je tišina! I u trenutku kada se pojavi ne-um, ti više ne doživljavaš sopstveno telo, jer um je prolaz koji omogućava osećaj telesnosti. Ako je ne-um tu, ne možeš da osetiš da si telo; telo iščezava iz svesti. Dakle, u stanju molitve nema ni uma ni tela — ostaje jedino čisto Postojanje. To čisto Postojanje označeno je pomoću tišine — *mouna*.

Kako ostvariti tu tišinu, kako doći do molitve? Kako biti u molitvi i tišini? Šta god da učiniš biće beskorisno — najveći problem je upravo u tome. To je problem za svakog duhovnog tragaoca, jer sve što on bude činio neće ga nikud odvesti — jer delanje nije stvar od važnosti. Možeš da sediš u određenom položaju: to je delanje. Verovatno si već imao prilike da vidiš Budine položaje. Možeš da sediš baš kao Buda, ali i to je delanje. Budi se ta *asana* jednostavno *dogodila*. To nije prouzrokovalo tišinu, već je telesni položaj običan uzgredni proizvod unutrašnje tišine.

Kad ovaj um nije, kada je biće potpuno tiho, telo sledi to stanje kao senka i zauzima odgovarajući položaj — najopušteniji mogući, najpasivniji. Ali ti ne možeš da učiniš suprotno — ne možeš telu da namećeš pasivnost, a da rezultat bude unutrašnja tišina. Zbog toga što Buda sedi u izvesnom položaju, mi odmah pomislimo kako ćemo ostvariti Budino stanje samo primenom istovetne asane. To je sasvim pogrešan redosled. Budi se prvo desio onaj unutrašnji fenomen, a telesni položaj spontano je usledio nakon toga.

Uporedi to sam svojim sopstvenim iskustvom: kad se naljutiš, telo automatski zauzima određeni položaj, oči ti se zacrvene, lice ti se zgrči u preteći izraz. Ljutnja je unutra, a telo sledi unutrašnje stanje. I to ne samo spolja: u tebi se menja i čitava hemijska situacija, krvni pritisak se diže, disanje ubrzava i tako dalje i tako dalje. Ali, na prvom mestu odvija se Ljutnja, a potom telesna reakcija.

Podi sa drugog kraja: diši brže, neka ti se oči zacrvene, neka ti se telo ponaša baš kao da si ljut. Možeš da radiš šta god hoćeš, ali nećeš biti u stanju da proizvedeš Ljutnju. Jedan glumac čini to isto svakog trenutka. Kad glumi veliku ljubav, on čini sve kao da je lud od ljubavi — ali ljubavi iznutra uopšte nema. Glumac može da ljubav ispolji bolje nego ti, ali ljubav ne sledi delanje. Glumac će spolja izgledati bešnji nego ti, ali to je samo facijalna i telesna laž. Iznutra se ama baš ništa ne događa.

Kad god kreneš sa spoljnje strane stvorićeš lažno stanje. Ono istinsko uvek se prvo odigra u središtu, a zatim talasi dodu i do

periferije. Zbog toga ova izreka kaže da je tišina molitva. Samo središte jeste molitva. Počni odatle.

Ali to je veoma teško. Teškoća se javlja iz više razloga. Prvi razlog se sastoji iz toga što ti ne poznaješ nikakvu tišinu, te je sama reč potpuno besmislena. Ti si čuo o tome, ali nikada nisi imao opipljivo iskustvo tišine, te tako ta reč — tišina — nema nikakvu konotaciju. To nam je doprlo do ušiju, i mislimo da smo sve shvatili, a pojma, zaista, nemamo o tome. Smisao reči nam je nepoznat; što se samog iskustva tiče, ne znamo ništa — jedino nam je zvuk reči donekle prislan.

Mula Nasrudin je, sa svoja tri prijatelja, praktikovao ćutanje u jednoj džamiji. Bio je to neki religiozan dan, pa su oni preuzeli zavet da neće u narednih dvadeset i četiri sata progovoriti ni jednu jedinu reč. To će biti njihova molitva. Tišina je molitva; mora da su odnekud saznali za tu izreku.

Nakon samo pet do deset minuta tišine, jedan od njih je zamišljeno rekao: "Pitam se, pitam, da li sam uopšte zaključao ulazna vrata".

"Šta pričaš?", zaprepasti se drugi, "prekršio si zavet i zato ćeš morati da počneš ispočetka".

"Budalo jedna", obrecnu se treći na onom drugom. "Pa i ti si prekinuo tišinu!"

Mula Nasrudin je bio četvrti. Kad je čuo koliko njegovi prijatelji brbljaju, on uzviknu iz sve snage: "Neka je slava Alahu! Ja sam jedini koji nije progovorio ni reči".

Eto, oni su čuli za "tišinu" kao reč. Neko im je sigurno rekao da je tišina molitva.

Zašto se to dogodilo? Kad neko drugi prekine tišinu svi su toga svesni, ali kad je čovek sam prekine, svesnost o tome ne postoji. Zašto? Zbog toga što za njih pričati ili izgovoriti nešto znači prekinuti tišinu. I zaista, ti nikada ne čuješ ono što kažeš. Kad neko drugi govori, ti čuješ, ali si tako naviknut na sopstveni glas da uopšte i *ne čuješ* ono što govoriš.

Druga teškoća je u tome što iznutra pričaš bez prestanka, tako da kad glasno progovoriš, neke veće razlike nema. Ti si ionako pričao u sebi. Sad si nešto spolja prozborio, ali što se tebe samog tiče, nikakve razlike nema, ništa se nije promenilo. Ali, nešto se dogodi kad drugi počne da govori. Pre par sekundi bio je tih, a sad je nešto izgovorio. Ako ti sam iznutra pričaš, tad, kad nešto izgovoriš, toga nećeš biti svestan, ali svestan će biti onaj drugi, onaj do tebe.

Drugih si svestan samo zbog toga što iznutra bez prekida razgovaraš

sa sobom. Unutar tebe odvija se beskrajni monolog. Bez obzira na to — jesi li budan ili u snu — priča se ne zaustavlja. To je postala takva navika da ti nikakva pauza, nikakav period tišine, uopšte nije poznat. Kad ne brbljaš iznutra, kad u spoljnoj sredini pričaš s nekim, ti osećaš veliku oslobođenost i opuštenost, jer te drugi lišavaju te obaveze da pričaš sa sobom. A to je jedna tako dosadna i ubitačno zamarajuća navika — razgovor sa sanim sobom. Ti ionako znaš ono što ćeš reći, ali i pored toga, nastavljaš po starom.

Niko ne može da bude tako dosadan kao ti sebi samome. Rekao si određenu stvar sebi mali milion puta, i dalje nastavljaš s tim. Nisi mnogo inventivan. Kružno ponavljaš jedno te isto bez odmora. Pa gledaj! Posmatraj sebe dvadeset i četiri časa i zapisuj sve ono što si samom sebi rekao. Tada ćeš osetiti vrlo čudno i neprijatno osećanje: govoriš jednu te istu stvar u toku čitavog dana.

I tokom samo jednog dana ponavljaš jedno te isto — to je postala grozno ukorenjena navika, i cco je proces automatizovan. Robotski deo tela preuzima jednu stvar i ponavlja je u nedogled. Zbog toga je tišina tako teško ostvarljiva, jer tišina predstavlja samo jedno: prekid unutrašnjeg monologa. To nije pitanje održavanja ili neodržavanja komunikacije s drugima. *Mouna*, tišina, u stvari i nije usmerena na druge. Duboko u tebi, ona se tiče tvog unutrašnjeg monologa.

Ne govoriti sa sobom izuzetno je teško, i zato moramo da pronademo razloge — zašto to uopšte činimo. Zašto, na prvom mestu, govorimo sa sobom? Ako si to posmatrao, onda si otkrio uzrok. Uzrok je to što u našim životima ništa nije potpuno. Jeo si, ali si mislio i nešto o uredu. Na taj način, proces hranjenja neće biti zadovoljen, neće biti ispunjen. Neće se osetiti dovršenim. Krug neće biti zatvoren.

Jedeš na brzinu: puniš stomak a onda trčiš do ureda. Stvar je ostala nedovršena. I tad, kad udeš u ured, ti ćeš početi da razmišljaš o svojoj ženi, o deci, o hiljadu i jednoj stvari — zbog tog mozganja uopšte i nećeš biti na svom radnom mestu. Proveo si pola dana u uredu a da uopšte nisi bio u njemu. I rad u tom prostoru ostao je nepotpun, i tako si napokon stigao kući. Sa ženom si, ali nisi kraj nje — odsutan si i dalje.

Zaista je prava retkost da je muž istinski prisutan pored žene, a to nju mnogo povređuje zato što je i žena svesna toga. I muž takode oseća odsutnost žene. Niko nije sasvim prisutan; sve je nepotpuno. Um ima potrebu da dovrši sve što je započeto, a sve su stvari poludovršene. I zato se um neprekidno kreće u krugovima, dovršavajući nedovršeno.

Da li pamtiš da si išta dovršio u svom životu? Postoji li ijedan trenutak, bilo koje iskustvo koje možeš nazvati dovršenim, zaokruženim? Ako imaš makar jedno takvo, um se nikada neće vratiti na njega — nema potrebe. Zaista, *nema* nikakve potrebe! Um jednostavno pokušava da dovrši sve što može: njemu je svojstvena ta sklonost. I to je savršeno neophodno; inače bi život bio nemoguć.

Taj neprestani monolog samo je posledica pogrešnog življenja — nepotpunog življenja. Ništa nije dovršeno, a ti započinješ nove akcije. Um je jednostavno prezasićen nedovršenim stvarima. One nikada i neće biti upotpunjene, ali će postati teret unutar uma, i taj će teret rasti, vremenom će biti sve veći i veći, a što tereta ima više, to će unutrašnji monolog biti sve izraženiji.

Zbog toga, što si stariji, to više moraš da pričaš sam sa sobom. Starci čak počinju i glasno da pričaju — teret je uništio svaku kontrolu. Pogledaj malo te starije ljude: oni će sedeti, a noge će im se mrdati bespotrebno, praviće pokrete bez imalo smisla, a priča će da teče bez kraja i konca. Šta oni rade? Misliš da su poludeli ili da su jednostavno oglupavili; ali, stvar nije zaista u tome. Oni su imali jedan nedovršeni život, smrt je sve bliža i um je u žurbi, pokušavajući da preko noći dovrši sve započete poslove. A to izgleda nemoguće! I zato, ako stvarno želiš da prekineš taj monolog, onda pokušaj da sve potpuno završiš. I ne počinji nove stvari — poludećeš. Dovrši sve što činiš, čak i one sitne, naizgled nebitne poslove.

Kada se kupiš, neka to bude kompletno. Kako da to delo bude stvarno dovršeno? Budi tu! Tvoje prisustvo u tome biće i više nego dovoljno. Budi tu, osećaj, uživaj, saživi se sa vodom koja prska svuda. Izadi iz kupatila nakon što si sve dovršio. U suprotnom, kupatilo će krenuti za tobom. Ono će postati senka, i poći će za tobom u stopu. Kad jedeš, jedi. Ali onda zaboravi na sve ostalo. U tom delu ništa više ne sme da prisustvuje. Šta god da radiš, uradi potpuno, bez ikakve žurbe, strpljivo, da bi um bio potpuno ispunjen dotičnim sadržajem. Tek nakon toga napusti sve. Tri meseca takve neprekidne svesti o svakom delu doneće ti neke pauze u tom unutrašnjem monologu. Tada, po prvi put, steći ćeš utisak da je monolog uzgredni proizvod nedovršenog življenja.

Buda je koristio termin "Ispravno življenje". On je izložio svoj osmostruki put, i jedan od principa tog puta je i "ispravno življenje", što je samo drugo ime za potpuno življenje; pogrešno življenje isto je što i necelovito življenje.

Ako si ljut, onda budi *istinski* ljut. Budi istinski besan; neka to bude

nešto potpuno. Stradaj zbog toga! Nema ničeg lošeg u toj patnji jer ti ona donosi i mudrost. Samio kroz patnju prevazilaziš! I zato — stradaj bez prenamaganja. Budi istinski ljut.

Šta ti radiš? Ljut si i smeškaš se, i tako će ljutnja početi da te sledi u stopu. Možeš da prevariš čitav svet, ali sebe, svoj sopstveni um, ne možeš da nasamariš. Uni dobro zna da je tvoj osmeh sasvim lažan, i sad će ljutnja da se nastavi iznutra; to će sanio da umnoži unutrašnji monolog. Sve ono što spolja nisi rekao moraćeš da kažeš iznutra. Sve ono što nisi učinio počćeš da činiš u mašti. Borićeš se sa svojim neprijateljima, s objektom sopstvene ljutnje — um će ti jednostavno pomagati da dovršiš započete stvari.

Ali, i to je nemoguće, jer ti činiš neke druge stvari. Čak i ovo može da pomogne: zatvori se u sobu — nisi ispoljio ljutnju; situacija te sprečavala u tome — sad se zatvori i budi ljut kao nikad do sada, ali ne nastavlja monolog. Izvedi potisnuti čin. Nema potrebe da ga izvedeš na nekome ili u odnosu s objektom: jastuk će biti savršena zamena. Bori se s njim, izrazi sopstveni bes, ali neka sve bude stvarno, izvorno, i tada ćeš odjednom osetiti neočekivanu opuštenost. Nakon toga, monolog će se jednostavno prekinuti. Sanim tim, pojaviće se prekid, jedan razmak, a taj razmak, to je tišina.

Dakle, prva stvar: *prekini* monolog. To možeš da učiniš samo ako tvoje postojanje postane ispravno, celovito. Nikad nemoj da budeš nedovršen. Oslobodi to unutrašnje ludilo. Nije samo ovaj život nepotpun: naša se situacija sastoji iz nebrojeno mnogo nedovršenih života.

Kada voliš, i dok voliš, jednovremeno radiš mali milion stvari, i zbog toga ljubav vremenom postaje lažna. Savremeni psiholozi kažu da, ako nekog voliš i ako ti tad misao prode kroz um, u tom si trenutku propustio ljubav. Daleko si od objekta vlastite ljubavi. Stvoren je jaz — ono blisko jedinstvo je prekinuto. Kada se dvoje ljubavnika zaista vole, onda ničeg sem ljubavi nema — ničeg više! Oni uživaju u telu svog druga, potpuno obuzeti jedno drugim. Iz svesti je iščezao ostatak sveta; nema ničeg po strani. Tek je tada ljubav potpuna, a tad oni neće moći da budu seksualni manijaci, jer njihovi umovi u toj situaciji neće biti u stanju da postanu perverzni.

Psiholozi kažu da Don Žuani, kao Bajron, na primer, ili bilo koji drugi čovek koji stalno menja ljubavnice, uopšte nisu sposobni za ljubav. Priča se da je Bajron bio sa šezdeset žena u svom životu, a njegov život, kao što se zna, bio je dosta kratak. A to je jedan od poznatih

slučajeva. Niko, u stvari, tačno ne zna sa koliko je žena on zaista bio. Izbacili su ga iz društva jer su ga se svi bojali. A Bajron je bio stvarno lep — ali čemu onda takvo jedno ludilo?

Neko može da pomisli kako je on bio veliki ljubavnik. Stvar uopšte nije u tome. On nema veze s velikim ljubavnikom! Psiholozi kažu to isto. Bajron je bio manijak, samo jedan izopačen um. On nije mogao da upotpuni nijednu ljubav, i pre no što bi jedna ljubav još i mogla da se dovrši, Bajron bi započinjao novu vezu.

Kaže se da je bio prisiljen da se oženi s nekom devojkom. Naravno, bio je prisiljen zbog toga što nije bio spreman. Kako bi on mogao da se oženi? Već sutradan je oćao u zagrljaj neke druge žene. Nakon te prinude, on je izlazio iz crkve — zvana su se čula i gosti su bili oko njega — on je silazio niz stepenice, držeći suprugu za ruku, a onda se odjednom zaustavio. Neka žena je baš u tom trenutku prelazila ulicu, a njegove oči pratile su svaki njen pokret. Zbog toga što je, u neku ruku, bio iskren čovek, odmah je priznao svojoj ženi: "Ti mi više ništa ne značiš. Ona tamo mi je sada sve što želim".

On je u stvari patio, ali ljubav je rast, i to vrlo *dugotrajan* rast. Ona se razvija, i što se više razvija, to sve dublje prodire u čoveka. Površni umovi ne mogu da rastu u ljubavi. To je nemoguće, zbog toga što ljubav nikad ne pusti korenje. Pre no što se ljubav ukoreni, oni promene objekat. Taj tip uma će uporno stradati, jer on niti može da pruži niti može da primi ljubav. Nikada ništa nije dovršeno, ništa nikada nije sazrelo u dovoljnoj meri. Tada će čitav život biti izranjavan — ispunjen nezraslim ranama — i ista se pojava dešava na svakom nivou.

Nikada nisi zaista voleo, nikad nisi zaista bio ljut, nikada se nisi ponašao krajnje spontano. Čak nisi ni jeo kako treba, nisi spavao potpuno, ni u šta nisi uključio celokupnost vlastitog bića. Uvek si istovremeno činio dve stvari u isti mah.

Bokujua su jednom upitali: "Koja je tvoja *sadhana* (spiritualna praksa)? Šta činiš sam u ovoj šuni? Čime se baviš?"

"Ja nemam *sadhanu*", odgovorio bi on, "ja nemam metode. Kad osetim glad jedem, kad je ne osećam, onda postim. Kad mi se učini da je u kolibi zahladnelo, izađem na sunce. Kad sunce postane prejako, legnem u senku drveća. Ali, u čemu god da sam, u tom sam potpuno. Kad mi se spava, ja prosto zapadnem u san. To je, ukratko, sve ono što ovde radim".

"Ali to nije ništa", pobunio se čovek koji ga je pitao. "Svi rade to isto".

"Da svi rade ono što i ja", reče mu Bokuju, "svet bi onda morao da bude savršeno drugačiji — tih, spokojan, pun ljubavi. Tad ne bi bilo čak ni potrebe za Oslobodenjem. Ovaj običan svet bio bi *Mokša*".

Niko ne radi kao Bokuju. Njegov odgovor izgleda tako jednostavan, ali uopšte nije. Cela stvar je izuzetno naporna i teška. Teško je samo spavati i ne sanjati, jer sanjanje samo znači da je proživljen jedan nedovršen dan. Ono što je nezavršeno, snom se zaokružuje. Sve što je propušteno tokom dana, u snu se završava. I zato, ako si bio dobar čovek, ako si se trudio da budeš "dobrica" i ako dobrota nije bila nešto prirodno, nešto spontano, onda ćeš u snu da odeš u drugu krajnost. Ako si čak bio potpuno iskren u svosvojim naporima, u snu ćeš prevariti mnoge — tako će sve da bude savršeno i upotpunjeno.

Savremeni psiholozi kažu da će čovek poludeti ako se snovi zaustave, jer snovima se oslobađaju mnoge gluposti koje su ostale neispunjene. I sve dok se stvar ne dovrši, ona neće nestati. Psiholozi govore jedno: san je svakodnevna katarza. I zato, ako nisi spavao kako treba neće ti biti lako. To nije zbog toga što nisi mogao da spavaš, već isključivo zbog toga što nisi mogao da sanjaš.

Spavanje nije ono što je esencijalno, kažu psiholozi. Čovek može da ne spava mesecima, pa čak i godinama — psiholozi smatraju da spavanje nije nešto što je neophodno. Sanjanje jeste, a pošto ne možeš da sanjaš ako ne spavaš, spavanje samo izgleda kao nešto bez čega se ne može. Dakle, spavanje je potrebno da bi čovek mogao da sanja.

Ali zašto je sanjanje toliko potrebno? Ti želiš da nekoga ubiješ, ali ne izvršiš svoju nameru: ubićeš, ali u snu. To će ti opustiti um. Ujutru ćeš biti svež: ubio si, napokon. Ja ovim ne kažem da ubijaš na javi, kako ne bi to činio u snu. Ali, upaniti ovo što ću ti reći: ako želiš da usmrtiš nekog, onda se zaključaj u sobu, meditiraj o ubijanju, i svesno ubij. Kad to kažem, ja mislim na jastuk. Taj svesni napor i ta svesna meditacija omogućice ti da mnogo toga uvidiš u vezi sebe samoga.

Zapamti jedno: svaki trenutak neka bude potpun. Proživi svaki trenutak kao da je jedini — tek tako i tek tada ti ćeš ga zaista dovršiti. Imaj na umu da te smrt može sustići svakog trenutka. Ovaj sekund možda je poslednji u tvom životu. Oseti: "Ako moram da učinim bilo šta, ja to moram da izvedem ovde i sada, *potpuno*".

Čuo sam priču o jednom grčkom generalu. Kralj je, ne zna se zbog čega, bio protiv njega, i oko generala se, polako ali sigurno, kovala zavera. Na svoj rođendan, zajedno sa svojim prijateljima, general se veselio, kad mu je, odjednom, predveče, prišao jedan čovek rekavši:

"Izvini me; teško mi je da ti to saopštim, ali kralj je odlučio da te obesi oko šest sati. Budi spreman".

Muzika je svirala, jelo se, pilo i plesalo; rođendan se proslavljao punom parom, ali je ova poruka u trenutku promenila čitavu atmosferu. Svi su postali tužni, ali general je rekao: "Ne gubite svoje veselje, prijatelji, jer ovo je poslednja noć u mom životu. Dajte da dovršimo večeru koju smo započeli, i ovaj ples, i ovu zabavu. To nećemo moći da nastavimo negde u budućnosti, za to više nema vremena. Ne stvarajte tu žalosnu atmosferu, jer će mi prekinuto veselje teško pasti. Hajde da dovršimo ovo što smo započeli, jer sad nema vremena da prekinemo slavlje".

Prijatelji su igrali samo zbog njega, ali im je bilo sve teže i teže. Samo je general igrao još srčanije nego pre; radovao se kao nikada pre toga. Njegova supruga je plakala, ali general je, kao da se ništa nije dogodilo, nastavio da pleše i da časka sa prijateljima. Bio je tako radostan da se glasnik odmah vratio do kralja, i rekao mu: "Taj čovek je zaista redak. Čuo je poruku, ali se nije rastužio. On ju je primio na neshvatljiv način. Eno ga kako igra, pije i smeje se iz sve snage. Kaže da, zbog toga što više nema budućnosti za njega, ne može da proćerda svoje poslednje trenutke: general želi da ih proživi do kraja".

Kralj je odlučio da ode na tu zabavu i da svojim očima vidi šta se dešava. U prostoriji je ugledao generalove prijatelje potpuno tužne; samo je general plesao, pio, pevao. Kad su im se pogledi sreli, kralj ga je upitao: "Šta to radiš, generale?"

"Ovo je oduvek bio moj životni princip" odgovori mu on, "biti bez prestanka svestan da je smrt moguća svakog trenutka. Zbog toga principa ja sam svaki trenutak sopstvenog života proživio do kraja. Ali, naravno, danas si ti smrt učinio izvesnom. Ja sam samo mislio da je smrt moguća svakog trena, ali to je bilo samo razmišljanje. Iza te misli bile su i druge, koje su uticale da mislim kako u sledećem trenu ipak neće umreti ili nešto slično. Budućnost je uvek bila tu negde, ali ti si me sada i nje oslobodio. Ova noć je poslednja noć koju gledam. Život je tako kratak — ja više ništa ne mogu da odlažem".

Kralj ne samo da je bio srećan kad je čuo ove reči, već je i postao učenik generala kog je pre desetak minuta želeo da pogubi. "Uči me!", zamoli ga kralj. "To što činiš je prava alhemija. Tako svaki život treba da se živi; to je istinska umetnost življenja. Neću da te obesim, ali me podučavaj. Nauči me kako da budem živ svakog trenutka".

Mi stalno odlažemo, i to se odlaganje pretvara u unutrašnji

monolog. I zato — nemoj da odlažeš. Živi ovde i sada. Što više živiš u sadašnjosti, to ćeš imati manju potrebu za "umovanjem", za mišljenjem bez kraja i konca. To će ti sve manje biti potrebno! Monolog je prisutan samo zbog odlaganja, a mi gotovo sve odlažemo. Mi uvek živimo za sutra koje nikada ne dolazi, za sutrašnjicu koja nikada i ne može da dode. To je nemoguće. Ono što dolazi uvek je danas, a mi uporno žrtvujemo stvarno danas za zanišljeno sutra. I tad um počinje da misli o prošlosti koja je tako idiotski straćena, o juče koje je uprošaćeno zbog sutra koje danas nije došlo. Na kraju um odlaže sve stvari za neku drugu sutrašnjicu, jer misli da ćeš dostići sutra ono što si propustio da učiniš juče.

Nikada to nećeš učiniti! Ta neprekidna unutrašnja napetost između prošlosti i budućnosti, to stalno propuštanje sadašnjosti, je buka unutar svakog od nas. Sve dok se taj užas ne zaustavi, ti nećeš doći do tišine koja je molitva. Dakle, prva stvar: pokušaj da budeš celovit u svakom trenutku.

Druga stvar: tvoj um je tako bučan samo zbog toga što uvek misliš da nisi odgovoran, i da drugi stvaraju takvo stanje. Zbog toga smatraš da će u boljem svetu — sa boljom ženom ili mužem, sa boljom decom, sa boljom kućom i boljim položajem — sve biti sjajno, savršeno, divno, i da ćeš biti savršeno tih. Misliš da nisi tih zbog toga što je sve oko tebe apsolutno pogrešno — kako da budeš u tišini kad je takva ludnica svuda oko tebe?

Ako misliš na taj način, ako tvoja logika tako funkcioniše, onda onaj bolji svet nikada neće doći. Svuda je svet ovo što jeste, i susedi su isti, i žene i muževi i deca. Ti stvaraš iluziju da je raj "negde drugde", ali svuda je jedan te isti pakao. S tom vrstom uma pakao je sve! Zašto? Zato što je um sam po sebi pakao od kojeg bežiš!

Kasno noću, jednoga dana, Mula Nasrudin i njegova žena stigli su do svoje kuće. Kad je videla da je neko provalio u kuću, žena je počela da vrišti i da plače. Posle nekog vremena uspeła je da dobaci Nasrudinu: "Ti si kriv za sve! Zašto se nisi setio da proveriš katanac pre no što smo otišli?"

Buka je privukla susede — bila je to prava senzacija koja se ne događa svakodnevno. Opljačkana je kuća Mula Nasrudina! Došli su svi koji su mogli da dodu.

Jedan sused reče Nasrudinu: "Oduvek sam očekivao ovako nešto. Kako je uopšte moguće da se ti tome nisi nadao. E, pa stvarno si nepažljiv!"

Drugi dodade: "Prozori su bili širom otvoreni. Zašto ih nisi zatvorio pre no što si izašao?"

I treći komšija imao je svoje mišljenje: "Tvoj katanac je izgledao tako slabašan. Zašto ga nisi zamenio na vreme".

Sve komšije su bez prestanka svaljivale krivicu na Mulinu leđa, a onda je i on, jadnan, uspeo da promuca: "Ma učutite već jednom — ja uopšte nisam kriv!"

Istog trenutka, čitavo je susedstvo u horu uzviknulo: "A čija je to onda krivica?"

"Šta mislite o lopovu?", predloži im Nasrudin.

Um uvek prebacuje odgovornost na nekog drugog. Žena baca krivicu na Mulu, i prvi komšija čini to isto, i drugi, i treći, svi krive isključivo njega, a jadnan čovek može samo da dobaci: "Pa mislite malo i o lopovu, pobogu!"

Mi stalno, s tvrdoglavom doslednošću, krivimo druge. To ti verovatno daje osećanje, jedno iluzorno osećanje, naravno, da nisi kriv: kriv je neko drugi: osoba A ili B ili C. A taj stav je jedan od najosnovnijih stavova koje um neguje. U vezi svega, odgovoran je neko drugi, i kad god nademo onog koji će ispaštati naše grehe, osećamo takvu jednu radost — jer onda smo sopstveni teret prebacili na tuđa ramena. Taj tip uma je suštinska prepreka. Ti moraš da shvatiš da, kakva god da je situacija, šta god da je po sredi, *ti si odgovoran*, samo ti i niko drugi.

Ako si odgovoran, onda je nešto još i moguće učiniti. Izboru nema — ako je odgovoran neko drugi. U tome je osnovni sukob religioznog i ne-religioznog uma. Um koji nije religiozan uvek će misliti kako su svi drugi krivi: promeni društvo, promeni okolnosti, promeni političku situaciju, promeni sve što možeš, ekonomske uslove i tako dalje — i sve će biti u najboljem redu.

Mi smo sve promenili toliko puta, i ništa nije u redu. Religiozni um kaže da ćeš, bez obzira na sve — ako okrivljuješ druge, patićeš u paklu, u večitoj bedi, i nećeš biti sposoban da dopreš do tišine.

Prebaci malo odgovornosti i na sebe; budi odgovoran, jer tad nešto još i može da se učini. Ti samo sa sobom možeš da učiniš nešto, ni sa kim drugim. To je jedina moguća revolucija.

Dakle, jedina revolucija koja može da se izvede je tvoja sopstvena, ali o tome se razmišlja samo ako osećaš odgovornost. Zašto je toliko buke u tebi? Otkud toliko zabrinutosti? Ti si odgovoran — to je prvi korak. Ako to shvatiš, onda više ne možeš da menjaš uzroke. Uzrok

mora biti negde unutra; samo tako i samo tada uzrok može da se otkloni.

U sličnoj situaciji s objektom koji ti stvara nelagodnost, neko drugi uopšte ne mora da se oseća loše. Buda će kroz istu situaciju proći drugačije — neće biti ni dotaknut. Zašto? Zbog čega si toliko iznerviran kada ti se dogodi ista stvar? Bio si spreman; gotovo da si čekao na takvu situaciju — neko se naljutio na tebe i ti si automatski reagovao ljutnjom. Kažeš da je zbog toga što je ovaj učinio "to i to". Kažeš: "On je taj koji me je izazvao. Sve što sam ja učinio je to da sam ga čuo. Nisam bio ljut — on me je prosto prisilio da budem takav, da se razljutim".

Ali, religiozna analiza je nešto drugačija. Religija kaže da je ljutnja uvek tvoja vlastita. Spolja je postojala ljutnja kao draž. Ona te izaziva, naravno, ali nešto je bilo u tebi — neka energija, sklonost, neka navika da se naljutiš pod određenim okolnostima. Zbog toga je spoljašnja ljutnja mogla da iznedri ljutnju u tebi. Da u tebi nije bilo energije, nagomilane ljutnje, potisnutog besa, onda, šta god da se desilo, ne bi te ni okrnulo. Spoljna stvar te je dodirnula zbog toga što si bio spreman da te ona dodirne. Bio si jednostavno spreman da prasneš; čovek koji te je izazvao samo je stvorio pogodnu situaciju — on ti je na taj način pomogao. On ti je u svemu tome bio pomoćnik! Da nije bilo nikog ko bi stvorio izvesne okolnosti, ti bi to isto morao da izvedeš sam za sebe. Tebi je to potrebno!

Kad ponovo prasneš, zapamti to što sam ti danas rekao. Analiziraj malo celu stvar, promeditiraj je, a onda ćeš zasigurno znati da si ti za izazov odavno bio spreman. Bio si pripremljen i samo si čekao, a taj čovek — koji ti je pomogao da izbaciš bes — samo ti je dao priliku.

Na sudu se jednom vodio slučaj protiv Mula Nasrudina: odjednom, bez ikakvog razloga, Mula je prebio svog sina i istrčao iz kuće. Zbog toga ga je sudija za prekršaje upitao: "U čemu je bila stvar? Zašto si to uradio tako iznenada, tako neočekivano? Nije bilo borbe; ničega nije bilo. Zašto si ga tukao?"

"Stajao sam pored vrata", otpoče Nasrudin, "a vrata su bila otvorena; ulica je bila prazna: ni prolaznika ni saobraćaja. Štap mi je bio pored ruke, a žena je bila zauzeta sređivanjem kuće, pa sam pomislio: "Nasrudine, ne bi smeo da propustiš ovako povoljnu priliku".

Ti ćeš priliku da stвориš sam za sebe ako ti je niko sa strane ne daje. Nećeš propustiti ni sekunde — stvorićeš sam svoju šansu. Ako postaneš svestan ove pojave, onda nešto još i može da se učini. Tada je sve u tvojim rukama. Izvor je uvek unutra, ali ga ti projektuješ spolja. Kad isprojektuješ, onda si nemoćan — jer tad je uzrok izvan tebe. Šta možeš

da učiniš? Ako te neko provocira, ako ti neko stvara ljutnju, ti si jednostavno bespomoćna žrtva — šta onda možeš da učiniš?

Druga stvar: zapamti, *ti si odgovoran za sve što jesi*. Čak i ako ti neko daje priliku, on ti samo pruža mogućnost da se *ispoljiš*. Na kraju krajeva, uvek si *ti* onaj koji je odgovoran. Čemu toliki naglasak na toj odgovornosti? Zbog toga što, ako sam odgovoran, ja ću lično prestati da reagujem. Ti nešto učiniš, ja odgovorim. Odgovor je istinsko ropstvo. Ti sa mnom upravljaš. Možeš od mene da napraviš srećnog čoveka, a možeš i da me pretvoriš u bednika: ti si onda moj gospodar, a ja tvoj rob. Ako mi uputiš osmeh, ja se radujem, a samo ako primetim odsjaj mržnje u tvom oku — osećam jad i samo jad. Ako je sve baš ovako kao što kažem, onda si ti moj Bog; ako mislim da nisi odgovoran, onda svako zadržava svoju ulogu: ja roba, ti gospodara. No ako je odgovornost moja, onda možeš da se smeškaš koliko hoćeš, ili da me mrziš, ili da radiš šta ti je volja — ja neću da odgovorim u skladu s tobom, već u skladu sa onim što je u meni, u skladu sa samim sobom.

Mula Nasrudin je klečao u džamiji, pripremljen za molitvu. Njegova košulja bila je nešto kraća, i čovek iza njegovih leđa pomislio je da ne izgleda kako treba, pa ju je povukao nadole. Odjednom, neočekivano, Mula je uradio to isto čoveku ispred sebe. Iznenaden, čovek se okrenuo i upitao ga: "Šta to radiš, nesrećniče?"

"Ne pitaj mene", slegnu Nasrudin ramenima. "Ovaj iza mene počeo je celu stvar, i ja nisam odgovoran. Ja sam jednostavno reagovao, jer ako se u ovoj džamiji moli na takav način, moje je da vršim volju Božiju".

Ti činiš drugima određene stvari zbog toga što drugi to isto čine tebi. Ti ih nastavljaš, a toga uopšte i ne moraš da budeš svestan. Da li si svestan da, kada kažeš nešto svom detetu, ti jednostavno ponavljaš iste one reči koje si slušao od svojih roditelja? To je Mula Nasrudin. Jesi li svestan toga? Ti se prema sopstvenoj ženi ponašaš isto onako kao što se tvoj otac ponašao prema tvojoj majci — samo nastavljaš ono što je od ko zna kada neko započeo. Ti nisi niko i ništa — jednostavno, predstavljaš prolaz. Šta je to što radiš?

Kad si sa svojim slugom, jesi li primetio kako se ponašaš? Zar to nije isti onaj obrazac ophođenja kojeg tvoj šef gaji prema tebi, kad si u uredu? A šta ti radiš? Ti si samo karika u beskrajnom lancu. A ako si zaista samo to, onda jednostavno ne možeš da dopreš do tišine. Kako bi i mogao? Guraju te odavde, guraju odande, upravljaju tobom, a ti si tako ranjiv i nejak, povređuje te svaka glupost. Ako je neko svojom

ljutnjom isprovocirao tvoju, ti nemoćno promućaš: "Ja sam samo odgovorio. Zašto se on uopšte ljutio?" Zašto? Bio je ljut i to je njegova stvar. Kakve to veze ima s tobom? Ali ti to osećaš kao svoju dužnost, i šta god da je tebi učinjeno, ti ćeš to isto uraditi drugome.

Zapamti ovo: ti nisi rob, i niko ti to ropstvo nije nametnuo. To si ti sam sebi navukao bedu na vrat. Odbaci to! Budi gospodar! Samo tako možeš da dodeš do tišine. Samo gospodar može da bude tih. A kada kažem gospodar, mislim na osobu koja *može* da dejstvuje iznutra — na onog koji *ne reaguje*. Mi uvek reagujemo — nema akcija u našem životu. U trenutku kad izvedeš čistu akciju, osetiš neponovljivu tišinu u sebi — jer sad si postao gospodar. Niko te više ne može uznemiriti — bespomoćnost je *iza* tebe, prevaziđena.

Neko je uvredio Budu dok je prolazio kroz jedno mesto: Buda je saslušao svaku reč, a zatim se okrenuo ka Anandi: "Ananda, bio je to jedan stari dug. Sada je otplaćem. U nekom životu ja sam uvredio ovog čoveka, ali sada je karika odbačena. Lanaca više nema. Hvala ti prijatelju", reče Buda onom gnevnom čoveku na kraju. "Sad je račun podmiren — ja više neću da odgovorim". On kaže: "Reakcija je preporadanje. Ako reaguješ, radaćeš se ponovo i ponovo, jer stvaraš novu kariku u lancu. Račun nije zatvoren i sve je nedovršeno.

Na dan svoje smrti, Buda je pozvao sve svoje monahe. Bilo ih je preko deset hiljada, i kad su se svi skupili, Buda im reče: "U toku današnjeg dana odbaciću ovo telo, i ako neko ima nešto da pita, nek' pita sada. Ima li pitanja? Ja uskoro napuštam ovaj svet, i više se neću vraćati".

"Zašto?", upita neko, "Zašto nas napuštaš?"

"Svi su računi sada otplaćeni", odgovori Buda. "Ja sam samo čekao da platim i poslednji dug, i sad više nemam dugova. Sada sam gospodar jer sam prevazišao sve svoje karike. Više nisam među vama".

Dakle, treća stvar: postani gospodar. Kakva god da je situacija, izvedi akciju — ne dopusti da se svedeš na reagovanje. Odupri se izazovima reakcije. To je jedino zlo, jedini greh — odgovoriti. Smej se kad osetiš da to želiš, ali neka ti smeh ne bude odgovor na situaciju. Plači kad ti se plače, no neka ti suze budu akcija a ne odgovor. Prekini s reagovanjem! Deluj! Ako ispuniš ta tri uslova, dostići ćeš tišinu koja je molitva.

Ova izreka kaže: "Tišina je molitva — *Mounam stutihu*". Kada si tih, bez ijednog unutrašnjeg monologa, bez zabrinutosti i odgovora, bez

ičeg nedovršenog ili potisnutog, kada je sve zaokruženo i završeno, ti postaješ samo prostor — prazan prostor — beskrajan, neomeđen prostor, jer reakcije su ograničenja, i zabrinutosti, takode: tvoje granice su tvoja ludila. Kada si tih, ti si beskrajan prostor; ništa više.

Ali zašto ova izreka naziva to stanje molitvom? Zašto unositi molitvu u tišinu? Bolje je to utihnulo stanje nazivati meditacijom nego molitvom. Otkud molitva? Kad si tih, to je valjda meditacija. No bilo kako bilo, to nije slučajno — jer kad se preobrazila u beskonačni prostor, Božansko se spušta u tebe. Ti si ga time prizvao. Sopstvenom tišinom pretvaraš se u domaćina koji dočekuje božanskog gosta. Taj gost može da dode samo u tu prazninu, pri toj tišini, ništavilu. To je jedini poziv. To je jedina invokacija. To je jedina molitva.

Molitva, to znači — moliti Božansko da dode, moliti Božansko da bude gost tvog unutrašnjeg prostora. Ali reči su bezvredne, verbalni pozivi su jednostavno smešni. Šta god da radiš — možeš da plačeš, da lelečeš, da jadikuješ — nema pomoći. Prvo postani domaćin. Tišina je isto što i "postati domaćinom". I — sad si spreman. Sad nema potrebe da se moliš, da bilo šta tražiš ili zahtevaš. Nikakav poziv nije neophodan! — čim se utišaš, kada si potpuno tih, Božansko se spušta, Božansko dolazi.

Bolje je da kažemo to isto na drugačiji način: Božansko je uvek tu, ali ti ne možeš da ga osetiš ako nisi apsolutno tih. Gost je tu, ali domaćin — spava li spava. Gost je u kući još mnogo pre domaćina, ali domaćin je otišao u nepoznatom pravcu. To lutanje je ono što se podrazumeva pod umom.

Jesi li ikada primetio da um neprekidno luta? Um i jeste lualica. Ti nisi ovde: to je ono što um predstavlja — ko zna gde se nalaziš. Ako si ovde, onda nema uma, onda ni lutanja nema. Um nije u stanju da bude u sadašnjosti: on je ili u prošlosti ili u budućnosti. Um ne može da bude u ovde-sada. On je uvek tamo-tada. To je lutanje. Kada si jedno s umom, ti bludiš ko zna gde, a gost je uvek na jednom te istom mestu: u kući. U tebi.

Pitali su Budu kad se prosvetlio: "Šta si dobio time?"

"Ništa", odgovori im Buda. "Sve ono što smatram dobitkom oduvek je bilo u meni, samo ranije toga nisam bio svestan. Zato bi bilo bolje da kažem da ništa nisam dobio. U stvari, mogu slobodno da priznam: izgubio sam toliko toga. Izgubio sam ono "Ja" kog je stvarno bilo *isuvviše* — izgubio sam sebe, a dobio ono što je oduvek bilo prisutno u meni".

Čovek mora da se vrati na svoje sopstveno mesto. Taj povratak je

tišina, a *riši* tvrdi da je to i molitva, jer kad si tih, poziv je upućen. Pozvao si, a u molitvu su uključene i mnoge druge stvari. Ako zaista moliš, onda nema razlike, nema razmaka između molitve i odgovora na molitvu. Ako jaz ipak postoji, to samo pokazuje da je molitva bila sasvim lažna.

Ako si tih Božansko je tu — razmak ne postoji. Ako misliš da si tih a Božanskog nema ni od korova, onda si *daleko* do svake tišine. Mora da si odlutao, otišao ko zna gde. Odlutao si ako moliš za slobodu, za večni život, za besmrtnost ili raj, ako moliš za bilo šta, ako žudiš za bilo čim. Potpuna tišina znači celovito prihvatanje svega što jeste. Dakle, poslednja stvar koja mora da se shvati je ovo: tišina u suštini znači potpuno prihvatanje.

Neprihvatanje stvara nemir i buku unutar uma. Kad god nečemu kažeš ne, um počinje da radi i da se kreće. Kad god kažeš da, um se zaustavlja. "Ne" je starter, "da" je kočnica. *Asrik* na sanskritu znači teista, i u osnovi predstavlja nekog ko je svemu rekao potpuno i konačno "da". Taj čovek više nikada neće moći da kaže "ne". "Da" je vrhovno, poslednje. Nema vraćanja!

Prihvatanje znači da srdačno dočekuješ svaku situaciju: ako je ljutnja, prihvataš. Ako je patnja, pohlepa, požuda — prihvataš, sve prihvataš. Prihvataš i brigu i strah i nemir — sve, apsolutno sve! Kako je moguće da nakon takvog prihvatanja budeš uznemiren? Kad čovek sve oberučke prihvata, uznemirenost je nemoguća. Dakle, poslednjom analizom došli smo do sledećeg: pod tišinom se podrazumeva *totalno prihvatanje*.

Buda je tome dao i ime: *tathata* — takvoća. Buda je rekao da sve što jeste — jednostavno jeste. Što *jeste jeste*; prihvati to — i tišina je tu. Reci "ne", porekni, negiraj, suprotstavljaj se, odbijaj, pokušavaj da menjaš — i stvorio si nezamisliv nemir. Ta tišina je molitva i ne može da se stvori, da se žznudi prinudom.

U životu, sve što je vredno, sve što u sebi nosi određenu vrednost, uvek je posledica nebrojeno mnogo stvari. Ti tome ne možeš da pristupiš neposredno. Na primer: sreća. Pristupiti sreći direktno — to je potpuno nemoguće. Oni koji pokušavaju da joj tako pristupe biće jedni od najnesrećnijih — i to samo zbog sopstvene upornosti, sopstvenih napora. Kad god nešto radiš — bilo šta — ako si potpuno obuzet time, sreća nastaje spontano.

Slikar radi svoj posao i u tom delanju potpuno je zaboravio na sebe. On je potpuno u činu, i zaista, više nije, nema ga. Stvarno, veliki slikari

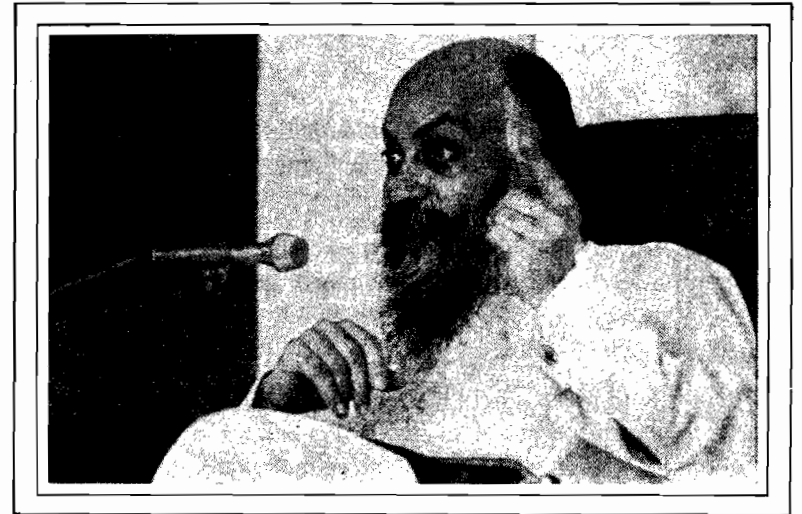
nikada ne slikaju. Slike se dešavaju! Baš kao što kažemo da se "dešava kiša" — isto se tako dešavaju i vrhunske slike, i sreća, i sve drugo.

Jednom su upitali Van Goga: "Koja je vaša najbolja slika?"

"Ali", začudio se Van Gog, "ja ništa nisam naslikao, i zato ne mogu da kažem koja je slika najbolja. A ako baš uporno zahtevaš, onda ću ti reći: ova, *baš ova što se sada stvara*. Ali ja nisam slikar: sve se to dešava. Slikar je nestao".

Van Gog može da doživi sreću koja nije sa ovoga sveta — to isto mogu da oseću i pevači, igrači, umetnici. No bilo kako bilo, to stanje je uvek posledica nečeg sasvim drugog.

Tišina je takođe posledica mnogih stvari — ispravnog življenja, ispravne akcije, ispravnog prihvatanja, ispravnog preobražavanja u domaćina. Tad, odjednom, iz vedra neba, dešava se tišina. Ona je tu — oduvek je bila tu.

Trinaesto predavanje

4. avgust 1972.

PITANJA I ODGOVORI

*" Da li je evolucija
rezultat nezadovoljstva
i neprihvatanja? "*

*" Ko je odgovoran,
pojedinaac ili sredina,
i zar ne bi religiozne osobe
trebalo da pokušaju
da menjaju društvo? "*

Pitanje:

Osho, prošle ste noći rekli da čovek može da raste kroz potpuno prihvatanje. Ali Istok je i dan danas ostao nerazvijen, i pored principa prihvatanja i zadovoljnosti, dok je Zapad napredovao samo zbog toga što nije usvajao pomenute principe.

Samim tim, zar nije onda očigledno da su nezadovoljstvo i neprihvatanje principi evolucije i duhovnog rasta, a ne princip potpunog prihvatanja. Molimo vas da nam to razjasnite.

Odgovor:

Mnoge će stvari sad morati da budu shvaćene. Prva: Lao Ce, Krišna, Buda, Mahavir — niko od njih nije do kraja ono što zovemo Istokom. Oni su, doduše, propovedali prihvatanje, ali niko nije sledio ono što su oni govorili. Oni koji su poštovali dotične savete su se i razvili: Lao Ce je izrastao u savršeno ljudsko biće — došao je do najviše tačke; I Buda je sebe preobrazio u božansko biće kroz prihvatanje i zadovoljnost, ali Istok ih nije sledio. To što su oni rođeni na Istoku ne znači da ih je Istok pratio bez pogovora. To je ujedno prva stvar.

Druga stvar: Zapad je napredovao, ali do takve krize, do jednog tako bolesnog stanja svesti, da je sad Zapad prisiljen da gleda u pravcu Istoka. Zapad je sledio principe nezadovoljstva i neispunjenosti, pa je, u neku ruku, on bio iskreniji, pošteniji od Istoka. Istok je zaista u jednom smislu bio neiskren.

Mi nastavljamo da obožavamo Krišnu, Budu i Mahavira, i samo zbog tog klanjanja mi mislimo da ih sledimo. Uopšte ih ne sledimo! To je samo površna, najplića moguća služba. Ali, Zapad je zaista sledio principe neispunjenosti i materijalizma, i sad je došao do klimaksa. Sad oni sa Zapada, koji su učinili sve što se uopšte može učiniti — osećaju da je život postao beznačajan, jer sve do čega su došli sad izgleda kao potpuno bezvredno dostignuće. Bila je to evolucija stvari, ali ne i

evolucija svesti. Skupljali su i skupljali, ali su iznutra postali prazniji nego ikad.

I sad, kada je ostvareno toliko toga — sad, kad je Zapad realizovao sopstvene ambicije — nejednakost je postala mnogo očiglednija. Čovek je ostao prazan, nerazvijen. Zbog toga danas mislioci Zapada, zapadna avangarda, sve više misli u terminima Lao Cea, Bude, Mahavira. Sad su oni itekako razumeli besmislenost nezadovoljstva — ono vodi do sve većeg i većeg nezadovoljstva, te tako, na kraju, nemoguća je da čovek bude zadovoljan. Od jednog nezadovoljstva ti ideš do drugog, i nikad nisi zadovoljan.

To je ono o čemu govore Upanišade: ako počneš od osećanja zadovoljstva, samio ćeš tada doći do one istinske samodovoljnosti, zbog toga što je početak ujedno i kraj, semenska je u suštini drvo. Dakle, ako stvar nije u semenu, onda ni u drvetu neće biti. Ako je zadovoljstvo tvoja osnova i početak, sam koren, temelj tvog una, ono će tada, i samio tada, procvetati u vrhovno zadovoljstvo. To cveće ne izvire iz ništavila. Oni će rasti iz tebe — cvetovi će biti tvoj lični rast. Dakle, ako osećaš zadovoljstvo na početku, ti ćeš ga onda pronaći i na samom kraju.

Ako počneš od nezadovoljstva, nezadovoljstvo će rasti i nikad se neće preobraziti u zadovoljstvo. Što ga više slediš, ono će biti prisutnije. I ako nezadovoljstvo raste nesmanjenom brzinom, krajnji rezultat će biti sveopšte ludilo. Ludak je sasvim nezadovoljan čovek bez ikakve nade, apsolutno osujećen.

Sad je Zapad došao do ispunjenja ličnih ambicija. Zapad je bio autentičan i iskren u svojim naporima. Sledio je određeni put, a samo ako si uporan u sleđenju, ti znaš — vodi li on ka nekom cilju ili ne vodi.

Istok je ostao zbrkan. Vođe su uporno pričale o zadovoljstvu a mase su se zavaravale. Narod je govorio o zadovoljstvu, a nezadovoljstvo je raslo iz dana u dan. Istok je samo prividno s Budom — tobože ujedinjen! U osnovi, on nije bio sa njim. Kad kažem Istok, ja mislim na mase. Te mase su materijalistički nastrojene, baš kao i zapadne — ali Istok ima lažno lice, Istok je maskiran.

Istok je nereligiozan baš kao i Zapad, ali nepošteno. Mi mislimo da smo religiozni, ali nismo, ni najmanje. Oduvek stojimo u jarku, u dubokoj zbrci. Nismo se pomerili nikuda, ali ne zbog Upanišade — mi ih nikada nismo sledili! — nismo se pomerili samo zbog toga što smo putovali na dva broda istovremeno — stvar je u tome što su brodovi išli svaki u svom pravcu. U glavama spominjemo duhovnost, ali srce nam sledi materijalističke principe i vrednosti.

Zbog tog je razloga Istok ostao siromašan u svim dimenzijama — ne samo fizički, ekonomski, već i spiritualno takode, jer je za duhovni rast iskrenost najbitnija. Bolje je biti iskreno nereligiozan nego lažno religiozan, jer iz te iskrenosti još se i može pojaviti istinska duhovnost. U čoveka koji nije iskreno religiozan ne može da se rodi mogućnost za bilo kakav razvoj.

Dakle, upamti to: Istok nije zaista Istok. Na Istoku je samo nekoliko osoba zaista predstavljalo Istok. Zbog toga, ti pojmovi "Istok" i "Zapad", nemaju nikakve veze s geografijom. Mnogi zapadnjaci predstavljaju Istok: Isus je Istok, Majster Eklhart takode, Sveti Franjo Asiški, isto tako, i Jakob Beme: niko od njih *nije* Zapad. A svi vi ovde (Radniš se obraća Indijcima — prim. prev.) pripadate Zapadu, a ne Istoku. Dakle, Istok i Zapad nisu geografski pojmovi. Istok je jedan određeni pristup životu, kao i Zapad.

Vi ste materijalisti nesvesno, i zato se ne možete razvijati u tom smeru — u materijalističkom smeru — zbog toga što svaki rast podrazumeva svesne napore. Vi ne možete da se razvijate zbog toga što niste *svesno* materijalisti, a prema višim stanjima svesti ne možete da se približite, jer vaše zanimanje u tom smeru je jedno potpuno lažno, pseudo-interesovanje. Dakle, prvu stvar smo raščistili: sva zabuna je u gore navedenom.

Druga stvar: kad kažemo "prihvatanje", šta podrazumevamo pod tim? Kad Upanišade kažu da je prihvatanje sreća, Nirvana, šta to znači? Da li to znači smrt, zastoj? Ne! To znači samo ovo: šta god da se dešava, šta god da jeste i ma šta se desilo — mi nismo protiv toga, s tim se nećemo boriti; u skladu sa situacijom.

Na primer, imamo semenku koja prihvata sebe; to ne znači da ona sad neće da se razvija. Seme samo znači mogućnost za rast, ništa više. Biti seme znači biti mogućnost za razvoj. Seme prihvata sebe: to znači da je i rast prihvaćen kao prirodan. Ono neće ulagati nikakav napor da se pretvori u drvo, jer napor je potreban samo onda kad nastojiš na to da postaneš ono što u stvari nisi. Zapaniti to zauvek: napor je nužan samo ako želiš da budeš ono što nisi. Ali, ono što nisi ne možeš ni postati, bez obzira na to koliko se trudiš.

Mi rastemo da bi bili ono što jesmo, pa je svaki napor, u jednom dubljem smislu, krajnje besmislen; samo rasipaš energiju. Borba je beskorisna. Prihvatanje ne znači prestanak rasta, već njegov prirodan tok bez ikakve borbe da se do toga dode. Svaki sukob stvara grozničavost unutar uma. A čemu borba? Protiv koga se boriš?

Mogućnost koja ti je data, potpuno je otvorena. Prihvati sebe u potpunosti i rasti prema sebi, u skladu s Postojanjem. To će biti istinski rast, ali on će biti prirodan, potpuno neusiljen, spontan. U svemu tome neće biti mučnog napora. Buda *raste* da bude Buda, i zaista, to nije napor — to je tok, ti ploviš ka sebi samom.

Ako *Ti* želiš da budeš Buda, onda će svc to da se pretvori u borbu. Mnogi su pokušali, hiljade njih je težilo da postanu Buda. Ali to je sukob, jer Budastvo nije u njihovom korenju. Oni mogu da budu nešto drugo, njihova je sudbina drugačija, ali oni pokušavaju da oponašaju nekoga.

Mnogo je ljudi oponašalo Budu, ali iz te čitave mase, iz tog mora nije izašao ni jedan jedini Buda. Krajnji rezultat je bio: mali milion imitacija, nijedan original. Svi su oni stvorili kopije: lažne, mrtve, bez ikakve životnosti u sebi. Kad god si odlučan u tome da slediš nekog drugog, moraćeš da se boriš, a potreba za sukobljavanjem iščezava čim odlučiš da prihvatiš svoju sopstvenu sudbinu: ti ćeš spontano rasti ka njoj. I svaki je pojedinac jedinstven, pa prema tome — svaka ima svoju sopstvenu sudbinu, vlastito odredište.

Pod prihvatanjem se podrazumeva: budi ono što Postojanje želi da bude kroz tebe. Nemoj da se boriš. Ako si cvet ruže, onda budi ruža. Nemoj ni da pokušavaš da budeš lotosov cvet. Onda nema potrebe da se boriš. Pupoljak ruže postaje cvet ruže, ali ako pupoljak podučavaš, ako mu usaduješ odredne ideje u mali mozak, onda će on početi da bude nešto sasvim drugo. To će, naravno, rezultovati sukobom, naporom, napetošću. I ne samo da će čitav trud biti uzaludan, i ne samo da neće biti nikakvog pozitivnog rezultata — biće čak i negativnih posledica. Ako ruža pokušava da bude lotos, to je nemoguće. Dakle, mogućnost za tako nešto ne postoji — ali kroz onaj napor možda je celokupna energetska zaliha uništena, te pupoljak ruže možda neće biti u stanju da postane čak ni ružin cvet.

Princip sveobuhvatnog prihvatanja je vrlo prost: prihvati sebe i kreći se s prirodom, bez obzira na to — kuda te ona vodi. To je tvoja sudbina. Ne opiri se tome; ne pokušavaj da budeš nešto drugo. Inače, opet ćeš da upadneš u staru zamku — u sukob.

To je ono što se podrazumeva pod *Tao*-om, pod *dharmom*, pod *snjabhavam* — pod unutrašnjom prirodom. Sledi je! A kada to kažem, to ne znači da u to ulažeš neke napore. Samo pusti prirodu da radi svoj posao. Ne mešaj se: dopusti sudbini da raste. Tada se dešava drugačija evolucija — evolucija svesti a ne stvari. I zato — možda nećeš doći do

veće kuće, ali do veće duše hoćeš. Možda ekonomski nećeš biti bogatiji, ali ćeš u duhovnom smislu biti istinski bogataš.

Isus je rekao da, ako izgubiš sopstvenu dušu a osvojiš čitav svet, kakvog to ima smisla? I dalje si prosjak; ostao si prosjak, i pored svega. A ako zadobiješ vlastitu dušu a čitav svet izgubiš, ništa nisi propustio. U tom stavu izražen je istočni pristup životu — jer Istok kaže da sreća nije u stvarima već unutar svesti. Sreća sa stvarima uopšte nije povezana; ona je u vezi s tobom: ti si ono što *mora* da raste!

Stvari mogu da rastu, može ih biti sve više i više, možeš imati svakoga dana duplo više stvari — ali imati nije isto što i biti. Dakle, ti si u stanju da poseduješ čitav svet a da iznutra nemaš nikakvu dušu, a isto tako, možeš da budeš prosjak nasred ulice — ali prosjak s dušom imperatora. Rast duše je onaj krajnji rast. Oni koji su sledili ovo učenje su izrasli do svoje pune visine, i postali su istinski neuporedivi.

Hiljade njih, možda i milioni ljudi sledili su put nezadovoljstva. Čitav svet, u stvari, bio je na tom putu — ali sledbenici te staze nisu stvorili nijednog Budu, nijednog Isusa, nijednog Lao Cea. I zaista, spoljašnji rast zavisi od nezadovoljstva, a unutrašnji rast — od zadovoljstva. Izbor zavisi od tebe! Ako želiš da se okružuješ stvarima, ruke su ti slobodne, ali ne zaboravi da si onda samo sluga koji zgrće i gomila. Kad smrt dode sve je uništeno, i šta god da si uradio, smrt poništava.

Postoji još jedna vrsta razvoja, a to je unutrašnji rast, i plodove tog rasta čak ni smrt ne može da poništi. Buda kaže, da dok ne ostvariš nešto što ni sama smrt ne može da upropasti, nisi postigao ama baš ništa što je vredno pomena. Ostvari ono što prevazilazi smrt: samo tada rasteš. U suprotnom, čitav tvoj život biće uništen smrću, i ti ćeš opet biti prosjak na ulici, i moraćeš da kreneš ispočetka.

Rast predstavlja neprekidnost, životni proces, ali stvari ne mogu da idu s tobom. Sve ono što imaš nije uistinu tvoje. Stvari pripadaju svetu i smrti, a ne tebi. Ti jednostavno zaluduješ sebe — u međuvremenu možeš da se obmanjuješ! Dakle, tvoj rast se odvija kroz zadovoljstvo, a kada kažem "zadovoljstvo", ja ne mislim na malodušnost — zapaniti to jednom za svagda.

Sad smo stigli i do treće tačke: osoba može da bude zadovoljna samo da bi utešila sebe. Siromašan si. Ne želiš da budeš takav, ali, šta se tu može, siromašan si, i onda počneš da sebi namećeš lažno zadovoljstvo. Kažeš: "U redu, to je moja sudbina — prihvatom". Ali duboko u tebi, to nema veze s istinskim prihvatanjem. Čovek time jednostavno teši

sebe samoga. Ako ti se pojavi prilika da se obogatiš, svakako da je nećeš prokocakti. Ili ako neko predloži: "Evo, uzmi moj novac u zamenu za tvoje zadovoljstvo", ti ćeš oberučke da prihvatiš njegov predlog.

Dakle, malodušna uteha nije zadovoljstvo. To je samo pokušaj da se prikrije pravo stanje stvari. Ti ne želiš da se osećaš malodušnim, pa zbog toga praviš predstavu koja se zove "Ja sam zadovoljan". Mnogi to čine, ali to nema nikakve veze sa učenjem Upanišada. Za Upanišade, zadovoljstvo nije posledica malodušnog stava. I ne sanio to; po Upanišadama, zadovoljstvo je duboko razumevanje.

Život je takav da u njemu postoji kao deo, kao vrlo sićušan deo. A Celine je ogromna, organska jednina. To sve liči na prste koji su deo mog tela: oni ne mogu ništa da učine protiv tela čiji su sastavni deo. Prsti nisu u stanju da budu ništa drugo do delovi mog tela — samo delovi. I ako mi je telo zdravo, i prsti će biti zdravi. Ako je bolesno, razboleće se, a ako je mrtvo — i prsti će biti mrtvi. To razumevanje — "Ja sam samo deo te velike organske Celine i biću u skladu s njenim tokom, neću se boriti" — je zadovoljstvo.

To je duboko razumevanje. Zapamti, to zadovoljstvo se razlikuje od svega što ti svet pomogne da shvatiš — za svet je teško da shvati navedene ideje. Taj tip čoveka će biti zadovoljan i kad je siromašan i kad je bogat. Zapamti: u oba slučaja. On neće pokušavati da bude siromašan, jer, opet, to je napor — svaki pokušaj isto je što i naprezanje, isto što i ambicioznost. Ako to ipak čini, on će se opet sukobljavati sa Celinom; opet će biti prisiljen da nešto odbija i ne prihvata.

Ako je volja Celine da on mora biti bogat, on će onda i biti takav. Ako je volja da bude siromašan, biće siromašan. On vrlo lako može da skrene iz bogatstva u siromaštvo, i obrnuto. On se pomera kako vetar duva — on je samo suvi list na vetru: nema volje, nema ega, nema ambicija. Njegova je ambicija — ambicija Celine. To je prihvatanje, i kad čovek živi u takvom stanju, on dostiže najviši vrh unutrašnjeg rasta.

To je bila najdublja suština istočne religije, ali Istok nije bio spreman da prihvati tako nešto. Oni koji su sledili, došli su do vrha, do najvećih rezultata koji uopšte mogu da se ostvare. Svi ostali, koji su samo oponašali prihvatanje, nalaze se danas u stanju duboke unutrašnje protivrečnosti.

Čitave mase na Istoku nalaze se u tom stanju: oni misle da su religiozni a daleko su od svake religioznosti, a njihovo mišljenje da su duhovni im je najveća prepreka — jer ako neki bolesnik umisli da je zdrav, onda je lečenje nemoguće. Bolesnik mora da shvati da je

bolesan; to je prvi korak ka ozdravljenju.

To je najfatalnija bolest — misliti da si zdrav a ne biti takav — jer je onda neostvarljivo svako izlečenje. Ali to se svakodnevno dešava, a čovek može da se zavarava bez ikakvih problema. Dakle, moguće je da će Zapad postati veći Istok i od samog Istoka, i obrnuto — da će Istok postati zapadniji od Zapada. Takve stvari dešavaju se već sada.

Nije dalek dan kada će "sunce osvanuti na Zapadu", jer najviša svest Zapada, najinteligentniji ljudi Zapada, polako se preobražavaju i postaju Istok, deo Istoka. A na Istoku, stvar je dijametralno suprotna: takozvana inteligencija se pretvara u komuniste. Danas, ako si na Istoku a nisi komunista, niko o tebi neće razmišljati kao o inteligentnom čoveku. "Zar je moguće da si intelektualac a da još uvek nisi komunista?" Čak i oni ljudi koji nisu komunisti još uvek se ne usuđuju da kažu da nisu komunisti. Ne-komunisti će reći da su socijalisti: to im je poslednja fasada. Čak i oni koji su protiv bukvalno svakog komunizma, pričaće u terminima socijalizma, komunizma, jednakosti i tako dalje.

Sada je na Istoku prava retkost naići na istočni tip uma — to je zaista redak slučaj. Na Zapadu je komunizam potpuno zastareo. On izlazi iz upotrebe čak i u Sovjetskom Savezu. Čak i sovjetska inteligencija polako počinje da zadire u unutrašnje svetove. A na Istoku — niko te neće smatrati čak ni inteligentnim ako ne pripadaš komunističkoj partiji. Sad Sovjeti ulazu tolike svote novca u ispitivanje unutrašnjih svetova da su i sami Amerikanci daleko iza njih. Na mnogim sovjetskim univerzitetima, parapsihološka istraživanja su postala sastavni deo svih istraživačkih programa.

Čovek nije samo puka materija: on je i um, takođe. I sve dok ne otkrijemo i nešto u vezi uma, ništa ne izgleda zaokruženo i moguće. Bez toga, čovek ne može da se promeni, revolucija ne može da se izvede. Ali na Istoku, takozvanom Istoku, na Istoku se geografske karte, govoriti o spoznaji, spiritualnosti i religiji je čisto sujeverje. Ako na Istoku neko počne da šapuće o religiji, takozvani intelektualci ga automatski proglašavaju za "reakcionara".

Zašto se to dešava? Zapad je sledio materijalizam, ali pošteno do kraja, izuzetno iskreno. A poštenje i iskrenost uvek se isplate, jer danas zapadnjaci osećaju da je u čitavom njihovom naporu postojala neka greška; nešto je u samoj osnovi bilo očigledno pogrešno. I Zapad je iskren, on je to u stanju da otvoreno prizna. Mi smo neiskreni, i zato ne priznajemo ništa. Mi se kao menjamo, ali na površini zadržavamo ono isto, staro lice. Mi nismo u stanju da priznamo da smo pogrešili.

Priznanje je pokazatelj zdravlja, jer kad čovek nešto ispovedi, to samo pokazuje da se određene stvari sad mogu ispraviti.

Istok je uvek živeo dvostruki život — gledao je nebo, čvrsto pripijen za zemlju. To stvara probleme, zbog toga što ćeš zalutati — hodaš, a ne gledaš kuda ideš. Uporno piljiš u nebo, a tamo nema puteva — to je razlog zbog kojeg su naši umovi podeljeni, rascepljeni, šizofrenični. Dva života su življena istovremeno. Šta god da kažeš, ti znaš da nije tako, da to nije istina, da se to ne može izvesti, ali ne prekidaš — nastavljaš po starom.

Jedan stariji gospodin bio je ovde pre par dana. Inače, on je bio najveći prosvetni radnik u čitavoj Indiji, i bilo mu je jako teško zbog trenutne situacije na univerzitetima. Govorio mi je da je budućnost njegove dece potpuno crna: "Čak me ni moje potomstvo ne sluša. Nema morala, nema religije, nema iskrenosti. Šta se to, pobogu, dešava danas?"

Bio sam prisiljen da ga upitam: "Da li si ti bio dosledan onim principima koje si predavao deci? Jer ti si bio uspešan čovek — *vrlo* uspešan. Uspeo si da se ispenješ na sam vrh". Taj gospodin je bio sudija visokog suda, i imao je još mnogo funkcija i zvanja. Pitao sam ga: "Molim te, reci mi iskreno, da li si ti dosledno živeo po principima koje si želeo da preneseš svom potomstvu?"

Nije mu baš bilo lako, ali bio je dovoljno pošten, pa je na kraju priznao: "Paaa, vrlo je teško biti istovremeno iskren i uspešan".

Morao sam da ga upitam šta bi više voleo: da mu deca budu uspešna ili poštena. Rekao sam mu da je moje mišljenje da su njegova deca mnogo poštenija od njega — jer ona vide svo licemerje i ne žele da ga ponavljaju. Potomstvo će čak i da mu kaže: "Pošto ćemo da budemo uspešni, nemoj ništa da nam pričaš o poštenju. Čemu onda sve te smešne priče? Govori nam o tome kako da budemo nepošteni i uspešni. Ako ćemo da budemo poštteni, onda moramo da se odrekemo svih prilika da uspeemo; onda ćemo da budemo neuspešni, ali poštteni". Pa zar nije tako? Zašto zbunjivati decu?

Ali taj čovek doživljava sebe kao moralnog čoveka, dok su mu deca, eto, nemoralna, a ona samo govore da je čitav naš život i čitav naš način mišljenja čisto licemerje. Ako moramo da sledimo poštenje, onda ne očekujemo uspeh. A ako se on i pored poštenja ostvari, to je pravo čudo. Ako se ne dogodi, onda nema potrebe da se nadamo. Onda osujećenja nema, jer si izabrao da budeš častan i pošten; drugim rečima, izabrao si da ne postigneš uspeh u životu. Ali um jednog oca, um ama baš svakog

oca, želeo bi da ti istovremeno budeš i častan i uspešan. Na taj način se stvara dvostrukost unutar uma, um sa duplim dnom. Dakle, govori o poštenju i budi nepošten! Postigni uspeh u životu, a zatim ubeđuj sopstvenu decu da budu poštena i uspešna! Nastavi tako iz generacije u generaciju, i tako smo stvorili pacovsku rasu, rasu čistih licemera.

Ako želiš unutrašnji rast, onda je prihvatanje jedini zakon. Ja ne kažem da će unutrašnji rast obavezno prouzrokovati i spoljašnju evoluciju. To ne mora da se dogodi. Može, ali ne mora. Možeš da ostaneš puki siromašak, ali kad poseduješ unutrašnje bogatstvo, unutrašnje obilje, onda spoljašnje siromaštvo ne stvara nikakvu patnju. Spoljašnje siromaštvo obavezno stvara patnju samo ako je i iznutra siromaštvo. Kad je spolja bogatstvo a iznutra siromaštvo, to je onda najveća moguća patnja. Zaista se retko dešava da je čovek bogat i spolja i iznutra.

Dakle, izbor je između te dve krajnosti. Na šta stavljaš naglasak? Ako si za unutrašnji rast i bogatstvo tog tipa, onda budi dosledan i veran izabranom putu — i tada je prihvatanje zakon. Ali ako nisi za to, onda budi nezadovoljan, ne prihvataj ništa, bori se. Spolja ćeš biti sve bogatiji, ali ćeš na kraju da shvatiš da si uzalud straćio čitav svoj život.

Pitanje:

Osho, jednog ste dana rekli da je život meduodnos — i da je sve u odnosu sa svim. Nekog drugog dana izjavili ste: "Samo si ti odgovoran za sve". Ali psiholozi kažu da je osnova celokupne ličnosti u detinjstvu, između treće i sedme godine, kada je čovek samo bespomoćna stvarčica u rukama porodice i okoline. Ljubazno vas molimo da nam objasnite ovu protivrečnost.

I kao drugo, i pored ove protivrečnosti, potpuni rast čovekov počiva kako na pojedinačnim, tako i na društvenim naporima. Zar nije onda neophodno da religiozni čovek unese radikalne promene u same obrasce društva?

Odgovor:

Sve ovo izgleda paradoksalno. Jednog dana kažem da je sve povezano i međuzavisno, a nekog drugog da si isključivo ti odgovoran. Ta dva stava samo su na prvi pogled paradoksalna; u suštini nisu — jer kada kažeš da si samo ti odgovoran, ja tada podrazumevam da si Celina.

Čovek mora odnekle da pode, a ti ne možeš da kreneš od nekog drugog. Zaista, ti si najbliža tačka iz koje se može uspostaviti dodir sa

Celinom. Ti si njen deo, i sve je međuzavisno, no ostali međuzavisni delovi su dosta daleko. Ne možeš krenuti od njih, nego isključivo od sebe samog. I zato, kad kažem da je sve međuzavisno, to je filozofska izjava, istina, istina onog koji je spoznao. Kad kažem da si ti odgovoran, to je takođe istina, ali istina onog koji traži — onog koji još uvek nije spoznao.

Ali za onog koji se tek sprema za putovanje i traganje, odakle treba početi put ka Celini? Ne možeš da kreneš sa mog mesta — ni sa mog ni sa bilo čijeg drugog. Moraćeš da podeš baš sa onog mesta na kom se nalaziš, no ako ne osećaš da si ti sam odgovoran, onda ćeš da stagniraš. Onda si shvatio čitavu stvar u sasvim pogrešnom svetlu. Tada ta međuzavisnost nije pomoć, već prepreka.

I to je sasvim moguće; mi čak i eliksir možemo da pretvorimo u otrov, a možemo i otrov da koristimo kao eliksir. To zavisi isključivo od nas samih. Sada ću da navedem nekoliko primera: recimo, Buda kaže da je sve ono što treba da se ostvari — već u tebi. Ta izjava može da se tumači dvojako. Jedna je da nema potrebe da se radi na sebi — jer sve ono što se može ostvariti ionako je u nama. Dakle, "Nema smisla da se trudim; sasvim sam u redu ovakav kakav sam". Ako to misliš, onda znaj da si jednu jako vrednu istinu pretvorio u otrov.

To može da se tumači i na jedan sasvim drugačiji način. Kad Buda kaže da si ti ono što možeš da postaneš, to stvara nadu. Sad sve to i ne izgleda nemoguće i daleko. U sebi pohranjuješ seme, a ono može da se preobrazi u drvo. Vrlo se lako možeš pokrenuti od semenke ka drvetu. "Sad drvo nije nešto neostvarljivo: ono je skriveno unutar mene samoga. Mogu da krenem s dubokim uverenjem, s nadom. Mogu da se uputim u nepoznato bez ikakvog straha". Ako si tako shvatio Budinu izjavu, onda si je uzeo kao eliksir, a ne kao otrov.

Kad kažem da je sve u svemiru međuzavisno, to znači da nismo ostrva, već jedan ogroman, beskonačan kontinent. Mi smo u odnosu. Niko nije mali. Svako je Celina, svako je sve.

Ramtirta je rekao: "Možeš da veruješ, možeš i da ne veruješ, ali ja sam taj koji je stvorio svet. Možeš da veruješ, a i ne moraš, ali sve se zvezde oko mene vrte". On je lud. Ako se ova izjava uzme zdravo za gotovo, Ramtirta je lud. Ali, ako se shvati da je Celina međuzavisna, on nimalo nije lud. Onda, šta god da je stvorilo svet, Ja moram biti njegov deo. Nemoguće je bilo stvoriti svet bez mog učešća. Ramtrita kaže: "Ja sam samo deo, ali šta god, ko god da pokreće zvezde, čini to i uz moju pomoć. Bez mene se zvezde ne bi okretale".

Kad kažem da je sve međuzavisno, ja mislim: "Ti si Celina". Ti nisi samo deo, tek nešto izolovano — nisi usamljen. Celina je s tobom, ona je unutar tebe. To je vrhovno ostvarenje, ali trenutno, za tebe, to je samo teoretisanje. Ta izjava uopšte ne mora biti teorija za Budu, ali za tebe jeste. To još uvek nije tvoje lično ostvarenje.

Kako to pretvoriti u ostvarenje? Odakle početi? Ako kažeš: "Ja sam samo delić — šta ja mogu da učinim? Ja sam niko i ništa", onda nećeš biti u stanju da izvedeš ni jedna jedini korak. Jednostavno ćeš slabički da se predaš, i tako će ta istina postati sudbonosna za tebe. Ako treba da se pokreneš i da ostvariš tu istinu, onda moraš biti odgovoran — odgovoran za sebe samoga, bez obzira šta si i kakav si. Tad možeš da se menjaš, a to si u stanju samo zbog toga što ti nisi samo ti: Celina je iza tebe. U trenutku kada kažeš da si odgovoran, Celina je to potvrdila kroz tebe, a čim odlučiš da se pokreneš, Celina kreće s tobom.

Uzeću još jedan primer: Hindusi su hiljadama godina verovali da svako ima dušu i da je duša besmrtna. Ta duša je čista da čistija ne može biti — ona je jednostavno božanska. Gurdijev je u ovom veku imao hrabrosti da glasno i jasno kaže: "Ne zavaravaj se — dušu je vrlo teško steći. Nema svako dušu; imati dušu, to je prava retkost. Ponekad je čovek u stanju da je stekne. Ako to ne shvatiš, bićeš bez duše".

To izgleda apsolutno protivrečno. Gurdijev kaže da je samo nekoliko retkih pojedinaca ostvarilo dušu. On, dakle, kaže, da duša predstavlja postignuće. Ona ti nije data rođenjem. Baš sada, u ovom trenutku, duša nije u tebi — nigde je nema. Ona može da nastane sanio ako u tom smeru preduzmeš određene napore. Samo je na takav jedan način možeš stvoriti. A Gurdijev kaže i još jednu stvar — nije svako besmrtn — besmrtni su samo oni koji su ostvarili dušu. Ako do tog nivoa nisi došao, jednostavno gubiš. Priroda se stvara s mogućnošću da ostvariš dušu, a ako ne ulažeš napor u tom smeru, nestaješ, umireš, iščezavaš. Na taj način i priroda propada s tobom. Nećeš preživeti. To jest — neće svako preživeti.

To sve izgleda potpuno protivrečno Hindu, dainskim i budističkim učenjima — zaista, protivrečno učenjima svih velikih religija — jer sve religije uče da čovek ima dušu, a sad se odjednom pojavljuje Gurdijev i viče: "Ne! Ne i ne!" A zaista, on je jedan od najvećih mudraca ovoga veka. Ali čemu onda takav naglasak? On kaže da zbog svih dosadašnjih učenja niko ne ulaže nikakve napore. Svi jednostavno veruju: "U redu je — duša je većito čista". Pročitaj Bhagavad Gitu: Krišna kaže da, ma šta da radiš, duša ostaje nedirnut, potpuno čista.

Sve to je postalo vrlo opasno. Gurdijev kaže da je čovečanstvo postalo nereligiozno upravno zbog takvog učenja. On kaže: "Dosta je više takvih i sličnih gluposti! Sve dok sam ne ostvariš sopstvenu dušu, ona ne postoji!"

To je bio strahovit udarac. Šta ti to imaš da bi te univerzum pozeleo večno? Šta je to što imaš? Samo svoje sopstvene gluposti!"

Pomisliti ili pojmiti da će sve gluposti koje imaš biti večne zaista je mračna budućnost. Ti misliš da će se tvoje detinjaste zamisli produžiti do u beskraj jednostavno zbog toga što je, kažu, svako besmrtni, ali Gurdijev tvrdi: "Ne, univerzum neće da te trpi sem ako ne postaneš nešto značajno za njega. Nisi potreban sve dok ne postaneš deo sudbine sveskolikog svenira. Zašto bi inače bio večan? Zašto bi uopšte zahtevao tako nešto? Samo da bi mogao da bez prestanka ponavljaš jedne te iste gluposti?" Gurdijev kaže: "Prvo ostvari; budi duša. Ti to možeš biti, ali to je kristalizacija. Trenutno imaš sve potrebne elemente. Ukrštaj ih, prodi kroz unutrašnju alhemiju, i konačno će se iz tebe iznedriti nova stvar — a to će biti duša".

Dakle, on kaže: "Buda je imao Dušu, Isus takođe, i zbog toga što su je oni posedovali, verovatno da su pomislili kako sad svako mora da je ima. Ne! Nemoj da dozvoliš da te to prevari. Oni imaju dušu, oni znaju da su besmrtni, ali ti nisi, i zato nemoj da se zavaravaš". I zaista, učenje Georga Gurdijeva može mnogo pomoći, ali mi sve možemo da sagledamo kao nešto opasno i preteće — čak i njegove stavove, njegova učenja. Tad možemo da kažemo: "Ako je duša tako retka, onda to i nije za nas. Ostvarenje duše prevazilazi sve naše sposobnosti".

Svaka ideja koja se predoči čoveku može biti potpuno pogrešno shvaćena. Jedan te isti um biće u stanju da stalno stvara nova i nova objašnjenja. I zato, kad kažem da je kosmos organsko jedinstvo i da je sve međuzavisno, ja pod tim smatram da si ti deo Celine i da je Celine deo tebe: nisi usamljen. Svemir napreduje kroz tebe. U tebi se skriva duboka misija, velika sudbina. Da bi to shvatio, moraćeš potpuno da se preobraziš, a preobražaj počinje istog trenutka kad shvatiš da si odgovoran. Ako osećaš odgovornost, možeš da se menjaš. Dakle, stvori od tog principa međuzavisnosti pomoćno sredstvo — neka to ne bude prepreka.

I tačno je da je čovek gotovo doraden još za vreme detinjstva. Mnoge su stvari uključene u tu pretpostavku.

Jedan psiholog je rekao da si rođen kao *tabula rasa* — kao neispisani list papira. Prvih pet ili sedam godina ti ispisuješ određene stvari na

tom papiru, i one posle postaju osnovni obrazac tvog života. Kad je to ispisano, počinje ponavljanje.

Na prvom mestu, niko se ne rađa kao *tabula rasa*, zbog toga što ovo rođenje nije početak, život ne počinje ovim životom. Dakle, nijedno dete nije *samo* dete, jer su i mnogi stari ljudi unutar njega — mnoge prošle inkarnacije. Dete je mnogo puta dostiglo duboku starost, i to je sećanje zauvek sačuvano. Taj um nastavlja da se razvija, i to je izuzetno složena stvar.

Psiholozi će reći da su tvoji roditelji, obrazovanje i nasledni faktori ono što te predodređuje. Ali, Istok zna ipak nešto više. Istočna psihologija zaista zna nešto više od zapadne, jer istočna psihologija kaže da je ovaj život samo karika u beskrajnom lancu. I sad, oni sa Zapada, koji su otišli stvarno duboko u proučavanju ljudskog uma — na primer Karl Gustav Jung — takođe osećaju da život, da ovaj život, nije puki početak. Nijedno se dete ne rađa kao dete; u njemu je pohranjeno sećanje.

Istočna psihologija ne kaže da su roditelji onaj presudan činilac koji odlučuje o tvom životu. Zaista, ti si taj koji ih je izabrao. Ti si izabrao određeni tip roditelja, te prema tome: ti si odgovoran. Ako su me začeli određena majka i određeni otac, to je moj lični izbor. Oni će me determinisati samo zbog toga što sam ja odlučio da me determinišu. Izabrao sam ih zbog različitih akcija iz prošlog života. To je lanac.

Zbog svega toga, na kraju krajeva, ja sam odgovoran. I ako izaberem vrlo nasilnog i agresivnog oca, ili istinskog mudraca, to opet do mene zavisi: to je moj izbor jer *ja odlučujem*. Tada me oni određuju, ali način na koji određuju roditelji, obrazovanje i druge stvari, nije konačno i vrhovno određivanje. Ti si gospodar koji sve to može da odbaci u jednom jedinom trenutku. To je, doduše, izuzetno teško, ali ne i nemoguće.

To je teško zbog toga što ne liči na neko prosto odbacivanje odeće. To pre liči na skidanje vlastite kože. Sve je to duboko ukorenjeno u tebi, sve što se dogodilo otišlo je zaista daleko, pa je svaki događaj postao deo tvoje krvi; njegov je sadržaj u tvojoj kostima, u strukturi bića. Ti si od svega toga stvoren. Tvoj identitet pomešan je sa svim tim uslovljavanjima. Ali opet, odbaciti sve to nije nemoguće. I pored svega, ti možeš da iskočiš iz svega toga.

I stvarno, sveskolika Yoga upućena je samo na to: kako možeš da odstraniš sve uticaje koji su te brusili vekovima, kako ih možeš prevazići, kako da iskočiš iz obrazaca. I još: kako prevazići uticaje

roditelja, uticaj obrazovanja i genetskog nasleda, kako prevazići uticaje prošlih života. Čitava se nauka Yoge sastoji u tome: kako da ti pomogne da sve prevaziđeš jednom za svagda. Sad ćemo razmatrati par stvari koje se tiču mogućnosti prevazilaženja.

Obrazovanje, podizanje, vaspitanje, sve ti to daje određeni identitet, izvestan izgled. Vremenom ti počinješ da osećaš: "Ja sam to i to". Svako ima određeni utisak o sebi, svako misli da je neko i nešto. Dobar ili loš čovek, religiozan i svetovan čovek, mudrac i glupan, svi oni imaju određenu predstavu o sebi, i tu je predstavu stvorilo društvo, školovanje, porodica, vaspitači. Kako da se sve to odbaci? Sanjasa je bila metod da se čitava ta naslaga jednostavno uništi.

Možda nisi ni primećivao činjenicu da je Hindu društvo podeljeno na četiri klase — Bramin, Kšatrija, Vaišja i Šudra — ali sanjasin ne pripada nijednoj kasti. I ako Bramin postane sanjasin, on je onda jednostavno sanjasin. Ako se Kšatrija inicira u sanjasu, on više nije pripadnik jedne od kasti, ne. I on je sanjasin i ništa više. Sanjasin je iznad svake kaste i podele. Pre nego što si bio sanjasin, bio si "kućedomaćin", Bramin ili neko drugi. Onog trenutka kad skočiš u sanjasu, ostavio si za sobom Braminstvo, i sve ono što je sa tom kastom povezano jednostavno je odbačeno.

Kad postaneš sanjasin, prolaziš kroz ritual smrti. Izvorno, sanjasa i podrazumeva smrt, i stari je običaj bio da se obred izvodi na *šmašanima* — spaljivalištima leševa. Čitav proces bio je isti: obrijali bi ti glavu baš kao što to čine i nrtvacu. U trenutku preuzimanja sanjase, ti umireš za društvo, umireš u odnosu na sve čemu si pripadao. Čak ti se i ime menja, zbog toga što je i ime delić tvog identiteta. Otac više nije onaj čovek koji te stvorio, već učitelj, čovek koji te inicira. Sad drugih roditelja, osim njega, nemaš. Sad ponovo počinješ ispočetka. Nećeš imati dom, nećeš imati kastu, oca, majku, ženu ili muža, nećeš imati nikakav dodir i vezu sa svetom. Preuzimanjem novog imena stvara se jaz. Prošlost je odbačena. Sad počinješ od ABC. Imao si neprijatelje, ali sad ne možeš da se ophodiš s njima kao što si ranije imao običaj — onaj stari čovek je odavno spaljen. Imao si prijatelje, ljude s kojima si bio blizak, ali ni sa njima odnos ne može da bude isti — umro si za sve.

Postoji jedna priča... Budistički monah prolazio je kroz neko selo. U stvari, on je tom selu pripadao pre no što je uzeo sanjasu, i jedna lepa devojka ga je volela u to vreme. Dok je prolazio, ona ga je prepoznala, i pored toga što se, naravno, sasvim promenio. Bilo je teško prepoznati ga, jer se on nalazio u gonili monaha, a oni su svi slični jedan drugom

— ista odeća, svima je glave obrijane, identiteta nema. No i pored svega, ona ga je poznala, i odlučila da ga sledi.

Na kraju mu je i prišla, rekavši: "Ne možeš me prevariti — ti si onaj isti čovek".

"Samo je lice isto", odgovori joj monah smireno. "Onaj kog si znala više ne postoji — on je davno pokojni".

"Ali", rekla je devojka tužno, "ti si me voleo".

Monah joj reče: "Opet ti ponavljam: taj čovek je mrtav. Ako ga ikada budem sreo, preneću mu tvoju priču. Reći ću mu da ga ta i ta devojka još uvek voli, ali ja ne verujem da ću tog čoveka ikad ponovo videti".

To lomljenje starog, to življenje s novim identitetom je upravo ono što se podrazumeva pod sanjasom.

Buda se vratio kući posle mnogo godina, i njegov je otac bio prilično ljut na njega. Zbog toga mu je Buda rekao: "Molim te saslušaj me: ja nisam onaj Sidharta koji je jednom napustio ovaj dom".

Naravno, te su reči još više razljutile njegovog oca: "Jel' ti to mene učiš pameti? Ja jesam tvoj otac i ja sam te stvorio. Dobro ja tebe znam".

"Ti ne znaš", odgovori mu Buda hladnokrvno, "čak ni sebe samoga — kako onda možeš da kažeš da znaš nekog drugog?"

Te reči su bile kao ulje bačeno na vatru očevog gneva, pa je na kraju otac počeo prosto da besni: "Ma ko si ti? Kako se usuduješ da se tako ponašaš prema meni? Moj rođeni sin, moja krv i kosti moje! Šta mi to govoriš?"

Gautama Buda bio je prisiljen da mu kaže: "Smiri se malo, molim te, jer je onaj čovek koji je napustio kuću u kojoj je živio s tobom, odavno mrtav".

Taj metod sanjase bio je korišćen kao skok iz kože koju društvo nameće čoveku. Bilo je jako puno tehnika "*odučavanja*". Ja to stalno govorim, iz dana u dan bez prestanka: meditacija nije ništa drugo do odučavanje, duboko odučavanje. Čemu god da si se naučio, sada odbaci; oduči se! Budi opet prazan list hartije! Speri sve ono što je društvo naškrabalo na tebi. To vrlo lako može da se izvede. Meditacija je osnovni metod tog odučavanja.

Obrazovanje je metod kojim se nešto uči, a meditacija — nešto sasvim suprotno: ona ti pomaže da se odučiš od svega što te uslovljava. Kad si se odrekao svoje ličnosti i svog starog identiteta, tada je nešto zaista moguće. U suprotnom slučaju vrtećeš se u krugu, a krug je itekako jak. Teško je iskočiti iz svega toga, ali ne i nemoguće. A teškoća je

samo u tome što se još uvek nisi do kraja odlučio. Ako si doneo odluku, onda više nema nemogućeg. Sa samom odlukom, promena počinje.

Kaže se da je Mahavir želeo da napusti dom, ali njegova je majka još uvek bila živa, i ona mu je postavila uslov: "Nemoj da ideš dok ja ne umrem. Dok sam živa ne pitaj me za dozvolu da napustiš svetovno. Govori o ljubavi koliko god hoćeš, i o nenasilju takode, ali ako se odrekneš sveta to će me dotući — time ćeš me ubiti. Zato, molim te, ne govori ništa o tome".

Ali onda je majka bila više nego i iznenađena — jer Mahavir je stvarno prestao da makar i jednom jedinom rečju ponuđe odricanje. Čitava porodica bila je time i više nego obradovana. Koji tip odricanja, koji tip sanjase je to? Samo je jednom Mahavir pomenuo sanjasu; onda se majka naljutila, i on je prestao.

Dve godine je čitao, a onda je majka umrla. On se jednog dana vratio odnekle kući, i tad je zamolio starijeg brata: "Sad nam je majka mrtva. Dopusti mi da se sada odrekнем sveta".

Brat se strašno naljutio: "O kojim ti glupostima pričaš? Pretrpeli smo takav gubitak — majka je umrla a ti pominješ nekakvu sanjasu? Nemoj da sam više čuo i jednu reč o tome".

Za divno čudo, Mahavir je opet učitao, i ničim nije pominjao svoju najveću želju — i opet je porodica bila iskreno zaprepasčena. Kakva je to vrsta odricanja? Ali, vremenom su počeli da osećaju da ga u kući jednostavno *nema*, mada je sve vreme bio prisutan u njoj. Jednom rečju, bio je apsolutno odsutan. Niko nikada nije mogao ni da nasluti njegovo prisustvo — postao je kao senka. Meseci su prolazili, a onda bi neko iz porodice upitao: "Gde je Mahavir?" On je, naravno, bio u kući, ali kao da ga nije bilo. Bio je tako odsutan da su svi članovi kuće jednoga dana odlučili: "Ako nastaviš po starom, onda je naša dužnost da ti dopustimo da činiš šta ti je volja. Možeš da ideš zbog toga što si ionako odavno otišao".

Tog istog dana Mahavir je napustio kuću bez oklevanja. Neko ga je upitao zašto je uopšte čekao: "Zašto nisi pobeo? Zašto jednostavno nisi istrčao?"

"Nije bilo potrebe", reče Mahavir. "Ja sam to učinio iznutra. Postao sam sanjasin onoga dana kada sam odlučio da napustim svet. Samo se moja senka kretala po kući — da mi majka ne bi bila uznemirena. Nije bilo nužno da odem. Samo je moja senka bila s porodicom. "Ja" nije bilo prisutno u kući. Istoga dana kada sam doneo odluku, stvar se dogodila. Te četiri godine meni ništa ne znači, jer celokupno sam vreme

bio tek senka i ništa više. Mogao sam da ostanem u toj kući zauvek".

Onoga dana kad čovek odluči da skoči, skok je već izveden, jer odluka i skok su jedno te isto. Biti svestan duboke tamnice, dubokog ograničenja, to znači izaći iz njega, osloboditi se. I sad, pre ili kasnije, zatvor će prestati da te sputava.

Ali zapadna je psihologija stvorila vrlo opasan stav. Psiholozi sa Zapada tvrde da si već sada dovršen — tvoja sudbina utvrđena je već oko sedme godine i tada više ništa *ne može* da se izmeni. Ako to postane tvoje uverenje, tek onda ništa ne može da se učini — ne zbog tvoje dovršenosti, nego zbog toga što si usvojio takvu ideju. Ako kažeš: "Ništa ne može da se uradi zato što sam dovršen. Sve je već izrežirano u meni — šta sad ja tu mogu? Ja sada *moram* da budem u okviru tog ograničenja. To je moj život". Ako čovek razmišlja na takav način, onda će samo mišljenje da se pretvori u prepreku. Ako tako ne misliš, ako takva ideja ne postoji, onda ne postoji ni barijera.

Dakle, zapadna psihologija zastupa stanovište da je um vrlo neodgovoran. Negodovanje omladine na Zapadu, pobune i drugi destruktivni pokreti, sve je to rezultat psihologije koja preovlađuje poslednjih pedesetak godina. Frojd je za sve to daleko odgovorniji od Marksa, zbog toga što Frojd uporno tvrdi: "Već oko sedme godine života, ti si potpuno dovršen. Drugim rečima, nisi ti odgovoran već tvoji roditelji. Dakle, šta god da radiš — ako si zločinac, ili, ako si ubica — ti tu ništa ne možeš da učiniš: moraš da budeš takav. Tvoji mrtvi roditelji više se ne mogu promeniti, ali, ni oni nisu krivi: sve je to zbog njihovih roditelja".

I konačno, Frojd dolazi do istog zaključka kao i Hrišćanstvo — Adam je počinio prvi greh a mi ni za šta nismo odgovorni. On je odgovoran — Adam, otac čovečanstva. Sve je predodređeno i odlučeno sanio zbog njega. Sad smo prisiljeni da se radamo u grehu i da u grehu umiremo. Ako si naklonjen Frojdovom načinu mišljenja, na kraju ćeš doći do istovetnog zaključka. Ako nisi kriv ti već tvoji roditelji, na kraju dolazimo do toga da svu krivicu i svu odgovornost moraju da na sebe preuzmu — Adam i Eva.

Ali kako promeniti Adama i Evu? To je nemoguće! Dakle, šta god da jeste, *jednostavno jeste*, i nepromenjeno se nastavlja. To nije prihvatanje — to je čista malodušnost, a ljudsko dostojanstvo potpuno je izgubljeno. Ako ne možeš bukvalno ništa da učiniš, ako ne možeš da se promeniš, onda si daleko od svakog dostojanstva. Postao si robot, automat, mehanička stvar — kretaćeš se po kursu kao čigra. Zbog toga

što su ti roditelji dali nešto malo zamaha, ti ćeš se jedno vreme okretati oko svoje ose, i na kraju ćeš umreti. U međuvremenu, ako budeš mogao, zavrtećeš još nekoga i zatim ćeš nastaviti po starom.

To je najponižavajuća moguća situacija. Čovek *može* da se promeni. Ta je mogućnost uvek u tebi, a sam taj koncept: "Mogu da se menjam" — ubrzava promenu. Revolucija otpočinje tim saznanjem.

I na kraju ste me pitali: "Zar nije neophodno da religiozni čovek unese radikalne promene u sam društveni obrazac?"

Religiozni čovek je sam po sebi promena društva. On neće ni pokušati da bilo kakvu promenu nameće društvu — *on je radikalna promena!*

Četrnaesto predavanje

5. avgust 1972.

ZADOVOLJSTVO - RASPRŠENJE ŽELJA

सर्व सन्तोषोविसर्जनमिति स
एवं वेद ।

SARVA SANTOSHO
VISARJANAMITI
YA AEVAM VEDA

*"Potpuno zadovoljstvo je Visarjan,
raspršenje rituala.
Onaj ko ovo shvati je prosvetljen"*

Potpuno zadovoljstvo je mudrost, i tu tri stvari moraju da se shvate. Prvo, šta je potpuno zadovoljstvo? Drugo, šta je mudrost, šta to znači: biti mudar, biti prosvetljen? i kao treće: zbog čega je zadovoljstvo mudrost? Sve što znamo o zadovoljstvu je negativno. Život je patnja, užasna patnja, i čovek mora da teši samog sebe. Postoje trenuci kada čovek ama baš ništa ne može da učini, i upravo zbog toga, on mora da kultiviše izvesni stav zadovoljstva; u suprotnom slučaju, bilo bi jednostavno nemoguće živeti.

Dakle, za nas je zadovoljstvo tek oruđe — pomoćno sredstvo da se preživi. Život se sastoji iz toliko mnogo patnje da je čovek prosto prinuđen da stvori takav jedan stav. Taj stav te spašava od onog što ne bi mogao da pretrpiš — da nije tog stava zadovoljstva trpljenje bi prešlo sve granice. Ali to nije ono zadovoljstvo koje *riši* spominje. Svi imamo slične stavove, što će reći — to zadovoljstvo kojim zračimo nije mudrost: pre bi se moglo reći da je to odbrambeno zadovoljstvo. Ako ne možeš ništa da učiniš, situacija će biti neizdrživa, a ako se to osećanje nemoći produži, situacija neće biti samo neizdrživa nego i samoubistvena. Zbog svega toga, ti menjaš čitavu stvar: tumačiš je na takav način da zaista, čak počinješ i da govoriš da se mnogo toga *može* učiniti, ali ti jednostavno ne želiš — sve je moguće, stvari mogu da pođu drugim tokom, ali, eto, tebe to ne zanima. Ta promena naglaska je zaista samoobmana. No život se ionako sastoji iz toliko mnogo najrazličitijih iluzija. One su pomoć, u neku ruku.

Niče je negde rekao da je teško preživeti bez laži. Ako neko misli da može da preživi samo pomoću istine, on je u dubokoj zabludi. I tako mi nastavljamo da živimo u bezbrojnim lažima. Na neki način, laži nam pomažu da opstanemo na ovoj zemlji. I mnoge takozvane istine za tebe uopšte i nisu istine: one su jednostavno laži, ništa drugo. Na primer, ti ne znaš da je duša besmrtna, ali veruješ u to, i to pomaže. Za tebe je to

čista laž; to nije tvoje iskustvo. Ali život sa smrću bio bi zaista nemoguć, i zbog toga nam laži olakšavaju život. I tako — možeš da zaboraviš na smrt. Ti znaš da će se život nastaviti. Telo će doduše umreti, ali ti nećeš. Ti ćeš preživeti.

Za tebe samog, to je laž. Ti ništa ne znaš zbog toga što *ne znaš ništa* van tela. Samo ti je telo blisko, no ni ono ti nije u potpunosti poznato. Ti ne znaš ništa što je besmrtno. Ako si spoznao nešto što je besmrtno u sebi samom, tada to nije laž. Ali da bi čovek mogao da spozna tu besmrtnost, on mora da prođe kroz svesnu smrt.

Sve su meditacije samo napor da se svesno umre. Ako si u stanju da umreš svesno, onda ćeš moći da dođeš do nečeg što ne može da umre, do nečeg što je istinski besmrtno. Ali mi nastavljamo da verujemo u besmrtnost duše samo da bi obmanjivali sebe. Kroz to verovanje život je nekako lakši. Rešio si problem a da nisi uopšte ni pokušao da ga rešiš. Sad više nema smrti za tebe, i možeš da živiš kao da ćeš živeti večno. I ne samo teisti, nego i oni koji su ateisti — čak i oni koji ne veruju u besmrtnost duše — žive na takav način; kao da će živeti večno. I ateisti se zaluduju tinie da nema smrti i da novih života ima na pretek.

Kant je rekao da, kada Boga ne bi bilo, valjalo bi ga izmisliti, zbog toga što je bez Boga gotovo nemoguće živeti. Zašto? Zbog toga što bez Boga nikakav moral nije moguć. Bez Boga se ruši čitava zgrada moralnosti, pakao, raj, plodovi tvoje karme — sve propada. Dakle, Kant kaže da je Bog potreban, gotovo neophodan, čak i ako ga nema. Njegovo prisustvo je nužno, jer bez njega je moral tako labav, a bez morala život će biti vrlo, vrlo težak.

Mi možemo da živimo kao nemoralna bića — mi tako ionako živimo — možemo da živimo u nemoralu. To nije teško: u njemu smo oduvek. Ali, čak i da bi se živelo u nemoralu, koncepti su neophodni, neophodni su moralni kodeksi. Drugim rečima, i nemoralna osoba veruje u nešto. Ona možda i neće biti dobra u toku današnjeg dana, ali sutra će se svakako popraviti. Možda osoba ne namerava da bude dobra u ovom životu, ali će u sledećem biti u svakom slučaju najbolja.

Čak i grešnik misli da u suštini nije grešnik. Svakoga dana on može da se preobrazi u sveca — i ta mogućnost pomaže. Tad on može da veruje u tu alternativu i da bez problema nastavi s predašnjim životom. Ono što jeste uvek je u senci. To što je sad grešnik samo je promenljiva stvar. On ne namerava da uvek bude grešnik: uskoro će postati svetac. On može da se valja u svojim gresima do mile volje, jer ima čemu da se nada: jednom, nije bitno kad, postaće svetac. Ako želiš da budeš

grešnik, onda moraš da se nadaš nečemu što nema veze s gresima. Ako nemaš neku nadu tog tipa, biće ti teško da nastaviš u istom smeru. Dakle, čak je i onim nemoralnim potrebna kakva-takva moralnost, a Bog je u svemu tome neophodan kao centralna sila, kao vladajući činilac, jer da nije centra, čitava bi se stvar odvijala krajnje haotično.

Kant zatim kaže: "Ne poriči Boga". On je napisao dve knjige, i to vrlo vredne. Prva od njih je najvrednija knjiga napisana u poslednjih dvesta ili trista godina. Napisao je "Kritiku čistog razuma", i u njoj on kaže da Bog ne postoji zbog toga što ga razume ne može dokazati, i, prema tome, ta je knjiga zasnovana na čistom razumu. I tako je on mislio, mislio i mislio, i na kraju došao do toga da Boga uopšte nema, jer za razum je tako nešto nemoguće — a nema ni mogućnosti da se hipoteza dokaže. Pošto je bio vrlo častan i pošten čovek, raspravljao je sam sa sobom i pronašao, konačno, da se Bog ne može dokazati.

I zbog toga što je ova hipoteza iracionalna, on je zaključio da Bog ne postoji. Nakon toga nije mu bilo ni najmanje lako, jer on je bio i izrazito moralan, religiozan čovek. On je posedovao jedan od najoštrijih umova, a bio je uz sve to i vrlo moralan, pa mu dvadeset godina nije bio lako. Nakon prve, napisao je i drugu knjigu: "Kritiku praktičnog razuma". Prva je bila "Kritika čistog razuma". Sledio je taj čist razum bez obzira na to kud ga je vodio, ali onda je shvatio da ga on vodi sve dalje i dalje od Boga. Osetio se nelagodno, baš kao da je uradio nešto neverovatno grešno. A grešno nije to što bez Boga ne bi postojala za Kanta nikakva lagodnost, već je video da bi bez Boga nestao čitav svet moralnosti.

A onda je u drugoj knjizi napisao da nije moguće dokazati postojanje Boga kroz čist razum, ali — On je jednostavno potreban praktičnom razumu. Dakle, Bog nije racionalna, već potpuno praktična, razumna hipoteza. Bez Boga će čitava stvar biti nerazumna, te Kant kaže da Bog jeste — *ne* zato što zaista jeste, već zbog toga što je zaista potreban. Bez Boga čovek jednostavno nije moguć, i zato, ako nije, on bi trebao da se izmisli, zbog toga što samo s njim, i samo kroz njega, moral ima nekog smisla.

I mi imamo mali milion takvih hipoteza. Nastavljamo da zdušno verujemo u njih, no ne zbog toga što smo ih spoznali, već zato što kad ne bi verovali u takve i slične hipoteze, morali bi da se suočimo sa sopstvenim neznanjem, a ono je strahovito duboko. Mi ne želimo da se suočimo sa vlastitim neznanjem, te stoga nastavljamo da verujemo.

Zadovoljstvo je u našem slučaju samo bežanje. Ne možemo da se

borimo sa životom — pokušavamo, doduše, ali bez uspeha. Niko nikada nije uspeo, i svako je došao do neke prepreke. I ne samo oni koji su slabi, već i oni koji su snažni u našim očima, koji su otišli malo dalje od drugih, čak su i oni došli do granica, a od tih granica više nema bežanja.

Čak je i Napoleon morao da umre; čak se i jedan Aleksandar Makedonski suočio sa teškoćama koje nije mogao da pobedi. I šta onda da se čini? Jedan izlaz je: ostati bez prestanka u stanju nezadovoljstva, ali to će postati rak-rana. U tom stanju ti ne možeš da spavaš, ne možeš da ga zaboraviš ni za jedan jedini trenutak. To će nezadovoljstvo postati neprestana briga, jedan rak unutar uma. I stoga — napravi fasadu zadovoljstva: "Ja sam zadovoljan čovek. To ne znači da ja ne mogu da srušim sve prepreke — ja to jednostavno ne želim". To je čista racionalizacija: "Ja to ne želim. Ne da ne mogu da pobedim, nego nisam zainteresovan da pobedujem". Povlačiš se i svemu tome daješ jednu racionalnu oblandu. To je zadovoljstvo puka racionalizacija — lukava, "mudra" racionalizacija. To ti daje lažnu nadu da možeš pobediti — samo ako poželiš.

Pogledaj to iz ovog ugla... Ja sam poznao jako puno ljudi. Jedan čovek kog sam poznao bio je alkoholičar — trideset godina je pokušavao da ostavi flašu, ali jednostavno nije mogao. To je za njega bio i ostao nemoguć poduhvat. Ali on je i dalje uporno nastavljao sa svojom pričom, i kad god bi me video, govorio bi: "Ja alkohol mogu da ostavim samo ako poželim". I jednu te istu stvar pokušavao je da izvede svih tih trideset godina. Poželeo bi da ostavi piće, ali redovno nije uspevao, no i pored svega toga, nastavljao bi po starom: "Ako poželim, ja ću tu naviku da odbacim već sledećeg trenutka".

Zbog te nade "Ako poželim..." on još uvek ne oseća da je zauvek poražen. On je tu bitku s alkoholom odavno izgubio, a ta lažna nada dopušta mu da živi — on i dalje misli da bilo kad može da ostavi piće: on nije rob. On taj alkohol može da gurne od sebe kad god hoće — on ga ne odbacuje ne zbog toga što ne može, nego zbog toga što prosto-naprosto neće. I ja sam ga — zbog svega toga — jednoga dana upitao: "Ti stalno ponavljaš to "ako poželim", ali zar nisi pokušavao hiljadu puta, zar nisi toliko puta pozeleo da ga odbaciš?"

Tada je on rekao: "Jesam, zaista sam mnogo puta to pokušavao, ali napor nije bio zaista iz sve snage".

"Pa zar nisi", opet sam ga pitao, "baš ni jedan jedini put pokušao da ostaviš alkohol iz sve snage?"

"Ne!", uzviknuo je. "Ako tako pokušam, ja piće mogu da odbacim već sada".

"A da li je za tebe uopšte moguće", jedva sam stigao da ga upitam, "da to pokušaš na takav način? Da li je to — iz sve snage — u tvojoj mogućnosti? Je li tvoja volja zaista tvoja?"

Njemu je odjednom bilo malo neprijatno, jer kad osetiš da čak ni tvoja volja nije tvoja, ti se iznenada suočavaš sa sopstvenim ropstvom. On je dakle u zatvoru, ali i dalje, s jednakom upornošću, veruje da je slobodan. To ti pomaže da u zatvoru živiš kao da si u valstitem domu.

Na taj način svi mi racionalizujemo, a moj poznanik neće moći da se okane alkohola sve dok se ne odvikne, na prvom mestu, racionalizacije. Ako počne da oseća: "Čak i da poželim, ja nisam u stanju", onda je realan. Tad se malo spustio na zemlju. Ako dođe do malopredašnjeg uvida, onda će nešto još i moći da učini, zbog toga što od trenutka spoznaje neće živeti u iluzijama — nabasaće na stvarnost. Sa stvarnošću ti možeš nešto da učiniš, ali ne i sa iluzijama.

Da bi pobešli od stvarnosti, mi stvaramo najraznovrsnije mentalne stavove. Kaže se da je Frojd rekao da će religija nastaviti da ima moć nad čovekom ne zbog toga što je religija istinita, već zbog toga što su čoveku neophodne iluzije, i čovek, kakav danas jeste, još uvek nije dovoljno zreo da živi bez religije. U neku ruku, Frojd je u pravu, jer što se većine čovečanstva tiče, religija je samo izracionalizovana iluzija. Samo se ponekad — zaista ponekad — dogodi kao u slučaju Bude, Patandalija ili Kapile, da religija nije iluzija nego Vrhovna Istina. Ali, za sve druge, religija jeste iluzija. Ona je zamena za život; religija uvek nešto nadoknađuje. Tvoja je stvarnost tako strašna, da ti je zaista potrebna poneka iluzija — čisto da se ne bi videlo pravo stanje stvari.

Na primer, ako je zemlja jako siromašna, svi, gotovo svi će verovati u "nebo" nakon ovog života. To je kompenzacija. Stvarnost je tako ružna, i toliko je patnja da ništa ne može da se učini. No, ipak, jednu stvar možeš da učiniš: možeš da veruješ u raj nakon smrti, i to će ti pomoći da lakše živiš, omeđen siromaštvom, bedom i ružnoćom. Nakon usvajanja te iluzije, život se nekako "prolepšava", jer sad je patnja samo stvar od par godina, ili par života — a posle toga, bićeš u rajskoj bašti. Dakle, tvoje trenutno siromaštvo nije nešto nepromenljivo, nešto zbog čega bi morao da brineš. To je samo prolazna faza; baš kao kad si u čekaonici, na nekoj železničkoj stanici. To nije tvoj dom. Uskoro će doći prijatelj i izvući te iz prljave čekaonice.

Ako postoji raj nakon ovog života, onda život postaje isto što i

čekaonica. Svi čekaju svoj voz. Kad voz pristigne, ti ćeš otići. Nema potrebe da se zabrinjavaš. Samo sklopi oči i intoniraj "Gayatri" — spiritualnu mantru, uživaj u tome, jer je ovaj život sa čekaonicom na železničkoj stanici: na tom mestu nećeš biti večno, i, sanim tim, ne moraš da brineš.

Ali, ako je čekaonica tvoj dom, ako je čekaonica čitava stvarnost, onda će biti nemoguće da se tu živi. Živeti makar i jedan sat na tom mestu izgledaće nezamislivo. No ako je to samo čekaonica, onda si u stanju da provedeš život na tom mestu, jer postoji nada. Zaista, ti nisi na toj železničkoj stanici — mentalno si ko zna gde; i to je varka. Um je otišao da živi na nekom drugom mestu. Samo je telo na peronu — zato i možeš da nastaviš život na tako ružnom mestu.

Mnogo, zaista mnogo od religije, takozvane religije, nije ništa drugo do nadoknada i uteha. Šta god da ti nedostaje u životu, zamenjuje se obiljem u snovima. Zbog toga, svaka religija, svaka zemlja, čak i svaka rasa, veruje u različite tipove raja i pakla. Ti veruješ u jedno nebo; u nekoj drugoj zemlji koncept raja nema veze s tvojim — jer vaši se problemi razlikuju, i zato vam ni nebo ne može biti isto.

Na primer, Tibetanci veruju u raj koji će biti topao, dok Indijci veruju samo u prijatno hladno nebo. Hindusi, recimo, veruju u pakao koji će biti sav od vatre, užasno vruć, a opet, Tibetanci pakao zamišljaju kao krajnje ledeno mesto. Otkud ta razlika? Čitava je stvar u kompenzaciji. Tibetanci su već sada na indijskom nebu, a Indija je već sada u njihovom paklu. Indija ne može da veruje u raj sve dok to mesto nema erkondišu. Koji je to tip raja ako nema klima-uredaje? To je izravnanje. Tvoje zadovoljstvo je kompenzacija. To nije ništa drugo do vrlo prepređena mentalna varka.

I zato nemoj da misliš da su oni među nama, koji deluju zadovoljno, vrlo jednostavni. Naprotiv, ti su ljudi vrlo složeni i lukavi. Kad god osoba kaže: "Ja sam zadovoljan svojim siromaštvom", nemoj odmah da pomisliš kako je on jedna tako jednostavna osoba. Njegov je stav jednostavno prepređen.

Jednom sam sreo nekog velikog dainskog monaha — bio je vođa sa mnogo sledbenika. Hiljade i hiljade Daina verovalo je u njega kao u svog učitelja. Kad sam ga sreo, on mi je izrecitovao neku svoju pesmu. Taj monah je bio jako star čovek, i čitavog svog života kretao se potpuno nag.

Kad mi je izrecitovao svoje delo, uvideo sam da se jedna centralna ideja ponavlja bez kraja i konca, a ideja se otprilike sastoji iz sledećeg:

"Ti možeš da budeš kralj na prestolu od zlata, ali ja sam srećan u mojoj prašini. Mene uopšte nije briga. Ja sam zadovoljan i svojom trošnom kolibom. Sve ono što ti imaš — za mene nije ništa, jer smrt će ti svet to oduzeti jednog dana".

Pesma se stalno vrtela oko jednog te istog. Taj um je zaista vrlo prepređen. Šta on to govori? Ako stvarno ne oseća želju da postane kralj, zašto onda upoređuje? Ako si zaista zadovoljan sa svojom prašinom, zašto onda lupaš glavu s prestolom od zlata? Do dana današnjeg, ja još nisam pročitao pesnicu koju je napisao neki kralj: "Ti možeš da budeš srećan u svojoj prašini, ali ja sam zadovoljan svojom titulom, zlatom i bogatstvom". Zašto nijedan imperator nije napisao neke slične stihove? Mora da postoji neki razlog.

I zašto taj dainski monah uopšte pominje da će, sve ono što imaš, smrt jednostavno uništiti? On je, u stvari, i srećan zbog toga. "U redu je, u redu, samo se ti izležavaj na tom prestolu od zlata. Uskoro ćeš imati priliku da vidiš kako smrt uništava sve što imaš, i tada ćeš znati ko je bio srećan. Ja sam, eto, vrlo srećan i zadovoljan zbog toga što smrt ne može ništa da mi uzme". To je vrlo lukav stav, ali ne i zadovoljstvo. No on je, tako bar njemu izgleda, pisao baš o tome. Na kraju krajeva, pesma se i zove "Zadovoljstvo".

Da li je to zadovoljstvo? Ako jeste, onda ova izreka nema veze s tom vrstom zadovoljstva. Izreka ima drugačiji smisao, i zadovoljstvo poseduje drugu dimenziju.

Koju? u tvom slučaju, ti nešto želiš, ali ne dobijaš; ili, čak i ako dobiješ, tvoja želja opet nije ispunjena do kraja. I ti onda počinješ da racionalizuješ. Kažeš: "Moram da živim kao da sam zadovoljan zbog toga što želje donose bol i stvaraju patnju, kroz ambiciju čovek nepotrebno strada. I zato — odustajem. Neću da želim zbog toga što svaka želja donosi neizdrživ jad".

To nije zadovoljstvo o kom govori ova izreka. Ona znači mnogo toga, i zato bi bilo dobro da uđemo u nju na više vrata. Jedan ulaz do totalnog zadovoljstva je bezželjnost. Naše zadovoljstvo dolazi nakon propasti želja; to zadovoljstvo, dakle, dolazi kroz bezželjnost. To ne znači da je svaka želja patnja, već da je svaka želja beznačajna, uzaludna, prazna. Od želje nikakve koristi — ona je apsurdna. Ako se to spozna i oseti, čovek preko noći postaje bezželjan. Tad čovek neće reći: "Mene uopšte nije briga za tvoj zlatni tron". Nakon spoznaje o ispraznosti svake želje, čovek će prestati da upoređuje i da ponavlja kao papagaj: "Ja više volim svoju kolibu".

Buda je napustio svoju palatu. Te noći kada se odrekao prestola,

samo je kočijaš pošao s njim, i to samo da bi ga dopratio do granice kraljevstva. A onda je odjednom, kočijaš počeo da plače — on je voleo Budu i bio je emotivno vezan za njega. Pomislio je u sebi da je sve to apsurdno: "Šta li se to dogodilo princu Sidharti? Šta on to radi? Napušta palatu? Napušta kraljevstvo? Ostavlja svoju predivnu suprugu? Odrice se onoga što bi svako normalan samo pozeleo? On je sigurno poludeo!" I kočijaš nije prestajao da roni suze. Nije mogao ni jednu jedinu reč da promuca. On je bio običan vozač Budine kočije, ali ga je voleo, i imao je utisak da je princ Sidharta do kraja odlučan da učini nešto što je potpuno nerazumno.

Za siromašnog čoveka, Budina namera je prosto nezamisliva, i ponašanje tog kočijaša je potpuno prirodna. On je sve to smatrao za odraz Budinog ludila. Šta to Sidharta želi da učini? Kad je napuštao kraljevstvo, kočijaš mu je rekao samo jedno: "Ja sam niko, običan siromašni vozač, i nije moje pravo da se mešam. Tvoja naredba je bespogovorna, i ja te moram odvesti kud poželiš. Ali, ako mi dođuštaš, rekao bih ti par reči... Šta ti radiš? To sve izgleda ludo — odriceš se svega onoga što svaki čovek želi da dostigne. Ti si, kao srećnik, rođen u obilju. Zašto sad odlaziš? Seti se palate i svoje predivne supruge, seti se oca i kraljevstva, i sve moguće sreće koju pruža takvo bogatstvo!"

Buda mu reče: "Ne mogu da shvatim ono o čemu govoriš. Ja nikakvu palatu nisam ostavio iza sebe, i nikakvo kraljevstvo — iza mene ostala je samo noćna mora. Čitava je stvar pekla kao vatra, i ja sam morao da pobegnem odatle. Nisam se odrekao zbog toga što sama reč "odricanje" upućuje na zaključak da si odbacio nešto veoma vredno. Sav moj prethodni život bio je pakao, i zato sam pobeo, a tebi hvala što si mi pomogao da odem iz te noćne more".

Kaže se da Buda nikada više, ni jednom jedinom rečju, nije spomenuo svoju palatu, kraljevstvo i ženu — nikada više. Ako je to odricanje cenjanje, ako je sanjasin samo proračunato ulaganje da bi se dostiglo nebo i Oslobođenje, ako je ona izvršena s predumišljajem da se ostvari nešto u budućnosti, onda ne možeš tako brzo da zaboraviš svoj raniji život. Buda je sve potpuno zaboravio. Zašto? Zato što nije odbacio jedno da bi dobio drugo.

Ako se odrekneš A da bi dobio B, to je želja, a ako jednostavno sve ostaviš po strani, to je beželjnost. Ako samo nastojiš na to da jedno izgubiš a nešto drugo ugrabiš, to nije ništa drugo do želja. No međutim, ako prosto odbaciš sve, svatajući apsurdnost, besmislenost i glupost, onda je to beželjnost, a istog trenutka, kada je čovek beželjčan, on je

i istinski zadovoljan. To je prvi ulaz. Čovek bez ikakvih želja je zadovoljan, jer kako ćeš ga sad učiniti nezadovoljnim? Nezadovoljstvo je sad nemoguće.

Kada je umrla žena Čuang Cea, imperator je došao da bi iskazao svoje poštovanje. Čak i imperator je morao doći, jer Čuang Ce je bio čuven kao istinski mudrac — a između ostalog, bili su prijatelji. Ponekad bi imperator pozivao Čuang Cea u svoju palatu kako bi ga ovaj podučavao mudrosti. Čuang Ce je bio krajnje siromašan, ali po veličini, sa njegovom nemaštinom mogla je da se poredi samo njegova mudrost. Žena je umrla prethodnog dana, i car je polako prilazio Čuang Ceu, usput smišljajući kojim će rečima izraziti svu tragiku trenutka. Gledao je ispred sebe, misleći o svim mogućim utešnim izjavama, ali kad je podigao pogled i ugledao Čuang Cea, imperatoru nije bilo nimalo prijatno: Čuang Ce je pevao. Sedeo je ispod nekog drveta i sa instrumentom u krilu — pevao na sav glas. Izgledao je vrlo srećan, a ni čitav dan nije prošao od ženine smrti.

Imperatoru nije bilo lako, pa ga je upitao: "Dovoljno je to što ne plačeš, ali s tim si pevanjem stvarno preterao".

"Ali zašto", reče mu Čuang Ce, "bih ja morao da plačem?"

Imperatoru je bilo sve teže i teže: "Ti izgleda nisi čuo — žena ti je umrla".

"Naravno", složi se s tim Čuang Ce, "žena mi je mrtva, ali zašto bih ja sada morao da plačem. Ako je mrtva, onda je mrtva. Ja ionako nikada nisam očekivao da će mi žena živeti večno. Ti plačeš zbog toga što očekuješ. Ja o tako nečem nisam ni sanjao. Znao sam da ona jednoga dana mora da umre, i taj dan je došao. Ista je stvar mogla da se dogodi bilo kog drugog dana, i svaki je dan dobar za smrt, i zašto bi onda moje pevanje bilo preterivanje? Ako ne mogu da pevam u blizini smrti, onda to ne mogu da činim ni u životu, jer život nije ništa do smrti u neprekidnosti. Negde, neko, umreće baš ovog časa. Život je neprestana smrt. Ako ne mogu da pevam u trenutku smrti, onda nisam u stanju ni da otvorim usta".

"Život i smrt nisu dve odvojene stvari. U onom trenutku kada se čovek rodi, s njim se rodila i njegova sopstvena smrt. Dok rasteš u životu, ti se istovremeno i u smrti razvijaš, i ono što se zove smrću nije ništa drugo do vrhunac takozvanog života. I zašto da ne pevam? A uz to, ta siromašna žena živela je sa mnom tolike godine — zar mi nećeš dozvoliti da je ispratim sa zahvalnošću? Ona mora otići u miru i skladu, u ljubavi. Zašto bih plakao u ovakvom trenutku?"

"Ti plačeš samo kad nešto očekuješ, i kad se očekivana stvar ne dogodi. Ja nikad nisam ni mislio da će ona večno biti sa mnom, a kad nema očekivanja, kad nema želja, ne možeš da budeš nezadovoljan".

Uoči razliku. Pošto želimo, izloženi smo neuspesima, a nakon neuspeha, pokušavamo da odgajimo zadovoljstvo. Ova izreka znači: prestani s željom istog časa kad spoznaš besmislenost želje. I još jedno: ti odgajaš zadovoljstvo samo kad uspeha nema. Čim ti se želja ostvari, ti prosto plamtiš od radosti. To samo pokazuje koliko je tvoje predašnje zadovoljstvo bilo samo maska. Kad uspeha nema, ti kažeš da si zadovoljan, no kada se uspeh dogodi, ispunjen si radošću. To je nemoguće. Ispod tvog zadovoljstva zasigurno se skriva veliko ludilo. Inače, otkud tolika sreća nakon sitnih ostvarenja? Ako osećaš sreću prilikom uspeha, onda je, kod neuspeha, nesreća neminovna.

Za osobe kakve su Čuang Ce ili Buda, uspeh i neuspeh su beznačajni — jer zadovoljstvo je jedno te isto. Tvojim uspehom razbiće se svako lažno zadovoljstvo, i ti tu masku koristiš samo kad uspeh ne dolazi. To je zadovoljstvo upotrebljeno kao centar kad si u bedi. Kad si uspešan, izlaziš iz tog centra pod otvoreno nebo; srećan si, uživaš, skačeš od radosti i blaženstva. To je nemoguće, i to samo pokazuje da je tvoje središte bilo potpuno lažno. Ono je bilo samo nešto nalik "prvoj pomoći", i to središte nema veze s tvojom pravom prirodom. Osoba koja doživljava istinsko zadovoljstvo neće čak ni osećati razliku između uspeha i neuspeha. Ona se i ne može osetiti, jer razlike zaista nema. Ta osoba je zadovoljna bez obzira šta se spolja dešava, i nije zabrinuta neuspesima, kao što nije luda od sreće zbog nekog uspeha. Zašto? Zbog toga što ne želi da ostvari bilo kakav rezultat, da se uobliči bilo kakva budućnost. Šta god da se dešava, njegova budućnost nije čvrsta, već potpuno tečna, prilagodljiva. On je spreman da upije sve, bukvalno sve.

Setio sam se još jedne anegdote u vezi Čuang Cea. Kad god bi ga neko pitao — pa čak i pre nego što bi čovek stigao da uobliči svoje pitanje — Čuang Ce bi obavezno rekao: "Dobro, vrlo dobro!" To mu je bila gotovo navika, i ponekad je situacija bivala i zaista neugodna, jer neko bi mu rekao i nešto što uopšte nije dobro, a on bi odgovarao svojim tradicionalnim "Dobro, vrlo dobro", čak i ne saslušavši priču. Neko mu je rekao: "Moja je žena jutros umrla", a on bi, nesrećniku, glasno i jasno odgovarao: "Dobro, vrlo dobro". To isto bi izjavio kada bi mu neko došao prestravljen: "Razbojnici su mi prošle noći provalili u kuću i odneli sve stvari od vrednosti".

Jednoga dana, do Čuang Cea dotrčao je neki čovek: "Sin ti je pao s

drveta i slomio obe noge" — i naravno, Čuang Ce je, kao po običaju izjavio: "Dobro, vrlo dobro". I tako su ljudi vremenom počeli da stiču utisak da on uopšte ne zna smisao reči "dobro" — jer ako je sve dobro, i ako ničeg lošeg nema, ti onda prekoračuješ granice jezika. Zbog toga se celo selo skupilo, s namerom da ga malo ispita u vezi toga: "Molimo te, budi tako ljubazan, pa nam malo objasni šta ti podrazumevaš pod "dobrim" — jer mi smo ti do sada govorili o svemu i svačemu, obaveštavali smo te i o svojim najvećim nesrećama, i o smrti svojih bližnjih, a ti si uvek izjavljivao jedno te isto: "Dobro, vrlo dobro!" Ovog je jutra tvoj sin slomio obe noge jer je pao s drveta. On ti je bio jedina pomoć. Služio te sve do sada, a od sada ćeš ti morati njega da služiš. U tvojim godinama, to je najgora moguća stvar koja je mogla da te stigne, ali to si opet rekao da je sve to "dobro".

"Sačekajte", uzviknu Čuang Ce, "sačekajte malo, pa vidite i sami. Život je jedna vrlo složena stvar".

I već sledećeg dana njihova je zemlja zaratila sa susednim kraljevstvom, tako da su svi mladići silom odvedeni u vojsku. Samo je sin Čuang Cea bio pošteđen — jer je bio bogalj. Zbog toga su na kraju seljaci morali da priznaju: "Izgleda da ti vidiš mnogo dublje nego mi. Ti kažeš "dobro" za bilo šta, i uvek se, konačno, stvarno sve i pretvori u "dobro".

"Čekajte", opet im reče Čuang Ce. "Nemojte toliko žuriti. Život je složen, i stvari se stalno dešavaju".

Čuang Ceov sin se taman verio s jednom devojkom, ali roditelji te iste devojke nisu joj dozvolili da stupi s njim u brak, jer sad je bilo sasvim izvesno da on neće prohodati. I tako, ljudi su na kraju opet, po ko zna koji put, promenili mišljenje.

Ali Čuang Ce je i dalje terao po svom: "Ama čekajte, ljudi, zašto toliko žurite, ja vam kažem da je život složen i neshvatljivo strpljiv".

Posle samo nedelju dana, devojka koja je trebala da postane žena Čuang Ceovog sina, naprasno je umrla. Zbog toga su seljaci ponovo morali da dođu do Čuang Cea: "Šta ti to radiš? Tvoji su uvidi strahovito opasni. Zar si ti znao da će devojka umreti?"

Sve što je mogao da im kaže je: "Čekajte!"

Čuang Ce kaže da je sve dobro samo pod uslovom da ništa ne očekuješ. A život je beskrajn, Božansko je beskrajno, dok je naše strpljenje prosto sićušno, nevidljivo golim okom. Zašto smo toliko nestrpljivi? Zašto? Prepuni smo svakojakih iščekivanja, uvek nešto želimo. Nešto mora da bude tu, nešto mora da se dogodi!

Mula Nasrudin je uštedeo nešto novaca jer je nameravao da kupi novu košulju, te je tako otišao do najboljeg krojača u gradu. Već dugo vremena želeo je da obnovi odeću, a ta košulja bi mu bila taman za novu godinu. Nova godina, inače, samo što nije počela. Zbog toga je zamolio krojača: "Molim te, napravi je što pre".

"Ova će košulja", reče mu krojač, "biti, ako je Alahova volja, za nedelju dana gotova".

Nedelju dana Nasrudin je morao da se obuzdava, a bio je toliko nestrpljiv da jednostavno nije mogao ni da spava. Čak i kad bi mu san došao na oči, on je sanjao samo jedno: kako ulazi u krojačevu radnju. Njemu je tih sedam dana izgledalo kao sedam dugih, predugih godina. Kad nešto očekuješ, vrenje se produžava, i postaje sve duže i duže. Zbog toga su Nasrudinu dani proticali sporo, kao gladne godine.

Sedmoga dana, taman što je jutro svanulo, Nasrudin je zakucao na krojačeva vrata, premda je krojač trebao da otvori radnju mnogo kasnije. Ali kad je video koliko je Nasrudin uporan, krojač je morao da mu prizna: "Košulja još uvek nije gotova, ali ako bude volja Alahova, završiću je za dva dana".

Mula se i dalje suzdržavao, ali bilo mu je sve teže i teže. Pokušavao je da se uteši na sve moguće načine. Samo su dva dana bila u pitanju, te je zato prosto naredio sebi da se više ne zabrinjava. Sve to vreme Nasrudin je primenjivao sve postojeće religiozne trikove, i uskoro je opet zakucao na vrata krojačeve radnje. Ali krojač se opet izvinjavao: "Jako mi je žao, ali tvoja košulja još uvek nije gotova. Molim te da dođeš sutra. Ako je volja Alahova, tvoja će košulja do sutra biti završena".

Sad su te reči za Nasrudina predstavljale poslednju kap u čaši. Pošto više nije mogao da se suzdržava, uzviknuo je: "Molim te, reci mi za koliko će dana moja košulja biti gotova ako ostaviš Alahovu volju po strani — jer Alah je večan i on se ne žuri. Što je mnogo, mnogo je. Prošlo je već devet dana, a Alahova volja još nije stupila na snagu. Sada te najiskrenije molim — pusti Alaha na miru i lepo mi reci: kad ćeš da mi završiš košulju?"

Um je nestrpljiv, za razliku od života. Um nije strpljiv, ali Bog jeste. Um je kratkotrajan; život je večan. Um ima granicu strpljenja: on očekuje do "tada i tada", želi, čeka, ali život nije omeđen, što se strpljenja samog tiče. Život je beskrajni proces, proces bez kraja. Zbog toga što želimo da nam se iščekivanja ispune negde u budućnosti, naš um je stalno nezadovoljan. Posmatrajući životni beskraj, gledajući na

beskrajni proces koji se zove život, čovek zaista postaje zadovoljan, no to zadovoljstvo tad nije odbrana, nego mudrost.

I kao treće, pogledajmo na sve to iz jedne druge perspektive: pod zadovoljstvom se podrazumeva svest koja je *ovde i sada*: nezadovoljstvo samo govori o svesti koja je negde drugde, negde daleko u budućnosti. Nezadovoljstvo je usmereno ili na prošlost ili na budućnost. Zadovoljstvo je uvek u sadašnjosti; uvek ovde i uvek sada. Osoba koja živi od trenutka do trenutka biće zadovoljna, ali mi, nažalost, nikada ne živimo tako. Zaista, mi *nikada* ne živimo u trenutku! Mi smo uvek prisutni negde u budućnosti, u nekom trenutku koji će se tek odigrati. Krećemo se kao senke, i što smo dalje u budućnosti, to smo nezadovoljniji, jer budućnost nikada ne dolazi.

Za postojanje samo po sebi, budućnost ne postoji. U životu nema ničega što podseća na budućnost, jer život je uvek u sadašnjosti. Postojanje je ovde i sada. Očekivanja su negde drugde, pa se zbog toga život i očekivanja nikad ne dodiruju. To ne-susretanje je nezadovoljstvo. Nadaš se, ali susreta nema. Sanjaš, ali snovi se ne ispunjavaju. I uvek je u svemu tonie prisutan neshvatljivo dubok jaz između nade i njenog ispunjenja. Zbog toga i osećaš neprolazno nezadovoljstvo. Nezadovoljstvo je kretanje uma u budućnost — izbegavanje sadašnjosti.

Buda je govorio da je samo ovaj trenutak stvaran. To je ono što je u filozofiji poznato kao *Kšanikvad* — "momentizani". Ovaj trenutak je jedini koji postoji. Ne kreći se van njega. Budi ovde i sada! Samo malo dublje promisli: ako si u ovom trenutku, ako si ovde i sada, kako možeš da budeš nezadovoljan?

Nezadovoljstvu je neophodno poređenje. Ti sadašnje stanje porediš s prošlošću koje nema. Ona, ta prošlost, *više ne postoji*, ali poređenje se nastavlja. U dalekoj prošlosti bio si negde, i ti su trenuci bili ispunjeni srećom i blaženstvom. A sad — ti jednostavno sediš i porediš ovo stanje s onim stanjem, i naravno, postaješ sve nezadovoljniji i nezadovoljniji. Ili, možeš da razmišljaš o nekom budućem času kada ćeš se sresti sa svojim voljenim, porediš — i to opet stvara nezadovoljstvo.

Poređenja obavezno stvaraju nezadovoljstvo: zadovoljstvo se skriva u trenutku kad svako upoređivanje prestane. Ako zaboraviš na poređenje, ne postoji ta osoba koja bi bila u stanju da te učini nezadovoljnim. No tvoj um uporno poredi, a samim tim, izlaže se nezadovoljstvu, a zatim, da bi izbegao to neprijatno stanje, ti stvaraš lažno zadovoljstvo, oblikuješ masku, gradiš fasadu. Da bi porekao

jednu stvar, ti prvo moraš da je stвориш, a odmah nakon toga, da bi i nju osporio, stvaraš i nešto drugo. Ni u čemu nećeš uspeti, jer misliti o stvaranju zadovoljstva — makar i lažnog — je opet odlazak u budućnost.

I zato ćeš da nastaviš da razmišljaš o stvaranju zadovoljstva, premda ćeš sve vreme biti potpuno nezadovoljan. Počćeš nezadovoljstvo da dovodiš u vezu čak i sa zadovoljstvom, jer ti zadovoljstvo još uvek nisi stvorio, jer si još uvek daleko od njega — daleko od sopstvenog cilja. Dakle, čak će i sam ideal zadovoljstva stvarati sve veće i veće nezadovoljstvo.

Naše je zadovoljstvo ono što dolazi nakon što smo stvorili bolest, dok sa bolešću zadovoljstvo Upanišada nema nikakve veze. Ne kreći se kroz poređenja. Svaki trenutak je jedinstven, pa se nijedan momenat ne može upoređivati s nekim drugim. I to je zaista glupost, osnovna budalaština ljudskog uma: da trenutak sa kojim poređiš svoje trenutno stanje nije lep kao što misliš, jer kad si zaista bio u tom trenutku, ti si tad mislio o ko zna čemu. Dakle, slava, lepota i sreća svega toga, sve je to, jednom rečju, potpuno lažna pojava.

Svako je "zakopan" u mišljenju da je detinjstvo zlatno doba, a kao što vidimo, nijedno dete ne izgleda srećno zbog toga što je dete. U stvari, svako dete jedva čeka da odraste. Ako bi se detetu dozvolilo da skokovito raste, ono bi odmah postalo vlastiti otac. Bukvalno nijedno dete nije srećno zbog svog detinjstva, jer detinjstvo je puko ropstvo, detinjstvo je slabost — i dete se neprekidno nalazi u tudjoj milosti ili nemilosti. Ono to oseća, i sve ga boli, sve ga pozleđuje. A majka i otac su tako jaki, sve oko njega je snažno, dok je ono strahovito slabo i zavisno — ništa nije u stanju da učini po sopstvenoj želji. Odozgo, odozdo, na dete se uporno svaljuje naređenje: "Nemoj!"

Dakle, svako dete oseća dubok jad i bedu, i zbog toga svako dete sanja o onom danu kada će biti zrelo, odraslo, a samim tim — i moćno. Ali kad to dete zaista bude bilo zrelo, ono će početi da čitavu okolinu ubeduje: "Ah, detinjstvo je bilo tako divno i blaženo". Kad to dete, nakon zrelosti, stigne i u poslednju fazu života, kad već zađe u poznju starost, ono će stvoriti zlatne snove, i počće da govori: "Detinjstvo je bilo istinska radost, jedna potpuna stvarna rajska bašta".

Psiholozi kažu da je sve to jedna obična prevara uma. Zbog toga što je sadašnjost tako neizdrživo teška, ti moraš da pobegneš nekuda. Ti nisi sposoban da se suočiš sa stvarnošću — čak nemaš ni želje za tim suočenjem. Zaista, starac je tako blizu smrti da je svakini sekundom želja da pobegne sve jača i jača. Kad počne da razmišlja o detinjstvu,

starac je već pobeгао od stvarne situacije, jer detinjstvo je najudaljenije od smrti. U svojoj mašti, starac je ionako postao dete, i sad više nema smrti, nema bolesti, nema staračkih muka. On prolazi kroz prošlost. Zašto ne prolazi kroz budućnost?

Starci stalno beže unazad, ka prošlosti, a mladi ljudi uvek unapred, ka budućnosti. Zašto? Zbog toga što starac pod budućnošću podrazumeva smrt, te zbog toga nema ni najmanju nameru da gleda u tom smeru. Svakoga dana, na kalendaru se pojavljuje novi datum, i on zna da je smrt svakim trenutkom sve bliža i bliža. Starac sve to ne želi da vidi, i najlakši način da se čovek ne suoči s problemom, je prost — emigrirati što dalje od aktuelne situacije. A da bi mogao da pobegneš u detinjstvo, ti prvo taj period moraš da vidiš u zlatnim bojama, u duginim nijansama; inače, putovanje bi bilo dosadno. Ako zaista pobegneš u jedno *stvarno detinjstvo*, to će biti velika teškoća.

Pitaj bilo kog starca: "Ako ti Bog da priliku, da li bi voleo da ponovo proživiš ovaj život?" Videćeš da će svaki odgovoriti odrečno. On oseća istinski užas od te mogućnosti. Isti život? Niko ne bi bio spreman da to izvede — i ne samo isti život, nego i isto detinjstvo.

Da ti se stvarno pokloni ta mogućnost da ponovo proživiš isti život, da ti Bog dozvoli da se opet rodiš kod istih roditelja i da ponovo proživiš svaki trenutak detinjstva, ti bi sigurno rekao "Ne". A za divno čudo, možda je baš pre minut, dva mislio: "Moj otac je bio svetac. A majka — ona je bila suština materinstva". Ali, ako neko kaže: "Pa hajde, rodi se još jednom, i budi s njima", ti ćeš to kategorično da odbiješ — jer sve ono što si govorio o ocu i majci, o svom detinjstvu i domu, o zemlji, sve je to tvoja imaginacija. To uopšte nije povezano sa stvarnošću. Ti si stvorio tu laž samo da bi jednostavnije mogao da pobegneš od stvarnosti. Mladić misli o budućnosti, kreće se ka njoj, ali zaboravlja da je zadovoljstvo ovde i sada.

Sokrat je umirao, a na njegovom licu moglo je da se vidi zapanjujuće zadovoljstvo, i svima je to bilo više nego čudno — jer on je na ivici smrti, i smrt je za njega jedina izvesnost. Otrov je već bio pripremljen, a soba u kojoj je proživljavao svoje poslednje dane, bila je ispunjena njegovim učenicima. Svi su ti ljudi plakali i šmrčali, a Sokrat im je, ležeći na krevetu, rekao: "Moje je vreme isteklo. Upitajte one ljude da li je otrov gotov, jer ja sam sasvim spreman".

"Zar se ti ne bojiš smrti?", neko ga je upitao. "Zašto tako žudiš za smrću?"

Sokrat mu reče: "Šta god jeste, *jednostavno jeste*. Smrt je tu, svakog

trenutka sve je bliža i bliža. Moram biti spreman da se suočim s njom, jer ako ne budem bio spreman, propustiću jedan tako važan trenutak. Zbog toga vas molim da budete što tiši. Ne uznemiravajte me, i ne govorite o prošlim danima".

A mnogo je njih pričalo baš o tome — kako je bilo divno živeti sa Sokratom, te je stoga on morao da im dobaci: "Ne uznemiravajte. Ja sam vas dobro poznao. U danima o kojima je reč, vi niste bili toliko srećni kao što to sada želite da predstavite".

Plakala je i Sokratova žena, a to je bilo vrlo neobično, jer se ona prepirala s njim čitavog života. Bila je to jedna duga borba, dug sukob — nikada rešen.

Sokrat joj reče: "Baš je to čudno! Zašto li sad ta žena plače? Mislio sam da će ona pući od radosti kad budem umirao, jer moj je život bio za nju nezamisliva prepreka, neverovatan teret. To je pravo čudo — zašto plače? Nije uživala ni u jednom trenutku života sa mnom, a sad cniždri zbog tih "zlatnih vremena". Oni nikada nisu postojali, a ona sad stvara izmišljenu prošlost. Meni se čini da je ona ranije patila zbog mene, ali sad će sigurno patiti zbog mog odsustva".

Takva je glupost ljudskog uma. Prvo ćeš da patiš zbog prisustva, a posle ćeš tako da izrežiraš situaciju, da ćeš morati da patiš i zbog odsustva. Ne možeš da živiš s nekim čovekom, a onda odjednom — ne možeš da živiš bez njega. Kad je s tobom, ti vidiš sve njegove greške, a kada ode, volšebno počneš da primećuješ do tada nevidljivu dobrotu. Ali, bilo kako bilo, stvarnost ostaje neprimećena, kako pre, tako i posle.

Kad su mu prineli čašu sa otrovom, Sokrat se obrati svima: "Sad se utišajte — neka me nijedan glas ne uznemiri u ovom času. Pustite me da budem ovde i sada. Ne govorite o prošlosti — ona ionako više ne postoji".

U tom trenutku neko ga upita: "Zar se ne bojiš umiranja? Izgledaš beskraino zadovoljan. Tvoje lice zrači tišinom. Do sad nismo mogli da vidimo nikoga ko umire u takvoj lepoti. Lice ti je tako divno i smireno! Kako to da nisi uplašen?"

"Samo su dve", reče im Sokrat, "mogućnosti preda mnom. Ili ću zauvek umreti — i ako je ova smrt nešto konačno, i ako Sokrata više neće biti — zašto bih se brinuo? Ako je to istina čemu onda strah? To su jedine mogućnosti, i ja neću da biram ni o jednoj ni o drugoj. Ako izaberem bilo koju od njih, to će da bude zaista veliki problem. Ako se ne dogodi ona mogućnost koju sam izabrao, tad će uslediti uznemirenost, strah, nesigurnost i nezadovoljstvo".

"Ali to su samo mogućnosti, a ja neću da biram. Celina je ta koja bira. Šta god da se desi, desiće se. Ako Sokrata nakon smrti ne bude, Sokrat se ne brine. Ako će ga, kojim slučajem, ipak biti, opet se Sokrat ne uzbuđuje mnogo. Ako preživim smrt, nastaviću da postojim — zato nema potrebe da se tresem od straha. Ili, nestaću u potpunosti — u tom slučaju neće niko prestati da drhti od neizvesnosti. Ali, molim vas, prestanite s pitanjima. Dosta s propitivanjem! Pustite me da se suočim sa smrću".

Ispio je otrov, ponovo legao, sasvim spreman za ono što će se odigrati. Niko do tada nije bio u stanju da se suoči sa smrću na takav način. Sokratov slučaj zaista je jedinstven: "Noge mi polako odumiru, no ja sam i dalje živ, čak životniji nego ikad. Moj osećaj Sopstva je nepromenjen. Moje su noge sad nrtve, više ih ne osećam, ali osećaj celine je isti kakav je i bio".

Zatim je rekao: "Sad više ne osećam čitavu polovinu tela. Otrovi se polako diže. Pre ili kasnije srce će mi prestati s radom, i kad se to dogodi, doći ću do otkrića — da li osećam jedno te isto, bez obzira da li mi srce funkcioniše ili ne. Ali, ja ništa ne očekujem — to je samo otvoreno istraživanje".

Na kraju je rekao: "I srce me polako izdaje, i sad mi je sve teže i teže da govorim. Jezik mi otkazuje poslušnost, pa će ovo biti moje poslednje reči, no, opet, ponavljam: "Ja sam isti, i otrov me još nije ni dodirnuo. Telo je sve dalje i dalje od mene. Čini mi se da sam bez tela, ali taj otrov mi se još uvek nije ni približio. Ali — ko zna? Možda će me ipak dodirnuti, a možda i neće". Naposljetku je rekao: "Čovek mora da čeka i da vidi šta će se na kraju dogoditi".

To je suočavanje s trenutkom, bez pomeranja u prošlost ili budućnost. Samo tad možeš da okusiš zadovoljstvo. Zadovoljstvo nije ništa drugo do život ovde i sada. To je postojanje od trenutka do trenutka, bez ikakvih pokušaja da se pobegne.

Zbog toga ova izreka govori da je totalno zadovoljstvo *visardan*. To je poseban proces, a sama reč *visardan* znači raspršenje.

U Indiji, kad god se održava određeni ritual, napravi se statua Božanstva. Na primer, Ganeša. Ta figura uzima se kao Božansko, i Bog se priziva u figuru. Tada se ta statua obožava nekoliko dana, a kad je ritual završen, oblik božanstva odnosi se do reke i baca u vodu. To je poznato kao *visardan* — raspršenje.

A to je prava retkost. To se dešava isključivo u Indiji. Ostatak sveta ima stalne bogove, i samo još Indija poznaje bogove koji su kratkotrajni.

U tome se nalazi gore spomenuta retkost.

Indija kaže da ništa nije nepromenljivo — čak ni figure božanstava nisu stalne. Zbog toga što ih ti stvaraš, one ne mogu da budu večne. Ne zavaravaj se. Kad se ritual završi, uzmi figuru i baci je negde. Tvoj bog ne može da bude večan. Nastavi da bacaš svoje bogove — stvori ih i odbaci. Upotrebi ih, ali i odbaci. Samo na taj način ćeš ostvariti Boga koji nije tvoja kreacija. Njegove figure jesu tvoje delo, a samim tim, one imaju samo upotrebnu vrednost. Sve te statue su jednostavno sredstva i ništa drugo. Zbog toga što si miljama daleko od svake stvarnosti, te figurice su neophodne, a za tebe je još uvek teško da pojmiš bezobličnog Boga.

Stvori neki lik, ali nemoj da se vezuješ za njega. Nikakvo vezivanje nije dozvoljeno. Kad je ritual završen, odbaci lik — vrati ga blatu. Figura od blata opet će postati blato. To je jedan izvanredan psihološki proces, jer odbaciti božanstvo — to je zaista hrabrost; za tako nešto potrebna je nevezanost.

Još do maločas si obožavao tu figuru — klanjao si joj se kao Bogu, plakao i igrao oko nje, prepun strahopoštovanja — a sad moraš da uzmeš tu statuu od blata i da je baciš u okean. Dakle, taj lik je bio samo sredstvo — to je bilo sredstvo za jednokratnu upotrebu. Upotrebio si figuricu kao pomoćno sredstvo, a sad je obožavanje završeno — odbaci stari lik i stvori novi kad ti bude trebalo. To stalno stvaranje i odbacivanje pomoći će ti da shvatiš da sve te silne figure božanstva nisu nešto stvarno — u pitanju je čista simbolika.

Hindusi baš i nisu bili naklonjeni tome da stvaraju statue od kamena. Kamene figure pojavile su se Budistima i Dainima, a sa njima, počeli da se grade i hramovi. Hindusi nisu voleli kamen kao materijal za oblikovanje likova božanstva, jer taj materijal uvek daje lažan utisak večnosti.

Budine kamene figure nadživele su i njega. Kako može statua biti dugovečnija od onog zbog kog je stvorena? Ali to je tako, zbog toga što kamene statue uvek stvaraju lažni osećaj trajnosti.

Hindusi su oduvek verovali u bogove koji su načinjeni od blata. Napravi božanstvo od blata; onda će doći kišni period i ti ćeš imati priliku da vidiš šta se desilo s tvojim bogom. To je tvoj bog — to ne sme da se zaboravi. Ni ovo ne bi trebalo da se zaboravi: zapravo svi bogovi koje je stvorio čovek su samo igračke od blata i ništa više. Tako mora da bude, jer ja sam čovek biće čiji je vek kratkotrajan, a ono što nije večno ne može da stvori nešto što je večno.

Dakle, nemoj da stvaraš nešto što je lažno. To se zove *visardan* — raspršivanje. Ta reč je stvarno predivna. Prvo stvori lik, a onda ga rastvori. To ne znači isto što i "uništi ga". *Visardan*, u stvari, znači "nestvoreno". Prvo stvori, pa rastvori. Neka se sve stvoreno vrati u svoje prvobitno elementarno stanje.

Hindusi kažu da je smrt pravo raspršenje. Stvoren si rođenjem, i zaista se ne razlikuješ mnogo od nekog lika koji je sačinjen od blata. Kad te smrt sustigne, svaki se element vraća svom prazvoru. Raspršen si, a ono što nije stvoreno stvaranjem tela, preživeće i smrt. Ali, u svakom slučaju, tvoj lik će se svakako izgubiti. Isto će biti i sa bogovima koje je stvorila ljudska ruka.

Ova izreka kaže da raspršenje znači zadovoljstvo. Zadovoljstvo je raspršenje — *visardan* tvog rituala. Zašto? Zašto zadovoljstvo zvati raspršenjem? Veza je zaista prilično duboka. Stvaranje podrazumeva želju — ne možeš da stvaraš sve dok nisi ispunjen željama. U neku ruku, Hindusi su logični. Oni kažu da je Bog stvorio svet zbog toga što je osetio želju. Čak ni Bog ne može da stvara bez želje: bio je ispunjen željom!

Stvaranje znači želju, jer bez želje ne možeš da stvaraš. Želja ti dopušta pokret, napor, i onda stvaraš. I kako onda rastvoriti? Ako i dalje želiš, rastvaranje je nemoguće. Nestvaranje podrazumeva prestanak svake želje, stanje bezželnosti, ili, drugim rečima rečeno, zadovoljstvo. Zbog toga ova izreka kaže da je *visardan* povezan sa zadovoljstvom. Ako je čovek potpuno zadovoljan, on će onda sve raspršiti.

To je ono što Budisti nazivaju Nirvanom — prestanak svake želje. Buda kaže da ćeš iščeznuti iščeznućem želja: raspršićes se u kosmosu. No ipak, um koji žudi će upitati: "Ali ja ću ipak biti negde. Zar ja neću negde da postojim? Gde?" Buda kaže: "Biće to baš kao kad se plamen sveće ugasi". Možeš li pronaći — gde je sad taj plamen nestao? Ugasiš sveću, i plamen nestane. Gde li je sada?" Zbog toga Buda i kaže: "To će se jednostavno raspršiti. Vратиće se sastavnim elementima, vlastitom izvoru".

To je svuda, to je nigde, i obe alternative su značajne. Ako kažeš da ćeš biti svugde, to istovremeno znači da nigde nećeš biti. Ne možeš nigde da se posebno nađeš, jer to je sad svuda. Zbog toga možeš da kažeš da ćeš biti bukvalno nigde, jer niko neće biti u stanju da te pronađe.

Hasan, Sufi mistik, pričao je jednom o svom životu: "Prolazio sam

kroz neko selo, i osećao sam se da znam toliko toga da sam bio spreman svakoga da podučavam — svakog koga bi sreo. Ta mi se želja javljala svaki put kad bih ugledao čoveka, ali, čitav je taj dan prošao a da nikog nisam podučavao".

To je bolest svakog učitelja, psihički svrabež. Čitav dan je prošao a Hasan nikome ništa nije propovedao, te je zbog toga sustigao neko dete. Dete je sa upaljenom svećom žurilo negde u hram. Veče je padalo, a mali je trčkarao kako bi sveću ostavilo u hram.

Hasan ga je zaustavio rekavši: "Dečko, da li bi želeo da mi odgovoriš na jedno pitanje? Odakle je taj plamen došao?" Pitanje je prosto krcato metafizikom, i Hasan je bio siguran da će se detence zaplesti u njegovu mrežu. Ali, taj dečko je učinio nešto, i Hasan ceo slučaj čitavog svog života nije mogao da zaboravi.

Detence se nasmejalo i, dunuvši u sveću, upitalo Hasana: "Sad je plamen nestao pred tvojim očima. Molim te, reci mi gde je otišao? Ako mi odgovoriš na moje pitanje, budi siguran da ćeš dobiti odgovor i na svoje. Ja ću ti tačno odgovoriti odakle je plamen došao, a on je baš maločas nestao pred tvojim očima".

Hasan se dečaku duboko poklonio: "Oprosti mi, molim te, ja zaista ništa ne znam. Ispunjen sam lažnim znanjem, i ne znam čak ni gde bi plamen mogao da ode — kako bih onda mogao da znam nešto drugo? Dovoljno si me naučio — pokazao si mi svo moje neznanje".

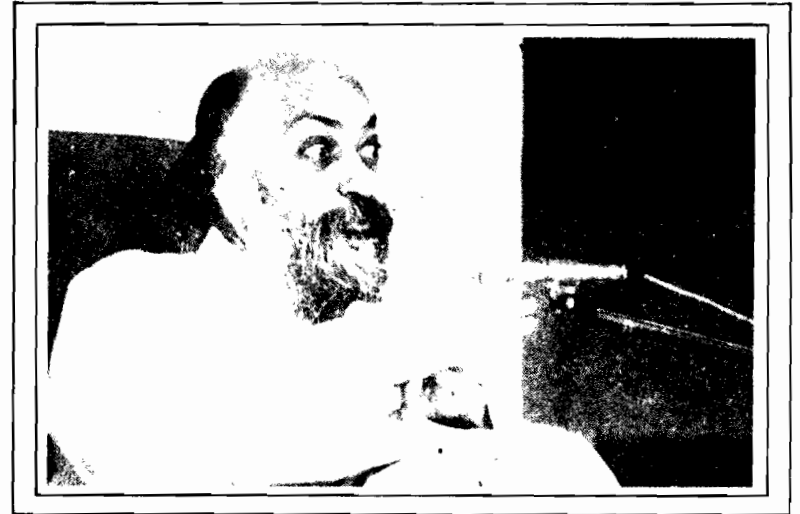
Kada se Hasan prosvetlio, svoju prvu zahvalnost uputio je baš onom neznanom dečaku. Dugo se zahvaljivao uspomeni svoje mladosti, pa su ga učenici na kraju upitali: "Pa kome se ti toliko zahvaljuješ?"

On im reče: "U jednom je selu postojao dečak koji mi je predočio svo moje neznanje jednostavno dunuvši u plamen sveće — posle me samo upitao: "Gde je otišao plamen?" On je bio moj prvi učitelj, jer svi su mi posle njega sipali u glavu sve više i više nebitnog znanja. Taj dečak je bio prvi i jedini čovek koji mi je skrenuo pažnju na dubinu mog neznanja — nakon toga sam bio u stanju da shvatim da je svo moje prethodno znanje bilo jednostavno neupotrebljivo i lažno. I tek kad saznaš da je tvoje prethodno znanje bilo besmisleno, ti se možeš pokrenuti ka istinskom, stvarnom znanju — ka procesu saznavanja".

Ova izreka kaže da je zadovoljstvo raspršivanje — zadovoljstvo je *visardan*. Kad si potpuno zadovoljan, ti si van ciklusa umiranja i rađanja. Više nema preporođanja, jer sanio se želja obnavlja, ali ne i ti, i samo zbog želje, prisiljen si da se vrtiš u krugu. Ti si u stvari senka vlastite želje. Želja vodi, a ti slediš. Ali, kad nema nikakve želje, čoveku

ni pokret ni bežanje nisu više neophodni. Čovek je slobodan od *samsare*, otišao je sa točka umiranja i rađanja. Drugim rečima, otišao je sa ovog sveta. To je ono što se podrazumeva pod Oslobođenjem.

Rasprši se. Kroz taj proces, raspršuješ sopstvene želje. Dostigni središte Bića kroz zadovoljstvo. A zadovoljstvo je jednostavno — usredištenje sebe, i čovek tada postaje nepokretan, potpuno spokojan, potpuno tih.

Petnaesto predavanje

6. avgust 1972.

PITANJA I ODGOVORI

*" Kakvo je značenje Hindu
rituala u kome se stvara idol
koji biva raspršen? "*

*" Kako tragalac može da se odnosi
prema svom nezadovoljstvu? "*

Pitanje:

Osho, prošle ste noći rekli da je Hindu sistem stvorio pravljenje idola od blata, i da su se ti idoli, nakon obožavanja, bacali u reku – što je bilo poznato kao visardan, ili raspršivanje. Sve se to dešavalo na spoljašnjem, fizičkom planu. A kakvo je unutrašnje značenje, psihološki smisao tih rituala? Šta je ono što je moralo da se dešava iznutra? Šta je ono što je trebalo da se rasprši, i kada?

I kao drugo... molimo vas da nam objasnite – da li je raspršivanje postepen proces ili iznenadno dešavanje? Takođe, da li je to delo svesnosti ili jednostavno – pro forme, tek onako?

Odgovor:

Život je istovremeno i učenje i odučavanje. Čovek mora da nauči toliko toga, ali zatim i da se oduči od nebrojeno mnogo stvari — i oba su trenutka neophodna. Ako ne učiš, ostaješ neznalica, no ako učiš i uporno se držiš onog što si naučio, delovaćeš učeno, ali ćeš biti kilometrima daleko od svake mudrosti. Mudar postaješ tek kada odbaciš sve ono što si naučio.

Mudrost u sebi ima neke dečije osobenosti, ali taj kvalitet samo podseća na nešto dečije — razlika postoji u svemu tome. Dete je neznalica, a mudrac čovek koji poseduje istinsku mudrost. Dete još nije došlo do stupnja znanja, dok je mudrac taj stupanj jednostavno prevazišao. Ali, ni dete ni mudrac nemaju znanja, s tim što dete još uvek nema, dok mudrac — više nema. U detetu je to negativno, dok je u mudracu to nemanje znanja dobilo pozitivnu konotaciju. Mudrac je znanje prevazišao. Dakle, to je jedan od osnovnih principa duhovne eksplozije: odučiti se, odbaciti ono što je usvojeno, a to je u sprezi sa svim fazama spiritualnog rasta.

Mi smo prošle noći raspravljali o vrlo neobičnom Hindu ritualu. Hindusi stvaraju likove božanstava, i to samo na par dana — dok ritual

traje. Nakon toga, taj idol od blata baca se u reku, i rečni talasi ga razobličavaju. Onaj isti idol koji je stvoren da bi se obožavao, nakon rituala baca se u vodu.

Rekao sam vam da su kameni idoli prihvaćeni tek s Budizmom i Dainizmom. Hindusi nikada nisu verovali u kamena božanstva, jer kamen uvek stvara lažni osećaj trajnosti, dok je u životu sve kratkotrajno i prolazno. Drugim rečima, božanstva koja su stvorena ljudskom rukom ne mogu ni u kom slučaju da budu stalna. Šta god da čovek stvori biće prolazno, kao i on sam. Ali, mi smo u stanju da stvorimo i stvari koje će na prvi pogled biti neprolazne. Ta pseudo-večnost je sasvim moguća. Sa likovinom od metala ili kamena, od cementa ili nekog drugog materijala, stvarno može da se stvori nešto što će delovati večno.

Hindusi su oduvek verovali samo u likove od blata. Oni bi ih stvorili pa rastvorili, znajući da im trebaju iz vrlo konkretnih razloga, kao određeno sredstvo. Kad je svrha ispunjena, kipovi se rastvaraju. Zašto? Zbog toga što je, ako ih ne rastvoriš, moguće određeno vezivanje za oblik, a sigurno je da će ta vezanost biti prepreka duhovnom rastu. Na kraju krajeva, čovek mora da se usigne do stepena apsolutnog "nevezivanja": samo je tada slobodan. To je ono što se podrazumeva pod slobodom — pod *Mokšom* — nena vezivanja ni za koga, čak ni za božanstva.

Dakle, konačno, ne samo da se likovi odbacuju — na kraju se odbacuju i sama božanstva. Sve što je objektivno moraće da se rasprši, da bi na kraju samo subjektivnost ostala, subjektivnost bez ikakvog objekta u svesti. To je, u stvari, unutrašnje značenje raspršivanja.

Posmatraj na sve to iz ovog ugla: kad god smo svesni bilo čega, podelili smo Postojanje na dve stvari — na objekt i subjekt. Ako te vidim, ja sam podelio Postojanje na dvoje — na onog koji vidi i na ono što se vidi. Ako te, kojim slučajem volim, onda je Postojanje rascepljeno na onog koji voli i ono što se voli. Svaki čin svesnosti je podela: to stvara dvojnost. I opet, kad si nesvestan, dualnosti nema — ona ne postoji kad si nesvestan.

Ako duboko spavaš, Postojanje je jedno: dualnost ne postoji. Ali, ti tada nisi svestan te jednoće. Doduše, tad Postojanje jeste jednina, ali nema onoga koji bi toga mogao biti svestan. Kad si svestan, samini delom svesnosti napravio si podelu, a samini tim, ne znaš kakvo je Postojanje u suštini. Znaš ono što je stvoreno pomoću tvoje svesti. Kad dostigneš treći stupanj, kada si svestan Postojanja, ali kao jednine, kad si samo svestan bez ikakvog objekta svesnosti, onda si ostvario ono Najviše, Vrhovno.

Čovek u dubokom snu je baš kao mudrac, ali, s jednom razlikom: čovek u dubokom snu uopšte nije svestan gde se nalazi, dok je mudrac potpuno svestan. Ali, mudrac liči na onog nesvesnog čoveka samo po tome što ne pravi nikakvu podelu. On zna, nemajući potrebu da cepa Postojanje. Čovek od nesvesnog do nadsvesnog mora da prođe kroz fazu svesnog, i to sledećim redom: faza neznanja, faza učenja, i faza odučavanja.

Mi sve to možemo da podelimo na mnogo načina: prvo dolazi *nastik* ili ateist. On kaže da Bog ne postoji. To je prvi stupanj. Drugi stupanj je *astik*, ili čovek koji veruje u Boga. Na trećem stupnju opet zatičenio nepostojanje Boga. Treći nivo je konačni stupanj, i tad *astik* opet postaje *nastik* — na tom stupnju vernik opet postaje nevernik.

Kada je čovek govorio da postoji Bog, on je onda u stvari govorio da ga nema. Čak i reći tako nešto — da Boga jeste — nije ništa drugo do stvaranje dualnosti. Ko je taj što to govori? Ko se kome izjašnjava o tako nečem? Buda je, recimo, čist *nastik*, totalni nevernik. To je vrhovni cilj. On je istovremeno i najveći ateista i najveći teista. Ali, tad nema dvojnosti, i zbog toga on ne može reći da Bog postoji. Ko je taj što će reći da Bog jeste? Sad je samo Jedno preostalo, te je stoga Buda potpuno tih, jer svaka bi tvrdnja bila nametanje. Tom Jednom. Zbog toga Buda nijednom rečju ne pominje Boga, a ako si baš uporan po tom pitanju, onda će ti odgovoriti da ga nema.

Buda kaže samo jedno: "Sad sam san. Nikog, osim mene nema. Moje postojanje je jedino Postojanje. Čitav život je moj život". Svaka druga tvrdnja stvorila bi dualnost.

Dakle, *nastik*, jedan ateist, mora da prvo bude teist, i da se zatim oduči od tog nivoa svesti. Ako nastaviš da se vezuješ za svoj teizam, onda nikada nećeš doći do onog krajnjeg cilja. Dakle, iznutra, ne bacaju se samo likovi — jer konačno, odbacuje se i onaj kojem su svi likovi bili posvećeni. Prvo rasprši Božije blato, a zatim rasprši i samog Boga. Tek nakon tog drugog stupnja, ti postaješ Bog sam po sebi.

Na kraju, obožavalac postaje ono što se obožava. Tad onaj koji voli postaje ono što se voli. Tragalač postaje ono što se traži. Tek tada si ostvario, jer od tog trenutka nema dalje potrage, nema nastavka istraživanja. Dakle, i iznutra ćemo stvoriti mnoštvo likova, ali ćemo i njih raspršiti.

Setio sam se Rinzaija, jednog Zen monaha. Neko je s njim učio i meditirao — neko ko je sebe smatrao njegovim učenicom. Rinzai mu

jednog dana reče: "Sve dok ne postaneš apsolutna praznina, ništa nisi postigao". Učenik je bio obožavalac Boga, Budin sledbenik, i bio je u stanju da sve izbací iz sopstvenog uma; sve, osim, naravno, Bude. Zbog toga je rekao Rinzaiju: "Ja sve mogu da odbacim, čitav svet, čak i sebe samoga, ali kako da odbacim Budu? To je za mene jednostavno nemoguće!"

Kaže se da je Rinzai rekao da Buda može da postane Buda samo onda kada iznutra nije vezan za Budu. Gautama Sidharta je postao Buda samo zbog toga što se nije vezivao ni za kakvog Budu.

"Nikada nećeš biti u stanju", reče Rinzai svom učeniku, "da postaneš Buda. Odbaci ga već jednom!"

Učenik je počeo da se udubljuje, i Rinzai ga je ostavio na miru. Bio je to, za učenika, jako naporan period, vrlo mučno razdoblje, ali je na kraju ipak uspeo, i odmah je dotrčao do Rinzaija, sav presrećan — bio je, zbog toga što je ostvario, potpuno preplavljen blaženstvom. "Dostigao sam", vikao je, "dostigao sam. Konačno sam uspeo da ostvarim prazninu".

Čuvši sve to, Rinzai je postao tužan, pa je rekao presrećnom učeniku: "Sad odbaci i tu prazninu. Ne dolazi mi s tim ništavilom, zbog toga što je i ta praznina postala za tebe neka vrsta božastva".

I to i jeste istina! Kad možeš da koristiš reči, ostvarenje postaje ne praznina nego neko od božanstava. Čak i kada kaženi "praznina", izvestan oblik pojavljuje se preda mnom. Čim kažem "praznina", u mojoj glavi pojavi se određena misao. Dakle, reč "praznina" nije u stanju da stvori prazninu. Zašto? Zbog toga što ta reč unutar uma stvara ili nepromenljiv oblik praznine ili paralelnu misao u vezi iste.

Upravo je stoga Rinzai uzviknuo: "Sad odbaci i tu prazninu! Ne prilazi mi s tom glupošću kojoj si dao ime "Praznina".

Učenik jednostavno nije mogao ništa da razume: "Pa vi ste mi sami govorili da praznina mora da se ostvari, ali sada, kad je sve gotovo, uopšte mi ne delujete zadovoljni".

"Ti zaista", priznade mu Rinzai, "nisi ništa shvatio. Kad čovek ostvari prazninu, on onda ne može da obznani: "Evo, ovo je moje ostvarenje, moja konačna realizacija". Čovek koji je dostigao ne može to da na sva usta razglasi, pogotovo ako je reč o praznini kao ostvarenju. Drugi će znati šta je ostvareno čak i ako ništa ne kaže. Drugi će to osetiti, ali onaj koji je dostigao prazninu ne može da rečima opiše vlastito ostvarenje. Zašto? U trenutku kad kaže bilo šta, to će postati zamisao, lik, svet".

Svaki lik mora da se i iznutra odbaci. Ali kako možeš da odbaciš ono što nisi ni stvorio? Kako možeš da baciš ono što ti nije u ruci? Na putu duhovnog traganja, dve stvari su prepreke: prvo, nemaš ništa a misliš: "Odbacio sam".

Na primer, ti možeš da kažeš da si odbacio Budu — ali ako ga nikad nisi negovao u sebi, kako ga onda možeš odbaciti? Možeš da kažeš: "Odbacio sam čak i prazninu" — ali kako misliš da je odbaciš ako je prethodno nisi ostvario? Ako, nemajući ikakav lik u sebi, pomisliš da si zbog toga jedno s Vrhovnim, ti ne samo da nisi jedno s njim, već se nalaziš na prvoj stepenici — na stupnju neznanja. Ti nisi "kao dete" — ti si tada zaista na nivou deteta. Ti si tada neznalica, a ne mudrac.

Stvori, pa se onda odreci. Ali, neko će onda upitati: "Ali zašto onda uopšte stvarati? Ako nečega moramo da se odrekemo, zašto bi onda to uopšte posedovali? Sam napor da nešto stvoriš te obogaćuje, a drugi napor obogaćuje te desetostruko više.

Gledaj na sve to iz ove perspektive: Buda je postao prošnjak, i zato svaki prošnjak sa ulice može da pomisli: "Ja sam takođe Buda — zbog toga što je i on prošnjak, baš kao i ja". A on stvarno jeste prošnjak! I ako Buda prosi ispred tvoje kuće zajedno s nekim drugim prošnjakom, u čemu je razlika? Prošnjak je jedan, prošnjak je drugi, ali razlika između njih tako je suptilna. Buda je prošnjak postao po sopstvenoj želji. To je najviša moguća stvar — postati prošnjak vlastitom voljom.

Neko drugi takođe je prošnjak, ali to nije bila njegova odluka, njegova volja, njegova želja. Kad postaneš prošnjak zbog toga što to zaista hoćeš da budeš, ti si time postao istinski imperator, ali ako si postao imperator ne zbog toga što si to voljno želeo, ti si, u suštini, samo malo bolje odeveni prošnjak. Buda je prošnjak koji zna svu besmislicu gomilanja bogatstva, dok svi ostali prošnjaci uopšte nemaju takav uvid. Zbog toga drugi ljudi mogu da vide Budu kao prošnjaka, ali je sasvim sigurno da se Buda ne oseća kao takav. Čak će drugi možda i skrivati tu činjenicu — da je Buda prošnjak, ali jedino će se Buda izjasniti bez ikakvog uzdržavanja: "Da, ja sam prošnjak".

Sve su to paradoksi samog života. Istinski prošnjak će uvek pokušavati da na sve načine prikrije tu činjenicu. Dovijaće se na sve moguće načine da niko ne shvati što je on — čak i ako prosi, to ne znači da je prošnjak: određene okolnosti su samo stvorile takav i takav utisak, ali on s prošnjakom nema nikakve veze. Prošnjaci su ono što jesu ne zbog toga što im je to bila volja — otuda njihova nesreća. Čak i čovek koji je car bez lične želje, biće nesrećan, baš kao da prosi po ulicama.

Buda je samog sebe nazivao *biku* — prosjak. Nema skrivanja činjenice: on je oglašava na sva usta. Zašto? Zbog toga što se Buda ne stidi činjenice da prosi. Samo imperator može da sasvim slobodno predstavi sebe kao prosjaka. Prosjak nema dovoljno hrabrosti da kaže šta je. Buda sa svojom činjenicom za prošnju veći je od svakog kralja. Čak su i carevi obični prosjaci pred njim. On je imao toliko toga, i svega se odrekao. I zato — zapamti to jednom za svagda: nemoj da se odričeš onoga što nemaš.

Mnogi od nas umišljaju da su se odrekli mnogih stvari. Ako to misliš, onda se nepotrebno obmanjuješ, a ta prevara vrlo je skupa, barem kad je unutrašnja staza u pitanju. Na primer, Krišnamurti uporno priča o odbacivanju idola, verovanja i misli, i onda ljudi, slušajući ga, odjednom pomisle: "To je sasvim u redu. Mi od sada nemamo više nikakvih verovanja — drugim rečima mi smo sada na stupnju svesti jednog Krišnamurtija". Oni se tom stupnju nisu približili ni za milimetar. Ti ljudi i dalje, s jednakom upornošću zavaravaju sebe.

Prvo moraš da veruješ, a zatim se tog verovanja moraš odreći. Ako nemaš ništa, šta ćeš onda odbaciti? Ako me ovde neko dete sluša i ako ja kažem da su mudraci nalik deci, onda ono može da pomisli: "Baš lepo, ja sam već sada pravi mudrac. Neću da učim, jer ako čovek mora da odbaci ono što je naučio, čemu onda da učeći prodem kroz dugotrajno stradanje? Meni ništa ne treba — ja sam ionako na nivou svesti jednog mudraca".

Isus je rekao: "Ući ćete u moje Kraljevstvo Božije tek kada postanete nalik deci". Ali upamti tu reč "nalik deci". On nije rekao da će deca obavezno ući u raj, jer su mnoga pomrla i nisu ušla u Kraljevstvo Božije. "Nalik deci" — to označava drugo detinjstvo; drugo, a ne prvo. To drugo detinjstvo nastupa nakon učenja, nakon saznavanja, jer nakon dostignuća počinje odbacivanje.

Ukus tog drugog detinjstva potpuno se razlikuje od onog prvog. Imati nešto i odbaciti to isto — to je sasvim novo iskustvo. Zato i kažem da siromah nije *istinski* siromašan — jer nikada nije posedovao neko naročito bogatstvo.

Siromah je siromašan zbog toga što ne može ništa da odbije. U suštini, to je ono što podrazumevam pod siromaštvom. On ništa ne može da odbaci, ničemu ne može da kaže "ne". To je pravo siromaštvo. Kad si u stanju da kažeš "ne", ti time postaješ snažniji.

Ali siromah ne može da kaže tako nešto. Kako on može da kaže "ne"? Čitavo njegovo biće žudi: "Da, daj mi!" On se pretvorio u glad,

u vapaj — njegova duša je gladna. Ničeg se ne može odreći, ništa ne može da odbaci. Spolja gledano, radi se o siromaštvu. Iznutra, reč je o bolesti.

Zbog toga u siromašnim zemljama religija ne može da cveta; to je nemoguće. Siromašna zemlja može samo da se obmanjuje i da umišlja kako je religiozna. Ja time ne kažem da siromah ne može biti religiozan — pojedincu, to je još i ostvarljivo — ali u širem smislu, siromašno društvo ne može da bude religiozno, jer je društveni um takav da nije u stanju ničega da se odrekne. Odricanje postaje značajno samo kad je društvo dovoljno bogato. Dakle, odricanje je poslednji luksuz, sam vrhunac blagostanja. Kad se odrekneš, došao si do samog kraja.

Buda može da se odrekne: on je princ. I Mahavir je princ — dakle, i on je u stanju da učini što i Buda. Dvadeset četiri *Tirtankare* dainske religije — svi su listom prinčevi. I Krišna i Rama takođe mogu da misle u terminima odricanja: bili su kraljevi. Ali kad jedan siromah počne da misli: "Ako je Buda morao da izađe na ulicu i da prosi, onda sam ja već sada na njegovom stupnju svesti jer odavno prosim", onda je to dokaz da je potpuno pogrešno shvatio čitavu pojavu.

I isto se odnosi i na ono što smo pričali o učenju: možeš da se odrekneš učenja, ali — prvo uči. Mnogo puta sam imao prilike da govorim o gluposti znanja, te onda oni koji ne znaju mogu da pomisle: "Ah, baš je dobro što nemamo pojma". Kad govorim o tome da je znanje glupo, ja ne mislim na neznanje nego na prevazilaženje. Kad kažem da je znanje glupo, ja ga u tom trenutku poredim sa mudrošću a ne sa neznanjem. Inače, lako može da se nekima od vas dogodi da počnete da umišljate kako je neznanje istinsko blaženstvo.

Pre nego što imaš nameru da se bilo čega odrekneš, prvo budi siguran da tu istu stvar uopšte poseduješ. Samo onda kad zaista imaš nešto da odbaciš — ti dobijaš nešto kroz to, a ono što se time dobija uvek je značajnije od onog čega se lišavaš. To je daleko značajnije! Zbog toga se možeš odreći onog nižeg; da je kojim slučajem drugačija situacija, bilo bi nemoguće odreći se. Ti se možeš odreći znanja samo zbog toga što sad osećaš da je mudrost nešto mnogo više — i ne samo više. Sad takode imaš utisak da je znanje samo po sebi prepreka da se uopšte dopre do onog višeg, to jest, do mudrosti. Odriceš se neznanja zbog toga što shvataš da je znanje nešto mnogo više od neznanja. No ako se kojim slučajem odričeš znanja zbog neznanja, onda si promašio smisao odricanja u potpunosti.

Ova izreka kaže da raspršiš — ali, prvo stvori. Na prvom mestu

trebaš da stвориш boga, božanski lik. Šta se podrazumeva pod stvaranjem božanstva? U tom naporu skriva se dubok smisao koji te menja. To nije tako lako kao što misliš. Kada od blata stvaraš Ganešu, ti znaš da je to što mesiš pod prstima samo blato i ništa više. Sve što činiš je — davanje oblika blatu, i to je sve. Zatim sledi obožavanje te forme od blata, a predati se tome, dodirnuti stopala onog što si stvorio je preobražaj, prava transformacija.

To je jedan od najtežih mogućih stvari, jer — kako možeš obožavati nešto što si sam, svojom rukom stvorio? Kad znaš da je ta figura samo blato i ništa drugo, kako ćeš se predati? Sam proces obožavanja će te promeniti. I ako možeš da obožavaš ono što je nastalo kao plod napora tvoje mašte i tvojih pristiju, tada ćeš biti u stanju da prepoznaš obožavanje onoga što je tebe stvorilo.

To je vrlo teško, napor je ogroman, ali on odatle počinje. Postaješ ponizan pred idolom i predaješ se. To u tebi stvara duboku skromnost. Ako se to zaista dogodi, onda idol nije tek puko blato s plemenitim oblikom — ti si čitavo svoje srce pohranio u njega.

I stvarno, posmatraj malo revoluciju koja se dešava. Ti si tvorac nekog lika, a zatim obožavaš lik kao da je on, u stvari, stvorio tebe. Čitava se stvar okrenula naglavačke. Ti, kao tvorac, pretvorio si se u stvoreno, dok je stvoreni lik postao tvorac. To je prava metamorfoza, potpuni preobražaj svesti. Ako se to dogodi, onda odbaci. Samo ćeš tada znati šta je to zaista visardan. Ako se to dogodi, spoznaćeš raspršivanje. U suprotnom, lik od blata neće biti ništa drugo do lik od blata; tvoje obožavanje neće doneti preobražaj — alhemijska promena neće se desiti. Bio je to samo idol načinjen od vlažne zemlje, a ti si od samog početka gledao na sve to kao na formalni čin.

Jednom je Vivekananda, u nekom američkom gradu, govorio o principima u Bibliji, pa je spomenuo Isusa koji je tvrdio da vera može da pokreće planine. Jedna starija žena, koja je sedela u prvim redovima bila je prosto preplavljena radošću, jer se iznad njene kuće nalazio brežuljak koji joj je strašno smetao, pa je odmah pomislila: "Ako vera može da pokreće planine, zašto ne i omanji brežuljak?"

Starica je odmah nakon predavanja prosto odletela kući. Poslednji put pogledala je s prozora na onaj problematični brežuljak — jer je bila ubeđena da će uskoro nestati. Zatim je zatvorila prozor i tri puta rekla: "Bože, Bože moj, verujem u tebe. Hajde sad — pomeri ovaj brežuljak!" Nakon što je tri puta ponovila jednu te istu molbu, otvorila je prozor, i na svoje silno zaprepašćenje, otkrila je da se brežuljak nalazi na istom

onom mestu. Pomalo snuždeno, slegla je ramenima i rekla: "Zнала sam da se ništa neće dogoditi. Već od prvog trenutka bila sam stopostotno uverena da je reč o najobičnijoj gluposti".

Ako si već od prvog trenutka zaista znao da se ništa neće dogoditi, onda tvoja vera neće pomeriti ni najsitniji kamenčić. Ako nemaš vere, onda je sve planina, jer vera samo znači da znaš da se planina mora pomeriti sa svog mesta. Dakle, zaista, vera može da pomeri planinu samo ako je prethodno pomerila tvoje sopstveno srce — ako je srce na istom mestu, ništa se neće desiti. Ti obožavaš neki lik od blata, a od samog početka znaš da je u pitanju samo materijal koji si nabavio negde na pijaci. Dakle, to je onda samo formalnost: čovek *mora* to da radi. A zatim, razočaran, rastvaraš idol bez ikakvog preobražaja.

Ne! Kada je taj lik od blata zaista postao Božansko, onda će čitav tvoj um želeći da se zakači za njega. Tad možeš da se odrekneš čitavog sveta, ali nećeš biti u stanju da odbaciš tog svog malog idola. U tom trenutku, lakše ti je da se ubiješ nego da rastvoriš lik koji si stvorio. Ako se lik zaista preobrazi u Božansko, onda je idol tvoje biće. Tek nakon tog preobražaja Hindu ritual kaže: "A sad, uzmi idola i baci ga u reku".

Kad se ostvari istinsko obožavanje, i kad se idol pretvori u Božansko, raspršiti to delo je najveći duhovni čin, jer onda slamaš svoju vezanost za poslednju prepreku. I kada čovek može da prekine čak i tu povezanost sa Božanskim, onda više ništa neće moći da stvori u njemu osećaj vezanosti — ništa!

Ali to je strahovito teško. Raspršenje je delovalo lako zato što je ličilo na puku formalnost. A pitaj malo Ramakrišnu, zamoli ga da rastvori lik boginje Kali. Njemu se duhovni preobražaj dogodio. Kada je postao sveštenik u Dakšinešvaru, dobijao je jedva nekih šesnaest rupija mesečno (oko deset dolara — prim. prev.). Bio je siromašan sveštenik, u stvari, najsiromašniji, jer taj hram u Dakšinešvaru podigla je kraljica iz Šudra kaste. Nijedan Bramin nije želeo da postane sveštenik u tom hramu. Kako bi uopšte Bramin mogao da drži versku službu u hramu kojeg je podigao Šudra?

Iako je bio Bramin najviše klase, Ramakrišna je prihvatio ponudu, te su mnogi pitali "Zašto?". Čak je i njegova porodica bila protiv toga. Ali, Ramakrišna im je svima odgovorio: "Jednostavno, ja sam se zaljubio u taj lik, i zato, moj pristanak uopšte nije pitanje službe. Služba je samo izgovor za mogućnost da svakodnevno ulazim u hram. To je, dakle, pitanje ljubavi, a ne pitanje rada".

Ali, kada se sveštenik zaljubi u lik, nastaju problemi. Sveštenik mora da se drži okvira formalnosti. On nije potreban za *istinski* ritual. Sveštenik je tu samo da bi odigrao formalnu predstavu, i to je sve. Kad god voliš nekog ili nešto, problemi se jednostavno moraju pojaviti. Ljubav, u samoj svojoj suštini, je onaj činilac koji sve uznemirava.

Posle samo sedam dana službe, Ramakrišnu je pozvao upravnik hrama: "Mi smo čvrsti u našoj nameri da te otpustimo. Šta ti uopšte radiš ovde? Mnogo puta ljudi nam dolaze i govore da činiš pogrešne stvari. Rekli su nam da čak i cveće mirišeš *pre* no što ga ponudiš Boginji. Pre nego što odložiš cveće pred božanska stopala, ti ga pomirišeš! Čak su nam rekli da ti ritualnu hranu okusiš *pre* no što je ponudiš Boginji. To je apsolutno neverovatna stvar za jednog religioznog čoveka. Jesi li poludeo? Šta radiš? Hrana treba da se ponudi *pre* no što je bilo ko makar i pomiriše, a isto važi i za cveće. Ako pomirišeš cvet *pre* no što ga ponudiš on postaje nečist".

"Ja od toga odstupam", pobuni se Ramakrišna. "Ja ne mogu da ponudim cvet Boginji Kali *pre* no što ga sam pomirišem".

"Kako to misliš — nemožeš?", začudi se upravnik. "Zašto kažeš da je to tebi nemoguće?"

"Moja je majka", poče Ramakrišna, "uvek prvo probala hranu. Pre no što mi bilo šta ponudi, ona prvo okusi jelo. Zbog toga ja prvo moram da ispitam kakav je ukus hrane, da li je ona vredna ponude ili ne, pre no što je stavim pred stopala moje Majke, Boginje Kali. A ako moja ljubav onečišćuje ponudu, onda sam ja voljan da sam potražim neki drugi posao".

Ramakrišna će imati velike nuke sa raspršivanjem. Ako taj lik Boginje Kali mora da se rastvori, taj čin će za Ramakrišnu biti verovatno ubistven — možda će umreti od šoka. I zato, zapamti ovo: taj visardan je značajan i ima nekog smisla samo ako si prethodno zaista obožavao božanski lik. Raspršiti figuru božanstva nakon obožavanja je onaj konačni skok. Tada si izbačen iz sveta oblika, i tada ulaziš u svet Bezobličnog, jer bilo kako bilo, oblik je ipak oblik. Unutrašnje putovanje nije dovršeno sve dok ne odeš visoko iznad svakog oblika, sve dok se tvoja svest ne rasprši u onu bezobličnu stvarnost. To se, dakle, iznutra podrazumeva pod *visardanom*, raspršivanjem.

Pitanje:

Osho, potpuno zadovoljstvo je posledica beželjnosti, življenja od trenutka do trenutka i konačnog rascvetavanja svesti. To je stanje

prosvetljenog bića. Ali duhovni tragalac, koji je još uvek seme, tek mogućnost da se raste ka Božanskom, osuđen je da prode kroz sve faze duhovne gladi i žedi, unutrašnje teskobe i bola koje su poznate kao "tamna noć Duše". Dakle, tragalac mora da bude u neprestanom unutrašnjem nezadovoljstvu sve dok se prosvetljenje napokon ne dogodi.

Kako tragalac treba da se ponaša u odnosu na tu činjenicu unutrašnjeg nezadovoljstva, i to iz perspektive ugla principa potpunog zadovoljstva?

Odgovor:

Naš se um, zaista, kreće u krugovima — i ista se stvar ponavlja u različitim oblicima, kroz različite reči, različite fraze, ali logika ostaje ista. Na primer, što se ovog drugog pitanja tiče...

Postoje tri stanja ljudskog uma: prvo je stanje bez nezadovoljstva. Životinja je, recimo, na tom stupnju, a i dete, takode. Dete živi bez nezadovoljstva, ali to ipak nije zadovoljstvo. To "bez zadovoljstva" je negativno stanje i ništa više.

Sokrat je jednoini rekao: "Čak i da je moguće da budem, kao svinja, potpuno zadovoljan, ja bih pre izabrao da budem nezadovoljni Sokrat nego zadovoljno prase". Sve su svinje vrlo zadovoljne. Kad se zagledaš nekom u oči i vidiš zadovoljstvo u njima, nemoj da odmah pomisliš kako gledaš sveca ili nekog mudraca. Možda je reč o svinji u ljudskom obliku. Život bez nezadovoljstva ne znači nužno duhovan život. To površno zadovoljstvo možda samo govori o nekom glupavom čoveku — jer treba jako puno pameti da bi se nezadovoljstvo uopšte prepoznalo.

Pogledaj u kraljeve oči: nema nezadovoljstva, ali nema ni inteligencije. A skreni sad svoj pogled i udubi se u oči idiota: one su kraljeve od početka do kraja, bez imalo inteligencije, bez imalo nezadovoljstva! Zašto? Zato što je nezadovoljstvo deo inteligencije. Čim misliš, osuđen si da brineš, jednostavno si prisiljen da misliš i o budućnosti. Mišljenjem ti postaju očigledne mnoge mogućnosti. Čovek onda mora da bira, a sa izborom pojavljuje se i zabrinutost, i kajanje, i drhtanje, i još mnogo toga. Što si inteligentniji, sve si nezadovoljniji.

Ali, malopredašnja izreka tvrdi: "Potpuno zadovoljstvo": do nezadovoljstva, drugo sa nezadovoljstvom, a treće je opet bez nezadovoljstva — ali treće stanje govori o zadovoljstvu. To je pozitivan stupanj. Ako si inteligentan, bićeš nezadovoljan. Ali, ako si zaista totalno *inteligentan*, ti ćeš prevazići nezadovoljstvo, proći ćeš

kroz njega, jer će ti inteligencija, konačno, pokazati put — ona će ti doneti činjenice. Inteligencija će ti omogućiti da spoznaš kako je potpuno beskorisno i uzaludno svako nezadovoljstvo. To ne znači da nećeš biti u stanju da budeš nezadovoljan — bićeš sposoban i za to — ali sam fenomen nezadovoljstva postaće apsolutno neupotrebljiv, i nestaje. Dakle, treće stanje svesti je "potpuno zadovoljstvo".

Pogledajmo neke primere: Buda nije zadovoljan čovek. Zadovoljan čovek nema nameru da napušta svoju palatu, nema potrebu da se odriče ovoga ili onoga, ili da napušta rođenu ženu. A Buda je napustio sve što je imao — ne samo spolja, već i iznutra. Šest godina je išao od jednog učitelja do drugog: bio bi s jednim neko vreme, pa bi, bez razmišljanja, odlazio kod drugog. Dok bi bio s jednim učiteljem, učio bi o svemu što se uopšte može naučiti, ali je uvek na kraju tražio i ono što mu niko od njih nije mogao dati.

Na kraju bi učitelj bio prisiljen da mu otvoreno kaže: "Molim te, sad je došao čas kad treba da me sasvim zaboraviš. Ja te više ničemu ne mogu podučiti. Pokazao sam ti sve što sam znao, i ti si ostvario sve što si mogao kroz moje učenje".

No Buda bi uvek odgovarao: "Ali ja još uvek nisam zadovoljan. Vatra u meni plamti nesmanjenom žestinom, žudnja je ista kao što je i pre bila, nelagodnost mi se ne smanjuje. Zato te molim da mi otkriješ nešto više, nešto o čemu me još uvek nisi učio".

"Vreme je da odeš", odgovarao bi mu učitelj, "jer ja sam ti preneo sve što sam znao. Ako ostvariš nešto više, obavezno dođi da me poučiš".

I tako je Buda šest godina išao od učitelja do učitelja — izgleda da je zavirio ispod svakog kamena.

Posetio je bukvalno sve učitelje, kako znane tako i neznane, te je na kraju ostao sam. "Došao sam do trenutka", rekao je tada, "kad sam naučio sve što se od drugih uopšte može naučiti, no moje nezadovoljstvo je isto. Od sada ću biti svoj sopstveni učitelj, jer drugog puta više nema".

Možeš da budeš svoj sopstveni učitelj samo ako si sledio mnoge učitelje. Sam susret sa nekim učiteljima ništa ne vredi. Ako si ih sledio a vodostaj nezadovoljstva se nije spustio, to je onda druga stvar. Inače, slušajući Krišnamurtija, možeš da pomisliš: "U redu, nikakav učitelj uopšte nije potreban. Ja sam već sada svoj sopstveni učitelj". To je čista samoobmana. Trenutak kad učitelj više nije nužan tek dolazi, ali on se zbiva tek nakon mnogo mnogo učitelja — i to ne ako ih srećeš ili slušaš tek reda radi, već ako ih zaista slediš u svemu.

"Niko mi", kaže Buda, "ne može pomoći. Pošto sam potpuno bespomoćan, pokušaću da ostvarim sve što je potrebno isključivo ličnim naporima". I on je pokušavao i pokušavao — bio je to zaista napor bez kraja i konca. Činio je sve što mu je palo na pamet. Bio je to napor usmeren ka nepoznatom, i sve je činio bez ikakve mape ili kompasa: nema vođe, nema učitelja. Primenjivao je i samoubilačke postove — bilo je perioda kad je bio samo kost i koža. I baš tada, kad je bio na samoj ivici smrti, sinulo mu je: "Ja jednostavno uništavam sebe, a sve ove tehnike neće mi nimalo pomoći. Samo sam se izgladnjavao danima, mesecima, godinama".

Nakon što se okupao u reci Nirandani, pokušao je da stigne na obalu, ali je bio tako slab da ga je na kraju struja povukla nizvodno. Dok je tako plutao, uhvatio se za koren nekog drveta i pomislio: "Od ovog izgladnjivanja postao sam tako bespomoćan — i ako nisam u stanju da predem preko ove male rečice, kako onda mogu da pomislim da ću biti sposoban da preplivam beskrajnu reku neznanja?" Jednoga dana došao je do tačke kada mu više nijedan živi ili mrtvi, poznati ili nepoznati učitelj, nije mogao pomoći. Na kraju, nakon te spoznaje, došao je do uvida da ne postoji čak ni napor koji bi mu pomogao. Pomislio je: "Sad više ništa ne mogu da učinim".

Te noći ostvario je Nirvanu. Kad je pala noć, opustio se pored drveta. Nije imao šta da radi — *ništa nije radio!* Nauk učitelja na kraju se ispostavio kao potpuno beskoristan. I šta sad da se čini? Gde ići? Svaki pokret se zaustavio. Nije bilo ničega što bi mogao da izvodi, nije imao na umu da bilo šta pokušava, te se jednostavno opustio kraj stabla.

Po prvi put, te noći, nakon mnogo, mnogo godina, zaspao je tvrdim snom — jer ako imaš bilo kakvih želja, spavanje je nemoguće. Sa željama možeš da sanjaš, ali ne i da spavaš. Dakle, mi svi u suštini samo sanjamo — niko od nas ne spava. Spavanje je jedna jako duboka pojava. Samo životinje i mudraci istinski spavaju. Za čoveka, spavanje je mislena imenica. On sanja.

Po prvi put Buda je spavao, jer nije bilo nikakvog posla pred njim — nije bilo budućnosti, nije bilo želja, nije bilo cilja, nije bilo mogućnosti. Sve je otpalo od njega, te noći. Samo je najjednostavnija svest ostala: svest deteta koje nije dete — svest nalik dečijoj, ali svest ostvarena nakon dugog učenja, nakon nebrojenih napora.

Čvrsto je zaspao — kaže se da je to spavanje bilo pravo čudo. Mora da je postao jedno sa stablom ispod kojeg se opustio: bio je jedno s rekom, jer kada nema snova, onda nema ni podele. Koja je razlika

između tebe i drveta ako ne sanjaš? — ako samo spavaš, ali bez ikakvih sanjarija? U tom času nema ni granice ni ograničenja. Oko pet izjutra, zalazila je poslednja zvezda, i Buda je otvorio oči. Mora da su mu oči bile kao lotos.

Kad jutrom otvoriš svoje oči, one su opterećene, nezamislivo opterećene snevanjem — zbog toga su oči uvek izjutra nekako umorne i teške. Ne znam da li znaš, ali oči su mnogo aktivnije noću nego danju; više se pokreću za vreme sna nego u budnom stanju. Da li ti je to poznato? Kad posmatraš film, tvoje se oči kreću sa filmom — zbog toga su oči sasvim umorne nakon tri sata gledanja tih pokretnih slika. Dok gledaš, ti čak i ne trepćeš; kao da zaboraviš na to. Tako si uzbuđen, a oči samo šetaju, ne zaustavljaju se ni za trenutak. I ako ne želiš ništa da propustiš, onda ne smeš da trepćeš. Tvoje oči ludačkom upornošću gledaju platno. Isto se dešava i za vreme sna, ali na dubljem nivou. Ti sanjaš tokom čitave noći, a oči se neprekidno kreću.

Sad su psiholozi spolja dekodirali pokrete tvojih očiju, i oni sve to nazivaju REM-fazom (rapid eye movement). Oni mogu da osete vrstu pokreta tvojih očiju, i da po pokretima zaključie šta sanjaš u tom trenutku. Ako je u pitanju seksualno obojeni san, onda ti se oči kreću ludačkom brzinom — brže nego ikad, najbrže. Veoma si uzbuđen, a oči samo svedoče o količini uzbuđenja. Dakle, sad više ni snovi nisu neka privatna stvar. Tvoja supruga može samo da ti stavi jagodice prstiju na kapke i da tačno zna šta ti to tamo u snovima radiš. Možda gledaš neke gole žene? — oči ti se sve brže i brže miču bez prestanka.

Buda spava, ali mi sanjamo. Izjutra su nam oči tako umorne — zbog rada u "trećoj smeni" — a sad moramo još i da ih otvorimo. Zbog toga ja i kažem da su Budine oči bile kao lotosi. Lotos nikad samog sebe ne otvara — njemu se otvaranje jednostavno dešava. Sunce se ukaže na Istoku i lotos se raskrili. Zbog toga mi Budine oči zovemo "lotosima". Oči su mu se otvorile jer je noći došao kraj, kao i spavanju. Oči su mu se raširile, osvežene počinkom, bez ikakvog sna, po prvi put.

Ako je tvoje spavanje bez snova, onda je to meditacija, a ne spavanje. To je pojava koja po svemu podseća na Samadhi. Dakle, Buda je izlazio iz stanja koje je nalikovalo Samadhi-ju, dubokoj unutrašnjoj ekstazi. Posmatrao je kako na nebu zamiire poslednja zvezda. Njenim iščeznućem iščezao je i sav ostali svet. Postao je prosvetljen. Kasnije su ga pitali: "Kojim si naporom ostvario prosvetljenje?" Buda bi uvek odgovarao: "Nijednim". Ali, tu postoji mogućnost pogrešnog razumevanja. Naravno, Buda je u pravu kada kaže da mu se

prosvetljenje nije dogodilo ni kroz jedan jedini napor. Ali, kako je ostvario tu nenapornost? Dugotrajnim naporima! Ta druga stvar ne sme da se zaboravi ni po koju cenu.

Kaže se da je Buda rekao: "Dosegao sam Vrhovno bez ijedne želje da ga dosegнем". Ali kako je ostvario tu ne-želju da ostvari Vrhovno? Kroz dugotrajno nezadovoljstvo — kroz nezadovoljstvo koje je trajalo vekovima, iz života u život. "Borio sam se", kaže Buda, "kroz mnoge živote, ali kroz borbu nisam ostvario ama baš ništa". Ali to uopšte nije mala stvar. To osećanje da "kroz napor ništa nije realizovano" je izvanredno veliko postignuće, nezamislivo dubok uvid, jer sad sve postaje moguće ostvariti nenaporom. Sa zadovoljstvom, sve je moguće.

Dakle, ono prvo stanje je "bez nezadovoljstva", i to je životinjski stupanj. U toj fazi čovek nije svestan problema koje život nosi sa sobom — čovek je tada blaženo nesvestan, blažen, ali neznalica. To je najdublja moguća nesvesnost. Zatim dolazi drugi stupanj: nezadovoljstvo — sve ono što je bilo blaženo preko noći iščezava. Sve postaje zagonetka i nerešiv problem, i sve poprima oblik borbe, sukoba, sve mora da se postigne isključivo kroz napor, muku i neizvesnost. A na kraju krajeva, čak i nakon dugotrajnih napora ne postoji garancija da ćeš uspeti. I tako, malo pomalo, svet teške brige počinje da te opkoljava. Živiš u teskobi, i vremenom — ti sam postaješ teskoban.

Kjerkegor je na jednom mestu napisao da je čovek teskoban. On to i jeste! Životinja nije, ali čovek je teskoban. Mudraci kao što su Buda i Lao Ce, opet, nisu teskobni. Te dve ne-teskobe — nalik životinji i nalik Budi — su apsolutno različite, kvalitativno različite. Čovek iz ne-teskobe mora da prođe kroz teskobu da bi opet ostvario stanje bez ikakvog pritiska.

Dakle, nezadovoljstvo nije zabranjeno; njega niko ne osuđuje. Ali, nezadovoljstvo ne sme da bude konačno stanje, jer nezadovoljstvo nije cilj.

Dakle, ova izreka kaže da odeš i preko nezadovoljstva. Ne vezuj se za to stanje. Ono je prolaz — čovek kroz nezadovoljstvo jednostavno mora da prođe. Ali, bilo kako bilo, on to mora — ne sme da se zadržava u prolazu. To nikada nemoj da zaboraviš, jer mnoga će ti pitanja pasti na pamet.

Ti misliš da su ta pitanja različita. Čuang Ce je na jednom mestu rekao da je vrlo teško postavljati različita pitanja. Mi nastavljamo da uporno postavljamo jedno i samo jedno pitanje, bez ikakve svesti da je reč o jednom, a ne o više pitanja. Jedno te isto pitanje poprma hiljadu

oblika — samo se forma menja, samo su reči nešto drugačije. Ali zašto se to dešava? To je zbog toga što pitanje uopšte nije bitno: bitan je onaj koji pita, a on uvek ostaje jedan te isti. Ako mu odgovoriš na jedno pitanje on će da postavi neko drugo, ali pitanje će biti isto zbog toga što se pitač ne menja u međuvremenu. Tek, mala promena ugla, i on će imati utisak da sada pita neko sasvim drugo pitanje. To uopšte nema veze s novim pitanjem! Zašto se to događa? Jednostavno stoga što pitanja nisu nimalo važna. Um koji pita je važan. A zašto um uopšte pita?

Čuo sam o nekom čoveku koji se oženio sa devojkom po sopstvenom izboru. Voleo ju je, ali je ljubav posle otprilike šest meseci potpuno nestala, i njihov se zajednički život pretvorio u pakao. Odmah je pomislio: "To je zbog toga što sam izabrao pogrešnu ženu". Svako će misliti na takav način, zbog toga što sam um tako funkcionise. Čovek nikad ne pomisli: "Ja sam pogrešan birač — jer ja sam taj koji je izabrao ovu ženu — niko me nije silio da se njome oženim". To nije bilo venčanje na koje me je neko drugi prisilio. Kad brak sređuje neko drugi, ti bar možeš da se tešiš time: "Ah, to nije bio moj izbor". Tvoj otac je napravio grešku, tvoja majka ili neko deseti — možda porodični astrolog. Ali, kada si ti taj koji bira, onda se pojavljuju stvarne poteškoće, realni problemi.

Amerika se suočava sa stvarnim teškoćama. Niko nije kriv — *ti si taj koji odabira*. Ali, onda um počinje sa svojim starim varkama: "Žena je pogrešna. Ja sam se oženio sa njenim lažnim licem, a sad ona pokazuje ono što je do sada skrivala".

I čovek se, nakon svih mogućih problema, napokon razvede. Ponovo se oženi, i opet se ponovi ista stvar. Žena je neka druga osoba, ali je u suštini ista kao i ona prethodna — zbog toga što je isti onaj koji bira — birač je isti. Taj se čovek ženio i razvodio osam puta, a onda mu je svanulo da stalno bira *jednu te istu ženu*. Zašto? Zbog toga što je jedan te isti i onaj koji bira. Kako može da izabere nešto drugo? Isti birač — isti izbor.

Ti stalno padaš u istu zamku — zbog toga što, ako voliš određeni tip očiju, ti ćeš uvek birati samo njih. A te oči, kao i određeni gestovi, pripadaju određenom tipu osobe. Gest pripada osobi, kao i osmeh — ne može svako da se smeje na isti način. Određeni oblik usana, pokreti, oči, smeh — sve to potpuno pripada određenom tipu uma. Ti u stvari uporno biraš jednu osobu sa hiljadu lica.

Dakle, ti stalno menjaš imena, i iz svih tih osoba pojavljuje se jedna

te ista žena, i to samo zbog toga što se *ti sam* ne menjaš. Sve dok se ne "razvedeš" od sebe, trpećeš razvode u spoljašnjem svetu — a za taj unutrašnji razvod niko nije spreman. Od trenutka kada čovek počne da razmišlja o toj vrsti razvoda, duhovnost počinje. Drugim rečima, pitanje je uvek jedno i samo jedno.

Ta tri stanja uma uvek moraju da se pamte, a prvo i poslednje stanje je slično. Ako misliš u terminima prvog i drugog stupnja, onda ti je najbolje da izabereš ono drugo. Drugi stupanj je vredniji — prvi odbaci u potpunosti. Odbaci detinjstvo, odbaci neznanje, odbaci to blaženstvo koje vodi poreklo iz nesvesnog nezadovoljstva. Izaberi svesno. Budi nezadovoljan. Odrasti. Izaberi borbu i sukobljavanja.

Ali, kad kažem da izabereš, to je relativna izjava protiv prvog stupnja svesti. Kad kažem da se i drugi stupanj odbaci, to je onda u korist onog poslednjeg stanja. Dakle, želim reći samo ovo: "Upotrebi stepenice da bi se popeo do samog vrha, a kad se popneš, odbaci stepenice". Ali naši tobože logički umovi obavezno će da se pobune: "Ako čovek treba da na kraju napusti i same stepenice, čemu onda uopšte ulaziti u nevolju? Ne penji se ni slučajno. Ostani gde si. Šta će ti to putovanje? Zašto da stremiš ka nečemu što ćeš ionako da napustiš?" Ali, ako se taj isti um gura i prisiljava te, on će ipak ići. Na kraju će mu reći: "Sad je vreme da napustiš te stepenice", ali on će sigurno da se silno začudi: "Zašto? Nakon svih ovih napora, posle nebrojeno mnogo teškoća, ja jednostavno nisam u stanju da napustim stepenice!"

Da bi dosegao najviše stanje, moraš da prođeš kroz sve prolaze i da ih napustiš na kraju; moraš da upotrebiš stepenice, ali ne i da se zalepiš za njih. I svaki korak zaista predstavlja korak tek kada se odbaciš unapred. Ako korak postane kačenje, to onda nije korak već stena koja zaustavlja napredovanje. Možeš da preobraziš stenu u prečku koja ti pomaže da ideš dalje, a možeš da učiniš i obrnuto. To sve zavisi od toga kako se ponašaš.

Zapamti ovo: sve ono što se upotrebilo mora i da se rastvori; mora da se odbaci sve ono što je jednom poslužilo kao sredstvo. Ali, dok čovek nešto koristi, on počne i da se vezuje. To je slično sledećem: kad si bolestan, ti uzimaš lekove; posle nekog vremena, bolest jednostavno nestane, ali ti nastavljaš da piješ lekove. Od tog trenutka problem su lekovi a ne bolest — jer posle je teško odbaciti lekove. Dakle, na kraju se ispostavi da su lekovi veća bolest od same bolesti, zbog toga što se čovek privikne na njih. I onda čovek pomisli: "Ovaj lek mi je pomogao da prevaziđem bolest, i on se prema meni pokazao pravi prijatelj, jer se

pravi prijatelji otkrivaju u pravoj nevolji. I sad — kako mogu da budem nečovjek i da odbacim prijatelja?"

Na taj način, ti pretvaraš bivšeg prijatelja u sadašnjeg neprijatelja, jer sad će lek postati bolest. Uskoro će ti trebati neki drugi lek — antidot. I to se sve na kraju pretvara u začarani krug. Vezuješ se za jednu, pa za drugu, pa za treću stvar: um radi u krugovima i ne iskače iz šina. Ako ti je neki trn u peti, trebaće ti drugi trn da bi izvadio prvi, ali sad je glupo stavljati taj drugi trn u ranu samo zbog toga što ti je jednom pomogao. Ali, mi svi to radimo — zakačimo se za drugi trn koji je isti kao i onaj prvi. Trn je trn. Ovaj drugi čak može da bude i mnogo jači — zbog toga je i mogao da pomogne prilikom vađenja prvog — ali zato se on može pokazati i kao mnogo fatalniji. Ne menjaj stvari na takav način. Kad je jedna stvar završena, onda nek bude završena u potpunosti. Ne stvaraj lanac problema bez ikakve potrebe.

To je teško i zahteva ogromne napore, ali — nije nemoguće, u svakom slučaju. Sa svesnošću, to je čak lako. I nemoj previše da veruješ u sopstveni um. Ali, ne zaboravi ni ovo: prvo moraš da budeš um. Stvori um, ali mu ne veruj previše. Budi logičan, ali i otvoren. Životu je logika potrebna, ali život se ne sastoji isključivo iz logike. Život prevazilazi svaku logiku.

Mula Nasrudin je bio sluga u kući nekog bogataša, i bio je poznat kao vrlo težak čovek jer je bio izuzetan logičar, a svi logičari su, kao što je poznato, veoma teški i problematični.

"Nasrudine, ovo je već previše!", izdrao se jednoga dana bogataš na svog slugu. "Ja uopšte ne mislim da je neophodno ići tri puta na pijacu da bi doneo tri jajeta. Previše si matematički usmeren, previše si logičan, i ja ne mislim — nije mi ni na kraj pameti — da te uveravam, ali krajnje je nepotrebno ići na pijacu tri puta zbog samo tri jajeta! Možeš da ih doneseš odjednom — jedan odlazak je sasvim dovoljan".

I tako je Nasrudin odlučio da se promeni.

Posle nekog vremena gospodar se razboleo, pa je zato zamolio Nasrudina da mu dovede doktora.

Nasrudin se ubrzo i vratio, ali sa gomilom ljudi. Gospodar ga je, začuđen, upitao: "A gde je doktor?"

"Doveo sam i doktora i sve ostale", reče mu sluga.

"A ko su ti ostali?", bio je znatiželjan bolesni gospodar.

"Pa", počeo Nasrudin, "jedan je alopata. Ako on omane, tu je i čovek koji poznaje ajurvedsku medicinu. Ako ni njegovi lekovi ne učine ono što treba, tu je jedan homeopat. Međutim, ako niko od njih ne otkloni

tvoju bolest, ja ovde imam i četvoricu ljudi koji su došli sa ovim čovekom: on je inače vlasnik zavoda — pomoći će ti da odeš iz ove kuće".

Takav je um: logičan, zakonit, ali u suštini neoprostivo glupav.

Mula Nasrudin je bio jedini čovek u selu koji je umeo i da piše i da čita. Neki seljak je došao do njega moleći da mu ovaj napiše jedno pismo. Kad je sve bilo gotovo, seljak ga je zamolio da sad to isto pismo pročita, kako bi bio siguran da Mula Nasrudin nije ništa propustio.

Bio je to strahovito težak zadatak, jer čak je i Nasrudinu bilo gotovo nemoguće da pročita ono što je napisao. Na kraju je rekao onom seljaku: "Znaš šta, samo mi stvaraš probleme".

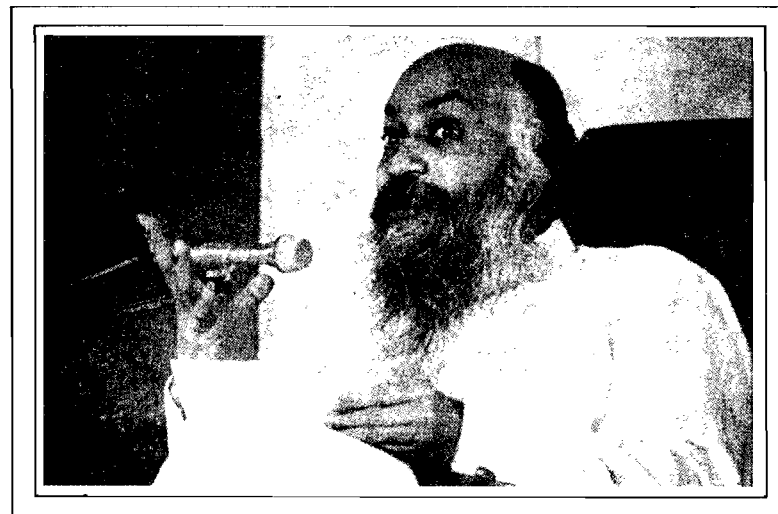
No, i pored svega, ipak je pokušao. Zapijlio se u ono što je nažvrljao, ali i pored sve volje uspeo je da pročita samo: "Dragi brate..." Na kraju je priznao naručiocu da je nakon tih početnih reči sve nejasno i pomalo zbrkano.

"Pa to je užasno, Nasrudine", pobuni se onaj seljak. "Ako ti sam nisi u stanju da pročitaš ono što si još maločas napisao — zar misliš da će neko tvoje pismo uspeti da pročita?"

"To nije naša stvar", raširi Nasrudin ruke. "Naš posao je da napišemo. Nek sad oni čitaju ono što smo mi napisali — to je njihov deo posla. Na kraju krajeva, ovo pismo nije poslato na moju adresu — kako bih ga ja čitao? To je nezakonito".

I logika i zakonitost imaju svoje sopstvene gluposti. Te stvari su dobre kad se uporede sa neznanjem, ali su bolesno glupave kad se uporede sa višim znanjem. Glupost Mula Nasrudina je savršeno očigledna, ali sve su to obične ljudske gluposti. Kad je glupost očigledna, ona nije opasna. Strašna je samo onda kad se ne primećuje na prvi pogled.

Zapamti ovo: um ti ne može pomoći da prevaziđeš um sam po sebi. On ti može pomoći da prevaziđeš neznanje, i to je sve. Pomoći nena kad je prevaziđanje uma u pitanju. Ali, mudrost za tebe ne postoji sve dok ne prevaziđeš i sam um.

Šesnaesto predavanje;

7. avgust 1972.

ISKUŠAVANJE - SUŠTINA HINDU UMA

सर्वं निरामय परिपूर्णोऽहमस्मीति
मुमुक्षुणां मोक्षैक सिद्धिर्भवति ।
इत्युपनिषत् ।

SARVA NIRAMAYA
PARIPOORNOHAMASMITI
MUMUKSHUNAM MOKSHAİK
SIDDHIRBHAWATI

*Ja sam taj
apsolutno čist Braman:
uvideti
to je ostvarenje Oslobodenja*

Postojanje je podeljeno na dva dela. Onako kako ga mi možemo doživeti, život je dualnost. Biološki, čovek je takode dvojstvo: muškarac i žena, dok je ontološki, Postojanje podeljeno na um i materiju. Kinezi su to nazvali "yin i yang".

Dvojstvo prožima sve slojeve stvarnosti. Isto tako, možemo reći da seks takode prodire kroz svaki nivo Postojanja: dualnost je svuda prisutna. To dvojstvo se nalazi unutar uma. Zbog toga imamo dva tiša uma — muški i ženski. Možemo ih zvati i zapadnim ili istočnim umovima, ili hindu i grčkim. Na jedan apstraktniji način, ta dva uma možemo zvati filozofskim i religioznim.

Prva stvar o kojoj ćemo danas raspravljati je razlika između grčkog i hindu uma. Vrhunac hindu uma su Upanišade — one su vrh mentalnosti Istoka ili posmatranja života sa jedne religiozne tačke gledišta. Hindu i grčki um su osnovni umovi koji postoje, i biće nam lako da shvatimo hindu um ako kao kontrast koristimo onaj grčki.

Kad kažem grčki um, šta ja mislim pod tim? Grčki um je jedan aspekt na planu dualnosti uma samog po sebi. Taj tip uma misli, spekuliše, pristup mu je intelektualan, verbalan, logičan. Hindu um je upravo dijametralno suprotan: on ne veruje u mišljenje, nego u iskušavanje. On ne veruje ni u logiku, već pre u jedan iracionalni skok u Biće samo po sebi. Grčki um uvek spekuliše kao neki posmatrač koji stoji po strani — on se, jednostavno, nikad ne uključuje. Grčki um tvrdi da ne možeš da misliš trezveno i naučnički ako si upleten u ono što opažaš. Tvoje posmatranje, ako si upleten, ne može da bude pravedno: ono postaje predrasuda i ništa više. Dakle, čovek mora da bude posmatrač kad misli.

Hindu um kaže da ti uopšte i ne možeš da misliš kad stojiš po strani. Šta god da pokušavaš, šta god da misliš, biće tek nešto u vezi periferije: nećeš biti u stanju da do kraja spoznaš sam centar stvari. Ti stojiš napolju. Udi unutra! Treba toliko mnogo prodiranja da bi konačno postao jedno s centrom. Tek nakon spajanja sa suštinom, znaš ono

pravo. Ako spajanja nema, onda je to samo poznanstvo, ali ne i znanje.

Grčki um analizira: analiza je oruđe kojim se ulazi u saznanje. Hindu um počiva na sintezi: analiza nije metod Istoka. Hindu um ne teži na to da deli celinu na delove, već da oseti celinu u svakom pojedinačnom delu. Grčki um je um, sa Demokritom, došao do atoma, jer ako nastaviš da analiziraš bez zastoja, onda atom postaje realnost, pre ili kasnije. To je poslednja čestica koja ne može da se deli. Hindu um je tragao za Brahmanom — za Apsolutom. Ako sintetišeš sa istom upornošću kojom grčki um analizira, ti ćeš na kraju doći do Celine, do Apsoluta. Kad cepaš, poslednja podela otkriće atom, a kada spajaš, poslednji spoj je Apsolut.

Grčki um je mogao da se vremenom potpuno razvije u naučni tip uma, zbog toga što analiza pomaže u tom smeru. Hindu um jednostavno nije mogao da postane naučan, jer sinteza ne može da rezultira naukom. Može da rezultira religijom, ali ne i naukom. Zapadni um se razvio iz grčkog, te su samim tim, logika, konceptualizacija, mišljenje i racionalna analiza, osnovni prikaz za doživljavanje stvarnosti Zapada. Iskušavanje, a ne mišljenje, predstavlja temelj hindu uma. Zato bih slobodno mogao da kažem da je indijski um u suštini ne samo ne-filozofski, nego i anti-filozofski. On ne veruje u filozofiranje, već u iskušavanje.

Ti možeš da misliš o ljubavi, možeš da detaljno analiziraš čitav taj fenomen, možeš da stvoriš hiljadu hipoteza da bi objasnio o čemu je tu reč — čak možeš da od svega toga napraviš jedan veliki sistem. Da bi došao do toga, ti ne moraš voleti. Možeš da budeš tek neki posmatrač, možeš da pažljivo posmatraš ljubav, a zatim da stvoriš sistem ili filozofiju ljubavi. Grci kažu da, ako si ti sam zaljubljen, to nije dobro jer ti je um zamaqljen; nećeš biti u stanju da misliš potpuno objektivno. Ako voliš, biće ti teško da ostaneš nepodeljen. Ako si upleten, tvoja će ličnost uništiti teoriju koju želiš da izvučeš iz posmatranja ljubavi.

Dakle, moraš da budeš kao da te nema. Moraš da si van svega potpuno, bez ostatka. Ne uplići se, ne pokušavaj da se uključiš. Da bi spoznao ljubav, ne moraš nužno da voliš. Posmatraj činjenice, skupljaj podatke, eksperimentiši na drugima. Uvek moraš da budeš van događaja, jer tad će tvoje posmatranje biti objektivno i "činjenično". Ako voliš, posmatranje je iskrivljeno. Onda si deo toga, upleten si u igru, i tvoj stav je unapred određen — reč je o predrasudama.

Ali Hindu um tvrdi sasvim drugo: "Ako ne voliš, kako onda uopšte možeš znati išta o ljubavi?" Možeš da posmatraš kako se drugi vole, ali

šta je onda to što posmatraš? Samo ponašanje ljudi koji se vole. Ti, drugim rečima, ne posmatraš ljubav, već ponašanje ljudi kada se vole. A to što vidiš uopšte ne mora da bude ljubav — možda je reč o glumi. Spolja ne možeš da znaš da li je u pitanju gluma ili istinska ljubav. Oni se možda tim svojim ponašanjem kriju jedno od drugog. Možeš da im piljiš u lice, da slušaš šta govore, možeš da tumačiš njihove pokrete, ali kako ćeš posmatranjem da dopreš do njihovog srca? A ako nisi u stanju da dođeš do te dubine, kako onda možeš da tvrdiš da si spoznao ljubav?

Ponekad je ljubav potpuno tiha, dok je s vremena na vreme kraj ljubavi više nego glasan. Zbog svega toga, ti možeš da posmatraš hiljade i hiljade ljubavnika, no ipak ne moraš da prodreš u samu srž te pojave *sve dok* sam ne budeš u ljubavi.

Dakle, hindu um tvrdi da je iskustvo jedini način, i mišljenje u vezi ljubavi ne vodi saznanju. Mišljenje je verbalno — možeš da misliš i da misliš i da misliš, a da se nijednog trenutka ne pomeriš iz svoje stolice. Kad misliš, nema potrebe da ulaziš u taj fenomen. Kad kažem da je mišljenje verbalno, to znači da se možeš do u beskraj poigravati rečima, a svaka reč teži seda se umnožava. Kao što možeš od karata da stvoriš kuću, tako isto možeš da napraviš sistem reči. Ali ti ne možeš da živiš ni u toj kući niti u tom sistemu — to je samo kula od karata. Tu nema iskustva, iskušavanja — samo reči, prazne reči.

Žan Pol Sartr je napisao autobiografiju, a ime njegove autobiografije je više nego značajno: "Reči". To nije samo njegova biografija, nego i biografija čitavog Zapada — "Reči".

Um Istoka veruje u tišinu a ne u reči. Čak i kad priča, istočni um govori o tišini. Čak i onda kada reči jednostavno moraju da se upotrebljavaju, one se koriste *protiv* samih reči. Kada iz reči stvaras određeni sistem, logika je jedini metod. Tvoje reči ne smeju da budu kontradiktorne. Ako su protivrečne, onda će se čitava kuća srušiti. Tvoj sistem mora da bude dosledan. Ako si dosledan u svojim rečima, onda si logičan u svom sistemu.

Mnogi sistemi mogu da se stvaraju, i svaki filozof stvara svoj sopstveni sistem, svoj sopstveni svet reči. I ako kreneš od njegovih pretpostavki ti ga onda ne možeš opovrgnuti, jer sve što je on učinio predstavlja samo igru reči. Ako usvojiš njegove premise, onda će čitav sistem izgledati potpuno ispravan. Unutar sistema svakog filozofa postoji jedna unutrašnja doslednost.

Ali, život nema nikakav sistem — zbog toga naglasak indijskog uma nije na stvaranju sistema reči, već na aktuelnoj realizaciji, na stvarnom

iskustvu. Na taj način, Buda dolazi do istog iskustva, i Mahavir takode, i Krišna isto tako, i Kapila i Patandali i Sankara. Oni dolaze do istog iskustva! Doduše, njihove se reči razlikuju, ali ostvarenje je jedno te isto. Izražavanje se razlikuje, ali ne i samo iskustvo. Ali ako ostvarenja nema, onda nema mogućnosti da se dve svesti jednom sretnu. Moje i tvoje iskustvo još se negde i mogu sresti, jer iskustvo je dvojnost, a stvarnost — jednina.

Dakle, ako ja iskušavam ljubav, i ako je tvoje iskustvo jednako mojem doći će do sretanja. Negde ćemo se ujediniti. Ali ako ja pričam o ljubavi a da je sam nikad nisam iskusio, onda stvaram svoj privatni sistem reči. I ti činiš to isto ako govoriš o ljubavi bez iskustva. Naša dva sistema neće imati dodirnih tačaka, jer reči su snovi a ne stvarnost.

Zapamti to: stvarnost je jednina, a snovi s jedninom nemaju nikakve veze. Svaki čovek ima svoju sopstvenu "sanjarsku sposobnost". Snovi su potpuno lični. Ti sanjaš svoje snove, ja sanjam moje. Možeš li da pojmiš situaciju u kojoj ja sanjam tvoje, a ti moje snove? Ili, možeš li da veruješ kako ćemo se sresti u snovima? Ili, da dve osobe sanjaju jedan san? To je nemoguće! Možemo da imamo jedno iskustvo, ali ne i jedan san — a reči su snovi.

Dakle, filozofije protivreče jedan drugoj, stvarajući svoje sopstvene sisteme, ne ostvarujući nikakve zaključke. Grčki um misli u apstraktnim terminima, dok um Istoka pokušava sasvim konkretno. Oba sistema imaju svoje vrline i mane, jer ako insistiraš na iskušavanju, nauka je nemoguća. Ako pak insistiraš na logici, sistemu, razumu, onda je nemoguća religija.

Grčki je um razvio naučni tip perspektive, dok je um Istoka razvio religioznu tačku gledišta. Filozofija je morala da dovede do stvaranja nauke. Religija nije mogla da bude majka nauke: ona je rodila umetnost. Ako si religiozan, onda posmatraš Postojanje kao umetnik. Ako si filozof, onda gledaš svet očima naučnika. Naučnik stoji po strani; umetnik je u igri. Dakle, religija i umetnost imaju dodirne tačke, baš kao i filozofija i nauka. Ako se nauka bude prebrzo razvijala, onda će filozofija malo pomalo da se preobrazi u nauku i da iščezne.

Na Zapadu je filozofija već sada — gotovo mrtva. Kažu da danas profesori razgovaraju o filozofiji samo sa drugim profesorima. Filozofija je mrtva: mrtvo mišljenje, deo prošlosti i istorije, mentalni fosil. Taj fosil ima nekog značaja, ali taj značaj je istorijski jer je nauka već zauzela presto. Nauka je naslednik filozofije. Filozofija je svrgnuta — sad nauka ima priliku da se iskaže.

Na Zapadu religija uopšte nije ukorenjena. Poezija takode unire, zbog toga što ona može da postoji samo ako je udružena s religijom. Ta su se dva tipa uma razvila u dve potpuno različite dimenzije.

Kad kažem da je religija rodila poeziju, ja time želim da kažem da je religija poeziji udahnula jedan estetski smisao: ne činjenice nego vrednosti; ne ono što jeste nego ono što može da bude; ne ono što je odmah ispred tebe, nego ono što je skriveno. Ako možeš da prihvatiš jedan iracionalan, estetski stav, ako možeš da skočiš u Postojanje ostavljajući logiku iza sebe, počećeš da osećaš nešto što je zaista Božansko.

Nauka će ti dati nrtve činjenice, dok ti religija daje život, a život, sam po sebi, ne može da bude mrtav. Ali onda to nije činjenica — to je tajna. Činjenice su uvek suve i mrtve, dok sve ono što je životno i dinamično možemo zvati tajnom. Ti tu tajnu znaš, ali nikad do kraja. Naglasak je na iskušavanju, na osećanju, na ostvarenju — i iz toga se jedno sastoji poslednja izreka Atma Puda Upanišade.

Ova Upanišada kaže: "Ja sam taj apsolutno čisti Brahman. Uvideti to je ostvarenje Oslobođenja".

Pre no što prodremo u ovu izreku, još jedna stvar: ako ti je um logičan, zapadnjački, grčkog tipa, onda tvoj um uvek traži Istinu. Logika uvek želi da sazna upravo to.

Nikada Hindusi nisu bili zainteresovani za Istinu — nikada! njih je oduvek zanimala *Mokša* — Oslobođenje. Pitali su hiljadu puta: "Šta je to *Mokša*? Šta je Oslobođenje?" Retko kad im se omaklo da upitaju: "Šta je Istina?" Čak su govorili da, ako neko i traži Istinu, to je samo zbog toga da bi se domogao slobode. Istina je orude — ali potraga nije nikada usmerena na Istinu samu po sebi.

Hindusi su oduvek tvrdili da je vredno tragati samo za onim što nas oslobađa. Ako je to Istina, onda je u redu, ali traganje je u osnovi usmereno na Oslobođenje. Sličnu potragu ne možeš da nađeš u grčkoj filozofiji. Niko za to nije bio zainteresovan — ni Platon ni Aristotel: sloboda nije bila ničija briga. Svi su oni isključivo želeli da otkriju šta je to Istina.

A pitaj Budu, upitaj Krišnu, postavi pitanje Mahaviru. Njima nije mnogo stalo do Istine: osnovna preokupacija je sloboda: na koji način ljudska svest može da ostvari potpunu slobodu? Ta razlika pripada osnovnim razlikama grčkog i indijskog uma. Ako si posmatrač, bićeš sve manje zainteresovan za sebe, a sve više za spoljašnji svet, jer ti ne možeš da posmatraš sebe. Ja mogu da proučavam drveće i cveće, mogu

da posmatram kamenje ili nešto deseto — čak i druge osobe, ali ne i sebe. Ja nisam uključen u posmatranje jer stojim po strani. Ali kad obratim pažnju na sebe, posmatranje postaje nemoguće jer sam upleten. Na taj način poništava se razmak.

Zbog toga se na Zapadu nije razvilo neko jače zanimanje za Sopstvo. Zapadnjaci su zaokupljeni drugima — a kad te interesuju drugi, onda se razvija nauka.

Ako te zanima drveće, ti ćeš zbog svog interesovanja da stвориш nauku. Ako te zanima materija, stвориćeš fiziku pre ili kasnije. Ako je tvoj interes upućen na nešto sasvim drugo, onda će iz tvog istraživanja da se rodi nova nauka. Ali religija može da se izrodi samo pod uslovom da si zainteresovan za Sopstvo na prvom mestu. Ali u vezi Sopstva se pojavljuje osnovni problem: ne možeš da budeš nevezani posmatrač, jer ti si istovremeno i onaj koji posmatra i ono što se posmatra. Dakle, naučna distinkcija, ona poznata nevezanost, ne može da se održi. Ti si sam u svemu tome, i šta god da činiš je subjektivno delo, jer sve se dešava unutar tebe, a samim tim, objektivnost ne postoji.

Grčki uni je uplašen svega što nije objektivno — jer to je siguran znak da se približavaš nečemu što je tajanstveno. Nešto mora biti objektivno da bi i drugi mogli da vide isto što i ja. To mora da bude društveno! I zato grčki um stalno traži Istinu i samo Istinu. "Grci" kažu: "Ako svi mi, bez izuzetka, dodemo do jednog zaključka posmatranjem i eksperimentisanjem, onda je to Istina".

Budina istina ne može biti i Aristotelova, jer će Aristotel reći: "Ti kažeš da nešto znaš, ali to je sve subjektivno. Napravi to tako da izgleda objektivno kako bi mogli i ti i ja da posmatramo to ostvarenje". Buda ne može od svog ostvarenja da načini objekt koji može da se stavi na sto. To ne može da se analizira — ti sa Sopstvom ništa ne možeš da uradiš. Na kraju krajeva, sve što možeš da učiniš sa svoje strane, to je da poveruješ u ono što Buda kaže. On ti nešto kaže, ali onda se umeša Aristotel: "Možda je u zabludi. Gde je kriterijum? Kako možemo da znamo da Buda ne obmanjuje sebe? Možda je samog sebe prevario. Kako da znamo da se ne vara, da ne sanja? Kako možemo da utvrdimo da li je u pitanju spoznaja ili san? Stvarnost mora da bude objektivna; samo se tad odluka može doneti".

Upravo zbog ovog poslednjeg postoji samo jedna nauka, a hiljadu i jedna religija. Ako je nešto istina, onda dve suprotne teorije ne mogu da postoje jedna pored druge. Pre ili kasnije jedna će teorija zasigurno biti odbačena. Zbog toga što je svet objektivna, ti odlučuješ, ti možeš

da odlučiš šta je istina. I drugi mogu da eksperimentišu u vezi tvog otkrića i da upoređuju beleške.

Ali je moguće da postoje mnogobrojne religije samo zbog toga što je unutrašnji svet potpuno subjektivan. Nikakav objektivna kriterijum procene tu nije moguć. Buda je sam sa svojim dokazima — on je jedini svedok svega onog što govori. Zbog toga je u nauci sumnja postala vrlo korisna. No međutim, u religiji je sumnja prepreka. Religija je poverenje jer nema dokaza.

Buda nešto kaže. Ako poveruješ u njegove reči, sve je u redu. Ako ne veruješ, onda nema dubine, i svaki je dijalog jednostavno nemoguć. Postoji samo jedna mogućnost: ako veruješ Budi, možeš da kreneš njegovim putem, te na kraju možeš da imaš isto iskustvo. Ali, opet, i to će biti individualna stvar. Opet ćeš samo ti imati dokaz u rukama. Čak ne možeš ni da kažeš: "Ostvario sam ono što je i Buda ostvario". To je nemoguće izjaviti — jer kako se uopšte može upoređivati?

Misli o svemu tome na ovaj način: ja nekog volim; ti nekog voliš. Mi možemo da kažemo da se oboje volimo, ali kako ja mogu da znam da je moje iskustvo ljubavi jednako tvom iskustvu? Kako da se to proceni? Kako da se ta dva iskustva uporede? To je prosto nemoguće. Ljubav je tako strahovito složena pojava. Čak su i mnogo jednostavnije stvari potpuno neupotrebljive kad je poređenje u pitanju. Ja vidim drvo i zovem ga "zelenim". I ti takođe, ali kako da znamo da vidimo istu zelenu boju — jer stav se razlikuje, oči se razlikuju, razlikuje se i raspoloženje.

Slikar koji posmatra drvo ne vidi istu zelenu boju koju ti vidiš, jer su njegove oči mnogo osjetljivije. Kad gledaš zelenu boju, ona je jedna jedina, ali kad je slikar gleda, on u njoj pronalazi mnogo nijansi. Drvo koje vidi Van Gog nije drvo koje ti vidiš. I kako sad da se to poredi? Vidimo li mi isto drvo, istu zelenu boju? To je teško prosuditi — u neku ruku nemoguće. A to su male, sitne, nebitne stvari. I sad — kako uporediti Budinu Nirvanu sa Mahavirovom *Mokšom* ili Brahmanom Sri Krišne? Kako?

Što se pomeramo ka većoj dubini, to stvari postaju sve ličnije. Potvrda, samim tim, postaje sve neizvodljivija. Na kraju, čovek može da kaže da je jedini svedok. Grčki um se plaši svega toga! To je opasna teritorija! Možeš da postaneš žrtva raznoraznih prevaranata, žrtva onih koji su postali sopstvene žrtve. Zbog toga grčki um tako uporno nastoji da odgovori na pitanje: "Šta je Istina?" To je osnovna istraga, i tada čovek mora da se kreće ka sve većoj i većoj objektivnosti.

Um Istoka kaže: "Nas ne zanima istina, već ljudska sloboda. Mi smo zainteresovani za stanje u kojem nema ni trunke ropstva, za stanje bez ijednog ograničenja, za onaj stupanj kada svest postaje neograničena, kada se svest sjedinjuje sa Celinom. Sve dok ne postanem Celina, ja ne mogu da budem potpuno slobodan. Ono što nisam uvek će biti ograničenje, te zbog toga, slobodan je samo onaj koji je postao jedno sa Brahmanom".

Iz toga se sastoji celokupno traganje Istoka. I o tome može da se duboko razmišlja. Ti o svemu tome možeš da misliš, da filozofiraš koliko hoćeš. Ova izreka kaže: "Ja sam taj apsolutno čisti Brahman. Uvideti to..." Ne kaže se: "Misliti o tome", jer ti možeš da misliš i da postaneš žrtva sopstvenog mišljenja. Mišljenje ovde uopšte nije stvar od važnosti. "Uvideti to je ostvarenje Oslobođenja", kaže izreka. Moraš do kraja da shvatiš tu razliku između mišljenja i uviđanja.

Obično je sve zbrkano i naši su umovi pomućeni. Osoba koja misli o Bogu misli o sebi kao o religioznom biću, a sanio mišljenje nema sa religijom nikakve veze. Možeš da misliš iz života u život bez prekida, ali opet nećeš biti religiozan — jer mišljenje je cerebralna stvar, intelektualna zanimacija. Sve se to čini pomoću reči, a život ostaje nedimut. Zbog toga ćeš na Zapadu sresti ljude koji razmišljaju o najvišim vrednostima života, dok istovremeno žive krajnje primitivno. Takav čovek može da priča o ljubavi, da teoretiše o svemu tome, ali zagledaj se malo u njegov život — nećeš naći ni trunke ljubavi. U stvari, taj nedostatak može biti osnovni uzrok: zbog toga što nema istinske ljubavi u sebi, on tu prazninu zamenjuje teorijama i mišljenjem.

Upravo zbog toga, Istok insistira na sledećem: ako ne živiš ono što misliš, mišljenje je beskorisno. Na kraju krajeva, samo je život značajan, i mišljenje ne sme da postane oblik nadopune. Ali prošetaj se malo, obidi ljude. Pogledaj te takozvane religiozne ljude; i ne samo njih — osmotri i svece: svi oni samo misle i misle i misle o Brahmanu, pričaju o Apsolutu, i samo zbog toga, svi ti ljudi misle da su pravi predstavnici religije.

Religija nije tako jeftina. Možeš da misliš dvadeset i četiri časa dnevno, ali takav trud neće od tebe načiniti religioznu osobu. Kad um prestane sa radom i kad život odnese pobedu nad funkcijama uma, kad to što radiš nisu tvoje misli nego tvoj život, sam otkucaj tvog srca, kad samo tvoje biće pulsira, tada je to ostvarenje. A uvideti to je ostvarenje Oslobođenja — *Mokše*, slobode. Kad čovek to zaista ostvari — "Ja sam taj apsolutni Brahman" — zapamti tu reč "ostvarenje" — kada se čovek

sjedini s Apsolutom, tada to nije zamisao unutar njegovog uma, već istinsko jedinstvo s Tini: u tom trenutku čovek je napokon slobodan. Time je ostvareno Oslobođenje.

Kako da se to postigne? Šta da se radi? Kako to živeti? Čitava ova Upanišada je prodiranje do vrhovnog cilja iz različitih uglova. Ova izreka koju sada tumačimo je poslednja. Ona govori da si prošao kroz čitavu Upanišadu — ali ako je sve to samo mišljenje i ništa drugo, ako si samo mislio i ništa više, onda je tvoj celokupan napor, ma koliko veliki bio, potpuno beskoristan. Sve dok nema ostvarenja, nema ni smisla.

Um itekako može da te prevari — jer ako bez prestanka ponavljaš određenu stvar, počćeš da stičeš utisak kako si je ostvario. Ako od jutra do večeri ponavljaš: "Svuda je Brahman, i ja sam Brahman, *Aham Brahmasmi*, ja sam Božansko, Ja sam Bog, jedno sam s Celinom", ako zaista bez odmora ponavljaš jedno te isto, to će ponavljanje vremenom imati za posledicu ne ostvarenje, već autohipnozu. Počćeš da osećaš — u stvari, pre bi se moglo reći da ćeš *umisliti* da osećaš realizaciju.

To je samoobmana, a poznato je da ti nijedna samoobmana ne može pomoći. I sad — šta da se radi? Odakle da se počne? Izvesne tačke: prvo, upamti da ono što te logički ubeduje ne mora nužno biti istina. Ako te ja logikom ubedim u bilo šta, to ne znači da je istina ono u šta sam te uverio. Logika je tuniranje u mraku. Korenjenje je nepoznato, a logika — samo zamena za korenjenje.

Negde oko ponoći dve osobe su počele da se tuku između sebe, i to baš ispred Mula Nasrudinove kuće. Buka je bila zaista nepodnošljiva, pa je za Mulu san bio samo mislena imenica — uopšte nije mogao da zaspi. Noć je bila jako hladna. Nasrudin je čekao da se nešto promeni, ali uzalud — buka se nastavljala nesmanjenom žestinom. Zbog toga što sukobu nije mogao ni da nasluti kraj, Nasrudin je, zaogrnut samo jednim ćebetom, istrčao na ulicu, nameravajući da ih bar malo smiri. Međutim, čim su ga ugledali, ona dvojica što su se do malčas nemilosrdno udarali, strgli su ćebe sa Mula Nasrudina i pobjegli u nepoznatom pravcu.

Onako zbunjen, Mula se u tišini vratio u kuću, i čim ga je videla, žena mu je postavila pitanje: "Nasrudine, zbog čega su se svadala ona dvojica? Šta je bio osnovni razlog njihove tuče?"

"Pusti me da malo razmislim", odgovori joj Mula. "Daj mi malo vremena da shvatim šta se dogodilo; stvar je neverovatno složena".

Prošlo je dosta vremena, a Mula nije prestajao da odgoneta onaj

sukob. Na kraju ga, nestrpljiva, njegova žena opet upita: "Hajde, reci mi već jednom. Mislio si dovoljno dugo. Već sat vremena je prošlo, a ako mi ne kažeš, neću moći da zaspim. U čemu je bila stvar?"

"Stvar je bila", reče joj Nasrudin potišteno, "u čebetu. Čim su mi odueli čebe, prestali su da se tuku. Izgleda da je čebe bilo osnova sukoba — čim su ga ukrali, pobjegli su što su brže mogli".

Celokupna logika nije ništa drugo do slepo kopanje po miraku. Ti nemaš pojma šta se dogodilo, niti znaš zbog čega, ali opet razmišljaš iz sve snage. Um se oseća bolesnim ako ne otkrije uzrok bilo čega. Zbog toga, kad god ti je uzrok poznat, um se trenutno smiruje. Konačno, kad je uzrok u tvojim rukama, Mula Nasrudin lagodno može da ide na spavanje.

Život je tajna. Sve je u suštini nepoznato, ali mi sve činimo da nam stvari makar izgledaju poznate. Mi ih ne spoznajemo, ali ih označavamo, i onda nam je mnogo lakše. Mi tako stvaramo znani svet: napravili smo malo ostrvce poznatog usred neshvatljivo velike ništerije. Mi se na tom ostrvu osećamo donekle sigurnim; imenovan svet nam omogućava koliku-toliku zaštitu. I šta je svekoliko naše znanje? Zar nije ono samo imenovanje stvari i ništa više?

Tvoje dete te pita "Šta je ono?" i ti kažeš da je "to" pas. Ubrzo, dete ponovi: "To je pas". Etiketa mu je, na taj način, zavek ukucana u mozak. Sad ono oseća da zna "to" — "to" je pas. Dok obelczja nije bilo, dete je bilo suočeno s nepoznatim objektom. Ali, sad je nad nepoznatim okačena tabla "pas", i dete onda ponavlja do u beskraj: "To je pas, to je pas". Od sada, kad god vidi životinju, jednovremeno će unutar njegovog uma da se pojavi oznaka "pas". I konačno, dete će zasigurno imati utisak da "zna sve o tome".

A šta si ti u stvari uradio? Samo si imenovao nepoznatu stvar, i to je sve tvoje znanje. Takozvano visoko intelektualno znanje nije ništa drugo do obeležavanje nepoznatog. Šta je to što znaš? Ti određenu stvar zoveš "ljubavlju", i onda, vremenom, stičeš utisak kako ti to "znaš". Mi ne prestajemo s označavanjem. Daj im bilo čemu i problem je rešen. Ali udi malo dublje, zakopaj malo ispod imena, i naći ćeš nepoznato. Ti si nepoznatim okružen sa svih strana.

Ti određenu osobu zoveš svojom ženom, mužem ili svojim sinom. Imenovao si, i malo ti je lakše. Ali zagledaj se ponovo u lice onoga što zoveš svojom ženom. Skini oznaku, i odmah ispod površine, otkrićeš nepoznato. Ono te dodiruje svakog trenutka, ali ti ga uporno potiskuješ, sklanjaš iz vidnog polja, ne dozvoljavaš mu da se ispolji. Plačeš i

ponavljaš: "Ponašaj se u skladu s oznakom, ne odstupaj od imena!"

I za divno čudo, svi se ponašaju u skladu s oznakom. Naše čitavo društvo je imenovani svet — naša porodica, naše znanje. Ali, sve to neće puno pomoći. Religiozni um želi da spozna, da oseti. Etiketiranje nije ni od kakve koristi. Zbog toga — osećaj nepoznato posvuda, i odbaci svako imenovanje. To je ono što se podrazumeva pod odučavanjem — zaboraviti sve ono što si tobože naučio. Ti sve to u stvari ne možeš da zaboraviš, ali barem to takozvano znanje skloni negde u stranu. Kad ponovo pogledaš svoju ženu, pogledaj u nešto potpuno novo, u nešto nepoznato. Ostavi oznaku po strani. Odloži svako ime u kraj. To je jedno jako čudno, neponovljivo osećanje.

Pogledaj drvo pored kojeg prolaziš svakoga dana. Zaustavi se ispred njega makar i za trenutak. Zagledaj se u drvo, ali odloži njegovo ime, naziv "toga". Suoči se neposredno s njim, što izravnije možeš, i obuzeće te neobično osećanje. Nalazimo se usred nepoznatog okeana. Ništa nije poznato — sve je tek imenovano. Ostvarenje je moguće samo ako si u stanju da zaista osetiš kako je sve nepoznato. Nemoj da se vezuješ za znanje, jer vezivanje za znanje je u suštini vezivanje za um, za filozofiju. Odbaci svako etiketiranje. Uništi svako imenovanja u potpunosti!

Time ne želim da kažem kako sad jednostavno moraš da napraviš kaos u glavi. To ne znači da sad obavezno moraš da poludiš. Ali ono što je obavezno, to je da shvatiš da je sav taj imenovani svet lažna kreacija uma. Dakle, upotrebi je. To je sredstvo, i kao sredstvo, taj imenovani svet je potpuno upotrebljiv. Koristi ga, ali ne dozvoli da budeš uhvaćen. Pomeri se, udalji iz tog sveta s vremena na vreme. Ponekad, jednostavno prevaziđi te granice znanja. Osećaj stvari bez posredstva uma. Da li si ista osetio neposredno, bez uma? Jesi li ikada bio u stanju da bez mešanja uma vidiš i doživiš bilo šta? Mi još uvek nismo ništa slično doživeli.

Neko je jednoga dana dao Mula Nasrudinu nešto sirovog mesa. Takode, taj prijatelj poklonio mu je i knjigu receptata — da bi ovaj bio u stanju da pripremi šta mu je volja. Mula Nasrudin je zaista bio oduševljen. Međutim, odnekud se pojavio jastreb i istrgnuo meso iz njegovih ruku. Nasrudin se uopšte nije naljutio. Čak se nasmejao, govoreći: "U redu je, sve je u najboljem redu! Ali nemoj da misliš da si prepmetan: ti si u suštini najobičnija budala — jer šta ćeš sada da uradiš s tim mesom? Recepti su još uvek u mojim rukama, a knjiga receptata deset puta je vrednija od svakog mesa. I šta ćeš sad s tim mesom? Glupane! Recepti su još uvek kod mene".

Svi mi imamo samo knjigu recepata: to je svo naše znanje. Um je knjiga recepata, i on je uvek u našim rukama, dok je sam naš život uvek negde drugde, ko zna gde. Naši su samo recepti. To je sve što imamo.

Ti se približavaš drvetu i kažeš: "U redu, ovo je mango". Završeno! Sve je gotovo pomoću oznake. Sad više nema potrebe da se sekiraš. A mango drvo je veliko postojanje: to drvo ima svoj sopstveni život, svoju sopstvenu ljubav i poeziju. To mango drvo ima bezbrojna iskustva. Ono je prisustvovalo rođenju mnogih zora, bilo je svedok tolikim sutonima i ponoćnim trenucima. Mnogo toga se dogodilo oko tog drveta, i svaki je događaj ostavio i određeni pečat. To mango mango drvo ima bezbrojna iskustva. Ono je spoznalo zemlju mnogo dublje nego čovek, jer čovek na ovoj zemlji još uvek nema vidljivih korena. Drveće je spoznalo zemlju daleko više nego sam ljudski rod. A onda se sunce pojavljuje na horizontu — za tebe to nije ništa više do neka druga obeležena stvar. Ali, za mango drvo to nije samo rađanje sunca — i u njemu se u isti mah nešto rađa: hlorofil brže struji, životnost je sve veća i veća, svaki list podrhtava. Mi znamo kako je to kada vetar duva, ali mi se onda sklanjamo u sigurnost svojih domova. Drvo nema nikakvu zaštitu, i ono spoznaje vetar sasvim neposredno, na sve moguće načine. Mango drvo je iskoristilo sve svoje mogućnosti, ali ono je za nas tek jedno nezanimljivo drveće. To je svršena stvar! Označili smo ga, i stvar je završena.

Ostani malo uz to drvo. Zaboravi da je to mango drvo, jer "mango drvo" nije ništa drugo do ime "nečega". Ime ništa ne govori, ništa ne izražava. Zaboravi reč. Zaboravi sve što si pročitao u knjigama, zaboravi svoju knjigu različitih recepata. Budi malo s drvetom, i to će ti drvo podariti dublje religiozno iskustvo nego bilo koji hram — zbog toga što je svaki hram, na kraju krajeva, delo čoveka. Samim tim, to je mrtva stvar. Drvo je nešto što je samo Postojanje napravilo. To je nešto što je još uvek sjedinjeno sa svopštim životom. Kroz to drvo, Postojanje je ozelenelo, procvetalo i donelo plodove.

Budi s drvetom, i to će biti meditacija. Doći će trenutak kada drvo više neće biti tek obično drvo — ono će se pretvoriti u biće. A kad se to dogodi — kad drvo prestane da bude samo mango drvo, već jednostavno biće, jedna egzistencija koja je procvetala u ovde i sada — ti ćeš prestati da budeš čovek, više nećeš biti um. Istovremeno, i ti i drvo pretvorićete se u čisto Postojanje — a susret je moguć samo između dve egzistencije, jer onda je otvorena mogućnost za duboko prijateljstvo. Tad ostvaruješ slobodu, tvoja se svesnost širi. Ti i drvo

više niste dve odvojene stvari. Ako možeš da osetiš to jedinstvo s drvetom, onda nema problema da osetiš i jedinstvo s celokupnim Postojanjem. Sad znaš put. Spoznao si tajni način — kako biti jedno s Vrhovnim.

Dakle, ponavljam izreke "*Aham Brahmasmi* — Ja sam Apsolut" — uopšte neće pomoći. Moraš da shvatiš: znanje je beskorisno. Budi što bliži Postojanju. Pristupi životu ne kao um već kao biće. Približi se Postojanju, ali ne putem kulture, obrazovanjem, svetim spisima, religioznim filozofijama — ne sa svim tim stvarima! Približi se sasvim nag, kao dete, kao biće koje ništa ne zna. Tad život prodire duboko u tebe, i napokon dolazi do susreta, a taj susret nije ništa drugo do Samadhi. I jednom kad doživiš Postojanje do poslednjeg nerva, kad osetiš kako si se proširio u svim pravcima, "Tad", kaže ova izreka, "ostvareno je Oslobođenje". Dakle, uvideti, a ne razmišljati o tome.

Drugim rečima, ostvarenje je duboko prijateljstvo — jednina. A u čemu je problem? U čemu je teškoća? Zašto smo izvan Postojanja? Ego je problem, ego je teškoća. Mi se borimo mogućnosti da izgubimo sebe — iz toga se sastoji svekolioka teškoća. A u ovom životu nećeš biti u stanju da spoznaš bilo šta ako se zaista bojiš da izgubiš sebe. Skupljačeš bogatstvo, boriti se za viši položaj, zgrtaćeš diplome, bićeš sve poštovaniji od svoje okoline, ali mrtav — jer pod žrtvom se podrazumeva sposobnost da iščezneš, kapacitet da se rastopiš u svemu.

Ljubav je topljenje — u njoj se prosto rastapaš. A ako nisi u stanju da se rastopiš, onda to neće ni biti ljubav — u pitanju će biti samo seks i ništa drugo. Takav seks neće moći da postane ljubav. Kad nekog stvarno voliš, ti nestaješ. Kad ne voliš, postaješ hladan: smrzavaš se. Ljubavlju se zagrevaš i rastapaš iznutra.

Religija je ljubavna afeta. Čoveku je neophodno duboko sjedinjenje s Postojanjem. Nauka je stvar koja je hladna. Logika nije samo apsolutno hladna, već i apsolutno mrtva. Život je vreo; ne topao — život je vreo. Mogućnost da se čovek rastopi je u religiji poznat kao "predavanje", a mogućnost da se zamrzne je "ego". Ego te ledi, i kroz njega se pretvaraš u zaleđeni leš. Mi se borimo i same pomisli da čemo, na bilo koji način, izgubiti sebe. Zbog toga i drhtimo pred ljubavlju. Svi o ljubavi samo govore, pričaju bez prestanka — ali niko ne voli, jer ljubav je i više nego opasna. Gubiš sebe čim voliš nekog: nećeš moći da upravljaš. Topiš se i svaka je manipulacija jednostavno nemoguća — kontrolna tabla nestaje.

Zbog toga mi kažemo da je, kad se neko zaljubi, pao (fallen — prim.

prev.) u ljubav. Mi koristimo reč "pao"? Kažemo "pao u ljubav". To je padanje jer je reč o topljenju. Tad ne možeš da, hladan, stojiš po strani, zgrušan u sebi samome — tada si pao.

Pogledaj osobu koja živi kroz um: u njoj nećeš moći da nađeš nikakvu toplinu. Ako takvom čoveku dodirneš ruku, nećeš ga "naći" ispod kože. Ako ga poljubiš, videćeš da ga nema. Takav je čovek sličan mrtvom zidu. Nikakav odgovor ne dopire iz njega. Čovek koji zaista voli odgovara bez prestanka. Ako mu dodireneš ruku, doprećeš do duše — dotaći ćeš dušu. To nije samo njegova ruka: on te kroz kožu totalno susreće! Njegova se duša prosto slila u ruku — tako nastaje toplina. I ako i tvoja duša može da dopre u tvoju ruku, doći će do istinskog susreta — do prijateljstva, do dubine.

To može da se dogodi i sa drvetom. I ako to stvarno može da se desi čak i sa stvarima koje se razlikuju od čoveka, onda je susret u suštini moguć sa svim i svačim! To može da ti se desi i sa nekim kamenčićem, sa peskom na plaži, sa bilo čim — ako znaš kako da se istopiš, ako si spoznao kako da iščezneš, ako znaš kako da se sliješ u odgovor, a ne u reči.

Reči nisu odgovori. Ti dodeš i dodirneš me, a ja kažem: "Volim te" — premda su mi usne mrtve; mrtvo mi je i telo. Čak i ako te zagrlim, taj gest nema topline u sebi. Ja ne polovim u telu, ne izlazim ti kroz kožu u susret. I dalje sam po strani, ravnodušan, hladan, kao da me nema. Samo kažem da te volim — i te reči mogu da nas prevare, mogu da prevare i tebe i mene, ali ne i Postojanje samo po sebi.

Religija je ljubavni pristup — to je duboko rastapanje. Onog trenutka kad se rastopiš u Postojanju, postao si slobodan. Šta je ta sloboda? Kakva je? Kada te nema, slobodan si. Dopusti mi da to kažem na ovaj način: kada ne postojiš, ti si slobodan. Ne možeš da budeš slobodan sve dok si prisutan. Ti si svoje sopstveno ropstvo, te stoga i ne možeš živeti u slobodi: "ja" ne može da bude slobodno. Sloboda je prisutna kada je to "ja" potpuno odsutno! Kad ti nisi, sloboda jeste! Dakle, *Mokša* se sastoji iz potpune anihilacije ega. Oduči se od te hladnoće koju je svako stvorio oko sebe. Nauči šta je to toplina, a hladnoću odbaci zauvek.

Setio sam se onog slučaja, kada je neki čovek došao do Ramanude — koji je bio veliki prosvetljeni *bhakta* — rekavši mu: "Za mene postoji samo jedan cilj — moja je želja da tražim i da nadem ono što je Božansko".

"Divno!", uzviknu Ramanuda, "ali mi prvo dozvoli da znam nešto

malo više o tebi, jer ti ne mogu pokazati put ako te prethodno nisam upoznao. Molim te, reci mi — jesi li ikada ikoga voleo?"

Taj čovek je bio užasno religiozan, i zato je bio iskreno zaprepašćen: "Šta vi to mene pitate?! Pa ja sam religiozan! Ja sam *brahmačari* — u dugogodišnjem celibatu! Nikada nikog nisam voleo".

"Ali razmisli", opet će Ramanuda, "razmisli još jednom. Možda si voleo, ali si zaboravio. Ko zna? — možda jesi al' se ne sećaš".

"Zašto vas to toliko interesuje?", pobuni se čovek. "Za mene postoji samo jedan cilj, i to je Bog i niko drugi. Ljubav uopšte nije za mene. Za mene nije ništa od ovog svega!"

Ramanuda mu na kraju reče: "Ako nisi voleo onda nije moguće da se približiš Bogu. Ako si spoznao ljubav, onda si shvatio i jezik rastapanja. Bez obzira koliko je sitna tvoja spoznaja ljubavi, to je opet dovoljno da se sruši prepreka. Tad si makar i za jedan trenutak progledao. Možda je to samo nevažna iskra, ali i to je više nego dovoljno da iz iskre izraste vizija. Ali ti tvrdiš da u čitavom svom životu nisi upoznao nikakvu ljubav. Kažeš da si odbio i samu pomisao da nekoga — bilo koga — uopšte možeš voleti. Ja onda zaista ne znam kako da ti pomognem u tvojim nastojanjima da se približiš Bogu — jer je reč o približavanju koje je ljubavi najbližije".

I to se stvarno dešava: ako si voleo najobičnije ljudsko biće, u tom trenutku čovek je iščezao i pojavilo se Božansko. Nemoguće je to ne spoznati: po meni je nemoguće ne otkriti Božansko ako si voleo, jer ti u trenutku ljubavi uopšte nisi ljudsko biće. Rastopio si se, a i onaj drugi, takode. Onaj drugi se pretvorio u produženu ruku Božanskog. No ako nisi voleo, onda se susret dešava isključivo između dva ledena brega. U stvari, to je pre sukob nego susret.

Dakle, oduči se od jezika razuma, i pokušaj da naučiš jezik ljubavi. Niko te tome neće podučavati, jer ljubavi te niko ne može naučiti. Ako ti je dosadio vlastiti um, to je više nego dovoljno — odbaci ga! Ako se oslobodiš tog ropstva razumu, počćeš da se po prvi put krećeš u istinskom životu. Um treba da se poseduje, ali da se na kraju i odbaci. Ako budeš u stanju da ga se oslobodiš, onda ćeš moći i da spoznaš: "Ja sam taj apsolutno čisti Brahman" — jer um je jedina prepreka. Ti se samo zbog uma osećaš ograničenim i konačnim.

To liči na posedovanje obojenih sočiva. Ako su obojena plavom bojom, čitav je svet plav. On uopšte nije plav, ali izgleda takav jer su sočiva plava. Onda ja dođem i kažem ti: "Svet nije plav: odbaci naočare i vidi kakav je zaista". No na žalost, ti ne uočavaš razliku između očiju

i naočara. S tim si sočivima rođen i zbog toga još uvek ne znaš gde sočiva prestaju i gde "Ja" počinje.

Ti si mislio da su sočiva tvoje prave oči: to je jedini problem. Mislio si da su misli tvoj pravi život: to je jedini problem. Unislio si da je tvoj um sve što imaš: to je jedini problem. Um nije ništa drugo do mentalno sočivo. Zbog toga Hindusi gledaju na svet na jedan način, Muhamedanci na drugi a Hrišćani na neki treći način: zbog toga što se sočiva razlikuju. Odbaci sočiva i po prvi put ćeš biti u stanju da povratiš vlastite oči. U Indiji, mi taj pristup zovemo *daršan* — trenutak kad si povratio oči.

Mi, naravno, imamo oči, ali su one prekrivene. Mi živimo baš kao konji koji su upregnuti u kočije — konjske su oči primorane da gledaju pravo ispred sebe jer im je vidik sužen sa svake strane. Kad bi konj mogao da gleda na sve strane, kočijaš bi teško mogao da njime upravlja. Da bi kola i dalje išla pravo putem, konjske oči moraju biti usmerene samo u jednom pravcu. Svet konja nije trodimenzionalan: on ne može da gleda kud želi. Postojanje je ukinuto i svedeno na ulicu ispod kopita. Ulica je mrtva; mrtva, kao i sve druge ulice.

Konj može da vidi samo ulicu i ništa više; to je korisno. I čovek sebe samoga vaspitava na sličan način — to je utilitaristički. Izgleda korisno živeti umom a ne životom — jer život je uvek višedimenzionalan: niko nikad ne zna kuda će te odvesti. I zato — popločaj put. Sklopi oči, stavi na njih sočiva, i galopiraj po putu. Ali, kuda ideš? Ta staza uvek vodi pravo u smrt, nigde drugde. To je mrtav put! Svaki put, barem se tako kaže, vodi u Rim, ali to je istina samo ako se pod Rimom podrazumeva smrt — u svakom drugom kontekstu, izreka je netačna.

Svaki put vodi u smrt. Ako si za život, prema njemu ne vodi nijedan utaban put. Život je *ovde i sada*, višedimenzionalan — širi se u svim pravcima. Ako želiš da uskočiš u život, onda odbaci vlastita sočiva, odbaci sve koncepte, sve teorije, sve sisteme, sve misli, jednom rečju — odbaci um. Rodi se, iznedri se u život ovde i sada, u tom višedimenzionalnom životu koji se širi posvuda. A onda, postani centar, i tada, čitav taj život pripada tebi, a ne nekom određenom putu. Tada ti pripada čitav život!

To je ostvarenje: "Ja sam taj apsolutno čisti Brahman". Ne možeš doći do Brahmana ako slediš ustaljene puteve. Ovaj put nema staze, ova je staza bez puta. Ako uporno ideš putem, doći ćeš do nečega, ali to zaista neće biti Sve, to neće biti Celina. Kako te put može dovesti do Svega? On može da te dovede do nečega, ali ne i do Svega. Ako želiš

da dopreš do Celine, onda napusti sve puteve, otvori širom oči i gledaj u svini pravcima. Celina je prisutna svuda. Gledaj i topi se, jer topljenje će ti omogućiti jedino istinsko znanje. Rastopi se u njemu!

Tako se završava Atma Puda Upanišada, jer ovo je bila poslednja izreka. Bila je to najmanja Upanišada. Čovek bi mogao da je ispiše na polovini razglednice. Čitava Upanišada sastoji se iz samo jedanaest izreka, ali je život u potpunosti sažet u njoj. Svaka izreka može da postane eksplozija, svaka izreka može da ti preobrazi život — ali za takvu mogućnost potrebna je i tvoja saradnja. Izreka, sama po sebi, ne može ništa da učini, ni Upanišada takode, ali zato ti možeš. *Ti si taj koji može!*

Kaže se da je Buda rekao: "Učitelj može samo da ti pokaže put; ali, ti si taj koji mora da putuje". I zaista, učitelj može da ti pomogne samo ako si ti lično spreman da uočiš taj put. Na kraju svih krajeva, učitelj je učitelj samo ako si ti zaista učenik. Učitelj je u stanju da ti pokaže put samo ako si spreman da učiš. Ali, nijedan učitelj ne može da te prisiljava, ne može da te gura. To je jednostavno nemoguće!

Rinzai je bio sa svojim guruom, i bilo mu je prosto neizvodivo da napusti učitelja. Ali, ovaj je uporno nastojao: "Sad si stvarno spreman da me napustiš, i zato — kreći, idi. Podučavaj ljude onome što si naučio od mene. Sada si sam izrastao u pravog učitelja. Idi, kreći se".

Ali Rinzaija je odjednom obuzela neobjašnjiva tuga. Bilo mu je teško da napusti učitelja, pa je oklevao. Već se spustilo veče kad mu se učitelj obratio: "Kreni što pre! Biće ti teško da ideš po mrklom mraku". No Rinzai se ponašao kao da ga uopšte nije čuo. Zbog toga je učitelj morao da bude uporniji: "Moraš da ideš! Nema više čekanja i oklevanja. Kreni!"

Samio da bi ugrabio još koji trenutak, Rinzai je rekao: "Ali noć je tako mračna. Evo, krenuću izjutra, čim svane".

"Ja ću ti dati lampu", odgovori mu učitelj. Uzmi svoju lampu i kreni. Moj rad je završen u potpunosti. Nema potrebe da gubiš vreme kraj mene. Idi i podučavaj. Reci ljudima ono što si čuo ovde — govori im i upućuj ih na put".

I tako mu je učitelj dao na rastanku jednu malu svetiljku. Vrlo tužan, uzeo je lampu i teškim korakom izašao iz učiteljeve kolibe. Baš u trenutku kada je stao na poslednju stepenicu, učitelj se nasmejao i ugasio sveću. Odjednom sve je postalo potpuno mračno.

Rinzai se tome silno začudio: "Šta si to uradio? Prvo si mi dao svetiljku i odmah je zatim ugasio!"

"Kako može moja sveća", odgovori mu učitelj, "da ti pomogne u mraku? Kako može moja svetlost da tebi pomogne — u tvom mraku? Samo će tvoja sopstvena svetlost biti od neke pomoći. A sad, kreni u mrak sa svojom svetiljkom. "Ja sam uradio moj deo posla", reče mu guru. "I uopšte nije pametno davati nekom vlastito svetlo. To nije ni prijateljski. Tvoje je više nego dovoljno".

Upanišade dakle, mogu da ti daju određenu svetlost, ali to svetlo, zaista, neće biti ni od kakve pomoći. Sve dok ne stвориš svoje sopstveno, sve dok ne počneš rad na unutrašnjem preobražaju. Sve Upanišade su potpuno beskorisne. One čak mogu biti i opasne, jer ti možeš da postaneš neka vrsta papagaja, a ljudi nalik papagajima vole da se prave religioznima. Možeš da znaš sve što je rečeno — možeš da ponavljaš svaku izreku bez zamuckivanja — ali tu pomoći nema, ništa ne pomaže. Zaboravi to. Dopusti mi da ugasm svetiljku koju sam ti dao. Sve ono o čemu smo pričali i raspravljali sve ovo vreme — jednostavno zaboravi. Ne vezuj se za reči: počni nov početak, budi svež. Onda ćeš, jednoga dana, spoznati o čemu je ovde bilo reči.

Sveti spisi su korisni tek kad ostvariš. Samo tad znaš šta je bilo rečeno, gde je smisao, koje su i kakve namere autora. Kad samo čuješ i intelektualno poimaš, ništa nisi shvatio. Dakle, sve to može pomoći samo ako postane neizdrživa žed, intenzivno traganje.

Upanišada se završava: sad ti kreni. Jednom ćeš zasigurno spoznati i ono što je rečeno i ono što nije rečeno. Doći ćeš ne samo do otkrića stvari koje su bile ispoljene, nego i do onih koje se ne mogu izraziti.

Kad su se jednoga dana šetali po šumi, Ananda je upitao Budu: "Blaženi, da li si rekao baš sve ono što znaš?"

Buda se, pre pitanja sagnuo, i uzevši sa zemlje nekoliko listova, odgovorio: "Sve ono što sam do sada rekao ne razlikuje se mnogo od ovog lišća u mojoj ruci, dok su neizgovorene reči kao lišće u čitavoj šumi. Ali, ako ispravno slediš ono što je rečeno, onda ćeš kroz ovo malo lišća dostići celinu šume".

Upanišada se završava, ali sada ti lično otpočinješ put — krećeš na duboko, unutrašnje putovanje. Preobraziti sebe, to je najveći napor — i najteži, i najskuplji. Ova je Upanišada oduvek bila duboko, lično uputstvo. U njoj se skriva čist alhemijski kvalitet. Ona ti se daje u ime unutrašnjeg preobražaja. Tvoji prosti metali mogu da postanu zlato. Kroz sav taj proces, sve ono što je uspavano u tebi postaje stvarno.

Ali, niko ti ne može pomoći. Sve što učitelj može je da ti pokaže put — a putovanje je u tvojim rukama. Ti si taj koji treba da se kreće.

Baš zbog toga — nema potrebe da misliš o životu. Počni da živiš. Nevidljivo sitan napor *bolji je* od najveće filozofske konstrukcije. Budi religiozan — filozofija ne poseduje vrednost u sebi.

Sedamnaesto predavanje;

8. avgust 1972.

PITANJA I ODGOVORI

*" Mogu li se sresti suprotnosti
nauke i religije? "*

*" Da li je Zapad spreman
da zakorači u mudrost,
i kako je to Istok
antifilozofski? "*

Pitanje:

Osho, zašto još uvek nismo sposobni da stvorimo društvo koje unutar sebe povezuje obe suprotnosti – i filozofiju i poeziju, i nauku i religiju?

Da li je uopšte moguće da se te suprotnosti u potpunosti sretnu?

Ako jeste, koja je zemlja pogodnija za jedan takav susret – Istok ili Zapad?

Da li je taj susret ostvarljiv samo unutar pojedinca, ili to može istovremeno da se ostvari i na nivou društva?

Na koji način može meditacija biti korisna za taj susret?

Nabrojte nam činioce koji pomažu čoveku da se istovremeno razvija u obe dimenzije – i u dimenziji religije, i u dimenziji nauke.

Odgovor:

Do ovoga časa, bilo je nemoguće stvoriti društvo koje u sebi spaja obe suprotnosti — i nauku i religiju, i logiku i poeziju. Bilo je to nemoguće, zbog toga što je sinteza moguća tek kad se obe suprotnosti pokažu kao potpuni promašaji. Sad, po prvi put u istoriji ljudske svesnosti, mi smo pred trenutkom kad nijedna alternativa ne nudi rešenje — obe suprotnosti su omašile. Uzeta samo za sebe, i jedna i druga suprotnost nisu ništa drugo do čisti promašaji. Dakle, naše doba je vrlo značajno, zbog toga što će ljudski um težiti da prevaziđe stari sukob i taj stari sistem suprotnosti.

Istok je pokušavao sa jednom alternativom — izabrao je religiju na štetu nauke. Zapad je izveo krajnje suprotan potez — izabrao je nauku a odbacio religiju. Istok je došao do ostvarenja unutrašnjeg središta, premda tek u slučaju nekolicine pojedinaca. Zapad je, sa svoje strane uspeo da stvori napredno i bogato društvo. Istok je ekonomski propao, tehnološki takode: ostao je siromašan. Zapad je propao u duhovnom smislu: iznutra je ostao prazan. Dakle, pravo je vreme da se izvrši sinteza.

Samo par ljudi sa Zapada i Istoka bili su u stanju da pojme ovu činjenicu. Oni su mogli da sagledaju budućnost. Zbog toga su i poznati kao proroci — jer su znali ono što će doći. Ali, tim prorocima se nije verovalo dok su bili živi, jer su gledali predaleko. Mi nismo mogli da ih sledimo jer nismo bili svesni toga — šta se dešava u njima. Nismo im verovali, nismo postali njihovi sledbenici. Tek naknadno smo shvatili da su bili u pravu.

Ta sinteza je mnogo puta izlagana. Na primer, kao u slučaju Krišne. On je bio najveći predstavnik te sinteze. Bhagvad Gita su svi od pamtiveka obožavali, nju su čitali i iščitavali, ali je niko nije razumeo. I zaista, proroci su uvek rođeni pre svoga vremena. Ljudi, koji bi ih mogli razumeti, još uvek nema — tu su samo oni koji ništa ne shvataju. U tome je stvar — u razmaku.

Tek u nekoliko slučajeva ostvarena je sinteza. Bilo ih je nekoliko — nekoliko ljudi su bili i jedno i drugo: i nauka i religija, i poezija i logika. Ali, ta sinteza je bila tako suptilan sklad, i u prošlosti tu sintezu mogao je ostvariti samo genije. Na primer, Mikelandelo, ili Gete, ili, u naše vreme, Albert Ajnštajn: oni su mogli da u sopstvenoj individualnosti ostvare sintezu. No onda je njihovo dostignuće postala prava zagonetka za sve nas — zbog toga što su se tako vešto kretali između tih suprotnosti da su nam delovali kao ljudi koji nisu dosledni.

Doslednost može da se održi samo ako pripadaš isključivo jednoj od krajnosti. Ako neko u sebi sjedinjuje obe krajnosti, ako je neki naučnik istovremeno i pesnik, onda on nema izgleda kao dvostruka ličnost: kao da je dva a ne jedan jedini. Kad uđe u laboratoriju, taj čovek u potpunosti zaboravi poeziju. On svoje biće s lakoćom preobrazi čas u naučničko, čas u pesničko. On počinje da misli u potpuno drugačijim kategorijama. Kad izađe iz laboratorije, on se preobražava u ono biće koje je do maločas bilo zapostavljeno. To drugo biće je daleko od svake matematike — nije eksperimentalno. To drugo biće podseća pre na neki san nego na čisto naučni ogled.

To je vrlo teško postignuće, ali, bilo kako bilo, nekoliko pojedinaca uspelo je da sjedini krajnosti. Mikelandelo nije bio samo izvrstan matematičar, već i veliki umetnik. Gete nije bio samo pesnik, nego i vrhunski logičar, redak mislilac. Ajnštajn je u suštini bio matematičar, fizičar, no ipak je bio svestan i u dubokom odnosu s tajanstvenim. Ali, sve su to mogućnosti za samo nekolicinu pojedinaca. Sad to mora da postane izbor za daleko veći broj ljudi. Sadašnji trenutak je pogodan, a doći će trenutak kada ljudi neće imati potrebe da misle u terminima

suprotnosti. U stvari, ništa neće biti protivrečno — sve će se nadopunjavati.

Dve suprotnosti uopšte nisu što i dva neprijatelja. One podržavaju jedna drugu — bez one druge, nijedna suprotnost ne može da postoji sama za sebe. Duboko u sebi, one — te dve suprotnosti — su veoma povezane. Mi ih zovemo "bliskim neprijateljima". Te su suprotnosti međuzavisne. Iako su u večnoj opoziciji jedna krajnost bez one druge ne može da preživi. Ta opozicija stvara napetost, određenu energiju, koja im, sa svoje strane, produžuje trajanje.

Ali, taj uvid je u prošlosti bio gotovo nemoguć. Mnogi su pokušali sa isključivo jednom alternativom — jer je to naizgled najlakše. Ti lako možeš da budeš samo religiozan, ili samo naučno orijentisan — ali da bi postao i jedno i drugo, potrebno je ostvariti veoma osetljivu ravnotežu, a za kretanje od jedne suprotnosti do druge neophodan je visoko razvijen um.

A pogledaj naše umove! Kada iz svoje kuće odeš u ured, kuća još uvek se nalazi unutar tvoje glave. Kad završiš posao i iz ureda kreneš kući — ti i dalje vučeš radno mesto sa sobom. Fizički pokret je vrlo lak i jednostavan, ali je mentalni više nego težak — a između ureda i kuće ne postoji nikakva opozicija.

Kad neko počne da misli u terminima matematičara, to je potpuno drugačiji pristup životu u odnosu na razmišljanje u terminima poezije. To je kao da si otišao s jedne planete na drugu. Za tako nešto potrebna je duboka kontrola i visok stepen psihičke integriteta. Ako toga nema, ma gde bio, um će da se ponaša u okvirima predašnjeg obrasca. A kretati se u isključivo jednom obrascu zaista nije problem. Zbog toga je za društvo najjednostavnije rešenje da bira.

Istok je eksperimentisao sa jednom alternativom a Zapad sa drugom. Na kraju, i zapadni i istočni pokušaj imali su za posledicu totalni promašaj. Čitava istorija ljudskog roda sastoji se samo iz dva promašaja: istočnog i zapadnog. U današnje doba obe greške mogu da se prouče, i sad možemo da vidimo sopstvene greške, greške istorije i glupost proživljenih perspektiva. Sad možeš bez teškoća da osetiš da je moguć novi svet sa novim stavom — sintetičkim stavom.

Potpuno je očigledno da svet ne može biti istočni ili zapadni. I zato nemoj da pitaš koje je tlo pogodnije, jer onda će čitav svet postati samo jedna suprotnost. Ako tako misliš, to je samo znak da još uvek misliš u starim kategorijama. Ako su Istok i Zapad u potpunosti promašili, onda je ovo zaista pravi trenutak da se do kraja odbaci ta glupost: biti

Istok, ili biti Zapad. Sada se rađa celovito čovečanstvo, a ono nije ni istočno i zapadno. Ono je jednostavno *ljudsko*, i čitava planeta Zemlja polako se pretvara u jedno malo selo.

Ucelovljenost zemlje je moguća, ali zemlja, do dana današnjeg, nije bila cela ni jednog jedinog trenutka. Sada se, po prvi put, uklanjaju granice. Taj slom starih prepreka će morati da postane svesni deo posla. Ako se stvar bude činila bez svesti, potrajaće ko zna koliko. Svesno, sve se može izvesti s lakoćom, bez patnje i suvišnog stradanja. Sada čovek ne sme da pripada nijednoj zemlji, nijednoj kulturi, nijednoj civilizaciji, nijednoj religiji. Sada, po prvi put, čovek treba da pripada isključivo zemlji, čitavoj zemlji, zemlji u celini.

Osnova mišljenja, u terminima Istoka ili Zapada, ovog ili onog, stvar je prošlosti. Za budućnost, tako nešto ne samo da je glupo, već i štetno. Ali kako da se to izvede? Na tri načina. Prvo, um ne sme da se podučava ni jednom od stavova. Detetu ne sme da prenosi isključivo logika, sumnja i nauka, niti sme da se isključivo jača samo njegova religiozna osetljivost. Deca moraju da imaju jednovremeno uvid u oba učenja.

Na primer, ako se jedna osoba oženi drugom osobom koja potiče iz druge zemlje, onda će deca iz tog braka biti dvojezična od samog početka. Ako pripadaš samo jednoj jezičkoj grupi, onda ti je taj jezik maternji. Ti posle možeš da naučiš i neki drugi jezik, ali on će uvek biti sekundaran. On može biti okolnostima postavljen iznad onog maternjeg, ali prvi jezik uvek će dodavati izvesno obojenje onom naknadno usvojenom jeziku. U podsvesti će onaj prvi jezik i dalje biti živ, dok će život onog drugog jezika da se odvija na svesnom nivou.

Jedan moj prijatelj živi već dvadeset godina u Nemačkoj — toliko je dugo u toj zemlji da je u potpunosti zaboravio Marati, svoj maternji jezik. Kada se jednom prilikom razboleo, odveli su ga u bolnicu. Doktorima je pričinjao prilične probleme, jer kad god bi bio svestan, koristio se nemačkim jezikom, a kad god bi zapao u nesvesno stanje — bolest je bila takva da se to stalno smenjivalo — čovek bi upotrebljavao Marati, svoj maternji jezik. Kad bi govorio tim jezikom, on uopšte nije bio u stanju da razume ni jednu jedinu reč nemačkog.

Nesvesno zna samo prvi jezik; drugi jezik je nametnut. Ali za dete koje je rođeno u dvojezičnoj zajednici, oba su jezika maternja. Za njega neće biti problema da govori čas jednim, čas drugim jezikom, i uvek će s lakoćom da upotrebljava oba.

Nauka je jedan jezik prema stvarnosti, a religija drugi. Jezik nauke

je nevezan, jezik religije je ličan, blizak. I jedan i drugi jezik moraju da se jednovremeno uče — oni moraju postati jedan jedini jezik, jezik koji je jedinstven. Dete ne sme da postane svesno da su to alternative. Um mora da se nauči sumnji — sunnji za nauku, ali takode i poverenju — poverenju u život.

Za nas su to suprotnosti jer nas niko nije učio da stvari vidimo u osnovnoj jedinstvenosti. Za nas su sumnja i poverenje dve krajnosti. Mi uvek kažemo: "Ja imam poverenja — kako da sumnjam?" Ili: "Ja sam podozriv. Ako mogu da sumnjam, kako da imam poverenja?" I zaista, ta je podela i više nego glupa, jer su dimenzije poverenja i sumnje potpuno različite. Poverenje je za religiju, za ljubav i život. To je drugačiji prolaz. Sumnja tu nije potrebna. Ona je neophodna za naučno istraživanje, za naučni pristup, za mrtve činjenice, za posmatranje.

U odnosu na spoljašnji svet, sumnja je osnovno oruđe. Osnovno oruđe unutrašnjeg sveta je poverenje. Zbog toga, ta dva oruđa uopšte nisu sukobljena. Oni jesu jedno naspram drugoga, ali samo zbog toga što smo tako programirani, samo za jednu stvar. Ta teškoća nastala je samo zbog pogrešnog učenja. Inače, kad rešavaš matematički problem, koristi matematiku, ali kad posmatraš cvet, nema potrebe da ga posmatraš očima matematičara. Onda budi sav u poeziji. Kad si sa cvećem, matematika je teret. Zaboravi matematiku! Otvori neka druga vrata sopstvenog bića.

Isus je rekao: "Kuća moga oca ima mnogo prostorija", mnogo dimenzija. Ti takode nisi u kući sa samo jednim vratima. Ako misliš da jesi, onda ćeš otvarati ili pokušavati da otvoriš samo ta jedna. Ali, postoje i drugi prolazi, i ako ih budeš koristio, bićeš bogatiji. Tvoja će ličnost biti sve manje utvrđena, ako naučiš da koristiš sva moguća vrata, i lićićeš pre na reku nego na ledeni breg. Bićeš sve manje mrtav. Bićeš životniji nego ikad.

Kretanje je život. I što je pokret suptilniji, to je život bogatiji. Dakle, kao oruđe koristi i sumnju i poverenje.

Kako je to moguće? Sad smo došli i do drugog načina: oba oruđa moguće je koristiti samo ako nisi poistovećen ni sa jednim od njih. Ako si se identifikovao sa sumnjom, pokret je nemoguć. Tada je *tvoj um sumnja* — kako onda možeš da osećaš poverenje prema bilo kome, bilo čemu? Ako si se poistovetio s poverenjem, ti onda ne možeš da se pokreneš ka sumnji.

Dakle, ne poistovećuj se sa vratima. Ti si jedno, a vrata — nešto sasvim drugo. Kada se ti i vrata razlikujete, problema nema — kretanje

je onda lako. Drugim rečima, nemoj da misliš da je tvoje biće poverenje ili sumnja. Poverenje nije ništa drugo do prolaz. Sumnja nije ništa drugo do prolaz. Možeš da prolaziš čas kroz jedna, čas kroz druga vrata. Ali, ako si poistovećen, onda izbor ne postoji.

Ali svi smo mi poistovećeni. Mi i dalje nastavljamo da govorimo: "Ja ne mogu da verujem ni u šta. Nemam poverenja zbog toga što sam skeptik". Ili, drugi slučaj. Neko kaže: "Ja ne mogu da se ponašam kao podozriv čovek jer sam izrazito religiozan". To samo pokazuje da se svesnost skamenila. Nema pokreta, nema plutanja, nema mekoće. Teci! Pokreni se! Dakle, druga stvar: um ne snie da bude podučavan na isti glupi način — da se poistovećuje s oruđima. Ako nisi identifikovan, onda možeš da koristiš šta god hoćeš. Možeš da upotrebljavaš mač — ali, ako si se toliko poistovetio pa misliš da je tvoja ruka isto što i sečivo, kako je onda moguće da nosiš cvet u ruci? Ti ćeš onda zasigurno reći: "To je nemoguće! Moja ruka je mač — ne mogu sečivom da držim cvet!"

A između cveta i mača ne postoji nikakav odnos. Možeš da uzmeš mač u ruke, možeš da uzmeš cvet u ruku. Ako je tvoja ruka slobodna od svake poistovećenosti, onda je sve moguće — i cvet i mač. Druga stvar je — ne identifikuj se. Mi u budućnosti moramo da stvorimo takav obrazovni sistem koji ni slučajno neće ići na to da se podržava identifikacija s instrumentima. A to je više nego lako — to je *najjednostavnija moguća stvar!*

I kao treće, zapamti to: svet postoji kao igra suprotnosti, i ako izabereš samo jednu, bićeš siromašniji. Ako kažen: "Biću ovo, ali ne i ono", onda ćeš pripadati samo polovini sveta — bićeš poluživ. Zapamti zauvek, Postojanje jeste sastavljeno iz suprotnosti, i ako želiš da budeš jedno sa Celinom, onda budi spreman da se krećeš.

Mi mislimo da je neko ljubazan i pun ljubavi, pa odmah kažemo: "Kako on može bilo koga da mrzi?" Ili, ako je neko pun mržnje: "Kako on može da voli?" No ako je tvoja ljubav takva da nisi zbog nje u stanju da mrziš, onda će ona biti bez ikakve vrednosti: bez života, potpuno nemoćna. Ako ne možeš da mrziš, tvoja ljubav ne može da kipti od života. A ako možeš samo da mrziš ali ne i da voliš, onda će tvoja mržnja biti samo fasada.

Opozicija je ono što stvara život. Tvoja će ljubav zasigurno biti bogatija — ako možeš i da mrziš. Nema potrebe da mrziš bilo koga, ali ako možeš, ako je to u okviru tvojih mogućnosti, tvoja će ljubav imati drugačiji kvalitet, veću dubinu.

Sve ono što je na prvi pogled nasuprot nas samih je sa nama vezano, i zaista, ta suprotnost nam uvek daje dodatnu snagu. Ali mi smo vekovima uvežbavani da postanemo i ostanemo ustaljena bića. Podučavali su nas da budemo ne proces, nego dovršene stvari, završeni događaji. Zato mi i kažemo da je pun ljutnje i mržnje. Ali ako je osoba koja je ljubazna sanio ljubazna i ništa drugo, ako ta osoba ne može da se razljuti, onda je njena ljubaznost sasvim plitka, krajnje površna — kao deo odeće. Ako taj čovek može i da se naljuti, onda njegova ljubaznost ima ne samo nekog smisla, već poseduje i dubinu.

Nema potrebe da se bude ljut, to uopšte nije neophodno — ali mogućnost za tako nešto *treba* da postoji. Ta sposobnost da se sjedine suprotnosti zahteva drugačiju vrstu poučavanja. Ovaj svet mora da stvori jedan sasvim drugačiji um.

A vidi ovo: svi veliki mudraci koji su bili za nenasilje pripadali su Kšatrijama — ratničkoj kasti. Mahavir, Buda, dvadeset i četiri dainske Tirtankare — svi su oni Kšatrije, ratnici. To izgleda potpuno apsurdno. Bilo bi bolje kada bi Bramini učili ahimsu, nenasilje, ali nijedan Bramin to nikada nije propovedao. Nijedan Bramin do sada nije ni pominjao nenasilje u svojim govorima. O tome su samo Kšatrije govorile. Zašto? I zašto su Mahavir i Buda bili skloni nenasilju? Zbog toga što su bili sposobni za velika nasilja. Bili su u stanju da se kreću. Oni su zaista pripadali vrlo agresivnoj zajednici, i sam njihov um je bio dosta nasilan. Oni su rođeni u takvoj sredini, a onda su se uputili ka drugoj krajnosti. To je ono što je stvorilo dubinu unutar njih.

A to je veoma čudno: ako pokušaš da nađeš nekog ko je krajnje suprotan Mahaviru i Budi, iznaćićeš na Parašuramu — Bramina koji je poubijao hiljade i hiljade Kšatrija. Kaže se da mu je namera bila da sravni sa zemljom sve Kšatrije ovoga sveta. Zaista, njegov je um bio istinski vrhunac svakog nasilja, a došao je iz kaste koja uopšte nije agresivna. Bio je Bramin. Pa otkud onda to? Nijedan Kšatrija nije s njim mogao da se meri po količini nasilja. Svet nije video većeg ubicu od Parašurame. Mahavir i Buda, oni su bili Kšatrije; bili su pripadnici ratničke kaste. I sve je to vrlo, vrlo značajno. Kapacitet da budeš nešto drugo daje ti mnogo veću snagu.

Još jedan primer: ti si verovatno čuo anegdote o velikim ljudima, o mudracima koji se ponekad ponašaju kao poslednje budale. Nijedan glupan ne bi bio u stanju da se ponaša kao ti takozvani mudraci. Mi se tome smejemo i kažemo da su ti ljudi jednostavno odsutni umom, da su rasejani.

Kaže se da je Kant, posle svakodnevnog šetnje, uz obavezni kišobran, zaboravio šta je šta: stavio je kišobran u krevet i pokrio ga ćebetom, dok je sam čučnuo u ćošak. Izjutra, kada je sluga došao, shvatio je da negde postoji greška. Čitavu noć prečučao je u ćošku, spavajući. Kad je sluga pokucao na vrata, Kant je pogledao na krevet i silno se začudio: "Zašto mu ne otvaram?" — tako je, konačno, shvatio gde je pogrešio.

Ali, sve što mi možemo je da se smejemo Imanuelu Kantu. Poznato nam je da se svi veliki ljudi izgube s vremena na vreme. Ali zašto? Tebi takva stvar ne može da se desi jednostavno zbog toga što ti nisi u stanju da dopreš do one druge krajnosti. Samo Kant i njemu slični mogu da se ponašaju kao budale. On je dotakao onaj prvi ekstrem inteligencije, te je zbog toga i onaj drugi postao dostupan i ostvarljiv. Dakle, potpuno je nepoznat slučaj da je neki glupan počinio stvar koja je svojstvena velikim ljudima — to čine samo inteligentni ljudi, ali ne i glupaci.

Ponekad se dešava i ono suprotno. Vrlo glup čovek, pravi idiot, u stanju je da ti ponekad da zastrašujuće mudar savet, savet koji ti ne može dati ni najveći svetski mudrac. I kroz istoriju znamo da je na dvoru svakog kralja obavezno bila prisutna i dvorska budala. Pored svih mogućih mudraca, uvek je bilo mesta i za dvorsku ludu.

I često se dešavalo da mudracu nije padala nijedna pametna stvar na pamet, i onda bi, u tom trenutku, dvorska luda predložila nešto. Zašto? Zbog toga što su ponekad mudraci toliko mudri da postaju nepraktični, neupotrebljivi. Sama njihova mudrost pretvara se u pravu prepreku. Dvorska luda ne oseća nikakav strah: on se ne boji toga što je budala, i zato može da govori o bilo čemu. I povremeno, kad nema straha, samo tvoj savet može da bude od neke praktične vrednosti. Zašto? Kad si potpuno u jednoj krajnosti, odjednom ti je dostupna i ona druga. Moramo da učimo buduću um da bude sposoban da dotakne obe suprotnosti. I kad kažem tako nešto, ja to zaista i mislim. Ne smemo da učimo osobu da bude isključivo mudra: moramo da joj dopustimo da povremeno ispadne budala.

Zašto? Ako nisi dovoljno blesav, nećeš moći da uživaš u životu. Postaćes mračan, tužan i ozbiljan — vremenom ćeš biti sve sličniji nekakvoj mrtvoj stvarčici. Sve ono što je lepo u životu postaje ti dostupno samo ako si dovoljno neozbiljan i slobodan da budeš i budala, ako hoćeš. Ako si strog i namršten, uživanje je nemoguće. Dakle, što si mudriji, to ćeš biti i budalastiji, barem što se života samog tiče. Možemo da mislimo o sintezi religije i nauke, ali teško možemo da pojmnimo sintezu mudraca i budale, jer ta druga sinteza je mnogo dublji problem od one prve.

Kad mislimo o sintezi naučnog i religioznog uma, to nije naš problem. To je nešto daleko, i kao da nije povezano s nama lično. Ali, kad kažem da je potrebna i sinteza između mudraca i budale, to te neposredno dotiče. Kad osetiš tu neposrednost, neće ti biti lako. Onda će ti um svakako savetovati: "Izaberi mudrost; nemoj ni slučajno da izabereš idiotizam". Ali zašto bi budalastina morala da se na sva usta osuđuje? Deca su tako divna baš zato što se ponekad ponašaju sasvim budalasto. Životinje deluju krajnje nevino baš zbog toga što povremeno liče na idiote. A pogledajte nialo te vaše učenjake: oni su tako mudri, tako ozbiljni i tužni, da to zaista liči na čistu patologiju, na nešto apsolutno bolesno, nezdravo.

Ta duboka sinteza između svih suprotnosti može da postane novi nauk, a to će i biti istinska vežba za um budućnosti. Ako religiozni čovek ne može da se smeje i da pleše, on onda nije ucelovljen. A onaj ko nije u stanju da to izvede, ne može da bude pravi svetac. Sveukupnost je svetost.

Na taj način, Zen Budizam je dostigao jednu retko duboku sintezu. Sveci i mudraci se u Zenu često ponašaju budalasto, i to samo pokazuje dubinu njihove mudrosti. Ako ne možeš da se s vremena na vreme ponašaš kao idiot, to samo govori da se bojiš da te neko ne doživi kao budalu. Tvoj strah samo pokazuje da još uvek nisi dovoljno mudar. Mudrac može da se kreće. Ja često govorim o Mula Nasrudinu zbog toga što je on i jedno i drugo, i mudrac i budala — duboka sinteza. On može da se ponaša kao idiot, i zaista je retkost naići na takvog mudraca.

Jednoga dana neki ljudi su pozvali Mula Nasrudina u svoj grad da bi im ovaj održao govor. Neki festival je baš bio u toku, i njima je bila potrebna neka mala religiozna propoved. Nasrudin se složio sa njima i obećao im je da će učiniti sve ono što se od njega i traži. Svi su došli da ga dočekaju, a on je izjahao iz svoje kuće na magarcu, ali ne na uobičajen način — jer je lice okrenuo u onom smeru gde je magarčev rep.

Čitava grupa koja je došla da ga pozdravi odjednom je osetila neizdrživu nelagodnost, jer svi su odmah pomislili: "Ovaj Nasrudin je jedna velika budala, a mi smo još veće budale jer ga poštujemo i sledimo. Ko je ikada video da čovek ovako sedi na magarcu?" Ali sledbenici su se i dalje suzdržavali, kontrolisali su svoje reakcije, ali kad su prolazili pored pijace, više niko nije mogao da trpi. Svi su smejali, a onda je neko upitao Nasrudina: "Zar ne bi bilo bolje kad bi promenio položaj?" Čitavo selo tome se grohotom nasmejalo.

Mula Nasrudin im je odgovorio mrtav ozbiljan: "Ako imate nameru da me saslušate do kraja, i da razumete ono što ću vam reći, onda zapamtite prvi princip: vi svu pažnju poklanjate onom što drugi kažu, a gotovo nikakvu onome što radite. Sva pažnja mora biti usmerena na ono što radimo. A sad ću vam sve objasniti! Ako sedim na uobičajeni način, onda ću vam okrenuti leđa, a to je nepoštovanje. Ako vam dopustim da hodate ispred mene, to je onda nepoštovanje mene samog. Dakle, ovakvo sedenje je jedini način, jedina mogućnost da se nepoštovanje ne ispolji ni prema kome".

On izgleda lud, ali je mudar. Ali, tu je mudrost teško pronaći zato što je zaogrnut blesavim delima. Samo mudrac može da dopre do suštine. Kad nekom ukazuješ poštovanje, šta ti radiš? Kad očekuješ poštovanje zbog svojih godina, šta radiš? Kad nekom ukazuješ poštovanje, ti onda nećeš sedeti licem okrenuvši na drugu stranu — zbog čega se onda smejemo Nasrudinu? On funkcioniše kao svaki prosečni ljudski um. Stvar je samo u tome što je on otišao u logičku krajnost, te je na kraju morao da kaže: "To je jedini način da se svakom ukaže dužno poštovanje".

I zaista, on se smeje tom tvom takozvanom poštovanju, ukazivanju časti i počasti. Ako mu se smeješ, onda se cerekaj celokupnoj ljudskoj gluposti. Ako sediš na stolici i tvoj otac ulazi u sobu, šta će on osetiti? Ako ne ustaneš čim ga spaziš kod dovratka, on će pomisliti da ga ne poštuješ dovoljno. Ali, kakva je to silna glupost! Sedeti ili stajati, kakve to veze ima s poštovanjem?

Stvar nije ni u sedenju ni u stajanju, već u tome da je svako egoista — svako očekuje određene gestove od strane okoline koje će zadovoljiti većitu glad egoizma.

Jednoga dana, veliki učitelj A. S. Nil držao je čas u učionici, a svaki je student sedeo kako mu se sviđa. Tog istog trenutka, za Nilom je ušao i jedan indijski profesor. Kad je video šta se u učionici zbiva, nije mogao da shvati kakva je to vrsta časa. Jedan student je pušio, drugi je ležao, sklopljenih očiju, na podu, a čas je tekao bez ikakvog Nilovog posredovanja. Zbog toga je indijski profesor morao da drekne: "To je nedisciplina! Šta vi to radite. Zahtevam da im naredite da lepo sede i da tako pokažu dužno poštovanje prema meni i prema vama".

Kaže se da mu je Nil odgovorio: "Vi uopšte ne shvatate šta se ovde dešava. Oni me toliko vole, tako da sa mnom mogu da se ponašaju kako god hoće. I ako je dužno poštovanje nešto što je protiv ljubavi, onda svako treba da izabere ljubav bez ikakvog razmišljanja. Šta može biti

veće poštovanje od ljubavi? Oni se osećaju kao kod svoje kuće, i ja sam tu samo da ih ne naučim kako se sedi "ispravno". Ako moj student oseća da će bolje učiti dok leži na podu sa zatvorenim očima, neka mu bude. Ja sam tu da im objasnim neke stvari, i, što se mene tiče, sve je u najboljem redu. Ako ih na silu nateram da sede kako bi trebalo, i ako oni samo zbog toga ne budu više bili sposobni da uče, onda ja uopšte ne vršim svoju učiteljsku dužnost".

Nil još kako može da razume onu anegdotu o Mula Nasrudinu. Život je paradoksalna pojava. Moraš da budeš u stanju da ideš iz krajnosti u krajnost, no da opet budeš iznad njih. U stvari, možeš da se krećeš samo ako si iznad njih.

Mnogi učenici Georga Gurdijeva svedočili su da bi on, iznenada, potpuno neočekivano, počeo da se ponaša krajnje budalasto. Stvarao bi takve situacije u kojima bi se svi učenici odjednom osetili strašno nelagodno. Zašto? Zato što je bio jedan od najmudrijih ljudi. Zašto? Zbog toga što je uporno zahtevao da se u svakom trenutku bude mudar — tek delić ega.

Jednoga dana neki novinar došao je kod Gurdijeva nameravajući da mu postavi par pitanja. Gurdijev je sedeo s nekoliko svojih učenika kad je novinar ušao u prostoriju. Taj se novinar osećao strahovito važnim, ego mu je bio da veći i ne može biti — jer, pobogu, pa radio je za velike dnevne novine. Gurdijev mu je rekao da sedne pored njega, a onda je iznenada upitao gospodu koja se nalazila u njegovoj neposrednoj blizini: "Koji je danas dan?" Gospoda je odgovorila da je danas subota, a Gurdijev se tobože, tome silno začudio: "Pa kako je to moguće? Juče je bio petak. Kako to da je danas već subota? A još juče ste mi rekli da je petak".

Novinar koji je sve ovo slušao odjednom je ustao i rekao: "U redu je, odoh ja".

Čim je novinar zatvorio vrata za sobom, Gurdijev se glasno nasmejao. Međutim, učenicima nije bilo prijatno, do smeha im svakako nije bilo, zbog toga što su oni bili ti koji su organizovali intervju, i sad će onaj novinar da piše kako su svi oni ludaci zato što im je voda kreten.

Ali samo je Gurdijev u stanju da se tako ponaša. Šta je htio da mu objasni svojim ponašanjem? Da kroz njega, oni samo jačaju svoj ego, premda svega toga čak nisu ni svesni.

Bilo kako bilo, učenici su u glas insistirali: "Ali on će misliti da si budala!"

"Neka misli šta misli", reče pomirljivo Gurdijev. "Kakve veze ima ono što on može da misli? Potpuno je nevažno sve što drugi misle".

To je zaista ponizan čovek, jer ako razmatraš ono što drugi mogu da misle o tebi, ti ćeš koristiti maske i sva moguća lažna lica. Pokušavaćeš da izgledaš bolji nego što jesi, lepši i mudriji, jer tebe nije briga za ono što zaista jesi. Više se brineš o onom što drugi misle o tebi, i u tome se prepoznaje sva budalaština ljudskog ega.

Dakle, mi moramo da uvežbavamo sintetički um koji će biti sposoban da nadide dualnost, um koji će moći da uživa, da bude i razigran i ozbiljan, um koji će biti u stanju da radi. Ta protočnost uma sada je sasvim moguća, za razliku od prošlih uslova.

Zbog toga što su se obe alternative pokazale kao pogrešne, otvorena je treća mogućnost: meditacija sada stvarno može mnogo da pomogne. U stvari, meditacija je jedina stvar koja nam zaista može pomoći. Ako je meditacija onaj činilac koji te čini jednosmernim, ili asimetričnim, ako baš hoćeš, to onda i nije meditacija. Ako ti meditacija omogućuje uravnoteženiji život, uskladeniju svest, ona je tad stvarna, ali ako te odvlači od života, tvoj meditativni rad nema nikakve veze sa meditacijom.

Ako ti meditacija pomaže da budeš u svetu, a da ipak ne budeš deo njega... dakle, ako ti dopušta da si u svetu, ali da svet ne bude u tebi, tad si stvorio sintezu. Kralj Danaka je sinteza, Krišna takode. Život ne sme da se uzima u suprotnostima. Čovek je, doduše, prisutan u obe, ali nije vezan za bilo koju od njih.

Pitanje:

Osho, vi ste prošle noći rekli da je Zapad razvio razum, intelekt i filozofiju, dok se Istok razvijao što se tiče umetnosti, mističizma i religije. Jednom ste napomenuli da se um razvija kroz tri faze: neznanje, znanje i transcendencija samog znanja, ili mudrost. Pa zar nije onda istina da je Zapad prevazišao neznanje, i da je sad u stanju da kroči u treću fazu, mudrost?

I kao drugo, zar nije takode istina da je Istok stvorio šest sistema indijske filozofije? U kom vi smislu onda vidite Istok kao anti-filozofski?

Odgovor:

Postoje tri stanja: neznanje, znanje i prevazilaženje znanja, ili jednostavnije rečeno, mudrost. Ta tri stanja su osnovna u svim dimenzijama, bez obzira da li je reč o nauci ili religiji. Religiozni čovek je neznanica: on je na prvom stupnju. On ne zna ništa više od sopstvenog tela, ništa više od ovoga sveta, i živi životom deteta.

Drugi stupanj je znanje. Čovek počinje da misli, skuplja podatke i postaje znalac, ali sve to znanje je sakupljeno — nije njegovo sopstveno, on sve to nije lično spoznao.

Zatim čovek počinje da odbacuje ono što je sakupio. Sad iz uma ulazi u sopstveno biće, i tim skokom postaje mudrac. Prošao je kroz neznanje, učenje, odučavanje, i stigao u fazu mudrosti.

Isto se dešava i sa naukom. Prvi stupanj je neznanje; nakon toga, čovek postaje naučnik — to je stanje kad ona saznaje sve o spoljašnjem svetu. To saznavanje je takode sakupljeno; znanje je tehnološke prirode. Ako se čovek veže za taj drugi stupanj, onda ostaje na nivou znanja, to jest pribavljenih podataka. Ali ako taj čovek može da odbaci naučno znanje i skoči u Postojanje, u ono Nepoznato, on postaje mudrac. Dakle, bez obzira na dimenziju, tri nabrojana stanja su uvek jednako relevantna.

Šta god da saznaš preko drugih — od ljudi, od svetih spisa — sve ono što nije neposredno, bez ikakvog medijuma, sve ono do čega nisi došao kroz sebe samoga, naziva se znanje. A mudrost je samo ono do čega si došao neposredno, kroz sebe samoga. Dakle, bez obzira da li je u pitanju nauka ili religija, to ne pravi nikakvu razliku. Učenje mora da se oduči, i kad se to učini, skok u nepoznato postaje moguć. I čovek može da skoči sa bilo kog mesta, s mesta na kom stoji. Čak i ako je u pitanju umetnost, čovek može da iskoči iz znanja umetnosti — tek nakon skoka "dogada" se mudrost. U Zenu se meditacija vežba na mnogo načina: kroz slikarstvo, kroz streličarstvo, kroz ikebanu i još mnogo toga. Meditacija je osnovni princip svake delatnosti.

Bokuju je učio kod svog Majstora, i postao je veliki slikar, najpoznatiji u ono vreme. A onda, bez najave učitelj mu je naredio: "A sad — prestani sa slikanjem". Kad je bio na samom vrhuncu, kad mu je ime bilo poznato u svakom delu Japana, kad su čak i kraljevi postali zainteresovani za njegova dela i kad su svi sa divljenjem pričali o njemu, njegov mu je učitelj bez pogovora naredio: "Prekini sa slikanjem. U narednih dvanaest godina zaboravi potpuno sve u vezi slikarstva. Odbaci to!"

Kako je to bilo teško! Bio je baš na vrhu. No, bilo kako bilo, Bokuju je poslušao učitelja i postao običan baštovan u njegovoj bašti. U sledećih dvanaest godina nije slikao, čak nije ni razgovarao o toj temi. I tek, jednoga dana, opet neočekivano, učitelj mu je prišao i rekao: Sad možeš ponovo da slikaš".

Bokuju reče: "Sad znam. U ono vreme sam ti jednostavno verovao, ali sad znam, jer sve ono što od sad budem naslikao biće zaista moje".

Prvo je bilo učenje, pa je odmah zatim usledilo odučavanje. Zbog toga je Bokuju i rekao: "Sad mogu da slikam kao neko dete neznajući ijednu stvar o slikarstvu. Sve sam zaboravio o tome, no baš zato, ja mogu da slikam baš kao dete, potpuno slobodan".

Kaže se da je od tog dana Bokuju zaista i slikao prirodnošću deteta. Njegove slike bile su kao da su došle sa onoga sveta — *sa onoga sveta!* Kao da nisu stvorene u ovoj sredini. Tako nešto nikada nije bilo naslikano. Bokuju je stvarno postao dete kad bi uzeo kičicu u ruke.

A onda mu se učitelj obratio: "Sad si postao mudrac. Nema više nikakvog napora sada — nema vežbanja, nema umetnosti, nema znanja. Postao si potpuno nevin, i više ne možeš da slikaš na onaj stari način".

Čovek prvo treba da uči, a zatim i da se oduči od svega. Umetnik je rođen tek kad se umetnost potpuno zaboravi. Ako znaš da ne možeš biti potpuno u tome, tvoje će znanje imati za posledicu uznemirenost.

U odnosu na sve to ispričaću ti jednu priču. Počeo je da se gradi neki veliki hram na Tajlandu, i pozvan je najveći slikar tog vremena da napravi skicu za most. Imperator je rekao umetniku da taj most koji vodi do hrama mora da bude zaista nešto jedinstveno — ne sme da liči ni na šta do sada napravljeno, i zato mu je savetovao da se potruži iz sve snage.

Taj slikar je takođe bio i monah, učitelj. Maksimalno se trudio, i kad god bi napravio nešto, uobičavao je da za mišljenje upita svog najboljeg učenika: "Da li ti misliš da ovo vredi?"

Ako bi učenik dao potvrdno mišljenje, slikar bi nastavio, ali ako bi učenik odrečno odgovorio, on bi automatski odbacio dotadašnje delo. Naslikao je već stotinu skica, ali učenik je uvek govorio: "Ne, ne vredi". Tako je slikar bacao skicu jednu za drugom. Mesec za mesecom je prolazio, i nakon tri meseca kralj ga je lično posetio i zapitao: "Kada će sve to biti gotovo?" Slikar-učitelj mu je odgovorio: "Ja ne znam, ali mogu da kažem da moj rad neće biti gotov sve dok ga moj učenik ne odobri".

Jednoga dana, dok je tako slikao, ponestalo mu je mastila. Još uvek nije dovršio skicu, bio je negde na pola puta, pa je rekao učeniku da mu pripremi mastilo kako bi mogao da nastavi s radom. Dok je tako čekao da se učenik pojavi, uzeo je olovku i dovršio delo. Kad se učenik vratio, bio je iskreno zaprepašćen dovršenom skicom: "Šta! Pa to je to!

Napokon si ostvario pravu stvar! Ali kako si je naslikao? Toliko si se mučio za ova tri meseca".

Učitelj se nasmejao i odgovorio: "Zbog toga što si ti stalno bio u blizini, ja sam bio primoran da sve vreme budem svestan sebe. U tome je bio čitav problem. Čim tebe nije bilo, nije bilo ni mene. Zbog toga sam i bio u stanju da naslikam pravu stvar. Kad god si ti bio tu negde, ja nisam mogao a da ne budem prisutan. Procena je stalno visila u vazduhu, i ja sam se svakog trenutka plašio da ćeš odmahnuti glavom kad vidiš dovršenu skicu, i uporno sam se trudio samo da bi čuo tvoje "da". Taj napor da uradim nešto veliko bio je jedina prepreka. Kad te nije bilo, bilo mi je lako da slikam, i zato sam uradio pravu stvar".

Stvari se dešavaju samo kad si toliko opušten da više ni ne osećaš vlastito postojanje. Ali, osoba koja je opterećena znanjem ne može da se opusti. Bez obzira na dimenziju — umetnost, religija, filozofija, bilo šta — to su tri stanja: neznanje, znanje i mudrost. Prvo neznanje, zatim učenje, pa odučavanje, i naposljetku mudrost.

I kao drugo... pitali ste me takođe: "Zar nije istina da je Istok stvorio i šest sistema indijske filozofije?" — i u kom smislu ja držim do toga da je Istok anti-filozofski.

Za tako nešto razlozi su zaista brojni. Prvi: indijski filozofski sistemi nisu filozofski u zapadnom smislu. Zapadnjaci sve to zovu *religioznim* filozofijama! To nisu filozofije kao što su Aristotelova, Platonova, Kantova ili Hegelova filozofija. I stvamo nisu — jer indijske filozofije govorio mnogim istinama, ali njihovi dokazi nisu logični. Konačna potvrda je uvek jedno te isto — iskustvo.

Konačna potvrda istinitosti u filozofijama Zapada je logička, a ne eksperimentalna. Ako određenu stvar možeš da dokažeš logikom, sve je u redu. Ali, indijski um je sasvim drugačiji. On kaže da, ako izvesnu stvar možeš da logički dokažeš, to još uvek ne znači da je ona istinita. Čak se može dogoditi da ja nešto i ne mogu da dokažem logikom, a da je stvar ipak istinita.

Na primer, ti kažeš da si zaljubljen. Dokaži! Gde su ti dokazi? To ne može da se dokaže. I ako se na kraju dogodi da moraš da pružiš neke dokaze, možda ćeš i ti sam da posumnjaš u sopstvenu zaljubljenost, jer pojaviće se nebrojena pitanja na koja je nemoguće dati odgovor. No ti ćeš i pored toga dobro znati — voliš li ili ne.

Kod Mula Nasrudina su našli nešto što je pripadalo susedu, i zato je ceo slučaj prijavljen sudu. Ali, zastupao ga je advokat, čovek sa smislom za argumentaciju — i nije bilo dokaza. Niko ga nije video ni

kad je ulazio ni kad je izlazio iz komšijine kuće. No međutim, stvar koja ne pripada njemu bila je u njegovim rukama. Ipak, advokat je tako lepo dokazivao, sa takvim smislom za logiku, da je Nasrudin na kraju oslobođen optužbe.

Kad je izlazio iz sudnice, advokat ga je upitao: "A sad mi reci najiskrenije — jesi li bio upetljan u ovo ili nisi?"

"Paaa", počeo Nasrudin da se sabira, "prvo sam mislio da jesam, ali kad si počeo logično da dokazuješ, veruj mi, ne znam ni sam. Ti si i mene samog ubedio".

Za indijsku filozofiju, logičko osvedočenje nije nikakav kriterijum; u tome je sva razlika. Konačna povreda istinitosti je iskustvo. Indijske religiozne filozofije govore logički: Mahavir, Buda, Kapila. Svaki indijski sistem ima logike u sebi, ali od logike nije zavisao. Oni kažu: "Naše izražavanje je logičko da bi nas mogli razumeti, ali ono što izlažemo ne može da se svede na logiku — to nam je došlo kroz lično iskustvo".

Na primer, ja nešto iskusim, a zatim ti počneš da polemizeš sa mnom o tome. Na kraju, ja prihvati raspravu. Ali, bez obzira na sve, iskustvo nije stečeno kroz dokazivanje. Dokaz je nastao kroz iskustvo — u tome je razlika. Na Zapadu kažu da, ako dokaz ne može da se pobije i ako je sasvim korektan, onda je zaključak u svakom slučaju istinit. U Indiji kažu da, bez obzira da li se argument može opovrći ili ne, ako je on potekao iz iskustva, on je istinit. Dakle, istina leži u iskustvu, a ne u smislu za dokazivanje.

Zbog svega toga, ja ne vlim da indijske sisteme iskušavanja nazivam "filozofijama". To nema veze s filozofijom! Ali zašto ih ja nazivam anti-filozofijama? Zbog toga što su ti sistemi protiv filozofskog stava, zbog toga što tvrde da se do istine ne može doći putem logičke analize. Istina ne može da se dokaže kroz argumentaciju. Dokazivanje, logika i sve ostalo, sve su to metode izražavanja i ništa više. U osnovi, Istina je bila, jeste i biće iskustvo — samo iskustvo. Zbog toga su indijski sistemi u potpunosti anti-filozofski.

Pitaj Budu bilo šta, i ako on oseti da pitaš tek onako, bez veze, tek da ti prođe vrenje, uopšte neće da ti odgovori. Odgovoriće samo ako oseti da onaj koji pita ne čini to zbog puke radoznalosti — dakle, samo ako oseti da je ovaj autentičan u svom traganju. Drugim rečima, Buda daje odgovore samo onima koji se ne šegaće sa zapitkivanjem, već iskreno žele da dođu do iskustva. Ako te iskrenosti nema, Buda ne odgovara.

Zapadna filozofija — posebno grčka — kaže da filozofija počinje čuđenjem. Tako nešto je nepoznato u Indiji. Hindu sistemi kažu da mišljenje počinje u patnji, a ne u nekakvom čuđenju. Pažljivo zabeleži tu osnovnu razliku.

Zapad kaže da filozofija počinje radoznalošću. Dete pita: "Odakle je došla zemlja?" Filozof takode pita o postanku. Ako to isto pitanje postaviš Budi, on će reći: "Pa to je tako detinjasto pitanje, čista infantilnost. Kakve to veze ima s tobom? Šta god da je uzrok, kakav god da je uzrok, ko god da je uzrok, potpuno je nebitno". On kaže: "Ako si bolestan, onda traži lek". Buda tvrdi da ni patimo, da je život patnja — *dukkha* — i da je jedino vredno pitanje: "Kako prevazići to stanje?" U tome je razlika između Istoka i Zapada.

Istraživanje u vezi Istine je protiv grešaka, a istraživanje u vezi Oslobođenja je protiv patnje.

Indijski um je mnogo više psihološki a daleko manje filozofski — mnogo je više upućen na aktuelnu ljudsku transformaciju, i ne misli mnogo o pukoj radoznalosti. Zbog toga je anti-filozofski. Ali, Istok je stvorio devet sistema — šest Hindu, i tri ne-Hindu sistema. To su pre stavovi o određenini unutrašnjim iskustvima, nego čisto filozofski sistemi. A "sistem" uopšte i nije prava reč. Na sanskritu se to naziva *sampradaya* — škole, a ne sistemi. Škola i sistem su dve u potpunosti različiti pojmovi. Sistem je nešto u vezi s filozofijom, a škola — nešto u vezi sa vežbanjem, treningom. Škola predstavlja mesto na kom se uvežbavaš za izvesno iskustvo. Svih devet indijskih sistema u stvari su vežbanja sa samo jednim konačnim ciljem: *Oslobođenjem*. Zbog toga smo i nazvali anti-filozofskini.

A zbog toga što smo počeli da o njima mislimo kao o filozofijama, propustili smo mnogo. To je bio samo pokušaj oponašanja zapadnog una. Način na koji je filozofija bila predavana na Zapadu nikada nije bio i način Istoka, ali sada su svi naši univerziteti samo ružna imitacija.

Nalanda je bila nešto sasvim drugo, i Taksašila takode. To su bili istočni univerziteti — različiti u samoj osnovi. Na Nalandi se predavala samo budistička filozofija. A iz čega se sastojao trening? Vežbanje nije bilo samo verbalno, i nije se svodilo na puko ponavljanje stvari iz svetih spisa. Trening je u osnovi predstavljao budističku Yogu. Studenti bi pratili verbalna uputstva, ali bi istovremeno ulazili sve dublje i dublje u meditaciju. Ako meditacija i verbalni trening ne idu ruku pod ruku, čitav napor je potpuno uzaludan.

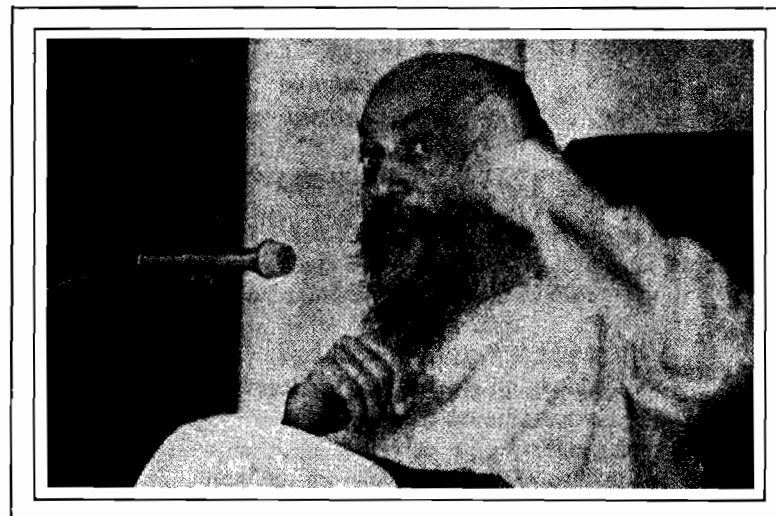
Postoji priča o tome kako je Hvan Čuang došao u Nalandu, i počinje

od trenutka kada je stigao do glavne kapije. Nalanda je bila najveći univerzitet u Indiji, i na tom je univerzitetu bilo preko deset hiljada studenata iz svih krajeva sveta. Čak se kaže da je i Isus bio jedan od studenata. Kad je Hvan Čuang došao do kapije, ispred vrata je video jednog *bikhua* — sanjasina, i postavio mu je nekoliko pitanja u vezi univerziteta, rada na njemu, treninga i filozofije. Čovek je odgovarao, i Hvan Čuang je bio prosto očaran onim što je čuo, a bio je jedan od najvećih kineskih učenjaka! Bio je zaista zadivljen količinom znanja tog sanjasina, i pomislio je da se zasigurno susreo s rektorom univerziteta — ali, ubrzo je otkrio da je reč o običnom vrataru. U svojim memoarima je tvrdio da je čovek bio samo čuvar kapije i ništa drugo, ali da je svu filozofiju držao u malom prstu.

I tako je Hvan Čuang proveo tri godine na univerzitetu. Kad se vraćao u Kinu, na mostu je sreo onog istog čoveka, i pošto nije mogao da izdrži, iskreno ga je upitao: "Zašto si ti još uvek samo vratar? Ti znaš filozofiju u potpunosti".

"Baš zbog toga", odgovori mu čovek, "što je samo znam. Još uvek nemam iskustva. Po znanju ne zaostajem za rektorom, ali što se iskustva tiče, tu sam omanuo. Zbog toga još uvek čuvam kapiju".

Učeni ljudi su obični vratari. Indijski stav je sav upućen na iskustvo. Ponekad Kabir dode do vrhunca bez ikakvog znanja — bez ikakvog takozvanog znanja. Stvar je u *iskustvu*, a ne u znanju. Zbog toga je Istok zaslužio da postane i ostane anti-filozofski.

Osamnaesto predavanje

9. avgust 1972.

PITANJA I ODGOVORI

*" O grčkom naučnom
traganju za Istinom
i istočnom
religioznom traganju
za Mokšom (Oslobodenjem). "*

*" Koji su činioci koji
ukazuju na napredak u meditaciji? "*

*" Da li bi svetovni čovek
mogao da izabere put
bhaktija (predanosti),
a odbaci put yoge, odricanja? "*

Pitanje:

Osho, ljudi obično veruju da je religija traganje za istinom. Ali vi ste prošle noći rekli da, dok grčki um, um koji naginje nauci, teži istini, dotle istočni um bira Oslobodenje kao svoj konačni cilj. Ali, ako se dobro sećam, vi ste jednom rekli da je istina ta koja oslobađa.

Molimo vas da nam ljubazno objasnite ovu protivrečnost.

Odgovor:

Filozofija je traganje za Istinom, ali religija nije. Religija stremi slobodi — onoj Konačnoj Slobodi. U čemu je razlika? Kad si u potrazi za Istinom, naglasak je sve više na intelektu, dok, kad tražiš Oslobodenje, nije ti upleten samo intelekt, već celokupnost bića.

U trenutku kad neko vikne "Istina", tim je dodirnut samo tvoj intelekt. Emotivno si ravnodušan u odnosu na ono što si čuo; tvoje telo takode ne reaguje. Izgleda da Istina pogađa samo glavu i ništa drugo. Kakve veze Istina ima s tvojim palcem na nozi? Ili — sa tvojom krvlju i kostima? Ali, kad neko kaže "Sloboda", to je usmereno na tvoju totalnost. Ti si potpuno uključen u to. Iz toga se sastoji prva i osnovna razlika. Religija nije intelektualna stvar. Sloboda je nešto što obuzima tvoje biće od glave do pete — potpuno!

Kao drugi i drugo... kad god neko misli o Istini, izgleda da se ona mora i može pronaći na nekom drugom mestu, negde drugde. Ti si samo tragalac, a Istina je objekt — i nalazi se na nepoznatom mestu. Ali kad tražiš slobodu, sloboda nije nekakav objekt koji se nalazi negde drugde. Moraš da preobraziš sebe da bi došao do slobode. Sloboda je: odbaciti ropstvo. Istina deluje nekako statično, a sloboda je proces — nešto živo. Zbog toga je religija u suštini traganje za slobodom — potraga za konačnim Oslobodenjem.

Tačno je da sam mnogo puta rekao da je istina ono što oslobađa, i

u tome nema nikakve protivrečnosti. Osnovni cilj religije je sloboda, a istina je u svemu tome samo sredstvo. Ako ostvariš istinu, ona ti pomaže da budeš slobodan. Istina oslobađa, ali oslobodenje je ono krajnje.

I zaista, bilo bi bolje da to odredimo nešto drukčije. Ono što oslobađa je istina, i sve dok te ne oslobodi to se ne može zvati istinom. Ali sloboda je kraj za religiju. Taj naglasak nije tek neka sitna i nevažna razlika. Ta razlika je veoma važna, i vrlo je velika — jer kad god um počne da traži istinu, menja se pristup u potpunosti. Počinješ da nusiš o tome, da intelektualiziraš i da iznalaziš različite dokaze. Na kraju, sve to postaje jedan filozofski napor. Međutim, kada je sloboda konačni cilj, stvar postaje razpsihološka.

Istina je značajna, ali samo kao sredstvo da se dode do slobode. Zbog toga, religija nije protiv traženja istine: tek, religija je za slobodu. Istina pomaže pri svemu tome, ali je istina drugorazredna. Ona nije ono što je osnovno i primarno. Istina je sredstvo, sloboda je cilj. Upravo je stoga *Mokša* konačno dostignuće svih istočnih traganja — Oslobodenje, a ne istina.

Istina ti, naravno, pomaže da se oslobodiš, i zato, potraži je, ali tek kao premisu na svom velikom putu do slobode. Nek Istina sama po sebi ne postane završetak putovanja. Ako istina postane ono krajnje, onda tvoje traganje nije religiozno: ono postaje filozofsko. To je ta razlika između Hindu i grčkog uma.

Za Aristotela i Platona, pa čak i za Sokrata, istina je ono krajnje — kako doći do istine? Onda logika postaje sredstvo. Za Hinduse, ono krajnje oduvek je bila sloboda — kako ostvariti slobodu? Tada Yoga postaje sredstvo.

Ako čovek želi da se oslobodi, onda mora da odbaci sva svoja ograničenja. Kako preseći lanac? Potrebna ti je određena nauka za tako nešto. Toj nauci ime je Yoga, i ti onda tražiš sasvim drugačiji put. Zašto si rob? Zbog čega si u okovima? Kako ti se dogodilo da si okovan? Zbog čega patiš? Zašto? To "zašto" će promeniti čitav pristup. Granica prvo mora da se spozna, pa tek onda da se odbaci. Nakon odbacivanja, bićeš slobodan.

Ako je istina cilj traganja, zašto je onda čovek u zabludi? Problem se stvara samo oko toga: kako da se izbegne svaka zabluda. To je osnovna stvar kad je istina cilj. Logika će ti pomoći da izbegneš zabludu, i u tom slučaju su argumenti i filozofska kontemplacija primarna sredstva. Zbog toga, grčki um nije ni mogao da pojmi Yogu. Yoga je bila i ostala proizvod Istoka, ali je grčki um bio u stanju da razvije logiku

do krajnjih granica. To je bio grčki prilog svetskoj misli. U svih ovih dve hiljade godina malo je toga pridodato logici, jer su je Grci zaista razvili gotovo do kraja. Sa Aristotelom, logika je bila na vrhuncu, a stvarna je retkost da jedan čovek ucelovi čitavu nauku. Aristotel je to učinio, ali u toj logici ne postoji koncept Yoge.

Yoga je u Indiji osnovna. Mi smo razvili logičke sisteme, ali samo da bi preciznije uobličili istine do kojih smo došli, samo da bi podrobnije objasnili iskustva do kojih smo došli, a ta su iskustva iznad svakog jezika. Dakle, mi smo logiku razvijali samo kao jedan oruđe koje izražava nešto — ne kao stvar koja nešto dostiže.

Grčka logika je proces kojim se dostiže istina, dok Indija dostiže slobodu na drugi način. Kad si ostvario nešto, logika ti je potrebna samo da bi formulisao iskustvo. Samo da bi stvari još više razjasnio, ja sam rekao da je istočni um religiozan a grčki okrenut filozofiji. No međutim, religiozni um je mnogo praktičniji.

Ja ću vam u vezi toga ispričati jednu priču. Buda ju je mnogo puta pričao.

Neki čovek je umirao, ranjen strelom — lovac ga je slučajno pogodio u šumi. Buda je, shvativši da je čovek u smrtnoj opasnosti, požurio da mu iščupa strelu, ali to nije bilo tako lako. Čovek je, doduše, zaista bio na ivici smrti, ali je po prirodi bio filozof.

"Ova strela može da se iščupa", reče mu Buda, "Dopusti mi da ti pomognem".

"Ne", povikao je čovek. "Prvo mi reci ko je prouzrokovao sve ovo? Ko je moj neprijatelj? Zašto me je strela uopšte pogodila? Zbog kakve negativne karme se sve ovo dogodilo? Da li je vršak strele otrovan ili nije?"

"Svojim istraživanjima", obrati mu se Buda, "možeš da se baviš kasnije — ali mi prvo dozvoli da te oslobodim strele, jer si gotovo mrtav. Nećeš preživeti ako misliš da prvo treba da istražuješ pa tek onda da se pozabaviš strelom".

Tu priču je Buda ispričao mali milion puta. Šta je on podrazumevao pod ovom pričicom? To, da smo svi na ivici smrti — svako je na samoj ivici. Strela smrti odavno je zabodena u tvoje telo. Možda si toga svestan, a možda i nisi. Svejedno, pogoden si njome, i zbog toga patiš. Strela možda i nije vidljiva, ali patnja, patnja jeste. Patnja govori o prisustvu nevidljive strele. Nema potrebe da pitaš: "Ko je stvorio ovaj svet? Zbog čega je svet uopšte stvoren? Postoji li reinkarnacija ili samo jedan život? Da li ću nastaviti da živim posle fizičke smrti ili ne?"

Buda kaže: "Filozofiraj posle. Odloži analiziranje. Prvo iščupaj tu strelu patnje. Ja nisam video nikoga ko je bio u stanju da istražuje problem posle, i zato — misli o uzrocima kad te oslobodim strele".

To je Yoga: ona je više usmerena na tvoje stanje — na tvoje trenutno stanje patnje, kao i na to da prevaziđeš tu istu patnju — više je upućena na tvoja ograničenja, a najviše na metod pomoću kog se možeš osloboditi. Zbog toga je *Mokša* cilj — konačni, praktični cilj. To nema veze ni sa kakvim teoretisanjem.

Mi smo izložili *mnoštvo* teorija, ali svaka je teorija samo sredstvo i ništa više. Mi imamo devet sistema i nepreglednu literaturu, jednu od najbogatijih na svetu, ali teorije su samo pomoćna sredstva. Kada to kažem, to samo znači da ti one pomažu da iščupaš vršak strele iz tela. I zaista, teorije nisu mnogo značajne: mi smo stvorili nebrojeno mnogo teorija, i neke od njih su vrlo čudne i neobične. Ali Buda i Mahavir kažu: "Ako ti teorija pomaže da prevaziđeš sopstvena ograničenja, sve je u najboljem redu".

Nemoj puno da lupaš glavu zbog teorija — ko je u pravu a ko nije i slično. Neka te ne zabrinjavaju logički dokazi. Upotrebi ih i nastavi dalje. Zašto da lupaš glavu u vezi nekog čamca, recimo? Ako može da ti pomogne pri prelasku reke, upotrebi ga. Čamac je beznačajan, ali je prelazak na drugu obalu jedino što je bitno u svemu tome. Dakle, svaki čamac može da pomogne. Zbog toga, Hindusi su razvili *jedini* tolerantni um koji danas postoji i deluje na planeti zemlji. Hrišćani ne mogu da budu tolerantni, ni Muhamedanci, takode.

Krivica nije od takvog jednog čoveka. To je samo zbog toga što on misli da je čamac nešto veoma važno, najbitnije. On tvrdi: "Ti reku možeš da pređeš samo pomoću *ovog* čamca. Drugi čamci uopšte nisu ispravni. Druga je obala beznačajna. Ono što je bitno je ovaj brod na ovoj obali. I zato, ako izabereš neki drugi čamac, nećeš moći da stigneš na odredište". Ali, Hindu um tvrdi da su svi čamci jednaki — jednako vredni i jednako bezvredni.

Teorije su čamci. Ako ispravno stremiš ka drugoj obali, ako si ti oči usmerene na onu stranu, ako ti je um meditativan, svaki čamac je jednako vredan. Ako, kojim slučajem, nemaš nijedan čamac pri ruci, onda skoči u vodu i plivaj!

Čak i jedan običan, najobičniji čovek može da dopre do druge obale. Nema potrebe da zbog prevoženja pravimo organizacije i institucije. A ako su ti poznati vetrovi, onda čak ni plivanje nije potrebno. Plutaj! Ako znaš kako se vetar kreće, onda samo čekaj na povoljan vetar. Onda se opusti u potpunosti, i vetar će te kad-tad odbaciti na drugu obalu.

Nijedan čamac ne poseduje monopol. Čak i ako čamaca nema, čovek može da skupi hrabrost i da zapliva sam. No ako je čovek istinski mudar, onda je i plivanje bespotrebno: to je poslednja stvar koja intelektualno jednostavno ne može da se pojmi. Hindusi kažu da, ako se potpuno opustiš, i ako više ne prijanjaš za sebe samoga, onda je ona obala — ova obala, u istom trenutku! Posle istinske relaksacije, nema nikakve potrebe za kretanjem.

Za istočni um, sve teorije, sve filozofije i svi sistemi su samo igre, sredstva koja pomažu, ali koja mogu da budu i vrlo opasna — ako se isuviše vežeš za njih. Ako neko počne da pokazuje vezanost u odnosu na određeni čamac, druga obala će biti sve dalja i dalja, jer će na kraju sam čamac postati prepreka na putu do cilja. Čak i ako čamac krene ka drugoj obali, ima ljudi koji jednostavno ne mogu da se iskrcaju. Postoje ljudi koji su zaista vezani za prevozno sredstvo! Ali, to vezivanje za čamac će biti ubedljivo najveća prepreka. Taj stav o teorijama i sistemima kao sredstvima uopšte nije filozofski. Filozofija počiva na teoretisanju. Religija je mnogo praktičnija.

Mula Nasrudin je imao običaj da tvrdi kako su jedini istinski religiozni metodi oni koji su potpuno praktični. Jednoga dana, Nasrudin je radio na krovu — kišni period se približavao i zato je krov morao da se ojača što pre. Jedan fakir, koji je prosio svakodnevno u njihovom mestu, pozvao je Nasrudina da side. Bilo je zaista teško sići sa krova, ali Nasrudin je to već nekako izveo.

"U čemu je stvar?", upita on fakira. "Zašto me nisi zvao sa mesta odakle stojiš? Ja bih te čuo i sa krova, bez ikakvih problema".

"Došao sam da od tebe isprosim", obrati mu se snishodljivo fakir, "nešto malo sitniša, a bilo me je sramota da se derem".

"Ma ne treba da se stidiš", reče mu Nasrudin, tobože odobrovoljen. "Samo ti podi sa mnom na krov".

Fakir je bio poprilično debeo, i bilo mu je vrlo teško da se uspenra na vrh, ali je ipak, posle mnogo truda, uspeo u svojim namerama. Kad su stigli na krov, Mula Nasrudin je, ne obraćajući nikakvu pažnju na fakira, nastavio prekinuti posao.

Neko vreme, fakir je čutao, ali više nije mogao da izdrži: "A ja? Šta je sa mnom?"

"Šta ti?", začudi se Nasrudin, "Ah, izvini, ali ja stvarno nemam ništa da ti dam".

"Koja glupost?!", uzviknu fakir ojađenim glasom. "Pa zašto mi to isto nisi rekao dok sam bio dole na ulici?"

"Praktični metodi su korisniji", odgovori mu Nasrudin. "Sada ćeš znati kako da prosiš".

Religija je praktična, za razliku od filozofije. Šta mislim kada kažu? Ako me upitaš da li postoji Bog, ja mogu da ti odgovorim na dva načina — religiozno i filozofski. Ako me pitaš: "Šta je Bog?", ili "Ima li Boga?", i ako ja to pitanje shvatim filozofski, onda ne treba nigde da se krećemo. Ti ostaješ gde si, ja ostajem gde sam. Nema potrebe da se krećemo ka nekoj određenoj tački. Odgovoriću ti ovde. Reći ću ono u šta verujem. Ako otvoriš raspravu, ja ću da razlažem i pružiću ti sve dokaze koje imam, ali sve to može da se izvede i ovde. Nikakvo praktično kretanje uopšte nije potrebno.

Ali ako mi postaviš to isto pitanje, ali s religioznom konotacijom, onda posmatraj razliku: ja ti neću iznositi različite teorije, nego metod da dođeš do toga. Tada ne mogu da ti odgovorim postoji li Bog ili ne postoji — kad je religiozno pitanje postavljeno, takvi odgovori su sasvim beskorisni. Ja ću ti dati odgovarajući metod, i reći ću ti da ćeš i sam spoznati — da li Ga ima ili nema — ako praktikuješ tehniku koju sam ti ponudio. Onda ćeš morati mnogo da putuješ, mnogo da se krećeš, i odgovor će da ti se ukaže tek kad ostvariš odgovarajuće stanje svesti.

Filozofsko istraživanje ne zahteva nikakvu individualnu transformaciju. Ti me pitaš i ja odgovaram — ovde i sada. Promena tvog uma nije potrebna. Ako mi postaviš pitanje na religiozan način, ono će spolja biti isto — ali ako kažeš da je ono religiozno, to znači da je sada određena promena itekako potrebna.

Slepac dođe i postavi pitanje: "Šta je to svetlost?" Ako je pitanje filozofski izloženo, ja ću da mu iznesem svoju teoriju. Nevažno je da li je slepac ili nije — teoriju mogu da shvate i slepci; mislim, teorije o svetlu. On možda nije sposoban da vidi svetlost, ali može da makar shvati teoriju o tome — i sve je to jedna čisto intelektualna stvar. I zaista, slepac čak može da bude mnogo sposobniji da shvati teoriju — zbog toga što ga tad uopšte i nije briga za neposredno doživljavanje svetla.

Ako govoriš o svetlu s čovekom koji je u stanju da vidi, onda on ima svoje sopstveno iskustvo onoga o čemu je reč. Tvoja teorija može da mu izgleda tačna ili pogrešna, ali čovek koji vidi svetlo će mnogo više raspravljati o dotičnoj temi od jednog slepca. Što se slepca tiče, svaka teorija imaće jednaku vrednost. Jedino će merilo biti — može li se ta teorija logički dokazati. Ako može, slepac će da veruje. Ali, ako je slepac to isto pitanje postavio s religioznim naglaskom, onda nešto mora da se uradi s povraćajem vida — teorije neće pomoći. Potrebna je

neka operacija, neka hirurška intervencija, određeni metod, da bi čovek mogao da progleda. Sve dok ne vidi, za njega svetlost uopšte ne postoji.

Sad treba da se shvati prilično teška stvar. Svetlost je svuda oko tebe; sad zatvori oči. Misliš li da je svetlo i dalje prisutno kad su ti kapci spušteni? Naravno, logično, očigledno, zatvarajući oči svetlost nije uništena: svetlost je i dalje tu. Kad otvorim oči u stanju sam da vidim svetlost, a kad ih sklopim, svetlost je i dalje prisutna. Svetlu ne smeta to što sklapam oči: to je čist zdrav razum.

Ali fizika kaže nešto sasvim drugo. Fizika kaže da je svetlost pojava u kojoj učestvuju i tvoje oči — svetlosti nema ako oči nisu otvorene. Izvor svetla još i može da postoji, ali svetlost ne može. Ono je samo tvoja zamisao. Nešto što se zove "X — Y — Z" je tu, i tu "stvar" moje oči tumače kao svetlost. Ako su mi oči sklopljene, onda više nema ničega što bi moglo da se predstavlja — svetlost je iščezla.

Ili, uzmimo jednostavniji primer. Mi svi sedimo ovde, i tu je toliko boja, toliko najrazličitije odeće. Ali bojama su potrebne vaše oči — ako oči nema, sve te boje kao da ne postoje. Ti vidiš dugu na nebu. Sklopi oči i ona je iščezla — ne samo za tebe, jer da bi postojala duga, neophodne su tri stvari — rasute čestice vode, sunčevi zraci koji prolaze kroz vodenu paru, i oči koje sve to posmatraju. Da bi duga postojala, to su neophodni činioči. Za duhovnog slepca, Bog ne postoji. Neki je izvor prisutan, ali on nije Bog. Bog je objašnjenje kada se taj izvor iskusni. Izvor je tu, i ti si tu, potpuno slep. Dakle, Boga nema pa nema. Kad se sretnu izvor i tvoje oči, pojava je Bog, taj susret je Bog.

Religija je praktična nauka sa samo jednim ciljem — kako otvoriti vlastite oči. Ili, religija je nauka koja nefunkcionalne oči čini funkcionalnim. Ili, način da se postigne određeni ugao pod kojim bi čovek mogao da oseti Božansko. To sve nije puka teorija, i sloboda je cilj zbog toga što je ograničenje patnja. Ako prođeš u dubinu sopstvenog uma, ti ćeš sve to da shvatiš bez ikakvih problema. Ko je zainteresovan za istinu? Svakog zanima njegova sopstvena patnja. A istina? Ne, tebe brinu tvoji bolovi, tvoje stradanje i ograničenja. Dakle, tebe prirodno zanima mogućnost tvog sopstvenog blaženstva — zanima te sloboda a ne istina.

Istina postaje značajna samo kad osetiš da bez istine ne možeš da se oslobodiš. Ali onda istina dobija instrumentalnu vrednost, kao sredstvo: u tome je razlika. Tu nema nikakve protivrečnosti. Rekao sam da istina oslobađa, ali istina i jeste istina samo zbog toga što oslobađa. Oslobodenje mora biti cilj, i kad Mokšu pretvoriš u vlastiti cilj, onda možeš da koristiš čak i istinu.

Istina ne sme da bude cilj, jer ćeš otići u pogrešnom pravcu. Onda ćeš početi da intelektom izlaziš u susret Postojanju. A svaki korak stvara novi, karika stvara drugu i tako do u beskraj. Vrlo mala, neznatna razlika je u pitanju, i tvoj će put biti potpuno drugačiji. Put je zastrašujuće delikatan!

Neko je jednom prilikom upitao Buda: "Postoji li život nakon smrti?"

"Jesi li ti stvarno zainteresovan da saznaš odgovor?", odgovori mu Buda novim pitanjem.

"Naravno", štreću se čovek. Bio je radoznao, ali ne i istinski zainteresovan. Želeo je jednostavno da mu neko kaže da li postoji život posle smrti, i da li nešto u čoveku prevazilazi i preživljava fizički smrt.

Buda mu je ponovo postavio pitanje: "Jesi li zaista zainteresovan za ono što si me pitao?"

Njegove oči mora da su provrtele niozak tom jadnom čoveku, koji je, skupljajući hrabrost, ipak odgovorio potvrdno.

"Razmisli još jednom", savetovao ga je Buda. "Ako te to istinski zanima, onda ti ja mogu objasniti kako da umreš, pa ćeš tako znati odgovor na sopstveno pitanje. Ko može da umre za tebe? I ko za tebe može da zna? Ti ćeš sam proći kroz čitav proces. Čak i ako ti kažem da se život nastavlja posle smrti, kako ćeš mi verovati? Neko će drugi reći da posle smrti nenia ničega — kako ćeš presuditi ko je od nas dvojice u pravu? Ali, ako je tvoje pitanje samo puka radoznalost, onda je najbolje da odeš kod nekog teoretičara ili filozofa. Ja zaista nisam filozof!"

Buda je često sam za sebe govorio: "Ja sam *vaidya* — doktor — i ako si zaista bolestan, dodi kod mene. Ja nemam nijednu teoriju, ali imam vlastiti metod lečenja".

Religija je medicina; filozofija je teorija.

Pitanje:

Osho, na putu meditacije mnogim je ljudima teško da ocene da li napreduju ili ne — da li se zaista kreću unapred ili se jednostavno vrte u začaranom krugu. Možete li da nam objasnite neke detalje u vezi tih činilaca koji pokazuju da li je čovek na putu stalnog unutrašnjeg napretka?

Odgovor:

Kada meditiraš, kad radiš na sebi, čim počneš sebi da postavljas takva i slična pitanja — znaj dobro da ne napreduješ uopšte, jer kad si

na putu napretka, tebi je to očigledno. Zašto? To je baš kao kad uzimaš lekove dok si bolestan. Zar nisi u stanju da primetiš — da li si zdraviji? Ako ne osećaš promenu, onda ti je valjda jasno da se bolest ne povlači. Zdravlje je tako jasno osećanje da je vrlo lako ustanoviti sopstveno stanje.

Ali zašto se ovo pitanje uopšte pojavilo? Iz više razloga. Prvo — ti u suštini ne radiš na sebi. Samo se zavaravaš, igraš sa sobom. Kad se zaluduješ, onda ti nije važno šta radiš — mnogo ti je zanimljivije da vidiš šta se dešava. Ako zaista radiš, onda ćeš rezultate ostaviti po strani; prepustićeš ih Božanskom. Ali naši su umovi takvi da su mnogo više zainteresovaniji za posledicu nego za uzrok — i to samo zbog pohlepe.

Pohlepa želi da poseduje sve a da ništa ne učini. I zato gramziv um stalno misli o napredovanju. On pita: "Šta se dešava? Da li se događa nešto?" Budi usmeren na ono što radiš, i kad se nešto zaista bude dogodilo, ti ćeš *zasigurno* znati. To će se desiti tebi i nikom drugom. Zato nenia potrebe da bilo koga pitaš.

Drugi razlog zbog koga je postavljeno ovakvo pitanje je to što mi mislimo da će se pojaviti određeni znaci, simboli, određene oglasne table na kojima će pisati: "Napredovao si do tog i tog stepena". Mi uporno pravimo proračune pre no što ostvarimo konačni cilj. Želimo da smo ubeđeni u sopstveni napredak.

Ali zaista, oglasne table ne postoje. Zašto? Zato što put nije utvrđen. Svako je na svom putu. Čak i ako primenjujemo istu tehniku meditacije, ti nisi na mom putu. To je nemoguće zato što ne postoji put za mase. Svaki je put čisto individualan. Iskustvo drugih neće ti biti od neke velike pomoći; u stvari, tuda iskustva čak mogu i da odmgnu.

Čovek može da ugleda nekog drugog na sopstvenom putu. Ako ti neko kaže da je "to i to" siguran znak napretka, ti taj isti znak možda uopšte nećeš sresti na vlastitom putu. Isto drveće ne mora biti i duž tvoje staze; ili, isti predeli, isto kamenje. I zato — nemoj da budeš žrtva svih tih gluposti. Značajna su samo ona najdublja unutrašnja osećanja. Na primer, ako napreduješ, određene stvari počće spontano da se dešavaju. Recimo, osećaćeš sve veće i veće zadovoljstvo.

Zaista, kad je meditacija savršeno uspešna, čovek postaje tako zadovoljan da jednostavno zaboravlja da meditira — jer meditacija je u osnovi napor i nezadovoljstvo. Ako jednoga dana zaboraviš da meditiraš i ako ne primećuješ nikakvu razliku, ako se osećaš kao i inače, onda znaj da je to itekako dobar znak. Mnogo je onih meditanata kojima se, kad prestanu s meditacijom, dešavaju čudne stvari. Ako meditiraju,

ne osećaju ama baš ništa, a ako je ne rade, osećaju razliku. Dok rade, ništa im se ne događa, ali kad ne rade, stalno im se vraća jedan te isti osećaj — kao da im nešto nedostaje.

I to nije ništa drugo do navika, baš kao pušenje, uzimanje opijata ili bilo šta drugo. Ne stvaraj od meditacije naviku. Neka ona bude nešto sasvim životno, i tada će nezadovoljstvo, malo po malo, da iščezne — i to ne samo kad meditiraš. Ako ti se nešto dešava *samo* u vreme meditacije, onda je meditacija lažna. Onda je to čista hipnoza! Doduše, nije nešto naročito loše, ali ne prodiše duboko. Takva meditacija je dobra samo ako se poredi s nečim još gorim. Ako se ništa ne dešava, ni meditacija, ni trenuci blaženstva, ne brini previše. Čak i ako se nešto dogodi, ne vezuje se za to iskustvo. Ako se meditacija radi na pravi način, iskreno i duboko, osetićeš da se preobražavaš u toku čitavog dana. Neko suptilno zadovoljstvo biće uz tebe bez prestanka. Bez obzira na to što radiš, iznutra ćeš biti u dodiru s prijatno hladnim centrom — zadovoljstvom.

Naravno, rezultata će biti. Ljutnja će biti osećanje koje te sve manje obuzima. Ona će početi da iščezava. Zašto? Zbog toga što ljutnju ispoljava samo um koji nije meditativan. Ljut je onaj um koji nije u miru sam sa sobom. Zbog toga te ljutnja obuzme kad si sa drugim ljudima. U suštini, ti nisi ljut zbog drugih već zbog sebe, zbog toga što si takav kakav jesi. Ali, baš zbog te ljutnje na samog sebe, ti se ljutiš na sve ostale.

Da li si uočio da se ljutiš samo na one ljude sa kojima si blizak? Što je dublja intimnost, veća je i ljutnja. Zašto? Što je veći razmak između neke osobe i tebe, to će biti manje ljutnje u vašem odnosu. Ljutnja te ne obuzima kad si sa nekim strancem, ali padaš u vatru kada si sa ženom ili mužem, sa majkom ili detetom. Zašto? Zašto se više ljutiš na one osobe koje su ti bliskije?

Razlog je samo jedan: ti si ljut na sebe. Što je osoba bliskija s tobom, to se ona s tobom više poistovetila. Ljut si na tebe, i što ti je osoba bliža, to ti je lakše da na njoj iskališ svoj bes. Ta je osoba postala deo tebe samoga. Kroz meditaciju ćeš biti sve srećniji sam sa sobom — zapamti: *sve srećniji*, ali prvenstveno sa samim sobom.

I stvarno je čudo kad neko svakim danom postaje sve srećniji. Mi smo s nekim ili srećni ili nesrećni. Ali kad se neko usreći sobom, to onda predstavlja zaljubljanje u sebe. A kad voliš sebe, onda ti je teško da se naljutiš na bilo koga. Tad sve izgleda jednostavno apsurdno. Sve je manje i manje ljutnje, a sve više i više ljubavi i saosećanja. To su

znaci napretka — najuopšteniji znaci.

I zato — nemoj odmah da umišljaš kako napreduješ ako počneš da vidaš svetleća čuda ili neke nebeske boje. To je sve dobro, ali budi zadovoljan tek kad se pojavi neka psihološka promena: manje mržnje, više ljubavi; manje okrutnosti, više saosećanja.

Sve dok ne dodeš do takve jedne promene, videnje aura, boja i svih ostalih čuda samo je dečja zabava. Sve je to lepo, čak veoma lepo: dobro je igrati se — ali to nije cilj meditacije. To su uzgredni proizvodi unutrašnjeg putovanja, ali ne i sam smisao puta. Nemoj da budeš previše usmeren na takve događaje.

Mnogi će mi ljudi doći i reći: "Juče sam tokom meditacije video plavo svetlo — šta to znači? Koliko sam napredovao?" Plavo svetlo ništa ne govori, jer ljutnja zrači crvenom svetlošću. Osnovne psihološke promene su jedino važne, i zato nemoj da trčeraš za igračkama. Sve su to igračke, duhovne igrarije, ali ti ne možeš da postaneš *Paramahansa* (posle titule Osho, najviša titula u Yogi — prim. prev.) samo zbog toga što si video plavičastu svetlost.

Sve te pojave nisu one krajnje. U bilo kom odnosu — posmatraj šta se dešava? Kako se sada ponašaš sa vlastitom ženom? Posmatraj malo. Ima li promena? Promene, to je ono što je zaista bitno. Ako ih nema, onda zaboravi na ono plavo svetlo. Ono ti uopšte nije pomoglo. Samo se zavaravaš i besomučno nastavljaš po starom. Sve su to samo trikovi — čista samoobmana.

Zbog takvih i sličnih stvari takozvani religiozni ljudi stvarno misle da su strahovito religiozni: jer oni sad mogu da vide ovo i ono, da čuju sve i svašta, ali u suštini se ne menjaju. Čak postaju gori nego što su bili! Tvoj napredak mora da se ogleda kroz odnose. Međuljudski odnosi su ogledalo: vidi sopstveno lice u drugim ljudima. Zapamti to zauvek — odnosi su ogledala. Ako si zaista otišao duboko u meditaciju, tvoji će se odnosi promeniti — potpuno će se promeniti! Ljubav će biti potka svakog odnosa, a ne nasilje, ljutnja ili manipulacija. Trenutno, potka nije ljubav nego nasilje. Čak i kad pogledaš nekoga, to činiš s nasiljem. Ali ti to ne primećuješ — isuviše si se navikao.

Meditacija, po meni, nije zabava za decu. To je istinski duboka transformacija. Ali — kako da se taj preobražaj uoči? On se odražava svakog sekunda kroz tvoje odnose s drugim ljudima. Da li pokušavaš da nekoga poseduješ? Ako pokušavaš tako nešto, onda si zaista nasilan. Kako jedno ljudsko biće uopšte može da poseduje drugog čoveka? Da li pokušavaš da vladaš drugima? Ako pokušavaš, onda si itekako

nasilan. Kako čovek može da vlada? Ljubav to ne može; ljubav ne može ni da dominira ni da poseduje.

Dakle, šta god da radiš, budi svestan, posmatraj, a zatim udi u meditaciju. Uskoro ćeš početi da osećaš izvesnu promenu. Malo, pomalo, iz odnosa će iščeznuti posesivnost, a kada ona nestane, odnos pokazuje neviđenu lepotu. S posesivnošću sve postaje ružno, nehumano, prljavo i degradirajuće. Ali mi smo tako sjajni prevaranti da nikada nećemo posmatrati sebe u odnosu — zbog toga što ćemo onda biti u stanju da vidimo svoje pravo lice. Upravo stoga, mi sklapamo oči za sebe u međuljudskim odnosima i mislimo da nešto treba da se uoči iznutra.

Unutar sebe teško da išta možeš da vidiš. Prvo ćeš da osetiš unutrašnji preobražaj kroz spoljašnje odnose, a zatim ćeš da odeš još dublje. Tek nakon spoljašnjih, počćeš da primećuješ i unutrašnje znakove preobražaja. Ali, mi u vezi sebe imamo odavno pripremljene stavove. Ne želimo da gledamo sebe u odnosu jer nam se onda ukazuje vlastito lice, bez ikakve krinke.

Mula Nasrudinov otac je pripremao venčanje za svog sina, i pošto je celu stvar srediavao otac a ne sin, Mula još uvek nije uspeo da vidi lice svoje žene. Posle venčanja, kad je ceremonija bila završena, njegova supruga je pred njim otkrila lice ispod vela. Bila je zastrašujuće ružna, i dok je Nasrudin bio sleđen od šoka, ona ga je upitala: "A sad mi reci, ljubavi moja, koje su tvoje zapovesti?" Takav je Muhamedanski sistem. Prva stvar koju žena pita svog muža je: "Reci svoje zapovest, ljubavi. Pred kojim ljudima moram da nosim veo, a pred kim mogu da pokažem svoje lice".

"Pokazuj kome god hoćeš", razdera se Mula, "samo nemoj meni. Eto, to je ugovor".

Mi i sa sobom sklapamo različite ugovore. Mi čitavoj okolini pokazujemo sopstveno lice, ali sebi ne. To je taj prikriveni, tajni ugovor, koji smo potpisali sa sobom — samo da ne osećamo vlastito lice. A način da sve ostane skriveno ispod vela je da sebe ne posmatramo u odnosima, jer odnosi su ogledalo. Dakle, prodri u svaki odnos, i pokušaj da vidiš da li napreduješ u meditaciji ili stagniraš.

Ako osećaš bezuslovnu ljubav, saosećanje bez uzroka, duboku brigu za dobrobit ljudi, tvoja meditacija itekako napreduje. Onda slobodno možeš da zaboraviš sve ostale stvari. Takvim opažanjem, uočićeš i još mnoge druge činjenice u sebi. Bićeš sve tiši, jer će iznutra biti sve manje buke. Ako je potrebno, govorićeš, ako nije, tišina će iznutra biti

potpuna. U trenutnom stanju, tišina je gotovo nepostojeća. No ako radiš na sebi, bićeš daleko opušteniji. Bez obzira šta radiš, to neće biti u grču, s naporom i nikom. Ambicije će polako da nestanu, i konačno, slavloljublja uopšte i neće biti. Čak će i težnja da ostvariš Oslobođenje da odumre. Znaj dobro, kada i ta želja iščezne, Oslobođenje je tu. Sada si slobodan, jer svaka žudnja je prepreka. Barijera je čak i težnja da se čovek ostvari. To je i želja da se bude u potpunosti bezzeljan.

Kada god želja za bilo čim nestane, pokrećeš se ka nepoznatom. Meditacija je došla do samog kraja, i sada je *sansara Mokša*. Tada je ovaj svet — isto što i oslobođenje. Tad nema razlike između ove i one obale. Ali, prestani s besmislenim traženjem detinjastih znakova napretka. Ne počinji s tim! Lako je stvoriti sve te znake, jer ako misliš o njima, ako ih zanišljaš, već si ih stvorio.

Ja ovim ne kažem da je svako opažanje tih znakova čista imaginacija, ali ako misliš u terminima očekivanja, ti ćeš sve stvoriti sam. Ako misliš da će se plavo svetlo pojaviti nakon ostvarenja određenog stupnja svesti, ti ćeš stvoriti svetlost a da ne realizuješ dotični stupanj. Lako je zamišljati, teško je ostvariti. Stvoriti plavičastu svetlost unutar sopstvene glave nije nikakav problem. Sklopi oči, koncentriši se na to i već za par dana pojaviće ti se željena slika. Time će tvoj ego višestruko da se osnaži. Zašto? E pa zato što si ti sad "na duhovnom putu". Misli o Kundalini Šakti, i već za nedelju dana imaćeš utisak da ti se nešto penje kroz kičmu. To je imaginacija — problema nema. To nije teško, ali time se samo vrtiš u začaranom krugu.

Ne kažem da je svako iskustvo tog tipa imaginacija i ništa drugo — ali ako si usmeren na sve te pojave, onda je gotovo sigurno da je u pitanju mašta. Zaboravi na sve to u potpunosti. Budi usmeren na meditaciju, na promenu odnosa, na tišinu i zadovoljstvo, na vlastitu ljubav. Tek tada će se, nakon izvesnog vremena, pojaviti neki čudan osećaj duž kičme. Ali, ne budi usmeren na očekivanje takvih osećaja. Zabeleži iskustvo i nastavi dalje. Odjednom ćeš videti odgovarajuće svetlo: zabeleži i nastavi dalje. Određena čakra će početi da deluje: zabeleži i nastavi dalje. Uopšte nemoj da se previše usmeravaš na sva ta iskustva. Tvoje usmerenje može da bude i dosta opasno. Neka su ti osnovne brige zadovoljstvo, mir, tišina, ljubav, saosećanje, meditacija.

Te će se stvari dešavati — one su stvarne. Realne su ako ih ne iščekuješ, a one se ipak dogode. I one pokazuju mnogo toga, ali nije potrebno da znaš šta pokazuju — jer kad se ti znači jave, ti ćeš već znati šta je u pitanju. Zbog toga što je ljudski um izrazito glup, ako ti kažem

šta ti znaci pokazuju, ti ćeš sve manje i manje biti upućen na ljubav, tišinu ili saosećanje. To su strahovito teške stvari. Lako je zamišljati svetleća čuda ili zmiju koja vijugavo struji kroz kičmeni stub — imaginacija je vrlo prosta.

Upamti da imamo dva tipa unutrašnjeg iskustva: imaginaciju i dešavanje. Ali za dešavanje, ti uopšte *nisi* potreban — za imaginaciju jesi, još kako jesi. Ne igray se previše sa imaginacijom. To je zaista opasna igra. Ti možeš sve da zamisliš, ali to ti neće pomoći ni u jednom smislu, a um ti uvek pomaže da nađeš neke *lažne* zamene za istinski vredne stvari, jer su zamene uvek vrlo jeftine.

Ako je potrebno da ti u bašti nikne prava ruža, za to je potrebno vreme; stvar, sama po sebi, zahteva strpljenje, napor, no opet, ništa nije sigurno. Ruža može, ali i ne mora da se pojavi. Ružu je lako kupiti u cvećari, ali to onda nije tvoja ruža. Kupljena ruža izgleda baš kao i ona iz bašte, ali ako si je kupio, to nije tvoj cvet. Ako si ga kupio, njegovi koreni nisu u tebi, već u tvojoj ruci. Ruža nije bila deo tvog bića. Ti nikada prema njoj nisi pokazivao strpljenje, nikada nisi čekao da se rascveta. Ti si to kupio — ruža nije tvoje dete. Ona je tu, ali kao običan stranac, nepoznati element, a ne unutrašnji rast.

Ali, ima ljudi koji su još lukaviji, i oni neće kupiti pravi, nego veštački cvet, jer plastika je mnogo trajnija od bilja. Stvaran cvet će ubrzo nestati — već oko ponoći sasvim će uvenuti. I zato: "Kupujte plastično cveće — "plastikanci" su ekonomičniji, ne prave vam nepotrebne probleme, a i mnogo su trajniji!" Ali, ako to činiš, onda se debelo zavaravaš. Istinski rast zahteva vreme, strpljenje i težak rad. Zamišljeni rast je imitacija. Nikad nemoj da zaboraviš tu razliku.

Još jedna stvar: šta god da radiš, nikad nemoj misliti kako ćeš plodove ubirati negde u budućnosti. Ako radiš nešto stvarno, rezultati će se pojaviti ovde i sada. Što se unutrašnjeg rada tiče, ako si meditirao danas, rezultati se neće pojaviti sutra. Ako si danas meditirao, određeni miris, miris svega toga, ma koliko neprimetan, biće oko tebe. Ako si osetljiv, bićeš u stanju da ga prepoznaš. Kad god se uradi nešto realno, to na tebe utiče neposredno — *ovde i sada*.

Dakle, ne misli da će se nešto dogoditi u budućnosti. Ako te ono što radiš ne menja već sada, onda te to nikada neće promeniti. Vreme ti neće pomoći; ono će, možda, produbiti postignuće, ali, samo po sebi, vreme nije nikakva pomoć.

Ali, možda ti nisi osetljiv. Možda nisi dovoljno senzitiv. Mi smo postali neosetljivi samo zbog toga što je to stanje određena sigurnost.

Ako manje osećaš, manje i patiš. Osetljiva osoba pati mnogo više od osobe koja ništa ne opaža. Zbog toga smo mi pokušali da otupimo vlastitu oštricu na sve moguće načine. Samo kad nismo u stanju da izbegnemo nešto — tad to osećamo neposredno. Inače smo usnuli, mrtvi. Ta će neosetljivost stvarati probleme, jer tad, kad budeš meditirao, nećeš biti u stanju da osetiš ono što se dešava.

Budi osetljiviji. A nemoj da zaboraviš ni ovo: ne možeš da budeš osetljiv samo u jednoj dimenziji. Ili si senzitiv u svim dimenzijama, ili nisi senzitiv ni u jednoj. Osetljivost pripada tvom celokupnom biću. Dakle, budi senzitivniji, i tada ćeš svakodnevno moći da vidiš šta se zbiva unutar tebe.

Na primer, šetaš se po suncu. Osećaj zelenilo, vlažnost u vazduhu, miris kojim odiše zemlja pod tvojim nogama. Oseti zrake sunca na licu, izvestan dodir. Ako osećaš spoljni dodir, bićeš dovoljno osetljiv da prepoznaš i unutrašnji. Ako ne možeš da osetiš ono što se dešava neposredno u tebi, i tada ćeš biti prisiljen da pitaš druge: "Da li sam napredovao?", i tako dalje.

Počni od spoljašnjih stvari, jer su one jednostavnije. Ako ne osećaš spoljašnje, ne osećaš ni unutrašnje. Budi u životu više pesnik a manje biznismen. I ponekad je cena osetljivosti i vrlo niska. Kupaš se, recimo: jesi li ikada osetio vodu? To je za tebe bila samo poslovna rutina, ali sad — pokušaj da sve osetiš, makar na par minuta. Osećaj vodu ispod tuša: oseti kako te dodiruje u oticanju. To može da postane vrlo duboko iskustvo, jer voda je život. Devet desetina tebe samog — sačinjeno je od vode. I ako nisi u stanju da osetiš vodu koja prska po tebi, nećeš moći da osetiš ni unutrašnju plimu tvoje sopstvene vode.

Život se rodio u moru, i tvoje telo je sastavljeno iz vode koja poseduje određenu količinu soli. Zaplivaj po moru i osećaj vodu oko sebe. Ukoro ćeš imati osećaj da i tvoj unutrašnji deo pripada moru. I kad se mesec pojavi, i kad more počne da talasima odgovara na izlazak meseca, i tvoje će telo početi da reaguje. I ono će početi da se talasa, ali je pitanje da li ćeš biti u stanju da to osetiš. Ako ne možeš da osetiš one grube stvari, biće ti vrlo teško da prepoznaš stvari koje su mnogo suptilnije.

Kako možeš da osećaš ljubav? Svi pate. Video sam na hiljade i hiljade ljudi koji su duboko u vlastitom paklu. Patnja je za ljubav. Svi oni žele da vole i da budu voljeni, ali problem je u tome što ništa ne osećaju, čak i ako ih iskreno voliš. Oni će te pitati: "Voliš li me?" I sad, šta da se radi? Ako odgovoriš potvrdno, oni ti neće verovati jer ne

osećaju da ih voliš. Ako odgovoriš negativno, njih će to itekako zaboleti.

Ako nisi u stanju da osetiš sunčevu svetlost, kišu, travu, ako ne možeš da osetiš atmosferu koja te okružuje, onda zaista nećeš biti sposoban da osetiš one dublje stvari, kao što su, na primer, ljubav ili saosećanje. To je jako teško. Ti možeš da osetiš ljutnju, nasilje i tugu, jer sve su to vrlo gruba osećanja. Put ka unutra je izuzetno osetljiv i profinjen — i što je suptilnija meditacija, suptilnija su i osećanja. Ali, ti moraš biti potpuno spreman za sve te stvari.

Dakle, meditacija nije stvar koja se radi sat vremena i kraj. Zaista, čitav život mora da postane meditativan. Samo ćeš tada moći da osećaš sve oko sebe. I kad kažem da čitav život treba da je meditativan, to ne znači da sad sklopiš oči i presediš u nekom čošku dvadeset i četiri časa — ne! Gde god da si, šta god da radiš, budi osetljiv, i tada će prestati tvoja potreba da stalno zapitkuješ: "Da li napredujem ili zaostajem?"

Ti si kao slepac — ne možeš da osetiš put zbog toga što nikada nisi ništa osetio. Naše obrazovanje, kultivacija i odgoj, sve su to činioci koje podstiču neosetljivost. Dete se rasplače, a svi u kući počnu da se deru na njega: "Prestani da kmečiš! Zar ne vidiš da nam dolaze gosti?" Gosti su beskrajno značajni, a dete koje plače kao da ne postoji. Mi ga na takav način tokom čitavog života jednostavno ubijamo.

Dete će prestati da plače, ali to nije lako — to će promeniti čitav metabolizam. Ono će morati da se napregne kako bi zadržalo suze, moraće da promeni način disanja. U stvari, dete će morati da prestane da diše — jer ako je dah uobičajen, plač će da se nastavi nesmanjenom žestinom. Ono će svu gorčinu jednostavno potisnuti u stomak, i tako će da poremeti sve telesne procese. Za koju godinu, dete neće moći da plače, ali biće nesposobno i za smeh. Na taj način mi smo ga presekli za ceo život.

Svi su obogaljeni i ukočeni. Mi živimo u jednom potpuno paralizovanom svetu. I sada će za dete otpočeti faza neprekidnog potiskivanja. Ne može da plače, ne može da se smeje, da viče, da pleše ili da skače. Ono neće biti u stanju da izvede ono što njegovo telo oseća i želi. Pa čak i ako dozvoliš takvom detetu da se igra i da radi sve što hoće, ono više ne može da bude spontano. Čak će i njegove igre biti sasvim lažne. Ti mu kažeš: "Igraj se sad". Nije mu bilo dopušteno da se igra kada je čitavo njegovo nevino biće žudelo za igrom, a sad mu još kažeš da se igra do mile volje. I sad će dete pokušavati da se igra, ali to će biti samo rad i ništa drugo.

I konačno, mi stvorimo biće koje se ne razlikuje mnogo od nekog prosečnog automata. Možeš li da plačeš? Ili, da se smeješ sasvim spontano? Ili da spontano plešeš? Ako ne možeš, kako onda misliš da meditiraš? Možeš li da se igraš? Ah, to je tako teško!

Sve je postalo i više nego teško. Čovek se pretvorio u neosetljivu cepanicu. Povrati svoju osetljivost! Igraj se malo! Biti razigran je biti religiozan. Smej se, plači, pevaj, čini sve punim srcem, neusiljeno, spontano. Opusti telo, opusti dah, i kreći se kao da si opet postao dete. Tad, kad budeš meditirao, neće ti pasti na pamet da pitaš gluposti u vezi napretka i sličnih stvari. Tada ćeš znati.

Ja razumem tvoje teškoće. Ne možeš da osetiš ono što se zbiva jer ti nedostaje najobičnija senzitivnost. Povrati svoja osećanja — manje misli, više osećanja. Živi srcem, a ne glavom. Ponekad, s vremena na vreme, živi potpuno u telu; zaboravi na dušu, na *Atmanu* i slične stvari. Živi totalno u mesu — jer ako ne možeš da osećaš sopstveno telo, kako onda misliš da ćeš biti u stanju da osetiš dušu, ono što jesi? Zapamti to, i vrati se telu. Mi stvarno kružimo oko tela — malo ko je u njemu. Svi se boje svog tela. Društvo je stvorilo taj strah, i on je duboko ukorenjen u svakom. Ali, bar pokušaj da se vratiš — postani opet nevina životinja.

Pogledaj malo kako životinje skaču, trče, žive. Ponekad se ponašaj kao one, i ubrzo ćeš se vratiti telu od kojeg si pobeo. Onda ćeš biti u stanju ne da osećaš samo telo, već i sunčeve zrake, kišu, travu, vetar koji duva. Samo s tom mogućnošću da osećaš stvari koje se dešavaju oko tebe, bićeš u stanju da prepoznaš i ono što se događa iznutra.

Pitanje:

Osho, tradicionalna Yoga je mnogo teža od bhakti puta. Yoga zahteva odvažnost i veliku pokoru. Za svetovnog čoveka, to je izuzetno težak zadatak. Oni koji su ostvarili Brahmana (Apsolut) ili Mokšu (Oslobodenje) kroz Yogu, odrekli su se sveta. Sa druge strane, imamo primere, kao što su, recimo, Narsi Mehta i Mira Bai, koji su pokazali da kroz bhakti čak i običan čovek može da postane Gyani – vrhovno znanje. Zar ne bi onda, za običnog čoveka, bilo najispravnije da izabere bhakti put?

Odgovor:

Ne postoji takvo biće kojeg bi mogli nazvati običnim čovekom. Svi su neobični. Tebi to možda još uvek nije jasno, ali je stvarno tako: svi su neobični. To je prva stvar.

Druga: Mira Bai, Narsi Mehta i Čajtanja, oni uopšte nisu došli do cilja na lak način. Taj koncept je apsolutno pogrešan. Čak bi moglo da se kaže da je, jedna Mira Bai, na primer, prošla veoma težak i naporan put. Zbog toga možemo da imenujemo na hiljade yogija, ali ne i hiljade bhaktija. Ako počneš da nabraš Bhakte koje su Mirinog kalibra, biće ti dovoljni prsti na rukama. A onda pokušaj da prebrojiš yogije: njih je zaista mali milion. Zašto? Ako je Yoga teška a bhakti jednostavna i laka — otkud onda takva nejednakost? Zbog toga što bhakti uopšte nije jednostavan put. Ali, ja ne kažem da je bhakti staza teža od yogičke. Ne. To zavisi isključivo od tebe.

Ako je tvoj um "tog i tog" tipa, onda će određena staza biti sasvim laka za tebe. Ako si tip predanosti, onda će Yoga da bude gotovo nemoguća, ali će bhakti put biti sasvim blizak. Ako mi je daleka svaka predanost, onda o bhakti putu neću ni da razmišljam, a Yoga će mi se činiti krajnje jednostavnom. Dakle, zavisi od putnika, a ne od puta. Ne postoji put koji je lakši ili teži.

Ali zašto je onda bilo toliko yogija a bhaktija deset puta manje? Za tako nešto razloga je mnogo. Kao prvo, ta glupa ideja da je put bhaktija vrlo jednostavan, stvorilo je bezbroj besmislenih teškoća. Mnogi koji nemaju veze s predanošću izabrali su bhakti, ali ti ljudi nikada neće postati kao Mira ili Čajtanja: to nije za njih. Ponavljam: taj put *nije* za njih! Oni ga nisu izabrali u skladu sa sobom, već zbog lažnog koncepta koji prevladuje svuda u svetu.

Zaista, oni koji su izabrali bhakti put, nisu to učinili da bi iskreno proputovali stazom. Oni su samo umislili da ne treba ništa da se čini — i da se sve dobija po prilici: dobitak se, kao, podrazumeva. Bhakti se dugo zamišljao kao put na kom ništa ne radiš a dobijaš sve. Drugim rečima, samo je bhakti dovoljan. Čak ne ni bhakti, nego "*nama smaran*" — ponavljanje Božijeg imena — eto, čak je to dovoljno da bi se čovek ostvario. I to posebno u ovo mračno doba, u Kali Yugi!

I stvarno, oni koji ne žele da rade, izaberu bhakti, ne shvatajući da bhakti nije obećanje da ćeš se zasigurno ostvariti čak i ako ništa ne budeš radio. *Bhakti* zahteva tvoju celokupnost, i to nije samo *nama smaran* — moraš da se predaš potpuno, a to uopšte nije ni lako ni jednostavno. To lažno verovanje je stvorilo toliko mnogo takozvanih predanih ljudi, ali ti "sveti" su samo obmanjivači.

Kao treće: i onaj koncept da je Yoga užasno naporna, takođe je stvorio brojne probleme, jer svi su egoisti odmah potrčali u tom smeru. Ego jednostavno zahteva da stvar bude što napornija i teža za ostvarivanje. Ako je nešto lako, to prestaje da bude privlačno — za ego.

Ako je u blizini Mont Everest, on je za ego prosto neodoljiv. Ako se uspentram na vrh, mogu da se razderem: "Samo sam ja ostvario ovako nešto. Put je bio zastrašujuće naporan, ali uspeo sam, uspeo. Niko drugi pre mene nije došao do vrha". Ako je u blizini neko brdašce, i ako se čak i dete može uspentрати na njega, to je za ego sasvim nezanimljiva stvar. I zbog tog koncepta da je yogički put *durgam* — vrlo odvažan, naporan, gotovo nemoguć — egoisti su prosto nagrnuli na Yogu. A ego je glavna prepreka.

Oni koji ne žele da rade, privučeni su bhakti stazom, a bhakti podrazumeva zaista silan rad. Oni koji su privučeni Yogi su egoisti, ali privlačnost je tu pitanje egoizma. Čak pomoću Yoge oni još više pumpaju vlastiti ego. Ako želiš da vidiš savršenog egoistu, onda nema potrebe da mnogo lutaš. Samo kreni ka takozvanom Yogiju — on radi "najteže i najodvažnije stvari na svetu".

Oba koncepta su pogrešna. Izaberi u skladu sa sobom. U tu svrhu, moraš da, na prvom mestu, budeš svestan sebe. I stvarno, ako si svestan sebe, onda nema potrebe da biraš. Počećeš da koračaš baš onom stazom koja je za tebe. Samo budi svestan, osećaj sebe, i nemoj uopšte da se brineš o izboru.

Mira Bai nikad nije birala — sve se dogodilo samo od sebe. Isto je bilo i sa Mahavirom. Stvar se prosto desila! Ako znaš sebe, ako osećaš sebe i ako meditiraš, krenućes u smeru koji ti odgovara. Poći ćeš u susret vlastitoj sudbini. Ako ti biraš, poremetićes stvari, zbog toga što je taj izbor, na kraju krajeva, *tvoj izbor*! Kako možeš izabrati svoju sudbinu? Možeš joj samo dozvoliti da se dogodi: ne možeš da je biraš.

Ako biraš, onda padaš u zamku — jer onda si primoran da pogrešno izabereš. Ti sam si pogrešan, i zbog toga će i izbor biti takav. Mnogo ćeš energije uludo potrošiti, a onda ćeš krenuti s racionalizacijama: "Zašto ja radim ovoliko, a ništa se ne dešava? Mora da postoji neki razlog. Moja prošla karma sigurno stvara prepreke. Ili, možda moram da se više naprežem. Ili mi pak treba više vremena. Ili sam možda kasno počeo. Dobro, onda ću u sledećem životu da se potrudim od rane mladosti".

Još samo jedna anegdota o Mula Nasrudinu, pa smo završili. Nasrudin je kupio magarca od nekog čoveka, koji je Muli savetovao da mu daje određenu količinu hrane svakoga dana. Međutim, Mula je ponislio da je to previše: "Malo pomalo, smanjivaću količinu, te ću jednoga dana doći do pravog minimuma". I tako je počeo da smanjuje hranu jednoj životinji.

I konačno, došao je period kad magarcu nije davao *gotovo ništa*! Na kraju se dogodilo ono što se moralo dogoditi — životinja je uginula.

"Eh, baš šteta", uzdahnu Nasrudin. "Da magarac nije prerano odapao, navikao bi se da ne uzima hranu. Eksperiment sam priveo samom kraju, i zato je prava šteta što je magarac baš sad uginuo".

Čovek stalno racionalizuje, ali to ne pomaže. Ne pokušavaj da biraš. Umesto toga — dopusti! Oseti svoju pravu prirodu — *snjabhav* — svoj Tao, svoje najurođenije mogućnosti. Budi osetljiv, meditiraj, i ne pokušavaj da biraš. Uskoro ćeš krenuti u pravom smeru. Taj će ti pokret sam doći, i to uopšte neće biti izabrani napor. On će ti se jednostavno dogoditi, izrašće iz tebe, te ćeš početi spontano da se krećeš.

Onda ćeš jednog dana spoznati šta je za tebe: *bhakti* ili Yoga. Smer će ti se jednostavno desiti — onaj koji je izabran nije za tebe. Izabrani smer će biti težak, naporan i, konačno, beskoristan. Smer kojeg ne biraš, onaj koji ti se desio, biće lak, prirodan — *sahadž*.

**Dela Osho Rajneesh dostupna na našem jeziku
u izdanju IP ESOTHERIA:**

1. *Moj Put, Put Belih Oblaka*
2. *Vrhovna Alhemija* /I i II tom/
/komentar Atma Puda Upanišade/

Uskoro:

3. *Nebesko Seme* /komentar Isusovih kazivanja iz
gnostičkog "Jevandolja po Tomi"/
4. *Dang Dang Doko Dang — Zvuk Zena*

Za sve informacije i narudžbe obratite se na našu
adresu:

ESOTHERIA
P. Fah 199
11070 Beograd

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

891.2-4

Radžniš, Ošo

Vrhovna alhemija / Osho Rajneesh;
prevod Swami Devananda (Slobodan Vekić).
(1. izd.) - Beograd: Esoterija, 1990
(Beograd: Kultura). - 2 knj. ; 20 cm

Prevod dela: The Ultimate Alchemy.

- Tiraž 3000

T. 2. - 1990. - 400 str.

ISBN 86-81585-09-6

1339404